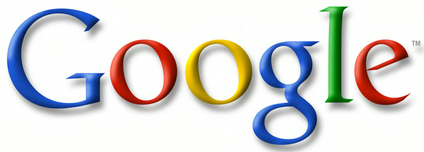
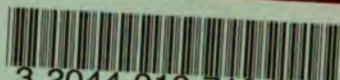

Google

3 2044 010 710 796

SLOVENSKÁ REČ

a

jej miesto v rodine slovanských jazykov.

Práca

dra Sama Czambela.

I. oddelenie:

Osnovy a iný materiál rečový.

(1. čiastka: Východnoslovenské nárečie.)

Nákladom vlastným.

V Turčianskom Sv. Martine r. 1906.

Kníhtlačiarsky účastinársky spolok v Turčianskom Sv. Martine.

OBSAH.

A. Všeobecné vedomosti. (Str. 5—208.)

B. Rečové ukážky. (Str. 209—476.)

Ungská stolica. Strana

II. Ukážky súsediacich s východnoslovenskou rečou inoslovanských nárečí.

a) Osnovy poľské.

Z obcí slovenskej reči najbližších:

b) Osnovy ruské.

Z obcí so slovenskými obcami bezprostredne súsedných:

C. Slovníkové svojskosti. (Str. 477—624.)

I. ODDELENIE:

OSNOVY A INÝ MATERIÁL REČOVÝ.

VÝCHODNOSLOVENSKÉ NÁREČIE.

A. Všeobecné vedomosti.

I. Z miestopisu a z národopisu.

O území východnoslovenského nárečia vôbec. Tatry.

1. §. Treba rozoznávať dvojaké územie východnoslovenské. Širšie: Územie vlivu východnoslovenskej reči. Užšie: Územie reči východnoslovenskej.

Územie vlivu východnoslovenskej reči rozprestiera sa v stoliciach spišskej, šarišskej, abaujskej, zemplínskej a ungskej. V stoliciach spišskej a šarišskej bez ohraničenia, v stoliciach abaujskej, zemplínskej a ungskej s výnimkou územia čiste maďarského.

Územie východnoslovenskej reči obmedzuje sa v menovaných stoliciach na té kraje, v ktorých obyvateľstvo po východnoslovensky hovorí. Toto územie bude do podrobna vymedzené nižšie.

Ani užšie ani širšie územie východnoslovenské nie je zemopisným celkom. Širšie územie so západnej strany hraničí s Tatrami a s tými vrchami, ktoré oddeľujú Spiš od Liptova; od poludnia s tými vrchami, ktoré oddeľujú Spiš od gemerskej stolice. Ostatok hraníc širšieho územia východnoslovenského je nie dôležitý pri tejto práci; ani sa nedá všade na vlas určiť.

2. §. „Tatrám“ dostáva sa v slovenskej spisbe neobyčajného vyznamenania. Ony sa staly „kolískou“ Slovákov, v ich úkryte zachovala reč slovenská svoju „až úžas vzbudzujúcu slovanskú sviežosť“, ony sa staly u Slovákov symbolom slovenskosti a predmetom zbožňovania atď. Je tedy treba, aby sme si na Tatry zblízka posvietili. A musíme to urobiť tu, lebo Tatry, berúc názov v pravom smysle, zemopisne priliehajú — k východnoslovenskému územiu.

So zrením na rollu, jakej sa dostalo Tatrám v slovenskej literatúre, treba je vedeť, čo sú vlastne Tatry a čo k nim vlastne patrí zemopisne.

Znalec Tatier, dr. Stanislav *Eljasz-Radzikowski,* vo svojej práci „Pogląd na Tatry“, (čítal som ju z „Przewodnika do Tatr“, vydaného od jeho otca Valéra *Eljusza*, w Krakowie 1900), napísal, že „Tatry okrem toho, že náležia do reťazi Karpátov, tvoria sámostatné pásmo horské, osobitý celok. Z ohľadu geologičného (v širšom význame) i tektoničného sú Tatry v sväzku s Karpátami, vchádzajú jako jedno ohnivo do tej veľkej reťazi horskej. Z tej príčiny tvoria osobitný celok orografičný a trochu aj geologičný, ktorý má jasné a určité hranice, a rôzni sa rozhodne od ostatku Karpátov vyvýšením nad úroveň morskú, aj charakterom alpským“. (Przewodnik 261.)

Eljasz-Radzikowski delí Tatry na Západné, Východné a „Bielske“ (= Belianske). Východné menujú sa aj Vysokými; od nich dostaly meno celé Tatry. Toto zemopisné podelenie Tatier zíde sa nám v tejto práci; častejšie sa o tom presvedčíme.

Tatry sa počínajú na západe asi od tej čiary, ktorú by sme ťahali od Chabovky (v Orave) cez sedlo Hutianske (v Liptove) na Kvačany a Kvačiankou k Váhu. Tiahnu sa na východ asi po tú čiaru, ktorú by sme vytiahli nad spišskou Belou od Bušoviec cez Ždzar, Podspady do Poronina. Poludňajšia hranica Tatier ide hore Váhom od Kvačianky počnúc až po Kráľovu Lehotu, potom Bielym Váhom, Popradom až po Bušovce.*) Západné Tatry siahajú od Hutianskeho sedla po sedlo „Liliowe“ (od Kriváňa čiarou na polnoc). Tatry Východné či Vysoké idú odtiaľ po sedlo „Bielske“ (= Belianske) s „Kopou“. Tatry „Bielske“ po hore uvedenú východnú čiaru medzi Bušovcami a Poroninom.

---

*) Podrobný popis hranice: »Granice Tatr ze stanowiska hydrograficznego wszędzie są wyraźne, stanowią je *rzeki* i *potoki*, a gdzie niegdzie, gdzie tych brakuje, przełęcze ku sąsiednim pasmom górskim. Zaczynając od zachodu w głównym grzbiecie Tatr granicą od sąsiednich Hal Liptowskich jest przełęcz Huciańska w grzbiecie nizkim zwanym Bieskidami 930 m., przez którą prowadzi droga jezdna z Żuberca na Orawie do Hut na Liptowie. Od przełęczy Huciańskiej schodzi granica Tatr ku południowi *Potokiem Huciańskim*, który płynie w głębokiej skalistej dolinie zwanej Obłazami na Kwaczany i od tej też wsi niżej przybiera nazwę *Kwaczanki*. Idąc za biegiem tej rzeki mniej więcej w kierunku południovym aż do jej ujścia do *Wagu*, przechodzi granica Tater przez osadę Sielnicę, poczem pod wsią Niżniemi Dechtarami ciągnie się Wagiem w górę biegu tej rzeki w kierunku wschodnim na miejscowości Swaty Mikułasz i Hradek aż do Kralowej Lehoty, gdzie się łączą Wag Czarny z Białym. Tutaj przechodzi do *Wagu Białego* i w górę jego biegu ciągnie się na Ważec, poczem *Szczyrbskim Potokiem* podchodzi na Dział Szczyrbski. Stąd schodzi do rzeki *Młynicy*, a z nią do *Małego Popradu*, wreszcie poza Łuczywną, gdzie Mały Poprad wpada do *Popradu*, idzie po tej rzece za jej biegiem górnym przez miasto Poprad, Spiską Sobotę, przyczem z kierunku wschodniego prze-

Ako z toho ohraničenia videť, Tatry dosť málo priestoru zaujímajú v pomere k územiu, na ktorom Slováci bývajú.*) Eljasz-Radzikowski k priestoru tatranskému počíta doliny tých štyroch riek, ktoré z Tatier vytekajú, menovite: dolinu Dunajca či „Podholie“, dolinu Popradu, dolinu liptovského Váhu a dolinu rieky

chodzi w kierunek północny aż do Białej Spiskiej. Odtąd, a właściwie od pobliskich Buszoviec opuszcza granica Tatr Poprad i wchodząc do wpadającego doń *Bielskiego potoku*, zmienia równocześnie kierunek z północnego na zachodni i w górę biegu tego strumienia idzie na Kotlinę i Jaskinie Bielskie, rozdzielając w tem miejscu Magury Spiskie od Tatr. Dolina Bielskiego potoku zowie się Kotlinami, wyżej we wsi Żarze przybiera nazwę doliny Żarskiej. W górnym biegu potoku Bielskiego przechodzi granica na dopływowy potok *Średnicę* i tym potokiem spina się na przełęcz Żarską, leżącą na zaglębieniu grzbietu pomiędzy Tatrami, a Magurami Spiskiemi. Przez tę przełęcz wiedzie gościniec ze Żaru do Podspadów. Poza przełęczą schodzi granica potokiem *Goliasowskim* płynącym wzdłuż gościńca prowadzącego z przełęczy Żarskiej do Podspadów. Potok Goliasowski uchodzi do potoku *Jaworowego* w Podspadach i tutaj też granica Tatr biegnie za potokiem Jaworowym, który jest dopływem *Białki*, aż ku tej rzece, czyniąc przitem zakręt ku północy. Za biegiem Białki dochodzi aż do wsi Bukowiny, leżącej na granicy Spisza już na Podhalu i pod nią zwraca się do potoku *Odewsiańskiego*, którym wydobywa się na Wierch Bukowiny i spuszcza się w drugą stronę do potoku *Porońca*. Za Porońcem biegnie do wsi Poronina, gdzie zwraca się z chwilowego zboczenia ku północy na południo-zachód do rzeki *Zakopianki* ku Zakopanemu. Idąc przez Zakopane w górę biegu *Zakopianki* przechodzi do jednego z jej potoków źródłowych do *Cichej Wody*, którą dobiega do przechyliny Gaberówki łączącej Tatry ze Vzgórzami Podhalnemi. Przez tę przechylinę przedostaje się na drugą strone do *Kirowej Wody* płynącej z Doliny Kościelisk i potokiem tym dochodzi do Roztok, gdzie sie łączy Kirova Woda z *Wodą Siwiańską* płynącą z Doliny Chochołowskiej. W tem miejscu wchodzi do Wody Siwiańskiej i w górę jej biegu idzie na małej przestrzeni do *Siwej Polany*, skąd zwraca się wprost na zachód na Molkówkę, leżącą na granicy pomiędzy Podhalem a Orawą. Z Molkówki wchodzi do Doliny Cichej i *Potokiem Cichym* biegnie do Orawic. Tutaj zwraca się przez *Potok Bobrowiec* i wpadający doń potok *Michulec* na przełęcz pomiędzi Osobitą, która kończy w tem miejscu Tatry, a Skoruszyną należącą do Wzgórz Orawskich. Doliną Błotną i potokiem *Błotnym* spuszcza się granica do wsi orawskiej Chabówki, gdzie obraca się pod kątem prostym na południe i biegnie w górę biegu *Studziennej Wody* i następnie vpadającego do niej *Spadowego potoku* do Żuberca. W Żubercu z potoku Spadowego wchodzi do *Borowej Wody* i tym potokiem dochodzi do przełęczy Huciańskiej w to miejsce, skąd zaczął się opis granicy obszaru obejmującego Tatry.« (Przewod. 265—268). — Priehľad dosť bohatej literatúry o Tatrách, latinskou, nemeckou a hlavne poľskou rečou, najdeš v Eljaszovom »Przewodniku do Tatr«, na str. 374—381. O bibliografický výpočet spisov a rozpráv slovenských alebo českých sa nestaral.

*) Dr. Stan. *Eljasz-Radzikowski* napísal (Przewodnik 262/263): »Jeżeli chcemy określić przestrzeń Tatr miarą geograficzną, powiemy, że Tatry leżą bliżej bieguna północnego aniżeli równika, — zachodni kraniec Tatr będzie, jeżeli się uwzględnia osady ludzkie, na 37° 13′ (wieś Kwaczany na Liptowie), wschodni zaś na 38° 7·5′ wsch. dług. od F. (miasto Biała Spiska), czyli niecały stopień długości 54 5′. Granicą południową jest 49° 2′ (miasto Hradek na Liptowie), a północną — 49° 20·3′ połn. szer. (wieś Poronin na Podhalu). — To są najdalsze granice, do jakich sięgają Tatry razem ze stokami.«

Oravy (Przewod. 263). Nižný Liptov už nepočíta k priestoru tatranskému, tým menej hory, ktoré sú medzi Liptovom a Zvolenskou.*)

My si myslievame, že sú Tatry naše, že sú Tatry slovenské. I v tejto veci nám je treba trochu triezvosti. Aj iní si osobujú na ne právo. Mne iba o to ide, aby sme jasne videli a aby sme sa nemámili dômyslami, k akým nás neoprávňuje skutočný stav vecí.**)

Najstaršie obydlenie východnoslovenského územia.

3. §. Uhorský dejopis nevie nič o obydlení spišského a šarišského územia v staršej dobe, menovite v dobe preduhorskej.

Ako je známé, nemenovaný notár kráľa Bela menuje Spiš „Spišským lesom“ (= silva Zepus) v dobe príchodu Maďarov, a Jozef *Hradszky* myslí, že to pomenovanie bolo trefné, lebo dľa listín ešte aj v XIII. a XIV. století boly rozsiahle pralesy na Spiši,

---

*) »Na granicy pomiędzy Orawą i Liptowem w przedłużeniu Tatr, przedzielone od nich głęboką przełęczą Huciańską ciągną cię Hale Liptowskie z najwyższym szczytem Wielkim Choczem 1613 m. *Hale Liptowskie do Tatr nie należą,* choć je do nich niekiedy dawniej zaliczali autorowie.« (Przewod. 264). — »Równolegle do Tatr, na południe od nich, ponad Liptowem i Spiszem wznosi się znaczne pasmo górskie vyróżniające się od wymienionych pasm i wzgórz większą vysokościa, tak zwane Tatry Niżnie, które już jednak nie wchodzą w granice Tatr, choć nazwę od nich przybrały. W Tatrach Niżnich znachodzą się szczyty ponad 2000 m. jak Dziumbir 2045 m.« (Tiež tam). Dr. Ant. *Rehman* počituje aj »Hale Liptowskie« k Tatrám a opisuje ich pod názvom »Orawsko-Liptowskie Hale« (Tatry. We Lwowie 1895. Str. 162—173).

**) Dr. Stanislav *Eljasz-Radzikowski* púšťajúc sa do svojej práce »Pogląd na Tatry« takto zahorlil (Przewod. 259): »Na Tatry można spoglądać rozmaicie. Można na nie patrzeć okiem spokojnego badacza, człowieka z Europy, który zbrojny w naukę i wykształcenie, bada ten wielki przedmiot przyrody; można też patrzec okiem Polaka, co obejmując sercem i umysłem całą swą ziemicę, jak daleko sięga mowa polska od mielizn Pomorza po wyżyny Podhala, kocha Tatry i wie, dlaczego je kocha. Czy tak, czy owak patrząc, zawsze trzeba powiedzieć, że jest to przedmiot godzien uwagi, przedmiot wielki, niepowszedniego znaczenia i ceny. Działa on i wpływ wywiera daleko, przyciąga do siebie brać całej tej krainy, której wyniesieniem panuje. Tu dążą umysły, dusze, rozumy, — wpływ Tatr widnieje w naszej umysłowości, w polskiej nauce, sztuce, twórczości, charakterze. Wycisnął on piętno na nas, *Tatr bez Polski, a właściwie Polski bez Tatr pomyśleć sobie nie można.*« A neskoršie zas: »Polska jako całość, jako jednostka uważana, w przyrodzonych swych granicach, sięga od ruchomych fal Bałtyku po zaklęte w skałę fale Tatr.« (Tiež tam 260). A ešte jasnejšie: »Za tymi Górcami przedzielone od nich obszerną wyżyną zwaną Podhalem pną się w niebo Tatry (2663 m.), *najwyższe wzniesienie Polski.*“ (Tiež tam 261).

ktoré kráľovia rozdarúvali svojim verným. Hradszky uvádza listinu z r. 1256., dľa ktorej Arnold (Görgey), syn Jordana, dostal lesy počnúc od vrchu Simine (teraz „Simeny“ *) až po Tatry. Listinu z r. 1264., ktorou Belo IV. comesovi Botyz-ovi daroval lesy Chetene alias Howerfelde, na území ktorých ležia teraz Batizovce. Z listiny toho istého kráľa, vydanej r. 1269., videť, že tam, kde sa schodia chotáre Spišskej a Liptovskej, bolo asi 10 □ míľ pralesa, a to od prameňa Popradu po prameň Hornadu a odtiaľ dolu Váhom po vtok Hybovky a hore jej potočím po hrebeň... Dľa Hradszkého v XIII. století nebolo ani jedinej osady na tomto veľkom území. (Vidz: Hradszkého „Szepesvármegye a mohácsi vész előtt“ Szepesváralján 1888., str. 3.).

Jozef *Hradszky*, odvolávajúc sa na listiny, píše, že nasledujúce spišské osady pralesami boly pokryté ešte v XIII. a XIV. století, a to: Jaklovce, Mnišek (1284), Veľká Lomnica (1287), Ružbachy (1288), Korytník (1297), kraj medzi Hololumnicou a Plavčom (1293), pobrežia Nedzice a Bialky až po prameň Dunajca, Folvark, Granastov, Krempach-Ľubovňa, Litmanová, Sulin, Jakubiany (v prvom štvrťstoročí XIV. stor.), a Majurky, Hondermarek, Ľubica, Ruskinovce, Levoča. (Tiež tam.)

A v úvode ku svojmu spisu *o miestopisných názvoch spišskej stolice* (Szepesvármegye helységnevei. Lőcsén 1887) doznáva, že nenašiel z „provincie Szepus“ miestopisného mena v listinách z XI. veku. Aj z XII. veku je málo mien. Ale v XIII. století objavujú sa hromadne také osady, ktoré bezodporu už dávno trvaly pred Belom IV. (1235—1270). Dľa Hradszkého v spišskom Podkarpatí ľud slovanský („szláv népek“) býval dávno, prvej ako Pannóniu Maďari zaujali, ale nevie, či už vtedy trvaly osady na terajšom území spišskej stolice, a jak trvaly, ktoré osady to boly. Najstaršie osady, svedčiace o slovenskom obyvateľstve na Spiši, sú dľa neho **) *Nadosth* teraz Tersztyánfalu v listine z 1258, villa *Thomasi* (hospitum sclavorum, už zanikla) v listine z 1278, a villa sclavorum de *Gargou*“ v listine z 1280, po maďarsky neskoršie: Teut-Görgő. Tót Görgő. (Tiež tam, str. 1.)

*) »Siminja«, r. 1256 vrch vedľa Podolinca v Spiši. P. *Križko.* Slov. Pohľ. 1892., 338.

**) Aj dľa I. *Duliškoviča*, Istor. čerty ugro-russkich. Ungvár 1874, str. 111.

4. §. Spišské územie opiera sa na západe o dve čiastky tatranského pohoria, o Vysoké a o Belianske Tatry. Z predošlého §-u sme poznali, že doliny podtatranské, menovite popradská, a Spiš vôbec, nemohly byť kolískou ľudstva, ale zväčša len pustatinami boly v dobe preduhorskej. Dľa uhorského dejopisu povstávaly tu osady iba v prvých storočiach uhorskej doby. Iného názoru niet ani v poľskej spisbe, v ktorej, ako sme videli, všímajú si pilne všetkého, čo sa poťahuje na Tatry.*)

Dejopis nevie viac ani o starej dobe šarišskej a abaujskej stolice; ba ešte menej.

5. §. Na Spiši sa najdú kde-tu ostatky hradov, hradiští, jest tu dakoľko *stráží* atď., ale z týchto nemôžeme zatvárať na preduhorskú dobu Spiša v ničom. Dejopisci Uhorska objavujú systém prvotného šírenia a ustáľovania krajinských hraníc. Té spišské hrady, hradištia a stráže sú pravdepodobne ohnivami z reťazi uhorského ohraničovacieho systému. O tom, že západná čiastka územia východnoslovenského (širšieho), čo aj slabo, predsa obydlená bola v dobe preduhorskej, máme presvedčujúce dôkazy v starých zemopisných názvoch. Názvy: Tatry, Poprad, Hornad, Torisa, Šariš, Spiš atp. nedajú sa dostatočne objasniť z reči národov doby uhorskej, ani zo slovanského, ani z maďarského, ani z nemeckého. Čo z toho nasleduje? Že té názvy prešly na nás z doby preduhorskej, od obyvateľov, ktorých národnosť dosiaľ určite neznáme. Akže tamojší obyvatelia skutočne nemali obcí v našom smysle slova, tým sa nevyvracia možnosť, že tam bývali. Mohli tam bývať čiastočne usadení a čiastočne kočujúci, jako pastieri, bez politického sriadenia.

---

*) Dr. Stanislav *Eljasz-Radzikowski* píše v rozpr. »Pogląd na Tatry« (Eljaszów »Przewodnik« str. 367): »Następują czasy wędrówki narodów, poczem pomału wyłaniają się z cieniów przeszłości Słowianie. Przedhistoryczne czasy słowiańskie zostawiły w około Tatr mnóstwo śladów, przeważnie znowu po stronie południowej Tatr. Jest to okres cechujący się grodziskami. Po północnej stronie Tatr grodziska znaleziono daleko od Tatr, bo w okolicy Bochni i Chrzanowa, na południu dochodzą one jednak do samych Tatr. Tutaj nazywa lud słowacki miejsca takie: hradek, hradisko, straża. Po czasach przedhistorycznych poczyna się okres, w którym już głośno o Słowianach, *powstaje wtedy państwo Wielkomorawskie, rusza się plemienne osadnictwo w okolicach Tatr. Od północy dążą ku Tatrom plemiona Wiślan, od południa Słowacy za rzekami ku ich źródłom. Zaludnia się Orawa, Spisz, a później zapewne odcięte od Powiśla lesistymi Górcami Podhale.*«

Pripomenutie. O uvedených zemopisných názvoch podali dosť etymologií spisovatelia zainteressovaných národností, ale této etymologie opatrného človeka neuspokojujú. Najprvšie o mene »Tatry«. Veľmi bije do očí podobnosť názvov: Tatra, Matra, Fatra, Nitra, a pri konečnom rozsúdení o veci, bude treba objasniť aj otázku tejto podobnosti a všetko, čo s tým súvisí. Písané meno *Tatier* zachovalo sa len z X. stoletia, aj to v takom písme, ktoré je nie pôvodinou. Dr. Stan. *Eljasz-Radzikowski* píše o tom (Przewodnik, str. 374): »Pierwszą wzmiankę o Tatrach zawiera opis granic biskupstwa praskiego, który ma pochodzić z czasów św. Wojciecha, a powtarza go akt cesarza Henryka IV. z r. 1086 *„montes quibus nomen est Tatri“*. Choć dokument ten jest podrobiony, jednakowoż bądź co bądź opiera się co do nazwy Tatr, na dawniejszym opisie granic, który może się odnosić do państwa wielkomorawskiego. Tak więc można powiedzieć, że nazwa Tatr była znana już w X. wieku.« V poľských písmach spomínajú sa »Tatry« od XIII. stoletia. Eljasz-Radzikowski uvodí té miesta takto (tiež tam): »Późniejsze akta wspominają nazwę Tatr w wieku XIII. przy sposobności osadzania Podhala, jak Bolesław Wstydliwy w r. 1255 *„montes, qui dicuntur Tatri . . .“* Długosz już wie o Tatrach, że tam wypływa Dunajec Czarny i Biały i Białka, zapisuje też z jakichś dawniejszych źródeł wiadomość o wielkich śniegach, które w r. 1276 spadły na Tatry.« Z uhorských listín P. *Križko* uvodí: (»Názvy prastaré«, Slov. Pohľ. 1892., 553): *„Tatra,* roku 1086 spomínané pohorie *Tritri* »in limitibus Vngarorum versus Cracouam«, F. VI., 1, 132, — roku 1256 vrch *Tatra* i *Tatur* »mons niueus«; F. IV, 2, 382 a IV, 3, 516, — a roku 1264 vrch *Tortoi* a pohorie *Tatur* (»sub monte Tortoi, hoc est specificum vniuş ex alpibus Tatur nomen«). Podobá sa pravde, že na Slovensku najde sa viac miestopisných názvov »Tatry«, »Tatra«, ale tým sa ich slovenskosť nedokazuje. V slovenčine stalo sa *tatra* pochopovým slovom na neužitočnú zem. Kde sa tedy najdú také názvy, ony sú od pochopového slova *tatra*. Joz. L. *Holuby* uvodí taký názov znad Zem. Podhradia: dovôkol roľami obtočený, podlhovatý kopec »Tatry« zvaný, vidz Sbor. MSS. 1896, 202. Pripomni si »roľami obtočený kopec«, keby bol úžitočný, vari by ho už boli zorali! Dr. Stan. Eljaszovi-Radzikowskému povedal Gerlachovan: gdzie niet les, to »Tatry«. (Č. L., X. 306.) V mojom rodisku a v okolí je tiež bežný ten výraz. »To je len taká *tatra*“, povedia na zem neúrodnú. -- I. *Filevič* považuje názov *Tatry* za slovenský, hovoriac: »Kromě slovenskich Tatr jesť i ruskija Tovtry (Toutry ili daže Toltry)«, vidz v Istor. drevn. Rusi na str. 151. Na tom mieste uvodí aj osadu *Toutry* na Dnestri, k poludniu od Záleščík. Ako videť z 5) pripomenutia na spomenutej strane, Filevič rozoznáva Tatry nielen čo do názvu »Tatry — Tovtry«, ale aj zemopisne: Uvádzajúc, že názov podľa Pola i Tutkovského znamená »skala«, dodáva: »Dějstvitěľno nazvanie *skalka* popadajetsia nerêdko v nazvanijach verchov, kak v Tatrach (Červona Skalka), tak i v Tovtrach (Rastaveckaja, Boreckaja)«. — O menách *Poprad*, *Hornad*, *Spiš* je hodno už tu zaznačiť, že si ich mená starí pisári za dlhé časy nevedeli osvojiť, píšuc za ne všelijaké skomoleniny, tak na pr. popri najbežnejšom lat. názve Scepus, písavali aj: Czypis, Zypus a všelijako inakšie. Etymologia Št. *Mišíka*, že je meno Spiša totožné, čo sa týče koreňa, so slovom »župa«, vidz v Nár. Nov. z 1883, č. 90,

je číra fantásia a ovšem aj všetko to, čo sa z tej etymologie zatvára. — Rieku *Torisu* menujú po maď. *Tárca.* Prvý výraz je pôvodnejší, bude o tom reč inde, ale tým nehovorím, že je plnšia forma »Torisa« slovanského pôvodu. — Čo sa týče maď. mena *Sáros*, čítaj Šároš, to by mohlo byť z maď. sáros hely = blatné miesto. Podhrádie Šariša, menovite té miesta, na ktorých leží mestečko Šariš, mohly byť blatiskami, lebo nízko ležia pri Torise. V tomto prípade dostal by bol hrad svoje meno od priestranstva pod zámkom, t. j. bol by býval postavený na mieste už predtým pomenovanom, a síce po maďarsky pomenovanom. (Srovnaj zámok Blatnice.) Ale takéto odvodzovanie pochybným robí ten hláskoslovný zjav slovenského mena, že toto slovenské meno znie Šariš m. Šaroš. Niet totiž nijakých príčin hláskoslovných, aby meno Šaroš Slováci neboli mohli prijať touto formou. — P. Z. *Hostinský* odvodzuje Šariš od výrazu »za Rus« (Let. Mat. Slen. VII., I., 48—49), hovoriac, že znamená »kraj ťahajúci sa od domoviny Rusov uhorských severne«, že Šariš tak pomenovali uhorskí Rusi. — Je to číra fantásia, nie etymologia. Za stara nazývali Šarišom ešte hodne priestranstva na poludnie do Abaujskej a Zemplínskej (Sáros Patak; r. 1254 spomína sa územie *Sarus* v Zemplíne, vidz Križkove »Názvy prastaré« v Slov. Pohľ. r. 1892, str. 552). I túto okolnosť využil Hostinský v prospech svojej »etymologie«: »Význam mena ‚Šáryš' berem za = Za-Rus. Je to názov relatívny. Rusi karpáto-východní, okres zeme západný, a tak priestor terajšej župy ‚Šaryšskej' a ‚Abojskej' — volali obecne krajom »za-russkou« (zemou) le žiacim. Takto dá sa vysvetliť, prečo aj kraj abojský nazývaný bol župou šarišskou.« (P. Z. Hostinský Let. Mat. Slen. VI., II., 61).

6. §. O východnej polovici východnoslovenského územia (širšieho) by sa dalo viac povedať, ale ani tu nemáme nič istého. P. J. *Šafárik* vo svojej rozprave „Myšlénky o starobylosti Slovanů v Evropě" nepochybuje, že meno terajších Sotákov v horných Uhrách pochádza od dakedajších Satagov. (Č. M. Č. 1834., I., 42). Satagovia sa spomínajú v V. století.*) Ja síce nepovažujem za nemožnosť, že by Slovania bezprostredne pod Karpátami neboli mohli žiť už v V. století, aj skorej, nakoľko je reč o výbežkoch kmeňov, ktoré v svojej nadkarpátskej domovine bezprostredne nad

*) V »Slovanských Starožitnostiach« (V Praze 1837, str. 211—212) vyslovil sa Šafárik obšírne v tej veci: »...mám za to, že onino Satagové, o nichž v letopisech 5. stol. zmínka se děje, byli Slované, předkové dnešních Sotáků v půlnočních Uhřích. Satagové tito v dějinách po nejprvé okolo r. 454, a sice v horních Uhřích a dále na poledním Dunaji, se pojevili. Jornandes nám samojediný jména jejich zachoval. Zpráva jeho o nich jest sledující. Po smrti prý Attilově veliká jeho říše dostala se za podíl rozličným národům. V Pannonii se osadili Gothové; v Dacii Gepidae; v menší Skythii a dolní Moesii Sciri, *Satagarii* a jiní z Alanův (‚Sciri et Satagarii et ceteri Alanorum cum duce suo nomine *Candax*'); ostatní v jiné krajiny se uvázali. Avšak nedlouho potom, r. 469, tytéž Satagy již v hořejší Pannonii (‚interiori Pannonia') nalezáme, kdež

Karpátami bývali, ale odpierať musím, že by sa smelo zatvárať na národnú jednotnosť Satagov z V. storočia s terajšími Sotákami východnoslovenského územia na základe mien „Sataga“ a „Soták“. Kto sa aspoň za týždeň za dva pobavil v Zemplínskej a v Ungskej a kto vie po východnoslovensky a po uhorskorusky, musí sa úplne o tom presvedčiť, že Sotákov jedine preto volali Sotákmi, lebo miesto východnoslovenského *co*, spisovného *čo*, vyslovovali *so**). Pre obydlenie východnej polovice východnoslovenského územia v V. století nemôže sa prijať za dôvod Šafárikova mienka o tom, že sú terajší Sotáci potomkami starých Satagov. Ale na staršie obydlenie tohoto územia poukazujú iné zjavy, ktoré uvediem v nasledujúcom §-e.

---

je Gothové válkou sklíčiti a sobě podmaniti umínili, ale sami od pozůstalých Hunův přepadeni byvše musili od nich upustiti. Slova »qui interiorem Pannoniam possidebant« vykladači obyčejně slyší na severozápadní krajiště Uher; možné však, ba víře podobné jest, že Jornandes pod názvem Pannonie celé Uhry mezi Dunajem a Tisou zahrnul a že tedy Satagové již tu dobu tam pod Tatrami bydleli, kdež podnes *potomci jejich*, slovanští Sotáci, sídlí. Byli-li Satagové Alani, jakž k tomu slova Jornandova natahovati lze, anebo raději Slované, jakž již Mannert pokládal (Mannert's »Germanien« S. 583), o tom ovšem na obě strany hádati se možné jest. Já však se k tomu domnění chýlím, že Satagae byli národ původně slovanský, od Alanův a Hunův podmaněný, a do víru tehdejšího stěhování zachvácený. Že dnešní Sotákové čistí Slované jsou, jisto jest.«

*) Býv. professor varšavský Ondr. *Kucharski* napísal v Kollárových Zpiewankách (Díl II., 475. V Budíne 1835.): Sotakami nazywają mieszkańców miasteczka Sniny (= Szinna) i jego okręgu, w stolici zemlinskiej, przeto, że zamiast słowianskiego *a čo* lub *a co* mówią *a so?* Okręg ten mieszkańców *a co* pytających się, tak jest maly, że się na północ tylko do grzbietu gór karpackich, na południe ledwie na miasteczko Humenne, na zachód ledwie do granicy stolicy zemlinskiej a na wschód ledwie nieco za granicę tejże stolicy rozciąga. Jeden chłop zpod Humennego tak mię o Sotakach objaśnił: »Waroscy ludze wydumali ‚a ty wałałski Sotaku!‘, t. j. miejsci ludzie wymyślili ‚a ty wiejski Sotaku!‘ — *Šafárik* (Slov. Národopis. V Praze 1849. Str. 97—98) ešte tesnejšie vymeriava hranice Sotákom. Dľa neho: Sotáci bydlí ve stolici zemnenské mezi Stropkovem, Sninou a Humenným. — Olaf *Broch* na svojej mappe, pridanej ku spisu »Studien von der slov.-kleinruss. Sprachgr.« (Kristiania 1897) udáva Sotákov v úzkom obvode dedín: Husak, Petrovce, Korumľany, Kolibabovce, Huta a Kamenica, na str. 12. uvedeného spisu pridávajúc k tomu das nördlich von Hutta gelegene, auf der Karte nicht bezeichnete kleine Stara. Broch menuje východných Slovákov »Cotakami« a dokladá: Die Namen »Cotaken« u. »Sotaken« stammen natürlich von der Aussprache des Pronomens čьto (= čo). — V skutočnosti boli »Sotáci« ruskej národnosti a *bývali pomedzi Slovákov všade tam, kde je počuť východnoslovenskú reč v zemplínskej*

7. §. Názvy, počnúc od rieky Tople na východ, jako *Žemplín*, *Ung - Užok, Ondava - Udava* atď. sú staré názvy, preduhorské, ktoré nielen o tom svedčia, že zatopliansko čiastky východnoslovenského územia už v dobe preduhorskej boly zaľudňatené, ale spolu aj o tom, že ten ľud bol slovanský. Zemplín sa menoval po slovansky „Zemlin"; „p" je takou vsuvkou staršieho veku, jako v názvoch

a ungskej stolici. U starých ľudí ruskej viery dá sa tá skutočnosť ešte aj dnes zistiť na celom zemplínskom a ungskom priestranstve východnoslovenskej reči. Moji rozprávkári z okolia Bežoviec a Sobraniec neprestajne miešali *so* s *co*. V kraji nad Humenným je stále bežné *so* popri *co*. Čitateľ najde hojnosť príkladov v rečových ukážkach z patričného priestoru. Je pravdepodobné, že je *so* sbližujúcou výslovnosťou od *šo* (što) k východnoslovenskej výslovnosti *co*. Postup: *šo* = *śo* = *so*. Tento jazykový zjav je tedy nie príliš starý, je nie taký starý, že by sme sa mohli domnievať, že »Sotáci« už vtedy jestvovali, keď »Satagovia«. Že sa *so* tak urputne zachováva, príčinou toho je, že je od *so* ku *co* väčší hláskoslovný priechod než bol od *šo* ku *śo* a od tohoto ku *so*. Nad Humenným vyslovuje sa toto *so* dosiaľ: sьo, po *s* počuť aké ь, ktoré sa už neslieva s *s* v šepľavé *ś*, súc priechodom od *ś* ku *s*. Medzi *šo* (šva) gemerských Slovákov a medzi *šo* pôvodných »Sotákov« je organický, národný súvis. O tejto veci obšírne v IV. oddelení práce. — P. Z. *Hostinský*, v Let. Mat. Slov., V., sv. I. str. 77–80, zaoberajúc sa Sotákmi, napísal: »Pamiatka odvetve tejto temer celkom zahynula. Potkal aj túto osud jaký aj druhé súkmenné vetve v búrlivých kolotaniach národov ohlušil. A predsa odvetev táto žije aj podnes v mene tomto; čas je teda pripovedať v rodine slovenskej. Terajšie územie Sotákov leží v župe Zemúnskej, rozprestierajúc sa brehami rieky Ondavy a Olky. V predošlých stoletiach zaujímalo ono kraj od Tisy s pravej strany (majúc na ľavej strane župu Zabučskú), spomenutých riek, až po výbehy Beskidov. Pozoruhodná vec, že u týchto zemúnskych Sotákov, utrímalo sa až do dnes *podanie to, že pochádzajú oni od starých Slovenov*, t. j. od tých Slovenov, ktorých pokrstil sv. Cyrill a Method, a že sú potomkovia tých pradedov, nad ktorými dakedy panoval Salan — dľa podania ľudu moravský. V utešenej doline tovarňanskej, brehami rieky Ondavky a Duši, tiahajú sa stredné sídla týchto Sotákov, a sama dolina nosí aj dneská meno Sotakerja. Ľud tento delí sa až podnes mravmi a obyčajmi svojimi od súsedných Rusov a Slovákov.« — Sotáci sa síce všeličím delia i od Rusov, ktorých národnosť opustili, i od východných Slovákov, ktorých národnosť prijali, ale to je prirodzená vec. Žiadna miešanina nenie celkom taká, jako jediná pôvodná čiastka miešaniny bola. Podaní u Sotákov niet ani národných, takých prirodzene ani nemôže byť, ani politických. Neskoršie uvidíme, že ani takých nemôže byť. Této podania sú výplodom fantásie Hostinského. Hostinský schválil Šafárikovu domnenku, že sú Sotáci potomkami starých Satagov, považuje ich za prastarých obyvateľov Uhorska a odvodzuje ich meno od mena dvoch riečok v blízkosti Serenča (za stara vraj: Srec!). Sú to riečky mena *Tokty*, po maď. *Takta*. Bližšie neudáva, jako by sa dalo odvodiť - meno *Soták* od mena *Tokta*.

„Lompnica“ m. „Lomnica“ alebo „Jempnik“ m. „Jemnik“.*) Iba ten rozdiel je tu, že Lomnica a Jemnik, neskoršie Jamnik, zachovajúc si slovanské obyvateľstvo, zachovaly si aj slovanské meno čisté; v Zemplíne a v okolí už od dávna prevážili Maďari a zachovali meno úradné, ktoré sa javilo po stoletia v úradných listinách. O slovanskosti názvov *Ung*, *Užok*, *On*dava, *U*dava nikto nemôže pochybovať, tu je tedy nie treba o nich hovoriť. Sú to veľmi vzácné starobylosti, o ktorých bude reč často v tejto práci.

Prečo považujem této názvy za preduhorské? Predpokladať sa musí, že názvy Ung a Ondava prijali Maďari *touto podobou*, keď ten kraj prvý raz videli. Tedy té názvy už trvaly pri príchode Maďarov. Ide len o to, či boly slovanské. Boly slovanské, lebo len v slovanskom jazyku u slovanského obyvateľstva mohly sa z nich vyvinúť tiež živé formy: *Už*-ok, *U*dava. Z nosovky *un*, *on* = samohláska *u*.

Z politických dejín východnoslovenského územia.

8. §. Východnoslovenské územie, ani širšie, ani užšie, nikdy nebolo politickým celkom. Dejopisci domáci i zahraniční považujú vec tak, že jednotlivé stolice tohoto územia patria do obvodu državy uhorskej od príchodu Maďarov. Výnimkou je Spiš a polnočno-západný kút Šariša.

Dľa Jozefa *Hradszkého*, hlavného historiografa Spiša, je aj Spiš čiastkou Uhorska už od príchodu Maďarov.**) Iba pre ten kraj pripúšťa výnimku, kde ležia Ľubovňa, Gňazdy a Podolinec so svojimi chotármi; v týchto pozoruje poľské panstvo ešte aj na konci XIII. storočia.***)

*) V Hradszkého »Szepesvmegye helységn.« najdeš príklad na vsúvanie spoluhlásky *p* medzi *m* a plynné: Lompnica = Lomnica (str. 49), Lumpnica = Lumnica = Lomnica (51), a v jeho »Szepesv. a moh. v. e.«, na str. 66., priezvisko s prädikátom: Jempniki (de Jempnik) Balázs z r. 1399. (Od obce Jamnik). — Podobne: „*Lompnich* (aqua magna) = Lomnica, potok, v l. r. 1326. *Lompnich* (aqua parva) = Lomnička, potok, tamže.« (Štef. Mišík, Sbor. Mus. Slen. z r. 1897 str. 227). Ján *Melich* obšírne objasňuje, jako sa ujalo Zemplín m. pôvodného Zemlín, vidz »Magyar Nyelv«, 1905, str. 68—70.

**) »A magas Tátra... alatt elterülő... vidék... a honfoglalás ideje óta képezi részét szép hazánknak, régi idők óta viseli a »Szepus«, »Szepes«, »Zips« nevet.« (Szepesvm. a moh. v. előtt, 1. str.)

***) Lubló, Gnézda, Podolin városok vidéke meddig tartozott lengyel uralom alá, mikor és hogyan került hazánk területéhez, adatok hiányában nehéz lenne megállapitani. A XIII. század végén ott még a lengyel uralom látszik érvényesülni... (Tiež tam, na str. 7.)

Pred dobou uhorskou, jako rečené, bolo územie Spiša, ba aj Šariša, pralesom dľa uhorských kronikárov. Ale dľa Hradszkého môže sa považovať za isté, že územie spišské, pred príchodom Maďarov, prináležalo i politicky i cirkevne do Poľskej, ktorej vliv v niektorých jeho krajoch uplatňoval sa ešte aj vtedy, keď ho už po stoletia Maďari držali. (Szepesvm. a m. v. e., str. 7.)

Dľa poľských dejopiscov dostal sa Spiš iba po kusoch do državy uhorskej. Najsamprv dolina Hornadu, a v XII. storočí bola ešte rieka Hornad hranicou medzi Uhorskom a Poľskou. Z tejto doby sú hraničné strážné stanice, zachované v miestnych menách: Stráže (= Michelsdorf) pri Poprade, Strážky (Nehre, Nagyőr) pri Kežmarku atď. Z tejto doby je Malá stolica spišská, či takrečené zemianske dediny, poverené stálou ochranou hranice proti Poľskej. Boly to dediny: Abrahamovce, Betľanovce, Levkovce, Filice, Janovce, Hadušovce, Horka, Hozelec, Kišovce, Machalovce, Komarovce, Sv. Ondrej, Pikovce, Čenčice. Táto Malá stolica spišská povstala asi za panovania Bela II. (1131—1141) a Gejzu II. (1141—1161), potvrdenie svojich starých práv (eandem quam ab antiquo habuerunt libertatem) dostala až r. 1243 od Bela IV., potom od Karola Roberta (1312), ba ešte aj od Ferdinanda I. (1552). S posunutím hranice poľskej ďalej na polnoc utrácaly té dediny svoj význam strategický a teraz sú dedinami alebo majerami zemianskymi.

Nadhornadská čiastka Spiša, okrem podolineckého kraja, dostala sa do Uhorska pokojom, uzavreným r. 1193 v Starej vsi. A polnočno-východná čiastka či podolinecký kraj, dľa poľských historikov, až r. 1311.*).

*) M. *Gumplowicz* v rozprave *„Polacy na Węgrzech“* napísal (»Lud«, org. ludozn. r. VII. str. 77/78): »Cała stolica Spiska na północ od Hornadu dostała się do Węgier dopiero w latach między 1132—1312 r. Pierwotnie bowiem należał kraj ten, jako na północo-wschód od Tatr położony, do Polski na zasadzie układu między ś. Wojciechem a ś. Szczepanem, mocą którego Tatry miały stanowić granicę między obu państwami. Według podania zachowanego przez Wagnera (Analecta Scepusii [1774—78] Tom III. str. 1), a niezawiśle od niego także przez J. Z., rzeka Hornad stanowiła w wieku XII. granicę polsko-węgierską. Zdaje się jednak, że Węgrzy albo już pierwotnie albo po wybuchu pierwszych sporów z Polską wystawili warownie graniczne na północnym brzegu Hornadu. Przy najmniej miejscowość Hranownica czyli Granica zdaje się wskazywać pierwotną linię graniczną XII. w. Między temi miejscowościami leżały węgierskie warownie Straże (Michelsdorf), Strażka (Eör) pod Kieżmarkiem i słynna owa twierdza Leton czyli Lapis refugii (Schauberg) przy Hrabuszycach strzegąca w XII. wieku granic przeciw Polsce, a która podczas

9. §. Uhorskí dejopisci, z nedostatku starších prameňov, cirkevné sriadenie Spiša kladú na rok 1209. Jozef *Hradszky* sniesol všetko, čo sa poťahuje na túto otázku, a to vo svojom spise „A XXIV királyi plébános testvérülete“ atď. (Miskolc 1895). Okolo r. 1209 bol prepoštom Adolf, prvý historicky známy prepošt spišský, a preto sa aj založenie prepošststva kladie na túto dobu. Celkom inakšie súdia o tej veci poľskí učení. Dľa nich územie Spiša malo svoju prälatúru už v XII. století a ešte dávnejšie, a táto prälatúra bola podriadená krakovskému biskupstvu; s pripojením územia spišského (až na kraj podolinecký) k Uhrám, spišská prälatúra, odtrhnúc sa od biskupstva krakovského, osamostatnela, a pripojená bola arcidiecése ostrihomskej.

napadów tatarskich służyła ludności okolicznej za przytulisko (mons refugii). Wspomniane miejcowości wraz z małym Spiszem tworzyły północne pogranicze wojskowe Węgier przeciwko Polsce. Ten »mały Spisz« był to okrąg uprzywilegowany szlacheckich dóbr tak zwanych dziesięciu, póżniej czternastu wsi szlacheckich (czyli »dziedziny ziemiańskie«) kopijników (comitatus nobilium de Scepus). Były to mianowicie następujące miejscowości: Abrahamowce (Abrahamfalva), Betlanowce (Betlenfalva), Lewkowce, Filice, Janowce (Janocz), Haduszowce (Hadusfalva), Horka, Hozelec, Kiszowce (Kisocz), Mahalowce (Machalfalva), Komarowce (dziedzictwo niegdyś Komorowskich), Swaty Andrej (Szent Andreas), Pikowce, Czenczyce. Ta »mała Stolica« powstała prawdopodobnie za panowania królów Beli II. (1131–1141) i Geizy II. (1141—1161); pisemne potwierdzenie strarych praw swoich (eandem quam ab antiquo habuerunt libertatem) otrzymały te miejscowości kopijników dopiero w r. 1243 od Beli IV. w nagrodę za waleczność okazaną podczas napadów tatarskich (Wagner 1. c. I. 102). Prawa te potwierdził im następnie król Karol Robert (1312), a nawet jeszcze Ferdynand I. (1552). Z posunięciem jednak granicy polskiej na północ miejscowości te straciły dawne znaczenie strategiczne i stały się tylko dworami szlacheckimi, a w końcu małoznacznemi osadami słowackiemi.« — (O Malej stolici spišskej vydal Jozef *Hradszky* obšírnu knižku pod názvom *„A szepesi tizlándzsások széke v. a kisvármegye története“.* Lőcse 1895., na ktorú sa častejšie budem odvolávať). — M. Gumplowicz tiež tam, ale na str. 193/194: »Formalne uznanie połączenia Spiszu z Węgrami nastąpiło jednak ze strony Polski dopiero w r. 1193 w pokoju zawartym w Starej Wsi, co także stwierdza tą okoliczność, że podczas kiedy, aż do tego roku żaden dokument węgierski nie wspomina o Spiszu, odtąd spotykami o nim bardzo częste wzmianki w dokumentach węgierskich.« O podolineckom kraji, ktorý až do r. 1311 bol politicky poľský, podávam tu obšírne vedomosti z pera M. Gumplowicza, lebo sa nimi dobre objasnia terajšie národnostné pomery tohoto kraja. On píše (Lud. org. ľudozn. r. VIII. str. 262—264): »Okręg Podoliniecki (Districtus Podoliensis) właściwie nigdy nie był liczony do Spiszu; należał on aż do roku 1311 do Polski. Zdaje się że pierwotnie należał on w Polsce do Kasztelanii *Połowczej* (Palovia), v Šariši, z którą równocześnie dostał się do Węgier. Obej-

K prälatúre či k prepoštstvu spišskému patrily aj čiastky z terajšej šarišskej a bývalej tornianskej stolice. Pre ostatok východnoslovenského územia o cirkevnom sriadení v dobe preduhorskej niet nijakých udajov.

10. §. Východnoslovenské územie, ani širšie, ani užšie, ani v celku, ani z čiastky nepatrilo do veľkomoravskej državy. Toto poznanie opiera sa o zemopisné položenie hôr, ktoré oddeľujú územie Spiša od Liptovskej a Gemerskej.

Z 3. §-u sme vyčítali, že dľa listiny z r. 1269. videť, že tam, kde sa schodia chotáre Spišskej a Liptovskej, bolo asi 10 □ míľ pralesa, a to od prameňa Popradu po prameň Hornadu a odtiaľ dolu Váhom po vtok Hybovky a hore jej potočím po hrebeň, a že — dľa Hradszkého — ešte ani v XIII. století nebolo ani jedinej

muje on następujące miejscowości: *Lubowla* (Lublau); *Gniazdo* (Kniesen); Rużbaki (Russbach później Rauschenbach) czyli *Drużbaki*; *Jarzembina*; *Kamjonka* (Stein, Kövesfalva); *Lublo*; *Krępak* (Krembach); *Podolin* (Pudlein) i *Toporzec* wraz z ich obwodami. I tutaj osiedlenie Niemców nastąpiło w tym samym czasie jak i w doline Popradu i Dunajca. O ile z dyplomatów się da wykazać, pierwszy Bolesław Wstydliwy, Książe krakowski r. 1244 nadał Sołtysowi Henrykowi w nagrodę za usługi, świadczone mu w wojnach przeciw Tatarom sołtystwo Podolinieckie, dawniej już założone ale przez Tatarów spustoszone, nadając mu zarazem juryzdykcyę nad osadnikami na prawie Magdeburskiem. Równocześnie osadnikom nadanem zostało prawo młynów, browarów, polowania, rybołowstwa i myta w obrębie sołtystwa Podolinieckiego po obu brzegach Popradu między strumykami Toporzec, Łomnikiem i Klozurowem a górami Kończystą i Jaworową. Później księżniczka Kinga jako dziedziczka Sącza darowała okręg Podoliniecki wraz ze wszytkiemi dochodami założonemu przez siebie klasztorowi Sądeckiemu, z czego także wynika, że okręg ten należał niegdyś do ziemi Sądeckiej. Kolonizacya *Gniazda* przez Niemców spowodowaną zastała przez sołtysa Jana Rokserowicza z Kesmarku, który w roku 1286 nabył sołtystwo Gniazdeckie od tamtejszego sołtysa Mikołaja. Dziedzice polscy Gniazda, Piotr i Mirun, synowie Mirosława potwierdzili to kupno i nadali sołtysowi Janowi jeszcze więcej praw w celu sprowadzenia dalszych kolonistów i wykorczowania sąsiednich lasów. Jako świadkowie tego aktu wymienieni są trzej Sądeczanie, między niemi wójt Tirman (Tillmanus) ze Sącza i Wawrzyniec sędzia nadworny księżnej Kingi ze Sącza, co również wskazuje, że Gniazdo należało do ziemi Sądeckiej. Wkrótce potem ta sama księżna Kinga darowała wspomnianemu już Henrykowi sołtysowi Podolinieckiemu w celach kolonizacyjnych las położony między Podolincem a Gniazdem. Przy sposobności określenia granic tego lasu wspomniane już są miejscowości Toporzec, Rużbaki i Lachowice (Laszkowa?). Ale już w następnym roku (1289) potwierdza księżna Kinga temuż sołtysowi Henrykowi oba przywileje nadane mu w latach 1244 i 1288, których oryginały spaliły się w kościele Podolinieckim podczas trze-

osady na tomto veľkom území. Ďalej uváž: Kto šiel od Novej vsi horami do Hnilca a odtiaľto do Dobšinej v Gemeri, ten vie, že na tomto velikom priestranstve horskom, teraz pravda dobrou cestou opatrenom, za 6—8 hodín treba isť na voze, aby človek došiel od jedného bodu ku druhému, a ešte aj v naše časy ledvaže jest tam osád (vynímajúc Hnilec a Hnilček), najdeš tam len drevotárske, uhliarske a banícke závody, ktoré sa zahajujú a zase zanikajú. A konečne uváž, že dolinu Hnilca zaľudnili baníci nemeckí už v dobe uhorskej ... Z tohoto vysvitá, že pred tisíc rokmi rozliehaly sa medzi nitrianskym kniežatstvom a spišským územím neobydlené alebo len nepatrne obydlené pralesy. Takéto lesy mohly byť len hranicou nitrianskeho kniežatstva, ale nemohly ony presekúvať jeho územie.*) Dľa podania Spiš zaujali Maďari hore riekou Hornada, a

---

ciego napadu Tatarów (1289). Nareszcie i król czeski Wacław II. po objęciu księstw Krakowskiego i Sandomirskiego potwierdził temuż Henrykowi sołtysowi Podolinickiemu »jako założycielowi tego miasta, dziedziczne posiadanie sołtystwa Podolinieckiego.« Równocześnie król Waclaw II. rozporządził, żeby mieszkańcy Lublawy (Libenov) i Gniazda w razie wojny mogli się schronić do Podolina, za to jednak mieli pomagać Podolincom przy naprawie murów i wałów. W r. 1298 ostatni raz wspomniany jest wyraźnie Podolin jako należący do dyecezyi krakowskiej a to w liście odpustnym kilku biskupów przy kuryi rzymskiej, wydanym do wszystkich wiernych, którzy będą pomocni przy odbudowie kościoła Podolinieckiego, który to list odpustny potwierdzonym został przez biskupa krakowskiego Muskatę (Schmauck-Bardossy str. 430). Ale już w następnym roku 1299 znajdujemy pierwszy ślad połączenia Podolina z Węgrami. Albowiem biskup spiski Jakób nadaje kapitule spiskiej dziesięcinę z Podolina, Lublawy i innych miejscowości po obu stronach Popradu.«

*) Fr. *Palacký* (Děj. nár. č., 97) napísal: »Asi léta 627 volili Slované osvoboditele Sama sobě za krále. Jádrem toho státu byla země česká; hlavním jeho sídlem bezpochyby Vyšehrad; ale moc vztahovala se na jih až k Alpám štyrským, *na východ až k Tatrám*...«. Českí dejopisci alebo dolinou Hrona zavierajú východnú hranicu Veľkej Moravy, alebo mlčia o nej. Slováci sa obyčajne opierajú o novoveký stav rečový a takto mudrujú: Slováci bývajú na východ nielen po Hronskú dolinu, ale až po Torisu, a niet dejopisných udajov, kedy sa tak daleko na východ podali, — učme tedy, že východné hranice Moravy sahaly až po Torisu, srov. »Slováci a ich reč« str. 39. pod **). Ja som sa už v tomto práve spomenutom spise vyslovil, že nitrianske kniežatstvo, východné územie Veľkej Moravy, *zavieralo sa na východ Pohroním* (str. 42) a dokladám, že prof. dr *Niederle*, posudzujúc môj spis »Slováci a ich reč« poznamenal, že sú moje náhlady o starších dejinách Slovenska *upodstatnené* (...není vše nesprávno, co zde p. Czambel uvádí, [*dobře na př. opravuje náhledy Križkovy, Sasinkovy a j. o starších dějinách Slovenska*], ale s hlavními tesemi a s celkem vývodů Czambelových souhlasiti je nemožné.« Č. Č. Histor., 1903., 442).

to môžeme ľahko pochopiť, lebo od poludnia, od gemerskej strany boly pralesy. Ani na to nesmieme zabúdať, že spišské územie, a bez neho nitrianske kniežatstvo nemohlo byť v súvise s východnoslovenským územím, dľa poľského podania, ktoré sa srovnáva so skutočným stavom vecí na počiatku uhorskej doby, prináležalo politicky poľskému panstvu. Sr. 8. §.

Najstaršie národnostné pomery východnoslovenského územia.

11. §. Východnoslovenské územie (širšie), čo sa týče národnosti, je teraz veľmi rozmanité. Nie je zemopisným celkom a nebolo nikdy ani politickým celkom; nemalo ho tedy čo sjednocovať v reči. V najnovších časoch jednotliví skúmatelia vystihli skutočnosť, že na tomto území všetky iné národnosti, čo do reči, premáha vo vrstvách ľudu reč slovenská. Vyskúmať príčiny tejto skutočnosti je nie ťažká vec, ale ťažšie je odhaliť rúško, ktorým sa halí minulosť slovenskej reči na tomto území.

12. §. Nazreť do predtisícročných a ešte starších národnostných pomerov východnoslovenského územia, to je veľmi ťažká vec. Iba slovenskí literáti nenachodia v tom ťažkostí.

Štefan *Mišík* napísal v rozprave „Spišskí Poliaci" (Slov. Pohľ. 1903, 373/374): „Keď po stroskotaní veľkomoravskej državy jednu časť tejto opanovali Poliaci (okolo r. 906), a síce práve tú, v ktorej bývali Slováci, pochopiteľné je, že v užšom styku s Poliakmi vlivu poľštiny podliehaly také kraje slovenské, ktoré pre zemopisnú polohu svoju boly prístupnejšie mocnejšiemu živlu poľskému, ako na pr. okolie Dunajca alebo údolie dolného Popradu. Této kraje boly najviac vystavené *popoľšteniu, ak v nich vôbec bolo obyvateľstvo slovenské.* Dnešné hranice poľštiny v severovýchodnom Spiši siahajú až po Kežmarok a Ľubicu, no kedysi nebolo to tak, lebo už meno terajšej *Slovenskej vsi* poukazuje na to, že tam kedysi bývali Slováci a nie Poliaci ako dnes. Teda hranica poľštiny bola užšia. Všetko zdá sa poukazovať na to, že poľský živel tunajší zmáhal sa menovite následkom úsilnej kolonisátorskej činnosti uhorských kráľov v 13. a 14. století. Už r. 1293 spomína sa obec Kolačkov, ktorej obyvatelia hovoria dnes síce po poľsky, ale nie bez slovenských výrazov, poukazujúcich na to, že sú to pôvodne Slováci, po-

ťažne slovenskí zemania, ako na príklad v Beharovciach v Liptove, lenže pravda už popoľštení."

Na prvý pohľad vidieť, že Št. Mišík zatvára s povrchnej prítomnosti na minulosť. Slovenská ves menuje sa síce *Slovenskou*, ale domorodí občania menujú si ju medzi sebou dosiaľ *Sloviańskou;* oni aj svoju reč menujú *slovenskou*, ale hovoria pritom *po poľsky*. Té slovenské výrazy, aké majú vo svojej reči obyvatelia kolačkovskí, nie sú pozostatkami z reči slovenskej, ale novými nádobudkami z reči slovenskej, lebo nás skutočné pomery, jako ich nižšie do podrobna poznáme, tomu učia, že nie slovenská hranica rečová sa úžila a úži na prospech reči poľskej, ale naopak.

13. §. Terajší národnostný stav východoslovenského územia zdá sa svedčiť, že toto územie bolo pôvodne slovenské. A Štefan *Mišík* aj zvečnil takýto svoj dojem, keď napísal v Slov. Pohl. z 1903, na str. 373: „O Slovákoch spišských *je isté, že sú tu praobyvateľmi; aspoň nepochybuje o tom ani jeden historik pri zdravom rozume.*"

Ostatne mohol sa opreť aj o jazykovedca professora *Pastrnka*, ktorý bol napísal r. 1893., tedy už desiatimi rokmi pred ním, že je východoslovenské obyvateľstvo *prastaré*. Pastrnek totiž, rozberajúc vlastnosti spišskej slovenčiny, ktorá je — jako vieme — v podstate taká, jako aj v Šariši, napísal: „tuším jasně vysvítá, že *spiština* jest ve svých základech *řeč slovenská* a následovně, že také obyvatelstvo slovenské ve Spiši jest *prastaré*" (Slov. Pohl. z 1893, 434). Úprimne vyznám, že nerozumiem logičnému súvisu medzi výpoveďami „spiština je reč slovenská", nasledovne „obyvateľstvo slovenské v Spiši je *prastaré*"!

Aj iní zavierali s prítomného stavu na minulosť. Tu hlavne veľký zmutok pôsobi hračka slovom „Slovensko" *). Ľudia si predstavujú, že to územie, kde teraz bývajú Slováci, doplnené zemopisnými alebo terajšími uhorsko-politickými hranicami, bolo čistým územím etnografickým v smysle slovenskom. Len takto sa dajú vysvetliť prepodivné názory litarátov. Pavol *Križko* na pr. napísal: „*O poľskom živle, rozprestrevšom sa v severných čiastkach zo žúp šarišskej, spišskej*, oravskej a trenčianskej, neznať ničoho, *kedy sa začal udomácňovať na slovenskom území;* veľmi je však podobným pravde, že jeho počiatky v Uhrách padajú do polovice zo štrnásteho storočia, keď mal kráľ Ludvik I. s poľským kráľovstvom a ľudom

*) Vidz »Slováci a ich reč«, str. 27. a nasl.

trváce a priateľské styky a nehatil Poliakov osádzať sa v Uhorsku... („Sbor. Mus. Slen. z r. 1897, str. 162).

14. §. Národnostná otázka územia východoslovenského v starších časoch je nie taká jasná, jakou sa vidí. My, majúc na očiach okuliare slovenské, všetko vidíme slovenské. Ale iní, neslovenskí ľudia, inakšie môžu súdiť o najstaršej národnosti tohoto územia. Máme na toto živé príklady. Dovolávam sa len Vladimíra *Hnatiuka*, človeka seriósneho, rozumného, učeného, ktorý pochodil temer celé východoslovenské územie, — on na tomto území všade vidí Rusov, kde Slováci vidia Slovákov . . . a preto nazýva toto územie, čo do pôvodnej národnosti, *sporným*.

Po obšírnom uvažovaní veci („Slovaki či Rusini" 39—80) takto sa vyslovil: *„Sporné územie bolo od najdávnejších časov ruské*, nakoľko dosiaľ poukazujú na to skúpe studnice. *S časom sa ono zužovalo následkom odnárodňovania Rusov v prospech Maďarov a Slovákov.* Odnárodňovanie Rusov v prospech Maďarov bolo skoro naveky násilné, v prospech Slovákov viac dobrovoľné. Reč obyvateľov sporného územia nie je dosiaľ preskúmaná na celom priestore. Z jej ukážok, uverejnených dosiaľ, ukazuje sa, že je ona nie všade jednaká, že je vo veľa osadách čisto ruská, a vo veľa viac alebo menej poslovenčená. *Ale rozbor najväčšmi poslovenčeného nárečia ukazuje na jeho ruskú podstavu („osnovu"), z čoho zas vysvitá, že ona bola kedysi čisto ruská."* *)

15. §. *Hnatiuk* uznáva síce, že východní Slováci nie tak rozprávajú, jako súsediaci s nimi Rusi, ale to je jeho presvedčením preto, že tamtí mnoho prijali do svojej reči z reči Slovákov a Poliakov. *On i pre prítomnosť zachováva svoje presvedčenie, že je východnoslovenské územie* (on ho pravda tak nemenuje) *ruskej a nie slovenskej národnosti.* Hnatiuk rozoznáva na východnoslovenskom

*) Ten istý *Hnatiuk* vo svojej rozprave »Rusini v priašivskoj eparchiï«, na str. 13—14. vyslovil sa ešte určitejšie: »Mi znajemo, na skiľko vkazujuť istorični žerela, ščo cïla pivnična Uhorščina vid Bukovini do Tatriv i vid halickoï hranicï až za Tisu *bula zaliudnena vse Rusinami.* Majemo zhadki takož pro te, ščo vid prichodu Madiariv v Uhorščinu až do korolia Liudvika Velikoho († 1382. r.) povtariali sia vse počastni emigraciï halickich Rusiniv na Uhorščinu. Znajemo takož, ščo v svojomu časï emigruvali na Spiš i v Abauj-Tornu Nïmcï; ščob odnače i Slovaki oseliali sia koli buď u biľšomu čislï v komitatach zaliudnenich Rusinami, pro te ne majemo nijakich zvistok. Z toho pokazujeť sia, ščo ninïšni Slaviane Priašivskoï eparchiï — z viïmkom Poliakiv — *se potomki Rusiniv, a ne Slovakiv.*"

území dvojakých Rusov, 1) ktorí dosť čistú zachovali svoju maloruskú reč, týchto menuje *Rusnákmi*, a 2) ktorí sa poslovenčujú a čiastočne poslovenčili, týchto menuje *Sloviakmi*. *Reč Rusnákov, rusnáčtina, je dľa neho k reči Sloviakov, k reči slovenskej v pomere dialektickom.* Ako je rečené, východných Slovákov menuje *Sloviakmi* a ich reč *slovenskou*; aby si veci neplietol, nevýchodných Slovákov menuje *Slovákmi* a ich reč dôsledne *slováckou*. Hnatiuk prizvukuje národnostnú totožnosť „Sloviakov" a „Rusnákov" na základe jednakosti týpu, reči i obyčajov.*)

Netreba nám zabúdať, že je Hnatiukovo učenie u nás nie nové. Jonáš *Záborský*, považovaný za znalca východnoslovenských pomerov, vyslovil sa bol takto o pôvode východnoslovenského nárečia: „Vidí sa však, že terajšie ‚šarišské' nárečie je len slovenčinou mocno napustená ruština, teda útvar nie tak dávny. Vec je v tom, že s obracaním v latinstvo boli pravoslávni Rusi poslovenčení." (Let. Mat. Slen. X., I., 18.) Dľa neho Rusi neboli ešte poslovenčení na počiatku XIV. stoletia: „Rusi zaiste vtedy (r. 1311!) boli u nás (v Uhrách) rozšírenejší. *Jazyk ich siahal, zdá sa, až ku Liptovu*, a s ním pravoslavie. S prestúpením ku cirkvi západnej, *poslovenčili sa z veľkej časti, podržavše dosaváď mnohé vlastnosti ruštiny.*" (Zábor. Dram. 114.)

---

*) »Rusini podïliajuť sia v Priašivskij eparchiï (po dijalektam) na dvi holovni grupi: na Rusiniv, ščo hovoriať čistoju ukraïnsko-ruskoju movoju, jakich budu nazivati Rusnakami, i Rusiniv, ščo hovoriať biľše abo meňše *poslovačenoju movoju, jakich budu nazivati Sloviakami.*« (»Rusini Priašivskoj eparchiï i ïch hovori«, v Zápiskách Naukovoho tovaristva im. Ševčenka z r. 1900. Str. 9). Aby si čitateľ sám mohol utvoriť úsudok o veciach, za potrebné uznávam podať v hlavných črtách stanovisko Hnatiukovo. »Ščo Rusnaki dijno naležať do Rusiniv, pro te ne može buti nïjakoho sumnïvu. Ne tak stoiť sprava zi Sloviakami, pro jakich istnuje ne liše v Uhorščinï, ale i v iňšich Slavian (osoblivo Čechiv i Slovakiv) *velika etnografična pomilka.* Vona ležiť v tim, ščo Sloviakiv uvažajuť Slovakami i začisliujuť ïch do česko-slovackoho plemeni, a ïch dijalekt do slovackoï movi. V naslïdok toho uvažajuť Sloviakiv i oficijaľno i neoficijaľno Slovakami (Slovaken, tótok) ta vidrižniajuť ïch vid zachidnich Slovakiv liše tim, ščo nazivajuť ïch »šarišskimi abo košickimi Slovakami« (Scháröscher abo Kaschauer Slovaken, Sárosi abo Kassai tótok), a dijalekt ïch nazivajuť »šarošskoju abo košickoju slovackoju movoju« (Scharoscher abo Kaschauer slovakische Sprache, sárosi abo kassai tót nyelv). A timčasom proti takoho pohliadu protestujuť najlïpše sami Sloviaki, koli kažuť: »Mi hutorime po slovenski, a ne po slovacki« abo: »Naša reč je slovenska reč, a ňe slovacka.« Ta *chto prihlianeť sia bližše Sloviakam, zaprimitiť pevno, ščo voni i ščo do tipu i ščo do movi i ščo do zvičaïv ne Slovaki, ale Rusini; ïch slovenskyj hovor, choč bez sumnïvu siľno poslova-*

16. §. Jozef *Hradszky*, čo sa týče Spiša, myslí, že v dobe preduhorskej bývali tam pôvodne Slovania. Ak toto istenie obstojí, smelo ho môžeme potiahnuť aj na územie Šariša, aspoň len po rieku Topľu. Zo 7. §-u tejto práce vieme, že v druhej polovici východnoslovenského územia, za riekou Topľou, s istotou bývali Slovania. Ostáva tedy otázkou len to, *jakí to boli Slovania?* V našich časoch bývajú na východnoslovenskom území Slovania: poľskí, slovenskí a maloruskí. Že Poliaci v dobe preduhorskej už na Spiši boli, o tom sa nedá pochybovať, pravdepodobne aj v Šarišskej. Ba prijíma sa všeobecne za istotu, že Spiš a čiastky Šarišskej odňali Maďari poľskej moci. Pre teóriu, že sú terajší východní Slováci (Hnatiukovi „Sloviaci")˙ poslovenčení a čiastočne popoľštení Malorusi, v prvom rade treba by bolo dokázať, že uhorskí Malorusi západne aj prez rieku Topľu, už v preduhorskej dobe boli osídlení.

čenij, to dijalekt ne slovackoï, ale ruskoï movi." (Rus. Priaš. ep. 13). — Ďalej: »Ščo do tipu, zvičaïv, navičok, charakteru — slovom vsoho toho, čim vidrižniajeť sia odin narod vid druhoho — *nema miž Rusnakami i Sloviakami rižnicï*, je za te velika podibnisť, jaka vpadaje koždomu doslïdnikovi v oko. Očevidno, ščo sej fakt svidčiť takož za tim, *ščo Rusnaki i Sloviaki prinaležať do odnoho naroda.* Je miž oboma grupami i rižnicï, ale voni liš druhoriadnoï naturi i viplili z miscevich obstavin, ščo podibujeť sia u vsïch narodiv, choč bi i maleňkich, v rižnich okraïnach. Na podïl movi uhorskich Rusiniv vplinuv najbiľše nepristupnij, horistij teren; nim lišeň možna pojasniti te veličezne čislo hovoriv, jakoho ne znachodimo nïde biľše na zemliach, zaliudnenich Rusinami.« (Tiež tam 14). »V dijalektach, jakimi posluhujuť sia Rusnaki i Sloviaki, *nema takož nïjakoï siľnoï rižnicï. Oba dijalekti majuť toj samij vnutrišnij sklad i majže tu samu leksiku.* Najlïpše vidno se z toho, ščo Rusnak zovsïm dokladno rozumije Sloviaka, a Sloviak Rusnaka, ščo Rusnak duže skoro i lehko navčiť sia hovoriti po slovenski, a *Sloviak po rusnacki.* Dijeť sia se tomu, ščo v viučuvaniu oboch dijalektiv ne treba vlastivo včiti sia viraziv, liše vidminnoho vihovoru. Timčasom i Rusnak i Sloviak liše na silu porozumijuť Slovaka, a ešče tiažše navčať sia hovoriti po slovacki. Tak samo Slovakovi trudno srozumiti Sloviaka, a šče trudnïjše navčiti sia hovoriti po sloveňski. Sloviak i Rusnak ne hodni nïkoli vimoviti samohlasnich *l* i *r*, jaki často prichodiať v slovackij movi, pr. vl'k, vl'na, ml'č, stl'p, sl'za, pr'st, kr'k, tvr'dy, hr'b i t. d. Slova ti pereminiuje Sloviak na: viľk, volna (voťna), molć (moťč) abo melč, slup, selza (siľza, solza), perst (persc), kark, tvardi, horb. Sloviak abo Rusnak zovsïm ne hodni vimoviti zvisnoho slovackoho rečenia: Str'č pr'st skr'z kr'k (prosuň palec čerez kark). Otsia nezdatnisť do vihovoru tak charakterističnich slovackich zvukiv vkazuje takož duže dobre, ščo *Sloviaki ne naležali nïkoli do slovackoho plemeni, ale do ruskoho.* Naturaľno, ščo miž rusnackim i slovenskim dijalektom je takož rižnicï — na tich rižniciach i ja opieraju svij podïl na obi grupi — ale voni ne tikajuť vnutrišňoho skladu movi. Z nich možna lišeň vivesti, ščo *slovacka i poľska mova mali silnïjšij vpliv na dijalekt Sloviakiv nïž Rusnakiv.*« (Tiež tam 15).

17. §. O prvých obydliach Rusov v polnočnovýchodných stoliciach Uhorska nepodávajú dejiny nijakých bezpečných udajov. U nás sa všeobecne učí, že sa Rusi prisťahovali do Uhorska v striedku XIV. stoletia, vtedy prišiel do Uhorska na pozvanie Ludvika Veľkého *Korijatovič* (pred r. 1360) s veľkým húfom ľudstva ruského, ktorého počet udávajú na 40.000 duší. Mali sa osadiť v stoliciach Ungskej, Beregskej a Marmarošskej. Tohoto Korijatoviča a jeho sprievod považujú u nás za predchodcov terajších uhorských Rusov.*) Iba ten môže v tejto veci tak videť, kto má oči zavrené. J. *Lehoczky*, rozpisujúc sa o miestopisných názvoch beregskej stolice, zistil (Ethnographia X., 103—104), že v listinách z XIII. stoletia spomínajú sa aj nasledovné názvy na rečenom území: Čorna voda, Hilima (hádam Hilina), Jasna-patak, Obua (dnes: Obava), často sa objavuje názov „Mertvicza vagyis holt víz“ = Mertvica či Mŕtva voda. Ďalej: Machalnica potok, Špánovo (jazero) = „Spántó“, po maďarsky by bolo Ispántó, Kerepec folyó atď. (Menej jasné názvy neudávam, o ktorých slovanskosti by sme sa mohli hádať.) O týchto názvoch,

*) »Až v druhej polovici zo štrnásteho storočia s Korijatovičom došlí vo veľkom počte Rusi zaujali v kompaktných massách východnú časť Hornouhorska a stali sa v Šariši Slovákom bezprostrednými súsedmi, ba jednotlivé ich osady i v stoliciach abauj-torňanskej, gemersko-malohontskej a zvolenskej; to stalo sa však iba v tých časiech, keď už boly zaplavily Uhorsko turecké hordy, teda v šestnástom a nasledujúcom storočí.« (Pavel *Križko*, Sbor. Mus. Slen. z r. 1897, str. 162). Asi takto smýšľal o tej veci aj prof dr *Pastrnek*, keď napísal vo svojom spise »Beiträge zur Lautlehre der Slovakischen Sprache«, na str. 3/4: »Der Umstand, dass wir auf dem ganzen slovakischen Sprachgebiet keine Form *teret, torot*, des sogenannten russischen Volllautes finden, liefert im Verein mit anderen lautlichen Erscheinungen den augenfälligsten Beweis, dass eine Beeinflussung des Slovakischen durch einen Dialekt der russischen Sprache nirgends tiefere Spuren hinterliess. Das Ergebniss der sprachlichen Untersuchung steht hiebei in vollem Einklang mit den Thatsachen der Geschichte, *da es bekannt ist, dass die kleinrussische Bevölkerung Nordostungarns in einer verhältnissmässig späten Zeit eingewandert ist.*« Ale Pastrnek dopúšťal, že v tejto otázke jazykovedecké odhalenia môžu nás pohnúť aj k iným učeniam. Fr. Pastrnek napísal v rozpr. »Z nejvýchodnějších nářečí uherskoslovenských« (Národopis. Sbor. sv. III. str. 60): »Nejvýchodnější nářečí uherskoslovenská, která bezprostředně sousedí s nářečími maloruskými v Uhrách, stávají se takto pro nás obzvláště zajímavými, nejen po stránce filologické, nýbrž i národopisné a historické. Neboť jasný výklad o příbuzenském poměru těchto nářečí přispěje k řešení otázky historické, *jestli toto sousedství obou slovanských národů na půdě hornouherské trvá od nepaměti anebo jestli teprve v době historické (XIV. stol.) přistěhováním Rusínů do svých nynějších sídel, nastalo.*«

sú to všetko názvy vôd, nemôžeme povedať, že sú nie slovanské. Popri nich musely jestvovať aj také názvy hôr, osád, honov atď. A této názvy sú o jedno celé stoletie staršie v beregskej stolici od tých názvov, ktoré by boli mohli poskytnúť Korijatovičovi Rusi, prisťahovavší sa len v polovici XIV. stoletia. Z XIII. a XIV. stoletia máme už všetky dôležitejšie udalosti krajinské zaznačené, ale nikde nemáme zaznačené, že by sa boli Slovania z beregskej stolice alebo zo súsedných stolíc vysťahovali a Korijatovičovým Rusom miesto urobili. Z toho nasleduje, že sa Korijatovičovi Rusi na takom území rozložili, na jakom *už Slovania žili.* Ale reč uhorských Rusov je čiste maloruská, dialekticky síce rôzna, čo sa dá vysvetliť prisťahúvaním z viac miest, ale v podstate *čira*, *bez primiešanín inoslovanských.* Nemôže byť tedy pochybnosti, že sa Korijatovičovi Rusi rozložili na takom území, *na ktorom Rusi už predtým bývali.* Čo sa týče východnoslovenského územia, Rusi aj na tomto už bývali pred prisťahovaním Korijatoviča. Štefan *Mišík* uvádza z listín ruské osady, ktoré na Spiši už v prvej polovici XIV. stoletia trvaly, tedy pred príchodom Korijatovičovým. Také osady sú: Jakubiany (1322), Jarembina (1329), Kamionka (1315), Sulin (1342), Podproč (1316), Helcmanovce (1326), Osturňa (1313), Olšavica (1321), Nižné Repaše (1321). (Vidz „Sbor. Mus. Slen.“ z 1896, str. 23—24.)*)

---

*) Že Rusi v Uhrách už boli pred Korijatovičom, to by sa dalo aj inakšie dokazovať. Z „Regestrum de Várad“, 1201—1235, vypísal *Jacovský* (v Slov. Let. V., str. 313): „*Rusi.* Č. 300. Poddaní hradu Karasna (castrenses de Carasna, Krasol. Karaso, v bihar. st.) z osady Ban (Banlaka v bihar. st.) obžalovali niektorých, t. j. Jekura, syna Redea, Čola a Voduna (Boudun), synov Čakika (Sacicu), Čiteka (Sytecy), syna Babuka (Babuci) reknúc; žeby spolumešťania ich boli; oni ale pravili, že sú slobodní a *rodom Rusi* (et genere Ruthenos).“ Tento udaj využil *Hostinský*, keď napísal: „Pamätný pád pre badateľa pomerov právnych vlasti našej — je obžaloba hradobníkov krášňanských, z obce Ban, kde títo istia, že Jecur, syn Radov, Sol a Buda, syn Savcov, a Sotek, syn Bebekov, takže patria k hradu onomu. Načo títo v obrane svojej odpovedajú, že „oni sú slobodní, a z rodu *ruského*, privodiac zastaviteľa slobody svojej Šebora, rodom Rusa, ktorý osvedčil, že oni obžalovaní sú jeho pokrevní, čím oni za slobodných uznaní boli skrze sudcu Tupa, župana krašňanského, Donča pristalda z Boguše, Šebor nosením žeravého železa — ospravedlniac sa, dokázal, že oni slobodní sú.“ Že takto vytlumočené mená objavujú sa nám v podobe slovanskej: vec je zrejmá; ťažšie je ale odpovedať na otázku: jako a kedy títo osadníci ruskí dostali sa do župy krašňanskej? — Poneváč doba Pravdy v.-varadínskej je udaná (1214—1235): preto už dej tento

18. §. Čo sa týče Rusov na východnoslovenskom území, treba robiť rozdiel medzi tými, ktorí bývajú v zemopisnom súvise so svojimi rodákmi haličskými nad Karpátami, a medzi tými, ktorí odtrhnutí od svojich haličských rodákov a roztrúsení pomedzi iné národnosti, stali sa púhymi osadníkmi. Jozef Hradszky považuje za preduhorských praobyvateľov tých Rusov, ktorí bývajú v pohoriach na východ od Popradu v Spišskej a Šarišskej, a dokladá, že ich haluzi dosahujú na východe spišskej stolice Hornadskú dolinu. (Szepesvm. a moh. v. e., 13.) Uvodiac Hradszkého mienku, dr St. Eljasz-Radzikowski veľmi rozumne poznamenal, že *spišských Rusov nemôžeme oddeľovať od Rusov v okrese novotargskom.* *) Úplne sa srovnávam s takýmto pochopovaním veci a vyslovujem svoje presvedčenie, že sú podkarpatskí Rusi východnoslovenského územia, súvisiaci cez Karpáty so svojimi haličskými rodákmi, len pomerne mladšími obyvateľmi vo svojich krajoch, než ich bezprostredne bývajúci rodáci haličskí vo svojich nadkarpatských bývaniach, t. j. považujem podkarpatských Rusov za prirodzené, postupne posúvané roje nadkarpatského jednorodého národa.

Cele inakšie treba pochopovať starobylosť Rusov, obydlených nižšie, uprostred národností iných. Medzi týmito môžu sa najsť hádam aj starobylé osady alebo celé kraje, ale aj celkom novoveké.**)

o Rusoch krasňanských svedčí nám, že mylná je mienka tých, ktorí príchod Rusov uhorských kladú do veku Ludvikovho, a síce pod vedením Korijatovičovým. Spor uvedený vedie nás k tomu, že Rusi východní, prejdúc Tisu, osadili sa široko s tejto strany Zahoria v podnožiach Karpatských, tak jako južní, prejdúc Hornad a Slanú, rozšírili sa boli až po Matru, — a to v dobe dalekej ešte pred príchodom Maďarov." (P. Z. Hostinský Let. Mat. Slov. VI., sv. II., 67).

*) Dr St. *Eljasz-Radzikovski* vo svojej rozpr. „Z folklorystyki słowackiej" napísal (Lud. org. ľudozn. r. V., str. 244): „Początku Rusinów spiskich dotyka też Hradski. Uważa ich za prastarych mieszkańców Spisza, jeszcze z czasów przed powstaniem Węgier. Mojem zdaniem *nie można Rusinów spiskich oddzielać od Rusinów w dzisiejszym powiecie nowotarskim* (za Szczawnicą w górach tj. w Szlachtowej, w Jaworkach, w Białej i Czarnej-Wodzie Ruskiej), a także w sąsiednim powiecie sądeckim. Dawniej Rusiny sięgali jeszcze dalej w górę biegu Dunajca w stronę ku Nowemu Targowi, jak ślady zostały w podaniach ludu.

**) Štefan *Mišík* najstaršie ruské osady spišské uvodí z prvej polovice XIV. stoletia, jako sme videli, ale to sa poťahuje len na to, že ich v tej dobe zachované listiny už spomínajú, ináče on sám dopúšťa, že sa Rusi počali v Spiši usadzovať *už po odchode Tatárov.* (Slov. Pohľ. z 1903, 373.) To sa môže poťahovať, podľa môjho náhľadu, iba na té obce, ktoré nesúvisia s haličsko-ruskými osadami.

19. §. Sú to podstatné príčiny, ktoré kážu robiť rozdiel medzi ruskými obyvateľmi východnoslovenského územia, keď ide o otázku starobylosti. Z rečového materiálu sa presvedčíme nižšie, *že západná čiastka východnoslovenského územia, užšieho, prvotne nebola ruskej národnosti.* Boly a sú na nej ruské osady, staršie, menej staré a dosť mladé, ale ony nemaly počtovej prevahy nad osadami neruskej národnosti. Dávajú nám o tom poučné svedoctvá na pr. pomery spišskej stolice. Štefan *Mišík* sobral zo starých listín mená najstarších obcí spišských a na ich základe zistil, *že ani jedna obec ruská neobjavuje sa v listinách XIII. stoletia, známych doteraz, kdežto listiny XIII., ba čiastočne i XII. stoletia, spomínajú nasledujúce obce, dnes zväčša výlučne slovenské:* Beharovce (1297), Betľanovce (1280), Jablonov (1209), Arnutovce (1230), Štvrtok (1263), Dobrá Voľa (1290), Domaňovce (1258), Dravce (1263), Dúbrava (1293), Harhov (1278), Hranovnica (1294), Hadušovce (1229), Harakovce („terra Rudna“ 1284), Hotkovce (1292), Nová ves (1298), Ilašovce (1263), Hrabušice (1298), Markušovce (1198), Kolbachy (1258), Koľčov (1282), Končany-Doľany (1297), Korotnok (1297), Hrušov (1255), Kubachy (1294), Kurimiany (1298), Letanovce (1230), Levoča (1263), Lúčka (1273), Mičedelovce (1255), Miklušovce (1280), Bijacovce (1258), Namešany (1283), Odorin (1262), Harikovce (1298), Oľšavka (1245), Petrovce („terra Jaan“ 1284), Pongrácovce (1297), Primovce (1280), Rožkovce (1277), Štiavnik (1287), Smižany (1254), Švábovce (1280), Štvrtok (1209), Vlachy (1243), Podhradie (1274), Tomášovce (1229), Tersťany (1258), Veľbachy (1298), Vikartovce (1283), Vitkovce (1255), Vojkovce (1290), Žegra (1245), Batizovce (1279), Farkašovce (1278), Krížová ves (1290), Kolačkov (1293), Levkovce (1280), Hololomnica (1293), Stará Ľubovňa (1256), Nižné a Vyšné Ružbachy (1288), Malý Slavkov (1251), Teplica (1294), Ždiar (1286), Jakľovce (1284), Stará ves (1108).

Majúc takéto výmluvné udaje pred očima, Mišík pokračoval: Keby ruské obce vo Spiši boly jestvovaly už pred XIV. stoletím, bola by zaiste aspoň o jednej-druhej z nich zmienka v listinách XIII. alebo XII. stoletia. Zdá sa teda veľmi pravdepodobným, že obce této boly založené pozdejšie, t. j. od počiatku XIV. alebo snáď koncom XIII. stoletia. Na také pozdejšie osadenie Rusov poukazuje i pozoruhodná okolnosť, že títo zaujímajú pomerne *najneprístupnejšie a najneúrodnejšie kraje Spiša.* (Vidz Sbor. Mus. Slen. z 1896, str. 23—24). Toto posledné poznamenanie je vlastne určitým dô-

kazom toho, že Rusi tu neboli prvými obyvateľmi, lebo prví obyvatelia naveky zaujímajú najlepšie kraje, úrodné pobrežia riek a ovlažované nimi roviny. Iba ktorí neskoro prichodia, musia sa uspokojovať tým, čoho sa im ešte dostane, v tomto prípade neúrodnou vrchovatou pôdou. Tento spišský úkaz ruského prisťahovania sa opakuje aj na území šarišskom.

20. §. O tom sa nedá pochybovať, že je západná čiastka východoslovenského územia, až po rieku Topľu, *národnostného rázu poľského, t. j. že prví obyvatelia slovanskí tohoto územia boli Poliaci.* V tejto veci nemálo rozhodujú hláskoslovné zákony terajšieho východoslovenského nárečia, *ktoré sú svojou podstatou poľské.*

Hláskoslovné zvláštnosti reči sú také zvláštnosti, po ktorých do smrti poznáš jednotlivcov, odvyknuvších svojmu materinskému jazyku a osvojivších si iný jazyk. Kde odvyká svojej materinskej vrave obec alebo celý kraj, tam sa té hláskoslovné zvláštnosti zachovajú po celé stoletia, a, jak je vliv novej priučenej reči pomerne nie dosť silný alebo nie bezprostredný, v podstate zachovajú sa potiaľ, pokiaľ sú im okolnosti priaznivé.

Neopúšťajúc územie východoslovenské, odvolávam sa na osady ruské a poľské, ktoré sa tu za našich dňov poslovenčujú alebo ktoré sa už tvaroslovne a lexikálne poslovenčily. Skúmateľ všade zistí, že obce ruské a poľské ešte dlho po úplnom zoslovenčení zachovajú v svojom hláskosloví stopy svojej pôvodnej výslovnosti ruskej alebo poľskej. Vidzme príklady: Poslovenčený Rus, alebo taký, ktorý sa poslovenčuje, nevyslovuje *ś,ź*, ale sь, zь; „ь“ vyslovuje aj po iných hláskach, ale trochu inakšie; po *s, z* počuť tvrdý pazvuk, po *r* počuť *j*. Vyslovuje na pr.: *s*'vina m. śviňa, v*z*'ac m. vźac, macerj m. macer atp., zarobi*t* (ak nie zarobiti) m. zarobic, *d*e m. dze, bü m. bi (že bü m. že bi), išoŭ m. išol atď. atď. Osobitosti uhorsko-ruského jazyka, súsediaceho s východnou slovenčinou, podrobne vidz nižšie. Práve tak zachováva hlavné príznaky svojej výslovnosti aj Poliak *pri svojom poslovenčovaní sa v novších dobách.* Ktokoľvek rozpráva (domorodý, nie prisťahovalý), v údolí Popradskom, od mesta Popradu hore, po východoslovensky, ten z pravidla vyslovuje *ć*, kde to poľština káže, na pr. v slovách: zmarňi*ťč*, česa*ťč*, robi*ťč* atp. m. zmarňic, česac, robic. Rusa i Poliaka, ktorý sa naučil po východoslovensky, môžeš poznať pri jednotlivých, v pospolitosti zriedka obiehajúcich slovách, aj v treťom aj v ďalšom pokolení. Práve tak aj celé poslovenčené ruské a poľské obce.

Svoju mienku, že na východoslovenskom území bývali prvotne Poliaci, podpieram tedy aj tým úkazom v reči východoslovenskej, že ona má hláskoslovné zákony svojou podstatou *polské* (*dz*ecko m. *d*ecko, robi*c* m. robiť, *ś*eno m. seno, *ź*em m. zem, nedostatok samohláskového *l r:* p*ol*ni m. plný, s*el*za, s*ol*za m. slza, *śer*sc m. srsť, s*ar*na m. srna atď. Poriadok hlások *tert* oproti *trt* je i poľský).*)

Prvotní Poliaci východoslovenského územia neboli poslovenčení záľahou Slovákov, ale pomaly shora, v znamení vyššej kultúrnej hodnoty slovenskej reči na tomto území. Massy prvotného obyvateľstva zanechané boly na seba, neboly pod bezprostredným nátlakom prevahy prisťahovavších sa Slovákov, a preto zachovaly *v podstate* svoje hláskoslovie poľské.

21. §. Že je vo východoslovenskom nárečí veľa poľskostí, o tom vlastne nikto nepochyboval. Ba sa našli aj u Poliakov aj u Čechov znalí slovenčiny učení ľudia, ktorí na to priamo poukázali. V doterajšej spisbe len vo dvoch smeroch nebolo istoty: 1) kedy sa dostaly poľskosti do východnej slovenčiny, a 2) aký slovanský živel je hlavnou súčiastkou terajšej rečovej miešaniny východoslovenskej, jasnejšie rečené: akého pôvodu je slovenský živel vôbec.

M. *Gumplowicz* vo svojej rozprave „Polacy na Węgrzech“ („Lud“, org. ludozn. VI., 281—282) rozoznáva slovenský jazyk *starý* a *nový*. O starom zistil, že je veľmi sblížený poľštine, hlavne nárečiu podholianskemu. O novom istí, *že sa prepodobil pod vlivom češtiny*. O tom sa nevyslovuje výslovne, že jakého pôvodu je terajší slovenský jazyk, ale sa tak zdá, že predpokladá jeho základy poľské.**)

---

*) Ja som sa odvolával na poslovenčených Rusov a Poliakov východoslovenského územia, ale dokladám, že je spomenutý rečový úkaz rozšírený všade. Z najbližšej blízkosti máme príklad u tých Nemaďarov, ktorí sa maďarčia alebo po maďarsky učia. Niektorí slovenskí intelligenti, ktorí sa v školách za 12 rokov učili po maďarsky, ktorí za 25 rokov úradovali po maďarsky, nevedia si rady, keď ide o vyslovenie takých maďarských hlások, akých v slovenčine niet (ostré *é*: béke, ö-ő: őröl, ü-ű: ürű atď.).

**) „Nie podlega też wątpliwości, że *język starosłowacki*, o ile o nim sądzić można z nazw miejscowości, które się w dokumentach utrzymały, *bardzo był zbliżony do polskiego, a zwłaszcza wykazuje wiele podobieństw z dzisiejszem narzeczem Podhalan i śląskich Wołochów*. Z biegiem czasu jednak ta dawna przynależność słowackich „Karantanów“ do Polski ustała wskutek zaborów węgierskich. Następnie wskutek długoletnich sojuszów z Węgrami poszła zu-

Dr Fr. *Pastrnek* vo svojom spise „Beiträge zur Lautlehre der slovakischen Sprache“, na str. 4—5, zisťuje skutočnosť, že sa poľskosti v slovenčine objavujú od východu na západ na celom území, a to tým spôsobom, že ich je najviac bezprostredne popod Karpáty (pripamätaj si: „in der nördlichen Orava wird *noch rein polnisch* gesprochen“!) a tratia sa smerom k poludniu. Hlavne vo východnej slovenčine nachodí Pastrnek veľa poľskostí hláskoslovných. Hovorí doslovne o týchto jazykových úkazoch: Keď pozorujeme, jako sa postupne tratia znaky poľštiny, počnúc od vrchovcov a hrebeňov neúrodných horství na polnoci dolu na poludnie k úrodnej rovine podunajskej, mohli by sme v tom poznať zachovaný v reči, vo vernej zachovávateľke prastarých ľudových pohybov, obraz pochodov čiastočne poľských, čiastočne tých súkmeňovcov, ktorí v bezprostrednom súsedstve poľského ľudu bývali.*)

pełnie w zapomnienie. Zwłaszcza kiedy później, w 16. wieku, możnowładcom polskim przez Unię z Litwą, otworzyły się nowe pola działania, tak dla czynności wojowniczej jakoteż dla kolonizacyi zrezygnowano łatwo z dawnych posiadłości zakarpackich. To też możne niegdyś na kresach karpackich rody Komorowskich, Lubomirskich, Wielopolskich, Odrowążów, Zborowskich zwróciły działalność na wschód, zostawiając Węgrom nieurodzajne dawne posiadłości swe zakarpackie. Kiedy tak Polska z jednej strony całą Słowaczyznę politycznie wydała na łup obcym, Czechy z drugiej strony przynajmniej moralnie zachowały ze Słowaczyzną pewną łączność. Ożywcze bowiem prądy Husytyzmu, na dnie których tętniła struna narodowa, pobudziły Słowaczyznę do nowego życia. Waleczni przywódzcy Husytów popierali energicznie chłopów słowackich przeciw ich madjarskim lub zmadjaryzowanym „Panom“, przez co zarazem *język czeski na Słowaczyznie wziął przewagę nad polskim i nadał językowi słowackiemu piętno czeskie, które w nim przetrwało do dziś dnia. Cała literatura słowacka wskutek tego oparła się więcej o czeską, a język polski utrzymał się tylko w takich wsiach górskich, które dłużej przy Polsce zostały, a wskutek położenia swego były więcej przystępne od północy, od południa zaś przez pasma gór odcięte, nie były tak wystawione na działanie prądów czeskich.*“

*) „Um so bemerkenswerther ist die Uebereinstimmung in einer Reihe von sprachlichen Thatsachen zwischen grossen Gebieten der slovakischen Sprache und dem Polnischen. Dabei scheint ein bedeutsamer Unterschied zwischen Ost und West zu walten. Die Scheidung bildet die aus dem Bogen der Karpathen nach Süden vorspringende Hohe Tatra. Das östliche Gebiet, insbesondere die Comitate Spiš, Šariš, Zemplin — insoweit nämlich unsere dürftigen Proben reichen — scheint im Allgemeinen folgende charakteristische Erscheinungen aufzuweisen: die Lautfolge *tert* für *trt*, *c* und *dz* für *ť* und *ď*, die Erweichung von *s* und *z*, den Verlust der Quantität, die Betonung der Praeultima. Aus dem Liptov liegen keine weiteren Belege für einen beson-

22. §. Tí, ktorí stoja na terajšom stanovisku vedy, t. j. ktorí myslia, že sú Slováci súčiastkou českého kmeňa, predpokladajú, že je v slovenčine všetko pôvodné, čo sa v nej českému pôvodu neprotiví, a naopak, že je v slovenčine všetko nové, čo sa v nej českému pôvodu protiví. Na takomto základe sú aj poľskosti východnoslovenskej reči *nové*. Zo slov dra Pastrnka, uvedených v predchádzajúcom odstavci, dalo by sa zatvárať, že sú poľskosti v slovenčine na celom jej území prastaré, lebo ich odvodí z prastarých obapolných stykov Poliakov so Slovákmi, z pochodov poľských do krajov slovenských a z pochodov slovenských do krajov poľských, *o jakých nič nevieme z historickej doby*. Ale Pastrnek nie si je v tej veci dôsledný. Roku 1893 v Slov. Pohľadoch, na str. 428—, vyslovil sa takto: Prvou a najhlavnejšou vecou pri každom nárečí sú zákony hláskové. Z krátkeho ich výkladu, — ide o spišskú slovenčinu, — tušim jasne vysvitá: 1) že je spiština v svojich základoch reč slovenská, a nasledovne, že je aj obyvateľstvo slovenské na Spiši pra-

deren Einfluss des Polnischen vor; nach der Probe Dobšinský's aus Važec, im Osten des Comitats, wäre daselbst nur der Verlust der Quantität, sonst aber keine nach dieser Richtung hin charakteristische Aenderung eingetreten. Viel sicherer lässt sich der polnische Einfluss in den dialektischen Proben des Gemer verfolgen, obwohl derselbe einen andern Charakter zu tragen scheint, als dies im Ostgebiete der Fall ist. In Gemerer Proben erscheint *č*, *dž* für *ť*, *ď*; in Drienčany, im südlichen Gemer, treffen wir ausserdem secundäre Nasallaute, Abfall des *l* im partic. praet. acc. der Verba I. II. und Anderes. Insbesondere beweist die Sprache von Pogorela, in weit geringerem Masse die von Šumiac, beide Orte am Südabhang der Kráľova Hoľa, eine polnische, *wahrscheinlich bedeutend spätere Ansiedlung*. Nach einer Bemerkung B. Němcová's hätten wir sogar in der Umgebung der Stadt Zvolen, im Süden des gleichnamigen Comitats, noch *c*, *dz* für *ť*, *ď*. Deutlicher scheint die Abstufung des polnischen Einflusses im Westen vorzuliegen, was vielleicht durch die zahlreicheren Proben bedingt ist. In der nördlichen Orava wird *noch rein polnisch* gesprochen; auch die nördlichen Gegenden des Trenčín zeigen eine Sprache, welche dem Polnischen weit näher steht als dem Slovakischen. Im südwestlichen Trenčín, in der Nitra und im Pressburger Comitat erscheinen nur mehr einzelne Spuren des Polonismus, *c* und *dz* für *ť* und *ď*, wobei die zahlreichen Fälle der Unterlassung dieser Wandlung, wie die Inconsequenzen in den südlichsten Ausläufern im Osten mit in Betracht kommen. Wenn man sieht, wie sich die Spuren des Polonismus von den Gipfeln und Kämmen der unwirtlichen Gebirge im Norden herab gegen die fruchtbare Donauebene im Süden allmälig verlieren, *dann möchte man darin das in der Sprache, der treuen Bewahrerin uralter Volksbewegungen, conservirte Bild der Züge theils polnischer, theils jener Stammgenossen, welche in der unmittelbaren Nachbarschaft des polnischen Volkes wohnten, erkennen.*“

staré, 2) *že podľahla mocnému vplivu poľskému, ktorý tvárnosť jej v mnohých veciach náležite premenil.* A tento výsledok jazykozpytný znamenite sa shoduje *s dejinami Spiša.* Aby sa nevhĺbil do tmavej minulosti, dostačí podotknúť, že r. 1412. dal kráľ Žigmund trinásť miest spišských Poliakom do zálohu, ktoré boly až r. 1772. znova pripojené korune uhorskej; k nim ... boly ... prišly ešte tri mestá, tak že ich bolo šestnásť. V týchto troch mestách (Podolinec, Gňazdy, Stará Ľubovňa) boli kňazia ešte v predošlom veku Poliaci. — V článku „Z prítomnosti a minulosti Spiša" podobne písal Štefan *Mišík* (Nár. Nov. 1883, č. 91.): „Kráľ Žigmund založil r. 1412 svojmu švagrovi Vladislavovi I., kráľovi poľskému, 13 miest spišských, ku ktorým pripojené boly potom aj mestá Stará Ľubovňa, Gniazdy a Podolín s 11 dedinami. Až r. 1772 po prvom rozdelení Poľska dostalo sa týchto 16 miest nazpäť k uhorskej korune. Za doby poľského panstva, *tedu za 360 rokov, bol tu — rozumie sa — vplyv Poliakov rozhodujúcim a zanechal po sebe aj stopy.*"

Čo sa týče dejín Spiša, na té sa Pastrnek darmo odvoláva. Z dejín vieme, že dolina Popradská, obydlená od počiatku Poliakmi, bola dlho ešte aj v uhorskej dobe pod panstvom Poliakov, v XII. storočí bola ešte rieka Hornad hranicou medzi Uhorskom a Poľskou, a polnočno-východná čiastka Spiša, takrečený podolinecký kraj, Podolinec, Ľubovňa, Gňazdy a 11 dedín, dostaly sa do Uhorska až r. 1311. Vidz 8. §. Celá Popradská dolina bola od akživa poľská a je doteraz poľská; len teraz sa slovenčí. Ona už preto nemohla vlívať na slovenskú reč, *lebo s územím tejto jazykovo ani nesúvisí. Východnoslovenské nárečie na Spiši počína sa len od Popradu dolu dolinou Hornada, ale sám Poprad, podobne jako blízka Sobota a Straže, slovenčia sa len v novej dobe, predtým boly ešte s niektorými inými, tiež nemeckými osadami, klinom medzi východnoslovenským nárečím a medzi poľskou rečou doliny Popradu.* *)

Ako sa tu môže hovoriť o poľskom vlive na východnoslovenské nárečie?

---

*) Akže by niekto upozornil na slovenské dediny okolo prameňov Popradu, menovite na Lučivnú, Štolu, Batizovce, Gerlachov atď., ktoré ja nepripočitujem k východnoslovenskému nárečiu samosvojmu, ale k nárečiu pomiešanému, ten by so svojím učením o poľskom vlive na Slovákov ešte horšie pochodil, v reči týchto obcí niet totiž ani toľko poľskostí, jako vo východnoslovenskom nárečí — samosvojom.

Ostane riešiť otázku, či mohlo vlívať založených do Poľska 13 spišských miest na pretvorenie východnej slovenčiny. To boly této mestá: Spišská Belá, Ľubica, Ruskinovce, Tvarožná, Verbov, Macijovce, Veľká, Spišská Sobota, Poprad, Straže, Nová ves, Podhradie, Vlachy. *Všetky této obce boly nemecké, a, hoc sa teraz už skorým krokom slovenčia, svoj nemecký ráz, až na Podhradie, dosiaľ zachovaly, napriek tomu, že stály za 360 rokov pod vlivom Poliakov.*

Prosím tú vec uvážiť.

Za 360 rokov stálo 13 miest spišských pod panstvom a politickým, cirkevným a spoločenským vlivom poľským, a nebolo a niet v nich nijakých znakov poľského vlivu... Ako by bolo bývalo možné, že by Poliaci v tej dobe boli mohli premeniť reč východných Slovákov, *na ktorých nemali nijakého vlivu*, *ani politického*, *ani cirkevného*, *ani spoločenského?*

Poľskými osadami ostaly té osady, ktoré už predtým boly poľskými. To môže byť *jedinou* zásluhou poľského vlivu na Spiši v rokoch 1412—1772. — Neuznávam, že by boli mali Poliaci v spomenutej dobe jakýkoľvek iný vliv na národnostné pomery spíšské a preto nesúhlasím s protivnou mienkou Mišíkovou, vyslovenou v Slov. Pohľ. z 1903, na str. 375.*)

---

*) Štéfan *Mišík* napísal v rozprave „Spišskí Poliaci“ (Slov. Pohľ. 1903, 375): „Že poľská reč a národnosť vo Spiši voči ostatným obyvateľom natoľko sa udržala, že sa o ňu dnes nikomu báť netreba, toho príčinou je nielen známa „húževnatosť poľská“, ale i politické pomery, v akých značná čiastka spišských obyvateľov za mnoho storočí žila, keď nachodila sa pod vplyvom poľských kráľov a ich orgánov. *Nebyť tohoto poľského vplyvu, bol by Spiš iste aspoň s polovice nemecký, a čo by to pre nás značilo, to si každý domyslí.* Tento vplyv bol veľký i v ohľade cirkevnom. Hradszky v najnovšom diele svojom „Initia, progressus ac praesens status Capituli Scepusiensis“ na str. 501 píše, že spišské fary v Podolinci, Gniazdach, Ružbachu, Starej Ľubovni, Novej Ľubovni a Hobgarte patrily najprv pod právomocnosť krakovského a potom tarnovského biskupa. Len spišský biskup Salbeck s dovolením Jozefa II. r. 1785 začal v Ríme vyjednávať, aby spomenuté fary diecese spišskej privtelené boly, čo sa potom r. 1787 i stalo následkom diplomu biskupa tarnovského.“ — Polemisujúc s Gustávom *Wenzelom* nemenovaný posudzovateľ rozpravy Wenzelovej „A szláv történeti emlékek és a magyar-történelem“, takto sa vyslovil o poľskom jazykovom vlive na slovenčinu (Sas. Let., III., 329—330): „Že poľská mluva mala vliv na slovenskú, to je isté, ale príčinou toho nebolo danie 13 spišských miest do zálohu, vydržiavanie dvoch poľských snemov na Slovensku, panovanie Jagelloncov a miešanie sa do revolúcií uhorských, lebo ku pr. horná Orava nikdy nebola pod vládou poľskou, a predsa je tam slovenčina

23. §. Že kedy a jako sa dostali Slováci na poľskú vrstvu východnoslovenského územia, na to nemôžem dať odpovedi v I. oddelení tejto práce, nechcúc vyvolávať daromné polemie.*) V tejto veci bude nemálo rozhodovať meno rieky *Tople*, ktorú teraz okolití Slováci menujú *Topľa*, Maďary *Tapoly*, a ktoré v starších listinách zjavúvalo sa formou: Topla („Toplo“), vidz v Slov. Let. IV., 285. Ak sa zistí, že je to meno slovanské a hláskoslovne totožné so starými menami terajších Teplých a Teplíc v nevýchodnom Slovensku, vidz „Slováci a ich reč“ str. 76, bude sa museť počítať so skutkom, že sa Slováci dostali na východnoslovenské územie s príchodom Maďarov. Ak by sa dalo dokázať, že meno Topľa trvalo už pred príchodom Maďarov, otázka stala by sa veľmi spletitou. Tu nemôžem nespomenúť, že je poludňovo-slovanského charakteru meno *Topla* a *Toplica* (oproti poľskému: *ciepły*, mrus. *tepłyj*, novoslen. *teplý*) zo *starších* listín známe aj na inom mieste východnoslovenského územia, tak Št. *Mišík* ešte z r. 1317 uvodí lúku menom *Thoplica* (Sbor. Mus. Slen. 1897, 227 a 1898, 18), ktorá svoje meno dostala iste len od vody podobného mena. A od

---

tak popretkávaná poľštinou jako vo Spiši; vo Zvolene, kde sa vydržiaval jeden z tamtých dvoch poľských snemov, nebadať žiadnu stopu poľštiny. *Žeby pod Jagelloncami, Zápoľským a podobnými poľština bola mala vliv na slovenčinu a pozdvihnutie slovenskej národnosti, to musí byť zvláštnym tajemstvom Wenzelovým*, i preukázal by veľkú službu etnografii, keby to dokázal patrnými príklady.“

*) Aby odpoveď presvedčila čitateľa, treba je predovšetkým objasniť politické, cirkevné a národnostné pomery *na celom území slovenskej reči*, a to počnúc od najstaršej doby, okrem toho treba objasniť rečový pomer terajších Slovákov ku súsediacim a súsedivším so slovenčinou slovanským nárečiam, t. j. *treba je o celom území reči slovenskej podať také kritické opisy, jaký tu podávam o území východnoslovenského nárečia.* V II. oddelení tejto práce grammatične spracujem osnovy a iný rečový materiál z tohoto I. oddelenia a v III. oddelení rozoberem slovníkovú matériu. Až potom, na základe výsledkov z prvých troch oddelení práce, v IV. oddelení srovnám a konečne uvážim látku, ktorá sa poťahuje na najstaršie národnostné pomery Slovákov. Ale, aby nepovstalo nedorozumenie, podávam tu nasledujúce objasnenia: R. 1903 vydal som *príležitostný literárno-historičný spis* pod názvom *„Slováci a ich reč“*. Jeho tendenciou bolo *znázorniť tú skutočnosť, že slovenskí spisovatelia od prvu zápasili s ťažkosťami, jaké sa im vyskytovaly pri užívaní českého spisovného jazyka, až konečne za vhodné uznali utvoriť pre Slovákov vlastnú spisovnú reč na základe reči slovenského ľudu.* Na mňa nezostala bez účinku tá okolnosť, že Slovákom, ktorých cirkev a spisovatelia za 500 rokov češtili, po pätsto rokoch predsa je treba osobitého spisovného jazyka, aby knižkám rozumeli. Na mňa nezostala tá okolnosť bez účinku. Či by to bolo možné, reku, že by Slováci, súc skutočne synami spoločného kmeňa českého, po 500-ročnom silnom češtení neporozumeli českým knihám, *knihám v reči svojho vlastného kmeňa?* To je naskrze nie možné. Keď 500-ročné systematičné češtenie nevládalo premôžť

poludňajšej strany východnoslovenského územia, blízko Miškovca, dľa „Regestrum de Várad“ (1201 — 235) stála osada menom *Toplica*, ktorú Maďari dosiaľ menujú *Tapolca*, vidz Slov. Let., V., 310; iste i ona dostala svoje meno od vody podobného mena. Lebo *tú skutočnosť nikto nepodvráti, že Slováci rozoznávajú medzi tekúcimi vodami teplé a zimné, prvé rôzňa sa od druhých tým, že v zime, aspoň pri prameni, nemrznú.* A z tej príčiny staré Toplé a Toplice, ktoré sa zachovaly v starých listinách a v maďarskej reči, a ktoré po novoslovensky menujeme Teplé a Teplice, ani jedon Slovák nebude odvodzovať od pochopu *top*-enia alebo od stroma *topoľ.* Od stroma topoľ by bolo Topoľa a Topolica, ale nie Topľa a Toplica. Z tohoto poznania vychodiac, aj Jul. *Botto*, rozpisujúc sa o listine Béla IV. z r. 1243, napísal: „*Toplica* je *Teplica; Zimnica* je *zimnica.* Ako vidno, naši slovenskí predkovia už pred rokom 1246 veľmi krásne a ľubozvučne pomenovali teplú vodu Teplicou, zimnú Zimnicou. (Sbor. Mus. Slen. 1901, 123.). Pripomeniem, že jest aj na Heďali miestné meno *Toplec,* vidz Nyőr IX., 143.

Na východnoslovenskom území jest aj viac takých miestnych názvov, ktoré poukazujú na prvotnú národnosť Slovákov. Št. *Mišík*

---

rečové ťažkosti, jaké boly medzi Slovákmi a Čechmi, *tu sa sama sebou ponúkala myšlienka, že sú oni nie synami jedného a toho istého kmeňa.* Tí rozumejú u nás českej knihe, ktorí sa po česky učili alebo ktorí mnoho po česky čítali. Iní nie. Vychodiac z tohoto poznania sbieral som od svojej mladosti látku na preskúmanie slovenčiny a jej starých rečových pomerov a presvedčil som sa z nej, že sa dávnovekí Slováci len od poludnia mohli dostať na terajšie svoje územie, a že tam našli už slovanské obyvateľstvo poľského kmeňa, s ktorým sa smiešali. Vo svojom spise „Slováci a ich reč“ vyslovil som bez obalu této svoje myšlienky, dodajúc, že sa ony *akiste, pravdepodobne* potvrdia. Prvé tri hlavy spisu „Slováci a ich reč“ („Kedy sa Slováci dostali do svojich terajších bývaní?“ „Kde všetko bývali Slováci?“ „Čo vieme o reči Slovákov?“) dostaly sa výlučne preto do môjho príležitostného spisu, aby každému čitateľovi jasné bolo, *že je pôvod Slovákov a ich reči tmou zahalený a že tedy nikto, ani veda, nesmie zavierať dvere pred badateľmi.* Povedal som to týmito slovami: „Čo tedy vieme o slovenčine? Vieme, že je v *terajšej* svojej podobe veľmi blízka češtine, bližšia než ktorejkoľvek inej slovanskej reči. Ale že *pôvodne* v akom pomere bola k češtine a k ostatným slovanským jazykom, o tom nemáme dosiaľ istoty. A poneváč živú reč Slovákov nepoznáme dostatočne, — *nesmieme zavreť badania a skúmania tým smerom, že vlastne jaké miesto patrí slovenčine v rodine slovanských jazykov.*“ (Slov. a ich reč, str. 75). — Moje myšlienky, menovite to, že som dávnych Slovákov od poludnia doviedol pod Karpáty a nie z Moravy, vzbudily nevoľu. Ja som síce svoju poludňovoslovanskú hypotésu len *pravdepodobnou* označil, ale z toho nenasleduje, že som nie presvedčený o jej podstatnosti už teraz. Veď mi je ona východišťom už aj v prvých oddeleniach tejto práce. Chcem, aby moji čitatelia vedeli aj dotiaľ, pokiaľ budem môcť podať logicky shrnuté nepodvratné dôvody za ňu, že prof. dr. *Pastrnek* vo svojom sošite „Slováci jsou-li Jihoslované“, odtlačenom z XIII. ročníka „Věstníku české akademie“, *nepodvrátil moje istenia o národnosti Slovákov. Podvrátil podvrátenú už inými Miklosichovu poludňovoslovanskú hypotésu, — ale*

uvádza takéto meno rolí pri Krempachu: Za *Raspuče* (Sbor. Mus. Slen. z 1897, 37) a meno vrchu pri Tribši: *Raspuče*. Obyvatelia pravdepodobne vyslovujú Raspuće. Poliak by povedal: Rozpące = Rospońće, Malorus: Rozputije, t. j. rozcestie, vidz v „Slov. a ich reč" str. 77. Podobne Mišík uvádza takéto meno majetku medzi Veľkou a Tatrami z r. 1308: Che*t*ena (= Četena), a z r. 1264 uvodí Slov. Let., II., 196, pravdepodobne ten istý majetok tiež menom Che*t*ene. Ťažko by bolo nezbadať súvis medzi týmto menom a medzi srbskou formou nášho terajšieho slova čečina, t. j. medzi srbským slovom *četina* = nadel an bäumen (Mikl. Etym. pod *štet*).

24. §. Hradszky a Duliškovič podávajú, že prvými slovenskými osadami na spišskom území boly: Terscany (terra Nadost z 1258), Tomašovce (villa Thomasi hospitum Slavorum, už zanikla, z 1278), a Harhov (villa Sclavonica Gargou, z 1280), vidz v 3. §-e. Roky znamenajú, že menované osady spomínajú sa v listinách z tých rokov. Osady mohly by byť hoc aj stoletiami staršie, ale z toho by nám jednak nič nebolo. Osady sa totiž spomínajú jako *slovanské*, ale slovanské a slovenské, to je nie jedno. Výraz „slovanský" v sta-

---

nie moju. Prof. dr *Pastrnek* napísal na str. 11—12. spomenutého sošitu: „Z těchto a podobných projevů jasně vysvitá, jak si spisovatel představuje původ Slováků. Jest přesvědčen, že Slováci jsou částí onoho slovanského kmene, který v VI. stol. seděl na dolním Dunaji a záhy pak se rozšířil na jih a na západ. Na jih táhli předkové nynějších Bulharů, na západ předkové někdejších Slovanů sedmihradských a pannonských a nejdále předkové nynějších Slovinců a Slováků. Tak náleží Slováci do určité skupiny jihoslovanských národů a přistěhovali se do svých nynějších sídel z jihu, tedy odjinud než Čechové a Moravané. Nejbližší příbuzní Slováků jsou pak někdejší pannonští a sedmohradští Slované, kteří zahynuli, lépe řečeno, do jiných mocnějších národů se „vpili". *Spisovatel nepraví odkud tuto theorii vzal; my však ji dobře známe ze spisů Kopitara a Miklosiche.* Tato theorie zní podle přesné formulace Miklosichovy takto: „Ze slovanských jazyků znají nasalismus polština s kašubštinou a polabština, dále slověnština („das Slovenische"), t. j. jazyk oněch Slovanů, kteří v VI. století na levém břehu dunajském usázeni byli a od Prokopia a Jornandesa se nazývají Σκλαβηνοί Sclaveni: z těch táhla část přes Dunaj na jih a obdržela po národu Hunnům a Turkům příbuzném název Bulharů; jiná (část) odstěhovala se na západ a pronikla do norických alp: jazyk těchto Slověnů („Slovenen"), který by se nazývati mohl noriko-slověnským, označuji jako novoslověnský („neuslovenisch" = slovinský); část usídlila se v Pannonii a rozšírila se přes Dunaj na úpatí Karpat: jazyk těchto Slověnů („Slovenen") nazývám *staroslověnský („altslovenisch" = starý církevní jazyk slovanský)*, mohl by se nazývati pannonsko-slověnský; část konečně zachovala svá sídla: jazyk této části může slouti dako-slověnským. Všechna čtyři nářečí slověnštiny měla ještě v historické době hlásky nosové" (Vergl. Gr. I. [2] 1879, str. 23—34). Slováky tu Miklosich výslovně nejmenuje, avšak má je patrně na mysli, když rozšiřuje sídla pannonských Slověnů „přes Dunaj na úpatí Karpat", jak jsem již dříve úvodem byl vyložil. *Na této theorii „trvá" nyní p. dr Czambel, ne-*

rých listinách len vtedy smieme brať za „slovenský“, keď sa to aj inak shoduje s okolnosťami.

Ja sa nazdávam, že nikdy nezmudrieme, jak budeme očakávať jasnosti od kroník, a menovite od objavujúcich sa v nich slov „slovanský“ a „Slovan“. Na východnoslovenskom území ani dnes nerozoznávajú Poliakov alebo Rusov od Slováka. V starých časoch brali ich pod pochop „slavus“ a teraz ich berú všetkých pod pochop „tót“ alebo „Slovake“. Ak chceme jasnejšie videť do starej doby východnoslovenského územia, a, nakoľko sa to teraz dá, prísnejšie rozoznávať členov slovanskej národnosti v starej dobe, musíme rozvinúť mravenčiu pilnosť, spoľahnúť sa na svoj dôvtip, a dobývať svetla inými cestami.

Chcem tu v krátkosti na té cesty poukázať.

Z poručenstva, písaného r. 1273 spišským prepoštom Mothmerom, vynímam miestné názvy z bezprostredného okolia spišsko-podhradského, menovite V*i*soka (teraz Hradisko, dedinka), L*u*čka („Luchka“, teraz Lučka, dedinka). Z nich videť, že tu už vtedy bývali hotoví Slováci a nie Poliaci, lebo latinský pisateľ bol by napísal: V*e*soka, V*eo*soka, V*oe*soka atp., chcúc napodobniť poľskú

---

maje tušení, že jest v základech vyvrácena, a to celou řadou rozprav, kterými bylo: 1. náležitě objasněno, *že vlast církevní slověnštiny nesluší hledati v Pannonii, nýbrž v jižní Macedonii* (srv. uvedenou již rozpravu Jagićovu Zur Entstehungsgesch. d. ksl. Sp. Wien, 1900); 2. zřejmě dokázáno, že jihoslovanská nářečí tvoří dosud nepřetržitý, souvislý řetěz, tak že jmenovitě není lze odpoutati slovinštinu od nářečí bulharských (srv. poslední výklad Jagićovy v Arch. XX., 1898, 34 sl.); 3. vysvětleno, že není žádných spolehlivých stop, které by nás oprávňovaly, předpokládati zvláštní „dako-slověnský“ jazyk a kmen, nýbrž že texty, které Miklosich ještě r. 1883 vydával za „dako-slověnské“ (Geschichte der Lautbezeichnung im Bulgarischen, Wien, 1883) objevily se jako bulharské (srv. L. Miletič, Sedmigradskitě Bolgari, Sofija 1896 a referát Konst. Jirečka v Arch. XX., 1898, 115 sl.). 4. Z rozprav dříve uvedených vysvitá dále, že existence nějakého zvláštního „pannonsko-slověnského“ jazyka a kmene není nijak prokázána a 5. *jmenovitě že není důvodů pro tvrzení, že tento domnělý „pannonsko-slověnský“ kmen sahal kdy až k úpatí Tater čili že zaujímal území nyní slovenské (slovácké). Tu nelze říci prostě „ja trvám na tom“, tu třeba především takovou dalekosáhlou a velikou theorii náležitě odůvodniti, po případě ukázati, že námitky proti ní učiněné, neplatí. Toho spisovatel nečiní, ba netuší ani, že svou „hypotésu južno-slovenskou“ staví na základech naprosto otřesených.* Tím spíše bychom očekávali, že aspoň na užším poli slovenském podá soustavný důkaz své „hypotésy“. Ale spisovatel odkazuje v té příčině na práci budoucí, sám podává v této kapitole jen několik dokladů, které níže podrobně budou objasněny.“ *Prof. dr Pastrnek nezachoval sa v tomto spore nestranne, a tak, že by bol chcel vecne prispeť k objasneniu otázky; on ostal advokátom českého stanoviska.* On sa usiloval, aby proti mne naladil čitateľa nezbehlého v literárnych veciach. Hovorí: „Spisovatel nepraví, odkud tuto teorii (= jihoslovanskou!) vzal; my však ji dobře známe ze spisů Kopitara a Miklosiche.“ Z tejto vety jasne vysvytá upodozrievanie, že som sa

výslovnosť ypsilonu, a bol by napísal: L*on*chka alebo L*un*chka, a nie L*u*čka!

Tu máme tedy dôkazy, že v XIII. století neuplatňovalo sa už poľské „y“ a „ą“ v okolí Spišského Podhradia.

V tom istom poručenstve spišského prepošta *Mothmera* z r. 1273 je takéto ustanovenie: „molendinum nostrum, quod est in *Ridnich*, donavimus sacerdotibus“ atď. Joz. Hradszky, ktorý to poručenstvo z archívu spišskej kapituly vybral a v dodatkoch ku svojmu spisu „Szepesvm. a mohácsi vész előtt“ uverejnil, myslí, že miestopisný názov *Ridnich* odvodiť treba z Riet = sás, nád, káka, že Ridnich „egyátalában mocsáros vagy tüskés-bokros helyet jelent“. Ale to meno istotne inakšie treba objasniť. Zo slova *Riet* nedá sa odvodiť Ridnich ani v nemeckej ani v maďarskej reči. Hradszky pripomína, že spomenutý mlyn a jeho okolie *volá sa teraz „Rybníček“*. Sám sebou sa ponúka výklad: Slovanské meno *Rybnik* slovanskej reči pravdepodobne neznalý pisateľ písal formou *Rydnik*.

Tento výklad je veľmi pravdepodobný, hlavne preto, že ho potvrdzuje dosiaľ živúce meno dotyčného miesta, hoc vo forme

---

chcel cudzím perím okrašľovať, že som si osvojil myšlienku iného a že som ju vydal za svoju... Z mojich prác videť, zo všetkých, že mi je nie treba myšlienky kradnúť. Keď ja prejmem do svojej knižky cudziu myšlienku, nezabudnem doložiť, čia je. Prof. Pastrnek, advokát českého stanoviska v rečenej otázke, rátajúc na čitateľov, ktorí len recensie čítajú, vyslovil, že je moja poludňovo-slovanská teória totožná s odbudnutou teóriou Miklosichovou, a, zastanúc si na toto východisko, našiel dosť príležitostí, aby ma zavrátil alebo poučil — so stanoviska Miklosichovej teórie. Ale sa inakšie majú veci s teóriou, ktorú som vyslovil ja, a s tou, ktorú vyslovil Miklosich. Dľa vlastných slov Pastrnkových, ktoré som hore uviedol, Miklosichova poludňovo-slovanská teória zakladala sa na predpokladaní, že za príchodu Maďarov Slovania v Pannonii hovorili rečou *staroslovênskou*, tou, ktorú známe z pamiatok cirkevnoslovanskej reči, a že tí pannonskí Slovania sahali cez Dunaj až na úpätie Karpatov. A na tejto teórii, hovorí Pastrnek, „trvá nyní p. dr. Czambel, *nemaje tušení, že jest v základech vyvrácena.*“ Aké sa núka z toho naučenie pre čitateľa, ktorý len recensie číta, ale knihy nie? Také: 1. Czambel teóriu poludňovo-slovanskú ukradol od Miklosicha, a 2. Czambel je taký naívny literát, že ukradol teóriu, ani netušiac, že je už dnes v základoch vyvrátená! — Aby čitateľ poznal pravdu, musí si otvoriť môj spis, ktorý prof. Pastrnek posudzoval. V „Slováci a ich reč“, na str. 51-61, rozpovedal som, čo treba vedeť o obľúbenej u nás *praslovanskej* a *staroslovênskej* (táto je totožná s Miklosichovou hypotésou) hypotése, a týmito vetami som skončil: „Hypotésa *praslovenská* (Hodža — Florinský) je práve tak bez základu jako hypotésa *staroslovênska* (Hurban, V. Pauliny-Tóth, Fr. V. Sasinek). Prvá je púhym bájom; *druhá čerpá svoj život hlavne zo slovohry „slovenský — slovênsk“*. Z toho videť jasne, *že som hypotésu Miklosichovu, ktorá sa zakladala na tom, že v Pannonii a na Slovensku (cez Dunaj na úpätie Karpatov) býval jedon národ, ktorý hovoril rečou staroslovênskou* (terajšou cirkevnoslovanskou), *pri jej slovenských zastancoch zavrhol jako takú, ktorá*

zmenšenej: Rybnik — Rybniček. — A ak je ten výklad pravdivý, máme druhý dôkaz toho, že Slovania v Spiš. Podhradí už v XIII. století nevyslovovali „y“ tak, ako Poliaci podnes; oni vyslovovali čisté *i* (Ribnik), a nie *ü* ani *ö* ani *e*, tedy nie: Rübnik, Röbnik, Rebnik, ináč by bol to meno testator ***Mothmer*** dľa počutia dajako takto napísal.

Tomuto výkladu sa protiví to, čo Hradszky o rečenom rybníku napísal na 17. str. svojho spisu „Szepesvár és környéke“. Tam napísal, že rečený rybník svoje terajšie meno Ribniček dostal od rybníkov (= halastavaktól!), ktoré založil Imrich de Szapolya v r. 1465—1487, ale po ktorých niet už ani stopy. Je možné, že menovaný pán z rybníka narobil „rybníčkov“, (Hradszky ich viac spomína), ale touto poznámkou nie je vlastne vyvrátené, že to miesto, o ktorom je reč, nemenovalo sa Ribnikom už v XIII. století. Neviem, či je to ten istý Rybniček, ktorý spomína na území spišskom Št. Mišík v Sbor. Mus. Slen. z 1897, 33.

Za rozšírenosť slovenčiny v Spiši v XIII. století na terajších jej hláskoslovných základoch svedčí tá okolnosť, že meno rieky i mesta *Belej* písava sa takto: *„Bela“*, a nie po poľsky: *Biala*. (Vidz

---

čerpá svoj život hlavne zo slovohry „slovenský — slovênsk“. V pokračovaní, na str. 61—65, spomínam poludňovo-slovanskú hypotésu Miklosichovu a citujem jej živého zastancu professora *Maretića*, ale referujem tam jako literárny historik a ***nestaviam sa pobok tej hypotése***. Ba naopak, hovorím výslovne po hore uvedených slovách o slovohre „slovenský — slovênsk“ takto (str. 61): „Hoc i neboli naši predkovia v takom pomere k cirkevnej slovančine, jako sa to ozýva v našej literatúre, je predsa *možné*, že boli k nej *v bližšom pomere, než sa to zdá súčasnej filologii slovanskej*. (Táto ich totiž považuje za „českých Slovákov“.) Toto je naša hypotésa južnoslovenská. Stará cirkevná slovančina patrí ku gruppe južných slovanských jazykov, a ***nie je vylúčená možnosť, že i naša slovenčina pôvodne k haluzi južných slovanských jazykov patrila. Pravdaže treba týmto smerom ešte veľa roboty vykonať.***“ Že som o poludňovo-slovanskej hypotése Dümmlera, Miklosicha a Maretića len *referentsky* písal, to videť na pr. z tohoto vypočatia (na str. 62): „Dejopisci a jazykozpytci snášajú sa v tom, že na Morave v užšom smysle slova, v polnočno-západnom Uhorsku a v Zadunajsku jedon a ten istý slovanský národ býval v IX. století po Kr. Ale že jakým nárečím hovoril tento slovanský národ, *o tom sa mienky rozchodia*. Nemecký dejopisec Dümmler myslí, že ten národ bol najbližším pokrvníkom národa slovinského. Takto smýšľal i Miklosich, a dosiaľ takto smýšľa jeho privrženec J. Maretić.“ Mienky iných som nespomnel, *ani svoju*. — Prof. dr. Pastrnek, vysloviac, že som si osvojil Miklosichovu teóriu, postúpil ďalej, najprv mä zhaňbil a potom mi dal naučenie: „Spisovatel *nemá jasného ponětí o teorii, po které sáhl.* Ve smyslu přijaté teorie neměl by se vůbec dovolávati *shod slovensko-srbských*, nýbrž *držeti se Slovinců*, najmě uherských, a pak *Bulharů*, a dále by musel hledati styky slovenských nářečí s onou lexikalní zásobou, která vnikla do jazyka maďarského, po případě s tou zásobou slovanských živlů, které zachovány jsou v topografických názvech na území maďarském. *Toho však spisovatel nečiní.*“ (Str. 23—24). — Ja som svoju po-

Hradszkého „Szepesvm. helységn.“) Tento dôkaz by síce prestal, keby dakto vedel dokázať, že spišskí Poliaci v XIII. veku nevyslovovali ešte *biały* m. *biely*.

A že na Spiši nemohla byť poľská vrstva slabšia než ďalej na východ, smie sa predpokladať, že slovenčina v XIII. století hotová bola aj v Šarišskej. Samo sebou sa rozumie, že treba v tomto smere viac dôkazov sohnať a uverejniť. To sa stane na svojom mieste, v IV. oddelení tejto práce.

25. §. Slovanskosti Spiša veľmi poškodili prisťahovavší sa Nemci. Slovanskosť Spiša v XIII. století bola ešte bezsporná, na to jest dosť presvedčivých dôkazov. A síce:

Na Spiši je dakoľko *Lomníc*. Že je meno Lomnica slovanské, o tom niet pochyby. I to je známé, že Nemci z takýchto mien odsúvajú koncovú hlásku, v tomto prípade m. Lomnica vyslovujú Lomnic. Je veľmi dôležitá vec, že v XIII. století vedľa Lomnic častá je ešte v *listinách* nenarušená slovanská forma Lomnica. „Lomnic“ sa vyskytuje r. 1285, 1298 dva razy; „Lumnic“ r. 1285; „Lumpnic“ r. 1285. Naproti tomu slovanská forma „Lomnica“

---

ludňovoslovanskú teóriu *celkom jasne* vyslovil aj na viac miestach knihy. Tak na pr. na str. 75 označil som jasne *nielen pôvodnú národnosť Slovákov, ale aj pramene, z ktorých sa lepšie určiť môže.* Napísal som tam: „V slovenčine máme pravdepodobne *jediný a posledný kľúč k poznaniu reči tých obyvateľov slovanských, ktorí pred príchodom Maďarov v terajších bývaniach maďarských bývali a ktorí sa vliali do maďarstva.* Tento kľúč sa pravdepodobne dobre hodí do zámykov, akými je zavrená *etymologia tisícich a tisícich miestnych, poľných atď. názvov a dialektických zvláštností v severných krajoch rečového územia maďarského. Ja som o tom presvedčený už teraz, hoc som len asi polovicu patričného materiálu sobral, že sú Slováci v podstate národným zlomkom alebo národnými zlomkami toho slovanstva, ktoré sa pozvoľne vtopilo do národa maďarského.*“ A na str. 85.: „Trvám na tom, že sú Slováci pôvodne *národným zlomkom alebo národnými zlomkami tých Slovanov, ktorí bývali v Zadunajsku, medzi Dunajom a Tisou a ktorých* (posledných) *Šafárik menuje bulharskými Slovanmi.*“ Rozdiel medzi tout o poludňovoslovanskou teóriou a Miklosichovou je jasný, a *Niederle*, posudzujúc spis „Slováci a ich reč“, *aj výslovne to zaznamenal*, povediac: „Tese tato není ostatně nová, a vyslovena byla *poněkud v jiném zabarvení* už Dümmlerem, Miklosichem, Maretićem a j.“ atď. (Český Čas. Hist. r. IX., 442). Miklosichovskú teóriu, jako videť bolo z tunajších uvedenín, dľa ktorej v Pannonii, na Morave a na Slovensku hovorilo sa po staroslovênsky, nielen že som neprijal, ale som ju *rovno zavrhol.* Medzi Miklosichovou teóriou poludňovoslovanskou a mojou je iba vonkajšia shoda, v mene. Vecne sú si celkom rozdielné. Zemopisne poťahovala sa Miklosichova teória len na územie pannonské a západnoslovenské; moja sa poťahuje nielen na pannonské, ale aj na územie medzi Tisou a Dunajom, a na celé slovenské územie, tedy ešte len aj na spomínané tu východnoslovenské územie. Už v tejto veci je podstatný rozdiel. Národopisne Miklosichova teória bola výslovne pannonsko-slovênska *s rečou kmeňa, ktorý hovoril po „cirkecno-*

r. 1257, 1290, „Lompnica" r. 1293 dva razy, „Lumpnica" r. 1285. Celá forma slovanská častá je ešte aj v XIV. století: Lomnica r. 1325 tri razy, Lumpnica r. 1315. Neskoršie prevládajú vo verejných listinách formy „Lomnic".

Že Ľubicu nezaložili Nemci, toho dôkazom je to, že jej slovanské meno vyskytuje sa v najstarších listinách častejšie než jej ponemčené meno. Meno *Ľubica* Hradszky uvodí z r. 1299, 1269, 1251; *Libica*, z 1294, 1298. Ponemčené *Ľubic*: z 1299 dva razy, 1292. Úplne znemčená forma *Leibitz* javí sa len neskoršie. Podoba *Libica* je pravdepodobne vlivom maďarským. *Lubic* prešlo pripodobnením v *Libic* a toto sa znovu poslovančilo na *Libica*.

Slovansko-národnostný ráz Spiša v XIII. století prejavuje sa veľmi prenikave pri pomenovaní mesta Levoče.

Slovenské meno *Levoča* takouto podobou nevyskytuje sa v najstarších listinách. Levoču vystavili Nemci po prvom odchode Tatárov z Uhorska, povedzme r. 1245, a smeli by sme očakávať, že sa ona v prvé časy čistonemeckou formou objavuje v tohočasových listinách. Ale sa veci inakšie majú. Hradszky (Szepesvm. helységn.)

---

slovansky", naproti tomu moja sa opiera o kmeňový zlomok poludňovoslovanský alebo o kmeňové zlomky poludňovoslovanské *s výhradou ich neskoršieho bližšieho určenia, ale s určitým vylúčením toho kmeňa, ktorý hovoril po „cirkevnoslovansky"*. Z toho každý nepredpojatý vidí, že moja poludňovoslovenská hypotésa *okrem mena nemá nič spoločného s Miklosichovou*. Čo sa týče slovanského obyvateľstva v Pannonii a medzi Dunajom a Tisou, *na tento čas iba to považujem za isté, že patrily k poludňajším Slovanom*. Všetky bližšie určovania si ponechávam pre IV. oddelenie tejto práce. Mohol tam byť jedon kmeň, mohlo ich tam byť viac. Ja sbieram nové dáta na objasnenie tej otázky, *a preto, z opatrnosti, nevyslovil som ani raz určite svoju mienku* v tej veci. Keď sa ja tedy dovolávam pri svojej poludňovoslovanskej teórii slov z reči Srbov, Horvatov alebo Slovincov, to robím z prirodzeného predpokladania, že ich mali aj bližší k nám obyvatelia v Pannonii a medzi Dunajom a Tisou, keď ich majú dosiaľ ich ďalší súkmeňovci poludňovoslovanskí ... — *Pastrnek* uviedol bol, že je Miklosichova hypotésa poludňovoslovanská — podvrátená, že hypotésu Florinského podvrátil sám (Pastrnek), a posúdením môjho spisu „Slováci a ich reč", „podvrátil" aj moju poludňovoslovanskú hypotésu — on sám. Této hromadné podvracania sotva dačo osožia českému stanovisku v našom spore. Nech podvráti hlavnú a podstatnú čiastku môjho spisu „Slováci a ich reč", obsaženú v hlavách V.—IX., v ktorých je znázornená skutočnosť, že slovenskí spisovatelia od prva zápasili s ťažkosťami, jaké sa im vyskytovaly pri naučení českého spisovného jazyka, že sa postupne sbližovali k reči svojho ľudu až uznali potrebu toho, že sa pre Slovákov musí písať predsa po slovensky, lebo ani 500 rokov českého vlivu nestačilo, aby sa naučili — reči svojho vlastného českého kmeňa. Podivným spôsobom prof. dr Pastrnek ani sa len nepokúsil o podvrátenie tejto podstatnej čiastky spisu „Slováci a ich reč", uspokojac sa podvracaním vecí, o ktorých som sa vyslovil sám, že sú dosiaľ nie dokázané, ale len pravdepodobné, a že k ich dokázaniu treba je ešte veľa roboty...

podáva z XIII. stoletia iba raz nemecké meno Levoče, podobou Leuschau (z 1294), inokedy podáva formy: Leucha (1280, 1298, 1271), Leucza (1280) popri Leuche (1280, 1284). Této mená sú veľmi poučné pri posúdení jazykových preváh v okolí levočskom v století XIII. Maďarský názov Lőcse je nie vzatý z nemeckého Leusch*au*, lebo pominúc hláskoslovné ťažkosti v prvej slabike podľa maďarského hláskoslovia bolo by sa v maďarčine ujalo: Lőcs*ő* alebo Lőcs*ó*, ako na pr. v mene Richn*ó* z nem. Richn*au*. Maďarský názov Lőcs*e* je z podoby Lőcs*a*, ktorá v XIII. století viac ráz sa ešte vyskytá než Lőcs*e* a ktorá popri Lőcs*e* plietla sa ešte po stoletia jako rovnoprávna s touto. V Lőcs*e* sa pripodobilo úzké *e* k *ö*, takéto pripodobovanie tenkých samohlások ku tenkým a naopak je v maďarčine obyčajné. Lőcsa z Levoča, *ő* v prvej slabike je za gruppu *evo*. Slovenské meno latinským pravopisom (Levocia) vyskytuje sa po prvý raz r. 1604. Treba doložiť, že popri Leucha vyskytujú sa aj názvy Lyucha (1292), Lyutscha (1299), podobne Lyuche (1284), Lywche (1263).

Čitateľ je akiste zvedavý, prečo som tu hovoril dôsledne o slovanskosti a nie o slovenskosti Spiša v XIII. století pretriasajúc najstaršie známé formy miestnych názvov Lomnica, Ľubica, Levoča. Preto, lebo této názvy uvedenými formami mohly by byť práve tak poľské, jako slovenské. O ich národnosti treba rozhodnúť summárne, t. j. so slovenskosti iných úkazov tej doby treba zatvárať aj na ich slovenskosť. Vhodným príkladom slovenského vlivu v XIII. a XIV. století zdajú sa byť na pr. také osobné mená, jako Lacko, Vitko, Slavko, Levko atp. Medzi zemianskymi statkármi spišskými spomína Hradszky (Szepesvm. a moh. v. előtt. Str. 66. a 69.) aj mená *Lack* (z r. 1341) a *Vitk* (z r. 1253). Ony môžu byť len skratkami zo slovenských mien *Lacko, Vitko*, utvorenými na spôsob bežných skratkov z latinského: Mark z Marc-us. Že je Lack = László, to sám Hradszky poznamenáva; že je Vitk = Vít, to poznať zo starších názvov obce Vitkoviec, menovite z názvu: Vithfalva z r. 1393, vidz Hradszkého „Szepesv. helységnevei", str. 76.

26. §. Z pozdejšej doby, keď Jiskrovci už dlhší čas pobudli na území východnoslovenskom, dá sa pri priezviskách domorodých statkárov jasne zistiť vliv českej kultúry. Miesto latinskej formy: de Ábrahámfalva, alebo miesto maďarskej: Ábrahámfalvi, počali svoje priezviská písať takto: Abrahamovský. Zo Spiša dajú sa také slo-

vanské priezviská zistiť iba z druhej polovice XVI. stoletia, tu pravda len z prameňov doteraz prístupných, menovite z „Menoslovu nadžupanov a úradských Malej stolice spišskej“, uverejneného v Hradszkého „A szepesi tízlándzsások széke v. a kisvármegye“, na str. 164. a nasl.

Také priezviská, utvorené *spišskými* zemanmi od slovenských mien *spišských* obcí, sú nasledujúce: Abrahamovszky (Abrahomovce), Dráveczky (Dravce), Mahalovszky (Mahalovce). Niektoré famílie užily v tej dobe zamieňave raz slovanských, druhý raz maďarských foriem, na dôkaz, že vtedy nebolo ani v zárodku takých národnostných treníc, aké sa zjavujú za našich dní. Taká família je: Lewkóczy — Lewkovszky (Levkovce). Priezviská, tak tvorené po maďarsky, zjavujú sa už aj v staršej dobe: Csontofalvi (Csontfalu — Čenčice) v r. 1503; Edusfalvi (Hadusfalu, za stara: Edisfalva a Edustornya, dľa Hradszkého „Szepesvm. helységn.“ str. 30) z 1504; Pikfalvi (Pikfalu, Pikovce) z 1449. S územia šarišskej stolice sú ešte staršie: Berzeviczy (Berzevicze, Brezovica) z 1411; Rozgonyi (Rozgony, Rozhanovce) z 1437. Samo sebou sa rozumie, že konsekvencie, plynúce z týchto udajov, opodstatnené sú len tak, ak sú priezviská v hore spomenutom menoslove správne, historicky verne podané. Pri priezvisku Berzeviczy je nápadné, že je písané s „y“-om na konci. Z Abaujskej uvodí sa tam aj priezvisko zo XIV. stoletia: Perényi (Perény) z 1345. — Priezviská, tvorené koncovkou -ský pričitujem českému vlivu, lebo sa objavujú len po príchode Čechov na východnoslovenské územie. Po príklade Maďarov Slováci si ich mohli už dávnejšie uviesť, a predsa to neurobili. — U Poliakov počaly sa vraj priezviská na *-ský* s koncom XV. veku: „R. 1496 zapadł wyrok sejmowy, że dóbr ziemskich nie wolno kupować tylko szlachcie. Odtąd jęli się pisać z dóbr posiadanych, zakończując nazwy na -ski i -cki“. (Morawski, Sądeczyzna. II., Kraków 1865, str. 364.)

27. §. Za isté sa môže považovať, že sa mnohí Česi usadili na území východnoslovenskom zpomedzi tých, ktorí došli s Jiskrovci. Dľa Hradszkého spisu „A szep. tízlándzs. széke“ (str. 165) v rokoch 1448—1462 kastellánom spišským a námestným nadžupanom Malej stolice spišskej bol Mikuláš Berchal alebo Wrczal de Dobra. A dľa toho istého spisu (str. 26) v dobe od 20. júla do 8. sept. r. 1456 zúfale bránili sa českí bratri v zámku Kežmarskom pod vodcov-

stvom Brcala de Bartos (bartosi Brcal vezérlete alatt). Ani sa nedá nevideť shodu medzi menami *Brcal* a *Wrczal* (Berchal), medzi menom českého vodcu a medzi menom námestného nadžupana Malej stolice spišskej. Hoc to boly dve rôzné osoby, jako o tom svedčia prädikáty, ale boli Česi. Čech dostal sa až za námestného nadžupana.

28. §. Či pobudnutie Čechov na východnoslovenskom území vlívalo na oživenie slovanskej národnosti v cirkevných veciach, o tom nemáme bezpečných udajov. Máme síce zlomok kázne z roku 1471—1484, v ktorom sa nepodvratne zračia stopy východnej slovenčiny, ale tá kázeň písaná bola pravdepodobne pre moravskú a nie pre východnoslovenskú cirkev, a preto ani ju nemôžeme brať do úvahy pri posudzovaní východnoslovenských pomerov.*) Vôbec nič istého nemáme zo staršej doby, čo sa týče slovenskej reči v cirkvi. Hradszky hovorí síce, že sa už v XIII. století kázalo v katolíckych kostoloch po slovensky, ale svoju domnienku ničím nepodporuje.**) Do ev. cirkví na Spiši počali prijímať nemeckú reč a súčasne slovenskú až od r. 1656.***)

---

*) Pod názvom „Zlomok kázne z r. 1471—1484“ známe v slovenskej spisbe takú jazykovú pamiatku, ktorej pôvodcom bol katolícky duchovný, a síce Spišiak. Táto pamiatka má cenu iba pre históriu slovenského jazyka, ale pre posúdenie národnostných pomerov spišských nemá nijakej ceny, ani v živote cirkevnom osobite. Túto pamiatku podal, v úplnom znení, pôvodným pravopisom, Alojs *Müller* v Jagićovom „Archíve“ (I. sv., str. 617—620) podľa pôvodiny, ktorá sa nachodí v olomúckej c. k. knihovni pod zn. MScr 3, 5, 8. — J. J., posudzujúch I. sväzok „Archívu“ v ČMČ (1876, 577—578) podal zo zlomku menší zlomok a to obvyklým pravopisom a tento odtlačil Sasinek vo svojom Slov. Letopise, III, 212—213. — J. J. súdi, že pisateľom rukopisu bol kartusiánom v Dolanoch pri Olomúci a Sasinek, hľadiac na zistené znaky spištiny v rukopise, doložil, že sa azda dostal ta z daktorého kartusiánskeho kláštora na Spiši. O tom nemôže byť pochyby, že pisateľ bol Slovák spišský a nie Poliak (písal nemo*žem* v 1. os. prít. č.), ale že rukopis našiel sa na Morave a že nenie isté, či tá kázeň pripravovaná bola pre spišskú cirkev alebo pre moravskú, nemôžeme ju brať v úvahu pri posudzovaní národnostných a rečových pomerov na Spiši.

**) Píšuc o „Bratstve XXIV kráľovských plebanov“ a zistiac, že už v XIII. století mali svoje stanovy, podotýka, že úradujúcou rečou Bratstva bola reč latinská. Bohoslužby odbývaly sa po latinsky, ale kázne, podľa toho, jakej reči bolo obyvateľstvo, alebo po nemecky alebo *po slovensky*. (A XXIV kir. pléb. testv., str. 61.)

***) Hradszky uvodí udaje, dľa ktorých poluteránčené cirkvi na Spiši r. 1656 počaly uvádzať do svojich kostolov nemecký jazyk, a táto novota sa

29. §. Zpomedzi neslovanských národností východoslovenského územia treba spomenúť Nemcov a Maďarov. Nemci sú dosť pozdní prisťahovalci, a dejiny ich tunajšieho pobytu sú dostatočne známé v slovenskej spisbe. Inakšie sa má vec s Maďarmi. Na východoslovenskom území užšom, a od neho na polnoc, vonkoncom niet maďarských dedín a slovenskí spisovatelia, zatvárajúc s prítomnosti na minulosť, myslia, *že ich na rečenom území vôbec nikdy ani nebolo*. Cez túto otázku sa nesmieme prešmyknúť. Tu sa musia dôležité zjavy náležite objasniť.

30. §. Na východoslovenskom území, hlavne na užšom, je veľa dedín, ktoré už v starej dobe objavujú sa maďarskými menami. Najviac ich je v abaujskej stolici. Tu máme už z r. 1143 zvesť o obci *Széplak*, v listinách „Ciploc“, na jazyku terajšieho jej obyvateľstva *Siplak*, vidz Slov. Let. V., 305., 311. Siplak je čistá dedina slovenská; čitateľ najde tu rečovú ukážku z nej. V tomto okolí je veľa slovenských dedín, ktoré nemajú slovenského mena, na pr.: Tejkeš (m. Tőkés), Aranidka (m. Aranyidka), Čontošfala (m. Csontosfalva), Geča (m. Gecse), Giňov (m. Gönyű), Kišida (m. Kisida), Mindszent (m. Koksó-mindszent), Žebeš (m. Zsebes). Či boly pôvodne maďarské a sa poslovenčily? Môže byť, že je tak. Veď v abaujskej stolici, blízko ku spomenutým obciam slovenským, máme i dokumentárny príklad takého hromadného odnárodnenia obcí, ale v tomto prípade obcí pôvodne nemeckých v prospech maďarskej národnosti. A síce: Z „Regestrum de Várad“ 1201—1235 vypísal Jacovský (v Slov. Let. V., str. 313): „*Hosti* kráľovnej zo župy Nového hradu (Abaujvár), t. j. *Nemci* z 10 osád, ktoré sa menujú: Felnemet, Cüzepnemet, Olugnemet (= Alynémet). Puruen (= Perény). Guncy (= Göncz). Uruzca (= Gönc Ruská). Uigl (= Visoly). Egyházasuisl, Cece (= Kéked). Dubycia (= Dobsa). Včuľ samé maďar. osady v Abaujskej.“ Z takýchto a podobných prípadov, akých je v Uhorsku dosť, odvodil som svoje poznanie, vyslovené v spise „Slováci a ich reč“, na str. 103—104, ktoré znie takto: „Z poznania . . . a preskúmania topografického materiálu . . . dozrelo

---

rýchle ujala vo všetkých poluteránčených cirkvách. Pre slovenské obyvateľstvo zaviedly sa *slovenské bohoslužby*. Zpomedzi cirkví slovenských, ktoré patrily do Bratstva, iba jedna zostala luteránskou: Švabovce. Ostatné sa navrátily do kat. cirkvi a prijaly reč latinskú. (Velbachy, Odorin, Štvartek, Hrabušice, Harikovce atď.). (A XXIV. kir. pléb. testv., str. 62.)

v mojej duši presvedčenie, že sa obydlenie Uhorska za príchodu Maďarov cele inakšie stalo, než to vykladajú kronikári a po nich všetci historici, či maďarskí či slovenskí... Na území, o ktorom tu rozprávam, istotne bývali Maďari a Slovania *miešaní so sebou; kde boli Maďari silnejší, tam prirodzeným poriadkom vecí podľahli ich etnografickej sile Slovania, a kde boli Slovania silnejší, tam sa Maďari poslovančili*" atď. Aj Nemci hore vypočítaných obcí podľahli tomuto prírodnému zákonu; tým istejšie, lebo už maďarské mená tých obcí preukazujú, že bolo v nich obyvateľstvo miešané: nemecké i maďarské. V Siplaku a v ostatných dedinách jeho okolia, ktoré majú maďarské mená, mohlo byť obyvateľstvo miešané: maďarské i slovenské. A Slováci prevážili v obciach, lebo boli silnejší...

31. §. Prejdime do šarišskej. Uvážme listinu z XIII. stoletia, ktorú z Mon. Hung. Hist., VIII., 4 uvodí Sas. Let. (IV. 285).

„R. 1261. Štefan, mladší král, daroval istú zem v okolí Soouaru, kde je založený chrám sv. kr. Vladislava, grófovi Echy a rozkázal ho uviesť skrze Tecusa, župana šarišského. Hranice tej zeme počali východne na moste rieky *Taarcha* a tiahly k *Scylospotoku*, odtial k studni *Burcut*, odtial dolinou na ľavo tiahly k vrchu, kde južne boly tri krížom označené buky; odtial tiahly do doliny *Ereuspotok*; odtial hore k ceste, ktorá severne viedla k dvom starým kopcom; odtial vedľa lesa vŕškom východne k žriedlu *Toplo* a riekou Toplo tiahly dolu dolinou k rieke Taarcha a tou riekou k prístavu pod mlynom Michala; odtial preišly k východu na cestu, ktorá ide trochu lúkou a vstupuje do *mlaky* (Malaca), prez ktorú išlo sa k rieke *Scukcha*, ktorá padá do Taarchy, až k horespomenutému mostu."

Tu čítame miestopisné názvy jako *Soouar* = Sóvár, *Taarcha* = Tárca, *Scylospotok*, *Ereuspotok*. Meno *Burcut* tu vypúšťam, o tom mám svoj vlastný názor, ktorý podám na svojom mieste. Sóvár dosiaľ menujú Slováci po maďarsky, a síce: Šomvar; *om* je náhradou za dlhé *ó* jako v mene N*on*grád m. N*ó*grád, v slove l*on*goš m. l*ó*gós (ló) atp. *Niederle* („Národopisná mapa uherských Slováků"; Praha 1903; kde neuvádzam spis pri Niederlemu, všade rozumej túto „mapu"), menuje *Šomvar: Slaná,* to je pravda, ale mne tak povedali v Šomvari a v jeho okolí, že „ňichto ňehutori „Slana"." V najbližšom súsedstve so Šomvarom ležia obce *Kelemeš* a *Šebeš*.

29. §. Zpomedzi neslovanských národností východoslovenského územia treba spomenúť Nemcov a Maďarov. Nemci sú dosť pozdní prisťahovalci, a dejiny ich tunajšieho pobytu sú dostatočne známé v slovenskej spisbe. Inakšie sa má vec s Maďarmi. Na východoslovenskom území užšom, a od neho na polnoc, vonkoncom niet maďarských dedín a slovenskí spisovatelia, zatvárajúc s prítomnosti na minulosť, myslia, *že ich na rečenom území vôbec nikdy ani nebolo.* Cez túto otázku sa nesmieme prešmyknúť. Tu sa musia dôležité zjavy náležite objasniť.

30. §. Na východoslovenskom území, hlavne na užšom, je veľa dedín, ktoré už v starej dobe objavujú sa maďarskými menami. Najviac ich je v abaujskej stolici. Tu máme už z r. 1143 zvesť o obci *Széplak*, v listinách „Ciploc", na jazyku terajšieho jej obyvateľstva *Siplak*, vidz Slov. Let. V., 305., 311. Siplak je čistá dedina slovenská; čitateľ najde tu rečovú ukážku z nej. V tomto okolí je veľa slovenských dedín, ktoré nemajú slovenského mena, na pr.: Tejkeš (m. Tőkés), Aranidka (m. Aranyidka), Čontošfala (m. Csontosfalva), Geča (m. Gecse), Giňov (m. Gönyű), Kišida (m. Kisida), Mindszent (m. Koksó-mindszent), Žebeš (m. Zsebes). Či boly pôvodne maďarské a sa poslovenčily? Môže byť, že je tak. Veď v abaujskej stolici, blízko ku spomenutým obciam slovenským, máme i dokumentárny príklad takého hromadného odnárodnenia obcí, ale v tomto prípade obcí pôvodne nemeckých v prospech maďarskej národnosti. A síce: Z „Regestrum de Várad" 1201—1235 vypísal Jacovský (v Slov. Let. V., str. 313): „*Hosti* kráľovnej zo župy Nového hradu (Abaujvár), t. j. *Nemci* z 10 osád, ktoré sa menujú: Felnemet, Cüzepnemet, Olugnemet (= Alynémet). Puruen (= Perény). Guncy (= Göncz). Uruzca (= Gönc Ruská). Uigl (= Visoly). Egyházasuisl, Cece (= Kéked). Dubycia (= Dobsa). Včuľ samé maďar. osady v Abaujskej." Z takýchto a podobných prípadov, akých je v Uhorsku dosť, odvodil som svoje poznanie, vyslovené v spise „Slováci a ich reč", na str. 103—104, ktoré znie takto: „Z poznania ... a preskúmania topografického materiálu ... dozrelo

rýchle ujala vo všetkých poluteránčených cirkvách. Pre slovenské obyvateľstvo zaviedly sa *slovenské bohoslužby*. Zpomedzi cirkví slovenských, ktoré patrily do Bratstva, iba jedna zostala luteránskou: Švabovce. Ostatné sa navrátily do kat. cirkvi a prijaly reč latinskú. (Velbachy, Odorin, Štvartek, Hrabušice, Harikovce atď.). (A XXIV. kir. pléb. testv., str. 62.)

v mojej duši presvedčenie, že sa obydlenie Uhorska za príchodu Maďarov cele inakšie stalo, než to vykladajú kronikári a po nich všetci historici, či maďarskí či slovenskí... Na území, o ktorom tu rozprávam, istotne bývali Maďari a Slovania *miešaní so sebou; kde boli Maďari silnejší, tam prirodzeným poriadkom vecí podľahli ich etnografickej sile Slovania, a kde boli Slovania silnejší, tam sa Maďari poslovančili"* atď. Aj Nemci hore vypočítaných obcí podľahli tomuto prírodnému zákonu; tým istejšie, lebo už maďarské mená tých obcí preukazujú, že bolo v nich obyvateľstvo miešané: nemecké i maďarské. V Siplaku a v ostatných dedinách jeho okolia, ktoré majú maďarské mená, mohlo byť obyvateľstvo miešané: maďarské i slovenské. A Slováci prevážili v obciach, lebo boli silnejší...

31. §. Prejdime do šarišskej. Uvážme listinu z XIII. stoletia, ktorú z Mon. Hung. Hist., VIII., 4 uvodí Sas. Let. (IV. 285).

„R. 1261. Štefan, mladší kráľ, daroval istú zem v okolí Soouaru, kde je založený chrám sv. kr. Vladislava, grófovi Echy a rozkázal ho uviesť skrze Tecusa, župana šarišského. Hranice tej zeme počali východne na moste rieky *Taarcha* a tiahly k *Scylospotoku*, odtiaľ k studni *Burcut*, odtiaľ dolinou na ľavo tiahly k vrchu, kde južne boly tri krížom označené buky; odtiaľ tiahly do doliny *Ereuspotok*; odtiaľ hore k ceste, ktorá severne viedla k dvom starým kopcom; odtiaľ vedľa lesa vŕškom východne k žriedlu *Toplo* a riekou Toplo tiahly dolu dolinou k rieke Taarcha a tou riekou k prístavu pod mlynom Michala; odtiaľ preišly k východu na cestu, ktorá ide trochu lúkou a vstupuje do *mlaky* (Malaca), prez ktorú išlo sa k rieke *Scukcha*, ktorá padá do Taarchy, až k horespomenutému mostu."

Tu čítame miestopisné názvy jako *Soouar* = Sóvár, *Taarcha* = Tárca, *Scylospotok*, *Ereuspotok*. Meno *Burcut* tu vypúšťam, o tom mám svoj vlastný názor, ktorý podám na svojom mieste. Sóvár dosiaľ menujú Slováci po maďarsky, a síce: Šomvar; *om* je náhradou za dlhé *ó* jako v mene N*on*grád m. N*ó*grád, v slove l*on*goš m. l*ó*gós (ló) atp. *Niederle* („Národopisná mapa uherských Slovákû"; Praha 1903; kde neuvádzam spis pri Niederlemu, všade rozumej túto „mapu"), menuje *Šomvar: Slaná*, to je pravda, ale mne tak povedali v Šomvari a v jeho okolí, že „ňichto ňehutori „Slana"." V najbližšom súsedstve so Šomvarom ležia obce *Kelemeš* a *Šebeš*.

Obidve této obce sú bez slovenského mena. Čo sa týče Šomvaru, podotýkam, že sa úradne menuje *Tótsóvár,* ale tento názov je nie príliš starý, čo videť aj z toho, že v uvedenej listine z XIII. stoletia nemá toho prívlastku. Zo samého prívlastku „magyar“ alebo „tót“ nesmie sa nikdy s istotou zatvárať na pôvodné obyvateľstvo. Ten prívlastok mohol sa vyvinúť inakšie. Tak nesmieme zatvárať ani na pôvodné obyvateľstvo slovenské Šomvaru preto, že sa volá úradne: *Tótsóvár.* Pri rozhodovaní treba uvážiť aj iné okolnosti. Že jaká obozretnosť je tu potrebná, o tom svedčí na pr. to, že na polnoc od Šomvaru jest Tótraszlavica a Magyarraszlavica, ale — v obidvoch sú Slováci.

Majúc ohľad na to, že v spomenutej listine vymedzujú sa aj hranice maďarskými miestnymi názvami (Scylospotok, Ereuspotok), ďalej že obce Šomvar, Kelemeš, Šebeš nemajú dosiaľ slovenského názvu, smie sa zatvárať, že na tomto priestore osadili sa pôvodne aj Maďari, ktorí sa poslovenčili.

Osady s takými maďarskými menami, ktoré prešly aj do slovanského obyvateľstva, nie sú v Šarišskej príliš zriedkavé. Uvodím z toplianskeho okresu také, o maďarskosti ktorých sa nedá pochybovať, ale dopúšťam, že sú nie z najstaršej doby: Kőrösfő = Kereštvej, Nádfő = Nadfej, Fias = Fijaš, Györgyös = Dzurdzoš, Mátyáska = Maťaška. Všetky této osady majú po málo duší, iba Kereštvej má 305, Nadfej len 72, z čoho sa smie zatvárať na ich mladší pôvod. V Kereštveji bývajú poslovenčení Rusi, v Nadfeji Slováci. Korabinszky má v svojom Lexicone (1786): Nádfő, ale Körösfa.

Je veľmi pozoruhodná vec, že meno šarišskej rieky *Torisy* objavuje sa už v najstarších listinách, i v uvedenej hore, podobou jej terajšieho maďarského mena *Tárca.*

O tom už bola reč, že slovenské meno šarišského zámku, od ktorého sa nazvala stolica, zdá sa svedčiť proti maďarskosti mena „Sáros“ (vysl.: Šároš). Z hláskoslovných pravidiel východnoslovenskej reči a slovenskej reči nedá sa totiž odôvodniť priemena maďarskej formy „Šár*o*š“ na slovenskú formu „Šar*i*š“. Ale by bol stranným, keby tu zamlčal, že mená honov mestečka Veľkého Šariša, nad ktorým sa vznášajú srúcaniny zámku šarišského, zdajú sa dôvodiť, že v bezprostrednom okolí zámku žili Maďari. V mestečku Veľkom Šariši znajú popri iných aj takéto názvy honov: Fejdelemka (teraz vyslovujú: Fedelenka), Kovácshegy (teraz: Kovačheďa),

Hosszúrét (teraz: Husoser), Čikoš, Bikoš (vari: Bikáš?), Kanás a, čoho si dobre všimni, — Šarošpotok! Této mená som si zaznačil od miestnych obyvateľov r. 1898.

32. §. Jozef Hradszky (A XXIV királyi plébános testvérülete atď. Miskolc 1895, str. 31) spomínajúc, že nemeckí prisťahovalci za času Gejzu II. (1141—1161) viac než pravdepodobne priviedli so sebou na Spiš aj svojich vlastných nemeckých kňazov, lebo takých kňazov potrebovali, ktorí v ich materinskej reči mohli vybavúvať svoje duchovnícke povinnosti, vyslovil sa takto: akkoriban ugyanis a Szepességnek *csak magyar és szláv nemzetiségű lakói voltak*, t. j. že vtedy na Spiši bývali *iba Maďari a Slovania.* To sa poťahuje na dobu 1141—1161. Dľa Hradszkého prvý raz výslovne spomínajú sa Maďari na Spiši iba v listine z 1280.*) A vo svojom spise „Szepesvm. helységn.“ (str. 16) pomenoval aj kraj, v ktorom sa prví Maďari hromadne usadili, a síce pomenoval ho na základe listiny, ktorá sa opatruje v archíve mesta Popradu pod č. 1.

Dľa tej listiny osadili sa boli Maďari na pravo od rieky Popradu až po Ščavnik. Ich územie menuje sa v listine „szék“-om**)

*) „A magyarokat a Szepességen legelőször egyik 1280 évi tizedszerződési okmány említi. Idézett okmányban világosan mondatik: „Sicut Hungari et Sclavi suas erogant Decimas in toto territorio Scepusiensi.“ (Fejér cod., V., 3., 41.). Ezen oklevélből kitűnik, hogy egykor a szlávok, németek és latinokon (!) kivül magyarok is laktak a Szepességen. (Hradszky. A XXIV kir. pléb. testv., str. 323.)

**) „Megyénk multjának mezején tett legnagyobb kutatásokból... bebizonyult, hogy a Szepesség egyik részét magyarok lakták. Poprád városa levéltárának 1. sz. okmánya szerint bizonyos, hogy a Poprád folyó jobb partján fekvő terület egészen Sávnikig „Szék“-nek hivatott s magyarok által volt benépesítve. Ezen magyar telepítvény azonban a tatárbetörés következtében annyira gyengült, hogy később csakis a „X lándzsások kerületetére“ szorítkozott, mig a többi üresen maradt részébe a szlávok telepedtek le.“ Hradszky J. Szepesvm. helységn. 16). — Maď. „szék“ znamená „sáros, posványos helyet“ = blatné, močaristé miesto, vidz v Ethnographii“ z 1890 stranu 355. V tom význame je „szék“ časté v starých listinách. Tam sa uvodí aj z Liptova prípad: *Zeek*-patak. Št. Mišík uvodí so spišského územia: Zeek i Zlathwyna (= Slatvín) z listiny z r. 1545. (Sbor. Mus. Slen. 1897, 229); Hradszky (Szepesvm. helységn. 78) uvodí z r. 1463: Zeekfalva = Slatvín. To sa potvrdzuje skutočným stavom vecí, „slatina“ (pôvodne slaná zem) je dľa Kottovho Slovníka: místo bařinaté, zvláště, kde se rašelina dobývá, a „slatvina“ = louka na slatinách,

Títo prví Maďari na Spiši veľmi vraj oslabli následkom tatárskeho vtrhnutia, tak že sa neskoršie iba na obvod „X kopijníkov“ obmedzovali a na ostatku prázdneho priestoru osadili sa boli Slovania.

Skutočnosť nás o tom poučuje, že na spomenutom území niet teraz Maďarov, ba že dedín maďarských niet na celom území spišskom. Ale nám ide o poznanie národnostných pomerov na území spišskej stolice v prvých stoletiach kráľovstva uhorského a o zistenie toho, či tam boli Maďari, či nie. Ak chceme objasniť minulosť východných Slovákov, musíme jasne videť do dávnovekosti. Ak chceme pripustiť, a pravdepodobne musíme to pripustiť, že sa východní Slováci od nevýchodných úplne oddelene a samostatne rozvíjali, tak musíme aj to vedeť posúdiť, či a jako im bolo možné bezprostredne brať do svojej reči špeciálnosti maďarské, jakými sú „valal“, „falat“, „orsácky“ atp., o jakých málo vieme alebo zhola nič nevieme v nevýchodnej reči slovenskej.

Keď sa dobre rozhľadíme v XIII. století, budeme môcť dačo povedať aj o spišských Maďaroch XIII. stoletia. Títo Maďari patrili dľa Hradszkého do okresu spišských desať kopijníkov či do Malej stolice spišskej.

Hradszky („A szepesi tizlándzsások széke“, str. 164—176) podáva menoslov nadžupanov a iných úradských Malej stolice spišskej z doby 1240—1802, sostavený zo zápisníc Malej stolice spišskej, zachovaných v archíve spišskej stolice. V dobe 1240—1300 sú tam této osoby: *Arnold,* nadžupan okolo r. 1240; *Bald* (Balduin), komorský gróf a nadžupan v r. 1292—1300; *Detrik*, nadžupan zvolenský a spišský v r. 1256—1262; *Elias* (Hradszky píše: Éliás), saský gróf a spišský nadžupan; *István* (ale jako je písané to meno v pôvodine?), spišský kastellán a nadžupan v r. 1262—1263; *Kuzel* alebo *Kulucz*, spišský kastellán a nadžupan r. 1284; *László*, nadžupan v r. 1278—1282; *Lőrinc*, nadžupan r. 1273; *Mihály*, nadžupan v r. 1263—1273; *Moys* (Mózes), spiš. kastellán a nadžupan r. 1275.

Zpomedzi tu uvedených mien sú bez odporu nemecké: Arnold, Bald, Detrik a vari aj Moys, ak toto meno bereme za skrátené

Moorwiese. „Slatina“ je známé slovo aj u poludňajších Slovanov, ale v pôvodnejšom význame. *Karadžić* píše o ňom vo svojom slovníku: „Gdje izvire ili pišti voda slana ili nakisela, te dolazi stoka i liže, i po tome se mnoga sela tako zovu“...

krstné meno z nem. Mois-es a nie z gréckoslovanského Mojs-ej alebo práve z latinskoslovanského Mojš-iž. Z krstných mien Éliás, István, László, Lőrinc, Mihály preto sa nedá nič zatvárať, lebo sú písané novovekým maďarským pravopisom, a Kuzel-Kulucz mal byť Kún.

Ak této osoby, postavené v čelo Malej stolice spišskej, obydlenej dľa Hradského Maďarmi, svojimi osobami spolu národnostný charakter svojho obyvateľstva predstavovali, tak to obyvateľstvo nemohlo byť číre maďarské. Dľa uvedených mien mohli by sme vôbec aj pochybovať o tom, že v Malej stolici spišskej bývali Maďari. Ale sú iné stopy, ktoré nám kážu veriť, že v Malej stolici spišskej museli bývať už v XIII. století Maďari.

Keď sa preberáme sbierkou miestopisných mien stolice spišskej, ktorú podal Hradszky v „Szepesvm. helységn.“, zbadáme veľmi častý zjav, že sú maďarské mená tvorené: z prvotných podôb slovanských. Najdeme tam maďarské mená: Baldóc, Beharóc, Brutóc, Buglóc atp. a znalec na prvý pohľad vidí, že sú maďarské formy tvorené zo starších i teraz živúcich slovanských: Baldovce, Beharovce, Brutovce, Buglovce. Z 25. §-u sme videli, že v XIII. století bol ešte na Spiši silný slovanský vliv, čo sa týče miestopisných názvov . . .

Vychodiac z tohoto poznania, musíme uznať, že na území „Malej stolice spišskej“ už ani v najstaršej dovidenej dobe *nedá sa zistiť podobný vliv slovanský.* Najstaršia listina, ktorá nám podáva názvy obcí z Malej stolice spišskej, je z r. 1280. Z nej vyčítal Hradszky této názvy: Betlenfalva, Csontfalva, Miklósfalva a Lökfalva. Sú to názvy čiste maďarské, ktoré čo do tvorenia nemajú nič spoločného so známymi slovanskými názvy tých obcí: Betľanovce, Čenčice, Miklušovce, Levkovce.

Zistiac takto na rečenom území vliv maďarský v XIII. století, pre úplné a dokonalé poznanie vecí dokladám, že sa tým nepodvracia možnosť, že medzi statkármi „Malej stolice spišskej“ už v najstaršej dobe aj Slovania boli. Už aj zpomedzi štyroch zakladateľov uvedených obcí je jedon slovanského pôvodu. Meno *Lök* je totiž písavané formou: *Lewk,* a obec formou: *Lewkfalva* (Vidz Hradszkého „Szepesvm. helységn. 48.); že Hradszky nesprávne čítal Lewk za Lök, o tom nás poučuje slovanské meno tej obce: *Levkovce*, ktoré sa mohlo utvoriť jedine z mena *Levko* (z Lök by bolo: Ľekovce!). Hradszky uvodí to meno (tiež tam) aj takto písané *Levk;* Levk aj Lewk uvodí z r. 1280, tedy z toho istého roku, z ktorého *Lökfalva.*

4*

Slovanské názvy rečených obcí vyskytujú sa len stoletiami neskoršie...

Treba je tedy dopustiť, že na území Malej stolice spišskej bývali už veľmi dávno Maďari, v XIII. století ich obce maly ešte len maďarské mená, ale Maďari, súc tu v menšine v srovnaní so slovanským obyvateľstvom, podľahli osudu národných menšín, a konečne vliali sa do slovanskej väčšiny.*)

33. §. O národnostných pomeroch zatoplianskej čiastky východnoslovenského územia nemôžem tu podrobne rozprávať. Tu je predovšetkým treba do čista doviesť: pokiaľ sahali Rusi na poludnie pred príchodom Maďarov a pokiaľ sahali na polnoc tí poludňoví Slovania, ktorí vtedy bývali medzi Dunajom a Tisou, (a ktorých Šafárik menuje Bulharmi).**) Styky týchto obidvoch slovanských národností treba totiž hľadať práve na tomto území. Ale o tých veciach môže byť reč iba v IV. oddelení tejto práce.

---

*) V menoslove nadžupanov a úradských Malej stolice spišskej nachodíme aj také priezviská, ktoré nepovstaly na území východnoslovenského nárečia. Z nich musíme zatvárať, že sa ich vlastníci len dosťahovali na územie východno-slovenské. Stretáme sa tam s priezviskami takých ľudí, ktorí sa vysťahovali z nevýchodného Slovenska. Príklady: Lehotay a Lehócky (na východno-slovenskom území niet Lehôt, priezvisko Lehotay—Lehócky nemohlo tedy tam povstať), Okolicsányi (Okoličné je v Liptove), Szelecky (na východnoslovenskom území užšom, do ktorého náleží Malá stolica spišská, niet Seliec), Szent-Iványi (na tunajšom území niet ani Svätého Jána ani Svätých Jánov), Turcsányi (Turčany v Nitr.), Záborszký (Záborie v Tur.) atď. V XVI.—XVIII. století nebolo vandrovných pánov. Stolice iba svojich pánov stavali za úradníkov. Hore spomenutí jednotlivci spomenutých nevýchodnoslovenských famílií boli tedy statkármi na Spiši. Ostatne ich mená obiehajú aj v poplatkových lajstroch Malej stolice spišskej, podaných z XVI.—XVIII. stol. Hradszkým na str. 184. a nasl. v spise „A szep. tízlándzs. széke“. Keď povážime, že v XVI.—XVIII. století nevýchodnoslovenskí statkári odnášali sa k slovenčine veľmi príchylne, smeli by sme dopustiť aj to, že stopy maďarské v Malej stolici spišskej ani oni pomáhali zahladzovať.

**) I. *Filevič* nechce o tom vedeť, že by na území medzi Tisou a Dunajom Bulhari boli bývali pred príchodom Maďarov. Vo svojom diele „Istorija drevnej Rusi“ (I., Varšava 1896) posúva hranicu ruskej národnosti na spomenutom území až potiaľ, pokiaľ bolo obývateľné. Na str. 71. píše totiž: „Imenno etot charakter ugorskoj nizi, někogda služivšej dnom ozera, dajot nam pravo sčítať jejo jedinstvennoj granicej našej Karpatskoj territorii.“

Terajšie národnostné pomery východoslovenského územia.

34. §. Na východoslovenskom území bývajú: Slováci, Poliaci, Nemci, Rusi a Maďari. V mestách a mestečkách bývajú pomiešaní. Prostredkovacou rečou medzi nimi, nielen v mestách, ale na celom území, je reč slovenská.

Do podrobna podám všetko, čo je treba vedeť o obydlení spomenutých národností a o ich vzájomnom pomere ku sebe.

Slováci.

35. §. Slováci bývajú v nasledujúcich, zemopisne súvislých obciach a osadách:

Abrahamovce a Pikovce, Abrahamovce v Šar., Abranovce, Adidovce, Andrašovce v Šar., Araňidka, Babie, Bačkov, Bačkovik, Bajerov, Bakša, Baldovce, Balpotok, Baňa v Šar., Banka (adm. prid. k Vinnému), Banovce, Baranč, Barca, Bardijov, Bártošovce, Baška, Baškovce v Ung., Baškovce v Zempl., Batizovce, Bdzinov, Beharovce, Belá Košická, Belá na Ciroche, Belža, Beňakovce, Benkovce, Bernatfalva, Bertotovce, Betľanovce, Bežovce, Bijacovce, Bystré Topľ., Bočar, Bodolak, Bodzašujlak, Bogdanovce (adm. prid. ku Garbovciam), Bohdanovce, Boľarov, Bologd, Božčice, Bracovce, Brecijovce, Brekov, Brestov v hum. okr., Brestov v ntoris. okr., Brezov, Brezovica, Brutovce, Bucloviany, Budkovce, Budzimir, Bugľovce, Bujakov, Bukovec v Ab., Bunecice, Bunkovce, Buzafalva, Bužinka, Cahanovce, Ceplica, Cepličany, Ceplička, Cernina, Cibava, Cižacice, Čaj Nižný, Čakanovce, Čarné v Zempl., Čečehov, Čekľov, Čeľovce v Šar., Čeľovce v Zempl., Čemerné Pusté, Čemerné Vranovské, Čenčice, Červenica v ntoris okr., Červenica vo vtoris. okr., Čičava, Čontošfalva, Dalecice, Danišovce, Dargov, Davidov, Demiata, Dluhé Kolčové, Dluhé na Ciroche, Dluhé Vranovské, Dluhé Zbudzské, Dluholuka, Dobrá, Doľany, dolina Suchá, Domaňovce, Domaša Malá, Domaša Veľká, Ďorďošik, Drinov, Dubinné, Dubnik, Dubovica, Dubrava, Dubravka v Zempl., Dukovce, Ďur, Dvorce, Dvorianky, Dzačov, Dzapalovce, Egreš, Erdička, Falkušovce, Farkašovce a Levkovce, Fekišovce, Filice, Fincice, Fišar, Fizer, Foľkmar M., Foľkmar Veľký, Fričkovce, Fričovce, Fuľanka, Gaboltov, Gajdoš, Ganovce, Garaňa, Garbovce a Bogdanovce, Geča, Gergelak, Gerlachov v Sp., Giňov, Giraltovce, Gombošovce, Graňč a Petrovce, Gromoš, Gruzovce, Guľvas, Hadušovce, Hamborek, Hamre Košické, Hamre pri Vyš. Remetách, Haniska v Ab., Haniska v Šar., Hankovce v Šar., Hankovce v Zempl., Hanušovce v Šar., Harakovce, Harhaj, Harhov, Harihovce, Harnutovce, Haršag,

Hatalov, Hažgut Nižný a Vyšný, Hažin v Ung., Hažin v Zempl., Hažlin, Hencovce, Hendrichovce, Herchnicht, Hermanovce v šir. okr., Hermanovce v topľ. okr., Hervartov, Hiľov, Hlinné, Hnilčik, Hnojné, Hodkovce, Holoház, Horka (adm. prid. k Landžašfale), Horňa, Hozelec, Hrabkov, Hrabovec v Šar., Hrabovec Zbudzský, Hrabovec v Zempl., Hrabušice, Hradky, Hradzisko v Sp., Hranovnica, Hrašovik, Hrišovce, Hrožnik, Hrubov, Hrušov Nižný, Hrušov Vyšný, Hrušov v Sp., Hudcovce, Husak, Husovce, Huta Roľova, Huta Saláncska, Huta v Ung., Hutky Nižné, Hutky Vyšné, Huvíz, Chabzany, Chlivišče, Chmeľov, Chmiňany, Chomec, Choňkovce, Chrasc, Chrastňé, Ilašovce, Imrichovce, Ištvaňovce, Jablonie, Jablunov, Jakľovce, Jakuboviany v šir. okr., Jakuboviany vo vtoris. okr., Jamnik, Jankovce, Janov, Janovce v Spiš., Janovce v Šar., Janovik, Jarovnice, Jastreb v Zempl., Jastrebie v Ung., Jeňačovce, Jenkovce, Jesenov v Ung., Jesenov v Zempl., Jovsa, Kačanov, Kahanovce v Šar., Kahanovce v Zempl., Kajňa Slovenská, Kakašovce, Kaľava, Kalnist, Kalša, Kaluša, Kamenica Niž., Kamenica Vyš., Kamenica v Šar., Kamenica v Zempl., Kaminka v Zempl., Kapitula Sp., Kapušany, Karčava, Karná, Kašarovce, Katune, Kavečany, Kazmir Veľký, Kazmir Malý, Keľča, Kelemeš, Kendzice, Kerestur, Kereštvej, Kesag, Kišida, Kišovce (adm. prid. k Landžašfale), Kladzany, Klečenov v Ab., Klečenov v Zempl., Klekočov, Klembarek, Kľuknava, Kľušov, Kobile, Kochanovce, Kojecice, Kokiňa, Kolbachy, Koľčov a Končany, Kolenovce, Kolibabovce, Komariany, Komarov, Komarovce Sobranské, Komloš, Končany (adm. prid. ku Koľčovu), Koňuš, Korimiany, Korytnik, Koromľa, Kosceľany Kecerovské, Kosceľany Sentištvánske, Koškovce, Koterbachy, Kračunovce, Kraľovce, Krasnovce, Krašok, Kraviany v Spiš., Kraviany v Zempl., Kristy, Krivé v Zempl., Kriviany, Krivoščany, Križoviany, Krompachy, Kručov v Šar., Kručov vo vran. okr., Kubachy, Kučin v Šar., Kučin v Zempl., Kudlovce, Kuková, Kurima, Kusin, Kuzmice, Kvačany v Šar., Kvakovce, Lackovce, Lačnov, Lada, Ladičkovce Niž., Ladičkovce Vyšné, (Landžašfala *), Lascov, Lastomir, Lastovce, Laškovce, Lazany, Lekart, Lemešany, Lengvarty, Leskovec, Leskoviany, Lesné, Letanovce, Levkovce (adm. prid. k Farkašovciam), Levoča, Ličartovce, Lipiany, Lipovce, Lipovec, Lodziná Veľká, Lopuchov, Ľorinčik, Ložin, Ľubiša, Ľubotiňa, Ľubovec, Lučivná, Lučka v Sp., Lučka v topľ. okr., Lučka v vtoris. okr., Lučky v Ung., Lukačovce, Lukavica, Lužany v šir. okr., Lužany v topľ. okr., Macijovce v novovesskom okr., Machalovce, Majirovce, Maľčice, Maloveska, Margecany, Marhaň, Markovce, Markušovce a Ščepanovce, Maťašovce v Zempl., Medzany, Megeš, Meglisov, Mengušovce, Merecice, Merkovce Nižné, Merkovce Vyšné, Mernik, Mičakovce, Michaľany, Michalok, Miklušovce (adm. prid. k Landžašfale), Mindsent, Misľa

*) Spoločné meno piatich administratívne spojených, tu osobite udaných obcí v spiš. stol.

Nižná, Misľa Vyšná, Mislava, Mislina, Močariany, Močarmany, Močidlany, Modra v Zempl., Mokroluh, Mošurov, Mudrovce, Muroviany, Naciňovsa, Nadfej, Nadoždž, Namešany, Ňaršany, Nemcovce Kapuš., Nemcovce Topľ., Nemecké Nižné, Nemecké Vyšné, Novačany, Obišovce, Očvar Nižný, Očvar Vyšný, Odorin, Ohradzany, Olcnava, Oľšavce, Oľšavka v Sp., Oľšov, Oľšoviany, Ondrej Sv. (adm. prid. k Landžašfale), Opaka v Ab., Opaka v Sp., Opatská (strana Siplaka), Opatské, Opinná, Ordzoviany, Orechová, Oreské, Orkucany, Oružin, Osikov, Ostrov, Ostroviany, Ovčie, Ozorovce Malé, Ozorovce Veľké, Pakostov, Palin, Papin, Parchoviany, Pavľany, Pavlovce Kapušianske, Pavlovce Kecerovské, Pavlovce v Ung., Pcičie, Pekľany Kecerovské, Pekľany Pillerovské, Pekľany Usovské, Petejovce, Petkovce, Petrikovce, Petrovce (adm. prid. ku Graňču), Petrovce v mich. okr., Petrovce v stropk. okr., Petrovce v Šar., Petrovce v Ung., Petroviany, Pikovce (adm. prid. k Abrahamovciam), Plaveč, Plavnica, Plechocice, Ploské, Podhorodie, Podhradie Spiš., Podhradzik, Podproč, Pokrivnica, Poľakovce, Poľanka Sečovská, Poľanka Tovarnianska, Poľanka v Ab., Poľanka v Ung., Poľanovce, pole Pusté, Poloma, Poľov, Pongracovce, Poproč, Porostov, Poruba Kamenná, Porubka v hum. okr., Porubka v sobr. okr., Porubka v topľ. okr., Postrednevsa, Poša, Pozdišovce, Prafundorek, Prešov, Prikopa, Primovce (adm. prid. k Landžašfale), Proč, Ptačkovce, Pušovce, Radačov, Radvanovce, Rakovec, Rankovce, Raslavice Maď., Raslavice Slovenské., Ratvaj, Rebrin, Reka v Ab., Remety Blatné (Nižné), Remety Vyšné, Repaše Vyšné, Revišče Nižné, Revišče Vyšné, Richnava, Richvald v Šar., Rybnica Nižná, Rybnica Vyšná, Rokycany, Rokytov v Šar., Roškovce v Sp., Roškoviany, Rovné v Zempl., Rozhanovce, Rudľov, Rudno v Ab., Ruskov v Ab., Ruskov Malý, Ruskov Veľký, Ruskovce, Sačurov, Sakaľ, Sečovce, Sedlice, Sedliská, Sedzikart, Sejkov, Seňakovce, Senné v Ung., Sentuš, Silvaš, Siplak, Sitnica Niž., Sitnica Vyš., Skaroš, Skrabské, Slacvina, Slavkov Nižný, Slavkov Vyšný, Slavkovce, Slipkovce, Slivnik M., Slivnik Veľ., Smiľno, Smižany, Snina, Sobinov, Sobrance, Sokoľ, Sopkovce, Stanča, Stankovce v Zempl., Staré, Stracené, Strajňany, Stražské, Stretava, Stretavka, Stuľany, Suché, Suľ, Sveržov, Sviňa, Svinica, Šaca, Šalgov, Šalgovik, Šamudovce, Šariš Malý, Šariš Veľký, Ščavnik v Sp., Ščepanovce (adm. prid. k Markušovciam), Šebeš Nižný, Šebeš Vyšný, Šenviz, Šiba, Šingľar, Široké, Šomvar, Štefanovce v Šar., Štilbach, Štola, Štvartek, Šuňava Niž., Šuňava Vyš., Švaby, Švabovce, Tarhovišče, Tarnava, Tarnov, Tašoľa, Tegeňa, Tejkeš Nižný, Tejkeš Vyšný, Terakovce, Terňa, Ternavka, Terscany, Tchorovce, Tolčemeš, Tomašovce v Sp., Topoľany, Torisa, Tovarné, Trebejov, Trebišov, Trepec, Triscany, Trujčany, Tuhrinná, Tulčik, Turcovce, Turiany, Tušice, Ubrež, Udavské, Ujsalaš, Ujvaroš, Ulož, Upor, Vagaš Kapušiansky, Vaľkovce v Ab., Vaniškovce, Varhaňovce, Vechec, Veľbachy, Veľopole, Verbovec, ves Bardiovská Nová, ves Drinovská Nová, ves Košická

Nová, ves Pečovská Nová, ves Ruská Nová, ves Spišská Nová, ves Sviňská Nová, ves Tušická Nová, Vicez, Viderník, Vikartovce, Viľkovce, Vinné a Banka, Višňov, Vitkovce, Vysoké v Šar., Vysoké v Ung., Vlača, Vlachy Sp., Vojčice, Vojkovce, Vojnecina, Voľa Jakubova, Voľa Juskova, Voľa Nižná, Voľa pri Laborci, Voľa Vyšná, Volové Slov., Zahor, Zalužice Malé, Zalužice Veľké, Zamutov, Zavada v Spiš., Zavadka v Ung., Zavadka v Zempl., Zbehňov, Zborová, Zbudza, Zdoba, Zdravce v Sp., Zdravce v Šar., Zlaté, Zlatník, Zubné, Žakarovce, Žalobin, Žbince Malé a Veľké, Žbince Veľké (adm. prid. k Malým Žbinciam), Žebeš, Žegňa, Žehra, Železník, Želmanovce, Žipov v seč. okr., Žipov v Šar., Žipov vo vran. okr., Žirovce, Žubčany. Spolu: 679 obcí a osád. Súhrnným počtom obyvateľov 387.000 duší.

Územie, na ktorom sa rozprestierajú hore vypočítané obce a osady, je *územím východoslovenskej reči.* Od neho rozoznávam *územie vlivu východoslovenskej reči,* vidz 1. §.

36. §. Územie východoslovenskej reči zaviera sa nasledujúcimi obcami a osadami:

Idúc *polnočnou hranicou* od Popradu až po Ungvár: Ganovce, Hozelec, Farkašovce, Viľkovce, Hradzisko v Sp., Dvorce, Zavada v Spiš., Repaše Vyš., Brutovce, Slavkov Niž., Vysoké v Šar., Hamborek, Brezovica, Poloma, Zdravce, Šenviz, Pusté pole, Gromoš, Plavnica, Plaveč, Ľubotiňa, zas Pusté pole, Kamenica v Šar., Lučka vo vtor. okr., Lipiany, Červenica vo vtor. okr., Pečovská Nová Ves, Sobinov, Tolčemeš, Bodolak, Balpotok, Mošurov, Demiata, Slovenské Raslavice, Vaniškovce, Osikov, Fričkovce, Bartošovce, Herchnicht, Šiba, Hervartov, Richvald v Šar., Bardijov, Mokroluh, Rokytov v Šar., Tarnov, Sveržov, Gaboltov, Zlaté, Zborová, Smiľno, zas Zborová, Dluholuka, Bardijovská Nová Ves, Komarov, Hažlin, Hrabovec v Šar., odtiaľto ide hranica pobrežím Tople: Poľakovce, Dubinné, Kurima, Kučin, Porubka v topľ., okr., Harhaj, Kručov v Šar., Marhaň, Lascov, Brezov, Kalnist, Lužany v topľ. okr., Giraltovce, Kračunovce, Železník, Mičakovce, Babie, Vlača, Megeš, Hanušovce, Bystré Topľ., Čarné v Zempl., Skrabské. Odtiaľto nejde už hranica tokom rieky Tople. Nasledujú obce (osady): Dobrá, Trepec, Keľča, Petejovce, Turiany, zas Keľča, Dzapalovce, Sitnica Niž., Sitnica Vyš., Hrožnik, Petrovce v stropk. okr., Pakostov, Hrubov, Hrabovec Zbudzský, Dluhé Zbudzské, Krivé v Zempl., Papin, Zubné, Adidovce, Snina, Belá na Ciroche, Dluhá na Ciroche, Modra v Zempl., Kamenica v Zempl., Kaminka v Zempl., Pcičie, Chomec, Porubka v hum. okr., Vinné a Banka, Kaluša, Klekočov, Kusin, Jovsa, Remety Vyš., Hamre pri Vyš. Remetách, Rybnica Vyš., Chlivišče, Podhorodie, Choňkovce, Koňuš, Prikopa, Porubka

v sobr. okr., Kolibabovce, Koromľa, Huta v Ung., Petrovce v Ung., Husak, Karčava, Nemecké Vyš., Ungvár.

Idúc *poludňajšou hranicou* od Popradu až po Ungvár: Ceplica, Batizovce, Gerlachov v Sp., Štola, Mengušovce, Lučivná, Šuňava Vyš. i Niž., Vikartovce, Kraviany, Kubachy, Hranovnica, Stracené, Imrichovce, Ištvaňovce, Hnilec, Štilbach, zas Hnilec, Hnilčik, Koterbachy, Macijovce, Chrasc, Vitkovce, Olcnava, Kolenovce, Krompachy, Žakarovce, Margecany, Jakľovce, Foľkmar Veľký, Foľkmar Malý, Prafundorek, Araňidka, Reka v Ab., Poproč, Rudno v Ab., Novačany, Hodkovce, Bukovec v Ab., Baška, Ľorinčik, Kišida, Šaca, Bužinka, Sakaľ, Bočar, Belža, Giňov, Nadoždž, Skaroš, Holoház, Fizer, zas Skaroš, Huta Salancká, Silvaš, Kuzmice, Lastovce, Kazmir Veľký i Malý, zas Lastovce, Klečenov, Baranč, Bodzašujlak, zas Baranč, Garaňa, Petrikovce, Maľčice, Markovce, Slavkovce, Stretavka, Stretava, Pavlovce Kapušianske, Tegeňa, zas Pavlovce Kap., Vysoké v Ung., Bežovce, Lekart, zas Bežovce, Zahor, Ungvár.

Pripomenutie 1. K územiu východnoslovenskej reči prilúčené sú len také súvislé obce (osady), ktoré majú relatívnu väčšinu slovenskú, t. j. v ktorých majú Slováci viac duší, než jednotlive počítané inorečové národnosti. Ostatne prípady mnohojazyčnosti sú zriedkavé v obciach a v osadách východnoslovenského územia užšieho. Hlavne v mestách býva mnohojazyčné obyvateľstvo, a tu, vyhľadávajúc relatívnu väčšinu, opieral som sa o výsledky úradného popisu z r. 1900. Ja som nie toho vinou, že sú té výsledky nie všade prajné slovenskej národnosti. Ale niet príčiny, aby sme sa rozčuľúvali. V mestách a mestečkách Slováci radi sa dávajú popísať — podľa okolností — za Maďarov alebo za Nemcov; v dedinách Poliaci alebo Rusi za Slovákov. Už preto niet príčin, aby sme sa tým rozčuľovali, lebo sa popisami nemenia skutočné pomery národnostné. Sto a sto rokov popisujú Poliakov spišských za Slovákov, a oni sú dosiaľ Poliaci. Pri minulom popise popísali asi 22.500 Rusov za Slovákov, a čo má z nich národnosť slovenská, keď sú oni v skutočnosti nie Slováci? Nemá nás opúšťať chladnokrvnosť v takýchto veciach. Niet príčin, aby sme z mesta do mesta korrigovali výsledky úradného popisu, alebo aby sme s ním polemisovali po príklade p. Štefana *Mišika*, ktorý v Slov. Pohľadoch z 1903. na str. 511/512 pod tit. „Obyvateľstvo Vondrišľa dľa popisu r. 1901 a v skutočnosti“ napísal: „Vondrišeľ (m. Merény, n. Wagendrüssel), spišské mesto v údolí Hnilca, asi $2^1/_2$ hodiny vzdialené od lesnej obce Hnilca a pretekané potokom Hnilčikom (Eisenbach), nie je natoľko nemecké, ako udáva sa na str. 88. Národopisnej mappy uhorských Slovákov alebo na patričnej mappe Spiša na základe krajinského popisu sostavenej. Podľa tohoto bol by Vondrišeľ čisto nemeckým, t. j. s 1463 obyvateľmi nemeckými, kdežto v skutočnosti, okrem istého počtu evanielických Nemcov a asi 240 katolíckych nemeckých obyvateľov, je 887 Slovákov a asi 128 Rusnákov, ako tamejší r.-k. farár Juraj Bohorcsik ddo. 29. júla 1903 píše. Rozumie sa, že i sám ako mnohoročný súsed dosť dobre poznám toto mesto. Nemci tamejší dobre vedia i slovensky; preto sa tam na pr. v katolíckom kostole obyčajne len slovensky

káže a nemecká kázeň býva iba na „baňskú offeru“ a 2 alebo 3 razy v roku. Toto je fakt, o ktorom sa každý nepredpojatý kedykoľvek presvedčiť môže.“ Ja som Vondrišeľ predsa len vylúčil zpomedzi obcí slovenských, lebo tam Nemci majú väčšinu podľa popisu z r. 1900 (aj podľa priznanej národnosti), a nie Slováci. Treba vyčkať, pokiaľ sa skutočne neposlovenčia. Že po slovensky už vedia, to nás neoprávňuje vradiť ich medzi Slovákov. Oni po slovensky vedia, lebo sú na území vlivu východnoslovenskej reči, a my sa musíme uspokojiť so skutočným stavom veci, jestliže chceme mať o svojej národnosti pravdivé vedomosti a nechceme sa mámiť a klamať. Od úradného popisu z r. 1900 odchyľoval som sa len *pri rozpoznávaní reči slovanskej*, t. j. keď išlo o určenie slovanskej reči, či je ona slovenská, poľská alebo ruská. V tejto veci som sa opieral iba o vlastné vedomosti a informácie, ale číselnú stránku výsledkov počítacích z r. 1900, jako sa samo sebou rozumie, uvzhľadňoval som aj tu plnou mierou. Vidz aj 2. pripom. v 38. §-e.

Pripomenutie 2. Územie východnoslovenskej reči, ktoré si čitateľ nakreslí na základe hore vypočítaných udajov, odchyľuje sa od územia Niederlových mápp i čo do vonkajšieho obrazu, i čo do rozvrhnutia, i čo do rozmerov. Ako nižšie uvidíme, Niederle hodne vyše sto *inorečových obcí* prirazil ku počtu obcí slovenských, a síce hlavne takých inorečových obcí, ktoré ležia bezprostredne u skutočných hraníc východnoslovenskej reči; odtiaľ je, že sa nesrovnávajú výsledky našich príslušných prác.

37. §. V hraniciach východnoslovenského územia užšieho najdú sa aj také obce (osady), v ktorých Slováci nemajú relatívnej väčšiny alebo v ktorých Slovákov vôbec niet. To sú inorečové ostrovy východnoslovenského územia užšieho. Rozoznávame nasledujúce inorečové ostrovy:

Ruské ostrovy: V Šarišskej Renčišov, Miklušovce, Rešov. V Zemplínskej Baňské, Cabov, Kazimír, Girovce, Rafajovce, Dedačov, Maškovce, Štefanovce.

Poľské ostrovy: V Zemplínskej Topoľovka, Jesenovce, Giglovce a Holčikovce; dľa štatistiky všetky štyri slovenské. Dľa úradných udajov ústnych osadilo sa tam veľa Poliakov. Nebol som v nich. Veľa Poliakov je aj v Ohradzanoch.

Nemecké ostrovy: Medzi Židmi, pri Prešove, popri 166 Maďaroch a 199 Slovákov a 1 inonárodnom je tam dľa popisu z r. 1900: Nemcov 221. Sú to židia. V rubrike náboženstva je totiž popri 204 rim.-kat. 9 gr.-kat. a 11 ev., *spolu 363 inovercov.* To je jediná obec na území východnoslovenskej reči, kde majú „Nemci“ relatívnu väčšinu. Ale po mestách majú ešte dosiaľ značné menšiny. Menovite: v Levoči je Nemcov 1755 (Slovákov 3633, Maďarov 1670, Rusov 414, iných 394); v Spiš. Novej vsi: Nemcov 2042 (Slovákov 4966, Maďarov 2220, iných 73); v Spiš. Podhradí: Nemcov 650

(Slovákov 1918, Maďarov 431, iných 25); v Prešove: Nemcov 1705 (Slovákov 6804, Maďarov 5513, Rusov 121, iných 304); V Bardijove: Nemcov 1721 (Slovákov 3234, Maďarov 997, Rusov 14, iných 136) atď. — Vo všeobecnosti poznamenávam, že Nemci rýchle ustupujú Maďarom i Slovákom, a v krátkom čase budú ich národnosť zastupovať na území východnoslovenského nárečia iba z Haliče privandrovalí židia; domorodí židia si osvojujú národnosť maďarskú, napriek tomu po slovensky temer všetci dobre rozprávajú.

Maďarské ostrovy máme na poludňajšej strane v blízkosti rečovej hranice maďarskej. Najväčším maďarským ostrovom sú Košice. Dľa popisu z r. 1900 priznalo sa tam k maďarskej národnosti 25.996 (Slovákov 9244, Nemcov 3446, Rusov 307, iných 1109). V Košiciach je i čeľadi maďarskej veľa, ktorá sa často naučí po slovensky, lebo je bezprostredné okolie číro slovenské. — Obce: Bester, Bidovce, Čaj Vyš. a Ďurkov sú súvislým ostrovom maďarským východne od Košíc. — Hneď niže neho je iný taký ostrov: Rakoš, Salanc a Salančik. — Od neho poludňovozápadne: Žadáň a Čaňa. — Herľany (kúpeľ). Všetky této maďarskorečové ostrovy ležia v Abaujskej. V Zemplíne je ostrov: Hardišče a Kožuchov. — Podľa popisu z r. 1900 medzi maďarské ostrovy patria: Michaľovce (Maďarov 2659, Slovákov 1695, Nemcov 438, iných 114), Humenné (M. 1451, Sl. 1334, N. 863, R. 16, iných 331), Vranov (M. 1071, Sl. 778, N. 69, iných 23). Maďarské menšiny máme vo všetkých mestách a mestečkách; ony sa stále utužujú a zveličujú hlavne preto, lebo sú im politické pomery prajné.

38. §. *Máme východnoslovenské obce aj poza hranice východnoslovenského územia užšieho, jako ostrovy na širšom území východnoslovenskom.*

P o n a d p o l n o č n ú h r a n i c u idúc od Popradu do Ungvára najdeš obce: Lenartov (v sekč. okr.) a Stebnícku Hutu (v mak. okr.). Obe sú popísané za slovenské. Aj súkromé zprávy mi tú okolnosť potvrdily. V poludňovo-východnom kúte makovického okresu a v polnočno-východnom kúte toplianskeho okresu je zemopisne súvislý slovenskorečový okres, do ktorého patria obce: Duplin, Mescisko, Soročin, Tisinec, Okruhlé a Radoma. Tu sú aj poľski prisťahovalci. V Soročine a v Dupline sú rimsko-katolíci a grécko-katolíci asi rovnopočetní. Obyvatelia hovoria v nich aj po rusky. V Tisinci je 86 rimsko-kat. a len 21 grécko-kat. obyvateľov, ale sa tu hovorí „теперь“ a nie „teraz“. Tisinec je dľa Hnatiuka „rusnácky“, ostatné obce „sloviacke“. Mescisko menujú tamojší Poliaci „Moščisko“ (dľa p. *Zimu* gr.-kat. plebana vo Svidniku). Tisinec

som tiež dľa pána Zimu prijal za slovenský napriek tomu, že ho Hnatiukovi udali za ruský. Ostatne reč obyvateľov v týchto obciach je miešanina bez riadu a skladu. Okolité ruské obce bráňa, aby sa tu vyvinula čistá východná slovenčina. Na území zemplínskej stolice priliehajú k spomenutému šarišskému ostrovu slovenskému ešte této obce: Choča, Stropkovy, Brežnica.*)

Popod poludňajšiu hranicu idúc od Popradu do Ungváru najdeš východnoslovenské obce : (V Abaujskej): Falucska (dľa Niederleho Vieska, dľa Hnatiuka Hačava), má Slov. 597 z úhrnného počtu 676; uváž, že je tam 598 gréckych katolíkov, ale uváž aj to, že ich Hnatiuk nepokladá za Rusnákov, lež za Sloviakov. Derenk (dľa Niederleho Drienky), má 314 Slovákov z úhrnného počtu 367 obyvateľov. Číri rimsko-katolíci. V poludňajšom kúte fizerského okresu súvislé so sebou tri osady: Kovačvagašská Huta, Šompotocká Huta a Šompotocká Hutka. — (V Zemplínskej): Regmec Nižný a Toroňa Veľká; Baňačka Veľká; Regecké tri Huty. — (V Ungskej): Čarnopole, v kapuš. okr.

Pripomenutie 1. Pri popise z r. 1900 našly sa v stolici boršodskej nasledujúce obce s väčšinami slovenskými. V okrese Szendrő obce: Abod, Mucsony, Rakacza a Viszló (túto poslednú Niederle menuje Vislava). Vo všetkých týchto obciach prevažuje, mohlo by sa povedať panuje náboženstvo grécko-katolícke. Hoc ich bezodporu pripočitovať treba k širšiemu územiu východnoslovenskému a hoc sú rečovými ostrovami v takom kraji, kde sa smú Slováci očakávať, predsa je vec nie istá, či bývajú v nich skutočne Slováci, a menovite východní Slováci, a či sa Rusi skrývajú za rúškom grécko-katolíckeho náboženstva. — V okrese miškovskom našiel posledný popis tiež štyri obce s nadpolovičnou slovenskou väčšinou, a to: Besenyő, Hámor, Óhuta, Sajópálfala. Iba v poslednej panuje grécko-katolícke náboženstvo. Či sú této obce

*) Nad Stropkovami podáva Niederle na svojich mappách značný východnoslovenský ostrov. V Zemplínskej patria do neho obce: Šar. a Zempl. Dričná, Miková, Nižný a Vyšný Vladič, Poľana, Šar. a Zempl. Staškovce (na mappe ich nemá osobite označené), Makovec, Havaj a Stropk. Bystré. V Šarišskej: Nižný a Vyšný Komarnik, Krajň. Bystrá, Bodrudžal, Prikrá, Miroľa, Suchá, Pstriná, Kožuchovce a Gribov. Tohoto východnoslovenského rečového ostrova v skutočnosti niet, lebo sú té obce omylom popísané za slovenské; ich obyvateľstvo hovorí po rusky. Od spomenutého ostrova na západ, nad Svidnikom, má Niederle druhý rečový ostrov slovenský, aj tohoto obce sú omylom popísané za slovenské, sú to: Gavranec, Dolhoňa, Svidničky, Kružľová, Kapišová a Ladomirová. Všetky této obce sú ruské, aj Ladomirová je cele ruská. Z týchto príčin ich čitateľ darmo hľadá medzi mojimi východnoslovenskými ostrovami rečovými.

obcami východnoslovenského jazyka, na to neviem dať teraz odpovedi. Neskoršie bude reč o takých osadách, ktoré ležia mimo jednotného územia slovenského, a ktoré sú od neho prílišne oddialené. — Pre úplnosť dokladám, že popis našiel značné slovenské menšiny v nasledujúcich obciach boršodských, a síce: v Diósgyőri 1533 duše zo súhrnného počtu 11.526, v Galvácsi 121 duší z 408, v Irote 54 duše z 287, v Királde 259 duší z 591, v Sajókazinczi 272 duše z 1410. — Této boršodské ostrovy nemajú budúcnosti. Toho dôkazom je to, čo napísal *Kozodolský* v Nár. Nov. (1878, č. 66) a *Jacovský* tiež v Nár. Nov. (1878, č. 60). Oni zkúsili, že sa slovenské ostrovy v boršodskej stolici pomaďarčujú. Jacovský uvádza výpoveď Fényes Eleka o Vyšnej Žolci, ktorá takto znie: „Dľa reči je celá osada slovenská, ale maďarsky všetci hovoria, len to je chyba, že nemajú veľkú náklonnosť k maďarskej reči.“ Pri popise z r. 1900 napočítali v obci Vyšná Žolca: Maďarov 1641, Nemcov 6, Slovákov 24. — Kozodolský istí, že Sajókaza a Kuriťany maly slovenské ev. cirkvi, „ktoré od r. 1840 pomaďarčili“; podobne že mala ev. cirkev slovenskú aj obec Sajóarnót, tiež mesto Miškovec. Dodal, že obec Kelečeny „dosiaľ nemohli celé pomaďarčiť.“ (Nár. Nov. 1878, č. 66). Pri popise z r. 1900 maly rečené obce takéto obyvateľstvo: Sajókaza Maďarov 2193 a Slovákov 74, iných 75; Kuriťany Maďarov 468 a Slovákov — ani jedného; Sajóarnót Maďarov 966 a Slováci 2. Ak Kozodolský rozumel „Felső-Kelecsény“, nuž v tomto našli Maďarov 438 a Slovákov — ani jedného. — Na základe týchto zkúseností som vyslovil, že boršodské ostrovy slovenské nemajú budúcnosti.

Pripomenutie 2. Z obcí východnoslovenského územia širšieho, ktoré majú slovenské *menšiny*, vypočítam té, ktoré ležia pod maďarsko-slovenským rozhraním. V Abaujskej: Cséca, Garadna, Kiked Vyšný (82 Slovákov, 92 Maďarov), Felsővadász, Jászó, Kehnec (m. Kenyhecz), Megles (Miglécz), Nagyida, Paňovce (Pány; 206 Sl., 302 M.), Perecse, Seňa (Szina; 322 Sl., 1152 M.), Šemša (124 Sl., 367 M.). V Zemplínskej: Céke, Csörgő, Gercsely (214 Sl., 285 M.), Hegyi (Kopčany; Sl. 52, M. 316), Kolybása (Sl. 217, M. 401), Magyarjesztreb (Sl. 173, M. 405), Mikóháza, Nézpest (Kucany; Sl. 55, M. 91), Szerencs (Sl. 124 z 5272), Sátoraljaujhely (Sl. 809 z 16.886), Végardó (Sl. 104 z 927). V Ungskej: Jovro a Derma (Sl. 521 z 1532), Pinkovce (Sl. 202 z 439), Ungvár (Sl. 1223 z 14.723; z tohoto úhrnku je Maď. 11.631, Nem. 1071, Rusov 500, iných 298). — Iných menšín slovenských neuvádzam, hoc ich je veliký počet v obciach nemeckých, ruských a poľských na širšom území východnoslovenskom. Popis úradný nevie rozdielu medzi tým, čo je Slovák, Poliak, Rus. Na nemeckých, poľských, ruských čiastkach širšieho územia východnoslovenského nemajú tedy príslušné číslice úradného popisu vonkoncom nijakej ceny pre slovanskú jazykovedu. Ani niet príčiny, aby sme boli zvedaví na číselné výsledky úradného popisu o menšinách slovenských na území obci poľských, ruských a nemeckých. Pre politické a iné potreby verejného života stačí nám vedeť uplatňujúcu sa na tomto území skutočnosť, že Poliaci, Rusi a Nemci východnoslovenského územia učia sa usilovne po východnoslovensky, nie z lásky k slovenskej reči, ani nie preto, že by ona mala dajaké výsady, ale zo životnej potreby. Okolnosti za sto a sto rokov utvorily sa tak na východnoslovenskom území širšom, že východná reč slovenská stala sa prostredkovacou rečou medzi živúcim tam rôznorodým obyvateľstvom.

Pripomenutie 3. Územie východnoslovenskej reči nezasahuje síce do gemerskej stolice, ale predsa jest asi 1000 východnoslovenských obyvateľov v maličkých osadách gemerských bezprostredne na hranici spišsko-gemerskej rozložených. To sú: *Stracené*, adm. pridelené k Dobšinej, od spišského Straceného oddelené riekou Hnilcom, domorodí ho menujú „Špital", do „Špitala"; *Dobšinská maša*, na gemerskom brehu rieky Hnilca óproti Ištvaňovciam a Imrichovciam (vulgo „Dzedzinkám") s 222 obyvateľmi dľa šem. diec. spiš., pridelená adm. k Dobšinej; *Gemerský Hnilec* na gemerskej strane rieky Hnilca naproti Spišskému Hnilcu; *Henclová* bezprostredne na hranici spišsko-gemerskej, ale na gemerskej strane; na spišskej strane leží Štilbach. Této udaje som vytiahol zo súkromného dopisu vel. p. Štefana *Mišíka*, farára v spišskom Hnilci. Sdelil mi zo spoľahlivého prameňa, že je v gem. Stracenom také nárečie jako v Dzedzinkách, (čitatel najde tu z neho ukážku). Že je v Henclovej tá istá slovenčina, čo v Štilbachu, v Hnilci, v Hnilčiku, o tom uistil p. Mišíka p. Georg *Bohorcsik*, r. k. farár vondrišeľský, pod ktorého patria menované obce jako filiálky. Že jaká je slovenčina v Hnilci a v Hnilčiku, o tom som sa presvedčil osobne, a čitateľ najde ukážky na príslušnom mieste. Dľa p. Mišíka k obciam gemerským, v ktorých panuje východná slovenčina, patrí nielen spomenutá Dobšinská maša, ale aj menšie od nej osady: *Rakovec* a *Sikavka*, patriace adm. tiež k mestu Dobšinej. Aj gemerská obec *Uhorná*, úradne teraz už *Dénes*, veľmi blízko leží k hranici spišskej, ale o nej mi nevedel dať p. Mišík hodnovernej zprávy. Korabinský vo svojom Lex. pokladá ju za slovenskú a nie za ruskú. Je od Štilbachu neschodným horstvom a inak od rečového územia východnoslovenského nemeckými osadami oddelená. Ak by bola bývala pôvodne východnými Slovákmi založená, mohla by sa stať pre jazykovedu slovenskú veľmi dôležitou. Ona totiž tak leží zemopisne, že nemá priamych potykov s východnými Slovákmi a je od gemerských Slovákov hodne do hôr odsotená. Osady: Stracené v Gem., Mašu Dobšinskú, Hnilec Gemerský, Henclovú, Rakovec a Sikavku mohol som bol priraziť k užšiemu územiu východnoslovenskému, *ale by sa to bolo stalo na úkor priehľadnosti.* Sú ony z väčšej čiastky nesamostatné, ani veľkými mappármi nevšímané nepatrné osady. Nikto by si nebol vedel dať rady zisťujúc poludňovú hranicu podľa poskytnutých mnou takých miestopisných udajov. Za dostatočné som uznal pripomenúť ich na tomto mieste.

39. §. *Východnoslovenské obce máme aj mimo východnoslovenského územia širšieho, a síce v Báčke: Kerestúr a Kocura. Menšinami javia sa východní Slováci ešte aj v iných okolitých obciach tamojších.* Reč týchto Slovákov srovnáva sa s rečou zatoplianskej strany východnoslovenského územia užšieho, jako sa o tom presvedčíme na svojom mieste, a to je dôkazom, že sa kerestúrski a kocurskí Slováci do Báčky presťahovali so zatoplianskeho kraja východnoslovenského územia užšieho. Podľa dejopisných zaznamenaní a podľa domácich podaní prisťahovali sa do Báčky okolo r. 1730, a síce zo zemplínskej stolice (Vlad. Hnatiuk, „Rus'ki oselï

v Bačci", str. 4). Všetci sú grécko-katolíckej viery a preto ich Hnatiuk za Rusov pokladá. On síce dopúšťa, že nehovoria čiste po rusky, ale vieme už z §§-ov 14. a 15., *že on za Rusov pokladá aj východných Slovákov.* To nás tedy nepomýli.

Vladimír Hnatiuk veľa popísal o východných Slovákoch v Báčke. Z jeho spomenutého spisu uvodím tu miesta, ktoré sa poťahujú na ich obydlenia a na ich počet: Na počiatku min. storočia tak sa rozmohlo obyvateľstvo Kerestúra a Kocury, že sa počalo vysťahúvať do najbližšieho okolia. Tak povstaly ešte nasledujúce „ruské" (= východnoslovenské) osady: *Starý Verbas, Ďurďevo* a *Nový Sad* (tu je len 300 duší z úhrnného počtu 30.000 duší, ale majú kostol i školu). V tom istom čase počali prechodiť aj cez Dunaj a osadzovali sa v sriemskej stolici, v Slavonsku, kde založili kolónie v *Petrovci,* v *Mikluševci,* v *Hrabove,* v *Berkasove,* v *Šide,* v *Bačinciach* a v *Mitrovici.* Do Mitrovice počali sa Hnatiukovi „Rusi" prisťahúvať nie z Kerestúra a z Kocury, ale z ktorejsi hornouhorskej stolice, že vraj zo šarišskej, čo je vraj preto pravdepodobné, lebo je ich reč „podibna do movi davnïjšich osadnikiv v Keresturi i Kocuri" (tiež tam na str. 7). Dľa intelligentných „Rusov" báčskych Hnatiuk počíta všetkých „Rusov" v Báčke a v Srieme na 12.000—13.000 duší. Zpomedzi uvedených osád má len Kerestúr čisté, nemiešané obyvateľstvo (5000 duší).*)

Poliaci.

40. §. Na východnoslovenskom území širšom máme nasledujúce poľské obce:

V polnočnej strane spišskej stolice *súvisle so sebou ležia:* Belá Nová, Čarnogura, Durštin, Forbasy, Franková Malá, Franková Veľká, Fridman, Gibeľ, Hagy, Haligovce, Hanušovce, Havka, Javorina, Jezerské, Jurgov, Kacvin, Kalemberg, Kolačkov, Krempach pri Dunajci, Krig, Lacková, Lapšanka, Lapše Nižné, Lapše Vyšné, Lechnica, Lendak, Lesnica, Ľubovňa Nová, Ľubovňa Stará, Maťašovce v Spiš., Nedzeca, Podsadek a Ľubov. zámok, Reľov, Repisko, Rich-

---

*) O tom, či sú obyvatelia Kerestúra a Kocury Rusi alebo Slováci, boly interessantné polemie s Hnatiukom. Mali ich prof. *Pastrnek,* prof. *Broch* a prof. *Sobolevský.* Všetci traja, tedy i posledný, ruský professor, osvedčili, že sú Hnatiukovi „Rusi" — Slováci východní. Bude o tom reč na príslušných miestach. Vidz o tých veciach jadrný referát Jozefa *Škultétyho* v Slov. Pohľadoch (1899, hlavne strany 552—554).

Pripomenutie 3. Územie východnoslovenskej reči nezasahuje síce do gemerskej stolice, ale predsa jest asi 1000 východnoslovenských obyvateľov v maličkých osadách gemerských bezprostredne na hranici spišsko-gemerskej rozložených. To sú: *Stracené*, adm. pridelené k Dobšinej, od spišského Straceného oddelené riekou Hnilcom, domorodí ho menujú „Špital“, do „Špitala“; *Dobšinská maša*, na gemerskom brehu rieky Hnilca oproti Ištvaňovciam a Imrichovciam (vulgo „Dzedzinkám“) s 222 obyvateľmi dľa šem. diec. spiš., pridelená adm. k Dobšinej; *Gemerský Hnilec* na gemerskej strane rieky Hnilca naproti Spišskému Hnilcu; *Henclová* bezprostredne na hranici spišsko-gemerskej, ale na gemerskej strane; na spišskej strane leží Štilbach. Túto udaje som vytiahol zo súkromného dopisu vel. p. Štefana *Mišíka*, farára v spišskom Hnilci. Sdelil mi zo spoľahlivého prameňa, že je v gem. Stracenom také nárečie jako v Dzedzinkách, (čitatel najde tu z neho ukážku). Že je v Henclovej tá istá slovenčina, čo v Štilbachu, v Hnilci, v Hnilčiku, o tom uistil p. Mišíka p. Georg *Bohorcsik*, r. k. farár vondrišeľský, pod ktorého patria menované obce jako filiálky. Že jaká je slovenčina v Hnilci a v Hnilčiku, o tom som sa presvedčil osobne, a čitateľ najde ukážky na príslušnom mieste. Dľa p. Mišíka k obciam gemerským, v ktorých panuje východná slovenčina, patrí nielen spomenutá Dobšinská maša, ale aj menšie od nej osady: *Rakovec* a *Sikavka*, patriace adm. tiež k mestu Dobšinej. Aj gemerská obec *Uhorná*, úradne teraz už *Dénes*, veľmi blízko leží k hranici spišskej, ale o nej mi nevedel dať p. Mišík hodnovernej zprávy. Korabinský vo svojom Lex. pokladá ju za slovenskú a nie za ruskú. Je od Štilbachu neschodným horstvom a inak od rečového územia východnoslovenského nemeckými osadami oddelená. Ak by bola bývala pôvodne východnými Slovákmi založená, mohla by sa stať pre jazykovedu slovenskú veľmi dôležitou. Ona totiž tak leží zemopisne, že nemá priamych potykov s východnými Slovákmi a je od gemerských Slovákov hodne do hôr odsotená. Osady: Stracené v Gem., Mašu Dobšinskú, Hnilec Gemerský, Henclovú, Rakovec a Sikavku mohol som bol priraziť k užšiemu územiu východnoslovenskému, *ale by sa to bolo stalo na úkor priehľadnosti.* Sú ony z väčšej čiastky nesamostatné, ani veľkými mappármi nevšímané nepatrné osady. Nikto by si nebol vedel dať rady zisťujúc poludňovú hranicu podľa poskytnutých mnou takých miestopisných udajov. Za dostatočné som uznal pripomenúť ich na tomto mieste.

39. §. *Východnoslovenské obce máme aj mimo východnoslovenského územia širšieho, a síce v Báčke: Kerestúr a Kocura. Menšinami javia sa východní Slováci ešte aj v iných okolitých obciach tamojších.* Reč týchto Slovákov srovnáva sa s rečou zatoplianskej strany východnoslovenského územia užšieho, jako sa o tom presvedčíme na svojom mieste, a to je dôkazom, že sa kerestúrski a kocurskí Slováci do Báčky presťahovali so zatoplianskeho kraja východnoslovenského územia užšieho. Podľa dejopisných zaznamenaní a podľa domácich podaní prisťahovali sa do Báčky okolo r. 1730, a síce zo zemplínskej stolice (Vlad. Hnatiuk, „Rus'ki oseli

v Bačči", str. 4). Všetci sú grécko-katolíckej viery a preto ich Hnatiuk za Rusov pokladá. On síce dopúšťa, že nehovoria čiste po rusky, ale vieme už z §§-ov 14. a 15., *že on za Rusov pokladá aj východných Slovákov.* To nás tedy nepomýli.

Vladimír Hnatiuk veľa popísal o východných Slovákoch v Báčke. Z jeho spomenutého spisu uvodím tu miesta, ktoré sa poťahujú na ich obydlenia a na ich počet: Na počiatku min. storočia tak sa rozmohlo obyvateľstvo Kerestúra a Kocury, že sa počalo vysťahúvať do najbližšieho okolia. Tak povstaly ešte nasledujúce „ruské" (= východnoslovenské) osady: *Starý Verbas, Ďurďevo* a *Nový Sad* (tu je len 300 duší z úhrnného počtu 30.000 duší, ale majú kostol i školu). V tom istom čase počali prechodiť aj cez Dunaj a osadzovali sa v sriemskej stolici, v Slavonsku, kde založili kolónie v *Petrovci,* v *Mikluševci,* v *Hrabove,* v *Berkasove,* v *Šide,* v *Bačinciach* a v *Mitrovici.* Do Mitrovice počali sa Hnatiukovi „Rusi" prisťahúvať nie z Kerestúra a z Kocury, ale z ktorejsi hornouhorskej stolice, že vraj zo šarišskej, čo je vraj preto pravdepodobné, lebo je ich reč „podibna do movi davnïjšich osadnikiv v Kerestúri i Kocuri" (tiež tam na str. 7). Dľa intelligentných „Rusov" báčskych Hnatiuk počíta všetkých „Rusov" v Báčke a v Srieme na 12.000—13.000 duší. Zpomedzi uvedených osád má len Kerestúr čisté, nemiešané obyvateľstvo (5000 duší).*)

Poliaci.

40. §. Na východnoslovenskom území širšom máme nasledujúce poľské obce:

V polnočnej strane spišskej stolice *súvisle so sebou ležia:* Belá Nová, Čarnogura, Durštin, Forbasy, Franková Malá. Franková Veľká, Fridman, Gibeľ, Hagy, Haligovce, Hanušovce, Havka, Javorina, Jezerské, Jurgov, Kacvin, Kalemberg, Kolačkov, Krempach pri Dunajci, Krig, Lacková, Lapšanka, Lapše Nižné, Lapše Vyšné, Lechnica, Lendak, Lesnica, Ľubovňa Nová, Ľubovňa Stará, Maťašovce v Spiš., Nedzeca, Podsadek a Ľubov. zámok, Reľov, Repisko, Rich-

*) O tom, či sú obyvatelia Kerestúra a Kocury Rusi alebo Slováci, boly interessantné polemie s Hnatiukom. Mali ich prof. *Pastrnek,* prof. *Broch* a prof. *Sobolevský.* Všetci traja, tedy i posledný, ruský professor, osvedčili, že sú Hnatiukovi „Rusi" — Slováci východní. Bude o tom reč na príslušných miestach. Vidz o tých veciach jadrný referát Jozefa *Škultétyho* v Slov. Pohľadoch (1899, hlavne strany 552—554).

vald v Sp., Ružbachy Nižné, Ružbachy Vyšné, Švaby Nižné, Tribš, ves Slovenská, ves Stará, Ždzar. Spolu = 42 obce.

Odtrhnuté od tohoto súvislého územia ale v jeho najbližšej blízkosti ležia na polnoc: Granastov a Pilhov = 2 obce. — *Na poludnie:* Jurské, Slavkov Malý a ves Krížová. Spolu 3 obce. (Všetky tri v Kežm. okr.)

Odtrhnuté od hlavného územia, v zemplinskej stolici ležia této osady: Giglovce, Holčikovce (obidve v strop. okr.), Jesenovce (vo vran. okr.) a Topolovka (v humen. okr.). Spolu 4 obce.

Je tedy polských obcí spolu: 51. Obyvatelov v nich dla popisu z r. 1900 úhrnným počtom, t. j. i s inorečovými menšinami: 30.111.*)

41. §. Uvedené *polské* obce popísané boly r. 1900 za *slovenské*. Ale popis, ktorý vykonávajú administratívni úradníci, nemôže byť smerodajným pre národopisné rozhraničovanie. O tom, že je súvislé územie polských obcí, polské, a nie slovenské, máme písané zprávy už od vyšesto rokov. Vedia o tom aj v českej spisbe (Šembera),

*) Alojs Vojtech *Šembera* vo svojej rozprave „Mnoho-li jest Čechů, Moravanů a Slováků a kde obývají" tiež Poliakov našiel na tom území spišskej stolice, na ktorom som uviedol súvislé obce polské, vidz ČMČ. (1876), na str. 651. On spomína medzi polskými obcami aj osady: Solisko a Podspady, Falštín, Smerdzonku a Zámoscie, Kače a Medzibrodze. Sú ony nepatrné osady, pridelené k iným obciam a r. 1900 popísané boly do póčtu svojich obcí. Ich obyvatelstvo vpočítaná je tedy do summy hore udanej. — Pobočne pripomínam, že je Šemberov popis polských obcí nie celkom správny. Slovenská ves mu je na pr. *slovenskou;* Majerovce (Alte Maierei) úradne Ómajor, po slensky Vyš. Švaby *polskou.* V skutočnosti je Slovenská ves *polská,* Vyš. Švaby sú väčšinou nemecké. — Granastov je u neho rusko-slovenský s väčšinou *ruskou.* Je v ňom dla popisu z r. 1900 270 gr.-kat. a 181 rim.-kat. obyvatelov, 7 inovercov. Ale z úhrnného počtu dalo sa zapísať za Rusov len 23. Mňa uisťovali v Starej Lubovni, že Granastov nemá ruského náteru. Že na tomto území nepopisovali Rusov za Poliakov, o tom svedčí prípad obce Osturne. Leží dookola polskými obcami obkolesená a obyvatelstvo vie popri svojej materinskej reči ruskej aj *po polsky* a zpomedzi 1845 duší zapísali tam ruských 1698. — Na str. 664 ČMČ. z 1876 podáva Šembera aj také dve polské obce, ktoré sú značne oddialené od hlavného územia polského. *Hradzisko* v Šarišskej mu je polské, ale v skutočnosti je tam z 341 obyvatelov gréckych kat. 297, rim. kat. 38, iných 6; k ruskej národnosti priznalo sa 262 duše; dla zpráv, ktoré som ja dostal o tej obci, hovorí sa tam skutočne po rusky. — Polským mu je aj *Šandal* v Zemplinskej. Úradný popis našiel tam Slovákov, podla mojich zpráv hovoria tam po rusky. — Ani Šarišské Hradzisko, ani Šandal nie sú tedy polské; naproti tomu nespomenul Šembera uvedené mnou štyri polské obce zemplínske. Jest v jeho popise polských obcí ešte viac chýb.

aj v slovenskej (Mišík),*) ale prof. *Niederle* predsa neuvzhľadnil stoťočných informácií literátorov, priradivši poľské obce vo svojej „Národopisnej Mape“ medzi slovenské. Tým sa pravda ochránila auktorita úradného popisu z roku 1900, ale či tým získala vedeckosť knihy Niederlovej, to ostalo nerozlúštenou hádkou. Ja svoju prácu tak sostavujem, aby si čitateľ sám mohol utvoriť názor o veciach, o ktorých sa mienky rozchodia. Tu podám príčiny, ktoré kážu, aby výš uvedené poľské obce jazykovedecky oddelené boly od slovenských.

Medzi domácou rečou uvedených spišských obcí a medzi rečou súvisiacich s nimi zakarpatských obcí poľských *niet v podstate nijakého rozdielu.* Ale medzi ich a rečou východnoslovenskou *sú podstatné rozdiely.*

Rozhraničenie poľsko-slovenské smie sa opierať výlučne o tieto podstatné rozdiely rečové. Pri jazykovedeckom riešení veci nemôže rozhodovať úradný popis, nesmie rozhodovať náboženstvo, ba ani osobné priznanie národnosti.

---

*) M. *Gumplowicz* v rozpr. „Polacy na Węg.“ napísal (Lud, org. ľudozn. r. VI. 277/278): Polskie osady na Węgrzech zostały już stwierdzone konskrypcyami urzędowemi z lat 1772 (Bidermann: „Die ungarischen Ruthenen“ II. 82. uwaga 3.) i 1787 (tamże, naliczono wtedy 28 miejscowości z ludnością „polską“), a nawet konskrypcyą z r. 1853 (Ludwik *Zejszner*: Orawa w Bibl. Warsz. 1853, T. III.; Spiż, ibidem. 1854, T. III.; Spiż Słowacki, ibidem 1855. T. III.), która co prawda nie została drukiem ogłoszoną. O Polakach na Węgrzech wspominają zresztą geografowie węgierscy Bél (Mathias Bél: „Compendium Hungariae geographicum 1753 i Hungariae antiquae et novae Podromus“ 1723), Szaszky („Conspectus introductionis in notitiam regni Hungariae, i Introductio in geographiam Hungariae antiqui et medii aevi 1781), Csaplovics (Csaplovics: „Gemälde von Ungarn“, 1829), Korabinsky (Korabinsky: „Geographisch-historisches Producten-Lexicon von Ungarn“ 1786), i Fényes (Fényes: „Statistik des Königreichs Ungarn“ Pest 1843, I. 76, 77), mówią o nich Szafarzyk (Šafařik: „Slovanský národopis“, str. 77), i Bidermann (Op. cit I. 9—11, 95 i II. 82 et passim). Niezawiśle od tych badań ogłoszonem zostało w „Dodatku tygodniowym do Gazety Lwowskiej“ (1851 nr. 41. i 1852 nr. 3.) krótkie sprawozdanie o smutnym stanie Polaków węgierskich („O osadach polskich na Węgrzech“ przez J. Z.) Autorem tych sprawozdań zdaje się był jakiś urzędnik Polak, wysłany z Galicyi do Węgier; może J(ózef) Z(aleski)? W lecie 1851 przyrodnik prof. Ludwik Zejszner zwiedzając w celu badań przyrodniczych Tatry, zajrzał także do Orawy i na Spisz i ogłosił niektóre uwagi o ludności tamtejszej. Są to dotąd (1893) jedyne prace polskie o Polakach na Węgrzech; przeszły one jednak dosyć niepostrzeżenie i wnet o nich zapomniano. Jedynie znakomity slawista Šembera wziął z tych prac pochop do ścisłego odróżniania węgierskich Polaków od Sło-

42. §. Reč spišských Poliakov rozoznáva sa od východnoslovenskej nasledujúcimi *neomylnými znakami poľského charakteru rečového:*

1. Pochýleným *á*, t. j. takým *a*, ktoré vo výslovnosti prechodí do *o*. Miesto on m*á* píšť*a*lku; p*á*n krčm*á*r n*á*m r*a*z d*á*; j*a* zn*á*m ter*a*z; baba na dvore st*á*la atď., povie spišský Poliak: on m*o* piscolke; p*o*n kacm*o*r n*o*m r*o*z d*o*; j*o* zn*o*m ter*o*z; baba na dvore st*o*ła. Pochýlené *á* z pravidla vyvinulo sa v tých slabikách, ktoré boly pôvodne dlhé. Objavuje sa hlavne v týchto prípadoch: a) V zakončení prídavných rodu ženského: Veľk*o* Lomnica, Slovensk*o* ves, dobr*o* matka, star*o* viľčica atď. b) V čin. príč. min. času: pütol (= pýtal), podpis*o*l (= podpísal), voł*o*ł (= volal), plak*o*ł (= plakal) atď.

2. Samohláskou *a* za cirkevnoslovanské *ě* (ѣ). Tento zjav spozoruješ naveky pred tvrdými spoluhláskami s výnimkou retných a hrdelných, tedy pred spoluhláskami: *d, t; l, r, n; s, z:* dź*a*d (m. ded) śv*ia*t (m. svet), fć*a*ła (m. chcela), b*ia*ły (m. biely), s*ia*no (m. seno), v*ia*ra (m. viera); ľ*a*s (m. les) atď.

---

waków, zwłaszcza w wybornej swej czesko-słowackiej Dyalektologii, jakoteż w nadzwyczaj bezstronie napisanym szkicu: „Mnoho-li jest Čechů, Moravanů a Slováků?“ (Časopis Musea království českého, Praha 1876). — Čo sa týče Šafárikovho „Národopisu“ a Šemberovej „Dialektologie“, v týchto spisoch niet ešte reči o tom, že na Spiši jest i ľudnosť poľská, iba o tom, že jest poľská ľudnosť v Orave, podľa „Dialektologie“ okrem toho aj v polnočnej Trenčianskej (Šembera, Základové Dialektologie Československé. Ve Vídni 1864, str. 79). Šafárik určujúc poludňajšiu hranicu poľskej reči píše: „... vstoupivši u Moravského Ostrovu do Rakouska až k hranicím země uherské u hory Sulové nade vsemi Beskydem s moravské a Podvysokou s uherské strany dobíhá; odtud se táhne na východ rozhraním království halickovladimirského od uherského až do Spitkovic pod Jordanovem, *kdež do Uher vcházi několiko vsí stolice oravské* (Podolek, Sarnu, Harkabus, Bukovinu, Oravku atd., dle jiných jsou to poloviční Slováci) *pod se pojímá, pak horou Chotárem řečenou opět k hranicím obou království se vrací a jimi dále na východ až pod Pivničnu na Popradu běží ...*“ (Slovanský Národopis. V Praze 1849, 77). — Až v spomenutej rozprave, uverejnenej v ČMČ. z 1876, zaznamenal Šembera Poliakov na území spišskej stolice; dľa uvedených slov Gumplowiczových pohnutý bol k tomu uvedenými Gumplowiczom poľskými prácami. Mimo tých, ktorých spomenul Gumplowicz, vedeli a písali o Poliakoch uhorských, a menovite o spišských, aj iní. A. *Kucharski* vo svojej „Relacyi z naukowej podróży po Słowacyi 1828 roku“ napísal bol („Lud“, org. ľudozn. r. II., str. 4): „Cała północna połowa Spiża zamieszkana jest przez Polaków, u których, jeżeli, jak niektórzy mniemają, wielu języków znajomość wielości światła dowodzi, wiele

3. Samohláskou *o* za cirkevnoslovanské *e*, čo sa javí tiež pred uvedenými hore tvrdými spoluhláskami *d, t; ł, r, n; s, z.* To *e* je v polštine mäkké. Ním obmäkčená predchádzajúca spoluhláska zostáva pravda mäkkou aj vtedy, keď *e* prešlo do *o*. Príklady: śostra (m. sestra), ćotka (m. tetka). Vo východnoslovenskom nárečí: *ś*estra, *c*etka.

4. Poliaci majú *nosovky*. Ale spišskí Poliaci nielen nosovky spisovného jazyka e͡n (ę) a o͡n (ą), ale okrem toho ešte: a͡n, i͡n, u͡n. Uprostred slova vyslovujú sa nosovky z pravidla náležitým spôsobom: re͡nkom (= rukou), źvire͡nta (= zvieratá), pamie͡ntać (= pamätať), p'iňe͡nzi (= peniaze), zace͡nla (= začala), zakłe͡nta (= zakliata), dva mieśo͡nce (= mesiace), odsu͡ndzona (= odsúdená). Pred retnými mení sa nosový zvuk nosovky v *m*: pristu͡mpić (= pristúpiť), por*um*bać (= porúbať), ko͡mpieľ (= kúpeľ) atď. Na konci slova zriedka sa vyslovujú této nosovky náležitým spôsobom: 1. *Nosový zvuk nosovky obyčajne zmení sa tu v „m“*: oňi prid*um* (= oni prijdú), jak*um* śmerć*um* (= jak*ou* smrť*ou*), mał*um* flintke (= malú

zaiste znalazłem światła. Mówią bowiem między sobą w domu po polsku, modlą się z książek czeskich, kazań słuchają słowackich. Na wesela zapraszają się także po słowiańsku. Chciałem się przekonać, czy rozumieją książki do nabożeństwa czeskie, których używają i dowiodli mi, że nie są papugami.“ Dr *Eljasz-Radzikowski* napísal v rozpr. „Z folklorystyki słowackiej“ (Lud, org. ľudozn. r. V. 238/239): „Po za tem, o czem już prawie zupełnie u nas głucho, trzeba wiedzieć, że i my mamy *nasz lud czysto polski na Węgrzech*, nieraz ze Słowakami na jednej siedzący miedzy. I to lud nie mały, lud z dawna tam osiadły, w najliczniejszej gromadzie mieszkający na ziemi, która zdaje się, że nigdy w granicach państwa polskiego nie leżała, a przynajmniej, jeżeli do Polski należała, to w zaraniu ustroju naszego państwowego. *Jest to lud polski na Spiszu w t. zw. Zamagórzu.* Kto to, co piszę, przeczyta, pomyśli sobie zaraz, cóż znowu! Przecież Spisz należał do Polski do pierwszego podziału. Tak, ale nie ta część, która Zamagórze stanowi, a Zamagórze właśnie jest najczyściej polskie. W Spiszu zastawionym Polsce i należącym do niej od r. 1412 do pierwszego podziału, mieszka mało Polaków, dużo więcej zaś Słowaków i osadników niemieckich, a Polacy nie tworzą tam zbitej całości tak, jak w Zamogórzu.“ Ako som povedal vyššie, *aj v literatúre slovenskej máme vedomosť o tom, že na Spiši aj Poliaci bývajú.* Fr. *Pastrnek* v Slov. Pohľadoch z r. 1893, na str. 309, referujúc o zprávach, aké dostal o Spiši od p. farára Št. *Mišíka*, napísal: „Připojiv zprávy o Polácích spišských, ustanovil hranici polskoslovenskou ve Spiši takto: ‚Čiara, ťahaná od Tatier po Slovenskú ves, a odtiaľ na Podolinec, Kolačkov a južne od novoľubovenských kúpeľov až po Šariš.‘“ Táto hranica sa srovnáva s hranicou, ktorú podal Šembera. Ale poludňajšia hranica poľská sahá až ku Kežmarku, a dr Stan. *Eljasz-Radzikowski* v rozpr. „Pogląd na Tatry“

flintku), ze sob*um* vźonść (= so seb*ou* vziať), matka j*um* (= j*u*) fćała zarezać, na ň*om* (=ň*u*) zavołać atď. 2. *Nosový zvuk zmizne a zostane samohláska:* na poľuvk*e*, za głov*e*, dol mu piscolk*e* aj fľintk*e* atď., t. j.: na poľovk*u*, za hlav*u*, dal mu píšťalk*u* aj flintk*u*. — V rečovej ukážke z Krížovej vsi najde čitateľ príklady aj na nosovky ín, a síce tam, kde sa vyslovuje en: „natrafiľi tam (v ľeśe) na jedníň hodniň jedľíň a pod tum jedľum śe pretrimuvali zbujňici“, alebo: „uvadźiľi (go) o tíň jedľíň“ popri týchto akk.: službeň, roboteň (služb*u*, robot*u*).

5. Samohláskou „y“, ktorá sa vyslovuje vlastným spôsobom, nečistým zvukom medzi *e-ö-ü:* stromy, vłosy znie asi jako: stromü, vłosü; do izbü, do vodü atď. Tak ho vyslovujú v Slovenskej vsi. V M. Slavkove počuť aj petać (= pýtať) atp. Najobecnejšia výslovnosť sa dá označiť hláskou *ü* (v maď. slove: *ür*, *üt*, v nem. *ü*berall).

6. Spoluhláskou *g*, za ktorú východní Slováci, až na nepatrné výnimky, majú *h*: targać, godać, *g*łova, dru*g*i, bo*g*a atď. U východných Slovákov: tar*h*ac, ha*d*ka, *h*lava, dru*h*i, bo*h*a atď.

(Eljaszow Przewodnik str. 370) dobre napísal: „*Na Spiszu ludność polska dochodzi aż do Kieżmarku.* Okolica Białej Spiskiej jest jeszcze zupełnie polska, nie słowacka. Pod samemi Tatrami Jurgów, Czarna Góra, Jaworzyna Spiska, Żar, Lendak to czysto polskie wsi. Również osady uchodzące za „ruśniackie“ jak Osturnia i sąsiednie w Zamagurzu, są też polskie. Od Kieżmarku ku Popradowi (miastu) poczyna się ludność słowacka, zbliżona do polskiej.“ — Iba Poliak môže túto hranicu ústáliť, alebo taký, ktorý vie i po východnoslovensky i po poľsky. To je preto, že najnižšie poľské obce, na pr. Malý Slavkov, vedia už aj po východnoslovensky. *Kto sa k ich obyvateľom prihovára po východnoslovensky, tomu i oni odpovedajú v priučenej reči východnoslovenskej. Kto sa im prihovára po poľsky, s tým sa shovárajú po poľsky, v reči domácej.* Ja som pol dňa strávil v M. Slavkove a nemohol som sa doznať, akej národnosti je vlastne táto obec. Všetci ľudia so mnou po východnoslovensky hovorili i povesti mi po východnoslovensky rozprávali. Ale že sa této zjavy protivily mojim predpokladaniam, a že mi na tejto obci veľmi záležalo pre jej zemopisné položenie, zostal som tam aj druhý poldeň. A dokázalo sa, že moje predpokladania maly základ dobrý. Občania medzi sebou hovoria po poľsky, iba s cudzími po slovensky. Na príslušnom mieste čitateľ najde tu ukážku tunajšej poľskej reči. — Že v polnočnej čiastke Spiša Poliaci bývajú, o tom majú a mali vedomosť aj Nemci, lenže to nevedia a nevedeli pomenovať príležitým jazykovedeckým názvom. Dávid *Kuntz* vo svojom spise „Die Zipser Gespanschaft in Ober-Ungarn“ (Viedeň, 1840. str. 14) napísal bol: „In den meisten Dörfern wird slavisch gesprochen, aber nicht so richtig, als im benachbarten Liptauer Komitat, und vollends *an den Gränzen nach Galizien ist das Slavische ein Gemisch mit dem Polnischen.*“

7. Spoluhláskou r', (lit.-poľsky: *rz*), vyslovovanou asi takto: *rž*. V najbližších obciach ku Slovákom ho už ztratili, menovite v M. Slavkove, v Slovenskej vsi a v Krížovej vsi. Inde sa dosiaľ vyslovuje, tak najde ho už čitateľ v rečovej ukážke z Niž. Ružbach. Tam sú už takéto slová zaznamenané: opat*rž*uvał (m. opatroval), pot*rz*epaľi (m. potrepali) atď.

8. Spoluhláskami *ć, dź*. Spoluhlásky *t, d* pred obmäkčujúcimi *e, i,* ь menia sa v *ć, dź:* robić, jeść, pić, dźeň, dźvere, dźedźina, dźe idźeće dźeći atď. Po východnoslovensky: robic, jesc, pic, d*z*eň, d*z*vere, d*z*ed*z*ina, d*z*e id*z*e*c*e d*z*eci. Vo východnej slovenčine niet tak obmäkčených *ć, dź*. Slovo dźad, dźadek, v smysle „žobrák", „žobráčik", je požičané z poľského. Jest ich i viac.

9. Takrečeným *mazurovaním*. Je to také hláskoslovné pravidlo, podľa ktorého za *č, š, ž* vyslovuje sa *c, s, z:* *c*as (m. čas), snure*c*ka (m. šnurečka), es*c*i (m. ešči), mo*z*es (m. možeš), be*c*ka (m. bečka), p'eso (m. pešo), *c*arni (m. čaŕni), prisel do kar*c*mi, *z*ivot (m. život), Jani*c*ko (m. Janičko), na ko*c*u iść atď. (Všetky príklady z reči Slovenskej vsi.)

10. Gruppou hlások *-lo-, -ro-* oproti slovenským *-la-, -ra-*. V spišskej poľštine: d*r*ogi, m*ło*di, zd*ro*vi, g*ło*va, k*ro*va, g*ło*d, v*ro*na, st*ro*na atď. Po východnoslovensky: d*ra*hi, m*la*di, zd*ra*vi, h*la*va, k*ra*va, h*la*d, v*ra*na, st*ra*na atď.

Pripomenutie 1. Vypočítané vlastnosti spišsko-poľského jazyka sú dosiaľ zachované. V obciach M. Slavkov, Slovenská ves a Krížová ves, kde už vedia aj po slovensky popri svojom materinskom jazyku, a kde už ztratili aj poľskú výslovnosť mäkkého *r'*, počuť už hodne slovenskostí, ale v celku reč poľská i tu zachováva svoje svojskosti. Popri gl*o*va, kr*o*va počuješ aj gl*a*va, kr*a*va; popri potargo go i potar*ho ho*; popri dvan*o*sti, jeden*o*śće i dvan*a*sti, jeden*a*śće; popri p*o*nbuk a p*u*nbuk (*o* sa pochýlilo do *u*) i p*a*nbuk = pánboh. Od poviadać je čin. príč. min. poviadol, od poviedźeć je poviedźol. Popri týchto počuť už tu aj povied*z*el atď.

Pripomenutie 2. Rečové svojskosti spišských Poliakov, ktoré sú uvedené pod č. 1.—4., 8. a 9., sú všeobecne uznanými svojskosťami poľskej reči. Mäkké *r'*, vyslovované jako *rž*, spomenuté pod č. 7., je všeobecným v západnoslovanských jazykoch, ale tu patrí medzi svojskosti poľskej reči. Hlásky „y" a „g", uvedené pod č. 5. a 6., boly dakedy bez odporu i vo východnej slovenčine, ale teraz sa *z pravidla* nahradzujú v nej hláskami *i* a *h*. Hlásky „y" a „g" za našich čias patria tedy tiež medzi té rečové znaky, ktorých si všímať máme pri rozhraničovaní novovekej rečovej hranice poľsko-slovenskej. Neuvádzal som takých znakov poľštiny, ktoré sa aj vo východnej slovenčine vyskytujú, menovite pochýlenej do *i* samohlásky *e*.

Pripomenutie 3. S poľskou rečou uvedeného spišsko-poľského územia úplne súhlasia aj miestopisné názvy, svedčiac o tom, že je poľština pôvodná na tom území, jasnejšie rečené, že ona nevytisla slovenskú reč z toho územia. Štefan *Mišík* vo svojom topografickom príspevku, uverejnenom pod názvom „Miestné mená vo Spiši" v Sbor. MSS. (1897) uvodí aj nasledujúce miestné mená: Pod Bozom menkom (pole pri Richvalde), Pod Jendrżegurom (pole tiež tam), Lunky alebo Lonky (role pri Švaboch), Koguntek (role pri Hanušovciach), Faltinove Kunty (lúka pri Nedzeci; Kúty), Na Kunty (lúka pri Maťašovciach), Za Głemboke (pole pri Nedzeci), Vengľiska (= Uhliská, role pri Fridmane i Švaboch), Vengerštik (pole pri Fridmane), Genśľe (skala pri Lesnici). Poľskosť tých názvov nikto neodškriepi. Kto rozumie národnostným pomerom na Spiši, ten aj bez inštrukcie uhádne, ktorý názov Mišíkov kde leží. Kto by pochyboval, že sú této miestné názvy s poľského územia rečového vytrhnuté: Gomalack*o* (= á) gura, Gol*o* (= á) skala, obidva názvy v Sb. MSS. 1897, 215, Kacvinsk*o* (= á) granica, Kalinov*o* (= á) dolina, obidva tamže na str. 35. Mišíkove názvy do očú bijú i neodborníkovi; podávam tu dakoľko s jeho miestnymi informáciami: *G*liňik, les pri Nedzeci; Pod *G*liňik, role pri Lesnici. Naproti tomu *H*liňik, potok pri Podhradí; *H*liňik, pahorok pri Stracenom; *H*liňiky, pahorky v horách novoveských. Baba *h*ura pri Bijacovciach, Babio *g*ura pri Maťašovciach atď.

Pripomenutie 4. Hore uvedené osobitosti poľskej reči vzaté sú z reči spišských Poliakov. Je pravdepodobné, že je reč zemplínskych Poliakov hodne odpoľštená.

43. §. O národopisnej hranici poľsko-slovenskej treba vedeť, že sa Slováci s Poliakmi na východnoslovenskom území *zhola nikde* nestýkajú svojimi obcami. Toto je treba znova vyzdvihnúť a znova prízvukovať preto, lebo sú spisovatelia, ktorí učia, že sú poľskosti východnoslovenského nárečia *novoveké, vzniklé z blízkych stykov poľskej a slovenskej reči.* Tomu je nie tak, lebo poľskosti východnoslovenského nárečia sú už aspoň tisícročné, sr. 20. a nasl. §§-y, a nemalým potvrdením takého stanoviska je *tá okolnosť, že sa Poliaci so Slovákmi territoriálne nestýkajú, a síce veľmi-veľmi dávno nestýkajú.*

Slovenské obce oddeľujú sa od spišsko-poľských nasledujúcimi nemeckými a ruskými obcami:

Nemecké: Poprad, Veľká, Sp. Sobota, Straže, Žakovce, Verbov, Tvarožná, Ruskinovce, Vyšný Slavkov, Macijovce, Vyšná Lesná, Nižná Lesná, Milbach, Veľká Lomnica, Hunstorf, Kežmarok, Ľubica, Stražky, Rakusy, Foľvark, Belá, Majurky, Hololumnica, Malá Lumnica, Podolinec, Maldur, Bušovce.

Ruské: Hodermark, Jakubiany, Torisky, Nižné Repaše, Oľšavica.

Na priestore týchto nemeckých a ruských obcí ležia síce tri poľské ostrovy: M. Slavkov, Krížová ves a Jurské, ale i ony ležia bližšie národopisnej hranici poľskej než slovenskej. Kto si obzre mappu, nakreslenú dľa udajov v tejto práci obsažených, presvedčí sa, že poľské obce na celom území spišskej stolice *nikde nehraničia so slovenskými obcami*. Od šarišskej obce Plavnice oddeľuje Ľubovňu Starú nemecká obec Hobgart. *Niet tedy ani tu styku medzi poľskými a slovenskými obcami.*

Nemci, jako z dejín vieme, osadili sa na Spiši už v XII. století, Rusi len po tatárskej pohrome, srov. 18. a 19. §., *tedy asi 700 rokov niet bezprostredných stykov medzi obcami poľskými a slovenskými*. Styky sa obmedzúvaly na prostredníctvo hovoriacich po slovansky Nemcov a Rusov uvedeného nemecko-ruského územia a na nevytisnutých Nemcami pôvodných tuzemcov poľských a slovenských, v novšej dobe na novších prisťahovalcov poľských a slovenských.

Nemci.

44. §. Nemecké osady ležia súvisle so sebou:

1. *Na oboch brehoch rieky Popradu* od mesta Popradu po Podolinec, zavierajúc v toto nemecké územie obe spomenuté mestá. Sú to obce: Belá Spišská, Bušovce, Foľvark v kežm. okr., Hololumnica, Hunstorf, Kežmarok, Lesná Nižná, Lesná Vyšná, Lomnica Malá, Lomnica Veľká, Ľubica, Macijovce v sob. okr., Majurky, Maldur, Milbach, Podolinec, Poprad, Rakusy, Ruskinovce, Slavkov Veľký, Sobota Spišská, Straže v Sp., Stražky v Sp., Toporec, Tvarožná, Veľká, Verbov, Viborna, Žakovce. Spolu 29.

Mimo tohoto súvislého územia na polnoc jako osobitné nemecké ostrovy ležia: Gňazdy, Hobgart a Švaby Vyšné.

Pripomenutie. Na súvislom ostrove majú Poliaci dva ostrôvky, prvý je: Slavkov Malý a druhý Krížová ves a Jurské.

2. *Na oboch brehoch nižného Hnilca* (na pravom brehu s výbežkom do abaujskej stolice): Geľnica, Huta Smolnická, Medzef Nižný, Medzef Vyšný, Mnišek v geln. okr., Smoľnik, Svedľar, Štos, voda Stará, Vondrišeľ. Spolu 10 obcí.

Týchto istých 39 obcí nemeckých podáva aj *Niederle* (Národop. Mapa 88—89). Tu sú výsledky nášho počítania jednaké, lebo aj Niederle vychodí s toho stanoviska, že sú iba té obce nemeckými,

ktoré majú nemecké väčšiny. *Šembera* nezisťoval reč obcí, ale reč obyvateľov, vykazoval aj obce s nemeckými menšinami, a preto sa jeho výpočet nemeckých obcí nemôže srovnávať s hore uvedeným výpočtom, vidz ČMČ. z' 1876, stranu 671.

Ešte treba doložiť, že podľa popisu z r. 1900 má nemeckú väčšinu aj šarišská obec Medzi Židmi, po m. Sebeskellemesirétek. Sú to zväčša novšie prisťahovalí židia.

45. §. Nemci východnoslovenského územia nie sú si vedomí svojho osudu. A. *Kucharski* vo svojej „Relacyi z naukowej podróży po Słowacyi 1828. roku“ zapísal mnoho všelijakých interessantných vecí. Tak medziiným zapísal dojem, že „wszystkich tutejszych Słowian Niemcy starają się zniemczyć“ ... Hovoril o Spiši a doložil: „W Lewoczy powiedziano mi wyraźnie: Die slovakische Sprache soll ausgerottet werden.“ (Lud, org. ludozn. II., str. 5). Neminulo ani 80 rokov, a jako je to vlastne vo Spiši s Nemcami? Mesto tých pyšných Nemcov, Levoču, ani som nemohol vradiť medzi nemecké mestá, lebo má len 1755 nemeckých duší proti 3633 slovenským ... Straže v Sp. vradil som len preto medzi nemecké mestá, lebo má 271 prihlásených nemeckých duší proti 270 slovenským ... Spišská Sobota, Poprad, Veľká, hoc ešte počtom prevládajú Slovákov, v najbližšom pokolení dostanú väčšiny slovenské ... Povedal som, že sú si Nemci tunajší nie vedomí svojho osudu. Zkúsil som to sám na viac miestach. Rozpoviem len jedon prípad. Minulého leta (1904) v tržný deň prišiel som veľmi včas do Spišskej Soboty. Chcel som sa rozhliadať po vonkovanoch, ktorí dojdú ta z okolia na trh. Ale sa trh nevydaril. Vraveli tam, že takého nevydareného trhu vôbec nepamätajú. Prechodil som sa tedy prázdnym mestom a bedlive som poslúchal, kde dve-tri duše zastaly a spolu hovorily. Hlavne o rozhovor detí mi išlo. Mesto znám už asi 33—34 roky; v Kežmarku mal som ztade aj spolužiakov: Nemcov. Sobota má spolu 853 obyvateľov (r. 1900), je tedy malá, a ja som skoro bol hotový so svojou rozhliadkou. Vnišiel som do „Gasthófu“, a, že bolo ešte včasne, nebolo tam hostí okrem mňa. Sám hostinský obsluhoval a ja som hneď zaplietol rozhovor o národnostných pomeroch mesta. Hostinský bol domorodý, a Nemec. Len biedne vedel po maďarsky, a preto sme hovorili po nemecky. Dal som výraz svojim zkúsenostiam: „Vy sa tu, pane, slovenčíte, jako pozorujem?“ ... „Čo?“ odvetil urazený,

„my že sa slovenčíme? To je nie pravda, my sa maďarčíme.“ „Ale ja som na ulici veľa slovenskej reči počul“ ... „Dnes je trh, to cudzí“ ... „A veď ani trhu niet ... a aj deti som počul po slovensky sa shovárať po ulici, deti meštianske“ ... „To len také, ktoré sa ešte po maďarsky nenaučily“ ... „Tak?!“ Prestal som hovoriť, zkúsiac jeho zatvrdilosť. Rozmýšľal som, ako by mal osnovať otázku, aby zvedel, čo som zvedeť chcel. Po prestávke som počal: „Ba jako sa vy len dorozumievate s okolitým ľudom, veď sedliactvo nevie ani slova po nemecky?“ ... „Nevie, pravdaže nevie, ale *my vieme aj po slovensky.*“ „A čo, máte tu mestských tlumačov?“ Hostinský sa zo srdca rozosmial: „Tlumačov? *My v Sobote všetci vieme po slovensky!*“ A tým som i skončil. Zvedel som, čo som vedeť chcel. V Sp. Sobote každý domorodý človek vie po slovensky, ale si je nie vedomý toho, že sa jeho mesto — poslovenčuje. Spišská Sobota je, podľa mojej zkúsenosti, národnostne najprebudilejšie nemecké mesto na Spiši. Minulého roku bol som vo všetkých bez výnimky, srovnávam ich tedy *v jednej dobe.* Sobota je jediným spišským mestom, ktoré má *výlučne nemecké nápisy obchodné i fabričné.* Všade inde majú nápisy maďarské a nemecké alebo len maďarské. A títo národnostne najprebudilejší Nemci podľahýnajú tiež svojmu osudu. Najtuhší sú Nemci v dedinách. Také dediny sú: Bušovce, Foľvark v kežm. okr., Hololumnica, Hunstorf, Lesná Nižná i Vyšná, Lomnica Malá i Veľká, Macijovce v sob. okr., Majurky, Maldur, Milbach, Slavkov Veľký, Žakovce, Hobgart, Smoľnická Huta, Medzef Nižný, Mnišek v geľn. okr., Svedľar, Štos. Ale aj v týchto obciach je veľmi veľa ľudí, ktorí vedia po slovensky (alebo po slovansky). Moje zkúsenosti potvrdzujú sa zkúsenosťami iných, Poliakom Eljaszom-Radzikowskim a Rusom Hnatiukom.*)

46 §. Dobre by bolo vedeť, odkedy sa nemecké obce poslovančujú a kde čo viedlo k tomu. Štefan *Mišík* v Sb. MSS. (1896,

---

*) Dr Stan. *Eljasz-Radzikowski* v rozpr. „Pogląd na Tatry“ (Eljaszów Przewodnik str. 370/371) napísal toto: „Na Spiszu, głównie w miastach, dochował się dawny osadniczy żiwioł niemiecki, który jednak *coraz bardziej rozpływa się w tle słowiańskiem tak, że osady do niedawna na pół niemieckie, teraz już są czysto słowackie. W Białej, Kieżmarku, Wielkiej, Popradzie, Sobodie, Wielkim Sławkowie przeważają ci osadnicy niemieccy, lecz tu i owdzie ludność słowiańska wybija się na wierzch.“ — Hnatjuk (Rus. Priaš. epar. str. 11.):* „Nїmecki seliani hovoriať zreštoju *majže vsї na Spišu dijalektom Slovakiv i očevidno denacionalїzujuť sia.*“

28—29) zavadil o túto otázku, ale sa vyslovil príliš všeobecne a bez náležitej samokritiky. Napísal tam medziiným: „Rozumie sa samo sebou (!) že takmer všade, kde Nemci založili mesto, *boly už obce so slovenským obyvateľstvom,* ktoré sa potom abo ponemčilo, ako v Žákovcach, Belej, Veľkej, Ľubici, Matejovcach, Vrbove a Slavkove, abo Nemcov natoľko assimilovalo, t. j. poslovenčilo, že títo ostali v menšine alebo celkom zmizli. Tak na pr. v Novej vsi tvoria dnes Nemci len asi tretinu, vo Vlachoch takže, v Podhradí štvrtinu, v Levoči tretinu obyvateľstva.“

To „rozumie sa samo sebou“ nie je ani dôvodom, ani dôkazom; ono sa opiera o predpokladanie, že na východnoslovenskom územÍ širšom od akživa bývali Slováci. O to isté predpokladanie opiera sa aj výpoveď, že „takmer všade, kde Nemci založili mesto, boly už obce so slovenským obyvateľstvom.“ Také veci je treba dokázať, ináče nemajú hodnoty. Nemci mohli založiť i osady nové, a založili osady nielen na slovenskom, ale aj na poľskom území rečovom. Zkade vie p. Štefan Mišík, že sa Slovania Žakoviec, Belej, Veľkej, Ľubice, Macejoviec, Verbova a Slavkova ponemčili? Opreť sa výlučne a jedine o slovanskosť miestnych názvov, to je nie dosť obozretne. Daktorý taký názov mohol byť názvom poľa, hory atď. a tam cudzí mohli založiť osadu. Okrem toho daktorý taký slovanský názov môže byť celkom novoveký. Na pr. slovanský názov Matejoviec. Maďarský názov Mateóc, ktorý je zo slovanského, zjavuje sa v listinách iba novších, naproti tomu nemecký názov Matzdorf už v listinách z XIII. stoletia súčasne s latinským nazvaním: Villa Matthei. Vidz Hradszkého Szepesvm. helysn. Že sa Nová ves, Vlachy, Podhradie a Levoča poslovenčily, toho príčinou je ich zemopisné položenie. Prirodzeným spôsobom musely raz podľahnúť väčšine, jaká ich obtáča.

Jedna vec je istá. Zmena, jaká sa stala v Uhorsku s obnovením ústavy r. 1867., uskorí umieranie nemeckej národnosti na Spiši. Spišskí Nemci od dávna boli naučení požívať výhody od vlád. S odstranením nemeckých vlád počali sa maďarčiť a silne sa maďarčia, aby si zachovali výhody a aby si opatrili nové. A v tej veci sa im darí. V spišsko-nemeckých mestách povstalo už dosiaľ množstvo takých ústavov, ustanovizní a závodov, ktoré napomáhajú materiálny blahobyt v spišsko-nemeckých krajoch, a ktoré povstaly na počin vlád. Ale tým, že spišsko-nemecká intelligencia prednosť dáva vo verejnom živote reči maďarskej, ztratila nemčina svoj

dávnoveký nimbus aj u nižších vrství. Ľahostajnosť, preukazovaná naproti nemčine so strany mestskej intelligencie, prechádza aj na intelligentnejšie vrstvy dedín.

Okrem toho spomenúť musím ešte jedon veľmi dôležitý zjav. V mestách je hojne škôl, stredných i odborných, priemyselníckych. Nemeckí rodičia všetku mládež do škôl tisnú. A potom ani vyššie vzdelaní, ani odborne vzdelaní, ani priemyselne vzdelaní nemôžu dostať doma všetci zamestnanie, a preto sa rozpŕchnu po krajine. Rodičovské polia — domy odkupuje slovanské obyvateľstvo z preľudnatelých okolitých obcí, presťahúvajúc sa do miest. V Poprade, vo Veľkej, v Stražach, v Spiš. Sobote, v Ľubici je už veľa slovenských a poľských sedliakov, ktorí sú doma v bývalých nemeckých gazdovstvách.

Rusi.*)

47. §. Rusi sú roztrúsení po celom širšom území východnoslovenskom, t. j. bývajú nielen pomedzi Slovákov, ale aj pomedzi Nemcov a Poliakov. Ale ich naozajstná otčina leží poza polnočnovýchodnú hranicu východnoslovenského územia užšieho, rozprestierajúc sa na polnoc i na východ. V spišskej a v šarišskej stolici neradi im priznávajú skutočnú národnosť, a preto, kde sa tomu nezoprú cirkevné úrady grécko-katolícke, všade ich vydávajú za Slovákov. V obidvoch týchto stoliciach je pomerne mnoho ruských obcí, ktoré pri poslednom popise (1900) popísané boly za slovenské. Obyvatelia ich veľa ráz sami stoja o to, aby boli popísaní za Slovákov.

---

*) Ruskou menujem reč uhorskoruskú, hlavne a predovšetkým preto, lebo ju uhorskí Rusi sami tak zovú; nikde som nepočul, že by ju zvali rusínskou, rusnáckou alebo inakšie. Na území východnoslovenskom širšom je dosť obcí, ktoré sa od inýeh podobného názvu obcí rozlišujú prívlastkom ruskonárodným a tento prívlastok je tvorený naveky od *Rus*, nikdy nie od *Rusín* alebo od *Rusnák* alebo od inakších kmeňov. Tak najdeš tam názvy: Ruská Nová ves (= Sósujfalu, v Šar.), Ruský Hrabovec (= Oroszhrabóc, v Zempl.), Ruské Komarovce (= Oroszkomoróc, v Ung.). Opakujem: Tento prívlastok nikdy nepočuješ podobou od Rusín, Rusnák, Malorus atď. — Krajové mená uhorských Rusov. najúplnejšie sniesol Hrihorij *Kupčanko* vo svojom spise „Uhorska Rus" (Viedeň 1897), na str. 46.: „Sami meži soboju Uhro-Russi nazyvajut sebe rozličnymi nazviskami abo prôzviskami, jak: Verchovincami, Dolinianami abo Dolišnianami, Krajnianami abo Krajniakami, Spišakami, Sotakami, Cotakami, Ceperjakami i t. d. Verchovincami nazyvajutsia uhro-russki žitelï verchôv Karpatskich hor. Dolinianami abo Dolišnianami nazyvajutsia

48. §. Pri popise z r. 1900 čiastočne alebo v celku za *slovenské* boly popísané nasledujúce *ruské* obce (osady):

Beňadikovce, Bystrá Krajň., Bystré Stropk., Bodrudžal, Bogľarka, Bokša, Brusnica, Bzané, Cabov, Cerniny, Dedačovce, Detrich, Dolhoňa, Dričná Šar., Dričná Zempl., Dzurdzoš, Gavranec, Girovce, Gribov, Hanigovce, Havaj, Heľcmanovce, Hrabovec Stropkovský, Inovec, Jakušovce, Kapišová, Kelbovce, Kobuľnica, Koľšov, Komarnik Niž., Komarnik Vyš., Kožuchovce, Krempach pri Ľubovni, Krišľovce, Krivé v Šar., Kríže v Šar., Kružľová, Ladomirová v Šar., Ľucina, Makovec, Maľcov, Maškovce, Miková, Miroľa, Mrazovce, Olejnikov, Oľšavy Nižné, Oľšavy Vyšné, Onokovce, Poľana, Poľanka Nechváľova, Prikrá, Prosačovce, Pstriná, Regetuvka, Remeniny, Repaše Niž., Rovné v Šar., Staškovce Šarišské, Staškovce Zemplínske, Stebnik, Suchá, Svidničky, Šandal, Ščavnik v Šar., Štefanovce v Zempl., Tokajik, Torisky, Valkov, Vladič Niž., Vladič Vyš., Zavadka v Sp. Spolu 72. Obyvateľov: 22.499, aj s inorečovými menšinami.

V Brezuvke našiel popis 30 Slovákov a 39 Rusov z 69 duší. Z nich je r.-katolíkov 33, gr.-katolíkov 36. Ale všetci hovoria po rusky. Aj Hnatiuk ich menuje „Rusnákmi".

49. §. Je istá vec, o tom budem obšírnejšie hovoriť na svojom mieste, že je na východnoslovenskom území slovenská reč — rečou katolíckou, t. j. že tu všeobecne stotožňujú vieru rimsko-katolícku s národnosťou slovenskou a oprotivne vieru grécko-katolícku s národno-

---

uhro-russki žiteli dolin pôd Karpatskimi horami za rěkoju Tisoju. Krajnianami abo Krajniakami nazyvajutsia uhro-russki žiteli krajnoj storony Uhorskoj Rusi, kotora hraničit s storonoju slovackoj časti Uhrii. Spišakami nazyvajutsia uhrorusski žiteli spišskobo okruha, kotoryj takže pripirajet do slovackoj hranici. A Sotakami, Cotakami, Ceperjakami i t. d. nazyvajutsia Uhro-Russi, kotori hovorjat: *so*, *co*, *ceper* i t. d. naměst: šo, čto abo što, teper i t. d." — V tom istom spise, na tej istej strane *Kupčanko* napísal: „Uhro-Rusi nazyvajut sebe vzahalě *Russkimi*, hovorjači v množestvennôm čislě, naprimĕr: My Russki. No jesli zapytajetsja odnoho abo druhoho neprosvěščenoho Uhro-Russa, naprimĕr uhroruskoho mužika, kto ôn, to ôn ôtpověst: „Ja Rusnjak" abo „ja Hucul" i rědko koli: „ja Ruskij". Hde-jaki Uhro-Russi ôtpovědajut na pytaně, kto oni: „Ja Slovan", abo „ja Sloven", abo „ja Slovjak". Se suť tě Uhro-Russi, kotori žijut v sosědstvě s uhorskimi Slovakami i suť otže oslovačeni." Zo svojej zkúsenosti poznamenávam: Uhorskí Rusi menujú seba bez výnimky a naveky *Ruskými* pokiaľ sú medzi sebou alebo s takými ľuďmi, ku ktorým majú jakú-takú dôveru; svoj jazyk *ruským*. *Nikdy seba nemenujú Rusínmi, ani svoj jazyk rusínskym.* Neznajú ani názvu „Rutén", „ruténsky". „Rusnák" znamená človeka ruskej viery. Je to tedy prvotne názov na označenie náboženstva, ktorý stotožňovaním náboženstva s ná-

sťou ruskou. Ale to obstojí len vo všeobecnosti. Popis našiel v Niž. Oľšavách 207 r.-katolíkov a len 175 gr.-katolíkov, v Šandali 171 r.-k. a len 166 gr.-k., ale sú obidve obce národnosti ruskej. Poučná je v tejto veci obec Onokovce, v ktorej je 492 r.-katolíkov a len 172 gr.-katolíkov, ktorú na základe tohoto svojho r.-k. rázu všeobecne za slovenskú považujú, a ktorá je v skutočnosti *ruská;* čitateľ najde tu z nej ukážku jazykovú a presvedčí sa. Za Ungvárom už niet ani politických, ani cirkevných obcí slovenských. V Radvanke a v Serednom popísaní Slováci popísaní sú za Slovákov výlučne na základe svojho r.-k. náboženstva. V Serednom je 529 r.-k. proti 763 gr.-k., a 507 Slovákov proti 713 Rusom. V skutočnosti sú všetci Rusi až na výnimky prisťahovalcov. Úradný popisovateľ v obci Hliboké znal této skutočné pomery, lebo hoc je v Hlibokom 200 r.-katolíkov, našiel tam len 13 Slovákov, zapíšuc ostatných medzi Rusov, ktorých udáva 384, z čoho je len 208 gr.-katolíkov.

Pripomenutie. Zisťujúc národnosť hore vypočítaných obcí opieral som sa *výlučne o vlastné informácie.* Nebol som síce vo všetkých obciach, ale udaje, akých sa mi dostalo, podroboval som aspoň trojnásobnej kontrole. O obciach, ktoré som nemienil navštíviť, iba v súsedných obciach som bral informácie, naveky od starých domorodých občanov, a jestli moje informácie neboly súhlasné so všetkých strán, išiel som sa predsa osobne presvedčiť. Udaje Vladi-

---

rodnosťou prenáša sa často i na ruskú národnosť. „Hovorí po rusnácky“ (= po rusky) — počuť často, ale práve tak často počuješ aj: hovorí po katolícky (= po slovensky). Srov. 49. §. — Mojím zdaním „rusnáckej“ reči práve tak niet, ako niet reči „katolíckej“. Rusi neprestávajú byť Rusnákmi tým, že sa pomaďarčili alebo poslovenčili, ale prestávajú byť Rusmi. Dopúšťam, že uhorský Rus rád sa skrýva za meno Rusnák, zahaľujúc svoju národnosť do rúcha náboženského, rád bere na seba aj plášť slovenskej národnosti, t. j. nejedon Rus povie: ‚ja Sloviak‘, ale žeby povedal: ‚ja *Slovan*‘ alebo ‚ja *Sloven*‘, to som nikdy nepočul na svojich cestách, a znajúc dostatočne pomery východnoslovenského územia (a tu len o toto ide), smele môžem vysloviť, že tých názvov tu ani druhý človek nikdy nepočul. Ony sa musely dajakým nedorozumením dostať do uvedeného spisu Kupčankovho. Vl. *Hnatiuk* zabrnuje uhorských Rusov pod pochop „Rusín“, ale v praxi ich menuje „Rusnákmi“. Na str. 12. Rus. priaš. epar. napísal: „Rusnakami nazivaju tich Rusiniv, ščo majuť infinitivus na -ti i ne dzekajuť. Ïch dijalekt, de bude toho treba, budu nazivati dlia dokladnosti rusnackim; Sloviakami nazivaju tich Rusiniv, ščo infinitivus majuť na -c i dzekajuť... Ïch dijalekt budu nazivati dlia dokladnosti (!) slovenskim.“ — Dľa toho, čo som povedal hore, nemali by sme hovoriť o dialekte rusnáckom, ale len o uhorskoruskom.

míra *Hnatiuka*, nakoľko ich má o týchto obciach, v celku shodujú sa s tými, ktoré ja podávam. Nasledujúce obce podáva Hnatiuk za *sloviacke*: Maškovce, Hrabovec Stropkovský, Girovce, Dzurdzoš, Dedačovce, ale podľa mojich informácií v týchto obciach ešte dosiaľ hovoria viac po rusky než po „sloviacky", a preto som ich medzi ruskými uviedol.

50. §. Uvzhľadňujúc vypočítané v predchádzajúcom 48. a 49. §-e opravy popisové treba zistiť nasledujúce *ruské obce*, a to:

V Spišskej: Foľvark v starov. okr., Heľcmanovce, Hondermarek, Jakubiany, Jarabina, Kamionka, Kolšov, Krempach pri Ľubovni, Lipnik Veľký, Litmanová, Mníšek v ľub. okr. (so značnou menšinou poľskou, popísanou za slovenskú), Olšavica, Osturňa, Porač, Repaše Niž., Slovenky Nižné i Vyšné, Sulin v Sp., Torisky, Zavadka v Sp. Spolu: 20.

V Šarišskej: Andrejová, Bajerovce, Becherov, Belejovce, Beloveža, Beňadikovce, Bystrá Krajň., Blažov, Bodrudžal, Bogľarka, Brezuvka, Cerniny, Cigelka, Cigla, Čarné Krajň., Čarné na Makovici, Čirč, Dobroslava, Dolhoňa, Dubová, Dzurdzoš, Fijaš, Frička, Gavranec, Geralt, Gerlachov v Šar., Gribov, Hajtuvka, Hanigovce, Hrabovčik, Hrabské, Hradzisko v Šar., Hunkovce, Huta Livovská, Hutky v Šar., Jakoviany, Jastrebie v Šar., Jedlinky, Jedlová Niž., Jedlová Vyš., Kapišová, Kečkovce, Kijov, Kobuľnica, Komarnik Niž., Komarnik Vyš., Komloša, Korejovce, Kožany, Kožuchovce, Krivé v Šar., Kríže v Šar., Krušinec, Kružľov, Kružľová, Kurimka, Kurov, Ladomirová v Šar., Legnava, Lipnik Malý, Lipová, Livov, Ľucina, Lukov, Maľcov, Mataška, Matisová, Matovce, Medzvedzie, Mergeška, Miklušovce v Šar., Mirošov Niž., Mirošov Vyš., Miroľa, Mlinarovce, Niklová, Obručné, Olejnikov, Olšavka v Šar., Ondavky, Orlich Niž., Orlich Vyš., Orlov, Ortutová, Pisaná Niž., Pisaná Vyš., Pitrová, Poľany, Poľanky Nižné, Poľanky Vyšné, Porubka Krajň., Potoky, Prikrá, Prosačovce, Pstriná, Rakovčik, Regetuvka, Remeniny, Renčišov, Rešov, Rovné v Šar., Roztoky, Snakov, Soboš, Starina, Stebnik, Suchá, Sulin v Šar., Svidničky, Svidnik Niž., Svidnik Vyš., Šambrun, Šapinec, Šarbov, Šašová, Ščavnik v Šar., Šemetkovce, Šoma, Štefurov, Štelbach, Tvarožec Niž., Tvarožec Vyš., Ujak, Vagrinec, Vaľkovce v Šar., Vapenik, Varadka, Vavrinec, Venecia, Vislava, Viškovce, Voľa Jurkova, Voľa Ruská v topľ. okr., Voľa Ruská vo vtor. okr., Zavadka v Šar., Žatkovce. Spolu 136 obcí.

V Zemplínskej a Ungskej:

a) Ostrovy na východnoslovenskom území užšom: Baňské, Cabov, Kazimír, Girovce, Rafajovce, Dedačov, Maškovce, všetky v Zemplínskej, srov. 37. §.

b) Poza polnočnovýchodnú hranicu východnoslovenského územia užšieho, podrobne udanú v druhom vypočatí 36. §-u, *ruské sú všetky obce* až na výnimku troch: Choča, Stropkovy a Brežnica, srov. 38. §.

51. §. Oddeľujúc ruské obce od slovenských, neopieral som sa ani o pomery vierovyznaňské, ani o priznanú národnosť pri popise z r. 1900, ale *jedine o rozdiely, jaké sa javia medzi rečou uhorských Rusov a východných Slovákov; rečové rozdiely považujem za jedine oprávnené delidlo pri určovaní národnosti ruskej a slovenskej.* *)

52. §. V reči Rusov, a menovite *v reči Rusov, ktorí súsedia s východnými Slovákmi,* jest niekoľko takých zjavov, ktorými sa Rusi neomylne dajú rozoznať od východných Slovákov. Na základe týchto rečových zjavov som oddeľoval ruské obce od slovenských; sú nasledujúce:

---

*) O rozoznávaní ruských obcí od slovenských a o určovaní etnografičnej branice medzi Rusmi a Slovákmi máme už celú literatúru. Písali o tom Slovania i Neslovania, zpomedzi prvých hlavne Rusi, ale i Česi i Slováci. Zpomedzi všetkých iných vynikajú práce Vladimíra *Hnatiuka* svojou podrobnosťou a tým, že svoje údaje čerpal z bezprostredného prameňa alebo aspoň od domorodej intelligencie. Hlavne vidz jeho rozpravu „Rusini priaševskoï eparchii i ïch hovori", v Zápiskách „Naukovoho tovaristva imeni Ševčenka" z r. 1900. Východných Slovákov menuje tam „Sloviakmi" a Rusov „Rusnákmi". Z bezprostredného prameňa čerpal aj prof. Olaf *Broch* „Studien von der slovakisch-kleinrussischen Sprachgrenze im östlichen Ungarn" (Kristiania 1897) a „Weitere Studien etc." (Kristiania 1899), ale jeho inak výborné práce poťahujú sa len *na niekoľko obcí*, a na území východnoslovenskom širšom, po ktorom sú Rusi všade rozosiati a ktoré musíme celé skúmať, máme aspoň 1000 obcí. V Šemberovej rozprave „Mnoho-li jest Čechů, Moravanů a Slováků atď." čiastka o „Rusínoch na Slovensku" (na str. 665-669 v ČMČ. z 1876) nemá takej ceny, jakú majú ostatné čiastky. Opierajúc sa o úradný popis, v stoliciach gemerskej, tornianskej, boršodskej, spišskej, abaujskej, šarišskej, zemplínskej a ungskej načítal Šembera 147.770 grécko-katolíckych Slovákov a svoju radosť čitateľovi týmito slovami zvestoval: „Tím tedy, že poznavše neshodu etnografickou výše zpomenutou, vpočetli jsme řecké katolíky na východním Slovensku dle jazyka z většiny mezi Slováky, přivedli jsme výše 140.000 rodáků nám odcizených v lůno národa československého nazpět." — „Hranice sporného územia udávali rôzni spisovatelia: Šafárik, Czörnig, Bidermann, Holovackij, Šembera, Zaklinskij, Veličko, Broch a iní. Rozumie sa, že *odpovedne svojim náhľadom jedni rozširovali územie Slovákov, druhí Rusov; tých samých ľudí jedni pripočitovali ku slovenskej, druhí k ruskej národnosti,* pritom spravovali sa tu raz filologičnými. druhý raz konfessionálnymi pohnútkami. Ale dosiaľ nikto nesobral spolu všetkých znakov, charakterističných pre jednu i druhú súsednú národnosť a neroztiahol na ich základe dôkladnej hranice medzi Slovákmi a Rusínmi. A, zdá sa, nie skoro to stane sa, lebo je na to treba nielen veľa nákladkov, veľa času, ale aj veľa práce, jakú nestačí vykonať jediný človek, iba vedecká expedícia, složená z vedcov obidvoch zainteressovaných strán . . ." To napísal Vladimír *Hnatiuk* vo svojej rozprave „Slovaki či Rusini" 39—40. V slovenskej literatúre máme ludí, ktorým sa ľúbi uvedené stanovisko Šemberovo o pripočítaní slovenských gréko-katolíkov. Ich popredníkom je Jozef *Škultéty.* On píšuc o spore o rusko-slovenskú hranicu v Slov. Pohľadoch (1895, 502 —) napísal: „Komukoľvek prišlo dotknúť sa otázky: kde prestávajú Slováci na severo-východe Uhorska a kde začínajú sa Rusi, každý vyhlasoval ju za ťažkú. „Až po tuto chvíli — hovorí A. V. Šembera

1. Miesto prvotného dlhého *ó* vyslovujú: *i*, na pr.: kiň, vil, niž, stil atď. Všetky príklady zo Stebnika. Východní Slováci vyslovujú v takýchto a podobných prípadoch *u*, v spisovnej reči píšeme *ô*. Príklady: Po východnoslovensky kuň, vul, nuž, stul atď., v spisovnej reči slovenskej: kôň, vôl, nôž, stôl atď.

Hlásku *i* vyslovujú Rusi za *o* aj v predložkách (predponách) po, zo, pod, podo, obo. Príklady zo Stebnika: pišol (= pošol), pidnesli (= podniesli), pid dach (= pod dach). Tohoto zjavu nikdy nenajdeš u Slovákov.

Pripomenutie. Niektorí Rusi v takýchto prípadoch vyslovujú *ü* a nie *i*, tedy küň, vül, nüž, stül, püšol, püd dach atp. — I týchto ľahko rozoznáš od Slovákov. Ale miestami sa to *o* vyslovuje jako *u*, na pr. v Domaninciach alebo v Onokovciach, vidz rečové ukážky, a tu potom nastupuje shoda s východnou slovenčinou. V týchto prípadoch som sa opieral o ostatné hláskoslovné zjavy ruské.

(Č. M. Č. 1876: Mnoho-li jest Čechů, Moravanů a Slováků a kde obývají, str. 665.) — uvažovala se národnost rusínská (maloruská) v Uhřích vůbec podlé náboženství; obecný lid v Uhřích nazývá každého vyznavače náboženství řeckokatolíckého (starověrce), nehledě k jeho jazyku, Rusňákem či Rusínem.“ Tak hovorí i A. L. Petrov („Žurnal min. nar. prosv.“ Zamietki po ugorskoj Rusi 1892, str. 440.): „Na uhorskej Rusi i ľud i intelligencia vie len o rozličnosti náboženstva, ale nie o rozličnosti jazykov a národností.“ Áno, potkla sa na túto ťažkosť už i maďarská štatistika. „Této dva jazyky, najmä tam, kde miešano prichodia, sú v takej blízkej príbuznosti, že dôkladné rozlišovanie sotva môžeme očakávať, a tak stane sa, *že to isté obyvateľstvo, ktoré raz bolo vykázané ako ruské, inokedy ako slovenské prichodí v štatistických výkazoch* ... Popis školopovinných detí (1870) označil ruskú ako reč materinskú na mnohých takých miestach, kde sčítanie ľudu (1880) našlo slovenskú materinskú reč.“ (Láng Lajos és Jekelfalussy József: Magyarország népességi statisztikája, 1884, str. 142). V podobnom smysle bol sa vyslovil už i rakúsky Czoernig. (Ethnographie der Oesterreichischen Monarchie, 1857, str. VII.) Pri svojej poznámke, ktorú sme už uviedli, Šembera cituje i Dalimila: „Toto pojmenování (Rusín) vyznavačů náboženství řeckokatolíckého (obřadu slovanského) jest staré, neboť již Dalimil jmenuje v kapitole 23. své kroniky moravského biskupa sv. Metoděje Rusínem, an dí: „Ten arcibiskup Rusín biéše, mšu svú slovansky slúžiéše.“ Len z literatúry, ktorú ja znám o tomto predmete, mohol by som citovať ešte i viac hlasov, odvolávajúcich sa na to, ako ťažko je rozoznávať na tomto území Slovákov od Rusov, alebo naopak, Rusov od Slovákov. A z toho nasleduje, že *od Spiša, vlastne od gemerského Šumiaca počnúc, všetci uniati nemôžu byť Rusi. Keby všetci boli Rusmi, nebolo by nijakej ťažkosti pri rozoznávaní Slovákov a Rusov na tomto území: filologovia, etnografi, štatistikovia ľahko vedeli by si poradiť.* Sreznievský pozdejšie (1852) zmenil svoju mienku, vyslovenú roku 1843 v recensii Šafárikovho Národopisu, zmenil ju na ujmu Slovákov; ale to, že filolog, slovanský filolog a vážny muž mení tu svoju mienku, vari tiež dokazuje, že je otázka zamotaná, *že tí spišskí, abaujskí, šarišskí, zemplínski a ungvárski uniati nie sú samí Rusi.* V ruskej literatúre najnovšie zaoberal sa týmto predmetom A. L. *Petrov.* (Zamietky po ug. Rusi v Žurn. min. nar. prosv., 1892.). Ako ťažkosť rozhraničenia Rusov a Slovákov spomína nielen poprepletanosť osád, rozmanitosť miešaných, priechodných, jeden na druhý vzájomne účinkujúcich dialektov, ale ešte i *skutočné jestvo-*

2. Samohlásku „y“ vyslovujú uhorskí Rusi *svojím spôsobom*, nie tak, ako vých. Slováci. Zväčša počuješ tvrdý pazvuk, ktorý som označoval znakom: ъ. V Orlove: bъl (= bol); vъpiti, vъdobati oči, vъtočiti, vъveli ženu (m. vypiť, vydubať oči, vytočiť, vyviedli ženu); v s. g.: gambъ, vodъ (= gamby, vody); pl. akk.: rukъ, nohъ (= ruky, nohy); skrъta žena, po krъjomu (= skrytá žena, po kryjomu) atď. Vo výslovnosti rečený pazvuk pochyľuje sa dakedy tak, že počuť *ü*: chüžka, chtorüj (= chyžka, ktorý); *ö*: böti (= byť); *e*: do vojne (= do vojny). Rečený pazvuk pochyľuje sa v jedných a tých istých slabikách do rôznych zvukov. Tak počuješ: chъžka, chüžka, chežka m. chyžka. V Stebniku: do školъ (s. g.), nohaŭkъ (pl. n.), snopkъ (pl. n.). V Nižných Repašach môj rozprávkár temer dôsledne vyslovoval za *y*: *ü*, t. j. bohatüj, chudobnüj, chüža atď., ale aj od neho som počul pazvuk ъ, vidz v rečových ukážkach. Nielen u súsediacich

---

vanie viac alebo menej poslovenčených Rusov a možné jestvovanie poruštených Slovákov. Svoj materiál Petrov sobral od Rusov, tu narodených i tu žijúcich. Na základe tohoto materiálu skúma potom hranice, označené medzi Slovákmi a Rusmi hlavne Šafárikom, Golovackým, Czoernigom a probuje sám vymerať hranicu. Hranica jeho najviac srovnáva sa s Czoernigovou, idúcou ďalej na východ než hranica Golovackého alebo Šafárikova. Petrov vedie Slovákov ešte ďalej na východ, než Czoernig. V prešovskom uniatskom biskupstve, počitujúcom okolo poldruhastotisíc duší, bere za Rusov len 96.351. Škoda, že A. L. Petrov neznal prácu Šemberovu („Mnoho-li jest Čechů, Moravanů a Slováků a kde obývají“), ktorá je dosiaľ najvážnejším príspevkom k riešeniu tejto otázky. V svojich „Základoch Dialektologie československé“ (1864) Šembera pokladal za Rusov i obyvateľov gemerského Šumiaca, Telgárta a Vernára, no v tejto svojej pozdejšej práci (1876), pre ktorú sobral viac materiálu, dôkladne korrigoval svoju prvotnú mienku a z uniatov severo-východných stolíc načítal 147.770 Slovákov. (Na Spiši Šembera za ruské pokladá osady nad Ľubovňou.) Pán Mišík hovorí: „Žiaden Rus spišský (na dedine) nevydáva sa za Slováka, ale vždy len za Rusnáka, poťažne za Rusa a za takého považuje ho i každý Slovák.“ Iste i na Spiši, ale najmä v Šariši, na pr. v makovickom okrese, jest viac takých obcí, ktorých obyvatelia ešte za Márie Teresie boli protestantmi; vtedy, nútení prejsť a či vrátiť sa ku katolicismu, prešli radšej do východnej cirkvi. („De a midőn állandó földmívelésre fordult a rutén nép, Szepesben, Sárosban, Ugocsában és Marmarosban németek helyeit is foglalá el, a mihez a vallási zavarok is hozzátettek. *Sokan a protestáns hit elhagyására kényszerülvén, inkább a keleti, mintsem a római egyházba tértek, mert abban az úr-vacsorát két szín alatt vehették. Hunfalvy* Pál, Magyar ország Ethnographiája, 1876, str. 467.) Jozef *Škultéty* takto končí: „Keď my Slováci už raz toľko máme tých konfessií, *ja by som bol ešte radšej, keby nás s Rusmi spojovala ešte i viera.* Jestli medzi uniatmi na severo-východe Uhorska sú i Slováci, tak hľadajme ich, kde a ktorí sú?“ Pánu Jozefovi Škultétymu pritakuje dr Ľudovít *Bazovský*. V rozpr. „Nárečie viaceré zo Zemplína a zo Šariša“ píše v Slov. Pohľadoch z r. 1900, str. 205: „Je známo, že ešte posaváď nenie jasná otázka, kde vlastne je hranica medzi východnými Slovákmi a medzi našimi bratmi Malorusmi. Keď som minulej jasene v šarišskej a zemplínskej stolici práve v takých pohraničných krajoch chodil, nuž mal som príležitosť povšimnúť si všeličobo. Presvedčil som sa osobne o tom, že nenie správne, ako sa mockrát udáva, a ako na to menovite úradné osoby poukazujú,

so Slovákmi Rusov je hláska „y“ pazvukom, a nielen u nich sa pochyľuje do iných tvrdých samohlások, ale aj u obďalečných ich bratov. V auguste r. 1898 prežil som asi dva týždne v Strojnej nad Mukačevom chcúc vniknúť do tajností hláskoslovia uhorsko-ruského. Po viac dní som si dal rozprávať od Michala *Fotula,* vytrvalého rozpravača Hnatiukovho, ktorého zainteressovaní znajú už z Hnatiukových prác etnografičných („Etnografični materiali z uhorskoj Rusi“, III. a IV. sv. „Etnogr. Zbirnika“, vydaného Naukovým tovaristvom imeni Ševčenka. U Ľvovi 1897., 1898). Fotul tiež pazvukom vyslovuje „y“, ale Hnatiuk nevšímal si toho píšuc za „y“ z pravidla hlásku и. Vo forme бъl (= bol) písal bul. Z reči Fotulovej uvádzam: išoŭ peľa vodъ (gen.), rŭzbŭjnikъ slúchaľi (pl. n.), dúchъ (pl. n.) (tedy ъ za y). Fysiologicky povstáva pazvuk tým, že dychový prúd nepretrhneme po vyslovenej spolu-

žeby sa dva této národy, totiž Slováci a Rusi, na týchto vidiekoch dľa náboženstva rozoznať dali a že by „pravoslávni“ (= uniati) všetko Rusi, a katolíci zase Slováci boli. To je pravda, že všetci Rusi sú tam pravoslávni, ale *nie všetci „pravoslávni“ sú eo ipso Rusi.* Vo viacerých obciach, ktoré úradná štatistika považuje za ruské, keď som sa dopytoval, dostal som odpoveď: *„My smo Sloviaci.“* Štefan *Mišík,* ktorý zpomedzi slovenských spisovateľov vyniká svojou bezprostrednosťou vo východnoslovenských veciach, napísal v Slov. Pohľ. (1895, 570): „Že medzi privržencami gr.-kat. cirkvi sú i Slováci, o tom pochybovať nemožno. Ale počet gr.-katolíkov ťažko je určiť, keď nie je jasné, kde prestávajú Slováci a kde začínajú sa Rusi, menovite v takých obciach, ktoré majú miešané obyvateľstvo. Na žiaden pád nemôže počet ten byť tak značný, ako domnieval sa A. Šembera“... Štefan Mišík, rimsko-katolícky kňaz, prejavuje v tejto veci neobyčajne velikú striezlivosť a nepredpojatosť. On premohol v sebe národnostné sebectvo a úprimne poukázal na základy, na jakých sa má vykonať rozhraničenie ruských obcí od slovenských. V Slov. Pohľ. z 1895, na str. 501, napísal: „Ja som presvedčený, že otázka: či spišskí abo šarišskí a zemplínski uniati sú Slováci, nebude nastolená, *akonáhle bude koľko-toľko preskúmaná ich mluva; lebo potom každý nepredpojatý človek príde k presvedčeniu, že sú to vlastne Rusi.* Ráčte mi odpustiť, keď poviem, bez toho, že by som si osoboval rozhodujúce slovo, *že som so svojej strany už i teraz presvedčený o ruskej povahe i o ruskom pôvode našich spišských uniatov.“* — Jazyk ruský a slovenský, a vlastne jazykové rozdiely v nich sa javiace, *sú jediným vhodným delidlom národnostným na rozhraničenie Rusov od Slovákov.* Ja som tiež na této základy založil svoju rozhraničovaciu prácu a dúfam, že nebude mať proti tomu námietok ani p. Jozef *Škultéty,* lebo mlčky schválil už také stanovisko, vidz Slov. Pohľady z r. 1896, str. 125–126: „Sporu nášho (o hranicu medzi Slovákmi a Rusmi, píše tam) povšimnul si i prof. A. J. *Sobolevský,* tohoto času, nakoľko ide o jazykovú a ruskú stránku otázky, asi prvá auktorita. Zreferujúc články Slovenských Pohľadov v Živej Starine prof. *Lamanského* (1895, II, 235–236), hovorí o nich, že sú *chudobné na dáta. „Hlavné, čo dáva farbu národnosti, jej reč, určuje sa v článkoch slovenského časopisu len všeobecnými frásami.* Nárečie uniatov, ktorí sú predmetom sporu, zovie sa silne poslovenčeným, majúcim russismy, a nič viac. Jestli ono je slovenské s russismami, tak ním hovoriaci sú, rozumie sa, Slováci; jestli je ruské so slovenismami, tak ním hovoriaci sú Rusi. Rozdiel medzi maloruským nárečím (*i* miesto *e* a *o*, plnohlasie, *ž* a *č* z *d* a *t*) a slovenským

hláske, ale ho ani gambami neupravujeme, t. j. pri nepretrhnutom dychovom prúde spoluhlásku vyslovujeme samu o sebe. Vyslov: duch (s pretrhnutím dychového prúdu, jednoslabične) a du-chъ (nepretrhnúc po *ch* dychový prúd, dvojslabične). Počul som od Fotula aj *dm* (m. dym) temer s neslyšiteľným pazvukom po *d*. Pazvuk vyznieva do rozličných tvrdých samohlások (e, o, ö, u, ü) celkom nahódile, podľa toho, že v akej posícii sú gamby v tom okamžení, keď dychový prúd pretrhneme. Iné príklady z reči Fotulovej: Porcija paľenk*u* (з. g., m. „y"), do komor*u* (s. g., m. „y"); šabot*ü* (= čoboty, boty, pl. n.), vol*ü* (= voly, pl. n.); umöüsia (= umyl sa), šort pišoü malöm (= malým!) chlapcom atď. Dosť nám je tu vedeť, že je uhorsko-ruské „y" pazvukom, ktorý rozmanite vyznieva, blížac sa hláskam: *e, ö, o, ü, u,* kedy jako, bez pravidla, tak na pr. infinitiv „byť" počul som z úst Fotulových

je tak veľký, že spor o prináležaní jazyka k tomu alebo druhému nárečiu možný je len vtedy, keď jazyk predstavuje pestrú smes, ktorú ťažko určiť. Okrem toho, medzi russismami a russismami je rozdiel: jestli sú ony názvy kultúrnych predmetov (rastlín, nádob, odevu atď.), tak nemajú pre etnografa nijakej ceny, ukazujúc len toľko že upotrebujúci ich alebo ich predkovia mali potyky s Rusmi; jestliže sú obyčajnými slovami reči (s významom hovoriť, videť, jesť atď.), tak môžu ukazovať na to, že upotrebujúci ich pochodia od predkov Rusov. P. Mišík napiera na to, že sporní uniati nazývajú seba Rusmi, a preto nalieha, aby boli uznaní za Rusov. Ale sám rozpráva o Poliakoch spišských, hovoriacich po poľsky, no menujúcich sa Slovákmi. My môžeme ukázať na ruských katolíkov v Bielorusku, hovoriacich po rusky, ale nazývajúcich sa Poliakmi. *Nazvanie nemá značenia a nerobí Rusov Slovákmi a naopak*" atď. Že pán redaktor Slov. Pohľadov odtlačil vyšné miesta a že ich nepodvrátil, z toho sa smie zatvárať, že ani on neodporuje Sobolevského mienke, podľa ktorej *reč dáva farbu národnosti a nazvanie nemá značenia a nerobí Rusov Slovákmi a naopak.* Ja tomu tak rozumiem, že na národnosť Šemberových grécko-katolíckych Slovákov (udal ich počtom 147.770 duší) nijakého vlivu nemá to, že sa sami priznávajú ku Slovákom, práve tak ako na národnosť spišských Poliakov nemôže mať vlivu to, že sa oni popísať dali za Slovákov. Tu smie rozhodovať, *pokiaľ ide o jazykovedecké záujmy*, jedine a výlučne reč, „ktorá dáva farbu národnosti"; „priznanie nerobí Rusov Slovákmi a naopak." To jest: Šemberových grékokatolíkov iba natoľko smieme pripočitovať ku Slovákom, nakoľko už zabudli svoju ruskú reč a skutočne rozprávajú už po slovensky. — Z národopisných mápp, na ktorých je národopisná hranica ruskoslovenská *do podrobna* znázornená, pripomínam iba dve najnovše: 1. *„A népfajok északon"*, obsahuje vo svojej polnočnej čiastke celé východnoslovenské územie širšie, vyšla jako V. príloha k veľkému dielu Pavla *Balogha* „A népfajok Magyarországon", vydanému uh. kr. ministerstvom osvety (v Budapešti 1902); 2. *„Národopisná mapa uherských Slováků"*. Vydal dr Lubor *Niederle* (Praha 1903). Obidve spomenuté mappy opierajú sa o výsledky úradného popisu, prvá o popis z r. 1890 a druhá o popis z r. 1900. Poneváč som ja neoddeľoval ruské obce od slovenských na základe priznanej a popísanej národnosti, ale na základe skutočnej národnosti obcí, zistenej z ich reči, samo sebou sa rozumie, že hore uvedené udaje moje nesrovnávajú sa s udajami menovaných mápp. — O ruskoslovenskej hranici národnostnej podrobných informácií nenajdeš v mappách ruských. Darmo by si hľadal. Okrem toho ruské národo-

takýmito formami: b*u*ti, b*ö*ti, b*o*ti. — Východný Slovák za „y“ z pravidla vyslovuje čisté „*i*“, tedy: porcija pałenk*i*, do komor*i*, vol*i* (pl. n.) um*i*l śe, atď. Takéto ruské „y“ Slovák ani vysloviť nevie. Aj Hnatiuk poznamenal (Rus. Priaš. epar. str. 19): „Samozvuk *y* se jedinij z rusnackich zvukiv, jakij Sloviakovi spravliaje trudnisť u vihovori.“

3. Za cirkevnoslovanské (i naše slovenské) gruppy *la, ra, rê,* má uhorská ruština z pravidla gruppy *olo, oro, ere,* tak hovoria: zoloto (= zlato), holova (= hlava), polotuo (= plátno), molodüj (= mladý), volosok (= vlások), korova (= krava), boroda (= brada), bereh (= breh). Tento úkaz ruského hláskovia je známy pod menom „plnohlasia“ („polnoholosia“). Z toho nasleduje, že kto hovorí: korova, holova atp., toho nemôžeme pripočitovať ku Slovákom.

4. Tvrdé *l* vyslovujú uhorskí Rusi trojako:

a) Vyslovujúc ho oprú konec jazyka medzi vrchné zuby a ďasná, prišo*ł*, da*ł* atď.

---

pisné mappy, ktoré sú, *spletúvajú národnosť s vierovyznaním a farbou ruskej národnosti natierajú všetky také kraje a miesta, kde bývajú grécki katolíci.* Také ruské mappy, ktoré na základe vierovyznania určujú hranicu medzi Slovákmi a Rusmi, sú této: 1) *Rus'-Ukrajina i Bila Rus'.* Karta etnogr. pisľa ros. polkov. gen. štabu A. F. *Rittichá.* 2) *Karta Haličini, Bukovini i Uhorskoj Rusi.* Vidana tovaristvom „*Prosvita*“. U Ľvovi 1887. Na týchto mappách najdeš farbou ruskej národnosti natrené aj také miesta, kde bývalú ruskú národnosť už iba viera označuje. Podrobnej kritike sa této mappy vymykajú; sú kreslené len širokými črtami znázorňujúc ohromné zemopisné priestory na malom kuse papieru. Pre rozhraničenie Rusov a Slovákov už aj z tejto príčiny nemôžu poskytovať informácií. Pre tento cieľ, z hruba, dobre označuje ruskoslovenské národnostné pomery východnoslovenského územia „*Etnografičeskaja karta Russkago narodonaselenija v Galičine, severovoztočnoj Ugrii i Bukovine*“. Sostavlena Jakovom Th. *Golovackim.* Ale ani ona nejde do podrobností. (Spišských Poliakov neoddeľuje od Slovákov) — Zpomedzi starších etnografičných mápp vyzdvihujem len jednu, prácu nášho slávneho rodáka Joz. P. *Šafárika.* Ale pre rusko-slovenskú hranicu etnografičnú nepodáva informácií ani jeho „Slovanský Zeměvid“. (V Praze 1842.) Zahrňuje priestranstvo všetkých Slovanov na malom kuse papieru a podrobnosti tedy miznú. Iba to videť zo zemovidu, že Šafárik k Rusom pripojil bol temer všetku zatopliansku čiastku východnoslovenského územia užšieho. V III. vyd. svojho Slov. Národopisu, ktoré vyšlo r. 1849, tedy 7-imi rokmi po zemovide, na str. 22. takto vyznačil rusko-slovenskú branicu: (Nářečie maloruské) přejda do Uher (z Haliče), řečištěm Teplé přez Rokytov k Dlouhé Louce nad Bardějovem; odtud na jih přez Kurimu až *blízko Hanušovec na Teplé;* odtud se zahybuje k severu a obchází Stropkov, Sninu a Humenné, čili sídla tak jmenovaných Sotákův, *docházeje opět Teplé pod Hanušovci; odtud padá k jihu korytem Teplé i Ondavy až do ústí Ternavy;* odtud běží k východu nad Butkovci, přez Mukačevo až nad Berehy ... — Toto hraničné vyznačenie sa srovnáva s tým, ktoré načrtal v zemovide, ale skutočnému stavu vecí nemohlo zodpovedať už ani za doby Šafárikovej.

b) Vyslovujúc ho zavrú ústnu dutinu oprením spodnej gamby o vrchné zuby: prišo*v*, da*v* atď.

c) Vyslovujúc ho stiahnu jazyk nazad, aby sa nikde ústnej dutiny nedotýkal a dychový prúd vyrúti sa pomedzi polootvorené zuby a gamby zvukom polovičného *ŭ*: prišo*ŭ*, da*ŭ* atď.

Oproti tejto trojakej výslove tvrdého *l* východní Slováci majú len spomenuté pod a) „ł“, ale aj toto vyslovuje sa často už tak, že sa konec jazyka neopre medzi vrchné zuby a ďasná, ale o podnebie povyše ďasán; vyslovuje sa tedy často už ako tak rečené stredné „l“.

Na to niet pravidla, kde sa vysovuje *ł*, *v*, *ŭ* za tvrdé *l*. Počuť vedľa seba da*ł* i da*ŭ* i da*v*. V čin. príč. min. v Niž. Repašach počuť naveky *ŭ*, *v*: išoŭ, viďiŭ, zaprodaŭ; žena s'iďiŭa a s'a obuvaŭa, ona odpoviňa; ďiŭča priš*ŭo*, nechťiŭo piti, jak s'a s nim povodiŭo atď. Popri *ŭ* počuť aj *v*.*) Východný Slovák povie naveky: išo*l*, žena *ś*edze*l*a, dzivče priš*l*o atp. Iné príklady: po*ŭ*nyj, vo*ŭ*k, *ŭ*apiti, z*ŭ*omiti, poŭovička, voŭŭ**) (pl. n.) atď. Východný Slovák: pu*l*ni, vi*l*k, *l*apic, z*l*omic, po*l*ovička, vo*l*i atp. — Rozdiel medzi ruskou a slovenskou výslovou je jasný.

5. Spoluhlásky *d*, *t* pred mäkkými samohláskami a pred zmizelým ь vyslovujú sa: *ď*, *ť*. Príklady: *ď*id, *ď*ivočka, *ď*itki, *ť*ilo, *ť*isnüj, kis*ť*, šers*ť*, šisť atď. Vo východnej slovenčine v slovanských slovách naveky *dz*, *c*: *dz*ed, *dz*ivka, *dz*ecko, *c*elo, *c*esni, kos*c*, śers*c*, šes*c* atp.

Pripomenutie. Hláska *i* je preto mäkká v slovách ďid, ďivočka, ďitki, ťilo, ťisnüj, lebo je striednicou za cirkevnoslovanské *ě*. Staré slovanské *i*, ktoré je mäkké v slovenčine, i vo východnej, vyslovujú Malorusi, tedy i uhorskí Rusi, *svojím vlastným spôsobom, blížiacim sa k „y“, vyslovenému jako „ü“*. V ich reči je ono tedy tvrdé, píšu ho znakom и. Pred и sa *d*, *t* nemení v *ď*, *ť*, ale vo východnej slovenčine aj v takýchto prípadoch mení sa v *dz*, *c*. Súhlasu niet tedy ani v tomto prípade medzi ruskou a východnoslovenskou rečou. Príklady: cho*dy*ty, bu*dy*ty, va*dy*ty sia atď. vyslovujú sa vo východnej slovenčine: cho*dzic*, bu*dzic*, va*dzic* śe.

---

*) Dľa dra Emila *Ogonowského oŭ*, *ov* stáva len v mužskom rode čin. príč. minulého, vidz jeho príslušné spisy gramatičné: Studien auf dem Gebiete der Ruthenischen Spr. Lemberg 1880, str. 67. — O ważniejszych właściwościach języka ruskiego, v Rozpr. i spravozd. wydz. filolog. akad. um., X., w Krakowie 1884., 52—53. — Gramatika ruskoho jazyka. U Ľvovi 1889., 33. —

**) Dľa uvedených spisov *Ogonowského* mimo čin. príč. m. zjavuje sa *ŭ*, *v* m. *ł* iba za staroruské ъl a cslov. lъ.

6. Spoluhláska *v* na konci slova a pred spoluhláskou vyslovuje sa v ruštine jako *ŭ* alebo *u*: pl. g. dukato*ŭ* (Niž. Repaše), pra*ŭ*da, kre*ŭ*da (= krivda), stu*ŭ*ka (= stovka), ďi*ŭ*čina, *ŭ* znak (v znak), *ŭ* puťovi (v púti). V tých istých slovách počuť *ŭ* i *u*: *ŭ*ziati i uziati, *ŭ* puťovi i u puťovi. Všetky príklady z Domaniniec. — Východní Slováci vyslovujú *v*: pra*v*da, kri*v*da; na konci slov a pred temnými *f*: dzi*f*če, *f* cesce atď.

7. Za cirkevnoslovanské *žd, št* (z dj, tj) majú Rusi *ž (dž), č*: meži (prăp.) meža, rža, urožaj; sviča, nič, mačicha, pleči atď. Východní Slováci *dz, c*: medzi, medza, rdza, urodzaj; śvica, noc, macecha, pľeca atď.

8. Slovesá končia sa v neurčitku na *-ti;* druhá čiastka prípony je tvrdá, vidz pripomenutie v 5. bode tohoto §-u. — Vo východnej slovenčine na *-c*. To jest v maloruštine hovoria: daty, pisaty, znaty atp., vo vslenčine: dac, pisac, znac atp.

9. Maloruské slovesá v 1. os. jedn. č. prít. času, s nepatrnou výnimkou,*) prijímajú príponu *-u:* ja plet*u*, pek*u*, znaj*u*, piš*u*, ber*u*, kupuj*u* atď. — Slovenské prijímajú príponu *-m:* ja plece*m*, peče*m*, zna*m*, piše*m*, berem, kupuje*m* atď.

10. Maloruské slovesá v 3. os. množ. č. prítomného času prijímajú: *-ať*, *-uť ('ať, 'uť):* oňi chvaľ*ať,* choď*ať,* ľub*iať,* plet*uť,* pek*uť,* znaj*uť* atď. Vo východnej slovenčine té isté prípony bez koncového *-ť:* oňi chvaľ*a*, chodza, ľub'*a*, pľet*u*, peč*u*, znaj*u* atď.

Koncové *ť* býva i tvrdé, tak na pr. v rečovej ukážke z Niž. Repaš: Sam vladyka za nim spivaju*t*. V Domaninciach je mäkké: naj sia beru*ť*, oni z mene smich robia*ť* atď.

Pripomenutie. Prípona 3. os. jedn. č. prítomného času zachovala sa v slovenčine len v jes*t* a nie*t*, vidz „Ruk. spis. reči" str. 100, naproti tomu v uhorskej ruštine sa úplne zachovala v poniektorých skloňovacích vzoroch.**)

---

*) Vidz 258. § Ogonovského „Gram. rus. jaz." (U Ľvovi 1889). Viac výnimók zaznamenáva Hnatiuk v rozpr. Rus. priaš. epar. 22. str.

**) Srovn. 3. bod 258. §-u v práve uvedenej Grammatike Ogonovského. Rusi v Domaninciach hovoria: ona služi*ť*, ľubi*ť*, plati*ť*, vidi*ť* atď. Východní Slováci: ona služi, ľubi, placi, vidzi atď. Rusi v Niž. Repašoch: on skarži*t* s'a, prosi*t* s'a atď.

53. §. Národnosť ruská je na ústupe. Táto mienka sa všeobecne šíri. Nedá sa tajiť, že národnosť ruská ustupuje slovenskej na východnoslovenskom území užšom. Ale nie tou mierou, jako myslí Hnatiuk. *Hnatiuk* napísal („Slovaki či Rusini“ 80/81.): „Rusíni západných uhorských stolíc sú nie čistého týpu; bolo by možné pomenovať ich „Wasser-Ruthenen“, podobne tomu, jako sa menujú sliezski Poliaci „Wasser-Pollaken“. *Ich odnárodňovanie postupuje chytro ešte aj teraz napred a jak sa neobjavia dajaké neočakávané okolnosti, v tomto století nezbudne z nich ani stopy: všetci zahynú v maďarskom a slovenskom mori.*“ Tu niet miesta, aby sa rozpisoval o tom, či sa uhorskí Rusi dobrovoľne maďarčia či nie; to nepatrí do rámcov tejto práce. Ale čo sa týče ich odnárodňovania v prospech slovenskej národnosti, úprimne vyznávam, že sú Hnatiukove obavy neopodstatnené. Národnosť ruská ustupuje síce slovenskej, ale len *v medziach prirodzených konsekvencií a len veľmi pozvoľne.* Tam sa Rusi skoro poslovenčujú, kde bývajú malými ostrovami v slovenských krajoch alebo menšinami v slovenských obciach. To je ústup prirodzený. Silnejšie počtom ruské obce zachovávajú svoju národnosť uprostred inorečového obyvateľstva *po celé stoletia.* Objasním to nižšie príkladami, tam, kde budem merať expansívnu silu východnoslovenskej reči.

Maďari.

54. §. Maďarské alebo aspoň väčšinou maďarské obce sú

a) na východnoslovenskom území užšom: Bester, Bidovce, Čaj Vyš., Čaňa, Ďurkov, Hardišče, Herľany, Humenné, Košice, Kožuchov, Michaľovce, Rakoš, Salanc, Salančik, Vranov, Žadáň. Vypočítané boly už na str. 59 jako maďarskorečové ostrovy východnoslovenského územia užšieho. Tam spomenuté bolo aj to, že menšinami Maďari bývajú vo všetkých mestách a mestečkách.

b) poza poludňajšiu hranicu východnoslovenského územia užšieho, počínajúc od obce Poproč v Abaujskej až po Ungvár *maďarské sú všetky obce* až na výnimky, vypočítané na str. 60. a nasl.

Z labyrintu miestopisných názvov.

55. §. „Národopisná mapa uherských Slováků“, ktorú vydal dr Ľubor *Niederle* v Prahe r. 1903, obsahuje temer všetky miestopisné názvy východnoslovenského územia. Ale on slovenské názvy nečerpal z vlastných vedomostí a zkúseností, on ich bral z takých

literárnych studníc, aké našiel. Všetky svoje studnice pomenoval v „Úvode", tam uviedol aj mená literátov, ktorí mu súkromne boli na pomoci. Niederleho miestopisné udaje mohly byť takto len potiaľ správné, pokiaľ boly správné studnice.

Nemohol som tak podávať miestopisné názvy východnoslovenského územia, jako ich podáva Niederle. On sa neopiera o nijaké vedome ustálené pravidlá alebo zásady. Jeho hlavným vodidlom bolo, aby sa názvy východnoslovenské objavovaly v rúchu spisovného jazyka. Ale pri jednotlivých prípadoch zaiste i sám pocítil, že sa spisovnou formou názvu hodne a niekedy až do nerozpoznania oddialil od skutočného východnoslovenského názvu, a preto ku názvom spisovným pre istotu prikladal aj názvy východnoslovenské. Takýmto činom uvádzal mnohé obce dvoma menami, niekedy aj troma, štyrma, podľa toho, koľko ich našiel v studniciach, z ktorých čerpal. Okrem toho neprestajne váhal, či sa má opierať pri napísaní názvu o živú etymologiu východnoslovenskú, a či o formu ustálenú úradne pre úradný jazyk.

Posvieťme si zblízka na túto vec:

Vieme, že vo východnoslovenskej reči niet dlhých slabík. A predsa u Niederleho máme názvy: Ujsal*á*š, Gir*á*ltovce, Olčv*á*r, Folkm*á*r, Op*á*ka, Boľ*á*rov atď. Odkiaľ sa tu vzala tá dlhá slabika? To nám objasnia úradné názvy tých obcí: Újszáll*á*s, Gir*á*lt, Olcsv*á*r, Folkm*á*r, Op*á*ka, Boly*á*r. U domášneho ľudu; Ujsalaš, Giraltovce, Očvar (do Očvara), Foľkmar, Opaka, Boľarov. Ale nielen v pravopise dáva sa prednosť úradným názvom. U Niederleho nachádzame takéto slovenské názvy: Slov. Raslavica (podľa m. Tót-raszlavica; po slen. Slov. Raslavice, zo Slen. Raslavic), Koterbach (m. Kotterbach; slen. Koterbachy, z Koterbach), Úloža (podľa m. Ulozsa; slen. Ulož, do Uloža, v Uložu), Lengvart (m. Lengvárt; slen. Lengvarty, z Lengvart), Dvorec (m. Dvorecz; slen. Dvorce, do Dvorec), Lubotiň (m. Lubotin; vslen. Ľubotiňa, z Ľubotiňi), Oršavce popri Oľšavce (podľa m. Orsócz; vslen. O*ľ*šavce), Žegra (m. Zsegra; slen. Žehra), Slatvín (m. Szlatvin; vslen. Sła*c*vina, literárnoslovensky muselo by tedy byť: Slaťvina), *D*ravce (m. *D*arócz; u domášnych ľudí: *Zd*ravce), Sedik*e*rt (m. Szedik*e*rt; vslen. Šedzik*a*rt, v závorke Niederle aj toto udáva), Nemeš*a*ny (m. Nemessán; u domášnych: Nam*e*šani) atď. atď.*)

---

*) *Niederlovo* názvoslovie natoľko je odvislé od úradného názvoslovia, že k bežným názvom slovenským pre lepšiu istotu pridáva v závorke aj názvy,

Z týchto príkladov dostatočne vysvitá, že slovenské názvy podriaďuje svojimi formami príslušným názvom úradným, a síce všade na ujmu domášneho východnoslovenského názvu. Samo sebou sa rozumie, že zásady môžu byť rozličné a *rovnako oprávnené. Vyskytujú sa prípady, jako neskoršie uvidíme, v ktorých je nevyhnutne treba opierať sa o formy úradného jazyka maďarského.* Ale na tomto mieste nejde o to, či je výš uvedená zásada správna alebo oprávnená, tu ide o dokázanie, že je táto zásada nielen nie dôsledne prevádzaná, ba že je inými príkladami rovno — zatratená. U Niederleho sú názvy: Sokoľany, Bernátovce, Kosťany — Koscany, Buzice, Bolog, Siplák, Byster — Bystiar, Baškov, Slaná (v závorke Šovár), Lesníček, Kysa*k*, Harša*k* a i., ktoré sú zoslovenčeninami maďarských foriem: Szakaly, Bernátfalva, Csontosfalva, Búzafalva, Bologd, Szépl*a*k, Beszter, Baška, Tótsóvár, Erdőcske, Kőszeg, Harság. Keby z týchto príkladov bolo videť, že sa Niederle preto odchýlil od maďarských foriem, aby sa prichýlil ku domášnym slovenským, každý by tej veci porozumel. Ale sa vec nemá tak. V prvých prípadoch maďarčily sa slovenské názvy na úkor výslovnosti a mluvničnosti východnoslovenskej, v týchto druhých prípadoch slovenčia sa maďarské názvy na úkor srozumiteľnosti v reči východnoslovenskej. Aby sa vyslovil odbornícky: V prvom prípade neboly slovenské názvy hláskoslovne a mluvnične slovenské, v druhom prípade nie sú slovnikársky slovenské. Spomenuté miestné názvy východní Slováci neznajú totiž Niederlovskými formami. Užívajú miesto nich této: Sakaľ, Bernatfala, Čontošfala, Buzafala (i -falva), Bologd, Sipl*a*k, Bester, Baška, Šomvar, Erdička, K'esa*g* (do K'esaga), Haršag (do Haršaga).

Videť z toho, že v Niederleho nomenklatúre *niet vedome ustálených zásad alebo pravidiel, a že som bol tedy oprávnený odchýliť sa od nej.*

Ja som na samom mieste sobral všetky obecné názvy východnoslovenského územia a to mä oprávnilo kriticky rozobrať nomen-

---

opierajúce sa o maďarský názov. Tak má: Štvola a Štola (m. Stóla), Stráže a Stráža (m. Sztrázsa), Plaveč a Plavča (toto posledné môže byť len podľa maď. formy na — *a*: Palocsa), Poloma a Polom (m. Polom), Bystré a Bystrá (m. Tapolybisztra, po slen. len do Bistr*eho*), Bohdanovce a Bogdanovce (m. Bogdány), Močidlany a Močoľany (m. Mocsolya), Marhaň a Marhoňa (m. Margonya), Korytné a Korotnok (m. Korotnok), Tepličany — Cepličany a T*a*pličany (m. T*a*polcsány) atď. atď.

klatúru východoslovenskú a už v tejto práci prakticky užiť výsledkov svojho rozboru. Pri rozbore východišťom mi boly miestopisné udaje Niederleho „Národopisnej mapy“, lebo v nich vidím vrchol vedomostí poskytovaných literatúrou.*)

Ak nechceme živiť a posilňovať zmutok, aký dosiaľ vládne v obore miestopisných názvov východoslovenského územia a jak chceme uviesť jednotný poriadok, záväzný i pre spisbu i pre vzdelanejších východných Slovákov, treba sa nám pojednať so skutočnými okolnosťami a poskytnúť koncessie východným Slovákom na ujmu spisovnej reči slovenskej.

56. §. Pri písaní východoslovenských názvov musíme uvážiť, že sú hláskoslovné zákony východoslovenskej reči v podstate odchylné od hláskoslovných zákonov spisovnej reči, svoj pravopis musíme tedy pripodobiť hláskoslovným zákonom východnej slovenčiny.

Východní Slováci miesto spisovného *ť, ď* a miesto gruppy *šť* vyslovujú: *c, dz, šč.* Neznajú samohláskového *l, r.* Obmäkčujú aj také spoluhlásky (ś, ź, b', m' p', r'), jaké my neobmäkčujeme. Z pravidla nemajú dlhých slabík, ani dvojhlások v smysle spisovného jazyka. A preto dľa môjho náhľadu východoslovenské miestné názvy tak bolo treba písať, aby sa hláskoslovné protivy miernily

*) Poznám miestopisné slovníky a nepokladal som za potrebné čerpať z nich poučenia. Zpomedzi topografičných prác vyčnieva „Geograpisch-Historischer u. Producten-Lexicon von Ungarn“, sostavený a vydaný od Jána Mateja *Korabinského* v Prešporku r. 1786. Už jeho „Atlas Regni Hungariae“ nenie tak pozorlive sostavený, čo sa týče slovenskej nomenklatúry. Udáva „Hanussovecz“ m. Hanušovce (v Šarišskej), „Mihalyovecz“ m. Mihaľovce (v Zemplínskej), „Kohutovcze“ m. Kakašovce (v Šarišskej), „Ochrance“ m. Ohradzany (v Zemplínskej, Görögínye), „Plotzko“ m. Ploské (v Šarišskej), „Kapussan“ m. Kapušany (v Šarišskej), „Hedrichovcze“ m. Hendrichovce (v Šarišskej) atď. V „Lexicone“ sú té mená správne podané. Že zkade vzal Korabinský v Lexicone „Zemno“ m. „Zemplín“, to neviem, ale podotýkam, že na Atlase nepojal toto meno do soznamu tých, ktoré majú popri úradnom osobitý slovanský názov, t. j. z Atlasu „Zemno“ vypustil. Počnúc od Korabinského „Lexicona“ až po Niederlovu „Mapu“, neobjavily sa také súborné práce, čo sa týče nášho topografického názvoslovia, ktoré by boly hodné osobitého uváženia. V tomto prípade ide len o východoslovenské územie, o ktorom veľa písal Vladimír *Hnatiuk,* — podotýkam tedy osobite, že ani v jeho prácach niet správnej nomenklatúry. V rozprave „Rusini prjašivskoj eparchii i ich hovori“, uverejnenej v „Zapiskach nauk. tovar. im. Ševčenka“ (R. 1900, kn. III. a IV.),

a aby napísané názvy aj východným Slovákom aj ostatným Slovákom rovnako boly na úžitok.

Uznal som za dobré zachovávať hláskoslovné zákony východnej výslovnosti *pokiaľ to dovoľuje bežný pravopis slovenský a pokiaľ inakšie nenakladá srozumiteľnosť napísaného názvu.* Píšem z pravidla *c, dz, šč* miesto spisovného *ť, ď, šť,* zachovávam skutočnú výslovnosť za samohláskové *l, r,* a v ostatných veciach usiloval som sa vystihnúť tú mieru obapolných hláskoslovných ústupkov, ktorá môže byť zárukou toho, že sa východnoslovenské názvoslovie u obidvoch strán uplatní.

Podrobne udávam, ako som v tých veciach postupoval:

1. Východnoslovenské *c,* vzniklé z mäkkého alebo zo zmäkčeného *ť,* Niederle nahradzoval pôvodnou spoluhláskou, ale i sám cítil, že sa tým hodne odchýli výslovnosť názvu, a preto kládol do závorky aj východnoslovenskú formu. Písal: Teplička (Ceplička), Teplica (Ceplica), Kojetice (Kojecice), Meretice (Merecice), Ťahanovce (Cahanovce), Tibava (Cibava). Ba vo dvoch prípadoch vôbec nepripodobil východnoslovenské formy spisovnému jazyku, tak nezmenené má: Lucina (domášne: Ľucina) a Vicež (domášne: Vicež), ktoré v úradnom jazyku znejú takto: Li*t*inye, Vi*t*éz. Píše aj Vechec (domášne: Vehec); ale môž' byť, že sa v tomto prípade oprel o etymologiu maď. názvu „Vehé*cz*“.

podal Vlad. *Hnatiuk* soznam „rusnáckych“ a „slovenských“ obcí zo stolíc zemplínskej, šarišskej, spišskej a abaujsko-tornianskej. V sozname menoval obce po slovansky, prikladajúc k nim do závorky úradné názvy. Jeho slovanské názvy som si vyznačil, ale som sa ich, žiaľbohu, dovolávať nemohol. Sostavené sú bez kritiky. On uvodí na pr. zo Spiša: Lengvart (m. Lengvarty), Dravce (m. Zdravce), Malý Hnilec (m. Hnilčik), Stracena (m. Stracené), Slatvin (m. Slaťvina), Katunovce (m. Katune), Toporc (m. Toporec), Stražka (m. Stražky), Straža (m. Straže), Nižný a Vyšný Lapš (m. Lapše), Nová Biala popri Bela (m. Nová Belá a Belá), Nedec (m. Nedzeca), Sub-Lechnica (m. Nižné Švaby), Starý Majir (m. Vyšné Švaby), Holomnica (m. Hololumnica), Forberg (m. Foľvark). A menších chýb jest ešte dosť pri názvoch zo Spiša. — Dôležitá je polemia dra St. *Eljasza-Radzikowského* so Štefanom *Mišíkom,* ktorú mali v SMSS o miestopisných názvoch Spiša. V II. roč. podal Mišík topografičný príspevok pod názvom „Miestné mená vo Spiši“ (str. 29—39, 213—230). Zas v III. ročníku pod názvom „Niektoré slovenské miestopisné názvy vo Spiši“ (str. 17—21). Ozval sa proti niektorým udajom Mišíkovým dr St. *Eljasz-Radzikowski* v IV. roč. na str. 61—62. A na jeho námietky za horúca odpovedal *Mišík* tamže na str. 62—68. Znova sa ozval Eljasz-Radzikowski v tom istom ročníku na str. 159—163 a zas hneď mu tam odpovedal Mišík na str. 163—169.

Dľa vyslovenej zásady ja píšem názvy len východnoslovenskými formami, tedy: Ceplica, Cahanovce, Ľucina atp.

Na tom istom základe píšem nielen: Podhra*dz*ik, Hra*dz*isko, ale aj Bu*dz*imir, Ken*dz*ice, *Dz*apalovce, *Dz*urdzoš. Niederle má: Ken*d*ice, Bu*d*imir, *Ď*apalovce, Ďurdoš, a popri nich v závorke mnou uvedené formy s *dz;* pri Hra*d*isko vôbec neuvodí formy s *dz*.

Pripomenutie. Nepochybujem, že sú názvy Kendzice, Dzurdzoš od neslovanských mien týchže obcí: Kende, Györgyös, a viem aj to, že východní Slováci znesú v názvoch od neslovanských mien aj mäkké *ť*, *ď*. Mám zaznačené: Maťašoûce (v Zemplínskej), Maťaška (v Šar.), Aďidoûce (tiež v Zemplínskej), Ďurkoû (v Abaujskej), ale som predsa nepísal s Niederlom Kendice a Ďurďoš, lebo som sa nechcel odchýliť od vyslovenej zásady, t. j. nechcel som písať *ď* tam, kde východní Slováci v skutočnosti vyslovujú *dz*. A okrem toho neslovanského pôvodu *ď*, *ť* je len výnimočný zjav, môže byť, že shora horkoťažko obsiahnutý. Popri takom *ď* poskakuje aj *dz*. Tak Niederle miesto A*ď*idoûce má A*dz*idovce, a ja som počul popri *Ď*ur aj *Dz*ur, toto posledné v Ľubotini. Tiež som si zaznačil *D*edačoû (v Koškovciach) popri *D*edačoûce (v Humennom), a Niederle i Hnatiuk uvodia formy s *dz*. Niederle: *Dz*edačov, Hnatiuk: *Dz*edašovce. Spoluhlásky *ď*, *ť* sú natoľko cudzie východnoslovenskej ústrojnosti, že sa ich všemožne usilujú zbaviť, tak vyslovujú za *Megye* (v širockom okr.) Me*dz*any, za *Megyes* (v toplianskom okr.) Me*g*eš, za *Sámogy* (v mich. okr.) Šamu*d*ovce.

2. Spoluhláskovú gruppu *šč* zachovávam. Píšem: Nižné a Vyšné Revi*šč*e, Tarhovi*šč*e, Chlivi*šč*e, Krivo*šč*any, *Šč*avnik, Hardi*šč*e. Niederle píšuc Štiavnik ani v závorke neuvodí východnoslovenskej formy, a veru je veľký rozdiel vo vyslovení oboch názvov: Šti— avnik (východný Slovák ho trojslabične vyrečie) a Ščavnik.

3. Čo sa týče samohláskového *r*, *l*, nesmieme ho písať vo východnoslovenských miestnych názvoch, lebo ho východní Slováci nevedia vysloviť. Niederleho ‚Štvrtok', ‚Krčava', ‚Trstené', ‚Chlmec' nikto neuzná za ‚Štvartek', ‚Karčava', ‚Triscane' (v Abaujskej), Chomec (v Zemplínskej). V jedinom miestnom názve východnoslovenského územia by sa mohlo písať samohláskové *r* a to v názve ‚G*r*lachov' (v Spišskej!), lebo ho vyslovujú aj domášni obyvatelia, ale práve pri tomto odstúpil Niederle od svojho pravidla a písal ho: G*er*ľachov. ‚Grlachov' leží na východnoslovenskom území, a, samo sebou sa rozumie, výlučne preň pravidla nenarušíme. Zachovávajúc miestnu výslovu písal som: T*ri*scané (v Abaujskej), ale T*er*scany (v Spišskej), T*ar*nov (v Spišskej), T*ar*nava (v Ungskej), T*ar*novce (tiež tam), — ale T*er*navka (v Zempl.).

4. Pri obmäkčených *ś, ź,* Niederle nemal nijakého pravidla. Raz písal za ne *s, z* (*S*ečovce, *S*nina, *S*livník, *S*viňa, *S*mižany, Šenvi*z*, *S*veržov), druhý raz *š, ž* (*Š*itnica, *Š*milno, Ku*š*ín, B*ž*any, Bru*š*nica, Ka*ž*imir, Mi*š*lina) a niekedy kládol obidva priepisy: *S*eňa (*Š*eňa), *S*vinica (*Š*vinica), *S*edlice (*Š*edlice), Sentuš (*Š*entuš). Zemplínske „Jeszenő" je u neho Je*š*enov, ungské „Jeszenő" zas Jasenov a Jesenov; v skutočnosti u domášneho ľudu obidve obce: Jeśenoŭ. Pôvodnú výslovnosť *ś, ź* nemôžeme zachovať, nielen preto, že pre ňu spisovná reč nemá porozumenia a že by sa tedy správnosti docieliť nemohlo, ale ani pravopis nám v tej reči nestačí. — Spisovná reč nemäkčí *s, z* v *ś, ź,* ani nemá, jako som riekol, porozumenia pre té zvukové rozdiely; budeme tedy museť všade písať svoje *s, z,* kde východný Slovák vyslovuje *ś, ź,* tedy: *S*itnica, *S*milno, Kusín, Brusnica, Ka*z*imir, *S*ečovce, *S*livník atp. Nahradzovať *ś, ź* spoluhláskami *š, ž,* na to nemáme nijakej oprávnenosti. Ani z praktických príčin sa to nemôže odporúčať, a tým menej z vedeckých. Spoluhlásky *ś, ź,* čo do výslovnosti, sú asi uprostred medzi *s, z* a *š, ž.* Pre *výslovnosť* je tedy jedno, či napíšeme *s, z* alebo *š, ž;* nevystihli sme ju. Ale pre spisovný jazyk a pre nevýchodných Slovákov je výhodnejšie písať *s, z* než *š, ž,* lebo sa u nich takto vyslovujú východnoslovenské spoluhlásky *ś, ź.* A okrem toho pravopis sa takto nespustí základov vedeckých.

5. Mäkké *b', p', m', v', r'* tam, kde sa vyslovujú, vyslovujú sa tak určite, že často počuť po nich *j.* To sa stáva hlavne v miestnych menách, ktoré sa končia na *-any:* Petrovjany, Krivjany, Križovjany, Ostrovjany, Turjany, Komarjany, Močarjany atď. atď. V mestách sa síce tratí toto obmäkčovanie, tak na pr. v Humennom povedia Močar'*a*ny (v Sečovciach Hr'adky), ale v názvoch na *-any* sa u ľudu naveky zachováva, a preto v tomto prípade zachovávam aj ja mäkčenie predchádzajúcej spoluhlásky píšuc: Petrov*i*any, Kri*v*iany, Tur*i*any, Močar*i*any atp. V ostatných prípadoch píšem tvrdú literu: Hradky (v sečovsk. okr.), Reka (v košick. okr.), lebo pôvodná výslovnosť s mäkkým *r'* nedá sa pri pomoci nášho pravopisu prakticky označovať, a naťahovať názvy na kopyto spisovnej reči, jako to robí Niederle (Hriadky, Rieka) protiví sa vyslovenej zásade. Okrem toho tvrdým orechom je tu aj etymologia. Niederle aj z Pr*i*kopy (v sobr. okr.) spravil Pr*ie*kopu. Odkiaľ vie Niederle, že by sa tá obec mala po našsky volať Pr*ie*kopa a nie Pr*í*kopa?

6. Dlhých slabík neoznačujem, lebo ich niet vo východnoslovenskej výslovnosti až na nepatrné výnimky, ktoré niekedy povstávajú z uprílišneného prízvuku a z uprílišneného obmäkčenia (Močar'any = Močar*ía*ny), jako sme vyššie poznali. Tu by sme sa mohli aj takto shovárať: Obec má svoje meno, človek má svoje meno. Keď sa dakto volá Chal*u*pka, nesvedčí sa zmeniť mu meno na Chal*ú*pka. A zas: Keď Por*u*bku volajú domášni obyvatelia takto, a nie Por*ú*bkou, nesvedčí sa samovoľne zmeniť jej meno na Po*rú*bku. Ale ja nechcem tak hovoriť. Mená obcí sú majetkom národa, sú čiastkou slovníka toho národa. Z rozličných ohľadov smie národ meniť také mená, nielen čo do formy, ale aj čo do podstaty. Máme na to skvelý príklad u panujúceho národa v Uhrách. Ale my nesmieme zabúdať, že sme *bez moci.* Ak chceme vykonať vec úžitočnú, musíme sa pojednať s okolnosťami a, znova prízvukujem, musíme poskytnúť koncessie východnej slovenčine — na ujmu spisovnej reči slovenskej.

Dlhých slabík som neoznačoval, uprostred slova nikdy, t. j. písal som nielen Por*u*bka, D*u*brava, Olejn*i*kov, Petr*i*kovce, ale aj Andr*a*šovce, Tom*a*šovce, Pongr*a*covce. Nedĺžil som ani predpony: *Ú*brež, *Za*hor, *Za*mutov atď., zpravidla ani prípony: Pal*in*, Žalob*in*, Janov*ik*, Pap*in*, Odor*in* atď. Ale u prípon som dopustil výnimku tam, kde toho žiada jasnosť, menovite v menách odvodených od prídavných mien a užívaných formou stredného rodu. Píšem: Rovn*é*, Kriv*é*, Tovarné, Ovč*ie* (vyslovujú ho: Ovč'*e*), Bab*ie* (vyslovujú ho: Bab'e, aj Babie) atď. V tomto prípade potrebná je výnimka hlavne preto, lebo vo východných čiastkach východnoslovenského územia, menovite v Zemplínskej a v Ungskej podobne tvorené slová končia sa na *-i*, tam povedia: Rovn*i*, Kriv*i* atp. a idú do Rovnoho, do Krivoho. Tam majú: Strask*i* (Őrmező), Star*i* (Sztára) a idú do Straskoho, do Staroho. V takýchto prípadoch je tedy bezodporu treba pravopisne zdokonaliť vyslovovanú formu, kde je čitateľstvu nejasná.

Pripomenutie. Tak ako Ovč*ie*, Bab*ie*, písal som aj Medzvedz*ie* a Pcič*ie*. Toto posledné vyslovujú Pčiče, do Pčičoho (u Nied. Pčice), po m. Peticse; myslel som na pt-ica, ptičí = ptačí. — Je pravda, že této formy srovnávajú sa s Jablon*ie*, gen. do Jablonia, ale v tomto jedinom prípade nedalo sa v ukončení slova spolu aj jeho grammatičnú jakosť označiť. — Pravopisne nevedel som zdokonaliť formy: Katune a Kobile, skloňujú sa jako Košice: z Katuň, z Kobiľ. Toto posledné úradne: Lófalu, bez pochyby nepodarený preklad, na základe slova kobyla. Ale tu je skorej základom slovo poľ. kobeľ = pes, Kobele tedy: Psiare, do Kobeľ = do Psiar.

7. O dvojhláskach treba pripomenúť, že sa mäkké *l*, *ň* nikdy nerozvijú tak, aby po nich dvojhláska vzkrsla, píšem tedy v protive s Niederlom: Poľakovce, Šingľar, Iľašovce. Niederle pravdepodobne cítil, že jeho formy: Pol*ia*kovce, Šingl*iar*, Il*ia*šovce hodne sa odchyľujú od skutočných, mnou uvedených, a preto i této prikladal v závorkách. Ba Niederle má aj Koš*ia*rovce, a to bez skutočného východnoslovenského názvu, a práve tu by sa mu bol zišiel, hoc len v závorke, lebo by si bol mohol rečený názov aj inak opraviť. Ten názov je po maď. Kosaróc, to je pravda, ale ja som počul volať tú dedinu: Kašaroŭce.

Spisovného *ô* nezná východná slovenčina, a preto za chybné treba považovať u Niederleho: Zlat*ô* (popri správnom Zlaté), Hôrka, Šmiln*ô* atď.

Miesto stredoslovenského *ô*, povstalého z pôvodného dlhého *o*, vyslovujú východní Slováci *u*. Na tom základe osady Pós-a alebo Arnót-a (z n. Arnold), menované po maď. P*ó*sfalu, Arn*ó*tfalu, menujú po svojsky: P*u*šovce, Harn*u*tovce (s predsuvkou *h*). Prenesúc této podoby do spisovnej reči, s ohľadom na jej hláskoslovné pravidlá museli by sme písavať: P*ô*šovce, Harn*ô*tovce alebo etymologicky Arn*ô*tovce. Podobne by sme museli písavať: Pot*ô*čky a V*ô*jtovce (v stropkovskom okrese), Jablônov (v spišsko-podhradskom okr.), Grôzovce (v humen. okr.), Trôčany (v sekčov. okr.), Sôľ (vo vranovskom okr.) atď. Niekedy by sme si vôbec nevedeli rady. Tak na pr. maď. meno *Morva* (v michaľovskom okr.) Korabinský nazýva v Lex. Moroviany, ale Niederle už má M*u*roviany, a domášni vyslovujú: M*u*rov'eny, do M*u*rovian, v Humennom: M*u*roviany, do M*u*rovian. Je najvýhodnejšie písať takéto názvy podľa výslovnosti východných Slovákov, tedy takto: Pot*u*čky, V*u*jtovce, Jabl*u*nov atď. Výnimkou nech je slovotvorná prípona *-ov*, vyslovovaná na Východe *-uv*, aby sa mohlo vedeť v literatúre, jako treba patričné slovo skloňovať, aby sme neskloňovali: do Bajer*uv*a atp. Píšem tedy Bdzin*ov*, Bajer*ov*, hoc sa vyslovuje v nom. Bdzin*uv*, Bajer*uv* (obidve obce v širockom okr., prvú menuje Niederle Bzinov a Bzenov, po maď. sa volá Berzenke). Keď prestal ohľad na uvidnenie skloňovania, t. j. keď prípona *ov* prestala byť na konci mena, píšem ju podľa výslovnosti, tedy: Brez*uv*ka (v topľ. okr.).

V ostatných prípadoch zachovával som pravidlá bežného pravopisu. Kde bola etymologia nepochybná a jasná, nezastieral som ju. Písal som *ch* všade, kde treba, hoc by sa miestami ani nevyslovo-

valo na východoslovenskom území, lebo *ch* je nie cudzím zvukom východoslovenskému nárečiu. Písal som tedy: Veľbachy, z Veľbach, Richnava, z Richnavy atp. Za vyslovované miestami *ŭ* písal som spisovné *v*: Drehňo*v*, Staško*v*ce atď. miesto Drehňoŭ, Staškoŭce, lebo je *v* v tomto prípade bežné vo východnej slovenčine, *ŭ* zdá sa byť ruským vlivom v nej. Písal som *v* aj tam, kde sa ono tak tvrdo vyslovuje, že vyznieva do *f*, tedy: Brezu*v*ka, hoc sa vyslovuje: Brezu*f*ka, ale som písal Medze*f*, lebo je v gen. do Medzefa a nie do Medzeva. Vo východoslovenskej reči mäkké *ľ* často vyslovujú aj tam, kde by sme očakávali tvrdé; „y" vyslovujú tak ako tvrdé „i". I tu som sa spravoval pravidlami bežného pravopisu. Písal som: Kapitu*l*a, lebo sa tak píše slovo ‚kapitula', a Ko*ry*tnik, lebo sa píše „koryto". — Nepísal som: Šar*y*š, Tor*y*sa, lebo je ich etymologia neistá. V *kmeni* som nepísal zdvojených spoluhlások, lebo ich nevyslovujú, tedy: Li*t*manová m. Littmanová atď. Ale v konci slova áno, jak to vyžaduje zreteľnosť formy: Humenné, Tuhrinná, Hlinné, Dubinné atp.

Pripomenutie. Zásady a pravidlá, ktoré som tu do podrobna označil, *poťahujú sa výlučne na podstatu miestneho názvu.* Ak je v názve len jedno slovo, na toto slovo; ak je v ňom viac slov, na podstatné meno. Prívlastky podstatného mena berú sa za pochopové slová a jako pochopové slová podriadené sú bežným pravidlám spisovnej reči. Aj čiastky miestneho určenia sa píšu bežným pravopisom. — Názvy väčších miest, na základe historickosti pravopisnej, nech sa píšu aj naďalej bežným pravopisom. Je takých názvov nie veľa: Kežmarok, Spiš. Podhra*die*, Ungvár, Zemplín, zemplínska, tornianska stolica a ešte dakoľko iných. — Názvy Čarnogura (v Sp.) a Dluholuka (v Šar.) uznal som za dobré písať jedným slovom, počuť ich aj takto. Niederlovo písanie „Čierna Hora" a „Dlhá Lúka" prílišne odbíja od pôvodnej výslovnosti.

57. §. Na východoslovenskom území máme okrem slovenských miestopisné názvy maďarské, nemecké, poľské a ruské. Majúc ohľad na hláskoslovné svojskosti východoslovenského nárečia, do podrobna udané v predchádzajúcom §-e, zachovával som síce ich pôvod, ale len natoľko, *nakoľko sa skutočne zachoval.*

58. §. Ak je v úžitku maďarský názov pôvodnou formou, zachoval som ho pôvodnou formou; jak sa prepodobil, prepodobenou formou, ale som ho nikdy neposlovenčoval.

Písal som: Araňidka, Naďida, Kišida, Ujsalaš, Ujvaroš, Vyš. a Niž. Šebeš atď. Ak sa meno prepodobilo na jazyku východných Slovákov, písal som: Siplak, Bodolak, Balpotok, Sentuš, Kereštvej, Komloš, Komloša, Kerestur, Šomvar atď.

Pripomenutie 1. Také názvy maďarské, ktoré sa končia na *-falva*, slovenský ľud zachováva: Buzafalva, Bernatfalva, Čontošfalva. Ale koncové *-falu* často pretvorujú do *-fala*. Na tomto základe počuť té mená aj takto: Čontošfala, Bernatfala. Niederle poslovenčil té dediny takto: Buzafalva = Buzice, Bernátfalva = Bernátovce, Csontosfalva (Kosťany a „Koscany"). Teraz nikde neznajú týchto poslovenčených názvov; či boly dakedy v úžitku neskúmal som. Môž' byť, že boly. Všetky tri názvy sú abaujské. Z tejto stolice máme aj takýto príklad: Obec *Szakaly* všeobecne menujú teraz Slováci touto podobou (Sakaľ). P. Križko (Sl. Pohľ. 1892, 338) udáva z r. 1267 abaujskú obec *Sokol*, môže byť, že ju obyvateľstvo nárokom rozlíšilo od neďalekej šarišskej obce *Sokoľ*, ktorá sa aj úradne menuje *Szokoly*. — Niederle aj obec *Komlós* poslovenčil na „M. Chmeľov", v závorke udajúc aj maď. podobu „Komloš". Ja som „Chmeľov"-om počul nazývať len *Komlóskeresztes*. — U pretvorených podôb ustálil som formu na základe sklonených foriem. Počuť Nádošč (Nádasd) a Niederle má túto a politerárčenú formu Nádošť, ale v gen. je do Nadoždža, lok. v Nadoždžu, podal som tedy v nom. Nadoždž. — V názvoch Žad*áň*, Radv*áň* (v Ab.) ponechal som dĺžku, aby čitateľ vedel skloňovať. Této slová skloňujú sa totiž, na dôkaz, že sú z maďarského, takto: do Žad*aňa*, do Radv*aňa*. (Už Vidraň, maď. Vidrány, skloňuje sa: do Vidrani!).

Pripomenutie 2. V slovenskej i českej spisbe obiehajú vymysleniny: Zemnenská, Zemúnska (Hostinský) stolica, Užhorod m. Ungvár a užhorodská i užská stolica. Abojská (Hostinský), ba aj jóbonovozámska župa (Paul. Bes. III., 159) m. abaujskej stolice. Niederle prekrstil Veneciu v Šar. na Benátky atď. atď.; tu sa nespúšťam východnoslovenského územia. Už inde bola reč o tom, že je pôvodnou slovanskou formou Zemlín, ale táto forma je už úplne zabudnutá. Pre východných Slovákov je treba záživnejšieho duchovného pokrmu než je podávanie predtisícročných mien. A Užhorod, myslím, je vôbec vymyslený. „Abojská", „Zabučská" alebo „jóbonovozámska" „župa" je taká naívnosť ako aj „Benátky" v Šarišskej. Stolice východnoslovenského územia menujem: spišskou, šarišskou, abaujskou, zemplínskou a ungskou. Chybné sú: abaujvárska alebo ungvárska stolica. Po maďarsky pôvodne bolo: Abaujvár, Ungvár megyéje, t. j. chotár (= medze) Abaujváru, Ungváru. Neskoršie sa odral výraz a ostalo: Abaujvár-, Ungvár-megye. Starý smysel vyhynul a *vár* stalo sa zbytočným vo výraze. Ujalo sa Abauj-, Ung-megye. Z tohoto sú oprávnené slovenské výrazy: abaujská, ungská stolica. Tak som písal. (Je síce pravda, že jest úradné nariadenie, aby sa písalo po maď. Abaujvár-, Ungvár-megye atp., t. j. s *vár*, ale to ostane na papieri, lebo je to nesmysel jazykohistorične vôbec a grammatične zvlášte.)

59. §. Nemecké názvy som prijímal také, jaké sú v živote Slovákov: Krempach pri Dunajci i pri Ľubovni, Milbach, ale: Krompachy, Kolbachy, Koterbachy, Kubachy. Podľa skutočnej výslovnosti: Šenviz, Šambrun, Richnava, Kalemberg, ale: Klembarek, Hendrichovce (u Niederleho: Hedrihovce a Henrihovce), Prafun-

dorek. Tento názov Slováci skomolili rovno z nem. Prakendorf. Niederle má: Prakovce z úradného názvu Prakfalu, ktorý je odvodený umele z nem. Prak-endorf. Písal som Hervartov opierajúc sa o názov úradný, lebo v slovenčine je v názvoch rozmanitosť, hovoria aj Harvartov, Hervaltov, Hervaltovce. Úradný názov istotne dopomôže k víťazstvu forme Hervartov. A písal som: Hunstorf.*)

60. §. Po Popradskej doline a po spišskej Magure hovoria poľským nárečím. Ono sa, jako už vieme, hláskoslovne odchyľuje od východnoslovenského nárečia; tamojšie miestopisné názvy píšem podľa pravidiel pre východnoslovenské nárečie ustanovených. Píšem: Belá a Nová Belá (nie: Biala), Žakovce (nie: Zokovce), Kolačkov

*) V Malom Slavkove hovoria: Hunsterf, v Slovenskej vsi Hunstorf, aj inde som počul Hunstorf a tak som prijal túto formu na základe výslovnosti. Niektorí odvodzujú ten názov od Hunds-dorf (= Psiare) a iní od Hun's-dorf (= Hunská ves). Etymologia je interessantná preto, že ňou niektorí dokazovať chcú dakedajšie prebývanie Hunov na území rečenej obce. Po maďarsky: Hun-falu. — Dr. Stan. *Eljasz-Radzikowski* v polemii so Št. Mišíkom napísal (Sbor. Mus. slen. sp. 1899, str. 161): „*Hunsdorf*, a nie Hundsdorf, — mówią też Niemcy Hunsdrof — nazywa się *Hunco*w*ce*. Zapisał tę nazwę już dawno *Janota* (patrz: „Zapiski o zaludnieniu dolin Dunajca i Popradu na Spižu, Kraków. 1864.")" Š. *Mišík* na to odpovedal (Sbor. Mus. slen. spol. 1899, str. 166): „Ale dotýčne *Hunsdorfu* poznamenávam, že meno *Huncovce*, ak vôbec jestvovalo, ako udáva Janota vo svojom spise „Zapiski o zaludnieniu dolin Dunajca a Popradu na Spižu," mohlo vzniknúť len u najbližších poľských obyvateľov. Dnes ho tam už nik nepozná a neužíva. V listine r. 1611 spomína sa *Hincevec*, roku 1723. *Hinsdorf*, avšak to sú *Hincovce*, dedina pri *Velbachu*, a nie *Hundsdorf* (Villa canis r. 1308, Villa Zobch r. 1325, Honczdorf r. 1471 alebo Hunczdorf r. 1474). Na Huncovce, ako povedám, nedopýta sa dnes nik vo Spiši." — Mnou zistený názov Hunstorf zdá sa svedčiť za etymologiu Huns'dorf, Hunfalu, ale je on pravdepodobne len obmenou miesto Hundzdorf a toto z Hundsdorf. Dedina *Hunstorf* nazývala sa v najstarších listinách: *villa canis*, t. j. *Psiare*. V Hradszkého „Szepesvm. helységn." pod „Canis, villa" najdeš uvedeniny od r. 1308. Nemecké meno *Hundsdorf* (preklad latinského „villa canis") najdeš tiež tam, (ale pod *Hundorf)*, z r. 1336. („Hunczdorf" uvodí z r. 1474 a 1519). Z uvedenin pod *Hundorf* sa presvedčíš, že sú „Hundorf", „Hunfalva" a „Hunnendorf" z r. 1872, že této novoveké názvy môžu mať za podklad dva staršie, ale nie príliš staré názvy, a to: „villa Hunnis" z 1723 (bez pochyby mudrovanie Mateja Beliusa, lebo je ten názov uvedený z jeho spisu), a „Hunsdorf" z 1534, čo môže byť nedbalým písmom miesto „Hundsdorf", lebo o samote stojí vo veľkom počte názvov, odkazujúcich čitateľa k názvu Hundsdorf.

(nie: Kolockov), Nižné Lapše (nie: Lapsü), Bušovce (nie: Busovce), Ždzar (nie: Zdz'or), Jarabina (nie: Jaržembina), Hanušovce (nie: Hanusovce) atď. Podľa skutočnej výslovnosti píšem: Vyš. a Niž. Ružbachy, Hondermarek (proti Hodermark), Čarnogura, Gňazdy.

Pripomenutie 1. Uvedené názvy som podal tak, čo sa týče ich grammatičných foriem, ako som ich počul. Vyzvedal som sa v Malom Slavkove, v Slov. vsi, Krížovej vsi, Niž. Ružbachách, v Gňazdách, v Starej Ľubovni atď. Hovorí sa skutočne: Gňazdy, Ružbachy, jako Štef. *Mišík* istil v polemii s drom St. Eljaszom-Radzikowským. Ani v samých obciach, ani v ich najbližšom okolí nikto nevie o formách Gňazda (pl. n.), Družbaky. Pravdepodobne prvotnou formou bolo Gňazda, t. j. od Hniezd: Hniezda. Ale na východnoslovenskom území širšom máme na veľa a veľa tuctov zabudnutých etymologií. Kto by té chcel teraz oprávať a do života uvádzať, ten by sa hnal za nedostižnými vidinami. S Ružbachami je inak. Tu je vôbec ani nie isté, či boly prvotne Družbakami. Názov „Drusbak" i „Druschbach" vyskytuje sa síce v sbierke Hradszkého (Szepesvm. helységn.), a síce prvé z r. 1774, a druhé z r. 1633, ale lat. *Rusbacium* (= Vyš. Ružbachy) vyskytuje sa už na počiatku XVI. stoletia, a nem. *Ruschenbach* (= Niž. Ružbachy) už r. 1288, nem. *Rauschenbach* r. 1519, a skrátenou formou *Ruschbach* už od r. 1662. — Vo verejnom živote spišskom i krajinskom sú formy „Drusbak" i „Druschbach" ojedinele, výnimočne užité, a novoveké. Vyšný Ružbach vyskytuje sa raz formou *Durlesbac*, čo môže byť pokazené z *Družbak*, ale aj tá forma je novšia. (Z r. 1633.)

Pripomenutie 2. Dľa dra St. Eljasza-Radzikowského (v polemii s Št. Mišíkom, Sb. MSS, 1899, 161): *„Forberg, Vorberg* i tp. nazywa się *Folwarki*, tak też *Rokus, Rox—Rakuczy;* to są nazwy powszechnie znane i używane. Nie ma pod tym względem *żadnej* wątpliwości." Hovorí sa: *Foľvark* a *Rakusy.* Pri Foľvark neznajú pomnožnej formy; môže byť, že bola a že zahynula.

Pripomenutie 3. Hollólomnic volajú „Hololumnica", takto na pr. v Malom Slavkove a v Krížovej vsi. Niederle má „Holumnica", to je síce pekne po slovensky, ale názov je tým nie vysvetlený. Hradszky uvodí meno Hololumnice z r. 1723 formou „Polomnitza". Ja som názov písal podľa zistenej výslovnosti, ale podotýkam, že by vyslovovaná forma mohla byť shlukom z „Holá Lumnica", v okolitom nárečí poľskom: Holo Lumnica tak ako: Słov'eńsko vieś (= Slovenská ves), Novo Biała (Nová Belá), Mało Łumnica (Malá Lomnica), Velko Łumnica (Veľká Lomnica); k riešeniu veci by boly potrebné historické udaje, hlavne na to, či je v Hollólomnic nie maď. priezvisko *Holló.* Proti tomu, že je názov shlukom z „Holá Lomnica", zdajú sa svedčiť hláskoslovné zákony miestneho hovoru. Názov by sa mal vyslovovať v tom prípade: Golo-Lomnica.

Pripomenutie 4. Dr Stan. *Eljasz-Radzikowski* v polemii so Št. Mišíkom napísal (Sbor. Mus. slen. sp. 1899, str. 160/161): „Jeszcze raz z naciskiem podnoszę że *nazwy polskie należy pisać po polsku.* Np. „Pod o*blask*em" nie

zrozumie żaden Polak, ani żaden Słowak! Można tylko napisać: *pod obłazkiem.* Tak samo co to jest: „Lunky“?, ani po polsku, ani po słowacku to chyba nie jest. Po słow. brzmiałoby: Luky, a po pol. Łąki. Jak kogo zapytam z Polaków, co to jest „lunky“, powie, że nie rozumie. Tak samo powie Słowak. Więc coż to jest? Gra w ciuciubabkę? Po prostu dlatego nie można pisać nazw polskich pisownią słowacką, ponieważ pisownia słowacka nie potrafi oddać dźwięków polskich w żaden sposób. Jak można oddać np. miękkie *ś* lub *ć*, przecież *š* = polskie *sz*, a *č* = polskie *cz* jest zupełnie co inego! Tak samo nie można pomijać *ł*, które istnieje nietylko w języku polskim, ale też w wielu narzeczach słowackich (jak na Spiszu, na Liptowie, i Orawie). I tak np. redakcya Českého Lidu ogłaszając mój opis Gierłachowa na Spiszu na wyraźne moje żądanie zachowała wszędzie *ł* (patrz: Č. L., ročník VIII., č. 1. 1898., str. 46). Mógłby to, a nawet powinien robić uczony słowacki, jeżeli czyni to czasopismo czeskie! Również podobnie ma się rzecz z brzmieniami nosowemi *ą* i *ę*; — oddawać ich przez *om* i *on* nie można. Już choćby z tego powodu nie godzi się, że ą i ę są to dźwięki prastare pierwotnego języka słowiańskiego, — a to już powinno wystarczyć, aby te brzmienia w nazwach pisać osobnymi znakami. Znaki te zresztą przyjęli wszyscy językoznawcy słowiańscy i obcy. Jeżeli zachowuje się w nazwach geograficznych pisownię i znaki obce np. w nazwach francuzskich ç (jak: Besanç, Brabançon), dlaczego nie ma się uwzględniać prasłowiańskich brzmień *ą* i *ę*, które z języków wszystkich słowiańskich przechował jeden tylko język polski?! Chcąc się zajmować nazwami spiskiemi, trzeba najpierw znać język polski!“ A inde ten istý dr St. *Eljasz-Radzikowski* vo svojej rozpr. „Z folklorystyki słowackiej“ napísal (Lud, org. ludozn. r. V., str. 255): *Dziwny to bowiem kraj ten Spisz! Obok siebie nazwy słowackie, polskie, ruskie, niemieckie, madziarskie i łacińskie.* Obecnie panuje urzędowe imiennictwo madziarskie, przed którem nawet musiały ustąpić nazwy niemieckie miast, najbardziej zakorzenione. Badanie nazw miejscowych spiskich z powodu takiej różnorodości przedstawia też bardzo wdzięczne pole pod tym względem. Podstawę stanowią nazwy słowiańskie, przeważnie znowu słowackie, które są bardzo zbliżone do nazw polskich u nas co do swej budowy.“ Pán Eljasz-Radzikowski žiada od Slovákov, aby miestné názvy poľského Spiša písali po poľsky. Aby ich písali *opierajúc sa o poľské hláskoslovie.* Pán Eljasz-Radzikowski sotva si tú vec rozvážil. Na inom mieste uznáva, že sú na Spiši obok seba miestopisné názvy 1) slovenské, 2) poľské, 3) ruské, 4) nemecké, 5) maďarské a 6) latinské. Čo si pán Eljasz-Radzikowski myslí, že sú Slováci od prvého do posledného samí universitní professori, habilitovaní každý o sebe, na slovanské jazyky, na germánčinu, na uralsko-altajčinu? atď. Len keby vedel Slovák spišské názvy obcí po slovensky napísať správne, opakujem: po slovensky, nie to okrem toho ešte aj *v iných piatich rečiach?* Ostatne p. Eljasz-Radzikowski je veľmi divný človek. Žiada od Slovákov, aby písali mená poľských obcí na Spiši po poľsky, opierajúc sa o poľské hláskoslovie, ale na obrat necíti sa byť povinným vo svojich spisoch písať slovenské názvy po slovensky... Vo svojej často tu spomenutej rozprave o Tatrách slovenský Ďumbier menuje *Dziumbir* a Štrbu: *Szczyrba* (odział Szczyrbski), vidz v Przew. 264. Kde je tu logika? Alebo poľskí spisovatelia tak applikúvajú logiku? — Oboznamujúc dielce Stanislava Grabskéhe „Słowacy“ (Warszawa 1901, wy-

dawn. Przegl. tygodn. str. 95) Henrik Ułaszyn napísal: „... zwrócimi tu tylko uwagę iż autor niesłusznie używa wyrażenia „język słoweński“ dla oznaczenia języka, którym mówią Słowacy. Tak wprawdzie nazywają Słowacy swój język, ale *my, Polacy, nazywamy go słowackim ...*“ (Lud. org. ludozn. r. VIII., str. 322). Tu spisovateľ poľský za chybu vytýka poľskému spisu o Slovákoch to, že ich reč menuje *slovenskou*, tak ako si ju oni sami menujú, a žiada, aby sa v poľštine reč slovenská menovala *slováckou, lebo ju tak nazývajú Poliaci*. Dlhy si placme, priateľia budzme. Ostávajme každý pri svojom. Aj my Slováci sa chytíme len poľskej logiky a budeme písavať všetky spišské osady, aj poľské, *tak, jako ich my nazývame:* Jarabiná a nie Jarzębina, Ružbachy a nie Družbaky atď. A čo sa týče písania zemopisných názvov, dobre bude, keď sa p. dr Stan. Eljasz-Radzikowski radšej o to postará, aby ich nehyzdili — poľskí spisovatelia. V prelekciách Vincenta *Pola* „Rzut oka na północne stoki Karpat“ (v Krakove 1851) menuje sa rieka Váh „Vaga“ („do Dunaju płynie *Waga* doliną liptowską“; „Poprad wpada do Dunajca. Orawa do *Wagi*“, na str. 13). Meno stolice spišskej tamže z pravidla objavuje sa formou „Spiż“, „ze Spiżu“, a skutočnú formu *Spiš* dopúšťa spisovateľ iba pobočne („cały rod osiadły tedy nad Popradem, Kamienicą górną i górną Białą jest od granicznego Spiżu zwany *Spiżakami*, a niekiedy także *Spiszakami*, na str. 123). — Ktože menuje Vah — Vaga, Spišaka — Spižak?

61. §. Na východnoslovenskom území užšom všetci Rusi vedia aj po slovensky a užívajú miestnych názvov slovenských. V zemplínskej a v ungskej stolici nie sú východní Slováci čistí, ale s Rusmi pomiešaní a preto sú tamojšie názvy silne ruštinou napustené. Aj tu píšem miestopisné názvy podľa zásad, ktoré som odôvodnil pre čistú východnoslovenčinu. T. j. píšem: Vinné, do Vinného m. miestneho Vinni, do Vinnoho; Staré, do Starého m. Stari, do Staroho atp. Této zásady som pristrihoval aj k názvom takých obcí, ktoré sú už nie na východnoslovenskom území užšom, ale blízko k nemu. Píšem Volková (m. Voŭkova), Dluhé v Ung. (m. Doŭhi, do Doŭhoho), Ciganovce (m. Ciganoŭcü), Kožuchovce (m. Kožuchivcü) atp. — Ak sú ruské názvy nie bežné východnoslovenskou výslovnosťou ani na území východnoslovenskom užšom, ani blízko k nemu, tam som zachoval pôvodné hláskoslovné svojskosti: Dedačovce, Podhorodie atp. U Niederleho: Dzedačov, Podhradie — Pohhorodie, Pod*g*orodie (!). Formu Dzedačov, ale výslovnosťou „Dedačoŭ“, počul som aj ja v Koškovci; ale som písal podľa formy počutej v Humennom, ktorá sa srovnáva s úradnou. Táto úradná forma („Dedasóc“) musela mať svoj vzorec, a tým vzorcom mohla byť iba forma „Dedačovce“; od Dedačova muselo by byť úradne: „Dedacsó — Dedasó“.

62. §. S názvami, ktoré sa považujú za slovenské, je na dvoje. U niektorých je pôvod jasný, u iných nie dosť jasný. I pri prvých i pri druhých sa vyskytujú nesnádze, keď ide o stanovenie ich správnej podoby. Máme na pr. troje obcí s názvom Abranovce — Abramovce. Názov je skrátený z Abrahamovce. Dve z nich úradne dosiaľ menujú 'Abrahámfalu; tretiu podľa odranej slovenskej formy 'Abrány. Niederle, opierajúc sa o úradné názvy, pomenoval prvé dve: Abrahamovce, tretiu Abranovce. Pri tamtých sa dá obnoviť pôvodnejšia forma; pri tretej veru nie, je na závade úradný názov 'Abrány. — Máme Vyšný a Nižný Vladič, ale toto meno sa odralo, počuť len Ladič. Tu sa dá obnoviť, alebo povedzme zachovať pôvodná forma, lebo je tomu úradný názov priaznivý (Vladicsa). Ja nepochybujem, že sú aj Vyšné a Nižné Ladičkovce z toho istého mena Vlad, Vladko, Vladičko, ale tu sa už nedá zachovať etymologické písanie, lebo názov úradne znie: Ladiskóc, nepodporuje tedy etymologické písanie: Vladičkovce. — Že sú Niederleho Vojko*vice* nie správnou formou, to videť z toho, že sú odvodené od bežného za stara na východnoslovenskom území mena Vojko („Vojk") = Vojkovce tak ako Jankovce, Ladičkovce atď. Ale správné sú z toho istého mena: Vojčice. — Niederle bez práva pomenoval obce Szilvásapáti a Széplakapáti: Opatovce a Opačka. Domášni obyvatelia menujú prvú Opatské (Opacke, z Opackeho) a druhú Opatská (Opacka strana Siplaka). — Božčice v sečovskom okrese menujú úradne Bosnyica, aj Niederle prijal toto meno: Bošnica. Neviem, zkade sa vzaly této posledne uvedené formy. Ja som počul vyslovovať: Bošč'ice, do Bošč'ic. — Ani to neviem, prečo dal Niederle prednosť forme S*a*binov proti jedine bežnej S*o*binov; bezpochyby sem patrí aj Soboš, tiež v Šarišskej. — Povinný som tu ešte jedon názov vyzdvihnúť. Obec „Korotnok" (úradný názov) menuje Niederle Korytné a v závorke Korotnok. Ani jednej ani druhej formy tamojší obyvatelia neužívajú, ani okolití Slováci. Mal som veľa trápenia chcúc zistiť nominatívovú formu. Ľudia sú, čo do tohoto názvu, veľmi pomútení. Iba to je isté, že je gen. do Koritňa a lok. u Koritňu. V Kľuknave hovoria v nominatíve: Koritňe, v Jabloní: Koritňo, inde aj Koritňa. Je pravdepodobné, že je skutočný nominatív: Koritňe. To musí byť tá istá forma, ktorá je v názve: Jabloňe, (gen. do Jabloňa, lok. u Jabloňu, z týchto pádov odvodil svoj nominatív „Jabloň" aj podávateľ Niederleho). Jabloňe je spisovné: Jablonie, ale či je možné Korytnie? Ja som sa rozhodol

za podobu Korytnik, ktorá je totožná s úradnou formou, a ktorú užívali dávnejšie.*)

Nenapodoboval som etymologiu Niederlových názvov, keď sa protivila skutočnej výslovnosti a keď názvy i skutočne vyslovované môžu sa zo slovanského bez ťažkostí odvodiť, pravda, inakšie. Písal som: Oružin (Nied.: Starý Ružín, úradne: Ó-ruzsin), Skrabské (Nied.: Strabské), Krišľovce (Nied.: Križlovce). Písal som: Kehnec (Nied.: Keňhez, úradne: Kenyhec), lebo to meno tak vyslovujú a vidím tu podobné prešmykovanie spoluhlások, aké je v slovách: ko*ny*ha a ku*chň*a (ku*hň*a). Tu niet miesta na podrobné etymologisovanie. Pokiaľ etymologickosť všetkých svojich foriem nedokážem, *nech sú oprávnené na zásade skutočnej výslovnosti.* Ešte pripomínam, že z dvojtvarov Štola — Štvola uznal som prvý za pôvodnejší.**)

---

*) R. 1353 vyskytuje sa forma Korutnok, r. 1519 už Korotnok. Prvú považujem za ruskú „Korytnъk"; druhú za pomaďarčenú z Korytnъk. Slovenskú formu Koritnik najdeš už r. 1341, tedy žila súčasne s ruskou formou. Vidz názvy té v Hradszkého „Szepesvm. helységn." Tam najdeš už aj odchylné formy, ale z novšej doby, menovite: Koritno z 1638, Koritnya z 1723, Korotyan z 1524. „Korytňany" sú v Ungskej a domášni ruskí obyvatelia si ich menujú Korütňanü. Od obidvoch tých dedin povstaly priezviská. Hradszky uvádza v menoslove nadžupanov a úradských Malej stol. spišskej mená: Koritnyányi (1583—1624) a Korotnoky (1631—1651). Hradszky. A szepesi tízlándzs. széke, 170. — V XVII. století spomína sa aj priezvisko *Koroth* (tiež tam, 190), ale to môže byť len natoľko v spojitosti s menom obce Korytnik, nakoľko je skratkom priezviska: Korothnoky.

**) Niederle uvádza vedľa seba této dve podoby jedného názvu: *Štvola* a *Štola*. Št. Mišík (Slov. Pohľ. 1903, 119) iba podobu Štola uznal za dobrú. Úradne sa volá tá obec Stóla. V súsednej dedine, v Batizovciach, u J. Števka mä uistili, že Štolania a ich bezprostrední súsedia (Batizovce, Gerlachov, Lučivná) menujú tú dedinu: Štvola, ale v odľahlejších obciach, na pr. v Ščavniku nazývajú tú dedinu Štola. Na vlastné uši som sa o tých veciach presvedčil v spomenutých dedinách. V dedinách Štola, Lučivná, Batizovce, Gerlachov, z posledných troch podávam jazykové ukážky, hovoria miešaninou, v ktorej je veľa liptovskostí. Ráz miešaniny dovoľuje myslieť, že sa tu osadili Liptáci na vrstvu poľskú, čiastočne už s ruským obyvateľstvom smiešanú, a táto miešanina obyvateľstva podrobená je od sto a sto rokov vlivu východnoslovenského nárečia. A o tom, že sú Liptáci neskorším živlom v spomínanej miešanine obyvateľstva, zdá sa svedčiť aj dvojaká podoba Štola — Štvola. Vidím v podobe Št*o*ola po liptovsky predĺžené *o* = Štuola = Štvola. V Hradszkého Szepesvm. helységnevei obieha meno Štola počnúc od r. 1314, a síce už aj rečeného roku formou: St*oh*la na dôkaz, že je v tom názve *o* dlhé. Z novšieho času, z r. 1723 má aj podobu: St*uh*la, čo môže byť vari dôkazom, že

63. §. Keď pôvodná podoba slovenského názvu dosiaľ žije v skloňovaní, zachovávam ju aj v nominatíve. T. j. píšem: *Zborová* (u Niederleho: Zborov), lebo je v gen. zo Zborovej; *Zbojné*, lebo je v gen. zo Zbojného; *Volové* (u Niederleho: Slovenská Voľova), lebo je v gen. do Volového; *Široké* (u Niederleho: Široká), lebo je gen. zo Širokého; *Svidničky* (u Niederleho: Svidnička), lebo v g. zo Svidničok; *Stropkovy* (u Niederleho: Stropkov), lebo je v gen. do Stropkov; *Stracené* (u Niederleho: Ztratená, Stracena, Stračena), lebo je v g. zo Straceneho; *Mudrovce* (u Niederleho: Mudrovec), lebo je v g. do Mudrovec; *Makovec* (u Niederleho: Makovce), lebo je v g. do Makovca; *Majurky* (u Niederleho: Majerka), lebo je v g. z Majurek; *Katune* (u Niederleho: Katúň), lebo je v g. z Katuň; *Jablonie* (u Niederleho: Jabloň), lebo je v g. do Jablonia, v miestnej výslovnosti: nom. Jabloňe, gen. do Jabloňa, lok. u Jabloňu; *Bzané* (u Niederleho: Bžany), lebo je v g. do Bzaného atď. Keď sa pôvodná podoba slovenského názvu shodovala s podobou názvu úradného, z toho som mal úprimnú radosť. Písal som: *Karná* (u Niederleho: Karné, v maď. Kárna), lebo je v gen. do Karnej; *Prikrá* (u Niederleho: Príkré, v maď. Prikra), lebo je v gen. z Prikrej. — Ale keď pôvodná podoba slovenského názvu vyhynula v skloňovaní, prijal som do nominatívu tú podobu, *ktorá v skutočnosti žije v skloňovaní*. Písal som

---

o predĺžili východní Slováci svojim spôsobom do *u*, tak ako koň — kuň. Pre formu Štvola Hradszký nepodáva príkladu z listín. Že v Štole a v uvedených podobnorečových dedinách dvojhlásku ô (= uo) znali, o tom svedčí ich reč doteraz. Od Miša Fabika, rodáka z Lučivnej, viem, že miesto prvotných svojich foriem: *vôl*, *nôž* vyslovujú: v'ol, n'ož; prvá čiastka dvojhlásky *ô* (= uo) zanechala po sebe dosiaľ slyšiteľný, písmom ťažko označiteľný pazvuk. A v rozprávke, ktorú som si zapísal od J. Panušku, rodáka z Lučivnej, najde čitateľ viac ráz slovo *skvora*, na pr. vo vete „liška zrucila skvoru zo seba". V slove skvora zachovali rečení obyvatelia tú istú dĺžku, ktorú v mene svojej obce. Skvora zo skora, po poľ. skóra (= Skura); Štvola zo Štola. Uvedené dediny znajú aj ostatné dvojhlásky spisovnej reči, v tomto prípade liptovštiny, ale aj v týchto prípadoch ztráca sa prvý člen dvojhlásky až do nerozoznania a počuť miesto neho len neurčitý pazvuk. V najbližších dedinách liptovských, na ktoré východná slovenčina nemá vlivu, uplatňujú sa dvojhlásky liptovskej vravy *celou silou*, uvidí to čitateľ z príslušných ukážok jazykových zo Štrby a z Važca. Z týchto úkazov sa môže zatvárať bezpečne, že sa v dedinách: Štola, Lučivná, Batizovce a Gerlachov nepoliptovštili východní Slováci, ale stáva sa naopak, povýchnoslovenčujú sa tu prvotní obyvatelia poľskoruskí a liptovskí.

tedy: *Horňa* (u Niederleho: Horná a Hornia, v maď. Hornya), lebo sa skloňuje: do Horňi, na Horňi; *Terňa* (u Niederleho: Trnia, v maď. Ternye), lebo sa skloňuje: z Terňi, v Terňi atď.

64. §. Jednaké názvy rozlišujú sa prívlastkami alebo miestnym určením. Bežnými prívlastkami pre obce sú: Vyšná, Nižná (nikdy nie Horná, Dolná);*) Stará, Nová, Veľká, Malá. Miestne radi určúvali obec starí obyvatelia dľa tekúcej vody. Starí ľudia ešte aj teraz vedia o tom rozprávať, že sa terajšie Kecerovské Pekľany (u Niederleho Kecerské) menovaly predtým Pekľany na Oľšave, a zas Usovské Pekľany (u Niederleho chybne Uzovské): Pekľany na Sviňke. Tretie Pekľany východnoslovenského územia sa teraz menujú Pillerovské Pekľany (u Niederleho len Pekľany). Terajšie Kecerovské Kosceľany dosiaľ určujú podľa miesta: Kosceľany na na Oľšave, a terajší Szentistván: Kosceľany na Hornadze.

Ľud nevie dostatočne porozumeť potrebe dôsledného rozlišovania miestopisných názvov. Rozlišuje blízko k sebe postavené obce, hlavne spomenutými prívlastkami Vyšná, Nižná, Stará, Nová, Veľká, Malá, ale inak len veľmi málo dbá o presnosť, uspokojujúc sa s prípadu na prípad nahodilými opismi. Na našom širšom území jest po viac obcí rovnakého mena. Také sú: Zavadka, Poľanka, Rokytov, Petrovce, Voľa, Porubka, Macijovce, Jakuboviany, Hrušov, Hradzisko, Hermanovce, Hažin, Hankovce, Haniska, Foľvark, Dubravka, Červenica, Bukovec, Brestov atď. Osobite vyzdvihnem rozličné Hamre a bezpočetné Huty a Hutky, pre ktoré ľud nemá stáleho všeobecne znaného rozlišenia, len ich tak s prípadu na prípad opisuje. Na daktoré hore spomenuté meno jest aj 5—6 obcí a ľud ich predsa nijakými stálymi prívlastkami nerozlišuje. Často sa uspokoja aj úrady púhym pripomenutím stolice, v ktorej patričná obec leží. V Spišskej, v Šarišskej, v Zemplínskej, v Ungskej majú po Zavadke, okrem toho v Spišskej a v Zemplínskej po Zavade; úrady sa úplne uspokoja označovaním stolice, v akej obec leží. V takýchto prípadoch to stačí, aj sám som tak postupoval. Úrady starajú sa neustale o bližšie určovanie jednakých miesto-

*) Za chybné treba tedy pokladať u Niederleho: Horná a Dolná Šitnica; Horná a Dolná Oľšava, Oľšva; Horná a Dolná Vladiča atď. Všetky té názvy sú aj inak nesprávné. Treba ich písať: Vyšná a Nižná Sitnica, Vyšné a Nižné Oľšavy, Vyšný a Nižný Vladič.

pisných názvov a tým sme zavadili o otázku, jako sa má v tej veci zachovať slovenská nomenklatúra? Rozhodnutie je nie veľmi ľahké. Určovací postup nebere sa totiž tou istou cestou u úradov, ktorou bral sa u ľudu.

Jest veľa názvov, kde úradný jazyk potrebuje určovať; v reči ľudu je to zbytočné. V Šarišskej je *Lipovec* a *Lipovce* (u Niederleho popri Lipovce už aj Lipovec a to na prvom mieste), z oboch má úradný jazyk *Lipóc*. Že je tento Lipóc v tej istej stolici, rozlišili ho. Lipovec je teraz Szinyelipóc, Lipovce sú Kecerlipóc. Je jasné, že tu východný Slovák nepotrebuje rozlišovania. A na to jest dosť príkladov. Máme na širšom území štyri obce maďarského názvu *Ruszka:* Nagy- és Kis-ruszka, Regeteruszka a Oroszruszka. V slovenčine razoznávajú sa tak, že prvé dve majú stálé prívlastky: Veľký a Malý *Ruskov,* tretia má holý názov pôvodný: *Ruskov,* a štvrtá: *Ruské.* A tým sa celkom dobre rozoznávajú. — Zemplínska obec Nagymihály je: *Michaľovce,* šarišská Szentmihály: *Michaľany.* — Na rozdiel od šarišskej obce Szinye, volá sa abaujská obec Petőszinye. Prvá po slovensky *Sviňa,* druhá *Svinica.* — Šar. obec Hunkóc volá sa u ľudu *Hunkovce,* ungská Hunkóc u ľudu: *Choňkovce.* — Zemplínska obec Csertész = *Čertizné,* ungská Csertész = *Čertiz* (do Čertiza). — Zemplínska obec Cernina = *Cernina* (do Cerniny), šarišská Cernina = *Cerniny* (do Cernin). U Niederleho prvá sa volá Černina, druhá Černica a Cernina; *č* v násloví je pri jakejkoľvek etymologii chybné, čierny je po východnoslovensky: čarny. — Szentgyörgy (v Spiš.) = *Jurské,* Szentgyörgy (v Šar.) = *Ďur.* — Koksómindszent (v Abaujskej) = *Mindsent**), Mindszent (v Spišskej) = *Bijacovce.* — Szepesváralja = *Podhradz,* Sebesváralja = *Podhradzik.* — Rákóc (v Šar.) = *Rakovčik,* Rákóc (v Zemplínskej) = *Rakovec.* U Niederleho v obidvoch prípadoch: Rakovec, to je chyba). **)

---

*) Východní Slováci často tak narábajú s mnohočlennými názvy maďarskými, jako s horeuvedeným Koksómindszent. V tomto prípade osvojili si druhú čiastku slova: Mindszent. Tak aj v nsledujúcom: Vagaš (Kapivágás v Šarišskej). Obyčajne prisvojujú si prvú čiastku, majú: Davidov (Dávidvágás v Zempl.), Silvaš (Szilvásújfalu v Zempl.), Ňaršany (Nyársardó v Šar.).

**) V ostatné časy počalo sa rozlišovanie miestopisných názvov chorobným spôsobom. Na našom širšom území majú tri obce meno *Zdravce.* Iba šarišské Zdravce zachovávajú pevne svoje meno. Spišské si počínajú prisvojovať meno Dravce, aby sa líšily od iných obcí podobného mena. Práve tak

A jako jest veľa miestopisných názvov slovenských, ktoré netreba bližšie určovať, tak jest naopak veľa úradných názvov, ktoré nepotrebujú bližšieho určovania, ale slovenské ho potrebujú. Podávam príklady: Máme dve obce, ktorých meno je *Rovné,* jedna je v Šarišskej, druhá v Zemplínskej. V úradnom jazyku šarišská sa volá: *Rovno,* zemplínska: *Rovna.* Iné príklady: Vaľkovce (v Abauj.) = *Vajkócz,* Vaľkovce (v Šar.) = *Valykóc.* — Štefanovce (v Zempl.) = *Stefanóc,* Štefanovce (v Šar.) = *Istvánvágás.* — Foľvark (v staroves. okr.) = *Folyvárk,* Foľvark (v kežm. okr.) = *Forberg.* — Hažin (v Ung.) = *Gézsény,* Hažin (v Zempl.) = *Hazsina.* — Maťašovce (v Zempl.) = *Matyasóc,* Maťašovce (v Spiš.) = *Mátyásfalu.* — Lužany (v Šar.) = *Long,* bezpochyby staršie meno než je uvedené slovenské, a Lužany (v Šar.) = *Luzsánka.* Této posledné Lužany menuje Niederle: Lužanka a Lažany. — Kraviany (v Spiš.) = *Kravján,* Kraviany (v Zempl.) = *Kereplye* atď.

A teraz znova zopakujem otázku: Jako sa máme zachovať naproti úradným názvom, čo do bližšieho určovania svojich miestopisných názvov?

Treba sa nám oddať prúdu a plávať s ním počnúc odtade, kde vypadlo kormidlo z rúk nášho ľudu. Aby sa ešte jasnejšie vyslovil: Treba nám prijať názvy úradné: Kecerovské Peklany, Usovské Peklany, Kecerovské Kosceľany atď. a opustiť staré, prvotné: Peklany na Olšave, Peklany na Sviňke, Kosceľany na Olšave atď. Slabé sú naše sily, aby sme sa mohli stavať proti prúdu s nádejou na víťazstvo. To víťazstvo nevydobudneme totiž my, spisovatelia a novinári, mohlo by ho vydobudnúť iba obyvateľstvo východnoslovenského územia . . . *)

---

robia ungské *z tých istých príčin!* Tedy z tých istých príčin o krátky čas zase budú mať jednaké meno, Dravce m. Zdravce. Tým sa približa síce k úradnému názvu Daróc, ale, čo do rozlišovania, tam budú, kde boly. Asi tak sa má vec aj s obcou *Švaby.* V Spišskej sú Vyšné a Nižné Švaby, po maď. Ó-major a Sublechnic; prvé počínajú menovať: Starý Majer, druhé Sublechnica. Tretie Švaby sú v Šarišskej, po maď. Németsóvár. Obyvateľstvo ich dosiaľ volá Švaby, ale literatúre sa to nepáči a preto Niederle ich nazval Šovár a v závorke Šváby. Ale Šovar, podobou *Šomvar* je živým názvom susedného Tótsóváru a nie Németsóváru. Poznamenávam, že Tótsóvár nazval vymysleným menom *Slaná* a do závorky položil aj maď. Šovár. Z toho potom vysvitá, že je u neho *Šovár* aj Németsóvár aj Tótsóvár. Načo veci pliesť?

*) Že som túto svoju zkúsenosť vyslovil, že som sily Slovákov slabými uznal oproti prúdu, jaký panuje na vodách topografičňej nomenklatúry, to zase

65. §. Rozlišujúc jednaké miestopisné názvy, zachovával som nasledujúce zásady:

1. Keď sa názvy samy sebou zreteľne odznačujú, zachovávajú svoju podobu. To sa poťahuje v prvom rade na názvy, ktoré som uviedol v treťom vypočatí predchádzajúceho §-u. Ale sem patria aj také, jako: Vyšné Švaby a Nižné Švaby (v Spiš.); Švaby (v Šar.) stoja ojedinelé touto prostou podobou na území východnoslovenskom,

---

zbúri proti mne niekoľko ľudí. Idealisti a optimisti myslia, že je dosť nepopustiť, že proti úradným miestopisným názvom svoje vlastné máme postaviť. Iba idealisti a optimisti môžu tak myslieť. A takí, ktorí na okamih nazreli do východnoslovenských pomerov, nemajúc tušenia o ich skutočnosti. Uvediem tu niekoľko hlasov: Spoločnosť Romana *Zawilińského* (o výlete jej píše v besednici krakovského *Czasu*, 1902, sierpień), ktorá išla do Novej Belej na Spiši, pýtala sa pocestných domorodcov: „Czy dobrze idziemy do Uj-Beli?“ — „Jako mówią, do Biáły“ — „Ano, tak, do Nowej Białej!“ Z tohoto rozhovoru Zawiliński príliš veľa zatváral. On napísal: „Przekonaliśmy się z tej rozmowy nietylko o tem, że lud tu mówi czysto po polsku, tak samo, jak u nas na Podhalu, ale i o tem, *że narzucone gwaltem madziarskie nazwy, istnieją tylko na mapach i w urzędowych aktach, lud zaś sam używa tylko swoich polskich, jak Biała, Niedzica, Rychwałd, Hanuszowce itp., a nie Uj-Bela, Nedecz, Reichwald, Hanusfalva itp.* Marne i śmieszne są te gwaltowne zapędy madziaryzacyi krajów i okolic od wieków słowackich lub też polskich.“ Spoločnosť p. Romana Zawilińského stretla sa náhodou s takými ľuďmi, ktorí dosiaľ nepodľahli novému vlivu. To stalo sa bezprostredne na hranici haličskej. Ale to bola skutočne len náhoda. Už jeho rodák dr Stan. Eljasz-Radzikowski celkom inakšiu zkúsenosť nadobudol. Je pravda, že o sedem rokov neskoršie. Dr Stan. *Eljasz-Radzikowski* v polemii so Št. Mišíkom napísal (Sbor. Mus. slen. sp., 1899, str. 161): „Raz przychodzę do Mięguszowiec (na Spiszu) i pytam starego górala, jak nazywacie waszą dziedzinę? On mi na to: *Menguszfalu.* Ale to jest po madziarsku, jak po słowieńsku? — E, *to się dawniej nazywało Mięguszowcze, teraz „lem“ Menguszfalu* (!).“ Kto tak pochodí východnoslovenské územie, jako som ho pochodil ja, ten sa presvedčí, že sa východnoslovenské územie nehodí na purifikačné experimentácie. Udaje Niederlových literárnych pomocníkov, ktoré som dostatočne osvietil v tomto záhlaví, jasne svedčia o tom, že sa povážlive otriasla pôda pod nohami východných Slovákov, čo sa týče prvotných miestopisných názvov na ich území. O tom vedia už aj v zahraničí a na ospravedlnenie svojho stanoviska uvádzam tu slová jedného Rusa. I. P. *Filevič*, ktorý, jako píše na str. 30. svojho spisu „Ugorska Rus’“, pobudol medzi uhorskými Rusmi, zkúsil, že uhorskí Rusi pomaďarčujú názvy svojich obcí, aj o „Rusoch“ vo Vrannom a v Trebišove to hovorí, tedy vlastne o Slovákoch, a dajúc výraz tejto svojej zkúsenosti, takúto žiadosť vyslovil: „Na ugorskich našich sootečestvennikach ležit objazannosť sochraniť slavianorusskija nazvania *po krajnej měrě v zapisi. Bolše ničego, pri ich položenii, trebovať nelzia.*“ (Tiež tam, na str. 30—31.)

netreba ich tedy osobite určovať. Štilbach (v Spiš.) jasne sa odznačuje od Šteľbacha (v Šar.), len ich nesmieme miešať. Niederle Štilbach menuje aj Šteľbachom. Št*i*lbach je slovenská, Št*e*ľbach je ruská výslovnosť patričného nemeckého mena, v Šteľbachu totiž bývajú Rusi. G*a*jdoš a G*o*jdoš dobre sa rozlišujú, obidve v Ungskej.

2. K názvom, z ktorých je len po jednom v stolici, nedávam bližšieho určenia, ale pridávam len meno stolice. V druhom vypočatí predchádzajúceho §-u sme videli z príkladu „Zavadky" a „Zavady", že tak sa tu chová aj úradný jazyk. Na takomto základe píšem: Zdravce v Spiš., Zdravce v Šar., Zdravce v Ung., Dubravka v Zempl., Dubravka v Ung., Klečenov v Abauj. (u Niederleho Kľačanov a Kľečanov), Klečenov v Zempl. (u Niederleho Kľačanov a Klečenov), Hradzisko v Šar., Hradzisko v Spiš. atď. atď.

3. Ťažko je nakladať s názvami, z ktorých je viac vo stolici. Aj tu sa dá s prospechom užiť predošlého pravidla, a síce tak, že k názvu pridáme meno okresu. Ale často býva, že je v jednom a tom istom okrese viac jednakých názvov. V takýchto prípadoch zväčša sa už postaraly úrady o náležité rozlišovanie berúc k bližšiemu označeniu dajaké miestné alebo osobné meno. *Ak nechceme napomáhať zmutok, nesmieme isť vlastnými cestami, tu sa musíme podrobiť tomu, čo úrady ustálily, už či sa im vec vydarila a či nie. Toto je to vodstvo, po ktorom musíme plávať s prúdom úradného jazyka.*

Máme v stropkovskom okrese Vyš. a Niž. Sitnicu, v ungvárskom: Vyš. a Niž. Nemecké, v stropkovskom Vyš. a Niž. Oľšavy (u Niederleho: Horná a Dolná Oľšava a Oľšva!). V takýchto prípadoch je ľahko topografovi, lebo sa prívlastky shodujú s úradným názvom. Ale máme v ungskej tri dediny s názvom Remety, z nich sú dve v sobranskom okrese. Vyšné zemopisne volajú sa úradne Felsőremete, ale Nižné zemopisne volajú sa už oddávna: Sárosremete (u Korabinského už takto). Čo si tu počať? Niederle zachováva zemopisné prívlastky: Vyš. a Niž. Remety, ale ja som už nepočul názvu „Niž. Remety" od Slovákov, len „Blatňe Remeti". Tretie Remety ungské sa volajú úradne Turjaremete. Nelogickosť úradného názvu je jasná (sú Vyšné Remety, ale Nižných niet), ale konečne tu ide o rozlišovanie obcí a nie o logiku. Keď domášni chodia do „Blatňich Remet", my ich už hádam ani nemôžeme silit, aby chodili do „Ňižňich"? Ja píšem: Blatné Remety a

zpravidla zachovávam vyslovenú zásadu o tom, že sa musíme opierať o úradné určovanie jednakých obecních názvov, ale v tomto jedinom prípade položil som v závorke aj „Nižné“. Keď úradný jazyk ešte nemá alebo nepotrebuje prívlastku, ale v slovenčine je ho treba, pridával som k názvom meno stolice alebo okresu, tedy: Štefanovce v Zempl., Štefanovce v Šar. (Stefanóc a Istvánvágás), Vaľkovce v Šar., Vaľkovce v Ab. (Valykóc, a Vajkóc), Foľvark v staroves. okrese, Foľvark v kežm. okr. (Folyvárk a Forberg), Červenica vo vtoris. okr., Červenica v ntoris. okr. (Vörösalma a Vörösvágás), Macijovce v sob. okr., Macijovce v nves. okr. (Mateóc a Matejóc) atp. Iné príkady: Hermanovce v topľ. okr., Hermanovce v šir. okr. (Tapolyhermány a Sztánkahermány). Ak sú jednaké názvy v jednom okrese a prívlastky sú nevyhnutné, prívlastky úradného názvu napodobiť treba aj na ten prípad, keďby v reči ľudu neboly dosiaľ v úžitku: Topľ. Nemcovce a Kapuš. Nemcovce, obidve v topl. okrese, úradne: Taplinémetfalu a Kapinémetfalu. — Keď bolo treba, uplatňoval som této zásady všetky spolu: Hrušov v Sp., Hrušov Vyšný a Nižný (v Zemplínskej). Úradne prvý bez prívlastku, druhé: Felső-, Alsó-körtvélyes. Nižný Hrušov menuje Niederle Hrušovíkom; ja som ho počul menovať len Hrušovom. — Rokytov v Šar., Hum. Rokytov a Zbudzský Rokytov. Prvý úradne bez prívlastku, druhé: Homonnarokitó a Izbugyarokitó. Šarišský Rokytov menuje Niederle aj „Rokycany“, ale omylom. Rokycany sú síce tiež v Šarišskej, ale to je iná obec, po maď. Berki. Aj túto menuje Niederle: Rokycany a v závorke: Rokocany. — Ťažko je rozlišovať také názvy, z ktorých je prílišne mnoho. Uvediem tu len Poľanky — Poľany a Huty. Práve pri takýchto sa nám treba pridržovať úradných názvov. Zo Zemplínskej som uviedol: Sečovská Poľanka (Szécspolyánka), Tovarnianska Poľanka (Tavarnapolyánka), Nechváľova Poľanka (Nechválpolyánka) a Poľana (Sztropkópolena). „Poľana“ je totiž len jedna na východnoslovenskom území, nepotrebuje tedy bližšieho určenia. Zo Šarišskej som uviedol „Poľany“ (gen. z Poľan), t. j. Krajnópolyana; z tej istej stolice: Vyšné a Nižné Poľanky (Felső- a Alsó-polyánka). Konečne: Poľanka v Ung. a Poľanka v Ab. (Sárospolyánka a Lengyelfalva). Vidzme Huty a Hutky. Zo Šarišskej som podal: Stebnícka Huta, Livovská Huta, Roľova Huta. (Niederle ich menuje: Hutiska, Ľvovská Huta a „Fenikshuta“ [Rolova Huta]). Osadu „Phönixhutta“ menujú Slováci výlučne Roľova Huta. V Šarišskej jest ešte „Hutka“; túto menujú: Hutky, v g.

z Hutkoch, ale že „Hutky“ sú aj v Abaujskej, a to dve osady: Hutky Vyšné a Nižné, pomenoval som šarišské, majúc ohľad na rozšírenosť Hút a Hutiek, — Hutky v Šar. Z Abaujskej: Saláncska Huta, Kováčvágášska Huta (na krátko ju menujú: Vagaska Huta*)), Šompotocká Huta a Šompotocká Hutka (Sompatakinagyhuta a Sompatakikishuta). V Ungskej: Huta v Ung., bližšie označenie z tej príčiny, z ktorej pri názve „Hutky v Šar.“ V Spiši sú okrem Smolníckej Huty ešte dve Huty, ktoré ľud spoločne menuje „Dzedzinky“. Úradne sa menujú: Imrichfalu a Istvánfalu. Imrich je slovenské, István maďarské meno. Sú to osady hodne staré. Istvánfalu takto sa menovala už r. 1386 („Estvanfalva“), Imrichfalu r. 1386 (?). V miestopisných slovníkoch dostaly určité mená: Ištvaňovce a Imrichovce. Aj ja som prejal této mená, lebo názov domášny „Dzedzinky“ nedostačuje.

Pripomenutie 1. Ako písať miestopisné názvy, ktoré sa opierajú o slovo *ves*, také jako Nová ves, Stará ves? Toto je nie ľahká otázka. Dosiaľ sme ich písavali všetci etymologicky. Ale keď sme inde popustili v prospech východnoslovenskej výslovnosti, svedčilo by sa popustiť aj v takýchto prípadoch. Vo východnoslovenskej výslovnosti *ves* smliaždi sa z pravidla s predchodiacim slovom. To sa prvotne stávalo len v skloňovaní, miesto z Novej vši alebo zo Starej vši vyslovúvali z Novejši alebo zo Starejši. Neskoršie vznikly z takých smliaždenín nové nominatívy: Novejša, Starejša. Slovo „veš“ smliaždilo sa aj s inými predchodiacimi prívlastkami. Hovorí sa Naciňouša, Postredňeuša miesto pôvodných Nacina ves, Postredňa ves. — Je možné, že obyvateľstvo preto vyhybuje podobám „veš“, „vši“ atď., aby nezavdávaly príčinu k lacným vtipom, ku srovnaniam s podobami „veš“, „vši“ atď. Ale je i to možné, že tu ide o zabudnutú etymologiu, lebo sa neužíva pochopového slova „veš“ v smysle „valal“ alebo „dzedzina“. Odhodlal som sa písať opierajúc sa o výslovnosť: Naciňovsa, Postrednevsa, lebo tu ide o také neobyčajné smliaždenie zvukov, že by nedorozumenie vzniklo zavedením etymologických foriem: Nacina ves, Postredná ves. Istá vec je, že by úžitočné bolo pre východných Slovákov, keby sa aj té podoby opieraly o výslovnosť východnú, ktoré sa poťahujú na „Nová ves“, t. j. keby sme písali Novejsa, z Novejsi atp. Niederle písal z pravidla Nová ves, iba raz spomenul v závorke „Novejsa“ pri Tušickej Novej vsi. Na moje rozhodnutie v tejto veci malo účinok vedomie toho, že východní Slováci smliaždené podoby názvu „Novej vsi“ nie rovnako vyslovujú. Popri výslovnosti ‚Novejši‘ počuť totiž aj ‚Novevši‘: Košická Novevša, v Drinovskej Novevši. Opierajúc sa o výslovnosť, museli by sme tedy jedon a ten istý názov

*) Kováčvágášska Huta preto, lebo „Kapivávás“ v topľ. okr. menuje ľud len „Vagaš“, horespomenutá Vagaska Huta nebola by tedy dobre rozlišená. Kapivágás som pomenoval, aby vyhol nedorozumeniu, — Kapušianskym Vagašom.

(Nová ves) dvojako písať (Novejsa, Novevsa). Z takých príčin som sa odhodlal písať etymologicky názvy s ‚ves' až na uvedené dva prípady, v ktorých sa formy neobyčajne odchýlily a do nepoznania zmenily. Niederle napíšuc Naciňovsu etymologicky „Nacina ves“, do závorky položil aj formy: Naciňovša, Naciňoveš, cítac, že podľa etymologickej formy sotva by východný Slovák potrafil do patričnej dediny.

Pripomenutie 2. Maďarské bližšie určenie jednakých názvov často nezodpovedá už skutočným okolnostiam; zakladá sa výlučne na historičnosti. Tak v Zemplínskej máme na pr. blízko hraníc šarišskej stolice: Zemplén-dricsna a Sárosdricsna, Zemplénsztaskóc a Sárossztaskóc, Zemplénbukóc a Sárosbukóc; i jedny i druhé i tretie dediny sú v jednom a tom istom stropkovskom okrese. Napodobil som úradné názvy. Bližšie určenia nezodpovedajú síce skutočným okolnostiam, ale tu je treba *úradného počinu.**) — Podobne sa má vec s národnými prívlastkami. V Šarišskej máme Tót- a Magyarraszlavica, ale v obidvoch bývajú Slováci. V Zemplínskej jest: Orosz- a Magyarkrucsó, ale v Maďarskom bývajú Slováci. V tej istej stolici: Tapolyizsép a Magyarizsép, ale v obidvoch bývajú Slováci. Tapolyizsép Niederle menuje Slovenským, ale tohoto prívlastku neužívajú. Maďarský Žipov má $^{1}/_{4}$ maď. obyvateľstva podľa posledného popisu. V Šarišskej sú aj Németjakabvágás a Magyarjakabvágás, a v obidvoch obciach bývajú samí Slováci. Aj tu som sa opieral o úradné prívlastky v obrubách rozvinutých zásad. Prívlastok „Magyar“ som neprekladal slovom „Uhorský“, jako to robil Niederle („Uhorský Žipov“, „Uhorské Raslavice“), ale slovom „Maďarský“, tedy: Maďarské Raslavice.

Pripomenutie 3. Pôvodne neboly bežné prívlastky *Veľký* a *Malý* Slavkov. Hovorievalo sa: Slavkov a Slavkovek. Na území východnom dosiaľ je množstvo príkladov tohoto pôvodného rozlišovania obecních názvov: Hnilec a Hnilček, Poruba a Porubka, Zavada a Zavadka, Poruby a Porubky, tak aj Zavady a Zavadky, Poľany a Poľanky, Huty a Hutky. Jest ich dosť aj inej podoby: Šalgov a Šalgovik, Tokaj a Tokajik, Podhradz a Podhradzik, Rakovec a Rakovčik, Salanc a Salančik, Brežnica a Brežnička atď. Kde toto pôvodné rozlišovanie vyhynulo, musel som prijať novoveké: Veľký a Malý Slavkov. *Slavkovek* počuješ ešte po súsedných dedinách, v samej obci len Malý Slavkov. Najprednejší človek obce mi vysvetlil, že svoju dedinu menujú Malým Slavkovom na rozdiel od Veľkého, „bo ked je Veľki Sławkov, ta muśi bic i Mali Sławkov“.

Pripomenutie 4. Opierajúc sa pri bližšom určovaní o úradné názvy pomenoval som Felsőerdőfalu a Alsóerdőfalu, predtým Óleszna a Újleszna, príslušnými novými názvami: Vyšná Lesná, Nižná Lesná. V obidvoch bývajú Nemci.

---

*) V takýchto prípadoch je prívlastok len prívlastkom; keď ide o položenie obce, tam kladiem *miestné určenie,* takto: Poľanka v Zempl. (nie „Zemplínska Poľanka“!). Tým sa vyhne nedorozumeniu.

Pripomenutie 5. Niekoľko ráz pridal som bližšie určenie aj k takým názvom, ktoré sú ojedinelé na východnoslovenskom území. Urobil som tak z ohľadu na inoslovenské miestopisné názvy, aby sa od týchto rozlišovaly. Tak pri mestách: Spišská Sobota, Spišská Nová ves a ešte iných. Této ohľady budú sa museť ešte väčšou mierou uplatniť pri všeobecnom ustaľovaní miestopisného názvoslovia. Ale to sa môže stať iba po náležitom preštudovaní celého materiálu.

Pripomenutie 6. Na východnoslovenskom území niet takej obce, ktorá by sa menovala Ves, Dolina, Voda, Pole, a preto vo viacčlenných názvoch, v ktorých sa spomenuté podstatné mená objavujú, nesmieme ich písať veľkou literou. Spomenuté podstatné mená sú v takých viacčlenných názvoch iba pochopovými slovami. Píšem tedy: Nová ves, Stará ves, Krížová ves, Stará voda, Pusté pole, Suchá dolina atp. V protive s tým píšem: Stebnícka Huta, Smolnícka Huta, Košické Hámre atď., lebo Huta a Hámre zjavujú sa jako samostatné miestopisné názvy, na pr. Huta v Ung. (maď. Hutta) a vôbec všetky huty, i „Stebnícka“, i „Smolnícka“, podobne aj hámre, i „Košické“ menujú sa v najbližšom okolí len Hutami a Hámrami.

Pripomenutie 7. Podľa nového pravopisu miestopisných názvov v úradnom jazyku píšu sa všetky priradené prívlastky spolu jedným jediným slovom, hoc by ich koľkokoľvek bolo. Píše sa: Dunajeckrempach, Lublókrempach, Sebeskellemesirétek atp. Kde ide o skutočný prívlastok, je to na mieste. Ale túto zásadu neoprávnene používajú povolané orgány tam, kde ide o administratívne slúčené dve (alebo tri obce): Píšu Garbócbogdány, Őrdarma, Vinnabanka atď., a z toho býva zmutok u obyvateľstva. Podaktorí pochytia prvú čiastku názvu, iní zas druhú čiastku. Počul som, že sa „Vinnabanka“ volá po slovensky: Vinné, lebo „Banki už ňit“. U Niederleho je naopak. On menuje „Garbócbogdány“: Bohdanovce; u neho zas — Garboviec niet. Niederle má na svojich mappách: *Farkašovce* s pominutím dediny Levkoviec (sú úradne v jednu administratívnu obec spojené), *Graňč* s pominutím dediny Petroviec (sú v jednu administratívnu obec spojené), *Markušovce* s pominutím dediny Ščepanoviec (lebo sú v jednu administratívnu obec spojené), *Bohdanovce* s pominutím dediny Garboviec (sú v jednu administratívnu obec spojené). Ja sa nazdávam, že sa také počínanie nehodí pre spisy *etnografické*. Pri Bohdanovciach mal aspoň toľko ohľadu, že túto *jednu* obec *dvoma* kolečkami (!) označil. — Máme administratívné obce, v ktorých je päť osád. Taká je Lándzsásfalu v Spiši. Do nej patria: Horka, Kišovce, Miklušovce, Primovce, Sv. Ondrej. To je pravda, že všetky spolu majú len 377 duší, ale o to nejde; sú osobité osady, so starými osobitými menami, stavaním so sebou nesúvisiace. A jako sa tu zachoval Niederle? Zo svojej mappy vypustil všetkých päť osád, a že ony spoločného úradne im udeleného administratívneho názvu ešte neznajú, — Niederle ich vôbec na mappe nijako nespomenul. — Mojím domnením neztratilo by úradné názvoslovie na svojej cene, keby slúčené administratívne obce aj naďalej starším spôsobom menovalo, na pr. Csabalóc és Sterkóc, Izbugyabéla és Valentóc atp. Této obce sa dosiaľ menujú takto aj úradne, a to je správne. Keď napíšem novouvádzaným pravopisom: Csabalócsterkóc, každý, kto logicky myslí, bude sa nazdať, že tu ide o pomenovanie obce Sterkoviec pri Čabalovciach. V slovenčine sa nedá napodobiť úradný pravopis

v tejto veci, hlavne preto, že sa všetky čiastky názvu *skloňujú*, a potom aj preto, že ľudia pri slúčeninách naveky užijú len mena tej osady, do ktorej idú. *Už miestnymi príčinami sú k tomu nútení.* Idú buď do Farkašoviec, buď do Levkoviec, naraz do obidvoch dedín nemôžu isť, lebo neležia spolu, sú oddialené od seba. Tu je nie taký prípad ako v názve *Budapest.* Budapešť leží na jednom priestore, t. j. je aj zemopisne jedným celkom. Preto sa takéto a podobné slúčeniny úradného jazyka u ľudu neujímajú a majú význam výlučne pre administráciu. Kto by sa vybral do Lándzsásfalu, ten by sa musel roztrhnúť na päť kusov a tých päť kusov muselo by isť osobite do rečených piatich osád, ktoré patria pod administratívny názov Lándzsásfalu. — Spomenul som, že nedorozumenia vznikajú z úradného pravopisu. Niederle *Bakšu* (úradne Koksóbaksa) menuje *Kokšov*, a takej obce niet. „Koksó“ je len prívlastkom obecnieho názvu „Baksa“.

66. §. Miestopisné názvy sa neustajne menia, často vznikajú nové. Oproti týmto zmenám treba sa zachovať chladnokrvne a kráčať s rozvojom nehľadiac na to, či nám je to po chuti alebo nie. Hoc by sa nám zdal daktorý nový názov protivným, musíme počítať s okolnosťami, s tým, že sa úradne dostal do života, a s tým, že ho skutočný život ignorovať nebude. Keď úrady z akýchkoľvek príčin novú obec stvorily, na pr. *Lándzsásfalu*, aj my musíme prijať na známosť, že jest takáto obec a musíme ju vedeť menovať. V smysle rozložených zásad nemohol som ju ináče pomenovať ako *Landžašfala.* Taká nove povstalá obec je aj Sebeskellemesirétek, Niederle ju nazval „Šebeškeľemeš“, ale je to nie správne. Miestny človek mi hovoril: Ludze idu do Šebeša abo do Keľemeša, ňichto ňehutori, že idze do Šebeš-Keľemeša, bo to *dva valaľi.* Tak je, to sú dve osobité dediny a „Sebeskellemesirétek“ je medzi nimi podľa hradskej stavaná tiež osobitá, tedy tretia obec. Túto nemôžeme volať menami súsedných obcí. Túto obec ľud menuje „Medzi Židmi“, srov., čo napísal Joz. K. *Pospech* v ČMSS, 1898, 67, lebo v nej temer samí židia bývajú. A keby napísal: „Bol som Medzi Židmi“, každý v tých stranách by mi rozumel, v ktorej obci som bol. Niederleho podávateľ poslovenčil obec *„Aranybánya“* na *„Zlaté“* a v závorke *„Zlatá Baňa“*. Ja som nie priateľom takéhoto poslovenčovania; také poslovenčovanie je iba na to dobré, aby si človek zastrel nedostatočné vecné vedomosti a aby sa stal bez práce veľkým a tuhým Slovákom. Nikto v Šarišskej nepotrafí do Zlatého alebo do Zlatej Bane, jak nepridá, že „idze na Dubňik“. To miesto, kde leží Aranybánya, menujú totiž okolití Slováci „na Dubňik“. Pravdaže je ľahšie preložiť maďarský názov hoc i dva razy, než vyšetriť prvotný názov — raz.

II. Z nárečoslovia.

Ako sa rôzni východno-slovenské nárečie.

67. §. Joz. *Šafárik* vo svojom spise „Geschichte der slaw. Sprache u. Lit. (str. 377/378) píše:

„Sieht man auf die slowakische Sprache, wie sie im Munde des Volks lebt, nicht wie sie in den Werken slowakischer Schriftsteller vorkomnt (denn diese ist die mehr oder weniger slowakisirte Böhmische), so lassen sich drei Hauptvarietäten derselben unterscheiden: 1) die *eigentliche Slowakische* in den Gespanschaften Thurocz, Arva, Liptau, Sohl, Bars, Neograd, Pesth, Borsod, Gömör und in den aus diesen Gespanschaften geflossenen Colonien in Niederungern. 2) Die *mährisch-slowakische* Varietät in den Gespanschaften Pressburg, Neitra und Trencsin, und in den von daher stammenden Niederlassungen in Niederungern. 3) Die *polnisch-slowakische* Varietät in einem Theil von Arva, ganz Zipsen, Schárosch, Abauj und Zemplin (woselbst eine in der Orthographie magyarisirende Spielart *sotakisch* heist), deren Entstehen sowol der Nachbarschaft mit Polen, als auch der drei Hundert Jahre lang dauernden Herrschaft derselben in Zipsen zuzuschreiben ist.*) Sie liebt das Polnische *dz* und *c* st. des slowakischen *d* und *t:* idzem, budzem, ferner viele echtpolnische Wörter, Biegungen und Formen: bars st. welmi, palec st. prst, draha st. cesta, hyba st. gen, choc st. trebas, šukac st. hledat, widzalem, świnia u. s. w."

O podrečí východnom *Šembera* v „Dialektologii" (str. 77—79) rozpísal sa už dosť obšírne:

„Podřečí východní rozšířeno jest ve Spiši, Šariši a ve stolici Zemnenské a Abaujvarské. V oněch dvou stolicích blíží se velice blízké polštině; v těchto dvou maloruštině, kteráž v nich jest spolu domovem. Za hlavní známky tohoto podřečí ve *Spiši* a *Šariši* pokládati lze tyto: Hlásky a formy mluvnické. Přízvuk jest na slabice předposlední. Samohlásky vůbec se zkracují. ć, ś, ź šeplavé: ćeply (teplý), ćma (tma), laźić (lézti), v leśe. *ž, š, č* místo *z, s, t:* želeny, ošika, pošvičim (posvítím), češky (těžký); *dz* místo *ď* a *d:* budźeće (budete), dzivy (divý); *e* nejotované v přídavných jménech: ćiche hodziny (tiché hodiny), hole brižky (holé vršky), dobreho pana; *e* místo *a* jinde na Slovensku obecného: mě, će (tě), śe, sice; *u* místo *o* zde onde: un (on), nus (nos, genit. nosu); *o* místo *e*: čomu (čemu), sobu (sebou); *ł* široké: łuka, vydał; předložka *do* místo *k:* do pana (k pánovi); *g* místo *h* zhusta: głupy (hloupý),

*) Šafárikovo predpokladanie osvojil si aj prof. *Pastrnek,* porov. §§-y 21—22. Tam poukazujem na neodôvodnenosť takého predpokladania.

glupak (hlupák); vkládavé samohlásky: tarhać (trhati), žarno (zrno), ušmerćić (usmrtiti), Ternava neb Tyrnava (Trnava), žołty (žlutý), pułny (plný); buł, buli místo: byl, byli, zvláště v Šariši; *a* místo *e* v množném počtu přítomného času ve Spiši: trhama (trháme), chodzima (chodíme); *u* v instrumentálu jmen ženských: tu šilnu ruku (tou silnou rukou); vokativ jako v Čechách a na Moravě: ó pekna lipo! vy šedlaku! V *Zemnensku* jsou tyto zvláštnosti: *j* vkládá se před sykavky: majc (máti), majceri (matěri), hojscina (hostina); *e* místo *i* v infinitívu, jako v Gemeru: robeć (robiti); předložka *proti* s akkusativem: naproci otca sveho (proti otci svému), procivko mudre ridzeni bože (naproti moudrému řízení božímu). Taktéž se mluví z části v Gemeru a v Novohradě. Zvláštní slova: ava (hle), bym (bych, co bym se hněval), breh brižek (vrch), bilić (bíliti, jako v Čechách), bruch (břicho), dudek (groš), dryčný (hezký, jako v Brněnsku), kapeluch (klobouk), skarha (žaloba), skaržić še (stěžovati si), trimać (držeti), leš (silva, jako v Čechách), velo ludzi (mnoho lidí), pramen (paprslek), rućić, rućać (hoditi, házeti), hutorić (mluviti), perašin (petružel), net (není), ljem neb lem (jen) sosna (borovice), siclo či sielico (košile, tamtéž), valal (ves, uh.). V *krajině Humenské,* totiž v městečku Snině a ve vesnicích Dlúhé, Bělá, Udavskému a Papině, shledávají se tyto zvláštnosti: *s* místo *c* v slově *so* (co), pro kteréž slovo obyvatelům té krajinky prý dána jest přezdívka Sotáci; *c* místo *t:* ceper (teprv), cirňe (trní), cahajce (tahejte), uceknul (utekl), mac (míti). Zvláštní slova: koval neb kovač (kovář), kalab (klobouk), postav (sukno), jarek (řeka), oblok (okno), šljub aneb vesele (sňatek či kopulace), nohavky (nohavice), chtožka (kdosi), dva oči, dva uši (dvě není obyčejno), harček (hrnek), dohovarac sa, bešedovac sa (smluviti se), šleboda, šlebodny (svobodný), on nit (on není), sednice sebe (sedněte si), bul šmy tam (byl jsem tam) a v. j."

Šafárik a Šembera nevedeli teda (šte o tom, že aj v Ungskej bývajú Slováci, ani priehľadného obrazu o rôznosťach východnej slovenčiny nepodali. Šembera má síce hojne rečových známok, ale sa neodvážil systematične rozčleniť východnoslovenské nárečie. Nemal k tomu potrebného materiálu.

68. §. Reč východných Slovákov je dvojaká. *Samosvoja,* ktorá má všetky známky slovenskej reči a je v podstate jednotná, a *pomiešaná,* ktorá sa dosiaľ nevyhranila z pomiešania rôznorodých jazykov alebo nárečí, a menovite v ktorej dosiaľ nie sú utvrdené všetky známky slovenskej reči.

Že sa pomiešaná rôzni podľa obcí a podľa krajov, to vyplýva už z podstaty veci. Ale sa rôzni aj samosvoja, hlavne po hraničnej

čiare, kde posledné dediny stýkajú sa s najbližšími inojazyčnými, ale aj uprostred svojho územia, kde inojazyčné osady, ruské alebo poľské, nepripodobily sa ešte úplne svojmu okoliu slovenskému. Pomiešanú reč zisťujem 1) v Zemplínskej a Ungskej, menujem ju zemplínsko-ungským podrečím, 2) v poludňovo-západnom kúte Spiša, menujem ju lučivnianskym podrečím.

Vidzme této rôznosti rad za radom.

69. §. V Spišskej:

Dediny Batizovce, Gerlachov, Lučivná, Štola a Mengušovce hovoria jazykom pomiešaným. Ráz miešaniny dovoľuje mysleť, že sa tu osadili Liptáci na vrstvu poľskú, čiastočne už s ruským obyvateľstvom smiešanú a táto miešanina obyvateľstva podrobená je od sto a sto rokov vlivu východnoslovenského nárečia. Porovnaj poznámku **) na str. 103. V menovaných dedinách majú aj dvojhlásky ako v liptovčine, ale ich prvú čiastku vyslovujú zväčša temer neslyšiteľne. Miesto ‚vŭol' povedia „v'ol“ atp. M. liptovských genitívov: dobrjeho atp. vravia: dobr'eho. Miesto mäkkého *ň* naveky tvrdé *n*. Pred dvojhláskou, ktorej prvým členom je *i*, znie *ň* temer mäkko. Prvý člen dvojhlásky v smysle toho, čo som hore povedal, odpadá, a ostáva istý pazvuk, tedy: n'esol, n'et (m. niesol, niet). V činnom príč. min. vyslovuje sa *l* poľským spôsobom, medzi *l* a *ŭ*, v jaz. ukážkach označoval som ho literou *ł*. Ináče sa tvrdé „l“ otrelo a počuť zaň stredné *l*, ktoré je veľmi naklonené výslove mäkkého *ľ*. — Počuť často mäkké r: r'ecaz, odtrhlo sa mi z r'ecazi. V slove *tvarь* (= tvár) som počul v Lučivnej od Fabika pazvuk „ь“. „Boł“ často znie takto: „bъł“. — Za *ď, ť* = *dz c*. — Za *ch* počuješ aj *h*. — Panuška v Lučivnej volal *Štrbanov:* Štrbjanmi. Z tohoto videť aj to, že majú samohláskové *l*, samo sebou sa rozumie aj *r*. — Odznačujú sa slovami: dužo = moc (popri veľo), vravim (m. hvarim), pec, g. ·i, izba (m. chiža), oblok (m. oblak), čo (m. co). — Jazykové ukážky najde čitateľ tu, na str. 427 (z Lučivnej), 437 (z Batizoviec), 438 (z Gerlachova v Sp.) — Dr *Radzikowski* napísal v Č. Lide (X., 306): „Velmi pozoruhodná jest řeč Gierłachovanů. Jest přechodní mezi jazykem slovenským a polským. Na východě stýká se Gierłachov s německými osadami. Historie Gierłachova stýkala se se třemi jinými osadami: Batizovce, Měngušovce a Štvoła. Posud udržují se jisté zvláštnosti společné, jak jazykové, tak i jiné, mezi týmiž osadami. *Sousední Slováci nazývají řeč těch čtyř osad „pol-*

skou", čímž vyjádřují, že se podobá polskému jazyku. K jiným stranám, kromě východní, kde jsou němečtí osadníci, jsou osady čistě slovenské, s jazykem již jiným, více sblíženým řeči slovácké." Na této istenia poznamenávam, že som na svojich výletoch nikde nepočul, žeby súsední Slováci poľskou menovali reč uvedených mnou piatich dedín, lebo ku tým štyrom, ktoré menuje Radzikowski, pridať treba i Lučivnú; ona ku nim patrí po jazyku. Ešte dodávam: Kto srovná hore označené ukážky jazykové s ukážkami z obcí súsedných, presvedčí sa, že je pravý opak toho pravda, čo hovorí dr. Radzikowski, t. j. že v poludňovo-západnom kúte Spiša v ktorejkoľvek obci viac poľskostí najde v reči, než v spomenutých piatich. — Fr. *Pastrnek* z ukážok, ktoré mu doposlali sberatelia materiálu, zistil správne, že „v obcích těch vlastní ‚spišské nářečí' ještě vyvinuto není". (Slov. Pohľ. z 1893, 309.)

Asi rovnako sa hovorí v obciach: Vikartovce, Kraviany, Kubachy, Hranovnica a Ceplica. I této obce pokladám za miešaniny, a síce za také, v ktorých jest aj málo liptovčiny. Ale reč je už veľmi pospištená, tak že sa môže onedlho priradiť ku samosvojmu nárečiu. Reč týchto obcí je v spojitosti s rečou predmenovaných 5-ich obcí, táto spojitosť prejavuje sa najlepšie v tvrdosti mäkkého *ň*. Ináče, jako to vyplýva z prirodzenosti rečových miešanín, obce sa rôzňa od seba všelijakými drobnosťami a menovite mierou ich zvýchodnoslovenčenosti. Cepličania hovoria, že „tak jak se v Ceplici hvari, indze naokolo se nehvari". V Kubachách zvratné „se" vyslovuje sa po uhorsko-rusky: „s'e". Vo Vikartovciach „stare ľudze ešče hvarja: ja buŭ v roboce, ja piŭ v karčme, mlade: ja bu*l*, ja pi*l*". Ukážky najdeš tu, na str. 439 (z Vikartoviec), 444 (z Ceplice), 447 (z Hranovnice).

V poludňovo-západnom kúte Spiša sú ešte dve dediny, o ktorých treba osobite prehovoriť: Nižná a Vyšná Šuňava. Na ukážku z ich reči:

Z Nižnej Šuňavy.*)

Ja som už više poŭroka v Popradźe v s(ŭ)užbe, a už znam tak hvareć jak v Popradźe. Kedź pojdzem domu, tak hvarim po šunavski, ale v Popradźe tak jak v Popradźe hvarja, bo se tu smeju, kedź šunavsku r'eč rozpravjam. Šunava je „dźedźina", nje „ves". Nikeho njeto v Popradźe zo Šunavi. I na Nižnej i na Višnej Šunave rovnak hvarja, ale v susednich dźedźinov už inakši.

---

*) Z rozhovoru s Betou *Gondaš-ovou,* 15-ročnou, rodom z N. Šuňavy. Zápis v Poprade v hoteli „Poprad" 13. aug. r. 1904.

Č'o je dźedźina, ta všadzi inakši hvarja. Na Šunave hvarja, a v (Ŭ)učivnej vravja. Velka dźedźina je naša Šunava; ma i škoŭu i kostoŭ, dzvoni na turni, kedź se dzvoni, treba ćahać za povraz; po ŭaćinski s(ŭ)užja omšu. Rechtor voŭa se, chto uči v škole dźeći. U nas tak hvarja ludźe: v'ečer, v'večerać, obedovać; krčma, strnisko; kostoŭ, stvoŭ; dźe idźeće ćetko; mam dobrjeho occa a dobru macer'; ja som boŭa z macer'om v mesce i zo sestrom; ja vidźim teho dobrjeho čŭoveka; tvar' su dva lica u č(ŭ)oveka. U nas se povje „šatka", v Popradźe „chustka". U nas „volachto", tam „chtośka". U nas „vela", tam „veľo". U nas „volačo som vidźeŭa", tam „cośka som vidzela". „Ujček" se voŭa brat mojho occa. Mam bratov. Na voŭi se povje „hejs k sebe", abo „ča od sebja"! I od nas jest v Amerike.

V N. a Vyš. Šuňave hovoria tou rečou, ktorú by sme smeli pomenovať *poľsko-slovenskou.* Iba v tých dvoch dedinách počuješ: *ć*epli, *ć*ma, bu*dź*e*ć*e atď., ktoré Šembera uvodí za známky východnej slovenčiny. V Šuňavách musia byť aj takí osadníci, ktorí zo stredného Slovenska pochodia. O tom zdá sa svedčiť samohláskové *l*, *r*: krčma, strnisko. Tiež slová: šatka (m. chustka), volachto (m. chtośka), vela (m. veľo) atp. Ale veľa strednoslovenskostí môžu mať aj z reči svojich súsedov, i liptovských i poludňovo-západných spišských. To je vec nie dôležitá pre túto prácu. Dôležité je to, že reč týchto dvoch obcí, až na vyslovované *ć*, *dź* a lokál „zo sestr*om*", málo si zachovala z poľštiny a nepochybujem, že s obcami bezprostredne predmenovanými skoro sa zbaví svojich poľskostí, ktoré ešte má. Okrem týchto dvoch obcí počuješ *ć* od Poliakov spišských, ktorí sa po slovensky naučili a po slovensky hovoria, tedy od obyvateľov územia, ktoré sa počína od mesta Popradu a ktoré sa tiahne tokom rieky Popradu až po krajinskú hranicu. Ale toto územie nepatrí do východnoslovenského územia užšieho a preto *ć* nepatrí medzi známky východnoslovenského nárečia.

Tu podotýkam, že tvrdá výslova mäkkého *ň* objavuje sa ešte v nasledujúcich obciach poludňovo-západného Spiša: Stracené, Ištvanovce a Imrichovce, (spoločným menom: Dedinky), a Veľký Hnilec. V Cepličke, ktorá svojím nešepľavým s vo zvratnom „se" („sa") v spojitosti je so spomínanými v predchádzajúcich vypočatiach osadami poludňovo-západného Spiša, mäkké *ň* vyslovujú už náležitým spôsobom. Aj v Hnilčiku sa už vyslovuje mäkké *ň*. Ukážku reči z Ištvanoviec a Imrichoviec podal Ján *Kovalčík* v ČMS z 1902, 4. Opravil ju Štefan *Mišík* (Š. M.) tiež tam na str. 40. Mišík tam osobite dokladá: „Medzi mluvou na Hnilci a na Dedinkách je malý rozdiel". Ukážky rečové z Hnilca, z Hnilčika, z Ceplički vidz tu,

na str. 247 (z Hnilca), 244 (z Hnilčika) a 242 (z Cepličky). Porovnaj heslo *čo;* tu, na str. 496.

Na polnočnej strane spišského územia východno-slovenskej reči užšieho vyzdvihnúť treba Vyšné Repaše, ukážku reči v. tu na str. 252, tu pobadáš niektoré ruskosti, lebo sú od polnoci ruské dediny: Niž. Repaše, Torisky, Oľšavica a aj v samých V. Repašach je zpomedzi 433 obyvateľov 63 „Rusnákov". Ruskosti badať ešte, povedzme v min. príč. robiŭ, robiŭa (m. robil, robila), v blízkych osadách: Pavľany, Brutovce, Ulož.

V ostatných osadách spišských je slovenská reč *v podstate jednotná.* Ukážky vidz tu, na str. 209 (z Ganoviec), 210 (z Hrabušíc), 219 (Zo Štvartku), 221 (zo Smižian), 225 (z Markušoviec), 226 (z Harihoviec), 229 (z Harhova), 231 (z Jablunova), 236 (zo Spiš. Podhradia), 236 (z Kľuknavy), 237 (z Olcnavy), 239 (z Margecian). Táto reč je samosvoja a od „vzorcovej" reči východnoslovenskej rozoznáva sa snadne tým, že za pôvodné dlhé *ê* máva: *ie, 'e*, na pr. viera, chľeb. Vo „vzorcovej reči" šarišskej: v*i*ra, chľ*i*b; podobne tým, že za pôvodné dlhé *ô* nemá nikdy: *u.* Po Spiši tedy naveky: moj koň; vo vzorcovej šarišskej reči: muj kuň. Porov. 86. §, 3. a 5.

70. §. V Šarišskej:

V okolí Prešova hovoria tou rečou, ktorú za vzorec pokladajú na celom východnoslovenskom území. Zo samého Prešova rečových ukážok nepodávam, lebo sa reč takého mesta nehodí k tomu. Prešov je odbleskom rečových pomerov v Šariši, a této sú veľmi pestré. Podávam ukážky rečové z okolia Prešova, a menovite z Veľkého Šariša. Najdeš ich hojne tu, na str. 253—279. Sem patria aj ukážky: z Bertotoviec (279), zo Sobinova (286), z Kapušian (301). Hlavnou známkou vzorcovej reči je: *i* za pôvodné dlhé *ê.* Tedy: chľ*i*b mľ*i*ko, v*i*ra, b*i*li (m. chlêb, mlêko, vêra, bêli). Širockou dolinou všade sa vraví vzorcovou rečou s tou odchýlkou, že v Širokom (ukážku jazyka vidz tu na str. 281) nevyslovuje sa všade *i* za dlhé *ê,* ale často po spišsky: *ie,* '*e.**) Podobne vzorcovou rečou

*) Šarišania vôbec túto dolinu pokladajú za najtypičnejšiu, nielen čo do jazyka, ale aj čo do kroja. Uvádzam: „Lem širocka doľina ma svojo opravdzive šariske obľečeňe, druhe šarišske pochodi su šicke zmišane zčastki s ruskim, zčastki s švabskim ľudom, zčastki nasleduju v obľečeňu zempľinski aňeb abaujvarski ľud. (Novi Domovi Kalendar z 1886. Prešov., str. 26.)

sa hovorí hore Torisou a až po Plavnicu (ukážka reči tu na str. 297) a Ľubotiňu (ukážka reči 290). Od Prešova ku poludniu poznenáhle tratí sa výslovnosť s *i* za pôvodné dlhé *ě* a vyslovuje sa *'e*. Inakšie reč sa nemení prechodiac do Abaujskej. Vidz ukážky jazykové: z Kendzíc (322), z Lemešian (327), z Malovesky (330). — Od Prešova smerom k Bardijovu a na východ rastie odchýlnosť od tak rečenej vzorcovej reči. Idúc k Bardijovu vzornú reč počuť až po Raslavice s nepatrnými odchýlkami, ale potom sa množia rôznosti.

Dolu Topľou je reč nie jednotná. V Gaboltove je mnoho poľskostí, vidz ukážku tu, na str. 313. Podobne sa hovorí v Sveržove, v Tarnove. Nevravia hutoric, ale hvaric. „Hutoric“ je už nový výdobytok.

Dolu Topľou až po Bardijov, sem počítajúc príslušné okolia, majú za spoločnú majetnosť v reči slovesné formy: može*ma*, robi*ma* atp., ďalej: oňi hraj*a*, śpivaj*a* atď. To jest: može*me*, robi*me*; oňi hraj*u*, śpivaj*u*. Této formy majú sa ťahať dolu Topľou až po Kurimu. V Bardijove počuť ich už len z úst starých ľudí. Mladšie pokolenie odvyká im aj po dedinách. Že sa v Kurime hovorí v mn. č. može*ma*, robi*ma*, to viem, a viem aj to, že v ležiacich nižšie Hankovciach povedia už: može*me*, robi*me*. V gruppe obcí, o ktorých je tu reč, a v ktorých sa hovorí alebo dávnejšie hovorilo: robi*ma* (mn. č. 1.), oňi hraj*a* (mn. č. 3.) obieha ešte tretia zvláštnosť. Pritakujú slovcom „haj!“ miesto obvyklého „hej!“ (Údaje o Kurime a Hankovciach mám od Jana Baňasa, rodom z Hankoviec; hovoril som s ním v Giraltovciach 7. júla r. 1904.) Slovcom „haj!“ pritakovať počínajú už nad Raslavicami.

Bolo by mi treba určiť, kde sa končí na východ samosvoje nárečie a kde sa počína pomiešané. Idúc dolu Topľou k poslednej šarišskej dedine Topľ. Bystrému smie sa povedať, že dediny potoplianske patria v celku ku samosvojmu nárečiu. Čitateľ najde tu, na str. 321 ukážku z Hanušoviec, z predposlednej obce v šarišskej doline Tople, a táto sa ešte môže pokladať za príslušnú ku samosvojmu nárečiu. Východnú hranicu Šariša, počnúc od Topľ. Bystrého, som nepochodil.

Presnú hranicu jednak nemožno stanoviť medzi nárečím samosvojím a pomiešaným. V obciach, v ktorých sa hovorí pomiešaným nárečím, neprestajne vre, reč sa neprestajne istým určitým smerom pohybuje. Obce, ktoré ležia blízko k obciam o samosvojej reči, usilujú sa pripodobiť svoju reč k reči týchto.

71. §. V Abaujskej:

V Rozhanovciach a v ich okolí miesto jaki-taki vravia: jeki-teki. Túto zvláštnu výslovnosť počul som na poludní až po Siplak, na polnočno-západnú stranu po Žirovce.

V Žirovciach, ukážku reči v. tu, na str. 351, hovoria už ja *śmi* bul m. ja som bol. Tak hovoria aj v Čakanovciach, v Rankovciach a v Bačkoviku; inde v Abaujskej „sonkajú", t. j. hovoria: ja *som* bul m. ja śmi bul. Por. *sonkac* tu na str. 591.

V okolí Šace hovoria *č'o* m. bežného *co*. — Ukážky abaujskej slovenčiny: tu na str. 334—356.

V stoliciach Spišskej, Šarišskej a Abaujskej hovorí sa v slovenských osadách v podstate rovnako.

Ale ten, kto skúma reč v obciach týchto stolíc, nesmie zabúdať na etnografičné složenie obcí. Je tu ešte veľa obcí, v ktorých sa osadnícke obyvateľstvo ruské alebo poľské dostatočne neposlovenčilo a v ktorých poletuje tedy mnoho ruskostí alebo poľskostí. Obec Lačnov v Šarišskej pripočítal som už k obciam slovenským, lebo jej obyvatelia skutočne po slovensky rozprávajú, ale zle by pochodil ten, kto by sa reči východnoslovenskej od nich učil. Tam ešte nezabudli po rusky. Následkom toho, že sa do reči samosvojej mnoho ruského a poľského živlu dostalo už novším prisťahúvaním Rusov a Poliakov, najde čitateľ aj na území samosvojho nárečia dosť takých vecí, o ktorých myslí, že ony patria do pomiešaného nárečia. Andrej *Kvaka*, v. pod *) na str. 330, hovoril mi: „V Maloveski i v Sentištvaňe ešči hutora stare ľudze: ja pojd*u*, prid*u*, buła*śmi* itd., ale mi už hutorime: ja pojdz*em*, pridz*em*, buła *som* itd. V Kavečanoch ešči dodňeška tak hutora". Aj v Kapušanoch, v súsedstve Prešova, počul som: robil *mi*, pisal *mi* m. robil *som*, pisal *som*. A zemplínsko-ungské genitívy: moj*oho* dobr*oho* atp. počuť môžeš aj na území východnoslovenskej reči samosvojej od ruských osadníkov, ktorí sa ešte dostatočne neposlovenčili.

72. §. V Zemplínskej:

S jazykového stanoviska hovoriť teraz o Sotákoch v Zemplínskej, to je bez cieľa. Vidz, čo som napísal o pôvode Sotákov tu na str. 13 pod *). Istá vec je, že po Zemplínskej (i po Ungskej) počuť ešte často *so* m. *co*, ale reč tých, ktorí vravia *so*, neliší sa

inakšie od reči tých, ktorí hovoria *co*. Hovoriac o rôznení reči slovenskej v Zemplínskej nemám čo povedať osobite o „sotáčtine“. Porov., čo je na str. 591 pod *so*.

Čo sa týče reči Zemplíncov, ona je, počnúc od Humenného a od Vranova k poludniu, jedna a tá istá, dosť ustálená, jednotná. Na rozdiel od tej, ktorú počuť na polnoc od Dobrej a od Humenného, a ktorá nenie ešte jednotne ustálená, menujem ju *normálnou*.

Od samosvojej liší sa ruskou výslovnosťou niektorých hlások. Porovnaj a maj na pamäti, čo som povedal o tom v 52. §-e. Za *v* na konci slabiky z pravidla počuješ *ŭ*: Vranoŭ, ale do Vranov*a*. Aj na počiatku slova často sa vyslovuje zaň *ŭ*: *ŭ*on m. *v*on. Hláska „y“ vyslovuje sa ešte v mnoho slovách *svojím* spôsobom. Počuješ: m*ü*š alebo m*ö*š m. myš, reba alebo röba m. ryba, žeb*ö*, žeb*ü*, žeb*o* m. žeb*y* atď. — Reč táto rozoznáva sa hlavne tým od samosvojej, že popri slovenských, intelligentnejšími, sčítalými ľuďmi užívaných slovesných formách: (ja) idz*em*, pij*em*; (oňi) id*u*, pij*u* atď., bežné sú ešte ruské formy: (ja) id*u*, pij*u*; (oňi) idu*t*, pij*ut*. Obšírnejšie bola o tom reč na príslušnom mieste v 52. §-e, 9, 10. A miesto „ja *som* buł“ hovoria nevzdelaní: „ja *śmi* (+ źmi) buł“ alebo „bułźmi“. Bułźmi tam = Bol som tam. Ukážky tejto reči najdeš tu na str. 357 (Trebišov), 357 (Sečovce), 365 (Vranov), 366 (Dobrá), 368 (Banovce), 371 (Stražské), 380 (Humenné). Okrem toho v spise Olafa *Brocha* „Studien von der slovakisch-kleinrussischen Sprachgrenze im östl. Ungarn“ (Kristiania 1897) z Falkušoviec (str. 41—44 a z Dubravky (str. 44—46). V knižke je spolu rozbor reči spomenutých dvoch dedín.

V dedinách, ktoré ležia vyše Dobrej ku Stropkovom, a od Humenného na polnoc a na východ, niet dosiaľ vyhladenosti jazykovej. Osnova stropkovská (v. str. 368) je od vzdelaného človeka. Vidz osnovy: z Udavského (384) a z Koškoviec (385). Ľudia s nedohotovenou slovenčinou obyčajne dvojako rozprávajú, nakoľko sú kus otesanejší, — s cudzími vyberane, pripodobujú svoju reč bežnej reči slovenskej; medzi sebou miešaninou bez riadu a skladu.

Z Koškoviec zaznamenávam: Za každé *š* = *s*. Vravia: setko, sija (m. šetko, šija), sen (m. syn), čľak (m. človek); obľizuj*a* (m. oblizujú, 3. os. mn.). Hovoril mi jedon domorodec: „Tak jak u nas u Kočkoŭcoch, beśeduja eśče po nasim: U Krivej, u Jabloňi, u Hraboŭci, u Hankoŭci, u Ľubisu, u Kochanoŭcich, u Pćičim, u Ruŭnim, u Hrusove i u Papiňe“. (Ukážka reči z Papina na str. 386.)

V tomto okolí často sa povie *a* m. *e* bez všetkej príčiny, tak počuješ: žana (m. žena), ŭśa (m. vše) atď. (Této poznámky mám z rozhovoru s Ďurom Kolovačom, koškovským obyvateľom; vtedy mal 63 roky.)

Z Udavského mám zaznačené aj takéto formy: pan uro*dž*eni, čäkac, krasnä pšeňicä, dźic'a, svatovjä (mn. nom.). Poľština mieša sa tam s ruštinou. Anna *Šaláta* v prípoviedke mi rozprávala: „Ja *ce* źim“ (= ja ťa zjem) a v pesničke spievala: „Čuču beľej, kolüšu *ća*, jak ti uśňeš, ochab'u *ća*. Ochab'u *ćja* pod hrušočku, ušiju ci košuľočku“. Povedia tam: ra*dīť* *s*'a, ale aj: ra*dzic* śa atp.

V Dluhém na Ciroche, v kraji „Sotákov“ a v okolí hovoria *det* (m. dac), ale pred*ať*; „ja *ich* verim“ (m. *im*!); „ja jidmi chlib“ (m. ja jem!) Hlásku „y“ vyslovujú zväčša jako ö: bök, sön (= býk, syn). V neurčitku: hľada*ť*, robi*ť* (nie s *c* na konci!). Miesto „budzece kopac“ povedia „budzec' kopac“. Krstné mená takto skracujú: Haň (m. Haňa), Marja (m. Marija), Jusk (m. Jusko), Miľ (m. Miľo) atď.

Ukážku reči z Dluhého na Ciroche v. na str. 388.*)

73. §. V Ungskej:

V tých obciach, ktoré ležia ku poludniu od hradskej cesty michaľovsko-ungvárskej, alebo aspoň poblíž rečenej cesty, hovorí sa rečou ustálenou, podobnou, v podstate rovnakou jako v Zemplínskej nadol od Dobrej a od Humenného, tedy rečou *normálnou*. Rečové ukážky hľadaj na str. 391—425. Od zemplínskej reči rozoznáva sa tým, že za „ł“ v príčastí minulom muž. rodu vyslovujú v Ungskej z pravidla ešte *ŭ*: robi*ŭ*. V Zemplínskej už zväčša: robił.

Ponad hradskú michaľovsko-ungvársku do vrchov nenie ešte poslovenčovací priebeh ukončený, „stare ľudze išče beśeduju i po ruski, a mladše už obracaju po našim, po slovenski“, hovorili mi v Sobranciach. Je zaujímavé zistiť, že poslovenčovanie ide *od poludňajšej strany*. Povedal som, že ponad spomenutú hradskú do vrchov posiaľ nie sú Rusi dostatočne poslovenčení, zaznamenávam, že pred pokolením alebo pred dvoma, ani té osady neboly ešte

*) *Šembera*, v. 67. §, krajom Humenským nazýva obvod obcí nadhumenianských, menovite obcí: Sniny, Dlhej na Cir., Belej na Cir., Udavského a Papina, a podáva z nich nasledujúce *zvláštnosti*: kovaľ, kalap, postav, jarek, śľub, nohavky, chtośka, dva oči, harček, dohovarac sa, beśedovac sa, śleboda, on nit, bul śmi atď. Výslovne podotýkam, že sú to nie zvláštnosti reči tých dedín, ale *zvláštnosti východnoslovenskej reči vôbec*.

všetky poslovenčené, ktoré ležia na hradskej. Michal *Ščavnicki*, v. poznámku pod *) na str. 391, rozprával mi 1. oktobra r. 1904 v hostínci u Lajbiša Winklera:

„Ked ja buŭ chlapčisko das dvanasročňi, teraz mam śedzimdześacjeden, ta *v Sobranci hutoriľi po ruski*, a teraz *už ľem po slovenski*. Vtedi hutoriľi *ceper*, mi teraz hutorime: *teraz*, predtim *što chočete* a *de pojdeš*, a dňeśka ľem: *co chceš* a *dze pujdzeš*, ŭtedi: *besedovati*, dňeśka: *hutoric*. Od moho chlapcoŭstva šitko śe premeňilo. Mladi už zaochabjaju calkom rusku besedu aj popod huri. Stari išče po ruski hutoreľi popod huri a teraz už mladi ľem po slovenski. Preto zochabjaju rusku besedu, bo śe vidrižňaju, viśmivaju z Rusnakoch po varošoch i po bľižňich valaloch“.

Najprednejší človek v obci Vyšné Nemecké, tamojší rodák, vyprával mi o národnostných pomeroch svojho rodiska: „Dakedi tu u našim valaľe *stari ľudze po ruski hutoreľi*, a mlada čeľadz śe naučila čisto slovenski; škoľare znaju i po maďarski“.

Zpomedzi dedín, ktoré už hovoria „čisto slovensky“, táto dedina je posledná k východu, leží bezprostredne u Ungvára. Že jako teraz hovoria po slovensky, kde ešte nedávno vedeli aj po rusky, kladiem tu krátku ukážku tamojšej reči, z úst toho istého človeka, požívajúceho všeobecnú úctu svojich spoluobčanov:

„Prišľi žandare vizeterovac psi do valala, či nośa klati. Deskeľo psoch potraciľi kijanki. Tich ľudzi žandare zadaľi do solgabirova i pan solgabiroŭ jich poštrofaľi po na dva koruni. ‚To perši štrof,‘ povedzeľi pan solgabiroŭ, ‚drubi raz vekši štrof budze, ked ňebudu na svojo psi merkovac,‘ to jest ostrejši budu poštrofaľi, bo každi pes povinen nośic kijanku, abo košar na pisku. To zakon.“

Zpomedzi obcí nad hradskou michaľovsko-ungvárskou, v ktorých sa slovenčina ešte nevyhranila, spomeniem Koromľu. Ukážku reči najdeš na str. 425 a v spise Olafa *Brocha* „Weitere Studien von der slov.-kleinr. Sprachgr. im östl. Ungarn“ (Kristiania 1899) na str. 14—19. V tom spise Broch rozobral reč obce Koromľe.

74. §. Na ostrovoch východnej reči slovenskej (v. 38. §) je reč rozmanitá. Jej akosť je podmienená hlavne etnografičnými pomerami najbližšieho súsedstva. Zpomedzi ostrovov nad polnočnou hranicou vynikajú Stropkovy, v. ukážku reči na str. 368. Je to stred administratívny, kde je mnoho vzdelanejších ľudí; v Stropkovoch sa vytvára normálny typ zemplínskej slovenčiny. V Abauj-

skej, Zemplínskej a Ungskej popod poludňajšiu hranicu na ostrovoch slovenskej reči a v obciach, v ktorých majú Slováci menšiny, (v. pripom. 2. na str. 61), nakoľko je ich obyvateľstvo staré, nie dosťahovavšie sa, hovoria v podstate tak ako v súsedných obciach ponad poludňajšiu hranicu. Je pravda, že čo do prízvuku, čo do vyslovovania niektorých hlások — maďarčia. Povedia na pr. *š, ž* m. *ś, ź,* lebo ich maďarskí spoluobyvatelia vysmievajú pre této šeplavé zvuky.

Dôležitý je ostrov, ktorý máme mimo východnoslovenského územia širšieho, (v. 39. §), a síce v Báčke: Kerestúr a Kocura.*) Nie svojím jazykom, ale tým, že jeho obyvatelia odtrhli sa od svojich rodákov, náležavších k územiu pomiešaného nárečia východnoslovenského, už viac než *pred poldruha sto rokmi. Je tedy ich reč vzácnym príspevkom pre históriu poslovenčenia sa Rusov.* Ukážok rečových vyšlo dosiaľ dosť. Ja podám len jednu, a síce takú, ktorou Vladimír *Hnatiuk* výslovne demonštruje ruský cha-

*) Ku tomu, čo je v 39. §-e, dodávam nasledujúce historické udaje, a síce tak, ako ich podal Jozef *Škultéty* (Slov. Pohľ. z 1899, 555—557): „Roku 1896 vyšla v Zombore v dvoch veľkých sväzkoch monografia „Bács-Bodrog vármegye egyetemes monografiája“ (Zombor, 1896), obstaraná a vydaná úradne, samou stolicou. V 2. sväzku, v časti o národnostiach, čítame: *Ruténi.* Chodiac v strednej Báčke, ak vidíš strednej veľkosti, silne složené, gaštanovej farby postavy, ktoré v každej časti dňa pozdravujú ťa: „Dáj Bože“, môžeš byť istý, že sú to Rusi, v obecnom jazyku Rusniaci. Prvý ich kŕdeľ prišiel sem roku 1744 z trebišovského okolia (Trebišov, Terebes) zemplínskej stolice a osadil sa v Kerestúre, ktorý i dnes rusniackym Rímom zovú. Druhý kŕdeľ, pozostávajúci asi z 80 rodín, prisťahoval sa *zo stolic Abaujskej a Boršodskej* medzi r. 1765—67 a osadil sa v Kucure. K osadníkom i zemplínskym i boršodským z Makova a okolia pripojily sa i maďarské grécko-katolícke rodiny, nazvané Doroghází, Böszörményi, Ujfalusi atď. a v svojich potomkoch i dnes žijúce. Rusi naši vôbec majú od koreňa pekné maďarské mená, ako Sós, Árvai, Gubás, Kecskés, Pásztor, Szilágyi, Munkácsi, Nyáradi, Szabados, Erdélyi atd. Sú ľudia, ktorí tvrdia, že maďarské mená dal im v čas osadenia jeden ärárny išpán, čo je tým menej podobné pravde, lebo rodinné mená našich Rusov všetky nachodíme v Zempline a v Boršode. V boršodskom Múčoni i dnes spomínavajú, že ich bratia a ďalší príbuzní odišli k Srbom na Dolnú zem. Teda i naši Ruténi z horno-uhorských Malorusov pochodia, ich jazyk je takzvaný ruskoslovenský dialekt. — Individuálnosť svoju toto plemä nielen zachovalo, pritom všetkom, že len na dvoch miestach sa osadili, lež pustilo ešte i roje do Nového sadu, Starého Vrbása a do Ďurdeva, kde všade majú svoje samostatné cirkevné sbory; áno, kde žije miešano s inými národnosťami, ako v Kucure, vedelo si vydobyť i jazykovú prevahu. V Kucure i Nemci, i Maďari vedia po rusky a spoločná konversácia vedie sa len na tomto jazyku (sväzok II.,

rakter spomínanej báčskej slovenčiny, v. „Zapisky Nauk. Tov. Im. Ševčenka“, tom LXIII. („Miscellanea“ str. 12):

Ked śe Isus Christos na ňebo viberal,
Svoju ľubu macer na źemi z'ochabjal“.
„Ňez'ochabjaj, moj sinočku, na źemi,
Ľem ti me ber zo sobu na ňebo“.
„Ňemožeš ti, matko moja, ze mnu na ňebo pojsc,
Bo ti muśiš, matko moja, na źemi umirac“.
„Ked ja budzem, moj sinočku, na źemi umirac,
Ňedopuščaj gu mňe zlomu pristupovac“.
Ňeboj ti śe, matko moja, ůraha škarednoho,
Pošľem ci anheloch, dvanac apostoloch,
Sam pridzem trinasti, sam Christos ňebesni.
Ta ti pojdzeš, matko moja, pojdzeš medži nami,
Jak jasni meśačok medži hvizdočkami.
Ta ti śedňeš, matko moja, na pravu pravicu,
A ja śedňem, matko moja, na sudnu stoľicu“.

Hláskoslovne a tvaroslovne *niet žiadnej odchýlky od normálnej slovenčiny zemplínskej.* V Slovníku sú odchýlky: Isus Christos (vysvetľuje sa tým, že spomínaní báčski Slováci majú bohoslužby slo-

---

str. 406).“ Na druhom mieste v monografii ešte možno čítať: „Prvá karavána, asi 200 rodín, okolo roku 1744 pohla sa zo Zemplínskej a zastaviac sa v Báč-Bodrožskej na pustatine Veľký Kerestúr zvanej, bola tu i osadená. O dvadsať rokov, r. 1765, to isté urobilo 41 rodín z Boršodskej, a r. 1767 ešte 42 rodiny; ale této všetky dostaly nový domov v Kucure, ktorého vtedajšie srbské obyvateľstvo vyhynulo alebo rozutekalo sa po svete následkom tureckých vojen. Teda osadením týchto dvoch obcí začala sa v Báčke rolla uniatov.“ (Sv. II., str. 198) Pod týmto článkom podpísaný je Alexander Kuzmiak. Redaktor monografie, Julius Dudás, pridal k článku: „Podľa jedného z historikov našej stolice (Steltzer: Geschichte der Bácska, str. 81) Kerestúr bol kolonisovaný roku 1748, Kucura 1768. Komorský kommissár Cothmann roku 1763 hovorí o Kerestúre ako o „nedávno“ kolonisovanej dedine, ktorej obyvatelia sú zväčša Ruténi. (Iványi: Helynévtár I., 83) Podľa relácie ärárneho direktora Redla roku 1763 bol poverený kerestúrsky obyvateľ Peter Kis, aby z horných stolíc priviedol Ruténov na Kucuru, kde už i vtedy boli Ruténi. Aby mohli ľahšie vyžiť, boli na dva roky oslobodení od dane a dostali na užívanie pustatinu Stub. Roku 1765 prišlo na Kucuru 41 rodín, roku 1767 zase 42. (Iványi: Helynévtár I., 86.) Podľa týchto dát, ktoré v celku sú dosť súhlasné, Kerestúr a Kucura v Báčke majú svojich obyvateľov nie zo stolíc Zemplínskej a Šarišskej, ale zo Zemplínskej a Boršodskej; sám Kerestúr pravdepodobne len zo Zemplínskej.“ Toto sú dáta z archívov. Ktoré sa im ostro protivia, nemôžu sa uvzhľadňovať. Vasil *Lukič* vo svojom sošite „Uhorska Rus'“, (U Ľvovi 1887), napísal na str. 2., že „ruskí kolonisti“ Kerestúra a Kocury v Báčke vysťahovali sa do svojich nových bydlísk zo zemplínskej stolice na konci 13. stoletia.

vanské), *ŭrah* (= vrah) a *anhel* (= anďel), vysvetľujú sa tiež cirkevnou rečou. Porovnaj osnovy zemplínske, v. tretie vypočatie 72. §-u.

V knihách kalvínskych Slovákov, vydaných r. 1752, je už čo do hláskovia, grammatičných foriem a zásoby slov, taký jazyk, aký tu najdeš v osnovách normálnej slovenčiny zemplínskej. To je *jeden* dôkaz, že normálna slovenčina zemplínska už pred poldruha sto rokmi tak bola ustálená, jako je teraz. Keď porovnáš hore uvedenú osnovu Hnatiukovu, ktorá znázorňuje reč ľudí, ktorí sa viac než pred poldruha sto rokmi odtrhli od svojich rodákov zemplínskych, s terajšou normálnou rečou zemplínskou, musíš zistiť *úplný* súhlas hláskoslovný, tvaroslovný a slovníkový. A toto je *druhý* dôkaz, že normálna slovenčina zemplínska vytvorená bola už pred poldruha sto rokmi.

Je pravda, že obiehajú i také ukážky rečové z tohoto ostrova východnoslovenského, v ktorých sa najdú v menšej-väčšej miere ruskosti, ale té pripisujem úmyselnému poruštovaniu.*) V „bačvanskej" pesničke „Do domu, do domu sposobni dzivočki, šak už ňet na ňebe ňi žadnoj *zvezdočki*" (M. A. *Vrabeľ* „Russkij Solovej", Ungvár, 1890, str. 105) pokladám slovo „*z*vizdočka" za taký poruštovací kúsok. Prevzal túto pesničku aj Jevmenij *Sabov* do svojej

*) *Hnatiuk* uvádza vo svojej rozprave „Slovaki či Rusini", na str. 3., list kerestúrskeho obyvateľa („seľanina"), vytlačený v „Zore" z roku 1880, a takto sa teší: Z neho vidím, že pisateľ listu nielen že seba považuje i svojich spoluobyvateľov za Rusínov, ale zároveň cíti svoju národnú spolupatričnosť k haličským Rusínom. — Podávam z toho listu prvé vypočatie: „Velice vam blahodariu, prečesnějšij pane, i cêlujem vašu revniteľnu i trudoľubivuju desnicu, kotoroju vy izvolili pisati nam najdalej ko juhu živuščim Rusinom. Koli smo polučili vaše pismo i knêžočku i koli jem bratom i prijateľom pokazal i ked sme čitali siju knêžku i vaše pismo, takoju radostiju nam bulo, jak kedby nam Anhel z neba radosť prinês. I za to, za siju knêžku, tisiaču krat vam blagodarim i ľubim vašu desnicu i želajem vam sej hod ščaslivyj i da budet z vami, Prečesnějšij Pane, ščedroľubie Božije, mir' i ľubov Boha Otca i Syna i Ducha sviataho so vsêmi vami na vêki i da spodobit vas Boh buti preimuščestvennym sviaščennikom dľa naroda ruskaho na slavu Božiju Amiň." Kto vie po veľkorusky, uhorskorusky, cirkevnoslovansky, východoslovensky a srbsky, po prvom prečítaní vidí, že to napísal človek, ktorý smútil dovedna 5 rečí. Má i také veci: (ja) blahodar*iu* a (ja) blagodar*im*. Pisateľ listu keď seba považuje za „Rusína", hovoriť smie len za seba, lebo ostatní jeho báčski spoluobyvatelia nehovoria, jako o tom Hnatiuk sám poučuje čitateľa, tak ako pisateľ toho listu píše.

„Christomatie cerkevnoslavianskich i uhrorusskich literaturnych pamiatnikov“, (Ungvár 1893), na str. 229, a tiež s ruskou formou *svezdočka.* Preto som uviedol toto slovo z mnohých, lebo je ono v hore uvedenej ukážke Hnatiukovej, a síce formou slovenskou: *h*vizdočka. Hnatiuk, ktorý svojou ukážkou dokazoval ruskosť báčskej pesničky, istotne bol by užil ruského charakteristikonu *s*vezdočka oproti slovenskému *h*vezdočka, keby sa to bolo srovnávalo so skutočným stavom.

Hnatiuk zaznačil veľmi charakterisujúcu vec čo do jazyka báčskych „Rusínov“. Na str. 55. svojej rozpravy „Rus'ki oseli v Bačci“ doznáva, že niektorí intelligentní „Rusíni“ predstupovali pred neho s vážnou myšlienkou, že by bolo treba písať pre nich „na ich dialekte“, také spisy čítali by nielen oni, ale aj „Rusíni“ horných, západných stolíc, ktorí podobne jak oni hovoria a ktorých je do 200.000 duší. Znalec vie, že sú uhorskí Rusi, čo do jazyka, v podstate jednotní s haličskými, majúcimi dosť kníh, tí „niektorí intelligentní Rusíni v Báčke“ nevedomky hlásili sa tedy do rečovej jednoty s východnými Slovákmi, žiadajúc pre seba a pre nich — osobitné knihy!

Dočítajúc tento odsek o rôznení sa východnoslovenského nárečia, nejedon z rodákov-čitateľov spýta sa: A v ktorej stolici, v ktorom kraji alebo v ktorých obciach je východná slovenčina najkrajšia a najtypičnejšia? Čo sa jej krásy týče, ľahko je odpovedať. Niet osady na celom priestranstve východnoslovenskej reči, kde by neboli presvedčení, že sa v ich osade najkrajšie po slovensky hovorí. Len Poliaci a Rusi sa hanbia za svoju reč. Čo sa týče typičnosti, nateraz nemôžem odpovedať, len zisťujem, že na celom území východnoslovenskej reči za vzornú a osvojenia hodnú považujú reč okolia prešovského.*)

Vliv iných nárečí a jazykov na rôznenie východnoslovenského nárečia.

75. §. 1) Tu nejde o vypočítanie inostranných živlov vo východnoslovenskej reči, to sa stane na príslušných miestach práce.

*) Prispievateľ prof. *Pastrnka*, p. farár J. *Kello*, ktorého p. professor za „výborného znalca a nadšeného ctitela šarištiny“ pokladá (v Slov. Pohľadoch

Tu ide výlučne o zistenie toho, či iné nárečia alebo jazyky vlívajú na *rôznenie* východnej slovenčiny alebo nie. Reč nemecká a maďarská maly a majú dosiaľ veliký vliv na zásobu slov východnoslovenskej reči. Veľmi veľa slov nemeckých vniklo hlavne v Spišskej a Šarišskej; maďarských hlavne v Abaujskej, Zemplínskej a Ungskej. To isté treba zistiť o frásach. Ale na hláskoslovie a tvaroslovie nemaly této jazyky väčšieho vlivu, iba maďarská reč má vliv na reč obcí, ktoré sú blízko ku slovensko-maďarskej rečovej hranici. Vliv sa obmedzuje na prízvukovanie a na výslovnosť *s*, *z* m. šepľavých *ś*, *ź*.*)

Pripomenutie 1. Niektorí myslia, že je východná slovenčina väčšmi pretkaná cudzotinami než ostatná slovenčina. To je len zdanlivé. Východný Slovák hovorí síce: lakatoš, astaloš, sivar, házmešter, hordár atď. Ale čože máme v ostatnej slovenčine? Slová: šlosiar, tišliar, cigara, hausmajster, paker alebo tréger atď. Aký tu rozdiel? Východní Slováci brali z maďarčiny; ostatní z nemčiny. Tu zisťujem, že vnášanie do reči slov maďarských a nemeckých *nedeje sa povedomo.* Tí, ktorí ich užívajú, nevedia o tom, že užívajú slová maďarské alebo nemecké. V najbližšom okolí Prešova som si zaznačil: Vo V. Šariši Andrej *Križko* v rozprave, ktorú som mal s ním, povedal mi: „Brifunk" śe vola po slovenski „vižga". (Nem. prüfung, mad. „vizsga.) *Sak.* v N. Šebeši: „Jarec na pivo, po maďarski jarčmen". (Slen. jačmeň)

Pripomenutie 2. Niekedy cudzieho slova preto použijú, aby rozlišili pochopy: „Buti su valalske čižmi", povedal mi *Kaščak* vo V. Šariši. T. j. sedliaci nosia buti, a mešťania čižmy. Tiež on povedal: „Kapeľuch nośa śedlaci,

---

z 1895, 439/440), naznačil, že *„kruh rýdzej šarištiny leží medzi brehami Tople a Torisy", ale stredom že je „oná kotlina, obsahujúci v sebe obce: Lopuchov, Stulany, Pokrivnicu, odkiaľ metajú sa lúče severne ku Kurime, východne ku Giraltovciam, západne ku Raslaviciam a južne ku Prešovu".* Ďalej podotýka, že *na tomto území niet troch obcí, jedna pri druhej, kde by úplná shoda panovala vo výslovnosti, v prízvuku atď.* (V. tiež tam.) Pán Kello protimluví si už v samom istení. „Kruh rýdzej šarištiny", („šarištinou" menuje slovenskú reč na Spiši, v Šariši, v Abaujskej a v Zemplíne) a „stred" jej hľadá tam, kde na celom území niet troch obcí, kde by úplná shoda v reči panovala... Kde je takýto chaos, tam treba videť priechodnosť, rečovú pomiešanosť a nevykvasenosť, — ale nie rýdzosť a organičný stred, odkiaľ metajú sa lúče na všetky strany... Z rôznenia sa východnej slovenčiny sme poznali, že „stred" p Kellov, totiž obce: Lopuchov, Stulany a Pokrivnica ležia *na kraji* samosvojho nárečia východnoslovenského.

*) Hovorím tu o ľudovej reči. Čo sa týče intelligencie, ona stojí vo všetkom pod vlivom maďarskej reči. Presvedčíme sa z ukážok, ktoré podávam v stati „Východnoslovenské nárečie spisovnou rečou".

a kalap vo varošu". *Podracki* v Kľuk: „Strecha je zo slami, dach zo šengľoch". V Kapušanoch som počul: „Chudobne ľudze trimaju statki v kuňicoch, a panove v maštaľňoch". V Ščavňiku: „Stołek je fajňejši a tofľička ordinarňejša" atď.

Pripomenutie 3. O židoch je rozšírená mienka, že kazia reč slovenskú. Ja to nemôžem povedať o židoch východnoslovenského územia užšieho. Po dedinách židia svoje deti napospol po slovensky vychovávajú, len pozdejšie ich učia reči nemeckej a maďarskej. Tak že je vlastne ich prvou rečou reč slovenská. A preto po slovensky dobre vedia. Mne na veľa miestach pekné prípoviedky rozprávaly židovky po slovensky. Osnovy z Ľubotine sú od židovských slečien; v nich nenajdeš žiadnych neslovenskostí okrem tých, ktoré sú v obci vôbec bežné.

2) Čo sa týče ruského a poľského vlivu prísne treba rozoznávať *vliv starý a novší*. Vliv starý, poľský hlavne v Spišskej, Šarišskej a Abaujskej, ruský v Zemplínskej a Ungskej uplatnil sa v organisme východnoslovenskej reči, a bude o ňom reč na svojom mieste. Vliv nový účinkuje na *rôznenie* jeho. Rusi, ktorí sa poslovenčujú, nie razom prijmú všetky známky slovenčiny. V Zemplínskej majú svoju normálnu reč, ale u vzdelanejších je zrejmá námaha, aby si osvojili reč prešovského okolia. Reč takýchto vzdelanejších najnápadnejšie rôzni sa tým, od reči nevzdelaných, že vravia v čin. príč. min.: bul (m. buŭ), v min. čase: bul som (m. buŭ źmi). Hovoria *teraz* m. *ceper* a za svet nevyslovia dávnejšieho *so* m. *co*. Okrem toho v gen. zámen a prídavných m. *-oho* usilujú sa vyslovovať *-eho*, čo sa im dosť ťažko darí, lebo miesto *e* v *-eho* počuť neisté artikulovanie zvuku na všetkých možných stupňoch medzi *o* a *e*. Často počuť zvuk, ktorý sa blíži výslovnosti *ä*: mojäho, dobräho. Okrem toho, ktorí si chcú osvojiť reč prešovského okolia, usilujú sa hovoriť v lokáli: s paň*u*, ale to im tiež ide ťažko, a preto vedľa seba počuť: s paň*u* + s paňoŭ. Rusi, ktorí sa ešte neposlovenčili, svoje poslovenčovanie počínajú zámenom *co* miesto svojho *što*. (Takto na pr. v Niž. Repašach a v okolitých ruských dedinách.) V Sobranciach som počul: *Buŭ źmi* hovoria robotníci, sluhovia a pod., *bul źmi* remeselníci a vzdelanejší sedliaci, *bul som* páni a vzdelaní. Samo sebou sa rozumie, že človek, ktorý mení svoju reč, dlhé časy, snáď aj do smrti mieša všetky formy. Interessantný príklad takéhoto miešania najde čitateľ v osnove z Bardiova, na str. 313: I ja tam *bul* na tim vešeľu. Za pecem *som* stał. *Mallem* v ruce dzvonek, ta i tej pripovidki koňec.

Poľský vliv (novší) javí sa v tých obciach, v ktorých sa usadilo viac Poliakov. Počuť tam: z pravidla *ć*, *dź*; počuť v istých prípadoch i nosovky atď.

3) Strednoslovenské nárečie, liptovčina, mala účinok na poludňovo-západný kút Spiša, jako sme videli. Ináče stredná slovenčina vlíva len pesničkami a prostredníctvom spisovného jazyka, lebo je zemopisne úplne oddelená od východnoslovenského územia. Zo spisovnej reči dostalo sa už dosť slov do reči východných Slovákov. Spomeniem daktoré zo života „úradného“: *Cbca* (m. obec; domáce poľ. gmina), *urad* (popri maď. hivatal), *obžalovac* (m. staršieho poľ. skaržic), *pravocic še* (Markuš., a Nšeb.). Ale této zo spispovnej reči pošlé slová užívujú len vzdelanejší, považujúc ich za „fajnejšie“. Tak som počul: „Mi hutorime *skaržic*, aľe panove fajňe: *obžalovac*“. Ten istý mi vravel: „Šumni še povi, aľe fajňe: *pekni*“. — Z piesní vnikly slová: *šuhaj* (m. parobek), *mili*, *milovac* atď. Z literárneho vydania povestí: kraľovič.

Vliv cirkví na rôznenie východnoslovenského nárečia.

Kalvíni.

76. §. Obce, v ktorých je kalvínov vyše 20 %-ov.

V Ungskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: *Kristy* (261 obyv. z 466), *Palin* (569 z 1086), *Sentuš* (182 z 277), *Tašoľa* (278 z 383), *Zahor* (545 z 991). 2) O menšine aspoň 20%-ov všetkých obyvateľov: *Bežovce* (856 z 1800), *Jeňačovce* (259 z 884), *Jenkovce* (327 z 784), *Lučky v Ung.* (222 z 534), *Remety Nižné, Blatné* (181 z 389), *Revišče Nižné* (183 z 520), *Revišče Vyšné* (177 z 508), *Stretava* (229 z 538), *Vysoké v Ung.* (252 z 1203), *Zavadka v Ung.* (169 z 441).

V Zemplínskej: 1) O väčšine vyše päťdesiatprocentovej niet obce. 2) O menšine aspoň 20%-vej: *Banovce* (197 z 768), *Bracovce* (204 z 812), *Egreš* (88 z 331), *Garaňa* (320 z 1137), *Lastomir* (460 z 1305), *Ložin* (199 z 789), *Nová ves Tušická* (124 z 453), *Tarhovišče* (491 z 1209), *Tchorovce* (193 z 866), *Tušice* (307 z 679).

V Abaujskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: *Vaľkovce* (238 z 428). 2) O menšine aspoň 20%-ov: *Beňakovce* (68 z 268), *Garbovce* a *Bogdanovce* (125 z 501), *Hrašovik* (93 z 325), *Hutky Nižné* (144 z 369).

Niekde žijú popri kalvínoch aj luteráni a s týmito majú v obciach protestantskú väčšinu, v Abaujskej na pr. v *Hrašoviku* (kalv. 93 + luter. 109 z 325), v *Beňakovciach* kalv. 68 + luter. 84 z 268). — Ale tu nejde o vierovyznanie, len o rečový vliv vierovyznaňský, a ten je iný so strany kalvínov a iný so strany luteránov.

Obcí, v ktorých sú kalvíni väčšinou, je spolu: 6. Takých, v ktorých sú menšinou aspoň 20%-ovou: 24. Všetkých obcí na východnoslovenskom území užšom je 666, je tedy obcí s kalvínskym obyvateľstvom veľmi málo. Ani tých obcí je nie veľa, v ktorých sa patrnejším počtom vôbec nachodia. Z obcí, v ktorých sa nachodí niže 20%-ov všetkého obyvateľstva, spomenúť treba ležiace v zemplínskej stolici této obce: Muroviany (130 kalv. z 885 duší), Maľčice (197 kalv. z 1096 duší), Meglisov (77 kalv. z 429 duší), konečne *Sečovce* (116 kalv. z 3173 duší). Všetky této obce sú dôležité tým, že sú v nich sriadené kalvínske cirkvi.

77. §. Roku 1905 zistil som sriadené slovenské cirkvi kalvínske len v Ungskej a v Zemplínskej; v Abaujskej slovensko-kalvínskej cirkvi niet. V Ungskej: Bežovce, Jenkovce, Lučky v Ung., Revišče Vyšné, Palin, Stretava. Ku týmto treba pridať Pinkovce, v ktorej pri popise z r. 1900 napočítali z 439 obyvateľov 228 Maďarov a len 220 Slovákov, a tak som ju nemohol pripočítať k východnoslovenskému územiu užšiemu. Je tedy v Ungskej spolu 7 kalvínskych cirkví. V Zemplínskej: Banovce, Lastomir, Malčice, Meglisov, Muroviany, Sečovce, Tarhovišče, Tušice, spolu 8 cirkví. Všetkých cirkví, v ktorých sa dosiaľ po slovensky odbavujú služby Božie, v niektorých už popri maďarských, je tedy 15, vpočitujúc do toho počtu aj té, v ktorých nemajú svojich kňazov, ale len levitov; také sú: Tarhovišče a Muroviany. Této veci som len s veľkým namáhaním zistil, lebo som nebol po všetkých obciach. Informáciu je preto ťažko dostať, lebo ani ľud ani intelligencia ani sami dotyční kňazia nerobia rozdielu medzi jednorečovou a dvojrečovou cirkvou. Na dvojrečovú (s bohoslužobnou rečou slovenskou a maďarskou) povedia obyčajne: To je už maďarská... Ungské udaje o počte slovenských cirkví potvrdil mi p. pleban v Lučkách v Ung.; zemplínske p. pleban v Sečovciach.

Pripomenutie. Ondrej *Kucharski*, bývalý professor varšavský, napísal (vidz Kollarove Zpiewanky, II., 475/476), že slovenskí kalvíni bývajú medzi

Košicami a Ungvárom „w takej szerokości, iż nieco okręgu Sotakow zarywają“. Dľa neho mali vtedy kostoly v týchto obciach: Tušice, Tarhovišče, Banovce, v Lučkách v Ung., v Revišči (Vyš.), v Bežovciach, v Jenkovciach, v Jeňačovciach atď. (Viac ich nemenuje!) Plebánií slovenských bolo za jeho času v stoliciach ungvárskej, zemplínskej a abaujskej: 21. — Čo *Šafárik* vo svojom Národopise (III. vyd. 98) podáva, srovnáva sa s udajami Kucharského, tak že ani pochybovať nemožno o tom, že Šafárik od Kucharského má svoje udaje. Kucharského sdelenie pochodí z r. 1828. Je tedy nie pravda, že „nám Šafárik objavil, vynašiel Slovákov-kalvínov“, ako to istia Slov. Pohľ. z 1895, v. stranu 382 a nasl. Na stranách Slov. Pohľadov, ktoré som práve uviedol, menuje sa ešte viac kalvínsko-slovenských cirkví, ktorých však niet... Že sa počet slovensko-kalvínskych cirkví umenšuje, o tom niet pochyby. Prílišne veľa ich neubudlo, lebo ich veľa nebolo. U pána plebana v Sečovciach som prezrel niekoľko listov z knihy Lampeho „Historia ecclesiae reformatae“ (1708), menovite té, kde mohly zaniknúť slovensko kalvínske cirkvi a presvedčil som sa, že slovensko-kalvínske cirkvi odjakživa boly počtom slabé.

78. §. Hovorí sa, že sú dni slovenských kalvínov spočítané, že padnú v obeť pomaďarčeniu. Je pravda, že slovensko-kalvínske cirkvi nemajú výhľadu na trvácnosť, že ich terajší prúd, potrvá-li, pohltne, ale to, že ztratia slovenskú bohoslužbu, nenie totožné s pomaďarčením veriacich. Kalvínsky pleban Michal *Péter* v „Sáros-Pataki Lapok“ vyslovuje sa proti maďarčeniu slovenských kalvínov so stanoviska čiste cirkevného, hovorí (vidz referát o tom v Nár. Novinách z 1901, č. 41), že sa cirkvi kalvínske rozpadnú pri bohoslužobnom jazyku, ktorému nerozumejú a odvoláva sa na dokumenty hornozemplínskeho seniorátu kalvínskeho, ktoré hovoria, že tam, kde dnes zo Slovákov len jednotlivci priznávajú sa k tejto cirkvi, v minulosti jestvovaly celé sbory...

Čomu sa z toho naučíme? Hoc sbory zanikly, bývalí cirkevníci národnostne zostali čím boli. Na toto máme i teraz príklady. Všetci kalvíni v Abaujskej, čo do obcovacieho jazyka teraz, keď majú v cirkvi maďarskú bohoslužobnú reč, práve sú tam, kde boli za bohoslužobnej reči slovenskej. Ako sme hore videli, kalvínski Slováci majú iba v šiestich obciach väčšinu, inde sú rozptýlení. Moc bohoslužobného jazyka je príliš nepatrná naproti moci obcovacieho jazyka v obci. Ak je cirkev blízko slovensko-maďarskej hranice, alebo v okresnom meste, kde na pomaďarčenie silne doliehajú iné vlivy, tam sa pravda pomaďarčia kalvínski Slováci, ale pomaďarčia sa aj tí obyvatelia, ktorí sú nie kalvíni. Treba si všimnúť i toho, že sú niektoré obce, majúce kalvínske obyvateľstvo,

už aj teraz miešanej národnosti; této tiež nevyhnú svojmu osudu, jestli je obcovacou rečou ich okolia nie slovenská reč. Vyzdvihujem, že pri popise z r. 1900 prihlásilo sa za Maďarov: v Egreši 141 z 331, v Garani 553 z 1137, v Garbovciach a Bogdanovciach 220 z 501, v Paline 491 z 1086, v Zavadke v Ung. 214 z 441.

79. §. O pôvode slovenských kalvínov neviem nič positívneho povedať. Podobá sa pravde, ale to treba dejopisnými udajami potvrdiť, že rečené kalvínske kostoly zakladaly maďarské zemianske rodiny pre seba a pre svojich poddaných. Odtiaľ sa dá vysvetliť ten podivný úkaz, že často nachádzame kostoly v takých obciach, kde ledvaže jest kalvínskych obyvateľov, hoc bolo času, aby sa boli rozmnožili. Aj v naše dni máme príklad takej zbožnosti maďarských rodín kalvínskych. Počul som v Ungskej s vážnej strany, že v Cibave, kde je zpomedzi 813 oayvateľov len 10 kalvínskych duší, založiť chce miestna rodina zemianska — kalvínsky kostol. Že v akej reči sa odbavovaly v takých kostoloch služby Božie do polovice XVIII. storočia, o tom nemám udajov, ani som sa neshâňal po nich, iba to je isté a pre túto prácu dôležité, že od polovice XVIII. storočia dostaly sa do nich slovenské knižky, a síce vo východnoslovenskej reči písané. Súdny čitateľ vie už i z toho, čo som dosiaľ povedal, že jazyk týchto knižiek nemohol vykonávať veliký vliv na východnú slovenčinu, keď je slovenských kalvínov tak málo, ale mohol hádam vykonávať na bezprostredné okolie? Treba nám tedy tú vec uvážiť.

80. §. Roku 1752 vyšly v Debrecíne dve knižky pre potrebu slovenských kalvínov v súčasnom maďarskom pravopise. Sú už veľmi zriedkavé na území východnoslovenskej reči. Hoc som na viac miestach sľúbil 20-korunník za 1 výtisk, a hoc mi boli aj intelligenti nápomocní vo vyhľadávaní, nedostal som výtisku pre svoju knihovňu. Jediný výtisk som videl na plebanii v Bežovciach 27. júla r. 1898. Ale že bol vlastníctvom cirkvi, nemohol som ho kúpiť a k výpožičke som ho neprijal. Keď som 29. sept. r. 1904 znova došiel do Bežoviec, pleban, staručky človek, bol už kleslý na rozume a cirkev administroval jedon zo súsedných plebanov. Bol som na plebanii s miestnym p. notárom, prebral som všetky knihy, ktoré teraz už uložené boly v komore, ale hľadaného výtisku tam už nebolo.

Z výtisku, ktorý je v kollegiálnej knihovni v Šar. Potoku, podávam na ukážku tituly oboch knižiek a zo žalmov aj úvodný verš:

„Svetoho Dávida králya a proroka szto i pedzesátz 'Soltari. Chtore Vedlya Nót Frantzúzkích z Uharskoho na Szlovenszki jazik szú prelosené, a vernim Bosim szlusebnyikom k duchovnomu ušitku zhotovené. A teraz; Pervi ráz vidané. V Debretzinye. Vitlatsil Margitai János. V Roku 1752". — Str. 356. Okrem tit. listu (1.) „Tábli na 'soltari" (= obsahu) a „Modlyidba".

Na opaku titulnej strany:

Chválymе zato Boha svoho
'Se na kontzu sveta toho,
I mi Slovátzi spéváme
Boha v pésnyoch vichvályáme.
Chto ráz v sertzu vernye spévá,
Dvakrát se Bohu modlyivá;
Spevaj tus na 'semi z lyudzmi
A potom v nyebe z Andzelmi.

„Hlas pobosnoho spéványa. To jeszt Pésnye Kresztzanszke na Rotsné Svjátki, i k jinsim Svetim Prilesitosztem szporádane. Chtore: Z Uharszkoho Jaziku na Szlovenszki prelosil S. A. V Debretzinye. Vitlatsil Margitai János. Roku 1752". Str. 135, a tit. str. (list) i „Tábla na pésnye" (5 str.).

Obidve knižky bývajú v spoločnej väzbe.

Roku 1824 vydal ich Samo *Liszkay,* ungvársko-zemplínsky senior v opravenom vydaní a roku 1864 Pavol *Császár,* sečovský pleban, pod titulom „Gu obecznej szluzsbe boszkej szprodane Pisnye Pobožne". I jedno i druhé vydanie vyšlo v Šar. Potoku. I Császárovo vydanie je „opravené". Pravopisy kníh sa menia s menením pravopisu maďarského.

26. sept. r. 1904, keď som bol v kollegiálnej knihovni v Šar. Potoku, sišlo sa tam v poradnej sieni niekoľko professorov kollégia, medzi nimi boli aj pp. Ger. *Szinyei,* kráľ. radca, bývalý knihovník, a dr Cyrill *Horváth,* terajší knihovník, a rozprávali sme o veciach slovenských kalvínov. Na moje poznámky, že oni už nemajú cirkevných spevníkov, lebo že sa výšuvedené tri náklady minuly, odpovedali zrovna, že kollégium už nevydá viac slovensko-kalvínskych spevníkov, lebo cirkevná vrchnosť uzavrela, aby sa prešlo k upotrebeniu maďarských spevníkov. Poznamenal som, že je to vlastne

vecou kníhtlačiarskeho obchodu. Keď spevník nevydajú v Uhrách, vydajú ho v Amerike. Už o niekoľko týždňov som sa dozvedel po svojich cestách, že v slovensko-kalvínskych cirkvách popri domácich majú už aj — americké spevníky, tedy štvrté vydanie výšuvedeného spevníka.

Môže sa stať, že to štvrté, americké vydanie ešte vždy nebude posledné. Jazyk spomínaných spevníkov opiera sa o spisovný jazyk slovenský, hláskoslovne napodobuje východnoslovenskú reč, bere aj z jej slovníka, nakoľko stačí, ale inak si vypomáha zo zásob spisovného jazyka. (Naveky podľa toho, jaký kedy bol.)

Okrem uvedených vydaní vyšly najnovšie v Ungváre „Modlyitbi a najpotrebnejsi nabožni znamoszcze". — Preklad od *Szakal* Istvána. Ja mám druhé vydanie (v Ungváre 1902). Prekladateľ je v slovenčine samouk, kníh slovenských nečítava... a predsa píše a vydáva slovenské knižky. Uvodím z „Krátkej historii kreszczanszkej czirkvi", pridanej k „Modlyitbám" *Szakala* Istvána (Druhé vidanye, u Ungváre 1902, str. 247):

„Kreszczanszkej czirkvi, alyebo eklezsii volame zasztup, abo tovarisztvo vsiczkim tim lyudzom, kteri szu pokriszczeni, a Jezsisovu nauku verja a viznavaju".

Je pravda, že Slovák takej skladbe neporozumie. V maďarčine *volať* (hívni) viaže sa s datívom. V pôvodine muselo byť takto: Keresztény egyháznak vagy eklézsiának hívjuk... A on to preložil do slovenčiny: Kreszczanszkej czirkvi alyebo eklezsii volame! On nevie, že sloveso volať viaže sa v slovenčine s inštr. a že Slovákovi musí tu vetu takto napísať: Kreszczanszku cirkvu alyebo eklezsiu volame! On prekladá: Tovarisztvo vsiczkim tim lyudzom m. Tovarisztvo vsiczkich tich lyudzi, do slova z maď. „mindazon embereknek társasága".

A celá kniha je tak preložená. Je to tedy veľký úpadok literárny oproti vydaniu z r. 1752. A kniha sa predsa míňa; už sa dožila 2. vydania. Z toho videť, že ten malý hlúčik slovenských kalvínov pachtí po cirkevných knihách. A ja znova opakujem, že pri ďalšom vydávaní slovensko-kalvínskych kníh ide vlastne o tlačiarsky obchod, slovenskí kalvíni nie sú ešte tam, kde ich myslí videť ich cirkevná vrchnosť.

Z výtisku, ktorý je v kollegiálnej knihovni v Šar. Potoku, podávam na ukážku tituly oboch knižiek a zo žalmov aj úvodný verš:

„Svetoho Dávida králya a proroka szto i pedzesátz 'Soltari. Chtore Vedlya Nót Frantzúzkích z Uharskoho na Szlovenszki jazik szú prelosené, a vernim Bosim szlusebnyikom k duchovnomu ušitku zhotovené. A teraz; Pervi ráz vidané. V Debretzinye. Vitlatsil Margitai János. V Roku 1752". — Str. 356. Okrem tit. listu (1.) „Tábli na 'soltari" (= obsahu) a „Modlyidba".

Na opaku titulnej strany:

Chválymе zato Boha svoho
'Se na kontzu sveta toho,
I mi Slovátzi spéváme
Boha v pésnyoch vichvályáme.
Chto ráz v sertzu vernye spévá,
Dvakrát se Bohu modlyivá;
Spevaj tus na 'semi z lyudzmi
A potom v nyebe z Andzelmi.

„Hlas pobosnoho spéványa. To jeszt Pésnye Kresztzanszke na Rotsné Svjátki, i k jinsim Svetim Prilesitosztem szporádane. Chtore: Z Uharszkoho Jaziku na Szlovenszki prelosil S. A. V Debretzinye. Vitlatsil Margitai János. Roku 1752". Str. 135, a tit. str. (list) i „Tábla na pésnye" (5 str.).

Obidve knižky bývajú v spoločnej väzbe.

Roku 1824 vydal ich Samo *Liszkay,* ungvársko-zemplínsky senior v opravenom vydaní a roku 1864 Pavol *Császár,* sečovský pleban, pod titulom „Gu obecznej szluzsbe boszkej szprodane Pisnye Pobožne". I jedno i druhé vydanie vyšlo v Šar. Potoku. I Császárovo vydanie je „opravené". Pravopisy kníh sa menia s menením pravopisu maďarského.

26. sept. r. 1904, keď som bol v kollegiálnej knihovni v Šar. Potoku, sišlo sa tam v poradnej sieni niekoľko professorov kollégia, medzi nimi boli aj pp. Ger. *Szinyei,* kráľ. radca, bývalý knihovník, a dr Cyrill *Horváth,* terajší knihovník, a rozprávali sme o veciach slovenských kalvínov. Na moje poznámky, že oni už nemajú cirkevných spevníkov, lebo že sa výšuvedené tri náklady minuly, odpovedali zrovna, že kollégium už nevydá viac slovensko-kalvínskych spevníkov, lebo cirkevná vrchnosť uzavrela, aby sa prešlo k upotrebeniu maďarských spevníkov. Poznamenal som, že je to vlastne

vecou kníhtlačiarskeho obchodu. Keď spevník nevydajú v Uhrách, vydajú ho v Amerike. Už o niekoľko týždňov som sa dozvedel po svojich cestách, že v slovensko-kalvínskych cirkvách popri domácich majú už aj — americké spevníky, tedy štvrté vydanie výš uvedeného spevníka.

Môže sa stať, že to štvrté, americké vydanie ešte vždy nebude posledné. Jazyk spomínaných spevníkov opiera sa o spisovný jazyk slovenský, hláskoslovne napodobuje východnoslovenskú reč, bere aj z jej slovníka, nakoľko stačí, ale inak si vypomáha zo zásob spisovného jazyka. (Naveky podľa toho, jaký kedy bol.)

Okrem uvedených vydaní vyšly najnovšie v Ungváre „Modlyitbi a najpotrebnejsi nabožni znamoszcze". — Preklad od *Szakal* Istvána. Ja mám druhé vydanie (v Ungváre 1902). Prekladateľ je v slovenčine samouk, kníh slovenských nečítava... a predsa píše a vydáva slovenské knižky. Uvodím z „Krátkej historii kreszczanszkej czirkvi", pridanej k „Modlyitbám" *Szakala* Istvána (Druhé vidanye, u Ungváre 1902, str. 247):

„Kreszczanszkej czirkvi, alyebo eklezsii volame zasztup, abo tovarisztvo vsiczkim tim lyudzom, kteri szu pokriszczeni, a Jezsisovu nauku verja a viznavaju".

Je pravda, že Slovák takej skladbe neporozumie. V maďarčine *volať* (hívni) viaže sa s datívom. V pôvodine muselo byť takto: Keresztény egyháznak vagy eklézsiának hívjuk... A on to preložil do slovenčiny: Kreszczanszkej czirkvi alyebo eklezsii volame! On nevie, že sloveso volať viaže sa v slovenčine s inštr. a že Slovákovi musí tu vetu takto napísať: Kreszczanszku cirkvu alyebo eklezsiu volame! On prekladá: Tovarisztvo vsiczkim tim lyudzom m. Tovarisztvo vsiczkich tich lyudzi, do slova z maď. „mindazon embereknek társasága".

A celá kniha je tak preložená. Je to tedy veľký úpadok literárny oproti vydaniu z r. 1752. A kniha sa predsa míňa; už sa dožila 2. vydania. Z toho videť, že ten malý hlúčik slovenských kalvínov pachtí po cirkevných knihách. A ja znova opakujem, že pri ďalšom vydávaní slovensko-kalvínskych kníh ide vlastne o tlačiarsky obchod, slovenskí kalvíni nie sú ešte tam, kde ich myslí videť ich cirkevná vrchnosť.

Luteráni.

81. §. Obce, v ktorých je luteránov vyše 20%-ov.

V Spišskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: Batizovce, Gerlachov, Hozelec, Lučivná, Mengušovce, Štola, Švabovce. Spolu: 7. — 2) O menšine aspoň 20%-ov všetkých obyvateľov: Dvorce, Filice, Ganovce, Ilašovce. Spolu: 4. — V mestách sú značné nižedvadsaťpercentové menšiny: V Sp. Novej vsi 1548 duší z 9301, v Levoči 877 z 7866, v Podhradí Spišskom 383 z 3024, v Sp. Vlachách 336 z 2666, v Krompachách 678 z 4731.

V Šarišskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: Babie, Bucloviany, Hankovce v Šar., Hermanovce v topľ. okr., Chmeľov, Jakuboviany v šir. okr., Kesag, Kosceľany Kecerovské, Kručov v Šar., Lada, Lipovce, Lukavica, Lužany, Megeš, Mudrovce, Opinná, Petrovce v Šar., Ptačkovce, Richvald v Šar., Trebejov, Vagaš Kapušiansky, Voľa Vyšná, Zlaté, Žegňa, Železnik. Spolu: 25. — 2) O menšine aspoň 20%-ov všetkých obyvateľov: Abrahamovce v Šar., Bdzinov, Bystré Topľ., Bohdanovce, Boľarov, Bunecice, Cižacice, Čeľovce v Šar., Červenica v ntor. okr., Dalecice, Erdička, Giraltovce, Hanušovce v Šar., Harhaj, Huvíz, Janov, Kahanovce v Šar., Kalnist, Komloš, Kračunovce, Kuková, Lascov, Lopuchov, Marhaň, Medzany, Mičakovce, Močarmany, Mokroluh, Nemcovce Kapuš., Nová ves Drinovská, Obišovce, Oľšavce, Orkucany, Radvanovce, Rokycany, Rokytov v Šar., Pavlovce Kupuš., Pavlovce Kecer., Porubka v topľ. okr., Seňakovce, Tuhrinná, Vlača, Voľa Nižná. Spolu: 43. — V mestách sú značné nižedvadsaťpercentové menšiny: V Prešove 1315 duší z 14.447, v Bardijove 675 z 6102, v Sobinove 353 z 3257.

V Abaujskej. 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: Bačkovik, Čakanovce, Kamenica Nižná, Kamenica Vyš., Rankovce, Žirovce. Spolu: 6. — 2) O menšine aspoň 20%-ov všetkých obyvateľov: Beňakovce, Hrašovik, Chrastné, Triscané. Spolu: 4.

V Zemplínskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkéhoo obyvateľstva: Čarné v Zempl., Kladzany, Mernik, Žipov vo vran. okr. (258 duší z 516, ale druhá polovica obyvateľstva náleží *trom* vierovyznaniam, tak že nábožensky prevažujú v obci luteráni). Spolu: 4. — 2) O menšine aspoň 20%-ov všetkých obyvateľov: Bracovce, Čekľov, Dlhé Vranovské, Hlinné, Krasnovce, Michalok, Pozdišovce, Suľ, Šamudovce, Zlatnik. Spolu: 10.

Obcí s luteránskou väčšinou vyše 50%-ovou je: 42.

Obcí s menšinou aspoň 20%-ovou je: 61.

V ktorých kostoloch býval a je jazykom bohoslužobným jazyk slovanský, tam užívali a užívajú bohoslužobných kníh českých. S kazateľnice kážu miešaninou rečovou bez riadu a skladu, ktorá sa mení dľa chuti, dľa učenosti a dľa jazykových známostí kazateľa.

Gréko-katolíci.

82. §. Obce, v ktorých je gr.-katolíkov vyše 20%-ov.

V Ungskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: Baškovce v Ung., Bunkovce, Cibava, Hažin v Ung., Chlivišče, Horňa, Choňkovce, Jesenov v Ung., Jovsa, Kaluša, Karčava, Klekočov, Kolibabovce, Koňuš, Koromľa, Krašok, Kusin, Lekart, Nemecké Vyš., Orechová, Rebrin, Remety Vyš., Rybnica Niž., Rybnica Vyš., Ruskovce, Podhorodie, Porubka v sobr. okr., Porostov, Prikopa, Sejkov, Stretavka, Tarnava, Verbovec, Zalužice Malé, Zalužice Veľké. Spolu 35. — 2) O menšine aspoň 20%-ov všetkého obyvateľstva: Bežovce, Čečehov, Fekišovce, Gajdoš, Hamre pri Vyšných Remetách, Hnojné, Husak, Jastrebie v Ung., Jenkovce, Jeňačovce, Komarovce Sobranské, Lučky v Ung., Nemecké Niž., Ostrov, Petrovce v Ung., Remety (Nižné) Blatné, Revišče Nižné, Senné v Ung., Sobrance, Strajňany, Stretava, Tegeňa, Ubrež, Vinné a Banka, Vysoké v Ung., Vojnecina, Zahor, Zavadka v Ung. Spolu: 28.

V Zemplínskej: 1) O väčšine vyše 50%-ovej všetkého obyvateľstva: Bačkov, Bodzašujlak, Čeľovce v Zempl., Čemerné Pusté, Čičava, Dargov, Davidov, Dvorianky, Falkušovce, Hažin v Zempl., Hrožnik, Jastreb v Zempl., Kahanovce v Zempl., Klečenov v Zempl., Lesné, Meglisov, Ozorovce Malé, Rakovec, Rudľov, Ruskov Malý, Ruskov Veľký, Petejovce, Petkovce, Petrovce v mich. okr., Poruba Kamenná, Porubka v hum. okr., Poša, Sopkovce, Stanča, Stankovce v Zempl., Suché, Ternavka, Topoľany, Upor, Voľa Juskova, Voľa pri Laborci, Zbehňov, Zlatnik, Zubné. Spolu: 39. — 2) O menšine aspoň 20%-ov všetkých obyvateľov: Adidovce, Baranč, Budkovce, Čemerné Vranovské, Dluhé Kolčové, Domaša M., Dubravka v Zempl., Egreš, Fišar, Garaňa, Gruzovce, Hatalov, Hlinné, Hrabovec v Zempl., Hradky, Hrušov Niž., Hrušov Vyš., Kačanov, Kašarovce, Kazmir M., Kazmir V., Kerestur, Komariany, Krasnovce, Kraviany v Zempl., Krivoščany, Kuzmice, Lackovce, Lastomir, Lastovce, Laškovce, Ložin, Majirovce, Markovce, Močariany, Muroviany, Naciňovsa, Oreské, Ozorovce V., Pakostov, Parchoviany, Petrikovce, Petrovce v stropk. okr., Plechocice, Poľanka Sečovská, Pozdišovce, Sačurov, Sečovce, Sedliská, Silvaš, Sitnica Vyš., Skrabské, Slavkovce, Slipkovce, Stražské, Suľ, Šamudovce, Tarhovišče, Trebišov, Turiany, Vechec, Vojčice, Zamutov, Zbudza, Žbince Malé a Veľké, Žipov v seč. okr. Spolu: 66.

V Šarišskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: Abranovce, Dzačov, Fuľanka, Gromoš, Kereštvej, Klembarek, Kokiňa, Kvačany v Šar., Lačnov, Nová ves Ruská, pole Pusté, Sedlice, Varhanovce, Vlača. Spolu: 14. — O menšine aspoň 20%-ov obyvateľov: Bujakov, Bunecice, Cižacice, Erdička, Hažgut Niž. a Vyš., Huta Roľova, Janov, Kahanovce v Šar., Lascov, Ľubovec,

Megeš, Mičakovce, Oľšavce, Radvanovce, Pekľany Pillerovské, Podhradzik, Trujčany, Voľa Nižná. Spolu: 18.

V Abaujskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov: Belža, Klečenov v Ab. Spolu: 2. — 2) O menšine aspoň 20%-ov: Fizer, Giňov, Hutky Vyšné, Kalša, Kraľovce, Sakaľ, Svinica, Ujsalaš, Ujvaroš, Zdoba, Žirovce. Spolu: 11.

V Spišskej: Vyše 50%-ov má Podproč; menšinu vyše 20 %-ovú Prafundorek.

Je tedy všetkých obcí, v ktorých bývajú gr.-katolíci, spolu 215. V 91 obciach sú vo väčšine vyše 50%-ov všetkých obyvateľov, v 124 obciach v menšine vyšedvadsaťprocentovej. Dokladám, že v stoliciach ungskej a zemplínskej najdeš ich temer vo všetkých obciach menšinami 5—19-procentovými. Takýmito menšinami zhusta bývajú aj v Šarišskej, zriedkavejšie v Abaujskej, kde-tu aj po Spiši.

Rimo-katolíci.

83. §. Obce, v ktorých je r.-katolíkov vyše 20%-ov.

V Spišskej: 1) O väčšine vyše 50%-ov: Abrahamovce, Baldovce, Beharovce, Betľanovce, Bijacovce, Brutovce, Bugľovce, Ceplica, Ceplička, Čenčice, Danišovce, Doľany, Domaňovce, Dubrava, Dvorce, Farkašovce a Levkovce, Filice, Foľkmar M., Foľkmar V., Ganovce, Graňč a Petrovce, Hadušovce, Harakovce, Harhov, Harihovce, Harnutovce, Hnilčik, Hrabušice, Hradzisko v Sp., Hranovnica, Hrišovce, Hrušov v Sp., Chrasc, Iľašovce, Imrichovce, Ištvaňovce, Jablunov, Jakľovce, Jamnik, Janovce v Sp., Kaľava, Kapitula Sp., Katune, Kľuknava, Kolbachy, Koľčov a Končany, Kolenovce, Korimiany, Korytnik, Koterbachy, Kraviany v Sp., Krompachy, Kubachy, Landžašfala, Lengvarty, Leskoviany, Letanovce, Levoča, Lučka v Sp., Macijovce v novov. okr., Machalovce, Margecany, Markušovce a Ščepanovce, Namešany, Nová ves Spišská, Odorin, Olcnava, Oľšavka v Sp., Ordzoviany, Opaka v Sp., Pavľany, Podhradie Spiš., Poľanovce, Pongracovce, Prafundorek, Repaše Vyš., Richnava, Roškovce v Sp., Slacvina, Slavkov Vyš., Smižany, Stracené, Ščavnik v Sp., Štilbach, Štvartek, Šuňava Niž., Šuňava Vyš., Terscany, Tomašovce v Sp., Ulož, Veľbachy, Vidernik, Vikartovce, Viľkovce, Vitkovce, Vlachy Sp., Vojkovce, Zavada v Sp., Zdravce v Sp., Žakarovce, Žehra. Spolu: 101. Osobite pripomínam, že v tychto obciach katolíci nielen vyše päťdesiatprocentovými väčšinami bývajú, ale prevažnou väčšinou 95—99-procentovými, t. j. sú zväčša na čisto katolícke. — 2) Katolícke menšiny aspoň o 20 %-och obyvateľstva sú v týchto obciach: Batizovce, Hozelec, Lučivná, Štola, Švabovce. Spolu: 5.

V Šarišskej: 1) Obce, ktoré majú vyše 50%-ov všetkého obyvateľstva: Abrahamovce v Šar., Andrašovce v Šar., Bajerov, Balpotok, Baňa v Šar., Bardijov, Bartošovce, Bdzinov, Bertotovce, Bodolak, Bohdanovce, Brecijovce, Brestov v ntor. okr., Brezov, Brezovica, Budzimir, Cepličany, Červenica vo vtor. okr., Dluholuka, Demiata, Dalecice, Drinov, Dubinné, Dubnik, Dubovica, Dukovce, Ďur, Fincice, Fričovce, Fričkovce, Gaboltov, Gergelak, Gombošovce, Guľvas, Hamborek, Haniska v Šar., Harhaj, Haršag, Hažgut Niž. a Vyš., Hažlin, Hendrichovce, Herchnicht, Hermanovce v šir. okr., Hervartov, Hrabkov, Hrabovec v Šar., Huta Roľova, Husovce, Huviz, Chabzany, Chmiňany, Jakuboviany vo vtor. okr., Janovce v Šar., Janovik, Jarovnice, Kakašovce, Kalnist, Kamenica v Šar., Kapušany, Kavečany, Kelemeš, Kendzice, Kobile, Kojecice, Komarov, Komloš, Kosceľany Sentištvánske, Kľušov, Kračunovce, Kriviany, Križoviany, Kučin v Šar., Kuková, Kurima, Lazany, Lemešany, Ličartovce, Lipiany, Lipovec, Lodziná Veľ., Lučka v topľ. okr., Lučka vo vtor. okr., Ľubotiňa,Lužany v šir. okr., Maloveska, Marhaň, Medzany, Merecice, Merkovce Niž., Merkovce Vyš., Michaľany, Močarmany, Močidlany, Mokroluh, Mošurov, Nadfej, Nemcovce Kapuš., Nemcovce Topľ., Nová ves Bardijovská, Nová ves Drinovská, Nová ves Pečovská, Nová ves Sviňská, Ňaršany, Obišovce, Oľšov, Oružin, Osikov, Ostroviany, Ovčie, Pavlovce Kecerovské, Pekľany Kecerovské, Pekľany Usovské, Petroviany, Plaveč, Plavnica, Ploské, Podhradzik, Pokrivnica, Poľakovce, Poloma, Postrednevsa, Prešov, Proč, Pušovce, Radačov, Raslavice Maď., Raslavice Slov., Ratvaj, Rokytov v Šar., Roškoviany, Sedzikart, Seňakovce, Slavkov Niž., Slivnik M., Slivnik Veľ., Smilno, Sobinov, Sokoľ, Stuľany, Sveržov, Sviňa, Šalgov, Šalgovik, Šariš M., Šariš Veľ., Šebeš Niž., Šebeš Vyš., Šenviz, Šiba, Šingľar, Široké, Šomvar, Štefanovce v Šar., Švaby, Tarnov, Terakovce, Terňa, Tolčemeš, Torisa, Trujčany, Tulčik, Vaniškovce, Vicez, Vysoké v Šar., Voľa Jakubova, Zborová, Zdravce v Šar., Želmanovce, Žipov v Šar., Žubčany. Spolu: 170 obcí. — 2. Obce, v ktorých je aspoň 20%-ov r.-kat. obyvateľstva: Abranovce, Bystré Topľ., Boľarov, Bujakov, Bunecice, Cižacice, Čeľovce v Šar., Červenica v ntor. okr., dolina Suchá, Dzačov, Erdička, Giraltovce, Gromoš, Hankovce v Šar., Hanušovce v Šar., Hermanovce v topľ. okr., Chmeľov, Jakuboviany v šir. okr., Janov, Kahanovce v Šar., Kesag, Kručov v Šar., Lada, Lascov, Lopuchov, Ľubovec, Megeš, Mičakovce, Oľšavce, Orkucany, Opinná, Pavlovce Kapuš., Pekľany Pillerovské, Porubka v topľ. okr., Ptačkovce, Radvanovce, Richvald v Šar., Rokycany, Sedlice, Tuhrinná, Vagaš Kapušiansky, Varhaňovce, Voľa Niž., Voľa Vyš., Zlaté, Žegňa, Železnik. Spolu: 48.

V Abaujskej: 1) Obce, v ktorých je vyše 50%-ov r.-katol. obyvateľstva: Aranidka, Bakša, Barca, Baška, Belá Košická, Bernatfalva, Bočar, Bologd, Bukovec v Ab., Buzafalva, Bužinka, Cahanovce, Čaj Niž., Čontošfalva, Ďorďošik, Fizer, Garbovce a Bogdanovce,

Geča, Giňov, Hamre Košické, Haniska v Ab., Hiľov, Hodkovce, Holobáz, Huta Saláncska, Hutky Niž., Hutky Vyš., Kišida, Kraľovce, Ľorinčik, Mindsent, Misla Niž., Misla Vyš., Mislava, Nadoždž, Novačany, Nová ves Košická, Očvar Niž., Očvar Vyš., Oľšoviany, Opaka v Ab., Opatská (strana Siplaku), Opatské, Poľanka v Ab., Poľov, Poproč, Reka v Ab., Rozhanovce, Rudno v Ab., Ruskov v Ab., Sakaľ, Siplak, Skaroš, Šaca, Tejkeš Niž., Tejkeš Vyš., Triscané, Ujsalaš, Zdoba, Žebeš. Spolu: 60 obcí. — 2) Obce, v ktorých je aspoň 20%-ov katolíkov: Belža, Beňakovce, Hrašovik, Chrastné, Kalša, Klečenov v Ab., Svinica, Ujvaroš. Spolu: 8.

V Zemplínskej: 1) Obce, v ktorých je vyše 50%-ov r.-katolíkov: Baranč, Baškovce v Zempl., Belá na Ciroche, Benkovce, Božčice, Brekov, Brestov v hum. okr., Budkovce, Cernina, Dlhé Koľčové, Dlhé na Ciroche, Dlhé Zbudské, Dobrá, Domaša M., Domaša Veľ., Dzapalovce, Hankovce v Zempl., Hatalov, Hencovce, Hrabovec Zbudzský, Hrabovec v Zempl., Hrubov, Hrušov Niž., Hrušov Vyš., Hudcovce, Chomec, Jablonie, Jankovce, Jesenov v Zempl., Kajňa Slovenská, Kamenica v Zempl., Kaminka v Zempl, Karná, Kašarovce, Keľča, Kerestur, Kochanovce, Koškovce, Krivé v Zempl., Krivoščany, Kručov vo vran. okr., Kučin v Zempl., Kudlovce, Kvakovce, Lackovce, Ladičkovce Niž., Ladičkovce Vyš., Leskovec, Lukačovce, Ľubiša, Markovce, Malčice, Maťašovce v Zempl., Mislina, Modra v Zempl., Nová ves Tušická, Ohradzany, Oreské, Ozorovce Veľ., Pakostov, Parchoviany, Papin, Pcičie, Petrikovce, Poľanka Sečovská, Poľanka Tovarnianska, Rovné v Zempl., Sedliská, Silvaš, Sitnica Niž., Sitnica Vyš., Skrabské, Slipkovce, Snina, Staré, Stražské, Tchorovce, Tovarné, Trepec, Turcovce, Turiany, Udavské, Vechec, Veľopole, Višňov, Volové Slovenské, Zavadka v Zempl., Zbudza, Žalobin. Spolu: 89 obcí. — 2) Obce, v ktorých je aspoň 20%-ov r.-katolíkov: Adidovce, Bačkov, Banovce, Bracovce, Čekľov, Čeľovce v Zempl., Čemerné Pusté, Čemerné Vranovské, Čičava, Dargov, Dlhé Vranovské, Dubravka v Zempl., Dvorianky, Egreš, Fišar, Garaňa, Gruzovce, Hažin v Zempl., Hlinné, Hradky, Jastreb v Zempl., Kačanov, Kahanovce v Zempl., Kazmir M., Kazmir Veľ., Klečenov v Zempl., Komariany, Kraviany, Kuzmice, Lastomir, Lastovce, Laškovce, Lesné, Ložin, Majirovce, Meglisov, Mernik, Michalok, Močariany, Muroviany, Naciňovsa, Ozorovce M., Petejovce, Petrovce v mich. okr., Petrovce v stropk. okr., Plechocice, Poruba Kamenná, Poša, Pozdišovce, Rakovec, Rudľov, Ruskov M., Sačurov, Sečovce, Slavkovce, Sopkovce, Stankovce v Zempl., Suché, Suľ, Tarhovišče, Topoľany, Trebišov, Tušice, Upor, Vojčice, Zamutov, Zubné, Žbince M. a Veľ., Žipov v seč. okr., Žipov vo vran. okr. Spolu: 70 obcí.

V Ungskej: 1) Obce, v ktorých je vyše 50%-ov r.-katolíkov: Gajdoš, Hamre pri Vyš. Remetách, Husak, Huta v Ung., Nemecké Niž., Pavlovce v Ung., Petrovce v Ung., Senné v Ung., Vinné a Banka,

Vojnecina. Spolu: 9 obcí. — 2) Obce, v ktorých je vyše 20%-ov r.-katolíkov: Baškovce v Ung, Bežovce, Bunkovce, Cibava, Čečehov, Fekišovce, Hažin v Ung., Hnojné, Horňa, Chlivišče, Choňkovce, Jastrebie v Ung., Jenkovce, Jeňačovce, Jesenov v Ung., Jovsa, Karčava, Komarovce Sobranské, Kusin, Lekart, Lučky v Ung., Nemecké Vyš., Orechová, Ostrov, Palin, Porubka v sobr. okr., Rebrin, Remety Vyš., Revišče Niž., Revišče Vyš., Rybnica Vyš., Ruskovce, Sejkov, Sobrance, Strajňany, Stretava, Stretavka, Tarnava, Tegeňa, Ubrež, Verbovec, Vysoké v Ung., Zavadka v Ung., Zalužice M., Zalužice Veľ. Spolu: 45 obcí.

Spolu jest obcí r.-katolíckych 1) o väčšine vyše 50%-ovej: 429 2) o menšine aspoň 20%-ovej: 176.

Ďla tohoto výpočtu, vykonaného podľa úradného popisu z roku 1900, jest

a) obcí s väčšinou vyše 50%-ovou:

kalvínskych	6
luteránskych	42
gr.-katolíckych . . .	91
rim.-katolíckych . . .	429

b) obcí s menšinou aspoň 20%-ovou:

kalvínskych	24
luteránskych	61
gr.-katolíckych . . .	124
rim.-katolíckych . . .	176

84. §. Vo východnej slovenčine poskakuje značný počet českých slov a výrazov. Kto nepozná vierovyznaňské pomery východoslovenského územia užšieho, ľahko sa môže mýliť posudzujúc jazykové pomery tamojšie. Že luteráni vo svojich kostoloch českého jazyka užívajú, to vie každý, že sa jazyk rimsko-katolíckych kazateľníc, hoc by bol akokoľvek znešvárený, na českom jazyku zakladá, aj to môže vedeť každý, ale málokto vie, že *i kalvíni, hoc majú vo svojich knižkách (v. 80. §) svoj vlastný jazyk, opiera sa o češtinu.* V Császárovom spevníku (80. §) naháňajú sa takéto slová a výrazy: zvestovac, zveľebovac, mluvic, obsahovac, spusobic, učiňic, veźeňe, naležiti, obťiženi, prenaśledovan bul, zbor, poňevač, protož. Všetky s prvej a poslednej strany predmluvy, ktorú on tiež „predmluvou“ menuje. Žalm LXV. na str. 188 počína sa takto: „Večni Bože, ti v svej *bitnosci* roki ňerachuješ; *prešle, buduce, v pritomnosci* jednak *ohleduješ*“ atď. Východný Slovák tomu ani nerozumie.

Ale slová, ktoré často počuje alebo spieva, a ktorých smysel pochopí, ujmú sa a šíria sa ďalej. Takýmto spôsobom si treba vysvetliť vo východnoslovenskej reči takéto a podobné české slová: *rozkošňe, ňemluvňa,* Boh *ridzi* a *spravuje* švet, *pokerm* alebo *poškverňic* atď. Že na pr. Iremský zistil v Letanovciach slovo *ňešlechetni* (SMS 1904, 49), z toho nenasleduje, že je ono východnoslovenské. Pri posudzovaní východnoslovenskej reči treba do úvahy brať aj to, že patriční obyvatelia alebo obce akého sú vierovyznania, lebo vierovyznanie môže mať vliv na rôznenie reči. Počuť: uči*t*eľ, spasi*t*eľ, kaza*t*eľ, ro*d*ič atď., ale kto sa nedá pomýliť rečou s kazateľnice, povie: učiceľ, ro*dz*ič atp.*)

Keď srovnáme otčenáše cirkvi luteránskej, katolíckej a kalvínskej, presvedčíme sa, menovite z poriadku slov, ale aj inak, že je základom všetkých otčenáš český.

Luteránsky (spolu: český):

„Otče náš, jenž jsi na nebesích: Posvěť se jméno tvé. Přijď k nám království tvé. Buď vůle tvá jako v nebi tak i na zemi. Chléb náš vezdejší dej nám dnes. A odpusť nám naše viny jakož i my odpouštíme našim vinníkům. A neuvoď nás v pokušení, ale zbav nás od zlého“ atď. (Z pamäti.)

Katolícky:

„Otče náš, ktorý si na nebesách: Posveť sa Meno tvé. Prijď Královstvo tvé. Buď Vola tva, jako v Nebi, tak i na Zemi. Chleb náš vezdejší daj nam dneš. A odpusť nám naše viny, jako i mi odpúšťame našim vinnikom. A neuvoď nás v Pokušenie; ale zbav nás od zlého“ atď. („Malý katolický Katechismus pre školy Farské Biskupstva Košického. V Košicach 1886. Výdanie šeste.)

V tých katolíckych cirkvách, v ktorých východnoslovenčia, modlia sa takto:

---

*) V prirodzenosti veci je, že si rôzni ľudia alebo rôzné dediny rôzné jazykové zvláštnosti osvoja, a to je to, čo má účinok na rôznenie reči. Najdú sa často po dedinách ľudia, ktorí, hoc nie sú školsky vzdelaní, veľké pokroky robia v reči. V Bežovciach je samouk sedliak, ktorý prekladá žalmy do svojho nárečia, v Batizovciach roľník Jano *Štefko* veršuje... Takíto ľudia čítajú knihy a osvojujú si z nich slová a výrazy, skrze nich rozširujú sa ony ďalej. *Štefko* je luterán, a preto je i v jeho reči hojne českých slov a foriem prostredníctvom cirkevných kníh. Daroval mi svoju „báseň“, aj on sám ju tak menoval, pod názvom „Žalosť a horekovaní nad Batizovcami vypálenými“, v ktorej najdeš: všech (m všetkých), provinení (m. prevínen*ie*), milovān*i*, požehnán*i*, (m. milovan*ie*, požehnan*ie*) atp.

„Otče naš, kteri śi na ňebe: Pośvec śe meno tvojo. Pridz ku nam kraľovstvo tvojo. Budzže tvoja svata voľa jako v ňebe tak i na źemi. Hľib naš vezdejši daj nam dňeś. A odpušč nam našo hrichi jako i mi odpuščame našim viňňikom. A ňeuvodz nas na zle pokušeňe, aľe zbav nas od zleho“ atď. (Tak sa modlieva p. matka Viktora *Dvortsáka*, stoličného archivára v Prešove.)

Kalvínsky:

„Otče naš, kteri śi na nebe: Pośvec śe meno tvojo. Pridz gu nam kraľovstvo tvojo. Budz voľa tvoja jako na ňebe tak i na źemi. Hľib naš každodzenni*) daj nam dňeś. A odpušč nam vini našo jako i mi odpuščime našim viňňikom. I ňeuvodz nas do pokušeňa, aľe zbav nas od zloho“ atď. (Szakala Istvána „Modlyitbi“, druhe vidanye. Ungvár 1902, str. 7.)

Této otčenáše sú výmluvným dôkazom, že na priestore východnoslovenského územia užšieho nielen u luteránov bola reč česká v úžitku, ale opierali sa o ňu aj v cirkvách katolíckych a kalvínskych. Z toho nasleduje, že v poslednom poltisícročí česká kultúra nevlívala len na západných a stredových Slovákov, ale aj na východných, pravda menšou mierou. Že odkedy sa javil český vliv na východnoslovenskom území, o tom už bola reč v 26. a 27. §-e. Máme aj zlomok kázne z r. 1471—1484, v ktorom sa nepodvratne zračia stopy východnej slovenčiny, ale z príčin, ktoré som udal v 28. §-e, nemôžeme ju brať do úvahy pri stanovení toho, že odkedy je čeština známa v cirkvi katolíckej východnoslovenského územia.

Ani katolíci ani kalvíni nemajú preloženého svätého písma do svojho nárečia. Vypomáhajú si českými vydaniami, keď im prijde citovať. Videl som na veľa plebaniách bibliu českú. V Bežovciach na kalvínskej plebanii, keď som tam bol prvý raz (1898), ležala na písacom stolíku medzi pomôckami pre dennú potrebu. Z českých biblií citujú kňazia východným nárečím, každý podľa toho, jako stačia jeho jazykové vedomosti. Na ukážku:

„I rekol jim andel: ňebojce še, ľebo ja zvestujem vam radosc veliku, htora budze všickemu ludu, ľebo narodzil še vam dňeš spasitel, htori je Kristus Pan, v mesce Davidovim“. (Lukas 2.—10—11. Joz. *Kossalko*, vo vianočnom čísle hazletonských „Slov. Nov.“ 1904, č. 459).

*) Ondrej *Kucharski* v spomenutej už stati v Kollárových Zpiew. (II., 475, 476) poznamenal, že kalvíni mali na tomto mieste „poľské“ slovo „povšedňi“ („chľeb naš povšedňi“). To slovo je vlastne aj východnoslovenské, z neho netreba sa tedy domýšľať, že i poľština mala vliv na cirkevnú reč slovenských kalvínov. Szakal položil miesto neho *každodzenni*, lebo on prílišne

85. §. Kostolná reč gr.-katolíkov nemá žiadneho patrného vlivu na rôznenie východnoslovenskej reči. Že majú na pr. *dzijaka* (v protive s katolíkmi, ktorí majú *organistu*, a v protive s luteránmi, ktorí majú *rechtora*), to je nie vec dôležitá. Na východnoslovenskom území užšom z pravidla hanbia sa gr.-katolíci za rečové svojskosti svojej cirkvi; z dediny do dediny môžeš od nich počuť pozdravenia: „Pochvaľen Ježiš Kristus!“ miesto svojských: „Slava Isusu Christu!“ Toto dostatočne charakterisuje ich chovanie naproti svojej cirkevnej reči. Tak je, gr.-katolícka kostolná reč nemá vlivu na rôznenie východnoslovenskej reči, ale tým väčší vliv vykonáva naň *pôvodná národnosť*. Poukázal som na to pod 2) v 75. §-e. Gr.-katolíci východnoslovenského územia užšieho, ktorí sú bez všetkej pochyby pôvodu ruského, prestali seba menovať Rusmi*) a menujú seba *Sloviakmi*, tak ako ostatní Slováci toho územia, ktorých reč si osvojili a v nej sa zdokonaľujú. Preto, že aj oni, tak ako ostatní Slováci, menujú seba Slovákmi a v podstate už aj tak hovoria, jako ostatní súsední Slováci, treba badateľovi nárečia neprestajne na očiach mať gr.-katolícke náboženstvo obyvateľov alebo obcí, lebo ním zahaľuje sa ich ruský pôvod a tento vlíval a dosiaľ vlíva na rôznenie sa východnoslovenskej reči.

Z dejín ničoho nevieme, kedy sa počali títo gr.-katolíci poslovenčovať. Dľa niektorých spisovateľov sú oni odjakživa Slováci. Najnovšie písal o tom, ale bez potrebných dôkazov a tedy nepresvedčive, M. *Gumplovicz* v rozprave „Poľ. na Węg.“ („Lud“, org. ludozn., r. VII., 194,195), kloniac sa ku *Šemberovmu* náhľadu, dľa ktorého sú gr.-katolíci východnoslovenského územia (v Ungskej neznal Slovákov) pozostatkom cyrillo-metodejskej cirkvi slovanskej.**)

---

podlieha vlivu maďarskej reči. „Každodzenni“ je preklad maďarského „mindennapi“. (Tento preklad je už všeobecne bežný u Slovákov.)

*) Porov. to, čo je pod čiarou na str. 75—77. — Štefan *Mišík* v Slov. Pohľ. z 1895, na str. 625 626, píše, že je názov *Rusnák* názvom národopisným. Hovorí tam: „Nielen Slováci, ale i Nemci a Maďari nazývajú ich Rusnákmi, poťažne tamtí Ruthenen, Rusnaken, títo ruthének alebo oroszok a vzhľadom k náboženstvu görögök. *Jestli slovo Rusnák označuje iba vieru, prečo Nemci a Maďari nezovú tak Rumunov a Srbov?*“ To je odpoveď ľahká: Rusnák je neistých dosiaľ príbehov názov na rozlišovanie od skutočného, národopisne zachovalého *Rusa*. V tom názve je podstatou slovo *Rus*, a preto Rumunov alebo Srbov ani Maďari ani Nemci nemôžu menovať menom Rusnák, keď v nich pôvodu ruského nevidia.

**) „W roku 1202 występuje pierwszy znany Komes Spiski Tomasz (Wagner l. c. III. 145. Fejér II. 392 Porówn. Wertner l. c.), a wkrótce potem znowu

V tej istej rozprave M. *Gumplovicz* (tamže 204) odvodí tak zvané „wołoske“ osady nadkarpatské od *grécko-katolíckych Slovákov východných a od slovensko-valaských horaľov*, ktorých obyvatelia udajne v XIII. a v XIV. století z Uhár dovandrovali.*)

I v nárečí samosvojom je hojnosť ruskostí; v reči zemplínskych a ungských Slovákov sú celé hromady ruských slov a výrazov, aj hláskoslovných i tvaroslovných zjavov. Té nemohly vniknúť shora prostredníctvom uhorsko-ruskej kultúry, lebo takej niet, ani nie prostredníctvom haličsko-ruskej kultúry, ktorá nikdy nemala vlivu na územie naše. Musely tedy vniknúť od veľkých máss obyvateľstva ruského, ktoré sa usadilo na východnoslovenskom území užšom a číselnej presile i kultúrnej prevahe Slovákov podľahlo. Zpomedzi 679 obcí bývajú Rusi nadpolovičnou väčšinou len v 91 obciach, a aj té sú roztratené, menšinou nad 20%-ov v 124-och obciach. Ostatní sú roztratení 5—19-percentovými menšinami. Porovnaj číselný pomer vierovyznaní v §§-och: 76—83, a z neho poznáš, že

zjawia się pierwszy dyplomata królewski i kolonizator Spiszu jako znany nam pierwszy prałat (Wagner l. c. I. 103. Fejér III. I, 76) Spiski (w r. 1209). O początku spiskiej prałatury św. Marcina nie posiadamy żadnych śladów w dokumentach. Przypomina ono jednak tak bardzo ową osieroconą kapitułę Nitrańską, którą król Stefan ku wielkiej radości swej niespodzianie w Nitrze zastał, że mimowolnie nasuwa się nam pytanie, *ażali osierocona kapituła Spiska, owa prałatura św. Marcina nie jest również szczątkiem jakiegoś zniszczałego biskupstwa morawsko-słowiańskiego z czasów Swatopługa.* Zgadzałoby się to z faktem stwierdzonym przez poszukiwania Maryana Sokołowskiego, że chrześcijaństwo do Polski przyszło ze Słowaczyzny drogą Nowo-Sądecką, która wychodzi ze Spisza. Wskazuje na to również krzyż prawosławno-grecki w herbie prałata spiskiego. To też Szembera przypuszcza, że ta część ludności słowackiej, która jest obrządku grecko-unickiego (razem 147.770 dusz) w stolicach Spiskiej, Szaryskiej, Abaujskiej i Zemplinskiej jest szczątkiem staro-słowianskiego kościoła z czasów śś. Metodego i Cyryla, *kiedy państwo wielko-morawskie sięgalo aż po Bug i Styr w Polsce* (Dzieduszycki l. c. str. 606, porówn. także Wagnera)“. — Podľa môjho presvedčenia východnoslovenské územie nepatrilo do kniežatstva Nitrianskeho a tým do Svatoplukovej „Veľkej Moravy“, v. 10. §.

*) „Zważywszy, że okolice, które teraz Łemkowie zamieszkują, nigdy nie należały do żadnego księstwa ruskiego; że w XIII w. były polskie i że właśnie w nich znajduje się teraz jakie 80 „wołoskich“ osad, których osadnicy według świadectw dokumentarnych w XIII i XIV przywędrowali tutaj z Węgier (Miklosich i Kalużniacki: Die Wanderungen der Rumänen. W okolicy Grybowa i Gorlic znajdujemy liczne wsi wołoskie; w okolicy Liska aż 45, koło Sanoka 27); przypuścić można, że wszyscy Łemkowie pochodzą od *grecko-katolickich Słowaków wschodnich i od słowacko-wołoskich górali wypartych z Węgier*“.

osud roztratených po veľkom priestranstve ruských obcí a ruských obyvateľov nemohol byť iný, než aký ich potkal. Poznamenávam, že dosiaľ jest takých obcí gr.-katolíckych, v ktorých starí ľudia ešte vedia po rusky, a ešte viac takých, v ktorých starí ľudia vedia o tom vyprávať, že ich otcovia ešte po rusky „besedovali". Dediny, ktoré ležia nad hradskou medzi Michaľovcami a Ungvárom, poučný príklad dávajú o tom, ako sa mení reč gr.-katolíckych Rusov v prospech slovenskej reči. Podobne dediny v Zemplínskej, ktoré ležia na polnoc od Dobrej a od Humenného. V Lačnove, v širockom okrese, vedia ešte temer všetci ľudia po rusky, ale vedia všetci aj po slovensky, a seba už Sloviakmi menujú... Keď sa opreme o to, čo je povedané v §§-och 18. a 19., musíme predpokladať, že ruské obce a ruské väčšiny v obciach uprostred východnoslovenského územia užšieho a na jeho poludňajších stranách nemôžu byť staršie než z druhej polovice XIII. stoletia. Z toho nasleduje, že gr.-katolícki Slováci, poslovenčení Rusi, nie sú pozostatkami cyrillo-metodejskej cirkvi. Porovnaj §§-y 47—51.

Pripomenutie 1. Je hodné spomenutia, že na východnoslovenskom území užšom niet miestopisných názvov od krstného mena Ivan, a od Jano, Janko jest ich dakoľko: Janov, Janovik, Janovce (v Šar. i v Spiš.) a Jankovce. Ani tento úkaz nesvedčí v prospech mienky tých, ktorí myslia, že by *na východnoslovenskom území* rimo-katolíci boli neskoršie vznikli než pravoslávni, terajší gréko-katolíci.

Pripomenutie 2. O pomere rimo-katolíkov ku gréko katolíkom Vlad. *Hnatiuk* napísal toto v svojej práci „Rusini priašev. eparch." (str. 14/15): „... odna grupa liubiť z druhoï poironïzuvati sobi časom, pr. Rusnaki prozivajuť Sloviakiv „Liachami" abo „Gburami": vismivajuť sia z nich tak: Sloviak-katolik, siv na kolik, a skočiv na ram, stav sa z ňoho baran, roztripav misku, dostav po pisku"; i na vpaki, Sloviaki vismivajuť sia z Rusnakiv tak: „Rusnaci bortaci, predaľi organi za korec smetani", abo „Rusnak z buka spadnul, a eščik sebe odpočnul". Ale vsï ti i podibni žarti ne možna uvažati virazom obopiľnoï nenavisti. Voni podibujuť sia vsiudi; mi znajemo, ščo naviť seliani dvoch susïdnich sil — v jakij buď okolici — pridajuť sobi pridirlivi nazvi, ba ščo biľše, naviť odni druhim v tim samim selï... Pro obopiľnu prichiľnisť svidčať najlïpše ti kumivstva, svativstva, šurinstva i inši rodinni zviazki, jaki istnujuť vsiudi miž Rusnakami i Sloviakami, a v jaki Rusnak abo Sloviak vdajeť sia ridko z Poliakami, Nïmciami abo Madiarami. Rusnaki i Sloviaki vchodiať v rodinni zviazi naviť todï, koli vidrižniujuť sia vid sebe relïgijeju, ale odni i druhi storoniať v podibnim vipadku vid inšich narodiv. Krim toho Sloviaki latinniki i liuterani duže prichiľni do viri i cerkovnich obriadiv Rusnakiv, *uvažajuť ruskij obriad za čiššij vid svoho*, ščo naviť sami viskazujuť v slovach: *„Ruska vira je opravdziva i tverda, katoľicka mechka, liuteranska*

ťehka", abo „Katoľicke posti, a liuteranske naboženstvo, to je všicko blazenstvo". Pro rusku viru ne vislovič sia odnače tak Sloviak nikoli. Sloviaki — jakoï voni ne buli bi konfesiï — prinosiat posviačuvati v ruski cerkvi vodu (na Bohojavlenie), svički (na Stritenie), poživu (na Velikdeň), bo — jak sami hovoriat — *„Ruska modľitba mocňejša, jak naša"*, abo *„Ruski pup ľepši posveci, jak naš"*. — Čo tu Hnatiuk píše, smie sa poťahovať len na také obce, ktoré majú silné väčšiny gr.-katolícke a cele nepatrné menšiny rim.-katolícke alebo luteránske. Inak sa nedá predpokladať ani o rimo-katolíkoch ani o luteránoch, že by sa tak lichotive vyslovovali o ruskej modlitbe a o posvätení ruským kňazom, ako to Hnatiuk udáva. Ja cele inak znám rimo-katolíkov východnoslovenského územia. Uznávajú síce gréko-katolíkov za *kresťanov*, ale za pravých *jedine seba*. A luteránov považujú *za pohanov*. V osnove z V. Šariša, v. na str. 262, rozpravač viac ráz spomenul „pohanov", spýtal som sa ho: „A co to je pohan?" Odpovedal: „Ta každi, chto ňe katoľickej viri!"

Nárečoslovné svojskosti východnoslovenského nárečia.*)

86. §. Zopakúvam tresť toho, čo je v §§-och 68—73: Rozoznávať treba na užšom území východnoslovenskej reči:

a) nárečie samosvoje,

b) nárečie pomiešané.

Pri pomiešanom nárečí zas rozoznávaj: Zemplínsko-ungské podrečie a lučivnianske podrečie. Nebudem na tomto mieste rozberať: Lučivnianske podrečie (v. 69. §.); v zemplínskej reč, ktorú počuť

*) Okrem *Šemberovej* „Dialektologie" niet inej nárečoslovnej práce o slovenskej reči. A táto je veľmi nedostatočná, lebo nedostatočný bol materiál, z ktorého povstala. Na str. 115/116 najde čitateľ podstatu toho, čo svojho času vedel povedať Šembera o východnoslovenskom nárečí. Od jeho čias je pokrok viditeľný. Prof. dr Fr. *Pastrnek* má zásluhy oň. Čo podal vo svojich „Beiträge zur Lautlehre der slovakischen Sprache in Ungarn" (Wien 1888) o východnej slovenčine, toho je málo, a i to málo je len natoľko správné, nakoľko bol správny materiál, o ktorý sa opieral. Veľmi cenná, východnoslovenskému nárečiu výlučne venovaná je jeho stať o spišskej slovenčine, ktorá vyšla v Slov. Pohľ. z 1893. Slovenská reč dostala sa v posledné časy vôbec do popredia, menovite východnoslovenské nárečie. Olaf *Broch* podal rozbor miestnej reči zemplínskych dedín Falkušoviec a Dubravky pod záhlavím „Studien v. der slovakisch-kleinrussischen Sprachgr. im östl. Ungarn. Mit einer Karte" (Kristiania 1897). Podobne rozbor miestnej reči zemplínskej dediny Koromle pod záhlavím „Weitere Studien atď" (Kristiania 1899). Vladimír *Hnatiuk* srovnal reč „Rusnákov" s rečou „Sloviakov" vo svojej rozprave „Rusini priaš. eparch". O východnej slovenčine písali už tedy iní, ale to, čo počuli, nepočuli uchom Slováka, čo brali z druhej ruky, nevedeli posúdiť z vlastnej zkúsenosti.

na polnoc od Dobrej a od Humenného; v Ungskej reč, ktorú počuť ponad hradskú medzi Michaľovcami a Ungvárom. Této miestné reči sú totiž *úplne nehotové a neustálené.* Ony sú na to, aby sa nimi prispelo k objasneniu reči východných Slovákov. O nich stačí vedeť, že majú za základ miešaniny jazykové v rozličných pomeroch, a že sa usilujú osvojiť si, podľa svojho zemopisného položenia, alebo nárečie samosvoje alebo podrečie zemplínsko-ungské normálné, to, ktoré leží na poludnie od Dobrej a od Humenného, jako aj niže hradskej medzi Michaľovcami a Ungvárom.

87. §. Vo východnoslovenskom nárečí samosvojom počuješ nasledujúce:

Samohlásky: a, e, i, o, u. (Zodpovedavých dlhých z pravidla nepočuť.)

Spoluhlásky: b, b', c, č, d, dz, dž, f, g, h, ch, j, k, k', ł, ľ, l, m, m', n, ň, p, p', r, r', s, ś, š, t, v, v', z, ź, ž.

Okrem toho v slovách pripožičaných z poľštiny, a v reči Poliakov, ktorí po slovensky rozprávajú, spoluhlásky *ć*, *dź*. Porovnaj v 69. §-e rečovú ukážku z Niž. Šuňavy a nasledujúce po nej vypočatie. V slovách pripožičaných z maďarského alebo zo spisovnej reči: *ď*, *ť*.

V podrečí zemplínsko-ungskom počuješ *ŭ*, ktoré tam vyslovujú miesto *ł* i miesto *v*. Toto *ŭ* počuješ aj na území východnoslovenského nárečia samosvojho od ľudí pôvodne ruskej národnosti, ktorí sa ešte dostatočne neposlovenčili. Porov. tretie vypočatie 72. §-u. Podobne pripomenutie v 16. bode 88. §-u. Okrem toho vidz 4. a 6. bod 52. §.-u.

88. §. Čo treba vedeť z hláskoslovia:

1) Hláska *a* vyslovuje sa čisto, a je striednicou za cslovanské *a*. Vidz tu pod 12., 1). Por. *Pastrnkovu* stať v Slov. Pohľ. z 1893, str. 430—431.

2) Hláska *e* vyslovuje sa čisto, a je striednicou za cslovanské *e* krátke i dlhé, obmäkčujúc predchádzajúcu spoluhlásku práve tak, ako v strednej slovenčine. Vyslovuje sa: *ľ*em, *ň*ebo, *ź*em atp. Fr. *Pastrnek* v Sl. Pohľ. z 1893, 428/429 rozpisujúc sa o hláske *e* spišskej reči, podotýka, že popri striednici *e* za pôvodné slovanské *e* vyskytuje sa niekedy striednica *o* a uvodí za príklad: *ćolo* (popri

ćelo), *ćomu* (popri *ćemu*). Této slová treba pokladať za pripožičané, a preto sa formou svojou protivia hláskoslovným pravidlám východnoslovenského nárečia. Formu *mojo* (neutr.; moj*o* dzecko m. moj*e*) mojím náhľadom netreba vysvetľovať hláskoslovím, ale len tvaroslovím (analogiou). Ďalej uvodí Pastrnek striednicu *a* za *e* v slovách: *več'ar* a *mjad*, v. tam. Konečne striednicu *i:* p*i*rko, ešč*i* (pridaj aj *i*šče), mac*i*r (popri macer), t*i*ž (popri tež a tjež), a vyslovuje domnenku, že sa takých úkazov aj viac najde. Ja tomu prisviedčam. Vysvetľovanie nepatrí sem.

3) Za cslov. *ě* počuť na Spiši, čiastočne aj v Abaujskej a v Šarišskej asi od Lemešian dolu striednicu: *'e, ie,* na pr. chľeb, dzedo, dzjevka atp. *'e* + *ie* obmäkčuje tedy (chlêb, chlêv, dêvka, dêd). Pastrnek pokladá striednicu *ie* za vliv „spisovného nárečia" (Sl. Pohľ. 1893). V Šarišskej, v tak rečenej vzorcovej reči prešovského okolia a potom na východ až po Ungvár objavuje sa striednica *i* a redšie *e:* chľib, chľiv, dzivka; dzedo, dzecko atď. Dľa Pastrnka striednica *e* je krátkym a *i* dlhým reflexom cslovanskej hlásky *ě*. Porov. aj jeho Beitr. str. 41—54. Pri vzorcovej reči a odtiaľ k východu bezpochyby značnú rollu hrá uhorsko-ruská striednica *i* za cslov. *ě*, ale rozberanie tejto veci nepatrí sem. Pastrnek zisťuje ešte za *ě* aj striednicu *a* v slovách: cali, calovac, dźad. Slová „cali" a „dźad" sú z poľského (slovenská forma: *dzedo*, v. str. 504); „calovac" je podobne poľské; uvodí aj „mal" (m. imêł), to je všeobecne slovenské. Por. srb.-horv. imati, imao je. — V mojich osnovách najde sa ešte aj viac poľkostí mimo menované tri, na pr. *vjano* (m. vêno) v osn. z Plav. (str. 297).

Interessantný je lok. od pomnožných miestopisných názvov na *-ovce*. Z prípony *-ěch* počuť obyčajne len *-i*, t. j. hovorí sa: na Spiši: v Jakľovc*i*, v Harihovc*i*, v Poľanovc*i*; v Abaujskej: v Beňakoŭc*i* atď. Aj v Zemplínskej: u Adidoŭc*i*, ŭ Dzapaloŭc*i*, u Maťašoŭc*i* atď. Zmena sa takto stala: V prípone *-ěch* zmenilo sa *ě* dľa toho, čo je hore povedané, v *i*, ostalo *-ich*; *ch* sa vyslovuje často ako slabé *h* a toto niekedy úplne zaniká. (Podobný úkaz v maďarskej reči.) Tak ostane z *-ich: ih, i. Ž*e je výklad správny, o tom nás poučuje to, že v niektorých miestach svoje miestopisné mená dosiaľ takto skloňujú v lok.: u Bežoŭc*ich*, u Pavloŭc*ich* atď." (Porov.: „Prišoł raz jeden grof na štiroch koň*i*", Smiž, tu 221). Této lokále veľa galamuty robia. Mnohí mudrujú, že sa v nom. musí povedať: Dzapalovec a nie Dzapalovce, keď je v lok. v Dzapaloŭc*i*. — Ale nie

všetky miestopisné názvy na *-ovce*, prijímajú príponu *-ech*. V pôludňovo-západnom kúte Spiša skloňujú v lokáli spôsobom strednoslovenským: v Batizovc*ach*, vo Vikartovc*ach* atp. — Inde: V Husovc*och* (Šar.), u Choňkoŭc*och* (Ung.) atp. — Por. *Ceplica* na str. 491.

4. Cslovanskému *i* zodpovedá čisté *i*, ktoré obmäkčuje predchodiacu spoluhlásku. Vidz obmäkčovanie pod č. 23. Čisté *i* objavuje sa aj miesto cslovanského „y“ (ы), ale toto z pravidla neobmäkčuje predchodiacu spoluhlásku. Tedy: *s*in (m. syn), *d*im (m. dym), *t*i (m. ty). Všeobecne platnou výnimkou sú: m*ľ*in (m. mlyn) a mn. číslo čin. príč. minulého, ktoré pre všetky rody vyznieva na *ľi*, tedy nielen chlapci śe hra*ľi*, ale aj dzivki śe hra*ľi* + dzecka śe hra*ľi*.

Pripomenutie 1. Od Poliakov a od Rusov, ktorí ešte dostatočne neodvykli od svojej výslovnosti, aspoň nie vo všetkých slovách, často počuješ „y“ vyslovené po poľsky (v. 42. §, 5.) alebo po rusky (v. 52. §, 2.). V zempl.-ungskom podrečí je tento posledný prípad *cele všedný úkaz*.

Pripomenutie 2. Prípona 1. osoby mn. č. *-ma*, na pr. rozide*ma* śe, dze śe pusci*ma*, už mu ňič ňezrobi*ma*, zakladá sa pravdepodobne na poľ. prípone *-my*, t. j. koncové *a* je zo zvláštnej výslovnosti „y“-u vyvinuté. Uváž, že spišskí Poliaci vedľa prípony *-ma* znajú aj príponu *-my*: „Teraz dze śe pusci*ma*?“ (Slov. ves, 452) a „Veznü*mü* pośćeľ do sundu“ (Niž. Ružbachy, 458). Príponu *-ma* vysvetľúvajú inak, vidz Pastrnkove „Beiträge“ 16. Je vraj príponou duálu.

5. Za cirkevnoslov. *o* krátké máme z pravidla čisté *o*. Za dlhé *ô* máme na Spiši: *o*: vol, moj, koň (dľa Fr. *Pastrnka* na Spiši *u* za dlhé *ô*, vidz v stati v Slov. Pohľ. z 1893, 430), podobne aj v Šarišskej asi od Lemešian dolu do Abaujskej, aj v Abaujskej. V okolí Prešova býva za dlhé *ô* striednicou *u*: v*u*l, m*u*j, k*u*ň. V podrečí zemplínsko-ungskom niet ustálenosti. — Pozoruhodné je, že v okolí Prešova aj pri takých slovách pozorujeme reflex dlhého *ô*, pri jakých ho niet v strednej slovenčine. Také sú: dum (dom), dzvun (zvon), znuj (znoj), nus (nos), pozur (pozor), pokuj (pokoj), un, vun (on, (v)on) a ešte niektoré iné. V miestopisných názvoch: Gr*u*zoŭce (proti Grozóc), K*u*źmice (proti K*o*zma) atď. — Dľa Pastrnkových Beitr. 57 je *u* za dlhé *ô* „im ganzen Ostgebiet“. Pastrnek sa dovolával Šemberových jazykových ukážok, ktoré sú naskrze nespoľahlivé. V tejto veci uvodí slová: p*u*vodca, tv*u*rca, z ktorých ani jedno nenie vzaté z ľudovej reči. Sú ony literárné.

6. Cirk.-slovanské *u* je aj vo vých. slovenčine: *u*.

7. Za cslovanské „ę“: I. V krátkych slabikách *e*: m*e* (= mä), ur*e*dňik, pr*e*sc, š*e*, ceľ*e*, peňež*i* atď. II. V dlhých slabikách *a*: por*a*dňe, zapr*a*hnuł, meš*a*c, vic*a*hnul atď. Po retných *ja*: p*ja*ti, dzev*ja*ti atď. V 3. os. mn. č.: oňi zvoň*a*, vidz*a*; po retných: rob*ja*, odstup*ja* atď. Obidve striednice za pôvodné *e* obmäkčujú predchodiacu spoluhlásku. (Pozorovanie Fr. *Pastrnka* v Slov. Pohľ. z 1893, 429 o spištine, ktoré sa hodí na reč celého priestranstva samosvojho nárečia.)

Pripomenutie. V podrečí z.-ungskom a na území východnoslovenského nárečia samosvojho u osôb pôvodu ruského počuješ často ruskú striednicu za „ę“, t. j. *a* alebo *ja*: r*ja*d (m. red), teľ*a*-ceľ*a* (m. ceľ*e*), pen*ja*ži (m. peň*e*ži) atď. Podobne *ä*: väcej (Sobr., tu 404).

8. Za cirk.-slovanské ą býva z pravidla *u*. U Poliakov, ktorí sa ešte neposlovenčili dostatočne, tak na pr. na obidvoch Šuňavách, v. str. 118/119 počuješ v inštr.: macer*om* (m. z macer*u*), zo sestr*om* (m. zo šestr*u*) atp. V osnove z Ľubotine najdeš *končik* (inde k*u*cik). V rôznorečí, ktorým rozprávajú dolu Topľou od Gaboltova až po Kurimu, v. str. 121, počuješ v 3. os. mn. č.: „Zbujňici ved*a* (m. ved*ú*) ze sebu jedneho vola“, „Pujdzem, dze me dva oči povedz*a*“ (m. poved*a*). Obidve vety z Gaboltova, str. 313. Vidím v tejto striednici za *ą* pamiatku nosovky *a͡n*. Takú pamiatku vidím aj v stredoslovenskom *sa* m. *sú* (3. os. mn. č.) a vo *vera* (m. veru). Porovnaj 42. §, 4.

9. Cirkevnoslovanské „ь“ niekedy zaniká, nechávajúc po sebe znak v obmäkčení predchádzajúcej spoluhlásky (cma m. tьma, huš m. gąsь, hosc m. gostь atď.) Inokedy sa objavuje zaň *e*: dzeň z dьnь, ľen z lьnъ atp. Zistil *Pastrnek* o spištine, ale to platí o celom územi východnoslovenského nárečia samosvojho, v. v Slov. Pohľ. z 1893, 429. — Por. aj v jeho Beitr. 58. §.

Pripomenutie. V obciach, ktoré sú pôvodom ruské, alebo aspoň u osôb pôvodu ruského, počuť niekedy „ь“ výslovnosťou polovičatého „i“, tak menovite v Ceplici v slovotvornej prípone -arь: pekarь. Počuť na veľa miestach aj: tvarь (= tvár) V gen. pekara, ale — tvarji. Hláska ь je vôbec častá u uhorských Rusov. Píše o tom *Hnatiuk*: „Ščo do zvuka ь, to vin takož daleko častïjše uživaje sia na Uhorskoj Rusi, nïž u nas, bo navit po takich zvukach, jak *š*, *č*, *ž*, *dž*, *r*, pr. čьas, šьuhaj, dožьdžь, carь; po peršich čotiroch zvukach čuti joho osoblivo todї virazno, koli po nїm slїdujuť samozvuki *a*

abo *u*; koli po nïm slïduje *e*, *o* abo *и*, to raz čuti joho, druhij raz nï. Ž toj pričini ja pisav joho konsekventno pered *a*, *u* a pered druhim lišeň sporadično. Po *r* čuti vsiudi ь a naše tverde *r* neznane nïde na Uhorskoj Rusi. Ščo biľše: sporadično pojavľuje sia ono jak zvuk *i* i todї namist dvoskladovoho slova: „carьstvo“ distajemo slovo triskladove: caristvo“. (Etnogr. Zbir. III.; str. XII.) Podobne som počul vyslovovať slovo notarь v Ceplici, t. j. trojslabične: nota-ri. V gen. je notara a nie notareho, nemôže sa tedy nominatív prirovnávať ku pochodiacim z lat. poľským nominatívom: Antoni, -ego. V Lučivnej som počul *tvarь*, v. 69. §. Po *r* počuješ „ь“ aj v Niž. Šuňave, v. ukážku reči v 69. §-e.

10. Cirkevnoslovanské „ъ“ niekedy zaniká: kňaź (kъnęzь), kňiha (kъniga), kmoter (kъmotrъ) atď. Inokedy býva zaň striednica, z pravidla *e*: od*e*-hnac, pred*e*-hnac atp. Po tom príklade: z*e*hnac, z*e*mrec, v*e*hnac. V inštr. jedn.: človek-*em*, chlap-*em* atp. Kol-*ek*, podarun-*ek* atď. Z týchto prípadov videť, že *e*, súc striednicou za ъ, neobmäkčuje predchodiacu spoluhlásku.

Počuť aj iné striednice *výnimkou:* l*a*žka, l*i*žka (lъžica), k*u* alebo g*u* (kъ) a iné. V Lučivnej som počul aj sám pazvuk „ъ“, vidz v 69. §-e.

Pripomenutie. Popri striednici *e* často počuješ teraz striednicu *o*: od*o*hnac, z*o*mrec, inštr. človek*om*, chlap*om*, kol*ok*, podarun*ok* atp. *Pastrnek* túto hrubšiu striednicu pripisuje vlivu spisovnej reči (Sl. Pohľ. z 1893, 431). Je pravda, že v poslednú dobu vlíva aj spisovný jazyk, v tomto prípade vlíva tak, že sa užšia striednica tratí, ale nesmieme zabúdať, že je hrubšia striednica pôvodným majetkom z.-ungského podrečia a na území samosvojho nárečia všetkých Rusov, ktorí sa dosiaľ neposlovenčili. Porov., čo je na str. 616 o predložke *z*.

11. Hlásky *l*, *r* nemajú funkcie pri tvorení slabík, vyjmúc poludňovo-západný kút Spiša v tak rečenom lučivnianskom podrečí a v jeho bezprostrednom súsedstve, por. 69. §. Z pravidla sa im inde predráža samohláska. T. j. m. k*r*čma, t*r*h povie sa k*a*rčma, t*a*rh. Predrážajú sa aj druhé samohlásky: v*e*rch (= vrch), p*i*rskac (= prskať), p*o*lni popri p*u*lni (= plný). — Stáva sa, že samohláska nasleduje po *l, r*, na pr.: kr*e*sni ocec (ale k*e*rst!), hľ*i*boki (popri h*i*ľboki a h*a*lboki). — Slová, ktoré vniknú do vých. slovenčiny zo spisovnej reči, menia si tým spôsobom. *Pastrnkom* uvedené slová (Slov. Pohľ. 1893, 431/432): h*e*rdzina, h*a*rmec, t*e*rkac, tv*e*rdi, t*e*rhac nie sú vlastne východnoslovenské slová. Za „tverdi“, „terhac“, bežné v poludňovo-západnom kúte Spiša, hovorí sa: tvardi, tarhac.

Niet hláskoslovného pravidla, podľa ktorého by sa dialo upravenie slabík s „l“, „r“. Pastrnek na mieste vyššie spomenutom uviedol väčší počet slov, ktoré sa shodujú formou svojou s formou odpovedavých poľských slov. V tejto veci treba hľadeť nielen na poľštinu, ale aj na ruštinu. Porov. 56. §, 3. Podobne predposledné vypočatie 20. §-u.

Pripomenutie. V menoslove nadžupanov a úradských Malej stolice spišskej (Hradszky. A szep. tízlándzs. széke) aj takéto mená sa udávajú: Sztrnovszky v dobe 1602—1616; Sztrkuly v dobe 1602—1606; Wrczal = Brcal v r. 1448—1462. Toto posledné aj podobou: Berchal. — To boly rody cudzieho pôvodu, ich mená nemajú tedy žiadnej ceny pre dejiny samohláskového *l*, *r* na slovenskom východe. Por. 27. §. Je dôležitejšie, čo Hradszky píše (na str. 112. „Szepesvm. a moh. vész elött“), že totiž osada *Vilkóc* (= Vilkovce) javí sa už v listine z 1278 formou „Vilgustorph“. Ak je to miestné meno slovanské a dobre prečítané, poučilo by nás, že tamojší obyvatelia slovo *vlk* r. 1278 vyslovovali jako *vilk*.

12. Z gruppy hlások *ol*, *or*, *er* býva vo východnej slovenčine z pravidla: *la*, *ra*, *rê*: hlava, kraľ, breh. Odchyľkou počuť: 1) ch*lo*p (popri chlap a chlapec), sm*ro*d + sm*ru*d (m. smrad), *lo*kec (m. lakec, csl. lakъtь); 2) *čere*vička (m. črevička), *čere*vo (m. črevo), *čere*ňovi (m. čreňovi), *čere*s (m. čres), *čerje*slo (m. črêslo; Kľuknava. V „slovn. svojskosťach“ niet toho slova, lebo je bežné aj u ostatných Slovákov), *čiri*da (m. *čere*da a popri čreda), *žiri*dlo, *džiri*dlo (m. *žere*dlo a *džere*dlo a popri *žre*dlo a *džre*dlo). Slová pod 1) a podobné považovať treba za poľskosti (por. 42. §, 10.), slová pod 2) a podobné za ruskosti. Porov. 52. §, 3.

Pripomenutie. Aj v strednej slovenčine obiehajú podobné ruskosti: *čerie*slo a *čerie*da. Iní spomínajú len „čerieslo“ a „čerešňa“. *Pastrnek* v Beitr. (str. 17) myslí, že sa slová „čerieslo“ a „čerešňa“ pod vlivom mad. foriem „cseresznye“ a „csoroszlya“ prepodobily z pravidelných slovenských foriem „črešňa“ a „črеslo“. A jako by sa bolo prepodobilo slovo „čerieda“, bežné na pr. v Zvol. Ľupči popri „črieda“, keď ono obieha v maďarčine formou „csorda“, a nie formou „cs*oro*da“? Aj vo východnej slovenčine jest forma, a síce „čerep“ (m. črep), ktorá sa maďarskému slovu na vlas podobá. Pripusťme, že je pripožičané z maďarského, a jako vysvetlíme ostatné, ktoré som uviedol hore vyššie? Podotýkam, že za cslov „črêpъ“ aj Rusi bezvýnimočne „čerep“ vyslovujú. Podobne vyslovujú oni za csl. „črêšьnja“ — *čerešňa*. Pozoruhodné je, že slovenské formy „*čerie*slo“ a „*čerie*da“ zachovaly dlhé *ê* z cirk. reči slovanskej (črêsla; črêda). Slová, uvedené pod 2), sú tedy neodškriepiteľne — ruskosti v slovenčine.

13. Za mäkké *ď, ť* z pravidla vyslovujú: *dz, c.* V slovách z poľského ujatých počuješ *dź, ć* alebo *dž, č*, v slovách zo spisovnej reči alebo z maďarského počuť aj *ď, ť.*

Poľské slová sú dźura (popri dzira), dźad (proti domácemu dzedo), dźubak, dźvir, dźmiľ, dźavuľic atď., popri ktorých počuješ aj *dž*ura, *dž*ad atp. Poľské sú: ćežki, prećik, ćec, vyslovované aj čežki, prečik, čec (poľ.: ciężki, przecie, ciec). Takýchto slov poľských jest viac ešte, ale to nikoho neoprávňuje učiť, že sa vo východnoslovenskej reči mäkké *ď, ť* mení v *dź, ć. Šembera* a tí, ktorí sa o jeho nespoľahlivý materiál opierali, neoddeľovali spišských Poliakov od Slovákov. Šemberových príkladov ćepli, ćma, budźeće, ćichi atp. nikdy nikto nepočuje v terajšej východnej slovenčine vyjmúc od Poliakov, ktorí si reč Slovákov dostatočne neosvojili. Slováci povedia výlučne: cepli, cma, budzece, cichi atp. Že sú slová s *dź, ć* z poľského, o tom svedčí aj to, že popri nich trvajú aj formy pravidelné s *dz, c*, na pr. *dź*ura a *dz*ira, *dź*ad a *dz*edo *ć*ežki a *c*ežki, ćec a cec, choć a choc atď.

Mäkké *ď, ť* zachovávajú sa len veľmi zriedka. Počuť: an*ď*el, an*ď*elik, ďabol, Maťaš, mená obcí: *Ď*ur, *Ď*urkoů, *Ď*or*ď*ošik (po maď. György, Györke, Györgyi; od krstného mena György = Ďuro, Ďorď). Východný Slovák usiluje sa zbaviť mäkkých *ď, ť* vyslovujúc ich tvrdo (ro*d*ič m. rodzič a popri tomto); uči*t*eľ, spasi*t*eľ (m. učiceľ, spasiceľ) alebo nahradiac ich inou spoluhláskou (za Megyes, čít. Me*ď*eš vyslovujú: Me*g*eš). Porov. 56. §, 1. Počul som *ť* v privolaní kurám: Ťu, ťu, ťu (v. str. 607). „Sadzic ma*ď*eranek“ (= majoránek), bude chybne podané v Sbor. Mat. Slov., lebo sa hovorí ma*g*eran, v. na str. 549.

Pripomenutie. Výnimočne počuť: *D*'ačov (popri Dźačov), r'ec'az'. Prvé je z maď. Décső; v obci je 241 gréko-katolíkov z 373 duší. Druhé zo strednosl. reťaz; počul som ho v Ščavniku.

Čo sa týče zmeny spoluhlások *ď, ť* v *dz, c*, treba uvážiť nasledujúce veci:

Zmena *dz, c* za mäkké *ď, ť* je jedným z najhlavnejších charakteristikonov východnej slovenčiny; *dz*, za *ď* je aj v ostatnej slovenčine, ale *c* za *ť* počuť v nej len miestami. Dľa *Hnatiuka*, ktorý východných Slovákov za Rusov pokladá a ich hláskoslovné zjavy so stanoviska ruského hláskoslovia posudzuje, dostalo sa „dzekanie“ a „cekanie“ do reči terajších východných „Sloviakov“ následkom dlhoročného vlivu poľskej a „slováckej“ (dľa

Hnatiukovej terminologie „nevýchodnoslovenskej“) reči na ruskú, v akých podobné hláskoslovné zjavy (*dz* a *c* za *ď* a *ť*) tiež trvajú. V „Rusini priaš. eparch.“ na str. 18. napísal: „Dejaki inteligentni Rusini Priašivskoï eparchiï dumajuť, ščo dzekanie i cekanie z'javilo sa ne naslidkom vplivu čužich mov na ukraïnsko-rusku, ale ščo vono bulo pitomoju ruskoju prikmetoju. Dlia soho poklikujuť sia časti emigraciï Rusiniv za časiv davnich koroliv uhorskich i dokazujuť, ščo miž emigrantami bili takož Bilorusi, jaki j musïli prinesti siu prikmetu z soboju, a pot mu peredati iï i na inšich Rusiniv, ščo susïduvali z nimi. Sia teorija mohla bi vpravdï mati pidstavu, ale liše todï, koli možna bi bulo dokumentami vikazati, ščo spravdï na teritoriï ninïšňoï Priašivskoï eparchiï buli kolis Bilorusi. Na žaľ soho zrobiti ne možna, a čerez te *treba j uvažati tak dzekanie, jak cekanie naslidkom dovholitňoho vilivu poľskoï i slovackoï movi na rusku*, v jakich podibni pojavi takož istnujuť“. — *Šemberà* v predmluve k svojej Dialektologii (str. III.) pripomenul této veci: „K rozdílům dialektickým zvláště ukazuje hláska *dz* místo *ď* v listě moravském z r. 1286: Sardzicze (Šardice u Kyjova), a hláska *c* místo *ť* v Alexandru z konce XIII. století: radosczi (radosti), dozdaczy (doždati). Obě tyto hlásky shledávají se sto let později opět v glosách Václava z Bzence z r. 1385 na př.: Marczyn (Martin), posczic̈zi sye (postiti se), a v Průpovědech, psaných Martinem ze Strážnice r. 1390, na př.: uczecha (útěcha), uzywaczy (užívati), dzyed (děd), porodzyla (porodila) a j., kteréžto zvláštnosti běžné tehda ve Strážnici a ve Bzenci, průchod mají posud v sousední krajině Holíčské a u Slováků rakouských“. Ja sa nazdávam, že je dzekanie a cekanie moravských Slovákov práve tak staré a toho istého pôvodu jako u východných Slovákov. Je pravda, že maďarské formy niektorých miestopisných mien základne treba objasniť, aby sme jasne videli. V Spiši máme veľmi interessantný zjav jazykový v maď. a slovenskom pomenovaní istej obce. Po maď. sa volá tá obec *Ragyóc, Ragyólcz* popri *Regyóc, Regyolc*, — a po slensky sa volá *Ordzoviany*. Že je základom tých mien „rъdja“, csl. rъžda, o tom sa vari nedá pochybovať. Dľa Hradszkého sostavenia (Szepesv. helységn. str. 61) Ragyóc zjavuje sa dokumentárne r. 1348, Ragyolc už r. 1278. Regyóc r. 1322, a Regyolc r. 1322. Naproti tomu slenské meno *Ordzoviany* uvodí len počnúc od r. 1584. Povšimnutia hodné je i to, že *Hradszky* uvodí miestné meno spišské *Teplica* z roku 1354 z „Compendium familiae Máriássy“ atď. (M. Kayser 1804). Leží pri Poprade. Je to tedy terajšia obec *Ceplica*. Uvodí aj viac mien, ako: Teplitze, Teplitzke, Teplitzchen, Teplitska, ale z novšieho veku. Ako sa dostalo do listín meno Teplica s počiatočným *t*, ak už vtedy menovali obec Ceplicou?

Této a podobné zjavy bude treba vysvetliť. Čo sa týče dzekania a cekania *Pastrnek* vo svojich Beitr. na str. 134/135 takto hovorí: „Dass die veränderung des *ť*, *ď* in *c*, *dz*, respective *ć, dź* und *č, dž* mit der polnischen nachbarschaft zusammenhängt, kann nach der geographischen vertheilung nicht zweifelhaft sein; die ansicht findet auch darin eine stütze, dass die dem polnischen nahestehenden laute mit umso strengerer consequenz auftreten, je mehr

wir uns dem norden nähern, dagegen desto mehr von unveränderten dentalen (weichen u. harten) durchsetzt sind, je weiter wir nach dem süden hinabsteigen.“ Vidz aj posledné vypočatie 21. §-u tu.

14. Hlásku *g* počuť len v málo slovách, také sú głupi, gemba, tarňiga, taľiga + teľiga (str. 602), gribi, guzel, gače (popri gaci) a iné. Bezpochybne prostredníctvom poľštiny. Na str. 508—511 vypočítané sú všetky slová, ktoré sa počínajú s *g*; medzi nimi je najväčšia čiastka cudzieho, neslovanského pôvodu. Niektoré napodobujú prírodné zvuky: gruchľic (o sviniach), gagac (o husiach), gravčec (o havranoch). — Popri *ku* mne počuť *gu* mne (str. 510).

15. Hlásku *ch* často vyslovujú aj jako *h*: chiba + hiba (= iba), chibec + hibec, chirac + hirac, chitri + hitri, chiža + hiža, chlapčik + hlapčik, chľeb + hľeb, chľev + hľev atď. atď. Na str. 520—524 sú vypočítané také slová, ktoré sa počínajú s *ch* a ktoré zväčša majú podobu s *h*. Niekedy *h* úplne zmizne vo výslovnosti, tak na pr. v Šarv. počuješ *ł*apec m. *hł*apec, v Šaci: *s*vacic m. *sh*vacic (pod schvacic na str. 589) atď. Pravidla niet; zdá sa, že bojuje so sebou výslovnosť slovenská, poľská a ruská, po prípade shora aj maďarská. (V maďarčine každé *ch* vyslovujú zvukom *h*; niekedy *h* úplne zmizne.)*) Poznamenávam, že m. *kto* povedia *chto* + *hto*. To, či je predchádzajúce slovo zakončené samohláskou alebo nejakou spoluhláskou, nemá vlivu na výslovnosť spoluhlásky *ch*, v. 523. str. pod „chto“. Dokladám, že priliehajúce nárečie poľské tiež vyslovuje chto, chtori (m. kto, ktorý).

Bron. *Gustawicz* v rozpr. „O ludzie podduklańskim...“ (Lud, org. ľudozn. VI., 41): „Głoska *k* ma niekiedy brzmienie *ch*, jak np. *chto* = *kto, chtôry* = *który*“.

16. V samosvojom nárečí zachováva sa rozdiel medzi tvrdým

---

*) *Pastrnek* sa pokúsil o určenie, kde povedia na Spiši *ch* a kde *h*, ale ono nevystihuje skutočného stavu v tejto veci. Hovorí: „Každé *ch* mění se v *h*: *hodzic* (choditi), *halupa* (chalupa). Jen v místních názvech: *Veľbachy, Vlachy, Krompachy* a pod., pak v cizích slovech: *fichta, šacht, šichtar*, richtar atd. Dále zůstává *ch* na konci slov: *ach, duch* (avšak genit. *duha*), *kapeľuch* (avšak genit. *kapeľuha*), dále v lok. a gen. plur. *hlopoch, žcnoch, koscoch*“. (Slov. Pohľ. z 1893, str. 432.) — Ja som počul po Spiši vyslovovať: Veľba*h*i, Vla*h*i, ale Krompa*ch*i. — Na charakterisovanie bezpravidelnosti a zmutku uvodím príklad z Plavnice: „b'eži do ľesa na *chubi*“ (str. 300). Tedy *ch* m. *h*!

ł a mäkkým *ľ*; kłac (ku kolem) a kľac (ku kľajem). Miestami sa ujíma stredné „l“. V čin. príč. min. zachováva sa *ł* najdôslednejšie. Aj v mestách počuješ: zohabił, odvadził. V tak rečenej vzorcovej reči v okolí Prešova ustupuje výslovnosť tvrdého „ł“ výslovnosti stredného „l“. V osnovách z V. Šariša neoznačoval som tvrdé *ł* ani v čin. príč. minulom. Ale nedôsledne počuť hǫ aj tam, aj inde, menovite v zásobách slov reči výlučne sedliackej. V samosvojom nárečí vyslovuje sa *ł* spôsobom poľským. Zaň môžeš počuť stredné *l*, ako som povedal, ale mäkké *ľ* len výnimočne. V. pod 4.

Pripom. V z.-ungskom podrečí a na území samosvojho nárečia tam, kde dosiaľ účinkuje ruský vliv, miesto tvrdého *ł* často počuješ ruské *ŭ* alebo *v*, t. j. robi*ŭ*, pisa*ŭ* m. robi*ł*, pisa*ł*. Alebo: ško*ŭ*a, ko*s*ce*ŭ* m. ško*ł*a, kosce*ł*; poši*ŭ*ac m. poši*ł*ac, tu str. 253.

17. Rozdiel medzi tvrdým *n* a mäkkým *ň* sa zachováva v reči samosvojej. V podrečí zempl.-ungskom a u ľudí pôvodu ruského, ešte nezahladeného, počuť miesto mäkkého *ň* aj tvrdé *n*, a síce pred ruským zvukom, ktorý označúvajú (v maloruštine) takto и, porov. 52. §, 5. Deje sa to inými slovami tam, kde my máme *i* za csl. *i*, vidz v 4. bode t. §-u. T. j. Rus povie *n*igdi, o*n*i, ho*n*il; Slovák: *ň*igdi, o*ň*i, ho*ň*il atp.

18. Hláska *v* sa vyslovuje v samosvojom nárečí, na konci slabiky znie často jako *f*: dzi*f*če (m. dzivče). V z.-ungskom podrečí na konci slabiky vyslovujú za ňu *ŭ*: Vrano*ŭ* (m. Vranov). Aj na počiatku slova býva za ňu *ŭ*: *ŭ*on (m. von). Porov. tretie vypočatie 72. §-u. Podobne 6. bod 52. §-u.

19. Sykavky *c*, *s*, *z* a *č*, *š*, *ž* počujeme z pravidla tam, kde v cirkevnej slovančine. Hlásku „c“ okrem toho aj miesto mäkkého „ť“ v. 13. bod tohoto §-u a miesto c.-slovanskej gruppy *šť*, vidz 21. bod t. §-u.

Pripom. 1. Prispievatelia do Šemberovej „Dialektologie“ neroz znávali *š*, *ž* od *ś*, *ź* a preto tí, ktorí sa opierali o jej materiál, písmenami *š*, *ž* označujú aj hlasy *ś*, *ź*. Aj *Pastrnek* sa opieral o Šemberov materiál, a preto nezodpovedá stavu veci to, čo je o týchto sykavkách v 81. §-e jeho „Beiträge“.

Pripom. 2. Hlásky *č*, *š*, *ž* miestami vyslovujú nápadne mäkko, tak že sa ich výslovnosť ponáša na zmäkčené po poľsky *ć*, *ś*, *ź*. Zmäkčené *č*, *š*, *ž* označoval som takto: več'ar, š'č'erč'i (ščerčec na str. 598) atp. Som náchylný myslieť, že Poliaci trčia za týmto hláskoslovným zjavom. Poliaci východno-

slovenského územia užšieho i širšieho mazurujú, t. j. za *č, š, ž* vyslovujú *c, s, z*, vidz 42. §, 9. Priebehom poslovenčovania nedojdú razom od *c, s, z* k vyslovovaniu *č, š, ž*, ale len ku zvláštnemu obmäkčeniu *c, s, z*.

Pripom. 3. Vo východvej slovenčine niet hlasu pre *ć* v tých hláskoslovných posíciách, v ktorých sa v poľštine zjavuje: je zaň len *c*, v. 13. bod t. §-u. — Hoc *č', š', ž'* ponáša sa svojou výslovnosťou na vyslovenie hlások *ć, ś, ź*, predsa som ich spliesť nemohol, ak som nechcel porušiť jasnosť tejto práce. Už aj preto, lebo sú pôvodu celkom iného než hlasy *ć, ś, ź* a aj preto, lebo sa ony len miestami vyskytujú, nie sú tedy organickou čiastkou hláskoslovnou.

20. Sykavky *ś, ź* počuť v tých hláskoslovných posíciách, v ktorých v poľštine. Porov. 23. bod t. §-u.

21. Za cirkevno-slovanskú gruppu *št, žd* máme *c, dz* ako v reči iných Slovákov. Porov. 52. §, 7. — Onu*č*ki (m. onu*c*ki) sú z ruského. Ga*č*e je m. ga*ć*e; tedy poľský vliv, nie ruský.

22. Gruppa *šč* proti spisovnej *šť*: ešče, ščesce (proti spis. ešte, šťastie). Aj v lučivn. podrečí *šč*: ščjasni. Zo spisovnej gruppy *sť* býva tiež pu*šč*ic, ale táto forma sa zakladá na poľ. výslovnosti „pu*ść*ić“. V duchu východnoslovenského hláskoslovia sa povie: pus*c*ic, v. toto slovo na str. 582, a podobne, t. j.: mascic, hoscic.

Pripom. V spištine — dľa Pastrnkovho materiálu — mení sa *šč* v *ść*: eśće, vreśćec, puśćila atp. — To sa mojím vedomím diať môže v poľských dedinách a u osôb poľského pôvodu, dosiaľ po slovensky neuhladeného, ale v reči východných Slovákov nie. Ostatne slovo *puśćila* ani nepatrí medzi také príklady, v. hore.

23. Obmäkčuje sa v nasledujúcich prípadoch:

Pred hláskou *e*, keď je striednicou cslovanských hlások *e, ê, ę* a *ь* (vidz v tomto §-e body: 2, 3, 7, 9).

Pred hláskou *i*, keď je striednicou za cslov. hlásky *i* a *ê* (vidz 4. a 3. bod t. §-u).

Pred zaniklým *ь* (vidz 9. bod t. §-u).

Pred *a*, keď je striednicou za csl. *ę* (v dlhých slabikách), vidz 7. bod t. §-u.

V uvedených prípadoch vyslovujú za predchádzajúce *l, n* mäkké *ľ, ň* (ľem, ňebo, chľeb, ňemi atď.), za *d, t* hlásky *dz, c*, vidz 13. bod t. §-u, za sykavky *s, z* mäkké sykavky *ś, ź*: śestra, źem, śeno, peňeźi, źima, zaś atď. Čo sa týče hlások *s, z*, ony sa obmäkčujú

okrem toho ešte aj pred mäkkým *ľ*, *ň*, na pr.: śľeboda (= sloboda), źľe (adv. od „zli“, bežnejšie „plani“), śľub, ś ňim (jedn. inštr.), tariśňa, śňeh atď. Často sa objavuje mäkké *ś*, *ź* pred retnými *b*, *p*, *m*, *v* na dôkaz, že ony boly dakedy z pravidla mäkké (b’, p’, m’, v’): śveto, śviňa, śverbec, śmejac śe, Śmižany, Śpiš atď. Viac príkladov na str. 595—597. Aj v gruppe *stre* počuť niekedy obmäkčené *ś*: *ś*trecha, *ś*trela, *ś*tresc śe atď. popri strecha, strela, stresc śe. V menách obcí: Je*ś*trebie, Je*ś*treb’ atď.

Pripomenutie. Uhorskí Rusi neobmäkčujú *s*, *z* hovoriac: *z*ima, ve*z*ľi, *s*ino, *sila*, *s*ňih, *s*ja (śe) atď. Z tej príčiny často počuješ v z.-ungskom podrečí a od osôb ruského pôvodu aj na území samosvojho nárečia, vyslovovať formy slovenské s neobmäkčeným *s*, *z*. Počuješ na pr. *s*ľebodni, boji *s*e atp. m. *ś*ľebodni, boji *ś*e. Miestami počuješ od osôb alebo v obciach ruského pôvodu priechodnú hlásku: po *s* alebo *z* pazvuk ь: s’ino (śeno), boji s’e (boji śe) atp. Aj *Hnatiuk* zistil tento pazvuk, menujúc ho „duže slabeňkim pivholosom *j*“ (Rusini priašev. epar., 18).

Retné *b*’, *p*’, *m*’, *v*’ boly pôvodne naskrze mäkké, teraz už ich mäkkosť hynie. Aj *r*’ bolo mäkké v príslušných posíciách hláskoslovných. Dosiaľ hovoria: Bab’e (= Babie), Hr’adki (= Hriadky; obec Hradky), R’ika (Rieka; ob. Reka). V slovách: v’erni, r’ečica, r’ec’az, r’eka. Porovnaj o miestop. názvoch na str. 93. — *Hnatiuk* robí rozdiel medzi menom Slovák a Sloviak. Tu podotýkam, že je východnoslovenské meno Sloviak a inoslovenské jedno a to isté. V mene Sloviak je rozvité mäkké *v*’ v dvojhlásku tak ako na pr. v miestopisných menách na -ov’any: Petrovjani, Krivjani atď., vidz na 93. str. pod 5.

Pripomenutie. V podrečí z.-ungskom a od osôb ruského pôvodu často počuješ kmeňotvornú príponu -арь mäkko vyslovovať a to niele v nom., ale aj v ostatných pádoch skloňovania: pisarь, pisarьa, pisarьu atď. Tento rozdiel od výslovnosti východnoslovenskej vyzdvihol aj *Hnatiuk* (Rusini v priaš. eparch. 22). V Ceplici tiež počuť *arь*, ale len v nominatíve, t. j. pekarь, sklenarь, v gen. už peka*ra*, sklena*ra*.

Hláska *c* sa z pravidla neobmäkčuje. Porov. 2. pripom. v 13. bode t. §-u.

Hlásky *č*, *š*, *ž* tiež sa vraj obmäkčujú. To by sa malo diať v tých prípadoch, ktoré sú udané na počiatku tohoto 23. bodu. Ale čo vidíme? „Mäkké“ *č*’ vyslovujú na pr. v slove *č’o* (str. 496), *č’a*rni (493), *č’o*mu (496), po*č’u*l (497) a podob. — Svoj náhľad vyslovil som v 2. a 3. pripom. 19. bodu v tomto §-e.

Pripomenutie. Dľa *Pastrnka* v spišskej slovenčine mení sa každé *č* v *č'* (on ho označuje znakom *ć*), t. j. že vraj vyslovujú *č'*erveni, *č'*erci, o*č'*i, *č'*as, koňi*č'*ku. Len niektoré *č* sa vraj zachovaly, alebo lepšie vraj rečené, vlivom spisovného jazyka vnikly, jako: Ľevoča, čas, čascejši, čo (v Hnilci), človek, varkoč. (Slov. Pohľ. z 1893, 433.) — Nepresvedčil som sa o tom z reči spišských Slovákov.

Rozoznávalo sa tvrdé *k* od mäkkého *k'*, toho stopy sú mnohočetné, hlavne po Spiši. Hovorí sa v mn. n.: (dzeci) vojkovsk'e, vitkovsk'e, slavkovsk'e, słacvinsk'e, jamňick'e, kaľavsk'e, hrušovsk'e atď. V gen.: (od človeka) vojkovsk'eho atď. Je to zjav poľský. V poludňovo-západnom kúte Spiša počuješ dvojhlásku: (dzeci) štvolsk'je, vikartovsk'je, filick'je, ščavňick'je atď. Pozoruhodné je: lučiv*ja*nsk*e* proti krav*ja*nsk'*je*.

24. Pred sykavku a mäkkú spoluhlásku často prisúvajú *j*: pejc (päť), pujšč me (= pusť mä; m. pujsc me); hojscina, radojsc, Strajňani (m. Straňani) atď. V mene Tručani (m. Trojčani) chybí organické *j*. Tručani je poslovenčenou formou maďarského pomenovania Tr*o*csán; *u* za *o*, vidz 5. bod t. §-u. Inokedy zas prisúvajú *r*: šku*r*ľavi (škuľavý), švi*r*ži (svieži), sta*r*čic (stačiť) atď. — V slove meśarč je vari skomolené poľ. slovo mięsiarz, vyslov: m'eśarž. — Uváž poľskosti: mož*ľ*ivi, ščeš*ľ*ivi.

V Slove *hutoric* zdá sa byť predsuté *h* ruskému slovu utoriti. Po v.-rusky *vtoriť* = opakovať. Podľa uhorsko-ruskej výslovnosti *ŭ*toriti, *u*toriti. Predsuvka *h* je odôvodnená na východnoslovenskom území miestopisnými názvy: Husovce (maď. Úsz-falu; udajne od priezviska *Ús*, srov. *U*sovské Pekľany = Úszpeklén, Usovský Šalgov = Úszsalgó), Hažgut (proti m. Ásgút), Harnutovce (proti m. Arnótfalu) atď.

89. §. O p r í z v u k u vo všeobecnosti poznamenávam, že je na predposlednej slabike. Jednoslabičné predložky s jednoslabičnými slovami berú sa za jedno slovo a tak prízvuk leží na predložke: na ňeho, ale *na* mňe. Ako sa slovo dĺži alebo kráti, tak sa mení prízvuk na základe hore uvedenej zásady: Povie sa v nom. *o*blok (Hnilč.), v gen. z obl*o*ka. Uhorskí Rusi používajú prízvuku aj k rôzneniu významu. Tak na pr. zaznačil som si v Strojne (v Beregskej): žon*a* (= žena), ž*o*na (= istý vták); muk*a* (= múka), m*u*ka (= muka); hol*o*d (= hlad), h*o*lad (= tôňa). Vo východnej slovenčine nemá prízvuk takejto rolly. Imper. ňe*ś*pi prízvukuje sa práve

tak, ako 3. os. prít. času ňešpi. Preto, že je prízvuk z pravidla na predposlednej slabike, nepokladal som za potrebné označovať ho v osnovách osobite. Rusi, ktorí žijú na území východnoslovenskej reči širšom, prízvukujú tiež predposlednú slabiku. V tejto veci je tedy súzvuk medzi Slovákmi, Poliakmi a Rusmi rečeného územia.*)

90. §. Z tvaroslovia predovšetkým vyzdvihnúť treba príponu 1. osoby jedn. č. v prítomnom čase *-m*, ktorá je zpomedzi hlavných znakov reči všetkých Slovákov najhlavnejším a najcharakterističnejším, lebo ňou sa najurčitejšie a najbezpečnejšie rozoznáva reč Slovákov od ostatných slovanských, ktoré ju teraz obtáčajú. Touto príponou treba určovať na východ hranicu samosvojej reči slovenskej. Kde ona prestáva, (v podrečí zemplínsko-ungskom), tam prestáva byť reč Slovákov samosvojou rečou slovenskou, stávajúc sa čírym materiálom pre jej rozmnoženie v budúcnosti.**) Ale prejdime na podrobnosti.

---

*) *Hnatiuk* píše v rozpr. „Rusini priaš. epar. i ich hovori“ (hlava II. str. 48): „Pri takim porivnaniu vdariť zaraz koždoho v oči primirom taka rižnicia, jaka zachodiť miž hovorami uživanimi v seli Zbuju i Čerteži (oba zempl. stol.): obidva hovori bezperečno ukraïnsko-ruski, ale koli v peršim *akcent ruchomij*, vlastivij biľšosti ukraïnsko-ruskich hovoriv, u druhim vin uže *neruchomij, lemkivskij, podibnij do poľskoho.* Sej akcent rozširenij na ciľu Priašivsku eparchiju i vid Čerteža na zahid iňšoho ne možna vže počuti.“

**) Príponou 1. osoby jedn. č. v prítomnom čase *-m* (nesie*m*, pije*m*) rozoznáva sa reč Slovákov od reči Rusov (nes*u*, pij*u*), od reči Poliakov (niosę, *piję*), od reči Čechov (nes*u*, pij*u* alebo pij*i*) tedy od všetkých slovanských rečí, ktoré ju obtáčajú. A tá istá prípona slučuje zas reč Slovákov s rečou poludňajších Slovanov (Srbohorvatov a Slovincov), lebo aj títo hovoria tak ako Slováci: nese*m*, pije*m* atp. Nikto netají, že Slováci a spomenutí poludňajší Slovania dakedy súviseli zemopisne. Keď som sa vyslovil vo svojej literárno-historičnej práci „Slováci a ich reč“ za pravdepodobnosť, že sa predkovia Slovákov od poludnia dostali do svojich terajších bydlísk, uvážil som aj tú okolnosť, že Slováci skrze tú príponu dosiaľ súvisia s menovanými poludňajšími Slovanmi. Takto som rozmýšľal: V reči Slovákov je mnoho poľskostí (v. §§-y 21, 88—90), to znamená, že Poliaci mali účasť pri tvorení reči slovenskej; na reč Slovákov mali Česi neodškriepiteľne veliký vliv za celých 500 rokov... Kde je tedy príčina, že v reči Slovákov, na ktorej vypodobenie vlívali Poliaci a Česi, zjavuje sa prípona *-m* miesto očakávanej *-u*? Pod vlivom poľským a českým zjavuje sa charakteristikon — poludňovo-slovanský!? Ak boli predkovia Slovákov čiastkou národa českého, museli mať v podstate reč takú jakú Česi. Jako by sa tedy bolo stalo, že pod silným 500-ročným vlivom českej reči odhodili českú príponu, pre ktorú boly všetky zemopisné i osadnícke okolnosti priaznivé? V tej veci sa teda nedá inakšie myslieť, len že Slováci svoju príponu *-m* buď doniesli už hotovú s poludnia alebo doniesli aspoň rozhodnú náklonnosť pre ňu. Prof. *Jagić* v článku „Verwandschafts-

Kmeňoslovie.

1) Slovesné mená končia sa na mäkké *'e* oproti spisovným na *-ie*: pisa*ňe*, kupa*ňe*, ši*ce* (m. ši*ťe*), ži*ce* (m. ži*ťe*) atp. Ale v podrečí z.-ungskom počuť aj formy: pisa*ňa*, ši*ca* atp. Počuť ich aj inde od obyvateľov pôvodu ruského, dosiaľ dostatočne neposlovenčených. — Podobne znejú vo východnoslovenčine slová: ščes*ce*, sume*ňe*, polud*ňe*, kame*ňe*, ľis*ce* atď. oproti ruským formám na *-a*. (V. Hnatiuk „Rusi priaš eparch., str. 22.)

2) Mená stredného rodu na *-e* i po mäkkej spoluhláske majú *-o*: poľ*o*, šerc*o*, mor*o* atp. oproti spis.: pol*e*, srdc*e*, mor*e*. Ale v podrečí z.-ungskom a u osôb ruského pôvodu môžeš počuť aj této (pol*e*, serc*e*, mor*e*; vidz: *Hnatiuk*, Rusini priaš. eparch., 22).

3) Mená, ktoré v spis. reči končia sa na *-dlo*, majú vo východnoslovenskom nárečí tiež toto západnoslovanské *-dlo*. Je to poľskosť. Ale od osôb nie dostatočne poslovenčených a v dedinách súsediacich s Rusmi počuješ aj príponu ruskú *-lo*. Tak v osnove z Orlova: motovi*ło* (tu 464), ale aj v súsednej Plavnici: reži*ło* (tu 298). Porov. Hnatiuk: Rusini priaš. eparch., 21.

4) Predložka (slovesná predpona) *pre* z pravidla tak ako v spis. reči: pre brata, predac atp., ale ju počuješ výnimočne aj podobou *pro*: *pro*padnuc (popri prepadnuc), *pro*vadzic. To sú ruskosti.

---

verhältnisse innerhalb der slavischen Sprachen" pod názvom „Einige Streitfragen" (Archiv für slav. Philologie XX., 38—40; vidz referát *Škultétyho* v Slov. Pohľ. z 1898, 120—121) zistil, že slovenčina niekoľkými formami „vystupuje z obvyklého rámu a upomína na súsedstvo s poludňajšími Slovanmi v inštr. formou: chlap*om*, dub*om* (proti č. a p. chlap*em*, chłop*em*)", a so srbsko-horvatštinou v 1. os. sing. formou: nesie*m*, bere*m*, žne*m*, pije*m*, kupuje*m* atď. Pán prof. dr *Pastrnek* v recensii mojej práce „Slováci a ich reč" osvedčil, že uh.-slovenské tvary pre 1. os. jedn. č. *nesiem*, *pijem* a pod. neposkytujú nijakého dôkazu pre dáku poludňovo-slovanskú teóriu o pôvode Slovákov („Slovaci jsou-li Slované 16). Na stranách 35—42 tu, pod čiarou, poukázal som na to, že p. Pastrnek nezachoval sa v recensii vecne; nie po vedecky, ale po advokátsky. Písal advokátsku obranu pre obľúbené v Čechách „stanovisko vedy", podľa ktorého je reč Slovákov nárečím českej reči. Na tých stranách som dal odpoveď na otázky všeobecného rázu. Pri tejto príležitosti chcem poukázať na to, že *p. Pastrnek nezachoval sa vecne ani v podrobnosťach recensie.* K tomu tedy, čo je povedané na str. 35 - 42, dokladám nasledujúce veci:

Pán prof. Pastrnek dôveru čitateľov, akú mávajú ku spisovateľovi z nevecnosti dotiaľ neobvinenému, zneužíval odvracaním pozornosti od stavu veci, takto:

1) Keď rozložil mienku Šafárika, Miklosicha a jeho privržencov, a zistil, že sú ich mienky prekonaným stanoviskom, — toto napísal: „Nic méně stalo se, že tyto překonané teorie objevily se v novém rouše jako základ učení o jihoslovanském původu Slováků. Jak již naznačeno, jest původcem toho učení dr Samo Czambel, jenž je *vyložil v knize: Slováci a ich reč*". (V. str. 2 - 5.) To naskrze nezodpovedá stavu veci. Knižka „Slováci a ich reč" je

Skloňovanie.

5) *V nom. jedn. č.:* Za cslov. ę je vo východnej slovenčine samosvojej *e* (v. 7. b., 88. §), slová vzoru „jahňa“ končia sa tedy v nom. na *e*: huš*e* (= húsa), hač*e* (= žriebä). To *e* zachovávajú v celom jednotnom čísle, t. j. v g.: hušeca, v dat.: hačecu atp. — Slová, spomenuté v tomto §-e pod 1. č., skloňujú sa tak, ako je udané na str. 66. „Rukoväti“ s tým poznamenaním, že v inštr. jedn. č. môže byť aj prípona *-em* (s žic*em*) nielen *-om* (s žic*om*). — U prídavných počuť v podrečí z.-ungskom a u osôb nezahladeného ruského pôvodu v nom. *ij*: dobr*ij* m. dobri, po prípade s ruskou výslovou hlásky *i* (za „y“). — *Pec* je muž. rodu.

6) *Vo vok. jedn. č.:* Vokatív sa zachováva. U podstatných muž. rodu, zakončených spoluhláskou, býva príponou *-e* alebo *-u*, toto z pravidla po slovách mäkko zakončených: kral*u*, a po hrdelniciach: šedlak*u*; v prípone slovotvornej *-арь* sa dosiaľ zachováva reflex mäkkosti: pekar-u! U podstatných ženského rodu na *-a*, podobne u podstatných mužského rodu na *-a*, býva vo vok.: *-o*: žen*o*, gazd*o* atp.

7) *V akk. jedn. č.:* U prídavných výnimočne počuť tak ako v nom., 5. bod, dobrij. — Por. posledné vypočatie 8. bodu.

---

1) snesením literárnych dát o tom, že o minulosti Slovákov málo vedia učení ľudia, že sa tedy nesmú zavreť dvere pred badateľmi, a je 2) literárno-historičným výkladom toho, že Slováci od počiatku zápasili s ťažkosťami, jaké im pripravovala česká reč a že sa z českej reči *postupne prirodzeným spôsobom vyvinula reč slovenská.* V knižke „Slováci a ich reč“ je len *mimochodom* spomenutá poludňovo-slovanská hypotésa... a výslovne je v knižke povedané, že k dokázaniu hypotésy je treba ešte veľa roboty. Je tedy otázkou, prečo povedal p. Pastrnek, že som v rečenej knižke *vyložil učenie o prekonanej teórii poludňovo-slovanskej? Preto, aby svojou recensiou odvrátil pozornosť Slovákov od skutočného obsahu knižky!* Kto číta iba recensiu, ten sa odvráti *od knižky, v ktorej spisovateľ ohrieva staré hriechy, naivne vykladá „prekonané stanoviská“!* Pán Pastrnek nechcel, aby si Slováci prečítali moju knižku, a aby sa upozornili na dve dôležité veci svojho národného bytia, na to 1) že minulosť Slovákov potrebuje objasnenia, aby sme poznali základne svoju prítomnosť, a na to 2) že sa samostatný spisovný jazyk slovenský vyvinul *historične a prirodzeným spôsobom,* že je tedy prvotriednym záujmom slovenským, aby sa osamostatnenie spisovnej reči slovenskej vo všetkých smeroch, i v cirkvi, ustálilo a na rečovej pôde slovenskej zdokonalilo. Pán Pastrnek si myslí: Minulosť Slovákov je jasná; oni prišli s Čechmi od polnoci. To je stanovisko vedy; načo v tej veci ďalej mudrovať? A samostatný jazyk slovenský je dielom nerozmysleného — odtrhnutia sa Slovákov od Čechov, vykonaného ľahkomyseľnými ľuďmi. Toto je v Čechách „stanovisko vedy“, ktoré nestrpí ďalšieho bádania vo veci. Jedným slovom: Pán prof. *Pastrnek* odvrátil pozornosť čitateľa od skutočného obsahu knižky a koncentroval ju na odbočenie, veľkými črtami mimochodom nakreslené na niekoľkých stranách, koncentroval ju na také výpovedi, ktoré konečno-platne odôvodnené neboly, a ktoré pôvodca sám — len pozdejšie sľúbil vyložiť.

8) *V gen. jedn. č.:* Pri vzore *„sluha“* naveky g. *-i*: od gazd*i*. Pri vzore *„ulica“* a *„dlaň“* z pravidla g. *-i*: od ulic*i*, z duš*i*; dlaň*i*, źem*i* atp. Pri vzore *jahňa* g. *-eca*, v. 5. bod. — U prídavných pri vzore *„pekný“*, *„boží“*, *„otcov“* g. naveky *-eho* v samosvojom nárečí: šumn*eho*, dobr*eho*, bož*eho*, otcov*eho*, a v z.-ungskom podrečí jako aj u osôb nezahladeného ruského pôvodu *-oho*: šumn*oho*, dobr*oho*, bož*oho*, otcov*oho* atp. Podobne u zámen a číslovky *jedon*: V samosvojom nárečí: j*eho*, moj*eho*, t*eho*, jedn*eho*. V podrečí z.-ungskom a u osôb nezahladeného ruského pôvodu: joho, mojoho, toho, jednoho. Tu počuješ aj stiahnuté formy: *moho, tvoho, svoho* (m. mojoho, tvojoho, svojoho). — Rozdiel medzi príponou *-eho* samosvojho nárečia a *-oho* z.-ungského podrečia, samo sebou rozumie sa, — javí sa aj v dat. jedn. č. To jest, kde je dobreho, mojeho atp., tam je aj dobremu, mojemu atp., a kde je dobroho, mojoho atp., tam je aj dobromu, mojomu.

Od zámena *„ja, ty, sa“* je v g.: *mňe (me), tebe (ce), sebe (śe)* oproti spisovným: *mňa, teba, seba (mä, ťa, sa)*. Vo forme *tebe* je nápadná tvrdosť hlásky *e* v prvej slabike, očakávalo by sa mäkké *'e* a forma: *cebe*. Této formy sú aj v akk. jedn. č.

---

2) Ja som bol do potyku doviedol meno *Kremnica* so slin. slovom *krnica* = kotlina, Kesselthal. Načo p. Pastrnek vo svojej recensii (str. 22) odpovedal, že „nehodí se zajisté k výkladu jména slavného horního města Kremnice, jež leží sice v kotlině, avšak název má od zlatorudného *křemene*, jenž tu od tisíci let se vykopává a z něhož dosud zlato se dobývá. Slovo *kremy*, *kremenь* (silex) je všeobecné slovanské“. Vari p. professor lichotiť chcel slovenskej literatúre, v ktorej je taká etymologia ľudová známa? Dľa mojej mienky meno Kremnice nemôže byť z kremeňa z dvoch príčin: a) Zo slova *kremeň* bola by *Kremenica*, tak ako sú na pr. na východoslovenskom území (v. str 529) *Kamenice* zo slova *kameň*. V listine z 1670 (Sas. Let. IV.), ktorou sa ustanovujú chotárne medze Lúžnej v Liptove, spomína sa potok *Kremeniny*, vpadajúci do potoka Lúžna, vidz tam na str. 248. Jedným slovom z kremeňa: *Kremenica* a nie Kremnica. Ale b) meno Kremnica nemôže byť z kremeňa aj preto, lebo *kremeň je kameň bezcenný pri dorábaní zlata*. Dľa Ottovho „Slovníka Naučného“, vidz pod heslom „křemen“, užíva sa kremeňa „co výtečného dlažebního kamene... jakož i k štěrkování silnic...“ „Křemenný písek jest důležité stavivo, slouží k přípravě malty“, „jest důležitou surovinou v průmyslu sklářském“. Krištall sa brúsi na ozdobné kamene atď. Tam sa dočítaš o všetkom, čo z kremeňa vystane, ale *ani slova tam niet o tom, žeby z kremeňa zlato dorábali*. Pýtam sa tedy svojich rodákov, či je pravdepodobné, žeby Kremnici, preslávenému mestu svojimi baňami na zlato, dali boli meno po takom kameni, *v ktorom zlata niet?* Pánu professorovi Pastrnkovi sa nehodil môj výklad z poludňovo-slovanského slova, znamenajúceho „kotlinu“, hoc uznal, že Kremnica leží v kotline, ale sa mu zaľúbil výklad z *kremeňa*, hoc v kremeni niet rúdy pre kremnické zlato. A prečo sa mu zaľúbil? Lebo je *kremeň* majetkom všetkých jazykov slovanských, nepoukazujúcim na shodu slovenčiny s rečami poludňovo-slovanskými. Pán professor nemá iného na mysli, než odvrátiť pozornosť čitateľov od skutočného stavu veci...

9) *V dat. jedn. č.:* U podstatných mien mužského rodu spoluhláskou zakončených bývajú príponami *-u* a *-ovi*. V podrečí z.-ungskom a u osôb nezahladeného ruského pôvodu m. *-ovi* prípona *-oj*. Táto posledná z *-oi* (*-ovi* = *-oŭi* = *o(ŭ)i* = *oi* = *oj*): kraľ*u*, kraľ*ovi*, kraľ*oj*, koň*u*, koň*ovi*, koň*oj*. Prípona *ovi*, *oj* pridáva sa aj neživotným: ku dvor*ovi*, dvor*oj*. Pri vzore *„sluha“* len *-ovi*, *-oj*: gazd*ovi*, gazd*oj*. Príponu *-oj* počuť ešte aj formou *-oi*: „že von daŭ čort*oi* svoju šestru“, Bež., tu 414. Príponu *-oj* prikladá Olaf *Broch* aj podstatným stredného rodu neživotným: cel*u* + cel*oj*; telo, Studien, 50; vimň*u* + vimň*oj*; vemeno, tamže 55; a naopak nie všetkým podstatným mužského rodu: tov*u*, jazero, maď. *tó*, tamže 49. Počuť príponu *-oj* i pri podstatných stredného rodu, na pr. dzivčetoj. Ale Broch má aj všelijaké nemožnosti vo svojich pozorovaniach, a preto nevieš, kde mu máš veriť, a kde nie. Má na pr. datívy: gazd*u* (popri skutočnom a jedinom datíve: gazd*oj*, tam 51), ceľ*u* (popri skutočnom datíve: ceľecu, tam 55). Celé skloňovanie *teľaťa* je nemožné: Nikto nehovorí v gen. ceľ*a*, ale ceľ*eca*; v dat. nie ceľ*u*, ale ceľecu; v inštr. nie ceľ*om*, ale ceľec*om*. U neho je aj také skloňovanie možné.

---

3) Ja som napísal (Slov. a ich reč, 76): „V západných slovenských krajoch máme dosť miest a riečok pomenovaných od slova *teplý*. V starých listinách, pravda latinských, menujú sa všetky také miesta a riečky menami, odvedenými z juhoslovanskej výslovnosti: potôček *Tapulca* na zvolenskom panstve (1254); teplé prúdy *Toplucha* (1281), *Thapolca*, *Topolcha* (1340, teraz Malá Vieska), vidz Pavla *Križku* „Názvy vlastnostné“, v Slov. Pohľ. z r. 1892, 339. Terajšie Sklené *Teplice* za stara písané sú dľa neho *Doplicze*; len pozdejšie: Teplyce atď. — Teplička menovala sa za stara *Toplucha*, vidz Alex *Lombardinyho* rozpravu v Slov. Pohľ. z r. 1885., na str. 4—5.“ Na to p. professor Pastrnek (na str. 20): „Dejme tomu, že tato místní jména zaznamenána jsou věrně podle staré výslovnosti a že tedy adj. *teplý* znělo v staré době slovensky *toplý*; co by z toho následovalo? Nic, než že jest o jednu slovní shodu s jazyky jihoslovanskými více. Neboť skutečně dokládá Miklosich, Et. Wört., tvar *toplъ* jen z jazyků jihoslovanských. Ale věc není zásadní, neboť vedle adjektiva *teplъ* -- *toplъ* a odvozenin máme ve všech slovanských jazycích sloveso *topiti*, v němž stupeň *top-* zřejmě se jeví, a rozmanitá slova odvozená, jako na př. ruská adj. *topkij* (blátivý), *toplyj* (mokrý) a j.“

Pán professor uznáva, že je forma toplý (m teplý) poludňovo-slovanská, a hneď je hotový *zľahčiť* stav veci rieknuc, že z toho nič nenasleduje, len práve to, že je o jednu slovnú shodu viac s poludňovo-slovanskými jazyky! Ale, aby čitateľa neuniesly myšlienky pri zisteni tejto shody, hneď odvráti jeho pozornosť a upúta ju k slovesu *topiti*, jaké „máme *ve všech slovanských jazycích*“. Pozornosť je tedy šťastlive odvrátená od shody slovenskej reči s rečami poludňovo-slovanskými, lebo „topiti“ máme ve všech slovanských jazycích .. Pána professora to vôbec nemýli, že topiti (= topiť, p topiť) nenie príhodným k tomu, aby sme od neho odvodili miestopisné názvy *Teplíc*, a nemýli ho ani to, že staré miestopisné názvy *Toplá*, pod vlivom, aký ovládal, čo do reči, Slovákov, zmenily sa *organickým spôsobom* v názvy *Teplá*

Pri vzore *„ryba"* té, ktoré sa končia na *(-ga), -ha, -cha* a *ka*, mávajú v dat. *-i*, pred ktorým sa hrdelnica z pravidla nemení: duh*i*, strech*i*, hadk*i* atp. m. spisovných datívov: duh*e*, strech*e*, hadk*e*. — Čo sa týče datívu u prídavných (dobr*emu*, dobr*omu* atď.) porov. 8. bod.

10) *V lok. jedn. č.:* U podstatných mien mužského rodu sú príponami: *-e* pre mená tvrdo zakončené, vyjímajúc té, ktoré sú zakončené hrdelnicou, tedy: o dub*e*, v leš*e*, na voz*e*; *-u* pre kmene mäkkou spoluhláskou alebo hrdelnicou zakončené: o nož*u*, o koš*u*, o roh*u*, v kapeľuch*u*, na nocľik*u* atp. Spoluhláska *r'*, hoc by sa už tvrdo vyslovovala, bere sa za mäkkú: o tchor*u* (csl. тъхоръ); *-ovi* hlavne pre životné: kraľ*ovi*, koň*ovi*. Prípona *-ovi* znie v podrečí z.-ungskom a u osôb nezahladeného ruského pôvodu *-oj*, srov. 9. bod. — Pri vzore *„plece"*, *„obilie"* a *„jahňa"* býva príponou *-u*: na pleс*u*, o ščesc*u*, na hačec*u* a pod. — U prídavných *z pravidla -im*: o šumn*im* chlapcu, o otcov*im* kapeľuchu atp. Podobne u zámen: v ň*im*, u moj*im* sumeňu, u t*im* valaľe. U číslovky: u jedn*im* varošu. Výnimočne počuť m. prípony *-im* príponu -em: pot*im* + pot*em*. *Potom* je vlivom spis. reči.

4) Zo Zv. Ľupče som uviedol miestny názov *Hrmovo*, odvodiac ho z poludňovo-slovanského *grm* (= krúh). Hrmovo sú lúky pri Hrone, ktoré ležia nízko, na takom priestranstve, ktoré pred kultúrou mohlo byť len *kružinou*. V slin. reči grmovi = krúhový a grmovie = křoví, tedy kružina (podľa Legovej ml. slin., II., vyd. 94. st.). Prof. Pastrnek v tejto veci napísal: „...vysvětluje pak spisovatel „Hrmovo" = nyní louky při Hroně, ze slovin.-srb.-chrv. *grm* (Gebüsch, auch Art Eiche). V s.-chrv. je slovo *skutečně rozšířeno též jako název místní, jmenovitě vyskytuje se též „Grmovo"*. (Rječ. akad.) Slovo *grъmъ* fruticetum *uvádí též Miklosich* v Lex. palaeosl., s doklady, které nyní blíže vyloženy jsou v J. Sreznevského Slovníku staroruském (Materialy dlja slov. drev.-russk. jaz. S.—P. 1893); z těchto dokladů *vychází na jevo, že slovo mohlo býti jihoslovanské."* Pán prof. uznal tedy nielen to, že je *grm* slovo poludňovo-slovanské, ale sám uviedol príklad, že sa javí aj u poludňajších Slovanov miestnym názvom „Grmovo". Potiaľ sa zachoval vecným referentom, ale hneď sa v ňom ozval obranca „stanoviska vedy" a nasledujúcim spôsobom sa snažil odvrátiť pozornosť čitateľa od shody slovenčiny s rečami poludňovo-slovanskými: „Vzhledem na místní názvy české, jako Hromovská (osada v hejtm. Turnovském), Hromník (der Donnerwinkel), Hromobitek (kopec u Dalečína), Hromolen (hora Milešovka, der Donnersberg), třeba míti na paměti, že slovensky se říká *hrm* = hrom a že tudíž ono „Hrmovo" může souviseti též s „hromem". Že české miestné názvy súvisia s *hromom*, o tom zdajú sa svedčiť aj ich nemecké mená: Hromník = der Donnerwinkel, Hromolen = der Donnersberg, ale čo je poludňovo-slovanskému názvu *Grmovo* a zv.-ľupčianskemu *Hrmovo* do všeslovanského: *grom-hrom?* Podotýkam, že formu *hrm* m. *hrom* pán Pastrnek — nedoložil; v slovenčine jej niet s mojím vedomím. Je i tu zrejmá snaha, že pán Pastrnek odvrátiť chcel pozornosť čitateľa od poludňovo slovanského *grm* ku všeobecnoslovanskému *grom* a oslabiť účinok zo shody predpokladaný. Ja som pobok zv.-ľupčianskeho „Hrmova" postavil

11) *V inštr. jedn. č.:* U podst. mien mužského a stredného rodu z pravidla je príponou *-om*, ale v samosvojom nárečí popri prípone *-em*. V Šarv. sa hovorí „isc pešňik*em* abo pešňik*om*“. U podst. ženského rodu je príponou *-u* oproti spisovnej *-ou*: s rib*u*, s dlaň*u*, s kosc*u*. — U prídavných mien muž. a str. rodu: *-im*: s dobr*im* otcom, s bož*im* slovom; u podst. mien žen. rodu: *-u*: s dobr*u* ženu, s otcov*u* chižu. U zámen: ze mn*u* (spis. so mn*ou*); s *ňim* (s otcom abo s dzeckom) s *ňu* (zę žen*u*); s moj*im* otcom, s moj*u* ženu; s tot*im* jedn*im* človekom, s tot*u* jedn*u* ženu.

12) *V nom. množ. č.:* U podstat. mien muž. rodu osobných: *-i* alebo *-ove*, tedy: chlopi, chlapci, juhaśi; kraľ*ove*, pan*ove*; pri *„sluha“* výlučne *-ove*: gazd*ove*. Končiace sa na *-r'*, hoc tvrdo vyslovované, dostávajú z pravidla *-e*: pekar*e*, blaňar*e* atď. — Pomnožné slová, ktoré sa končia na *-e* (vzor *„ulica“*): huśľe, hrabľe, nožňice dostávajú v podrečí z.-ungskom a u osôb nezahladeného ruského pôvodu *-i*: huśľ*i*, hrabľ*i*, nožňic*i*. (Vyzdvihol už Hnatiuk, Rusini priaš. eparch., 22.) Sem patria aj pomn. miestopisné názvy jako Sobranci, všetky na *-ovce*: Falkušovc*i*, Ozorovc*i* atď. Výslova:

---

aj bežné tam „grmáň“ (+ „grman“). Takto sa dá rozčleniť slovo: *grm-an*, ako by povedal *kruž-an*, slivoň zakrpatelý, v prenesenom smysle i jeho ovocie. Pán Pastrnek odvedúc pozornosť od *grmu* ku *hromu* takto sa vyslovil: Je jasné, že toto slovo sem nepatří... Istá vec, že *grman* k rodine *hromu* nepatrí.

5) *Breznice*, ktoré sú na pobreží Hrona a tak nízko ležia, že bývajú zaplavované, srovnal som so slovinským výrazom *breznica* = Sumpfwiese. Na to p. Pastrnek: „Spisovatel necituje vůbec žádného pramene a proto nelze mi „breznica = Sumpfwiese“ kontrolovati. Avšak *mám o tom pochybnosti. V starších slovnících slovinských nacházím totiž jiné slovo.* O. Gustmann (Deutsch-wind. Wörterb. 1789) má: Sumpf berezhina = berečina, sumpfig *berezhinast* = berečinast; A. J. Murko (Deutsch-slov. u. slov.-d. Handwörterb. 1833) má též v slov.-něm. části: *berezhina* f. coll. ein sumpfiger Ort. Slovo „berečina“ (locus palustris) je doloženo i v srbo chorv. a pochází od maď. bereg. (Srv. Akad. rječ.) Co se týče místního názvu „Breznica“, jest znám i v Čechách: Březnice f. ves u Bechyně a j. Vůbec je místních jmen, od slova „bříze“ odvozených, ve všech slovanských jazycích veliké množství.“ (Str. 21.) Aké pekné postupovanie je to! Pán professor chce síce môj výraz kontrolovať, ale nenazre do novších, úplnejších slovníkov, ani nie do takých, ktoré vysvetľujú slová slovanské; len do takých, ktoré vysvetľujú slová nemecké... Konečne najde slovo *berežinu* a odvráti pozornosť čitateľovu k nej a ku všeobecnoslovanskej *breze*. Aj na Slovensku sú miestné názvy od brezy, to ja viem, ale v mojom prípade išlo *výlučne o významovú shodu slova brezina = Sumpfwiese.* Ja pri každej etymologii velikú váhu kladiem na *význam*. Srov. Kremnicu a kremeň!

6) Na str. 79. práce „Slov. a ich reč“ som napísal: „Istotne je poludňovoslovanským pozostatkom aj vkladané *á* slovenské v mn. genitíve ženských a stredného rodu mien: mat*á*k, sest*á*r atď., po srbsky: maj*a*ka (tam chybne: mat*a*ka), sest*a*ra atď.“ Pánu prof. Pastrnkovi je toto vsuté *á* v gen. pl. zjavom veľmi zajímavým, ale zisťuje, že je to zjav nie všeobecný v slovenčine, ale — dialektický. Ďalej zisťuje, že sa vyskytuje aj v chodskom nárečí v Čechách v takýchto a podobných pl. gen.: suk*á*n, steb*á*l, věd*á*r (dľa Gebauerovej

Sobranc*e*, Falkušovc*e* atp. je výslova — panská. (Miestopisné názvy na *-išče* považujú v podrečí z.-ungskom za pomn.: Chľivišče, Tarhovišče a skloňujú ich: do Chľivišč, do Tarhovišč; bul u Chľiviščoch, u Tarhoviščoch, ale podotýkam, že som v najbližšom okolí „Tarhovišč" počul lokál: u Tarhovišči, čo môže byť však odratou formou lokálu „u Tarhovišči(h), v. 3. b., 88. §.) — Pri vzore *„jahňa"* vychodí mn. nom. na *-ata*: hač*ata*, ceľ*ata* (v jedn. č.: ceľ*eca*, ceľ*ecu* atp.). Nikdy nepočuješ strednoslovenskej formy na *-ence*: jahn*ence*; len jahň*ata*. — U prídavných mieu býva príponou v samosvojej reči *-e* pre všetky rody: dobr*e* sinov*e*, dzivki, dzecka; v podrečí z.-ungskom a u osôb ruského pôvodu *-i* pre všetky rody: dobr*i* sinove, dzivki, dzecka. — Neobyčajným je mn. nom. u zámen *môj* a *náš* = moj*o*, naš*o* pre všetky rody: mojo, našo sinove, dzivki, dzecka atp. V podrečí z.-ungskom výnimočne počuješ aj ruské formy: tvoj*i* braca m. tvoj*o* braca. U zámena *tot*, *toto, tota* je nom. pre

---

mluv. hist., I. 186), a „z dejín rečenej vsuvky" konečne zisťuje aj to, že v srbskohorvatštine *a* „teprve v XIII. a XIV. století proniklo" a takto končí: „Můžeme za těchto okolností říci, že ono vkladné *a* v slovenštine jest pozůstatkem z doby jihoslovanské? Zajisté nikoli". To je veľké farisejstvo, p. professor! A síce: 1) *Čo do slovenskosti* často je pochybné práve to, čo sa objavuje všeobecne, ale vniklo zo spisovnej reči, vyvinutej na základe sesterskej reči českej. *Čo do slovenskosti* vzácné môže byť práve to, čo sa zachovalo slovanského *v dialekte.* 2) Pán prof. Pastrnek vie dobre, jako professor českej university, že sú *Chodovia nie organickým doplnkom českej národnosti, ale jej umelým prirastom.* Chodov vlády osadily v Čechách, ako hraničiarov. Porov., čo je v článku „Chodové", v odseku „Dějiny" v Ottovom Slovníku Naučnom. Že oni majú pl. g.: suk*án* atp., z toho tedy nenasleduje, že sú také pl. genitívy: v reči českej, ale nasleduje to. že Chodovia dostali sa ta zo stredu Srbohorvatov, Slovincov — alebo Slovákov, u ktorých sa vsuvka *a* vyskytuje. Toto je logika človeka, ktorý chodí po pravej ceste a nechce pozornosť čitateľovu odvádzať na cesty krivé. Konečne po 3) To na veci nemení, či v srbskohorvatštine len v XIII. alebo XIV. století prenikla vsuvka -a- alebo už skorej. Tu ide o zistenie skutočného stavu, že vsuvku *a* v pl. g. majú menovaní poludňajší Slovania a — Slováci. Iní Slovania nie.

Ale p. professor sa neuspokojil odvracaním pozornosti čitateľovej od skutočného stavu, *on sa neštitil zamlčovať v mojich výpoveďach podstatné veci, aby sklátil dôveru čitateľa v moje slovanskorečové vedomosti.*

V svojej práci „Slováci a ich reč", na str. 76—77 napísal som toto: „Nechcem tu vysloviť posledné slovo, iba chcem vo všeobecnosti poukázať na to, že sa pomocou juhoslovanských jazykov často dajú objasniť všelijaké také názvy slovenské, ktoré sú už temné terajšiemu počeštenému pokoleniu *Hričov*: v srb. grič = fels, felsiger hügel, steile; *Litava*: v srb. *lit* = steiler felsen; *Strečno*: v srbštine srečan = šťastný; *Piešťany*: v srb. peščan = piesočnatý; *Lučatín, Lučivná, Lučenec*:v srb luč = jedľa, jakoby: Jedľatín, Jedľovná, Jedlenec; *Krpeľany*: v slin. krepél: holzstück, z počiatku muselo tu byť skladište na plavené drevo; vrch *Kleč*: v slin. kleč = felsenklippe i stromschnelle; *Kľačany* sú istotne v spojení s „kleč", to dosvedčuje aj ich maďarský názov Kelecsény, kde sa pôvodnejšia hláska zachovala atď. Ale sa môže niekomu

všetky rody: *tote* v samosvojom nárečí, — a *toti* v podrečí z.-ungskom a u osôb ruského pôvodu dostatočne neposlovenčených. Číslovka *dva* je pre všetky rody. V. na str. 503.

13. *V gen. mn. č.* býva príponou *-och* a to bez ohľadu na rod podstatných mien: od chlop*och*, kraľ*och*, žen*och*, krav*och*, hačet*och*, kosc*och* atď. Táto prípona je novšieho pôvodu. Pastrnek hovorí o nej: „*-och* erscheint im Osten, wohl unter dem Einflusse der pron. und zusammengesetzen Decl., auch als Genitiv resp. Accusativ". (Beitr., 98.) Dosiaľ počuť ešte aj genitívy: „Na tišic *miľ* źemi" (Bert., tu 281), „keľo *hodzin?*" V miestopisných názvoch dosiaľ temer výlučne vládnu starobylé genitívy: (z) Beharovec, Batizovec, Vojkovec, Vitkovec, Baldovec, Krivjan, Lipjan atď. Zo Zemplínskej a z Ungskej: (do) Hr'adok, Komarjan, Ohradzan, Dvorjanok; (do) Jenkovec, Jeňačovec atď. — V Zemplínskej a Ungskej a na území samosvojho nárečia u osôb ruského pôvodu kladú namiesto prípony *-och* príponu *-oŭ*: chlopoŭ, kraľoŭ, ženoŭ, koscoŭ (spis. kostí!),

---

pozdať, že som tých niekoľko príkladov len tak horko-ťažko sosberal z tisícov a tisícov názvov severno-západného Uhorska. Obmedzím sa tedy na úzky priestor jednej obce. Poneváč najlepšie poznám svoje rodisko, obmedzím sa na jeho chotár a na tamojšie nárečie. Vo Zvol. Ľupči popri názvoch všeobecne známych, ako Bukovinka, Jablonka, Dúbrava, Laz atp. jest aj niekoľko takých názvov, ktoré si už teraz nikto nevie vysvetliť. Takéto sú: Hore Pútmi, v Rázputí, v Hrmove. Slovo *grm* v juhosl. rečiach: krúh, ker; v slin. *grmovi* = krúhový, krový a *grmovje* = křoví dľa Legovej mluv. slovinskej, II. vyd., 94 str.; Hrmovo je tedy krúhami zarastené miesto: Kružina, Krovina, čo sa potvrdzuje polohou Hrmova. Sú to teraz lúky popri Hrone, pred kultúrou všetky také miesta mohly byť len kružinou. Slovo *grm* = *krúh* žije ešte v Zvol. Ľupči a v jej okolí v podobe grmáň. Takto sa nazýva nevyrastená, zakrpatená v rastení slivka; tedy taký slivoň, ktorý štepením nevypestoval sa v strom, ale zakrpatel a ostal krúhom, krom. Aj ovocie takého nepestovaného slivoňa sa menuje *grmáňom*, ktoré meno prešlo na označenie zakrpatelého, nevydareného ovocia slivkového vôbec. *Keď sme takto povinní uznať, že je Hrmovo pôvodu juhoslovanského, oprávnení sme takýto pôvod privlastniť aj názvom Rázputie, Hore Pútmi napriek tomu, že slovo púť poznáme aj z češtiny. Slovo razputie dosiaľ značí u Juhoslovanov: rozcestie, a Hore Pútmi = Hore Cestami".*

Každý človek, ktorý nestranne súdi, vidí, že som sa ja o názvoch *Rázputie a Hore Pútmi* podmienečne vyslovil: „Keď sme takto povinní uznať, že je Hrmovo pôvodu juhoslovanského, oprávnení sme takýto pôvod privlastniť aj názvom Rázputie, Hore Pútmi". To znamená, keď je zpomedzi menovaných troch názvov *v jednej obci* (Hrmovo, Rázputie, Hore Pútmi) jeden názov pôvodu poludňovo-slovanského, oprávnení sme aj druhým dvom privlastniť taký pôvod, hoc by sa ony daly (druhé dva názvy) aj z iného slovanského jazyka objasniť. A jako sa v tej veci zachoval p. Pastrnek? *Zreferoval obsah uvedenej mnou osnovy vypustiac najdôležitejšie miesto, podmieňujúce moje istenie,* a napísal: „Při názvech „Hore Pútmi a v Rázputí" nemůže býti řeči o původu jihoslovanském, *jelikož pątь (via) jest slovo všeobecně slovanské"*.

V osnove, ktorú som hore uviedol so strany 76.—77. práce „Slov. a ich reč", spomínam miestopisné názvy: *Hričov, Litava, Strečno, Piešťany, Lučatín,*

Sobranc*e*, Falkušovc*e* atp. je výslova — panská. (Miestopisné názvy na *-išče* považujú v podreči z.-ungskom za pomn.: Chľivišče, Tarhovišče a skloňujú ich: do Chľivišč, do Tarhovišč; bul u Chľiviščoch, u Tarhoviščoch, ale podotýkam, že som v najbližšom okolí „Tarhovišč" počul lokál: u Tarhovišči, čo môže byť však odratou formou lokálu „u Tarhovišči(h), v. 3. b., 88. §.) — Pri vzore *„jahňa"* vychodí mn. nom. na *-ata*: hač*ata*, ceľ*ata* (v jedn. č.: ceľ*eca*, ceľ*ecu* atp.). Nikdy nepočuješ strednoslovenskej formy na *-ence*: jahn*ence*; len jahň*ata*. — U prídavných mien býva príponou v samosvojej reči *-e* pre všetky rody: dobr*e* sinov*e*, dzivki, dzecka; v podreči z.-ungskom a u osôb ruského pôvodu *-i* pre všetky rody: dobr*i* sinove, dzivki, dzecka. — Neobyčajným je mn. nom. u zámen *môj* a *náš* = moj*o*, naš*o* pre všetky rody: mojo, našo sinove, dzivki, dzecka atp. V podreči z.-ungskom výnimočne počuješ aj ruské formy: tvoj*i* braca m. tvoj*o* braca. U zámena *tot*, *toto, tota* je nom. pre

---

mluv. hist., I. 186), a „z dejín rečenej vsuvky" konečne zisťuje aj to, že v srbskohorvatštine *a* „teprve v XIII. a XIV. století proniklo" a takto končí: „Můžeme za těchto okolností říci, že ono vkladné *a* v slovenštine jest pozůstatkem z doby jihoslovanské? Zajisté nikoli". To je veľké farisejstvo, p. professor! A síce: 1) *Čo do slovenskosti* často je pochybné práve to, čo sa objavuje všeobecne, ale vniklo zo spisovnej reči, vyvinutej na základe sesterskej reči českej. *Čo do slovenskosti* vzácné môže byť práve to, čo sa zachovalo slovanského *v dialekte.* 2) Pán prof. Pastrnek vie dobre, jako professor českej university, že sú *Chodovia nie organickým doplnkom českej národnosti, ale jej umelým prírastom.* Chodov vlády osadily v Čechách, ako hraničiarov. Porov., čo je v článku „Chodové", v odseku „Dějiny" v Ottovom Slovníku Naučnom. Že oni majú pl. g.: suk*án* atp., z toho tedy nenasleduje, že sú také pl. genitívy: v reči českej, ale nasleduje to. že Chodovia dostali sa ta zo stredu Srbohorvatov, Slovincov — alebo Slovákov, u ktorých sa vsuvka *a* vyskytuje. Toto je logika človeka, ktorý chodí po pravej ceste a nechce pozornosť čitateľovu odvádzať na cesty krivé. Konečne po 3) To na veci nemení, či v srbskohorvatštine len v XIII. alebo XIV. století prenikla vsuvka -a- alebo už skorej. Tu ide o zistenie skutočného stavu, že vsuvku *a* v pl. g. majú menovaní poludňajší Slovania a — Slováci. Iní Slovania nie.

Ale p. professor sa neuspokojil odvracaním pozornosti čitateľovej od skutočného stavu, *on sa neštitil zamlčovať v mojich výpovedach podstatné veci, aby sklátil dôveru čitateľa v moje slovanskorečové vedomosti.*

V svojej práci „Slováci a ich reč", na str. 76—77 napísal som toto: „Nechcem tu vysloviť posledné slovo, iba chcem vo všeobecnosti poukázať na to, že sa pomocou juhoslovanských jazykov často dajú objasniť všelijaké také názvy slovenské, ktoré sú už temné terajšiemu počeštenému pokoleniu *Hričov*: v srb. grič = fels, felsiger hügel, steile; *Litava*: v srb. lit = steiler felsen; *Strečno*: v srbštine srećan = šťastný; *Piešťany*: v srb. pešćan = piesočnatý; *Lučatín, Lučivná, Lučenec*:v srb luč = jedľa, jakoby: Jedľatín, Jedľovná, Jedlenec; *Krpeľany*: v slin. krepél: holzstück, z počiatku muselo tu byť skladište na plavené drevo; vrch *Kleč*: v slin. kleč = felsenklippe i stromschnelle; *Kľačany* sú istotne v spojení s „kleč", to dosvedčuje aj ich maďarský názov Kelecsény, kde sa pôvodnejšia hláska zachovala atď. Ale sa môže niekomu

všetky rody: *tote* v samosvojom nárečí, — a *toti* v podrečí z.-ungskom a u osôb ruského pôvodu dostatočne neposlovenčených. Číslovka *dva* je pre všetky rody. V. na str. 503.

13. *V gen. mn. č.* býva príponou *-och* a to bez ohľadu na rod podstatných mien: od chlop*och*, kraľ*och*, žen*och*, krav*och*, hačet*och*, kosc*och* atď. Táto prípona je novšieho pôvodu. Pastrnek hovorí o nej: „*-och* erscheint im Osten, wohl unter dem Einflusse der pron. und zusammengesetzen Decl., auch als Genitiv resp. Accusativ". (Beitr., 98.) Dosiaľ počuť ešte aj genitívy: „Na tišic *miľ* źemi" (Bert., tu 281), „keľo *hodzin?*" V miestopisných názvoch dosiaľ temer výlučne vládnu starobylé genitívy: (z) Beharovec, Batizovec, Vojkovec, Vitkovec, Baldovec, Krivjan, Lipjan atď. Zo Zemplínskej a z Ungskej: (do) Hr'adok, Komarjan, Ohradzan, Dvorjanok; (do) Jenkovec, Jeňačovec atď. — V Zemplínskej a Ungskej a na území samosvojho nárečia u osôb ruského pôvodu kladú namiesto prípony *-och* príponu *-oŭ*: chlopoŭ, kraľoŭ, ženoŭ, koscoŭ (spis. kostí!),

---

pozdať, že som tých niekoľko príkladov len tak horko-ťažko sosberal z tisícov a tisícov názvov severno-západného Uhorska. Obmedzím sa tedy na úzky priestor jednej obce. Poneváč najlepšie poznám svoje rodisko, obmedzím sa na jeho chotár a na tamojšie nárečie. Vo Zvol. Ľupči popri názvoch všeobecne známych, ako Bukovinka, Jablonka, Dúbrava, Laz atp. jest aj niekoľko takých názvov, ktoré si už teraz nikto nevie vysvetliť. Takéto sú: Hore Pútmi, v Rázputí, v Hrmove. Slovo *grm* v juhosl. rečiach: krúh, ker; v slin. *grmovi* = krúhový, krový a *grmovje* = křoví dľa Legovej mluv. slovinskej, II. vyd., 94 str.; Hrmovo je tedy krúhami zarastené miesto: Kružina, Krovina, čo sa potvrdzuje polohou Hrmova. Sú to teraz lúky popri Hrone, pred kultúrou všetky také miesta mohly byť len kružinou. Slovo *grm* = *krúh* žije ešte v Zvol. Ľupči a v jej okolí v podobe grmáň. Takto sa nazýva nevyrastená, zakrpatená v rastení slivka; tedy taký slivoň, ktorý štepením nevypestoval sa v strom, ale zakrpatel a ostal krúhom, krom. Aj ovocie takého nepestovaného slivoňa sa menuje *grmáňom,* ktoré meno prešlo na označenie zakrpateľého, nevydareného ovocia slivkového vôbec. *Keď sme takto povinní uznať, že je Hrmovo pôvodu juhoslovanského, oprávnení sme takýto pôvod privlastniť aj názvom Rázputie, Hore Pútmi napriek tomu, že slovo púť poznáme aj z češtiny. Slovo razputie dosiaľ znači u Juhoslovanov: rozcestie, a Hore Pútmi = Hore Cestami".*

Každý človek, ktorý nestranne súdi, vidí, že som sa ja o názvoch *Rázputie a Hore Pútmi* podmienečne vyslovil: „Keď sme takto povinní uznať, že je Hrmovo pôvodu juhoslovanského, oprávnení sme takýto pôvod privlastniť aj názvom Rázputie, Hore Pútmi". To znamená, keď je zpomedzi menovaných troch názvov *v jednej obci* (Hrmovo, Rázputie, Hore Pútmi) jedon názov pôvodu poludňovo-slovanského, oprávnení sme aj druhým dvom privlastniť taký pôvod, hoc by sa ony daly (druhé dva názvy) aj z iného slovanského jazyka objasniť. A jako sa v tej veci zachoval p. Pastrnek? *Zreferoval obsah uvedenej mnou osnovy vypustiac najdôležitejšie miesto, podmieňujúce moje istenie,* a napísal: „Při názvech „Hore Pútmi a v Rázputí" nemůže býti řeči o původu jihoslovanském, *jelikož pątь (via) jest slovo všeobecně slovanské".*

V osnove, ktorú som hore uviedol so strany 76.—77. práce „Slov. a ich reč", spomínam miestopisné názvy: *Hričov, Litava, Strečno, Piešćany, Lučatín,*

hačetoŭ atp. Ale v miestopisných názvoch, v. hore, aj na území z.-ungského podrečia zachovaly sa bezpríponové genitívy.

14) *V dat. mn. č.:* Nielen mužského rodu podstatným menám, ale všetkým bez rozdielu rodového pridáva sa prípona *-om*, t. j. nielen chlop*om*, ale aj žen*om*, ulic*om*, dlaň*om*, kosc*om*, hňizd*om*, pľec*om*, veśeľ*om*, hačat*om* atď. Olaf *Broch* uvodí príklady aj na príponu *-am*: cerkvam, môže byť z cirk. reči; krev*am*, toto slovo nemá vôbec mn. čísla; uvodí kosc*am* popri kosc*om* = spis. kosťam; ba uvodí *-am* aj pri mene muž. rodu: nochc*am* + nocht*am* = spis. nechtom. (Vidz „Stud.", na str. 52—54.)

15) *V lok. mn. č.:* Ako je v dat. prípona *-om* pre všetky rody, tak je v lok. prípona *-och* tiež pre všetky rody: (o) chlop*och*, žen*och*, duš*och*, kosc*och*, veśeľ*och*, hačet*och*. V podrečí z.-ungskom a u ľudí nezahladeného ruského pôvodu počuješ aj príponu *-oŭ*: (o) chlopoŭ, ženoŭ, hačetoŭ atď. Olaf *Broch* má temer výlučne túto príponu z obcí Falkušoviec a Dubravky, v. „Studien", str. 47 a nasl. Ja som počul v Ceplici: „Chodzime na noh*ov*".

Lučivná, Lučenec, Krpeľany, Kľeč, ako také zpomedzi miestopisných názvov, ktoré sú už temné svojím významom terajšiemu počeštenému pokoleniu, a ktoré sa dajú objasniť pomocou poludňovo-slovanských jazykov... Ale som určite spomenul, *že pri tých etymologiách nevyslovujem posledné slovo, že chcem iba vo všeobecnosti poukázať na vec*... A čo p. Pastrnek? On zamlčal toto dôležité moje osvedčenie, a moje všeobecné poukázanie na možnosť: prijal za „posledné moje slovo" v tej veci. Pravdaže tým obľahčil svoju obranu. Ale čo je lacné, nie je vzácné! S podobného stanoviska, jako hore uvedené, posudzovať treba aj etymologie miestopisných názvov z okolia zv.-ľupčianskeho, menovite názvov: *Moštenica, Brdo, Breznica, Čremošno, Kalište, Hrochoť, Kremnica.* O niektorých, ktoré sa dajú odvodiť aj z iných jazykov slovanských, bude treba rozhodnúť úhrnkovite, totiž až potom, keď z jednotlivých etymologií dostatočne vysvitne poludňovo-slovanský charakter pôvodnej národnosti Slovákov.

Keby bol milovníkom frás, vyslovil by sa takto: Pre teóriu poludňovo-slovanskú je to dobrým znamením, že jej odporca p. prof. Pastrnek za potrebné uznal sostúpiť s pravej cesty, a miesto dôvodenia snažil sa 1) *odvracať pozornosť čitateľov od skutočného stavu,* a 2) *zamlčovať v mojich výpoveďach podstatné veci.* Ale mne nejde o frásy, len o vec. Prizrime sa zblízka tomu, čo je v recensii vecného:

P. prof. Pastrnek do 9 bodov sradil svoje kritické poznámky (v recensii str. 14—23) na moje istenia. Vidzme ich poriadkom:

1) Na str. 76. svojej práce „Slováci a ich reč" napísal som: „Slováci majú ešte dosiaľ vo svojej reči dôkazy toho, že neboli pôvodne haluzou západno-slovanskou. Dosiaľ zachovali formy: nesi*em*, vedi*em*, pij*em*, šij*em* atď., ktoré nachodíme *iba u Juhoslovanov*". Inde (na str. 84) zas: „Reč Slovákov obťáčajú trojaké slovanské reči. Od západu česká, od severu poľská, od východu rusínska. Vo všetkých týchto slovanských rečiach vyznieva *v istých slovesách* 1. os prítomného času *od nepamäti* na nosovku alebo na jej striednicu *-u*. V poľštine: piję, żyję; v češtine: piju, žiju; v rusínštine: piju, žiju atď. — Len v našej reči od počiatku: pijem, žijem atď. Túto starobylú slo-

16) *V inštr. mn. č.* býva z pravidla u všetkých podstatných mien *-ami*: chlop*ami*, žen*ami*, hňizd*ami*. Tak po celom území. Ale počuť často aj *-mi*: s chlop*mi*, oč*mi* atď. V podstate rovná sa východné nárečie spisovnej reči, v. v „Rukoväti" 113. §. — Naproti tomu v skloňovaní prídavných mien a podobno skloňovaných zámen stále sa zjavuje prípona *-ima* v protive so spisovnou *-imi (-ymi)*: s dobr*ima* chlopami, s bož*ima* sinami atď. Podobne: s t*ima* moj*ima* chižama. Povie sa s *ňima*, nie s *ňimi*. (Olaf *Broch* uvodí popri prípone *-ima* aj príponu *-imi*; počuť ju výnimočne.)

Časovanie.

17) V neurčitku je príponou *-c* (m. *-ť* v spis. reči, Rukoväť 151. §). Tedy pic, robic, rozumec atp. Ale v podrečí z.-ungskom a u osôb nezahladeného ruského pôvodu často počuješ ruskú príponu *-ti*: piti, robiti, por. 52. §-u 8. bod.

18) Príponou čin. príč. minulého je v jedn. č.: *-l*, *-lo*, *-la*; v mn. č.: *-li* pre všetky tri rody. — V podrečí z.-ungskom vy-

---

vanskú formu majú ešte Slovinci a Srbi-Horvati. My sme nemohli dostať tú starobylú formu od slovanských národov, ktoré nás obtáčajú, — lebo jej této národy nemajú. A nemaly jej té slovanské národy ani pred tisíc rokmi, *lebo pred tisíc rokmi boly už slovanské reči v podstate také, jaké sú dnes"*...

Pripomni si tu výrazy *„v istých slovesách"*, *„od nepamäti"*, a vetu *„lebo pred tisíc rokmi boly už slovanské reči v podstate také, jaké sú dnes"*. Videť z týchto uvedenín, že hovoriac o prípone *-m* nesahám hlbšie od jedného tisícročia a že predpokladám, čo predpokladajú aj iní novovekí jazykozpytci, že slovanské reči pred tisíc rokmi boly už v podstate také, jaké sú dnes. Hovoriac o starobylosti foriem na *-m*, opakujem, nezasahoval som v dejiny hlbšie od jedného tisícročia. Nie tak p. Pastrnek. On sa zachytil do prívlastku „starobylé" a, na str. 15—16, odvolávajúc sa na svoje poznámky v „Beiträge" a v „List. Fil." z 1898, 227—228, rozložil vec, dľa čoho sú starobylé formy té, v ktorých sa vyskytuje nosovka alebo jej striednica, ale nie formy na *-m*. V Beiträge na str. 71/72 povedal: „In der Conjungation lautet die I. sing in allen Verbalclassen auf *m* aus: nesie*m* etc. Das slovakische stimmt darin mit dem gegenwärtigen Neuslovenischen und Serbischen überein, während die übrigen slavischen Sprachen die Reflexe des Altslovenischen ... bewahrt haben... Man pflegt diese Erscheinung auf sprachvergleichendem Gebiet als einen eclatanten Beweis anzusehen, dass einige wenige Muster (vêmь, damь, jamь, jesmь und imam) genügen, um die Gesammtheit von Formen gleicher Kategorie umzugestalten". Dľa p. professora všetky prípony na *m* sú pozdejším úkazom m. nosovky alebo jej striednice a povstaly *analogiou* tak, že národy tisíce a tisíce slovies všetkých vrství, jako na kontraktuálné dohovorenie, počaly skloňovať podľa piatich slovies: vie*m*, dá*m*, je*m*, (je) so*m* a má*m*... Dľa p. Pastrnka menovaní poludňajší Slovania, aj Slováci takýmto spôsobom dostali svoju príponu *-m*. Poludňajší Slovania na svojich terajších bydliskách, Slováci na terajších svojich bydliskách *bez všetkej organickej príčiny*. Veríme na svete aj v podivnejšie zázraky... Mne ide pri tejto príležitosti výlučne o shodu reči Slovákov s rečmi menovaných poludňajších Slovanov, a túto shodu — neodtajil ani p. Pastrnek. Už v Beitr., vidz hore, napísal, že má slovenčina

slovuje sa tvrdé *l* po rusky, menovite v Zemplínskej z pravidla tak, ako je to rečené v 52. §-e, 4. bod, a); v Ungskej, ako je rečené tam pod b) a c), t. j. v Zemplínskej *ľ*, v Ungskej *v*, *ŭ*.

19) Ohýbacie prípony slovesné sú: v jedn. č.: 1. os. *-m*, 2. os. *-š*, 3. os. — (za stara *-t*); v mn. č.: 1. os. *-me*, 2. os. *-ce* (m. spis. *-te*) a 3. os. — (za stara *-nt*). Porov. 149. § Rukoväti. O nich treba této veci vedeť:

a) Prípona 1. os. jedn. č. *-m* pridáva sa bez výnimky všetkým slovesám v prítomnom čase oznamovacieho spôsobu, ale len v nárečí samosvojom (a v podr. lučivnianskom), naproti tomu v podrečí z.-ungskom a na priestore samosvojho nárečia u osôb nezahladeného ruského pôvodu počuješ ruské formy slovies, ktoré s nepatrnou výnimkou, vidz v 52. §-e 9. bod, vychodia na *-u*: (ja) plet*u*, pek*u*, znaj*u* atp. m. foriem v samosvojom nárečí: (ja) pľece*m*, peče*m*, zna*m* atp.

b) Prípona 3. os. jedn. č., až na nepatrné výnimky (v. 149. § Rukoväti), zmizla, hovorí sa: (on) pije, robi (za stara: (on) pije*t*, robi*t*). To sa srovnáva s ostatkom slovenčiny. Ale v podrečí zempl.-ungskom, a u osôb nezahladeného ruského pôvodu aj inde, počuješ dosiaľ staršie formy: (on) pije*t*, robi*t*; i s mäkkým *-ť*. To sú nie

v 1. os. prít. času vo všetkých vzoroch časovacích *-m* a *že v tom srovnáva sa so slovinčinou a srbštinou.* A uznal aj v spomínanej recensii (str. 15), že čo do prípony *m* „uherská slovenština připojuje se tu k oběma jihoslovanským jazykům, totiž slovinštine a srbo-chrvatštině“. Shodu tedy netají.

Prípona *-m* je zo všetkých znakov slovenskej reči najhlavnejším a najcharakterističnejším. Mohli sme súviseť v prvých stoletiach posledného tisícročia, aspoň miestami s poludňajšími Slovanmi, ale oni po oddialení sa našich predkov zpod vlivu ich reči nemohli nám už sprostredkovať takú rečovú vlastnosť, ktorá by prenikla celé teleso Slovákov a ktorá stala by sa najcharakterističnejším znakom našej reči. To, čo jazyk náš charakterisuje, museli sme si tedy zachovať z predtisícročného spoločného majetku rečového s poludňajšími Slovanmi. Keby naši predkovia, čo do reči, nie s poludňajšími Slovanmi boli bývali jedným telesom, ale s Poliakmi alebo s Čechmi, nebola by sa v našej reči vyvinula prípona *-m* v slovesách nesie*m*, pije*m* a podobných, ale by sme boli zostali pri formách poľských a českých (piję, piju), čo je tým pravdepodobnejšie, že Poliaci spoločensky v prvých stoletiach a Česi kultúrne v posledných piatich stoletiach silne zasahovali do útvaru reči slovenskej.

2) Formy dobrô dieťa, starô víno atp. srovnal som s poludňovo-slovanskými dobro vino, staro vino. P. Pastrnek odvolal sa na to, že srbské tvary majú dôsledne to *o*: žûtô (= žltô), gen. žûtôga (= žltého), dat. žûtômu (= žltému) atď. Že je v srbštine dôsledne *ô* z *o-je*. A proti tomu postavil nedôslednosť v slovenčine: dobrô, -ého, -ému atď., v nom. a akk. *ô* z *o-je* a v iných pádoch české *é* z o-*je*. P. Pastrnek vychodiac so stanoviska, že je slovenčina nárečím českým, vo všetkých zjavoch, ktoré sa češtine protivia, hľadá vysvetlenie v analogii. (Tak bolo aj pri formách: nesie*m*, pije*m*.) V tomto prípade je vraj *dobrô* „pzdější změna nářeční podle skloňovací koncovky jmenné dělo, poľo, srd*co*, a s původní délkou skloňování složeného“. Keď sa zmení „stanovisko

pozostatky zo staršej slovenčiny; to sú ruskosti. Porov. *pripomenutie* na str. 86.

c) V 1. os. mn. č. počuješ popri prípone *-me* aj príponu *-ma*: robi*ma* m. robi*me*, v. na str. 121. a 152.

d) Prípona 3. os. mn. č. zmizla, hovorí sa: (oňi) chvaľ*a*, pľet*u*, znaj*u* atp., ale často počuješ v podrečí zempl.-ungskom a u osôb nezahladeného ruského pôvodu aj inde ruské formy: (oňi) chvaľ*at*, plet*ut*, znaj*ut* atp. Koncové *-ť* býva i tvrdé, por. v 52. §-e 10. bod.

20) Ku vzoru *„držať"*. Neurčitkový kmeň slovies tohoto vzoru vychodí na *-e* (m. *-a*): miľčec, bežec, kričec atp.

21) Ku vzoru *„treť"*. V niektorých slovesách objavuje sa poľská forma čin. príč. minulého, tak na pr: „Kasperečka *utarla* sebe oči" (Straš. 31). Také formy sú: *umarla, požarla, odarla* a iné. (Slovenské formy by boly: utrela, umrela, požrela, odrela atď.) Vo forme muž. rodu prípona *-l* odpadá pre obľahčenie výslovy: (on) *umar*, *požar* atp.

22) Ku vzoru *„robiť"*. Čin. príč. minulé znie: *robel, robeľo, robeľa; robeľi* miesto očakávaných: robil, robilo atď. Podľa *Šemberu*, v. tu na str. 116, je v Zemplínskej už v kmeni neurčitkovom *-e*: *robeć* (m. robic). Ja o tom neviem. — V 3. os. mn. čísla popri

---

vedy", môžu ľudia vidieť vo formách „dobrô" pozostatok z poludňajšej slovančiny a vo formách „dobrého" „dobrému" — vliv poľský alebo český.

3) Za možné som uznal, že sa pôvodom poludňovo-slovanským objasní všeličo aj v hláskosloví slovenskom, tak menovite i ten chaos, ktorý vidíme pri dlhých a krátkych slabikách v slovenčine. V slovenskej mluvnici z pravidla sa zachovávajú české pravidlá o dĺžení, menovite v skloňovacích príponách. V živom jazyku je hotový chaos. Chybne som sa mohol vysloviť, že slovenčina pôvodne, tak ako poludňovo-slovanské reči, nerozoznávala dlhé a krátke, ale prízvukované a neprízvukované slabiky; ja som cele iné mal na mysli. Mal som vlastne na mysli, že slovenčina mala pôvodne taký voľný prízvukovací systém ako poludňovo-slovanské jazyky, a spolu s tým aj dĺžiaci systém odchylný od českého, lebo prízvuk má vliv na dlhšie alebo kratšie vyslovovanie slabík. P. prof. Pastrnek v tejto veci riekol: „Pečlivý popis a rozbor kvantity v češtine a slovenštine, jakož i ve všech nářečích československých rozptýlí též onen „chaos", o němž p. dr Czambel mluví. Ale důkazů pro jeho jihoslovanskou hypotési mu výklad kvantity slovenské neposkytne". Uvidíme.

4) O vsuvke *á* v pl. g. (sestár) bola reč vyššie.

5) O tom, že v slovenčine niet západno-slovanského *ř* (poľ. *rz*), vyslovovaného asi jako *rž, rš* (dobrže m. slen. dobre) napísal som: „U mňa aj nedostatok západno-slovanského *ř (rz)* dostatočne dôvodí, že je naša slovenčina pôvodne nie západno-slovanskou rečou. To na veci nemení, že sa toto západno-slovanské *ř* neskoršie vyvinulo z mäkkého *rj*. Inklináciu k *ř* museli mať západní Slovania už od dávna. Naproti tomu Slováci tejto inklinácie nemohli mať vo svojom *rj* (rieka), keďže sa z neho nevyvinulo *ř*, ač tomu boly všetky okolnosti a pomery priaznivé, zvlášte za posledných 500 rokov" („Slov. a ich reč" 79). Na to p Pastrnek odpovedal: „Naprostý nedostatek měkkého *ř*

„(oňi) robj*a*, ňepusc*a*“ zjavujú sa aj formy: „(oňi) robju, ňepuscu“. Jedon prispievateľ p. Pastrnka poznamenal, že „v tom väzí jediný rozdiel medzi spištinou a šarištinou“, lebo že v Šariši vyslovujú: robju, hutoru (Slov. Pohľ. z 1893, 434). Zistil som aj ja tento rozdiel; vo V. Šariši hovoria v takých slovách s príponou *-u*, v ktorých Poliaci východnoslovenského územia mávajú *-um*. Po poľ.: oňi ňepusc*um*, tedy: oňi ňepuscu; *u* z nosovky *um*.

23) Ku vzoru „*minúť*“. Z dvoch neurčitkových kmeňov spisovného jazyka, ktoré má pre dvojaké formy čin. príč. minulého, vidz v Ruk. 166. §, 4., v úžitku je len zosilnený kmeň, t. j. tvorí sa čin. príč. min. takto: tarh*nul*, śah*nul*, pocah*nul* atp. Nikdy nie: tarh*ol*, śah*ol*, pocah*ol* atp.

24) Ku vzoru „*niesť*“. Časté sú takéto formy čin. príč. min.: (on) ňes, priňes, moh + muh, spomoh + spomuh, pek + upek atp. Ku formám ňes, pek priraďujú sa aj: ň*i*s, p*i*k, hoc je v nich nie *é*. Ku *ňes, ňis* aj priňos, priň*us*. Po poľ.: n*io*sł, prípona *-l* sa nevyslovuje pre oľahčenie výslovnosti. Považujem za poľskosti této a podobné formy.

---

v nářečích uhersko-slovenských budil vždy pozornosť a byl posledně též uveden od prof. Florinského jako důkaz samostatného postavení slovenštiny vůči češtině. Vyložil jsem v Listech filol. 1898, 220, *že ř ani v češtine není původní, nýbrž že se tu stalo obecným teprve od sklonku XIII. anebo od poč. XIV. stol.* Spisovatel vyjadřuje se opatrně. Uznávaje, že západno-slovanské ř vyvinulo se později, vidí základní rozdíl uherské slovenštiny v tom, že neměla od počátku žádné náklonnosti k měkkému *ř*. *A o tom nelze pochybovati. Avšak tento nedostatek náklonnosti není žádnou bezpečnou známkou původu jihoslovanského, protože stejným právem může považován býti za rys — ruský*“. (Str. 19.)

6) V „Slováci a ich reč“ na str. 80 hovorím: „Poukázal som na to, že sa na pr. v Zvol. Ľupči dobre zračí juhoslovanský pôvod Slovákov. Vráťme sa tedy do Zvol. Ľupče. Tu sa pravda už vraví, v mestečku, *šidlo, sadlo, sedlo* atď., tedy spôsobom západnoslovanským, ale ešte dosiaľ menujú isté pole: *na Selá*, na dôkaz toho, že pred počeštením svojho hláskoslovia vyslovovali: *šilo, salo, selo* atď., ako sa to dosiaľ deje v zachovalejších súsedných obciach na pr. v Priechode alebo v Podkoniciach. Hňeď pri Ľupči sú *Selce*, dedina. Všetky této úkazy sa dobre shodujú s hypotésou južnoslovanskou. Ako je vo Zvol. Ľupči, tak je v ostatnom striedku slovenskom. Formy: *šilo, salo, selo*, sú staré, v menách obcí a honov zachované; naproti tomu formy *šidlo, sadlo, sedlo* sú nové, iba v spisovnej reči a u meštianstva v úžitku“. Pán prof. Pastrnek pomohol si práve tak, ako v predchádzajúcom bode, hovoriac: „Vysouvání *d* před *l* není obmezeno na jazyky jihoslovanské, nýbrž platí stejně ve všech nářečích ruských. Proto nemohou ony dosud jen ojediněle doložené případy v nářečích uherskoslovenských býti oporou teorie jihoslovanské, nýbrž mohou náležeti též mezi rysy ruské“. (Str. 19/20.)

7) O stanovisku, jaké som zaujímal naproti uvedeným miestopisným názvom, vidz hore. Nevyslovil som sa v tej veci konečným koncom v Slov. a ich reč.

25) Dôležité je sloveso „byť“, ktoré sa dvojako vyslovuje: *bic* + *buc*, v. na str. 485 pod *bic II*. Neurčitkový kmeň je *bi-* (z *by-*), ale čin. príč. min.: *buł* (okolie Prešova a na východ ztade), *boł* (Spiš, Abaujská). *Výnimočne*, po okrají užšieho územia, počuť aj *bił* (od poľ. rozhrania), *bouł* (Ceplica), *buoł* (Papin). Počul som *bъł*. Od kmeňa *jes-* počuješ té najrozmanitejšie podoby, menovite v 1. os. jedn. čísla. Spisovné *som* (m. jes-m) je zjav novší, zvlášte v samosvojom nárečí sa ujíma. V podrečí z.-ungskom m. spis. *som* počuť: *mi*, *śmi* (*źmi*): „už *mi* skoňčił“, Seč.; „śedzem roki jak *mi* dostaŭ križ (medailu)“, Dluh./Cir.; „daŭ *źmi*“, Sobr.; „ľist *źmi* nošil“, Hum. Počuť této formy aj na priestranstve samosvojho nárečia: „ja mam vichodki a tak *mi* ňehoden z vlasneho zarna mľec“, Giralt., por. posledné vypočatie 71. §-u. Porovnávam této formy s nasledujúcimi: „Ňebuj śe... *(ja) jeś* dobri čľevek“, Straž.; „*(ja)* tam *jes*’ volani“, Komar. Nazdávam sa, že sú podoby *mi*, *śmi* (*źmi*) a *jeś* (*jes’*) otrelými pozostatkami formy *jesmь*. V osnove z M. Slavkova, v. tu 452, čítaš: „(Jo) teraz *jest* morsko śviňa“. To môže byť otrelé z podoby poľskej *jestem*. — Podoby *mi*, *śmi* (*źmi*) prilučujú sa často ku čin. príč. minulému: bułmi, robiłmi; bułźmi, robiłźmi atp. V po-

---

8) Zo Zvol. Ľupče som uviedol niekoľko frás, srovnávajúc ich s podobnými poludňovo-slovanskými. Také sú „*zaobaliť sa*“ s čím, „*mrle* mu sedia na kožke“ a „srdce mu *pišti*“. Pán prof. nebol spokojný s mojím výkladom slova „zaobaliť sa“, a preto výklad neuznal správnym. Presvedčím ho o svojej pravde *priamym svedoctvom*. *Barle* v „Let. Mat. Slovinskej“ z 1893 na str. 22 udáva: „Obáliti, -im (Krupa): to tebi že obáli — tega ti je že dosti“, t. j. to tebe už dostačí — toho ti je už dosť, tedy úplná významová shoda s výrazom slovenským! — Že je *mrléti* — schwach brennen, to ani p. Pastrnek netají. — Či je vo fráse „*srdce mu pišti*“ prenesený význam slovesa srb. pištati alebo nie, to nemení na skutočnom stave veci, že sa slovenská frása dá vysvetliť významom srbského slovesa.

9) To, že Slováci svoju reč menujú *slovenskou*, jako na pr. Slovinci, nepokladal som *samo o sebe* ani ja za dôvod. Netreba tedy o tom reči šíriť.

Kto vecne pozerá na spor, napriek zahaľovacej a zamlčovacej metode p. professora Pastrnka, zistí,

1) že sa reč Slovákov od reči západnoslovanských delí:
   nedostatkom *ř*,
   staršou gruppou *lo* m. novšej *dlo* (*salo* m. *sadlo*).

2) že sa reč Slovákov shoduje s rečami poludňovoslovanskými, menovite so srbsko-horvatskou a slovinskou:
   formou: nesie*m*, pije*m*;
   formou: dobr*ô* die*ťa*, star*ô* víno;
   vsuvkou *á* v pl. g.: sest*á*r, mat*á*k;
   slovom *topli*, zachovanom v starších miestopisných názvoch;
   slovom *grm*, zachovanom v názve *Hrmovo* a v odvodenom *grmáň-grman*;
   slovom *grič*, zachovanom v názve *Hričov*;
   slovom *zaobaliť sa*.

dobách „bułmi, robiłmi“ vídavajú jazykozpytci len osobnú príponu *-m*, applikovanú tak ako na pr. v týcho poľ. výrazoch: byłam, robiłam. Olaf *Broch*, ktorý sa na samom mieste učil východoslovenskej reči, napísal v Studien, na str. 63, že vo vete „dva dňi *mi* ňejid“ vidí napodobenie „uhroruského“ výrazu „dva dni-*m* ne jiň“. Na str. 67 tamže uvodí výrazy: „tu *me* šicki“, „tu *me* tromi“ a poznamenáva o *me*, že „nur in enklitischer Verbindung mit anderen Vörtern“, a o výraze „tusce šicki“ dokladá, že „in derselben Weise gebraucht wie *me*“. Jasne vysvitá z príkladov, že je *me* užité m. *sme (zme)*. — Na celom území je zvykom, že minulý čas tvoria aj bez pomocného slovesa, t. j. hovoria: ja bul, ti bul, mi robiľi, vi robiľi atp. (V spis. reči je to bežné len v 3. os.) Sponové sloveso „byť“ sa tiež zamlčúva: ja človek, on pohan, ti hladni atp. — Konečne treba podotknúť, že uhorskí Rusi takto časujú *byť* v prítomnom čase: Jem, jes', je (+ jesť); sme, ste, sut (+ suť). (Porov. Hnatiuk, Rusini priaš. eparch., 23.) I této formy počuješ v podrečí z.-ungskom a u osôb ruských, ktoré sa po slovensky dobre nepriučily.

III. Výbojná sila východoslovenského nárečia.

91. §. Ktokoľvek hlbšie nazrel do rečových pomerov východoslovenského územia, vie, že je reč východných Slovákov na výboji. Vladimír *Hnatiuk* je presvedčený o tom, že sú všetci východní Slováci ruského pôvodu, že sú poslovenčení Rusi. „„Denacionalisácia

---

Pán Pastrnek vidí vo formách: pije*m*, starô víno, ses*tár* pozdejší vývoj na pôde terajších bydlísk Slovákov, zapríčinený — analogiou. O forme *pijem* som povedal svoju mienku, prečo ju treba pokladať za spoločný majetok Slovákov s poludňajšími Slovanmi. Ak je táto mienka opodstatnená, ja som o tom presvedčený, že je, — aj v ostatných shodách formálnych treba hľadať podobný pôvod. Pri slovách *topli*, *grm*, *grič* ani p. Pastrnek netají shody a pri slove *zaobaliť sa s trochou* = byť dosť čoho, je shoda významová nad všetku pochybnosť doložená. Keď ide o riešenie otázky, či Bulhari bývali pred príchodom Maďarov na Potisí a až po Pešť, odvolávajú sa spisovatelia a dejopisci na ojedinelé meno „Pešť“, vidiac v ňom bulharskú formu našej „peci“. Tu jest viac dôkazov pre samostatnosť reči slovenskej v rodine slovanských jazykov, a pre hypotésu poludňovo-slovanskú tiež, ale bez obalu vyznávam, že by sa nebol vyslovil za poludňovo-slovanskú hypotésu, keby nebol mal dôkazov o veľa viac. Tu som sa obmedzil na zopakovanie tých niekoľko prípadov, na ktoré som mimochodom poukázal vo svojej práci „Slováci a ich reč“. Išlo mi výlučne o to v týchto poznámkach, aby vec objasnil s tej strany, *že p. Pastrnek ničím nepodvrátil vo svojej recensii podstatu toho, čo som povedal o pôvode Slovákov a o samostatnosti ich reči v rodine slovanských jazykov, lebo zľahčovanie skutkov a ich významu nie je podvrátením skutkov.*

(Rusov v prospech Slovákov) postupuje veľmi skoro i za jakýsi čas nebude už podkladu pripočitovať „Sloviakov“ k „Rusinom“, len ku Slovákom““, takto horekuje v „Rusini priaš. eparch.“ (na str. 12. v pozn.). Je to pravda náhľad svojou podstatou neoprávnený, nakoľko sa poťahuje na veškerenstvo obyvateľov východnoslovenského územia užšieho, ale čo sa týče gr.-katolíckej čiastky obyvateľstva toho územia — ospravedlnený.

Olaf *Broch* opisujúc „nárečie Sotákov“ na základe reči, jakou sa hovorí v Koromli, v záverečných úvahách nielen to zistil, že je opisované ním „nárečie“ skrz na skrz poslovenčené, ale aj to, že sa vlny poslovenčovacieho prúdu nepristaviteľňe pohybujú na východ („Weitere Studien“, 100—104). Opisujúc vravu obcí Falkušoviec a Dubravky, kde sa hovorí z.-ungským podrečím, takrečenou normálnou rečou, zistil, že v týchto obciach panuje prúd napodobovať „paňski jazik“, t. j. odvykať formám ruským a privykať formám slovenským. (Vieme z tejto práce, že je vzorom týchto foriem okolie Prešova.) Porov. „Studien“, stranu 66—67.

Jonáš *Záborský* v Let. Mat. Slen. (X., sv. 1, str. 18) vyslovil sa podobne jako *Hnatiuk*, vari p. Hnatiuka toto pohlo hlásať učenie o ruskom pôvode východných Slovákov. Záborský na uvedenom mieste povedal: „Vidí sa, že terajšie „šarišské“ nárečie je len slovenčinou mocno napustená ruština, teda útvar nie tak dávny. Vec je v tom, že s obracaním v latinstvo boli pravoslávni Rusi poslovenčení“...

V jednej veci srovnávajú sa uvedení spisovatelia; zisťujú, že slovenčina má výbojnú silu na území východnoslovenskom.

Čo sa týče výbojnej sily reči slovenskej na pôde poľskej, tú tiež dosiaľ nikto netajil. Všetci Poliaci územia východnoslovenského učia sa po slovensky a hoc by ešte ani nevedeli po slovensky, seba predsa i popri svojej poľskej reči Slovákmi menujú.

Vliv slovenský p. R. *Zawiliński* zisťoval v obšírnejšej práci, ktorú pod titulom „O wplywie języka słovackiego na polskie gwary góralskie“ obznamoval v zasadnutí filologičného oddielu krakovskej akademie, v. „Sprawozdania“ (1899, nr. 4, str. 3—4), ale ktorá dosiaľ, žiaľbohu, uverejnená nebola. V úvode spomína autor rozličných spisovateľov, ktorí už pred ním zaznamenávali mimochodom vliv slovenskej reči na poľských horaľov. Takí boli: Zejszner, Malinowski, Kriňski, Kosiňski, Stopka. (Vidz referát v Slov. Pohľ. z 1899, 428, tam najdeš aj obsah spomenutej práce p. *Zawiliňského*.

dobách „bułmi, robiłmi“ vídavajú jazykozpytci len osobnú príponu -*m*, applikovanú tak ako na pr. v týcho poľ. výrazoch: byłam, robiłam. Olaf *Broch*, ktorý sa na samom mieste učil východnoslovenskej reči, napísal v Studien, na str. 63, že vo vete „dva dňi *mi* ňejid“ vidí napodobenie „uhroruského“ výrazu „dva dni-*m* ne jiŭ“. Na str. 67 tamže uvodí výrazy: „tu *me* šicki“, „tu *me* tromi“ a poznamenáva o *me*, že „nur in enklitischer Verbindung mit anderen Wörtern“, a o výraze „tusce šicki“ dokladá, že „in derselben Weise gebraucht wie *me*“. Jasne vysvitá z príkladov, že je *me* užité m. *sme (zme)*. — Na celom území je zvykom, že minulý čas tvoria aj bez pomocného slovesa, t. j. hovoria: ja bul, ti bul, mi robiľi, vi robiľi atp. (V spis. reči je to bežné len v 3. os.) Sponové sloveso „byť“ sa tiež zamlčúva: ja človek, on pohan, ti hladni atp. — Konečne treba podotknúť, že uhorskí Rusi takto časujú *byť* v prítomnom čase: Jem, jes', je (+ jesť); sme, ste, sut (+ suť). (Porov. Hnatiuk, Rusini priaš. eparch., 23.) I této formy počuješ v podrečí z.-ungskom a u osôb ruských, ktoré sa po slovensky dobre nepriučily.

III. Výbojná sila východnoslovenského nárečia.

91. §. Ktokoľvek hlbšie nazrel do rečových pomerov východnoslovenského územia, vie, že je reč východných Slovákov na výboji. Vladimír *Hnatiuk* je presvedčený o tom, že sú všetci východní Slováci ruského pôvodu, že sú poslovenčení Rusi. „„Denacionalisácia

Pán Pastrnek vidí vo formách: pije*m*, starô víno, sestár pozdejší vývoj na pôde terajších bydlísk Slovákov, zapríčinený — analogiou. O forme *pijem* som povedal svoju mienku, prečo ju treba pokladať za spoločný majetok Slovákov s poludňajšími Slovanmi. Ak je táto mienka opodstatnená, ja som o tom presvedčený, že je, — aj v ostatných shodách formálnych treba hľadať podobný pôvod. Pri slovách *topli*, *grm*, *grič* ani p. Pastrnek netají shody a pri slove *zaobaliť sa s trochou* = byť dosť čoho, je shoda významová nad všetku pochybnosť doložená. Keď ide o riešenie otázky, či Bulhari bývali pred príchodom Maďarov na Potisí a až po Pešť, odvolávajú sa spisovatelia a dejopisci na ojedinelé meno „Pešť“, vidiac v ňom bulharskú formu našej „peci“. Tu jest viac dôkazov pre samostatnosť reči slovenskej v rodine slovanských jazykov, a pre hypotésu poludňovo-slovanskú tiež, ale bez obalu vyznávam, že by sa nebol vyslovil za poludňovo-slovanskú hypotésu, keby nebol mal dôkazov o veľa viac. Tu som sa obmedzil na zopakovanie tých niekoľko prípadov, na ktoré som mimochodom poukázal vo svojej práci „Slováci a ich reč“. Išlo mi výlučne o to v týchto poznámkach, aby vec objasnil s tej strany, *že p. Pastrnek ničím nepodvrátil vo svojej recensii podstatu toho, čo som povedal o pôvode Slovákov a o samostatnosti ich reči v rodine slovanských jazykov, lebo zľahčovanie skutkov a ich významu nie je podvrátením skutkov.*

(Rusov v prospech Slovákov) postupuje veľmi skoro i za jakýsi čas nebude už podkladu pripočitovať „Sloviakov“ k „Rusinom“, len ku Slovákom““, takto horekujc v „Rusini priaš. eparch.“ (na str. 12. v pozn.). Je to pravda náhľad svojou podstatou neoprávnený, nakoľko sa poťahuje na veškerenstvo obyvateľov východnoslovenského územia užšieho, ale čo sa týče gr.-katolíckej čiastky obyvateľstva toho územia — ospravedlnený.

Olaf *Broch* opisujúc „nárečie Sotákov“ na základe reči, jakou sa hovorí v Koromli, v záverečných úvahách nielen to zistil, že je opisované ním „nárečie“ skrz na skrz poslovenčené, ale aj to, že sa vlny poslovenčovacieho prúdu nepristaviteľne pohybujú na východ („Weitere Studien“, 100—104). Opisujúc vravu obcí Falkušoviec a Dubravky, kde sa hovorí z.-ungským podrečím, takrečenou normálnou rečou, zistil, že v týchto obciach panuje prúd napodobovať „paňski jazik“, t. j. odvykať formám ruským a privykať formám slovenským. (Vieme z tejto práce, že je vzorom týchto foriem okolie Prešova.) Porov. „Studien“, stranu 66—67.

Jonáš *Záborský* v Let. Mat. Slen. (X., sv. 1, str. 18) vyslovil sa podobne jako *Hnatiuk*, vari p. Hnatiuka toto pohlo hlásať učenie o ruskom pôvode východných Slovákov. Záborský na uvedenom mieste povedal: „Vidí sa, že terajšie „šarišské“ nárečie je len slovenčinou mocno napustená ruština, teda útvar nie tak dávny. Vec je v tom, že s obracaním v latinstvo boli pravoslávni Rusi poslovenčení“...

V jednej veci srovnávajú sa uvedení spisovatelia; zisťujú, že slovenčina má výbojnú silu na území východnoslovenskom.

Čo sa týče výbojnej sily reči slovenskej na pôde poľskej, tú tiež dosiaľ nikto netajil. Všetci Poliaci územia východnoslovenského učia sa po slovensky a hoc by ešte ani nevedeli po slovensky, seba predsa i popri svojej poľskej reči Slovákmi menujú.

Vliv slovenský p. R. *Zawiliński* zisťoval v obšírnejšej práci, ktorú pod titulom „O wplywie języka słovackiego na polskie gwary góralskie“ obznamoval v zasadnutí filologičného oddielu krakovskej akademie, v. „Sprawozdania“ (1899, nr. 4, str. 3—4), ale ktorá dosiaľ, žiaľbohu, uverejnená nebola. V úvode spomína autor rozličných spisovateľov, ktorí už pred ním zaznamenávali mimochodom vliv slovenskej reči na poľských horaľov. Takí boli: Zejszner, Malinowski, Kriňski, Kosiňski, Stopka. (Vidz referát v Slov. Pohľ. z 1899, 428, tam najdeš aj obsah spomenutej práce p. *Zawiliňského*.

Pripom. V protive s istotou, že je slovenská reč na výboji na priestranstve východnoslovenského územia, najdeš v našej literatúre poznámky o poruštených Slovákoch. Tak Štefan *Mišík* (v Slov. Pohľ. z 1895, 572) napísal: „V makovickom okrese (v Šariši) sú dľa šematismu (z r. 1892) i dľa uisťovania najbližšieho súseda môjho, gr.-kat. farára a č. kanonika zo Zavadky, poruštení Slováci. Možno, že niektorí z nich boli predtým Slováci ev. a. v., no teraz splynuli s Rusmi natoľko, že ich už ťažko rozoznať a každý považuje ich za Rusov; či i sami považujú sa za takých, a či ešte i dnes za Slovákov, neviem". Nakoľko je tu reč o osadníkoch slovenských, t. j. o menšom počte Slovákov uprostred más ruského obyvateľstva (lebo je makovický okres ruský), je osud tých Slovákov pravdepodobný, lebo je prirodzený. *Mišík* (tiež tam) poznamenáva, že o poruštených Slovákoch môže byť reč aj v spišskej obci Koľšove.

92. §. Kedy sa počala výbojnosť? Dľa Jon. *Záborského* je nie dávna, lebo sa počala „s obracaním v latinstvo pravoslávnych Rusov". Dľa neho je ona dielom katolíckej cirkvi. Ale máme na území východnoslovenskom užšom rim.-katolíckych obcí 429 (s 50%-ovou väčšinou), a gr.-katolíckych len 91 (s 50%-ovou väčšinou). Nie je možné, žeby takéto nesmierne veliké „obracanie v latinstvo" bez stopy bolo zmizelo v historičnej dobe... Olaf *Broch* sa vyslovil veľmi nejasne: „Kehren wir zum Schluss noch einmal mit ein Paar Worten zu dem slovakisirenden Einfluss in Nordostungarn zurück, so ist es erlaubt zu schliessen, dass er nicht erst von heute oder gestern stammt. Es ist schon von anderen darauf aufmersam gemacht, dass er wahrsheinlich schon längere Zeit hindurch gewirkt hat".

Je pravdepodobné, že pred 500 rokmi boly už rečové pomery východnoslovenského územia *svojou podstatou* také, jaké sú dnes. Len miera poslovenčeností bola skromnejšia. Zpred 500 rokov pochodí tak rečený výhražný list bardijovského mestského archívu. Mám pred sebou vydanie mesta Bardijova „Régi érdekes okmányok sz. kir. Bártfa városa levéltárából", I. füz., II. kiadás. List je na str. 10—11. Srovnal som ho aj s pôvodinou. V Sasinkovom Letopise bol tiež správne uverejnený, nakoľko som to mohol z pamäti zistiť. Tento predpäťstoročný list je najstaršou známou osnovou slovensko-ruskej miešaniny a spolu dôkazom, že sa už pred 500 rokmi miešala na území východnoslovenskom reč Rusov s rečou Slovákov. Ruskosťami sú v ňom: žadn*omu*, z*olo*tich (= zlatých), ve z*olo*te, h*or*dlo (= hrdlo), d*ulu*ho (= dlho); aj viac ich je tam, ale nárokom pomlčím o takých, z ktorých by mohla byť polemia.

Pisateľ sa usiloval zachovávať formy a slová československé, ale nechybí ani znak východnej slovenčiny „*dz*en“.

Zpred poldruha sto rokov máme vydania kalvínskych kníh cirkevných (v. 80. §), ktoré sú v podstate už takou miešaninou rečovou písané, jaká panuje v takrečenej normálnej reči zemplínsko-ungskej. Táto miešanina už hotová bola pred poldruha sto rokmi, lebo je dôsledná, z čoho sa smie zavierať, že už dávno predtým minula doba, keď sa výbojná sila východnej slovenčiny uplatňovať počala.

Od slovensko-kalvínskych kníh trochu starším dôkazom slovensko-ruskej miešanosti rečovej je reč osadníkov v Kerestúre a v Kocure, vidz 74. §.

Že obce nezmieňajú svoju reč tak poľahky, jako si to niektorí ľudia myslia, o tom nás presvedčive poučuje príklad obce ruskej *Osturne*. Hradszky zná najstaršie meno Osturne z r. 1628 (Szepesvm. helysn.), z toho aj takto nasleduje, že táto osada trvá už aspoň — 400 rokov. Obec je so všetkých strán odtrhnutá od ruskej národnosti, so všetkých strán obtočená poľskými obcami. A táto obec v týchto neobyčajne ťažkých etnografičných pomeroch *dosiaľ zachovala svoju ruskú národnosť.* Tedy ani 400 rokov poľského súsedstva nevládalo túto osadu pozbaviť pôvodnej národnosti ruskej. Takéto prípady sa opakujú aj po užšom území východnoslovenskej reči. Sto a sto rokov trvajú niektoré obce ruské uprostred slovenskej národnosti... Ale sa vráťme do Osturne. Dľa Mišíka „Rusnáci v Osturni sú už dávno spoľštení“ (Slov. Pohľ. 1903, 374; tiež tu, 1895, 625, písal ešte len to, že je „ich reč popoľštená“). Ale vec sa má inakšie. Obyvatelia Osturne vedia ešte po rusky, ale vedia všetci aj po poľsky. O národnosti obce *Osturne* vytrhúvam obraz z besedníc Romana *Zawilińského*, ktoré uverejnil v krakovskom „Czase“ (1902). Výletnícku spoločnosť, ktorej členom bol spisovateľ, viedol miestny pleban ku kostolu v Osturni. Výletníci očakávali rimsko-katolícky kostol a — našli sa pred grécko-katolíckym kostolom. Nasledoval rozhovor. Výletníci: A więc to chyba cerkiew? Pleban: A, tak; mieszkańcy tutejsi są grecko-katolici. Výletníci: Jakże, przecież wczoraj i dzisiaj, ileśmy tylko rozmawiali z ludem, slyszeliśmy zawsze język polski? Pleban: Ano, tak. Ci, co mieszkają bliżej cerkvi i częściej w niej byvają *mówia po rusku,* ale z obu końców wsi bardzo rozległej, spotykający się z ludnością sąsiednią tylko polską, mówią po polsku.

Spisovateľ dodáva: Sam ksiądz mówił z nami po poľsku, gwarą miejscową, tu i owdzie wtrącając formę lub wyraz *słowacki czy ruski.*

O tom sa nedá pochybovať, že sa výbojná sila reči slovenskej počala veľmi dávno, a že v podstate svojej uplatňovala sa už pred 500 rokmi.

93. §. Z čoho sa počal výboj? Ja sa nazdávam, že sa počal zo zemopisného položenia. Słováci východnoslovenského územia užšieho bývali tak, že sa od prírody stali prostredkovateľmi medzi Poliakmi a Rusmi (medzi západom a východom územia), medzi Poliakmi a Maďarmi, jako aj medzi Rusmi a Maďarmi (medzi polnocou a poludním územia). Okrem toho slovenčina sa vyznamenávala tým, že v celých horných Uhrách mala silné úzadie. Poliak alebo Rus východnoslovenského územia, naučiac sa po slovensky, získal si tedy spôsobnosť potýkať sa po celom území východnoslovenskom, ba aj po celom hornom Uhorsku. Pred 500 rokmi a dávnejšie, keď nebolo železníc, bola to ohromná výhoda. Ale vedenie slovenčiny po istú mieru poskytovalo výpomoc aj pomedzi Maďarov, lebo slovenských osadníkov našli ste všade... a hlavne pomedzi Maďarov.

94. §. Oporami východnoslovenského výboja rečového sú:

1) Láska panskej vrstvy ku slovenčine, jakej nemá ani ku poľštine ani k ruštine. Že sa táto láska vyvinula, to je pravdepodobne zásluhou tej zemopisnej okolnosti, o ktorej je reč v predchádzajúcom §-e, a ktorá poisťuje slovenčine prednosť pred poľskou a ruskou rečou v Uhorsku. Teraz nám nech postačí vedeť, že sme dosiaľ oprávnení hovoriť o láske panskej vrstvy ku východnej slovenčine. Páni, i statkárske rodiny, radi rozprávajú po slovensky, „po našim“, „a mi tótnyelvünkön“. Anekdoty sa rozprávajú temer výlučne po slovensky, aj političné. Známé príslovie „Politika paňske huncutstvo“ gróf Julo Andrássy starší uviedol do obehu v političných kruhoch v Budapešti; znajú to príslovie od tej doby aj Maďari. O Julovi Andrássymu staršom, keď bol ministrom zahraničia, spievali: „Minister Andrássy hra śe naši-vaši; śľebodi i prava šicki nam prehrava!“ Kto by pochyboval, že je to nie z hlavy — pánov? Ku známej modlitbe jakýsi posmeškár pribásnil: „Od stropkoǔskoho prava, od hanušoǔskoho chľeba, a od sečoǔskoho vina — vyśľebodz

nas, paňe!" (Počul som od p. Pundayho v Humennom.) Z prísloví, ktoré si utvorili sami páni: „Ked śi ňe Semsey a Peči (= Péchy), ňit s tebu co do reči" (ČMS z 1903, 85) alebo: „Moja Voľa a tvojo Roškovjani" = Moja vôľa a tvoja rozkoš (Voľa a Roškoviany sú dediny, ČMS 1903, 85). Starí páni sa pamätajú na anekdotu, ktorá vznikla r. 1848: Prvý pán: „Barz veľka śľeboda! Teraz už śľebodno tlačic?" Druhý (nahluchlý): „Co śľebodno tlačic?„ Prvý: „Kňižki!" Druhý (nahluchlý): „Mňiški? Ta to už barz veľka śľeboda!" Podal som aj túto frivolnú anekdotu, lebo ona je neodškriepiteľným dôkazom toho, že vyšla z hlavy — panskej. Pán si preložil maďarský frivolný výraz „nyomni" do slova; v pospolitej reči tej slovohre ani nerozumejú. Páni východnoslovenského územia nielen anekdoty rozprávajú, ku ktorým predmety berú z domáceho života, ale radi aj etymologisujú. Počul som na pr. takúto etymologiu rodinných mien *Bertóthy* a *Berzeviczy* (vyslov: Bertóti, Berzevici): Kraľ Maťaš scel podaric veľo źemi dvom źemjanom. Povedzeł jednemu: Ber to ti, ta mu bulo z teho meno Bertóthy. Aľe źemjan vźał sebe mało źemi, ta kraľ povedzeł druhemu: Berže v'ic'ij (= Ber-že v'ecej!) a z teho mu bulo meno: Berzeviczy. — Obec *Kurima* vraj takto dostala svoje meno: Kraľ išoł prez Kurimu a to bulo v ňedzeľu. Pitał śe ľudzi: Co robice? Ta mu odpovedzeľi: Ňič ňerobima, ľem kurima! (v miestnej vrave: Nič nerobíme, len fajčíme!). A kraľ: Co, Kurima? A ľudze potim volaľi valal „Kurima".

Páni východnoslovenského územia dosiaľ neprestali vynášať reč slovenskú nad reč poľskú a ruskú. S Poliakmi a s Rusmi rozprávajú výlučne po slovensky, lebo v rodinách, v ktorých chcú, aby deti vedely aj po slovansky, berú ku deťom len Slovenky, nikdy nie Poľku alebo Rusku. Z tejto vyvýšenosti slovenskej reči panskými rodmi zpomedzi slovanských rečí opisovaného územia, vznikol u pospolitého ľudu názor, že je reč slovenská — reč panská, v srovnaní s poľskou alebo s ruskou vznešenejšia, „fajnejšia", aby sa vyslovil ich vlastným výrazom.

Pripom. Páni východnoslovenského územia nielen že radi vyprávajú po slovensky, ale aj veršujú. Podobne jako veršúvali na pr. b. Anton *Radvánszky*, B. *Szentiványi* a iní na nevýchodnom Slovensku. Vyskytujú sa aj tu takí, ktorí rýmovačkami zabávajú svojich priateľov i svoje spoločnosti. Pre svoju knihovňu podarilo sa mi opatriť viac takých východnoslovenských rýmovačiek. Zpomedzi nich rozmermi i obsahom vyniká rukopis „Tajemni List jisteho Fran-

ciskana, hteri dva hodini predtim jak zemrel, predpovedzel, že na prešovskej turňi sedem razi zastava sa premeňi. Od fratra Benedika". Rukopis bol vraj písaný v Olomúci 18. apr. r. 1851 Jozefom *Skarlos*-om, a je vraj prekladom z nemeckého. V rukopise sú „básne" političného obsahu. Prvá „Hurban a jeho narodne vojsko" silne češtĺ, čo do reči. Druhá „Tajemni list na šariskich sedlnkoch" je napísaná východnou slovenčinou. Tretia „Pišeň o tej velikej cesti, kteru Slovaci konali, ked do Debrecina po korunu uhersku chodili". Pripísané k nej: V Prešove 18. apr. 1849. I táto tretia „báseň" je písaná po východnoslovensky. Iné rukopisy veršov mám: „Hlasz szpod Vihorlyada", mám od prešovského advokáta *Hvezdu*, ktorého verše všade spomínajú, a iné z množstva, jaké ich jest po celom území. Této rýmovačky pravda nemajú ceny literárnej, ale jasne svedčia o tom, že páni východnoslovenského územia radi sa bavia slovenským veršom a mimovoľne pestujú slovenskú reč.

2) Vyššia hodnota osvetová slovenskej reči. Nesmieme prirovnávať osvetovú hodnotu svojej reči s osvetovou hodnotou reči poľskej alebo hoc len haličsko-ruskej. To je pravda. Ale Poliaci a Rusi horného Uhorska nepožívajú žiadnych výhod, plynúcich z osvety ich národov, od ktorých sú zemopisne úplne odtrhnutí. Uhorskí Poliaci po poľsky zväčša ani čítať nevedia. Za kňazov často sa ku nim dostanú Slováci, a kážu im s kazateľnice po slovensky, zväčša miešaninou bez riadu a skladu. Rusi sú vo svojich cirkvách jakotak slovanskou bohoslužbou chránení oproti náplyvu nesvojských kňazov, ale čo sa týče svojskej osvety, aj oni sú tam, kde aj Poliaci. Obraz osvetových snáh uhorských Rusov obšírne nakreslil Jevmenij *Sabov* vo svojej „Christomatiji cerkevno-slavjanskich i ugrorusskich literaturnych pamiatnikov", pod nazvaním „Očerk literaturnoj dejateľnosti i obrazovanija Uhrorusskich" (str. 183—210). Z toho obrazu vídeť, že je ľudová spisba pre potreby uhorských Rusov veľmi biedna... Biedna aj pri porovnaní s ľudovou spisbou slovenskou. Keď uvážime, že je reč Slovákov kazateľskou rečou v 429 r.-kat., v 42 luter. a 6 kalvínskych cirkvách; reč Rusov len v 91 cirkvách (počítam len väčšinové obce); poľská temer v žiadnej; keď pridáme, že Slováci majú od sto a sto rokov nielen cirkevnú, ale aj svetskú spisbu svojsku, a keď náležite oceníme uvedenú v predchádzajúcom bode lásku, s akou odnášajú sa k prv menovanej panské vrstvy, — nuž uznať musíme, že na území východnoslovenského nárečia bez odporu od dávna prevažuje slovenská osveta osvetu tamojších Poliakov a Rusov.

3) Spoločenské predsudky. Na celom užšom území východnoslovenskej reči vysmievajú sa z ľudí, ktorí, hovoriac po slovansky,

nehovoria tak ako miestni alebo okolití Slováci. V Sobranciach *„preto zochabjaju rusku besedu, bo śe vidrižňaju, viśmivaju z Rusnakoch po varošoch i po bliżňich valaloch“*, vidz na str. 125. — Michal *Timkovič*, rodák z Vyš. Nemeckého pri Ungváre, s ktorým som hovoril u Filipa Moškoviča 1. okt. r. 1904., človek „ruskej viri“, rozprával mi: „Naši ľudze preto śe vilamaľi na slovenski jazik, bo tu žiju i katoľici u valaľe, a mlada čeľadz ňśe chodzi uvedno u ňedzeľu a chcu jednim jazikom rečovac medži sobu, bi śe jeden iz druhoho ňeśmejaľi. *Slovenski jazik za krašši trimaju jak toten davni ruski*, co stare ľudze hutoreli; preto śe i ruski ľudza uča po slovenski. *Našim ľudzom bridzi śe tot jazik, co hutora u Domaninci, bo u varošu viśmivaju jich i šickich Rusnakoch*“. Tento zjav je všeobecný a šíri sa shora. V prvom rade sú to páni a počítajúci sa k nim, ktorí vysmievajú Poliakov a Rusov východnoslovenského územia, vidiac v nich „Slovákov“ a nevediac im odpustiť, že nerozprávajú po slovensky jako druhí ľudia. Výsmevami neušetria aňi kňazov a učiteľov ruských. O ruských učiteľoch vravia, že takto vyučujú počtom: „Jedno jajo, co ma hore chvist, to su šist; co ma dolu chvist, to su devjat; jedna paľička a dva jaja, to su sto!“ „Rusnáka“ naveky vysmejú v meste, hoc by sa jakokoľvek zachoval. I Poliaka. Tým si vysvetľuj, že sa Poliaci a Rusi hanbia za svoju reč, a že sa všemožne usilujú svoj pôvod zakrývať. Poliaci a Rusi, ktorí chodia „do sveta“, alebo aspoň do mesta, vedia aj po slovensky. Nielen na území užšom, ale aj poza jeho hranice. Ba aj v celých dedinách, ktoré sú blízke hranici, obyčajne vedia ľudia aj po slovensky. Tak na pr. v M. Slavkove, v Slov. vsi, v Krížovej vsi. Rusnáci v dedinách ponad Vyšné Repaše, v Orlove, v Stebníku, v Domaninciach, v Onokovciach atď. (Spomínam len také dediny, v ktorých som bol.) — M. *Monics*, z reči ktorého bral svoje informácie rečové Olaf *Broch*, uisťoval tohoto, že sa v Koromli ruská reč ešte bráni, ale doložil „aber die Co-Sprache (= vých. slovenčina) wird kommen, den sie (die Cotaken; t. j. východní Slováci) sind zahlreicher und des halb *lachen sie die jenigen, die anders sprechen, aus*“. (Weitere Stud., 102.) Na čo poznamenáva *Broch*: „Es ist somit ein *Gefühl der Schwäche, wodurch das Aufgeben der eigenen Sprache bedingt wird.* Die kulturelle Überlegenheit der westlichen Nachbarn ist bei den Leuten anerkannt, und die theilweise oder völlige Aufgabe der angeborenen Sprache ist wie eine *naturgemässe Entwickelung, der niemand Widerstand leistet*“. (Tam 102/103.)

IV. Východnoslovenské nárečie spisovnou rečou.

95. §. Východnoslovenskej spisby pôvodnej temer ani niet. Vyskytujú sa zväčša len preklady.

Najstaršie pamiatky písanej reči. Najstaršie pamiatky reči slovenskej, totiž „Zlomok kázne" a „Výhražný list", obidve z XV. stoletia, vidz v mojich „Príspevkoch k dej. jaz. slov.", sú vlastne pamiatkami východnoslovenskej reči. Najde sa aj viac písaných pamiatok, menovite v Sasinkovom „Letopise", ale ony nie sú predzvestovateľmi literatúry, lebo temer celých 300 rokov minulo, pokiaľ sa počaly objavovať knižky východnoslovenským nárečím.

Cirkevné spisy. Za najstaršie tlačené spisy cirkevné považujú sa kalvínsko--slovenské knihy, o ktorých je reč v 80. §-e. Sú preložené z maďarského a boly viac ráz vydané, jako to vidieť z uvedeného §-u. Luteráni vytrvali pri knihách českých a katolíci iba v najnovších časoch počínajú vydávať knižky pre svojich veriacich, v ktorých sa robia ústupky východnoslovenskému nárečiu. O knihách biskupstva košického vyšiel dlhší článok v Nár. Nov. z 1873, v č. 16. O reči týchto kníh sa poučíš z otčenáša, ktorý je odtlačený tu na str. 144.

Školské spisy. S obnovením ústavného života v krajine objavila sa potreba postarať sa o školské knihy pre „národnostné školy", lebo tak nakladá zákon. Rozhodujúce kruhy uzavrely na predostrenie školskej stolice v Šarišskej, že sa pre slovenské ľudové školy vo východnoslovenských stoliciach vydajú knižky nárečím „spišsko-šarišským", t. j. východnoslovenským. Spomenutá školská stolica odvolávala sa na to, že sú školské knihy, vydané v spisovnom jazyku slovenskom, nie srozumiteľné pre východných Slovákov, a preto žiadala, aby ony boly vydané „podľa šarišskej výslovnosti". (Porov. predmluvu v Urbánovej mluvničke „Sárosi tót nyelvtan vázlata", Eperjes 1875.) Vykonaním uzavretia poverená bola uh. kr. universitná kníhtlačiareň v Budíne a potrebné knižky vyšly jako „vlastnosť kráľ.-uhorského štátu". Zpomedzi nich vynikajú „Čítanky" a „Historia Uherska", ktorých úplné tituly najdeš tu na str. 478 a 479. Po vydaní kalvínsko-cirkevných kníh toto sú prvé knihy, ktorých prekladatelia *starali sa* skutočne vystihovať ústrojnosť východnoslovenského nárečia, ale sa im to neveľmi darilo a nevystihli ani zďaleka rečovej správnosti, jaká sa javieva

v kalvínsko-slovenských knihách starého vydania. Prekladatelia sú dvojakí. Ktorí čítavali slovenské spisy literárné: ich preklad je čo do zásoby slov a čo do skladby obstojný. Ktorí kníh slovenských nečítavali, a ktorí sa chytili prekladať do východnoslovenskej reči výlučne na tom základe, že „vedia po východnoslovensky, lebo sa na území východnoslovenskom narodili". Preklady týchto sú často nesrozumiteľné. Slová na pochopy, jakých ľud nemá, sami si robia. V Hist. Uherska najdeš takéto slová: odevzdaňi (= tradícia), ostre skuski (= rigorosa), vivjaz šifoch (maď. kikötő = prístav), drahumiľaci budinek (labyrint) atď. Frásy: pokoj zavjazal (= békét kötött); čvičeňi naboženstva (= vallás gyakorlata; lebo je v slovníkoch gyakorolni = cvičiť); rozvjazaňe otazki (= kérdés megoldása) atď. Často pochytia slovo literárné a užijú ho na nepríhodnom mieste, tak v tej istej Hist.: Greci... jeden narod učinkuju (= tvoria; str. 15), „vecej familie spusobili jedno pokoleňe (= viac familií tvorilo jedon rod; 23) atp. Niekedy neprestáva vec na tom, že je preklad nesrozumiteľný; často sú z neho dvojsmysly. Zaujímavý je na str. 46 tento: „(kraľ) Béla už vtedi 10 roki žil u Manuela, ale *Uher* zostal v každej svojej žilki a *pritemu* — calkom statečni človek". V „Hist." sú *pravidlom* takéto a pod. výrazy: Medoh kraľ, perzoh predstaveni, statuoh robiteľ, čo je po príklade maď. reči dobre: Médek királya, perzsák elüljárója atď. Prekladateľ, ktorý nečíta slovenských kníh, zachováva také formy mien miestopisných, národných, aké si osvojil v školách. Tak v „Hist." hemžia sa takéto mená a výrazy: Bolgarski kňiža, jász narod, čehski kraľ, pri Vagu, Olahi (Rumuni), olahska krajina, pri Vág vodze, Morva (= Morava), až ku Olt vodze, až ku Moskvi mestu, Veľká Sobota (Trnava, maď. Nagyszombat) atď. Zpomedzi tých prekladateľov školských kníh, ktorí čítavali spisy slovenskej literatúry, vynášam meno Adolfa *Urbána*, radcu školskej stolice v Šarišskej, ktorý preložil Čítanku pre V. a VI. triedu ľudových škôl; je to objemná kniha. Urbán je zaujímavou osobou už aj tým, že napísal prvú východnoslovenskú mluvničku, ale hlavne tým, že bol radcom tej školskej stolice, na žiadosť ktorej uh. vláda vydala knižky pre ľudové školy aj východnoslovenským nárečím. Urbánov preklad mal by tedy byť v prvom rade srozumiteľným. Ale či je tomu tak? Sotva. On má hneď na prvej strane osnôv (5. str.): dzivadlo (= teater), prechadzal śe (= špacíroval), prekvapeni, u ňeho*ś* (= u ňeho), robotu *konac* (= provadzic), noc ku práci *vinaložic* (= nocu robic)

atď. atď., celá knižka sa hemží zjavmi, jakých vo východnoslovenskom nárečí niet. Najdeš tam na pr. takéto slová: ľešňik (494), puda (č. půda; 215), poňevač (311), hart (chrt, 100), právňik (+ fiškališ, 104), plavčik (118), učbar (163) atp. Takým slovám východný Slovák práve tak neporozumie v osnove podľa východnoslovenskej výslovnosti, jako by im neporozumel v osnove podľa spisovného jazyka. Z toho nasleduje, že preklady, ktoré sa nechráňa podobných slov, nestávajú sa srozumiteľnejšími tým, že sa prikryjú východnoslovenskou výslovnosťou knižky. Ale prekladateľovi nestačia naveky vedomosti zo spisovného slovníka, a tým, čo sa týče srozumiteľnosti, stáva sa preklad ešte menej cenným. Urbánovi je rezkosť = charakter (124), patráč = altán (200), vipust = altán (207), rieku upravňovac (m. upravovac; 180), švetove vistanoveňe = výstava (211), zakazoslup = tilalomfa, cestuukazač = útmutató (obidve slová na str. 194) atď. Podotýkam, že, dľa sluchu, nevydá viac universitná kníhtlačiareň hore spomenuté školské knižky východnoslovenské.

Svetské spisy. V dejinách slovenskej literatúry obieha názov sošitu dra Jána *Andráscsika*, plebana bardijovského. Sošit vyšiel po druhé v Bpešti u Kol. Rózsu (1886), a síce vydaním vnuka spisovateľovho Viktora Iklódyho. Na rok 1886 a 1887 vyšly dva *kalendáre* v Prešove (v. na str. 479 pod „Kal.“), ale že istá spoločnosť nechcela na ne ďalej doplácať, prestaly vychodiť ďalšie ročníky. Jasne charakterisuje spisbové pomery na východnoslovenskom území, keď sa ani kalendár neoplatí vydávať východnoslovenským nárečím. Keď nemajú kalendára, samo sebou sa rozumie, nemôžu mať ani svojho časopisu východní Slováci, lebo vydávanie časopisu spojené je ešte s väčším nákladkom než kalendár. Inakšie je v Amerike. Už niekoľko rokov vychodia v Hazletone *„Slov. Noviny“* a v New-Yorku *„Šľebodni Orel“*, vidz na str. 479 pod Hazl. a Orel, — nárečím východnoslovenským. Vydavateľstvo novojorkského časopisu vydáva v osobitných sošitoch niektoré svoje belletrističné práce, obyčajne preklady z maďarského. Ja mám dosiaľ len sošit *„Strašek v Ľubovni“*, po maď. napísal Kol. *Mikszáth*, úplný titul v. na str. 480 pod *Straš.*

Pripom. 1. Ministerstvo krajinskej obrany vydáva niektoré svoje vyhlášky nielen spisovnou rečou slovenskou, ale aj východnoslovenským nárečím.

Pripom. 2. O pravopise treba podotknúť: Knihy kalvínske z r. 1752 boly vydané pravopisom maďarským. Nasledujúce ich vydanie podobne, vidz predposledné vypoč. na str. 136. A tento pravopis zachovával sa v cirkvách slovenských kalvínov až po naše dni. Vidz o knižke *Szakala* Ištvána na str. 137. Zdá sa, že v cirkvách slovenských kalvínov až po uvedenie r. 1752 slovenských kníh užívali knihy maďarské a že pravopisnou kontinuitou treba odôvodniť zavedenie maďarského pravopisu do kníh slovenských. Na príslušnom mieste som poukázal na to, že prekladatelia kníh čítavali i knihy české, v. 84. §, a čerpali z nich. Keby nebolo išlo o zachovanie pravopisnej kontinuity, boli by istotne i pravopis prejali z cirkevných kníh českých. V školských knihách, ktoré vydala universitná kníhtlačiareň v Budapešti, písali prekladatelia pravopisom fonetičným. V *Urbánovej* mluvničke je tiež pravopis fonetičný.

96. §. Spisba východnoslovenská je tedy veľmi malá. Katolíckych kníh cirkevných som neuviedol; o ich počet je stenčený počet východnoslovenských vydaní. Pochodil som všetky kníhkupectvá a kníhväzačstvá opisovaného územia a poprezeral som všetky knižky a knižtičky katolícko-cirkevné, ale som nenašiel medzi nimi takej, ktorej jazyk by sa opieral o východnoslovenské nárečie; opierajú sa z pravidla o reč školy Bernoláka a Hollého, priberajúc formy a slová východnoslovenské. To jest: katolícko-cirkevné spisy nie sú svojou podstatou východnoslovenské, jakými sú všetky ostatné, ktoré som hore uviedol.

97. §. Či má a jakú má hodnotu spisba východnoslovenská? Má tú hodnotu, že v skutočných okolnosťach, ktoré Slováci zdolať nevládzu, vyhovuje najsúrnejším potrebám východných Slovákov formou takou, jaká je práve možná. Jej hodnota je neodškriepiteľná pre *dejiny* slovenského jazyka. Opakujem pre *dejiny*, pre nárečoslovie nemajú spisy východnoslovenské toľko hodnoty, jakoby sme smeli od nich očakávať. Prof. *Pastrnek* síce „dôležitým a platným“ príspevkom nazval Urbánovu mluvničku pre svoje dialektologičné potreby, v. v Slov. Pohľ. z 1894, 747, ale to bolo pred dvanástimi rokmi! Urbánova mluvnička stala sa už prekonaným stanoviskom so svojím nevýchodnoslovenským hláskoslovím, tvaroslovím atď. Na str. 25. má na pr. takéto nepoznané vo východnoslovenskom nárečí slová: ovšem, obzvlašňe, predvčerom, poňevač, ačprave. U neho je *docale* dobre m. *v cale*; u neho je od *sňac* 1. os. prít. času: *setňem*. Takýchto nárečoslovných chýb je na str. 22. ešte aj viac, pravda nie tak veľkých, aké sú uvedené. V kal-

vínsko-slovenských knihách a školských knihách zračí sa vliv spisovnej reči, čiastočne aj vliv českej reči velikou mierou. *Andrascsikov* „Šenk Paľenčeni“ považujú u nás za vzor východnoslovenskej reči. („Len jednu znám knižočku čistým šarišským nárečím písanú: Šenk Pálenčený“, Nár. Nov. z 1873, č. 16.) To je chybný názor. V tom sošite rozprávajú osoby po šarišsky, po rusky, po maďarsky a sám pôvodca pomiešal so svojou „šarištinou“ všetky slovenské nárečia („včul“; „dedina“, str. 15. atp.) a — češtinu. Vo svojej „šarištine“ bere ohľad na dlhé slabiky spisovnej reči atď. Americké časopisy „Slovenské Noviny“ a „Šľebodni Orel“ tiež nestačia pre dialektologa. V Slov. Nov. hazletonských (z 1904, č. 450) čítaš na pr. toto: „... padom na kamene ulice prerezal *lebku. Zamestnanci* kari doveźľi ho ku *lekarovi*, ktori *vislovel obavu*, že Buzač, jestli ňezomre, tak budze *pometani* na rozume“. V tom istom čísle: „*Z. pracovavši* v *tunajšich* lokomotivovich *dilňoch*, obešil še... vo *verhnim poshode* svojeho domu“ atď. Pre dialektologa najviac sú hodné prešovské kalendáre (na str. 479 pod *Kal.*) a belletrističné preklady novojorkského „Šľebodného Orla“, ktoré aj osobitnými sošitami počaly vychodiť (v. na str. 480 pod *Straš.*).

98. §. Hoc sú najstaršie pamiatky reči slovenskej pamiatkami východnoslovenského nárečia a hoc východní Slováci svoje nárečie už r. 1752 systematisovali jako spisovnú reč, výhľadov predsa niet na rozkvet východnoslovenskej spisby. Vec dobre objasňuje prípad „Amerikánsko-slovenských Novín“, ktoré počaly vychodiť nárečím východnoslovenským a pravopisom maďarským. „*Amerikanszko-szlovenszke Noviny*“, ktoré počaly vychodiť v Pittsburgu Pa r. 1886, vo svojom „peršom“ čísle týmto článkom odôvodily šarišský dialekt vo svojich stĺpcoch: „*Pricsini, preczo csisztu szlovenszku recs v tich novinoch uzsivacz nyemozseme a nas szlovenszki dialekt?* Csisztu szlovenszku recz uzsivaju uherszke-szlovjaczi, chtore v lyiptovszkej, turcsanszkej, zvolyenszkej, trencsinszkej, v nyitranszkej a meszczami po druhich sztolyiczoch bivaju. Nyemozseme zatajicz, zse je ta recs czvicsena a zse se v kazsdim padze a na kazsdu otaszku mozsno peknye a dokonalnye vyszlovicz — mi ju alye pre nasich csitatelyoch potrebovacz nyemozseme. Chto znasima krajanami v Amerike daczo do roboti mal, ten budze i to znacz, zse uherszke szlovjaczi, chtore szu v Amerike, szu Spisaczi, Sarisczanyi, Zemplincsanyi, Ungvarcsanyi, Abaujcsanyi, a tak dalyej; a sztej pricsini musime

tu isztu recs, tojeszt ten iszti dialekt szlovenszkej recsi potrebovacz, chtori naso krajanyi od dzeczinsztva potrebovalyi a chtori i teraz potrebuju. Mi zme v ostatnyich paru rokoch tisicze lyiszti od našich krajanoch dostalyi, a sztej pricsini szebe smajchlujeme telyo szkusenoszczi macz, zse naso krajanyi nasz prez pohibi zrozumja. Jedno uznacz musime, zse nas szlovenszki dialekt je barz hudobni a sztej pricsini barz csesko padnye se v kazsdim padze zretedelnye vyszlovicz. Okreme teho je priszlovko, zse: „kazsdi pocsatek je cseski“ a musime uznacz, zse zme escsi pravdu teho prikladu nyigda tak dokonalnye nyeszkusilyi jak teraz. Krasznye pitame nasich csitatelyoch, abi nasz razem nyeodszudzilyi, ked siczko nyenajdu, jak bi malo bicz, obeczame alye, zse czo raz ta lyepsi pozor dame, kazsdej zsadoszczi nasich csitatelyoch vyhovicz“. Redakcia prvého amerického časopisu skoro rozpoznala skutočný stav veci. Skoro rozpoznala, že je východnoslovenský dialekt veľmi chudobný. Pravda je vlastne to, že je dialekt každý chudobný pokiaľ si ho intelligencia neosvojí pre všetky svoje potreby. Am.-slov. Noviny skoro počaly upúšťať od maďarského pravopisu, ktorým sa obmedzovaly iba na čitateľov zo Zemplínskej, z Ungskej a z Abaujskej a 27. číslo vyšlo už s názvom „Amerikansko-slovenske Noviny“. Počnúc s 27. číslom písaly už z pravidla obvyklými slovenskými literami, pravda ešte po východnoslovensky, ale „pribľižovaňe ku čistej slovenskej reči“, (*čistou* nazývaly spisovnú reč), bolo už v 24. čísle výslovne vyrieknuté. Až sa staly časopisom s rečou spisovnou. Spisba východnoslovenská nemá budúcnosti. Nie preto, že je nárečie chudobné, ale preto, že nemá za sebou intelligentnej vrstvy. Kto z ľudu spoločensky vynikne, prestane sa pripočitovať ku národnosti slovenskej. Bez svojského vzdelanstva niet svojskej spisby. Vrstva pánov a tých, ktorí sa k nim pripočitujú, rada má síce reč ľudu, dávajúc jej prednosť pred poľskou a ruskou, ale v slovenskej reči, ktorá by sa domáhala vlastnej spisby, a tým vlastnej osvety, videla by politiku. A síce politiku takého rázu, jakej je nie naklonená. Tedy ešte raz: Bez svojského vzdelanstva niet svojskej spisby. Tým je dostatočne vyslovená nemožnosť vývoja osobitej východnoslovenskej spisby popri spisbe všeobecnej.

V. Doterajšie žriedla východnoslovenského nárečia.

99. §. Nie každá osnova je vhodná pre nárečoslovca; ani nie každý rečový materiál. S prospechom použiť môže nárečoslovec len také osnovy alebo také rečové materiále, ktoré nepresahujú kruh vedenia ľudového a obzor ľudového myšlienkového života. Spisy, uvedené v predchádzajúcej stati, menovite knižky kalvínsko-cirkevné a školské knihy nehodia sa preto pre nárečoslovca, lebo je v ich obsahu veľa vecí, ktoré presahujú kruh ľudového vedenia a obzor ľudového myslenia, a preto spisovatelia nemohli ich podávať slovami a výrazmi z ľudovej reči, keď ich niet v nej, oni nútení boli priberať slová a výrazy z reči spisovnej, v našom prípade z reči, ktorá sa nárečoslovne líši od východnoslovenského nárečia. Takým činom knižky tratia na svojej hodnote nárečoslovnej. Noviny písavajú o príhodách a zjavoch celého sveta, berú látku zo všetkých vedomostí ľudského rozumu, a preto, hoc by boly vydávané nárečím, hodnoty pre nárečoslovie majú málo. Zpomedzi spisov, uvedených v predchádzajúcej stati, nárečoslovecky najdôležitejšie sú obidva kalendáre prešovské, lebo sú písané rovno pre ľud o veciach, ktorým ľud rozumie alebo rozumeť môže. Podobne poviedka „Strašek v Ľubovni“, lebo pre umelú poviedku má spisovateľ hotovú reč v prípoviedkach ľudu. Mojím náhľadom pre nárečoslovca hodí sa najlepšie — osnova v próse. Osnova veršom je na území východnoslovenského nárečia — hodnoty pochybnej.

100. §. Šemberovu Dialektologiu a Urbánovu mluvničku považovať treba za odborné pokusy v obore východnoslovenského nárečoslovia, a s tejto strany ich treba oceňovať. Zpomedzi sberateľov povestí, pesničiek a iného materiálu rečového vynikli u nás v najnovšej dobe: *Mišík, Kovalčík, Iremský, Houdek.* Starší majú svoje príspevky v Pov. Proston. a v Kollárových Zpiewankách. Zpomedzi inostranných sberateľov rečového materiálu vyniká: Olaf *Broch* a Vladimír *Hnatiuk.* Pohovorím o nich rad za radom.

101. §. A. V. *Šembera* vo svojej práci „Základové dialektologie československé“ (Ve Vídni 1864) neurčil územie východnoslovenského nárečia tak, aby sa rozoznávať mohly slovenské, poľské a ruské obce. Následkom toho splietol si rečové znaky východno-

slovenského nárečia s rečovými znakami poľskými i ruskými. On medzi východoslovenskými znaky uvádzal poľské *ć, dź* (v. tu str. 160). Miešal *ś, ź* s *š, ž* píšuc: želeni, ošika atp. (v. tu str. 115) m. źeľeni, ośika. Dľa neho objavuje sa *g* zhusta; v skutočnosti len veľmi zriedka, a síce v pripožičaných a v onomatopoetičných slovách. Šemberovi objavovalo sa *g* preto zhusta, lebo Poliakov neoddeľoval od Slovákov. Z tejto istej príčiny povedal, že na Spiši vravia v 1. os. mn. č.: trh*ama*, chodz*ima*; na Spiši tak len Poliaci vravia, a u nich okrem toho nepočuješ formy so samohláskovým *r* (t*r*hama). V Zemplínskej spomína neurčitok na *eć* m. na *ic*: robeć m. robic, čo sa môže počuť len v takej obci, kde sa Poliaci a Rusi dosiaľ dostatočne neposlovenčili, ale vlastnosti svojej reči smiešali. (V *-eć* môže byť *e* z r. и a *ć* je poľské.) O miestnej reči v „krajině Humenské“ v. tu pod *) na str. 124. — Toľkoto poznamenávam na Šemberove rečové znaky, ktoré som uviedol tu na str. 115/116. — Nedostatkom jeho práce je aj to, že nezistil popri retných *b*, *p*, *m*, *v* aj mäkké *b'*, *p'*, *m'*, *v'*; popri *k, r* aj mäkké *k'*, *r'*, ďalej že nezistil trvanie pazvukov ь, ъ (pekarь, bъł).

Šemberove udaje o východoslovenskom nárečí nemohly byť správné, lebo on sám nepoznal nárečie, a tí, ktorí ho informovali, nie naveky znali dosah takých informácií. V Prešove a v Gaboltove prečitoval som jeho osnovy spoľahlivým domorodcom a našiel som v nich dosť podstatné odchýlky od reči domorodcov. Osnovu prešovskú sdeľujem tu do slova:

Dľa Šemberu.
(„Dialekt.“, 142/143.)

Ščežovaly sebe raz stromy v ľese na slunko, najvjacej duby, lipy, borovice, rokyty, oľhy, javory, osiky a plane čerešne, a hutorely, hňevajuc se na něho: Ty, kraľovno něbeska, ośvicuješ hučne mesta, cihe valaly a urodne poľa, na kterych se blišči zlatoklasa pšenica, klaskovite žito, bujny jarec a zrnaty oves sedlakuv; z tvojich ceplych paprskov cešu a raduju se aj vinice pre hrozna bohate a hole brižky, vyznašujuce se do něba; ľen ľesy stromami porosnůte ochâbjaš v smutnej temnosci, ve vlhku a chladnym sciňu. I reklo na totu žalobu slunko ze svej vysokosci stromom: točižto dubom, lipom, borovicam, rokytam, oľham, osikam a pla-

Dľa skutočnosti.
(V Prešove 20. júna 1904.)

Ščežovaľi (+ žalovaľi) sebe raz stromi v ľeśe na slunko, najvecej dubi, ľipi, borovňice, rokiti, oľhi, javori, ośiki a ľesne čerešňe, a hutoreľi zoz hňevom na slunko: Ti, kraľovno ňebecka, ośvicuješ hučne mesta, cihe valaľi a urodne poľa, na chtorich śe bľišča zlate klasi pšeňici, klasovite žito, bujni jarec, a zarnati oves śedlakoch; tvojim ceplim paperškom ceša a raduju śe aj bohate na hrozno viňice, i hole brižki, chtore śe vivišuju do ňeba; zohabjaš ľem ľesi, chtore su porosnute zoz stromami, v smutnej cemnosci, vov vilhosci a v hladnim ciňu. I reklo na totu ščežobu (+ žalobu) slunko zo svojej visokosci stromom, to jest: dubom, ľipom, borovňi-

nym čerešnom: Popatrice ľen vy nĕmudre pozornĕjši okolo sebe, a najdzece i uvidzice, že vy samy sce hlavna a najvekša pričina všeho toho, z čeho mnĕ teraz vinice, a nje ja; ľebo by som zaisce s velku radoscu času ľetneho a žimneho na vas švicelo; vy ale svojima tlustyma pňakami, širokyma halužami a hustyma liscami paprskom mojim branice, že svetlo jich ňemože do ľesa vašeho preražic. A taktež robja veľo ludze, a su podobne dzecom ňerozumnym; i oni buli a su ščescu svojemu na prekažce; ňechcu ale to povedzic a priznac se ku temu, a viňa z teho a z inych vlasnych hrichov radše povodca všickeho dobreho, a reptaju procivko otca a stvoriteľa svojeho a procivko mudre ridzeni bože.

com, rokitom, oľhom, ošikom a ľesnim čerešňom: Popatrice ľem vi ňemudre pozorňejši okolo sebe a najdzece i uvidzice, že vi sami sce hlavna a najvekša pričina všickemu temu, s čim mňe skaržice, a ňe ja, bo bi ja zaisce s veľku radoscu v ľece i v źime na vas śvicelo, aľe vi zoz svojima hrubima pňakami, širokima haluźami a hustima ľiscami paperškom mojim braňice, že jich śvetlo ňemože śe do ľesa vašeho prebic. A taktiž robja veľo ľudze a oňi take iste jak dzeci ňerozumne; i oňi buľi a su ščescu svojemu na prekažki; aľe ňechcu povedzec to a priznac śe ku temu; a vinnim robja za to a za inše vlasne hrichi radši teho, chto šicko dobre zrobil a reptaju procivko otca i stvoriteľa svojeho a procivko mudreho ridzeňa božeho.

102. §. Adolf *Urbán* vo svojej mluvničke „šarišskej reči“ rozoznáva aj dlhé *á, é, í, ó, ú,* jakých vo východnoslovenskej reči z pravidla niet. (Len pod prízvukom sa *niekedy* hláska predĺži, na pr. v slove c*a*hnuc počuť *a* trochu predĺžené.) Té dlhé hlásky uvodí tam, kde ich má spisovná reč. Vidz na pr. na str. 10. a 11. v skloňovaní prídavných mien. Nerozoznáva *s, ś, š, z, ź, ž,* ani *ł, ľ, l,* tým menej zisťuje trvanie mäkkých: *b', p', m', v', k', r'*. Toto stačí na charakterisovanie mluvničky, a na zistenie toho, že sa nehodí pre nárečoslovné potreby. — V tvaroslovní napodobuje pôvodca mluvnicu spisovnej reči, nakoľko tomu rozumie. Uvodí minulý čas podmieňovacieho spôsobu: „Bul bi som bul“, ale ho niet v úžitku. Uvodí u slovies vzoru *„robiť“* príč. min. na *-il*: vož*il* (str. 19), ale ono vychodí na *eł*: vož*eł* (por. 90. §. 22. bod). Jedným slovom usiloval sa natiahnuť svoje nárečie na kopyto spisovnej reči slovenskej i v hláskoslovní i v tvaroslovní. Oproti tej snahe sa nedá povedať nič, ale ju treba zistiť, aby mluvnička neobiehala medzi žriedlami pre východnú slovenčinu. Že čerpal aj zo slovníkových zásob spis. reči, o tom už bola reč inde (v 97. §.)

103. §. Štefan *Mišík* podal prípoviedky a pesničky zo Spiša, vidz na str. 479, ku týmto posledným sa radí novšia sbierka (z Hnilca, z Hnilčika, z Koterbách, zo Smižian, za Žakaroviec), uverejnená v SMS (1905, sv. II., str. 103—109) a obsahujúca 26 pesničiek. V ČMS z 1905 uverejnil „Dačo z ľudového herbára na Hnilci“. (Str. 90—92.)

Pripom. Sbierka pesničiek vyšla pod záhlavím „Piesne ľudu slovenského“, ale so záhlavím nesnáša sa obsah knižky, lebo sú v nej aj spišsko-poľské pesničky. Této poľské nepriaznive prijal dr St. *Eljasz-Radzikowski* („Lud“, org. ľudozn., r. V., 311/312) vytýkajúc sberateľovi hlavne pravopis. Št. *Mišík* sa bránil v SMS (1899, v. str. 165). Čo sa týče veci, že poľské pesničky slovenským a nie poľským pravopisom podával, menovite, že písal lonki (= lúky, a nie po poľ.: łąki), v tom mal pravdu. On knižku podal pre slovenské obecenstvo, musel ju tedy podať záživne. Formu łąki skutočne by Slovák čítal *laki.* Ale nie vo všetkom mal pravdu, menovite nie v tom, že nerozoznával *ł, ľ, l; s, ś, š; z, ż, ž; c, ć, č.* V tejto veci sú výčitky dra Eljasza-Radzikowského oprávnené už aj preto, lebo rozoznávať této zvuky žiada aj organismus východnoslovenského nárečia.

104. §. Ján *Kovalčík* vydal viac povestí, vidz ich podrobný výpočet tu na str. 479. Jeho osnovy sú veľmi nespoľahlivé preto, že nechce oddeľovať to, čo je spisovného, od toho, čo je nárečové. Prípoviedku, ktorá vyšla pod titulom „Tri prádky“ v Slov. Pohľ., vydal som opravenú, vidz tu na str. 247—252. Zo srovnania obidvoch osnôv poznáš nespoľahlivosť Kovalčíkových prác so stanoviska rečového. Mimo uvedené na str. 479 povesti vydal ešte aj iné, ale tých som si nevšímal. Spomeniem len povesť z Ištvanoviec a Imrichoviec (v ČMS z 1902, 4), ktorú za horúca opravil Štefan *Mišík* tiež tam, vidz aj tu na str. 119.

105. §. Pod menom *Iremsky* vyšlo trochu rečového materiálu, z ktorého som pre „Slovníkové svojskosti“ excerpoval ten, ktorý je v SMS z 1904 na str. 48—52. Iremského sdelenia sú práve také nespoľahlivé jako Kovalčíkove. V ČMS z 1905 podal: „Nárečové slová zo Spiša“ (z Markušoviec a okolia) na str. 45—48; „Popevok zo Spiša“ na str. 60; „Príslovia zo Spiša“ na str. 76—77. — I jeho podania majú cenu len pre národopis; pre nárečoslovie majú ceny veľmi málo. Na ukážku jedno príslovie: „Divý človek, chcel som sa s ním rečovať a tu ani hvary ani pary“. Na Spiši to len takto počuješ: Dzivi človek, ja scel (+ hcel) s ňim (+ ś ňim) rečovac, a tu aňi hvari aňi pari! (ČMS 1905, 76).

106. §. Fedor *Houdek* podal niekoľko prípoviedok a veršov pod záhlavím „Nárečia slovenského východu“, a síce v Slov. Pohľ. z 1901. Prípoviedku z Tašole som srovnal na mieste s rečou domorodých občanov, čitateľ ju najde tu na str. 410—412. Srovnavši ju s mojou opravenou osnovou, môžeš oceniť Houdekovu zapiso-

vaciu činnosť. Z Ungskej podal ešte osnovu z Ubreža (Slov. Pohľ. 1901, v. 596—599). Zo Zemplínskej z Markoviec (Slov. Pohľ. 1901, v. 729—731. Obidve sú interessantné národopisnými a nárečoslovnými poznámkami. Pri osnove z Ungskej podal rečové znaky tamojšej reči, svedčiace o tom, že sberateľ vie dobre pozorovať. Ale vysvetľovania sú veľmi slabé. „Bohoj" je datív, nie genitív slova Boh.

Pripom. Iné príspevky novších sberateľov pre nárečoslovie východnoslovenské nespomínam. Čo podal dr Ľudovít *Bazovský* pod záhlavím „Nárečie viaceré zo Zemplína a zo Šariša" (Slov. Pohľ. z 1900), menovite rečové ukážky z Brežničky (podľa neho z Malej Brežnice; m. Kisbrezsnyice) a z Brusnice, to je nie látka pre nárečoslovie slovenské, ale pre ruské. — V kruhu maďarských etnografov som sa bol dozvedel, že Fr. *Veres*, professor uč. präparandie v Šar. Potoku sobral veľa ľudových povestí slovenských. 26. septembra r. 1904 navštívil som ho v Šar. Potoku a dozvedel som sa, že sa veci inakšie majú. Pán professor ani nevie po slovensky. Na vyzvanie niektorých etnografov poveril svojich žiakov, aby vo svojom rodisku ľudové povesti slovenské sbierali, čo aj vykonali. Ale ony majú cenu len pre etnografa, lebo sú podané po maďarsky. Pán professor mi aj to sdelil, že rukopisy rečených ľudových povestí slovenských poslal do Budapešti pp. Alexiusovi Benedekovi a etnografovi Hermannovi.

107. §. Starší sberatelia majú svoje príspevky roztratené. Tu spomeniem povesť „vo vidiekohovoru šarišskom": „Ći še hňevace?" Vyšla v Slov. Pov. na str. 279—282. Podal ju Ondrej *Srnka*, dosť správne. Ostatných menej významných príspevkov tu nespomeniem, ale podotýkam, že som aj z nich čerpal pre „Slovníkové svojskosti", jestli sa niečo hodilo. V takomto prípade čitateľ najde pomenované aj žriedlo. Kollárove „Zpiewanky" obsahujú väčšie množstvo príspevkov od rozličných sberateľov, o príspevkoch „Zpievanôk" treba tedy neomylne prehovoriť. Vydavateľ, vydávajúc vo svojej sbierke aj východnoslovenské pesničky, musel mať na mysli výlučne ciele národopisné . . .

Ján *Kollár* vo svojich „Zpiewankách" vydal dosť „šarišských", „zemplínskych", „sotáckych" pesničiek, ale nemajú hodnoty pre nárečoslovca. Sám vydavateľ nemal naskrze nijakého pochopu o východnej slovenčine; určité svedoctvo vydáva o tom nepevná forma ich uverejnenia. Raz sú podané československenčinou svojho veku, druhý raz nárečoslovne neoznačiteľnou miešaninou. Len málo pesničiek, označených východoslovenskými, objavuje sa v Zpiewankách sku-

točne v rúchu východnoslovenskom. Kollár poslané pesničky uverejňoval pravdepodobne tak, ako ich dostal. Nemal človeka, ktorý by ich bol vedel posúdiť s rečového stanoviska. Zo spišskej stolice podával mu pesničky hlavne Ján *Blahoslav* (Benedicti), gymn. professor v Kežmarku, rodom z *Novohradskej*, čiastočne prispením kežmarských *žiakov, ktorí boli turčianski rodáci!* (Vidz Zpiew. II., 503.) Z tohoto si môžeš domysleť, čo spišského ostalo v tých spišských pesničkách, ktorých sbieranie prostredkoval Novohradčan a ktoré zapisovali Turčania.

Na ukážku podávam z Kollárových Zpiewanôk nasledujúce pesničky, udané za východnoslovenské:

Udané za šarišské:

1. Dívčino, dívčino, bude z tebe mníška,
   Však už ti hotova v kláštore je chyžka,
2. Chyžka ti hotova i zámka na dvere,
   Nebudeš ty vece pri svojej matere.
3. Nebudem já mníška, len budem dívčina,
   Však já pri materi len sama jediná.
4. Nebudem v kláštore za Fejedelemku,
   Rádněj pri materi ostanem vo vienku.

(Zpiew. I., 67.)

1. Jakás ty má milá veliká ciganka,
   Kázala si mi prísc a dvere si zamkla.
2. Vera Bože zamkla, aj ešče jich zamknem,
   Se slamkú podeprem, s cverničkú zavážem.
3. Se slamkú podeprem, s cverničkú zavážem,
   A tebe mój milý ten figel dokážem.

(Zpiew. I., 170.)

Táto je udaná za „poľsko-slovenskú“:

1. Čije to dzevčina v koruně?
   Ach už jej sloboda zahyně!
2. Zelený veneček uplyně
   A všecka veselosc pomině.
3. Nebudzeš zahradku hlídala,
   Kdze se ci fialka rodzila,
4. Ale si nasadzíš gruličky,
   To už budó tvoje kvietečky:
5. A na druhú hriadku petružky,
   Nahotuj si dzevče pelušky;
6. A na trecú hriadku rojovník,
   Ku peluškom treba povojník.

(Zpiew. I., 152/153.)

Formy: *dív*čino, bu*de*, *ti*, *dv*ere, m*á*, *si*, *se* slamk*ú*, *zavážem*, m*ó*j nikto v reči šarišských Slovákov nepočul. Po šarišsky by bolo: dzivko, budze, ci, dzvere, moja, śi, ze slamku, uvadzim, muj.

A takej poľskej slovenčiny tiež nikde niet na východnoslovenskom území, kde by hovorili: *zelený*, se rodzila, *hriadka* alebo práve „nebudzeš zahradku *hlídala*“... Ani Poliaci ani Slováci východnoslovenského územia nevedia, čo je české *hlídati?*

108. §. Olaf *Broch* podal osnovy zo Zemplínskej: z Falkušoviec a z Dubravky, kde sa hovorí miešaninou slovensko-ruskou, dosť ustálenou, ktorú som nazval normálnou rečou z.-ungského podrečia; z Ungskej: z Koromle, z obce pôvodu ruského, ktorá sa slovenčí. Vidz tu na str. 123 a 125.

109. §. Vladimír *Hnatiuk* sobral množstvo rečového materiálu z obcí báčskych Slovákov, hlavne z Kerestúra a z Kocury. Prvú bohatú sbierku umiestil v rámci rozpravy „Rus'ki oseli v Bačci“, str. 1—58, vyšlej v „Zap. Nauk. Tov. Im. Ševčenka“ (1898, kn. II.). Druhú, ešte bohatšiu a cennejšiu, v IX. sv. „Etngr. Zbirnika“ (U Ľvovi 1900), na str. 119—227. — Osnovu, ktorú som podal tu na str. 127, vzal som zinakade (v. tam), ale pripomínam, že po prvé vyšla v Etn. Zbir. IX., na str. 123 a Hnatiuk ju zapísal v Keresture od Julie Molnarovej. V prvej čiastke uvedeného Etn. Zbirnika (IX., str. 1—116) podáva ruské osnovy s územia východnoslovenského, ktoré sú veľmi poučné rôznymi mierami poslovenčenosti. Osnovy z šarišskej obce Maľcova (str. 105—116) sú už teraz temer slovenské.

110. §. O *pravopise* spomenutých osnôv a rečových materiálov pripomenúť treba této veci:

Sberatelia, ktorí nielen pre národopis pracujú, ale aj pre nárečoslovie, zachovávajú *pravopis fonetičný*, t. j. píšu každý zvuk takou literou, jakú má preň bežný pravopis slovenských spisov, keď sa má zvuk označiť *sám o sebe*, bez ohľadu na svoj pomer ku iným zvukom, tak že na pr. *ň*, *ľ* označuje sa tak aj pred mäkkým *e* (*ňemože*, *ľem* atp.). Ale všetci sberatelia slovenskí iba dotiaľ zachovávali zásady fonetičného pravopisu, dokiaľ im vystačovaly zásoby litier spisovného jazyka. Kde této prestaly, tam osnovy a rečové materiály prestaly byť spoľahlivými pre nárečoslovie východnoslovenské. Sberatelia rozoznávali len: *l* a *ľ*; s a *š*; *z* a *ž*; c a *č*; *dz* a *dž*; *v* a *u*; ale pre osnovy s východnoslovenského

územia potrebné sú okrem toho ešte aj iné litery, lebo počuť okrem hore poznamenaných spisovných zvukov ešte aj iné zvuky. Treba v osnovách s územia východnoslovenského rozoznávať: *ł, l, l; s, ś, š; z, ź, ž; c, ć, č; dz, dź, dž; v, ŭ, u.* Okrem týchto počuť ešte mäkké: *b', p', m', v'*; *k'*; *r'*. Sberatelia i v týchto prípadoch písavali tvrdé: *b, p, m, v; k; r.* — O tom ani nehovorím, že zriedkavé zjavy jako: c', s', z' (aj č', š', ž') alebo ь a ъ neboly nikdy zaznačené. Této poznámky sa poťahujú aj na spisy svetské, spomenuté v predchádzajúcej stati, menovite aj na najlepšie z nich čo do reči, t. j. na kalendáre a na belletrističné preklady „Šľebodného Orla". O pravopise spisov kalvínsko-slovenských v. 80. §.

Olaf *Broch* podal svoje osnovy s veľkou pedanteriou. On nielen že počítal so všetkými zvukovými zjavmi počutej reči a zachycoval ich, ale často i tam hľadal rôznenie, kde ho niet. Slovo *zem* vyslovujú na východnoslovenskom území takto: V samosvojej reči: *źem* + *źim*; v reči poslovenčených Rusov tiež tak, ale aj priechodnými formami: *z'em* + *z'im.* Treba vedeť, že v tomto slove *e,* hoc je nie za cslan. *ě,* pochyľuje sa do *i* práve tak, ako to zkusuješ pri *ě*: vêra — vira, bêli — bili atp. To je pravda, že to *i* bývalo zdávna mäkkým, ale sa mäkkosť tratila a v najviac slovách aj ztratila. Zkúsenosť nás ešte aj tomu učí, že pochýlenie od *e* ku *i* počuť môžeš vo všetkých možných zvukových odtienkoch medzi čistými zvukami *e* a *i.* — O slove *zem*, ktoré v osnove písal „z'im", poznamenal Broch pod 23. na 16. strane: „Das Wort war schwierig; vielleicht väre die Schreibweise z'êm ebenso zutreffend, dann wäre aber das z' auffallend. Trotz wiederholter Untersuchungen liess sich der Vocal mit voller Bestimmtheit *nicht feststellen*". Spoluhlásku *z* vyslovujú Rusi s pazvukom (= z'), pokiaľ privyknú východnoslovenskej obmäkčenosti spoluhlásky *ź.* Príklady na to najdeš aj v mojich osnovách. Na tej istej strane napísal: *céjdulku* (akk.) a poznamenal: Es blieb mir sehr zweifelhaft, ob nicht eher *cějdulku* zu schreiben sei. Je to slovo bezpochyby z maďarského cédula, cédulka, a nejasné *e* je reflex maď. dlhého *é*, jaké rozpravač vysloviť nevie. Miesto *cejdulka* hovorí sa z pravidla *kartka.* Broch vôbec často bol v pochybnosti, či má niektoré slovo napísať tak alebo inak. Na str. 17. napísal *radňe* (kompar.) a v poznámke sa pýtal sám seba: „Oder radňej (radňêj)?"

Vladimír *Hnatiuk* písal báčske osnovy ruskou abecedou Spoločnosti Ševčenkovej. Miesto *ś, ź* kládol len *š, ž* „z príčin praktič-

nosti“, ale upozornil čitateľa, že sa majú vyslovovať mäkko, tedy *šь, žь*. Nerobil rozdielu medzi *ś, ź* (za mäkké *s, z*) a medzi š’, ž’ (za čisté *š, ž*).

U slovenských sberateľov zásada fonetíčného pravopisu nenie správne prevádzaná. Poukážem na niekoľko prípadov z Mišíkových Piesní. Spoluhláska *d* je jasná, ona tedy na konci slova a pred temnými znie jako *t*. Je pravda, že sa slová: ked, nad, pod, od, keď stoja *samy o sebe*, vyslovujú: ket, nat, pot, ot. Ale keď za nimi počuješ tiež jasnú spoluhlásku, alebo v tejto veci indifferentnú, zachováva sa pôvodná výslovnosť. A Mišík predsa takto píše: „Ke*t* ju veźmeš“ (str. 57; m. ke*d*), „ke*t* me zabije“ (81; m. ke*d*); „na*t* jeho hrop“ (67; m. na*d*), „na*t* vodzičku“ (49; m. na*d*), „na*t* ňu“ (42; na*d*); „po*t* obločkom“ (30, m. po*d*), „po*t* jednim“ (81; m. po*d*); „othvaric“ (31; m. o*d*-), „o*t* žaľu“ (52; m. o*d*) atď. Podobnú nesprávnosť môžeš najsť aj pri iných spoluhláskach: „i*c* ich pozbiraj“ (62; m. i*dz*), „hro*p* novi“ (65; m. hrob), „ve*ś* mili hustečku“ (69; m. ve*ź*) atď. — Najdeš aj správné udaje: „i*c* śe pitaj“ (87), „ke*t* śi mňe ponehal“ (12), „po*t* kopku“ (78), „po*t*šic“ (49) atď. Ale práve dvojaká applikácia pomeru spoluhlások jasných ku temným a naopak vzbudiť môže nedorozumenie u čitateľa. Porovnaj, čo je v Rukoväti v 5. bode 4. §-u.

Pripom. Slová, ktoré som čerpal z uvedených v tejto a v predchádzajúcej stati osnôv a spisov pre „Slovníkové svojskosti“ tejto knihy, písal som výlučne pravopisom svojich osnôv. Písal som *ś, ź* m. *š, ž*, kde to žiadal organismus nárečia. Písal som *s*, kde podavateľ z omylu napísal *š*. I také veci sa stávajú. V ČMS z 1899, 8 podal Posp. slovo *kosa* formou *koša*, bezpochyby preto, lebo počul kośisko, kośic. V osnove z Ganoviec Kovalčík podal formu *priňešla* (v. SMS z 1901, 84), bezpochyby preto, lebo počul formu priňeśľi. Vôbec podroboval som veci kritike nedajúc sa mýliť nedostatkami osnôv. Kovalčík na pr. napísal v osnove z Ganoviec „muki zo spajstruni... ubivalo“. Dobre počul, ale zle zapísal. Mal napísať zoz (= zos) pajstruni. Jeho udaj som správne uviedol pod *pajstruna* na str. 566. — S ktorým slovom som si nevedel rady, lebo som ho neznal z vlastného počutia, a nevedel som svoje pochybnosti rozptýliť vlastnými zkúsenosťami, radšej som ho vypustil. V novšej sbierke spišských piesní, ktoré Mišík podal v SMS z 1905, našiel som len jedno slovo, jakého niet v Slovníkových svojskosťach, ale som ho predsa neprijal medzi ne. Na str. 104 (Sv. II.) je „holup korkodľivi“, t. j. hrkútavý. Nepočul som nikde podobného slova. V Čit. III. jest „holubi hurkotaľi“, čo sa srovnáva so spisovným: hrkútali. Poľština nedáva jasnosti, tam je o gołębiu: gruchać. Podobne vypúšťal som nejasné výrazy jako na pr. „Dzievčatka *stišice*, což’ me ňelubice?“ (Miš. Pies. 40). Nepoznám totiž miestneho mena Tišice, aby mohol mysleť na pravopisnú chybu. A na *tiśic* sa nedá mysleť.

111. §. Uvážiac akosť doterajších všetkých žriedal východnoslovenského nárečia, treba nám uznať pravdu, že, až na príspevky inostrancov Brocha a Hnatiuka, všetky sú nárečoslovne nedokonalé a okrem toho — jednostranné. Spisy, uvedené v predchádzajúcej stati, zachovávajú po istú mieru výslovnosť samosvojej reči východnoslovenskej, ale sa neviažu na to, aby charakterisovaly reč jedného a toho istého kraja. Zračia sa v nej všetky rôznosti nesystematične, spolu smiešané tak, že nárečoslovec zistí nedôslednosti, ale si ich vysvetliť nevládze. To isté je aj s prácami slovenských sberateľov. Ony sa poťahujú na niekoľko obcí, často v kraji takom, kde bývajú dosiaľ miešané národnosti; čomu sa naučíš z reči takých obcí? Sberatelia často podávajú svoje práce pod všeobecným názvom: Zo Spiša, zo Šariša, zo Zemplína atp. Kto z toho zmudrie? Na Spiši bývajú Poliaci, Rusi, poslovenčení Poliaci a Rusi, Slováci, ktorí hovoria nárečím samosvojím, a Slováci, ktorí hovoria podrečím lučivnianskym... Čo tu znamená všeobecné označenie: Zo Spiša, spišská slovenčina? A také národnostné pomery máme aj v Šarišskej, Zemplínskej aj v ostatných stoliciach opisovaného územia. O tom nikde ani znaku, kde je hranica poľsko-slovenská, ktoré osnovy s východnoslovenského územia užšieho sú osnovami poľskými, ruskými, priechodne slovenskými atď. *Niederleho* mappa rovno potiera zdravé názory, na pr. Mišíkov o tom, že na Spiši, aspoň v teórii, rozoznával aj Poliakov. Niederle ich nepozná. On ich popísal za Slovákov a tým odvrátil pozornosť sberateľov od skutočného stavu vecí. A popísal aj ohromný počet ruských obcí za obce slovenské. Lebo tak popísala štatistika... Z materiálu, ktorý poskytovaly doterajšie žriedla pre poznanie východnoslovenského nárečia, nedal sa nakresliť priehľadný obraz nárečoslovný. Tá práca tedy, ktorú som ja vykonal a ktorú v tejto knihe podávam, nebola prácou nadbytočnou. Bez osnôv, ktoré som pracne sosbieral a ktoré na str. 209—476 podávam, nebol by mohol nakresliť skutočný obraz východnoslovenskej reči, bez vlastných sbierok nebol by mohol sostaviť ani sbierku slovníkových svojskostí východnoslovenských, aspoň nie jasnú, priehľadnú a vhodnú pre nárečoslovné ciele.

112. §. Na počiatku tejto stati som hovoril o tom, že je nie každá osnova vhodná pre nárečoslovca, že sa mojím náhľadom pre nárečoslovca najlepšie hodí osnova prósou, menovite na území vý-

chodnoslovenskom. To sú nie slová prázdné, vytekajúce z predpojatosti naproti piesňam; té slová vytekajú z odôvodneného presvedčenia. Východní Slováci majú pomerne málo svojich piesní, ale sa dosť spieva aj na ich území. Nemajúc dosť svojich, *pripožičiavajú si piesne od nevýchodných Slovákov a vojaci donášajú aj české.* Hoc také pripožičané piesne preobliekajú do svojho rúcha, *ony sú predsa len neprihodným materiálom pre nárečoslovca.*

Jozef *Škultéty*, píšuc o Mišíkových „Piesňach", vyslovil sa takto (Slov. Pohľ. z 1898, 696):

„Spiš, ako ukazuje i táto knižka, nárečím svojím je hodne ďaleký od strednej slovenčiny, a *predsa jakú jednotnosť slovenskú predstavujú této spišské piesne!* Jazyk je odchylný, ale v piesňach sú té isté názory na svet, té isté motívy, čo v piesňach Slovákov niekde nad Dunajom, v dolnom Honte, Tekove a dolnej Nitrianskej, alebo v Turci a vo Zvolene; epitety, tautologia, symbolické predstavy, všetky formálné i vnútorné vlastnosti slovenskej piesne spišskej sú *spoločné s piesňou slovenskou v ktoromkoľvek inom kraji.* Rozdiely sú len také, ako na pr. individuálny rozdiel medzi Slovákom spišským alebo dolno-hontianskym".

Táto jednotnosť a spoločnosť piesne „strednoslovenskej" s piesňou spišskou zakladá sa výlučne na tom, že si Spišiaci prisvojili piesne „strednoslovenské". Niet nijakých pohnútok, aby sme smeli z tejto pesničkovej jednotnosti a spoločnosti zavierať na jednotné názory a na jednotnosť duchovného života. „Piesní" Mišíkových je nie mnoho (v celej knihe sú 143 strany; na nich sú aj poľské piesne), ale dosť ich je na to aj tam, aby sa potvrdilo, čo istím.

Prosím uvážiť této veci v Mišíkových Piesňach:

1) „Ked som išol pres tu *Ňitru*, pres to poľo źeľene" (str. 86). „Pujdzeme si ponahvarac dzjevčatečko do *Ňitri*" (86). „A ked ti to ňesceš brac, posbiraj śe z nami, budzeš ti nam šati prac na cihim *Dunaji*" (90). „Pri *Prešporku* k *Dunaju,* tam śe chlapci schádzaju" (8). „Tam poňižej *Temeštura* (= Temešváru!) neto mesta, lem je les" (13).

Kto bude pochybovať o tom, že této piesne nie tí skladali Slováci, ktorých miesta sa v nich spomínajú? O Nitre, o Prešporku v okolí tých miest; o Dunaji, o Temešvári Dolnozemci atp.? Ale dopusťme, že je to sám o sebe nie dostatočný dôvod pre nevýchodnoslovenský pôvod uvedených pesničiek. A preto vidzme ďalšie dôvody:

2) „Ta naša jedlička *vždicki* urośena" (14). „Ej ciganečko, ma mila, *počarujže* mi frejera. Jak ci ja možem *čarovac*, muśiš mi

ďaco darovac“ (52). „A vi, mamo, i vi, tato, ja vas pitam *velice*“ (21). „Ej, kukuku, kukuku, *sakraholski tluku*“ (34). V piesni na str. 59., podanej z Novej vsi, sú takéto miesta: „Ocec, matka, śestri, braca jemu ňevera, ešči pred ňim *hospodina* dzverka zapira“. „Bohdajže ce čerci vźaľi, dze *ma* slaňina?“ „Pomiśľi si na *śľepice*“, „Ešči to bul dobri vojak, že mu ňevźal *vic*“.

Vo východnej slovenčine niet slov *vždicki* (len *vše*), *čarovac* (len *vražic*), *sakraholski tluku* (len po č. *sakraholski kluku*), *hospodina* (č. hospodyně), *ma* (len *moja*), *śľepica* (len *kura*), *vic* (len *vecej, veci*, vidz na str. 610; *vic* je č. *víc*). S niektorých pesničiek je vôbec nie strený pôvodný ráz. Tak nevýchodnoslovenský pôvod zračí sa dobre v celej piesni na str 61 vo výrazoch: modlitbi Bohu skladam (= modľim śe), tebe žadam (= tebe pitam), bi śe mi to vypelňilo (= bi śe mi to stalo), v sercu hovam (= v śercu mam), ňeśmem poveda*ti* (= poveda*c*), o tebe miśeľ mam (= miśľim), vždicki, vždicki tak śe ja obavam (= vše, vše tak śe ja bojim). Kto bude pochybovať o tom, že východní Slováci nemohli skladať pesničky, v ktorých sú slová a výrazy nevýchodnoslovenské? Ale sú dôkazy ešte presvedčivejšie, ktoré potvrdzujú moje istenie:

3) V Mišíkových Piesňach sú takéto rýmy: koňička — maľučka v známej piesni „Široký jarček, bystrá vodička“. Pôvodne, jako to vie každý, je rým koňička — maľička; východný Slovák vyslovuje *maľučki*, a svojou výslovou pokazil pôvodný rým. Častejšie sú príklady, kde k vôli rýmu ostal v Mišíkových piesňach *dôkaz o cudzom pôvode*. Také sú na pr. „Klopka, durka na dzvere, či mľinarka doma; doma, doma v mľiň*ici*, ocudzuje pšeň*ici*“ (4). K vôli rýmu cudzí akk. m. domáceho *pšeňicu*. „Ešči śe raz obzrec mam k viderňickim zahrad*am*, mam tam jedno poceśeňe, kemuže ho zaňeham?“ (71). Tu je síce miestopisné meno povýchodnoslovenčené, ale rýmu k vôli ostal nevýchodnoslovenský datív: zahrad*am* m. zahrad*om*“. „Jak ho budzeš naziv*ati*? Draha duša, piščok zl*ati*“ (18). K vôli rýmu ostal nevýchodnoslovenský neurčitok: naziv*ati* m. naziv*ac*. „A jak ja jej vičital štiristo na stoľe: Pober sebe, mamila, di to šicko tvoje“ (90). Pre rým: šicko tvoje m. šicko *tvojo!* „A keď ti to ňesceš brac, posbiraj śe z nami, budzeš ti nam šati prac na cihim Dunaj*i*“ (90). K vôli rýmu: na Dunaj*i* m. vslen. na Dunaj*u*! atď.

Že východní Slováci majú málo piesní svojich, a že svoje potreby nahradzujú pôžičkami, o tom som sa presvedčil všade. Vypočul som ja mnoho piesní, lebo som ich chcel z počiatku sbierať jako rečový materiál, ale som sa skoro presvedčil, že sú piesne východnoslovenského územia nie spoľahlivým materiálom pre po-

znanie reči. Slová: mili, mamila, laska, šuhaj, švarni atp. počuješ v pesničkách po celom území, ale v próse nikdy. Od vzdelanejších, menovite od vojakov a od členov ich rodín počuješ ľudové piesne nevýchodnoslovenské často veľmi málo zmenené, často skomolené. Mal som v rukách aj viac rukopisných sbierok, zpomedzi ktorých som si jednu väčšiu, obsahujúcu aj nápevy, zaopatril. Je písaná r. 1838 Mojžišom *Dortsákom*, ktorá je zaujímavá nielen nápevmi, ale aj niektorými rečovými vzácnosťmi („sokačka" = kuchárka; cslan. sokačь = koch, Mikl. Et. pod *sokŭ 2.*). Od p. *Pundayho*, organistu v Humennom, mám viac piesní v rukopise. Aj rukopisné sbierky mä presvedčily o tom, že na východoslovenskom území obieha veľmi mnoho nevýchodnoslovenských piesní.

Piesne nevýchodnoslovenské (i české) nachádzajú si prístup aj poza hranice východoslovenského územia užšieho, často skomolené. V Zakopanom, na haličskej strane Tatier, spievajú: „Śp'evała byk *já se*, v'edźałabyk jako, aľe muj Jańicek ode mńe dałeko" (Rozpraw. krak. akad. X., 261). To nesrozumiteľné *já se* (čítaj: jo se) je skomolené pravdepodobne z pôvodného *hłasem*, a rým *jako-dałeko* prezradzuje pôvodný rým: *jako-dełako.* Niektoré nevýchodnoslovenské piesne počuť, kde len nohou kročíš. *Vrabeľ* vo svojom „Soloveji" podáva piesne „Zahučaly hory, zahučaly lesy" (107. str.) a „Žalo dievča, žalo trávu" (106) jako báčsku („bačvansku"). Pieseň o Jánošíkovi najdeš i u Poliakov i u Rusov. Vrabeľ ju podáva na str. 103. v Soloveji: Hroznavski panove, pitam vas perši raz, dajce vi mńe moj opaščok do ruki choť ľem raz atď. „Hroznavski" je miesto „Rožňavskí". Skomoleniny sú vôbec časté. V Soloveji na str. 112. čítaš v pesničke zo Sedlísk: „... a ja bi zabludzel ku *tvarnoj* ňevesce", a „... a ja bi zabludzel k dzivčaťu *tvarnomu*". Slovo *tvarni* je miesto „*švarni*". *Vrabeľ* vo svojom Ruskom Soloveji podal z horn. Zemplínskej aj „Hoja Ďunďa, hoja" (str. 23), pravda za ruskú, a Ivan *Verchratský* vzal si to za predmet úvahy pod záhlavím „Hojaďunďa i Sobotka na uhorskoj Rusi" („Dêlo", Ľvov 1899, č. 191). Verchratský zapísal si tú pieseň v stolici šarišskej na viac miestach. O pôvode nevýchodnoslovenských piesní nikto nevie na území východoslovenskom a berú ich za svojské. „Šlebodni Orel" (New York 1903, č. 51) uverejnil „Pišńički *starodavne* uhroslovenske *zoz vihodnih stoľicoh*", a medzi nimi stredoslovenské: „A ja bača už barz stari, ňedožijem do jari" atď. a „Pomali ovečki hore rubaňami" atď.

Pripom. Vl. *Hnatiuk* je tej mienky, že východní Slováci (u neho: Sloviaci, a tedy „Rusíni“) mnoho piesní majú. Opisujúc poésiu báčskych „Rusínov“ je vo vytržení. Za krátky čas zapísal si okolo polštvrta sta pesničiek. Ja používam jeho slov, povedaných v rozprave „Rus'ki oselï v Bačci“, 44, za opačný dôkaz. Hnatiuk napísal: Pod náplavou piesní súsedných národov ruské piesne tratia sa viac a viac z úžitku. Všetci mladí spievajú teraz najviac srbské piesne; „ruských“, hlavne dávnejších, vedia už veľmi málo. Ja som ich zapísal okolo polštvrta sta; z nich najlepšie vysvitne, že sa ony čo ďalej tým viac zabúdajú. Jedné sú bez počiatku, druhé bez konca, iné sú vytrhnuté z prostriedku z dákej piesne. Veľmi málo je celých. Reč ich je zas dôkazom, či sú pôvodu tamojšieho, či prijaté zdakadiaľ. V mnohých piesňach sú nerovnosti, ba čo viac značné medzery („prohalini“).“ Z toho, že jedné piesne báčskych „Rusinov“ sú bez počiatku, druhé bez konca, iné sú vytrhnuté z prostriedku dajakej piesne, že je v nich vôbec mnoho nerovností a medzier,... z toho ja nezavieram, že sa tratia v terajšom pokolení, ale to, že sa dostaly do ľudu z cudziny a v cudzom rúchu... Takéto piesne sa zjavúvajú, čo do formy, čo do reči i čo do obsahu necelými, neuhladenými. Vl. *Hnatiuk* vidí v tom národnú tvorčosť, že na pr. v Kerestúre každého človeka a každú miestnu udalosť ospievajú. To je len prostonárodné rýmovníctvo. Nielen v Báčskom Kerestúre, aj v iných osadách sa najdú ľudia, ktorí radi veršujú, ale dosiaľ sa nikto neosmeľoval pokladať ich „veršované“ výtvory za *národnú tvorčosť.* Hnatiuk uvodí niekoľko príkladov tejto „národnej tvorčosti“ na str. 45. a nasl. v svojej rozprave „Rus'ki oselï v Bačcï“. Pieseň, ktorú „složili“ v Kerestúre o ňom ako o sberateľovi piesní, takto sa počína:

„Tot pan z Gaľiciji, von noti spisuje,
Dog noti, ta noti, a vec pripovidki.
Keď mu ňeśka pripovida,
A von śe jej pita: Ci vi veľo znace?
Ľem sebe dumajce, co najvece znace!“ atď.

Jaká je v tom poésia, jaká národná tvorčosť? Niekde ľudí „ospievajú“ v takých „veršoch“, a inde ich „ohovoria“ v próse.

VI. O pravopise osnôv a iného materiálu rečového.

113. §. Základom pravopisu osnôv a iného materiálu rečového je písmo slovenskej reči spisovnej. To jest zvuky, ktoré má spisovná reč, označoval som znakami spisovnej reči nemajúc ohľadu na to, či sú znaky spisovnej reči prosté alebo složené (*dz*, *ch* atď.). Jestli znaky spisovnej reči nestačily, bral som z takej reči slovanskej, ktorá má znaky pre vyskytujúce sa vo východnej slovenčine zvuky. Tak som použil poľských znakov *ć*, *ś*, *ź*, *ł*. Ak bol predsa potrebný nový znak, neodchýlil som sa od zásady, jakú zachováva

slovenské písmo pri kladení rozoznávacích znáčkov. Uvedúc nový znak *ŭ*, položil som rozoznávací znáček nad písmeno, jako to žiada zásada slovenského písma, a nedal som sa sviesť internacionálnym rovnoznačným písmenom „u̯". Pri obmäkčovaní spoluhlások *b, p, m, v*; *k*; *r* užil som spôsobu a znáčku bežného písma. Keď *t'*, *d'*, *l'* atp., tak aj *b'*, *p'*, *m'* atp.

Pripom. 1. Ak bolo treba označiť pazvuk po spoluhláske, označil som ho podľa akosti zvuku znakom „ь" (ak sa blížil svojím znením strmo odseknutému „i") alebo znakom „ъ" (ak sa blížil svojím znením strmo odseknutému „u", „o" alebo zvuku medzi nimi). Ak bolo treba označiť zvuk nečistý, do počtu východnoslovenských zvukov organične nenáležitý, zakladajúci sa na dočasnom priechode od jedného čistého zvuku ku druhému čistému zvuku, zachytával som z pravidla ten čistý zvuk, ktorý bol hovoriacej osobe prirodzenejší. Príslušníci podrečia z.-ungského na pr., keď sa usilujú hovoriť po pansky, snažia sa vyslovovať v gen. *-eho* m. *-oho*, ale sa im to nedarieva a počuť miesto prvej samohlásky všetky možné stupne zvukov medzi *e* a *o*. Ja som písaval *-oho*. V takýchto prípadoch som počul aj miešaný hlas *ä (-äho)*, a, že spisovná reč má preň hlas, označil som ho. Za poľské a ruské „y", „ы", vidz na str. 68. a 81, ktoré sa vyslovujú veľmi rozmanite, písal som, dľa počutia, *približnú čistú hlásku*: do vojne, möš, do školü alebo *pazvuk*: do školъ atp. Za poľské nosovky približnú čistú složku: *en*, *un*, *um* atď., vidz 4. bod 42. §-u. Jedným slovom za počutý nečistý zvuk, ktorý je nie v hláskoslovnom ústrojí reči, ktorý závisí iba od svojej hláskoslovnej posície alebo od priechodného neprirodzeného artikulovania prirodzenej hlásky, — písal som z pravidla približnú čistú hlásku. Jazykovedcovi je dosť, keď vie, že na istom území jakým smerom sa pohybuje vývoj. Všetky odtienky zvukov nečistých jednak sa nedajú znázorniť...

Pripom. 2. Počuť dve dvojhlásky spisovnej reči, menovite v samosvojej reči Spišiakov, Abaujcov, čiastočne aj Šarišanov, dvojhlásku *ie* (za cslan. *ě*): viera; inde dvojhlásku *ia* (hlavne tam, kde je v ruštine *я*): Hriadki, Petroviani. Za obidve počuť aj *'e*, *'a*: v'era, Hr'adki, Petrov'ani. Nezaujal som oproti týmto zjavom pevného stanoviska už teraz a písal som v takých prípadoch: vjera, Petrovjani atp.

Pripom. 3. Složené znaky *dz*, *dż*, *dž*, *ch* nebolo treba obetovať móde, ktorá sa menuje *internacionálnou transškripciou*. Z tých znakov nevzniká v slovenčine nedorozumenie Keby vznikalo, už by si bol pravopis našiel cestu, aby mu vyhol. Slovo *podzvoľic śe* je pravda bežné na opisovanom území (str. 250), ale každý vycíti z neho, že ho treba čítať *pod-zvoľic* práve tak ako podražni = po-dražni, podritka (na praslici) = pod-ritka atp. Takého človeka niet, vediaceho po slovensky alebo po česky, ktorý by čítal slová *chrobák*, *prach* takto: *c-hrobák*, *prac h*. A cudzinci, jestli chcú riešiť otázky slovenskej reči, nech sa naučia aspoň čítať po slovensky.

114. §. Zachovávam zásadu fonetičného pravopisu, ale len *pokiaľ je to potrebné.* Píšem každý zvuk takým znakom, aký je preň ustálený, nehľadiac na jeho pomer ku iným zvukom, t. j. píšem *ňeśe, ľem* atp. bez ohľadu na to, že v spisovnom pravopise *e* samo sebou obmäkčuje predchádzajúcu spoluhlásku. Práve preto, že každý znak označuje zvuk sám o sebe, v pravopise osnôv a iného rečového materiálu ani *e* ani *i* nemá obmäkčovacej moci. Každý znak je sám pre seba dokonalým, čo do výslovnosti od svojej hláskoslovnej posície neodvislým.

Je pravidlom, že na konci slov a pred temnými jasné spoluhlásky *c, d (ď), dz (dź) dž, g, h, v, z, ź, ž* tak znejú jako zodpovedavé temné *p, t (ť), c (ć), č, k, ch, f, s, ś, š* a tieto pred jasnými jako zodpovedavé jasné. Zisťujem, že sa najdú veľmi zriedkavé prípady, keď jasné i na konci zachovavajú svoje pôvodné znenie, tak som počul na pr. *slad*, ale prestávam na zistení tohoto skutku. Jazykovede postačí, keď ho prijme na známosť, ale to je vecou svedomia, aby niekto k vôli jednej alebo dvom výnimkám obišiel pravidlo a z tisícov a tisícov slov postrhával riadné rúcho, v ktorom ich každý čitateľ deň po dni vídava. Rozumnému človeku stačí vedeť pomer jasných a temných hlások ku sebe, a bez rozpakov uhádne skutočnú výslovnosť, jak je na ňu zvedavý. Prísny fonetičný pravopis odôvodnený je len v takej reči, v ktorej podobného pravidla ešte nevystihli

Predložky a slovesné predpony *s* a *z vyslovujú sa z pravidla jednako, naveky len z.* Jazykovedcovi to stačí vedeť. Že som zachovával písomný rozdiel medzi nimi, to sa dialo z príčin dobre pochopených. Po zistení skutku, že obidve znejú rovnako („z“), nemôže byť nedorozumenia. Vydávajúc svoje osnovy a iný materiál rečový, nikdy som nezabúdal na prospech spisovnej reči slovenskej.

Písaval som: „Zara*z* *ś*e pitał“. Dľa uvedeného hore pravidla znie tá veta: „Zara*s* *ś*e pitał“. Pripodobením: „Zara*ś* *ś*e pitał“ a v rýchlej výslovnosti: „Zara’śe pitał“. Broch zachytával všetky hláskoslovné možnosti a pre také smliaždené zvuky jako povyše *ś*, vymýšľal nové znaky. Písal na pr. teras̮u, čo je stiahnuté z „tera*z* su“. Skutkom je toto: Človek, ktorý hovorí zreteľne, vyslovuje „zara*s* *ś*e“, „tera*s* su“, ktorý náhli: „zara*śś*e“, „terassu“, a ktorý mele, nedbajúc zreteľnosti a jasnosti vôbec: „zara*ś*e“, „terasu“. Ja som z pravidla označoval reč človeka hovoriaceho zreteľne, lebo mne naveky išlo o *záujem reči* a nie o *duchovnú náladu hovoria-*

ceho. Jedna a tá istá osoba totiž, podľa toho jako je naladená, hovorí všelijako: zaras *ś*e, „zara*ś* *ś*e“, „zara*śś*e“, „zara*ś*e“, „teras su“, „terassu“, „terasu“. Dľa svojej zásady nepísal som: pedzlati, ale pec zlati (častejšie: pejc zlati); nie naješše, ale najesc še. Samo sebou sa rozumie, že som *ustálené* skomoleniny verne podával: „Povedzeľi: Ponajbuch“ (= Pomahaj Panbuh; tu, 299). V poludňajších dedinách Ungskej nie vždy vyslovujú neurčitkovú príponu pri slovesách zavreného kmeňa hovoriac na pr. jejs' m. jejsc, is' m. isc atp. Zaznačoval som dľa výslovnosti.

V takých prípadoch, jaké som uviedol („zaraz še“, „teraz su“), nezapisoval som tedy foneticǩne, t. j. celkom dľa výslovnosti, lebo tu výslovnosť nemá žiadnej váhy, keďže je podmienená stále náladou hovoriacej osoby. Ale tam, kde ide o hláskoslovnú podstatu, o nemenlivé veci, menovite uprostred slov, zachovával som výslovnosť skutočnú. Písal som: *oče, otče očče*, jako som od koho počul; *navčivic* (m. *nafčivic*), *naščivic* alebo *naččivic.* Napísal som *zbujňik* alebo *zbu'ňik.* V tomto prípade počul som len stopu „j“, ale samo „j“ nie. Písal som *chlapec, hlapec, lapec* podľa počutia. Písal som *zme*, ale aj *sme* (Sobinov) atď. — V osnove z Mark. je „druhie raz“, 225, m. druhi raz; rozpravačka aj na opakovanú otázku hovorila „druhie raz“. Nevediac si vec vysvetliť, ponechal som jej výslovnosť; môž byť, že sa zakladá na forme ruskej: druhij.

Neuznal som za potrebné prízvuk osobite značiť pri slovách, lebo je nie menlivý. Vidz 89. §.

Z cudzích osnôv a príspevkov rečových uvádzal som pravopisom svojich osnôv, vidz *pripomenutie* na str. 200.

B. Rečové ukážky.

I. Ukážky východnoslovenského nárečia.

a) Osnovy východnoslovenského nárečia samosvojho.

Spišská stolica.

Z Ganoviec.*)

115. §. Buli dzevki v kudzeľnej hiži. Višla jedna vonka, ta vidzeła, že śe v kosceľe švjeci. Ona tam pošła ku temu koscelu, ta tam stał koň śivi a buł uvadzeni pri jednemu słupe. Na tim koňovi buła truhła s peňeźmi uvadzena. Tota dzevka vźała teho koňa a zašikovała ho domu do maštaľňi a povedała rodzičom, co ona našla jak'e bohactvo. V kosceľe buli zbujňici. Jak višli z koscela, ňemali už koňa. Prišli do karčmi, opitali śe kačmara, že co je noveho? Kačmar povedał, že v dzedziňe jedna dzevka jest barz śmeła, že ona vźała jedneho koňa od koscela i s veľo peňeźmi. A to buł koň zbujňikoch. Tote zbujňici sceli nazad dostac svojo peňeźi, povedali kačmarovi, žebi ju, totu dzevku Marčušu, došikovał. Kačmar pošoł po ňu. Ona povedała: „Chto me sce vidzec, ňech pridze sam ku mňe.“ Tak śe zabrali dvome zbujňici. Išli ju pitac za ženu, že za chtereho sce isc, ten ju veźňe. Ona pristała, že pujdze za jedneho. I išła jich viprovadzic po dzvere. Druhi raz jich viprovadziła daľej. Treci raz išła calkom za ňima, aľe zbujňici o tim ňeznali. Oňi doma pošli večerac, ona vešła dnu do pivňici zbujňikoch. A vešła pod harnadzovu poscelku. Oňi, zbujňici, doňesli ňeskorši jednu kisasonku a rubali ju od małeho pałca. A povedali,

*) Rozprávala Zuzana *Ovčarik*, 14½-ročná, rodom z Ganoviec. Zápis v Ganovciach v dome Michala Hosu 31. aug. r. 1904.

že i Marčušu budu terhac s horucima vidľičkami, jak ku ňim pridze. Tej kisasonke spadnuł persceň s palca. Jeden zbujňik to vidzeł i sceł zdvihnuc. Harnadz povedzeł, že ma vo dňe čas. Tak zbujňik ňehľedał, a zbujňici sebe ľehľi spac. Buľi dvanac sujdi do pivňici a na každej sujdze jeden zbujňik ľežeł. Pred pivňicu maľi dvoch psoch, co ked vidzeľi dakeho, doraz ho poterhaľi. Marčuša nabrala do šurca kołačoch a tak išla vonka. Jak išla, ta jeden zbujňik ňespał. Povedzeł: „Tu dachto je!“ Harnadz: „Špi, ňeznaš, že śe tu dosc ľudzi pomarňiło, ta tu muśi straśic?“ Marčuša potom dała te kołače tim psom, žebi ňebrechaľi a tak pošla domu. Na druhi dzeň už mała bic svadzba. Tote zbujňici rozpravjaľi, že oňi maju macer, že su dvanac bratove, že maju veľki kašteľ. Ta jak mała bic ta svadzba, prišľi šicke dvanac, pośedaľi sebe poza stoł a ta dzevka śedła ku temu, co mała zaňho isc; teho mała rada. A vojsko už tam stało nahotovene... Marčuša tak povedała zbujňikom: „Mňe śe sňivało, že som buła pri vas tej noci, že vi ňemace ňijaki kašteľ, aňi ňijaku macer, že sce vi zbujňici, ... že som vidzeła, jak śce jednu kisasonku doňesľi, a jak sce ju od małeho palca rubaľi a tak sce povedaľi: „Jak Marčuša pridze, ta ju budzeme s horucima vidľičkami terhac.“ Tej kisasonke spadnuł persceň s ruki a sňivało mi śe, že ja ho sebe vźała...“ A zbujňici povedaľi: „To ňepravda, to ľem sen!“ Ona vźała persceň z pazuhi, uderiła po stoľe i povedała: „Ked je ňepravda, tu je persceň!“ Oňi śe barz zapaľiľi. Doraz prišło vojsko a šickim hlavi dala poscinac, ľem temu ňe, co mała isc zaňho, bo teho ľubiła. Potom vźaľi śe šicke ľudze a išľi tam do tej pivňici zbujňikoch a vźaľi vozi a nabraľi ztamadz osem vozi peňeźi. Ta dzevka z mladim (= zaťom) i z occom daľi sebe šumni kašteľ vibudovac i tak potom sebe spokojňe žiľi.

Z Hrabušíc.*)

116. §. Dze bulo tam bulo, v šesdześatej śedzmej krajiňe, za Červenim morom, dze śe voda sipala a pjesek śe ľał. Tam buł v jednej dzedziňe richtar. Mał hlapca tak'eho planeho, co každemu zlosc robił. Każdi hodził žalovac jeho ocovi, že ma planeho hlapca,

*) Rozprával Andr. *Zaher*, 34-ročný, nar. v Levoči a odchovaný v Betľanovciach, 15 minút od Hrabušíc, kde teraz žije už na jedenásty rok. Zápis v jeho bývaní v Hrabušiciach 18. aug. r. 1904.

že preco ho ňenauči mores. Aľe richtar povedał každemu, že on i bije i z inšim štrofe a ňemože dac sebe ś ňim radi Až potim śe žalovał fararovi a pitał śe, co ma s tim hlapcom robic? Farar mu dał tak'i nauk: „Šicko jedno, lebo hlapec zomre od strachu lebo śe pokaja. Zavołajce ho ku sebe a povedzce mu: „Ked śi tak'i śmeli, moj sinu, ta pujdzeš na cintir a tam pujdzeš do kripti. Tam jest tri farare v truhloch. Ten strednї ma zlati persceň na ruke pravej, ta mu ho veźňeš a doňeśeš panu fararovi; dostaňeš za to peňeźi dużo . . . jak budzeš taki śmeli, že to zrobiš?" Ocec zrobił tak, jak farar kazał, a hlapec povedzeł: „Preco ňe, tato, zrobim tak, jak scece, ľem mi dajce tri grajcare." Ocec mu dał tri grajcare, kupił sebe za dva grajcare śvečku, za grajcar švabľiki a pošoł na faru o pol dzevjatej v'eč'ar a pitał od farara kľuč od tej kripti. Išoł na cintir, pošoł ku kripce, zapaľił śvečku a vešoł dnu. Dzvihnuł veko s tej stredňej truhli. Vibirał fararovi pravu ruku, aľe ňemohoł vibrac, ta ho caleho vibrał a mu vźał ten persceň s pravej ruki. A farar i z ocom śe mu priźiraľi. Potim ho nazad kladoł, aľe śe mu ňescel zmescic. Ta buł tam tłuk, co źem ubijaju, ta ho tim uderił tri razi, ta śe mu zmescił do truhli. I s tim višoł von a zanknuł. Ocec s fararom ucekaľi, co śe sami už baľi. Fararovi śe uvadzila referenda na križik, ta spadoł, i ľežeł tam. Hlapec miśľeł, že to ten z truhli. Vźał ten tłuk, dał mu dve po hlave, — ta ho zabił. Potim išoł na faru, dał ten persceň gazdiňi a śe pitał, dze farar? Ona mu povedzela: „Chto zna, či śi ho ňezabił, ti plaňino?" „Ta, teraz, chto mi da peňeži za ten persceň, bo je tu?" „Ta daj ho nazad." „Ta dam ho nazad, ked ňet farara, darmo ho ňedam." Potim išoł domu ku ocovi, ocec ho aňi ňesceł vidzec, povedzeł mu: „Veź sebe teho koňika, mac ňech ci da hľeba i peňeźi, keľo ma, a idz s Bohom, že ce ňigda mojo oči ňeuvidza." On povedzeł: „S Bohom, tato moj, ked me tak odprovadzujece!" Mac mu dala jeden hľeb, slaňini i dześec zlati. On sebe śednuł na koňa a povedzeł: „Budzce zdravi, matko moja." Tak išoł šternac dňi, šternac noci, až na petnasti dzeň v'eč'ar prišoł do jedneho kaštiľa, co buł v ľeśe. On koňa uvadził ku stromu a tak vešoł do kaštiľa. On išoł do jednej hižki, tam bulo nahotoveno pre jedneho hlapa v'ečera, poľevka, m'eso i čušpajz, on śednuł a povedzeł: „No preci mam co jesc!" Zjedoł, pošoł do druhej chižki a tam tjež bulo tak nahotoveno jak i v peršej, tjež zjedoł. Tak až zo šescoch pojedoł, a v šescoch ňehał. Jak už poopatrovał šicko, pošoł do tej

peršej chižki a tam bula posceľ, tam sebe ľehnuł spac. I spał do dvanastej. Jak prišla dvanasta hodzina, stał śe durk, krik . . . tak śe zobudził a sebe hvareł: „No, co to tu budze ze mnu? Ja som šesc porcie zjedoł a oňi teraz ňemaju, co budu robic teraz, ked ňemaju co jesc, aňi kuhňu ňevidno, aňi ňič?“ Tak prišľi ku ňemu a śe ho pitaľi: „Co ti tu robiš, plani človeče? Pakuj doraz von ztadzi, ta ci ňebudze ňič!“ Aľe on hvareł: „Ja som už šternac noce ňespał na posceli, ta teraz petnastu noc scem spac na posceli.“ Ta jemu hvareľi: „Prataj śe ztadzi!“ A on hvareł: „Ňeidzem.“ Tak ho vźaľi do veľkej zaľi a tam ś ňim každi tancował, šicke dvanac. Jak už vitancovaľi ś ňim, ta mu povedaľi: „. . . a rano že śe ztadzi vipratąš!“ On povedał: „Ňeznam, či dojista pujdzem het lebo ňe.“ Tak prišlo rano, o šestej hodziňe prišla ku ňemu jedna princezna a mu povedzela: „Dzekujem ci za peršu noc.“ Vecej ju aňi ňevidzeł. Śe mu mu stracila z oči. Jak stanuł, kolo śedzmej, ta on višoł vonka ku koňovi. A koňovi hvareł: „Či s tebu, koňičku, ňetancovaľi jak i ze mnu? Ked budzeme tu do v'ečera, ta i tebe doňeśem z tej v'ečeri, co budze nahotoveno. Aľe jest tu jedna princezna, ta idzem ja totu hľedac!“ Hľedał on ju po šickich hižoch, aľe ju ňemohoł najsc ňigdzi. Ta sebe sam povedzeł: „Ja už muśim tu bic do rana, že ja totu osobu uvidzim a śe jej opitam, co tu robi?“ I tak on ostał na druhu noc. V'eč'ar zaś išoł po tich hižoch. Ta v dvanac hižoch bulo nahotoveno v'ečera. Šesc on zjedoł a šesc koňikovi odňesoł: „Na, koňičku, ňehladuj, bo chto zna, či ňebudzeme ucekac v noci.“ Jak śe najedľi, tak pošoł a ľehnuł sebe do peršej hižki, aľe ňemohoł zaspac, až kolo jedenastej zaspał. Ľem co zaspał, stał śe durk, pśohlavci doraz ku ňemu priľeceľi a kričaľi naňho: „Či śi tu? Ti plani človeče? Pakuj von, bo źľe obstojiš!“ On povedzeł: „Dze som peršu noc nocował, ta i druhu scem tam prenocovac. A jutre, ked śe mi budze pačic, ta pujdzem het.“ Tak ho vźaľi do veľkej zaľi, šicke dvanac ś ňim tancovaľi a každi ho rucił o scenu. Tak on ostał ľežec vo veľkej zaľe do rana. Jak prišla šesta hodzina, prišla ku ňemu princezna a mu povedzela: „Dzekujem ci za druhu noc!“ A on śe jej pitał: „Dze ti śi? Dze bivaš? Že ja ce ňemohoł vč'era najsc?“ Ona mu hvareła: „Ja som jedneho kraľa princezna. Moj ocec mňe zakľał, ta ja som tu vo vodze, a tak bivam v ňej, co me ňichto ňevidzi. Peršu noc śi me viśľebodził po perśi od vodi, druhu noc až po koľena a pitam ce, ked śi už dve noce vicerpeł, ta

vicerp' i trecu, že budzem calkom višľebodzena." On povedzeł: „Ked som už dva noce precerpeł, precerpim i trecu." Tak ona še straciła od ňeho. On višoł von ku koňovi. Ta še zaš pitał koňa: „Či s tebu, koňičku, ňetancovaľi jak i ze mnu, bo ze mnu barz tancovaľi a do sceni me rucaľi, tak me trapiľi. Aľe darmo, ešči jednu noc mušime tu nocovac." Tak on sebe špacirował až do v'ečera. Prišoł v'eč'ar, tak še najedoł i koňovi odňesoł a povedzeł: „Už zme tu, koňičku, už do rana ňigdzi ňepujdzeme." Ľehnuł sebe spac, aľe zaspac ňemohoł, ľem sebe rozmišľał, co to budze š ňim. Prišla dvanasta hodzina. Prišľi ku ňemu dvacecštiri pšohlavci a mu povedaľi: „Či ši tu ešči, plani človeče? Už s tebu koňec muši bic a ked sceš žic, ta idz het, ta ci ňič ňebudze. Ked ňeidzeš, ta ci urobime koňec, ti galgaňe." Tak ho prezivaľi, jak jim ľem prišlo na rozum. Potom mu povedaľi: „Ta ľem idz, dame ci peňeži, keľo sceš, aľe idz het!" Aľe on povedzeł: „Ňescem aňi peňeži, aňi ňič od vas, ľem ja scem tu spac!" Oňi mu povedzeľi: „Už ši dosc tu spał, dve noce, a trecu ci ňedame." Aľe on im povedzeł: „Ked som dva noce tu spał, ta scem i trecu." Tak ho vžaľi do veľkej załi, a mu jeden druček špicati vphali do zadku, že mu von ustami višoł koňec. A potim co maľi kňižki, pisma dzejak'e, ta šicke pokladľi na kopu a zapaľiľi a jeho tak pekľi nad tim. Aľe prišla ta hodzina, co ho mušeľi ňehac. Tak on ostał ľežec na tej zaľe. Princezna višla a vibrala ž ňeho ten druček a jeho položila na łavku ľežec. A on aňi ňeznał co še š ňim stalo. Princezna mušela bic eščik do šestej hodzini rano ve vodze. O šestej hodziňe rano prišla ku ňemu zaš a ho poboškala a mu povedzela: „Už som višľebodzena od tej hodzini na vše!" Tak ho poboškala ešči raz a mu povedzela: „Ja budzem tvoja v'erna manželka až do šmerci a ho vžala na ruki a viňesla z kaštiľa na ľuft. Tam še ho pitala: „Či še ľepši čuješ na ľufce?" Aľe on jej ňeodpovedał, ľem kivał s hlavu, že še ňečuje dobre, taki buł strapeni. Ona ho zaš vžala na ruki a šla š ňim do ľesa ku jednej studzeňke. Tam ho ona okupala, dala še mu napic tej vodi, doraz on prehvareł: „Aľeže som strapeni!" Tak ona mu povedzeła: „Ta še ešči napi tej vodi, že pridzeš ku sebe, bo mi mušime odejsc het z teho kaštiľa, bo ľem to zname, co še s tebu vodziło za tri noce, aľe ňezname na štvartu co bi bulo s nami?" Tak on še napił z tej vodi a prišoł całkom ku zdravju. Tak jej pov'edzeł: „Už teraz pujdzeme, aľe ňemam grati. Tote su spaľene, na ňič obracene." Žena mu hvarela, že kupja

v mesce. Tak on pov'edał, że kebi hoľem daco na pamjatku ztadzi vźac mohľi. Ona hvarela: „Vec tu maju všeľiňeco, kebi zme našľi kľuče.“ Tak oňi išľi do kaštiľa a hľedaľi kľuče. Jak našľi kľuče, ta hodziľi všadzi po hižoch až prišľi do pecidvacatej hiži, ta tam našľi grati i šabľu zlatu. On sebe vźał šabľu, jedne grati obľekoł, i jedno zlate jabłuko vźał, co ešči od jej occa bulo. Potim śe vźaľi, išľi von; śedľi na koňa obidvojo. A tak išľi tri dňi i tri noce až na štvarti dzeň višľi z ľesa. Vidzeľi jednu dzedzinu. Tak ona povedzela jemu: „Poňahľajme śe, že dostaňeme nocľik.“ Oňi śe dosc poňahľaľi, aľe už pocme prišľi do dzedzini. Jak prišľi do dzedzini, ta doraz z kraju pitaľi nocľik. Jedne im povedaľi: „Kebi sce ňemaľi koňa, ta bi zme vas prenocovaľi, aľe ked s koňom plano, bo i mi mame koňe, ta bi śe pokopaľi.“ Druhe im hvareľi: „Poradne ľudze už śpja, a vi, dze sce buľi doteraz, ta idzce i odteraz, pocme ňeprenocujeme ňikeho.“ Tak oňi šľi do karčmi. Kačmarka ich prenocovala. Koňika daľi do alaša a im doňesľi slami na karčmu a tam spaľi. Kačmarka bula vdova, mala jednu dzjevku. Tej dzjevke śe bars pačił ten mladi šuhaj. Ta ona, ta dzjevka, povedala maceri: „Mamo moja, jak mňe śe pači ten mladi šuhaj, kebi mňe ten za ženu vźał, ta bi som ce ňedala za cali śvet.“ Mac jej bula striga i doraz povedzela: „Ľem to, dzjevko moja? Možeš ešči bic jeho ženu, bo tota princeza je ešči ňe jeho ženu!“ Kačmarka doraz vźala jednu strigoňsku gombošku a mu ju na spaňu zaphala do vlasoch. Rano, jak stanula princezna, darmo svojho Janka rušala, preco ňestava? Darmo ho rušala, on ňestanuł, bo on ňeznał o śvece. Tak princezna začala plakac a śe pitala kačmarki, či jest v dzedziňe doktor? Kačmarka jej povedzela, že jest na druhej dzedziňe. Princezna doraz ucekala po doktora. Prišla na druhu dzedzinu, pitala śe ľudzi dze doktor biva. Ľudze jej povedaľi: „Tu ňet doktora, hibaj v mesce!“ Pitala śe: „Mesto jak daľeko ztadzi?“ Povedaľi jej, že štiri hodzini, ked śe budze poňahľac, a pomali pejc hodzin. Ta ona śe vźala a ucekala do mesta. Prišla do mesta, pitala śe, dze doktor biva? Tam jej doraz ukazaľi, dze biva. Išla ku doktorovi a povedzela, jaka vec. Doktor doraz dał zaprahnuc do koča aji ju vźał a ucekaľi ku Jankovi. Jak tam prišľi, Janka tam ňenašľi. Pitala śe princezna kačmarki, dze je ten mladi človek? Kačmarka jej dala odpovedz: „Jak ti śi pošla, ta on śe opametał, dala som mu sladk'eho mľeka a pošoł za tebu.“ Aľe kačmarka ho mala skriteho. Princezna zaplacila za nocľik i doktorovi, a tak

pošla za Jankom. I śe poňahľala, aľe ho ňemohla ňigdzi dolapic. Tak ona išla prez ľes, potim prišla ku veľkej vodze, co tamadz na druhu stranu ľem na šife mohla prejsc. Tak ju vźał šifkapitan ku sebe a śe jej vipitovał zkadzi ona idze? Ona mu porozpravjala o šickim. Naostatku śe ho pitala, či on ňevidzeł jedneho mladeho šuhaja żo zlatu šabľu. Kapitan jej povedał, że on takeho ňevidzeł. Išľi, išľi, kapitanovi śe bars pačila princezna. Tak ju sprišahał, że bi ona povedzela pred svojim occom kraľom, że on (kapitan) ju viśľebodził, bo że ked ňepovje tak, że ju ruci do vodi. Co počnuc? Ona mu priśľubila, że povje tak, jak kapitan sce. Jak prišľi na druhu stranu, ta pošoł ś ňu šifkapitan ku kraľovi a tam povedzeł, że on jeho dzjevku viśľebodził a że on ju sce teraz za ženu. Tak kraľ povedał, że inakši aňi to bic ňemože, że ked on ju viśľebodził, ta że budze jeho manželku. Tak zrobiľi slovo, kedi budze sobaš, aľe princezna na Janka zapomnuc ňemohla, ľem vše na ten čas ohorela, jak už mala isc na priśahu. Kapitan bi buł rad, kebi skorši śe zosobašic, aľe ona vše mala dajaku vihvarku.

Teraz už vracme śe ku Jankovi do karčmi. Jak princezna pošla z doktorom het, tak kačmarka vibrala Janka z jednej kasti (+ „feršľog“), vibrala mu totu gombošku z hlavi, a tak doraz Janko ożił. I śe pitał kačmarki: „Dze je princezna?“ Kačmarka odpovedala: „Jak ti śi rano ňescел stanuc, tak ona povedala, że ona ce ňebudze čekac, ked tak dluho śpiš.“ On povedał kačmarke: „Ta ľem mi dajce koňa i mojo, co tu mam, pujdzem ja sam. Śednuł na koňa a išoł. Jak prišoł na koňec dzedzini, ta daľej ňemohoł aňi hnuc napredek, ľem nazadek. Pošoł nazad do karčmi a śe puščił sam, prez koňa. Tak chodził až dva tižňe a vše śe nazad vracił. Na treci tizdzeň višla von z teho ostatňeho domu žena; to bula pastirka. Pitala śe ho: „Ti, mladi človeče, co ti teľo tu hodziš? Vidzim ce včas rano, v obed v v’eč’ar, vše tu hodziš a vše idzeš nazad?“ Tak Janko jej povedał: „Cetko, ja hodzim, bo ja scem vinsc z tej dzedzini, aľe ňemožem vinsc, aňi na koňu aňi prez koňa!“ „Mladi človeče, ked ti sceš vinsc z tej dzedzini, to podz tu dnu do tej hiži a vibuj s ľavej nohi čižmu.“ Jak vizuł s ľavej nohi čižmu, tak ju pastirka vźala do ruk a šturila do ňej ruku a vibrala z ňej jednu źeľinu a mu pokazala: „Vidziš, mladi človeče, preto śi ňemohoł vins’ von z dzedziny. Na teraz čižmu, obuj, a vizuj s pravej nohi čižmu.“ Tak on vizuł čižmu a dał ju do ruki pascirke. Ona vźala čižmu do ruki a mu šturila druhu źeľinu do

čižmi do špica, a mu povedzela: „Tu maš, obuj čižmu a jak pridzeš do karčmi, ta daj piľni pozor na sebe, bo tam ce budze čekac jedna čarna mačka. Takim frišnim śe zrob', že skoro kopňeš do tej mački, bo ked ona skoči skorši do tebe, ta ňigdaj vecej ňeuvidziš svoju princeznu!“ Tak on śe vźał a išoł do karčmi. Už vidzeł zdaľeka totu čarnu mačku, ľem śe jej tak oči ľiščeľi. Ta mačka scela doňho skočic, aľe on frišni buł, skorši on do ňej kopnuł. Jak on kopnuł do ňej, tak ta mačka śe rozľala na koľimaž, a to bula ta stara kačmarka, striga. Jak vešoł dnu, ta už mał šicko svojo nahotoveno. Všednuł sebe na koňa a išoł na koňec dzedzini. Vešoł do krajnej hiži a pitał śe: „Cetko, dze je najbližša cesta ku princeźňe?“ Pastirka mu povedzela: „Tu je, mladi človeče, najbližša cesta prez ľes, aľe na koňu ňemožeš isc. Ňemiśľi sebe, že ja potrebujem tvojeho koňa. Ňehaj ho kemu sceš, bo mňe ho ňetreba. Ľemže ja ci na dobre povedam, že prez koňa skorši pridzeš ku svojej princeźňe. Tak on koňa ňehał a pošoł sam prez ľes. Išoł on dva dňi i dva noce i prišoł ku veľkej vodze, co tamadz ľem na šife mohol prejs'. Tak on śe starał i povedał sam ku sebe: „Už som teraz tu, aľe jak ja prejdzem. Šifi ňevidno“ ... Hodzi po ľeśe, vidzi jedneho veľkeho orła. Ten oreł jedneho zajaca žreł. Tak Janko hvareł: „Kebiś ti mňe, orłu, preňesoł prez tu veľku vodu!“ Oreł, jak zožreł teho zajaca, kivnuł s hlavu na Janka, žebi prišoł śednuc sebe na orła. Jak Janko śednuł na orła, oreł stanuł a puščił śe prez vodu. Tak ho na druhu stranu poňesoł. A Janko zaś hvareł: „Kebiś ti, orłu, poňesoł mňe až ku temu mestu, dze princezna, ta bi to dobre bulo!“ Tak oreł ho vľekoł až ňedaľeko mesta. Tam oreł sebe śednuł a Janko ś ňeho zešoł dolu a povedzeł: „No, orłu, co ja ci budzem za to dłužen, co śi me preňesoł a co śi mi tak dobre zrobił?“ Oreł śe odrazu ozvał: „Co mi budzeš dłužen, maš šumnu šabľu, otňi mi ś ňu hlavu.“ A Janko naňho kukał: „Jak ja ci to možem zrobic, tiś mňe dobre zrobił a ja ci teraz zato otňem hlavu?“ Oreł nato povedzeł: „Ked ja ci dobre zrobił, ta i ti mňe muśiš ocac hlavu, bo ked ti mňe ňeotňeš hlavu, ta ja ce zmarňim.“ Tak Janko vicahnuł šabľu a išoł mu scinac hlavu. Oreł nato: „Čekaj, jak mňe zotňeš hlavu, ta viber ze mňe śerco, rozrež na poľi a veź ho sebe. Co sebe budzeš žadac, ta śe ci staňe, ked to śerco otvoriš a povješ: To scem, to žadam! A teraz mi zotňi hlavu!“ Tak Janko mu zocał hlavu. Vikopał jamu zo šabľu a tam orła vložił, śerco vibrał, rozrezał ho na poľi a všturił ho

do bjelej hustečki a odložił do kešeňa. Orła zahrebał a odešoł dalej. Šoł sto kroki a sebe miśleł: „Či to može bic pravda, co ten oreł povedał?“ Vibrał śerco z kešeňa, otvoril ho a povedzeł: „Ňech staňu sto dukati prede mnu!“ Ta už buli pred ňim s pejc kroki. Tak on ich dzvihnuł a odložił. Dzvihnuł čapku s hlavi a povedzeł: „Hoc śe už mňe princezna ňedostaňe za ženu, ta budzem mac z čeho žic, ked to śerco mi budze tak služic.“ Prišoł dnu do mesta, vidzeł všadzi zastavi po domoch. Išoł do karčmi, do jedneho žida, a pitał śe, co nove? Žid mu povedał: „Ta velo nove. Jedna princezna, z teho mesta kralova cera, skapala už šesnac roki a teraz śe prinavracila. Jeden šifkapitan ju viślebodził, ta śe teraz vidava za ňeho; zato taka velka radosc.“ Janko śe pita: „A preco ňet tu ludzi v karčme, aňi po ulicoch ňevidno?“ „Preto, bo v kralovskim dome všadzi stoli porobene po zahradoch, dze lem jaki płac jest, ta všadzi jedza; piju, chudobne i bohate; darmo davaju. Janko poveda: „Čuju, paňe, oňi maju velki płac, ňech tjež porobja stoli, łavki a mi tjež budzeme davac jesc a pic a ešči dześec grajcari každej osobe, chtera tu pridze. Daju vibubnovac po mesce, že chto tu pridze, do ňich, dostaňe jesc i pic i dześec grajcari zadarmo.“ Kačmar poveda: „To śe staňe šicko, lem peňeźi!“ Janko vibrał 100 dukati z kešeňa a dał ich kačmarovi. Kačmar poveda, že to budze ešči mało, bo že naródu velo v mesce. Tak Janko povedał: „To ňič. Peňeźi dosc. Lem treba porichtovac stoli a šicko co treba.“ Ta kačmar poririchtovał šicko medzi troma hodzinami, i vibubnovac dał. Tak ludze s kralovsk'eho dvora pošli šicke, bo tam ňedavali peňeźi. Kral śe pitał svojich dvorňikoch, že dze ten narod pošoł? Tote mu povedali: „Bulo bubnovano, že chto pridze do karčmi, dostaňe jesc i pic a dześec grajcari zadarmo, ta preto ten narod ztadzi pošoł.“ Kral śe pohňevał a šoł do hiži a povedał tak co i jeho princezna čula: „Ta, či to hirali tako panove, jako to śe stalo? Teraz mame isc ku priśahe, ta ludze pošli het! Jeden človek dał vibubnovac, že chto pridze do karčmi, dostaňe jesc i pic i dześec grajcari zadarmo. Ta zato ludze ztadzi, z mojho burku, poodhadzali. Rad bi ja teho vidzec, co to za človek može bic, že on kralovi zlosc robi?“ Druhe panove śe ozvali: „Treba ho dac, najjaśňejši kralu, tu došikovac pred ňich, ta ho uvidzja.“ I princezna lecela ku kralovi, jak čula ten hir a povedala: „Tatušku, ňech lem ho daju došikovac, co to za jeden može bic, že on śe panovi calej krajini procivi?“ Hibaj šifkapitan povedał, že

naco ho maju dac došikovac? Aľe kraľ posłał svojich sluhoch, žebi še doraz postaviľ na kraľov rozkaz ku kraľovi. Pošľi dvome sluhove do tej karčmi a povedaľi kačmarovi: „Dze ten pan, co to dava jesc, pic i dzešec grajcari?“ Kačmar povedał: „Tam je pri ľudzi v zahradze, ten co ma zlatu šabľu.“ Oňi dvome šľi ku ňemu a mu povedaľi, že pan kraľ mu dał odkazac, žebi doraz prišoł pred kraľa. Aľe Janko povedał, že kraľovi tak akurat daľeko ku Jankovi, jak i Jankovi ku kraľovi. Te pošľi nazad, sluhove. Kraľovi tak povedaľi, jak Janko dał odkazac. Doraz jak princezna to čula, ta jej solzi z očoch viľeceľi a ľem kraľovi povedala: „Podzme mi, tatušku, ku ňemu, že ho uvidzime.“ Ona už mišľela, že ten šmeli muši bic — Janko. Aľe kraľ ňechceł isc. Princezna: „Ja pujdzem sama ku ňemu!“ Kraľ: „On še muši tu postavic o dve hodzini!“ Rozkazał, žebi šľi dve kompanie vojska po ňeho. Prišľi tam, do karčmi, a še pitaľi, chteri to ten pan? Kačmar im ukazał. Doraz ho vźaľi zo sebu do kraľovskeho burku pred kraľa. Jak tam prišoł, ta še ho kraľ pitał, že co je on za jeden? On kraľovi odpovedał: „Ja som hudobni človek, co aňi hudobňejši ňemože bic, zo šesdzešatejšedzmej krajini.“ Kraľ mu poveda: „Ked ti ši taki hudobni, zkadzi ti maš teľe peňeži, že ti ešči kraľovskej osobe možeš zlosc robic?“ „To mňe, pan najjašňejši kraľu, Panboh tak dał?“ I s tim, jak on tak rečovał, kraľ še nahňevał a skriknuł naňho: „Prataj še mi, ti naňičhodňik!“ Princezna bula v druhej hiži, ta čula Jankovu reč. Jak Janko povedał kraľovi „Ňech budu zdravi, najjašňejši kraľu,“ ta buhla do dzveroch, že ich rozčepila a priľecela. Kraľ: „Co to robiš?“ Ona: „Tatušku, to je moj chlop, ten me višľebodził, ňe šifkapitan!“ Tak kraľ povedał: „Idz nazad, moja dzjevko, do hiži, ja ho nazad vracim.“ Zavołał sluhu kraľ a povedzeł mu, že bi vracił teho mladeho človeka. Kraľ za ten čas, kim Janka vraciľi sluhove, opasał šabľu a dzjevki še pitał, či isce on ju višľebodził? Ona povedala, že hej, že on ma i ocovo zlate jabłuko a že on še voła Janko. Janko už buł v hiži, kraľ prišoł a še ho pita: „Jak ti še vołaš?“ Janko povedał: „Ja ňeznam, paňe, jak še ja vołam, bo ja mladi hlapec višoł z domu.“ Kraľ povedzeł: „A maš ti dajake zlate jabłuko?“ On poveda, že ňe. Kraľ še nato barz nahňevał. Vicahnuł šabľu a povedał: „Ked maš, ta rečuj pravdu, a ked ňe, ta ce pretňem.“ Tak Janko pokazał to zlate jabłuko. Tak kraľ mu povedał: „Vidziš, ti človeče, ti mňe tak nahňevał tri razi, žebi som ňeprijał za to cale mesto!“ S tim

kraľ zavołał princezu do hiži. Jak ona vešla do hiži, doraz ho obejmula a poboškala a solzi jej viľeceľi z oči; od radosci ňemohla aňi prehvarec. Kraľ ľem śe nato priźirał, tjež jak prez sebe, a Jankovi povedał: „Preco ti śi doraz tu ňeprišoł?“ Janko povedał: „Najjaśňejši oče. Kebi som o šickim rozpovedał, jak mňe śe vodzilo, ta bi zme muśeľi śedzec za puł roka!“ Tak kraľ vźał ich obidvojich do veľkej hiži, dze buľi hosce. Jak to vidzeł šifkapitan, ta sceł doraz uceknuc, aľe kraľ rozkazał sluhom, žebi ho ňepuščiľi. Potim kraľ začał rečovac, že Janko je vlasni a perši źac, ňe ten šifkapitan. Šifkapitana odsudziľi do śmerci do hereštu a Janko v druhi dzeň śe zosobašił s princeznu a žije pri zdravju, pri boskim božehnaňu až dodňeś dňa. A tam bula veľka hoscina, z kanonoch streľaľi, i ja tam buł, ňemaľi už co nabic, co šicko vistreľaľi, ta mňe vźaľi a nabiľi a vistreľiľi až do Hrabušic.

Zo Štvartku.*)

117. §. Ja som čitała raz taku rozpovjestku: Buľi dve śestri. Jedna buła hudobna, druha buła bohata. Ta hudobna sebe śč'ežovała, že ona je hudobna. Hłop ju barz trapił, povedzeł, že ona płana gazdiňa, že ňezna tak gazdovac jak jej śestra. Že jej śestra ma šickeho dosc, a on že tak č'ežko robi, a ňema ňič'. Ta pošła śe žałovac tota hudobna ku totej bohatej śestre, že jej hłop ju barz trapi, že śestra ma šickeho a ona ňič'. Śestra jej povedzeła: „Ked to sceš mac, co ja, ta pujdzeš se mnu. Pujdzeš se mnu o dześatej hodziňe na jednu łuku, aľe ľem ked śe ňebudzeš bac.“ Ona povedzeła, že ňe. V druhi več'ar preci pošľi obidve. Tak jak prišľi na tu łuku, tota bohata zavołała: „Pan Vekutovski, ňech ľem pridu von!“ Višoł jeden veľiki pan. Mał ž'eľeznu paľicu a śe jej pitał: „Co bi śi rada?“ Ta ona povedzeła: „Ja ňič', aľe moja śestra. Ona sce tak mac šickeho jak i ja.“ On povedzeł: „Daj hev mały paľec!“ Vźał pjerko a vipuscił jej kervi z małeho palca a napisał jej meno s tu kervu na svoj papir. Ta hudobna śe pitała, že co ma teraz robic, žebi buła bohata? On jej povedzeł, žebi v ňedzeľu ňeobľekła košuľu, aňi žebi śe ňeučesała, aňi žebi ňešła do koscela, ta že budze mac tak šickeho jak i jej śestra. Ta hudobna v peršu ňedzeľu

---

*) Rozprávala Mária *Staś*, r. *Sagula*, 46-ročná, rodom zo Štvartku. Zápis vo Štvartku v krčme Fischmanna 2. sept. r. 1904.

pošła ku tej bohatej śestre a počała płakac, že jak ona budze, keď ňedzeľa a aňi še ňemože obľesc, aňi do kosceła isc, aňi še učesac, že ona radši ňebudze bohata ... Ta bohata jej povedzeła, že privikňe ku temu, že bi ľem tak robiła, jak jej kazał Vekutovski. Ta hudobna to ňemohła sterpec, tak še priznała svojemu hłopovi, co zrobiła. Hłop ju počał potim bic, že on ňesce take vražki v dome mac, že on budze spravedľivo žic, hoc budze i daľej č'ežko robic. Pošła ona ku tej šestre bohatej nazad a povedzeła jej, že ona ňehodna to zrobic, co žada Vekutovski. Bohata šestra jej povedzeła, že ked še sce od vražkoch ośľebodzic, ta žebi dała sebe ž'eľezni harenc zrobic, žebi jej dostał až po pľeca, potim že pujdu zaś na tu istu łuku a jak Vekutovski vindze von a jak še jej budze pitac, preco ňesce bic bohatu, žebi ten harenc hitro położiła sebe na hłavu, bo že ked ňebudze mac ten harenc na hłave, ta ju zabije, ked ju uderi. Oňi prišľi na tu łuku. Ta bohata zavołała: „Pan Vekutovski, ňeh pridu von!“ On s hrubim hłasom odpovedzeł: „Co bi śi rada?“ „Ta ja ňič'. Aľe moja šestra ňesce bic povraženа.“ Vekutovski jej virucił von ten papir, na fterim bulo jej meno do vražkoch napisano. Potim ju uderił s tu ž'eľeznu paľicu... Ona tak spadła, co ju ňemohła šestra okriśic, až že ju zahłušił. Dłuhi čas ju kriśiła šestra kim ňeprišla ku sebe. Potim pošľi do domu. Hłop še jej pitał, tej hudobnej, dze buła? Ta ona mu povedzeła, že buła vracic totu vražedeľňicku vec od sebe. Potim została tak hudobna jak perši buła. Raz pošła do svojej bohatej šestri. Ta ľežeła barz hora na posceľi a veľiki smrod pri tej posceľi čuła, a pri stoľe veľiki pach. Tak še pitała ta hudobna: Preco taki smrod pri ňej, co ňemože potrimac, a pri stoľe jak kebi najpachnucejše ruže buľi. Tak ta bohata hora povedzeła: „To ti tak, šestričko, budzeš pahła, jak te ruže, co jich ňevidziš, pahnu pri stoľe, a ja tak budzem śmerdzec, jak tu čuješ pri mňe. Bo ja už od teho vražedeľňictva odstupic ňemožem. I ti bi śi ňebuła mohła odstupic, kebis' buła hoc ľem rok v ňim.“

Ta tota hudobna pošła nazad do domu. Aľe jej ňedało sumeňe pokoja a še zaś navraciła ku šestre. A tam vidzeła pod prahom v hiži jednu veľiku č'arnu śviňu, a dvanac praśeta ju cicaľi. A šestri ňebuło na tej posceľi. Ta ona vibehła na dvor kukac, dze še jej hora šestra z posceľi podzeła? Aľe ona ju ňevidzeła ňigdzi. Ta pošła nazad do domu. Po kratkim čaśe pošła zaś tam; ta šestra už zaś ľežeła na posceľi. I še jej pitała: „Ta dzeže śi buła, šestričko,

ked ši taka słaba? Ja som tu buła a som ce v posceľi ňenašła, ľem som vidzeła pod prahom jednu veľiku šviňu i s dvanac prašetami, co ju cicaľi, a ti aňi ňemaš taku v tvojim dvore?“ Ta hora tak jej povedzeła: „Co ši, šestričko, tu šviňu vidzeła, ta to som ja; te prašeta, co ju cicaľi, to mňe tak budu cicaľi za ľudsku hudobu, co som ju odbirała ľudzom z vražedeľňictvom.“ Tak ta hudobna šestra jej povedzeła: „Či už na švece ňet pre tebe ňijakej pomoci?“ Ta hoŕa jej povedzeła, že ňe, že ona je už na veki zatracena. Fto še odda vražcom do moci, ten je ňeščešľivi jak na duši tak na ceľe.

Zo Smižian.*)

118. §. V jednej dzedziňe buľi trojme braca a maľi tri šestri. Dva braca buľi mudre; jeden buł głupi, vołał še Janko. Janko šestri varovał, ked te dva išľi do roboti. Prišoł raz jeden grof na štiroch koňi, s baku pohaňal, ku temu głupemu Jankovi, a pitał najstaršu šestru za ženu. „Paňe,“ poveda, „to ňemožem urobic, ňemožem ju dac, bo bi me braca zabiľi.“ Grof mu obecał šicko, že bi ju ľem dał, že on mu budze na pomoci. Janko mu ju dał. Prišľi te dva z ľesa: „Dze maš šestru?“ „Braciškove, prišoł jeden grof na dvoch koňi, dał som mu ju za ženu!“ „Ked ešče dachtoru šestru vidaš bez našej vedomosci, ta ce dobijeme.“ Na druhi dzeň odešľi do roboti, prišoł druhi grof: „Praceľku, daj mi stredňu šestru za ženu.“ „To ňeurobim, paňe, bo som včera dał najstaršu, a braca mi povedzeľi, že ked vidam druhu bez jich vedomosci, to me dobiju.“ Aľe grof ho upitał nateľo, že mu ju dał. Prišľi braca domu: „Ti głupi pše, dze maš stredňu šestru?“ „Braciškove, prišoł grof na štiroch koňi, ta som mu ju dał za ženu, bo me barz pitał.“ „Ked nam ešče i tu trecu šestru vidaš, ta ce zabijeme.“ Na treci dzeň prišoł treci grof, aľe na šesc koňi: „Praceľku, daj mi svoju najmlačču šestru za ženu.“ „To, ošviceni paňe, ňeurobim, bo mňe včera dosc nabiľi bratove, že som dve vidał, teraz bi me už zabiľi.“ Aľe grof mu obecał všeľiňeco, žebi še ňestarał, že mu budze na veľkej pomoci. Dał še upitac, a dał mu ju za ženu. Prišľi braca domu: „Ti głupi pše, dze je šestra?“ „Braciškove, prišoł grof na šesc koňi, tak som še dał upitac, a dał som mu ju.“ Ta bratove

*) Rozprával Ďuro *Čech*, rodom zo Smižian, 63-ročný, býval len v okolí svojho rodiska. Zápis v Smižanoch v krčme Koracha 30. aug. r. 1904.

ho barz zbiľi a vihnaľi ho od sebe. Išoł horami, ľesami, i dostał śe pred jednu veľku dźuru. Vpuscił śe dnuka do tej dźuri. Pridze ku dzverom, prinuceni buł kłopkac, bo už hładom mał zahinuc. Kłopka na dzvere i chto mu otvori? Śestra jeho, śestra jeho ta najstarša. „Ach, bracišku, dze śi śe ti tu vźał? Moj chłop ňe taki v parsoňi, jak buł po mňe; on šarkaň o dvanac hłavi. Jak pridze domu a ce tu najdze, ta ce zmarňi.“ „No śestričko, ked som ce mu dał za ženu, ta ozdaj budze mał ohľed na mňe?“ Pridze jej hłop do hiži: „Phi, ženo, tu človeča duša śmerdzi!“ „Ach, dušičko, dze bi śe tu vźała, vec tu aňi ptačka aňi hrobačka ňehirovac!“ „Phi, ženo, tu človeča duša śmerdzi, tu muśiš mac dakeho!“ „Mužičku, darmo, to muj brat tu.“ Vtedi šarkaň zodzeł zo sebe šarkaňovu skuru: „Ked śi ti najstarši brat, podz von, porubem ce na drobne treski, ked śi ti stredňi, podz von, zośekam ce jak čatinu, ked śi ti najmlačči, podz von, švagričku, na obed!“ Višoł Janko von na obed, tak śe ho šarkaň pitał: „Jak śi śe tu dostał, švagričku?“ „Tak som śe dostał, že me bratove nabiľi a vihnaľi od sebe, bo som tri śestri podarovał vam, tebe i tvojim bratom.“ „Naobeduj śe, švagričku, bo ja ňemam ľem tri hodzini śľebodneho času. Potim pozbiraš śe ode mňe, bo jak navľečem na sebe šarkaňovu skuru, ta bich som ce muśeł zabic. Dam ci jeden kudel (= śersc!) zo sebe, aľe sebe ho dobre schovaj. Ak budze na tebe źľe, ľem ho zhibňi, ja ci budzem na pomoci. A dam ci teraz jednu miš za kalafuza, odvedze ce ku mojemu bratovi stredňemu. A už śe ber ode mňe, švagričku.“ Odvedła ho tota miška až ku stredňemu bratovi. Prišoł Janko tam, kłopka na dzvere. Voła śestra jeho stredňa: „Vitaj, bracišku, dze śi śe tu vźał? Aňi muška, aňi braveňček tu ňedojdze. Moj chłop ňe taki v parsoňi, jak ked buł po mňe; on je oreł, nad šickima ptakami kraľ. Jak pridze, on ce zmarňi.“ „No, śestričko, ked som ce mu dał za ženu, ta ozdaj mi to ňeurobi!“ Skriła ho śestra. Pridze dnu jej hłop: „Phi, ženo, tu človeča duša śmerdzi!“ „Ach, mužičku dze bi śe tu vźała? Tu aňi braveňček aňi mušička aňi hrobaček ňedojdze!“ „Phi, ženo, tu človeča duša śmerdzi!“ „No, mužičku, to je moj brat tu!“ „Ked je najstarši, ňeh pridze von, porubem ho na haluški, ked je ten stredňi, ňeh vindze von, pośekam ho na papcun (= jedlo z múky, menšie jak halušky) a ked je ten najmlačči, ňeh pridze na obed!“ Višoł švager von. „Dze śi śe tu vźał?“ „Ja som buł prinuceni isc śvetom, bo bratove me nabiľi a vihnaľi me von z domu.“ „Tak

teraz poobedujeme! Ja mam ľem pejc hodzini śľebodneho času. Jak budzeš odchadzał ode mňe, dam ci jedno pjiro, aľe sebe ho dobre schovaj. Jak budze źľe na tebe, ja ci budzem na pomoci." Prišoł čas. Odebraľi śe od sebe. „Teraz ci dam, švagričku, muchu za kalafuza, odvedze ce ku najmlaččemu bratovi, ku tvojmu švagrovi a najmlačej śestre." Odvedła ho mucha ku moru. Pridze Janko, kłopka na dzvere. Otvori mu jeho najmlača śestra: „Ach, vitaj, bracišku, dze śi śe tu vźał, tu aňi ptačka aňi hrobačka ňechirovac?" „Ja, śestričko, som buł prinuceni sem prisc, bo mňe bratove nabiľi a odehnaľi, že som vas vidał grofom za ženi." „Bracišku, aľe moj chłop ňe taki v parsoňi jak ked buł po mňe. On je riba, kraľ nad šickima ribami. Jak on pridze domu, ta ce zmarňi." „No, śestričko, ked som ce mu dał za ženu, ta ozdaj ľem budze mał miłośernosc nade mnu!" Skriła ho do olmariji. Pridze riba dnukaj do hiži: „Phi, ženo, tu človeča duša śmerdzi!" „Ach, mužičku, dze bi śe tu vźała; tu aňi ptačka aňi hrobačka ňechirac." „Phi, ženo, tu človeča duša śmerdzi!" „No, mužičku, darmo, tu je moj brat!" „Tak ked śi ti najstarši brat, podz von, porubem ce na rezanki,*) ked śi ti postredňi, podz von, zrežem i tebe na rezanki, ked śi ti najmlači, podz von, švagričku, ku mňe na obed!" Janko višoł. „Vitaj, švagričku, dze śi śe tu vźał?" „Braca mňe nabiľi a z domu odehnaľi, bo som vam śestri za ženi dał. Ta bi sceł śestri i vas, švagrove, viśľebodzic. Ja už znam, švagrove, že vi sce zakľate grofove." Tak mu dał švager, co buł ribu, jedneho tatoša a povedzeł mu: „V tamtim ľeśe je Luciper, co nas zakľał. Ten ma mładu Terzipilonu za ženu. Pre ňu nas zakľał. Ked ju ośľebodziš, ta i nas i śestri viśľebodziš a Terzipilona budze tvoju ženu. A teraz śe už ber ode mňe, švagričku. Tu maš ešče šupinu ze mňe, sebe ju dobre zachovaj. Ked budze źľe na tebe, ja ci budzem na dobrej pomoci." S božu pomocu śe ztamadz odebrał, prišoł do teho ľesa. Narano po ľeśe hodzi, a tam bere Terzipilona vodu. Pridze on ku ňej: „Śedaj, Terzipilona, na koňa!" „Darmo śedam, bo ňebudzem tvoja!" Precik śedła ś ňim! Terzipilona buła pod Luciperom. Ked śedła, durkał Luciperov kuň v maštaľňi. Priľeci ku ňemu Luciper: „Co ci je koňu moj. Drahe vino piješ, hadbavne śeno žereš, co ci je?" „Mał śi peknu paňu, mac ju už vecej ňebudzeš!" „Koňu moj, dva korce oreškoch zhriźeme, dva ordovi vina vipijeme, dva fajki du-

*) rezanki (= rezance do polievky).

hanu vikurime, dva hodzini pośpime, dohoňime jich!“ Doľeceł Luciper ku Jankovi na svojom koňovi: „Co ci mam zrobic dźadu? Perša vina odpuščena...“ Vźał mu paňu, Terzipilonu. Na druhi dzeň Janko zaś išoł tam: „Terzipilona śedaj!“ „Darmo śedam, bo nas zaś ułapi!“ Śedła ku ňemu, dupka Luciperov kuň v maštaľňi... Priľeci Luciper do maštaľňi: „Koňu moj, co ci je, drahe vino piješ, hadbavne śeno žereš, co ci je?“ „Mał śi peknu paňu, aľe ju mac už vecej ňebudzeš!“ „Tri korce oreškoch zhriźeme, tri fajki duhanu vikurime, tri hodzini pośpime, dohoňime jich, dohoňime jich!“ Śednuł na koňa, ułapił Janka naraz: „Co ci mam zrobic dźadu? Ešči ci teraz darujem život, aľe ked mi to ešči raz zrobiš, co śi dva razi urobił, tak ci je po živoce!“ Na treci dzeň už zaś šoł Janko: „Tersipilona, śedaj na koňa!“ „Darmo śedam, bo nas zaś ułapi!“ Precik śedła ś ňim i teraz. Luciperov koň zaś durka v maštaľňi. Priľeci ku ňemu Luciper: „Koňu moj, co ci je? Drahe vino piješ, hadbavne śeno žereš, co ci je?“ „Mał śi peknu paňu, aľe ju mac vecej ňebudzeš!“ „Štiri korce oreškoch zhriźeme, štiri ordovi vina vipijeme, štiri fajki duhanu vikurime, štiri hodzini pośpime, dohoňime jich, dohoňime jich!“ Śednuł na koňa, ułapił Janka: „No, dźadu, teraz už ci život ňedarujem. Ta co ci mam zrobic?“ „Porubaj me, a do meha me polož, preveś me prez koňa“... Tak mu zrobił. Porubał ho, zavjazał do meha, preveśił ho prez koňa a puscił koňa. Luciper pośekał i kudel, pjirko i šupinu, chtere Janko u sebe nośił. Keľo razi do ňich śeknuł, teľo razi švagroch zaboľeło. Už vedzeľi, že je źľe na Janka. Zabraľi śe hľedac ho. Dozreł ho jeho švager oreł. Chvizdnuł na tamtich dvoch svojich bratoch, priľeceľi: „No tu je naš švager už mertvi!“ Pozhaňaľi živu i umartu masc, vipłokaľi ho v korice a poskładaľi ho na živeho. Potim mu daľi takeho isteho tatoša, jakeho mał Luciper, aľe silňejšeho: „Teraz už, švagre, idz po Terzipilonu.“ Śednuł na tatoša. Pridze ku moru: „Terzipilona śedaj!“ „Darmo śedam, bo nas zaś ułapi!“ „Ňeboj śe, dušo moja, už mu je amen, bo moj tatoš silňejši od jeho tatoša.“ Śedła ś ňim na tatoša. Luciperov kuň dupka zaš v maštaľňi. Priľeci ku ňemu Luciper: „Koňu moj, co ci je? Drahe vino piješ, hadbavne śeno žereš, co ci je?“ „Mał śi peknu paňu, aľe ju vecej mac ňebudzeš.“ „Pejc korce oreškoch zhriźeme, pejc ordovi vina vipijeme, pejc hodzini pośpime, pejc fajki duhanu vikurime, dohoňime jich, dohoňime jich!“ „Ej, vera jich ňedohoňime, bo Janko ma tatoša silňejšeho ode mňe. Koňec i tebe

i mňe.“ Teraz Luciper vidzeł, že svoju ženu utracił, bo jeho kuň buł słabši od koňa Jankoveho. Povedzeł: „Koňu moj, vindzi na najviši verch a skoč se mnu, že me zabiješ i sam śe zabiješ, žebi śi ňebuł zahaňbeni.“

Janko tak viśľebodził Terzipilonu, chteru sebe vźał za ženu, aji troch švagroch aji tri śestri viśľebodził, a vźał ku sebe aji svojich dvoch bratoch a tak žiľi dłuho vespolek.

Z Markušoviec.*)

119. §. Buła jedna macoha, ta mała dve ceri, pastorkiňu i svoju vlasnu. Raz v źime posłała tu pastorkiňu na oheň. Prišła pastorkiňa za dzedzinu daľeko do poľa, išła, dze vidzeła śvetlo. Našła tam jeden budinek, tam śe śveciło. A tam čorci tancovaľi. Tak ju vołaľi na taňec jeden pred druhim: „Dzevečko, podz so mnu na taňec.“ Ona odpovedała: „Jakže možem isc, ked ňemam šumne grati. Ňemam šumnu hustku.“ Druhie raz ju zaś vołaľi, ta odpovedzeła: „Ňemam šumni fartuch!“ Treci raz odpovedzeła, že ňema šumni lajbľiček, štvarti raz, že ňema šumnu kidľu, pjati raz, že ňema šumnu kośenku (= hustečku na šiju). Potim zaś hvareła, že ňema šumne čižmi, zaś, že ňema šumnu pantľiku, šumnu košuľu, šumnu šnurku do vlasoch... Ta potom jej to šicko čorci nanośiľi, całe obľečeňe, co jej buło treba, v tim uderiła dvanasta hodzina a djabľi śe prepadľi. Pastorkiňu Panboh zahraňił od djabľoch, ona sebe nabrała ohňa a prišła do domu. Macoha śe jej pitała, dze buła na ten oheň a zkadzi vźjała take šumne grati a jej jich barz zavidzeła. Ta povedzeła: „Ztamadz mam šumne grati, dze som na oheň buła.“ Macoha śe zlakomiła, že tota taka priokrata, že ma šumne grati, a na druhu noc posłała svoju ceru na oheň. Prišła jej cera do teho isteho domu, dze śe śveciło. Tam djabľi zaś tancovaľi, ta ju vołaľi na taňec. Aľe ona rozpovedzeła, že ňema šumne grati a šitko virachovała naraz, jedno za druhim pospolu. Tak śe jej naraz šitko staviło. Vźjaľi ju potom medzi sebe na taňec a tak ś ňu tancovaľi, kim ju na folti ňerozterhaľi. Mac ju čekała do rana, potom ju išľi hľedac, ta našľi z ňej ľem kosci a folti z cela.

*) Rozprávala Zuzka *Šimšai*, rodom z Markušoviec. Zápis v hostínci Holendera 28. aug. r. 1904.

Z Harihoviec.*)

120. §. Buł jeden človek, htoreho vołaľi hładujuci Macej. Mał śedzem dzeci, ośme śe mu narodziło. Ta ňeznał co ma urobic od trapeňa, bo ňemał jim dac co jesc. Tak vźał porvaz a išoł śe do ľesa obeśic. A ked kukał, dze bi našoł mesco na strome śe obeśic, prišoł ku ňemu ďabol a śe ho pitał: „Čo hľedaš, Maceju?" „Hľedam, bo tu ma bic na tim strome veľo Božej miri, ta ju chcem vźac a vas pujdzem z pekła vikuric von." A ďabol śe na to zľeknuł a mu povedał, že bi to ňeurobił, že mu za to on dobre zapłaci. Ta śe ho pitał, že keľo žada? Macej hvareł, že cent złata ked da, ta jich ňevikuri z pekła. Ta ďabol śe začał jednac, že dakus meňej, že to je priveľo. Aľe Macej hvareł, že ňič ňeda tuňši, ľem za cent złata. Hładujuci Macej złato vźał a prišoł domu. A povedzeł žeňe svojej: „No, pater, ženo moja, už ňebudzeme vecej hładovac!" Ta posłał doraz kupic maľe praśeta a dał jich upjesc a śe barz radovaľi, že už ňebudu vecej hładovac. Ked ďabol prišoł do pekła, ta śe ďablove radziľi, že to mu veľo zlata daľi, cent. Ta jeden ź ňich vikriknuł: „Ja pujdzem ku ňemu. Bo ja som najmocňejši medzi vami ďablami." Ta śe posbirał a prišoł na ten śvet do hładujuceho Maceja: „Ti, Maceju, mi zme ci daľi veľo złata, ta teraz budzeme śe pasovac. Fteri budze mocňejši, ta budze jeho złato!" Macej hvari tak: „Ja śe s tebu ňebudzem pasovac, bo ja som barz mocni, aľe ja mam jedneho stareho dzedu, fteri ma už dzevedześacdzevec roki, už aňi ňehvari, ľem tak murči, ta podz, ukažem ci dze je, v ľeśe śpi!" Prišľi do ľesa: „Dzedo, stavajce, pujdzece na pasi s totim ďablom!" A stari medzvedz, jak vidzeł, že do dziri mu idze dafto dnu, ułapił ďabla za pasi, ta dobre v ňim kosci ňepołamał, ľedvo śe mu ďabol z rukoch vidrapał... Čert ucekał do pekła jojčajuci, a hvarił, že aj dzedo Macejov, taki stari co aňi hvarec ňezna, je taki mocni, že aňi ďabol ňezmože ho. Ta ďabľi zaś kunštovaľi, že jak maju od Maceja toto złato odebrac. Ta jeden vikriknuł, že on zna najľepši ucekac, že ked jich Panboh z ňeba vihnał von, ta aňi Mihal archanďel ho ňemohoł ułapic, tak znał on ucekac... Ta on pošoł ku Macejovi a mu hvareł: „Ti, Maceju, ti śi veľo złata od nas vźał, ta teraz, fteri budze z nas dvoch ľepši znac ucekac, teho budze złato!" „No, hvari, ta ľem to, ja ňebudzem

*) Rozprával Ján *Kuvčák*, rodom z Harihoviec. Zápis v Harihovciach v školskej budove 21. sept. r. 1898.

s tebu ucekac, bo ja ked bi som śe rozbehnuł, ta budzem ucekac tak hodńe, že až vam pekło rozbijem a vas von vižeńem. Aľe ja mam takeho sina co ma dzevec roki, šoł teraz do ľesa, pod krak sebe ľehnuc, ta budzeš ś ńim ucekac!“ „No ta podzme ku ńemu,“ hvareł ďabol. Ta prišľi do ľesa. Ta hvareł hładujuci Macej: „Sinu moj, Janču, stań hore a behaj s tim čertom, fteri budze z vas dvoch ľepši znac ucekac?“ A tam spał zajac, bo znał Macej, že ten zajac tam śpi každe poledńe. Ta zajac śe zľeknuł, jak prišľi tam a jak Macej skričeł: „Janču, sinu, stavaj a behaj s čertom, fteri budze z vas dvoch znac ucekac!“ Ta ucekaľi; ďabol bi buł dohońił zajaca, aľe mu noha vľeceła do śiśľinej dziri. Ta kim vicahnuł nohu z dziri, ta śe zabavił a zajac uceknuł. Ta ďabol prehrał stavjanku. Pošoł nazad płačuci do pekła a hvareł jim, ďablom v pekľe, co śe mu stało, že ľem s jeho sinom ucekał, co dzevec roki mał, a ńemohoł ho ułapic. Ta ďabľi śe nad tim barz zarmuciľi, že to preci veľo złata mu daľi. Ta ešči jeden vikriknuł tak: „Ja znam barz strašic, ta ja pujdzem ku temu Macejovi a ja budzem ho strašic. Ja vihram toto złato!“ Ta prišoł na ten śvet ku Macejovi: „Maceju, čuješ ti, mi zme ci daľi dužo złata. Ta teraz budzem ce strašic, a ked śe ńebudzeš bac, ta budze tvojo złato. No ta čuješ, Maceju, ti pridzeš do pekła, bo ti całi život ľem s ďablami maš robotu,... na žaravich uhľoch budzeme ce paľic...“ A Macej hvari tak: „Ta dobre, vtedi mi budze cepło, hoľem to ja budzem v pekľe...“ „A ńebojiš śe?“ „Ńebojim, to mi budze dobre!“ „Vo smoľe ce budzeme varic!“ „To ešči budze ľepši, budze mi skura dluhši trimac,“ a nato Macej skriknuł na svoju ženu: „Ženo moja, poc ľem hev, odber temu ďablovi gusto od tich peńeźi!“ Žena priľeceła rozhńevana a vźała do ruki pjest a on, hłop, ułapił ďabla za rohi. Žena ho tak biła s pjestom, že śe barz pitał, že bi ho už ľem puščiľi, že on ńigdaj vecej ńepridze už po toto złato. Ta ho potim puščiľi. Ta priľeceł do pekła, barz jojčajuci, že Macejova žena horša jak sto ďabľi: „Mi znamc mučic v pekľe, aľe ona ľepši. Hroźńe mńe ona biła i s jej chłopom. A jej hłop śe ńeboji ńijakeho strašeńa, ta som mu priśľubił, že už ńepridzem po złato!“ Aľe Macejovi raz prišła hodzina, že mušeł zomrec. Jeho duša prišła pred tron Boži a kłopała na dzvere ńebecke. Svati Peter otvorił a pitał śe, chto je to? „Duša Maceja hładujuceho!“ „Ti śi tu nesuca, bo ti za całi život svoj śi ľem s ďablami zaobchadzała!“ Płačuci išła ku pekłu. Aľe ďabľi to zbačiľi, že duša

Maceja idze do pekła, ta pozaviraľi šicke vrata a brani pekelne, že bi ňeprišła do pekła a ňepuščiľi ju; ta ňeznała, dze še ma podzec. Ta še vraciła nazad do brani ňebeckej. Ta sebe tam šedła. Ta šedzi tam až po dňešejši dzeň. Jak zomreme, ta ju tam uvidzime v braňe ňebeckej šedzec, bo ju ňepuščiľi aňi do ňeba aňi do pekła. Do ňeba ňebuła suca a v pekľe še jej baľi.

121. §. Buł jeden stari pan za starich časoch. On buł barz bohati. Ta sebe sceł vźac za svoju paňu jednu mładu kisasoňu, htora barz šumna buła. Ona ňesceła za ňeho isc. Aľe jej rodziče ju barz šiľiľi, že budze veľka paňi pri ňemu. Aj oňi že budu maľi veľiki honor pri jej panovi. Ta ona pošła za ňeho. Raz pan sebe ľehnuł večar a ked še prebudził, ňenašoł paňu doma a ked prišła domu, ta še jej rovno pitał: „Dze ši buła tak dłuho?“ Ta povedała: „U mojej maceri!“ Aľe jeden raz prišła už barz ňeskoro domu. V mesce buł taki običaj, že fto po dzevjatej hodziňe buł na uľici, ta ho vźała varta nocna. A maľi pred koscelom stoł, ta na ten stoł mušeł stanuc. Ta tam stanuc, to buła veľika haňba. Ta vtedi zamknuł dzvere a kukał na obłok, co jeho paňi budze hvarec? Ta jak prišła domu ku dzverom a vidzeła, že su zamknute, ta začała vołac na svojeho pana, že bi jej otvorił. On jej hvaril, že jej ňeotvori, že ju veźňe varta a budze mac jutre rano haňbu, ked hodzi za druhima. Ona še ho pitała, aľe darmo. Jak začaľi dzvoňic, ta už znała, že pridze varta nocna, a že ju veźňe, ta vołała na svojeho pana: „Podz von, drahi moj hłope, zrobim destament, a potim skočim do studňi, co pod obłokom. Šati svojo davam na hudobu, a svojo peňeźi šicko tebe, moj drahi hłope, a potim vźała veľiki kameň a ruciła do studňi a on segin stari, mišľeł, že ona skočiła do studňi, ta še zľeknuł a ucekał dołu sujdami a kričeł: „Moja žena še mi v studňi zatopiła!...“ A ona še mu za dzvere skriła. Jak on višoł von, hitro zavreła dzvere za ňim, a na obłok do hiži ľeceła a jeho vonka ňehała v gačoch, v košeľi. Ked prišła nocna varta, ta še ho pitała: „Co robiš v noci na uľici, mušime ce brac.“ A on še jich pitał, bi ho ňebraľi, že še mu tak a tak stało, že ho žena vimkła. Aľe žena jeho na obłok kričeła: „Ľem ho berce, ľem ho berce, bo on mňe moj mładi život zahubił a on teraz za druhima hodzi!“ Varta hceła mu prebačic, aľe ona kričeła na obłok, že ked mu prebača, ta ona jich jutre obžałuje, že on mładu ženu ňeha, stari hłop, a za druhima hodzi. Ta ho vźała varta a ho postaviła

tam pred koscel na stoł, dze veľka haňba buła. — Ja to jim tu povedał, že bi každi znał, jaka je žena verna hłopovi. Hłop jej prebači a ona jemu ňe.

Z Harhova.*)

122. §. Buła jedna stara barz bohata žena. Ňemała žadne dzeci. Vše płakała, že kemu ona svojo peňeźi zohabi? Prišoł jeden dźad. Śe jej pitał, že co płače? „Jak bi som ňepłakała, ked som barz bohata a ňemam žadne dzeci, ňemam kemu bohactvo zohabic.“ Dźad povedał: „Idzce do mesta, a kupce jake najkrajše jabłuko jest v całim mesce. Keľo budu pitac za ňeho, teľo dajce. Jak pridzece domu, ta šupu ś ňeho okrajce, stredek zjedzce a šupi odłožce do hustkoch za pec a na rano najdzece šumne dzjevče. Tak ho okupajce a do hodbavnich hustkoch ho povice.“ Ta ona išła do mesta a kupiła jake najkrajše jabłuko buło a dała za ňeho pejc zlati. A tota žena, co od ňej jabłuko kupiła, vołała ju nazad, že jej vida z tich peňeźi, aľe ona śe ňevraciła, ľem ucekała domu a tak zrobiła, jak jej kazał ten dźad. Tak na rano našła pekne dzjevče, Marinku. Jak mała dvanac roki Marinka, hodziła ku jednej studňi po vodu a tam hodziľi ku tej studňi dvanac zbujňici. Oňi toto dzjevče chceľi ukrasc. A najmlačči povedał, že ňe ukrasc, aľe isc ku jej matke a kupic ho. Jak prišľi ku matke, ta obecaľi jej štvortku dukatoch. Ona jim ho dac ňechceła, aľe jej povedaľi, že mu barz dobre pri ňich budze. Tak ona jim ho obecała a jim povedała, že jak oňi ho budu mohľi vźac? Že bi ju vźaľi — jak pujdze zaś ku studňi po vodu. Marinka vonka buła a počuła, že ju matka predała. Tak povedała matke, že ona vera ku tej studňi po vodu ňepujdze. Aľe muśeła isc. Jak prišła po vodu, tak ju zbujňici vźaľi zo sebu. Na perši dzeň, ked išľi na poľovku, ju zohabiľi doma samu a jej daľi robotu: Šicko popratac v hižoch. A jej zohabiľi štvertku perscenkoch na baveňe. Jak mała hiže popratano, tak śedła sebe a baviła śe. Prišła ku ňej jedna striga a tak povedała ku sebe: „Jest tu v tim zbujňickim zamku jedna pekna panna, ja ju zamordovac muśim!“ Śňała svoj perscenek a dała dzjevčecu na ruku; dzjevče

*) Rozprával Martin *Briňarski*, 22-ročný, rodom z Harhova, od 6. roku veku svojho do 10. roku žil v Harihovciach, potom zas v Harhove až do 21. r. veku svojho; teraz slúži v Levoči. Zápis v „Mestskom hoteli“ v Levoči 4. sept. r. 1904.

doraz zomreło. Prišľi zbujňici domu, išoł mładi do hiži, našoł ju už ľežec zomretu. Višoł vonka, ta povedał: „Braci, kamaraci, už naša panna ľeži na hiži!“ Hitro vešľi dnuka a sejmaľi jej perscenek dołu, — a ožiła. Na druhi dzeň zaś išľi na poľovku, a zohabiľi jej tu istu robotu, hiže pratac, a na baveňe zohabiľi jej štvertku granatkoch. Jak ona šitko popratała, tak sebe zaś śedła a baviła śe s granatkami. Zaś prišła ta striga ku ňej a povedała tak ku sebe: „Jest tu v tim zbujňickim zamku jedna pekna panna, už som ju raz zamordovała a zaś žije!“ Ona vźała svojo granatki zo šiji a położiła dzjevčecu, a dzjevče zomreło. Prišľi domu zbujňici, zaś išoł do hiži mładi a našoł pannu ľežec. Višoł vonka: „Braci, kamaraci, už naša krasna panna ľeži na hiži.“ Vešľi dnuka, sejmaľi jej granatki dołu a zaś ožiła. Na treci dzeň zaś jej tu istu robotu zohabiľi a na baveňe štvertku gomboškoch jej daľi. Jak ona svoju robotu zrobiła, tak sebe śedła na źem a baviła śe. Prišła striga: „Jest tu v tim zamku jedna pekna panna, už som ju dva raz zamordovała a zaś žije!“ Vźała svoju gombošku z vłasoch a štihła jej ju do hłavi, a ta gomboška tjež buła vražecka jak perši perscenek a granatki. Marinka doraz zomreła. Prišľi zbujňici domu. Išoł mładi zaś do hiži a višoł vonka a tak povedał: „Braci, kamaraci, už naša pekna panna ľeži mertva na hiži!“ Tak oňi už ňemohľi najc, co jej buło. Daľi jej trunnu zrobic a do svojej veľkej zahradi na jeden stoł ju postaviľi, a šicke śe za ňu postreľaľi. Koło tej zahradi hodził jeden mładi grof na špacirku, v koču. Tak on vidzeł, že tam śe daco v tej zahradze błišči. Posłał kočiša patrec, co je tam? Kočiš prišol nazad, ta povedał, že tam dvanac hłapi ľeža postreľane a medzi ňima na stoľe trunna ľeži. Grof pošoł opatrec, co je v tej truňňe. Trunnu otvorił, tak vidzeł, že jest v ňej jedna pekna panna. Tak on ju vźał zo sebu do koča. Jak prišoł domu, tak ju dał do svojej hiži pod posceľ a ňikeho ňechceł dnuka pušcic do hiži. Zbačiľi rodiče, že on daco ma v hiži, tak on muśeł jim ukazac, co to je? Jak rodiče opatreľi, tak povedaľi, že muśi śe jej pohreb zrobic, že mertvu ňemože v hiži trimac. Tak oňi ju zpod posceľi vicahľi a chceľi ju učesac pred pohrebom. Jak ju začaľi česac, ta jej tu vražecku gombošku vicahľi s hrebeňom. A ona ožiła a povedała grofovi: „Na co ti śi me tu doňesoł. Mňe tam na druhim śvece barz dobre buło!“ Tak on povedał jej: „Ja ce chcem vźac za ženu! Za to som ce doňesoł a viśľebodził.“ Tak śe posdavaľi a do śmerci vedno dobre žiľi.

Z Jablunova.*)

123. §. Buł jeden kraľ, chtori mał troch sinoch. Te trome sinove śe tak poradziľi, že oňi chcu isc śveta skuśic. Tak śe pitaľi svojeho occa, či jim dovoľi isc śvet opatrec. On jim dovoľił. Pitaľi od ňeho, že bi jim dał na cestu to, co oňi chcec budu. On śľubił, že jim da, a pital śe jich, co chcu mac od ňeho? Najsameperše najstarši sin povedzeł: „Daj mi, očče, jeden mješek peňeźi i jedneho koňa.“ Druhi sin tak isto povedzeł, že on ľem to tjež chce. Najmlačči aľe povedzeł, že on ňepita inše ľem koňa aji jeden kľučik, aľe že bi buł taki, chtori otvori každi zamek. A to śe mu stało. I oňi śe odebraľi z domu svojeho occa i pošľi vedno za cestu. I jak oňi išľi, prišľi do cudzej krajini. Vešľi na kavehauz i tam sebe rozkazaľi daco jesc. Aľe zapłacic, — peňeźi treba. Te dvome najstarše maľi peňeźi zapłacic, aľe najmlačči ňemał i pitał svojich bratoch, žebi za ňeho zapłaciľi. I oňi mu povedaľi: „Dobre, zapłacime teraz. I odešľi i zaś išľi vedno za cestu. Prišľi do jedneho mesta. Tam vešľi zaś jak običajňe na kavehauz i povedzeľi te dvome braca svojemu bratovi: „Ti, čuješ, ti ňebudzeš s nami jesc, bo peňeźi ňemaš, aľe budzeš našo dva koňe opatrovac, kim mi śe tu zabavime.“ Rozkazaľi sebe jedło. Oňi jedľi v hiži, kuharka jim nośiła na stoł, aľe tamtemu posłaľi jedło do maštaľňi. Tamtemu odňesła sama dzjevka teho pana, co buł jeho kavehauz, i pitała śe ho, preco on s tamtima ňejje, že takisto vipatra jak i oňi? On povedał, že on muśi jim służic. I povedała ona jemu: „Ked ti tim dvom służiš, ja ce budzem pitac, ked chceš, možeš aj mňe daco posłužic. Mam jednu ładzičku, barz mału a kľuč som od ňej straciła. A ňet tak'eho, chtori bi ju otvorił. V tej ładzičke jest jeden pokład, chtori ja od mojeho occa dostała. Ked ti to budzeš mosc vimiśľec, jak bi ti ju otvorił a isce ju otvoriš, to ja ci śľubim: Co v ňej budze, to ci dam.“ I on povedzeł jej: „Idz po ňu!“ Ona zabehła a priňesła ju. On ułapił, opatreł, viňał svoj kľuč i otvorił. V tej ładzičke śe našoł jeden złati pohar. I ona mu povedzeła: „Veź sebe ten pohar, som povedzeła, že ci to dam.“ I on vźał, podzekował jej, a zapravił ho svojemu koňovi do hvosta. A ona mu povedzeła, že je to taki pohar, co hockeľo budu ź ňeho pic,

*) Rozprával Andr. *Kromko*, 40-ročný, rodák zo Ščavnika v Sp., býva v Jablunove od 6. roku veku svojho. Zápis v Jablunove v krčme Šimonoviča 6. sept. r. 1904.

ta vše budze v ňim nal'ato. Jak śe pobiral'i jeho bratove na cestu i on ś ňima. Išl'i vedno. Tote śe sami dvome zo sebu rečoval'i a kl'učikar sam za ňima išoł a hvizdał sebe veśeło. I oňi počul'i a hvarel'i mu: „Čuješ, ti kl'učikar, čiś ti daco ňeukradnuł, že śi taki veśeł'i?“ On jim povedzeł: „Ja ňemam v sebe prirodzenej naturi, žebi som kradnuł.“ Išl'i dal'ej. Prišl'i zaś do jedneho mesta. Takisto vešl'i na kavehauz a te iste słova mu povedzel'i, co i predtim, ked do peršeho kavehauzu prišl'i, to jest, že budze jich słuhom. On vdzečňe privol'ił. Tim takisto jesc nośiła na stoł kuharka a jemu do maštal'ňi własna dzjevka teho pana. I takisto jak prišła ku ňemu, tak'e iste słova mu povedała, co na peršim kavehauźe tamta. I hvareła mu, že ona ma jednu ładzičku, od chtorej kl'uč straciła. „Totu ładzičku,“ hvareła, „mi ocec dał a tak mi povedzeł, že v tej ładzičke jest jeden taňer złati i jedna łožka złata a jeden obrus. Ked ti tu ładzičku otvoriš, ja ci darujem, co je v ňej.“ I on jej povedzeł: „Idz po ňu!“ Ona pošła i priňesła ju. On ju opatreł, vźał svoj kl'uč i otvorił ju. Ona mu povedzeła: „Co som ci śl'ubiła, to ci i dam, to sebe veź.“ A tak mu povedzeła: „To je taki taňer, co hockel'o ź ňeho jesc budu, ta vše budu mac co, al'e l'em žebi perše ten obrus prestreł.“ I on śe jej šumňe zato podzekovał. I skrił ten taňer zo šickim koňovi pod chrivu i odobral'i śe na cestu. Jak išl'i z teho mesta, zaś oňi dvome vedno napredek, a on za ňima. I sebe pohvizdovał. Oňi śe dvome dohvaral'i: „Čuješ, ti bratu! On muśi s tim kl'učikom daco robic, bo on je veśeł'i!“ I povedzel'i mu: „Čuješ, ti kl'učikar, či ti śi daco ňeukradoł, že śi taki veśeł'i?“ On jim povedzeł, že on śe na to ňenarodził, žebi kradnuł. I s tim išl'i dal'ej. Išl'i za cestu. Do druheho mesta prišl'i. Vešl'i takisto do kavehauzu, a svojemu bratovi takisto povedzel'i, jak i v tamtich, že budze jich słuhom. On vše privol'ił jim. Oňi jedl'i a nośiła jim zaś kuharka na stoł a najmlaččemu bratovi do maštal'ňi nośiła własna dzjevka teho pana. I jak mu priňesła, ta mu povedzeła, že preco on s panami nejje tamok v hiži, že on je takisti jak i oňi? On jej povedzeł, že on je jich słuha. Ta ona mu povedzeła: „Ked ti słužiš, mohoł bi śi i mňe daco posłužic.“ On jej povedzeł: „Vdzečňe ci to urobim!“ Ona: „Mam jednu ładzičku, chtoru mi moj ocec dał a kl'uč som od ňej straciła a ňet tak'eho majstra, co bi ju otvorił. Ked ti bi to otvorił, dam ci to, co v ňej jest.“ I on jej povedzeł: „Idz po ňu!“ Ona ju priňesła, vźał ju, opatreł, viňał kl'uč svoj i otvorił ju. Ona: „Co som ci śl'ubiła, to ci i dam!“

Ťam buľi jedne nožňički. Ona mu hvareła, že to tak'e nožňički, ked veźňe płatek hoc jaki a zastrihňe do ňeho a pomiśľi sebe, jak'e grati bi chceł mac, tak'e śe mu staňu. On jej za to podzekovał a skrił te nožňički pod śedło. I odešľi het ztamadz. Jak išľi za cestu, starše dvome napredek a on za ňima pohvizdovał veśeło... I oňi to čuľi, ta śe dohvaraľi, že jich brat muśi daco s tim kľučikom robic, že on je taki veśeli. I pitaľi śe ho: „Čuješ, ti kľučikar, povjedz nam pravdu. Či ti daco s tim kľučikom ňerobiš, ňekradňeš?" On jim povedzeł: „Ja som śe nato ňenarodził, žebi som kradnuł." I povedzeľi jemu: „Pocc s nami daľej!" I prišľi do jedneho mesta. Vešľi na kavehauz. I povedzeľi jemu takisto jak i predtim, ked vešľi do tamtich kavehauzoch a on pristał a povedzeł, že budze jim daľej służic. Oňi pitaľi sebe tam jesc a pitaľi śe, že co tu jest nove? I povedzeľi jim, že tu jest nove: Kraľovska dzjevka pujdze na śmerc. I pitaľi śe, že preco? Povedzeľi jim, že za jedneho kraľovskeho sina ňechceła isc. Zato jej ocec povedzeł, že ked śe ňechce vidac, ta že śmercu zomre. I tote bratove dvome povedzeľi, že či oňi możu ju vidzec? Tam jim povedzeľi, že możu. Po obedze dopitaľi śe do teho burku. Prišľi tam, pitaľi śe jich, že co bi radzi? Oňi povedzeľi, že chceľi bi totu dzjevku vidzec, chtora ma śmerc podstupic. I priśła jim, žebi ju vidzeľi I pitaľi śe jej: „Ľubiš ti nas? Mi zme kraľovske sinove?" Ona jim povedzeła, že jich ňeľubi, aľe śe ś ňima podohvara. I pitała śe jich, że keľo mał jich ocec sinoch? Oňi povedzeľi, że dvoch. Ona: „Kebi buł mał vaš ocec treceho sina, teho bi som buła ľubiła." Oňi śe nad tim słovom zarmuciľi. Znaľi dobre, co povedzeľi, że pravdu ňe, że brata treceho maju. I povedzeľi jej: „Ked nas ňeľubiš, ta mame mi jedneho słuhu, teho ci dovedzeme." Ona: „Idzce po ňeho!" I oňi prišľi ku ňemu a povedzeľi mu: „Čuješ, ti kľučikar, pocc s nami ku jednej kraľovskej dzjevke. Chce ce vidzec, aľe ňepovjedz, że śi naš brat, bo ked povješ, ta śmercu zomreš." On jim priśľubił, że ňepovje. Jak tam prišľi, pitała śe jich, či to ten słuha? Oňi povedzeľi jej, że je to ten. Ona: „Teho ľubim, pocce za mnu. I prišľi do chiži kraľovskej. Tam śedzeł jej ocec, povedzeła ona svojemu ocovi: „Pater, očče, privedła som ci troch parobkoch, či śe ci budze pačic ź ňich jeden?" A on jej povedzeł: „Viber sebe ź ňich jedneho, chtoreho ti rada maš. Temu dam potom mojo kraľovstvo." I ona povedzeła svojemu ocovi: „Tote dvome su kraľovske sinove, a ten treci je jich słuha, teho ja chcem a ľubim. Či śi ti, očče,

kontetni s tim?“ On jej povedzeľ: „Vdzečňe som rad!“ I začało še večeľe. Jak še večeľe začało, tamte dvome premišľaľi, co maju zrobic svojemu bratovi, žebi on kraľovu dzjevku ňedostał. Bo mu ščesce zavidzeľi. I zrobiľi to, že pokradľi tam daco. Doznał še o tim kraľ a povedzeł svojej dzjevke: „Vidziš, tote dvome kraľovske sinove daco pokradľi, ten treci ňe, aľe on je jich słuha, či on tjež ňebudze chorši jak oňi?“ Ona povedzeła svojemu ocovi: „Rob' jak znaš!“ On: „Život jim ňeodberem, aľe dam jich odšikovac prez vodu na jednu pustacinu!“ I tak še stało. Ked tam jich priveźľi, puščiľi jich na tu pustacinu. Vracił še nazad toten šif; oňi tam zostaľi. Prešoł jeden dzeň, druhi dzeň i treci dzeň. Jesc še chceło, peňeźi buľi, aľe za ňich ňič kupic sebe ňemohľi. Aľe jich brat kľučikar odešoł od ňich časom a probovał toten taňer. I prestreł obrus, połožił taňer na ňeho a rozkazał mu, žebi buł połen jedła. I stało še tak, najedoł še, z pohara napił še, a večeło po pustaciňe pohvizdovał. Jeho bratove od chładu už zomdľevaľi a povedzeľi jemu: „Povjedz nam, ti kľučikar, co ti ši taki večeľi, mi dobre ňeumreme od chładu a ti večeło pohvizduješ!“ On jim povedzeł: „Ta šak mace peňeźi, ta sebe kupce jesc i mňe daco dace, šak vi znace, že ja peňeźi ňemam!“ Oňi: „Mi ňemožeme za našo peňeźi tu ňič kupic, vidzíš sam, že tu ňet ňik'eho, žadneho duha, ľem mi trome!“ I kľučikar jim povedzeł: „Vidzice, vi sce peňeźi pitaľi od occa, a ja ľem kľuč. Podzce ze mnu, otvorim vam karčmu!“ Oňi mišľeľi, že naozdaj dahdzi karčmu našoł. Aľe on jich privedoł na jednu šumnu łuku. Na tej łuke buł jeden strom. Šednuł pod ňeho a povedzeł jim: „Šedňice i vi tu ku mňe, budzeme daco jesc.“ I vźał ten obrus, rozprestreł, na ňeho połožił ten taňer i pohar i łožku a povedzeł temu taňeru, žebi buł vše połen jedła kim še oňi trome ňenajedza. I tak še stało. Jak še najedľi, rozkazał poharu, žebi buł połen vina kim še oňi trome ňenapiju. Tak še stało. Jak še najedľi i napiľi, pitaľi še ho: „Čuješ, ti kľučikar, zkadzi ti maš taki taňer, aj pohar?“ On: „Vi znace dobre, dze som został vašim słuhom. Tam som dostał ten pohar a tak kim zme ňeprešľi tamte mesta, tak som na každim mescu daco dostał, aľe ňič som ňeukradoł. Ja s mojim kľučikom som sebe zasłužił ten taňer z obrusom i s poharom.“ Oňi teraz dobre sebe v hlave rozmišľeľi, že jich brat kľučikar je ščešľivi, aľe že oňi jemu ščesce zahamaľi... Tak ked šicke trome do hładu prišľi, kľu-

čikar jich od hładu ośľebodził. Tak jim potom dobre buło už. Maľi co jesc, i pic. Aľe jak grati śe poterhaľi, tak už potom śe staraľi, že co teraz ś ňima budze? Kľučikar aľe śe ňestarał, on znał co on ma. Jak už całkom buľi grati podrete, pošoł on do krakoch, viňał nožňički a zastrihnuł do svojeho kabata a pomiśľeł sebe, žebi mał hadbavne grati. I tak śe stało. Obľekoł śe, pridze ku svojim bratom, tote na ňeho patra, a ňemožu śe opametac, dze on tak'e grati vźał. I pitaľi ho, žebi i jim tak'e grati dał, že oňi su jeho bratove... On jim povedzeł: „No dobre, podzce ze mnu!" Priśľi na jedno mesco, povedzeł jim: Zobľečce śe!" I vźał, zastrihnuł do jich kabatoch a pomiśľeł, žebi tak'e grati buľi jak i on ma! I tak śe stało. Obľekľi śe a veśeło pohvizdovaľi. Už jim teraz dobre buło. Maľi co jesc, co pic, i co obľesc. Jak śe grati podreľi, zaś kľučikar pristrihnuł, teraz už złate. Jak jich obľekľi, šicke trome, tu ľem śe tota pustacina migotała! I ľetaľi po pustaciňe, prišľi až ku kraj moru. A patreľi na vodu. Tota kraľova dzjevka išła tjež s tamtej strani vodi i patreła na totu pustacinu a vidzeła, že tam trome parobci v złatich gratoch ľetaju. Išła do domu a povedzeła svojemu ocovi, že co vidzeła. Ocec jej povedzeł, že to ňemože bic, žebi tam dachto buł, že tote trome už davno zahinuľi. Aľe na jej pitaňe śednuł na šif, i ona, a išľi patrec. Tam prišľi i vidzeľi, že tote trome vera žiju. I vołaľi jich ku sebe a doraz ś ňimi do šifa śedľi. Privezoł jich kraľ do svojeho domu a povedzeł jim: „Vi naisce muśice bic kraľovsk'e sinove!" Oňi mu odpovedzeľi: „Mi zme šicke trome jedneho occa sinove!" Vtedi śe priznaľi. On jim povedzeł tak: „Čomu sce mi pervej pravdu ňepovedzeľi?" Tote dvome najstarše povedzeľi, že oňi toteho svojeho brata za słuhu trimaľi, ta oňi śe haňbiľi povjesc, že to jich brat. Kraľ jim povjedzeł: „Ta vidzice, spravodľivosc naverch vinsc muśi. A teraz začňeme veśeľe!" Veśeľe śe skončiło. Po veśeľu mładi kraľ, kľučikar, odobrał kraľovstvo, chtore mu jeho śveker priśľubił, a tak svojich bratoch nazad ku jich ocovi posłał, žebi povedzeľi, co śe s jeho najmlaďčim sinom stało. Oňi prišľi domu, povedzeľi to ocovi. Ocec śe zradovał, že najmładši sin daco vo śvece našoł a raz śe posbirał sina svojeho opatrec. Jak tam prišoł, sin ho privitał a veľku radosc maľi v dome stareho kraľa. Po radosci navracił śe kľučikarov ocec do svojeho domu a kľučikar został zo svoju ženu u śvekra a žiju až dňeśka ked ňeumreľi.

Zo Spiš. Podhradia.*)

124. §. Štiri braca streľaju do jedneho buka a ňemožu ho prestreľic. Co to je: Žochtar, co do ňeho žena mľeko doji.

Štiri tiki, dva motiki a śedmi pohaňač. Co to je: Krava, co ma štiri nohi, dva rohi i chvost.

Medzi dvoma brehami ľeži veper obrani. Co to je: Ked žena peče hľeba, ta na korice cesto.

Spadla s pojda bočka a ňet takeho bednara, co bi ju pobił: Vajco, bo ked spadňe, ta ňet takeho bednara, co bi ho pobił.

Jedno dłuhe, dva okruhłe, šuri-muri, fuk do dźuri: Ked žena peče hľeba, ta ma łopatu okruhłu a hľeb na ňej okruhłi a to šturi do peca.

Jedno ľeži, druhe b'eži a trece śe mu pripatra: Jak voda ceče jarkom, ta pjesek ľeži, voda b'eži a verba śe mu pripatra.

Z Kľuknavy.**)

125. §. Pri jednim valaľe das pejc minut cesti boł jeden domek. V tim domku bivał dźad i zo svoju ženu; žadne dzeci ňemaľi. Maľi peňeźi veľo, dukati a streberne peňeźi. Doznaľi śe o tim pejcmi študenci. Prišľi oňi ku temu dźadovi a mu rozpravjaľi, že von pridze za živa do ňeba, aľe že i svojo peňeźi muśi vźac zo sebu, co jich nahromadził. Že po ňeho pridu pejcmi anďele, co ho veźňu. Štirmi ho poňesu a pjati poňeśe peňeźi. A to budze o śedzem dňi; poteľ naj sebe šicke peňeźi do hromadki poshaňa, že pridu po ňeho o dvanactej v noci. Tote pejcmi študenci pooblikaľi śe do kňeźovskich šmatoch a vźaľi zo sebu i lampi. Jak ten śidzmi v'ečar prišoł, tak śe pobraľi tote študenci a šľi śpivajuci ku temu domu a śpivaľi: „O, svati Jozefe, už idzeme po tebe! A tvoje peňeźi šicke ku sebe veźňeme!“ Jak von ten hlas čjuł, ta hutori žeňe: „Ženo, hev dukati a taľare!“ A študenci furt śpivaľi, pokeľ v chiži peňeźi do mecha kladľi. Špivaľi furt: „Oh, svati Jozefe, mi pridzeme i po tvoju ženu!“ A svati Jozef, ten dźad, hutorił žeňe: „Ľem, ženo, daj perši peňeźi. Oňi pridu i po tebe!“ Nabraľi

*) Z hádok, ktoré mi zadával a rozlušťoval Martin *Németh*, rodák spišsko-podhradský. Zápis v „Mestskom hoteli“ 22 sept. r. 1898.

**) Rozprával Alojs *Podracki*, 63-ročný, rodom z Kľuknavy. Zápis v Kľuknave v krčme Tidora 9. sept. r. 1904.

peňeźi do mecha a do jedneho mecha dźada Jozefa vłožiľi a štirmi ho vźaľi s mechom na pľeca. Pjati ňesoł peňeźi a vše mu śpivaľi: „Svati Jozefe, dobre śi śe spravovał, bo śi dukati a taľare hromadził!“ Šľi ś ňim od teho domu śpivajuci. Na poł fertaľa od teho domu buła jedna veľka młaka. Jak šľi za drahu, ľem mu vše śpivaľi: „O, svati Jozefe, dobre śi śe spravovał, ked śi tak šumňe peňeźi nahromadził!“ Prišľi ku młake, łapiľi mu zaś śpjevac: „O, svati Jozefe, maj śe na pozore, bo už teraz idzeme, do ňeba hore!“ Tak ho porozhaňaľi a na stredok do tej młaki ho baňchľi: „Budz s Bohom, Jozefe, a spomňi i na nas hore v ňebe!“ Sami lampi pohaśiľi a ucekľi. Vižgrapał śe z tej młaki a prišoł domu. Łapił na ženu kričic, že zbutňeti mech dała, virvał śe andeľom z rukoch. A povedzeł: „Bohu to dzekujem, že som do młaki trefił, že som śe ňezabił. Teraz čekajme, ľem śe dobre trimajme, teraz ozdaj po tebe pridu, ta pujdzeme vedno. A jich čekaľi ... a možu jich čekac do sudneho dňa.

126. §. Jeden žid mał vo valaľe svojo roľe. Ňetrimał słuhu, aľe ľem słužku. A tej słužke buło meno Bora. Ona karmiła statek, i orała s vołmi i śała i šicko robiła. Trebało isc do kovaľa s rijakom, ňemała času. Ta hvariła svojemu panovi: „Idu oňi do kovaľa, bo ja ňemam kedik.“ Pošoł gazda do kovaľa, vźał rijak na pľeco. Kovaľ mu rijak poostrił, poveda židovi: „Ked bi płitko orał, vtedik treba ten kľinek nabic zo spodku, a ked budze hiľboko orac, nabic ho s verchu.“ Žid odpoveda kovaľovi: „Moja Bora o tim zna, bo ona je mudra v gazdovskej veci.“ Kovaľ poveda: „Aľe naj tak zrobi, jak povedam.“ Žid poveda kovaľovi: „Ja śe o moju Boru ňestaram, bo ona mudra v každej veci. Ja som śe jej raz pitał: „Borišo, povjedz mi, preco židzi uľaľi ceľe zo zlata?“ Ta znace, co ona odpovedzeła? „Preto uľaľi zo złata ceľe, bo ňemaľi złata na kravu; inakši bi buľi kravu uľaľi.“ Ta či ňe je mudra?“

Z Olcnavy.*)

127. §. Buła jedna mac a mała jedneho hlapčika i dzjevku. Ta išľi toti dvoji prez ľes vedno. Prišľi, dze zbu'ňici buľi; tam buła chiža, ta vešľi dnu. Jak tam vešľi, na sceňe viśeľi nohavice

*) Rozprávala Mária *Fifík*, rodz. *Bajerovski*, rodom z Olcnavy. Zápis v Olcnave v jej bývaní 21. júna r. 1905.

i šabľa tam buła; ten chłapčik jich obľekol i šabľu pripasał. Ta bul taki mocni, jak i toti zbu'ňici. A tam bivaľi dvanac zbu'ňici a trinasti harňaď... Zbu'ňici vtedi ňebuľi doma. Ta oňi śe radziľi dvoje, Janko i śestra, žebi dobre buło, kebi oňi tam mohľi zostac bivac. Jak zbu'ňici prišľi, doraz śe čudovaľi, že kameň buł odvaľeni od jich bivaňa, chtori krił dzvere, taka veľika briła. Barz śe čudovaľi, že chto to buł taki mocni, že ho odvaľił? Ta išľi oňi po jednim dnuka opatric, chto tam jest. A chłapec, chtori už buł mocni, každemu odcał hłavu. Harňaď šoł naostatku. Teho ľem poraňił kus, potim śe pitał, žebi mu ňič ňezrobił, že i on budze ś nima bivac. Harňaď tam bivał a śe zaľubił do śestri. Ta śe potim radziľi śestra s harňaďom, žebi ľepši buło, kebi oňi ľem dvojmi tam zostaľi bivac. Ta śe naradziľi, že chłapcu vidłubaju oči a že ho prez oči pušča do śveta, žebi zahinuł, a že zostanu sami, a budu žic ľem sebe...

Aľe ja zapomnuła ešči daco povedzec. Ked prišoł chłapec zo śestru do zbu'ňickej chiži, oňi sebe tam šicko prepatraľi a našľi jednu pivňicu. Vešľi do pivňici, ta tam našľi jednu princeznu, co sebe ju zbu'ňici ukradľi a ju sebe tam trimaľi, ona ňigda ňevidzela, kedi dzeň kedi noc, bo buła v cme. Ta princezna povedzeła temu hłapcu, jak tam prišoł: „Ked me ztadzi puščiš, o trinac roki, ked budzeš mładzeňec, budzem tvoju ženu,“ a mu dala svoj persceň, že po tom persceňu ho pozna, že to akurat on...

Ked temu chłapcu oči vidłubaľi, pošoł prez ľes, on śe błukal po ľeśe, bo buł śľepi. On barz dłuhe roki tam chodził po ľeśe a ľem śe choval na koreňoch a na ľistoch. Potim prišoł ku jednej veľikej vodze, tak vołał, bo śe bał, že śe zatopi. Tam jeden juhas ovce pasoł, ta vołał juhasa, žebi ho preňesoł prez vodu a śe pitał, že co v mesce nove? Ten juhas mu hvareł, že tam svadzba budze. A to ta ista princezna śe vidavała, co on od ňej persceň mał. Bo už trinac roki prešło. On buł śľepi, ta ňemohoł śe na termin stavic. A princezna ňeznała, co śe s ňim stało; miśľeła, že už ňepridze, ta śe vidavała. Ten śľepi Janko tam prave prišoł na tu svadzbu. Na svadzbe každi žobrak dostał podarunek. Ta i on išoł ku bralce. Ta ona mu spatreła na paľcu ten persceň, co ona mu dała. Ta śe ho pitała: „Zkadzi to ti vźał?“ Ta on jej povedzeł, že to mu dała jedna princezna a že mu śľubiła, že budze jeho, že to śe stało pred trinac rokami... že on oči utracił, že ňevidzi śveta. Ona doraz ten persceň vźała, opatreła dobre a preśvedčiła śe, že to jej. Ta Janka dała zavrec do extrachiži a śe mu vipitovała, co śe mu

stało? Janko buł barz šumni, ňechceła ho zochabic. Ked jej šicko povedzeł, co še s ňim stało... oňi še zebraľi a ucekľi. Princezna svojeho braldiana zochabiła a pošla het s Jankom. Išľi prez jeden ľes. Pod jeden križ šedľi sebe. Ta prišľi tri havraňi a šedľi na križ. Ta jeden z tich havranoch hvareł: „Kamaraci, tej noci taka rosa budze padac, že chto budze šľepi a s tu rosu pomasci oči, ta uvidzi.“ A še vźaľi a pošľi het te havraňi. Janko spał, princezna šicko słiš'eła. Ta rano princezna vźała rosi a Jankovi pomasciła oči, ta už vidził. Potim še vźaľi ztamadz a še vraciľi do svojeho kraju, do svojeho occa, bo še teraz už ňehaňbiła za svojeho muža, bo už vidzel a šumni buł. Jak oňi prišľi do svojeho occa, ta še posdavaľi. Janko jej hvareł, že on idze ešči svoju šestru opatric i svojeho švagra, teho harňaďa, co Jankovi oči vidłubał. Jak prišoł tam do tej pivňici, ta šestra ľem sama buła doma. Šestra pristała teraz ku bratovi, a doraz še radziľi proci harňaďovi, žebi mu mohľi šmerc zrobic. Jak harňaď prišoł, ta Janko mu vidłubał oči: Oči za oči. Aľe potim i šestre tak zrobił za karu, že bratovi na zradze stała.

V tej pivňici buło veľo peňeźi. Ta Janko vźał všicko ztamadz. Buł veľki bohač už potim. Jak prišoł ku svojemu švekrovi, šveker už ňežił, ta potim źec buł kraľom.

Z Margecian.*)

128. §. Bol mľin a minar mal jednu dzjevku. Ta še vidala za zbo'ňika. Jak ona še vidala, zaraz poznala, že kamaraci hlopa zbo'ňici. Ona še vźala a ucekala ztamadz. Prišla na ňu noc. Našla jednoho buka a v tom buku bula dźura. Ta ona v tej dźure obnocovala. Idu zbo'ňici ju hľedac. Ňemohľi ju najsc. Jak išľi, zacal jeden do toho buka, ta jej p'etu odoc'al. Aľe von ňezbač'el, až jak prišľi do domu zbo'ňickoho, že mal šabľu skervavenu. Ta še vraceľi nazad hľedac. Ešče ňeprišľi ku tomu buku, ked išol tam jeden koritar, ta v'ezol korita. Ona še pitala tomu koritarovi, žebü ju skr'ül pod tote korita. Ta ju na sami spodek skr'ül. Stretľi toti zbo'ňici koritara: „Koritaru, koritaru, zrucaj tote korita, bo ti tam daco maš.“ „Ja ňemam ňič.“ Aľe zbo'ňici išľi sami, ta zrucaľi, ľem na spodku jedno zochabeľi. A ona pod ňim zostala. Aľe ňemohla

*) Rozprávala Mária *Šima*, rodom z Margecian. Zápis v Margecanoch v krčme Adolfa Satlera 20. júna r. 1905.

i šabľa tam buła; ten chłapčik jich obľekol i šabľu pripasał. Ta bul taki mocni, jak i toti zbu'ňici. A tam bivaľi dvanac zbu'ňici a trinasti harňaď... Zbu'ňici vtedi ňebuľi doma. Ta oňi śe radziľi dvoje, Janko i śestra, žebi dobre buło, kebi oňi tam mohľi zostac bivac. Jak zbu'ňici prišľi, doraz śe čudovaľi, že kameň buł odvaľeni od jich bivaňa, chtori krił dzvere, taka veľika briła. Barz śe čudovaľi, že chto to buł taki mocni, že ho odvaľił? Ta išľi oňi po jednim dnuka opatric, chto tam jest. A chłapec, chtori už buł mocni, každemu odcał hłavu. Harňaď šoł naostatku. Teho ľem poraňił kus, potim śe pitał, žebi mu ňič ňezrobił, že i on budze ś nima bivac. Harňaď tam bivał a śe zaľubił do śestri. Ta śe potim radziľi śestra s harňaďom, žebi ľepši buło, kebi oňi ľem dvojmi tam zostaľi bivac. Ta śe naradziľi, že chłapcu vidłubaju oči a že ho prez oči pušča do śveta, žebi zahinuł, a že zostanu sami, a budu žic ľem sebe...

Aľe ja zapomnuła ešči daco povedzec. Ked prišoł chłapec zo śestru do zbu'ňickej chiži, oňi sebe tam šicko prepatraľi a našľi jednu pivňicu. Vešľi do pivňici, ta tam našľi jednu princeznu, co sebe ju zbu'ňici ukradľi a ju sebe tam trimaľi, ona ňigda ňevidzela, kedi dzeň kedi noc, bo buła v cme. Ta princezna povedzeła temu hłapcu, jak tam prišoł: „Ked me ztadzi puščiš, o trinac roki, ked budzeš mładzeňec, budzem tvoju ženu,“ a mu dala svoj persceň, že po tom persceňu ho pozna, že to akurat on...

Ked temu chłapcu oči vidłubaľi, pošoł prez ľes, on śe błukal po ľeśe, bo buł śľepi. On barz dłuhe roki tam chodził po ľeśe a ľem śe choval na koreňoch a na ľistoch. Potim prišoł ku jednej veľikej vodze, tak vołał, bo śe bał, že śe zatopi. Tam jeden juhas ovce pasoł, ta vołał juhasa, žebi ho preňesoł prez vodu a śe pitał, že co v mesce nove? Ten juhas mu hvareł, že tam svadzba budze. A to ta ista princezna śe vidavała, co on od ňej persceň mał. Bo už trinac roki prešło. On buł śľepi, ta ňemohoł śe na termin stavic. A princezna ňeznała, co śe s ňim stało; miśľeła, že už ňepridze, ta śe vidavała. Ten śľepi Janko tam prave prišoł na tu svadzbu. Na svadzbe každi žobrak dostał podarunek. Ta i on išoł ku bralce. Ta ona mu spatreła na paľcu ten persceň, co ona mu dała. Ta śe ho pitała: „Zkadzi to ti vźał?“ Ta on jej povedzeł, že to mu dała jedna princezna a že mu śľubiła, že budze jeho, že to śe stało pred trinac rokami... že on oči utracił, že ňevidzi śveta. Ona doraz ten persceň vźała, opatreła dobre a prešvedčiła śe, že to jej. Ta Janka dała zavrec do extrachiži a śe mu vipitovała, co śe mu

stało? Janko buł barz šumni, ňechceła ho zochabic. Ked jej šicko povedzeł, co še s ňim stało... oňi še zebraľi a ucekľi. Princezna svojeho braldiana zochabiła a pošla het s Jankom. Išľi prez jeden ľes. Pod jeden križ šedľi sebe. Ta prišľi tri havraňi a šedľi na križ. Ta jeden z tich havranoch hvareł: „Kamaraci, tej noci taka rosa budze padac, že chto budze šľepi a s tu rosu pomasci oči, ta uvidzi.“ A še vźaľi a pošľi het te havraňi. Janko spał, princezna šicko słiš'eła. Ta rano princezna vźała rosi a Jankovi pomasciła oči, ta už vidził. Potim še vźaľi ztamadz a še vraciľi do svojeho kraju, do svojeho occa, bo še teraz už ňehaňbiła za svojeho muža, bo už vidzel a šumni buł. Jak oňi prišľi do svojeho occa, ta še posdavaľi. Janko jej hvareł, že on idze eščí svoju šestru opatric i svojeho švagra, teho harňada, co Jankovi oči vidłubał. Jak prišoł tam do tej pivňici, ta šestra ľem sama buła doma. Šestra pristała teraz ku bratovi, a doraz še radziľi proci harňaďovi, žebi mu mohľi šmerc zrobic. Jak harňaď prišoł, ta Janko mu vidłubał oči: Oči za oči. Aľe potim i šestre tak zrobił za karu, že bratovi na zradze stała.

V tej pivňici buło veľo peňeźi. Ta Janko vźał všicko ztamadz. Buł veľki bohač už potim. Jak prišoł ku svojemu švekrovi, šveker už ňežił, ta potim źec buł kraľom.

Z Margecian.*)

128. §. Bol mľin a minar mal jednu dzjevku. Ta še vidala za zbo'ňika. Jak ona še vidala, zaraz poznala, že kamaraci hlopa zbo'ňici. Ona še vźala a ucekala ztamadz. Prišla na ňu noc. Našla jednoho buka a v tom buku bula dźura. Ta ona v tej dźure obnocovala. Idu zbo'ňici ju hľedac. Ňemohľi ju najsc. Jak išľi, zacal jeden do toho buka, ta jej p'etu odoc'al. Aľe von ňezbač'el, až jak prišľi do domu zbo'ňickoho, že mal šabľu skervavenu. Ta še vraceľi nazad hľedac. Eščе ňeprišľi ku tomu buku, ked išol tam jeden koritar, ta v'ezol korita. Ona še pitala tomu koritarovi, žebü ju skr'ül pod tote korita. Ta ju na sami spodek skr'ül. Streťi toti zbo'ňici koritara: „Koritaru, koritaru, zrucaj tote korita, bo ti tam daco maš.“ „Ja ňemam ňič.“ Aľe zbo'ňici išľi sami, ta zrucaľi, ľem na spodku jedno zochabeľi. A ona pod ňim zostala. Aľe ňemohla

*) Rozprávala Mária *Šima,* rodom z Margecian. Zápis v Margecanoch v krčme Adolfa Satlera 20. júna r. 1905.

ešče domu zajsc. Ešče ju ulapela jedna noc, ta vešla do uľa pčoloch a tam spala. Ta jak ona v totim uľu bula, ta prišľi tote zbo'ňici zaś. Ta, hvara, kedz ju ňemožeme najsc, ta veźme jeden pňak pčoloh, chtori najčežši; napotrefeľi na ten uľ, co ona v ňom bula. Ona mala šidla pri sebe. Tak jak ju ňeśľi, ta štuchala do ňich šidlama, ta jich barz kłalo. Ta hvareľi: „Naj Boh skare tote pčoli, oňi nas zožru.“ Ta uľ zruceľi na ź'em, ona zostala. Prišla do svojoho domu. Zbo'ňici prišľi za ňu do mľina. Ta śe pitaľi na noc. Ona hvar'ila: „Ja vas prenocujem. Aľe ľem na oblak,“ hvari, „pridzece po jednom, bo ocec bi vas ňevpuščil!“ Jak išol perši na oblak, ta mu zo šabľu hlavu odoc'ala a do chüži rucela. A tak šickim dvanac zbo'ňikom hlavi odoc'ala. Harnaď, trinacti, uceknul, jak zbačil, že joho kamaratom hlavi poocinala.

129. §. Mala jedna žena hlopa v herešce, toho hcela vümeňic (+ vüśľebodzic). A ňemala peňeźi. Ta išla do mesta, že budze pitac milosc od panoch. Na cesce našla jednu koňsku hlavu, v ňej ś'edzem vajca. Sama ňeznala, naco to jej dobre budze, a vźala ju. Tak prišla ku panom a pitala panoch, žebi jej hlopa puščeľi. Ta jej panove povedzeľi: „Ked nam taku hadku odhadňeš, co mü ju ňebudzeme znac, ta ci ho puščime.“ Ta ona jim zahadala: „Išla som, našla som, ś'edzem živich umartoho vźala som, a ja som osma som, dzevjatoho vüśľebodzic chcela som.“ Ta panove hadaľi, co to take, a ňemohľi odhadnuc. Ta jej povedzeľi: „Odhadňi nam sama, ta hlopa ci prepuščime.“ Ta ona jim ukazala totu hlavu koňsku, v chtorej buľi ś'edzem vajca, a povedzela: „Išla som, našla som, śedzem živich umartoho vźala som, a ja som osma som, dzevjatoho vüśľebodzic chcela som!“ Panove śe rozkajaľi a jej hlopa vüdaľi, bo ho s hadku vüśľebodzila.

130. §. Raz jedna mac mala jednoho sina. Ta mac mu umarla. Ta źal sebe ten siň frajerku. I tota frajerka mu umarla. I mac i frajerka maľi s čertami robotu a čerci jich vźaľi. Potom už i on za ňima chcel umr'ec. Ta pošol ku kňeźom do koscela. Te kňeźove mu povedaľi, že muśi za tri dňi na kosceľe ľežic, až potom umre. Bo že joho mac i frajerka s čertami maľi robotu. A že eščik ztamadz s druhoho śveta pridze raz nazad. Ta on pošol za tri dňi na kosceľe ľežec a umar. Potom ho spuščeľi na ľimboch do pekla. Chodzil po pekľe a vidz'il svoju mac'er. Ta ho vitala: „Vitaj, Jurik, v našej

źemi, dze śi še tu vźal? Pristaň ku mňe!“ Von sebe povedzel: „Bože, budz miloscivi mňe hrišnomu!“ Mac śe stracela; ona bula čert. Potom vidzel frajerku: „Vitaj, Jurik, v našej źemi, dze śi śe tu vźal? Pristaň ku mňe!“ On sebe zaś miśľel: „Bože budz miloscivi mňe hrišnomu!“ I tota śe mu prepadla. Potom išľi kravi, šol bujak... ta ź'em rohami rucaľi. Ľem povedzel: „Bože, budz miloscivi...“, zaś še mu šitko prepadlo. Prišol ku jednomu veľkomu mostu. Tam ňebuľi ľem britve a nože. Ta jak šol prez most, ta śe mu britve i nože podzvihaľi. Ta pod mostom vidzel svoju vlasnu mac'er, v źemi po koľena stala. Prez ten most zrovna šol do ňeba. Ta tam v ňebe za rok bol. Bohocec mu tak povedal: „Jurik, vstaň, bo śi rok tu, a idz na henten śvet nazad. Co śi tu vidz'il, žebi śi tam ňič ňehvar'il.“ Ta z ňeba zaś išol nazad prez peklo ku tim ľimbom. Vicahľi ho nazad. Prišol do koscela. Už ho tote kňeźove tam čekaľi, ta śe ho pitaľi, jak tam na druhom śvece? Ta jim povedzel, ta jak i tu: Ňespravodľivosc i spravodľivosc. Zakriľi ho v kosceľe plachtu a za tri dňi tam ležel, na kosceľe. Ta śe rozsipal na prach a pošol potom do ňeba.

131. §. Bol raz jeden minar, ta mal tri dzjevki. Prišľi tam do toho mľina zbo'ňici za muž pitac jednu joho ceru. Ta von dal najstaršu. Śedľi zbo'ňici do koča a išľi. Ta dluhi čas śe jej vidzel. Ta śe pitala: „Kedi už pridzeme domu?“ A zbo'ňik jej povedzel, že už ňe dłuho pojdu. Ta jak prišľi domu, ta jej daľi jesc: z ľudzi ruki. Ona toti ruki rucala pod stol a miš od ňij odbirala. Tota jich vlačela do dźuri. Jak zbo'ňici išľi na zboj, ta jej zochabeľi dvanac kľuče a trinasti jej ňezochabeľi. Aľe ona, jak už odešľi, otvorela totu trinastu chižu. Ta tam vidzela z ľudzi trupi. Jak prišľi domu, doraz jej hlavu odec'aľi. Ta pošľi po totu stredňu. Hvareľi minarovi: „Daj nam totu stredňu ceru za ženu pre našoho kamarata, tej staršej ňič ňechibi, ľem ptač'e mľeko.“ Ta ta stredňa išla. Prišla tam, ta śe jich pitala: „Dze moja śestra?“ „Ta śe ci skrila. Ti budz tu a možeš chodzic po dvanac chižoch, aľe do trinastej ňechodz.“ Aľe i ona pošla, i tam spatrela svoju śestru zabitu. I ju zabiľi zbo'ňici. Pošľi zbo'ňici i po totu najmladšu. Minar barz płakał, že zostaňe prez dzjevkoch, aľe zbo'ňici hvareľi, že ho pridu dzjevki každi tidzeň opatric. Jak už tota najmladša prišla do zbo'ňickoho domu, ta śe harnaďa pitala: „Dze mojo śestri?“ „Ta šak jich ňeskorši uvidziš!“ I jej daľi take jedzeňe: Paľce z rukoch

z ľudzi. Ona ňič ňejedla. Povedzela, že je ňe hladna, bo śe domá najędla. Vźaľi śe zbo'ňici a išľi na zboj. Ona zametala tote chiže dvanac, i pošla i do tej trinastej, ta spatrela tam trupi z ľudzi i zo svojich śestroch. Ona sebe nabrala zlata i striebla i šati vźala meśacovo i hvjezdovo i słunkovo a do laskovich orješkoch jich sebe zapakovala, i jednu štrudľu sebe prihotovila a do ňij śedla, i išla v totej štrudľi popod źem. Zbo'ňici śe vraciľi a vidz'iľi, co jim tota najmladša pokradla a ľeceľi za ňu. Aľe ňemohľi ju lapic. Ona prišla do jednoho pana, ta śe pitala do službi, že jim budze huśi pajsc. Tamten pan mal jednoho sina, ta śe bral na bal jak mladzeňec. Kedz mladzeňec odešol, ona obľekla meśacovo šati a pošla tjež na bal. Ta śe mu tam spačela. Ta chcel ś ňu isc a pital śe, že zkadzi je, aľe ona mu ňepovedzela. Na druhi več'ar zaś išol na bal, obľekla hvjezdovo šati i zub sebe ozlacela. Ta zaś śe mu popačela, zaś ju bral na taňec. Že zkadzi je? pital śe zaś. Ona zaś mu ňepovedzela, že zkadzi je. Na treci več'ar zaś išol na ten bal. Napridz povedzel svojej mamuši i tatuš'ovi, že von śe budze žeňic. Že on eśče ňigda taku šumnu ňevidzel, jak jedna chodzi na taňec. Ta že totu sebe veźňe za ženu. Ta pošol na treci raz na ten taňec. Ta prišla i ona a słunkovo šati obľikla i zlati zub maľa. Jak ju oblap'il, už ju vecej ňepuśčil až doma u tatuša. Pitaju śe rano: „Dze huśarka?“ Ta povedzela kucharka, že šla na bal, a že kucharka vidzela, že pokrijome słunkovo šati obľikala... i že śe ňevracela. Teraz vidzeľi, že to ona bula, co śe sinovi zapačela. Ta śe sin ś ňu žeňil. Už das rok žiľi, prišol zbo'ňik a pital śe na noc. Ona ho ňechcela prenocovac, bo ona ho poznala doraz. Aľe jej pan ho chcel prenocovac. Pan śe bral včas rano na poľovaňe, aľe ho žena ňepuśčela. Bo kebi von bol z domu odešol, zbo'ňik bi jej bol śmerc zro*bjoł*, bo jej spatrił zlati zub a vedzel, že zobrala zbo'ňicke zlato i strjeblo, i šati. Zbo'ňik jej povedzel: „Dobre maš, že śi svojeho pana zotrimala doma, že śi ho ňepuśčela, bo bi som ci život bol odobral.“ Zbo'ňika chceľi tam zlapac, aľe jim uc'ek a ona žije i s hlopom i doteraz, kedz ňeumarla.

Z Cepličky.

132. §. Jeden ocec mal troch sinoch.*) Jak už veľke virosli, ta hvareli: „Tato, mi se budzeme žeňic!“ Najsamperši staršemu

*) Rozprával Ján *Kračko*, 17-ročný, rodom z Cepličky. Zápis v Markušovciach v hostínci Holendera 28. aug. r. 1904.

hvarel ocec: „Muj sinu, ked se oženiš, z čeho si hižu vibuduješ?“ „Z paľicoch!“ No dobre, jak se ten oženil, teraz se chcel ženic stredňi. Ta zaś se teho pital ocec: „Ta ti sebe z čeho hižu vibuduješ?“ „Zo śena!“ No dobre, jak ten druhi se oženil, chcel se aj najmladši ženic. Jak se oženil, ta si vibudoval hižu zo slami. A každi sebe budoval hižu jeden od druheho daľeko. Ocec išol ich opatric o tri roki. Na to iste mesco, dze ich odšikoval. Aľe ňenašol ich. Prišol vjeter, hiži zabral; prišli viľci a sinoch požreľi.

133. §. Jeden kraľ mal dvoch sinoch.*) Už mali po sedzemnac roki, ta se puscili do sveta. Ocec im kupil fľinti, zbroj im ku sebe dal. Išli oňi jednu huru, stretľi dzivu sviňu. Oňi se preľekľi, zastreľic ju sceli, aľe ona kriči: „Ňestreľajce, dam vam po jednim mladim.“ Dala im po jednim mladim. Vzali zo sebu. Višli višej, našli medzvedzicu. Oňi se barz uľekľi, že ich tam rozterha. Sceli ju zastreľic: Ňestreľajce, dam vam po jednim mladim.“ Višli daľej, našli levicu. Sceli ju zastreľic. Ona povedala: „Ňezastreľce me, dam vam po jednim mladim.“ Išli s tima mladima po jednej cesce. Prišli na križnu cestu. Ňeznali zkadzi maju isc, či na ľevo, či na pravo. Puscili se na pravo. Prišli do jednej dzedzini. Barz tam smutňe bulo. Pitali se, č'o tak v calej dzedziňe smutno. „Mame jednu studňu, jest v ňej šarkaň, každi dzeň musime mu jedneho človeka vrucic. Teraz prišol poradek na princeznu.“ Cestovňici hvareli, že princeznu vimožu, ked ju jednemu zpomedzi ňich daju za ženu. Kraľ povedzel: „Dam ju!“ Dobre. Vzali po jednim dreve, uderili po zrube, viskočil šarkaň zo studňi... Vzali meč, scali mu hlavi. Tak se jeden starši z ňich pobral s tu princeznu. Puscil on se raz na poľovku a hvaril jej, že pridze o tri dňi domu nazad. Tu treci dzeň prihadza, muža doma ňet. Prišla tam jedna baba, rozterhala ho. Prišol jeho brat ku kraľovi, vzala princezna teho mesto muža. Ten se puscil tež na poľovku. Prišla tota ista baba, scela ho tjež zmarňic. On ju vzal, vipukal; sama se mu priznala, že mu brata zmarňila. Musela ho potim tak poskladac, jak ho rozterhala. Perši ho složila: Tam dze hlava: nohi. Lapil ju tam bic; musela ho porozbirac a nazad poskladac. Prišli potim obidva braca domu a princezna ňeznala, chtori jej muž...

*) Rozprával Ján *Fedor*, 17-ročný, rodom z Ceplički. Zápis v Markušovciach v hostínci Holendera 28. aug. r. 1904.

Z Hnilčika.

134. §. Bul jeden śedlak.*) Perša žena mu zomrela. Mal od ňej jednu dzjevku. On śe potim oženil a si vźal druhu ženu. Tjež mal jednu dzjevku od tej. Tota od peršej ženi bula barz šumna, tota druha bula barz bridka. A ňeznala ta druha ňič' robic, bula leňiva, leňuch. Č'o tota perša dzjevka porobila, jakukolvek robotu, či šila, ta macoha svojmu (+ svojemu) mužovi ukazovala: „Kukaj, č'o moja dzjevka porobi, a tvoja ňič', tvoja lem taki lengeč (+ leňuch). Muśiš mi ju z domu pratac.“ Už i pitačoch dostala tota perša, a macoha lem svoju davala, ale ju žaden ňechcel; bula tak bridka. Tak ona potim ostro hvarila: „Muśiš mi ju z domu odpratac!“ Ta muž jej hvarel: „Už ja ju odšikujem, lem jej dač'o poshaňaj, že budze mac č'o jesc.“ Ta ona hitro ośala popel mesto muki a z teho jej napekla kolače a jej do takej starej plachti navjazala. Ocec ju vźal, tu dzjevku, a pošol z ňu velkima, hustima lesami. Prišol na jednu luku. Tam narubal dreva a zrobil jej domek. Potim śe posbiral a kazal jej, žebi dač'o mu navarila. On šol do lesa dreva narubac. Na jednu fichtu pribil deščku. Jak vjeter duval, tak deščka vše klopkala. Ona miślela, že to ocec drevo rube. Zložila ohňa, č'o scela jesc navaric. Rozvjazala tu plachtu, č'o jej macoha navjazala, ta lem sami popel mala. Ta barz plakala a už išol v'eč'ar, ta šla von vipatrac oca, tam dze klopkalo. Tu vidzi, že tam deščka na fichce pripravena. Śe vracela nazad do hižki a barz plakala, že ju ocec samu ňehal a v tim, jak tak plakala, zaklopkal na dzvere jeden dźadek a to bul na pjac hlap a na lokec brada. „No, jakže śe maš tu, dzjevečko?“ „Ta plano, bo me ocec ňehal (+ „zohabil“) samu. A ja teraz tu ňemam aňi č'o jesc, bo macoha navjazala popel mesto muki.“ „A či bi śi mňe ňeprenocovala?“ „Ked vam ňemam č'o popravic, aj z čeho uvaric jesc, bo mam lem popel mesto muki.“ „No ňeplač, dzjevko, ňič', lem idz do komori, tam maš mi č'o i popravic i muki maš dosc, č'o mi uvariš.“ Ona šla do komori a tu vidzi polno pernati (= perie), i poscel, i muki mala polne mehi. Ona doraz temu dźadkovi navarila i popravila mu. Tak śe on lehnul spac i ona. Rano jak stanul ten dźadek, ta śe jej pekňe podzekoval a polno peňeźi jej nasipal na komoru a odejšol. Potim dobre si žila. Raz jej ocec doma hvarel

*) Rozprávala Marta *Leško,* rodom z Hnilčika. Zápis vo farskej budove 20. sept. 1898.

svojej žeňe: „Muśim isc svoju dzjevku opatric, jak śe ona ma!" Ešče ľem bul daľeko, už mu išla v streti. „Ah, poce, poce, jak mňe je tu dobre!" a mu rozpravjala, jak bul pri ňej jeden dźadek. Ona ocovi doraz navarila a mu dala jesc. I kolače mu napekla, č'o vźal zo sebu. A do tej plachti, č'o jej macoha navjazala popelu, ta mu polno peňeźi nasipala. Prišol ocec do domu, ta volal: „Ženo, daj koš, bo ňeśem polno peňeźoch i kolače, č'o mi moja dzjevka nadala." „Ba kosci z tvojej dzjevki!" A ked vidzela peňeźi, ta śe zradovala. „Ah, mužičku, ked jej je tak dobre, ta i moju dzjevku odšikuj." „No ta ja ju odšikujem, ľem nas rano viprav." Ona calu noc pekla kolače a muki do mješkoch nasipala a to jej navjazala, nakladla jej slaňini, me'sa, žebi mala č'o jesc. Ocec šol s ňu, išli zaś hurami, ľesami, až prišli na jednu luku. A tam jej tjež vibudoval domek a kazal jej, žebi doraz navarila. Ona navarila, śe najedol ocec i ona, a on potim šol domu. „Ľem tu, moja dzjevečko, zostaň, maš č'o jesc a ňehladuj, navar si. Ja ce pridzem o tidzeň opatric." On śe posbiral, šol domu. Ona śpivala si, tancovala až kim śe ňezotmilo. Jak śe zotmilo, prišol zaś jeden dźadek śe pitac na noc. Jak śe pital na noc, či bi ho ňeprenocovala a jemu jesc ňenavarila, ona ho okrikala: „Či bi som mohla? Teraz som prišla. Dźada nocovac a ešče varic mu? Mac s dźadom robotu!" Trepla s dzvermi a zamkla. Ona śe potim ľehla spac. O polnoci, o dvanastej, ten dźadek prišol dnu dzvermi a šol prosto ku posceľi a milu dzjevku ulapil do harsci a v rukoch postrasal, tak že šicke kosci na kopku z ňej viľeceľi a skuru i hlavu nad dzvere pribil. Ocec ju išol opatric, ta žena mu hvarela: „Veź plachtu, že budzeš mal v čim doňesc peňeźi." On vźal tu plachtu a šol. Ešči ľem bul daľeko, už vidzel, že zo dzveroch dzjevka zubi viškira: „Ej, totej mojej dzjevke dobre. Ešči som daľeko, už śe śmeje!" Prišol ku dzverom, tu vidzi hlavu i skuru pribitu. Vejšol do hiži, tam najšol na kopke kosci. On te kosci posbiral do plachti, i tu skuru s tu hlavu zavjazal a vźal na herbet. A šol domu. Ešči bul daľeko, už mu žena ľecela v streti: „Ah, mužičku, jakže śe moja dzjevka ma?" „Dobre śe ma." „Či ňeśeš peňeźi?" „Oj, ňeśem!" Ona ľecela napredek do hiži nahotovic koš. Mili hlop jej vsipal polen koš koscoch i skuru i s hlavu. „Tu maš, moja žena, z tvojej dzjevki."

135. §. Mal jeden ocec jedneho sina a on si ho tak vichoval, že śe hrozne cešil v ňim, bo ľem teho jedneho mal.*) Sin raz povedzel, že śe budze žeňic, bo že už ma šesc i dvacec roki. „A ked si taku ženu najdzem," povedzel, „bjelu jak śňeh a červenu jak krev, ta śe ožeňim!" Tak pošol hurami ľesami a veľkima pustacinami. Prišol na jeden verh. Ta tam si miślel, dze śe ma obracic? Tak vidzel śvetlo v jednej hiži, tak šol až tam. Ta śe pital na noc. Stara žena mu otvorila a volala ho dnu. Tak on tak sebe pomiślel, jak vidzel v tim dome tri dzjevki: „Jedna ź ňich moja muśi bic." Ona bula bjela jak śňeh a červena jak krev. Tak on śe pital k tej starej do službi na druhi dzeň. Ta ona povedzela, že vdzečňe ho prijme do službi, že ma veľku robotu: „Budzeš varovac žito i pšeňicu, žebi ptački zarno ňevisbiraľi!" Ta v jedno rano mu povedala, žebi išol varovac to zarno. Aľe tak žebi on varoval toto zarno, žebi ptački ho ňevižreľi. Ked prišol domu perši dzeň, ta śe ho pitala, či dobre varoval? On jej odpovedzel: „Dobre!" „No," hvari, „ked dobre budzeš varoval, ta ci jednu dzjevku dam." A on odpovedal doraz: „Totu, č'o najkrajša!" Tak i v druhi dzeň pošol varovac, i v treci a dobre ovaroval. To starej ňe dobre śe pačilo. Ona povedala več'ar, žebi dzjevki stavjaľi vodu, že budu rano grati prac. A to mala bic voda na teho pastira, scela ho uvaric, ľebo mu najkrajšu dzjevku ňehcela dac za ženu. Aľe ta najkrajša ho ľubila, ta mu vizradzila, že voda na ňeho pripravena... žebi śe posbiraľi het. V noci ona ho zobudzila. Vźala pohar i hantuch i hrebeň zo sebu a pošľi hurami, ľesami, veľkima pustacinami. Jak to stara zbačila, s rukami zalamala: „No už mi ucekľi!" Tak zavolala na dzjevki: „Stavajce, davajce mi železne boti i železne vidli i železnu lopatu, bo mi už ta bestija ucekla!" Tak ona śe posbirala za ňima. Ked oňi ucekaľi tak tota najkrajša volala na ňeho: „Ohľadňi śe, či už nas stara ňelape, bo me prave ľico paľi." Ta jak už ňedaľeko ňich bula, ta tota virucila hrebeň. Tak śe spravil veľiki ľes. Ta kim ona, ta stara, obejšla ten ľes, oňi zaś daľi ucekľi. Jak jich dohoňila zaś ta stara, ta zavolala ukradzena na ňeho: „Ohľadňi śe, bo me prave ľico paľi!" Tak ona vźala pohar, prerucila, spravil śe śkľeňeni verh. Ta zaś kim ta stara ten śkľeňeni verh obejšla, oňi daľi

*) Rozprávala Anna *Leško,* rodom z Hnilčika. Zápis vo farskej budove 20 sept. r. 1898.

uceklі. Ňeskorši zaś zavolala ukradzena na ňeho: „Ohľadňi śe, bo me ľave ľico paľi. Už nas teraz isce ulapi. Aľe znaš č'o: Ja prerucim hantuch a z teho hantuha śe zrobi voda a ja śe zrobim kačku a ti budzeš kačurom. Ta stara budze mac okulare, č'o ona nas budze hľedac v tej vodze. Aľe znaš č'o: Ti śe skriješ pod molu a ja budzem varovac, žebi som jej mohla ukradnuc te okuľare. Ked jich ukradňem, tak budzeme ščaśľive. A ked ňeukradňem, ta zme zatracene, bo ona nas zmarňi.“ Jak stara priľecela, tak doraz do vodi skokla a jich hľedala. Ta tota ukradzena śe jej pristrehla a okuľare ukradla. Tak potim na ňeho volala: „Plivaj ku kraju!“ Ta jak vinšľi von z vodi, vinšľi na verh, tak volala stara na ňich: „Tak, to vašo ščesce, že sce mňe tak zradzili!“ Tak on ju, totu ukradzenu, doraz oblapil za ruku, ona jeho: „Ti budzeš moja a ja tvoj!“ Tak zaś pošľi hurami, ľesami, veľkima pustacinami ku ocovi. Jak prišľi domu, ocec ho ňepoznal. Aľe on oca hej. Tak śe oca pital: „Či me poznace?“ Ta on hvarel: Ňe!“ „Šak ja som vaš sin!“ Tak on, ocec, od radosci rukama zalamal nad ňim, že eščik ho vidzi. „A či maš tu ženu?“ „O, hej! Jaku som hvarel, ta taku: Bjelu jak śňeh, červenu jak krev!“ Tak śe už potim ožeňil. Robiľi veľiku svadzbu. Piľi i jedľi, hoscoch bulo veľo. I hraľi jim, tancovaľi. — Moje ľube blazňi, už po šitkej kazňi . . .

Z Hnilca.*)

136. §. Bula raz jedna chudobna vdova, a ta mala lem jednu dzjevku, ftera śe Zuzka volala. Nemali ani roľički, ani kravički, tak śe muśeli lem z predzena hovac. Zuzka bulo pekne a poradne dzjevče, ale mala jednu veliku hibu, že bula barz leniva, č'o ju raz matka ku hašplu posadzila motac, vše śe rozplakala, a ked ju matka presc priśililа, puscila śe nahlas do revu. To matku barz merźelo, a jeden dzen tak śe na nu rozhnevala, že ju dobre vibuchtala. Potim śe tak žalosne rozplakala, že ju bulo na daleko čuc.

Znedobački prave vtedi išla ztamadz kralovna. A ked ten žalosni plač slišela, zostala stac, zejšla s koča a vejšla do hiži, bo

---

*) Túto prípoviedku uverejňil Ján *Kovalčik* v Slov. Pohľ. z r. 1900, na str. 393—397, a síce pod titulom „Tri prádky“. Už sám titul prezradzuje, že je tam nie podaná verne dľa miestneho hovoru. Miesto „prádka“ povedia v Hnilci „kudzelňica“. Čo do jazyka opravila ju Zuzana *Kačir*, rodom z Hnilca. Oprava sa diala v Hnilci na fare za spoluúčinkovania p. farára Štefana *Mišika* 1. sept. r. 1904.

sebe miślela, že śe v hiži dajake neščesce stac muśelo. Ked Zuzku tak žalosne plakac vidzela, pitala śe jej šumne: „Č'o ci, že plačeš, mojo zlate dzecko?"

„Ach, matka me ubila."

V tim śe obracila kralovna ku matke: „Preč'ože biješ to nebožatko dzjevče?"

Matka śe zlekla a neznala pram, č'o ma na to odpovedzec; bo śe hanbila pred kralovnu povedzec, že ma taku lenivu dzjevku, č'o ju preto i bic muśi. Naostatku povedzela: „Ach, najmiloscivejša kralovna, ja mam s tim dzjevčecom velike trapene, bo nesce nič' inšo robic, lem presc, pri kudzeli bi dzen i noc śedzelo. Dneś me už barz nahnevala, a dala som jej daskeľa pejscu po herbece."

Kralovnej śe dzjevče barz zapačilo, bo i ona barz rada mala predzivo a preto povedzela matke: „Ja vam scem dač'o povedzec, matko, ked vaša dzjevka naozaj tak rada predze, to ju dajce mne, ja śe o nu budzem starac. V mojim zamku mam dosc najkrasnejšeho a najfajnejšeho lenu, a ked budze u mne taka frišna jak doma, ta jej obecam, že to neobanuje."

Temu śe matka barz pocešila a kralovna vźala dzjevče pram zo sebu na svoj zamek. Ked tam prišli, vźala kralovna Zuzku za ruku a odvedla ju do troch velikich hižoch, vo fterich bulo nakladzeno polno lenu až po povalinu. Ale jaki to bul len? On śe bliščel jak zlato, a streberne nitki buli take meke jak napredzeni hadbav. Potim povedzela kralovna: „Budz frišna, moja dzjevko, a ked ten len, fteri śi tu vidzela, šicek spredzeš, vtedi dostaneš mojeho sina za hlopa a budzeš kralovnu."

Dala jej donesc i barz peknu kudzel (= praslicu) zo zlata a polen koš zlatich vrecenoch a nehala ju samu v peršej hiži.

Ked kralovna od nej odejšla, śedla si Zuzka ku obloku a počala plakac, žebi śe bula skala nad nu pohla; bo vidzela, že telo lenu spresc nemože, hoc bi predla za sto roki od rana do večera každi dzen! — A jakže bi ona bula mohla dač'o zrobic, ked tak nerada predla! — Tak v miślenkoch prešedzela calu noc, barz plakala, a až do sameho poledna ani s palcom nerušila.

Ked prišlo poledne, prišla kralovna popatrec, kelo Zuzka napredla, a barz śe začudovala, ked vidzela, že śe ani palcom predzi nedotla. Zuzka śe vihvarala, že jej je barz žal za matku a že od plaču nič' robic nemohla. Kralovna jej uverila a ju pocešila;

„Nermuc śe, moja dzjevečko a budz jutre frišnejša, žebi śi mojeho sina za hlopa dostala.“

Ked kralovna od nej odejšla, zaś śe ku obloku śedla, von viźirala, zdihala si a nič' inše až do večera nerobila, a tak i druhi dzen až do poledna.

Na poledne prišla zaś kralovna a začudovala śe ešči horši jak včera, ked vidzela, že śe Zuzka lenu nedotla (= nedotkla) i hnevala śe. Zuzka śe tak vihvarala, že ju hlava barz bolela, a preto že nič' robic nemohla. Kralovna śe s tim uspokojila, ale ked od nej odhadzala, ostro jej prihvarela: „Teraz je už ostatni čas, abi śi śe do roboti lapila, ked sceš mojeho sina za hlopa dostac a kralovnu śe stac.“

Ale aj treci dzen Zuzka nič' nerobila, jak i za perše dva dni: na kudzel śe ani neobzrela; ale lem vše pri obloku śedzela a vše von oblokom kukala. Ked prišlo poledne, vejšla dnu dzvermi kralovna; a ked vidzela, že Zuzka zas nič' nerobila, barz śe pohnevala a skrikla: „Čuješ, Zuzko! dneś je ostatni termin! Ked ešči ani jutre predzi nenajdzem, ta ne lem mojeho sina za hlopa nedostaneš, ale ce dam zavrec do hereštu, dze jest polno hadoch, žaboch a jaščurkoch, a tam od hladu zahineš, potim už nebudzeš vecej daromničic a mne klamac.“ S tim śe kralovna od nej odvracila, višla z hiži von, a durkla dzvermi.

Lem teraz ešči bula Zuzka v strahu, źimni znoj jej kapkal s čola, ked sebe na jutrejši dzen pomiślela. Č'o mala počac? Naostatku lem nadzala (= nakrútila) lenu na kudzel, śedla sebe ku nej a počala presc. Ale jakže mohla pri tej kudzeli dlukši vitrimac, ked bula taka leniva! A tak zaś lem prestala presc, postavila śe ku obloku a nahlas plakala až do sameho več'era.

Naraz zaklopka dachto na oblok. Zuzka popatri a vidzi tri bridke stare ženi. Jedna mala taku dluhu spodnu vargu, že jej až na bradu viśela, druha mala na pravej ruk'e tak veliki palec, že sebe s nim calu dlan zakric mohla, a ta treca mala taku široku pravu nohu, jak bi ju lem s cepami bula rozmlacenu mala. Jak jich Zuzka zazrela, barz śe prelekla a nastrašila, tak že od obloka až na stred hiži odskočila. Ale te stare ženi śe ku nej uśmjevali a kivali, žebi jim lem oblok otvorila a žebi śe jich nič' nebala.

„Pamboh daj ščesce, šumne dzjevče!“ povedzeli, „č'ože tak žalosne plačeš?“

Zuzka śe ośmelila a s plačom odpovedzela: „Ach, jakže bi som ja zarmucena neplakala, ked mi rozkazali, žebi som spredla šicek len, č'o tu i ešči vo dvoch hižoch druhich naukladani."

Tak rozpravjala Zuzka tim starim ženom šicko, č'o śe s nu stalo, a i to śe jim priznala, že jej kralovna obecala, že ked ten šicek len spredze, že jej sina da za hlopa a s nim i kralovstvo že dostane. „Ale č'o mi to šicko spomože," povedzela dalej, „ja — zakla budzem živa, telo lenu nespredzem."

Na to śe zaśmjali stare ženi a povedzeli: „Ked nam obecaš, že nas na svoju svadzbu zavolaš, ku stolu nas posadziš medzi druhich hoscoch, že śe za nas hanbic nebudzeš, ta śe ci podzvolime, že šicek ten len spredzeme za tebe, lem śe tak začudaješ, jak nam to hitro pujdze."

„Ach, z najvekšu radoscu vam šicko na volu spravim," odpovedzela Zuzka, „lem počnice čim skorej."

Tri ženi vejšli prez oblok do hiži, kazali Zuzke, žebi sebe lehla spac a lapili pram do roboti. Stara s velikim palcom cahala nitki z lenu, ta s veliku vargu jich śľinila a ta zo široku nohu cahala kolesko a robota jim išla od ruki jak bi palil. Muśim vam povedzec, že to bula kudzel s koleskom, hašpel. Ked rano počalo śvitac a Zuzka z posceli stanula, začudovala śe, ked vidzela peknu, rovnu a cenučku predzu tak, že jej od radosci až serco skakalo; v lene ale už bula taka dzira, do fterej bi śe i sama bula vmescila. Ženi odejšli a obecali, že na več'ar zaś pridu a odejšli prez otvoreni oblok.

Kolo poledna prišla kralovna popatrec, či Zuzka zaś nedaremničila. Ale jak tak dužo peknej predzi spatrela, začudovala śe nad tim, jej čolo śe vijaśnilo a pohvalila Zuzkinu uśilovnosc.

Jak śe zmerklo, stali zaś tri stare ženi pri obloku, a Zuzka jim s radoscu otvorila. Tak išlo každu noc, na merkanu prišli a na śvitanu odejšli; a ked Zuzka spala, lenu v hiži vše odbudalo, a naostatku cala prazna zostala. Za každim razom, ked kralovna na poledne do hiži prišla opatrec kudzelnicu, nemohla śe ani nad peknu predzu prečudovac a ani neznala, jak ma jej uśilovnosc a jej šikovnosc pohvalic. Vecej razi povedzela: „Mojo zlate dzecko! jak mi žal, že som ci z počatku tak ubližila." V druhej hiži tjež tak hitro lenu odbudalo, a ked śe i ta viprazuila, počala kralovna pripravjac śe ku svadzbe; na ostatku, jak už v trecej hiži lenu

lem kuščik bulo, dzekovala Zuzka dobrim starim ženom z caleho serca, že jej tak z bjedi pomohli, te ale jej odpovedzeli: „Lem nezapomni, č'o śi nam obecala a uvidziš, že neobanuješ!“

A ked už zo šickich troch hižoch len spredzeni bul, už bulo šicko ku svadzbe hotovo. Mladi kral śe barz cešil vo svojej mladej, krasnej a pišnej nevesce a jeden dzen jej povedzel: „Žadaj, č'o sceš ode mne a to šicko śe ci stane.“

Tu prišli Zuzke na miśel te tri stare ženi a odpovedzela: „Ja mam doma tri stare cetki, oni su hudobne, ale dobre a stàtečne ženi a velo dobreho mi zrobili; ta dozvol mi, žebi som jich na moju svadzbu sebe zavolac mohla.“ Vdzečne na to pristali mladi kral i jeho matka.

V dzen svadzobný, prave ked už hosce ku stolu śedac počali, otvorili śe dzvere a dnu do hiži vejšli tri stare ženi, pekne po starośvetski oblečene. Lem č'o jich zazrela mlada nevesta, išla jim v streti a privitala jich šumne: „Vitajce mi, mojo lube cetki, z caleho serca vas vitam! Poce a śednice sebe ku mne ku stolu.“

Hosce lem jeden na druheho kukali a buli bi śe šicke rozrehotali, kebi śe krala nebuli bali; kral sam jak i kralovna śe zapalili v tvari jako najkrajše ruže, ale neśmjeli nič' mladej nevesce povedac, ked jej už pred svadzbu ku temu privolili.

Pri stole kladla jim Zuzka sama najlepše falatki na tanere, nalevala jim z najlepšeho vina a nukala jich prijazno, žebi lem jedli a pili.

Ked po stole šicke postavali, prišol kral ku starej žene zo široku nohu a pital śe jej: „Luba matko, povecceže mi, pitam vas, č'omu to, že je vaša noha taka široka?“

„Od predzena, najmiloscivejši kralovski sinu, od predzena.“

A on śe obracil ku druhej zo širokim palcom a pital śe jej: „Luba matko. Č'omu to, že taki široki palec mace?“

„Od predzena mam, moj pane od predzena.“

Potom išol ešči ku tej s velku spodnu vargu a pital śe jej tjež: „Luba matko! Od čeho mace taku veliku spodnu vargu, ftera vam až nižej bradi viśi?“

„Od predzena, miloscivi pane, od predzena.“

Ked to mladi kral počul, barz śe preleknul a zakazal navše svojej peknej žene presc, najvecej ale hašpla śe dotnuc, žebi i ona nedostala od predzena taki široki palec a bridku vargu, ftera bi jej až nižej bradi viśela.

V tim śe stracili tri stare ženi z palaca a nichto neznal, dze śe podzeli. Lem Zuzka jich v sercu požehnavala, kelo razi sebe na nich pomiślela, a nigdi tak s radoscu žena rozkaz svojeho hlopa neusluhla, jak Zuzka, už teraz mlada kralovna, kralov zakaz, žebi nigdi vecej nepredla.

Z Vyšných Repáš.*)

137. §. Maŭ mľinar sŭuhu. Raz išoŭ do m'jesta, ta temu sŭuhovi rozkazaŭ, žebi išoŭ do ľesa s voŭmi na drevo. Sŭuha pošoŭ. Dreva sebe nahotoviŭ a poprahaŭ te voŭi. Aľe prišoŭ medvedz, ta mu te voŭi pobiŭ. Sŭuha śe radovaŭ, že sam zo zdrav'jom uceknuŭ. Prišoŭ domu, ta mľinar śe ho pitaŭ, dze voŭi? Ta un mu tak povedaŭ: „Prišoŭ medvedz, ta mi voŭi pobiŭ.“ Ta mľinar sŭuhu vihnaŭ do ľesa, žebi choľem vuz domu došikovaŭ. Sŭuha pošoŭ do ľesa, prišoŭ ku jednej dzire, ta našou tam mŭadich medvedzov. Vźaŭ te medvedze, s voza drevo zrucaŭ, ta jich zaprahnuŭ. Privjizoŭ vuz domu. Mľinar ľem oči vivaľiŭ. Barz śe mu zapačiŭ, že je taki šikovni a mu obecaŭ, že ked budze za dześec roki pri ňim, že mu da svoju dzivku za ženu. I daŭ mu ju. Tak žiŭ a teho mľinara chovaŭ do śmerci. Aľe po mľinarovej śmerci zrobiŭ śe pŭani. Zŭi duch ho podštuchovaŭ, cahaŭo ho krajsc, bo buŭ zo zbu'ňickej rodzini. Maŭ jedenac bratov a oňi buľi šitke zbujňici. Pošoŭ, ta śe ś ňima zešoŭ. Ta chodziľi krajsc. Tak raz prišľi až tam do jeho mľina. Jeho žena zbačiŭa zbujňikov, pošŭa rovno do sipaňca, ta na tri spusti śe zamkŭa. Na sipaňcu buŭ jeden vihľadčik, taki, co mohoŭ chŭop prez ňeho prejsc. Pošľi k ňemu. Sami perši ten jej chŭop prešoŭ prez vihľadčik, aľe ona ho ňezbačiŭa. Skriŭ śe do suśika. Za ňim išoŭ druhi, zacaŭa mu do hŭavi, aľe śe preci ešči vcahnuŭ do sipaňca. Išoŭ treci za ňim, zacaŭa mu do ruki. Višoŭ von, ňevešoŭ do sipaňca, bo śe baŭ. Tote ostatňe mu kazaľi: „Idz ľem ešči raz, ti śmeŭi!“ Un ňechceŭ isc. Pošoŭ druhi, zacaŭa mu do ruki. Zaś i ten odskočiŭ. Už śe teraz šitke baľi... A prišľi žandare, ta jich šitkich uŭapiľi a do hereštu vźaľi, dze śedzeľi až do śmerci. Ten, co perši vešoŭ do sipaňca, jej chŭop skriti, ten ostaŭ v sipaňcu. Ked višoŭ zo suśika zo sipaňca a ukazaŭ śe svojej žeňe, ona śe barz čudovaŭa, dześe tu vźaŭ i co tu robiŭ od teľich roki? Šitko mu na oči vihvaraŭa. Un śe pokajaŭ a potim žiľi dobre až do śmerci.

---

*) **Rozprával Jano** ***Griger,*** **16-ročný, rodom z Vyšných Repáš. Zápis vo V. Repašách v krčme Wossza 4. sept. r. 1904.**

138. §. Trome panove maľi truch sinov. A maľi veľo gazdovstva. Tich truch sinov vipraviľi po śvece na skušenosc śveta. Veľke peňeźi zo sebu nabraľi, aľe šitko pokeľtovaľi. Ta z domu vše jim ľem pośiňaľi, ked peňeźi pitaľi. Aľe už vichadzaňo tim occom. Tak sinove ostaľi prez peňeźi, že už ňemaľi aňi co jesc. Streťľi oňi, tote trome cestovňici, jedneho cigana hoľeho. Ta ho vźaľi zo sobu. Prišľi do jedneho m'esta, nakupiľi šumneho papira, co mu zrobiľi ś neho grati take jak biskupovi. Bula noc. Prišľi do jednej karčmi, ta tak pitaľi kačmara: „Pan kačmar, či bi ňemaľi pre našeho pana ośv'eceneho biskupa nocľik?“ A un jim tak povedaň: „Oh, hej, tu maju dze nocovac!“ Kačmar jim predňožiň veľku večeru. Jak śe navečeraľi, ta tote trome cestovňici pitaľi od kačmara peňeźi, že śe budu na kartoch hrac. Tak un jim daň śidzom stovek. Cestovňici povedzeľi, že jak staňe pan ośv'eceni, že un to zapňaci. Ked na kartoch už śe dosc nahraľi, pitaľi od kačmara kľuče od biskupovej chiži, bo osobňe nocovaň. I kačmar jim daň kľuče, bo hvareľi, že i v noci muśa isc ku panu ośv'ecenemu. Oňi vźaľi te kľuče, zotviraľi sebe šitke chiže a co ňašľi, šitko ś ňich zabraľi. Rano kačmar stanuň, idze patrec truch cestovňikov, — už jich tam ňet! Na kľučovu dziru patri do tej chiži, dze pan ośv'eceni nocovaň, popatri na posceľ, — tam cigan hoňi ľeži, bo papirovo grati śe mu už poterhaľi...

Šarišská stolica.

Z Veľkého Šariša.*)

139. §. Bul jeden kraľ a mal jedneho sina, chtori sin šicke remesla znal, jake na śvece buli.**) Mudri bul, reč všelijaku znal,

*) V mestečku *Veľký Šariš* pobudnul som bol v prvej polovici septembra r. 1892 dlhší čas, aby si osvojil hlavné pravidlá východnoslovenského nárečia. Dával som si rozprávať prípoviedky po celé dni. Aj pozdejšie som bol vo V. Šariši, aby doplňoval svoje vedomosti. Minulého roku (1904) zjednal som si svojho najlepšieho rozprávkára Jána *Kaščaka* na šesť dní. Prichodil ku mne každý deň do Prešova, tu som sa ubytoval, a tu sme osnovy veľkošarišské znova revidovali čo do reči. Zápisy z r. 1892 boly totiž iba natoľko správné, nakoľko vtedy moje východno-nárečové vedomosti stačily. Za vzor východnej slovenčiny považujú východní Slováci reč Prešova a jeho okolia. Osnovy z Veľkého Šariša sú najpríhodnejšími predstaviteľmi vzorcovej reči východoslovenskej a preto podávam z nej hojne ukážok.

**) Rozprával Ján *Kaščak*, rodom z V. Šariša. Zápis vo V. Šariši 6. sept. r. 1892. Znova prezrel s ním v Prešove 16. júna r. 1901.

chiba ňeznal kradnuc. Raz povedal svojim rodičom, že už šicko zna, remesla šelijake, reč všelijaku, hibaj kradnuc ňezna. Tak povedal, že śe muśi isc naučic ešče i kradnuc. Aľe ho rodiče odhvaraľi, že ma pri čim žic, že co mu po takim remeśľe. Aľe on na to ňedal ńič, ľem śe vźal a išol śe učic kradnuc. I prišol do jedneho ľesa, dze buľi dvacecštiri zbujňici a dvacatipjati harnaď, chtori bul vražec. Tento šicko znal, naco ten princ prišol. „Panbuh daj ščesce, kamaraci,“ povedzel princ, chtoremu bulo meno Mudroch. „Daj, Paňebože, i tebe princu Mudrochu,“ ľebo harnaď znal jak śe vola. „Ta co tu hceš?“ „Ta ja śe prišol učic ku vam remeslo, bo už šicke remesla znam, jake na śvece jest, ľem kradnuc ňeznam.“ Vražec-harnaď mu na to odpovedzel: „I to śe možeš naučic. Sluhaj, co ja ci budzem hutoric. Teraz pujdze za totu i za totu drahu jeden meśarč a povedze jedno ceľe, ta ked mu toto ceľe ukradňeš, co on ce aňi ňeuvidzi aňi o tebe znac ňebudze a ked to ceľe tu priňeśeš, ta budzeš na mojo mesco, bo ja mam isc do jedneho kraľa za vražca.“ I tak princ Mudroch śe vźal toto ceľe ukradnuc. I pridze do ľesa na totu istu drahu, zkadzi ten meśarč i s tim ceľecem mal isc i śednul sebe za kračka. Jak vidzel, že už ňedaľeko ten meśarč s ceľecem, zobul zoz ľevej nohi čižmu i položil ju na stred drahi a sam śe skril za kračka. Ked prišol ten meśarč ku tej čižmi i s ceľecem, vźal čižmu do ruki a opatral ju a miśľel v sebe: „Kebi bula i druha, ta bi som ju vźal, aľe tak co mi po jednej?“ Zohabil čižmu tam a odešol daľej. Princ jak to vidzel, že meśarč čižmu zohabel, vźal čižmu zo źemi a obul ju a išol tiž daľej až zaś teho meśarča prebehnul i zaś śe skril za kračka a zobul s pravej nohi čižmu a rucel ju na drahu. Meśarč prišol i ku tej čižmi, co bula s pravej nohy, ta stanul a kajal śe a mocno banoval, že kebi bul hen tu vźal, ta bi bul už mal paru. Co ma robic? Vraci śe nazad ku tej, co bula z ľevej nohi. Ceľe uvadzel, čižmu druhu zohabel, a vracel śe po peršu čižmu. Aľe co śe stalo do teho času ňiž meśarč pošol hľedac peršu čižmu! Princ Mudroch višol zpoza kračka, obul i druhu čižmu a ceľe ukrad. Ceľe zabil a hlavu mu odrezal. Tam bula jedna jaruha, vźal hlavu z ceľeca a šturil ju do totej jaruhi (+ močari) tak hluboko, že ľem rožki bulo z ňej vidno. Meśarč darmo hľedal totu peršu čižmu, ľebo jak zname, Mudroch už mal obidva obute. Tak vracel śe nazad ku temu kračku, dze ceľe mal uvadzene. Prišol a ňemal aňi ceľeca aňi druhej čižmi. Hodzil a hľedal ceľe. Jak ho už nateľo hľedal a volal

„na biču, na,“ tak Mudroch, chteri za kračkem śedzel, ohlaśil śe: „beé“. Meśarč išol za hlasom i prišol ku močari i vidzel svojo ceľe uvjaznute, že ľem hlava mu stirčela z mlaki. Kajal śe co ma robic, či ma isc vicahnuc ho obľečeno abo zobľečeno. Šmatoch vecej pri sebe ňemal; tote, chtore mal obľečene, sanoval zamočic. Tak muj ľubi meśarč co ňezrobel, pošol za jedneho kračka, zobľik śe i išol po ceľe. Prišol do tej mlaki, ulapi ceľe za rožki, i jako ho hcel vicahnuc, sam śe vivracel do mulu, ľebo vicahnul samu hlavu. Za ten čas vźal Mudroch i jeho šmati i ceľe prez hlavi a pošol ku kamaratom. Vražec-harnaď barz ho pochvaľel a povedzel, že aňi sam ňemiśľel, žebi princ tak mudro znal kradnuc i zohabel ho na svojo mesco za hlavu totim dvacecštirom hlopom; sam vražec odišol do jedneho kraľa za vražca.

Princ Mudroch vidzel, že už nakradzeno bulo dosc, povedzel svojim hlopom, že ked už maju dosc nakradzeno, žebi śe ľem s tim rozdzeľiľi co maju, a každi žebi pošol tam, zkadzi je. Bo že bi jich mohľi zlapac a pozavirac, kebi ešče daľej chodziľi kradnuc. Ta šicke chlopi ho usluhľi, rozdzeľeľi śe, vźaľi svojo peňeźi a pošľi každi svoju stranu. Princ Mudroch do teho isteho varoša prišol, dze bul vražec-harnaď, žebi śe tam daľej učil kradnuc. Prišol na koňec varoša, dze bival jeden hudobni šuster, i vešol do dvora až ku jeho hiži i zaklapkal šustrovi na oblak, bo už šuster spal. Šuster stal i pošol mu otvoric i vpuščel ho. „Co hceš?“ pital śe. „Či bi sce mi ňedaľi, pan majster, dajaku robotu?“ „Ta jakeho śi remesla? Ja šuster, aľe hudobni, roboti ňemam, ta ce ňemožem vźac.“ On odpovedzel: „Zato ňič, robota budze aj do sameho kraľa, ja dobre učeni, ta pri mňe možece dobre žic.“

Šuster śe nato obveśeľel i prijal ho za tovariša.

Dobre. Dzeň-dva robeľi, na treci večar hutori tovariš Mudroch ku majstrovi, žebi mu dal mech. Majster mu dal a Mudroch vźal mech a pošol z ňim do kraľovej komori na zlate peňeźi. Ščesce mu kvadrovalo, ukrad i priňis. A to ňeľem jeden večar bulo, aľe i na druhi tak zrobel. Majstrovi śe to mocno popačelo a povedzel na treci večar: „Pujdzem i ja s tebu; vecej doňeśeme.“

Aľe kraľ zaraz na druhi dzeň zbačel, že peňeźi mu hibja. Ta śe pital svojeho vražca, chtori bul harnaďom, že chto na peňeźi hodzi? Harnaď dobre znal, chto hodzi na peňeźi, aľe mu ňebulo śľebodno povedzec, bo princ Mudroch śidzem raz ho spriśahal, ked stupel do zbu'ňickeho kamaratstva, že ňigda na princa nevivola,

co ukradňe. Vražec preto ľem radu mohol dac kraľovi. A poradzel mu tak: „Vikop pred dzverami komornima pod prahem hliboku doľinu a daj do tej naľac pulno smoli. Toten, chto pujdze na tvojo peňeźi, spadňe do smoli a tam ho najdzeš.“

Na treci večar Mudroch posbiral śe kradnuc i zo svojim majstrem, chtori bul barz lakomi na peňeźi. Prišľi ku kraľovskej komore, Mudroch otvorel dzvere a kazal isc majstrovi napredek.

Majster šol, aľe pred prahom spad do doľini, dze bula smola. Tovariš Mudroch ho ňijak ztadzi vicahnuc ňemohol. A preto śe barz zastaral, že po tim znaku ulapja teho, chto hodzil na peňeźi. Vźal šabľu, chtoru mal pri sebe, a odecal majstrovi hlavu a rucel ju hliboko do smoli, že ňebulo poznac, chto to bul. Mudroch potim prešol prik teho trupa i nabral sebe peňeźi a prišol do domu. A pitala śe ho majstrova: „A majster dze?“ „Majster neščeśľivi zostal,“ odpovedzel on, „un śmerc tam podstupel, aľe vi śe ňestarajce zato ňič, vam ešče ľepši budze jak pri vašemu mužovi. Ja vam budzem nośic peňeźi a tak budzem z vami žic jak vaš vlasni muž.“ Dos' na tim, žena na tim ňebula spokojna, bulo jej za mužem žaľ.

Rano, ked kraľ prišol ku tej komore, vidzel, že vo smoľe človek prez chlavi, zaraz išol ku vražcovi a pital śe ho: „Vražcu, chto na mojo peňeźi hodzi?“ Vražec znal, aľe mu povedzec nebulo śľebodno, bo bul priśahani. Vražec kazal kraľovi trupa vicahnuc a položic na vuz a dac voźic po mesce a že ten povi, chto na peňeźi hodzi, — chto budze plakac.

Šustrova žena śe doznala, že jej muža budu po mesce voźic, a hoc jej bulo dobre pri tim tovarišovi, preči śe bala, že budze muśec plakac, ked uvidzi trupa svojeho muža. A preto śe pitala Mudrocha, co ma robic, žebi ňeplakala a śe ňeprezradzila. A Mudroch taku radu dal: „Ja ci dam peňeźi, pujdzeš do skľepu a sebe nakupiš grati, drahe taňire a miski porcinalovo, veźňeš to na hirbet a pujdzeš po mesce. Ked tvojeho muža kolo tebe povezu, znam, že muśiš plakac, bo ci žaľ za mužem, tak spadňeš na źim, grati śe potrepju a ti možeš barz plakac. Ked pridze ku tebe kraľ a budze śe ci pitac, zaco plačeš, povidz: „Jakže bi ja ňeplakala, ked me moja paňi poslala na grati porcinalovo a ja spadla a tote grati śe potrepaľi. Co mi teraz moja paňi zrobi?“ Tak śe stalo. Ked plakala, kraľ viňal pudiľar a dal jej pejcdześac zlati: „Idz do domu,“ povedzel, „a ňeplač mi tu po mesce.“ Aľe ona ľem vše plakala,

ked vidzela, jako voźa po mesce hore-dolu jej muža, a preto prišol ku ňej kraľ ešči raz a pital še jej zaś, co plače? A ona odpovedzela: „Jakže bi ja ňeplakala, ked ňeznam, či som teraz take grati vibrala, jake buľi tote, chtore vibrala moja paňi, bo paňi sama grati vibirala a ja ľem po ňich mala isc.“

Minul dzeň, minuľi dva, tri, a Mudroch vše ľem hodzil na peňeźi. Tak zaś še pital kraľ vražca: „Chto chodzi na mojo peňeźi?“ A vražec odpovedzel: „Daj vistavic šibeň za hižu teho a teho šustra a daj tam zaveśic teho trupa a daj ku ňemu vartu. Chto teho trupa ukradňe, toten zna, chto na peňeźi chodzi.“ Kraľ tak zrobel, jak radzil vražec. Dal vistavic šibeň, dal teho trupa zaveśic a dal ku ňemu dvacecštiroch vojakoch i jedneho kapitana, žebi mocno vartovaľi teho trupa, žebi ho ňichto ňeukrad, bo že ked ho ňeovartuju, ta budu šicke o hlavu meňše.

I tak varta stala. Šusterki bulo mocno žaľ, že jej muž po śmerci muśi na šibeňi viśec i povedzela svojemu tovarišovi Mudrochovi: „Ja to ňemožem scerpic, žebi viśel pri mojej hiži, ja ho muśim dac spratac.“ Mudroch še zľik, že še tak dozna kraľ, chto na jeho peňeźi hodzi. Tak un sebe rozmiśľel a potim povedzel: „Ňestaraj še ňič, ja sam ho spratam.“ Pošol potim do jedneho varoša i kupel sebe jedneho planeho koňa, chtori ňeľem že cahac ňemohol, aľe aňi sam hodzic nevladal. I jednu taľigu. I naklad na totu taľigu olovo a dzejake čežke veci, co ten kuň za dobru drahu cahac ňemohol, ňe žebi ked do mlaki dakdzej uvjaźňe. Za šustrem, dze trup viśel, bula jedna mlaka. I Mudroch vźal totu taľigu i s koňem a už večar bulo, ked išol kolo teho trupa a zahnal teho koňa s tu taľigu do tej mlaki. A tu mocno plakal a kričel, že chto Boha veri, žebi ho prišol ratovac!... Aľe tam ňikeho ňebulo, bo to bulo nakoňec varoša, ľem tota varta, co stala pri totim trupovi. Ta už ňeznal, dze še ma podzec, išol ku temu kapitanovi a pital ho, žebi taki dobri bul, žebi mu poslal tich vojakoch totu taľigu vicahnuc, že ma barz daľeko ešče isc na jurmak a že veľo utraci. Kapitan ňeznal co v ňim śedzi, tak še na ňim zľutoval (+ zmiloval) a mocno ho sanoval i poslal tich šickich vojakoch, žebi mu totu taľigu vicahľi. Vojaci vźaľi a viňeśľi taľigu na čiste mesco a na dobru drahu. Pital še potim Mudroch kapitana, či bi ňemuh dac pokus paľenki tim vojakom. Kapitan dozvoľel a Mudroch ponaľival vojakom po dva pohariki z takej paľenki, od chtorej človek muśel zaspac, i sam kapitan še napil

— zoz fľaški. Medži jednu pulhodzinu tak zaspaľi šicke, co ňeznaľi o śvece. Vtedi Mudroch vźal teho trupa i odňis ho na cintir; tam mu vikopal doľinu i tam ho sam pohoval. Potim pošol do jedneho skľepu a kupel na dvacecštiri vojakoch kňažske obľečeňe, tak jak śe nośi ku pohrebu, a dvacatepjate obľečeňe kupel biskupske. Kupel dvacecštiri kňižki a dvacatupjatu vekšu, pre biskupa. Vźal tote šmati a pooblikal šickich vojakoch, kapitana za biskupa, a dal jim i po jednej kňižki, najvekšu biskupsku kapitanovi, a sam prišol do domu ku majstrovej. A povedzel jej, že jej muž už spratani i pohovani. A ona śe uspokojila.

Rano, ked śe vojaci prebudzeľi, ta jeden na druheho patri a śe pita: „Ta co ti knaź?“ Patra šicke na kapitana, ta ten v biskupskich šmatoch obľečeni! Zobudzeľi ho a śe mu klaňaľi jak biskupovi. A potim śe zastaraľi šicke. Kapitan najbarźej. Rozmiśľoval a povedzel: „No mi budzeme o hlavu meňše, ľebo nam trupa ukradľi.“ A rozmiśľoval, jak bi sam sebe i vojakoch od śmerci ośľebodzic mohol, ľebo kapitan bul barz mudri. Ta jim povedzel tak: „Teraz pujdzeme šicke, jak zme obľečene vov popovskich šmatoch, pred kraľa a ja jak biskup. Ja vam budzem predpovedac a vi budzece za mnu śpivac.“ Vźaľi śe a išľi ku kraľovi śpivajuci. Biskup jim predpovedal a vojaci śpivaľi. Prišľi do burku, furt śpivaľi, až kraľ višol a pital śe: „Co scece?“ „Pitame odpovidz, najjasňejši kraľu, žebi śi nam prebačil, co zme zaviňiľi.“ Kraľ ňeznal, co bi buľi zaviňiľi a preto jim povedzel: „Prebačim vam, idzce.“ Aľe oňi ľem daľej śpivaľi. Prišol i druhi raz kraľ a pital śe jich: „Ta co scece?“ A biskup zaś pital kraľa, žebi jim prebačel, co zaviňiľi. A kraľ zaś povedzel: „Prebačim. Idzce a ňeśpivajce!“ Aľe oňi ľem furt śpivaľi. Kraľ už mocno bul zli, višol vonka treci raz a povedzel jim: „Aľe už vam šicko prebačim, či sce dobre, či sce źľe zrobiľi. Idzce a ňeśpivajce.“ Tak tedi ten kapitan, co bul za biskupa obľečeni, povedzel, co śe stalo s trupom, že ho ukradľi a jich že do popovskich šatoch poobľikaľi... Kraľ bul na to mocno zli, aľe na vec zapomnul.

Zaś minul dzeň, dva, a Mudroch ľem vše na peňeźi hodzil. I prišol kraľ zaś ku vražcovi: „Chto na mojo peňeźi hodzi?“ A vražec, chtori dobre znal, chto hodzi, odpovedzel tak: „Toten, chto na peňeźi hodzi, muśi bic barz śmeli. Tak, kraľu, daj vihlaśic, že daš temu svoju dzivku za ženu, chto śe opovaži s ňu jednu noc spac. Tak isce ňichto neopovaži śe, chiba ten śmeli, co

na peňeźi hodzi. Pri tim daj princeznej taku krejdu, z chtorej farba vejdze až pod skuru, žebi śe ňedalo zmic, co śe s ňu napiše. A tvoja dzivka zrobi na čoľe znak temu, chto s ňu budze spac, a teho ulapime.“ Vražec znal, chto na peňeźi hodzi a že toten isti budze s ňu i spac.

I tak śe stalo. Prišla noc, a chto prišol ku princeznej spac jak princ Mudroch? Jak śe už vispaľi a un śe od princeznej odbiral het, ona mu zrobela na čoľe znak s totu krejdu. Un spozoroval, že mu daco po čoľe s paľcem štrejchla, tak ked višol z hiži von, vźal dźveredlo a opatrel śe v ňim i vidzel, že ma na čoľe červeni špľach. Vźal zaraz hustečku, pośľiňel a uciral śe s ňu, aľe to puščic ňehcelo. Vźal vodu, umil śe, aňi tak mu puščic ňehcelo. Un už spozoroval, že to ňi dobre, i vracel śe nazad ku princeznej, chtora tvardo spala, a hľedal kolo ňej, či daco ňema? A našol červenu krejdu. I vźal krejdu a i jej napisal znak na čolo a potim šickim tim, chtore v burku buľi, popisal tote iste znaki na čolo. Ked rano prišol inaš ku kraľovi a vidzel, že je inaš poznačeni, zaraz na ňeho ostro kričel: „Už som ulapil zbu'ňika, co na mojo peňeźi hodzi. Ti bul v noci pri mojej dzivki?“ Inaš na ňeho patrel a mocno śe zastaral a pital śe, že preco na ňeho miśľi, že kradnul peňeźi i spal pri princezni? A kraľ odpovedzel: „Preto, že maš znak na čoľe.“ Inaš odpovedzel: „I vi mace, najjasňejši kraľu, tiž.“ Kraľ śe nato mocno rozhňeval a dobre že ho takoj ňebil. Inaš vźal dźveredlo a pokazal ho kraľovi. I vidzel kraľ, že ten isti znak tiž ma. A doznal śe, že ho maju šicke, chtore su v burku, aj princeza.

A Mudroch zaś ľem na peňeźi hodzel. A kraľ pital śe zaś vražca: „Chto na mojo peňeźi hodzi?“ A vražec odpovedzel: „Toten ešče budze daľej ku tvojej dzivki hodzic, tak povidz dzivki, žebi mu privjazala v noci miščok s prosem, na chtorim dzirka budze; zkadzi on pujdze domu, ta śe za ňim všadzi sipac budze a tak śe dozname, chto na peňeźi hodzi.“

Mudroch na druhi dzeň večar zaś išol ku princezi, a ked śe daľi do spaňa, ona mu privjazala miščok zos prosem nazadek. Ked śe domu vracel Mudroch i scel sebe vicahnuc hustečku z kešeňi, namacal miščok s prosem, v chtorim už ľem dachtore zarenka buľi. I zaraz pobačel, že to už ňedobre. Pošol do skľepu, kupel prosa a sipal od burku do každeho domu. Tak že ho zaś ňemohľi najsc.

Ale na peňeźi vše lem hodzil Mudroch. A kral śe pital vražca: „Chto na mojo peňeźi hodzi?“ A on odpovedzel: „Ja ci teraz už povim, muśiš temu dac svoju princeznu za ženu, lebo ten je barz šikovni, naučel śe od vražca kradnuc a šicke kunšti, ta lem tak dostaňeš svojo peňeźi nazad i jeho sameho do moci, ked mu daš princeznu za ženu.“

Kral dal vihlaśic, žebi ten śmeli prišol do jeho burku, co kradnul jeho peňeźi, že śe mu ňič ňestaňe, ale že mu da jako šikovnemu človekovi svoju dzivku za ženu. Princ Mudroch śe oznamil u krala, preukazal śe, že je on tiž princ, že kradol lem, žebi vidzeli ludze jeho šikovnosc a že už vecej kradnuc ňebudze. Kral mu dal svoju princeznu za ženu i kralovstvo po śmerci a kraluju do dňeśka dňa, ked nepomarli.

140. §. Bul jeden parobek a toten mal jednu frajirku.*) I ona ho rada vidzela, i on ju rad vidzel. Raz prišol ku ňej ňeskoro v noci i ona śe opitala: „Čomu śi tak ňeskoro prišol? Ja už dobre ňeumrem, tak ce čekam, bo ce barz rada vidzim.“ A on odpovedzel: „Ja ci verim, že me rada vidziš, ale lem tak, ked pujdzeš pod šibeň a priňeśeš mi ztamadz znak.“ Ona śe vźala a išla pod totu šibeň. Pod totu šibeňu našla jedneho koňa stac, chtori mal prez hirbet preveśeno v mehu tak jak bi dva korce zarna. Ona vźala koňa za ohlavec i privedla ho až ku svojemu frajirovi. I povedzela: „Tu maš znak zpod šibeňi: Privedla som ci koňa zpod šibeňi!“ Vźal koňa a uvadzel pod šopu. Meh sňal s koňa i opatrel, co v mehu jest, a vidzel, že su v mehu peňeźi. Zaraz povedzel svojej frajirki, že kelo oňi maju peňeźi. Tota dzivka služela u orgaňisti a ňemohla scerpic i hňed zobudzela orgaňistu a šicko porozpravjala. Orgaňista śe oblik, višol von i opatrel i vidzel velo peňeźi. Tiž śe zradoval i ňeznal tiž ciho bic. Povedzel o tim i kačmarki židuvki. Šicko to stalo śe v sobotu večar. V ňedzelu rano prišli zbu'ňici pod totu šibeň i vidzeli, že koňa ňit s peňeźmi. Zaraz rozbehli śe šicke dvacecštiri po valaloch a z ňich jeden prišol prave do teho valala, dze buli ukradnute tote peňeźi. A stavil śe v karčme i pital śe, co nove? I kačmarka odpovedzela: „Vera tu velo nove. Orgaňistova dzivka pošla včera v noci pod šibeň a

*) Rozprával tiež Ján *Kaščak* vo V. Šariši 9. sept. r. 1892. Prezrel s ním znova v Prešove 16. júna r. 1904.

privedla ztamadz jedneho koňa a na ňim v mehu veľo peňeźi.“ I tota dzivka prave vtedi prišla do tej karčmi na vino ku omši. I zaraz ju ukazala kačmarka temu cudzemu, chtori bul obľečeni za minarčika, že to ta śmela dzivka, chtora bula v noci pod šibeň.

I minarčik zaraz začal ju poščipovac, že taka bi mu dobra žena bula, co je taka śmela, bo že ma mľin v poľu. I dzivka pošla s vinem do domu. Ked minarčik sam zostal s kačmarku, pital śe jej, že či bi tota dzivka za ňeho ňepošla? Kačmarka odpovedzela: „Dame ju po obedze zavolac tu, ta śe jej možeme pitac.“

Kadzi bulo po obedze, zaraz daľi dzivku zavolac i pitala śe jej kačmarka: „Čuješ, Hančo, ňepošla bi śi za teho pana minarčika?“ I dzivka obecala, že pujdze, bo minarčik bul krajší jak jej frajir. I tak povedzel minarčik: „Ta mi sebe tu na ňedzeľu zrobime veśeľe s tancem. Nas jest vecej kamaratoch, šicke pridu, a ti pridz vepridz nas po obedze.“ I s tim śe vźal a pošol het. Dzivka už rada bula, že śe vida, ľedvo čekala do ňedzeľi, bo ona ňeznala, jake ňeščesce ju čeka. Prišla ňedzeľa, dzivka už aňi grati neumivala, ľem śe poobľikala jak najkrajši mohla a išla vepridz svojeho frajira, co ju mal vźac za ženu. Išla, išla tak daľeko, až prišla ku jednej kapľički a vtedi začal padac mocni dišč. Ona śe skrila pod totu kapľičku, žebi ju ňezapadalo. Naraz otvoriľi śe dzvere na kapľički a dzivka spadla dnuka a dzvere śe za ňu zamknuľi. Doraz nato išol za totu drahu minarčik i zo svojima kamaratami, chtorich bulo dvacecštiri. A oňi medži sebu o totej dzivki hutoreľi: „Hej, kebi zme ju teraz zlapaľi, ta bi zme ju od paľca rubaľi“ ... a každi jej inšaku śmerc obecoval. A dzivka to šicko čula, a śe barz zľekla, že to ňedobre s ňu. Dišč furt padal a živaňi (+ zbujňici) śe tiž pokriľi kolo tej kapľički. Dzivka śe barz bala, že živaňi vejdu dnuka. Aľe skoro śe začalo jaśňic, dišč prestal padac a živaňi pošľi daľej. Živaňi śe zbiraľi na toten taňec a medži sebu hutoreľi, že kadzik začnu hrac, ta ju veźňu medži sebe a budu s ňu tancovac, pokiľ ju ňeuśmerca. Dzivka o šickim znala, co procivko ňej zrobic hcu.

Šicke dvacecštiri prišľi do karčmi a barz śe čudovaľi, že dzivku aňi ňestretľi aňi jej v karčme ňit.

A teraz śe vracme ku dzivki.

Jak živaňi odešľi, jej śe dzvere otvoreľi i ona višla a išla stran drahi až do domu. Porozpravjala orgaňistovi šicko, že to ňe minarčik a jeho kamaraci ňe statečne ľudze, aľe že su šicke

zbujňici. A tak orgaňista dal znac na valal (h)lopom a tote prišľi zos śekerami, kosami, obstupeľi karčmu dookola a ulapiľi šicke dvacečštiri.

Živaňi kričeľi: „Ta dzekuj temu, chto ci tej radi dal, bo bi zme tebe buľi naisce tu uśmerceľi.“

Haňička obanovala, že zapomňela na svojeho peršeho frajira, aľe toten jej prebačel, i tak śe pobraľi. Z peňeźoch daľi aj orgaňistovi a ostatek sebe zohabeľi. A žiju šicke ešči, jak nepomarľi.

141. §. Bul jeden ocec i zo ženu i maľi dvojo dzeci.*) Hlapcu bulo meno Janoš a dzivčecu Marička. Raz śe jim matka pohorela i ležela na śmertnej posceľi. Dala ku sebe zavolac kňaźa, kňaź ju sporadzel jako každeho krescana-katoľika. Potim dala ku sebe povolac svojo dvojo dzeci, Janoša a Maričku, i svojeho ľubeho muža. I dala jim macerinske požehnaňe a povedzela svojemu ľubemu mužovi i dzecom Janošovi i Marički: „Teraz ja už umrem; ocec s Janošem pujdzece za śidzem roki na pušč a budzece putovac a za tich śidzem roki ňeśľebodno vam do domu prisc.“ A dzivki povedzela: „Ti budzeš za tich śidzem roki v calim gazdovstve gazdovac.“ I v tim ona umarla. Oňi ju pohovaľi i ocec s Janošem vźaľi śe i išľi na pušč a Maričku zohabeľi v dome za gazdiňu. Marička śe uśilovala mocno, bula bohabojna, Boha uccela, ľudzi uccela i tak daľeko gazdovala, že sebe vo svojim dome až jeden koscilek dala zrobic. V tim istim valaľe bulo vecej pohanoch jak katoľikoch a te śe na ňu mocno hňevaľi, že ona tak mocno bohabojna. Ona tak mocno bula bohabojna, že sebe od rimskeho occa jedneho kňaźa vipitala, co jej každe rano išol omšu služic do jej koscilka. Tak, jak ja povedzel, tote pohaňi śe barz na ňu hňevaľi a pisaľi za jej occem ľisti, že Marčuśa plano gazduje, že Marčuśa śe už raz prespala, ...aľe na to ocec ňedal ňič, ľebo mu ňebulo śľebodno za śidzem roki do domu prisc. A Marčuśa ešči ľepši gazdovala a barźej pobožňejša bula, za to śe pohaňi na ňu ešče barźej hňevaľi a zaś pisaľi ľistek ku occovi. Ocec ešče vše na to ňedal ňič. Pohaňi už ňeznaľi, co maju procivko ňej robic a preto pisaľi treci raz, že jeho dzivka Marčuśa už dva dzeci zahubela perše, a teraz trece už do vodi rucela. Ocec śe na to rozhňeval a povedzel

*) Rozprával tiež Ján *Kaščák* vo V. Šariši 5. sept. r. 1892. Znova som prezrel rukopis s ním v Prešove 17. júna r. 1904.

svojemu sinovi a jej bratovi Janošovi, žebi išol domu a žebi ju zabil a žebi z ňej priňis jazik i oči, bo jemu samemu ňeśľebodno bulo isc domu, inakši bi bul priśahu zlamal. Janoš prišol do domu, aľe aňi dom jich poznac ňemohol, na dvore bul už koscel vistaveni. Prišol ku koscelu a vidzel, že pri oltaru kňaź omšu služi a Marička pri oltaru kľeči a modľi śe. Aj on sam kľeknul a mocno plakal a modľel śe. Po omši vźala Marička kňaźa na frištik, aj jeho privitala a kraśňe ho pobožkala a pitala śe ho: „Co tu hceš, muj ľubi bratu?“ Un jej na to ňeodpovedzel ňič, ľem barz plakal. Jak ho teľo pitala, žebi jej povedzel, co sce, tak jej un povedzel: „Ja tebe prišol zabic, bo za nami take ľisti išľi, že śi śe už tri razi prespala a dzeci śi šicke tri zahubela.“ Ona mu na to odpovedzela: „Co sceš, muj ľubi bratu, ta ze mnu zrob. Šak vidziš, jak ja gazdujem. Co śe ci pači, to ze mnu zrob.“ On odpovedzel: „Moja ľuba śestro, ja bi ci život daroval, aľe ked me ocec muj spriśahal, žebi som z tebe priňis jazik i oči.“ Ona ňedbala ňič, ľem teľo povedzela: „Co śe ci pači, ta ze mnu zrob!“ Jemu śe nateľo žaľ udal, že povedzel: „Ja tebe život darujem, moja ľuba śestro, mam tu jedneho pśika, ta ho zabijem, odrežem mu jazik i vidlubem mu oči a odňeśem occovi.“ Ona za to bula rada a tak mu povedzela: „Dobre, muj ľubi bratu, ja śe veźňem a pujdzem ztadik, co mňe ňigda ňichto tu v tim valaľe ňeuvidzi.“ I ona mu priśahla. Tak zamknuľi chižu i koscil a odešľi. Janoš ku occovi a Marička išla po śvece. Jak Janoš prišol ku occovi, tak ukazal toten jazik i tote oči; ocec na ňich aňi patric ňechcel, aľe kazal jich rucic psu. Tak ňech ľem oňi tam daľej putuju po tim śvece.

Marička v tim bidnim śvece ňeznala, co sebe ma počac. Učena bula dobre, v postaci hlopskej stala, preobľekla śe za hlopa, bo śe jej spačel — vojenski stav. Ona dala sebe vlasi ostrihac i zverbovala śe. I spravovala śe tak dobre, že co rok tak više išla, až na generaľa višla. Jak generaľe po veľkich kavehaŭzoch, diatroch hodza, tak i ona chodzela všadze jak generaľ. Komando mala dobre, aľe jeden raz buľi v jednim kavehaŭźe, ta śe jednemu generaľovi barz zňepačela, že hoci v postaci je hlopskej, aľe v reči ženskej. Raz prišol ku jej fuľerčikovi (privadinerovi) a mu obecal dobre zaplacic, jak mu dovoľi pod posciľ śe skric, dze jeho pan (generaľ Marička) śpi. Običajňe peňeźi lakome, tak i vtedi buľi. Fuľerčik dovoľil. I generaľ śe skril pod posciľ. Generaľ Marička jak prišla domu, ľehnula sebe, a śe nespodzivala, že dachto

v tej hiži jest. Ona večar jak ľihala, sama bula, jak stavala, tiž sama bula, a preto hola spala. Ked Marička zaspala, generaľ zpod posceľi višol a vidzel, že na posceľi ľeži žena. S tim śe vźal a pošol von. Generaľ Marička rano stanula, poobľikala śe, prišla ku dzverom a vidzela, že dzvere ňezamknute. Aľe sebe veľo do hlavi ňebrala, bo miśľela, že večar vecej vipila, jak trebalo a zapomňela zamknuc. Ten isti generaľ, co pod posceľu ľežel, prišol ku kraľovi a povedzel: „V jich regementoch maju generaľa žeňsku!“ I povedzel, v ktorim regemence. Kraľ śe na to čudoval a ňeverel. A ten kraľ bul eščc samotni. Tak sebe miśľel: „Ked budze žeňska, tak budze moja žena.“ A tak dal zavolac Maričku ku sebe do jednej hiži, dze ňebuľi ľem oňi dvojo a postavel na stul revolver i šabľu a povedzel tak generaľu Marički: „No, ja śe stavil s jednim mojim adjutantem. Un povedzel, že ti maš biľše celo jak ja, ta teraz śe preśvedčime. Bo ked ňe, ta budzeš abo zastreľeni abo zecati.“ Generaľ Marička na to rozmiśľovala, co ma robic, bo un śe jej kazal zobľesc do hola. Ona sebe miśľela: „Abo ščeśľiva budzem abo neščeśľiva.“ Tak śe zobľekla i vidzel kraľ, že ona žeňska. Kraľ ju pokľapkal po pľecu a povedzel jej: „Ti budzeš moja žena.“ I tak oňi dvojo priśahľi a on jej šicko dal do vuľi, šicke prava. Generaľ Marička o svojim starim kraju ňezapomňela, aľe sebe miśľela vše, že ma tam occa, i brata Janoša. Raz śe pitala od kraľa, žebi jej dozvoľil svoj kraj opatric, zkadzi je narodzena. Ona śe obľekla do hlopskich kraľovskich šmatoch, bo jej šicko śvečelo, i žeňske i hlopske, i vźala śe i išla s paru vojakami. Tak došla až do teho valala, dze bula narodzena. Dze stanula same perše? Do pľebana na faru, bo tam inšakich panoch ňebulo. Tam ju tak privitaľi jak kraľa, bo Marička bula v kraľovskich šmatoch obľečena. Pitala śe teho pľebana: „Co tu nove?“ Tiž śe pitala o ten koscel, co na jich dvore stal a co ona vistavic dala. Pľeban odpovedzel, že dakedi tu bul mocni śedlak i zo ženu a žena teho isteho śedlaka barz mocno pohorela. Maľi i dvojo dzeci: Maričku i Janoša. Ta jim pri ostatňej hodziňe povedala śedlačka, žebi po jej śmerci ocec s Janošem išľi za śidzem roki na pušč a Marička žebi gazdovala v tim istim gazdovstve. Aľe v tim valaľe bulo veľo pohanoch, a tote zavidzeľi Marički, že barz dobre gazduje a že je taka pobožna a že ona ten koscilek vistavic dala, ta pisaľi za jej occem ľisti, že už śe tri razi prespala a šicke tri dzeci zahubela. A preto ocec poslal sina Janoša, žebi jej za to śmerc zrobil. Že

oňi za śidzem roki po pušči hodza a ona taki bezperak doma robi. A pľeban daľej hvarel: Janoš jej zrobel śmerc a tak o ten koscil ňema chto stac. Generaľ Marička śe na to mocno rozhňevala, aľe inše ňič ňemohla zrobic, ľem veľku porciu na ňich naložela, že muśeľi šicko popredac. A potem dala svojeho occa zavolac i s jej bratem Janošem ku sebe a tak śe occa pitala:

„Preco śi dal totu dzivku zabic?“ a ocec jej porozpravjal, že čul, že bula marnotratna, že śe tri razi prespala, že tri dzeci zahubela a že śe on barz na tim pohňeval, že un zo sinom muśi śidzem roki po śvece hodzic a ona taka marnotratna bula.

A Marička odpovedzela: „Preči sce mohľi do domu prisc a opatric, či to pravda, co pohaňi hutoreľi a potim ju štrofac!“

Tak Marička dala veľiku pokutu i occovi i Janošovi, mocno jich hladem morela, ňe tak ešćik Janoša, jak occa a tak śe vźala i odešla do svojeho varoša nazad. I tam jich dala ku sebe prišikovac, i occa i Janoša, a mocno daľej jich trapela. Každi dzeň i śidzem razi ku ňim išla a raz bula kraľ, druhi raz kraľovna, bo śe prebľikala do žeňskich i do hlopskich šmatoch. A jak śe jej žaľ udal nad svojim occem i nad svojim bratem Janošem, ňe tak ešče nad occem, jak nad bratem Janošem, že jej život daroval, tak śe jim zverela: „Vidzice, muj ľubi ocec i ti muj ľubi bratu Janoš, ja vaša dzivka a tvoja śestra Marička, šicko mi Panbuh pomuh; co som sebe od Boha pitala, ta som i dostala.“ A potim occa dala do jednej hiži sameho zavric a dala mu jesc i pic co śe mu pačelo, aľe neśľebodno mu bulo vonka vinsc ľem za dva hodzini prez dzeň. Bratovi Janošovi už taku pokutu ňedala, bo ho sanovala, že jej život daroval. Dala ho viučic a i z ňeho generaľ bul. I žiju i do dneška dňa, ked nepomarľi.

142. §. Co šicko je z paľenki?*) U nás po karčmoch su same židzi. Z tej paľenki, co mi hudobne ľudze vipijeme, su po stoľicoch: fiškaľe, dochtore a najvekše panove, ľebo židzi z našej paľenki teľo zarobja, že svojo dzeci za fiškaľoch, za dochtoroch a za veľkich panoch možu dac viučic. A preco to, že z paľenki židzi bohatňeju, a śedlaci hudobňeju? Ta preco to? Ľebo śedlaci svojo peňeźi za paľenku cali rok davaju a židovske kačmare peňeźi cali rok do buksi skladaju.

---

*) Z rozhovoru s Jánom *Kaščakom.*

143. §. Bul jeden minar i s minarku a maľi jedno dzivče.*) Minarka śe pohorela i v tej horosci umarla. Minar gazdovstvo dobre mal, muśel śe ožeňic a vźac sebe druhu ženu a dzivčecu macohu. Dobre zname, že ešče aňi jedna macoha ňebula dobra; ľem jedna dobra bula, aj totu ďabli vźaľi. Na toto dzivče ňigda ňedala sci-viri, ľem ho vše lala a prekľinala. Pri tim śe i ocec planim zrobel, radši vidzel macohu, jak svoju dzivku. Raz bulo vo valaľe veśeľe. Vo valaľe same perše volaju kovaľa, koľesara, minara, richtara i burgaroch, — prez tich śe ňemože ňič stac vo valaľe, žadne veśeľe, žadne kerscini, — tak i minara prišľi volac na veśeľe. I on śe obecal, že pujdze i zo ženu. Zavolal svojo dzivče do hiži a mu prikazovaľi, žebi ňedalo ňikemu ňič, pokeľ ocec i matka ňepridu domu. „Bo ked daš," povedzel ocec, „ta ci, jak pridzeme domu, pooccinam ruki až po pľeca." Jak oňi odešľi na veśeľe, hňedka prišol do mľina jeden stari dźadek, ešče tote aňi na veśeľe ňedošľi, a pital od teho dzivčeca almužnu. Dzivče odpiralo, že ňeda, že occa aňi matki doma ňit, a jej mocno prikazovaľi, žebi ňedala ňikemu ňič, bo ked da, ta jak pridu domu, že jej ruki pooccinaju. Dźadek ju unoval a pital, že aňi ocec aňi matka ňebudu znac, ked mu da. Dzivče nateľo śe dalo nahvaric, že pošlo do šafarňi, otvorelo a dalo dźadkovi do priharšči muki. Nasipala mu do tej istej torbi, v chtorej už mal muki. Dźadek podzekoval temu dzivčecu a višol vonka a rozsipoval totu muku od mľina za tim istim pešňikem až tam, dze oňi buľi na veśeľu. Minar s Minarku dluho śe ňebaviľi na veśeľu, pokus śe najedľi i napiľi i vraceľi śe nazad domu, bo maľi doma statki, ta jim trebalo jich karmic. I višľi vonka, išľi za tim istim pešňikem, kadzi ten dźadek muku rozsipoval. I minarka ku minarovi hutori: „Vidziš, jake mi mame plane dzecko, kadzi z domu vindzeme, ta šicko nam z domu dava." I prišľi až ku mľinu a furt totu muku śľidzeľi a pri mľiňe teľo bulo rozsipano, jak kebi dachto dva korce (korec = štvertka kbolu) bul rozsipal. I minar śe mocno rozhňeval a na dzivče mocno kričel i vźal śekeru i dzivče ku klatu a occal mu obidva ruki až popri pľecu. I s tim ho vidriľel vonka a povedzel: „Icc, dze śe ci pači, bo ja take dzecko ňechcem vidzec na oči." Minarka śe temu mocno radovala, že radši vidzi ju, jak svojo vlasne dzecko. I oňi

*) Rozprával Ján *Kaščak* vo V. Šariši 7. sept. r. 1892. Znova som prezrel s ním rukopis v Prešove 20. júna r. 1904.

dałej žiłi minar i s minarku, ałe teraz jich zohabme a podzme dałej za dzivčecem.

Dzivče bidne inakši śe pohovac ňemohlo, łem co śe paslo; dakdze našlo jahodi na źemi abo dajake ňizke stromi z ovocu, tak śe napaslo s gembami jak statek. Ono sebe rozmiśłelo tak: Hoc pujdzem po žobraňu, daju mi, ałe karmic me ňichto ňebudze. Bo dosc že žobrakovi daju, ňe žebi ho ešče aj karmiłi. Naša Haňička, bo ju tak volałi, trafila po veło hodzeňu do jednej vełkej krałovskej zahradi, dze bulo veło ovocnich stromoch, hruški a jabłuka. A vełka trava v tej zahradze bula. Tak ona śe tam pasla. Ałe łem tak ojidala tote stromi, že aňi jedno jabłučko abo hrušku calkom ňezedla, łem z chtoreho polovičku, chtore okusala dookola a ohrizku vše zohabela. Ruki ňemala, ta odervac ňič ňemohla, łem co s gembami dostala.

Ona z vełkej travi vihodzela łem rano včas abo večar, ked ňihto v zahradze ňebul. Raz mladi princ pridze do zahradi i vidzi tote stromi šicke kolo spodku poojidane. On śe na tim začudoval a išol ku occovi a povedzel mu o tim, co v zahradze vidzel a povedzel: „Ocec, co to za dźvir budze v tej našej zahradze, htori ovoc łem zo spodku ohriźe, ałe calkom aňi jednu ňezji.“ Krał nato odpovedzel: „Veź sebe, sinu, jagra a idz do zahradi a ovartujce, ta uvidzice, co to za dźvir.“ Mladi princ ňevźal aňi jagra, ałe vźal pušku na płeco a išol sam vartovac. Ałe ňeskoro stanul, ta ňeovartoval ňič. Stanul i na druhe rano a išol zaś vartovac, ałe ked zaś ňeskoro stanul, zaś ňič ňeovartoval. Na trece rano stanul barz včas i vźal pušku na płeco i išol a pripatral śe zo strany i vidzel tam pod jednim stromem stac jedno dzivče bez rukoch s kandratima vlasami. On nato nacahnul pušku i dzivče śe mu stracelo v trave. On sebe šak zapametal ten isti strom, pri chtorim dzivče stalo i išol ku temu stromu i pošol ku ňemu, hłedal po trave. Našol ho. Dzivče śe złeklo i kłeklo na kołena a pitalo, žebi mu prebačel a daroval život a takto hutorelo o tim, co śe z ňu stalo: „Najjasňejši princu, ja mala occa i macohu i oňi išłi na veśełe a mňe zohabełi doma a prikazovałi mi, žebi som ňikemu ňič ňedala, pokił oňi do domu ňepridu, łebo že mi inakši obidva ruki odetňu až popri płecoch. Ałe prišol ku mňe jeden dźadek a ten ode mňe barz pital, žebi som mu dala kus muki... Ja śe nad ňim zmilovala i dala som mu jeden rompłik (2 deci) muki a visipala som mu do torbi, v chtorej už muki mal. Ocec i macoha,

ked prišľi do domu, doznaľi še o tim a buľi barz zle i ocec occal mi ruki až popri pľecu a vihnal me z domu, žebi som išla, dze me dva oči povedu. I ja pošla švetom i došla som až tu. I tu še hovam a ohrizam ovoce."

Princ nad ňu zaplakal a barz ju sanoval: „Ňestaraj še ňič," hvari, „podz ze mnu do burku, dam ce tam obľesc i dam ci frajcimirku, co ce budze karmic." I tak ju vźal i privid ju pred stareho kraľa. Stari kraľ še tiž nad ňu zmiloval i vdzečňe ju prijal. Dal ju krašňe obľesc, začesac i z ňej barz krasna dzivka bula, že jej vo švece trebalo hľedac pari. Mlademu princovi bulo prave na žeňeňu, prišol ku svojim rodičom a povedzel, že še hce žeňic. Rodiče šc mocno zradovaľi a pitaľi še ho: „Keho sebe veźňeš?" I on jim odpovedzel: „Ja sebe veźňem Haňičku, totu bez rukoch." Nato rodiče odpovedzeľi: „Naco bi ši bral žobraka?" Princ nato: „Ja sam pan, mam šickeho dosc, ta možem sebe vźac i hudobnu." Rodiče, ked ňescel inakši zrobic, privoľeľi, žebi sebe vźal Haňičku. I un sebe ju vźal i prišahnul z ňu. Žiľi mešac, dva a medžitim prišlo jedno pismo, že stari kraľ muši isc do vojni. Stari kraľ skaržel še princovi, ta tento odpovedzel, že un rad pujdze za occa do vojni. Kraľ: „Ti ešče mladi, dakdze šmerc podstupiš." Aľe princ nato ňedal ňič, ľem še pripravel a odebral še.

Mlada princezna Haňička už bula v čeži. I prišol čas porodu i porodzela barz krasneho hlapca. I šednul nato stari kraľ a napisal pismo zo zlatima literami i poslal ho s jednim vojakem za princem, bo dakedi pošti ňebuľi. Vojak še vźal i pošol. Tak daľeko išol, až prišol do teho mľinka, z chtoreho Haňička bula. I pital še na noc. Minar i minarka odpiraľi mocno, bo mišľeľi, že to dajaki zbu'ňik, baľi še, bo ten mľin bul v poľu. Aľe vojak nateľo še pital, bo že je zunovani, že minar s minarku še nad ňim zmilovaľi i prijaľi ho na noc. „Zdaľeka idu, pan vojak?" hvareľi minar i minarka. „Idzem z teho a teho varoša od kraľa s jednim pismem ku mlademu princovi," odpovedzel vojak. „Naša princezna, mladeho princa žena, chtora je prez rukoch, porodzela barz krasneho hlapca a to idzem princovi oznamic." Macoha zaraz mišľela, že to budze ta ista Haňička, jej pastorkiňa, chtoru prez rukoch do šveta vihnaľi. I zaraz spatrela zrobic hamistvo. Kupela paľenki a dala vojakovi pic, až še vojak opil a sebe ľehnul spac. Macoha, jak už vojak spal, viňala pismo, prečitala i vidzela, co tam stoji. Ona hňed to pismo rucela do šparhetu a napisala druhe a šturela vo-

jakovi do kešeňi. V tim piśme stalo, že mlada princeza porodzela psa a že co maju z ňim zrobic? Vojak rano stanul i podzekoval za nocľik i išol daľej až ku mlademu princovi. Princ odebral pismo, s hlavu skrucel a sam ku sebe hutorel, co vojak ňečul: „Darmo, co mi Pambuh požehnal, to vdzečňe od Boha primem.“ I tak śednul ku stolu a pisal druhe pismo (a dal ho vibic zoz diamantovima ľiterami), žebi teho pśika jak najľepši opatrovaľi i jeho mladu ženu, že un šicko od Boha prime, co mu Pambuh dal, a tak poslal vojaka domu. Vojak išol do domu, ta, dze mu bulo perši raz dobre, tam cahal i druhi raz na noc, bo ňeznal ňič o hamistve minarki. I prišol zaś na noc do teho isteho mľina, i minarka ho už teraz vdzečňe prijala a privitala. Zaraz bežela na paľenku a tak vojaka opojela, že spal jak bez sebe. Ona mu zaś odebrala pismo, co od princa ňesol i počitala ho a vidzela, že v tim pisme barz dobre stoji pre Haňičku; i rucela ho do šparhetu i napisala druhe, v chtorim bulo, že kadzi kraľ toto pismo od vojaka dostaňe, zaraz žebi Haňičku i s dzeckem vihnaľi do śveta.

Vojak pismo doňis. Ked stari kraľ pismo prečital, mocno zaplakal i zo staru kraľovnu, bo jim bulo žaľ i za hlapcem i za ňu, bo že co ona sebe počňe bez rukoch s totim dzeckem. Aľe sina barz radzi vidzeľi, bo ľem teho jedneho maľi, ta mu zrobeľi g vuľi. Privjazaľi Haňički hlapca ku perśi i puščeľi ju do śveta. Haňička s veľikim plačem hodzila, aľe ňezufala aňi nelala muža, ľem išla. I prišla ku jednej vodze, ňebarz veľkej, z chtorej vodi prudzik išol do bandžurika. Ona svuj život sanovala, ňemohla śe odrazu zatopic, aľe ľehla sebe na prudzik, že počka, až ju toten prud zharňe až do bandžurika a že śe tam zatopi.

Ona ľehla i jak ľehla na ľevi bok, zaraz jej virosla ľeva ruka. I barz Bohu dzekovala, že už jej jedna ruka virosla, aľe ona ešče vše ňebula spokojna, že to dzecko ešče ňehodna vihovac s jednu ruku. I rucela śe na pravi bok do prudu, že azda ju zňeśe a že śe zatopi. Aľe jak ľehla, virosla jej zaraz i druha ruka. Tak potim zdrava višla na brižek a barz Bohu dzekovala, že jej Panbuh dal spusob vihovac svojo dzecko. S tim śe vźala i išla. Sama ňeznala dze. Tak daľeko, až do jedneho veľkeho ľesa, dze bul jeden opuščeni kaštiľ a ten kaštiľ postavel tam toten dźad, chtoremu muki dala, a chtori vše o ňej miśľel, že za svoju dobrotu teľo cerpela, a teraz jej hcel bic na pomoci. Bo ten dźad bul Kristus Pan. Ona vešla do teho kaštiľa a našla tam v jednej hiži posciľ, koľisku i na

stoľe pre jednu personu obid, a pre dzecko mľiko. Ona tam zostala žic, každi dzeň bulo pre ňu postaveno jedzeňe i pice i šicko, co śe jej pačelo. A ona tam žila pobožňe.

Ta teraz śe vracme nazad ku princovi. Un śe vracel s vojni domu a zaraz śe pital o svoju ženu Haňičku i o pśika. Stari kraľ i kraľovna na ňeho ľem oči viščireľi a śe pitaľi: „O jakim ti pśikovi hutoriš?“ A un odpovedzel: „O tim, co sce mi o ňim pisaľi a co Haňička porodzela.“ A oňi śe čudovaľi a hvareľi: „Šak Haňička porodzela šumneho hlapca a ňe pśika.“ Princ viňal pismo a ukazal jim. Kraľ čital a barz śe čudoval. „To ňe ja pisal,“ hvarel kraľ. „A dze je moja žena?“, pita śe necerpeźľivo princ. „Ta totu zme vihnaľi do śveta i zo sinem, bo śi tak pisal, ta zme ci, hoc ľem s boľescu a zo žaľem, zrobeľi g vuľi.“ A teraz čudoval śe zaś princ: „Ja o tim ňepisal,“ hvarel, „ukažce mi toto pismo.“ Kraľ pismo ukazal a princ povedzel: „To ňe mojo pismo.“

Ta princ śe zastaral mocno a ňemal doma pokoja, ľem ho vše z domu vihaňalo. I vźal sebe jagra i hodziľi do ľesoch na poľuvku. Raz barz daľeko zašľi, tak že už veľo tižňe doma ňebuľi i nakoňec natrafeľi do teho isteho ľesa, dze Haňička i s hlapcem bivala. I hodzeľi po ľeśe i ňemohľi najsc valal aňi ňijaki varoš. Tak povedzel princ jagrovi: „Idz na jedneho visokeho stroma a pater, či ňeuvidziš, či śe dadze neśvici?“ Jager višol na stroma i vidzel, že śe dadze śvici, aľe barz daľeko. Princ mu nato povedzel, žebi sebe dobre pametal, dze śe śvici. Jager zešel dolu i išľi i prišľi ku temu kaštiľu, v chtorim Haňička i s hlapcem bivala. I patreľi na oblak i vidzeľi tam ženu. Popatreľi jej na tvar, ta śe jim tak vidzelo, jak kebi to bula princezna, žena mladeho princa. I s tim poslal princ jagra pitac śe, či bi jich ňeprenocovala. Jager prišol do hiži i pozdravkal. Haňička odzdravkala a povedzela, že možu u ňej obidvojmi prenocovac. Tak vešol i princ.

Pokeľ Haňička večeru zrichtovala, tote dvojmi, princ i s jagrem, o tim śe dohvaraľi, že tota domašna gazdiňa calkom tak vypatra, jak princeza, žena princova, ľem že ma ruki. Ked śe navečeraľi, vecej o tim ňehutoreľi.

Princ sebe ľehnul na posciľ a jager na lavku. Medžitim Haňička šila a hlapec śe bavel kolo ňej. I viśela princova ruka s posceľi dolu, i povedzela Haňička sinovi: „Idz a dzvihňi ruku svojemu tatušovi.“ Jager ňespal a to čul. Rano rozpovedzel panovi. A pan ňescel veric a hvarel: „Ta ja śe hcem preśvečic, ta bu-

dzeme do večera po ľeśe hodzic a zaś tam pujdzeme na noc.“ I prišľi tam i druhi raz, zaś śe tak stalo, jak perši raz bulo. Princovi spadla ruka a Haňička poslala sina, žebi mu dzvihnul ruku, bo že mu scerpňe a budze ho boľec a pritim povedzela: „Dzvihňi ruku temu panovi, to tvuj ocec.“ Aľe princ zaś spal a jagrovi, chtori to čul, veric ňescel. Prišľi na trecu noc a princ barz sebe zaumeňil, že teraz spac už ňebudze. A ňespal. Haňička pri stoľe, a hlapec śe bavel kolo ňej. Ohľadla śe i zbačela, že princovi noha s posceľi viśi (chtoru un narokom spuščel). I tak kazala hlapcovi: „Idz a dzvihňi tamtu nohu, bo to tvuj ocec.“ Aľe princ śe s nohu zapiral a slabi hlapec ňemuh nohu dzvihnuc. Prišla matka a mu pomahala. Tu princ skočel s posceľi a skričel: „Jak ti śe opovažiš povedzec, že ja tvojemu hlapcu ocec?“ A ona tak počala hutoric: „Ja jedneho minara dzivka, ocec mi obidva ruki odecal, hodzela som po śvece a prišla som do kraľovej zahradi a me vźal za ženu princ teho kraľa. A mi žiľi spokojňe, pokeľ muž ňeodešol do vojni. Medžitim ja porodzela teho hlapca a mňe z burku i z ňim vihnaľi, bo tak muž muj rozkazal...“ Princ śe na ňu pripatral, vypatrala akuratňe tak, jak jeho žena, ľem že ruki mala. A preto śe pital: „A dze śi vźala ruki, ked ci jich ocec odecal?“ I ona hvarela: „Ked me z burku vihnaľi, ta som śe zaś puščela śvetom i prišla som ku jednej vodze i scela som śe zatopic. Ľehla som sebe na prud z ľevim bokem a zaraz mi virosla jedna ruka, ľehla som s pravim bokem a virosla mi i druha ruka, bo ten prud mal taku moc.“ Tak kraľ kľeknul pred ňu na koľena a kraśňe ju prepital, žebi mu prebačela, že on temu ňič ňe vinovati. I rozpovedzel, co śe stalo s tima pismami. Ked śe vraceľi do burku, doraz daľi zavolac teho vojaka a vipitaľi śe ho, dze nocoval, ked s tima pismami hodzil. A tak śe preśvedčelo, že pisma prečerala minarka, Haňičkina macoha. Kraľ dal ju roztarhac a princ s princeznu žiju i do dňeśka dňa, ked nepomarľi.

144. §. Bul jeden ocec zoz matku a maľi troch sinoch, aľe taki čežki rok uderel, že ňemal aňi ocec s matku co jesc, ňe takto to trojmi sinove.*) Nato oňi śe dohvaraľi šicke medži sebu, že co budu robic. Tak śe naradzeľi, že pujdu šicke trojmi sinove služic.

*) Rozprával Ján *Kaščak* vo V. Šariši 5. sept. r. 1892. Znova som prezrel s ním rukopis v Prešove 18. júna r. 1904.

Vźaľi śe i išľi, aľe nevźaľi zo sebu ňič, aňi jesc, aňi pic, aňi žadneho ohňa. Tak daľeko išľi, že už dva dňi išľi a ňemohľi do valala dojsc. Na poľu našľi jedneho zajaca, chtori bul abo zastreľeni abo zabiti. Aľe ňemaľi aňi švabľika, žebi sebe teho zajaca buľi upekľi. Koňečňe prišľi až ku jednemu ľesu. Jak prišľi ku temu ľesu, vidzeľi zdaľeka, že tam dachto sebe kladze ohňa. Tak povedzeľi najstaršemu bratovi: „Idz ku temu človekovi a pitaj od ňeho kus ohňa. Do teho času mi nasbirame dreva, ňiž ťi priňeśeš ohňa.“ Un śe vźal i išol na ten oheň. I pridze ku temu istemu človekovi, chtori śedzel pri ohňu a pik sebe jedneho vola, a mu povi: „Panbuh daj ščesce, praceľu!“ A on na to odpovedzel: „Daj Paňebože i tebe, muj sinu. Tak co tu hceš, muj sinu?“ On odpovedzel: „Kebi sce mi daľi kus ohňa, bo zme tam trojmi braca našľi zajaca, ta bi zme sebe ho upekľi, bo zme už tri dňi ňič ňejedľi.“ Un na to odpovedzel: „Dam ci, muj sinu, kus ohňa, aľe ked mi tak budzeš cigaňic, že ci ja ňič za viru ňedam!“ Hlapec tak cigaňel, jak ľem mohol, aľe starec mu šicko za pravdu dal. Jak už ho tak dluho ňebulo, dvojmi braca śe radzeľi a mocno zle buľi, bo oňi sebe miśľeľi, že najstarši brat zostal jesc a pic pri tim starcovi. Vźal śe vtedi ten stredňi a išol. Mocno zli bul. Tak mocno zli bul, že až basoval. I prišol tiž ku starcovi: „Panboh daj ščesce, praceľu,“ a na teho najstaršeho brata barz zli bul, už ze zubami žgrital. Starec odpovedzel: „Daj, Paňebože i tebe, muj sinu, aľe co hceš a co śi taki zli?“ „Jak bi som nebul zli, ked mi brata poslaľi pitac od vas kus ohňa a ňedajbože brata dočkac.“ „Ta co hceš, sinu?“ „Dajce mi kus ohňa, bo už zme tri dňi ňič ňejedľi a mame zajaca, chtoreho bi zme radzi upesc.“ Starec na to zaś odpovedzel: „Dam ci, muj sinu, aľe ked mi tak budzeš cigaňic, že ja ci ňič za pravdu ňedam.“ Tak stredňi chlapec tak cigaňel, jak najľepši mohol, aľe starec mu všicko dal za viru. Najmladši za ten čas jich vše čekal obidvoch a mocno bul zli. Už mal drevo hotove i zajac vipitvani bul, ľem ho trebalo upesc. Že śe ňemohol tich dvoch dočekac, tak śe vźal a išol i on za ňima a mocno pritim hrešil. Ešče zdaľeka už jim klad, že oňi jedza, piju a o ňeho ňestoja. Prišol až ku ňim. „Pambuh daj ščesce, starcu!“ „Daj Paňebože i tebe, hlapče! Ta co hceš?“ „Kebi sce nam daľi kus ohňa, zme trojmi a už zme tri dňi ňič ňejedľi, už dobre od hladu ňepoumirame.“ Starec mu na to odpovedzel: „Vidzim vas, že sce šicke trojmi tu, ta ľem co sceš?“ „Kus ohňa,“ odpovedzel najmladši.

A starec mu na to: „Dam ci, aľe ked mi tak budzeš cigaňic, co ci za pravdu ňič ňedam. Ked ňebudzeš tak cigaňic, co ja ci ňeuverim, tak ten vul, co pečem, budze mi ľem večera, a tvuj najstarši brat mi budze frištik a stredňi obid, a ti mi budzeš zaś večera.“ Tak najmladši śe mocno zarmucel i dobri už bul na tich dvoch bratoch, a začal sam cigaňic. I začal takto: „Ked ja śe narodzel, ňemal som aňi otca aňi matku...“ Starec odpovedzel: „I to može pravda bic.“ Un zaś: „... Tak som išol sebe hľedac do ňeba otca i matku...“ Starec odpovedzel: „I to može pravda bic...“ Un zaś: „A staral som śe, jak do teho ňeba vindzem. Ked dakedy pred sto rokami som voźil zarno s poľa, tak śe mi stracelo jedno zarno za kalap. Ja som toto zarno našol, ta som ho posadzel i taka mi veľká slama hňed virosla až do ňeba. I ja hore tu slamu višol až do ňeba. Tak som hľedal po ňebe otca i matku... “ Starec na to odpovedzel: „I to može pravda bic...“ „Tak potim som śe vźal a dolu totu slamu som išol z ňeba nazad. Prišol som na stredek slami, hcelo śe mi spac. Aľe mi źima bulo. Ta co som mal zrobic, som sebe zrobel ze švabľika posceľ a zoz ihli ohňa. I ľehnul som sebe. Prišla jedna miš. Slamu podžarla i ja spadnul až po šiju do źemi.“ Starec na to odpovedzel: „I to može pravda bic...“ Un zaś cigaňil daľej: „Vtedi išľi kolo mňe trojmi biroši na štiroch voloch. Pre Boha som jich pital, budzce take dobre, vicahňice me z tej źemi. Tak oňi jake lancuhi, jake porvazi, šicke mi na šiju pouvadzaľi a tak zaprahľi tote štiri voli, žebi me vicahľi. Aľe šicke lancuhi, šicke porvazi śe potarhaľi a mňe vicahnuc ňemohľi.“ Starec na to odpovedzel: „I to može pravda bic...“ A začal zaś cigaňic: „A maľi tote biroši motiku i śekeru, ta som jich pital, žebi mi jich zohabeľi, že śe odkopem. Tak oňi mi jich zohabeľi i ja śe odkopal...“ A starec na to odpovedzel: „I to može pravda bic...“ Un zaś daľej: „Tak jak som už višol z tej źemi, prišol som na jeden jarek, chtori jarek zamarznuti bul a hcelo śe mi mocno vodi pic. Ja s motiku kopal, zo śekeru rubal, co som hcel sebe ščerubľu prerubac, aľe som ňemohol aňi zo śekeru aňi s motiku. Tak som sebe odecal hlavu a tak som s totu hlavu do teho času bil, ňiž som sebe ňeprebil ščerubľu a tak som śe napil vodi...“ Starec mu povedzel: „To už ňemože pravda bic, dzeže ti sebe hoden hlavu odecac a vodi śe napic...“ A un cigaňil daľej: „A ňiž som śe vodi napil, hlava ode mňe ucekla. A ja potim za totu hlavu... Som ju začal dohaňac, aľe som ju dohoňic

ňemohol, bo mi ucekla do ľesa. Tak som śe vracel nazad a co vidzim: motika i śekera hori, ľem poriska zostaľi. Ta ja vźal jedno porisko a tak alo za moju hlavu. A som ju nateľo dohaňal, ňiž som ju ňedohoňil a s poriskom ňezražel. Potim som śi ju položil na kark i tu som, kebi sce mi daľi kus ohňa…“ A stari mu povedzel: „Dostaňeš, muj sinu, aľe perše śe muśice šicke trojmi najesc i napic u mňe a ľem tak ode mňe pujdzece.“ A dal śe jim najesc, napic šickim trom, i ohňa jim dal, a oňi mu podzekovaľi a od ňeho odešľi a peču svojeho zajaca ešče i teraz, ked ho už ňezedľi.

145. §. Prišol ku mňe doktor a zakazal mi pic paľenku.*) I ja ho usluhnul i ňepil som. Aľe som začal mocno s kervu kašľic. Ta som povedzel svojej žeňe: Už jednak umric muśim, ta ňej śe hodz ľem naostatku napijem. I tak moja žena pošla, priňesla mi paľenki. Napil som śe i — prestal som zaś kašľic. I dodňeśka pomali žijem i paľenku pijem.

146. §. Bul jeden kraľ a mal dvojo dzeci, princa i princezu.**) Oňi barz śe radzi vidzeľi i tak śe stalo, že ten mladi princ princezu prespal. Potim ňeznaľi co zrobic, tak śe braľi do kupeľi. I prišľi do kupeľi a ona tam zľehla. Co robic s dzeckem? Pošol princ do stoľara dac jednu truňičku zrobic. A ona dzecku uštrikovala miščék i napisala jednu kartku a položila do miščka a miščék dala dzecku na šiju. Potim dzecko položeľi do truňički a daľi mu peňeźi ku hlave i ku nohom a bulo tam napisano, chto ho ulapi na more, žebi bral tote peňeźi od hlavi a ked ho budze hovac do śidzem rokoch, žebi vźal i od nohoch peňeźi. Ulapil dzecko jeden ribar a priňis ho do domu. Jeho žena v polohu bula a mala tiž hlapca. Najdzenemu bulo meno Daniel. Ten ribar vźal peňeźi ľem od hlavi a polovičku odňis do rimskeho otca i s tim miščekom i s tim piśemkom. Hlapec žil, hodzel do školi i s tim ribarovim. I dobre śe učil, mudri bul. Ked mu bulo šesc roki, raz śe s bratem povadzeľi. Ten brat mu hutorel: „Ti ňe muj brat, bo ti ľem na vodze ulapeni.“ Hlapec śe zastaral; barz smutni bul. Prišol ribar do domu, pita śe ho: „Co śi, muj sinu, taki smutni?“ „Ja ňe vaš

*) Z rozhovoru s Janom *Kaščakom*.

**) Rozprával Andrej *Križko* vo V. Šariši 4. sept. r. 1892. Rukopis znova prezrel v Prešove s Jánom *Kaščakom* 18. júna r. 1904.

sin, bo ja ľem na vodze ulapeni. Muj brat mi to povedzel.“ Potim hlapec hcel isc het: „Ked som na vodze ulapeni, tak som prišol dolu vodu; a teraz pujdzem hore vodu a muśim znac, z jakeho rodu pohadzam.“ Ribar muśel z ňim pujsc ku rimskemu otcovi i vidaľi mu jeho piśemko a rimski ocec dal mu na každu faru „pismo“, žebi po žobraňu ňehodzel, žebi s-fari na faru dostal na keľčik. Išol za šesc roki hore vodu a prišol do jedneho mesta, chtore s čarnu plachtu bulo obite. Vešol do karčmi a pita śe kačmara: „Co take toto mesto smutne?“ Kačmar mu hutorel, že mladi princ umar i stari kraľ umar, ľem mlada princeza zostala. Ona zaumeňela sebe, že śe ňevida, bo plano s bratom zrobela.“ Tak Daniel pital śe, či bi tam vo dvore službu ňedostal? Doraz kačmar tam došol i Daniel tam službu dostal za inaša. Bul tam za dva meśace. Kraľovna vše barz smutna bula, bo ju pital tureckeho baši sin za ženu, aľe ona odpovedzela, že ňepujdze za ňeho... a preto un śe jej kazal richtovac z ňim do vojni. Ona barz smutna bula, tak ten isti Daniel pital śe jej raz: „Paňi moja, co su take smutne?“ „Sinu muj, ti mi v tim ňespomožeš!“ On jej odpovedzel: „Preco ňe?“ „Ja sebe zaumeňela, že śe ňevidam a pita me tureckeho baši sin. Hutorim mu, že ňepujdzem za ňeho, tak śe mi kaže do vojni rihtovac.“ „Paňi, tak ľem za to? Ňej mi daju za jeden meśac vojenskej execirki śe naučic, tak ja za ňich do vojni pujdzem.“ Tak on śe viučel, za jeden meśac brifung zložel i potim vźal zo sebu jeden regement vojska i pošol. Za šesc dňi jej zrobel pokuj na tricec roki, že ju ňebudze turecki baša ňigda za ten čas bantovac. Priňis jej to piśemňe. Potim ministrove to hceľi, že Daniel zasluženi, žebi princezu za ženu vźal. Ona odpovedzela, že ňebudze od teho odporna, ked on ňe. I tak śe stalo, že on ju vźal. I tak un z ňu žil da s paru meśace. Rad na poľuvku hodzil. Raz dal jagrom znac, žebi o trecej rano už v burku buľi. Jagrove prišľi, trubeľi. Un śe poobľikal, aľe ten miščok, co mu matka uštrikovala, spad pod stul, a tam ho zapomňel. Frajcimirka rano poscilala, tak ten miščok dzvihla a položila na stul. Obačela to kraľovna: „Ňerušaj ňič, bo pan śe barz hňeva, ked ňenajdze tam, dze co položi.“ Frajcimirka poveda: „To ľem jeden miščok tu spadnuti, ta ho kladzem na stul.“ Kraľovna hutori: „Ukaž ho. Daj ho sem.“ Ona miščok poznala, že ho sama zrobela. Viňe z ňeho piśemko, prečita a poznala: že to miščok jej sina. I doraz zomdľela i ľehla do posceľi. Hňedka za mladim kraľem posel išol, žebi śe vracel domu,

że śe kraľovna barz pohorela. Prišol do domu a prišoł ku ňej ku posceľi. Oblapela ho a povedzela: „Ti muj sin, ti muj muž!“ A ona mu povedzela šicko od počatku co a jak śe stalo, jak ona sama ho na vodu rucic dala, żebi svoju haňbu prikrila. Tak on jej hutori: „Matko moja, vtedi ci budze hrich odpuščeni, jak pujdzeš na spovidz ku rimskemu otcovi na holich koľenoch. Un śe potim vźal a pošol het. Prišol un do teho isteho ribara, co ho ulapil a pital śe ho, či ňit tu dajakej prazdnej jaskiňi? Tak ribar mu hutorel, że jest jedna, co v ňej ňedavno svate celo zostalo. „Tak kebi zme ku ňej trafeľi?“ I śedľi na jeden plit a šľi ku ňej. I trafeľi ku ňej. Ten ribar mu otvorel jaskiňu, jeho tam puščel i tam ho zavar na kladku i oddal mu kľučik. Daniel ten kľučik na oblaček rucil do mora a povedzel, że ľem vtedi ztamadz vindze, jak ten kľučik dachto z mora vicahňe. Treba nam znac, co je tota jaskiňa. Jaskiňa je v brehu dzira a tam żiju pustevňici. A ked rimski ocec umre, naveki ztamadz hľedaju pobożneho pustevňika za rimskeho occa. Tak Daniel bul tam 6 roki zavarti. A stalo śe, że rimski ocec umar. Tak prišľi dvojmi kaplaňi do teho ribara a pitaju śe ho, či ňit v dachtorej jaskiňi taki pustevňik, co bi mohol za rimskeho occa bic? „Jest tu v jednej, kebi zme ku ňej trafeľi, aľe ked aňi kľučik od ňej ňemame. Bo jak som teho, chto je v ňej, zavar a dal som mu kľučik, tak un ho rucel do mora. Jednak teraz ňepujdzeme, aż rano,“ a daľej povedzel ribar ku kaplanom: „Prišľi tu a aňi ňemam co jim na večeru dac!“ „Ej, šak nam ňetreba.“ Aľe ten isti ribar vźal sak a ulapel jednu ribu. I jak ju vipitval, našol v ňej kľučik od jaskiňi, ten isti kľuč, s chtorim bul zavarti Daniel. Rano potim pošol s tima dvoma kaplanami a trafeľi ku tej jaskiňi. Daniel żivi bul. Bradu mal aż po pas, pachnosce aż po źem, śmati z ňeho spadaľi a holi bul. I takeho ztamadz hceľi vźac i pośvecic za rimskeho occa. Aľe un ňehcel isc. „Co ze mnu hcece, ja hrišni človek!“ Aľe jak začaľi dookola sami dzvoni dzvoňic a prišľi ľudze zos procesiami, zo zastavami, ta pošol i bul paru časi za rimskeho occa. I stalo śe, że prišla raz jeho vlastna matka ku ňemu na spovidz. Un jej rozhrešeňe dal, po rozhrešeňu umarla a z ňej śivi holub viľecel.

Daniel potim ešče paru časi żil, aľe jemu śe cľivelo a hcel znac, jak jeho matka kraľovstvo zohabela? Raz śe vźal hore vodu, że opatri kraľovstvo svojich rodičoch. A išol za tri roki, aż prišol do svojeho burku, dze najstarši minister gazdoval. A tak un tam šicko podzeľel i vracel śe nazad a ešče paru časi żil aż umar.

147. §. Bul jeden princ a bulo mu dvacec roki.*) Vźal sebe jednu princeznu za ženu. Jeden rok buľi vjedno a maľi jedneho hlapca; bulo mu meno Belo. V jednu ňedzeľu pošľi na špacirku na jednu šumnu luku. Jak na totu luku prišľi, ta teho hlapca zohabeľi na tej luki a oňi išľi do bľizkeho ľesa. Jak nazad prišľi z teho ľesa, tak našľi na luki pri svojim hlapcu ešče jedneho, chtori bul prave taki, jak ten jich, tak že śe poznac ňedaľi jeden od druheho. Tak oňi ňeznaľi potim, chtori je jich a muśeľi jich vźac zo sebu obidvoch. Totich dvoch hlapcoch vihovaľi i šaceľi s jednakima šmatami. Po dvanac roki pital Belo tatuša, žebi jich puščel śveta probovac. Na drahu žebi jim dal jednakich psoch, jednake nože, jednake puški i jednake šmati. Tak oňi śe odebraľi od kraľa.

Jak višľi z varoša, prišľi do jedneho ľesa, v chtorim buľi dva drahi. Tak Belo povedzel svojemu bratovi Lackovi (bo kraľ i teho najdzeneho prijal za sina): „Daj ten nuž, co śi dostal a zapchaj do teho duba.“ A un tiž tak zrobel zo svojim. A tak povedzel: „Ked śe vracime nazad, tak tote nože vicahňeme, a keho nuž budze zardzaveti, ten umar.“ Potim jeden pošol jednu drahu, druhi pošol druhu drahu. Belovi śe trafela služba v jednim mesce a tam zostal. Ten druhi, Lacko, prišol na jednu veľiku luku, dze ňič ňenašol, ľem same ľiški. I prišol tam do jednej koľibi ku najstaršej ľiški i muśel z ňu nocovac. Jak stanul rano, vźal svoju pušku i svojeho psa Lapaja, i pošol na poľuvku, dze zastreľel jedneho zajaca. Lačni bul, tak sebe teho zajaca pekol pod jednim dubem. Zrazu kriči jedna baba s duba ku ňemu: „Ja bi śe hcela pujsc zohrac ku temu ohňu!“ Na to on odpovedzel: „Tak ked ci źimno, zejdzi dolu a śe zohrej.“ „Ja ňejdzem,“ hvari ona, „bo śe bojim tvojeho psa. Ľem tak zejdzem, ked s totim prutem, chtori ci dam dolu, uderiš teho psa!“ Jak ten prut vźal a uderel teho psa, pes ostal kameňem i zos svojim panem.

Vracme śe ku bratovi Belovi, chtori bul prišol do jedneho mesta. On tam śe zrukoval s jednu princezku a tak śe vracel svojeho brata volac na veśeľe. I po dluhim hodzeňu trafel ku temu dubu, dze maľi obidvojo braca svojo nože šturene. I viňal svojeho

*) Rozprával Ladislav *Oros*, rodom z V. Šariša, vo V. Šariši 8. sept. r. 1892. Rukopis znova som prezrel s Jánom *Kaščakom* v Prešove 15. júna r. 1904.

brata nuž — bul zardzaveni. Zaraz znal, že je brat umarti. Aňi śe ňešol ukazac domu vlastnemu occovi, aľe śe vracel, žebi vihľedal umarteho Lacka. Koňečňe trafel na totu luku, dze jeho brat dakedi nocoval a prišol ku tej istej ľiški, s chtoru jeho brat spal. Ľiška i jeho priśiľela, žebi išol z ňu spac. Un ňehcel, aľe ked muśel, ta položil pod jej zahlavek nuž, žebi śe prebila na ňim, ked sebe ľehňe spac. Ona začudovana śe pita: „Čomu mi kladzeš nuž? Peršu noc śi ze mnu spal a śi mi ňekladol?“ A un śe obezve: „Ja s tebu ňigda ňespal, aňi tebe ňepoznal.“ Aľe že muśel, do rana vispal. Rano vźal śe, i jak brat, pošol na poľuvku, a zabil jedneho zajaca. I trafel ho pisc (= piecť) na totim mescu, dze jeho brat skameňeti bul i zos svojim psem. I tota baba zaś bula na dube a obezvala śe: „Joj, jak mi źimno!“ Un hutori: „Zejdzi dolu a zohrej śe.“ „Ja ňeidzem,“ hvari ona, „bo śe bojim tvojeho psa, aľe ked totim prutem,“ a podala mu prut, „uderiš svojeho psa, tak zejdzem dolu.“ On uderel, aľe ňe po psovi, aľe ľem popri ňim a ona skočela. On zaraz, jak skočela dolu baba, skričel na psa: „Trimaj, ulap ju!“ ľebo vidzel, že tu ma s bosorku do roboti. A potim povedzel: „Ked mi mojeho brata i jeho psa tak živeho ňezrobiš, jak buľi, tak ci koňec!“ Ona śe barz zľekla, bo pes bul veľki a strašni a preto jich oživila. Aľe pri bratovi, bo bul na źem plano padnul, tvar obracena bula nazadek, a preto poľovňik zaś skričel na babu, žebi brata doraz tak spravela, jak bul, žebi mal tvar napredek obracenu. Ked už obidvojo braca calkom zdravi buľi, ta oblapeľi a pobožkaľi śe a porozpravjaľi sebe, co śe do teho času z ňima stalo. Potim spomňeľi i na babu a bosorku ňemiloserdňe obidvom psom ruceľi, chtore ju zaraz roztarhaľi.

Ztadzi śe potim vraceľi na totu luku, dze bulo teľo ľiškoch, a oznamiľi śe u totej najstaršej. Teraz poznala, chto to bul, chtori peršu noc spal z ľišku? Belo pital brata, žebi išol ku ňemu na veśeľe. Lacko śe zaraz i obecal, aľe stara ľiška ňehcela ho puščic bez sebe a preto išľi i z ňu a za ňima išľi i šicke ostatňe ľiški. Barz śe čudovaľi v totim mesce, ked vidzeľi takich ňeobičajnich hoscoch. Lacko śe vedol z ľišku popod ruku, bo ho aňi na minutu zohabic ňehcela. Zrukovani brat jich šickich vedol do burku svojeho śvekra. Princeza śe barz začudovala a kraľ barz śe nahňeval a ňehcel aňi do burku pripuščic brata svojeho źeca, chtori śe s takima potvorami kamaraci. Na veľo pitaňa kraľ vpuščel Lacka a ked un virozpravjal, co to z ňim za jake prišľi, dozvoľel šickim

ľiškom vejsc. Źec a brat Lacko i zos ľišku, chtora ho popod ruku vedla, vešľi do hiži a ostatňe ľiški daľi do vozarňoch.

Bulo veśeľe a bula veľka hoscina. Po večeri kraľuv źec pošol zo svoju princezu a Lacko muśel spac zo svoju ľišku. Pri hosciňe bulo veľo barz šumnich princezkoch, mohol bi sebe po dzeki vibrac, a tu naš Lacko zostal barz somorni, že un ňemože taku princezku dostac a že śe muśi zo staru ľišku uspokojic, chtora ho aňi na minutu ňezohabela. I tak Lacko ľehnul sebe i z ľišku. Uderelo dvanac hodzin z polnoci, prebudzel śe a položel na ňu ruku, či ju ešče ďabol ztamadz ňevźal... Aľe jak śe barz začudoval, že na posceľi pri sebe našol šumnu princezu. Na rano, ked śe hir rozňis, bula v burku veľika radosc a bulo na novo veśeľe. Lackova žena bula zakľata a čas jej zakľaca višol. Zo všickich ľiškoch zostalo šumne vojsko a z totej veľkej luki kraľovstvo. Ked śe do dzeki naveśeľeľi, obidvojo braca išľi svojeho occa opatric a tam zaś bulo veśeľe, chtore ňemalo konca a ozda veśeľa śe ešče i teraz, ked ňepomarľi.

Z Bertotoviec.*)

148. §. V toten čas, jak ešče śedlaci paňske robeľi, bul v jednim mesce bohati pan, chtori bul hudobnim barz verni, dobri, i daval vše almužni pre dźadoch. A vikladal totu almužnu pod oblaki, aľe z ňej hudobne ňigda ňič ňedostaľi, bo ju vše calu zjid jeden čert, chtoreho z pekla vihnaľi a chtori śe muśel za isti čas na źemi živic. I prišol raz tam jeden človek, chtori śe o tim doznal a rozpovedzel šicko temu dobremu panovi, jak calu korist toten čert požere. Pan dal potim vartovac, žebi čert ňemohol prisc pod oblaki a tak žebi almužna pre dźadoch zostavala. Čert, ked ňemal co žrec, miśľel sebe, že pujdze do službi. A prišol do jedneho valalu, dze pan mal veľo śedlakoch. Aľe pod tim panom šicke śedlaci na ňič višľi. Ľem jeden zostal z ňich, chtori mal male barz hudobne koňiki. A prišol toten čert ku temu gazdovi a pital śe pre Boha, žebi ho vźal do službi. Gazda odpovedzel: „Ja hudobni človek, ňemam sam co jesc s dzecmi, ňe žebi zme maľi pre sluhu.“ Čert śe ňedal odbic, aľe naśilu zostal, že šak un mu teľo zarobi, keľo spotrebuje. „No, tak zostaň u mňe,“ hvarel gazda, „ked hceš,“ a

*) Rozprával Ján *Marinica*, rodom z Bertotoviec. Zápis v tamojšej krčme 15. sept. r. 1892.

poslal ho do roboti. „Mi vera takeho pana mame, co zme ňehodňi pod ňim vižic.“ Aľe sluha ho biztatoval, žebi śe ňič ňestaral. Ked gazda išol na druhi dzeň ku koňom, už vidzel koňe krajše. Na treci dzeň zaś krajše buľi. A vše krajše. Raz povedzel sluhovi: „Ej, sinu, idz ti už raz do koscela.“ Aľe sluha ňeišol a hutorel, že un śe už dosc do koscela nahodzil a že hudobni človek muśi robic. Gazda šak odpovedzel: „Ja śe obľadal už v koscele po tebe, aľe som ce tam eśče ňigda ňevidzel.“ Aľe pozňejši ňehvarel ňič vecej svojemu sluhovi, bo vidzel, že śe mu pri ňim dobre vedlo.

Pan skoro śe doznal o gazdovi a o jeho dobrich koňoch i ňebulo mu to po voľi, že śe śedlak dobre ma. I poslal svojeho hajduka po gazdu: „Čuješ, gazdo, znam, že maš dobre koňe, ta pujdzeš mi tamtu skalu z jarku privesc do dvora,“ a tota skala mohla mac das tiśic centi, abo i vecej, „a ked mi ju ňedošikuješ, ta ce prez šickeho prava dam obeśic.“ Prišol gazda plačuci domu. „Co plačece, gazdo?“ pital śe sluha. „Ej, ňepitaj śe mi, muj sinu,“ poveda, „bo mi ňespomožeš.“ „A či vi znace, gazdo, že vam ňespomožem, ľem śe mi priznajce, co vam pan povedzel.“ „Ta kazal mi privesc totu skalu z jarku, a ja ju privesc ňehoden.“ A sluha povedzel: „Ej, ňestarajce śe, gazdo, to śe priveźe panovi.“ Tak na druhi dzeň zaprahnul koňe a panovi skalu na dvur priviz. Jak ju zrucel s voza, šicke pivňice śe poburaľi panovi, až śe muri treśľi. Pan vistavil hlavu na oblak a ľem sebe bajuzi pouciral a miśľel, co ma rozkazac temu śedlakovi, ked i toto zrobel? Na druhi dzeň zaś poslal hajduka po gazdu: „Totu huru mi zrubeš do rana tak, žebi buľi haluźe osobno, i každa śaha osobno.“ Gazda vracel śe zaś plačuci do domu. I pital śe ho sluha: „Gazdo, zaco plačece?“ „Ej,“ poveda, „šak mi ti ňič ňespomožeš, co śe pitaš?“ „A či vi znace, či vam ňespomožem? Ľem śe mi priznajce,“ hvari. Ta mu rozpovedzel, že pan da gazdu bez šickeho prava obeśic, ked mu totu huru ňezrube a drevo z ňej ňeposklada do rana. A sluha odpovedzel: „Ňebujce śe, gazdo, to budze šicko hotovo.“ Sluha zavolal šickich čertoch a do rana bulo šicko hotovo. Prišol rano sluha ku gazdovi: „Gazdo, hura scata.“ Aľe gazda uderil ho po pisku: „Ňeciganň!“ „Ta pater von, gazdo,“ hvari. A gazda popatril i uveril. Tak gazda išol ku panovi a oznamil, že je hura scata. Pan popatril na oblak, vidzel, že to pravda a bajuzami skrucel. A rozmiśľoval, jaku ma eśče robotu dac śedlakovi. Poslal tedi na treci dzeň hajduka a dal zavolac gazdu: „Zaprahňeš koňe a od-

veźeš me do pekla!“ Gazda zaś plačuci prišol do domu a pita śe ho zaś sluha: „Gazdo, zaco plačece?“ „Ej, muj sinu, jak bi ja ňeplakal, ked ja bohabojni človek a pan žada, žebi zme ho do pekla odveźľi.“ „Ňebujce śe, gazdo,“ hvari sluha, „šak mi tam pana odveźeme!“ A to bulo prave, ked čertovi kara višla a mal śe do pekla vracic.

A tak rano sluha sebe narichtoval koňe, zaprahnul do koča, puknul s bičom, až śe muri streśľi. Pan višol z kaštiľa a pomaľučki sebe śednul do koča... Sluha śe pita: „Ta, dze pujdzeme, pan veľkomožni?“ „Ta do pekla, šak som už povedzel.“ Sluha gazdovi povedzel, žebi śe ľem dobre koča trimal a uderil medzi koňe. „Ta pujdzeme do pekla,“ hvari čert.

Sluha puknul s bičom a koňe išľi jak v ľufce. Gazda śe dobre trimal, aľe spadnul mu kapeľuch: „Hoó, počkac, kapeľuch mi spadnul!“ „Oj, gazdo,“ hvari sluha, „tvuj kapeľuch už na tiśic miľ źemi.“

Vuz stanul až pri pekľe. I višľi von šicke čerci: „Ej, tu śi, naš ľubi ptačku, davno zme ce čekaľi,“ a ulapeľi pana a vźaľi ho dnuka do pekla. Sluha ešče povedzel gazdovi: „Tak teraz už maš doma hudobi dosc, maš statek, dobre koňe, i peňeźi, ta gazduj sebe; ja už s tebu ňepujdzem na toten druhi śvet.“ Dal gazdovi ešče jedneho pśika, chtori ho odprovadzel až do domu, a un zmiznul.

A hudobni človek prišol domu a potim ľepši śe maľi aj ostatňe śedlaci, ked planeho pana čerci vźaľi.

Zo Širokého.*)

149. §. Bul jeden kraľ, mal jedneho princa. Aľe un do školi mu ňechcel hodzic. Kraľ śe barz smucel na tim. Raz pital śe ho princ, že co śe tak smuci? „Na tim śe smucim, že ľem tebe jedneho mam.“ „Ta preto śe ňemuśiš smucic. Jest tam vonka jeden śirotmaňik. Veźmi ho ku mňe. Un bi chcel zo mnu do školi hodzic.“ „Privjedz ho dnuka!“ Jak śirotmaňik dnuka vošol, kraľ ho opatrel a śe mu chlapec barz spačel. Dal ho okupac a druhe šati mu dal, a chodzil zos princom do školi vedno. Barz śe radzi vidzeľi a śe dobre učiľi. Potim jim kupil kraľ fľinti obidvom a chodziľi na vadasku. Dobre śe naučiľi striľac. Jednima razmi, jak išľi do školi,

*) Rozprával Jozef *Krescanko*, 26-ročný, rodom zo Širokého. Zápis v tamojšom hostínci 23. júna r. 1904.

išla jedna stara žena; ňesla v ruke mľiko, v harčičku. Princ širotmaňikovi poveda: „Ja jeȷ̌ totot harčiček vistreľim.“ „Nezrub to, bo bi ce zalala (+ zakľala), a to bi še ci mohlo stac.“ Princ povedzel: „Co bi še mi mohlo stac, ja jej za to zaplacim.“ Ňe veľo mišľaci vistreľil jej z ruki ten harčiček s mľikom. Žena še obracela a tak zalala: „Žebi ši še ľem vtedi ožeňel, jak veźňeš Cidrin-princeznu zpoza Červeneho mora!“ S tim pošľi do školi. Potim chodziľi na bal. K princu ňechceľi isc kišasoňe na taňec, ľem ku širotmaňikovi. Princ še barz smucil a haňbil. Z tej haňbi uceknul ztamadz, z balu, domu. Širotmaňik ho hľedal na baľe, pošol za ňim domu. Pital še ho: „Co ši, bratu, ztamadz uceknul?“ „Ľem ti idz nazad,“ povedzel princ, „ja už tam vecej ňejdzem, bo ku mňe ňechce žadna kišasoňa isc na taňec.“ „Pravdu ja ci, bratu, hvareľ: ňevibijaj ti harčiček z ruki tej babi. Ona ce zalala.“ I žiľi tak daľej. Princ še chcel žeňic. Ňechcela žadna za ňeho isc. Širotmaňik mu povedal: „Mi mušime isc za Červene moro po tu Cidrin-princezu.“ Tak oňi še vibraľi. Dva koňe obšedlaľi a tak pošľi. Prišľi do jedneho ľesa na noc, do jednej karčmi otarhanej. Širotmaňik povedal princovi: „Špi ti do pulnoci, ja budzem vartovac, koňe karmic, a ti zaš po pulnoci.“ I princ vošol do karčmi, ta ľehnul. Širotmaňik nabral sebe z karčmi cigaroch a kurel. O jedenastej v noci išľi tri chmari hučaci. Jak še dovedna sbiľi, tak perša povedzila: „Ten princ idze po Cidrin-princeznu, aľe on ju inakši ňedoňeše, chibaj že tam da zrobic dreveneho koňa u teho stoľara, co je pri Červenim more. Un ma dvacec tovarišoch, ta oňi mu ho zrobja, aľe takeho, co dvojmi do ňeho šednu.“ Perša chmara potim to povedzila: „Chto to učuje a vivola, šivim kameňom po koľena zostaňe. Druha pevedzila: „Jest tam pri Červenim more jeden kantarik pod jednim stromom, pod jednu skalu, ked toten na teho dreveneho koňa zaruci, ta prejdze prez Červene moro jak po suchej źemi.“ Druha chmara potim to povedzila: „Chto toto učuje a to vivola, po pas skameňeje.“ Treca povedzila: „Jak un tam pridze, naj še pita do starej kraľovnej na noc. Ona ho prime, da mu še navečerac, i koňa mu da uvadzic. Aľe žebi bul mudri, že un bi ňedal koňa uvadzic v maštaľňi medži druhe koňe, ľem tam, dze Cidrin-princezna špi, chtora je zamknuta pod jedenidvacec zamkami. Kraľovna ma nad sebu nad hlavu kľuče od tich dzveri, dze princeza špi. Kraľovna v noci ňešpi, ľem od jedenastej do jednej, každe dzešec minuti na princezu vola, či ju dachto nevźal? Za ten čas, ňiž ona budze spac,

princ može s princeznu uceknuc: ju do koňa vložic a ztamadz vivjesc, na koňa śednuc a tak prez moro prejsc.“ Treca chmara potim to povedzila: „Chto to učuje a vivola, śivim kameňom calkom zostaňe!“ O dvanastej zobudzil śirotmaňik princa a un sam ľehnul. Mu ňič ňepovedzel. Ľem jak prišli ku moru, ta mu tak povedzel: „Znaš ti co, mi inakši ňeprejdzeme, chiba že sebe dame zrobic dreveneho koňa u teho stoľara. Un nam ho zrobi.“ A ňiž ho robel, śirotmaňik ten vražcovski kantarik pohľedal. Jak už bul kuň z dreva hotovi, pošli, aľe svojo koňe zohabeli u stoľara a mu dobre zaplacili, žebi na ňich dal pozor, ňiž śe navraca. Śirotmaňik vźal kantarik a založel na dreveneho koňa a sam povedzel princovi: „Śedňi ti do teho koňa. Jak pridzeš do totej kraľovnej, co ona ma tu princeznu, ta ja koňa uvadzim tam, dze tota princezna śpi. A za ten čas, ňiž ti u ňej budzeš, vindzi vonka z teho koňa a ju veź ku sebe do koňa.“ S tim śe vźali, pošli prez Červene moro. Jak tam prišol śirotmaňik, pital śe na noc, či bi ho neprenocovala ta kraľovna. Že preco ňe? „Uvadz koňa do maštaľňi, tam, dze i mojo stoja.“ „Muj kuň tam ňehodzen stac,“ odpovedzel, „bo un pod jedenidvacec zamkami u mojeho otca stava.“ „No, i to ci dozvoľim. Mam ja jednu princeznu, ona tjež zamknuta pod dvacecijeden zamkami, ta uvadz ho ku ňej, budze jej śmeľši.“ Jak un koňa dnuka vovjed, sam išol ku kraľovnej. Dala mu večeru a śe z ňim dohvarala. Tak mu dala vistlac posceľ, žebi sebe ľehnul spac. Un jej odpovedzel, že un teraz zunuti, tak ňebudze śe vibljekac, ľem na divaňe pośpi dakus. Jak ona usla, vźal un te kľuče, co buli nad ňu, pootviral z ňima dvacecijeden zamki i ukrad dreveneho koňa s princom i s princeznu, a ucek z ňim ku Červenemu moru, dokeľ kraľovna śpi. Jak už vonka višol, ta už śmeli bul. Kraľovna śe zobudzila, na princezu volala: „Cidrin-princezna! Či śpiš? Či čuješ?“ Ona śe jej ňeozivala. Kraľovna sebe miśľila, že teraz tvardo zaspala, ta jej dala pokoj. Druhi raz zaś na ňu volala, aľe śe jej ňeozivala. „Co to take, že śe ňeozivaš?“ Popatrila na divan, — śirotmaňika už tam ňebulo. Aňi kľuče ňemala nad hlavu. Doraz skočila. Patrila princeznu, — už jej tam ňebulo, dze bula zavarta. Ta to ti, ptačku, mi ju ukrad! Dala zatrubic aľarum na vojsko svojo. Vojaci za ňim ľecili. Už na Červenim more bul. Ona komandirovala, žebi za ňim išli. Ked un prejdze prez more, žebi i vojaci prešli. Aľe vekša polovica vojska śe v more potopila, bo ňemalo moci vražcovskej, a ostatňich nazad zavolala. Poslala ona jeden kuč tam do tej karčmi,

dze mušiľi peršu noc nocovac. A to bul taki kuč... ked do ňeho šednu, doraz jich spaľi. Jak oňi trojo prišľi do karčmi, širotmaňik povedzel: „Idzce vi dvojo spac, ja budzem vartovac. Pridze po nas kuč, do teho koča vtedi ľem budzece šedac, jak ja vam povjem, jak ja ho opatrim, či je ňe hamišni, či je opravdzivi našeho tatuša!“ Jak še vispaľi, rano postavaľi, už kuč jich čekal preci dzveri (+ preci dzveroch). Širotmaňik aňi ho ňezbačil. Jak maľi do ňeho šedac, zakričel na ňich: „Ňešedajce do ňeho, jak som vam povedal, ňiž ho ňeopatrim!“ A tak prišol ku ňemu, rucel do ňeho jednu šajtku šahovini, duškom zhorila. Jim kazal isc nazad do karčmi. Povedzel jim: „To bi še vam bulo stalo, co še tej šajtke stalo; ona zhorila. Jak pridze opravdzivi naš kuč, ta ja vas zavolam. Ja budzem koňe karmic.“ Dokeľ koňe karmil i očesal, prišol kuč od jeho tatuša. Un ho opatrel, tak na ňich zavolal: „Podzce už šedac, už je tu kuč od tatuša, do teho možece šednuc.“ Un sam šednul na svojeho koňa, princoveho vźal na handferda a tak pošľi do stareho kraľa. Barz šumňe vešeľe zrobiľi. Bo taku šumnu princeznu tam ešče aňi ňevidzeľi. Mlade šumňe žiľi, maľi trojo dzeci... Raz povedal princ širotmaňikovi: „Ožeň še i ti tjež, možeš vźac hocijakeho grofa dzivku, za tebe pujdze, ti budzeš pri mňe za staršeho ministra.“ Aľe un mu tak povedzel: „Ja tebe ženu došikoval, i ja sebe pujdzem hľedac.“ Vźal še i pošol. Do tej istej karčmi trafel, dze nocoval i s princom. Ľehnul sebe tam spac i stanula ku ňemu jedna dzivka škareda, čarna, co še jej až zľek. Še pitala, co tam hľeda? Povedal, že idze dagdze hľedac sebe ženu. Ta mu ona tak povedzela: „Ľem za tri noci, kebi ši tu bul, tak bi ši zo mňe taku ženu mal, jaku ši ešče ňigda ňevidzel, ked bi ši tu za tri noci na varce stal. Ňič ňebudzeš robic, ľem še budzeš tu karti hrac.“ Un jej prizvoľel. Šednul sebe za stul, dala mu vina i karti, že bi še sam hral, že bi ňezaspal. „Hoc chto ku tebe pridze, ku ňikemu še ňeozvi.“ O jedenastej hodziňe pred pulnocu prišľi ku ňemu jeden patalion vojakoch, davaľi mu ruki: „Tu ši, brace, jak zme ce davno čekaľi.“ Un še aňi ku jednemu ňeozval, ľem sam še hral: „Tota totu bije a tota totu bije!“ I tak prešla dvanasta hodzina i pošľi vojaci het. Ona rano ku ňemu stanula, ukazala mu nohi po koľena: „Pater, bo bi ši ňeverel, jaka už som bjela po koľena.“ Na druhu noc budzem po pas bjela, ked vitrimeš, že še ku ňikemu ňeozveš. Ked še ozveš, ta mňe naveki tu zatraciš, i sam ňigda ňestaňeš.“ Prišlo na druhu noc jeden regement vojakoch. Znovu

tak prišľi jak i perše. Ruki mu davaľi. Aľe un śe ňeozval zaś aňi ku jednemu. I po pisku mu daľi. Prišla dvanasta hodzina i tote pošľi het. Stanula na druhi dzeň ta dzivka, už po pas bjela bula. Ta mu tak povedzela: „Už ci ňetreba ľem jednu noc, ta už me calkom vykupiš, aľe to ci budze najčežši. Pridu teraz husare z ostrohami čerkajuci, hoc bi ci co robiľi, śe ňeozvi... tak jak perši i druhi raz.“ O jedenastej hodziňe prišol jeden škadron husaroch. Jak išľi na dzvere, mu ruki podavaľi a tak ho šumňe privitaľi. Aľe un śe aňi ku jednemu ňeozval, ľem sam še hral. Povicahovaľi šabľe, ta ho vcaľe porubaľi na marne falatki a sami śe źaľi, ta pošľi het. Stanula dzivka, už calkom bjela bula... Źala jednu badvanu (v čim śe kupaju), tote falati z ňeho poumivala, a tak ho poskladala, jak i bul, jeden falat ku druhemu. Vźala masc, taku živu, a pomascila tote falatki, ...ľem śe strjas a jej povedzel: „Jak som tvardo spal a śi me zobudzila“... „Bul bi śi spal naveki, kebi som ce ňebula skriśila. I ja bi bula zatracena naveki.“ S tim śe vźaľi, pošľi do teho kraľa, chtori ho vichoval. Tam śe barz radovaľi, bo ešče taku šumnu osobu ňigda ňevidzeľi, jak jeho žena bula. Eščik tiśic raz krajša, jak princova žena. Zrobiľi jim veśeľe, take, jake bulo princovo. Po veśeľu prišol ku ňemu princ i s princeznu a śe ho pitaľi, že dze un taku mudrosc mohol dostac, že princovu ženu zpoza mora Červeneho došikoval? A un jim tak povedzel: „Vam z teho ňič, ked vam povjem; jak vam povjem, ta me naveki zatracice.“ A oňi mu povedaľi, žebi ľem povedzel, hoc co mu budze, že ho oňi hovac budu do śmerci. I un dal nahrjac jednu kadzu ceplej vodi a v ňej śe okupal. Potim jim povedzel: „Ked chcece znac, ta podzce zo mnu teraz.“ Śe obľek do bjelich šmatoch. Sam pošol ku koscelu, stanul sebe ku uhlu, a jim vipovedzel, co jemu perša chmara hvarela, jak v peršej karčme nocovaľi, ked išľi ženu princovu hľedac. Jak ostatňe slovo vipovedzel, po koľena skameňel. Oňi śe mu pitaľi obidvojo, žebi už daľej ňehvarel. Aľe un jim tak povedzel: „Ked sce me započaľi, ta me i zjedzce.“ Jak vipovedzel, co druha hvarela chmara, po pas skameňeľ. Jak vipovedzel, co treca hvarela, ľem śe strjas, śivim slupom zostal. Princ i princezna pošľi plačuci domu, bo ho barz radzi vidzeľi. Barz za ňim banovaľi. Jednima razmi śňivalo śe princovi, že kedbi oňi svojo trojo dzeci porezaľi a s tu kervu toten slup pomasciľi, žebi śirotmaňik ožil. Princ to princeźňe ňepovedzel. Das na trecu noc śňivalo śe jej takistno jak i jemu. Rano śe zadala

chora a un išol do koscela. I ona, ňiž un prišol, dzeci porezala, s jich kervu slup pomascila, śirotmaňik śe strjas a — ožil. A jej tak povedzel: „Tak som tvardo spal a ti śi me zobudzila!“ „Bul bi ti spal naveki, kebi ja ce ňebula vikupila. Aľe ja tebe vikupila, a svojo tri dzeci zahrebla naveki; ja som jich porezala, žebi jich kervu tebe skriśila.“ „Ňestaraj śe ňič,“ povedzel, „i dzeci ci odžiju.“ I prišol domu z ňu vedno. A dzeci už śe hraľi po chiži. Prišol mladi princ z koscela, ona mu to povedzila, co jej śe śňivalo a co zrobila... a un jej odpovedzel: „Šak mňe už śňivalo śe to das tri dňi skorej.“ A ona mu povedzila: „Ti śi chlop a bal śi śe to zrobic, a ja žeňska, ta som to zrobila. Podz, pater do bočnej chižki, tam je živi śirotmaňik.“ A un z radoscu povedzel: „Hoc dzeci pomarľi, ľem naj un žije!“ Princezna povedzila: „I dzeci žiju, ľem na śiji male švički maju.“ A s tim šicke vov veľkej radosci buľi. I žiju i doteraz, ked ňepomarľi.

Zo Sobinova.*)

150. §. Bul jeden kraľ, mal troch sinoch. Z tich troch sinoch najstarši śe vibral do śveta, krajini probovac. Ocec ho puščil vdzečňe, dal mu peňeźi i koňa, žebi išol po krajinoch opatric, jak śe vodzi ľudzom. Un išol śvetom, prišol na jednu karčmu. Tam śe karti hraľi, tak i un gu ňim śednul. Dotľik hral, pokľi šicko ňeprehral, ľem v košuľi a v gačoch zostal. A dluzstva eščik narobil, tak muśel zostac služic v totej karčme. Ocec śe čudoval, že mu sin ňepiše, aňi hiru po sebe ňeda. Taktež stredňi sin śe pital: „Otče muj, a paňe muj, budz taki dobri, pujšč me za bratom, žebim ho pohľedal. Ked ho najdzem, ta budzem ci pisac, jak sme obidvojmi a jak stojime.“ Dluhi čas ocec čekal, občekaval, ňemohol śe ňičeho dočekac. Taktež najmladši sin: „Otče muj dobrotivi, budz taki dobri, pujšč me za mojima bratami.“ „Ach, sinu muj, či ti biś mňe zohabil, mňe stareho, slabeho? Vidziš, že som slabi, ňema mi chto pomoc ňič, a ked ti mňe zohabiš, chto mi budze na pomoci?“ Ňestaraj śe, otče, šak ja dobre verim, že u Boha zaslužim, že śe navracim gu tebe i tam tiž ozda najdzem bratoch.“ Ocec plače, že ho opuščiľi sinove jeho. Tak teraz puščil i teho naj-

*) Rozprával Andr. *Kuźma*, 94-ročný, rodom zo Sobinova. Zápis v hostínci Teitlbauma 28. júna r. 1904.

mladšeho sina dobreho. Sin povedzel: „Ocec, ňeplačce, už som vam povedzel, že śe navracim gu vam.“ Dal mu ocec peňazstvo, jak i tamtim. Všicko toto, co tamte vźaľi. Odebral śe s Bohom i s Duchom svatim zo svatu Trojicu. Dal mu ocec požehnaňe, žebi śe navracil nazad a ňezapomnul o ňim. Taktež sin odhodzil totu istu drahu, co i jeho braca. Taktež un prišol gu tej karčme, aľe ho bratove ňepoznaľi. Volal ho kačmar, abi śe prišol zabavic gu ňim. Un odpovedzel, že un ňema času, že ma drahu pred sebu. Un śe vźal a odešol na jeden falat, a tam sebe odpočnul, a tak śe vźal a rejzoval až pod druheho kraľa. Jak prišol do kraľa, pital śe ho ten kraľ, zkadzi je a čij je? „Ja som z tej a z tej krajini. Hodzim śvet probovac a svojich dvoch bratoch hľedam, co odešľi z domu.“ Nato kraľ mu povedzel: „Ňepujdzeš, mili sinu, ode mňe, bo ja stari, mam jednu dzivku, ta ci ju dam za ženu a budzeš kraľovac po mojej śmerci.“ Na to princ povedzel: „Otče muj, ňeodrikam śe teho, ľem za mojim otcom me śerco boľi, bo nas bulo trojmi, každi sme ho opuščiľi, sam zostal doma.“ „Ňič, sinu, zato. Do mojej śmerci tu pri mňe zostaňeš a všicko na tebe poručim, cale kraľovstvo.“ Ked Buh zebral stareho s teho śveta, tak śe mladi kraľ zo ženu shvareľi, co maju zrobic, či ňemaju tu zohabic kraľovstvo a isc gu otcovi muža? Tak kraľovna pristala: „Ta podzme gu otcovi tvojemu. Teraz toto našo kraľovstvo na ministroch zohabime, dokľi śe ňenavracime, žebi oňi s tim ridziľi, jak kebi ti sam bul.“ Tak śe vźaľi a odešľi. I prišľi až gu tej karčme, dze jeho braca služiľi tak jak bi buľi zajate. Un jich poznal, a oňi jeho ňepoznaľi. Tak śe jich pital: „Či me poznace, či ňe? Ja vaš brat! Tak teraz, jak scece, možece ze mnu prisc do domu?“ Tak oňi mu povedzeľi, že su hole a dlužňi su veľo kačmarovi. Nato kačmar odpovedzel: „Paňe, zaplac mi, co mi dlužňi, ta ci jich vipuščim.“ Kraľ co mal zrobic, viplacil dluzstvo, šati jim porobil a tak jich zo sebu vźal. Išľi, išľi hurami, ľesami, až prišľi gu jednej studziňki, dze odpočnuc chceľi. A tote starše dvojmi śe nahvareľi, že mladšeho brata zabiju a pred otcom povedza, že ho aňi ňevidzeľi. I tak śe stalo, zabiľi ho a ženu jeho spriśahaľi, že ňepovi, a ked povi, ta jej śmerc zrobja. Ona jim priśahla, že ňič ňevivola. A pošľi daľej.

Tam, dze mladeho kraľa zabiteho zohabiľi, bula jedna žaba, a tota žaba ňesla travu v pisku, taku, co šicko oživuje. A s totu travu prešla zabitemu kraľu prez oči a un prepatrel na oči i ožil, i bul tak

jak perše. Tak śe posbiral pomali za ňima, za bratami svojima i za ženu svoju. Jak prišol do teho mesta, dze jeho ocec bul kraľom, tak śe pitaľ: „Co za novina v tim mesce?“ Tak povedaľi, že stari kraľ sina žeňi. Tak teraz ten oživeni poslal do burku jedneho gu kucharovi, žebi ho vźal koľem za kuchtu. Bulo potrebno kucharovi, bo veľo roboti mal pri veśeľu, tak ho prijal. A kuchar povedzel: „Ti budzeš tu patric, aľe ňigdze neśmiš odejsc.“ Jak počaľi davac jedla, tak pri trecim jedľe pital kuchara, žebi jeden taňir pre mladu kraľovnu un mohol dac do ruki temu, co nośi. A do teho taňira vložil jej vlasni persceň, chtorim priśahala. Tak jak kraľovna dostala ten taňir, na peršej ližki ten persceň śe jej vźal. Opatrela a utrela, doraz od žaľu zemdľela a skrikla: „Mužu muj, dze śi ti, coś mi persceň poslal? Čom ňepridzeš do hiži?“ Tak ju okriśic ňemohľi. Prečik ju skriśiľi. Tak zostalo šicko zbureno, a tak postalo, že kuchar muśel povedzec, od koho ten taňir poslani bul? Tak stanula śe inkvizicia. Kuchar povedzel, jak to bulo. Tak teraz doraz kuchtu zavolaľi do hiži. Z inkviziciu vibraľi, že mladšeho brata starše bratove na śmerc zabiľi. Nato kraľovna, chtora mala śe vidac za najstaršeho brata, svojo sumeňe podzvihla a priśahla, že jej muža dva starše bratove zabiľi a ju spriśahaľi, žebi ňepovedzela, že ho zabiľi. Tak tich dvoch staršich sinoch dal ocec do vežeňa, že z ňeho ňigda ňeviśľi. A najmladši i zo svoju ženu v kraľovstve panoval. Mal dva kraľovstva, jedno po svojim otcovi a druhe po žeňinim. Žiľi pokľi jim Buh života dal.

151. §. Buľi dva stare ľudze. Maľi dvojo dzeci: Jaňička i Haňičku. Jaňička karmiľi, bo ho zarezac maľi. Haňička učula to, že Jaňička maju zarezac, tak śe shvareľi tote dzeci, žebi ucekľi od rodičoch. Tak śe vźaľi a ucekľi do jednich veľkich huroch. Buľi barz hladne a smadne, ňemaľi co jesc aňi pic. Priśľi gu jednej studziňki. Hcel śe Jaňičko napic. Haňička mu povedzela: „Ňepi, Jaňičku, bo to je zakľata voda, ked śe z ňej napiješ, zostaňeš jeleňom.“ Un śe prečik napil, i tak zostal jeleňom. Iśľi daľej, naśľi jednu kopu śena. V tej kope vibraľi sebe dziru a do ňej śe skriľi. A tu bivaľi. Raz śe stalo, že mladi kraľ na poľuvku śe vibral. A svojemu otcovi povedzel, že śe ňebudze žeňic, dokľi ženu sebe nevipoľuje. Tak śe stalo, že mladi kraľ prišol poľovac na totu luku, dze buľi Jaňičko a Haňička. Kraľ psoch pri sebe mal. Co psom rucil žrec, to psi vše priňeśľi do kopi śena. Haňička ľem ruku

vistavila a odebrala jedzeńe od psoch. Mladi kraľ śe čudoval, dze te psi jedzeńe nośa. Poslal jagroch, žebi patreľi, dze to nośa. Tak vipatreľi, že do jednej kopi śena. Tak mladi kraľ vźal śe a išol za psami, dze nośa to jedzeńe. Obačil, že v tej kope jest človek. Volal: „Ozvi śe, co śi v kope?“ „Ja som, dzivka, čista panna, aľe že som hola, ňemožem śe ukazac na śvet.“ „Na, tu maš ze mňe kepeň a obľeč śe a ukaž śe mi, chto śi?“ Tak muśela viňsc z tej kopi i zos svojim bratom, s jeľeňom. A tak mu povedzela: „Ked brata ňezahubiš, ta pujdzem s tebu.“ Un, kraľ, jej priśľubil i priśahnul, že jeľeňa, jej brata, ňezahubi, pokľi budze žic. Tak teraz zaprahnuľi koňe do koča a kraľ vźal ju zo sebu do kraľovskeho burku. Ked prišol, otcovi svojemu povedzel: „Otče muj, už som sebe ženu vipoľoval.“ „Tak teraz, muj sinu, ožeň śe z ňu.“ Stalo śe veśeľe a ocec śe barz radoval. Po veśeľu zostala Haňička v čeži a pred porodom prišlo isc mlademu kraľovi do vojni. I pošol. Ked mlada kraľovna zľehla, bula jendźibaba pri ňej za babu, chtora mala dzivku. A totu dzivku hcela vidac za kraľa. Ta jendźibaba vrucila kraľovnu na oblak do vodi a gu dzecku do posceľi svoju dzivku uložila. Z kraľovnej ostala ve vodze zlata kačka. Aľe dzecko ňemalo co cicac, bo jendźibabina dzivka ňemala ho čim dojčic. Tak dzecko vše plakalo. Naostatku daľi ho jeľeňovi na rohi, žebi ho odňis a zahubil. A jeleň išol gu vodze a kričel: „Vindzi, vindzi, zlate kače, bo ci dzecko horko plače!“ Višla Haňička z vodi, stresla śe, zostala paňu, jaku bula, nadojčila dzecko, a tak zaś zostala kačku, jak i bula. A povedzela Jaňičkovi: „Braciśku, ňenoś vecej toto dzecko gu mňe, bo ked śe pri ňim zabavim, čežko mi je dohaňac svojo śestri.“ Na druhi dzeň zaś plakalo dzecko. Jaňičko pital ho, žebi mu daľi ho na rožki, že pujdze ho pobavic. Na to śe už i mladi kraľ pripatral, bo už prišol s vojni, a čudoval śe, dze ten jeleň ňeśe toto dzecko. Śednul śi kraľ za kraka pri vodze. Ked Haňička višla z vodi, skočil gu ňej a zlapil ju a povedzel: „Ked ňebudzeš taku paňu, jak śi bula, ta ce ňepuščim zo svojej ruki.“ Ona śe mu robila všeľijakimi dźvirami, aľe un ju ňepuščil, ľem ju bil, pokľi ňebula taku paňu, jak predtim. Tak ona śe potim zrobila taku. Privid ju do domu, do osobnej chižki ju posadzil a dopitoval śe od jendźibabi: „Dze moja paňi?“ Jendźibaba povedzela: „Ľeži na posceľi.“ Kraľ povedzel: „To ňe je tota! Chceš, že ci ukažem svoju ženu?“ Jendźibaba povedzela: „Rada bi vidzec druhu!“ Nato mladi kraľ pošol do bočnej chižki i zavolal

totu bosorku (abo jendźibabu) a pital śe: „Či ňe to jest moja žena? Co śi ti z ňu zrobila, dokľi ja bul na vojňe?“ „Ja som jej ňič ňezrobila, ona sama z oblaka do vodi skočila.“ „To ňepravda, ti śi ju driľila do vodi, dze śe z ňej zlata kačka zrobila.“ Ta śe pital bosorki: „Teraz jaku śmercu hceš ti isc s tehoto śveta i s tvoju dzivku?“ „Jaku mi śmerc daju, taku muśim isc.“ Kľitku z dreva nakladľi, obidve do ňej šturiľi a tak kľitku zapaľiľi a jim śmerc zrobiľi. A mladi kraľ i s kraľovnu žiľi, pokľi jich Buh trimal, aj s tim jeľeňom.

Z Ľubotine.

152. §. Raz bul jeden śedlak, mal troch sinoch a bul barz bohati, dva sinove... trimaľi śe za mudrich, a o najmladšim hutoreľi, že je bortak.*) Śedlak śal v ľeśe hadbab, aľe ten hadbab vše jeden medzvedz zvaľal, tak že ho ňemohľi ňigda odehnac. Raz un povedzel gu svojemu najstaršemu sinovi, žebi un išol toten hadbab vartovac. Tak jemu upekľi merinďu (vo V. Šarišu: vakarku!) i daľi mu jednu fľintu (vo V. Šarišu: pušku) i pošol do ľesa hadbab vartovac. Prišol do ľesa, śednul sebe pod jeden strom i počal jesc več'eru. Prišla gu ňemu jedna miš i pripatra śe, jak un ji. Tak ona mu povedzela: „Muj ľubi braciśku, daj mi z teho pokoštovac, ja ci budzem na dobrej pomoci.“ Aľe un jej povedzel: „Idz do frasa, ti briďo, ja s tebu vedno jesc ňebudzem.“ I ona śe vźala i pošla. I tak mu povedzela: „Čekaj, pobanuješ ti.“ Un śe najid i ľehnul sebe pod strom. I un spal až do bileho rana. Jak rano stanul, patri na hadbab, hadbab calkom zvaľani. Pozbira un śe i išol do domu. Pridze un do domu. Ta mu naprocivko jeho rodziče ľeca i śe ho pitaľi, či ten hadbab uvaroval? Aľe un tak odpovedzel: „Ňeuvaroval ja, tatičku, bo ten hadbab ňeuvaruje ňichto, bo ten medzvedz vše ho zvaľa.“ Jak un tak rozpravjal, ozval śe gu temu jeho stredušňi brat: „Aľe idz ti do čerta, pošľice vi mňe, tatičku, ja ho uvartujem, bo ten ňič ňezna.“ Tak stredušňemu upekľi barz šumnu merinďu i daľi mu jednu fľintu i poslaľi ho. Pridze un do ľesa, śednul sebe pod jeden strom.

---

*) Rozprávala slečna Etelka *Stamberger*, žid. viery, rodom z Ľubotine. Zápis v Ľubotini v dome jej rodičov 11. sept. r. 1898. — Rukopis som prečítal Jánovi Kaščakovi v Prešove 20. júna r. 1904. Pripomenutia v závorkách sú od neho.

Pridze gu ňemu zaś miš i hvari ona mu: „Bracišku, daj mi z teho, co ti jiš, ja tebe budzem na dobrej pomoci.“ Aľe un tak odpovedzel: „Idz, zazraku boski, ja s tebu vera ňebudzem jesc.“ Tak ona mu povedzela: „Popametaš ti mňe, co śi mi teraz povedzel!“ Ta un sebe ľehnul i spal do bileho rana. Rano staňe, patri, hadbab na veľke čudo zvaľani; un śe vźal, išol do domu. Pridze un do domu, pita śe ho jeho ocec: „No, muj sinu drahi, uvaroval ti toten hadbab?“ „Oj, ňeuvaroval, tatičku, ňeuvaroval. Bo jak ja usnul, prišol toten ňeboživi (= bezbožni) medzvedz i hadbab zvaľal. Aľe už ňichto ľepši ňemože pozor dac, jak dal ja, muj mili tatičku.“ A jak oňi śe tak dohvaraľi, prišol gu ňim treci sin a najmladši brat i hvarel: „Hmm, tato, pošľice vi mňe, tote braca ňič ňeznaju. Ja vam ho uvarujem, tato.“ Na toto śe ozvaľi hente dvojmi braca: „Aľe idz ti, bortaku, ti uvaruješ, ked mi dvojmi ňemohľi? Tato, ňepošľice ho, bo un tam ňič ňezrobi!“ Aľe prečik jeho matka upekla mu merinďu, aľe ľem z popelu i dala mu jednu staru fľintu. Ta fľinta taka bula zardzavena, co ňič ňebula varta (vo V. Šarišu: ňič stala). I un išol. Pridze un do teho ľesa, śedňe sebe pod jednu jedľicu i počal totu merinďu jesc. Pridze gu ňemu miš: „Bracišku, bracišku, daľe mi z teho pokoštovac, bo ja taka hladna, co ja už hodzic ňehodna.“ A un hvari: „Hibaj, jak ti to budzeš jesc, ked to take čarne, co ja ho jesc ňemožem.“ „Aľe ľem mi daj, ked ti zjiš i ja zjim, bo ja barz hladna.“ Vera un vźal i dal tej miši jesc i hvaril: Jidz, śestričko, jidz, ked ľem možeš, a śedňi gu mňe.“ Tak ona gu ňemu śedla i jedza oňi obidvojo toten čarni pagač. Jak oňi toten pagač zjedľi, vibral tri červene jabluka. I śe rozdzeľil z ňu, i oňi to zjedľi. Potim vźal jednu fľašečku paľenki i vedno ju vipiľi. Hvari: „Pi, śestričko, pi, tadi ja ci davam zos ščireho śerca.“ I un jej rozpravjal, co un tu robi, že prišol hadbab vartovac. Ta ona mu hvari: „Ľehňi ti, bracišku, na totu jedľičku, ja tebe budzem na dobrej pomoci. Ja v noci pridzem tebe zobudzic, vtedi, ked ten medzvedz hodzi hadbab vaľac. Jak ti budzeš tvardo spal a ja tebe ňebudzem mohla zobudzic, ta ti śe ňebuj prečik. Ja tebe do gembi vejdzem a tak ce budzem budzic, co ti muśiš stanuc. A jak už staňeš, ta śedňeš na mňe i mi ten hadbab dvanac raz obľecime, ta hadbabu ňič ňebudze.“ I un śpi. Prišla ona gu ňemu, kriči: „Stavaj, bracišku, hadbab vartovac!“ Aľe ona ho ňemohla zobudzic. Vešla ona mu do gembi, i hodzila mu po gembe i zobudzila ho: „Śedňi na mňe, bracišku, teraz pujdzeme gu temu

hadbabu.“ I un na ňu śednul i obľeceľi oňi dvanac raz toten hadbab. A hadbab bul pred medzvedzom zahraňeni. Tak potim un še vźal, i šumňe śe z ňu rozešol i pošol do domu. Pridze do domu. Ľeca mu naprocivko: „No, bortaku, uvaroval ti toten hadbab?“ „Vera ja ho uvaroval!“ „Aľe idz, idz, ňepľec do śveta,“ tak mu jeho braca hvariľi. „Ňeverce, tatičku, temu bortakovi. Ked mi ňeuvarovaľi, tak un bi uvaroval, taki bortak!“ Aľe un, ten bortak, potim hvarel tak: „Ked ňechcece veric, idzce opatric, ta vi uvidzice, jaki ten hadbab šumni.“ Oňi pośidaľi na koňe i idu gu temu hadbabu. Ešče ľem zdaľeka patra, tak vidza, jak ten hadbab śe šumňe meňi v očoch. „Ach, tato,“ tak tote sinove gu ňemu hvareľi, „tadi (vo V. Šarišu: šak) ten bortak hadbab ovaroval! No ta teraz, bortaku, ked ti taki mudri, — podzme mi na službu, chto najvecej peňeźoch domu priňeśe?“ I oňi idu, idu, pridu gu jednej veľkej dzire, patra do ňej: Tam peklo. Tam bulo šeľijake zlato a striblo. Perši hvarel gu druhemu: „Vejdzi ti, bracišku!“ Druhi hvarel: Vejdzi ti, bracišku!“ Treci hvarel: „Vejdzi ti, bracišku!“ Naostatku oňi teho bortaka poslaľi. Maľi ľinvi zo špargi zrobene, ta oňi na ľinvi ho spuščiľi do teho pekla. I un jim nadaval šickeho dosc, všeljakich vecoch zo zlata, zo stribla na totej ľinvi. Jak oňi už maľi šickeho dosc vicahnuto, tak oňi mu zakričaľi: „Śedňi ti teraz bracišku!“ I un śednul, aľe oňi ho nazad puščeľi. I hvara mu: „Oj, bracišku, bracišku, ti śi barz čežki, prebač, mi to ňehceľi tebe nazad spuščic, to śe nam z rukoch vicahlo. Śedňi, mi ce vicahňeme.“ Aľe un druhi raz ňeśednul, aľe položil jeden kameň,... ta oňi cahaju, cahaju toten kameň, miśľeľi, že to brat śedzi a naraz puščiľi ho nazad do doľini, bo oňi hceľi brata zabic. Aľe śe ňezabil. Un znal, že braca ho zabic hcu, tak jim naostatku z doľini zakričel: „Ľem idzce, moji ľube bracíškove, už ja vidzim, že vi me chcece zabic, že už ja raz tu muśim zostac. Poručenu Panu Bohu, s vami raz ňepujdzem.“ I un išol potim prez peklo i prišol do jedneho domu, vidzi tam jednu babu. Tak un śe jej pital: „Śestričko, daj mi daco jesc.“ Ta ona mu dala jesc i un išol zaś daľej. Vidzel, jak jeden gazda jahňata paśe. Tak un mu hvarel: „Či bim ňemohol u vas za juhasa bic?“ I potim tam zostal. Jak pasol ovce, ta raz vidzel, jak jeden had jednej vraňe mlade ptačata hce zožrec. Un jich šicke ohraňil a hada odehnal het. Prišla potim vrana a bula k ňemu barz vdzečna. Tak un ju pital, žebi ho viňesla na druhi śvet. A vdzečna vrana vźala ho do dźubaka a viňesla ho,

Jak un prišol na druhi švet, to še barz zradoval, aľe še barz i zarmucel, bo jedna baba mu hvarela, že u jeho otca vešeľe stoji. Pošol un domu, aľe jeho tam ňepoznaľi, ľem bralta streduššňeho brata ho doraz poznala, bo ho už predtim rada vidzela. A ľem preto ju rodziče šiľeľi za streduššňeho brata, bo mišľeľi, že najmladši už zahinul. Bo tak o ňim braca hvareľi. Tota bralta šla von i še zaš do ňeho zaľubela, bo svojeho braldiana (vo V. Šarišu: brajtina) ňehcela, — i vidala še za bortaka. I jim potim vešeľe obstalo i žiľi, pokeľ ňeumarľi.

153. §. Bul jeden mľinar a bul barz hudobni, ňemal co jesc.*) Raz išol ribi lapac s hlopcom. Jak veľo už maľi, ta še hlopec pita mľinara, pri čim uvara ribi? A mľinar hvaril, že tam klacik dolu vodu idze, žebi sebe ho vicahľi. Oňi ten klacik ulapiľi, aľe to trunka bula. Jak totu trunku otvoriľi, tam bul Jaňičko i Haňička. Maľi hvizdečki na čoľe i na peršoch. A jablučka maľi zlate v ručkoch. Mľinar prišol domu, aľe še bal tote dzeci do hiži priňesc, bo mal barz ňedobru ženu, bal še, že budze na ňeho kričec. Ta jich položil do prikľeta za dvere. Ked prišol do hiži, ta hvarel žeňe, že un priňis coška, že či ňebudze na ňeho kričec, jak un to priňeše do chiži? Ta višol do prikľeta a priňis dzeci s trunku. „Ta naco ti tote dzeci ulapil, ked ja mam sama barz veľo dzeci doma?“ Ta povedzel: „Panbuh nam pomože, ked mi tote cudze dzeci vihovame.“ Ta oňi tote dzeci trimaľi, do školi pošilaľi. Tote dzeci raz prišľi zo školi i stanuľi sebe do kucika gu posceľi a horečňe plakaľi, že oňi aňi otca aňi matki ňemaju. Oňi hvareľi, že pujdu dagdze rodičoch hľedac. A pošľi, dze jich dva oči vedľi. Prišľi do jedneho ľesa. Tam vidzeľi jednu kopu peňežoch a kolo tej kopi peňežoch bulo porvislo okruceno. Vžaľi sebe toto porvislo i rucaľi za calu drahu po jednej slamki, žebi nazad trafic mohľi, ked še vraca po peňeži. I prišľi do jednej karčmi. Temu kačmarovi hvareľi, či bi jich ňeprenocoval a či bi jim po tote peňeži rano ňeposlal. Kačmar hvarel, že un jich prenocuje a že jim rano po tote peňeži pošľe. I oňi včas rano stanuľi a išľi s vozem po tote peňeži do ľesa. Jak prišľi s tim vozem, nakladľi peňeži do mehoch i išľi nazad

*) Rozprávala sl. Gizella *Stamberger*, 8-ročná, žid. viery, rodom z Ľubotine. Zápis v dome jej rodičov v Ľubotini 11. sept. r. 1898.

do karčmi. Potim še oňi dzeľiľi s tima mehami s peňeźmi. Jaňičkovi i Haňički buľi dzešec mehi a kačmarovi tri. Tam bul jeden kaštiľ ňedaľeko, tak Jaňičko i Haňička ten kaštiľ kupeľi a tam bivaľi. V tim kaštiľu buľi dvanac chiže. Jaňičko jednu chižu mal pre sebe a z tej chiži ľem un kľučik mal. Do Haňički jedna jendźibaba hodzila, chtora chcela Jaňička uśmercic, žebi jeho peňeźi dostala. Tota jendźibaba povražela Haňički, žebi še na brata hňevala. Raz hvarela Aňički, žebi še horu zrobila. Jak raz Jaňičko prišol domu, Haňička už hora bula. Pital še, co jej je? Ona hvarela, že je hora, že še jej śňilo, že kebi jej samarske mľiko priňesol, žebi ozdravela. Tak un pošol po toto mľiko a nadojil a priňis jej domu. A un sebe ztamadz dva samarički vźal. Jej mľiko dal, aľe ona mľiko ňevipila, bo zdrava bula, aľe ho do końcika do posceľi viľala. Potim un išol na poľuvku a ona doma zostala. Tota jendźibaba zaś do ňej prišla a jej povedzela, žebi od Jaňička teraz pitala mľika od hada. I ona pitala. Un išol, aj nadojil teho mľika a jej ho dal. A sebe dva hadziki priňis a jich do svojej hižki zavar a kľučik gu sebe vźal a zaś na poľuvku išol. Jendźibaba zaś do ňej prišla i jej povedzela, že jak pridze Jaňičko domu, žebi mu povedzela, že še jej śňilo, že jak bi jej priňis mľika od medzvedza, žebi še jej poľepšelo. Ta Jaňičko pošol po toto mľiko a priňis mľika a sebe vźal dva medzvedziki. A tote medzvedziki sebe zavar tiž do svojej hižki i kľučik gu sebe vźal. A Haňička aňi teraz mľiko ňevipila, ľem ho do końcika do posceľi viľala. Raz prišľi še tam hoscic harnadzi. Ta jendźibaba navarila kave a dala jim do poharoch čiste kave, ľem Jaňičkovi dala do pohara otrovi (+ otravi). Aľe Jaňičko ňescel otrovene kave vipic. Po hosciňe vźal najstarši harnaď, muž jendźibabin, šabľu do ruki a šickim harnaďom hlavi poodcinal, bo sam chcel mac šicke peňeźi z kaštiľa. Jaňičkovi ňeodecal hlavu, bo telo moci ňemal. Jaňička chceľi do kotla rucic. Aľe jak ho chceľi vrucic do kotla, ta šicke jeho dźvirata z jeho hižki viskočeľi a Jaňička oratovaľi a mesto ňeho do kotla jendźibabu i harnaďa vruceľi. Ked dźvirata jendźibabu i jej muža už do kotla vruceľi, Jaňičko od dźviroch še doznal, že mu Haňička život sce odebrac, ta un še pital Haňički: „Či še ňepokaješ? Ňe? Tak dobre, ja ce dam s koňami rozervac!“ I dal ju s koňami rozervac.

I potim še oženil a bival tam už v pokoju daľej.

154. §. Bul jeden princ.*) Un śe zaľubil z fortografii do jednej princezi. Maľi jeho rodziče dvanac hiži. Od jedenac hižoch mal kľuče un, aľe od tej dvanastej ňimal. Raz jeho rodziče išľi opatrec jedneho kraľa. Ta princ v ten čas potrepal dzvere dvanastej hiži a totu fortografiu zaś uvidzel tam, ta ju zos sceni zejmal a vźal a išol princezu hľedac... živu. Jak śe vźal, tak išol prez jeden ľes. Uvidzel jedneho pastira, co jahňata pas. A ten pastir barz šumňe piskal. Princ prišol ku ňemu a śe ho pital, či un preda totu piščalku? Pastir hvarel, že hej. Ta un totu piščalku kupel. Išol zaś daľej. Prišol ku jednemu voľarovi, co statki pas. Voľar barz šumňe hral. Princ prišol ku ňemu i mu hvari: „Predaš ti totu muziku?“ Un hvarel: „Hej!“ I princ ju kupel. Išol daľej. Trafil jedneho, co koňe pas. Un mal barz šumnu harmoňiu. Princ śe ho pita: „Predaš ti totu harmoňiu?“ „O, hej!“ I princ ju kupel. Idze daľej. Prišol do jedneho veľkeho domu a pital śe na službu. I zostal tam — službu. I un tam totu princezu uvidzel živu, co un śe do ňej z fortografii zaľubil, aľe un ňikemu ňič ňepovedzel. V ňedzeľu rano kazaľi kočišovi, žebi na koču do koscela odviz mladu princezu. Princ, co tam služel, śe sponahľil, zaprahnul koňe do koča a odviz paňu princezu do koscela. Jak do koscela zadzvaňaľi, paňi princeza vešľi do koscela i śe modľiľi. Ten princ, co služel, višol na horuš v kosceľe i začal na tej piščalki piskac, co mu toten pastir dal. Jak un piskal, tota paňi princeza barz śe ohľadala po kosceľe, chto to tam tak šumňe piska, aľe ona ňevidzela ňikeho. Tak potim z koscela višľi; ona na koč śedla i išľi domu. Na druhu ňedzeľu zaś kazaľi kočišovi, temu princovi, co tam služel, prahac. Un śe sponahľil i chitro zaprahnul, najšumňejše štverce na koňe dal, i stanul pred kaštiľ i mlada paňi princeza śedla na koč a išla na ňim do koscela. Zadzvaňaľi do koscela. Ona tam vešla i śe modľila. I un, ten kočiš, zaś višol na horuš i barz šumňe hral na muzice. Tak princeza śe zaś po kosceľe ohľadala, aľe ňigdze ňevidzela, chto to tak šumňe hra. A to bul jich kočiš, ten princ, co tam služel. Jak oňi už z koscela višľi, princeza śedla na koč a išľi domu. Na trecu ňedzeľu zaś kočišovi, princovi, co tam služel, kazaľi koňe prahac. Un zaprahnul i chitro prišol na koču pred kaštiľ. I paňi princeza na koč śedla i išľi zaś do koscela. Prišľi tamok; ešči včas bulo isc do koscela.

*) Rozprávala tá istá sl. Gizella *Stamberger*, rodom z Ľubotine. Zápis v Ľubotini v dome jej rodičov 29. júna r. 1904.

Ta ten kočiš ňimal co robic, ta sebe vźal svoju harmoňiu i barź šumňe na ňej začal hrac. Ona doraz poznala, že to jich kočiš muśel i hente dva ňedzeľe tak šumňe hrac na piščalce i na tej muzice. Zadzvaňaľi do koscela, i ona išla, i ten kočiš zaś na horuš višol a začal teraz na tich šickich muzikoch hrac, na piščalce, na muzice i na harmoňii. Tak ju to barz cešilo, že un take šumne muziki ma. Jak z koscela išľi von, ona na koč śedla, aľe ňič ňehvarela. Aňi śe ho ňič ňepitala. Ľem jak domu prišla, ta poslala frajcomirku ku ňemu, i dala odkazac, žebi un jej poslal jednu z totich šumnich muzikoch. Že mu ona peňeźi pošľe, keľo chce. Aľe un jej dal odkazac, že jak budze jeho žena, ta un jej tote muziki šicke zadarmo da — po śľube. Ona o tim ňič ňeznala, že un z fortografii od davneho času zaľubeni do ňej. Potim ona sama ku ňemu prišla a ho barz šumňe pitala, žebi jej dal jednu muziku. Un jej u sebe totu fortografiu ukazal, co mal, a ona calkom ostopela (überrascht) a ňeznala, co ma hvarec. Bo jedna jendźibaba predpovedzela, že teho žena budze, chto jej totu fortografiu ukaže... Calkom cicho ostala a śe zabrala, a ztamadz pošla. Ked to vidzel princ, zaś začal na tich muzikoch hrac. A princezu barz to merźelo, že un jej ňechce predac tote muziki. Zaś ku ňemu pošla a mu hvari: „Kočišu, pitam ce pekňe, daj mi z tich muzikoch jednu.“ „Ňe, ja ci ňedam.“ Tak un už jej „ti“ povedzel. Ta ona z teho vidzela, že un sprosti kočiš ňit, že un muśi z kraľovskeho rodu bic, ked to sebe dozvoľil. Tak ona śe ho pitala: „Zkadzi ti?“ Ta un jej hvarel: „Toten valal mena ňima, zkadzi ja.“ A pital śe jej: „Tak chceš ti mňe za muža?“ Ona ňepovedzela na to ňič, ľem stala tak jak drevo, co ňezna hvarec. Tak un śe jej pita: „Či pujdzeš ze mnu?“ Ona ňič. Tak un jej potim rozpovedzel, že preco un prišol do ňich za kočiša služic: „Zato ja prišol do vas za kočiša služic, že ja do tebe zaľubeni bul i som. Ja princ, ňe kočiš.“ Ta ona v ten čas hvarela, že pujdze za ňeho. Ta un jej hvarel: „Dobre, ta mi śe pobereme.“ Un jej potim povedzel, žebi ona vecej do domu ku rodzičom ňeišla, že veśeľe tam budze, co aňi jeho rodziče, aňi jej rodziče o tim znac ňebudu. Tak oňi išľi. Išľi, prišľi do jedneho dvora i śe pitaľi, žebi mohľi služic za pastiroch. Un vźal každi dzeň tristo ovce na poľo, i ona hodzila z ňim pajsc. Že un śe tak trapic muśel, ňiž ju za ženu dostal, ta zato un za juhasa pošol a ona ovce muśela navracac, co un jich rozhaňal. Aľe ona taku robotu ňemohla dluho končic, ta un jej hvarel: „Oj, co ja

zrobel, že ja tebe za ženu vźal!“ Zaś išľi, išľi, prišľi ku jednemu harčarovi i kupiľi barz veľo harkoch. I un jej tote harki poskladal v jednim valaľe i hvarel: „Teraz predavaj toto harki, ja idzem do mesta.“ A un išol, i poslal jeden vuz, žebi jej na grati višol a šicko potrepal. I tak śe stalo. Jak muž pridze večar ku ňej, ta śe jej pita: „Ta dze ci peňeźi za tote grati, co śi popredala?“ Ta ona hvarela: „Ňimam, prišol vuz a grati potrepal.“ Tak jej muž hvari: „Bodaj ce Buh skaral, ta co ja s tebu počňem? Podzme daľej!“ Išľi do jedneho pana śviňe pajsc. Oňi tote śviňe paśľi, aľe ona sebe ňemohla z ňima radi dac, bo un ľem ľežel a ona muśela za śviňami ľitac. Tak ona hvari: „Oj, skaral me tu Panbuh, ňehodna ja to vitrimac.“ Ta un jej hvari: „Podz ešče daľej.“ Ona išla z ňim barz dluho a ňemohľi ňigdze službu najsc. Išľi, išľi barz dluho i išľi prez jeden ľes. Tam kraľove, jeho tatuš i jej tatuš, na poľovance buľi. Doraz poznaľi svojo dzeci a buľi barz naradovane, že śe jim našľi. Prebačeľi jim, že prez dozvoľeňa od rodzičoch odešľi, a zrobiľi veśeľe...

Z Plavnice.*)

155. §. Buli dvojo hudobne ľudzi a mali jednu ceru. Un z ľesa majitek sebe zrobił. To urobiło korec dukatoch. Te dvojo ľudzi oferovali tote dukati na svoju ceru, jej na vjano. V tej dzedziňe buli trojmi parobci. Tak chodzili ku ňej na fraj. Časi už dochodzili do vidaňa. Tote trojmi ku ňej chodzili a jeden o druhem ňeznał. V jeden v'ečar ona povedzeła jednemu, druhemu i trecemu toto. Peršemu povedzeła, žebi prišoł o šestej hodziňe, druhemu povedzeła, žebi prišoł o osmej hodziňe, trecemu, žebi prišoł o dześatej hodziňe. Tak ten perši prišoł z rodzičami o tej hodziňe, jak mu povedzeła. Zabavili śe i odhodził z domu. I ona mu povedzeła, že pujdze za ňeho, aľe ked zrobi jeden kunšt. Un śe jej pita: „Jaki?“ Ona mu odpovedzeła: „Idz do kosceła, tam jest trunna v babincu, veź totu trunnu, viňeś prosto dzver, otvur veko a ľehňi do ňij a ľež tam dva hodzini.“ Un śe posbirał na jej słova. Urobił to. O osmej prišoł druhi na spitovini, zabavili śe i odhodza domu. Ona mu povedzeła, že pujdze za ňeho, aľe ked zrobi jeden kunšt. Un śe jej pita: „Jaki?“ Ona mu odpovedzeła: „Muj ocec ma tu

*) Rozprával Šandor *Solecki*, 60-ročný, rodom z Plavnice. Zápis v Plavnici v hostínci Leop. Führera 26. aug. r. 1904.

stari r'ezak, dam ci oselku a idz ku koscełu, tam jest trunna prosto dzvir, vindz na tu trunnu a toten r'ezak ostri za dve hodzini." Un sebe tak pomiśł'eł: „Budzem mac v ruki reźiło, ta śe ńebudzem nik'eho bac." Un to urobił i pošoł, na tu trunnu stanuł, i ten r'ezak (= kosák) ostri. A ten perši, co v truńňe ľežeł, hrozni strach mał. O dześatej prišoł treci na spitovini. Jak śe zabaviľi i odhadzaju domu, tak ona mu povedzeła, že pujdze za ňeho, aľe ked zrobi jeden kunšt. Un śe jej pita: „Jaki?" Ona mu odpovedzeła: „Muj ocec kediśka mał koňi, ta su tu stare puta od ňich, ja ce do ňich sputam a ti idz sputani a prejdzeš tri razi koło koscela, ked to zrobiš, tak vtedi pujdzem za tebe." Bľizko koscela buł jeho dum, tak un se miśľeł: „Ta co mi budze? Som bľizko domu." Jak ho sputała, tak un pošoł. I idze koło koscela. Tote puta, to buli želězne. Jak nadhodził ku tej truňňe, ta puta hroźňe čerčeli. Ten, co na trunňe stał, hroźňe śe zľeknuł, ucekał do ucečki. A ten druhi, co v truňňe ľežeł, hroźňe śe tiž zľeknuł... Jak ten s trunni skočił, trunna śe prevraciła, łapił i toten z trunni i ucekał! Tak tote dvojmi ucekli. A ten, co buł sputani, łapił tiž do ucečki. Ňedaľeko mał dum, tak do domu prišoł s veľikim strachom. Tak i tote dvojmi tiž s veľikim strachom prišľi do domu. Hňed vtedi tote trojmi pochoreli od strachu po tri meśace.

V tej choroscí parobci doznali śe, že to dz'evče ňepujdze za takeho človeka, co po źemi chodzi, že ona pujdze ľem za svateho...

Po troch meśacoch oňi śe vizdravili. Najperše prišoł do karčmi toten, co v truňňe ľežeł. I śednuł sebe na ławku. O pul hodzini prišoł ten, co na trunňe stał. Ten, co perše prišoł, smutňe na svojeho kamarata pokukał. Hňed ten druhi prišoł ku ňemu, podał mu ruku: „Muj ľubi kamarat, ja som buł chori za tri meśace a ti ňeprišoł mňe opatrec?" „Muj ľubi kamarat, ja som tiž ľežeł tri meśace." Na tote slova, co śe te dvojmi dochvarali, prichodzi toten, co bul sputani. I smutňe na tich dvoch popatrał. Aľe hňed prišoł ku ňim: „Dzekujem vam, kamaraca, že sce tak'e buli... Ja som bul tri meśace chori a sce me ňeprišli opatric!" Hňedka te trojmi popatraju sebe do uč. Štuchnuł jeden do druheho: „Podzme do malej chižki!" I zavołali kačmara: „Hňed nam priňesu kvartu paľenki!" Hňed kačmar jim doňesoł. Tak sebe popijaju. Najperše ten, co v truňňe ľežeł, počał diškurovac, že buł na spitovini pri totej osobe a ona mu povedzeła, že pujdze za ňeho, ked zrobi jeden kunšt... „Ja śe ji pitam, jaki? Ona mi povedzeła, že jest v kosceľe v babincu trunna, žebi som ju viňis prosto

dzver a ľehnuł do ňij za dva hodzini. Ja som 'to urobił. Ľehnuł som do ňij.“ Hňedka ten, co ostrił r'ezak, hutori tak: „Bratu, to ti ľežeł v truňňe? Ta ja nad tebu stał i r'ezak som ostrił!“ Ten treci hutori: „Kamaraca, to vi sce dvojmi ucekaľi? Ta ja som tiž buł o dześatej hodziňe pri temu dzivčecu, ta ona mňe povedzeła, že pujdze za mňe, ked i ja zrobim jeden kunšt. Ja śe ji pitam, jaki? Ona mňe povedzeła: ‚Muj ocec ma tu stare puta z koňoch, tak ja ce sputam a idz v tich putoch koło kosceła tri razi.‘ Ja som to zrobił. Idzem koło kosceła perši raz, obačił som trunnu, na truňňe jeden stał, jak idzem v totich putoch, tak hroźňe te puta čirčeli, že ten s trunni skočił, trunna śe prevraciła, viskočił z trunni i druhi, i łapili do ucečki. A ja som buł sputani, ňemohoł som v strachu ucekac, ľedvo s veľiku bidu som domu prišoł zostrašeni. Tak mi trojmi za tri meśace — z teho chore buli.“

Potim śe tote trojmi parobci radzili, co robic maju, žebi śe totej dzivki vimscic. Jak śe už uradzili, jeden povedzeł: „Ta mi śe uradzili. Tak ked ona nam taki špas zrobiła, zrobme aj mi jej. Ona sce śe vidac za svateho. Tak mi śe poubirame za svatich. Mi pridzeme tam do ňich, oňi nas budu hoscic s čarnim chľebom, s paľenku i zes slaňinu, aľe mi, jak svate ľudze, povime, že to ňemožeme uživac. Kupime sebe v mesce tri charingi. Jednu fľašu vina i pšeňičneho chľeba. Ked pridzeme tam, fľašu vina uvadzime na špargu, spuscime ju do studňi; tote tri charingi puscime do jarečku a hľeb zložime do stodołi ku vratom a vejdzeme potim do chiž.“ Stało śe tak, jak śe uradzili. Obľekli śe za svatich a prišli do chiž, dze bivało dzjevče. Povedzeli: „Ponajbuch!“ (= Pomáhaj Pánboh!). Ocec i matka śe barz cešili. Hňedka šumňe jich privitali. Dzevče zradovało śe tiž i odpovedzeło: „Vidzice, matko, i vi ocec, chceli sce mňe vidac za teho, i za teho, a ja vam povedzeła, že po mňe pridu svate z ňeba. Tu su.“ Hňed sebe tote trojmi pośedali. I počali diškurovac. Hňed ocec bere fľašu a chce isc do karčmi po napoj, aľe śe tote trojmi ozvju: „Muj ľubečički staruški, vi dobre znace, že mi v ňebe paľenku ňepijeme!“ Matka złožiła chľeba čarneho na stuł i falat slaňini. Tote trojmi odpovedaju, že oňi to ňejedza. „Ked nas chcece uhoscic,“ povedzeli, „idzce vi, staruška, ku vašej studňi, tam poklopkajce a najdzece tam fľašu vina.“ Stari tak urobił. Pridze ku studňi, poklopka, najdze tam špargu, caha do huri, vicahňe fľašu vina. Priłoži ku ustom, połknuł, hutori matki: „Čuješ, matko, pater, koštuj, v našej studňi vino.“ Matka pookoštovała

i rekňe tak ku mužovi: „Muj ľubi mužu, preci našo dzivče sebe zasłužiło.“ Pridu rodziče nazad do chiž, tak jich hosca nukaju s tim priňeśenim vinom. Povedzeł z totich troch jeden: „Mace r'ečicu?“ „Mam.“ „Idzce do vašeho jarku, tam ułapice tri ribi.“ Hňedka matka pošła. Założiła r'ečicu i ułapiła tote tri charingi, chtore oňi tam złoželi. Priňeśe jich domu: „Kukaj, ocec, v našim jarku ňigda ribi ňebuli a teraz su tu.“ Hňedka z tich troch jeden sporadził tote tri charingi. Jeden z tich troch hutori: „Idzce ku stodoľe, tam najdzece jeden pšeňični chľib. Pošoł stari i našoł tam jeden chľib, co buł od tich troch parobkoch, jak i vino, tak i ribi, pririchtovani. Tak śe hoscili šicke na tim chľebe, na tich riboch i na tim viňe. Dohadza dvanasta hodzina. Jeden śe ozve z parobkoch: „Vi, ocec i matko, co sce oferovali Marčuši, to dajce, bo to budze do ňeba potrebno!“ V tim śe zabrał ocec i s matku, pošli do komori, aji to dzivče. Meraju tote dukati do korca. Hvari stari tak do matki: „Matko, mi sebe zohab'me hoľem dva haľbi na stare dňi.“ V tim śe ozve dzivče: „Ocec i matko! Znace vi o tim, že oňi su svate? Ta oňi znaju o všickim!“ V tim z troch višoł jeden do prikľeta i počuł o tim słove, že se stari dva haľbi zohabił. Hňedka pridze ku tim dvom i hutori jim o tim. Jeden povi: „Ňeboj śe, da on jich tu.“ Pridze stari i s matku do chiž s tima dukatami i złoži jich na źim prosto ňich. V tim bere jeden do ruki ten mišek: skrucił s hlavu, v tim bere druhi, skrucił s hlavu, bere treci toten mišek, hutori: „Dva haľbi dukatoch chibja.“ Dzjevče śe ozve: „Ňehvariła vam som, matko, že oňi o tim znaju.“ V tim pošoł ocec i s matku do komori, dze mali ostatňi grajcar tak jim dali šicko. Potim prichodzi čas: „Marčuš, odber śe od otca, od matki, bo už pujdzeme.“ V tim śe odebrała. Tak idu do ľesa do jedneho verchu. Jak pridu do ľesa ku jednemu stromu, hutorja tote trojmi tak: „Marčuš, vivľeč śe z tich šatoch, bo tote šati to su hrišne.“ Tak ona to urobiła. Hňedka pri tem strome buła kupa muraňča, vźali a rozhrebli tu kupu a Marčušu do ňej złoželi i ku stromu privadzili. Oňi zabrali tote dukati, prišli domu. Mali za co mulatovac. Dał Buh dzeň. Muj stari vźał koš a b'eži do ľesa na chubi. Prihodzi ku ľesu, a dzjevče, chtore buło privadzene v totij muraňčej kup'e, hroźňe plakało, bo ju muraňki hroźňe kusali. A całkom buła hoła a do stroma privadzena. Hroźňe plakała. Jej ocec ňigda take ešči ňebačił. Zľeknuł śe, uceka domu. Pridze domu, hutori žeňe: „Čuješ, ešči som śe ňigda tak ňezľeknuł. Cośka

stoji v ľeśe pri jednim strome a hroźňe narika.“ Hňedka matki prišlo do miśľi. Schvaciła śe, b'eži ona do ľesu. Pridze ku temu stromu, dzivče kriči: „Matko, matko, podzce me odvadzic.“ Matka prišła ku ňej, odvadziła ju, vźała čatinu, oharnuje murańki z ňej. Jak oharła, ňemała ju do čeho obľesc. Matka ňemała ľem jednu kigľu na sebe i košuľu. V tim zdjała kigľu ze sebe, vłožiła na svoju ceru, i idu obidva domu. Ocec kuka na oblak, poznava svoju ceru, b'eži do kuta a bere paľicu do ruk. Jak idu te dva do chiž, ocec stari perše dzivku vipasał a potim matku za toten korec dukatoch. Zrobiła ona parobkom kunšt, a oňi jej zrobili ľepši kunšt.

Z Kapušian.*)

156. §. Buł jeden chudobni človek i zo ženu. Voła śe Paveł. Zľehła mu žena, ňemał mu chto visłužic do kerstu. Povedzeł žeňe: „Veźňem dzecko, a pujdzem sam do kerstu. Aľe na draźe ho trafiła jedna stara baba, a to buła ježibaba: „Ja vam pujdzem šicko visłužic, i dobre vam zaplacim, ked mi svojo dzivče o dvanac roki dace za svoju, a na toto mesco ho privedzece, zkadzi ja ho berem od vas teraz. Tu je kraček, ta pri tim kraćku, budzece pametac.“ I ňesła dzecko do kerstu. Jak prešľi dvanac roki, privid Paveł dzivče na toto mesco zaś. Ježibaba vźała dzivče Maričku a dała jeho otcoví dźveredło: „Ked śe vam budze za Maričku cnuc, ta ľem popaterce do teho dźveredła, ta uvidzice ju vše.“ A dała mu teľo peňeźi, co jich ňemuh prechasnovac. Nakupił sebe šicko, co mu chibiło. Ľudze śe čuduju, zkadzi Paveł taki bohač ostał, že teľo peňeźi ma a kupuje fajne veci. Tote peňeźi trimał pod jednu hrušku a vše z ňich brał, keľo mu trebało. Tak otcovi-maceri buło tu dobre, aľe Maričce buło źľe. Tet krak ježibaba vichvaciła a doraz z Maričku pošľi do zakľetej źemi. Jak tam prišľi, ta povedzeła Maričce ježibaba: „Vidziš, Maričko, jake tu krasne veci: zahradi, domi, šicko maš, co ci treba a ňič ňebudzeš robic, ľem to, co ci teraz povem: Dvanac chiže budzeš zametac, a do trinactej ci ňeśľebodno zakuknuc.“ Jak Marička zametała das pejc-šesc dňi, prišło jej do miśľi: „Ej, co bi to buło, žebi ja ňezakukła i do trinactej?“ Vźała kľuč, otvoriła do trinactej chiži. Obačiła tam ježibabu na pokuce, co śe

*) Rozprával Štefan *Beňa*, rodom z Kapušian. Zápis v Kapušanoch v krčme Calerovej 9. júla r. 1904.

furt kivała. Marička śe zľekła, doraz zamknuła dzvere a ucekła do svojej chiži. Pridze babička rano: „Maričko! Co śi taka smutna, co śi taka bľeda jak bila chustka? Co śi robiła v trinactej chiži?“ „Ja, babičko, tam ňebuła.“ „Maričko, priznaj śe, bo ce doraz dam viľkom zesc.“ „Babičko, ja tam ňebuła.“ Vźała ju do zahradi a jej povedzeła: „Ked śe ňepriznaš, duškem ce rucim medži tote hadi a dźvire a ce roztarhaju.“ „Ja calkem, babičko ňebuła, už po treci raz hutorim.“ „Maričko, virucim ce na tamten śvet, aľe budzeš naveki ňema.“ „Ja ňedbam.“ Vźała, virucila ju. Tuľała śe po ľeśe. Išľi z kraľovskeho domu poľovac, ta bi ju sam princ buł zabił mesto dźvira, że ňeznala hutoric, aľe ona ňema napisała na kartečku temu princovi, žebi jej život darovał. Ona barz šumna buła, ta ju vźał mladi kraľ do kraľovskeho domu zo sebu. I vera nateľo višło, že ju mladi kraľ za ženu vźał. Jak žiľi jeden rok, trafiła kraľa vojna. Pošoł do vojni. Ona została v čeži. Jak mała zľehnuc, daľi jej taku visluhu, jak kraľovskej ňevesce. Jak zľehła, tote babi, co pri ňej buľi, posnuľi, prišła ježibaba ku ňej a śe jej zaś pitała: „Maričko, co śi vidzeła v totej trinactej chiži?“ „Babičko, ňič.“ „Ked ňepoviš, ta ci teho chlapca zožrem.“ Ňechceła povedzec, vźała chlapca ježibaba. (Marička vtedi znała hutoric, ked z ňu ježibaba hutoriła.) Na rano stanuľi v kraľovskim dome, chlapca ňit. Ona piše na kartku, že ho ježibaba ukradła. Tu pišu mlademu kraľovi do vojni, že vźał za ženu bosorku ňemu, ta že mu zožarła chlapca. Barz na ňu źľe išło. Kraľ prišoł nazad, ľem śe čudovał na to. Ocec, mac kazaľi ju spaľic, aľe un sebe pomiśľeł, že eśče ju poprobuje pri druhim zľehnucu. Požił z ňu zaś rok, ostała zaś v čeži. Kraľ pošoł zaś do vojni. Jak buło pri peršim chlapcu, tak aj pri druhim. Jak zľehła, vartoški posnuľi, prišła ježibaba, zaś povedzeła: „Maričko, co śi vidzeła v trinactej chiži, povedz, bo ci teho druheho chlapca ukradňem a zožrem!“ „Babičko, ja ňič ňevidzeła.“ Vźała ježibaba i druheho chlapca i ucekła. Vartoški spaľi. Rano staňu, povedzeľi starej kraľovňe i kraľovi, že zaś mlada kraľovna mała chlapca, aľe ho zaś zožarła. Pišu mlademu kraľovi do vojni, že mu žena zaś chlapca zožarła a pitaľi ho, žebi ju dał spaľic, žebi ňežił z ňu, s taku bosorku. Mladi kraľ prišoł zaś domu a povedzeł otcovi-matki: „Eśče do treceho razu dam jej pokuj. Pri trecim, ked tak zrobi, ta ju už dam spaľic. Požił z ňu rok zaś, została v čeži. Dał Panbuh jej zaś chlapca. Mladi kraľ už buł doma, už ňebuł na vojňe. Chceł śe preśvedčic sam, co to budze.

Vartoški buľi pri ňej i mladi kraľ. Prišła ježibaba, puščiła na ňich take spaňe, co ňeznaľi o švece. Ježibaba Maričce poveda: „Co śi vidzeła v trinactej chiži, povedz, bo ci i teho treceho chlapca ukradňem a zožrem!“ „Babičko, ja ňevidzeła ňič.“ Ježibaba vźała chlapca, ucekła. Rano stanuľi, mladi kraľ i vartoški vidzeľi, že chlapca zaś ňit. Kričeľi na ňu: „Zaś śi ho zožarla, treceho?“ Mladi kraľ poveda: „Ňechcem už daľej s taku bosorku žic.“ Vislovił sud na ňu: „Berce ju a spaľce ju za mestom.“ Jak ju vźaľi za mesto paľic, prišľi i mladi kraľ i stari kraľ na totu śmerc patrec. Jak už ju maľi do ohňa rucic, ľeci na koču jedna paňi a kriči: „Pokuj! Ňetreba ju spaľic!“ Tota ježibaba v tim koču buła, i tote tromi chlapci, co od Marički ukradla, bo ona jich nezožarła: Maričku ľem strašiła. Vistaviła jich z koča von a dała jich otcovi, mlademu kraľovi: „Tu maš, kraľu, svojo dzeci a dzekujem tvojej žeňe Marički, že me viśľebodziła zo zakľetej źemi!“ Tak ju pobožkała, Maričku, a Marička už vecej ňebuła ňema. Už hutoriła. Veľiku radosc maľi stari kraľ i stara kraľovna, mladi kraľ eščc vekšu. I chlapci tu, i žena hutori, i ježibaba viśľebodzena. Buła barz veľka radosc. Pośidaľi nazad do kočoch a veźľi śe doburku šicke, cała fameľia i s viśľebodzenu ježibabu. A tak tam žiľi až do śmerci.

Zo Slov. Raslavic.*)

157. §. Bul jeden bohati kraľ, a mal ľem jednu princeznu. Ňechcel ju dac za chudobňejšeho od sebe. Ta śe mu prespala s jednim vojakem. Ta ju chcel dac zabic, aľe ho upitaľi, a dal ju inakši pokutovac. Dal ju na šif na moro a dal jej viživnosc na śidzem roki. Tak jak śedmi rok došol, ta śe šif zastavil pri jednim brehu. A vtedi ona spala, ľem jej chlapec višol na verch šifu. Na brehu bul jeden eľefant a chlapec śe z ňim dohvaral. Chlapec zešol potim dolu ku matce a povedzel: „Na brehu su ľudze.“ Tak višla matka na verch šifu i z ňim. Ta un ukazal teho eľefanta: „Ta, mamo, patri, to tam človek!“ Ona hutori: „To dźvir.“ „Ja už pri ňemu bul; on mňe ňezrobi ňič. I teraz ku ňemu idzem.“ I śe vźal, pošol. Ten eľefant mu hutori: „Jest tu dobra vec pre tebe, aľe ked śi eščc mladi.“ A un śe pital: „Jaka to vec, ukaž to mi!“

---

*) Rozprával Gustáv *Huňadi,* 44-ročný, rodom zo Slov. Raslavíc Zápis v Slov. Raslaviciach v hostínci Izáka Atlasa 3. júla r. 1904.

Eľefant śe pital: „A znaš čitac?“ Un povedzel, že hej. Potim ho eľefant odvid ku jednemu kameňu. Tam bulo napisano: „Tam jest jedna čapka. Chto totu čapku budze mac, budze mac śidzem razi teľo moci, jak ma.“ Tak chlapec proboval virucovac kameň ze źemi ku totej čapki, aľe ňemuh ju dostac. Tak mu eľefant kameň odrucel. Totu čapku chlapec sebe vźal. I tak prišol ku maceri. I jej hutoril: „Vidziš, jaku mi ten človek čapku dal: Šidzem raz teľo je v ňej moci, jak ja mam. Ked chceš, ta tvoja voľa, možeme s ňim daľej pujsc.“ Ona hutori: „A dzeže mi pujdzeme s tim dźvirem.“ A chlapec hutori: „To ňe dźvir, aľe človek, ked śe ze mnu dohvara. Ked ňeveriš, že to človek, podz i ti ku ňemu.“ Jak prišľi ku ňemu, eľefant i ku ňej hutori: „Idz ztadzi daľej, bo tu ňemace co jisc.“ Tak śe vźaľi, a eľefant jich vid napridz. Tak ze šifu odešľi a išľi do veľikich ľesoch za eľefantem. Prišľi do jedneho husteho ľesa, a tam jich cmota zašla. Patreľi, či ňeuvidza dagdze śvicic śe. Švicilo śe, aľe daľeko. Išľi ku temu śvetlu. Vešľi dnuka, tam už maľi na stoľe večeru pre tri personi. I maľi tam na spaňe posceľe. Poľihaľi tam. Rano staňu, ta višol chlapec Janko navon pred dzvere. Čital, keľo jest tam oblaki. Načital dvanac. Potim išol hľedac chižki. Tak našol ľem jedenac a dvanactu ňemuh najsc. Aľe ju potim našol. Otvoril. I tam na jednim hvozdu viśela jedna šabľa. I na stoľe bula kňižka, i čital tam, že tota šabľa ma śidzem raz teľo moci, jak chto ju veźňe. Tak un ju vźal i sebe pripasal. Jak z chižki išol, tak tam jeden ptak v komiňe za nohi viśel. Jak ho obačil, ta mu ptak kazal, žebi ho ztamadz odecal. I un ho odecal. Jak ho odecal, tak ptak povedal: „Čekaj, dam ja tebe doraz, ľem veźňem svoju šabľu!“ Aľe šabľu ptak už ňenašol, bo ju Janko mal. Tak pošol ptak — na eľefanta. Janko višol navonka, ptaka zos šabľu odbil. „Vidziš, tu mi už ňehodňi bic, bo už ten ptak nam ňeda pokuj. A dobre nam tu bulo. Maľi me tu co jisc, teraz muśime isc daľej. Tak śe vźaľi, išľi zaś. I zaś prišľi do druhich ľesoch. Tak zaś tam na ňich noc prišla. Zaś vidzeľi na jednim mescu śe śvicic. Tak išľi tam prosto. Tam našľi večeru už hotovu. I najedľi śe, i poľihaľi. I rano postavaľi. Janko išol zaś po chižkoch opatrac. V jednej chižki našol, co dva śvički horeľi. I medži ňima jeden zlati remeň, i pri temu kňižka. Tak v ňej stalo, že „chto ten remiň na sebe opaše, śidzem raz vecej moci budze mac.“ I un ten remeň na šabľu sebe pripasal. I ztamadz išol. I vidzel tam jedneho chlopa viśec. I ten chlop mu

hutori: „Veź, odetňi me ztadzi.“ Un mu tak hutori: „Už mi jedneho ocal, ta tebe ňeodetňem.“ Ten obeśeni mu hutori: „Ľem me odetňi!“ Tak un ho odecal. Tak un hutori: „Dam ja ci, ľem sebe remeň pripašem.“ Aľe remeň ňenašol, bo už ho Janko mal. Obeśeni pošol eľefanta mordovac. Janko višol navonka i chlopa z eľefanta odbil. Eľefant hutori: „Ta ja už ňehodzen tu bic, bo bi me ten chlop domordoval.“ Tak mu Janko hvari: „Podzme daľej!“ Tak śe vźaľi ztamadz, pošľi. I prišľi zaś do jednich veľikich ľesoch. I tam jich noc zascihla. I vidzeľi na jednim mesce zaś śvetlo. Tak ku ňemu cahaľi. I prišľi tam ku braňe, ta staľi tam dva zbujňici na varce. Zbujňici hutoriľi: „Dze vi tu idzece, chrobački?“ Janko odkrucil hlavi jednemu i druhemu i rucil jich do krak. Same śe vźaľi i pošľi do chižki. Tam zbujňici vtedi ňebuľi. Rozśvicil Janko v chiži šicko śvetlo. Tak jak zbujňici zobačiľi, že v jich chiži mocne śvetlo, ľeceľi popatrec, co to? Šicke po jednemu išľi tam. Janko ľem jich bral a po jednemu jim hlavi odkrucoval. Harnaď naostatku išol, ta bal śe i ucik! Do rana tam prenocovaľi. Prepatral tam Janko šicko i hutoril eľefantovi: „Podzme ztadzi indzej, do mesta.“ Eľefant hutori: „Podzme, ked śe ci tu ňepači.“ Tak śe vźaľi; pošľi ztamadz. I zaś prišľi do druhich ľesoch. Zaś tam buľi zbujňici. Zaś zobačiľi śvetlo. Janko už znal, že tam zaś budu zbujňici, i takoj tam buľi štirmi na varce. Preto štirmi, bo jich tu bulo vekša banda. Janko jim šickim štirom hlavi poodkrucoval a do krak jich pošmaral. A tak išol tam, dze śe śvicilo. Popaľil tam šicko śvetlo. Zbujňici to obačiľi, že tam chtośka jest, bo mocno śvetlo hori... Tak bežeľi skorej do domu, i vidzeľi tam jedneho chlapca. Prosto do dzvir uderiľi. Janko i tim šickim hlavi zo śabľu poodcinal. Ľem ten jeden, co ucik od tamtich zbujňikoch, zaś śe skril. Oňi tam do rana prenocovaľi. Na rano zaś ztamadz išľi daľej. I zaś prišľi do druhich ľesoch, co tam buľi tiž zbujňici. Ten perši zbujňik, co ucik, prišol ku tim. Aľe jim ňič ňepovedal, co śe s jeho kamaratmi stalo. Janko prišol tam, tak zaś tam pri braňe varta stala, ze śesc chlopoch. Janko ku tej varce prišol a ňič śe ňepital, ľem jim hlavi poodciňal a daľeko jich do krak poodrucoval, žebi tamte zbujňici trupi z umartich ňevidzeľi. A tak išol tam do chižki, pozapaľoval šicko śvetlo. Tak bula veľka jasnosc. Zbujňici to obačiľi, tak śe ponahľaľi,... že v chiži cośka ňedobre! Ľeceľi mocno i prišľi šicke do dvora, i ňevidzeľi ľem Janka v chiži. Tak ku ňemu každi išol. I un každemu hlavu odcal. Ľem ten jeden

z peršej bandi zaś ucik. Tak tam prenocovaľi, i maľi tam frištik. Poopatral tam Janko šicko, i našol tam v jednej chižce jedneho zbujňika, co kołisal jednu žeňsku. I pital śe ho, co un tam robi? Zbujňik odpovedzel: „Ja ňeznam, co śe stalo, ja tu kołišem harnaďovu ženu a už me aňi ňevečeraľi, aňi ňefrištikovaľi, aňi ku nam ňichto ňejdze tu." Ta Janko tak hutoril: „Už harnaď vecej tu ňepridze, bo už ňežije, a vi podzce ze mnu obidvojo do kuchňi." Tam śe Janko pital zbujňika, dze oňi tam co maju? Tak mu zbujňik poukazoval šicke veci, ľem totu pivňicu, dze ľudzi rucaľi, mu ňechcel ukazac. Aľe mu muśel. Jak mu ukazal, tak zbujňikovi hlavu odkrucil a, dze tote ľudze pobite buľi, tiž ho tam rucel. A vracil śe nazad. A pital śe harnaďovej ženi, zkadzi je? Tak ona hvarela, že je jedneho kraľa dzivka. Tak un jej povedzel, že ked chce, tak ju viprovadzi na drahu. Tak ona hvarela, žebi i un išol z ňu. Un jej povedzel, že ešči ňema kedi. Tak ju provadzil až na drahu vozovu. Ona jemu dala svoj persceň i svoju šnuptigľu (+ chustečku do nosa) i zrobila mu śľub, že śe ňigda ňevida, — ked za ňeho ňe. I s tim śe vźal Janko a vracil śe nazad do ľesa. A ona pošla do domu. V ľeśe našol i matku i eľefanta. I tam kuščičko pobuľi. Un chodzil na poľuvku, a matka zostavala doma. V tim co śe stalo? Jeho matka, Jankova, śe zaľubila do teho ňezabiteho zbujňika a toten chcel od Janka odebrac — moc. Jak Janko raz odešol, tak ňezabiti zbujňik ku matki prišol, a povedzel: „Pitaj śe sina, dze un svoju moc ma?" „Ta ja śe ho opitam." I jak večar prišol do domu, ta śe ho pitala: „Dze maš, sinu, taku veľku moc?" Un jej tak povedzel: „Tebe, matko, po tim ňič, to ňemuśiš znac." I tak poľihaľi. Rano zaś stanul i pošol zaś po ľesoch, bo mal veľku passiu z eľefantem chodzic. Ten ňezabiti zbujňik zaś śe ku Jankovej maceri priblukal. Zaś śe jej pital: „Či śi śe ho pitala, dze ma taku moc?" Tak ona mu povedzela, že ňechce jej povedzec. Tak zbujňik: „Ľem śe ho zaś pitaj, co bi me znaľi, dze ma svoju moc?" Tak ona śe Janka na večar zaś pitala, žebi jej povedzel, dze ma totu moc? Un jej zaś: „Tebe, matko, po tim ňič." Ona mu tak odpovedzela: „Ta jaki ti sin, ked mi śe ňepriznaś?" Tak un jej povedzel: „Mam moc v čapce, v šabľi i v remeňu," i s tim poľihaľi. Rano stanuľi, zaś Janko i z eľefantem pošľi do ľesa a zbujňik ku maceri prišol i zaś śe jej pital, či śe od sina doznala, dze ma totu moc? Ona mu hutori: „V čapce, v šabľi i v remeňu." „Tak dobre, ta ho pitaj nautre večar zmic śe, a ja čapku, šabľu

i remeň veźňem, pokeľ ti ho zmiješ; ta potim budze jeho moc u mňe a śe ho ňebudzem bac.“ Jak Janko prišol, mac ho volala, žebi śe jej dal poumivac, bo že po ľeśe je prach. Aľe un ňechcel. Mac ho priśiľila, i tak ho mila... A zbujňik v te časi založil čapku na hlavu, remeň i šabľu pripasal a tak z ňu o diľe čerknul: „Už śi, Janku, muj, už śe ce ňebojim.“ Janko odpovedzel matki: „Už śi me, matko, źedla... Tak teraz, co chcece, ta mi zrobce!“ Zbujňik mu ňechcel śmerc zrobic, aľe matka zbujňikovi rozkazala mu oči vidlubac. I zbujňik tak zrobil. Mu oči vidlubal a ho do ľesa zavid. I tam ho zochabil. I sam śe nazad vracil ku Jankovej maceri. Tak śe ho pitala: „Či śi ho daľeko odvid?“ „Ňebuj śe, už ňepridze ňigda, tam ho dajaka dźvir źi.“ Tak oňi zostaľi dvojo tam vjedno žic. Ku Jankovi prišol jeho eľefant, i mu hutori: „Vidziš, vidziš, povedal ja ci, že śi eščik slabi, ked mi ci totu čapku daval, teraz co budzeme robic? A mohlo nam dobre bic! Teraz śidaj na mňe, tak ce odňeśem ku čisarskej draźe, tam, zkadzi chodza ľudze, ta nam dachto daco da...“ I tak ho priňis až ku draźe. Išol jeden pan na koču, tak stavil koč i pital Janka, žebi mu predal teho eľefanta. Janko tak povedal: „Ja ho predac ňemožem, bo ja ňemam očoch, tak un mňe muśi vodzic.“ Pan mu tak povedal: „Ja ce odveźem do kraľa, tam kraľovska dzivka dala vimurovac špitaľ a do teho špitaľa každeho žebraka (+ dźada) bere. Tak ce tam odveźem, ta ci budze dobre.“ Aľe un ňechcel eľefanta predac. Tak pan odešol na koču a eľefant mu hutori: „Čom śi me ňepredal? I tebe bi bulo dobre i mňe.“ Tak Janko povedal: „Ked pujdze pan nazad, ta ce mu dam, aľe zadarmo, bo mňe do špitaľa peňeźi ňetreba.“ I tet pan śe vracil nazad i zaś pital eľefanta. I už mu ho dal. Janka pan vźal na koč a zaviz do špitaľa a povedzel ve dvore, že jedneho cemneho priviz do špitaľa. Sam śe vźal i pošol do domu i z eľefantem. Janka zochabil v špitaľu. Tam ho prišla opatrec — tota ista princeza, co ju viśľebodzil od zbujňikoch. Ona ho spoznala. Doraz pošla na masc a mu z ňu doľini v očoch zamasciľi, žebi prepatrel, aľe ňeprepatrel. Raz ona śe tam skrila, co un budze robic? Un viňal totu chustečku, co mu dala na draźe i s persceňem. Persciň śe mu vitracel, spad na diľe... ona ho dzvihla i spoznala. Pošla ku otcovi a povedzela: „Toten v špitaľu prez očoch je, co me viśľebodzil!“ I tak pošľi kraľ i s kraľovnu i s princezu opatric ho. I lapiľi śe ho pitac, co śe jemu stalo, že taki mocni bul a oči mu vidlubaľi? Ta rozpovedzel šicko, že mu matka pričina,

a že jej frajir, chtori śe z ňu spřichcil, jemu moc odebral. Tak oňi jemu doraz daľi okuľare zrobic, žebi ňebulo poznac, že je cemni, i ho vźaľi na śľub do koscela, i princeza priśahala z ňim. I tak vjedno žiľi za rok, za dva, može i do pejc, i jich Panbuch požehnal s dzecmi. Jeden raz v ľetušňi čas žena ho volala na špacir do kerti, a un jej tak hutori: „Už śi ze mnu zunovala, tak me dagdze odvedzeš zabic, bo ja bi už sam bul zunul, kebi mi trebalo s cemnu žic. Ja ci verim, že śe ci donulo.“ Ona śe mu spravja, že to ňeurobi aňi za śvet, hoc bi śe ešči barźej trapila, bo že ho rada ma. I tak śe vźaľi, i tak išľi do zahradi, i prišľi ku jednej studňi. Tam bula barz dobra voda... I ona tam vidzela jedneho zajaca jak kolo tej studňi behal a s hlavu do stromoch vše bil, i do jedneho tak uderil, až śe do tej studziňki skotuľal... I jak z tej vodi višol, ľem śe stris a už hore kertu ucekal... Tak ona sebe miśľela: „Ten zajac muśel ňevidzec, a jak z vodi višol, už vidzel dze ucekac.“ I ona svojeho muža tam volala, žebi ku tej studňi išol. Un jej tak hutori: „Ta už me dagdze do debri driľiš?“ Ona: „Ňebuj śe, ľem podz ku tej studzince, bo śe mňe tak vidzi, že tu bul zajac, co ňevidzel, bo od stroma do stroma bil s hlavu, a jak z tej vodi višol, ľem śe stris, a už prosto ucekal... Ja tebe tvojo doľini pomačam, može Panbuh da, že ci budze ľepši, že dostaňeš oči.“ Ta tak ho tam privedla, chustečku zamočila, počapkala mu doľini i kuščičko prepatril. Už na stromoch vidzel ľisce. Tak jej hutori: „Ešči raz zamoč, a mi počapkaj tote doľini, može budzem vidzec ľepši.“ Ona tak zrobila, mu druhi raz počapkala, — už dostal oči! I už vidzel ňebecku oblohu. Tak jej hutori: „Ešči raz zamoč, už vidzim, aľe može budzem vidzec ľepši.“ Ona tak zrobila. Ešči raz zamačala i mu počapkala. I dostal krasne oči. Ľepše jak perše mal. Tak vtedik ju oblapil a pobožkal. „Teraz ce tak poznam, jak ked mi ce z ľesa odprovadzil. Tak teraz už poznam každeho!“ I vraciľi śe do burku nazad ku kraľovi. I tak śe tam šumňe privitaľi. I z teho śe barz ceššiľi kraľ aj s kraľovnu, že źec dostal oči. I Janko śe barz cešil, bo ľem teraz vidzel, jake ma šumne dzeci. I tak vjedno žiľi,... aľe Jankovi prišla na miśeľ čapka, šabľa i remeň. Tak kraľovi hutori: „Otče a kraľu, barz mi žaľ za moju mocu, že me ten zbujňik tak obkradnul i s moju maceru; ja bi svojo veci chcel nazad dostac.“ Rodziče i žena ho barz pitaľi, žebi ňigdze ňechodzil, bo zbujňika može už ňenajdze... Un jim tak povedzel, že hoc za rok ho budze hľedac, muśi čapku i ze

šabľu i s remeňom mu odebrac. Kraľ mu tak hutori: „Ňetreba ci žadnej moci, bo maš vojsko, to ce ochraňi!“ Janko tak hutori: „Ja prez svojej moci ňechcem umrec.“ I tak śe vibral na drahu a tak jim povedal: „Ked ňepridzem o rok, o dzevec meśace, ta ňepridzem už ňigda, tak śe moja žena može za druheho vidac.“ Tak vźal sebe jeden škadron husari, i vźal sebe kraľovsku pečac, žebi muh peňeźi sebe požičic v draźe. I tak śe vźal, i s tim išol. Išol das dva-tri dňi za drahu, i stretnul śe na draźe zo svojim eľefantom, i tak eľefant ku Jankovi hutori: „Dze ti, Janku, idzeš?“ „Idzem po svoju moc.“ „A jakže ti ju dostaňeš?“ „Ta ja ňeznam.“ „Ta ked ňeznaš, vrac śe nazad ku žeňe i ku svojim dzecom, bo ce zbujňik tam zabije, bo nad ňeho ňit teraz ve śvece mocňejšeho.“ Tak Janko hutori: „Ja tam pujdzem a radši śmerc podstupim, jak mu mam totu moc darovac.“ I tak zochabil husaroch v jednej karčme na jednim valaľe. Kazal jim jisc a pic, a richtarovi oddal svojo koňe pod ruku, žebi jich obchodzil; jak śe nazad vraci, ta že mu šicko zaplaci. S tim śe vźal i išol i z eľefantem; zaś ku ľesu cahal. Prišľi až tam ňedaľeko, dze zbujňik mal bivac i s Jankovu maceru. Tak mu eľefant hutori: „Dam ci dobru radu, aľe me muśiš sluchac. Teraz sebe pośpi kus tu, ja tebe zobudzim, jak budzeš mac tam pujsc.“ Janko sebe pospal. Ked ho eľefant zobudzil, povedzol Jankovi: „Staň, a idz teraz ku zbujňikovi. Pocichi idz popod oblaki a vejdz do kuchňi a dotľa tam stuj, ňiž dzvere ňezamkňu. A jak poľihaju, ta das hodzinu počekaj a zobľeč śe do hola a z kachľovca sebe viň dva kachľe, cobiś muh do chiži ku ňim prisc. Tam šabľa viśi i remeň, dze i ti jich višal, tak sebe jich veź pocichi, pripaś na sebe, i čapka tam, čapku daj na hlavu. Vtedik jeho zobudz, ja už budzem pri tebe.“ Tak Janko zrobil, kachľe vilupal a pocichi do chiži ku ňim prišol; šabľu sebe pripasal i remeň, i čapku na hlavu dal, a śmelo zbujňikovi povedal: „No stavaj, bo už moja moc tu!“ Vtedik eľefant prišol i zbujňika na marne falati potarhal. Janko tak povedzel eľefantovi: „Co śi zrobil zbujňikovi, to zrob i mojej matki.“ Tak ju eľefant tiž zabil. S tim Janko śe vracil nazad. I prišľi tam, dze buľi jeho koňe i vojaci. Viplacil tam kačmara i richtara i šickich, co tam obchodziľi, i poslal jedneho husara vepridz sebe, — žebi tak ucekal, pokľa kuň budze starčic, a povedzel jeho žeňe, žebi śe ňevidavala, bo Janko idze nazad pri dobrim zdravju. Preto poslal teho husara,

žebi še ponahľal, bo už termin dochodzil, co jeho žeňe bulo šľebodno še vidac. Ta mu prišľi v ustreti a bula radosc veľika a žiju dodňeška, jak ňeumarľi.

Z Bardijova.*)

158. §. Hodzila čeľedz do kudzeľnej hiži na predki. Raz po predzeňu počaľi še bavic na pari. Každa dzivka mala svoju paru, hibaj ľem jedna ňe. To še jej vidzelo za haňbu, že každa ma frajira a ona ňe. Na druhi dzeň už ňescela pujsc. Aľe pošla prečik, bo ju vivolaľi kamaratki. Po predzeňu zaš še baviľi na pari. Zaš každa ze svojim bula a ona zaš pari ňemala. Ked ju prišľi volac druhi raz, už vecej isc ňescela... A bula v tim valaľe jedna stara vražkiňa, tota jej povedzela: „Ti glupa, čomu ňeidzeš, teraz už pridze i tebe frajir.“ V ten več'ar každi sebe šednul ku svojej pari. I ku ňej šednul chtoška, aľe ho ňichto ňevidzel, bo to bul čert. Keľo razi jej vrecinko spadlo, ta un jej ho vše dzvihnul. Ľudze to obačeľi, že chtoška pri ňej, a na ňu patreľi. A tak sebe šeptaľi: „Ku kemu ona še dohvara?“ „Marčo! Ku kemu ti še dohvaraš?“ „Ta či ňevidzice, že i ja mam paru?“ Naostatku pošľi do domu každi zo svoju, aľe ona ľem sama — naoko. Babi medži sebu hutoreľi: „Tota Marča jakehoši čerta za frajira ma. Chtoška vše jej vrecinko dzvihal ze žemi a mi ho aňi jedna ňevidzeľi?“ Marča še doznala o tim, co o ňej hutoreľi po valaľe, i počala plakac. Na štvarti dzeň išla ku tej starej vražkiňi i tak jej povedzela: „Jakeho vi mi frajira porajeľi?“ Tak povedzela tota stara vražkiňa: „Ňebuj še ňič. Zrob, jak ci kažem. Co ši, Marčo, napredla za tote dva več'are predzi, ta zvi na jedno kłubko a jak pridze ešči ňeška več'ar tvuj frajir a jak ci budze chcec vrecinko podac, ta še hňevaj na ňeho a povidz; ‚Ňepodavaj mi, bo še ľudze pripatraju, ja ho sebe sama dzvihňem.‘ A totu predzu s kłubkem dolu spušč na žim a vrecinko tiž spušč, a potim tak zrob, jak bi ši hcela vrecinko dzvihnuc, a v tim z kłubka koňec ňitki kolo nohi mu ovi.“ A Marča na druhi dzeň zaš pošla do kudzeľnej hiži a tam šicko tak zrobela, jak jej vražkiňa kazala. I vžaľi še i rozešľi še zaš z kudzeľnej hiži. Každi pošol zo svoju paru, ona pošla teraz sama,

*) Rozprával Jozef *Gajdar*, rodom z Bardijova. Zápis v Bardijove v Mestskom hoteli 14. sept. r. 1898.

bo čert še pohňeval, že mu ňedala dzvihac vrecinko, a pošol. Aľe o pul hodzini vracil še čert a durkal jej na oblak: „Marčo, špiš?“ Ona ňič. „Povidz mi, chto ci tej radi dal o tim kłubku? Ked mi ňepoviš, ta ci umre ocec.“ Potim druhi raz kričel: „Ked mi ňepoviš, ta ci umre matka.“ Ona še obezvala: „Ked umre, ta budze ľežec.“ Na druhi dzeň i ocec i matka umarľi. Pohovaľi jich jak običajňe človeka. Ona ľem sama zostala. Pošla zaš ku tej starej vražkiňi na poradu: „Babičko stara, dajce mi radi, bo mi ocec i matka umarľi a čert pevňe pridze i po mňe.“ Un i prišol na druhi več’ar: „Jak mi ňepoviš, Marčo, chto ci tej radi dal, budzeš banovac!“ Na treci dzeň zaš pošla na poradu ku tej starej babi. „Umreš,“ poveda baba, „i ti, aľe še ňič ňebuj! Ľem še ňedaj ňesc ponad prah, aľe povidz svojim, ked pridzeš do domu ode mňe, že bi ce mertvu — popod prah precahľi.“ Prišol na treci več’ar čert: „Špiš, Marčo?“ „Ňešpim!“ „Ta mi ňepoviš, chto ci takej radi dal?“ „Ňepovim.“ „No, ta umreš i ti.“ „Ked umrem, ta budzem ľežec.“ Ona tak sebe zrobila pred šmercu, žebi ju ňigdze do cintira ňepohovaľi, ľem na križne drahi. Pohovaľi ju, jak ona sama scela, — na križne drahi. Prišol toten čert po pohrebe, hodzil ju hľedac po šickich cintiroch, perši po katoľickim, i tak daľej po ľuteraňskim, po ruskim i po židovskim, ňigdze ju ňenašol. Vracil še do pekla. Tota predza na noźe še za ňim i potim ešči cahala, aľe un ju ňevidzel. V pekľe ďabľi na ňeho kričeľi: „Zkadzi ti hodziš, co maš na noźe, ti dzeška po predkoch hodziš?“ Ve zlosci vracil še zaš do teho domu, dze frajirka jeho bivala, a tam šicko potrepal, aľe ju najsc ňemuh.

Na jej hrobe na križnich drahoch virosnul šumni pahňaci kvitek (+ kvitka). Išol jeden princ za drahu na koču. Počul toten pah, hutori kočišovi: „Postuj ľem,“ hutori, „jak tu dzeška kvitek preuceše̋ňe pachňe.“ Stanuľi na draźe s kočem, rozkazal princ kočišovi: „Idz ti mňe toten kvitek utarhnuc.“ Kočiš tarha, — ňemuh ho utarhnuc. „Najjasňejši princu, ja ho ňehoden utarhnuc.“ „Ta co ši taki slabi, že ši ho ňehoden utarhnuc, ta ho zlam!“ „Ňemožem ho aňi utarhnuc aňi zlamac.“ Zešol s koča princ, ľem še ho dotchnul, ta ho zlamal i vźal ho sebe a založil za kalap. I išľi na koču daľej. Prišľi do jedneho mesta do kavehauzu, stanuľi tam s koňmi. Povedzel pan: „Idz ľe, opatri, či bi mi tu ňemohľi daco dostac jesc, bo ja barz hladni.“ Kočiš pošol še opitac. Kačmar povedzel: „U mňe všelijake jedla jest, bo ja trimam veľku trakterňu.“ Pan vešol do trakterňi:

„Ta ňej mi priňesu jeden obid,“ pan sebi rozkazal. Kačmar pozakrival stul v panovej hiži, a pan śe lapil do jedzeňa, ked kalap zložel a zaveśil na kolek i s kvitkem. Pojid šicko, bo hladni bul. Pan pošol vonka. V tim z teho kvitka zrobila śe krasna princeza a skrikla do treceho razu: „Muj pan jid, pil a mňe ňič ňezohabił!“ A to šicko vidzel i čul panov kočiš, htori stal v otvorenich dzveroch. Ked prišol pan do hiži, už paňej ňebulo, kvitek už zaś na mescu stal. Kočiš hutori: „Najjasňejši princu, ked oňi buľi vonka, z teho kvitka śe zrobila krasna paňi a do treceho razu skrikla: „Muj pan jid, pil a mňe ňič ňezohabił!“ Pan to ňescel veric. Povedzel kočišovi: „Ta ešči jednu noc budzeme tu čekac i jeden dzeň.“ Na druhi več’ar zaś sebe rozkazal pan jedzeňe a z každeho jedzeňa i z pica pokus zohabił a sam śe pod stoľik uhiľil. Tu z teho kvitka śe zrobila zaś krasna princeza. Mala dluhe vlasi až po źim. A ten pan mal pri sebe v kešeňi korbač pririhtovani, co budze z ňim baboňstvo vihaňac z kvitkovej paňej. Ona jak śe pokazala, popatrela na stul a skričela: „Muj pan jid, pil i mňe zohabił.“ Pan ju zaraz ulapil za vlasi, korbač z kešeňi vibral a počal ju bic. Tak ju bil mocno, co śe mu až po źemi vaľala. „Ta ti me budzeš klamac?“ Jak śe jej už dosc nabil, ta všelijaka hadzina śe z ňej sipala. „Dotľi ce budzem bic, ňiž mi ňepriśahňeš, že me ňebudzeš klamac.“ „Muj drahi, ňigda ce vecej už klamac ňebudzem.“ Vtedi śe princ zaradoval, že taku krasnu paňu može mac. Śedľi na koč obidvojo a ona mu povedzela: „Muj ľubi, drahi kvitku, ja s tebu daľej ňehodna isc, ľem na faru, bo ja ešče od čerta ňe ista.“ „Ta pujdzeme na faru. Ta preco ľem na faru śe pitaš?“ „Ta ja śe bojim, žebi me čert ňevźal, bo ja bula jeho frajirka.“ Potim mu všicko virozpravjala, jak śe z ňu stalo. „No dobre, pujdzeme na faru.“ Prišľi na faru, zešľi obidvojo. Ona povedzela: „Pan veľkomožni, či bi nam ňeračiľi dac śľub?“ „Šak ja na to, dušo moja, žebim do stavoch manželskich svjazoval.“ Ona rozpovedzela panu pľebanovi o všickim svojim povedzeňu, jak śe z ňu stalo. Vispovedaľi śe tam obidvojo, jej dal pan pľeban križ do ruki, žebi čert ňemuh k ňej dostupic... Pośidali do koča a na štiroch koňoch obidvojo pošľi do koscela. Jak išľi za drahu ku koscelu, ľeci čert prosto ku koču a ju sce zedrec s koča, — aľe ňemuh ku ňej dostupic, bo mala Krista Pana v ruce. Pošľi do koscela, priśahľi obidvojo. Jak višľi z koscela, čert jich čekal pri koscеľe. Aľe čert už sebe ňemuh poradzic, ľem odvadził dva koňe

żpredku a pošol jak viter... A tote dvojo prišľi na dvoch koňoch do jedneho domu, dze zrobiľi veśeľe; veľka radosc bula. I ja tam bul na tim veśeľu. Za pecem som stał. Małłem v ruce dzvonek, ta i tej pripovidki koňec.

Z Gaboltova.*)

159. §. Bul jeden ocec chudobni. Mal dvuch sinuv. Haj, dvuch sinuv. Tote sinove paśľi ovce valalske. Pošľi z ňima v jeśeňi do zrubaňa. Bulo źimno, nakladľi sebe ohňa. Aľe trava veľka bila, tak śe trava lapila od ohňa; oheň išol pomedzi ovce tak, co ovce ňemohľi poucekac z tej travi. I veľo ovce pohoreľi. Sin, co mal dzevec roki, ňeznal, že to škoda śe stala, aľe ten, co mal dvacec roki, vidzul, že to plano zrobiľi, že ohňa nakladľi v trave. Ta un śe bal domu pujsc, že ho budze ocec bic, že muśi valalske ovce placic. I tak bratovi povedzel: „Idz ti, bratu, do domu a ja pujdzem, dze me dva oči povedza.“ I ten mladši brat śe rozplakol a pitol śe ho: „Ta dze ti, bratu, pujdzeš?“ A un mu odpovedzel: „Ta ja som ňeznam, kadi pujdzem, ľem že ja ku otcovi už ňepujdzem, bo śe jich bojim.“ I tak śe rozlučiľi s plačem. Jeden pošol do domu, mladši, a starši pošol do ľesa. Chodzi po tim ľeśe calu noc. Až raz trafi nade dňem ku jednej veľikej jedľi. A tam našol zbujňikuv spac. Un śe zľek a pošol nazad daľej. Schoval śe do jedneho hušča i daval pozur, co rano zbujňici budu robic. Jak rano zbujňici postavaľi, ta sebe vidaľi rozkaz, že kadi maju isc na vandruvku. I pošľi od svojeho obisca, co ňezostal aňi jeden tam. Jak un vidzel, že už ňit aňi jedneho, pošol ku ti jedľi i višol na jedľu na sami verch, i tam sebe ľežel na konarach až do večera. Prihodzi večar i dvanac zbujňici veda ze sebu jedneho vola. Jak prišľi na vatrisko, vola zabiľi; pivňicu maľi pod bokem, vitočiľi jednu bečku vina, vola na rožňe braľi, pekľi a vino piľi. Tak sebe trimaľi poradnu hoscinu. Jak śe dobre napiľi i najedľi, tak najstarši ze zbujňikuv poveda tak: „No, kamaraca, už ma dvanac roki vedno i dvanacmi nas jest, teraz je už čas, žebi sce ukazaľi, chtori jake kumšta znace.“ No ta dobre... Palko na šicko daval pozur s huri s jedľe. Ked už jedne počaľi śe zmahac, že chtori mocňejši, tak zbujňikom prišlo

*) Rozprával Ján *Majcher*, rodom z Gaboltova. Zápis v Gaboltove, v tamojšej krčme, 2. júla r. 1904.

ze zmahaňa že až bi śe buľi tam pobiľi... Šicke śe zmahaľi, ľem trojmi zostaľi na pokoju. Tak śe jich najstarši pita, kapitan zbujňicki: „Ta vi trojmi co śedzice, ňeznace ňič?“ „Ta jak bi ma ňeznaľi?“ Jeden staňe, ta poveda: „No, kamaraca, mňe bi ňemuśelo s vami tu bic a zbujňicki život provadzic, bo ja mam taki mišek, pražni, co keľo raz do ňeho pośahňem, tak vše dvanac dukati z ňeho vicahňem.“ A Palko jak na jedľi učul, že taki mišek ma, dobre patril, že zkadi ho vibira a dze ho budze chovac. Jak ten mišek vibral ze svoji torbi, tak davol každemu jednemu do miška śahac, i každi z jedenac zbujňikuv z ňeho sebe po dvanac dukati vicah. I vtedi kapitan zbujňicki mu poveda: „No, brace, to jest pravda, že ti bi z nami tu ňemuśel bic, bo ti možeš pri svojim mišku veľikim panem bic.“ Vtedi ten mišek zaś do svoji torbi šturil a torbu na jedľu na suka zaveśil. Druhi z tich truch poveda: „No ta ja bi tiž ňemuśel pri vas bic, ľem že śe mi tiž pači ten zbujňicki stav. Ja mam taku piščolku o tri dzurki, co ked hoc na chturi dzurki zapiskam, ta na každu dzurku jeden regement vojska śe mi postavi a s tim vojskem vibijem cali śvet.“ Kapitaň mu ňescel veric, že to ňemože pravda bic. Zapiskol na jedni dzurce, idze jeden regement husari i pita śe ho: „Co sceš a co žadaš, naš najjaśňejši kraľ?“ „Ja ňič ňescem, aňi ňežadom, ľem zkadi sce prišľi, idzce nazad.“ Zapiskol na druhi dzurce i na treci, tak śe mu postaviľi vojaci i śe ho pitaľi tak jak i perše, a un jim odpovedzel, žebi išľi tam, zkadi prišľi. I piščolku vźal do torbi, schovol i zaveśil torbu na jedľu. Palko dobre pozur daval, dze zbujňik piščolku krije. Treci zbujňik, jak staňe, ta poveda: „Ta kamaraca, to pravda, že ja bi tiž ňemuśel pri vas bic, bo ja mom taki pasek, co ked śe do ňeho opašem, ta dze sebe pomiśľim, jak najdaľi, ta v jednim očimňeňu v ľuchce prejdzem.“ Tak sebe namiśľeľi zbujňici o najdaľi mesce a povedzeľi: „Z teho mesta priňeś huś pečenu i litru vina, a od kačmara kartku, žebi ma uveriľi, žeś tam bul.“ Ten śe do paska opasol, poskočil do huri i pošol. V jednim očimňeňu, ňiž oňi tam paru slova medzi sebu hutoreľi, ten s vinem i s huśu tu, i kartku od kačmara priňis na znak, že akurat z tej karčmi. I uveriľi mu. Tak kapitan poveda: „No kamaraca, dvanacmi nas jest, i dvanac roki jest, jak ma vedno, tak už ma śe napiľi i najedľi i zname, chtori jaki mocni, chtori jake kunšta ma, ta možema isc spac.“ Ten treci svuj pasek položil do torbi a zaveśil torbu na jedľu a Palko s jedľe daval dobre pozur, dze

ten pasek kladze. Tak zbujňici posnuľi po dobri večeri tak jak bi jich porezal. A Palko, jak už znol, že zbujňici v najľepšim spanku, s konarika na konarik pomaľi dblu jedľu śe spuščal ku tim trom torbom, dze tote tri drahe veci biľi. I zešol same perše ku ti torbe, co v ňi bul pasek. Torbu otvorel, pasek vźal a opasol śe do ňeho. Vtedi išol ku mišku: „Kebi ja ten mišek dostal," sebe Palko tak povedal, „tak hoc bim piščolku ňemal, ta bim i tak panem bul." Aľe jak mišek dostal, vidzi, že zbujňici šicke spja, tak sebe Palko miśľi: „Idzem ja i po piščolku." I piščolku dostal. Tak už mal šicke tri veci. Un čul dobre, že zbujňici o chtorim mesce kazaľi, i un toto mesto sebe zapametol. Naostatku ňeznal, co zbujňikom zrobic, tak vźol i po ňich — ščol. A zbujňici jeden ku druhemu povedza: „Kamaraca, na bidznom mana z ňeba ľeci." A jeden poveda: „Haj, mana ci tam ľeci. Špi, ked ci dobre." Palko podskočil a sebe povedzul: „Scem v tim i v tim mesce nocovac." I pošol v ľuchce. Prišol na stred mesta, aľe už ňenašol śvicic śe ňigdze, ľem z jedni mali chižki, tam bednar obruče struhal. Palko pridze pod oblak, ta pita śe na noc. Bednarski majster barz chudobni bul, aľe veľikim panem śe trimal. Jak ten na oblak durka, kriči z chiže: „Chto to tam? Cože mi balamuciš noc?" Aľe Palko barz poňižeňe a pokorňe pita, ľem žebi mu otvoril dzvere. I bednarski majster mu poveda: „Hoc büm ce puščil, ja tu ňimam obisco svojo, ľem bednarňu, dze obruče struham, ta tu ňimaš aňi dze nocovac." Aľe Palko ľem śe pita, žebi ho puščil dnuka. I bednar śe rozmekčel i puščil chlapca do bednarňi. Pita śe ho, zkadi je? Palko mu poveda, že un som ňezna, zkadi je, že un od maľučka od otca pošol, i ňezna zkadi je. Potim ho Palko pita: „Pan majster, budu take dobre,... kebi oňi ešči pošľi na mesto a dajaku nam večeru doňeśľi,... bo ja lačni, i oňi pevno ešče ňevečeraľi, ta bi śe i jim sdalo daco prekuśic." Palko pośah do miška, vicah sebe dvanac dukati i dal bednarovi jeden dukat, žebi išol doňesc večeru. Bednar pošol na trakterňu, ešči teľo upital, že mu otvoriľi i priňis jednu huś pečenu i dve halvi vina. Jak prišol bednar do bednarňi, dobre śe najid i napil, potim aňi do domu ňepošol, aňi ku dzecom, aňi ku žeňe. Spaľi vedno s Palkem na triskach z dreva, co obruče struhol. Rano prichodzi bednarova žena s veľkim krikem: „Co ti, beťaru, tu s jakimśi dźadem ľežiš a do domu ku žeňe aňi ku dzecom ňejdzeš?" Aľe vidzela, že na stoľe huś pečena ešči zostala od večera i vino

ze zmahaňa že až bi še buľi tam pobiľi... Šicke še zmahaľi, ľem trojmi zostaľi na pokoju. Tak še jich najstarši pita, kapitan zbujňicki: „Ta vi trojmi co šedzice, ňeznace ňič?“ „Ta jak bi ma ňeznaľi?“ Jeden staňe, ta poveda: „No, kamaraca, mňe bi ňemušelo s vami tu bic a zbujňicki život provadzic, bo ja mam taki mišek, pražni, co keľo raz do ňeho pošahňem, tak vše dvanac dukati z ňeho vicahňem.“ A Palko jak na jedľi učul, že taki mišek ma, dobre patril, že zkadi ho vibira a dze ho budze chovac. Jak ten mišek vibral ze svoji torbi, tak davol každemu jednemu do miška šahac, i každi z jedenac zbujňikuv z ňeho sebe po dvanac dukati vicah. I vtedi kapitan zbujňicki mu poveda: „No, brace, to jest pravda, že ti bi z nami tu ňemušel bic, bo ti možeš pri svojim mišku veľikim panem bic.“ Vtedi ten mišek zaš do svoji torbi šturil a torbu na jedľu na suka zavešil. Druhi z tich truch poveda: „No ta ja bi tiž ňemušel pri vas bic, ľem že še mi tiž pači ten zbujňicki stav. Ja mam taku piščolku o tri dzurki, co ked hoc na chturi dzurki zapiskam, ta na každu dzurku jeden regement vojska še mi postavi a s tim vojskem vibijem całi švet.“ Kapitaň mu ňescel veric, že to ňemože pravda bic. Zapiskol na jedni dzurce, idze jeden regement husari i pita še ho: „Co sceš a co žadaš, naš najjašňejši kraľ?“ „Ja ňič ňescem, aňi ňežadom, ľem zkadi sce prišľi, idzce nazad.“ Zapiskol na druhi dzurce i na treci, tak še mu postaviľi vojaci i še ho pitaľi tak jak i perše, a un jim odpovedzel, žebi išľi tam, zkadi prišľi. I piščolku vźal do torbi, schovol i zavešil torbu na jedľu. Palko dobre pozur daval, dze zbujňik piščolku krije. Treci zbujňik, jak staňe, ta poveda: „Ta kamaraca, to pravda, že ja bi tiž ňemušel pri vas bic, bo ja mom taki pasek, co ked še do ňeho opašem, ta dze sebe pomišľim, jak najdaľi, ta v jednim očimňeňu v ľuchce prejdzem.“ Tak sebe namišľeľi zbujňici o najdaľi mesce a povedzeľi: „Z teho mesta priňeš huš pečenu i litru vina, a od kačmara kartku, žebi ma uveriľi, žeš tam bul.“ Ten še do paska opasol, poskočil do huri i pošol. V jednim očimňeňu, ňiž oňi tam paru slova medzi sebu hutoreľi, ten s vinem i s hušu tu, i kartku od kačmara priňis na znak, že akurat z tej karčmi. I uveriľi mu. Tak kapitan poveda: „No kamaraca, dvanacmi nas jest, i dvanac roki jest, jak ma vedno, tak už ma še napiľi i najedľi i zname, chtori jaki mocni, chtori jake kunšta ma, ta možema isc spac.“ Ten treci svuj pasek položil do torbi a zavešil torbu na jedľu a Palko s jedľe daval dobre pozur, dze

ten pasek kladze. Tak zbujňici posnuľi po dobri večeri tak jak bi jich porezal. A Palko, jak už znol, že zbujňici v najľepšim spanku, s konarika na konarik pomaľi dblu jedľu śe spuščal ku tim trom torbom, dze tote tri drahe veci biľi. I zešol same perše ku ti torbe, co v ňi bul pasek. Torbu otvorel, pasek vźal a opasol śe do ňeho. Vtedi išol ku mišku: „Kebi ja ten mišek dostal," sebe Palko tak povedal, „tak hoc bim piščolku ňemal, ta bim i tak panem bul." Aľe jak mišek dostal, vidzi, že zbujňici šicke spja, tak sebe Palko miśľi: „Idzem ja i po piščolku." I piščolku dostal. Tak už mal šicke tri veci. Un čul dobre, že zbujňici o chtorim mesce kazaľi, i un toto mesto sebe zapametol. Naostatku ňeznal, co zbujňikom zrobic, tak vźol i po ňich — ščol. A zbujňici jeden ku druhemu povedza: „Kamaraca, na bidznom mana z ňeba ľeci." A jeden poveda: „Haj, mana ci tam ľeci. Śpi, ked ci dobre." Palko podskočil a sebe povedzul: „Scem v tim i v tim mesce nocovac." I pošol v ľuchce. Prišol na stred mesta, aľe už ňenašol śvicic śe ňigdze, ľem z jedni mali chižki, tam bednar obruče struhal. Palko pridze pod oblak, ta pita śe na noc. Bednarski majster barz chudobni bul, aľe veľikim panem śe trimal. Jak ten na oblak durka, kriči z chiže: „Chto to tam? Cože mi balamuciš noc?" Aľe Palko barz poňižeňe a pokorňe pita, ľem žebi mu otvoril dzvere. I bednarski majster mu poveda: „Hoc büm ce puščil, ja tu ňimam obisco svojo, ľem bednarňu, dze obruče struham, ta tu ňimaš aňi dze nocovac." Aľe Palko ľem śe pita, žebi ho puščil dnuka. I bednar śe rozmekčel i puščil chlapca do bednarňi. Pita śe ho, zkadi je? Palko mu poveda, že un som ňezna, zkadi je, že un od maľučka od otca pošol, i ňezna zkadi je. Potim ho Palko pita: „Pan majster, budu take dobre,... kebi oňi ešči pošľi na mesto a dajaku nam večeru doňeśľi,... bo ja lačni, i oňi pevno ešče ňevečeraľi, ta bi śe i jim sdalo daco prekuśic." Palko pośah do miška, vicah sebe dvanac dukati i dal bednarovi jeden dukat, žebi išol doňesc večeru. Bednar pošol na trakterňu, ešči teľo upital, že mu otvoriľi i priňis jednu huś pečenu i dve halvi vina. Jak prišol bednar do bednarňi, dobre śe najid i napil, potim aňi do domu ňepošol, aňi ku dzecom, aňi ku žeňe. Spaľi vedno s Palkem na triskach z dreva, co obruče struhol. Rano prichodzi bednarova žena s veľkim krikem: „Co ti, beťaru, tu s jakimśi dźadem ľežiš a do domu ku žeňe aňi ku dzecom ňejdzeš?" Aľe vidzela, že na stoľe huś pečena ešči zostala od večera i vino

ešče bulo vo fľašce... Un ji povedal: „Cicho ľem budź, žeňičko, cicho, šak to zato ňič, žem doma ňenocoval. Tu prišol ten chapec na noc še pitac i ja ho prenocoval. Tak un mi dal jeden dukat, žebim priňis večeru. A to mňe do domu ňeskoro bulo isc. Ta tu preľežałem i z ňim.“ Potim Palko pita: „Paňi majstrova! Budu take dobre, ľem ňej ňekriču na svojeho muža, že me prenocovaľi. Ľepši bi bilo, kebi oňi pošľi dajaki frištik doňesc“... I vźol, dal dukat, žebi išla po frištik. I pošla, doňesla frištik, jaki najľepši. Co ji z dukata zvišilo, to dala Palkovi. Aľe Palko poveda: „Paňi majstrova, ľem ňej to sebe schovaju za drahu.“ Majstrovej še barz pačilo, že tak hňedka veci zarobila, jak jej muž prez dziň pri obručach. Zradovala še peňeźom; vinka še tak opila, že naostatku sebe śpivala i na obručach pijana zostala ľežec. Palko daľi pita še majstra, že či bi un ho ňevźal za sluhu? Aľe majster poveda: „Muj sinu, co ti budzeš u mňe robic, ked ja ňemam co robic sam.“ Aľe Palko prečik ňescel od ňeho pujsc. Ľem že un budze u ňeho služic. Jak stanul do službi, majstrovi zakazal obruče struhac, hňed mu peňeźi nadol, co sebe budinek okraśil kraśňe a pital ho, žebi Palka do školi daval. Tak Palko do školi chodzil, reč še ho dobre lapala, učiteľom un dobre placil, ľem žebi ho dobre učiľi. Po keľa rokach dobre še viučil, že muh za hodzajakeho pana stanuc. I naostatku podzekoval kraśňe gazdovi, peňeźi mu zochabil, i tak pošol preč. Trafil do jedneho kraľa, pital še do službi. Službu našol za kočiša. Dobre mu kočišstvo išlo. Raz prišlo kraľovi, že muśi na vojnu isc. Kraľ z domu pošol. Jak Palko znal, že už dobre vojna stoji, tak pomaľučki vźal sebe jedneho koňa i pošol za valal z ňim, že idze na vojnu. Jak za valal prišol, teho koňa uvadzel do jedni ložini („kraki, abo vikľina“!) a zapiskol sebe na jedni dzurce na piščolce. Prišol škadron husari i pitaju še ho: „Co sceš a co žadaš? naš najjaśňejši kraľu Palko?“ „To scem a to žadam, žebi sce mojemu panovi do vojni išľi na pomoc,“ a husare i pre Palka takeho akuratneho koňa dovedľi, jak i oňi maľi. Palko śid na ośedlaneho koňa i išol z ňima. I tak vojovaľi, že ňestala ľem čarna źim, kadi prešľi. Ten jeho pan scel še mu zadzekovac, že mu tak dobre pomuh, aľe Palko še aňi ňeohľad, aňi ňichto ňeznal, zkaľ prišol, aňi že dze pošol? Tak išol kraľ druhi raz na vojnu. I treci raz. I Palko vše mu bul na pomoci. Aľe na treci raz jeden ňepraceľski vojak ze šabľu kuščik jakośi do nohi Palkovi zacal. Ten kraľ, jak to vidzol, doraz ze svojeho

koňa skočil, vźal svoju chustečku ze šije, i zakrucil mu nohu. I pita śe ho: „Zkadi śi?“ Aľe Palko mu ňeodpovedzel ňič, viskočil na svojeho koňa, i ze svojim vojskem pošol. I ňichto ňeznal, co je za jeden. Ten kraľ, ked prišol do domu, barz žaloval, že mol takeho dobreho človeka, že za každe tri razi na veľiki pomoci mu bul, a že śe mu ňimuh za to aňi odplacic. A ten kraľ mol tri kišasoňe. Ta śe ho pitaju: „Tatuš, jaki to bul ten človek?“ „Šumni mladzeňec, ľem že ja ňeznam, zkadi je, abo co je za jeden, bo ze mnu hutorec ňimol kedi, aňi ňescel.“ Tote kišasoňki na druhi dziň chodziľi po dvore... a najmladši kišasoňi śe barz kočiš pačil. Vešla do maštaľňi ku kočišovi, vidzi, že kočiš śpi a mo nohu zavitu s tatušovu chustečku. Doraz ľecela do chiži i hutori ku ojcovi: „Tatuš, co to za robota, že naš kočiš s jich chustečku mo nohu zavjazanu?“ Kraľovi hňedka na rozum prišlo, že un na vojňe temu dobrodincovi ze svoju chustečku ukaľičenu nohu zavil. Doraz ľeci prez duše do maštaľňi i najdze kočiša spac a vidzi, že jeho vlasnu chustku, s chtoru un na vojňe svojemu dobrodincovi nohu zavil, kočiš na noźe mo. I doraz kočiša zehnal i pita śe ho: „Sinku, zkadi ti totu chustku i jak vźal?“ Kočiš poveda: „Najjaśňejši kraľu, o tim oňi dobre znaju, bo mi z ňu sami nohu zaviľi.“ Vtedi svojeho kočiša kraľ oblapil i pobožkal a poveda mu: „Ti veci ňebudzeš u mňe kočišic, aľe dom ci za ženu, chtora śe ci kišasoňa moja pači! I kraľovstvo svojo poručam tebe.“ Zrobiľi veśeľe; kraśňe žil z najmladšu dzivku, — aľe ženi chlapa vše prevedu. Vše ho trapila žena, žebi pošla z ňim do jeho tatuša, že zkadi un. Un ji to odpiral, bo dobre znal, že un z dźadovskeho rodu, ta že śe tam budze haňbic ku jeho rodzičom prisc. Aľe žena vše ho trapila. I raz ji povedzel: „No ta už pujdzeme!“ Jeho žena do teho času ňeznala o Palkovich truch drahich vecach. Tak richtovala kočiša s vozem i s jedzeňom na drahu, bo un ji hvarel, že to barz daľeko... Palko ji poveda: „Mňe ňetreba ňijakeho kočiša, pujdzeme pešo.“ Kraľovski kišasoňi śe to čudno vidzelo, že tak je z daľeka a že pešo sce isc. Palkovi to čudno ňebilo. Ked už śe zmirklo, zavolal svoju ženu do zahradi, opasal ju i sebe paskem dovedna i poveda: „Scem u svojeho otca večerac.“ Palko śe kus do huri podal i pošľi — až pod oblak otcovi śe postaviľi. Tam ešči ocec śvicil. Chüža otarhana ľecela na kupu. Un ji poveda: „No hibaj, moja žeňičko, dnuka, to je muj ocec.“ Ona ňescela do chiže isc, že dze bi ona, kraľovska dzivka, do chľiva na noc išla? Aľe un ju primuśel, že muśela z ňim vejsc.

Jak vešľi do chiže, tote ľudze v ňi śe barz poľakaľi, že co to za panove do chiže ida? No dobre, — Palko śe na noc pita i s paňu. Tak gazda: „A panove, dze bi oňi tu nocovaľi u mňe? Šak tu jest na fare u pľebana skori dze prenocovac, jak v takim chudobnim dome.“ Palko poveda, že un tam sce zostac na noc. Tote dvojo stare ľudze, rodziče Palkove, ho vidriľic ňemohľi, i zostal na noc. Tak dol svojemu otcovi jeden dukat, žebi išol večeru doňesc. Aľe v tim valaľe inše ňebilo co kupic, ľem za štiri krajcare kolač i kus mľika zkadička matka doňesla. Daľi tim dvojo panom jesc. Palko večeral a paňi jeho ľem s chustečku oči ucirala a barz plakala. Ocec jim priňis kus slami, poľihaľi na źim. Palkova žena dobre patrela, dze Palko ten pasek skrije, co jich tu doňis. Palko položil do jedni torbi šicke tri svojo veci. I poľihaľi spac. Ked už dobre Palko usnul, ona pomałi totu torbu Palkovi zpod hlavi vicahla i višla navenka a sebe povedzela, že sce u svojeho tatuša večerac! I v tim očimňeňu śe do domu navracila a Palka segina zochabila samotneho. Palko, ked śe v noci prebudzil, vidzel, že ženi pri ňim ňit, doraz skoči a zhaňa gazdu. Aľe ho už gazdu ňevolal, aľe veľikim hlasem skričel: „Ocec, stavajce, bo ze mnu źľe!“ Ocec, jak čuje, že ten veľki pan ho ojcem vola, pita śe: „A co oňi mňe ojcem volaju?“ Vtedi Palko oblapil otca, pobožkal i zaplakol a skričel: „Sklamani som!“ I rozpovedzel otcovi šicko, i matki, že jak, co a kadi pochodzil. Vtedi un ňeznal, jeho ocec, co od žaľu robic, malo śe mu śerco ňepuklo. A Palko ľem zatim banoval, že kebü mu večar bul peňeźi nadol, žebi much bul jeho ocec tiž panem bic. Rano śe od ojca i od matki odebral, svojo kraľovske šmati ze sebe zebľik a potarhane dźadovske lachi i dve torbi na sebe vźal. I pošol, dze ho dva oči poveda. Bo un ňeznal totu drahu, zkadi prišol a dze ma isc. Ta ľem išol bludem. Trafil do jedneho veľikeho ľesa. Tam mu zapachľi barz jabka a un už hladni bul. Ta sebe poveda: „Ej, Bože, kebü ja ku tim jabkom trafil, žebüm hoľem dajedno zjid.“ Idze za tim pachem, idze i trafil ku tej jabloňi. Co tam popod jabloň bulo nacupkano, un ľem co skori jid. Aľe co Palkovi śe stalo? Od jabka virosľi mu na hlave dva veľke rohi. Un ňeznal, že co ma na hlave. Jak scul isc už prez hušč, ta pred rohami ňemuh, aľe na to ščesce mol v torbe maľučke preziratko, poźri do preziratka, vidzi, že ma veľke dva rohi. Vtedi kľik na koľena a poveda: „Bože muj, Bože muj, co ja previňil, že ona mňe tak oklamala, teraz ešči Panbuh na mňe rohi

dopuščil, aľe budz jeho laska svata za naščiveňe!“ I idze daľi po ľeśe, hňedka trafi ku jednim hruškom, ta sebe poveda Palko: „Bože, Bože, źidłem jabko, virosľi mi rohi, teraz hrušku ked źim, co śe mi zaś staňe? Aľe poprobujem jednu.“ Źid jednu hrušku, spad mu jeden ruh, ta jak vidzel, že mu spad, źid i druhu. Spad mu druhi ruh. Vtedi zaś na koľena kľik a Bohu dzekoval, že z ňeho Panbuh rohi vźal. Un śe navracil ku jabloňi, nasbiral sebe do jedni torbi jabłek a do druhi hrušek i šol daľi. Trafil potim do teho mesta, dze jeho žena bula. Mesto bulo s červenim baršunem ovinute, na każdi uľici s bečkami vino vistavene, radosc veľika, — jeho žena śe vidavala za druheho... V mesce hutoreľi, že perši jej muž śe tak dześka podzel, co ňichto ňezna, že dze je? I teraz radosc veľika, za druheho śe vidava! Pridze Palko do karčmi, pita śe: „Co to za novina, že taka radosc v tim mesce?“ Tak mu kačmar poveda: „Radosc veľika! Naši kraľovni mladi śe dześka muž podzel, ňichto ňezna, dze, a teraz śe za druheho vidava!“ Jak Palko to učul, pita śe kačmara, że kedi budze śľub? „Ňeśka o dzevjatej hodziňe maju isc na śľub.“ Palko pošol na uľicu, kadi maľi isc na śľub. Rozvjazal torbu s jabkami, veľiki pach po całim mesce bul. Ked kraľovna išla na śľub: „Ach, jak tu dześka jabka pachnu!“ Ida daľej, vidza, že tam dźad trima v torbe jabka na predaj. I ona pita śe ho, že keľo jedno jabko stoji? Ten dźad poveda, że dukat stoji jedno. Bo Palko znal, že ona ma dukatoch dosc! Palko odčital jabka: Keľo jabłek, teľo dukatuv dostal. I hňedka vracil śe do jedneho skľepu, kupil sebe dochtorske šmati i jednu łižku malu, kus papira i male tarko (+ tarlo)). Višol za mesto, tote dźadovske lachi ze sebe zrucil, obľik dochtorske a frišno medecinu richtoval. Tote hruški čuchrol na tarku a šumňe po jedni łižce do papirikuv zakrucol. Ked už bul hotovi ze svojim planem, vtedi už prišľi ze śľubu a maľi śe hoscic. Tota mlada ňeznala śe s čim pirše predložic, jak... keľo bulo panuv, nateľo falatki pokrajala jabka i pred każdeho pana, keľo jich na veśeľu bilo, falatek na taňir dala. Jabka biľi barz pachňace, tak že każdi vlaśňe naraz ukuśil. Tak keľo bulo panuv, i chto ľem z jabka ukuśil, każdemu po dva rohi na hlave viroslo. Tak śe stol veľki krik: „Za tim dźadem, co s tima jabkami bul!“ Aľe dźada už ňebilo. Vtedi po dochtoruv! Ta jak? Jedne počaľi rezac, krev išla, boľelo. Ňesceľi dac rezac. Veľike čudo tam śe stalo! Naostatku jeden dochtor śe natrafi a to bul Palko. Ten śe podňima, że un kraśňe rohi pozňima. Aľe pitaľi śe ho panove,

że co za to zesce? Ta un povedzel: „Ja ňescem ňič, ľem żebi mi moja żena tri veci mojo dala.“ Jak mlada to učula, skrikla... Że ona do śmerci budze rohi nośic, a że mu tote tri veci ňeda! Panove jako učuľi, ju naśiľiľi, że mu jich muśela dac. A Palko kraśňe jim rohi pozňimal. Naostatku ji ňescel zeňac, aľe ho paňstvo prinucilo, że ked ona mu dala tote tri veci, że un ji muśi rohi zňac. I tak potim śe pitaľi panove, że či to jeho żena? Un povedzel o šickim, i tak śe zeznal, jak bilo i roześľi śe. Palko pošol s Bohem svoju stranu, kadi znal.

Z Giraltoviec.*)

160. §. Prišoł jeden rechtor do jedneho valala, buł človek mładi. Ożeňił śe, chudobnu sebe vźaľ a został chudobni. Dał mu Panboh dzecko. Ta sebe pitał za kmotra jednoho minara, chtori buł bohati. Tak sebe miśľel, że ho obdaruje... I tak buło, że minar dał tómu dzecku do križma jak bohati človek. Po tomu rechtora docislo, że ňemał co jisc, tak išoł ku kmotrovi minarovi a pitał ho, żebi mu zomľeł dva korce żita i dva korce pšeňici. Minar to vdzečňe urobił. Pan rechtor toto źid, tak ňebuło zaś za co druhe kupic, pošoł naznovo do minara a pitał ho: „Pan kmoter, ňej mi zmeľu ešče dva korce żita i dva korce pšeňici.“ Minar to vdzečňe urobił. Na treci raz pošoł rechtor znovu do minara a pitał ho, żebi mu ešče zomľeł dva korce żita i dva korce pšeňici. Minarovi to śe uż ňeľubiło. Povedał: „Znaju, pan kmoter, że ja mam vichodki a tak mi ňehoden z vlasneho zarna zadarmo mľec.“ Aľe povedał mu minar: „Pan kmoter, ňe dva korce żita, ňe dva korce pšeňici, aľe dva vozi muki jim dam namľec, ked me po mojej śmerci budu tri noce vartovac.“ Rechtor śe i na to vdzečňe obecał. Prešľi śe časi a minar umar. Tedi pan rechtor śe brał na vartu. Vźał sebe paľicu i kňižku pod pazuchu a išoł na vartu do mlina. Tam mu nahotoviľi vo mliňe i jisc i pic. Rechtor sebe śednuł ku stołu a čitał kňižku. O dvanastej v noci minar sebe śednuł na desku. Pita śe ho: „Pan kmoter, tu su?“ Rechtor śe obezvał: „Tu mi.“ Minar śe prevracił a zaś ľeżeł. Uż jedna noc prešła. Na druhu noc pošoł rechtor znovu na vartu. O dvanastej hodziňe minar sebe śednuł na desku a pita śe rechtora: „Pan kmoter, či tu su?“

*) Rozprával Andr. *Mataš*, 76-ročný, rodom z Giraltoviec. Zápis v Giraltovciach v hostínci u „Kuvika“ 7. júla r. 1904.

Rechtor śe obezval: „Tu mi!“ Na trecu noc už treba buło pujsc na cintir vartovac minara. Tak śe radził s panom fararom, že co ma zrobic, či ma na cintir pujsc vartovac? Farar mu poveda, že to ňebarz bezpečno, aľe žebi śe obcirkľovał śvecenu vodu a že tak obstoji v pokoju. Rechtor stoji vartu na cintiru. O dvanastej hodziňe prišľi dva psi, hrebľi, hrebľi ten hrob, dze minar buł pochovani. Jak vihrebľi minara, streśľi jeho kosci a skuru położiľi ku sebe. Rechtor to vidzeł, a totu skuru vcahnuł ku sebe do cirkľu. Psi jak zahrebľi hrob, hľedaju skuru... už ju v cirkľu mał rechtor. Psi brechaľi, aľe do cirkľu ku rechtorovi ňemohľi vejsc. Rechtor jim poveda: „Darmo brešece, bo ja vam skuru ňedam, chibaj, že bi sce mi priňeśľi veľo peňeźi. Psi śe pobraľi jeden za druhim, priňeśľi peňeźi veľo a počaľi brechac na rechtora. Rechtor jim poveda: „Darmo brešece, bo ja vam skuru ňedam, chiba že bi sce mi priňeśľi veľku hrudu zlata.“ Psi śe posbiraľi a priňeśľi veľku hrudu zlata. Počaľi brechac, aľe kohuci zaśpivaľi, tak muśeľi pujsc het. A tak rechtor został pri peňeźoch i pri zlace. Jak śe počało rozśvicovac, prišoł i pan farar opatrec rechtora. Tak poveda pan farar: „Za dobru poradu, daj i mňe z tich peňeźi.“ Rechtor to vdzečňe urobił, s peňeźmi śe rozdzeľiľi a zlato zostało rechtorovi. Tak śe pitał rechtor farara, co s totu skuru mlinarovu ma urobic? Farar mu poveda, žebi išoł od chotara na hraňicu a žebi totu skuru spaľił a ten prach zobrał a žebi ten prach posipał tam, dze najvecej ľudzi chodzi od jedenastej do dvanastej hodzini v ňedzeľu. Rechtor tak urobił, posipał ho pred koscil po briłoch, a na to davał pozur, co z toho budze. Tak tima časi z toho prachu śe zrobił śivi hołub a ten hołub viľeceł ku rechtorovi a obľeceł mu tri raz hłavu dookoła, jak bi mu dzekovał a tak prosto pošoł do ňeba.

Z Hanušoviec v Šar.*)

161. §. Ked ja buł ešče mładi, ta v Hunušoňcoch buła veľka povodz. Zobrało veľo chiže. Ta śe stało, že jednu chižu obstała voda. A v tej chiži buło dzevec ľudzi. Z tich dzevecoch ľudzi šicke śe potopiľi, ľem jedna baba z ňich višła. Zňesła ju voda tukoj na štverc miľi źeme. Tak vona tam muśeła nocovac do rana na jednej

*) Rozprával Ján *Pohlod*, rodom z Hanušoviec v Šar. — Zápis v Hanušovciach v not. kancellárii 7. júla r. 1904.

virbe. Jak še rozvidňało, poohľadała še, vidzeła, že še daco čarňeje a to še mľin čarňeł. Ta pošła do toho mľina, pod humno; tam stała, bo naha buła, z ňej voda starhała łachi (+ šmati). Tak še haňbiła. Išoł minar opatric hac, či mu ju ňevźało. Vona minara zobačiła, tak kričeła naňho: „Minaru, minaru, pošľice ku mňe svoju ženu.“ Minar še vracił, vešoł do chiži: „Ženo, idz, chtośka ce tam pod humno voła.“ Vona na minara: „Ja ňepujdzem, bo v noci povodz buła, chto zna, jaka bida tam prišła. Poda: „Podz, nas trojo chłopi, mi idzeme s tebu!“ Tak minarka pošła a tote tromi chłopi za ňu ze šekerami. Tota baba pod humnom kričeła: „Ľem ta baba ňej idze, chłopi ňe!“ Bo še haňbiła. Zaś tota baba pod humnom vołała: „Minarko, budzce take dobre, priňesce mi łachi z chiži. Minarka pošła, priňesła jej aj ju poobľikała. I vźała ju do chiži, buła same błato. Położiła ju spac, žebi še uhrała. Ňič še jej ňepitaľi. Až jak še uhrała, vispała, ta minarka ju do bački šturiła a vičisciła ju od błata. Jak baba už buła čista, tak jim vec rozpovedała, jak še z ňu vodziło, i s jej mužom i s jej dzecmi.

To še stało, ked ja buł mładi, a teraz mňe ošemdzešat, može i tri abo štiri roki.

Z Kendzíc.*)

162. §. Buł jeden remešeľňik chudobni, łažkar. I on prišoł do mesta a łažki predavał pod jednim domom. V tim dome bivał jeden maľar. Ten łažkar mał pri sebe jedneho chłapca pejcročneho. Maľar ho uvidzeł, tak še mu spačeł. Prišoł ku łažkarovi a pitał teho chłapca za svojeho. I ten łažkar mu ho dał. Maľar na ňeho dał svoju chudobu prepisac a dał ho do škołoch. Jak še viučeł, pitał še ho, jakim chce bic panom? On mu odpovedzeł, že chce bic ľem remešeľňik, maľar. I on še toto remesło viučeł. Jak mu buło dvacec roki, tak še odb'eral na vandrovku. S jednim kamaratom r'ezbarom še odebrał do Ameriki. Šľi na mor'e. Na mor'e še streťľi s jednim šifom živanskim a daľi še do bitki z ňim. Tak dłuho še biľi, že z jich šifa ňezostaľi zo sto personoch ľem oňi dvomi; maľar a r'ezbar. A z teho živanskeho šifa ňezostało aňi duši. Oňi, maľar i r'ezbar, prišľusovaľi ku šifu živanskemu a vešľi do ňeho. Ňenašľi tam už ňič žive na šifu, okrem veľo zlata a

*) Rozprával Jozef *Šebeščak*, 70-ročný, rodom z Kendzíc. Zápis v Kendziciach v krčme Jakuba Weissa 21. júla r. 1905.

strebła. Zešľi až na sami spodek; našľi tam dva šumne dzjevčata. I oňi jich ztamadz vźaľi. A s tim odešľi do Ameriki. Jak prišľi do Ameriki, pitaľi śe jich tam: „Maľi prisc sto personi a vi sce prišľi ľem dvomi, dze hente ostatňe?“ — I povedzeľi tote dvomi, že hente su zabite na mor'e od živanoch. Tak oňi śe tam usadomeľi, i pobudovaľi śe tam a robeľi svojo remesła. Tak śe i oženeľi. Maľar vźał najdzenu princeznu a r'ezbar hofdamu. A tak žiľi tri roki v Americe. Prišło raz pismo z druheho kraju, že dze jest taki maľar, co bi kraľovi a kraľovnej miśeľ vimaľovał, žebi śe ohłaśeł... I naš maľar śe odebrał z Ameriki do teho kraju, dze ten kraľ buł, a ženu svoju na kamarata ochab'eł. Prišoł do kraľa a maľovał miśeľ jeho. Jak odmaľovał, oddał kľuč od chiži kraľovi. Ked kraľ s kraľovnu pošľi opatric, doraz veľiku radosc maľi, bo vidzeľi svoju dzjevku vimaľovanu, — co jim buła v miśľi. Maľar jich miśeľ dobre odmaľovał, bo jich vłasnu ceru za ženu mał. I hňed veľika radosc buła. Dał kraľ vojska na drahu źecovi svojemu, žebi priprovadził ženu svoju. A dał mu jedneho v'erneho generaľa, žebi zaopatrovał dzjevku jeho na draźe. Jak prišľi do Ameriki ku temu mestu, dze maľar bivał, jeho žena ho uvidzeła už z obłaka. Mała pri sebe dvoch chłapcoch svojich; ona śe tak mocno zradovała, že jej tote dvomi chłapci z ruk spadľi a na śmerc śe zabiľi. Mocno śe rozpłakaľi, aľe pomoci ňebuło. Tak śe rozłučeł maľar s r'ezbarom. Ochabił mu šitku chudobu svoju a sam śe posbjirał zos ženu svoju a odešoł do śvekra svojeho. Śedľi na šif. Generaľ ho vivołał na verch šifa a ukazovał mu všeľijake inzuľi a v tim ho zrucił do mora, bo buł zavičľivi, že sprosti remeśeľňik budze teraz veľikim panom!... Potim pošoł ku ňej generaľ a spriśahał ju, žebi ona povedzeła, že on, generaľ, ju po druhi raz viśľebodził. — Ked už prišľi do mesta occa svojeho, pitał śe kraľ, dze je źec? Razom odpovedzeła dzjevka i generaľ, že śe sšaľeł a spad do mora... a že bi śe i ona buła zatopeła, ked generaľ ju nevimentuje...

Jak generaľ driľeł maľara do mora, on pľivał a prišoł ku jednej inzuľe a tam na ňu śe vichrapał a tam buł do roka. Sebe ohňa tak zrob'eł, že sprachňelku o sprachňelku dotľik čuchał, pokeľ śe mu oheň nezrobjeł. Vše na jednim dube nocovał, tam sebe posceľ zrob'eł a chovał śe s bandurkami; peršu našoł v ohňi upečenu. On ešči v svojim kraju bandurki ňejedoł, ňeznał, co to? Až na tej inzuľe v ohňu upečenu našoł. Potjem hrebał po źemi, vibjirał jich a p'ek sebe. Ta jemu tam barz č'ežko buło do roka žic. O rok

mał sen taki, že jeho dva sinove prišľi v noci, že ho prez moro preňeśľi až do jeho śvekra a v kraľovskej zahradze že ho połožeľi... Ked on śe prebudzeł, vidzeł, že jeho sen śe vijaveł, že je ňe na dube, aľe pod stromom v zahradze kraľovskej... On stanuł a pošoł do mesta do jednej traktirňi, bo śe mu sceło jesc. Pitał sebe od kačmara za paru grajcari daco zjesc. Povedał kačmarovi, že on je maľar vandrovni; jak zarobi, ta že mu zapłaci. Povedał kačmar, že teraz princezna potrebuje maľaroch, bo jej miśeľ smutnu každi dzeň maľuju, ta že može sebe tam zarobic... Oznamił kačmar princeźňe, že tu jest jeden maľar, co može prisc ku ňej miśeľ maľovac. I odprovadzeľi ho tam. Dała mu princezna jednu chižku. On pitał od ňej doraz peňeźi na farbi, ona mu dała dva stovki do maľovaňa. On pošoł do karčmi a s kamaratami j'ed a pił. A jak mu peňeźi višľi, pošoł nazad ku priňceźňe, že to mu šicko mało na farbi. I dała mu poznovu, už tri stovki. Z tich sebe pokupił, co mu potrebno buło a za ostatňe zaś j'ed a pił. Potim pošoł maľovac. Vimaľovał jej č'istu miśeľ, chtoru ona žadała od maľara. Vimaľovał, jak ju na šife viśľebodził, jak ju vźał za ženu, jak ho generaľ do mora zdriľeł a jak ho priňeśľi jeho dva dzeci s tej inzuľi prez moro do kraľovskej zahradi a šicko vimaľovał, jak śe z ňim a z ňu vodzeło... Ked už buło šicko hotovo, ta jej dał kľuč od chižki a sam śe navraceł do traktirňi a zaś j'ed a pił. Ona chižku otvoreła a hňed śe zradovała,... spoznala, že jej vłasni muž jej miśeľ vimaľovał, bo ľem on sam mohoł znac tak dobre, co ona ma vo svojej miśľi... S tim z radoscu veľiku dała zaprahnuc štiri koňe do koča a prišľi s bandu veľiku ku tej traktirňi. Jej vojaci vźaľi maľara do koča a tak ho priprovadzeľi do burku. Kraľ i kraľovna i jich dzjevka daľi zrobic veľiku hoscinu a tam hadki hadaľi, že co zasłuži človek, chtori druhemu na živoce zastoji? Tak ten generaľ odpovedzjeł: „Śmerc za śmerc; jaku on dakemu, tak i jemu taku“... Tak ho povjazaľi a do vodi ruceľi. Ostatňe žiju i doňeśka, ked ňeumarľi.

163. §. Buł jeden husar, chudobnej matki sin. Už dvanac roki mał visłuženo. On zo svojeho ľeňunku vše grajcare odkładał, co svojej chudobnej maceri a ocovi pośełał. Už mał i pre sebe paru grajcare naskładane. Doznał śe jeden lajtnant o jeho peňeźoch. I prišoł ku ňemu a pitał od ňeho požičic. I on mu požičił, keľo mał. Lajtnant kazał ňikemu o tim ňepovedzic, že na druhi meśac to mu vraci. Lajtnant ňe o meśac, aľe i o dva meśace mu ňevracił.

A ked husar pitał od ňeho peňeźi, ta ho dal lajtnant do raportu, a povedzeł tam lajtnant, že od husara eščik ňigda ňepožičił. Kapitan husarovi pov'edził: „Či ňeznaš prepisi voj'enske, že ňeśľebodno, žebi vojak vojakovi požičił?“ Kapitan dał husarovi pejcidvacec paľice. To sebe husar za č'ežko trimał,... odkedi je pri vojsku, ešči ňigda štrofani ňebuł, a teraz za svojo vłasne peňeźi tak pokutovani buł! Dał śe zapisac do raportu pred pana majora. Major jemu tak odpovedzjeł, jak i pan kapitan, a dał mu poznovu vicac, teraz už tricecpejc paľice. Husarovi eščck ňebuło dosc, dał śe do raportu zapisac pred pana oberštra. Jak prišoł pred pana oberštra, pan oberšter mu odpovedzjeł, že co pan kapitan a pan major mu povedzeľi, to dobre: „Ta tak i teraz budzeš pokutovani,“ i dostał teraz štiricecpejc paľice. Husar z veľkeho žaľu, že ňigdze pravdu ňenašoł, vźał svojeho koňa, ośedłał ho a vźał svoj cali ristunk a śednuł na koňa a uceknuł do jedneho ľesa. Zabił sebe v ľeśe koľiček a koňa uvadził. Svoj mundjer złožjeł na źem a vicahnuł šabľu svoju a stał vartu pri ňim. — Kraľ dał poľovačku veľku v tim ľeśe zrobic. Kraľ pobłudził, odešoł daľeko od svojich oficjeroch i prišoł až ku temu husarovi a povedzjeł mu: „Ščesce ci Bože daj, husaru, co ti tu robiš?“ Husar śe pitał kraľa: „A ti tu co, jager, robiš?“ Povedzjeł, že zbłudzjeł. „A ti, husaru, co v ľeśe robiš, že pri svojim mundjeru vartu stojiš?“ Odpovedzjeł husar jagrovi: „Či ti ňeznaš, že toten mundjer kraľovski, ta ja muśim na ňeho pozor dac?“ Potim husar rozpravjał: „Ja służeł dvanac roki... Ňigda som ňemał žadneho štrofu, až teraz na starosc muśeł som uceknuc z vojska... Ňemal som tam ňijakej pravdi. Zo svojeho vłasneho ľeňunku som grajcare składał. Jeden lajtnant odo mňe tote naskładane peňeźi vipožičił a ked ja jich od ňeho pitał, on mi jich odtajeł, eščck me do raportu dał pred pana kapitana. Kapitan mi dał pejcidvacec paľice, že ja znam prepisi vojenske, že neśľebodno jeden-druhemu požičic. Ja s tim śe dał zapisac do raportu pred pana majora, že ozda tam najdzem pravdu... Pan major tak mi sudzjeł jak i pan kapitan. Zaś som śe dał vpisac do raportu pred pana oberštra, aľe i pan oberšt tak mi sudzjeł jak pan kapitan a pan major. Pan oberšt mi dał tjež štiracecpejc paľice. A tak som ňigdze ňenašol pravdu“... Jak oňi śe dohvaraľi, ta śe už zmerkało. Pita śe jager husara: „Bratu husaru, dzeże śe teraz podzejeme, ked zme v takim veľkim ľeśe?“ Husar jagrovi poveda: „Podz, bratu, a śedňi na koňa, bo ja znam, že ce nohi boľa. Ja śe už dosc za dvanac roki na koňu naśedzjeł!“ Jager na koňu,

husar popri koňu išľi daľej za drahu ňe z ľesa, aľe do vekšeho ľesa. I całkom ňemohľi vinsc. Husar višoł na jedneho stroma a patrjił, či dagdze śvetło ňespatri i uvidzjeł jedno małe śvetło. Šľi prosto ku temu śvetłu a to buła tam jedna živaňska chiža medži veľkima hurami v jednej doľiňe. I prišľi tam. Ňebuło tam ešček ňikeho, ľem jedna dzjevečka, co živanom jesc vareła. Ona jim povedzeła, že su ňeščeśľive, ked tam prišľi, bo tam su živaňi, štiriidvacec. „Ztadzik odejdzice, ked chcece žive bic!" Aľe husar nato ňič ňedbał, ľem dzjevce povedzjeł: „Ked maš daco hotove, daj nam, ňej ź'eme, bo zme łačne." Ľem co daco źjedľi, už živaňi prišľi i pitaľi śe dzjevki, či daco ňet noveho? I povedzeła jim, že dvomi vojaci tutak. I živaňi prišľi do chiži a privitaľi hoscoch. I rozkazaľi sebe živaňi večeru. Po večeri pitaľi śe tich dvoch vojakoch, že jaku oňi večeru chcu? Oňi povedzeľi, že oňi su už po večeri. Aľe rabkapitan jim povedzjeł, že on śe ňepita o jedzeňu, aľe o śmerci i o živoce? Husar odpovedzjeł: „Co śe na nas strojice, mi zme od vojska ucekľi a o vas zme śe doznaľi, ta mi ku vam prišľi za kamaratoch!" Odpovedzjeł rabkapitan: „Ked ukažece dobri figeľ, ta budzece našo kamaraci." Odpovedzjel husar: „Či mace štiriidvacec fľaški? Naľejce do ňich vina a toto vino do jedneho harčka zľejce, ňej śe vari a ja ho horuce vipijem." A ked toto vino varło, dał do ňeho popełu a soľi. Ked už buło hotove, živaňi śedzeľi pri stoľe. Husar ho vźał do dvoch ruk a povedzjeł jim: „Paterce na mňe, jak ja ho vipijem!" A povedzjeł ešče: „Bože vam daj zdravje!" Jak oňi na ňeho patreľi, on śe rozehnał a šitkim jim oči viparił. Vtedik harček ruc'eł a vźał svoju šabľu a tak jim hłavi poscinał. A jager v kutku śedzeł, bo śe barz bał. Rano prišło. Pošoł jager do mesta po voz, bo v chiži živaňskej buło veľo bohatstva, złata, strebła. Pitał śe jager: „Dze ho podzejeme toto bohatstvo, či śe podzeľime, či ho kraľovi dame?" Husar odpovedzjeł, že to patri kraľovi. Posłał jagra pre vozi vojenske, žebi prišľi po totu chudobu. Tak prišoł jager s vojakmi ku chiži zbojňickej a tak zobraľi šicko, co tam buło. S tim šľi do mesta, dze kraľ bivał. Jager husarovi povedzjeł: „Ja idzem napredek to oznamic kraľovi, a ti pomałi ku braňe za mnu!" Jager, koło chtorej varti šoł, každej rozkazał, jak husar s vozami ztadzi pojdze, žebi mu do gveroch vołaľi. Husar došoł. Jak uč'uł, že mu varti do gveroch vołaju, dał každej varce paru dukati na paľenku. Ked prišoł husar pred burk kraľovski, višoł mu kraľ v streti i pitał śe ho: „Co tam v totich

vozoch, husaru, noveho?“ Odpovedzjeł mu husar, že zviceźeł tej noci nad štiridvacec živanami, že jich pomordovał, ta jich chudobu veźe kraľovi. Kraľ śe ho pitał, či mał pri sebe śvedka dajak'eho? „Najjaśňejši kraľu, mał som jagra jedneho, aľe dześka odeśoł odo mňe. Tu ja jeho čekam, ja ňeznam, dze je.“ S tim kraľ dał rozkaz oficjerom svojim, žebi peňeźi do kasi oddaľi a husara vźał zo sebu do burku. I posadził ho ku sebe ku stołu svojemu. Tak vtedi pred šickima generaľami vihłaśił ho za najstaršeho generaľa. Aľe husarovi prečik ňebuło na voľu, že jager pri ňim ňet. Kraľ preto pošoł do druhej chiži a obľek śe do jagerskich šmatoch a prišoł ku husarovi a povedzjeł mu: „Či me poznaš?“ „Ti śi jager!“ Aľe kraľ ukazał mu križ na perśoch, ta husar povedzjeł: „Ti śi jager, ti śi kraľ!“ Kraľ mu dał svoju princeznu za ženu. A ten regement, v chtorim husar służeł, dał mu pod moc, žebi z ňim robjeł, co sce. Husar vidał rozkaz regementu svojemu, žebi vojaci virukovaľi pred ňeho. Ked už regement virukovał, husar, jak najstarši generaľ, ho vizitirovał, i vojakom podzekovał, že je šicko dobre, aľe oficjeroch šickich na stranu zobrał a tak same perše lajtnantovi, temu, chtori od ňeho peňeźi požičił, śmerc obsudzeł. Kapitanovi rozkazał šabľu dołu złožic a temu kapraľovi, chtori mu pejcidvacec na ric b'eł, kapitaňsku służbu dał. A temu kapraľovi, chtori mu tricecpejc dał, majorsku służbu darovał. A majora vihnał z vojska. To samo i panovi oberštrovi śe stało jak i majorovi. Prečitał jim ľist, že co on je za generaľ, že on toten husar stari, chtori służ'eł za dvanac roki a ňeviňňe biti buł. S tim śe rozłuč'eł s dobrima oficjirami a navracił śe do burku kraľovskeho a ž'eł až do śmerci pri kraľovi v dome jeho.

Z Lemešlan.

164. §. Buło jedno dzivče na kudzeľnej chiži a ňemało frajera, ta sebe barz ščežovało.*) Ta sebe tak miśľeło: „Choč bi ku mňe ďabol prišoł, ta bi mu buła za frajerku!“ Ta doraz śe ďabol stavił! Śednuł ku ňej v čarnej gube a ked jej vrecenko padło, ta jej ho vše podał. Tak buło i tri raz, co ku ňej prišoł. Radziła śe čeľedzi, že tak i tak śe z ňu vodzi, že co ma robic, že ma čerta frajera?...

*) Rozprávala Borka *Gajdoš*, rim.-katolíčka, rodom z Lemešian, asi 50-ročná. Zápis v Lemešanoch v krčme Nagya, árendátora Markuša, 14. novembra r. 1904.

Tak jej čeľedz dała radi, žebi ukruceła kłubieško z predzi a nadzała do ihłi a jak pojdu domu, žebi vźała kłubieško do šorca a ihłu mu do gubi zapchała. A povedzeľi: „Ti idz za ňim, za ďablom, a mi čeľedz pojdzeme za tebu!“ Tak dze pošoł ďabol? Ku koscelu. Tri raz obešoł koło ňeho a potim prešoł do koscela prez kľučovu dzjeru. Pošoł za oltar, vźał hłavu mertvu z kripti, ta ju jed. Tota dzivka śe barz zľekła, bo to šicko vidzeła na kľučovu dzjeru. Prišła domu, ta tak matki poveda: „Ja umrem, mamo, aľe žebi sce me ňepohrebaľi tak, jak druhe mertve celo. Ľem mi popod prah vikopce jamu, i popod jeden i popod druhi, a do cintjera me ňechovajce.“ Ta dzivka umarła a v poľu ľežeła. Išoł jeden pan na koču. Na jej hrobe šumna ruža vikvitła barz pachnuca tak, že ten pan ju poč'uł. Tak poveda: „Kočišu, tu dześka kvet barz pachňe, idz hľedac, zervi ho.“ Kočiš ho našoł, aľe śe mu kvet zervac ňedał. „Paňe, ňemožem.“ „Ta ho odrež,“ pan poveda. „Ňeda śe mi aňi odrezac aňi zervac.“ „Co to bi buł za kvet, co bi śe ňedał zervac?“ Pošoł pan sam, zervał ho. Prišoł domu, położił ho do pohara. Jak śe navečerał, ta daco ostało na taňeroch, aľe rano ňenašľi ňič. To buło das tri raz. Tak daľi vec pozor. Vidzeľi raz krasnu paňu z teho kveta. Doraz vedzeľi, že to čertova robota. Pan ju raz dolapeł, ked višla z kveta. Pan jej okrucił vłasi kolo ruki a ona śe zrobiła žabu... aľe pan ju doteľ bił, zakeľ śe mu taka pana ňezrobiła, jaka bula. Tak śe mu zrobiła. Tak povedzeł ten pan: „Ti teraz budzeš moja paňi.“ Tak z ňim žiła dluho, das za śedzem roki. Aľe z ňim ňigdze ňemohła isc. Raz jej pan povedzeł: „Šicke paňe idu s panami a ti zo mnu ňeidzeš?“ Tak śe mu zvereła, preco ňemože isc na uľicu, že pre teho ďabla. Bo ďabol ju vše hľedał. Śedzem pari čižmoch podar, co ju hľedał. Tak jej pan povedał: „Ňeboj śe ňič, perše pojdzeme do koscela. Dam ci z baršoňu drahu vibic a vojsko ku tebe postavic, i ja s tebu pojdzem.“ Tak prišľi do koscela, stanuľi pod lampu, medži vojsko na stredek. Jak staľi, prišol k ňej ďabol prosto oč, ten isti, co ju hľedał, a tote čižmi podarte na pľecu mał. Tak śe jej pitał: „Ulijanko, co śi vidzeła, ked śi ku koscelu zo mnu prišła?“ „Ta ti śi pošoł ku oltaru a vźał śi hłavu mertvu, ta śi ju žar!“ „Ta daj i ti svoju hłavu, Ulijanko!“ i zervał jej hłavu. Ta z Ulijanki został trup, to jest celo prez hłavi. Utracił pan paňu...

„Dzivčata! Jak frajira ňemace, ňeščežujce sebe, a ďabla sebe ňežadajce. Pridze i frajir, ľem vam treba čekac!“ Take je z teho naučeňe.

165. §. Buľi dvojo ľudze a maľi chlapca i dzivče.*) Von zastreľił sebe jedneho holubka a ho priňes do domu a dał ho žeňe upražic. Prišła mačička, ta ho vźała a źedła. Žena śe barz bała, že mačička ukradła teho holubka, ta odrezała pravu perś a upekła mesto holubka. Von prišoł domu, ta śe pitał: „Co to za m'esko, že to take dobre?“ Vona jemu hutori: „Moj ľubi mužu, to zato m'esko dobre, bo to z mojej pravej perśi. Zato ja totu perś odrezała, bo mi mačka ukradła holubka a źedła.“ „Ta znaš, moja ľuba ženo, mame dvojo dzeci, ta jich zarežeme, bo m'eso z človeka dobre.“ „Ta kedi jich zarežeme?“ povedzeła žena a tak sebe rozmiśľeła: „Ked jich budzem volac umivac, v sobotu.“ A chlapec to čuł, jak śe oňi dohvaraľi. Tak povedzeł śestricce: „Śestričko moja ľuba, naša mamka śe dohvareľi i z apkom, že nas porežu, tak śe jim vistupme.“ Tak voňi śe vźaľi a pošľi. Śestricce śe barz chcełо vodu pic, aľe bracik jej ňedał pic, ľem ju vše daľej voľał. Potim von śe chceł napic, aľe vona mu ňedała: „Braciku moj ľubi, ňepi z tej vodi!“ Išľi prez jedno poľo, tam buła stopaj z jeľeňa a buła v ňej voda. Tak bracik ľehnuł, co śestra ňevidzeła, a von śe napił... Vona śe za ňim ohľadňe — dze jej bracik ľubi? A von ostał jeľeň, bo z tej stopi jeľeňa śe vodi napił...

Išoł jeden pan na poľovaňe. A śestra i s jeľeňom buła na jednej pustaciňe. Jeľiňek śe chodził pasc na jednu luku źeľenu. Poľovňik mał inaša, ten povedzeł panovi: „Tam jeden šumni jeľeňek jest, treba bi ho zastreľic!“ Poľovňik ňeveril, ta tam pošoł patric. Ta pan našoł śestričku teho jeľeňka. On śe jej pitał, co tam robi? Ta ona mu rozpravjała, že ocec i mac jich chceľi porezac... Poľovňik ju vecka vźał ku sebe i priśahľi vjedno. Vona mužovi feľovala, že ten jeľeňek je jej bracik, že ho muž ňeśmi zabic. Maľi voňi jedno dzecko. Prišła raz jedna ježibaba, chtora mała dzjevku, ta chceła ju dac za teho pana. Ta ta ježibaba, ked śe ňichto ňepripatrał, driľiła jeľeňkovu śestričku prez oblak do vodi. Ona zrobiła śe ve vodze kačku. Jeľeňek to šicko vidzeł... Poľovňik śe barz zastarał, že mał dobru paňu aj dzecko, a že utraci dobru ženu a že dzecko straceło matku... Jeľeňek chodził ku temu dzecku a ho ščipał, žebi dzecko plakało. Poľovňik ho dał raz jeľeňkovi na rožki. Jeľeňek pošoł k vodze, ta tak kričeł: „Vindzi, vindzi, zlate

---

*) Rozprávala Mária *Chovanec*, asi 27-ročná, rodom z Lemešian. Zápis v Lemešanoch v krčme Nagya, árendátora Markuša, 14. nov. r. 1904.

kače, tvojo dzecko horko plače.“ Śestra višła, podojčiła dzecko. Poľovňik to vidził, ulapił ju, ta ju privjed ku chiži, žebi vona pošła do domu. Zrobeľi hoscinu a vona rozpravjała, co śe z ňu stało, že ju ježibaba do vodi driľiła. Prišľi veľo panove, zrobiľi sesiu, ta poľovňik hadku zahadał: „Co takej žeňe treba zrobic, co chceła dušu zmarňic?“ Ježibaba povedzeła sama: „Treba ju za koňskima chvostami rozodrec.“ Ta ježibabu privadzeľi na koňske chvosti, ta ju koňe na falatki roztarhaľi.

Z Malovesky.*)

166. §. Išoł jeden stari husar na urlab. Predtim ňebuľi želežňice. Muśeł isc pešo. Jak buł zunovani, prišoł do jedneho ľesa, śednuł sebe pod jedneho stroma a tam odpočivał. Dakuščik chľeba zajed, co mał zo sebu, teho komiśňaka. Naraz prišoł ku ňemu jeden stari dźad. Pozdravkał mu a pitał ho: „Daj mi dakus chľeba, bo som łačni.“ Stari husar vdzečňe mu dał z teho komiśňaka. Jak śe stari poživeł, pitał śe husara, co za to žada? Stari husar pitał vražecke tri veci: Pušku, huśľe aji mech. I doraz śe pri ňim staveło. A stari dźad zmizoł. Stari husar vźał pušku, huśľe i mech a pošoł daľej. Prišoł do bľizkeho mesta, tam buło v tim mesce všadzi čarne zastavi viłožene na domoch. Pitał śe husar v mesce, co to za novina, že tu teľo čarne zastavi viłožene? Nato mu odpovedaľi: „Naš kraľ zos druhim kraľom vojnu trime a najutre rano šicko vojsko idze do vojni.“ On śe oznameł, že i on chce isc do vojni. Prijaľi ho vdzečňe. Chceľi mu dac šati, pušku, aľe on hutoreł, že jemu ňič ňetreba. A tak pošoł popri vojsku poskakujuci a uśm'evajuci... Mał pušku, i mech i huśľe, — že jemu inše ňič ňetreba! Jak śe praceľ z ňepraceľom na druhi dzeň schodzeľi, začał stari husar na huśľoch hrac. Perše pomaľi, tak začaľi ňepraceľovo vojaci tancovac. Puščeł potem do skoku, že vojaci viskakovaľi višej stromoch... Pitaľi śe ňepraceľe, že už dosc tancu; tedi stari vojak chceł otvoric mech, že jich šickich do mecha vłoži a tak potem poštreľa zo svoju pušku. Vidzeł ňepraceľ, že ňeporadzi ňič, tak śe pitał, žebi boł pokoj. Husarov kraľ śe mu pitał, že co chce za totu pomoc, ta že mu šicko da. On ňechceł ňič, ľem jednu horu, a žebi tam buł za ke-

---

*) Rozprával Andr. *Kraka*, rodom z Postrednevsi, býva od nepamäti v Maloveske. Zápis v Maloveske v krčme Teutelbauma 22. júla r. 1905.

ruľa. Kraľ vdzečňe mu to dał. Vojak śe potem ožeňeł a totu horu obhaňał. Raz pošoł do ľesa. Prišla ku ňemu śmertka a povedzeła mu: „Ber śe!“ „Dze?“ „Zo mnu!“ „Ej, daj mi pokoj!“ „Muśiš!“ „Muśim? Daj mi eščik raz na huśľoch zahrac.“ „Toto ci dovoľim.“ Vźał huśľe a začał hrac, tak že śmertka až višej stromoch viskakovała. Śmertka śe mu pitała: „Prebač mi, ňehraj na tich huśľoch!“ „Ňeprebačim,“ ešči ľepši hrał. Śmertka tak tancovała, až jej kosci pukaľi. On otvoreł mech — dnu ź ňu! Ona skočeła do mecha a on frišno zavjazał mech a vłožeł do pivňici i zo śmertku. Paru roki tervało, že ľudze ňemarľi, bo śmertka buła v mechu. Raz śe vibrał husar do mesta zamulatovac. Jeho žena ostała doma, chceła znac, že co v tim mechu? Pošła, otvoreła mech a z mecha viskočeła śmeŕtka a ucekała proci staremu husarovi. Na druhi dzeň ho našľi vov śňehu umarteho.

Kebi ňebuła žena rozvjazała mech, ta bi i dodňeśka buła śmertka v mechu. Ňebuľi bi um'eraľi ľudze. Aľe zato, že husarova žena vipuščeła z mecha śmertku, ta muśime um'erac každi či bohati či chudobni či kraľ či dźad.

167. §. Zešľi śe dvomi kmotrove: „Kmotre,“ jeden ku druhemu, „ej, u nas je źľe, podzme do Ameriki.“ Druhi hutoreł: „Radši pujdzem do Peštu. Tam tež dobre płaca!“ Jeden pošoł do Ameriki a druhi do Peštu. Prišoł do Peštu, obźerał śe po veľkich domoch; uvidzeł tam ľudzi naverchu. Ta sebe miśľeł a sam ku sebe hutoreł: „Jak tote tam višľi, aňi drabini ňevidno?“ Tote sverchu na ňeho vołaľi: „Co bi śi chceł?“ On odpovedzeł, že robotu. Tak ho vołaľi ku sebe. On povedał: „Jak tam vindzem, ked aňi drabini ňet?“ Oňi mu ukazaľi, žebi vešol dnuka do kapuri a hore schojdami žebi višoł. Prišoł až ku ňim na druhi štok. Tote panove miśľeľi, že s sprostim Slovjakom maju do roboti. Pitaľi śe mu, že co bi chceł? On povedzeł, že robotu. Oňi mu povedzeľi, že mu robotu ňedaju, aľe že peňeźi mu daju. Tote panove położeľi dvasto złati, že ked jim odhadňe jednu hadku, ta budu jeho dvasto złati... Aľe on povedzeł, že on ľem na robotu prišol, ňe na hadki. „Aľe preči, ked odhadňeš, ta tvojo budu dvasto złati!“ „No ta zahadajce!“ „Povedz nam: Jak visoko do ňeba?“ „No ľem toto? Tak jak od ňeba ku źemi!“ „Pravdu maš. Tvojo dvasto złati. Aľe odhadaj nam ešči jednu hadku, dame ci štiristo złati. Povedz nam, dze je śvetu stredek?“ „No ta ľem

to? Ta dze śme. Ked ňeverja, naj idu pomerac!" Vihrał. Tak už mał šesto złati. Nato povedzeł: „Panove, ja tu ňeprišoł na śm'ech do Peštu, ale na robotu. Ja jich peňeźi ňechcem, ale naj położa oňi ešči šesto złati, aji ja tote šesto złati, co ja vihrał, teraz treci raz oňi mňe naj odhadňu, co ja zahadam"... Położeli tote panove šesto złati aji on tote, chtore mał vihrate, a tak jim zahadał: „Panove, naj mi odhadňu, jak moj kmoter śe pisał, co me do Peštu na zarobek posłał?" Jeden na druheho patreł, ale odhadnuc ňeznał. Tak vźał peňeźi dvanacsto złati, co leko zarobił i povedzeł: „Naj zostaňu zdravi!"

Prišoł domu, ta śe chvaleł, že on vecej zarobeł v Pešce pri panoch rozumom, jak jeho kmoter v Ameriki zarobi... v złatich baňoch kopačom.

168. §. Chodzeł som po śvece i vidzeł som, že jeden polski žid voźeł hnoj na somarovi. Stretnoł ho jeden figlarski človek. Tak mu povedzeł, že jak ten somar tri raz perdňe, že žid umre! Pošoł žid dalej hore brehom. Somar perdnul raz, potem druhi raz, a potem treci raz... Žid śe vivraceł, že už umar. Pošoł koło ňeho solgabirov. Pitał śe: „Chto tam leži?" Žid śe obezvał: „Ja, umarti!" Vtedi rozkazał solgabirov hajdukovi, žebi dał židovi na zadek... Jak mu jednu dał, ta — obžeł a povedzeł: „Dzekujem pekňe, že me obživeli. Ta ja už tu, chvala Panubohu, už som živi, ale dze je somar?" Pošoł z vałała na vałał hledac somara. Pošoł, dze najvecej ludze... Buło to pri koscele. Tam śe pitał: „Ňevidzeli sce tu somara?" Na to dostał odpovedz: „Doraz pridze do koscela!" Ukazali mu, jak richtar prišoł ku koscełu: „Tu je Somar!" Žid prišoł ku ňemu, podał mu ruku: „Vitaj, somaru! Jak ti śe dobre maš. Ti šumňe priblečeni. Už i do koscela chodziš. Už i śi richtar! A či ňepametaš, jak śi u mňe hnoj voźił?" Richtar, chtori śe pisał Somar, lem na ňeho patreł... Žid mu povedzeł dalej: „Ta lem śe dobre spravuj jak doteraz, ta ňebudzeš voźic hnoj!" S tim śe rozlučeli. Somar pošoł do koscela a žid do domu. Prišoł domu, tak žeňe povedał: „Ženo, naš somar śe dobre ma, už i do koscela chodzi, šumňe je pribłečeni i richtarom je. Mame kravu. Dame ju učic, tota budze solgabirovom"... Pošoł do blizkeho mesta, nakupeł kňižki, žebi śe krava učeła, že budze solgabirovom. Postaveł jej kňižki na stoł a kravu uvjazał ku stołu, a ňedał jej žrac. Ked počała krava ričic, povedał žid žeňe: „Ženo moja, už śe krava uči,

bo riči." Aľe na treci dzeň zdechła... Žid zahrešeł: „Naj ce Boh skare, ked śi śe ňechceła učic. Mohła śi bic solgabirovom, jak je somar richtarom"...

169. §. Pošoł jeden cigan na spovedz i zo sinom. Aľe barz veľo ľudzi buło vtedi na spovedz. Zavołał ho kosceľňik: „Jaňu, idz domu a pridzeš najutre, jak ja perši raz zadzvoňim. Ta ja ce vispovedam. Šak ja tak možem, jak i pan pľeban." Prišoł cigan i zo sinom na druhi dzeň včas rano, žebi ľem skoro śe vispovedał, žebi mu ňetrebało do obedu hładovac. Kosceľňik jich obidvoch vispovedał a potem dał prijimac. Odkrał zos hr'enu okoľuška a posipał s papriku. Perše dał staremu. Jak stari prijał, ta zvirč'eł: „Jojj! Temu młademu šicko ňedavaj, bo ho doraz od oltara ďabľi veźňu"...

170. §. V obci Małoveski pojednał śe jeden cigan za nocneho vartaša. Richtar mu dał viśvedčeňe ku panu solgabirovi, žebi ho spriśahał za nocneho vartaša. Jak prišoł do solgabirovej kanceľarii, podał viśvedčeňe a povedzeł: „Pan veľkomožni, prišoł som na priśahu!" „Dobre. Zkadzi śi?" „Tu maju piśemko, pan veľkomožni!" Solgabirov odebrał viśvedčeňe od cigana: „No, cigan, staň rovno! Połož ruku na śerco!" Cigan połožeł ruku na śerco. Solgabirov mu povedzeł: „Hutor za mnu!" Cigan povedzeł: „Hutor za mnu!" Solgabirov s nohu dupnoł: „Basomciteremtete!" Cigan: „Basomciťeremtete!"...

Jak prišoł cigan domu, dał mu richtar buben, žebi išoł bubnovac, že budze porcija v tim dňu a v tim dňu,... a že tam a tam vojaci budu śtr'eľac do šajbi z ostrima kuľami, žebi ňichto tam ňešoł... Cigan tak bubnovał: „Dava śe na znamosc jednemu-každemu, žebi každi porciju nośeł, bo śe budze do šajbi śtr'eľac"...

Śm'jaľi śe ľudze ś ňeho, ta povedzeł, že ňebudze vecej bubnovac, aľe radši budze chodzic ku gazdom oznamovac po obłakoch...

To śe stało u nas, to je spravodľiva pravda.

171. §. Pošoł jeden cigan na spovedz ku pľebanovi. Pitał śe mu pľeban, co hrešeł? Cigan povedał, že ňehreši, ľem źľe miśľi. Pľeban mu zadał taku pokutu, žebi mu koło łuki jednu prekopu vibrał, žebi vodu ňemał na łuki. Cigan priobecał, aľe prešoł meśac, i dva i tri a prekopu ňebrał. Stretnoł śe raz s pľebanom, pitał śe

ho pleban, že čomu prekopu ňebere? Cigan povedzel: „Vše o ňej *miśľim!*“ Pľeban: „Možeš ti o ňej miśľic, ked ňebudzeš brac prekopu, ta sama še nevibere“... Cigan odpovedzel: „Jich milosc, šak i ja *ňehrešeł,* ľem som *źle miśleł* a oňi mňe pokutovaľi, žebi som *brał prekopu.* Ja o ňej *miśľim*“...

Abaujská stolica.

Z Barce.*)

172. §. Bul jeden legiň. Von še scel žeňic. Trafila še mu taka žena, co mala svoju chižu aj dakuščeк źemi, aj matku pri sebe. Legiň še z ňu oženil. Oňi žiľi jedno šteri abo pejc roki vedno, aľe mu barz plano išlo, bo pre matku še ňemohol obstac. S tim še vźal nocnu hodzinu, pošol do jedneho mesta službu sebe hľedac. Trafela še mu služba do jedneho veľkeho skľepu. I tak von v tej službe bul śedzem roki. Von še potemka staral za svojima dzecami. Pan obačil, že sluha še stara a še mu pital, že čom še stara? I von panovi povedzel, že ma dvojo dzeci aj ženu doma, že jich śedzem roki ňevidzel, ta žebi jich rad uvidzic. Pan ho barz bohato viplacil za službu, eščik i jedneho koňa mu dal do darunku. Jak ho pan viprovadzil, ta mu povedzel tri pravdi. Po perše: „Dze ce noc zajdze, tam nocuj!“ Po druhe: „Ked sam ňejdzeš abo tvoj sluha zo statkom, ta svojo statki ňigda druhemu do ruki ňedaj!“ Po trece: „Ked ce budu dakedi volac na kerscini abo na veśeľe, dże še veľo pije, žebi śi svoju ženu samu ňepuščil, ľem ked i sam idzeš!“ Doraz perši dzeň še mu perša pravda vijavila. Zacmelo še na ňeho, a von ňezostal tam nocovac. Von sebe prečik tak dumal: „Ňedaľeko je, eščik domu dojdzem.“ Aľe še barz zacmelo, koň mu na draźe stanul, ňechcel mu isc. Potem von s koňa zešol a koňa za naručki cahal, tam bul most rozbrati: spadol do vodi; kebi še koňovi za cugeľ nebul trimal, ta bi še bul utopel... Doraz povedzel: „Už je tu perša pravda, co moj pan povedzel.“ Potemka pošol do domu, za cmi eščik, rano. Treceho suśeda mal za kmotra, ta pošol do ňeho, do jeho domu, i s koňom. Tam ho ňepoznal ňichto, bo von bul barz šumňe po panski obľečeni. Hibaj jeho kmoter ho poznal. Von

*) Rozprával Juro *Śedľak,* 48-ročný, rodom z Barce. Zápis v Barci v krčme Šalamúna Klausnera 17. nov. r. 1904.

svojeho koňa dal kmotrovi do maštaľňi a pošol zos kmotrom do komori, dze jich ňichto ňevidzel. Tam śe zobľik a kmoter dal mu šati, jake najplanše mal a bočkori na nohi... Tak pošol rano do teho domiku, dze jeho žena bivala. Von stanul ku dverom, zdraŭkal; jeho śvekra ho doraz poznala a doraz kričela mu na ženu, žebi vźala metlu a bila ho von z chiži, že śe tak ňešumňe zaslužil za śedzem roki! Aľe žena ho prijala vdzečňe a tak potem začal pomali gazdovac. Barz mu dobre išlo, bo peňeźi mal dosc, co sebe zaslužel. Potemka o kratke časi už taki gazda bul, co ho za richtara postaviľi. Mal teraz už veľo kmotroch, doraz každi rodzina bul, i kmoter. Mal šumne štiri koňe, voz dobri. Prišol ho raz volac jeden kmoter do ľesa po dubi. Aľe on povedzel: „Mam pilnu robotu, ta ňemožem pojsc." Kmoter: „Ta mi daj ľem koňe aj voz, ta ja sam pojdzem." Nateľo ho kmoter pital, že mu dal koňe do ľesa. Chcel viprobovac druhu praŭdu, co mu pan na drahu povedzel. Kmoter potem zo sebu zavolal das štiroch chlopoch do ľesa. Tak oňi vera nakladľi barz veľo dreva na voz. Naš gazda śe pošol pripatrac, co budu robic; aj zo sluhom. Ta co vidzeľi? Koňe ňebirovaľi, stanuľi do breha. Jeden z chlopoch povedzel, žebi drevo zrucaľi, druhi povedal, že ňetreba, že take štiri koňe za hvostami možu voz vicahnuc ňeľem za štrangami. Skočil jeden z ňich nabok, virubal dobri čatloŭ a koňe po boku... Dva buľi akurat žrebne kobuli, doraz tam obidva porucaľi hačeta. Hačeta vźaľi chlopi a vruceľi do krakoch. Gazda koňoch śe pripatral zo sluhom zpoza krakoch, co ho ňevidzeľi. Von vźal tote hačeta do travňici a priňes jich domu a rucel tak na šopu. Tam buľi das paru časi. Už von bul doma, jak kmoter mu koňe prihnal do dvora. Pital śe kmotrovi, či ňemaľi dajaki baj? Kmoter odpovedzel, že ľem kus dreva bulo, že dobre prišľi. Aľe von všicko znal. O paru časi prišľi ho volac na veśeľe na druhi valal. Tam mohol trecu pravdu svojeho pana viprobovac. On ňescel pojsc tam, aľe barz mocno ho volaľi, žebi hocľem ženu puščil, ked sam ňemože isc. Von tak povedzel: „Moja žena ma dzecko, jak može isc?" Tote povedzeľi: „Naj pridze na veśeľe i matka žeňina, ta budze male dzecko jedna kus bavic, kus druha." I von tak urobel, že puščel ženu i zo śvekru i s dzeckom. Jak von to urobel, pošol do svojeho kmotra, tam, dze mal svojo panske šati odložene, a obľek śe po panski. Barz śe šumňe virichtoval, a tak pošol na ten valal, dze mu žena bula na veśeľe. Nabral sebe peňeźi a pošol do karčmi, placil za redom a počal mula-

tovac. Odvedľi ho ľudze do teho domu na veśeľe, dze i jeho žena bula. Von potem začal ciganom rozkazovac, placel a do tancu akurat zo svoju ženu... Vona ho ňepoznala. Večar okolo dześatej povedzel tej svojej žeňe, jak z ňu tancoval a jak už bula dakus pijana: „Ňevesto, ňeprišľi bi sce zo mnu spac, dam vam stoŭku?“ Tota prišla ku maceri a povedzela tak: „Mamo, ten pan me vola, že či bi z ňim spac ňejšla, dava mi stoŭku.“ Mac jej povedzela: Idz, ti blazen, šak ci zato ňič a stoŭka veľke peňeźi.“ I tak oňi to urobeľi; von jej stoŭku dal. To bulo dajak v ľetušňi čas, voňi pošľi do šopi i s matku i s dzeckom spac, aj ten pan pošol,... a to jej vlasni muž bul. Po svojej roboce pozaspavaľi, aľe ten pan ňe. Jak voňi zaspaľi, pan stanul, a vźal dzecko a priňesol domu do teho peršeho svojeho kmotra, co mal vo valaľe, a prebľek śe nazad za prostaka. Žena śe prebudzela, zobudzela rano macer: „Mamo, šak ten pan nam dzecko ukrad.“ Matka povedzela: „Co teraz zrobime? Šak ce muž zabije!“ Tak voňi sebe co vidumaľi? Zapaľiľi totu šopu a z ňu i vecej budinki pohoreľi. Voňi plakaľi, že jim dzecko zhorelo, že ňezascihľi ho vźac. Prišľi rano domu plačuci obidva gu mužovi, že dzecko zhorelo. Von povedzel: „Už darmo, ked zhorelo, moja ľuba ženo.“ A už mal porvaz namočeni, co na ňu bulo. Vtedik povedzel: „Zavolajme našich kmotroch, suśedoch na tor, ked zme už tak obstaľi.“ Jak už śe ľudze zešľi, ta von śe pital: „Ta, ženo, zhorelo dzecko?“ Ona: „Hej!“ A už služňica s dzeckom v prikľece stala. Vtedik zavola gazda služňicu s dzeckom do hiži a śe opital kmotrom, suśedom: „Či to ňe toto dzecko?“ Každi povedzel, že toto, bo to aj toto vlasne bulo... Tedik ulapel ženu a začal ju bic... Ľudze tam buľi a ňichto ju ňeratoval, bo každi znal, že plano zrobila. Ten kmoter ju začal ratovac, co mu pod ruku kobili pometaľi. Vtedik už žena mala dosc, ulapil kmotra i zo sluhom a povedzel kmotrovi: „Hej, kmotre, ta mojo kobuli dze pometaľi?“ Ta kmoter už znal, co to? Doraz śe zľekol, už ňeznal veľo co hutoric. Tedi skričel gazda na sluhu: „Janku, priňeś tote hačeta tu!“ A tedik obracil čatloŭ na kmotra: „Kmotre, ňe pod vašu ruku tote kobuli pometaľi?“

Tak śe vipolňeľi šicke tri praŭdi, co mu pan povedal dakedi. Perša: „Dze ce noc zajdze, tam nocuj!“ Druha: „Dze sam ňejdzeš zo svojima statkami, abo hoc ľem tvoj sluha, ta statki na cudzi ruki ňedaj!“ Treca: „Ked ce na veśeľe volaju abo na kerscini: ked sam ňejdzeš, svoju ženu ňepušč!“

Z Mindsentu.*)

173. §. Buľi dvomi braca. Jeden buł barz bohati a druhi chudobňejši. Tamten bohati ňemał dzeci, a ten chudobňejši mał. Poveda tamten: „Bratu, čom ti ňehodzen tak žic jak ja?“ Chudobňejši: „Ta, bratu, ti ňemaš ňijaki rozchodek, ňemaš dzeci“... Bohati: „Daj mi, bratu, jedneho sina, veźňem ho za svojeho.“ Ocec mał dzeku sina dac, aľe mac ňe. Poveda mac: „Ked zme jich vihovaľi doteraz, ta už jich teraz ňedame.“ Ňeskorši povedzela mac: „Jak brat da zapisac na sina svoju majetnosc, ta mu ho dame.“ I daľi mu ho. Jak už sin chudobňejšeho pobuł u svojeho noveho occa, ta raz novi ocec mu povedzeł: „Okantaruj koňe, pujdzeme do ľesa, poukazujem ci svoju majetnosc.“ Oňi pośedaľi na koňe. Jak išľi za drahu, ta tam v ľeśe buła jedna studňa pri draźe. Pri ňej buľi dva dzevečki a śe umivaľi. Tote dvomi pozdravkaľi: „Panboh daj ščesce!“ „Pan Boh daj i jim!“ Idu daľej, idu, daľeko pošľi až naverch na jeden veľki breh. Už śe priveč'erovalo. Našľi oňi tam ohňik. Stari poveda: „Moj sinu, odpočiňme sebe pri tim ohňiku.“ Koňe pouvadzovaľi a več'eraľi. Śedza oňi pri temu ohňu, idze ku ňim dzivi kornaz, až mu peni z piska išľi... Poveda stari: „Sinu, už nas ten roztarha“... Aľe sin povedzeł: „Mame puški, ňebojime śe“... Kornaz už łapeł stareho a začał ho šudrac... Mładi obraceł pušku a streľeł... Zabił kornaza, aľe i svojeho occa. On śe barz uľek: „Co ja teraz pov'em?“ Vźał koňa, kantar zakapčał mu na šiju, a puščeł ho: „Dze sam pojdzeš, ta idz!“ Potem idze starajuci na tim koňu, za drahu. Trafeł zaś ku tej studňi, kadzi išľi. Jedna dzevečka ešči tam buła. Išoł za drahu smutňe, aňi ňeohľadoł śe na ňu. Ona skričeła: „Paľem jak idze paradňik, aňi śe ňeohľadňe na mňe!“ On śe ohľadnuł, poveda mu dzevka: „Ňestaraj śe, Mirdardu, co śi zrobeł, to ja napravim. Podz hev a pobeśedujeme!“ On śe uľek: „Ta ti šicko už znaš, ešči ja aňi domu ňeprišoł?“ Dzevka: „Ňebuj śe, ja šicko dobre zrobim, aľe či ti mňe veźňeš?“ On śe na ňu patri, šumna dzevka... Povedał: „Ja ce veźňem!“ I priśahnuł, že on ju veźňe. Jak jej priśahnuł, ta mu taku dała radu: „Budu chcec tebe zahubic, žebi ci mohľi odebrac majetnosc, co ci ocec zohabił. Aľe ti śe ňebuj ňič, ľem ti mňe słuchaj... Povedz, že occa zajed kornaz dzivi... že ti ňevinni“... Mirdard prišoł

---

*) Rozprával Jozef *Leško*, 64-ročný, rodom z Mindsentu. Zápis v Mindsente v krčme Grünbauma 24. júla r. 1905.

domu, ta śe mu doraz pitaľi, dze stari? On povedzel: „Tak śe s nami stało, na jednim brehu... prišoł kornaz a zajed stareho"... Aľe bireše pošľi hľedac i našľi ho zastreľeneho, i kornaza...

Buło źľe na Mirdarda! On, žebi mał pokoj, povedzeł, že ňič ňežąda z majetnosci po ocovi, ľem teľo, co mu jeden statek zaľehňe. V rodziňe śe barz cešiľi. Aľe jeho dzevečka taku jemu radu dała, žebi zabił statek, skoru z ňeho dał postrihac na ceňučko, na remeňečki cenke, a dał dookoła obcahnuc veľo poľa... Mał cału tabłu. Tak ostał prečik bohati... Oženił śe s totu dzevečku, a žiľi sebe potim už v pokoju.

Z Geče.*)

174. §. Dze buło tam buło, v śedmorackim kraju, tam buł płani rok. Buľi tam dva havraňi, samica zo samcom. Maľi dvojo młade, ta ňemohľi jich vihovac. Samec povedał: „Idzem ja do druheho kraju, jak je tam urodaj, tam ľepši vižijeme jak tu." I on pošoł. Samica została s tima dvoma mładima tam. I jedno zdehło, bo ňemohła tota jedna samica vihovac dvojo młade. Havran samec o paru meśace śe vraceł nazad. Samec pov'edał, že — jeho toten mładi havran, co został; samica, že to jej. Oňi śe sami ňemohľi z ňim rozdzeľic. I tak oňi sceľi, žebi jim kraľ pravo odsudzeł. Aľe oňi ňeznaľi hutoric, tak oňi ľem chodzeľi za ňim kraňkajuci, to jest graŭčeľi. Či buł kraľ na šife abo na mašiňe, abo doma pri obedze, ta mu všadze na obłaku kraňkaľi. Kraľ ňeznał, co oňi scu. Dał po krajiňe rozhlaśic, že chto mu to pov'e, co oňi scu tote dvomi havraňi, že temu da pol kraľovstva i svoju princezu za ženu. O paru dňi śe poshodzeło veľike panstvo, kraľove, tistove, a jak oňi tam o tim reč maľi, ta tote havraňi na obłak prišľi a zaś kraňkaľi. I tedi jeden pan, co jim rozumeł, to pov'edał kraľovi: „Najjasňejši kraľu! Tote dvomi havraňi scu, žebi jim odsudzeľi pravo. Oňi, havraňi, maľi dva młade a v tim kraju, dze oňi buľi, buł płani rok. Samec śe odebrał do druheho kraju hľedac ľekčejše viživeňe. Jak pošoł, jeden havran mładi zdeh. Jak śe navracił samec nazad, oňi śe na tim vadzeľi, že chtoremu ten mładi został? Oňi tedi scu, žebi jim kraľ odsudzeł, čij mładi, či havrančin či havranov? Ona povedzeła, že młade jej, bo že ona ho pokoceła,

---

*) Rozprával Andrej *Majoroš*, 54-ročný, rodom z Geče. Zápis v Geči v sklepe L. Grünbauma 24. júla r. 1905.

a on povedzeł, że on mu buł ocec. Ona povedzeła, że ona ho ňeľem pokoceła, aľe i vihovała!“ Tedi kraľ odpovedzeł, že už dokončeno: „Chto ho vihovał, ta je teho młade!“ I tedi tote tri havraňi zaś šicke skraňkľi; mładi śe vźał zo samicu i obidvojo odľeceľi svoju stranu, a havran sam.

175. §. Dze buło tam buło ... buł jeden chudobni človek i mał on jedneho sina. Jak buľi pri obedze, sin śe rozśmejał. Pitał śe mu ocec: „Co śe śmeješ, sinu?“ Sin ňesceł mu to povedzic. Ocec ho vše donuvał, že co śe śmejał pri obedze? Jak už ho teľo donuvał, sin pov'edzeł, že jemu jeden słavik zaśpivał, že on taki pan budze, že ocec mu budze davac vodi na umivaňe i ručňik do rukoch. Ocec śe barz nahňevał. Dał spravic košik, sina położeł do ňeho a — pušč'eł košik do mora. Boh zna, dze voda ňesła teho chłapca ... Ułapiľi ho dajake słuhove kraľovske i odňeśľi ho do svojeho kraľa. Chłapec buł barz šumni; kraľ ho trimał jak za svojeho. Rosnuł, rosnuł, jak virosnuł veľki, kraľova princeza sceła ho za muža. Aľe kraľ aňi słuhac ňesceł o tim. I mała už princeza svojo roki. Buľi vohľedi, aľe ňikeho ňescela, ľem Lajoša. Prišoł vohľedňik druhi, treci ... aľe princeza koncom ňikeho ňesceła, ľem Lajoša. A kraľ mu ju ňesceł dac. Buł v tim mesce jeden słuha, Šandor, v parsuňi taki vłastni jak Lajoš. Povedzeł mu Lajoš: „Mňe kraľ princezu ňeda za ženu, aľe ja ňescem, žebi buła ženu kraľovskich sinoch. Ti na parsuň jak ja, ta scem, žebi buła tvoja!“ I tak oňi śe dohvareľi, že princeza muśi bic Šandorova, ked ňemože bic Lajošova. — Lajoš povedzeł kraľovi, že muśi het gu maceri, že mu je na śmertnej posceľi, žebi ho pušč'eł z kraľovskeho domu. Kraľ buł rad, pušč'eł ho. O rok vracił śe Šandor v obľečeňu Lajoša do kraľovskeho domu, a každi miśľeł, že to Lajoš. I princeza tak miśľeľa a barz buła rada, že śe jej vracił ... I vtedi buł jeden vohľedňik u princezi, ta princeza mu povedzeła: „Budzem tvoju ženu, ked śe virubeš s tim, keho ľubim, a ked ho premožeš.“ Princeza znała, že Lajoš dobre zna rubac zo šabľu, a ňebała śe. Aľe Šandor śe barz bał, bo ňigda ňemał šabľu v rukoch. Pisał Lajošovi, co ma zrobic? Lajoš, chtori zo svoju šabľu znał sebe i chľeba vihľedac, i našoł on sebe aj princezu u druheho kraľa, krajšu jak tamta buła, napisał Šandorovi: „Ja śe budzem rubac s vohľedňikom mesto tebe, bo scem, žebi princeza buła tvoju ženu. Aľe o tim moja žena ňeśm'i znac! Podz do mňe, budzeš mesto mňe s moju ženu, ... aľe źľe

s tebu budze, ked me z ňu okłameš!“ Šandor prišoł do Lajošovej ženi a Lajoš śe s vohŕedňikom ščeśŕive virubał... Ked śe vracił Šandor do svojeho kraľa, ta śe pobrał s princezu; ona ho ňeznala rozłučic od Lajoša. Miśľela, že je ženu Lajoša... I Lajoš prišoł domu. Ked išľi spac, žena śe ho pitala: „Jak mam posceľic?“ „Jak najvišši a jak najužši!“ Ona mu odpovedzela: „Č'om śi kazał tamte dva noce posceľic jak najširši a jak najňižši, a č'om śi położeł šabľu medzi nas, a č'om śi povedzeł, že chto śe ruši jedno gu druhemu, ta ho šabľa zrube?“ Lajoš ňič ňepovedzeł, aľe už znał, že ho Šandor ňeokłamał... Aľe ona ho donuvała, že č'om jej ňesce pov'edzic o tej šabľi? Ta on jej odpovedzeł: „Hoc svoj život utracim, prečik ňepov'em ňič.“ Ona śe nahňevała i tak mu porobeła, že tak oparšiveł, co už na całim śvece tak'eho dźada ňebuło, jak on... I tak on śe vźał i pošoł po žobraňu po śvece jak dźad. I hodzeł paru a paru roki. I dze trafeł jak — do Šandora. U ňeho buła veľka hoscina. Tam stała varta i ňepušč'eła nik'eho, aľe on znał, že tam Šandor biva. On śe pitał tej varce v meňe Šandora, žebi ho pušč'eľi do dvora. Varta pošła gu Šandorovi i Šandor povedzeł: „Puščic ho treba, chto śe v mojim meňe pita!“ Aľe Šandor tedi z ňim ňebeśedovał, bo mał hoscoch. Jak už śe rozešľi, ta śe tedi sbeśedovaľi i poznaľi jeden druheho. Pitał śe Šandor, že co on taki sparšiveni? Odpovedzeł mu, že mu žena to porobeła. Šandor dochtora za dochtorom vośeł gu ňemu, aľe žaden dochtor mu ňemoch na ľek trafic. Lajošovi śe jednu noc matožeło (+ śňilo), že Šandor ma štiroch chłapcoch, že ked jich ocec zareže a s totu ker'vu ho pomasci, ta budze ešči raz krajši jak buł. Aľe Lajoš to ňesceł pov'edzic svojemu kamaratovi, bo ňesceł, žebi on chłapcoch utraceł pre ňeho. Na druhu noc śe Šandorovi matožeło, že ked svojich štiroch chłapcoch zareže a s totu ker'vu Lajoša pomasci, ta budze ešči raz krajši jak buł. Pošoł Šandor gu Lajošovi, ta mu povedzeł, co śe mu matożeło... že ked svojich štiroch chłapcoch zareže a jich ker'vu Lajoša pomasci, ta budze ešči raz krajši jak buł... Lajoš to odpovedzeł: „Mňe śe to už peršej noci matožeło, aľe ja to ňescem, žebi ti svojich chłapcoch pre mňe zarezał.“ Pošoł Šandor gu žeňe, ta i jej povedzeł, co śe mu matožeło, že ked svojich chłapcoch zarežu a jich ker'vu Lajoša pomasca, ta budze Lajoš ešči raz krajši jak buł... Ona odpovedzeła, že hoc ešči štiroch budu mac, i tak treba jich zarezac... I tak ona ułapeła lavor a ocec jich rezał, i Lajoša s jich ker'vu pomasciľi... Šickich

štiroch zarezaľi i poobľekaľi jich jak umartich ľudzi, aľe co śe stało? Narano už šicke štirmi tancovaľi, ľem na šijoch maľi złate łancuški. Lajoš buł ešči raz krajši jak predtim. Ta až tedi śe zvereł Šandorovej žeňe, že to on, co ona ho sceła, i že on śe buł za Šandora rubac. I žiju i doteraz šicke, ked ňeumarľi.

Zo Šace.

176. §. Dze bul tam bul, bul jeden Gal; mal jednu fraj'erku.*) Pošol gu tej fraj'erce. Pitala śe mu: „Č'o sceś Gal?" „Žebi śi mi dala dač'o." „Ta č'o ci dam, chiba totu ihlu, č'o mam!?" Dala mu totu ihlu. Išľi uhľare. Rucel totu ihlu do uhľoch a pošol do domu. Pitala śe mu mac: „Č'o ci dala fraj'erka?" „Dala mi jednu ihlu, ta som ju rucel do uhľoch!" „Ta ňe tak ci trebalo, moj sinu, zrobic, aľe šturic ihlu za kalap a priňesc do domu." „Tak ja zrobim, mamo, druhi raz." Ta pošol zaś gu ňej. Ta zaś śe mu pitala: „Č'o sceš Gal?" „Žebi śi mi dala dač'o." „Ta č'o ci dam, chibaj teho pśika, č'o mam." Dala mu teho pśika. On ho porubal a kosci za kalap položel a pošol do domu. Ta śe mu pitala mac: „Ta č'o ci dala tota fraj'erka?" „Dala mi jedneho pśika, ta som ho porubal a kosci za kalap položel." „Ňe tak ci trebalo, moj sinu, zrobic, aľe uvadzic na porvazek a volac do domu." „Tak ja zrobim, mamo." Pošol zaś gu ňej, pitala śe mu: „Č'o sceš Gal?" „Žebi śi mi dala dač'o." „Č'o ci dam, chibaj ten bok slaňini, č'o mam?!" Dala mu ten bok slaňini. Uvadzel ho na porvazek a cahal po źemi a volal psoh, ta mu požarľi slaňinu šicku. Pošol do domu, ta hutorela mu mac: „Č'o ci dala tota fraj'erka?" „Dala mi bok slaňini. Ta som cahal po źemi, ta śe zharľi psi a požarľi šicku slaňinu." „Ňe tak ci trebalo zrobic, moj sinu, aľe uvadzic na porvazek slaňinu a vźac na hribet!" „To ja tak zrobim, mamo, druhi raz." Pošol zaś gu ňej. Pitala śe mu: „Co sceš Gal?" „Žebi śi mi dala dač'o." „Ta č'o ci dam. Chibaj totu kravu, č'o mam?!" Dala mu totu kravu. Ta on uvadzel ju na porvaz a vźal na hribet. Jak išol za drahu, zavaľela śe mu jedna dzera, ta spadla krava mu do doľini. Ňeznal, dze śe mu podzela... Pošol do domu, pitala śe mu mac: „Č'o ci dala fraj'erka?" „Dala mi jednu kravu. Zavaľela śe jedna dzera,

*) Rozprávala Mária *Bene*, 10-ročná, rodom zo Šace. Zápis v Šaci v bývaní p. uč. Jána Kozsurku 26. júla r. 1905.

ta mi spadla do tej dzeri, ta ňeznam, dze śe mi podzela." „Ňe tak ci trebalo, moj sinu, zrobic, aľe uvadzic ju na porvaz a volac, na boca, na!" „To ja zrobim, mamo, druhi raz!" Pošol zaś gu ňej. Pitala śe mu: „Č'o sceš Gal?" „Žebi śi mi dala daco." „Č'o ci dam, chibaj sama śe?!" Dala śe mu sama śe a odved ju do domu. Aji ju odvedol do chiži a vźal ju sebe za ženu. Bula hoscina, ta mac mu hutorela: „Idz, moj sinu, do koscela a ja napečem huśi." On hutorel: „Ňe, mamo, ľem idzce do koscela, šak ja napečem." On polapal žive huśi, porucal do peca. Prišľi mu mac z koscela, pitaľi śe mu: „Či śi už napekol huśi?" Ta on hutorel, že už napekol! A vec śe hosceľi... Jeden dzeň hutorela mac: „Idz ti do koscela, ja popredam platno." On hutorel, žebi mac išľi do koscela, a on popreda... Mac mu pošľi do koscela. On vźal platno na hribet a išol za drahu. Tam bulo jedno dzevče. On rucal toto platno na toto dzevče a hutorel temu dzevčecu: „Narano pridzem po peňeźi." Narano pošol po peňeźi, pital śe dzevčecu: „Daj mi peňeži!" Ono mu ňescelo dac. On pošol pod posceľ, vicahnul jeden meh peňeźi a pošol do domu. Peňeźi visipal na dvorik a že jich bulo veľo, volal ľudzi, žebi prišľi sberac peňeźi. Zharľi śe ľudze, posberaľi peňeźi... Ňebulo platna, ňebulo peňeźi...

177. §. Dze bul tam bul, bul jeden hlop.*) Mal troch sinoh. Pitaľi od ňeho peňeźi, že pojdu śvet probovac. Dal jim każdemu po stovce. Pošľi gu jednemu ľesu. Tam bul jeden dub. Každi sebe jeden karb virubal. Že chtori umre, ta mu budze krev dolu ňim šuric. Najstarši išol za drahu, ta pošol do jedneho pana, ta pital śe, že či ňemože tam služic? Ta mu hutorel pan, že može. Pan pošol do koscela. Ta mu dal od jedenac chižoch kľuče a od dvanastej ňe. Otveral s każdim kľučom, ta otvorel totu dvanastu. Tam bula jedna ľiška a to bosorka bula. Ta ucekla do ľesa. Von śe bal od teho pana, ta ucek' i von za ňu. Pošol pod teho duba, dze vona bula. Vona bula na dube. Von vźal panovi i jedneho koňa, ta uvadzel ho o teho duba a naklad ohňa. Ulapel zajaca a ho pekol. Tota bosorka s duba kričela: „Juj, mňe źimno!" „Podz dolu, ked ci źimno." Zešla dolu a mu dala jeden prucik, žebi uderel koňa. Von vźal prucik, uderel koňa. Ostal ten koň kameň. Vec vona

*) **Rozprávala Alžbeta *Lučkai*, 11-ročná, rodom zo Šace. Čas a miesto zápisu jako predošle.**

zešla dolu. Ulapela jednu žabku a zdzala na pařičku a tak hutorela: „Peč'e pan peč'enečku, budze jesc pan žabečku a ja peč'enečku!“ Von ju ulapel za šiju a ju scel zaduśic. Vona śe mu ňedala. Vona ho vec shvacela za šiju a zaduśela a do duba šturela. Vracel śe druhi brat s vandrovaňa gu temu dubu, ta vidzel, že dolu karbom najstaršeho brata č'eč'e krev. Vracil śe za drahu bratovu a pošol do teho pana a pital śe, či ňemože tam služic? Ta vźal ho do službi. Pan pošol do koscela a dal mu od jedenac chižoch křuče a od dvanastej ňe. Otveral totu dvanastu chižu, ta ju otvorel. Tam bula zaś tota řiška bosorka, ta ucekla do řesa. Von vźal temu panovi koňa, ta pošol za ňu do řesa, prišol pod jedneho duba. Ulapel zajaca a pekol. Tota bosorka kričela z duba: „Juj, jak mi źimno!“ Von kričel: „Podz dolu, ked ci źimno!“ Zešla dolu a dala mu jeden prucik: „Uder teho koňa.“ Von uderel ho. Ostal koň kameň. Ked zešla dolu, ulapela jednu žabku, zdzala ju na pařičku, aji vona pekla... Tak hutorela: „Peč'e pan peč'enečku, budze jesc pan žabečku a ja peč'enečku.“ Von ju lapel za šiju a scel ju zaduśic, ale ňemohol, bo vona śe mu ňedala. Vona ho vec svacela za hlavu a zaduśela i jeho a šturela ho do duba gu bratovi. Vracel śe najmlačči, vidzel, že už z obidvoch karboh krev č'uri. Ta pošol za najstaršeho drahu. A pošol do teho pana. Pital, śe, že či ňemože u ňeho služic? Pan hutorel, že može. Pan mu dal křuče od jedenac chižoch a od dvanastej ňe. Otveral totu dvanastu chižu s každim křučem, ta ju otvorel. Ztamadz zaś ucekla jedna řiška a to bula tota bosorka, co u pana služela, žebi řudzi marňila... Ucekla do řesa. Von vźal panovi jedneho koňa a pošol za ňu do řesa. Ulapel zajaca, naklad ohňa a pekol. Bosorka kričela zaś zo stroma: „Juj, jak mi źimno!“ „Podz dolu, ked ci źimno.“ Vona zešla dolu a dala mu jeden prucik, žebi uderel svojeho koňa: koň ostal kameň. Vec mu vona dala zaś jeden prucik, žebi śe sam uderel. Ale von ňeuderel śe sam, ale tich koňoch. Zrobeři śe na koňe. Von vidzel, že śe dostal do rukoch bosorki, i jeho braca, ta ju scel zaduśic. Ale jej povedzel, že jej odpušči, ked pov'e, že dze podzela jeho bratoh. Ta hutorela, že jich do teho duba šturela. Śe jej pital, že č'o ma z ňima zrobic, žebi odžiři? Hutorela, žebi višol naverch stroma, že tam jest źeře, ta naj jim pocaha popod nos, ta že staňu. Vona sama jich muśela skriśic. Voňi stanuři. Vec braca koňom kazaři, žebi bosorku rozkopaři a po calim śvece rozrucaři...

tu," poda, „pojdzeme, ked tu kladka jak korec?" A vec mu podal brat najstarši: „To ňič." Vźal ju na dlaň a uderil s druhu dlaňu, doraz śe rozsipala. Otvoreľi oňi tote dzvere a patra do tej dzeri veľkej: „Tak teraz chtori tu pojdzeme?" Ta braca hutora temu najstaršemu: „Idz ti, bo ti najmocňejši!" Tak vec podal ten najstarši: „Ja ňejdzem, aľe idz ti najmladši, bo ti ked pov'eš ‚šarkaň zaśpi!', ta zaśpi." Tak vec von povedzel: „Ja ňedbam!" Ta vec ho spuščiľi na porvaźe dolu. Ta jak ho spuščiľi, tam bol jeden tatošik, ta vec śe ho ten tatošik pítal: „Dze ti śe tu vźal, ked tu aňi muha ňet z tamteho śveta?" „Ta ja tu prišol za princezama troma, kebi som jich moh dostac!" „Čežko to ti dostaňeš, bo za troma šarkaňama vidate. Jeden o pejc hlavi, druhi o dześec a treci o petnac." Ta vec jak už mu to povedzel, povedzel temu koňikovi: „Ľehňi sebe a śpi, žebi śi me ňezradzil!" A vec prišol do tej dziri, dze ta najmladša bula. Ľetušňi čas bol, ta šarkaň bol po horoch dubi prevracac. Ta śe jej pita; „Dze tvoj muž, že je ňe doma?" „Ta von pošol na tamten śvet, bo teraz ľetušňi čas." „Jake ci znameňe dava, jak idze domu?" „Ma teki budzigan, ešči je na pejc miľe, a ked ho ruci, až ten dach š'č'erč'i na hiži." „No," poda, „to ňič, ľem śe sberaj, bo ja po tebe prišol." „Ah, človeče, ti me ňedostaňeš!" „Ti śe ľem sberaj!" Tak vec ten šarkaň raz ruci budzigan, už ľeci domu. Jak priľecel, kriči: „Tu krestjanska duša śmerdzi!" I prišol i ľeci do hiži... a Janko, najmlači brat, mu povedzel: „Ľehňi a śpi, ked mi sceš daco zrobic!" Ľehnul šarkaň a zaspal. Vec ho rozrubal. Ta vec śe pita, že či doma tamten šarkaň o dześec hlavi? Poda: „Ňe doma je, tež pošol na druhi śvet." Ta vec Janko śe vźal a pošol gu stredňej princeźe. Ona doma sama bula. „Pamboh daj ščesce, najjaśňejša princezo!" „Daj, Bože, i tebe, „dze śi śe tu vźal, človeče, z tamteho śveta?" „Ta ja prišol viśľebodzic tebe." Tak vec vona mu povedzela: „Čežko to budze, bo ja mam šarkaňa o dześec hlavi, co ja muśim z ňim žic!" „To ňič, ľem ti śe sberaj, bo ja po tebe prišol. Už i tvoja śestra mladša śe sbera." I teho druheho šarkaňa, ked prišol, porubal. Ta vec śe pita: „Jak śe ma tamta najstarša? Či jej muž doma?" „Doma je," poda, „ľeži na żeľeznej posceľi." Von śe stara, že jak tam gu ňemu budze treba pojsc, aľe śe odvažel a pošol: „Co Boh da, to Boh da, ta ja idzem." Ta von ešče ľem na dzvere išol a ten šarkaň na żeľeznej posceľi už začal kričec, až mu z piskoch plameň išol. Tak Janko povedzel: „Ked ľežiš, dobre, ta ľem ľež," ta šarkaň zaspal. Janko vźal šabľu

jeho vlastnu a orubal mu šicke petnac hlavi. Ta vec princeźe povedzel tak: „Sberaj śe, bo už ci śestri hotove obidva... I ti śe sberaj; ja vas viśľebodzil šicke tri!“ Tak vec voňi išľi z radoscu až gu tej veľkej dzere. Tak vec uvjazal najstaršu princezu na porvaz a vicahľi ju tam hore. Ta zaś i stredňu. A tam hore śe nadmahnul jeden č'arnokňežňik. Tak vec von jim povedzel: „Muśice i mňe dac z ňich jednu!“ „Najstaršu ci ňedam,“ povedzel ten mocni, „bo to moja!“ Ta č'arnokňežňik povedzel: „Ta stredňa moja muśi bic!“ I stredňi povedzel: „Totu ja ci ňedam, aľe,“ poda, „vicahňeme tu trecu, ta tamtu ci dame.“ Ta vec jak ju vicahľi totu trecu, ta ju daľi č'arnokňežňikovi. „A s bratom co zrobime teraz?“ pitaľi śe č'arnokňežňika. „Zohabce ho v dzere a zapriśahňice śe a ňepovecce jeden na druheho u stareho kraľa, ked śe budze pitac.“ Ta vec zapriśahľi. Spuščiľi po teho najmladšeho porvaz. A ten bol v tim času pri tatošikovi ho zohnac. Ta ten tatošik mu povedzel: „Ňeśedaj na ten spuščeni porvaz, aľe uvjaž na ňeho skalu na teku vahu jak ti važiš, ta uvidziš, co śe s tim staňe.“ Von uvjazal skalu. Tak cahaľi, cahaľi, da na poľi, odrazu puščeľi toten kameň dolu. Tu mu ten tatošik tak povedzel: „To bi śe i s tebu bulo stalo i tebe bi buľi puščiľi, bo ce scu zabic.“ Tak vec von začal plakac, že co von teraz tam budze robic? A tatošik mu povedzel: „Ňeplač, i mi pojdzeme z ňima vjedno.“ Aľe mu povedzel ešči ten tatošik: „Šarkaňe maju tu ešči jednu staru macer a ma vona teke tri veci: Nožňički, co sami strihaju, hernadľe, co sami štrikuju, i teku masc, co ked porubaneho, pośekaneho z ňu pomasci, ta staňe. Ta idz a pitaj tote veci. A vec i ju porubeš, žebi nam daco ňezrobila. Tak vec von pošol a pital šicke tote tri veci. Von pital: „Babo, daj totu masc, co ked porubaneho z ňu pomasci, ta staňe!“ „Ja ňemam, dze bi ja vźala.“ „No muśiš dac, daj!“ Jak mu dala, uderil ju o źem: „A teraz daj tote nožňički, co sami strihaju, i tote hernadľe, co sami štrikuju.“ Tak vona dala šicko; odrubal jej hlavu. Ta pošol gu temu tatošikovi: „No už som tu zo šickim, a teraz jak ja pojdzem?“ „Ňič śe ňestaraj, ľem idz a priňeś ten kantar, co tam viśi, dze najstarši šarkaň ľeži.“ Pošol i po ten kantar a vźal ho ztamadz. Ta mu ten tatoš povedzel: „Vilož na mňe ho!“ Viložel ho a povedzel mu tatošik: „Śedňi na mňe!“ Von śednul, tatoš raz skočel i doraz z dzeri vonka bol. Najmladši vidzel, jak śe vedu tote tri pari popod ruki, už ňedaľeko kraľa buľi, a gu ocovi princezoh dohodzeľi. Janko na tatošiku jich

dohoňil, aľe še jim do znamosci ňedal. Voňi pošľi z radoscu gu ocovi, čisarovi. I bulo o paru dňi vešeľe. Najmladši, Janko, pošol do jedneho sabola za tovariša še ponuknuc. A to ten tatoš teku radu mu dal... O paru dňi malo bic vešeľe. Tota najstarša princeza dala sebe u teho sabola šati robic, dze bul Janko. Ta vec teke jej zrobil, co ešči teke ňebulo hirovac. Ta to še jej barz pačilo. Pitala še: „Dze to voňi še tak naučiľi strihac, stari pan?“ „Ta dostal som jedneho tovariša teraz, von zna tak strihac. „Scela ja bi ho uvidzic, jak to, že von prez meraňa teke šati zrobi?“ „No šak je tu v varštaku!“ Tak ten stari pan pošol po teho tovariša. „Podz ľem, Janku, paňi princeza sce ce vidzic!“ Tak von pošol, a obdarovala ho. O paru dňi i stredňej vešeľe bulo, ta i tota dala sebe šati robic a tej ešči raz krajši zrobel. Tak vec i tota pošla po tote šati a oprobovala jich na sebe a barz še jej pačiľi. I tota vec teho tovariša obdarovala a povedzela mu: „Naj pridu aj oňi na tote vešeľe, Janku!“ Ta von povedzel: „Ja ňepojdzem, stari pan majster naj idu; ja mam veľku robotu, ja še zareknul, že ňepojdzem na vešeľe.“ A vec ten stari pošol i zo svoju paňu. Tak tam vešeľe stalo a von, Janko, pošol do zahradi a plakal... Aľe potresol s tim kantarikom, co zo svojeho koňa zejmol, tak prišol koňik gu ňemu a pital še ho: „Co sceš, Janku?“ „A či ja bi ňemoh na tote vešeľe isc mojemu bratovi?“ „Ba jak ňe, pojdzeme, aľe mušiš mac kraľovske šati.“ Mal doraz i šumne hadvabne šati a na čapce zlati lanc. A ten koňik še na tekeho koňa spravil, co aňi tekeho vecej na švece ňebulo!... Tu von pošol na dvor, dze toto vešeľe bulo. Ta vec ho tam šelijake kraľove volaľi dolu s koňa. „Ja ňemožem isc, bo ja veľki litir, ja mam veľku drahu preci sebe. Aľe ked laska od mladeho, jeden pohar vina vipijem!“ Tak vec mladi mu dal pohar vina. Bulo i trecej princeźe o paru dňi vešeľe, aľe vona aňi ňescela isc do teho majstra, žebi jej šati zrobel, bo še ňescela vidac za č'arnokňežňika. Ľem vše plakala. A vec jej ocec preči rozkazal do teho sabola isc a dac sebe jedne šumne šati zrobic, teke jak i šestri maju. Ta jej zrobel ešči raz krajši jak šestri jej maľi. Jak už mala isc na prišahu a obľekla na sebe tote šati, ľem vše plakala a ňescela koňcom isc s č'arnokňežňikom na prišahu. Janko zaš zatresol s kantarom a prišol gu ňemu tatošik a pital še ho: „Co sceš, Janku?“ „Ta teraz tota priceza še vidava, co moja mala bic. Jak to budze?“ „Tvoja budze, ňeboj še!“ Jak už vešeľe stalo, — bul tam i sabolski majster s majstrovu,

Janko tež pošol na jednim šumnim č'arnim koňu. Mal na sebe šumne hadvabne (+ hadbavne) šati. Hodzi tam po dvore a pitaju ho princove, žebi zešol dolu s koňa. „Ja ňehodzen, bo ja veľki litir, a mam veľku drahu pred sebu. Aľe ked laska od mladeho, jeden pohar vina vdzečňe vipijem!“ Ta tu tamte braca jeho kazaľi č'arnokňežňiku, žebi zaňesol Jankovi vina. Ta von ňesol s veľkim strachom toto vino a daval mu. A braca ešči daľej ho popchaľi gu temu koňu, až śe calkom gu koňu dostal... koň kopnul, doraz śe č'arnokňežňik na koľimaź rozľal. Janka zlapaľi doraz a sceľi ho štrofac. „No,“ poda, „ked moj ho koň zabil, veźňem ja totu princezu!“ Tak doraz pristalo cale pokoľeňe... Je veśeľe, i tote tri princezi śedza za stolom i s tamtima jeho bratami dvoma. Pita śe jich vec Janko: „Dze princezom tote šati strihaľi?“ „Ta tu jedeň stari sabol nam šel.“ „Dze je? Ja bi ho rad vidzec.“ Von prišol. „Ta či oňi šiľi tote šati?“ „Ňe, mam tekeho tovariša, co to zrobel.“ „Ta dze je?“ „Doma je!“ „Naj idu po ňeho, ja bi ho rad vidzil.“ I pošol i prišol prez ňeho. Janko: „A poznaľi bi ho?“ „Poznal bi ho.“ Ňepoznal ho. „S kim hutora, to on; ja bul jich tovariš, chtori tote šati zrobel. Ja tote tri princezi viśľebodzel od šarkaňoh. Mojo braca mňe sceľi zo śveta zmarňic, aľe ja tu, a veźňem najmladšu princezu za ženu“... Svojim bratom odpuščil a kraľoval. Stari bočkor novi remeň, až naveki vekom amen.

Z Rozhanoviec.*)

179. §. Bol jeden chudobni čľovek a mal veľo dzeci. Teľo mal dzeci jak na r'ečici dzerki, ešči jedno vecej. Ňemal von co jesc. Jak mu ešči raz žena zľehla, ňemohol sebe jak poradzic. Ňemohol v calim valaľe dostac kresneho occa, aňi kresnu matku. Ta von śe zobral, išol sebe na druhi valal hľedac. Išol prez jedneho ľesa, stretnul ho jeden stari dźadek. Poveda: „Dze ti idzeš čľoveče?“ „Ta idzem sebe, pan ocec, hľedac kresneho occa.“ Dźadek povedzel, že von mu pojdze za kresneho occa. Ten čľovek odpovedzel: „Ta už kresneho occa mam, aľe ešči kresnu matku ňemam.“ Dźadek mu odpovedzel: „Pojdze ci moja žena. Najutre rano priňeś dzecko ku koscelu, ta mi ce budzeme tam čekac.“ Ta už von jich rano

---

*) Rozprávala Anna *Ďabolko*, rodz. *Vardzaľ*, asi 40-ročná, rodom z Rozhanoviec. Zápis v bývaní p. uč. Jozefa N. Fedáka 27. júla r. 1905.

tam čekal s dzeckom. Vecka von jim povedzel: „Už ja vas tu davno čekam, mojo ľube kmotrove!“ Jak dzecko pokersciľi, von jich vźal do sebe a hutori kresni ocec i kresna matka, žebi daco źedľi i vipiľi... Von jim povedzel: „Mojo ľube kmotrove, ňemam vam co dac, aňi odrobinu!“ Voňi mu odpovedzeľi: „Ľubi kmotre, mace, aľe ňescece dac!“ Von: „Ňemam aňi odrobinu.“ Vźal śe chudobni prečik a pošol do komori... Tam mal už jeden chľeb i jednu kantu vina. Jedľi a piľi a všicko vše v calosci bulo. Jak śe rozchodzeľi, tak kmotrove daľi do križma temu dzecku: „Ked budze plakac, ta mu budu zlate perli z oč ľecic, a ked śe budze śm'ejac, ta mu budze zlata ruža z ustoh kvitnuc. O śedzem roki pridze kresna matka, a dzecko veźňe.“ Zatim mal śe dakus dobre ten chudobni čľovek, ta ňechcel už dac svojo dzecko kresnej matki. Vikopal pod stolom dz'eru a tam ho skreł. Prišla kresna matka, kriči na oblak: „Kmotre, kmotre, doma sce?“ Von odpovedzel: „Doma, doma!“ Vona: „Ta či mojo dzecko žije, moja Marijanka?“ Von odpovedzel: „Vera vona už ňežije, vona už umarla!“ Vono skričelo zpopod stola: „Doma som, kresna, doma, ja ňeumarla!“ Kresna prišla, ho vźala zo sebu. A to bula Panna Marija, zakľeta. Vona śe vše koľisala doma v trinastej chiži v ohňovej koľisce. Dala Marijance doma od dvanas chižkoh kľuče, do trinastej žebi aňi ňepopatrela! Dzevče śe bavelo zo zlatim jabłukom. I našlo vono kľuč od trinastej chižki. Vono ju otvorelo: Tam śe Panna Marija koľisala! Tam mu zlate jabłuko do kervi spadlo, bo tam krev bula. Dzivče śe zľeklo, ta chižku zamklo nazad... „Marijanko, co śi vidzela, ked śi do trinastej chižki patrela? Povedz, bo ce z oblaka zrucim, ked ňepoviš, co śi vidzela?“ Vona: „Zrucice me, ňezrucice, ja ňič ňevidzela“... Tak vona ju vźala a zrucela dolu na jednu luku. Hodzel jeden kraľ na poľovačku. Tak von ju našol, i ju vźal za ženu. Ked vona už bula v č'eži od ňeho, kraľ mušel isc do vojni. Jak zľehla, prišla tota kresna matka do ňej: „Marijanko, co śi vidzela, ked śi do trinastej chižki patrela?“ „Ja ňič ňevidzela!“ „Rada vidziš toto dzecko?“ „Rada.“ „Ta ci ho veźňem.“ „Veźňece, ňeveźňece, ta ja ňič ňevidzela!“ Ta jej vźala toto dzecko a jej umazala usta s kervu, jak bi ho Marijanka źedla... Pisaľi kraľovi, že teku ženu ma, co dzeci j'e. Kraľ: „Poručeno Bohu, ked ho źedla; tak Panboh dal, tak muśi bic.“ Na druhi zavod zaś vona bula v č'eži, zaś druhe dzecko jej tak vźala kresna matka. Zaś śe jej pitala: „Marijanko, co śi vidzela, ked śi do trinastej chižki patrela?“ Vona že ňič

ňevidzela... „Ta rada vidziš toto dzecko?“ „Rada.“ „Ta ci ho veźňem, i toto druhe.“ Vona: „Veźňece, ňeveźňece, ja ňič ňevidzela.“ Vźala jej zaś i toto dzecko druhe a jej usta s kervu zaś pomazala a ju zaňemela. I na trecim zavodze zaś zostala v č'eži a kraľ zaś pošol do vojni. Zaś ku ňej prišla kresna matka: „Marijanko, co śi vidzela, ked śi do trinastej chižki patrela?“ Vona povedzela, že ňič ňevidzela. „Rada toto dzecko vidziš?“ „Rada.“ „Ta ci veźňem i toto trece dzecko, ked ňepov'eš.“ Poveda: „Veźňece, ňeveźňece, ja ňič ňevidzela!“ Kraľ śe už na to pohňeval, že už i trece dzecko źedla, tak dal navoźic kopu dreva a dal zapaľic toto drevo. Už ju veźľi, Marijanku, spaľic... Aľe tota jej kresna matka furt kričela: „Pardon! Ňetreba ju rucic do ohňa, pokeľ ja ňedejdzem!“ A kresna matka s tima trojoma dzecma ľecela... Tak jej priňesla šicke trojo dzeci, poveda: „Tu maš, Marijanko, svojo dzeci. Ti mňe viśľebodzila s tim, že śi ňevivolala, co śi vidzela v tej trinastej chizce!“ Ta z kresnej matki spravil śe holubek a odľecela. Marijanka vecka zostala zo svojima dzecma i zo svojim mužom (+ chlopom).

Zo Žiroviec.

180. §. Bol jeden kraľ v śedzemdześatejśedzmej krajiňe.*) Dal zbudovac jednu kasaren, aľe v tej kasarňi ňehodňi buľi vojaci bivac, bo v ňej bivaľi ďabľi... Dal śe jeden husar na report zapisac pred kapitana. Pan kapitan kraľovi meldoval, že jest teki husar, že von za tri noce vižeňe ďabloch z kasarňi, že budu tak vojaci bivac tam jak indzej... Husar pital sebe od kraľa jeden korec orechoch a jeden korec olovenich kuľkoch. Aji pital sebe, keľo treba, vitrioleju. Aji pital sebe vina, keľo mu potrebno, i cigarovi. Kraľ mu šicko dal. Prišol v'eč'ar ďabol, pital śe husara: „Co ti tu chceš?“ Husar: „Ňič, ňič, bratu, ľem podz do chiži, podz, budzeme śe kartac i pic vino!“ Dal ďabloj vitrioleju mesto vina. Ďabol mu povedal, jak vipil: „Co to za škrentni napoj?“ Husar ňepovedzel aňi slova, aľe vipil pohar vina. Potim ďabloj dal kuľku zakuśic a sam kusal orechi. Ďabol mu poveda: „Ta jeke ti zubi maš, že ti rozkuśiš kuľki a ja ňehodzen?“ Husar ňič, ľem na ňeho poveda: „Podz śe kartac!“ Jak śe pokartovaľi, dal zaś ďablovi vitrioleju a sam vipil

*) Túto i nasledujúcu prípoviedku rozprával Juro *Vavra*, 61-ročný, luterán, rodom zo Žiroviec. Zápis v Žirovciach v bývaní Jána Mitriša 30. júla r. 1905.

vina. Zaś kusal ďabol kuľki a husar orechi. — Išče raz śe hraľi na karti; i na treci zavod. Zaś ďabol vipil pohar vitrioleju a husar pohar vina. Jak vipil ďabol tot treci pohar, ta śe rozľal na koľimaź. Ta už jednu noc husar prebol. Rano prišla ho patric patroľ, že či žije? Pitaľi śe ho, ked ho našľi živoho, že či ma šitkoho dosc? Von povedzel: „Mam dosc šitkoho, ňetreba mi ňič.“ Prišol v'eč'ar druhi ďabol, pital śe husara: „Co ti tu chceš?“ „Ňič, ňič,“ poveda, „ľem pridz do chiži, budzeme śe bavic na karti.“ Jek śe baveľi na karti, dal ďablovi husar pohar vitrioleju a sam vipil pohar vina. Dal ďablovi kuľku a sam zakuśel orech. „Co to za škrentni napoj?“ Husar ho volal zaś na karti hrac. Hraľi, dokeľ maľi dzeku. Zaś husar dal ďablovi vitrioleju a sam vipil pohar vina. Dal ďablovi zakuśic kuľku, a von sam kusal orechi. Ta ďabol povedzel: „Jeke ti maš zubi?“ Ďabol vipil treci pohar vitrioleju, ta śe rozľal na koľimaź. Prišla rano patroľ gu husaroj, že či žije? Pitala śe ho zaś, či ma dosc šitkoho? „Mam dosc, aľe od ośv'ecenoho kraľa pitam štangu železnu.“ Daľi mu štangu. Prišol už treci v'eč'er. Prišol gu ňomu treci ďabol. Pital śe ho ďabol: „Co ti tu robiš?“ Tot ďabol ňechcel už aňi karti hrac s husarom, aňi pic ňič. Ďabol povedal ľem to: „Toho budze kasaren, chto prebije prez mura dzeru zo štangu“... Husar na ďabla: „Ti prebijaj dzeru perši!“ Ta ďabol prebijal. Husar vidzel, že už ňeveľo treba prebijac, ta na ďabla: „Idz ti vonka a budzeš sluchac, či išče daľeko treba rubac zo štangu.“ Ta ďabol višol a sluchal pri mure. Husar prebil dzeru a povedzel: „Daj, bratu, ruku, budzeme merac, jeki mur hrubi?“ Dal mu ďabol ruku prez mura, ta husar ďabloj zo železnim kľinom ruku zakľinoval. Prišla rano patroľ. Ďabol viśi za ruku dolo' murom. Patroľ pošla heť gu panoj čisaroj, že husar ďabla ulapil. Pan čisar to aňi ňeveril, dokeľ sam ňeuvidzel. Obecal mu svoju princezu za ženu. Ďabol tak povedzel husaroj: „Puš' me ztadzik, ňigda tu vecej ďabol žaden ňepridze“... A ňigda do tej kasarňi už ďabľi žadne ňeprišľi.

181. §. Bol jeden pan s paňu a maľi jednoho sina a tot sin umer. Išol jeden čľovek hore mestom poskakujuci a to bol teki klamar. Zavolala ho paňi do chiži, ta śe ho pitala, že co von tak poskakuje?“ „Ta ja z ňeba spad, ta biźmi zaś tam chcel viskočic!“ Paňi śe ho opitala, že či jej sina ňevidzel na tamtim śvece i že jak mu tam? „Barz mu tam dobre, v kanceľarňi piše, aľe śe stara, bo bal budze a ňema šati šumne, aňi peňeźi.“ Ta śe ho paňi opi-

tala, že keľo bi mu bulo treba peňeźi na bal? Von: „Das tristo zlati śe mu prida.“ Paňi mu jich dala. Prišol pan domoŭ, panoj śe chvaľela, že jednomu čľoveku dala tristo zlati pre sina na bal do ňeba ... Pan poveda na lovasa: „Chtori koň najľepši zna b'ehac, toho mi ośedlaj!“ Pan śednul na koňa, dohoňil klamara u jednoho ľeśika, aľe klamarov chlapec pošol už napredok s vozom. Tot klamar mal kalap položeni na drahu a trimal ho s ruku pricisnuti ... Pital śe ho pan: „Co ti tu robiš?“ „Ja tu zlatoho vtaka trimam!“ Pan poveda na klamara: „Čuješ, ňevidzel śi tu jednoho isc na voźiku?“ Klamar: „Ba jak ňe?“ „Ta dam ci toho koňa, žebi śi ho ulapil, a ja budzem trimac tvoj kalap.“ Klamar na koňu pošol, — ta śe ňevracel. Jak śe pan ňemoh klamara dočekac, dzvihnul kalap, ňemal pod ňim ňič ... Zahrešil a povedzel: „Ta ti bul vlastni klamar!“ Pridze domoŭ gu paňej a śe skarži: „Oklamal tebe,... aji mňe oklamal!“

182. §. Buľi dvojo ľudze, maľi dvojo dzeci: Janičku i Haňičku.*) Ta tak śe mac dohvarjala z occom: „Mužu moj, mohľi bi źme toho chlapca zarezac.“ A muž: „Ženo, ked źme ho doteraz chovaľi, ta už mu dajme pokoj!“ Muž pošol rano na poľo kośic a žena zostala s dzecmi doma. Ta vona gu ňim hutorela: „Dzeci mojo, idzce na drevo a chtore skorej pridzece, dostaňece s maslom chľeba.“ Tak chlapčik skoro dreva nabral, aľe dzevče chcelo vecej nabrac, ta śe dłužej zabavelo. Jak prišol Jaňičko, ta povedzela mac: „Idz do suśeka, veź sebe masla, pomaž sebe chľeba.“ Jak chlapček śe schiľel do suśeka ta matka vźala topor, odrubala chlapcu hlavu. Jak mu ju odrubala, ta už na obed navarela z chlapca poľeŭku. Jak už bol obed, ta hutori mac: „Haňičko, veź occoj, a odňeś mu ob'ed.“ Jak vona mu odňesla tot ob'ed, ta ocec śe pital: „Dze Jaňičko?“ bo von už merkoval, že ho mac zarubala, ta že z Jaňički navarela poľeŭku. Ocec už ňemoh aňi jesc, barz bol zastarani. Jak von poľeŭku ź'ed, vecka m'esko jed a kostki odrucoval. Dz'evčatko, jak vidzelo, dze on kostki odrucoval, ta do fartušku kostki posberalo. Jak išlo domo', tak pod jednoho kračka sebe kostki posadzelo. I vera z tich kostkoch jeden barz pekni vtak viros'. Tak tot vtačok višol napoledňe na chižu gu kominu i začal sebe rozkošňe śpivac.

*) Túto i nasledujúcu prípoviedku rozprávala Anna *Plichta*, dievča ruskej viery, rodom zo Žiroviec. Zápis v Žirovciach u Jána Mitriša 30. júla r. 1905.

Tak sebe śpival: „Mac me zarezala a ocec me ź'ed, Haňička, śestrička kostki ze mňe pod kračka zasadzela, a ja virozumni vtak, śpivam sebe tak!" Tam išol jeden teki chudobni čľovek, co voźil po valaloch galunki i na sukňe. Tak von zašol do tekej hľibokej jami, co ňemoh aňi rušic. Tot vtačok mu tak hutorel: „Čľoveče! Ja ci spomožem v tvojim suženu, ja ci vimentujem tot voz z jami (+ dolini), ked mi daš toto, co ja budzem žadac!" Tot čľovek mu tak hutorel: „Dam ci vtačku co žadaš, ľem me vimentuj!" Ta vtačok žadal na jednu sukeň i tam dajeku pantľičku, i tri refi na jopku. Vtačok začal zaś śpivac na komiňe: „Mac me zarezala, ocec me ź'ed, Haňička śestrička zo mňa kostki pod kračka zasadzela a ja virozumni vtak śpivam sebe tak!" Haňička to čula, pošla pod śtrechu a patrela na toho vtaka. Vtak jej spuščel toto, co jej vipital, od toho čľoveka. Jak vona to vźala, pošla z radoscu gu ocovi do chiži. Išol druhi voz, co vez čapki i gubaňe. Tot voz do istej tej jami zašol, co i tamtot. Tot vtačok sebe śpival na chiži a tak povedzel tomu čľoveku: „Čľoveče, ja i tebe vimentujem z tej jami, ked mi daš, co budzem žadac." Tot čľovek tak povedzel: „Dam ci vtačku, co žadaš, ľem me vimentuj z tej jami!" Tak von pital jednu čapku i jednu gubaňu. Ta sebe zaś začal rozkošňe na tej chiži śpivac a Haňička otcoj tak povedala: „Apo, idzce von, ked mňe ten vtačok dačim obdaroval, ta i vas može obdaruje." Ocec pošol pod śtrechu a tot vtačok s tej śtrechi spuščel čapku i gubaňu. Ocec pošol gu žeňe z radoscu, že i jeho vtačok už obdaroval. Jak ocec darunok dostal od vtačka, zaś tam išol voz, už treci. Ta pitňe do tej jami zašol, co i tamtot. Mal na voźe č'eške kameňe. Ňemoh z tej jami śe vimentovac. Tot vtačok zaś i jemu povedal: „Čľoveče, ja ce vimentujem z tej jami, ked mi daš, co ja budzem žadac." „Ja ci dam vtačku co požadaš, ľem me vimentuj." Vtačok žadal najč'ežši kameň, co bol na voźe. Vtačok vźal kameň a zaś z ňim ľecel na totu śtrechu a zaś sebe začal śpivac: „Mac me zarezala, ocec me ź'ed, Haňička śestrička zo mňe kostki pod kračka zasadzela a ja virozumni vtak, śpivam sebe tak!" Muž na ženu hutorel: „Ženo, ked nas už dvojo ten vtačok obdaroval, ta može, že i tebe obdaruje"... Žena pošla, stanula pod śtrechu, tak tot vtačok zrucel jej tot kameň na hlavu, co ztamadz s mesca ňigda ňestanula. Tot vtačok śe vec stras na tekeho pitneho chlapca jak i predtem bol. I doteraz žiju, ked neumarľi. Išol dźad od Rosąnovec — mojej pripovedce koňec.

183. §. Buľi dvome braca. Jeden bol chudobni a druhi bol barz veľki bohač. Tot chudobni ňemal vecej pri svojej duši jak jednu kravičku. Tak už vidzel, že ňema co ź'esc zo svojima dzecmi i zo svoju ženu, tak hutorel na ženu: „Ženo, už muśim s totu kravičku isc na jormak, bo už ňemame co ź'esc i mi ňehodňi bic daľej o hladze.“ Tak žena mu vimetla ostatňu mučku z bački a upekla mu na drahu jeden vakarovik. Von vźal i sebe i kravce tam co mal a išol na jormak i s bratom bohatim. Pokeľ do jormaku dešol, ta i svojo co mal ź'ed i kravka mu šitko źedla. I stalo śe, že on kravku na jormaku ňepredal. Barz śe staral, jak von domo' dejdze o hladze i co budze s dzecmi jesc, kedz už ňema ňičoho ňič? Barz bol lačni, co už ňemoh od hladu vitrimac. Kravce, co tam dzejeke kočiše karmeľi, posberal po draźe, ta jej dal, a sam už ňemaľ co ź'es'. Ta hutorel na brata: „Bratu, pre Boha ce pitam, daj mi hoľem na raz do ust.“ A brat mu tak povedal: „Dam ci, ked daš sebe jedno oko vidłubac. Dam ci falat opreska i porciju paľenki.“ Chudobni čľovek tak povedal: „Bratu, už teraz mi ňehodzen vižic na śvece, co vidzim, a jak śi dam vidłubac oko, ta už zahiňem i zo svojima dzecmi“... Jak ho raz hlad dop'el, dal sebe oko vidłubac. Tak mu brat dal toho opreska i porciju paľenki. Prekuśel a išol s Bohom daľej. Pridu do druhej karčmi, zaś tak barz śe vilačňel, ta zaś sebe pital od brata... „Dam ci bratu, i teraz, ked daš sebe i druhe oko vidłubac.“ „Jak už dam i druhe, ta ja ňehodzen aňi gu svojim dzecom dejsc; daj mi jesc teraz a oči až doma vidłubeš, bo išče aňi totu ostatňu kraŭku mi ňebudze mac chto povesc.“ „Vera bratu ja ci tu jesc ňedam, ked ňedaš sebe i druhe oko vidłubac. Ja i tebe odvedzem domoŭ i kraŭku ci.“ Jak už ňemoh daľej hladu vitrimac, tak dal sebe i druhe oko vidłubac. Už ňemal aňi jedno. Co mu brat tam dal, ta źed i kraŭce mu daco rucel... Išľi daľej. Jak išľi, ta prišľi do jednoho barz veľikoho ľesa. Jak prišľi nastred ľesa, tam pitňe utrafeľi pod šibeň. Bohati brat hutori na chudobnoho: „Bratu, ostaň ti tu, ja idzem daľej na stranu, ta do tebe pridzem doraz.“ Jak von ho tam ochabel, po ňeho ňigda vecej ňeprišol. Vźal śe i s kravku, ta pošol domu. Dzeci jak śe doznaľi, že brat ocoŭ už tu, pošľi śe pitac, že či ňeidu i jich ocec. Tot bohati brat jim tak hutorel: „Ja vašoho occa na jormaku ňevidzel, ani ja śe z ňim ňezešol.“ Tak plakaľi dzeci i s maceru; už ňemohľi od hladu aňi vitrimac.

Jak tot chudobni zostal pod šibeňu, ta Panboh zoslal z ňeba tekich troch vtačkoch, co mu hutoreľi: „Idz, čľoveče, na koľenoch dajak, smikajuci, ta na jednej łuce najdześ jednu studzeňku, pri tej studzeňce jest teka trava, co ked s totu vodu oči vimiješ, a s travu śe pouceraš, ta doraz prepatriš“... Von pošol jak mu tote vtački hutoreľi, ľem išol... ta dešol gu tej studzeňce. Jak s vodu oči sebe počapkal a s travu śe pouciral, doraz prepatrel! Ta barz śe zradoval, ľem śe zarmucoval, že jak pojdze gu svojim dzecom, ked ňema aňi kraŭki aňi ňičoho pri svojej duši? Ta co budze s dzecmi jesc? Priľeceľi tote tromi vtaki zaś gu ňomu, ta tak mu hutoreľi: „Chudobni čľoveče, už me ci jednu poradu daľi, ti śi prepatrel na oči! Teraz ci dame druhu poradu, že budzeš mac i co jesc s dzecmi!“ Daľej hutoreľi: „V jednim valaľe voda skapala, vodi ňet ňič, idz prez toho ľesa, trefiš na jednu łuku, tam najdzeš jednu studňu a na ňej veľki kameň privaľeni... Ti ho ňeodkuľaj, aľe idz perši do valala do karčmi. Tam povedz ľudzom, že tak i tak... ti jim vodu puščiš, ked ci dobre zaplaca.“ Tak śe stalo. Ľudze mu veľo peňeźi obecaľi, ľem naj jim vodu pušči... Von pošol na totu łuku, odkuľal ten kameň, už maľi ľudze dosc vodi. Pošol nazad do valala, ta teľo mu dukatoch złatich daľi, co ľedvo jich poňes domo' Jak prišol gu svojim dzecom, barz śe zradovaľi. I plakaľi, že dze bol teľo. Von jim šicko porozpovedal, že jak śe z ňim vodzelo, že mu brat oči vidłubal... Rano jim kazal, žebi pošľi do brata mu po korec, co pomeraju peňeźi. Aľe jim tak povedzel, žebi ňepovedzeľi, že naco jim tot korec. Dzeci pošľi. Pital śe jich bačik, že co budu s tim korcom merac, že aňi pšeňici ňemaju ani ňič, ta naco jim tot korec? Dzeci s korcom prišľi domo', ta pomeraľi tote peňeźi, aľe dześka na obručku śe uľepel jeden dukat. Jak poňeśľi korec, ta bačik patrel, že co z ňim meraľi, či śe dagdze daco ňezapchalo?... Ta jak obracel korec naspak, ta našol tam jeden dukat zlati, doraz popchnul do brata chudobneho, že zkadzi vźal tote peňeźi? Tot brat chudobni mu tak povedzel: „Bratu, daj sebe tak oči vidłubac jak i ja, ta i ti teľo peňeźi priňeśeš!“ Bohati brat tak hutorel: „Ta vidłub mňe oči, bratu, a povedz me tam na toto mesco, dze ja ce tedi ochab'il!“ „Ja ci to vdzečňe tež zrobim.“ Tak vidłubal mu oči a poved ho tam pod totu šibeň. Jak ho tam ochab'el, tam zostal. I tam je i doteraz, keď ňeumar.

b) Osnovy východnoslovenského nárečia pomiešaného.

α) Podrečie zemplínsko-ungské.

Zemplínska stolica.

Z Trebišova.*)

184. §. Dakedi vojaci službi po dvanac roki, ta šicko i dobre i podłe znaľi. Buł jeden vojak, — Jančo mu bulo meno, — co figľi robił. Ta raz zrobił taki figeľ... Kačmar mu hutori: „Janču, ja mam tri vepri a mam dobrich psoŭ, ked voňi mi toti vepri viňu z moho dvora od tich psoŭ, ta ja jim toti vepri podarujem!“ Vun vec tak zrobił: Vźał sebe pajtašoŭ a oňi naľaľi piva pre tich veproŭ do valova, a ruciľi dnu kołač, žebi śe ulapiľi jesc a pic. Jak buľi už veprove spiti, ta jich toti pajtaši poobľikaľi do vojenskich šat i tak jich vojaci povivodzaľi ztamadz jak pijanich vojakoŭ. A jeden vojak zabavjał psoŭ. Vec jich povedľi do truparňi pri kasarňi, ta tam jich do por'adku priňeśľi, zobľekľi jich a daľi pod plachtu, že to mertve cełe. Rano prišoł kačmar, ta hľeda veproŭ, veproŭ ňit. Pošoł do kasarňi, bo vedzeł, že tam muśa buc... Ta mu kapitan dozvoľił hľedac. Šadzi hľedał, aľe ňenašoł. Buł i v totej chiži, u truparňi, dze buľi veprove pod plachtu prikriti, tak vipatraľi jak mertve cełe, aj štiri śvički pri ňich horeľi. Miśľeł, že to vojaci mertvi, i kľeknuł na koľena i pomodľił śe, jak običaj pri umartich...

Tak śe vun pomodľił pri svojich veproch ukradzenich. Ta vojak vihral zastaŭku.

Zo Sečoviec.**)

185. §. Ddze buł tam buł, buł jeden skľepar i skľeparka, maľi voňi jedno dziŭče, co mu bulo meno Ľenorka. A barz bohate ľudze buľi. Tak voňi toto dziŭče do školi davaľi. Vono take głupe bulo jak huska, aľe dze śe vźał tam śe vźał jeden pastir u tim mesce. A vun mał jednoho chlapca, co mu bulo meno Jančo. Dał ho do

---

*) Rozprával Michal *Ďurišin*, 64-ročný, gréko-katolík, rodom z Trebišova. Zápis v Trebišove v not. kancellárii 17. okt. r. 1904.

**) Rozprával Ján *Benedek*, kalvín, rodom zo Sečoviec. Zápis v Sečovciach v hostínci Jámbora 16. okt. r. 1904.

školi a tot chlapec tak še fajňe učil, co o dva roki už barz fajňe druhi dzeci vun učil, ta i totu Ľenorku. Tak jeden čas prišla vona domu na obid. Apo i mama še jej pita: „Ľenorko, či ti už znaš daco?“ „Apo, ja už znam daco!“ „Ta, chto ce naučil?“ „Ta pastiroů Jančo.“ „Vun ce uči?“ „Hej!“ „No, ta znaš co, veź cukru do papira a daj mu... A tak mu povidz, že bi ci ukazoval šicko, co vun zna.“ Tak dziůče nabralo zos skľepu do papira cukru, pošlo do školi a ponuklo cukru pastirovomu Jančoj. Vun cuker vźal a tak išče ľepši ju učil. Dziůče prišlo iz radoscu domu: „Apa, mama, jak ja mu cuker dala, tak vun mňe išče ľepši učil.“ „No tak mu povidz, že bi taki dobri bul a prišol na več'ar do nas i s tobu jak vijdzece zo školi.“ Ľenorka pastirovomu Jančoj to povedzela; vun še zradoval. Tak dumal, že joho tam na cuker volaju. Tot pan skľepar i paňi skľeparka dobre ho opatreľi. A vun — barz plani šatki mal na sebe. Ta pan skľepar pomerjal ho, jaki je veľki a jaki hrubi aji jaki čižemki mu trebalo a tak mu povedzel: „Idz, Janču, domu, ja tebe najutre taki šati dam ušic, co vecej chlapci taki mac ňebudu jak tvojo.“ Chlapec z radoscu prišol domu, ta hutori occoj svojomu: „Apo, kebi sce znaľi, dze ja bul?“ „Ta dze sinu?“ „No, apo, ta u toho bohatoho skľepara, co ma toti šejsc skľepi.“ „Ta co ši tam robil?“ „Ta ma vun jedno dziůče, Ľenorku, ta to taka glupa bula jak huš a tak ja še ulapil gu ňej, ta mi jej daskeľo raz učil: „Paľe, Ľenorko, vidziš, to *a*, to *u*, to *k*, vidziš, dobre še pripať na tote ľiteri“ ... a tak dziůče še daco naučilo. Jej ocec mi dal za to ušic šatki“ ... Jančo učil Ľenorku vše. Vona raz prišla do domu zo školi, ta poveda: „Aťuš, naj ľem pridu, co ja jim ukažem!“ Vźala krejdu, napisala *a* a pitala še: „Aťuš, či voňi to poznaju, co ja napisala?“ Tot pan skľepar patri, ta še zradoval: „Chvalabohu! Ta i vecej daco znaš?“ „Ó, hej!“ Źala, zaš napisala *a u e o* a tot pan skľepar z radoscu pošol na oblačok, zaklopkal na svoju paňu: „Podz ľem podz, paľe pa, chvalabohu veľku radosc mam, paľe naša Ľenorka už zna daskeľo ľiteri napisac!“ Tota skľeparka tak še zradovala co z radosci už ňeznala aňi co robic. „Ta,“ poveda, „či už toti šati tomu pastirovomu Jančoj hotovi? Ked su hotovi, ta jich zaplac a daj mu jich, naj ju išček ľepši uči.“ Skľepar poveda: „Ja išče ňeznam, či su hotovi či ňe, aľe pošľem ta do toho sabola, že bi jich virichtoval.“ A tak paňi poveda: „A narano jak budze isc Ľenorka do školi; ta mu pošľi das paru grajcari, že bi še zradoval, ta sebe kupi šumnu téku i šumni kalamar aji pirko

farbene, ta budze mac łepšu dzeku gu našej Łenorkoj." Skłepar vźał daskeło grajcari, ta dziůčecu do ruki dał: „To daš pastirovomu Jančoj, že bi ce łepši učił, aji daj mu kołačka, tu maš jeden falatok pre sebe a druhi pre ňoho. Ta tedik budze mac dobre śerco gu tebe." Dziůče toti grajcari Jančoj dała, aji falatok kołačka. Tak von s vełku radojscu už i rachunki jej počał ukazovac. Toto dziůče tak sebe do hłavi brało, jak bi mu sam Panboch nakazał, a tak prišło raz do domu iz veľiku radoscu: „Apo, co koštuje tota ladička kaveju?" „Ta co chceš?" „Ta, apo, ja bi chcela jim porachovac, keło budze funt kaveju koštovác?" „Ta ti to už znaš? Ta tota ladička mňe koštuje dvasto zlati"... „Ta keło funti važi?" Ta to śidzem dześac funti važi. A tak dziůče dorazučka virachovało: „Apo, ta — po teło jich funt koštuje!" Tot pan skłepar łem śe začudovał: „Bože, ta co śe s tobu stało, že ti taka głupa buła a teraz už znaš daco. Tak vun pošoł do školi gu panoj rechtoroj. Ta poveda: „Pan rechtor! Co śe stało iz mojim dziůčecom. Štiri roki do školi chodziło, a vono ňič ňeznało, — až teraz?" „Nó, ja jim povim. Jest u škołe pastiroů chlapec Jančo. Ja už veło roki dzeci učim, ňigdam takoho chlapca ňemał jak tot. Co mu ukažem a napišem, to pitňe tak — jak bi ja — zrobi; to čudna vec. Ja jim povim: Ja už dzeci mało i učim, łem tot pastiroů Jančo jich šicki uči, ja barz śe radujem u tim chlapcu, Boh zna, co z toho chlapca budze jak pridze do svojich rokoch"... A tak skłepar łem słuhał. No prišoł domu, ta poveda svojej paňej: „Pałe, nam treba chlapca učňa, znaš ti co, veźmemi toho pastirovoho Janča, pałe, šak už mi mu i šatki kupił. Ta najbi buł tu u skłepe. Ta i dziůče budze učic, bo rechtor tak povedał, že vun dzeci ňeuči, łem pastiroů Jančo, — ta naj ju uči doma. A tak skłepar dał pastira zavolac do sebe a tak mu hutoreł: „Muj łubi pastiru, mace vi vecej dzeci jak toho jednoho Janča?" „Ó, hej, pan urodzeni, šak išče doma śidzem, štiri chlapci a tri dziůčata, co mi pomahaju statki pajsc, ta čom śe pitaju?" „Ta ja vam povim: „Muj łubi, ja toho vašeho chlapca chcem vźac do skłepu, bo čujem, že je mudri chlapec, ta ja iz ňoho fajnoho človeka zrobim." Pastir śe zradovał, ta skłeparoj tak povedał: „Chvalabohu, ta naj sebe ho veźmu, šak ja znam, že jomu tu łepši budze jak doma,... aji dakus inšaki čłovek ź ňoho budze." Pošoł pastir domu a tak poveda svojej žeňe: „Łuba ženo, co ja ci povim, novinu, naco me tot skłepar volał gu sebe?" „Ta naco?" „Znaš ti co? Vun našoho Janča bere do skłepu, budze śe učic za skłepara aji

joho dziūče budze učic.“ Pastirka poveda: „Ta naj idze, šak ľem dakus inšaki čľovek budze jak mi teraz.“ A tak vźał pastir chlapca i povid ho do pana skľepara: „No, ta ked ňefigľuju, ta tu je! Ta naj śe bači, naj sebe ho odo mňe odberu!“ Skľepar išček pastira daščim tam i obdarovał a tak mu povedał: „Budzce vi pastiru na pokoju, vašo dzecko budze ščeśľive, ja ho postavim za čľoveka!“ Tak pastir pošoł, a chlapec Jančo ostał. Mama poveda: „Ľenorko, paľe už pastiroū Jančo u nas u skľepe!“ „Ta co tu budze robic?“ „Ta śe budze za skľepara učic.“ Dziūče śe zradovało: „Jajaj, mama, šak ja ho tak ľubim jak tebe.“ Skľeparka pobehła gu svojomu panoj ta poveda: „Kebi śi buł vidzeł, jak śe našo dziūče zradovało tomu Jančoj, že voňi śe budu vjedno učic!“ „Chlapec barz mudri, znaš co, ja mu už ukazał svojo rachunki, ta punkt tak virachovał jak ja.“

Co aľe śe stalo? Chlapec a dziūče vjedno rośľi. Jak rośľi tak rośľi, a strašňe śe ľubiľi. Raz śe bočkaľi, a mama prik skľiňanich dzveri šicko vidzeła, a tak vona pošła gu svojomu panoj: „Ti, znaš ti co? Veľke neščesce śe s tobu i zo mnu staňe. Mi budzeme u veľkej haňbe!“ „Ta čom?“ „Paľe, tot žobrak, pastiroū Jančo, našo dziūče bočkał, i vona joho, dobre śe ňedojedza... Ja to ňeengedujem. Takoho žobraka dzecko žebi mojo dziūče za ženu vźało, — to ja ňescem vidzec aňi čuc!“ A skľepar tak poveda: „Šak ja šicko vidzim jak voňi śe radzi maju toti dvojo dzeci, ja śe za to barz radujem, šak tot chlapec už mudrejši jak ja, budz na pokoju, dał bi Panboch, že bi śe pobraľi! Vtedi ja bi śe radovał.“ Aľe skľeparka zjojčeła, tak jak ked bi do ňej perun uderił: „Jajjaj, doraz umrem,... choč me ňič ňeboľi.“ Tedi skľepar tak poveda: „Ta co z ňim mam zrobic?“ „Ta znaš co, idz na poľo na vadasku a veź ho zo sobu a zaśtreľ ho tak jak psa a ochab ho u kenderici!“ A tak raz skľepar na ňoho poveda: „Janču, pojdzeš ti zo mnu na vadasku?“ „Pojdzem, ked me rača vźac zo sobu,“ a s veľku radoscu hlapec śe obľikał. Išče i panoj skľeparoj pušku kam-skorej očiscił. „No, pan urodzeni, ja už hotovi!“ Skľepar tak poveda: „Čekaj kus!“ Nabrał preveľo-veľo peňeźi gu sebe a tak śe zobraľi obidvomi. Ta išľi na poľo. Jak prišľi na jeden šaňec, ta sebe pośidaľi, ta tak poveda skľepar: „Janču, povidz mi teraz po vlasnej praūdze, či ti moju Ľenorku ľubiš, či ňe?“ Chlapec tak poveda: „Jaj, pan urodzeni, tak ju ľubim jak samoho Boha!“ Tedi skľepar zaplakał, slizi mu kapkaľi od veľkoho žaľu... Chlapec patri: „Co jim, paňe, že voňi

tak horko plaču, šak ja ňemušim u ňich buc, ked še me haňbja a jich dziňčatko ja ňemušim ľubic, ked še me boja, že ja chudobni; najdzem sebe taku, jaku mi Boh obecał!“ Skľepar chlapcu to povedzeł: „Ti tu maš život položic, bo moja paňi ňehodna na tebe patrec, že ti našo dziňče Ľenorku ľubiš.“ „Isce ju ľubim, to jim povim.“ „No tu maš tišice, a tišice a merkuj na sebe! Tu maš totu kartku, atress; to za Červenim morjom toto mesto, dze ti maš tot atress. S Bohom idz, a mi piš... Znaš, chto ja, jak ja, co ja, ta mi nazad piš o šickim; pozdravujem toho pana skľepara, dze ti pridzeš s tim atresom.“ No dobre, chlapec ruku panoj pobočkał, kľeknuł a mu šumňe podzekovał; zobrał še i pošoł. Skľepar prišoł domu, pribehňe dziňče Ľenorka: „Apo, ta dze Jančo, a či zaštreľił daco?“ Panoj še slizi skruciľi a dziňče, ked to vidzeło, počało plakac tiž. Pobehła gu mamoj: „Mama, ja še pitała api, dze Jančo, ta apa ňehutori ňič, ľem tak mu slizi kapkaju co i ja še rozplakała.“ Paňi už dumała sebe: „Aha, ta už ho ňit!“ Ta poveda: „Ľenorko, budz na pokoju, chlapec Jančo pošoł na vakaciu do domu, zato ho apa tak šumňe obľik i pušku mu dał, žebi chodził po poľu za kraňmi štriľajuci, — bo joho ocec taki žobrak, co ľem valalski kravi paše.“ Prišła paňi gu panoj: „Ta jak tam?“ „Ta co ši chcela, ta už mi skoňčił.“ „Chvalabohu. Ta už budzem zdrava!“ Pošła, špivała, hvizdała, z veľkej radosci i sivar sebe zakuriła.

Dobre, co še stało? Jančo za Červenim morjom fajňe še spravovał, aľe už joho roki prišľi a tak jomu prišlo na rozum, že jomu še oženic treba. A tak vun pisał tomu panoj skľeparoj pismo na recepisse. Pan dostał, veľku radosc mał, aľe Jančo i Ľenorkoj pisał... Mama od briftragera Ľeňorkovo pismo odobrała a počitała a tak vona pismo spaľiła... Ľeňorka za šidzem roki ňigda jedno pismo od Janča ňedostała. Dumała, že Boh zna, dze še podzeł. Dojsc vona každi dzeň za ňim plakała, aľe ked ňeznała, že dze je?

Co še stało? Prišoł jeden generaľ, mladi pekni chlap, a Ľenorku spitał za ženu. No už Ľeňorka spitana! Co aľe še stało? Jančoj za Červenim morjom še prišniło, že joho ľubi ocec na šmerteľnej posceľi ľeži, ta vun dotľa ňeskona pokeľ svoho Janča ňeuvidzi. Jančo rano vstaňe a ruki svomu panoj bočka: „Paňe muj ľubi, kebi oňi znaľi, co mňe še tej noci šňiło... že muj ocec dotľa ňeskona, pokeľ mňe ňeuvidzi!“ „No, ta znaš co, porichtuj sebe tarišňu na drahu a ja ci dam das paru tišice na drahu... i tak s Bohom pojdzeš.“ Dobre. Jančo peňeži nabrał, prišoł do toho mesta dze

ten pan bival, co Ľenorku mał. Pošoł do traktirňi a tak śe pitał traktirňika: „Paňe, co tu jest za novina?" Poveda: „Barz veľka novina tu, paňe; najutre preveľke a veľke veśeľe budze, bo jeden generaľ tu jednoho skľepara kisasonku bere za ženu, co jej meno Ľenorka. Jančo sebe podumał: „Hohohó, šak to tota, co ja ju dakedik u škoľe učił, ach, Bože muj, engeduj mi ju, šak vona mňe tak śľubovała, že vona radňej śmerc podstupi a krem mňe śe ňeodda, Bože muj, Bože muj, co ja mam robic? Pan traktirňik, naj taki dobri budu, naj mi pošľu tu jednu staru ženu." „Dobre, to jich budze peňeźi koštovac!" „Dobre, ja jej zaplacim." Tak Jančo pitał falatok papiru, napisał svojo meno a tak dal tej starej žeňe do ruki: „Ninko moja ľuba, pre Boha ja vas pitam,... totu kartočku,... ochpajce śe gu tej mladej,... a dajce jej do ruki, a tu mace sto złati, aľe to zrobce na vašo sumeňe"... Baba bohabojna buła a tak śe ochpała na śiłu, choč ju jak ňechceľi tam puščic, a kartočku do ruki mladej ochpala, ked ju obľikaľi... Mladu dvanac frajcimirki obľikaľi. Mlada totu kartočku do pazuchi puščiła. Dobre. Pošľi do koscela i s panom generaľom. Priśahľi. „Chvalabohu!" mamka śe raduje, jak ju pan generaľ pobočkał a pozvał paňi matku. Jančo u traktirňi horko plakał: „Bože muj, ta vona o mňe zabuła aľebo tota stara žena kartočku jej ňedała!" Dobre. Jak prišľi iz koscela, — jak ju dvanac obľikaľi, tak ju dvanac zobľikaľi, — tedi jej iz pazuchi kartka vipadła. Počitała, ľem śe stresła, umarła. Co robic? Veľke paňstvo povolane, hojscina virichtovana, — aľe už smutok a veľki žaľ. Co zrobiľi? Umarte cełe do koscela poňeśľi. Veľka hutka (+ chir) pošła po tim mesce, že tota, co teraz s panom generaľom priśahała, — už umarła. Jančo u traktirňi gu Bohu zdichnuł: „Bože muj, až teraz uznam, že chto priśahu połame, ta ho Panboh najdze. Vona mi śľubovała, teraz muj chir' uvidzeła i počitała, tak ju Panboch na druhi švet odobrał! Poručenu Bohu, idzem ja śe pomodľic za jej dušičku do koscela." Buł tam, v traktirňi, jeden cudzi vandrovňik, povedzeł mu Jančo: „Pajtaš, ti ňemaš peňeźi"... „Vera ňe, a ti maš?" „Ja mam dojsc. Znaš co? Podz ti zo mnu do koscela, choľem uvidziš totu umartu Ľenorku, co ja ju dakedik u škoľe učił, aji ľuboval. Vona mi śľubiła, že vona śe ňigda za druhoho ňeodda, a teraz priśahła s generaľom. Ta preto umarła! — Jak Boch da, tak budze. Podz, pajtaš, zo mnu; budzeme śe Bohu modľic, ozda Boh mi pomože, že iśček obžije a budze moja žena"... a tak pošľi do koscela. Tak śe Jančo Bohu modľił ščiro,

že dobre toti muri ňepopukaľi... Dze še vźał, tam še vźał jeden veľki had. Zpod kameňa u kosceľe višoł a tak gu Jančoj bežeł še metajuci... Jančo še bał, aľe od hada uceknuc ňemuch, bo koscel zamknuti buł. Iz piska ochpał Jančoj do ruki jednu ľitorosc, tak Jančo poveda: „Co mi Boch posłał jaku kvitku, taku ja tebe Ľenorko dam popachac!“ Had še zobrał, pošoł nazad pod kameň. Jančo s ľitoroscu pomajdał jej popod nos, Ľenorka še stresła a iz truni hore stanuła. „Ach, ach, muj miłi verni Jaňičku, ta dze ši še tu vźał?“ „Ľenorko moja ľuba, čom ši taka zaŭźata buła, ja tebe sto a sto ľisti pisał zza Červenoho morja a ti mi ňigda aňi jeden ňepisała,... a teraz ši dostala muj ľist? „Hej, Jaňičku i za to mi pre tebe umarła jak mi tvojo meno a slovo počitała. Aľe znaš co, ked ci Boch engedovał, že ši me skriśił tak ja budzem Boža a tvoja Janču, dušo moja!“ Tak vona iz truni višła a gu ňomu na stolok šedła. A tak iz joho kňižočki še obidvojo modľiľi. Tak, aľe co še stało? Pridze rano koscelňik, otvori dzveri do koscela a patri: „Bože muj, či mi šaľeni, či mi pijani? Šak tam dvojo šedza, a še modľa, šak ja več'ar každoho vihnal, ľem umarta sama buła? Idzem ja gu panoj pľebanoj: „Jich milojsc, kebi znaľi, co ja jim povim?“ „Co take Jožku?“ Jich milojsc, umarta stanuła i s frajirom šedzi!“ „Ti šaľeni abo ši od večera pijani, idz gu panoj kaplanoj, ta opaťce dvomi, bo ja to ňeverim.“ „Pochvaľen Ježiš, naj stavaju, pan kaplan!“ „Jožku, co scece? Šak pan pľeban idu na omšu, ňe ja!“ „Hej, hej, šak ja znam, aľe znaju co? Umarta stanuła a iz frajirom šedzi.“ „Idzce, Jožku, ľehňice spac, bo sce šaľeni, pan pľeban vas doraz daju zamknuc do šamuna (do dziri).“ Tak — Jožko pošoł do orgoňisti: „Pan orgoňista, naj stavaju!“ „Co za novina? Už sce zazvaňaľi?“ „Ňe, aľe umarta v kosceľe stanuła!“ „No, no? Jožku, to praŭda?“ „Óh, hej, no podzme.“ Pan orgoňista scahnuł kamašľi na nohi a tak iz Jožkom, koscelňikom, prišoł do koscela. „Jožku, ochpajce kľuč do dzveri, vi stujce tu, a ja opatrim.“ Jožko otvorił, pan orgoňista vojdze, patri, — to praŭda! „Joj, Jožku, Jožku, ňigdam to ňevidzeł, že bi umarti z hrobu stanuł, a tota kisasonka stanuła! Ta co to budze?“ I rodiče še doznaľi i generaľ a s veľku radoscu do koscela pošľi. Generaľ ulapił Ľenorku za jej biłu ručku a chceł ju pobočkac, vona aľe skočiła zo stolka a zjojčela: „Paňe muj, naj me ňerušaju, bo ja ňe jich, bo ja... tu je pri mňe, ja toho mam buc, ja še tomu obecała, ja z ňima včera prišahła, aľe źmi svomu frajiru slovo ňetrimała, zato

ja umarła. Teraz vun mńe skrišił, ta ja joho chcem buc." Ťedi naznovo iz Jančom prišahľi. Generaľ horko zaplakał, aňi na tim vešeľu už ňebuł. Dobre. Už vešeľe še odbuło, Jančo pošoł do skľepoch, tak skľepar dał mu šejsc skľepi: „Tu maš, gazduj jak znaš, a šejsc ochabił sebe. Jančo veľke ščesce mał, ta zo skľepoch šicko popredał, ta poveda: „Ľenorko, ja idzem na tovar tam, dze ja tovariš buł!" Tak nabrał peňeźi, scisnuł ju za jej biłu ručku a tak ju pobočkał: „Budz zdrava, ženo moja ľuba, do vidzeňa!" Jančo še zobrał a pošoł na tovar za Červene morjo do svojoho pana. Pan mu tovaru tišice a tišice dał napakovac... No, co še stało? Raz prišło avizo do toho mesta, dze Ľenorka bivała, že tam pridze jedna kompaňija vojska. Ľenorka doma buła. Kišbirove kvarteľe rozdavaľi, každoho oficira na fajne, šumne mesco bešteľovaľi. Prišľi gu Ľenorki: „Paňi urodzena, dame jim na kvartiľ jednoho pana majora, barz šumni čľovek"... „Dobre, barz vzdečňe primem." Prišło vojsko, prišoł pan major, daju mu cidulku, že „na toto numero tam ma svoj kvartiľ"... Dobre. Pan major tak še paňej pobačił, co odrazu šidzem raz ju źima zbiła za ňim. Jak voňi, toti vojaci, odchadzaľi na druhe mesto, Ľenorka še vipakovała a za panom majorom ucekła. Rodiče ňič ňeznaľi, ľem tot tovariš, co dakedik iz Jančom u traktirňi pił, ta vun tak povedał: „Paňi urodzena, voňi budu plakac a žalovac za svojim panom a za mojim kamaratom." A ľem ucekła. Jančo prišoł domu. „Bratu, dze moja žena?" „Ňepovim ci teraz ňič. Spakujme tovar do skľepoch. I tak ponošiľi, składľi šicko jak še patreło. „Ta, pajtašu, tvoja žena ucekła za vojakami, za jednim majorom. Voňi už teraz Panboh zna dze!" Tak Jančo kľeknuł a zaplakał: „Bože muj, Bože muj, šak ja ju učił kedi maľučka buła... a pre mńe i umarła! Co to budze z toho? Podz, pajtaš, mam ja peňeźi, pojdzeme gu tomu vojsku a še zverbujeme, šak pan major hodzen za vojakoch odobrac, napiše cidulku panoj doktoroj, — tak budze dobre."

Už Jančo iz pajtašom zverbovani; słuźa. Jančo už frajter, Jančo už stražamešter, Jančo už lajtnant, Jančo už kapitan, Jančo už oberšlajtnant a tak von pisał eštanciju do pana čisara, žebi mu najjasňejši pan čisar engedovał, žebi vun u tej krajiňe panoch majoroch much povizitirovac iz jich paňami. Dobre, pan čisar to engedovał a tak Jančo oberšlajtnant, u befeľu vidał, žebi od každoho infanteriskoho regementu majore na vizitu še postaviľi i zo svojima paňami u tim i u tim dňu... I tak še stało, chtori major ženu mał, každi

zo svoju prišoł; ten major, co Ľenorku ukrad, postavił še sam, aľe joho paňi ňe. A tak še ho Jančo pitał: „Pan major, oňi su ženati čľovek?“ „Hej!“ „Oňi maju svoju paňu, jak jej meno?“ „Ľenorka.“ „Dobre, choč je jaka chora, tu ju chcem vidzec!“ A tak šidzem dochtori na hintovi pošidaľi a paňi majorovu opatreľi a tak prišikovaľi. „No, pan major, co sebe odsudza za jich sumeňe, že moju ženu odo mňe odobraľi? Znaju, ‚žena dluhe vlasi, kratki rozum a taka jak suka‘, aľe voňi horši od psa; teraz jak Boch da, tak budze zo mnu. Dam jim štandrek! Ti Ľenorko, ti buła moja, uznaš me, poznaš me? Chceš prisc gu mňe?“ Vona še rozplakała a tak jomu prišľubiła, že už dobra budze, a joho ňigda ňeopušči do joho šmerci a tak i doteraz žiju, ked ňeumarľi.

Z Vranova.*)

186. §. Jeden ocec pošoł do karčmi. Sin za ňim prišoł i tam še povadziľi, bo ten sin barz podło robił. Tak ocec ho napominał: „Sinu, ňedobre robiš!“ Sin nateľo še pohňevał, že occa uderił tri razi po tvari. Ocec vtedik zo žaľu veľkoho pošoł domu i tak še zastarał, že o paru dňi z toho žaľu umar. I sin do takej choroscí prišoł, že ňezadłuha i vun umar. Jak umarľi, u tej karčme, kadzi prišła dzešata hodzina več'ar, už ňichto ňemuch še obstac, bo barz strašiło. I veľo ľudzi tam umarľi zo strachu, co tam nocovaľi. O paru roki prišoł jeden vandrovni, kovaľski tovariš, i pitał še kačmarovi na noc. Kačmar mu to hutori: „Ja jich ňehodzen prenocovac, bo i ja tu ňenocujem už tri roki, bo tu barz straši.“ „Pan kačmar, ja še straška ňebojim, ja zostaňem tu na noc!“ „Dobre, aľe ja za ňih ňestojim.“ Richtar buł u karčmi a hutori na to: „Naj mu daju pokoj, kačmaru!“ Kačmar mu dal jednu haľvu paľenki i karti i švički. Kačmar odešol do druhoho bivaňa. Tot sebe šedzi, prišła dzešata hodzina. Ľem raz čuje veľki krik a všelijake ľarmi, z lancami čerkotaňe, jak ked bi furmaňi išľi. Naraz ľem še dzvere do karčmi otvorja, i pridu dvomi vojaci i patra na kovaľa. Vun ľem šedzi a patri tiž na ňich. Tote še vikruciľi i pošľi vonka. I priňesu zo sebu dva koźľini. Zaś še vikruca a von pošľi. Tedi priňešu jednu trunu a položiľi ju na tote koźľini. Jeden z tich vojakoch stanuł gu nohom, druhi gu hłave. Tedi truna še začňe

*) Rozprával Michal *Balogh*, 72-ročný, rodom z Vranova. Zápis vo Vranove v hostínci pod Uhorskou korunou 13. okt. r. 1904.

otvirac i vindze z ňej toho staroho umartoho occa umarti sin. Po śmerci stanuł, i śednuł sebe na łaňku gu tomu kovaľskomu tovarišovi. A vše idze gu ňomu a vše ho ciska gu muru daľej. Kovaľski tovariš mu hutori: „Śedz sebe, ked ci dobre, bo jak ňe, ta ci dam jednu na pisk!“ Aľe tot umarti zaś ho daľej ciska, tedi kovaľski tovariš dał mu jednu na pisk... Kratki čas pośedzeł umarti a znova začał ho ciskac. Kovaľski tovariš zaś mu dał jednu po pisku... Zaś čas pośedzeł sebe spokojňe tot umarti a zaś śe obracił a zaś začał ciskac kovaľa. Aľe kovaľ mu toto povedzeł: „Kedz ňebudzeš spokojni, že me ešče ciskac budzeš, ta ci taku dam, co ce fras ułapi“... I dał mu. Ůtedi tot umarti stanuł a podzekovał mu za za tote tri po pisku, a povedzeł mu: „Tí me vimentovał, bo ja bi buł tu na veki chodził strašic, dokľik bi ja ňedostał buł tote tri po pisku, co ja svomu occoj dał. I vtedik šicko śe straciło, i vojaci, i truna, i kožľini, i umarti sin. Rano prišoł kačmar, že co śe stało s kovaľom, či vun išče žije? Našoł ho zdravoho a pitał śe ho, co vidzeł? Vidzeł mi to i to, i porozpravjał mu, co śe z ňim vodziło. Kačmar śe barz čudovał i barz śe zradovał, i viňał dvacec zlati a kovaľoj podarovał. I odtedik tam ňigda ňestrašiło.

Z Dobrej.*)

187. §. Jeden ľeśňik buł u ľeśe. Prišoł gu ňomu jeden ľeŭ a naňho poveda: „Hop, stuj!“ Tot śe odstrašeł a śe ho pita: „Co chceš?“ Ta tot ľeŭ: „Ti chłop?“ Vun, tot ľeśňik: „Ta čom pitaš śe?“ „Ja čuł, že chłop barz mocni, tak bi mi śe z ňim pasovał!“ Ľeśňik poveda: „Ja ňe chłop, bo ja ľeśňik, aľe doraz budze isc tu jeden chłop.“ Počekaľi kuščok, ta išoł jeden husar na koňu. Tot ľeśňik poveda: „Tu chłop idze, ta ś ňim śe pasuj.“ Jak husar išoł na koňu, ľeŭ gu ňomu idze: „Hop, stuj!“ Aľe husar ňestał, vun začał štriľac na ľeva z revoľvera, haj, z revoľvera, aľe ľeŭ ňedzba ňič, ľem idze gu ňomu daľej. Jak vidzeł to husar, ta začał rubac ľeva po hłave, po čoľe zo šabľu. Jakoś śe vimentovał od ľeva, i husar pošoł svoju drahu, dze išoł... Ľeŭ śe vracił gu ľeśňikoj, bo ľeśňik śe prižirał zza buka, ta poveda ľeśňikoj: „Čuł mi, že chłop mocni, a vun naisce mocni, bo jak raz začał pľuvac mňe do oč,

*) Pozprával Ján *Bak*, 43-ročný, rodom z Dobrej. Zápis v Dobrej v hostínci Majera Leboviča 11. okt. r. 1904.

ta až me zaśľepiło... (A to co husar śtriľał z revoľvera.)... a to ňič išče, aľe jak vicah z rici jazik, ta me začał z ňim mocňe majdac po hłave a po čoľe, až me calkom zaśľepiło.

188. §. Jeden muž zo ženu śe cośka povadzeł. I muž ju ochabeł i pošoł od ňej. I našoł sebe službu i služił da za jedno petnac roki, ochabił dvoch malich chlapcoŭ pri žeňe. Chlapci chodziľi do školi i barz śe fajňe učiľi. Jak višľi z valalskej školi, potim išľi do vekšej školi. Učiľi śe v školoch barz fajňe, tak buľi kľerici, prišľi domu gu matkoj svojej, opatrec ju. Večer śedzeľi pri stoľe a jich ocec prave zo službi odešoł, dze služeł, popatreł na oblak a vidzi, že tam dvomi gavaľire śedza za stołom. Vun patri a duma sebe, jak to, že gu jeho žeňe chodza gavaľire?... I dumał, že na oblak śtreľi do ňich. Aľe dostał od Panaboha inakšu dumu: „Odložim ja to do rana!“ A ňepošoł do ženi, aľe do jednoho suśeda nocovac. I śe pita toho suśeda, — a tot suśed ho už ňepoznał, — jak tota vaša suśeda śe ma? Ta suśed poveda: „Barz śe dobre ma, dała dvoch sinoŭ viučic, už su kľerici.“ A vun sebe podumał vec: „Dobre, že ja ňeśtreľil, bo to mojo sinove!“ Raňo vec pošoł domu a tak śe privitał zo ženu i zo sinami a maľi veľku radosc, že śe zešľi tak vjedno. Tak Panbuch spravuje život ľudski.

189. §. Na lukoch kośime śeno, kośa ho kośače. Kedz je pokośene, ta ho obracaju na druhi bok, žebü vischło. Jak vischło, tak ho skladaju do kupkoŭ. Jak je u kupkoch dzeň-dva abo i tri dňi, ta opatrime ho, či je suche? Kedz je ňe suche, ta ho rozcahňeme na bľich, že bi śe sušilo ľepši. Tak, haj! Kedz je u kupkoch suche, takoj ho voźime domu. Śeno śe s poľa voźi na šop, abo do oborova (nom. oborov. Zapisov.). Perša trava, co rośňe na lukoch, vola śe śeno, a druha je otava. — Mi tu tak zvikľi na huroch, že ochabime na oźiminu uhori, potim pred žňivami jich oreme perši raz. Ŭ augustu odvracame. Dachtori gazda i hnuj navoźi a potim odvraca. Pluh je ľem jednaki. Kedz śe po treci poore, tak pośejeme žito abo pšeňicu. Chto ňehnojeł źem na žito abo na pšeňicu, napred rozśeje žito a vec potim da mučku mesto hnoju. Potim zabraňime. Ked mučku śejeme, trafi śe, že śe ľepši urodzi, jak bü me hnojiľi..,

Zo Stropkov.*)

190. §. Dakedi v Stropkovoch buł na turňi bachter a vikrikovał hodzini sverchu s turňi. Kričeł každu hodzinu: „Vidzim ce, vidzim za murem, prebijem ce s kosturem!“ Jeden zlodzej ukradnuł raz kozu i išoł z ňu prez uľicu v noci a učuł hlas s turňi: „Vidzim ce vidzim za murem, prebijem ce s kosturem!“ Jak zlodzej učuł toto vikrikovaňe, ta kozu puščił a sam uceknuł, bo miśľeł, že bachter joho vidzi a že na ňoho kriči.

Dakedi tu v Stropkovoch ešči bubna ňemaľi. Ta rozkazi tak pubľikovaľi: Stanuł priśažňik najmlači na bečku a ztamadz sverchu s bečki kričeł: „Schodzce śe shuri i sdołi, budzem vam daco hutoric! Vtedi i vtedi budze u Stropkovoch (abo indze...) jurmak“ atd. Potim dvomi ľudze vźaľi bečku a preňeśľi daľej a priśažni zaś višoł na bečku dohuri a zaś vikričeł rozkazi richtar'ske.

Za starich časoů tak porcije u nas vibiraľi: Išoł richtar' zos priśažňikami a jeden za ňima ňis na pľecu rovaše na špargi nacahnute. Na totej špargi viśeľi toti rovaše za redom. Chto placił porciju, ta keľo zaplacił, — teľo mu na rovaš narezaľi. Na jednej straňe rezaľi zlati ňemecki, a na druhej straňe dutki, a na boku dzirki naznačiľi, to buľi grajcare. Na totu porciju jeden nośił taňistru a do tej peňeźi skladaľi; toho volaľi hromadski gazda. Dudek buľi tri grajcare, a do grajcara išľi dva peňažki.

Z Banoviec.**)

191. §. Bul jeden kraľ, mal vun troch sinoch. Aľe vun už stari bul, ta tak povedal tim sinom: „Sinove mojo, teraz ňeznam, komu mam dac kraľoůstvo svojo, či najmlaččomu, či najstaršomu, či stredňomu. Ja vam poradzim: Chtori daľi viśtreľi, ten budze kraľom!“ Sami perši najstarši śtriľal. Pokadzi mu padla śtriľka, tam zrobiľi znak. Potim stredňi. Zaś tam postavil śe znak, pokadzi śtreľil. Naostatku najmlačči śtreľil. Toho śtriľka išla barz daľeko až źem parala. Za tim śľidom išľi hľedac i veľo kopaľi, bo śtriľka pošla popod huru. Tam kopaľi, a všadzi bulo znac, kadzi

*) Rozprával p. Jozef *Žanoni*, 65-ročný, rodom zo Stropkov. Zápis v Stropkovách v not. kancellárii 12. okt. r. 1904.

**) Rozprával Ján *Papcun (Koreň)*, 55-ročný, rodom z Banoviec. Zápis v Banovciach v hostínci Adolfa Mandulu 4. okt. r. 1904.

ona išla. I prekopaľi voňi śe i našľi śtriľku. Aľe to už bulo na tamtim kraju huri v druhim kraľoŭstve, dze bul jeden barz krasni zakľati kraľoŭski burk. Ta prišol gu ňomu najmlačči kraľovič, co najdaľi mu pošla śtriľka, iz jedenac husarami, — vun bul dvanasti. U tim burku bulo prekrasňe šicko, i maštaľňe. Pošľi do maštaľňoch, uvadziľi koňe, každi mal osobitňe svuj valoŭ i drabinku. Pred každim koňom porcija oŭsa, porcija śena, aľe ňikoho ňebulo u tim burku zachiric... Jak už jim koňe jedľi obrok, tedi pošľi dnuka do burku toti jedenac husare a dvanasti kraľovič. Tam u jednej chiži bul obid pre dvanac personi. Najedľi śe, bulo i vina jak običajňe gu obedoj. Potim, jak poobedovaľi, śe zabraľi von. Zabaviľi śe do olovrantu, potim pošľi zaś do saľi, zaś tam bul olovrant. Po olovrance śe zabavjaľi až do več'ara. Na več'er zaś koňe maľi svoj obrok a toti zaś pošľi na več'eru a maľi šicko jak śe patri. Po več'eri pošľi a obźiraľi burk, a našľi tam jednu chižu, co śe u ňej spalo. Bulo u ňej jedenac posciľki jak običajňe, a dvanasta striberna. I tak povedzel jim kraľovič: „Cimborove, každi do svojej ľehňice, a ja do stribernej!“ I poľihaľi voňi, jak bul rozkaz. Šicki zaspaľi, i kraľovič, ľem jeden bul, co ňespal. Ňespal, aľe vun śe zadal, že śpi. Kolo jedenastej hodzini prišľi jedenac frajcimirki a dvanasta princeza, co buľi zakľati. Šicki dvanac buľi čarne. A každa ľehla do posciľki gu svomu, a princeza gu kraľovičovi. I ňichto o tim ňeznal, ľem tot jeden, co ňespal. I dziŭki spaľi tam, a ňichto ňeznal, kedi voňi od ńich odišľi. Rano povstavaľi toti dvanac, pošľi do maštaľňi, koňe šicko maľi jak predtim. Išľi do svojej chiži a zaś maľi frištik jak i predtim. I zabaviľi śe do obedu. Obid zaś tak bul jak i predtim, i olovrant, i več'era. Ten perši, co peršu noc ňespal, tak hutori kraľovičovi: „Co bi ja jim povedzel, kebi me posluchaľi? Jak śmi peršu noc spaľi u tich posciľkoch, prišľi dvanac dziŭki, a každa ľehla gu svomu, a čarne buľi. Kebi oňi daľi pozor, kraľoviču, ta bi to i oňi zbačiľi.“ Tak jak už po več'eri pošľi spac, každi spal zaś, ľem kraľovič dal pozor, aj tot perši. Spaľi toti dvomi, aľe prečik ňespaľi... I prišľi kolo jedenastej hodzini zaś toti dziŭki a zaś ľehla každa gu svomu. Aľe po pas buľi už bili jak śňich, každa. Kraľovič to už vidzel. Jomu ňedalo sumeňe spočinuc, tak śe rušil... a toti šicki doraz zľekľi śe a pošľi het a ňichto ňeznal že kadzi abo dze? Prespaľi voňi tam, toti dvanac, do rana; rano stanuľi, pošľi do maštaľňi... koňe rehocu, bo ňimaju oŭsa, aňi śena. Toti dvanac pošľi potim na frištik,... prazni šicko bulo. „No kamaraci,

povidzce, co sce teraz narobiľi! Koňe ňemaju co jejs', aňi mi... Dobre. Teraz, kamaraci, dzešec še vracce nazad do moho occa, zkadzi sce prišľi, a ja zoz mojim vernim kamaratom pujdu za totima dziůkami." Toti dzešec še vraciľi, a dvomi pošľi hľedac dziůki. I išľi voňi, aj išľi, prišľi do jednoho kraja. I voňi sebe tam pitaľi službu i źaľi jich do službi. Obomi inaše buľi. Aľe u toho kraľa ľepšu mal počľivosc sluha jak kraľovič. Voňi tam služiľi... Jeden raz tot cimbora kraľovičoů tak hutoril svomu kamaratoj: „Je to prekrasna princeza, co u jej occa služime"... Kraľovič tak povedal cimborovi: „Kamarat, šumna tota naša princeza, aľe tota moja frajirka, co se mnu spala, ma spodok nohi šumňejši jak princezni tvar!" I cimbora kraľovičoů to povedzel princezoj... Jak princeza toto čula, duškom dala kraľoviča zavric a povedzela: „Ked do ošem dňi ňeukaže mňe tvoja frajirka spodok nohi, ta budzeš zavešeni!" I tak vun zavarti bul do ošem dňoch. Už osmi dzeň prišol. Už ho vedľi pod šibeň nakoňec mesta. Už stal pod šibeňu... Pľeban še z ňim modľil naostatku... Od poludňa slunka zrazu vidza, že idze bile vojsko aj štiri bili koňe aji bili koč... Jak to vidzel narod, co ho odprovadzil pod šibeň, rozkazal stac katovi, zakeľ to vojsko ńepridze. O pejc-šejs' minut už tam bulo to vojsko. Tota, co na tich štiroch bilich koňoch išla, stanula pred šibeňu, i to vojsko bili, i zložila zo svojej nohi zlatu čerevičku i obracila nohu tak, žebi spodok bulo vidno: I pekňejši jej bul spodok nohi jak princezi tvar! I duškom ľudze povedzeľi, že kraľovič nezaslužil šmerc, bo praůdu hutoril! Ta joho frajirka, co prišla na štiroch bilich koňoch, tak mu povedzela: „Ňechvaľ še vecej zo mnu. Tedi me dostaňeš jak jednu paru železnich bočkoroch podreš!" I s tim prepadla i ňichto ju vecej ňevidzel. I tak vun še zabral sam jeden a išol hurami-ľesami, starima drahami i našol vun železni bočkori; už svoji podral, co mal. I tak u tich bočkoroch išol. Ked raz kročil, na miľu źeme naraz kročil! I išol, išol i už toti bočkori popredziral. Doraz to zbačil, bo mu už cirňe do nohoch bilo. Išol vun u veľkej cme u noci i ňeznal dze je, aľe zdaľeka vidzel švetlo i pošol vun za tim švetlom. Dze vun prišol? Tam, dze še švicilo, to veľki bul cinter... Pridze vun gu tomu švetloj... To švetlo stalo na jednim kameňu okruhlim a veľki bulo. Kolo švetla dvanac truni buľi skľiňeni; na jedenac trunoch šedzela čarna vrana a na dvanastej havran. Vun duškom zložil verch dolu s tej truni, dze havran šedzel... tam bula joho frajirka, i sam do tej truni ľehnul gu ňej... Jak ľehnul, čuje

že dzvoni dzvoňa, vojsko bubnuje, vojaci śe execiruju, oficire śe prechodza... Našol ju, bo už železne bočkori podral. Vona mu povedzela u tej truňe: „Ti śi me teraz viślebodzil, ti muj muž a ja tvoja žena!“ Z cintera pošli do jej burku, chtori bul zaklati a chtoroho kralovič viślebodzil. Tak mal tot kralovič dva burki, po žeňe jeden a po occoj druhi, bo vun bul ten sin, co najdali śtrelil... I doňeśka žiju ked ňepomarli.

Zo Stražského.*)

192. §. Dze bul dze ňebul, bul jeden chudobni človek. Tot chudobni človek mal ženu, s chtoru žil štiracec roki, ale ňemali dzecka. I voňi to za potupu mali, že Panbuch jich dzecmi ňepožehnal. Tot chudobni človek znal ribi lapac i z toho zo svoju ženu žil. Prišol jeden čas taki, že dal Panbuch diždžu i prišla voda velka. Tak tot človek poveda svojej žeňe: „Ženo luba, prišla voda velka, śňilo śe mi, že ja teraz budzem mac ščesce velke do riboch. Lem škoda, že ňemame pomoci ňijakej; ludze maju dzeci do pomoci a mi ňemame žadne, mi śe muśime sami dvojo mučic.“ Tot človek śe zabral lapac ribi. I mal vun jednu kobulu i jednu teligu, tak vun poveda svojej žeňe: „Ja znam, že budzem mac velke ščesce do riboch, ta ja veźnu i svoju kobulu i teligu“... I vun śe zabral i pošol gu vodze... I vera jomu Panbuch dal ščesce, i nalapal poňnu teligu riboň. Lemže vun śe tam zabavil až do večera. Šicke ludze pošli domu, co ribi lapali, bo mali pomoci. Vun ňemal ňikoho, bul lem zo svoju kobolku i zo svoju teligu, a vera joho zamerklo. Jak vun už tote ribi nalapal, pohnul teligu i puščil vun śe do domu. Idze do domu, ale joho kobulka ňebirovala cahac, bo barz mechka draha bula. Vona jomu naśtred źemi stanula jak išol do domu. Barz vun śe Bohu žaloval, že co tak joho kriňdzi? Stoji, i lem śe Bohu žaluje, až plače. Pri tim tota joho kobulka odpočinula, i dalej pocahla. I prišla na druhe mesco. Dokonala śe zaś — a stanula. Tot človek zaś lementuje a gu Bohu śe vola, že čomu ho tak opuščil? Že ňema do pomoci ňikoho, že joho s dzecmi ňepožehnal! Kobulka odpočinula, vun zahnal, a prišli až gu draźe. Jak prišli gu draźe, — kobulka zaś stanula. Vun

*) Rozprával Jozef *Vilegi*, 66-ročný, ruskej viery, rodom zo Stražského. Zápis v Stražskom v hostínci Sam. Glücka. Prvá polovica je zapísaná 10. okt., druhá 14. okt. r. 1904.

zaś pita Boha na pomoc a plače jak predtim, že co joho Panbuch tak ňepožehnal s dzecmi a s pomocu jak druhoho čľeveka? Kobulka zaś odpočinula, ta i caha ďalej... Aľe co śe staňe? Z tich riboch jedna śe gu ňomu ozve i tak jomu hutori: „Ti, čľeveku, preco ti tak plačeš, preco ti tak bidkaš Bohu?“ Vun poveda: „Ňevidzim kolo sebe ňikoho, ňeznam chto gu mňe hutori?“ Tota riba mu tak poveda: „Jest tu medži tima ribami, co ti lapil a co veźeš, jedna zlata riba. Jak ti pridzeš do domu a jak budzeš toti ribi dolu sbirac s voźika, ta ti ju najdzeš, bo ma zlatu lupu; — ti me potim poznaš. Potim me veźňeš a položiš do takej sudzini, dze bi mala vodu, že bi ja žila. Potim da Panbuch dzeň, ňaj mňe tvoja žena veźňe a ňaj mňe odňeśe do varoša, ta me preda za drahe peňeźi, ta ci budze ľepši žic na śvece. Aľe jak ti pridzeš do domu, tak odorveš zo mňe dva lupi a daš zejs' svojej kobuľe, odorveš druhe dva lupi a daš zejs' svojej žeňe, a odorveš trece dva lupi, daš zejs' svojej sukoj, odorveš štvarte dva lupi a zasadziš do zahradki a zapraviš, co bi tam ňič ňepošlo!... Potim mňe tvoja žena ňaj odňeśe do mesta. Tam me preda za drahe peňeźi.“ S tim skričel tot chudobni čľevek na svoju kobulku „Vjo!“ i pocahla. I idze vun za hradsku prosto do domu, aľe to už bulo cma. Joho žena nakoňec valala už ho vipatra i hutori tak: „Mužu muj ľubeni, dze ti bul do takej noci?“ Vun jej tak hutori: „Ňebuj śe, moja ženo, ňič. Ja, chvalabohu, mal ščesce. Odkadi ja žijem iz tobu, ta ja take ščesce išče ňemal ňigda jak teraz.“ Jak prišľi do domu, toti ribi sbiraľi s voźika... i vera potrafiľi i na totu zlatu ribu, chtora gu ňemu hutorila. I doraz totu ribu okreme položiľi do jednoho korita do vodi. I vona tam bula živa. Žena z totich riboch zhotovila večeru. Večerjaľi, aľe vun ňezabul, co jomu zlata riba povedala. I doraz pošol i odlupil dva lupi z totej zlatej ribi i odňis do svojej maštaľňi. Zaľepil do chľeba a dal zejs' svojej kobuľe. Odlupil druhe dva lupi a dal vun zejs' svojej žeňe, a odlupil trece dva lupi a dal vun zejs' svojej sučkoj. Odorval štvarte dva lupi i poňis do zahradki a zasadzil do źemi. I s tim poľihaľi spac. Dal Panbuch narano dzeň i joho žena veźňe totu zlatu ribu i ňeśe ju do mesta. Riba bula živa. Jak ju vona priňeśe do mesta, viloži ju na plac. Tam preveľo ľudzi śe zešlo jak na ukaziju, že taku ribu ňigda ňevidzeľi... Židove a panove, baroňi a grofove pitaľi śe tej chudobnej ženi, co vona za totu ribu pita? Vona, jak chudobna žena, ňeznala co pitac... Prišol jeden bohati grof. Jak vun totu ribu uvidzel, doraz tej žeňe povedzel:

„Podz, ženo, poňeś totu ribu za mnu.“ I vona poňesla totu ribu až do grofa. Grof totu ribu od ňej kupil i dal jej za ňu tiśic zlati. Žena chudobna z radoscu domu uceka, že vona tak ščeśľiva bula! Ten grof dal skľeňeni lavor viduc a do ňoho vodi puščic a totu ribu do toho lavora... A dal na svojim dvore jeden šumni sluṗ zakopac a dal ho pozlacic a na toho slupa dal totu ribu na zlati lanc uvadzic. Prišľi panove i grofove z caloho śveta patric na totu ribu jak na ukaziju, bo ňigda taku ňevidzeľi...

A teraz čujme, co śe s tima chudobnima ľudzmi daľej stalo. Žena prišla do domu gu svomu mužoj s veľiku radoscu, že priňesla tiśic zlati za zlatu ribu. Voňi dvojo potim žiľi sebe dobre. Raz ten chudobni čľevek patri na svoju ženu, — jakbi bula v čeži... Patri na svoju kobulku a vona, — jakbi bula žrebna. A patril na svoju sučku,... vona jakbi bula kotna. I dal Panbuch čas, ked prešlo dzevec meśaci, že joho žena zľehla, i mala dvoch chlapcoch. A taki toti chlapci buľi krasni, co jim v calim śvece pari ňebulo. Maľi zlati vlasi. Pridze čas, okocila śe sučka, mala dva pśiki, a maľi na sebe śtribernu śersc a jednaki buľi, že ňichto ňemuh spoznac, chtori jeden a chtori druhi. Aj toti dva chlapci taki buľi. Pridze čas, ožrebi śe kobulka; mala dva koňiki, taki, co u calim śvece taki ňebuľi. Maľi na sebe zlatu śersc. Ta ten chudobni čľevek barz śe radoval, že gu joho starosci dal mu Panbuch ščesce. Pošol vun do zahradki, dze vun toti dva lupi zasadzil. Co vun tam uvidzel? Že tam rośňu dva zlate šabľi. I tak hoduje vun toti dva chlapci i toti dva koňi i toti dva pśiki i vihodoval jich do dvanac roki. Dal vun chlapcoŭ do školi i chlapcove śe viučiľi šeľijaki jazik aj šeľijake pismo. Toti chlapci o svojej kraśe ňeznaľi. Jak maľi ośemnac roki, tak už buľi viučeni šeľijačinu. Tak voňi povedaju svomu occu aji svojej maceri, že voňi gavaľire, ta jim škoda u tim chudobnim valaľe... „Mi ked pujdzeme po śvece — hutori jeden — ta me hodňi išče kraľoŭstvo vihrac.“ Druhi poveda: „Hej, bratu muj, Panbuch dal nas na radosc našomu occoj aj našej matki a mi teraz na stare dňi či jich zochabime? Co voňi budu teraz robic?“ Poveda mu brat: „No, bratu, mi obidvomi razom ňepujdzeme, jeden pri svojim occoj a pri svojej matki zostaňeme, a ľem jeden pujdzeme probovac śvet.“ Heŭtot mu hutori: „Chtori, bratu, napridz pujdzeme?“ „Ta chtori zme starši.“ „Hej, bratu muj ľubeni, ta chtori mi starši, ked mi śe dvojňaki narodziľi?“ Aľe tot mu poveda: „Hej, bratu, aľe obidvomi źme naraz śe ňenarodziľi. Ľem jeden bul napridz a

a druhi bul za ňim. Mi še popitame svojej maceri, chtori mi še napridz narodzil, tot źme starši. A chtori bul za ňim, tot je mlačči." I prišľi voňi domu i pitaľi še svojej matki: „Matko naša, vi nam povidzce, chtori źme starši a chtori mlačči?" A jich matka povedzela: „Sinu muj ľubeni, ti še narodzil napridz, ta ti starši, a ti še narodzil za ňim, ta ti mlačči." „No teraz, mamčo moja ľuba, aj vi apko naš ľubi, jeden od vas odejdzeme, mi pujdzeme švet probovac, bo mi možeme išče sebe dagdze kraľoŭstvo vihrac." Ocec a matka začaľi plakac, že dal jim Panbuch dva dzeci na radosc a voňi jich chceju zochabic na starosc..." Voňi, dva sinove, tak povedaju: „Ňebujce še, mamko, aňi vi, apko, bo mi obidvomi naraz ňepujdzeme. Jeden pujdze do šveta švet probovac a druhi zostaňe pri vas: vas hodovac." Ta starši še sbira, že idze... i vidzi ocec jich aji matka, že to už ňe figľe, že starši sin naisce jich zochabi...

Sinove, jak pri svojim otcoj žiľi a jak u školoch še učiľi, ňigda ňevidzeľi toti dva krasni koňe, aňi toti dva pšiki, co jim ocec hodoval. Jak ocec vidzel, že voňi še už isce roztičuju, že jeden odchodzi a druhi ostava, tak povedzel: „No podzce, dzeci, tu, išče vam daco ukažu." Vun jich privid do totej maštaľňi, dze toti dva koňe buľi i tak jim poveda: „Paťce, dzeci mojo, to vam prislucha, ňe mňe." I toti dva chlapci, jak toti dva koňe uvidzeľi, odrazu skočiľi na dzvere do maštaľňi i doraz skočil jeden gu jednomu, druhi gu druhomu koňu i svomu occoj povedaju: „No, ocec naš, ta mi ľem až teraz budzeme princove!" Ocec jich potim zavolal do druhej maštaľeňki, dze buľi toti dva pšiki: „No, dzeci mojo, paťce, i to vam prislucha, ňe mňe. Voňi z radosci gu tim pšikom skočiľi a chopil jeden jednoho a druhi druhoho. I preveľiku radosc dostaľi. Išče jim ocec poveda: „Podzce, dzeci mojo, išče vam ukažu jednu vec, i to pre vas, ňe pre mňe." Privid jich do zahradi i ukaže jim dva zlate šabľi: „No, dzeci mojo, i to vašo, ňe mojo." Chto vekšu radosc dostal jak toti chlapci, že jich Panbuch s jich chudobnim occom tak požehnaľ? Co še staňe? Naši dvomi gavaľire idu do mesta a na svojo dva koňe taki mundur daju zrobic jak še na ňich prislucha: šumne kantare, zubadla a štremena štriberne a šedla pozlacene... Jak jim to virobiľi majstrove v mesce, zaraz svojo koňe šumňe pošedlaľi a na svojo dva pšiki daľi zrobic šumne kariki na šije aj šumne lancki pozlacene, co jich za ňe gu sebe prikapčaľi... Tak zrobiľi. Jak voňi to skončiľi,

prišla hodzina i śe odbiraju. Starši brat idze do śveta i tak mlaččomu poveda: „Muj ľubeni bratu, ja idzem do śveta, ti zostavaš pri našomu occoj aj pri našej matki. Dopatť jich, bratu muj, u jich starosci, ked voňi nas vihodovaľi u našej maľučkosci. Ja budzem hľedac svojo ščesce.i pre sebe i pre tebe. Ja tebe zochabim znak... Vidziš tot nuž? Ked ti pridzeš do svojej maštaľňi svoho koňa futrovac, ta na tot nuž, co tu zapcham do hredi, ti budzeš pozorovac každi čas... Dokedi z toho noža kreŭ ňebudze isc, ta ja dotedi budzem žic, aľe ked z toho noža kreŭ budze isc, ta ti mňe pridz hľedac, hoc umartoho." I śe rozlučiľi. Starši bul Ludvik a mlačči Šandor. Ludvik idze na svojim koňu za drahu z varoša do varoša, z mesta do mesta a všeľijake novinki presluchuje aji od každoho śe dopituje... na šicko. Raz beži napridz ňoho jedna dziŭka. Vun kriči na ňu: „Stuj, ňebuj śe, moja dziŭko!" Tota śe ohľadla, ta dostala veľki strach. Ludvik zaraz iz koňa dolu zešol a hutori gu ňej: „Ňebuj śe, moja dziŭko, ja jeś dobri čľevek," i viňal dva taľari: „Tu maš, moja dziŭko, budzeš mac na čižmi. Čom śi śe tak źľekla?" Vona mu hutori: „Bo ja takoho, jak ti, ňigda ňevidzela." „Ňebuj śe, ja čľevek taki jak ti. A čom ti śe tak ponahľaš?" „Bo ja ňeśem od paňej kurent frišni, ja služňička, ta śe bojim, žebi na mňe ňekričeľi." „Ukaž, dziŭko moja, ten kurent." Vona mu ho pokazala, vun popatrel, co u ňim stoji. U tim kurentu tak jest pisano: Stala śe taka vec u mesce Raguľič, že tam buľi tri šarkaňe nad mestom u jednej hure. Maľi voňi tam svuj kľaštor (+ zamok). Voňi śe tak zmocovaľi nad mestom Raguľič, že jim trebalo každi dzeň dac pojis' jednoho čľeveka. Už tak śe vodzilo štiracec roki. Dva raz obešľi kraľa, aľe prišlo na trecim na kraľa. Kraľ mal tri princezi. Každu šanoval. Dva princezi, najstarša aji štredňa, buľi šumne, aľe najmlačča najšumňejša. Mala zlate vlasi. U calim śvece takej krasnej ňebulo jak vona. Tak prišlo na kraľa, žebi vun dal jednu princezu šarkaňom... Aľe kraľ barz ľubil svojo princezi. Dal pisac na śidzem strani kurenti po krajiňe, že chto bi śe našol taki vitez, žebi prišol mesto joho princezi stanuc pred šarkaňoch a princezu od śmerci odejme, že dostaňe ju za ženu aji pol kraľoŭstva z ňu...

Ked Ludvik tot kurent prečital, scisnul svoho koňa i ucekal do mesta Raguľič. Prišol tam na samu dvanastu hodzinu do jednej trakterňi. Mesto bulo calkom obcahnute s čarnu tafotu. Ta śe Ludvik pital: „Co tu je za novina?" „Tu veľika žaloba, bo tu našoho kraľa

princeza budze šarkaňoj oddana.“ Ludvik śe pita: „Co bi bulo zaplaceno tomu, chtori bi princezu viśľebodzil a šarkaňoŭ zvojovaŭ?“ Traktirňik tak povedal: „Chto mesto ňej staňe a ju od śmerci odejme, tak dostaňe ju za ženu a po kraľovej śmerci korunu.“ Ta vun dal zavolac staru babu a jej povedzel: „Ja pujdzem het a ti ňebudzeš mac druhej roboti, ľem jak śe muj kuň budze tarhac aji muj pes, ta jich puščiš“... Vun potim pošol stanuc na toto mesto, dze maľi princezu privesc. Vun stanul tam i stoji, patri, ňevidzi okolo sebe ňikoho... Pridze dva hodzini po obedze, čas prichodzi šarkaňom odšikovac princezu... Priveźu princezu na koču i jak ju tam zložiľi iz koča dolu, vona uvidzela Ludvika i beži gu ňomu i obkľuči ho okolo šiji z rukami i poveda mu tak: „Ti muj a ja tvoja, ja ce śe ňepuščim, s tobu śmerc požijem!“ Aľe vun jej tak: „Strac ti śe odo mňe a dagdze śe schovaj, — ja za tebe svuj život skladam!“ Princeza prečerela svuj persceň z Ludvikom i jednu chustočku hadvabnu na polo rozodrala a jednu poloňku Ludvikovi dala a jednu sebe zotrimala. Vun jej potim kazal schovac śe a žebi až na treci dzeň svomu otcovi śe ukazala... Popoladňu o dva hodzini prišol najstarši šarkaň, chtori mal štiridvacec hlavi a povedzel najmlaďčomu bratoj, co mal dzevec hlavi: „Chodz, popatri, či už tam naš obid?“ Jak tot viľeci, zapatril Ludvika i kriči na ňoho zdaľeka: „Vitaj, išče som taku pečenku ňej'idol, jaku z tebe budzem jesc.“ Ludvik hutori tak: „Jedol śi, a budzeš jejs' abo ňe!“ Šarkaň zo zlosci puscil naňho veľki oheň, co až pod ňim trava horela. Ludvik mal hadvabnu chustočku pri sebe, doraz na šarkaňa s totu chustočku machnul i doraz oheň na ňim zahaśil. Šarkaň skočil gu ňomu dolu i pital śe ho, jak śe chce bic, či na meče, či na kije? Ludvik mu tak poveda: „Ja ňe živan, ja na kije śe bic ňeznam, ja ľem s mečom vojovac znam!“ I ulapiľi śe, počaľi śe bic i Ludvik muśel šarkaňovi tri razi každu hlavu occac, bo ked mu jednu occal, vona poskočila hore i zaraz prirosla... Zato vun mu muśel každu hlavu tri razi rubac. Jak mu occal dzevec hlavi, každu po tri raz, tedi šarkaň spadnul na źem i tedi ho rozcal na križ s mečom, — ľem śe z ňoho koľimaź viľala. Zarazučka sebe z každej hlavi jazik virezal, virezal z dzevec hlavoŭ dzevec jaziki i to sebe odložil, bo vun sebe tak dumal, že to jomu śe dakedi prida... Jak už sebe toti jaziki odložil, najstarši šarkaň patri zos svoho zamku, že čom mlaďči brat mu ňeňeśe obid, i doraz kriči na śtredňoho brata, chtori mal dvanac hlavi: „Idz ľem tam popatric, co vun tam teľo diškuruje!“ Vidze tot śtredňi šarkaň, tak

jak leci od klaštora, ta kriči: „Hej, vitaj, Ludviku, dumaš, že ked śi moho brata zo śveta zňis, ta i mňe zňeśeš? Zňeśem ja — tebe!“ Ludvik mu tak hutori: „Zňeśeš, abo ňe!“ Tot šarkaň na ňoho išče vekši oheň puščil. Ludvik doraz svoju chustočku vźal i zaraz oheň zahaśil. I šarkaň kriči na ňoho: „Jak śe budzeme vojovac, či na kije, či na meče?“ Ludvik mu hutori: „Ja ňe živan, ja s kijami śe ňeznam bic, ja lem s mečom naučeni vojovac!“ I doraz śe ulapili rubac. I rubali śe, dokla Ludvik šarkaňovi každu hlavu ňeoccal po tri raz. Tedi šarkaň padnul na źem i Ludvik ho rozcal na križ, tak jak aj joho mlačšoho brata. Ludvik, ked ho rozcal, barz śe dokonal. Barz bul zoznojeni, pouciral śe, ale zakla vun śe pouciral, najstarši šarkaň, chtori mal štiridvacec hlavi, ňemuh śe dočekac i vun rad-ňerad muśel sam visc zo svoho klaštora. Kadi vun zo svoho klaštora vilecel, doraz vidzel, že už joho dvomi braca porubane i vun dostal velku zlosc na Ludvika. I kriči: „Dumaš, že i mňe zo śveta zňeśeš, ked śi mojich dvoch bratoŭ zo śveta zňis? Teraz zňeśem ja — tebe!“ Ludvik śe barz ustrašil, že ňevidzi ňikoho okolo sebe. Tota baba u trakterňi zadrimala, a ňebul, chto bi joho koňa i psa puščil jomu na pomoc. Šarkaň, jak śe puščil gu ňomu, taki velki oheň na ňoho puščil, co až pod ňim źem horela. Ludvik na tri razi machal na ňoho s totu chustočku a ňijak oheň ňemuch zahaśic. Tak vun sebe dumal, že už naisce muśi tam śmerc podstupic. Počali voňi śe dvomi bic. I šarkaň už Ludvika premaha... Ludvik śe oglada, ňevidzi okolo sebe aňi svoho koňa, aňi svoho psa... I teraz mu trebalo každu hlavu šarkaňovu tri raz rubac... Vun sebe ňeznal už co počac, ta vizul s pravej nohi čižmu i s totu čižmu rucil na oblak tej trakterňi, dze ta baba zadrimala. Baba śe schopila, pobehla do maštalňi, puščila joho koňa i psa... Tote dva beža gu Ludvikoj i vun śe obradoval i ośmelil. Jak pribehli gu ňomu, doraz mu buli na pomoci. Chtoru vun hlavu occal, pes ulapil a trimal a kuň z nohami bil... i tak mu Paubuch dopomuch, že i toho trecoho zvojoval. I vtedi zo šickich hlavoŭ jaziki povirezoval, žebi jich mal na znak, ked bi śe ho dachto dakedi pital, či to vun tich šarkaňoŭ zvojoval? Vun śe s tim posbiral i śednul na svoho koňa aji svoho psa uvadzil gu sebe. I tak pošol prez mesto, jak bi lem raz blisklo. Ňigda ňeznal ňichto, chto bul a co za jeden bul? Ludvik s tim bul pochibil, že vun śe u krala ňeohlaśil, ta kral o ňim ňeznal ňič... Ta teraz ho zochabme, ňaj idze za svoju drahu.

Teraz budzeme hutoric, co śe stalo s totu princezu. Jak princeza pošla od ňoho, ta vun śe jej kazal skric za tri dňi do dajakoho chudobnoho čl'eveka. Al'e vona śe haňbila isc do chudobnoho čl'eveka, ta išla do l'esa i prišla do jednej pivňici, do pustej, co už aňi dzveri ňebulo, l'em taka bula zaval'ena, bula už l'em dzira, i vona śe do tej pustej pivňici schovala. Ta ňaj vona tam ňeboha śedzi iz svojim vel'ikim strachom, — teraz budzeme hutoric, co śe stalo s tim kočišom, co ju pred šarkaňoŭ priviz. Kočiš, ked princezu doviz, schoval śe do jednoho kraka a priźiral śe co budze... I jak vun šicko vidzel, jak vidzel, že Ludvik tich šarkaňoŭ porubal i vidzel, jak potim hetka pošol, — ta vun sebe tak dumal: „Chto zna, co to za jeden bul, či vun veźňe totu princezu za ženu abo ňe?“ Kočiš proboval ščesce. Vun barz mocni bul, tak sebe podumal: „Ja sebe probujem ščesce. Ja povim, že to ja tich šarkaňoŭ porubal, ta ozda mňe daju princezu za ženu.“ Tak co vun zrobil? Pošol do mesta do jednoho lakatoša a dal sebe spravic jednu baltu zo samej ocel'i, ostru jak briteŭ a pošol do jednoho kol'esara, dal sebe spravic do tej balti dluhe porisko, tak co malo śahu, i prišol vun nazad tam na toto mesto i totu baltu okervavil, i na sebe šati, calkom śe skervavil, jak bi vun tich šarkaňoŭ bul porubal. Prišlo jomu do rozuma, že ked bi śe ho opital'i panove a kral'e, dze z tich šarkaňoŭ hlavi, tak vun toto muśi povedzec. Vun vźal tote hlavi a nośil jich do tej dziri, dze princeza bula schovana. Priňis raz, pošol druhi raz i priňis druhi raz. I na trecim pošol i priňis treci raz. U tej dzire, dze bula princeza, bulo cma, i stalo śe, že princeza kuščok skašl'ela, bo u sebe zo strachu paru fojtovala. I kočiš učul, že tam ktośka skašl'el i doraz na ňu skriči: „Chto śi tu, ozivaj śe! Bo už som porubal troch šarkaňoŭ i tebe porubam, choč' bi śi sam djabol bul!“ Vona śe vera bala ozvic. Vun poveda: „Ozivaj śe, bo ce hl'edam, ked śe ňeozveš i ked ce najdu, doraz ce porubam!“ I počal ju hl'edac po tej pivňici... Vona strach dostala, išče horši, jak od tich šarkaňoŭ mala, i rada-ňerada, ta śe mu ozvala: „Jaj, Jožku naš, Jožku, ja to, ja!“ Vun doraz na ňu kriči: „To ti, Verono? Ta teraz priśahňi predo mnu dvanac raz, že tak budzeš hutoric, jak ja ce naučim, bo ked ňe, tak ked ce ňeźedl'i šarkaňe, — i stanul jej s baltu nad hlavu, — ta ja ce porubam!“ Vona śe barz bala, — poratuňku ňijakoho ňemala, — i tak vera pred ňim priśahla, že tak povi pred svojim occom, pred kral'om, že ju vera kral'oŭski kočiš od šarkaňoŭ odňal, že vun tich šarkaňoŭ

porubal. I v totej dzire od ňej persceň pital. Aľe vona povedala, že śe jej u tej dzire s paľca stracil, voňi ho hľedaľi, aľe ho najsc ňemohľi. S tim śe oňi dvojmi ztamadz rozešľi. Kočiš pošol do domu, do burku, i pošol do svojej maštaľňi i zobľik toti šati kervavi, i totu baltu okirvavenu odložil... Prišla i princeza na treci dzeň do domu. Jak ju uvidzeľi, že vona śe nazad vracila, s veľiku radoscu a s bandu gu ňej bežeľi a śe jej pitaľi, jak śe jej stalo? I vona tak povedala, jak ju kočiš sprišahnul, že ju kočiš kraľoŭski od šarkaňoŭ odňal a že vun šarkaňoŭ porubal. Doraz kočiša zavolaľi: „Povidz, jakim sposobom ti much tich šarkaňoŭ zvojovac?“ Kočiš doraz śe obľik do tich kervavich šat a vźal baltu, i prišol pred kraľa... Ta, že vun bul mocni chlop, ta mu uveriľi, že vun muh tich šarkaňoch zvojovac. Pital śe ho kraľ: „Čom ti, sinu, skorej ňespomahal, ked śi vidzel, že keľo ľudzi šarkaňe muśeľi potratovac?“ A vun tak kraľovi feľeloval: „Kraľu naš, dokedi nas ňerušaľi, ta ja na pokoju bul. Aľe jak na nas šor prišol, tak ja pošol stac za našu princezu.“ Doraz kočiša obľekľi do princoŭskich šat i daľi mu zlatu šabľu, aji princezu pod ruku, a doraz kraľ dal pisac po krajiňe, že stala śe taka vec u mesce Raguľič, že kraľoŭski kočiš stanul za princezu i šarkaňoŭ troch porubal a ju odňal od śmerci a teraz ju budze brac za ženu, tak žebi śe schadzaľi panove, grofove, kraľove, arcibiskupove, veľki premasove na toto veśeľe... Pošľi kurenti po krajiňe...

A co śe stalo s Ludvikom? Jak chodzi, dostaňe i vun taki kurent do ruki, i čita co śe vodzi u mesce Raguľič... I beži vun nazad do mesta Raguľič na toto veśeľe. Jak vun pridze tam, pridze do kraľoŭskoho burku. Jak ho spatreľi panove, barz śe na ňim čudovaľi, že takoho ňigda ňevidzeľi i braľi ho zo sobu na totu hoscinu dnuka. I vun śe pital, chto śe taki vitez (+ ritir) našol, co tich šarkaňoŭ porubal? I doraz totoho obľečenoho kočiša mu ukazaľi, že tot bul vitez. Tak vun tich panoŭ prepital, žebi ten vitez ukazal, jake šarkaň hlavi ma? Kočiš doraz dal priňesc tote hlavi a ukazal. Ludvik poveda: „Chto zabil tich šarkaňoŭ, či tot, co ukaže hlavi, či tot, co ukaže jaziki z ňich?“ Zavolaľi kočiša, i tak śe ho pitaju: „Preco u tich hlavoch ňit jazikoŭ?“ Kočiš tak poveda: „Dze bi šarkaň jazik mal?“ Aľe Ludvik ukazal z každej hlavi jazik... Tak povedzeľi, že tot zabil šarkaňoŭ, chto ma jaziki; to je perši vitez. Aľe kočiš tak poveda gu princezi: „Vidziš, može bic, že vun vtedi v tej dzire bul, kedi ja tote hlavi nośil, a može bic, že tam tote

jaziki povirezoval"... Ludvik potim ukazal aji persceň od princezi. Ukazal i totu chustočku, chtoru princeza na dvojo rozodrala a z chtorej polovicu sebe zochabila a polovicu Ludvikovi dala. Už bula ľem jedna hodzina do priśahi, zaraz princeza prepitala šickich panoŭ, že vona bi śe rada pujsc vispovedac. Doraz jej vibraľi jednoho arcibiskupa i doraz ju vispovedal i vona pri spovedzi povedzela, že ňe kočiš zabil tich šarkaňoŭ, aľe Ludvik. Doraz vźaľi kočiša napredok i doraz z ňoho princoŭske šati zobľekľi doloŭ, aj šabľu odpasaľi, a doraz ho štirme husare pod vartu vźaľi a tak mu na tri stranki pravo sudziľi. Kraľove jedno pravo, panove a grofove druhe pravo a kňaźove trece pravo. Panove a grofove i kňaźove mu usudziľi śmerc, aľe kraľove mu śmerc ňesudziľi, bo že vun ňikoho ňeuśmercil. Potim daľi opatric princezu doktorom, či vun ju ňepoškverňil, aľe bula čista od ňoho, tak mu šibeňicu ňeodsudziľi. Ľem vźaľi jedno želežo, na chtorim šibeňica virajsovana, i tak mu horuce na chribet priložiľi, tak mu šibeňicu na chribce vipekľi jak bi obeśeni bul. Potim Ludvik i s princezu pošol i priśahľi śe i žiľi sebe za paru časi v pokoju*)...

Z Humenného.**)

193. §. Mal turecki čisar jednu jedinu dziŭku, chtorej pari ňebulo na calim śvece. Co śe aľe stalo? Princeza jednu noc pre-

---

*) Rozpravač vie prípoviedku súvisle a plynne rozprávať. Ale po istom čase opustia ho duchovné sily a — zastane. V ten deň s ním už ničoho nepočneš. Prvú polovicu tu podanej osnovy zapísal som si 20. okt. Bol som v Stražskom z Humenného. 14. októbra vyletel som ta z Vranova po ostatok prípoviedky. Rozpovedal mi druhú polovicu tu vytlačenej osnovy. Potom zastal, a nevedel sa ďalej hnúť. Posilňovacie prostriedky maly opačný účinok. Podaná tu osnova obsahuje dve tretiny celej prípoviedky. Prípoviedka končí sa takto: Mladý kráľ Ludvik išiel raz na poľovačku a zablúdil v lesoch. Dostal sa do jedného zámku, kde bývala matka tých šarkanov, ktorých zmárnil. Matka chcúc pomstiť svojich synov, Ludvika svojou mocou usmrtí. Brat Ludvikov našiel nato vo svojej „maštaľňi" skrvavený nôž, znak smrti Ludvikovej, a vybral sa vyhľadať ho. Všelijakými prostriedkami matku šarkanov prinútil, aby vzkriesila Ludvika a ju potom zabil. Zámok a les tým odklial a ostal v ňom sám kraľovať.

**) Napísal pre pôvodcu tejto práce pán organista z Humenného Ján *Punday* 1. júla r. 1898. — Rukopis sme prezerali po dva razy so strany ľudovej reči. Pán *Punday*, mestský p. notár Jozef *Gócs* a ja. Po druhý raz 10. okt. r. 1904.

padla. Dal turecki čisar mudercoch posvolovac, žebi mu povedzeľi, chto princezu ukrad? Ňebulo muderca u calej krajiňe, co bi znal povedzec, dze śe podzela princeza, až jedna jedžibaba to povedzela, až ju moskoŭski kraľovič ukrad... Čisar vidal rozkaz: „Chto princezu najdze, budze joho ženu, aj dostaňe pul kraľoŭstva!“ I našol śe jeden bubnar, chtori śe volal Garas. Ten śe podňal, že princezu vihľeda choč' za Čarnim morjom. I vifasoval korec dukatoch i śidzem čomovi dohanu. Garas prišol gu jednomu viternomu mľinoj, a kuka zdaľeka: mľin śe obraca a viter ňeduje... A co vidzi? Minarčik nohaŭki spuščil a taki vichor robil, až dobre mľin ňeprevracil. „Daj Bože ščesce, bratu, co ti tu robiš?“ „Ta ňič, kedz vitor ňeduje, spuščim nohaŭki, ta dujem na kridla sam, co bi źme mľec mohľi“... „Podz ti, bratu, zo mnu, mam na ce potrebu!“ Idu, idu daľej, stretnu śe s jednim chlopom, co ňeśe duba s koreňom na pľecoch. „Daj Bože ščesce, bratu, dze ti ňeśeš toho duba?“ „Do varoša ňeśem na predaj!“ „Truc toho duba a podz z nami, mame na ce potrebu!“ Idu, idu i pridu na jednu huru a tam śedzi jeden chlop. Taki oči ma, jak na furiku koľeska, a patri ku Čarnomu morjoj. „Ňeviškiraj oči, aľe podz z nami, mame na ce potrebu!“ Pošľi. Śidzem meśace, śidzem tizňe i śidzem dňi prešlo, o princezi aňi chiru ňit. Naraz vidza, že jeden chlop s huri na huru skače. „Hoľe, bratu, dze idzeš, zkadzi śi?“ „Ta ľist źmi nośil od moskoŭskoho čisara ku muriňskomu kraľoj, žebi na veśeľe prišol, bo princeza, co ukrad sebe moskoŭski čisar od tureckoho čisara, budze śe vidavac“... „Daj heŭ tot ľist a podz z nami, mame na ce potrebu!“ Garas pita śe od ňoho: „Či daľeko je ztadzi toto mesto, dze princeza biva?“ Odpoveda: „Na pešo śidzem dňi, aľe mňe — na śidzem skočeňe i tam źmi.“ „Veź nas na gingi, a skakaj!“ „Hip, hop — už źme na moskoŭskoho čisara dvore!“ Už buľi na moskoŭskoho čisara dvore. Jeden Ďeňiraľ gu ňim idze a pita śe: „S čijim dovoľeňom vi tu prišľi a komu sce śe meldovaľi?“ „Mi prišľi od tureckoho čisara po princezu, bo kedz nam ju ňedaju, rozbijeme calu rezedenciju!“ Ďeňeraľ melduje čisaroj, že tu su štirmi, chtore po princezu prišľi, žebi ju gu occoj nazad odšikovaľi...“ Čisar: „Dobre, kedz mi na obid z Čarnoho morja vodu priňeśece, ta princeza vaša!“ „Ole, bratu Skočikraku, priňeś koršoŭ vodi“... Hip, hop, Skočikrak už vodu čerpa pri Čarnim morjoj... Aľe už i na dvanastu a Skočikraka nazad ňit... „Aľe ti, Okaľu, popať ľem, co tot śe tam teľo bavi?“ Okaľ viškiri oči... „Hej, ňedobra robota,

Skočikrak śpi na kobuľej hlave a jendžibaba ho z ohreblom češe"... „Noľem, bratu Mocnaru, šmar doňho s kameňom a prebudz ho, bo už dvanasta bľizko!" Mocnar chopi kameň a buchňe do ňoho, až mu kobuľa hlava zpod hlavi viskočila... Prave co Skočikrak dobich, už na obid cilingaľi. Čisar aňi obedovac ňechcel, ľem na tim študiroval, co ma s tima kumštarmajstrami robic?... Dobre, dal čisar śidzem bavoľe skuri zošic, a princezi šicki veci i ju dal do tich skuroch zapakovac a povedzel: „Kedz vi tote veci odňeśece, ta princeza vaša!" „Oj, ľe ti, Mocnaru, veź tote veci na gingi, a podzme domu!" Jak čisar vidzel, že to ňe figľe, śidzem regementi puščil za ňima a vidal rozkaz, žebi jich do špentu pośtriľaľi. Kuka nazadok Garas, — kuľki hvizdaju... „Chlapci, to ňe špas, co budzeme robic?" „Ejh"... naraz Minarčik spušči nohaňki, — durk. Śidzem regementoŭ odrazu spadlo. Co śe potim zoz princezu stalo? To bi aňi veščec (+ veščuch) ňeznal vihadnuc...

194. §. Roku 1856 vranoŭski ňemecki solgabiroŭ dal pred sebe zavolac jednoho gazdu, chtori škodu zrobil na lukoch, a tak gu ňomu hvaril: „Ľubi bratu, vi sce škodu zrobiľi na lukoch, a budzece karani na šejsc paľic." Gazda źe vihvarjal, že vun totej škodi ňe pričina, naj ho tak ňekara... „Tota vec inakši ňemože buc, bo zakon tak uridzuje, a kedz ňeverice, ta kukajce tu"... Gazda śe odmahal, a pital solgabirova, žebi mu totu pokutu odengendoval: „Ja kukac ňebudzem, bo u nas ľem dzeci kukaju!" „To je ňe vihvarka, tu je zakon, kukajce tu!" A tak gazda schiľil śe na zakon a začal kukac: kukuk... kukuk... kukuk...

195. §. Ižov pisal z Peštu do Košic gu Klimkovičoj, že pridze totu skalu opatric, co na Furči stoji. Jak śe Košičaňe doznaľi, že Ižov pridze do Kośic, veľiku poľovačku daľi na slavnosc Ižovovi. Panove pošľi poľovac, a Ižov s Kľimkovičom, aji dva cahanoŭske chlopi, pošľi skalu opatrac. Ižov mal na sebe z gutapergi kepeňak, ľebo dišč začal kropic. Ižov viňe notez a skalu maľuje,... a cahanoŭski chlop hvari gu druhomu: „Onder, mňe śe ten pan ňepači, bo tak vipatra, jak chmarňik, preco vun skalu maľuje?" Kedz odmaľoval skalu, navraciľi śe nazad, dze obid richtovaľi... Jak gu ohňu prišľi, naraz panove poskakaľi, a zoz špasu puški chvataľi: „Stuj! co śi za jeden?" Nato cahanoŭski chlop gu druhomu hvari: „Ja ci hutoril, že tot pan jakiś čudni človek, zato na ňoho s puškami ciľovaľi"... Potom

Ižov viňe zlatoňku a dava Cahanoňčanoj. Cahanoňčan zadkom fartuje a hvari: „Dzekujem, mi od takoho pana peňeźi ňechceme, co skali maľuje.“ Klimkovič śe pita: „Ta preco ňeveźňeš, šak to pan dobri zoz Peštu!“ „Ňe pan to, aľe chmarňik, co chmari na remeňu caha“... Druhi dzeň cahanoňski chotar kameňec zbil. Cahanoňčaňe poslaľi deputaciju do Košic gu polgarmeštroj, žebi toho človeka kurentoval, chtori na cahanoňski chotar kameňec puščil...

196. §. Hermana Kelnera poľske židzi prekľaľi preto, bo pred ňima hutoril, že už štiri roki ňebul u buźňi, a prekľace śe na ňim stanulo... jak už ženati bul. Herman kupil jedno kilo mesa a dal žeňe, žebi ho pririchtovala na sabaš. Jak meso do peca zabardziľi, meso počalo jojkac... Suśedki śe posbehovaľi, že śe veľke čudo stalo, bo že u Hermana meso plače u harku! Pošľi gu rabinoj, a pitaľi śe ho, co za pričina, že meso u harku jojka? „Preto jojka, bo trafne meso kupil na sabaš!“

Na rozkaz rabina meso i s harkom zakopaľi do hnoju. Tak śe poľskim židom prekľace stanulo.

197. §. Ľesni keruľ prišol do birova a mu povedzel, že u jednim buku u dudľe take ptački su jak duch svati: „To naisce budu svate ptačata, tak jich treba vibrac a do koscela' priňesc!“ Birov dal valal svolac. V okamžeňu jednu dluhu drabinu zrobiľi a za keruľom išľi do ľesa, tam, dze buľi tote svate ptačata. Aľe drabinu ňe na zdluž, aľe na šir' ňesľi popred sebe. Dze buk na zavadze bul, potamadz z drabini vše odrubaľi tak, že kedi gu svatim ptačatom prišľi, z drabini už ľem da na śahu zostalo. — Komu śe robota ňedari, ta na toho u nas toto prislovko chasnuju: „Idze jak Hrubovci s drabinu!“

198. §. U tich časoch, kedi železňice aňi orsacke drahi ňebuľi, furmaňoch, chtore vino z Heďaľi voźiľi do Poľšči, zaľiva napadla. Tam muśeľi roštokovac. To, co tu povim, stanulo śe u Koškoňcoch. Furmaňi zos bečkoch natočiľi jeden šafľik vina a ochabiľi ho pod vozom. Dereš, kuň, barz smedni bul, odvjazal śe a zos šafľika vino do špentu (+ do maku) vipil a śe opil. Rano furmaňi prahaju, kuň Dereš śe ňeruša... Co zrobiľi? Dereša odarľi, skuru židovi predaľi. Aľe jak furmaňi na koncu

valala buľi, Dereš śe vitrižbil a za furmanami rehotajuci išol — prez skuri. Z toho je u nas prisloŭko o Koškoŭčanoch. Ked śe dachto opita: „Zkadzi śi, bratu?“ a povi: „Z Koškovec“ — tak mu povedza: „Aha, ta to ztamadz, dze Dereša odarľi!“

Z Udavského.*)

199. §. Išľi furmaňi, veźľi rebe a tam jedna ľiška bula pod bukom, co śě ňerušala, tak voňi, toti rebare, povedaľi: „Veźňime ju, ta ju udrime, tak budzeme ź ňej mac skurku.“ A vecej voňi ju položiľi na voz, tam ku tem rebom. Ľiška bula živa, tak vona te rebe pounośela sebe po jednej pod buka. Prišoŭ ku ňej veľk a von od ňej petaŭ, co bü mu dala z teh reboŭ. Vona mu dala jednu zesc,... a vec von ju volaŭ, sobü pošla ukazac, dze tote rebe jest. A tak ona ho povedla do jednej priľube; tak povedzela: „Zachpaj, veľčku, tu chvost do tej vode, ja budu hnac, ta ci śe nalapa“... Vun uchpaŭ chvust, ta mu primarz, a kedz ho chceŭ vicahnuc, ta śe mu odorvaŭ. A vec počaŭ plakac, hvari: „Vidziš, ľišočka, jak śi me podlo navedla.“ A vec vona: „Ňeplač, veľčku, ňeplač, jest tam u valaľe jedno veśeľi, ta pujdzeme tam na hoscinu.“ Tak voňi tam ušľi do komore, tam belo m'eso, beľiša (+ langoša) a voňi to pojedľi, i popiľi, co našľi, a tak toten veľčok, pijani, na ľišočku: „Ja budu śpivac!“ A ona na ňoho: „Ej, veľčku, ňeśpivaj, bo bü nas tu učuľi, ta bü nas zabiľi!“ Aľe vun ju ňesluchaŭ, ľem śpivaŭ. Tak to svadbene ocec učuŭ, tak on prišoŭ do komore i biŭ ho; ľišočka śe uschovala pod šopu, ta vona ňebula bita. Vona śe ź ňoho dobre śm'ala. Gazda behaŭ za veľkom povon a ľišočka ušla — do chiži. Ta našla u korice cesto, co na chľib bülo spravjăne. Tak vona śe povaľala po ňim, po tem cesce, a vüšla pod šopu. Tam śe povaľala po pazdzer'u. Tak vona prišla vejc ku veľkoj a tak vona na ňoho poveda: „Vidziš, jak i mňa mocno biľi a zo mňa celo opadalo!“ A tak voňi vec už pošľi ku svojej dzire do ľesa. Veľčok śe barz na ňu hňevaŭ, ta povedaŭ, až ju źje... I chceŭ ju lapic, aľe vona uskočila do svojej dzire. Veľčok ľem chodzi kolo dzire: „Ja ce źim!“ A ľiška podala mu koreň zo stromu, abü uchopiŭ a povedzela: „Šaľene veľk, uchop mňa, aľe ňe za nohu, ľem za koreň!“

---

*) Rozprávala Anna *Šaláta*, staršia osoba. Zápis v Udavskom, v bývaní p. not. Štef. Kulu, 18. júla r. 1898.

Z Koškoviec.*)

200. §. Buł jeden princ, a mał jednoho inaša a tot inaš veľo roki uňho słužeł, ta śa ho chceł už stracic, že buł stari. Buł jarmarok, ta von, tot princ, mał oŭca. Tak von tak povedzeł tomu inašovi: „Hoň tö tote oŭca na jarmarok, aľe tak, so bü si peňeźi priňes i oŭca nazad prihnał. Kedz tü to ňezrobiš, ta tü zaveśani budzeš!“ Von na tot jarmarok išoł barz płačuci, bo ňeznał, jak von to ma porobic? Jedna dziŭka chudobna išła tiž na jarmarok, ta śe zišľi; ta śe ho pitała: „So ti, ňeboža, płačeš?“ „Jak bü ja ňepłakał, ked ja prihnał predac oŭca, ta mi kazaľi i peňeźi priňesc i oŭca nazad“... Vona mu tak povedzeła: „Ňepłač, ňebuj śe ňič. Zavolaj sebe štiroch chlopoŭ a poštrihaj tote oŭca, ta voŭnu predaš: i peňeźi poňeśaš i oŭca nazad požeňeš!“ I tak zrobił. Hoňi tot inaš tote oŭca domuŭ a princ stoji na ganku, ta pov'eda: „Jäk śi porobeł?“ „Ta tu maju peňeźi i oŭca ja nazad prihnał poštrihane. Tak ja to porobeł!“ „Tak chto ci takij radü dał?“ A von tak povedzeł mu: „Jedna dziŭka, so bula na jarmarku!“ „Ta idz zaś na jarmarok, ja idzem s tebu, a ked tü totu dziŭku ňespoznaš tam, ta preč'ik zaveśani budzeš!“ Jäk došľi na jarmarok, von dziŭku spoznał. Tak tot inaš na svoho princa pov'eda: „Tota je!“ Ta princ śa pitał: „Odkeľ tü?“ „Ja z toho i z toho vałała.“ „A jak tü śe pišeš?“ „Ja śe pišu S konca na jaziku.“ Tak princ i z inašom pošľi do jej chüžü. Barz chudobna buła. Prišľi voňi tam, povedzeľi jej „Dobre polodňa!“, ta śa jej pitaľí: „So robiš, ňemaš ňikoho, ľem sama śi?“ „Mam ja i brata.“ „Ta dze tot brat?“ „Pošoł na poľovačku.“ „A na jäku to poľovačku?“ „Ta na taku: So ňenajdze, ta priňeśe, a so najdze, ta zabije, aňi śkurki domuŭ ňepriňeśe.“ „No ta jäke to dźvirata? Povedz, tü barz mudra śi“... „Ta von na taku poľovačku pošoł, že šoł do kerti ŭši bic... Bo von barz chudobni. Ta kotru zabije, ta ju ochabi tam, aňi śkurki ź ňich ňepriňeśe domuŭ a kotru ňenajdze, ta ju priňeśe domuŭ. Taka to poľovačka.“ Pošoł princ i z inašom do domu. Pobuľi doma dzeň, dva dňi, povedał princ inašovi: „Idz nazad gu tej dziŭkoj, tak jej povedz: „Jäk vona chce büc moja žena, žebü s tebu prišła. Aľe ňaj pridze ňe hoła, ňe obľečana, ňe łačna, ňe seta i ňaj ňeśe darunok i ňe darunok, ta vona budze moja žena!“

*) **Rozprávała Mária** *Sabov*, **asi 55-ročná, rodom z Koškoviec. Zápis v Koškovciach v hostínci Berkoviča 9. okt. r. 1904.**

Tak vona sebe zhotoviła, prepetuju, jednu kozu,... i jednu möš sebe našła. A obľikła śe do śaka. Idze vona, jäk śe obľikła, do toho princa, koło kozi šła. Princ stał na ganku, ta na toho inaša: „Vona už idze... vona barz mudra, bo jäk ja tebe nakazał, ta vona idze zo šitkim tak. Aľe ja ju preč'ik ňechcu za ženu: Vipušč pejcidvacec psoŭ, ňaj ju roztarhaju!“ Jak tot inaš psoŭ vipuščił, tak vona nasamipridz kozu puščiła... tote pśi śa gu tej kośe sbehľi a vona sama až na ganok pribehła gu princoj. Jäk prišła gu princoj: „Ja prišła gu ňim hoła, bo v śaku, ňeobľečana, aji ňesu darunok i ňe darunok!“ Jak vošła do princoŭho domu, ta tak mu hutoriła: „Ta keľo maju u svojim dome dziroŭ, ta ňaj šetke pozapüchaju, bo ja priňesła darunok i ňe darunok!“ Aľe jednu dziru ochabiľi, so zabuľi o ňej pod posceľu... „Ta ukaž tot darunok!“ Vona puščiła z ruki müš i müš ucekła do dziri pod posceľ... už jej ňet! Ta princ: „Ta kedz ti taka mudra, dziŭko, ta tü budzeš preč'ik moja žena. Aj ti, inaš, budzeš aj daľej słužic u mňe!“

Z Papina.*)

201. §. Buol jeden hudobni šlovek, ta mal viľe dzeci, ta ňeznal jich jäk hodovac, bo chľeba ňemal. Tak von sobä pital od Boha jedne husľe, tak'e, jäk zahra, žebü dzecko zapomnulo, že je lačne, a žebü každi tancoval, jäk jich ošuje... Ta jemu Panboh dal tak'e. Aľe dzeci vše pitaľi jesc, tak von sja pojednal do dvora gu kravom a tam už' buľi štiri majerňici. Hoňil jeden, ta kravi dobre davaľi mľeka; hoňiľi šetke, ta dobre davaľi... Aľe hoňil von pjäti, ta už podľeji daľi mľeka. Tak joho śe žid pital, čom tak podlo kravi mljeka daľi?... Žid pošol za ňim na druhi dzeň na poľo, ta patrel, so on s kravami robi? Žid sobä pošol do cirňa sadnuc a tak on patrel i vidzel, jäk sja kravom pasc ňedal: Jäk jim zahral, ta museľi tancovac... I žid u cirňu tancoval, so na sja šotke šate i skuru podral... Žid prišol domoŭ, ta povedzel: „Ženo moja, zato našo kravü tak podlo mljeka davaju, bo majerňik jich nepasä, ľem jim hra, ta mus'a tancovac.“ Majerňik prihnal kravü, ta mu tak židoŭka povedzela: „A so to za frasa robiš s kravami?“ A vona sobä mezi kravü stanula. Majerňik zahral,... ta musela i s kravami tancovac! I žid tancoval, chteri sja pripatral... Žid tak povedzel: „Priväzce

*) Rozprávala Juliana *Dupkáš*, dievčica, rodom z Papina. Zápis v Udavskom 18. júla r. 1898.

mňa ku slupoj!“ A tak mu ruki i nohi privjäzaľi ku slupoj, aľe von zato musel tancovac kolo slupa, jäk majerňik zahral, až sobä skuru na chrbce zodral... Žid sja mocno pohňeval, ta von dal žandari privesc, so bö dasco iz tim chlopom robiľi. Žid zhotovil šubiň (= šibeň). Prišľi žandarä. Jäk prišľi žandarä, židoňka poliňku na miskoj ňesla... Majerňik pujtal tüjch žandari, co bo mu deľi išä raz zahrac. Deľi mu, tak von sobä zahral. Ta tak počeľi i žandarä tancovac, a židoňka, jäk poliňku ňesla, ta musela s totu poliňku tancovac, iz vrjacu. Ta ona sobä barz na ruki zľala, so jej z ňich už skora opadala... Prišol žid gu ňej, ta sja jej pital: „So to tobä, ženo moja?“ A ona tak povedzela: „Tot majerňik tak mi narobil, ja poliňku ňesla a on tadö zahral, tak ja musela s totu poliňku tancovac pred prikľäta, jak źmi z ňu išla.“ Majerňik i po druhi raz zahral... Ulapiľi śe obidvojo, žid zo židoňku a tak tancovaľi po prikľece... Majerňik prestal vec hrac. Židoňka chljeb mjesila. Jäk ho umjesila, tak korötko vzjala do ruk a on zas' zahral... Ta tak vona s töm korötkom mocno tancovala, so z ňej až šatö spadaľi... Vec vona sadzala chľjib, ta tak tancovala, jäk von zas' zahral, až' sobä pec rozvaľala. Žid ňeznal so z ňim robic, iz tim majerňikom, tak von ho dal žandarom do oreštu. Jomu Panboh dobre dal iz toma husľami; paňstvo śa chcelo mulatovac, tancovac, ta majerňik ňepošol do oreštu, aľe mezi paňstvo. Paňstvu jak tam zahral, ta museľi šitki tancovac. Jedna paňi, so stul zakrüvala, tak muśäla tancovac koło stola, so šitkü grati na źem zmetala... Panove mu prebašiľi, i zoz oreštu ho puščiľi. Panove ho sobä pojädnaľi, ta mu kazaľi hrac na varošu. Ta chto šol, ta każdi musel tancovac. A jak panove na baľe tancovaľi, tu von s tömi husľami tak hral, so tote panove až sobä topanki potraciľi. A vec von sja pojädnal i do druhoho mesta, hral i tam, až sja mu husľe polamaľi... Vec von sobä vüpütal od Boha druhe, aľe tak'e, so kedz stare ľudze budu šuc, ta muśa tancovac, jäk un budze hrac. Ta jomu dal Panboh tak'e, so jäk zahral, ta stare ľudzi tak tancovaľi, so sobä až' nohi pozbijäľi. Tak von sja, tot majerňik, dobre zagazdoval. Tak von vec ňišoho žadni ňebol a vec von sobä kupil tak'e statki, so z ňima chodzil do robotö. Raz pošol von na poľo orac. Ta jäk oral, to vopred ňoho bol medzvedz u mächu,... von mu zahral, ta tak medzvedz u mächu tancoval, so sja gu ňomu šotk'e medzvedzä posbehaľi. A vec von šötkim tak hral, so šötke museľi tak tancovac, so sebä radö dec ňemohľi. Von vec prišol domoň,

ta pošol gu židoŭkoj. Tu tak jej povedzel: „Paňi moja, poj na jeden taňec!“ Vona často odvaräla, ta vona mu tak povedzela: „Idz odo mňä, bo ci uľeju vrjacej vodü mezi oši!“ Von jej zahral... Židoŭka i s totu vrjacu vodu tak tancovala, so sobä barz mocno tvar' oparila. Prišol gu ňomu žid, ta tak von mu sja už šumňe popaňkal: „Už dos', dej nam pokoj. Dos' toho, so si nam kravom hral, a nam ňemusiš.“ Tak sja majerňik z toho smjal, ta povedzel: „Ti mňe dal do oreštu! Šäkaj, jäk ja sja tobä odslužu, tü ňebudzeš mac pokoja odo mňä,... jäk tü sja budzeš najľepši modľic, i tedü ja ci šumnu zahram.“ Tak jomu žid povedzel: „Ta už ľem hraj, choč' ja svojich noch utracju. Budu ja hodan teľo tancovac. Aľe šakaj, ta tü za töm budzeš banovac!“ Majerňik mu zahral a žid tak poskošil, so sobä až' nohu zlomil. Židoŭka barz joŭkala: „Zbol si me mojich ruk, so ja sobä sparila a ceperka si joho tak fajňä pripral, so von ceper' musi ľäžec!“ Majerňik tak povedzil: „Ňebuj sja, ňebudze žid ľäžec, hoc von ma nohu polamanu, bo ja mu zahram! Zahral, tak žid segin o jadnej nohoj musil tancovac. Ta tak vun, majerňik, jej povedzel: „Vidziš, židoŭko, až' žid ňeľaži!“ A ona tak povedzela: „Dobre bü mi bulo, kebü śi ľem ňehral!“ Aľe von jej každö rano prichodzil hrac; židoŭka, keľo raz sja modľila, ta tak tancovala,... už sja aňi modľic ňemohla. A žid o jadnej nohoj musil tancovac. Tak už ho barz pitala, so bü už ňehral. Von jej povedzel: „Bala si sja, až' ci žid musi ľežec. Ňeboj sja, von ci tancuje!“ „Ľem hraj, zakľa sja mu ňezahoji!“ Tak von chodzil mu hrac, a segin žid vśä tancoval. Majerňik mu tak povedzel: „Ňeboj sja, židku, kedz ja ci toho narobil, da Panboh, až' ci ŭśä horše narobim, žebö tö pomnul toho, kedz śi me dal do oreštu“...

Z Dluhého na Ciroche.*)

202. §. Büł**) jeden cigan, ta un furt chodzeł na faru gu panuj kľebanu pütac***) almužnu, aľe panu kľebanu śe zmerźiło już teľo davac, ta mu hvareł: „Presco ti, cigan, ňerobiš, so bü śi

*) Rozprával Ján *Kohut*, opravoval Andr. *Kováč*, rodom z Dluhého na Ciroche. Zápis v Dluhom na Ciroche, na rim.-kat. fare, 16 júla r. 1898.

**) V čin. príčastí minulom miesto prípony *-l*, často počuť: *-ŭ* i *v*. Miešajú sa bez riadu a skladu.

***) V neurčitku popri prípone *-c*, počuť aj *t*, *ť*, *ć*, t. j. popri pütac aj: pütat, pütať, pütać.

mał na viživnosc, ta bü śi ňemuśeł chodzic almužnu pütac.“ A cigan poveda: „Moja famiľia ňerobiła, aňi ja ňebudu!“ „Tak kedz, cigan, ňechcäš robic, ta idz gu križu modľic śe, ta pütaj Panaboha, obü ci pomuh na śvece žic.“ I cigan posłuchał pana kľebana i pošoł śe modľic gu križu. A on śe modľił rano i več’ar, a pütał Panaboha o jedno sto bankoŭok, so bü mu dał. Aľe že kedz budze chibec ľem jeden grajcär, ta ňeveźme; ľem sto zlati cälkovite. Jeden žid śe prisłuchovał a čuł joho modľitbu, jak vun Panaboha püta o sto bankoŭki, a jak priśaha, že ňeveźme, ľem sto zlati cälkoviti; choč’ budze dzevedześecdzevec zlati, dzevedześecdzevec grajcäri, ta že ňeveźme; ľem sto zlati... Jak joho žid visłuchoł, ta ho chceł viprobovac, či vun naiśňe tak praŭdu poveda... Tak mu žid več’er podrucił dzevecdześec zlati pod križ. Rano cigan stanuł i išoł śe pod križ modľic i jak prichodził gu križu, chceł kľeknuc na kameň i vidzi tam peňeźi i ŭźał do ruk, počitäł, buło dzevecdześac zlati. I cigan ŭźał peňeźi i położił do kešeňi a začał Panubohu dzekovac, že mu hoľem teľo dał... I pomodľil śe ščiro Panubohu i zabrał śe i išoł domoŭ s peňeźmi. Židek vidzeł, že cigan ŭźał peňeźi: „Ho, cigan, daj peňeźi, bo to ja tam położił!“ „Aľe dze ti? Mňe Panboh dał!“ A žid povedzeł: „Ja to podruceł, bo ja ce chceł viprobovac, či to ti śe ščiro modľiš gu Panubohu. Ti śi povädał, že choč’ grajcär budze chibec, ta ňeveźmeš, ľem sto zlati cälkoviti.“ Aľe cigan: „To mňe Panboh dał, ti ňe praŭdu povedäš; ja ci ňedam peňäźi.“ Vera židek vidzeł, že peňeźi ňedostaňe, tak śe dał do bitki s ciganom pre peňeźi. I tak darmo buło, bo cigan mocňejši büł, ta ňedał peňeźi židovi. Žid ho zadał na pravo. I prišła po cigana komišia, so bü išoł zo židom na pravo. Cigan ňechceł isc, bo že ňima šati. Tak od žida pütał, žebü mu dał gerok i kalap i čižmi, ta že pujdze na pravo, a kedz mu ňeda, ta ňepujdze. Žid dał mu šati. I pošľi do kanceľarňi, ta žid povedäł, so śe stało a cigan povedäł, že to ňe praŭda... I daľej dołožił: „Žid bü muh povedzec, že to i gerok, i kalap, i čižmi židovo — na mňe.“ A žid poveda: „To praŭdä; šati mojo!“ A cigan poveda, že to ňe praŭdä. Panove sami vidzeľi, že to ňemuže praŭda buc, žebü židoŭski šati na ciganu büľi. Tak ňemohľi z toho panove virozumec praŭdu, ta vihnaľi žida i cigana von.

Tak cigan mał i peňeźi, i šati, a žid ňemał ňič. Cigan prišoł gu pana kľebanu a povedäł, že mu praŭdu pan kľeban povedaľi, so bü śe modľił, že mu Panboh da...

203. §. Büł jeden šuster, ta büvał un vüše vałała. Hudobni büľi zo ženu a ňemaľi dzeci ňič. Oňi ľem tak žiľi chudobňe, z toho, so zarobił muž. Raz jeden vojak dał mu šescdześac grajcari, so mu popravił bokanče. Ta vun ten šuster, dał šteracec grajcari na kilo m'esa, so bü žena išła priňesc, a dvacec grajcari na połľitra paľenki. Žena priňasła m'eso, tak hceľi hotovic ho,... ta ňemaľi u čim hotovic, taki hudobňi buľi. I žena poveda mužu, žebü išoł do suśedu požičic harčka, so bü maľi u čim m'eso uvaric... Muž poveda: „Ja pujdu požičic, aľe harčok ti muśiš nazad odňesc.“ Ta m'eso uvariľi i pojedľi i paľenku vipiľi a harčok žena ňesceła zaňesc nazad. I zaś poveda mužovi, obü ho odňes, kedz ho priňes. Aľe muž chceł, obü ho ľem žena odňasła. Ňemohľi śe zhodnuc, ta žena poveda tak: „Kotre skorej prehvari ku kotromu, ta tot odňeśe harčok!“ Tak voňi buľi za tri dňi, co jeden k druhomu ňehvareľi, bo kedz bi kotri prehvareł, tot bü muśeł harčok odňisc. Išoł jeden žid, tak več'ar, a mał barz podłe bokanče. Išoł von z vałała, vidzi na kraju chižu, že u ňej dvojo ľudzi stari žiju. I išoł dnu do chiži i povädał: „Dobri več'ar!“ Ňichto mu ňedzekovał. I püta śe šustra, či mu bokanče ňepopravi? Šuster kiva hłavu, že hej, aľe ňesce prehvarec. Žid śe püta, za keľo mu popravi? Šuster ňič ňehvari, ľem hłavu kiva, že mu popravi... Žid śe ňemuh zo šustrom pojednac, so bü mu bokanče popravił. U druhej chiži šustrova žena pradła, ta žid śe püta žene, či mu jej muž popravi bokanče? Žena kiva hlavu, že „hej“, aľe ňehvari ňič. I žid śe püta väcej, že čom ňechce hvarec aňi šuster, aňi mu žena? Žena ľem z hlavu pokivuje na židovo slova. Tak žid śe ňemuh dočakac, so bü dajedno hvareło... Žena śedzeła na posceľi, ta žid vivracił ženu a robił, jak bi ju za ženu potrebovał. Šuster vidzeł, ta śe barz s ruku hroźił na žida, aľe ňeprehvareł. Žena ňič ňehvareła, aľe jak žid išoł het iz chiži, ona skočiła s posceľi, ta chopiła drevo, ta uderiła muža, ta povedała: „Kristuš bü takoho muža pokarał, so vun dał bi svoju ženu druhomu chłopoj vipotrebovac a ňič ňepoveda!“... A chłop povedał: „Chvalabohu, že śi prehvareła perši jak ja, ta ceper' ti odňeśeš harčok!“ — A žena muśeła odňesc harčok.

Ungská stolica.

Zo Sobraniec.

204. §. Buŭ jeden kraľ, maŭ ľem jednoho sina a tot, kedz maŭ už dvanac—trinac roki, a maŭ rozum, že jak žic na śvece, višoŭ na dvur... a popatriŭ hore do ňeba: tam śe mu ukazala šibeň jak na znak, že v žicu dostaňe šibeň.*) Vun (+ŭun, un + voň, ŭon, on) z toho śe zastareŭ, ta sebe podumaŭ, že poľa occa haňba mu budze taku śmerc dostac. A tedi un śe pitaŭ od occa, že un pujdze het do śveta, śvet probovac. Ocec mu kaže: „Sinu muj, ňechodz ňigdze, budz doma, bo to podlo po śvece chodzic.“ Aľe vun, sin, tak veľo occa paňkaŭ, že ocec povedzeŭ: „Ta idz, kedz maš dzeku, a probuj śvet.“ Potim sin pošoŭ do kerti na špacirku a śe barz zastareŭ. A jak vun tam chodzi a śe stara, ta vidze zo źemi źemni duch... Ta śe mu ukazaŭ... Duch śe pita: „Preco śe, princu, tak staraš, dobre ci doma a ti idzeš het?“... „Aľe kedz maš dzeku, ľem idz,“ źemni duch mu kaže, „a ľem sebe na mňe podumaj, kedz na tebe č'ežko budze; ta ja už pri tebe budu na pomoci!“ Źemni duch mu potim zaš hutori: „Jes' tuto, ta paľe, smutna verba, veź ti jeden prucik z tej smutnej verbi, to śe ci prida, dze budze na ce č'ežko. Z toho prucika zrob' sebe persceň na paľec, tak ci śe ňestraci.“ Vun sebe zrobiŭ ten prucik a vźaŭ sebe na paľec, tak jak mu kazaŭ źemni duch. Potim pošoŭ gu occoj a śe šumňe odpitaŭ od occa, že už idze het do śveta. Jeden poplakaŭ, druhi poplakaŭ a śe rozišľi; rozlučiľi śe. Tak vun potim śe zabraŭ a prešoŭ prik krajini svojej. Raz śe obźerňe, ta vidzi, že idze gu ňomu jeden šusterski tovariš. Tak śe ho pita: „Zkadze ti, bratu?“ „Ta ja z tej i z tej krajini idu.“ Tot princ śe pita šusterskoho tovariša: „Ta a dze idzeš?“ „Ta idu sebe robotu hľädac, bo u nas podlo žic, idu do ľepšoho kraju!“ A princ tak kaže: „No, bratu, pujdzeme vedno, bo i ja idu sebe hľädac robotu!“ Princ śe pribraŭ za kalapošskoho tovariša a kazaŭ: „Ja, bratu, kalapošski tovariš! Ta pujdzeme vedno robotu hľädac do trecej krajini!“ Pošľi ŭoňi sebe m'esto najsc a našľi každi svoju robotu, tot šustersku i tot kalapošsku. Tak jeden dzeň abo dva dňi porobiľi, tot tu a tot tu a

*) Rozprával Michal *Ščavnický*, 65 ročný, grékokatolík, nar. v Hažine pri Lučkách v Ung., v Sobranciach býva od 12. roku veku svojho. Zápis v Sobranciach vo „Veľkom hostínci“ 30. júla r. 1898. S rozpravačom osnovu znova som prezrel v Sobranciach v hostínci Leop. Winklera 2. okt. r. 1904.

na treci dzeň śe zišli vedno a śe pitali jeden druhoho: „Tak jak tu, bratu, žic?“ „Vera, bratu, tu ešči podlejši žic, jak u našim kraju bulo.“ Princ hutori: „Tu verbuju, ta śe zverbujme, ta nam lepši budze!“ Šusterski tovariš na to pristanuŭ. Jak śe verbovali, ta jim kazali: „Mace muziku, jesc a pic, ta lem tancujce a śpivajce do več'era!“ Ta jim barz dobre bulo do več'era, tancovali, śpivali, ale na več'er pridze jeden kapral a kaže: „No, chlapci, z vas dvoch jeden na vartu pojce!“ „No, tak chtori pojdzeme?“ „Pujdu ja,“ kaže šusterski tovariš. Ta kapral privid ho do jednoho kostela na vartu. Jak ho zavar, tak tam buŭ do rana. Rano jak popatriŭ kapral do kostela, tam už z vojaka lem kosci zostali...

Princ čäka svoho kamarata, ale ňechodzi; ňit ho. „Tak to už podlo,“ kaže, „už je več'er a kamarata ňit.“ Prišoŭ i po ňoho kapral: „Podz ti na vartu!“ A ŭun śe zabraŭ a išoŭ ulicu s tim kapralom a tak sebe duma: „Kedz kamarata ňit, to so mnu budze daco podlo.“ Ŭun tak sebe podumaŭ: „Bože, kebi maŭ u sebe toho ducha, co śe mi u kerce moho occa ukazaŭ.“ A doraz, jak sebe podumaŭ, źemni duch už ŭzadu princa buŭ. „Tu ja, princu,“ kaže, „kedz śi śi podumaŭ o mňe“... Duch kaže: „Princu, słuchaj mňe a pochodziš dobre; kedz ňebudzeš mňe słuchac, budze s tebu podlo.“ Kapral pošoŭ s princom až gu kraloj, ta poveda mu kral: „Kedz odvartuješ u tim koscele noc, ja ci dam poŭ kraloŭstva i princezu za ženu. A po mojej śmerci šicko tvojo budze!“ Ta kapral ho pušciŭ do koscela. Źemni duch mu nakazaŭ, žebi gver położiŭ do kucika a kepeň a čakoŭ žebi položiŭ na gver: „A potom idz a śedňi sebe do kazatelňici a aňi śe ňeruš, aňi śe ňeozivaj, lem śedz tam!“ A vun tak zrobiŭ, jak źemni duch nakazaŭ, čakoŭ i kepeň położiŭ na gver a vun sebe śednuŭ do kazatelnici. Śedzeŭ tam do dvanastej hodzini... a višla jedna baba z kripti a kazala: „Dze moja varta?“ Popatri,... varti ňit! Chopi tot kepeň i tot gver, polamala i pobila šicko tam. Ŭun sebe tam śedzeŭ a maŭ strach, ale baba, jak dvanasta hodzina odbila, pošla nazad lehnuc sebe do kripti. A tak pridze rano kapral, otvori koscel a vidzi, že varta žije! Pošoŭ s vojakom gu kraloj a kral kazaŭ: „No, sinu, ta kedz śi odvartovaŭ ščeślivo jednu noc, odvartuj aj druhe noce, com ci obecaŭ, to ci dam: poŭ kraloŭstva a princezu za ženu a po śmerci šicko tvojo budze. A teraz idz gu muzikoj a tancuj a śpivaj do več'era!“ Do več'era mulatovaŭ. Potim zaś prišoŭ tot kapral volac ho na vartu. Kaže: „Bratu, ta ňit vecej vojaki, lem ja muśu isc?“

„Ta ňit,“ kaže, „ta kedz śi śe do toho podňaŭ, ta svojo koňč!“ Ta idu uľicu, princ zaś śe zastareŭ. Aľe co śe zastareŭ, doraz śe ukaže źemni duch ŭzad ňoho: „Ja tu,“ kaže, „ňestaraj śe ňič, ľem mňe słuchaj: Teraz pujdześ tam do koscela a zaś tam zruciš gver, čakoŭ a šicko, aľe už ňeśedňi do kazateľňici, bo tam bi ce baba našla a bi ce źedla. Aľe idz za križ, tam stuj o dvanastej hodziňe a rozšir ruki, ta tam ce ňenajdze“... Baba višla o dvanastej hodziňe z kripti a kaže: „Dze moja varta? Aha, tu śi!“ kaže, a chopila gver a polamala, potarhala a barz śe hňevala, že vojaka ňenašla, bo barz hladna bula... Dva noci ňejedla.

Jak dvanasta odbila a jej moc prestala, ona kaže: „Ha, ta ti tam za križom stojiš, čakaj, najdu ja ce tam na trecu noc!“ kazala gu princoj. Zabrala śe a pošla do kripti, tam trucila sebu a ľehla. Rano pridze kapraľ, popatri, — varta žije. Doraz gu kraľoj pošoŭ a kraľ śe barz cešiŭ, že vojak už druhu noc odvartovaŭ. Kraľ mu zaś kaže: „Idz a mulatuj zaś do več'era.“ Pošoŭ ŭun do več'era zaś mulatovac, tam jed a piŭ a tancovaŭ. Naveč'er pridze zaś ten kapraľ po ňoho: „No podz, sinu, na vartu,“ kaže. „Ta, pan kapraľ,“ kaže, „či ňit vecej vojakoŭ, ľem ja muśu?“ „Kedz śi śe do toho dobraŭ, ta už koňč svojo. Kedz ši dva noce už prebuŭ, ta aj trecu už ozda prebudzeš!“ „Hej, ja dva už prebuŭ, aľe s totu trecu Panbuh zna jak budze“... Kapraľ mu kaže: „Bratu, kedz ci Panbuh pomuh dva noce, ta i trecu ozda ci pomože!“ S tim śe zobraŭ a idze uľicu s kapraľom. A tak źľe o sebe dumaŭ, až plakaŭ, že už podlo budze trecu noc... I podumaŭ sebe: „Ej, kebi tu buŭ tot źemni duch, co mi śe ukazaŭ u kerce!“ „Tu ja,“ kaže, „princu,“ i tu buŭ źemni duch! A kaže duch: „Vidziš, princu, ľepši bulo doma pri occoj, jak po śvece chodzic... A teraz tak rob', jak ja ci hutoru: Pujdzeš tam do kostela a gver, čakoŭ, kepeň, šicko zaś tak položiš. A budzeš tam do dvanastej či spac či daco inše robic, ňebuj śe ňič..., potim staňeš gu kripce pokoňec jej hlavi, o dvanastej hodziňe tam stuj, a jak baba vidze z ladi vonka, ta ľehňi na jej m'esto do ladi... Vona (+ ŭona, ona) budze po kosteľe šicko rozbijac, tarhac a hňevac śe, že je lačna, aľe tebe ňenajdze.“ Tak śe stalo... Princ pošoŭ do koscela i stanuŭ tam pokoňec jej hlavi... Baba višla z kripti a vojaka ňenašla i začala kričac na svoho muža, na kraľa: „Čakaj, stari pśe, ňemaš mi už co dac źejs', ta tebe źjim, stari pśe!“ Jak vona tam už po kosceľe šicko pobila, šicko potrepala, a dvanasta hodzina prichodzila, prišla gu kripce a vidzela u ladze princa ľežec, ta

kazala: „Varuj het z moho m'esta, bo ce źjim!“ A oheň pušča na ňoho: „Varuj het, bo ce spaľim a odstup' še mi, bo to ňe tvojo m'esto, aľe mojo!“ Aľe vun še ňeozivaŭ ňič, aňi še ňerušaŭ, bo ŭun strach maŭ veľiki. Napudziŭ še a ľem ľežeŭ sebe. Ŭon už taki buŭ jak na poli umarti od strachu... A vona už calkom pobiľela, bo predtim strašňe čarna bula. A tak vona kaže: „Muj sinu, varuj het s moho m'esta, bo to ňi tvojo, to mojo m'esto na veki tu budze!“ A tak oblapila a pobočkala ho: „Idz, sinu, bo to mojo m'esto!“ Vona ho sama podzvihla: „Za to ci dzekuju, že ši me višľebodziŭ, že ňemušim vecej po švece pokutovac, bo ja už budu teraz spočivac v pokoju, za to ci dzekuju. A svoju dziŭku, princezu, jak i ocec kazaŭ, tak i ja tebe oferuju za ženu a po šmerci kraľa ňaj šicko budze tvojo a mojej dziŭki. Možeš s moju dziŭku ščešľive kraľovac, jak bi ši buŭ princ a ňe kalapošski tovariš!“ Kapraľ rano popatri: Varta žije! Uceka gu kraľoj: „Varta žije!“ A kraľ poveda: „Treba zaprahnuc do batara štiri koňe a ŭźac vartu do batara a tak ho privezc jak princa a ňe jak kalapošskoho tovariša, kedz totu strašnu vartu dokoňčiŭ“!... „Ta teraz ci, sinu, dam poŭ kraľoŭstva aj princezu za ženu a po mojej šmerci šicko tvojo budze!“ A potim še ho pita, čiji je sin? „Ja,“ kaže, „kraľoŭski sin, ja ňe kalapošski tovariš, ľem šveta probuju.“ „No, ta ja, muj sinu, kebi buŭ znaŭ, že ti kraľoŭski princ, ta bi šmi ce ňeposlaŭ buŭ na vartu“... Potim urobiľi vešeľe i pobraľi še s princezu. A tak požiľi das poŭrok... Raz poveda mladi kraľ svojej žeňe: „Ja idu svoho occa popatric, či žije a jak še ma, bo chcu, žebi znaŭ, že jak ja pochodziŭ a jak šmi še ožeňiŭ, jake strašne varti dokoňčiŭ... A kedz mi Panbuh dopomuh strašne varti dokoňčic, a kedz šmi še už ožeňiŭ, chcu, žebi ocec znaŭ, že ja už u dobrim porjadku!“ „Hej, mužu, kedz ti idzeš, ta i mňe ber zo sobu, ňezochab' me doma. Bo i ja chcu vidzec tvoho occa!“ No, voňi še zobraľi, vźaľi kočiša i inaša zo sebu. A tak voňi (+ ŭoni, oňi) daľi zaprahnuc do koča štiri koňe a išľi occa popatric. A tak jak išľi za orsacku drahu, na boku boľi mlaki, dze kački plavaľi. Ŭon skočiŭ za kačkoma s pušku gu tim mlakom a kaže kočišoj: „Idzce, a pri karčme me počäkajce!“ Pošľi oňi sebe gu karčme, tam stanuľi a pana čäkaľi. Oňi dvomi, kočiš aji inaš, pošľi sebe paľenki vipic aji zakuric v karčme. V tej krajiňe ňebulo kraľa, ľem perši minister tam buŭ, chtori ženi ňemaŭ. Idze tamadz tot minister kolo tej kraľoŭnej, jak u koču šedzela sama, von jej še ukloňiŭ a pita še zkadzi je aji co za jedna?

A tak kaže: „Aľe co to za kraľ, kedz jich tu na draźe poľa karčmi zochabiŭ? Von pošoŭ za kačkami a jich zochabiŭ pri karčme jak židoŭku? Znaju co," kaže, „ja ňemam ženi a budu za kraľa u tej krajiňe, ta ňaj idu zo mnu... Kebi jich muž (+ chlop) statečni buŭ, ta bi jich ňeochabiŭ samu na draźe pri karčme"... A vona posłuchala a skočila gu tomu ministroj do koča, chtori buŭ šumni, a pošla z ňim het... Pridze kraľ, popatri do koča... kočiš i inaš u karčme išče. Ŭon povi: „A paňi śe dze podzela, paňi u koču ňit?" „Ta mi vipiľi kus paľenki a zakuriľi zme sebe tu v karčme, ta mi ňezname, dze śe zakľa podzela?" Aľe žid kaže: „Hej, paňe, či oňi su kraľ?" Poveda: „Hej, ja kraľ!" „A jich žena co?" kaže. „Moja žena kraľoŭna!" „Hej, paňe, kebi jich žena bula kraľoŭna, ta bi to ňezrobila, co zrobila, bi ňeucekla od ňich a jich bi ňezochabila... Aľe je ňestatečna i pošla s druhim. Ja śe priźiraŭ na oblak,... po draźe išoŭ jeden pan na štiroch koňoch, pri ňej stanuŭ, ta sebe pohutoreľi a zabrala śe a pošla z ňim." Tak kraľ kazaŭ: „Tak, chlapci, dam vam pismo gu staromu kraľoj, vracce śe nazad a povedzce, že paňi me tak i tak zochabila, pošla s jednim panom na štiroch koňoch." Kočiš i inaš śe vraciľi nazad a kraľ išoŭ totu drahu, kadzi tot pan s joho ženu pošoŭ. Ŭšadzi śe pitaŭ, kadzi išoŭ pan na štiroch koňoch a ŭšadzi išoŭ za ňim. A tak prišoŭ hen do toho m'esta, zkadze ten minister buŭ. A tak co mladi kraľ ňezrobiŭ, — ŭon śe tam zverbovaŭ za vojaka! Jak prišľi raz vojaci na paradu pred ministra, joho žena ho spoznala... a na svoho muža poveda: „Paľe, tu muj muž za mnu prišoŭ! .Co budzeme z ňim robic?" pita śe ona. A von poveda: „Ja budu znac z ňim co robic." A tak ŭon ho naveč'er doraz vźaŭ gu braňe kraľoŭskej, — minister tam bivaŭ, bo kraľa ňebulo, — postaviŭ ho tam na vartu a vojak muśeŭ tam vartovac do rana. Narano pridze gu ňomu tot minister a vźaŭ od ňoho gver. Potim mu vźaŭ kraľoŭňin persceň a truciŭ ho do gvera a tak zatkaŭ, zaflancovaŭ gver... Ta počerkaŭ s gverom a pita śe tot minister: „Co ti to maš u gveroj?" Ta kaže: „Ňič, ja ňič tam ňepoložiŭ." Tak minister gver rozflancovaŭ, obraciŭ a z gveru persceň vipad: „No," kaže, „peršu noc vartuješ, a śi ukrad kraľoŭnej persceň? Ti tedi veľki živan, kedz tak znaš kradnuc!"... A tak daŭ ho lapic a bez žadnoho prava chceŭ ho dac zaveśic.

Ta už śe mu šibeň našla, co śe mu na ňebe ukazala...

Jak ho maľi zaveśic, pitaŭ ministra, že bi s jednim starim vojakom pohutoric muh. Mladi kraľ tomu staromu vojakovi kaže: „Pan ocec, ja,“ kaže, „tu mam peňeźi, ta to jim ochab'u, aľe ňej oňi zrobja, co ja budu jich pitac!“ Zňaŭ tedi svoj persceň, co u svoho occa u kerce z verbi spraviŭ, ċo mu tot źemni duch nakazaŭ spravic, a kazaŭ gu staromu vojakoj: „Tot persceň ňaj rozkruca, za to śmi jim toti peňeźi ochabiŭ, žebi mňe buľi na pomoci po mojej śmerci. Kedz me sdejmu zo šibeňi a me zahrebu do hrobu, ňaj oňi s tima prucikoma z toho persceňa tri raz uderja po mojim hrobu, ňaj śe ňeboja ňič, ja jim ňezrobim ňič, kedz me budu z mertvich dvihac. Jak uderja s tima prucikoma, ta ja stanu. Ňaj śe ňeboja, jim ešče dobre budze pri mňe!“ I tak śe stalo. Mladoho kraľa zaveśiľi na šibeň a zahrebľi ho. Aľe stari vojak prišoŭ doraz gu hrobu, jak ho zahrebľi. Bojiŭ śe uderic na hrob viśelca, aľe śe odvažiŭ a uderiŭ prucikoma tri raz po hrobe. Źem śe otvorila a ňeviňen stanuŭ z hrobu. Aľe segiň vojak śe napudziŭ, ta ucekaŭ od ňoho. Prišoŭ gu varošu a tu stanuŭ sebe a ho počákaŭ; dumaŭ sebe, že mu už pri varošu ňič ňezrobi. Kedz ho kraľ zdohoňiŭ: „Ňaj śe me ňeboja,“ kaže, „ja jim ňezrobim ňič, aľe jak maju z tich peňeźi, co śmi daŭ jim, ta ňaj mi kupa dajaki šatki, gubaňočku a dajaki kalap, bočkori, ľem žebim obľečeni buŭ.“ No dobre, tak stari vojak ho obľik. Potim povedzeŭ mladi kraľ: „Či maju ešče z tich peňeźi? Ta ňaj mi požičaju na paru dňi.“ I tak vojak požičiŭ mu a von už śe tam po varošu vaľaŭ jak prosti čľevek... Stalo śe, že minister chceŭ, žebi ho vivoľiľi za kraľa, a vecka zišľi śe ľudze, žebi ho postavic za kraľa. Krajina tak sudzila, že pušča korunu do huri a na koho śedňe, — to budze kraľ! A tot princ prišoŭ i s totim starim vojakom pripatrac śe gu kapure. A tak puščiľi raz korunu, — śedla na princa. Tak vivat, boŭ kraľ! A stari vojak śe obradovaŭ. „No vidziš,“ povi princ, „ja ci kazaŭ, že ci budze dobre pri mňe.“ Aľe mu zňaľi korunu, bo joho ňechceľi za kraľa. Puščiľi korunu druhi raz do huri a vona zaś śedla na ňoho. Zňaľi ju druhi raz a puščiľi treci raz, — zaś na ňoho śedla. Tedi už obsudzila krajina, že tot budze kraľ, na koho śedla treci raz koruna. Ta vivat kraľ!... a vźaľi ho do burku. Žena ho už tam ňepoznala, že je tot jej muž, bo śe druhi raz už zrodziŭ. Tak von obstaŭ kraľom a perši minister, co joho ženu ukrad, odvid, zostaŭ jak buŭ minister. Kraľ narano kazaŭ ministroj: „Ňaj vidze vojsko pod paradu!“ Tak višlo vojsko pod paradu vonka z varoša. A tomu staromu vojakoj,

co mu peňeźi požičiŭ, kazaŭ: „Ňeidz tam s vojskom, aľe idz do karčmi, napi śe a zamurcaj śe, žebi śi bridki buŭ!“ Tak višlo vojsko pod paradu. Prišoŭ kraľ patric. Každi vojak tu, ľem toho staroho ňit. Ta pita śe kraľ joho kapraľa: „Ta dze ci vojak?“ „Ta ja ňeznam. To stari, ňechce słuchac už!“ „A tam chto śpiva u karčme? Idz ľem popatric, ozda von tam budze.“ A von tam buŭ a kapraľ ho provadzi do glejtu. Aľe von pijani... idze sebe śpivajuci a kurjaci. Kapraľ mu kaže: „Cicho budz, ňeśpivaj!“ A von: „Ja śe ňebojim aňi kraľa, bo ja stari vojak, ja veľo službiŭ!“ Stanuŭ do glejtu a vojak ešče sebe śpivaŭ... Tak kraľ na ministra: „Ej, ta to take reguľarne vojsko, ta ti tak doźiraš? Ta vi dvojo budzece zaveśeni,“ kazaŭ kraľ. A kapraľ i stari vojak dumaľi, že to voňi dvojo budu zaveśeni. Kraľ rozkazaŭ, žebi dva sulaki (= stĺpy!) zakopac a dvoch priprovadzic: kapraľa i staroho vojaka. Ministrova žena poveda mužoj: „Kedz budu veśac i ja pujdu patric!“ Tak i vona pošla patric. Segiň kapraľ pod šibeňu plakaŭ, že muśi viśec ňeviňen mladi človek, aľe stari vojak śpivaŭ sebe a kazaŭ: „Ňebuj śe, bratu, ňič nam ňebudze!“ Ta kaže: „Ti stari, ti ňedzbaš už o sebe, aľe ja mladi za tebe muśu viśec ňeviňen.“ A tak stanuľi pod šibeň. Aľe kraľ kaže: „Hej, chlapci, pridzce het zpod šibeňi, bo vi ňič ňevinni,“ a ukaže na svoho ministra, „ti vinni, ti moju ženu na draźe ukrad a mňe śi daŭ ňevinnoho zaveśic, ti jeś živan, teraz ja tebe dam zaveśic. Ja kraľ buŭ i budu, aľe tebe Panbuh ňedopomoch kraľovac, bo ti ňebuŭ statečni čľevek!“ A tak daŭ ministra zaveśic. A potem na ženu: „Ženo, ja za tebe strašne varti robiŭ a ti me ochabila, ti pošla s druhim, s živanom, i mňe śi dala zaveśic. Ja tebe śmerc ňezrobim ňijaku. Aľe dam pismo tvomu ocoj, a napišu, co ti zo mnu zrobila a ňaj tvuj ocec zrobi s tobu co chce; ja ce za ženu vecej ňechcu!“

A tak napisaŭ pismo, daŭ žandarom a toti ju odvedľi g occoj. A ocec śe nahňevaŭ, že s mužom tak źľe robila a jomu, kraľovi, na haňbu bula, a preto sam ju daŭ zahubic.

205. §. Buŭ dze ňebuŭ buŭ jeden kraľ a maŭ barz šumnoho sina.*) Von śe veľo staraŭ jak gu ňomu paru dostac. Tak co robic? Radziŭ śe svojich mudercoch, ta oňi to kazaľi: „Tak zrobme, že

*) Rozprával ten istý. Spolu s ním prezrel som i túto osnovu po druhý raz. Miesto a čas zápisu i nového prezerania vidz pod *) na str. 391.

viložime obraz princa gu draźe, ozda śe najdze čľevek, chtori pujdze po draźe, co budze znac o takej, co bi mu za ženu parovala.“ Potimka viložiľi taki obraz gu draźe na sulak pri burku. Ta raz išoŭ ztamadz kolo burku jeden furman s troma vozami a poveda: „Stańce tu kuščok, ňaj śe popriźiram na tot obraz i na princa, či taki je, jak je vimaľovani na totim obraźe?“ Varta mu poveda: „Śľebodno princa popatric, či taki je jak na obraźe!“ Tak pošla varta i furman popatric princa, a kedz ho furman vidzeŭ, ta hvariŭ: „Jes' mu para za mor'om!“ „Ta znaš ti o tej pare?“ „Znam, bo ja tam predavaŭ tovar tej šumnej princezoj!“ Ta tedi princ kaže: „Tote tvojo tri vozi ňaj tu ostanu u dvore a ja po tvojo dzeci i ženu pošľu a ňaj bivaju u mňe, ja budu mac starosc na ňe. Ja chcu, žebi śi ti totu princezu dostaŭ, — či ti ju hodzen dostac?“ „Ja ju dostanu, kedz mi daju pomoc na to. Daju mi, najjaśňejši kraľ, zrobic jeden danšif a do toho dajaki tovar mi treba položic; veźňem zo sobu princa a pujdzeme dvojo ľudzi.“ Potim položiľi dajaki tovar do šifa, jaki maľi, aľe tot furman povedaŭ: „Ja bi chceŭ jedni šumne kamašňe dac zrobic do šifa.“ „Ta, to śe staňe. A z čoho bi to śe zrobilo?“ A furman odpoveda: „Ňi z čoho śe tak ňezrobi, jak takto: Jednu voš treba lapic a na maśľe karmic a zoz skuri jej śe zrobi.“ Ta voš našľi a potim ju karmiľi na maśľe i dluho ju karmiľi a vona tak virosla jak praśatko. Virosla tak veľika, že ju muśeľi uvjazac na lanc, bo bi bula i ľudzi pokusala. Potim treba bulo hľädac takoho majstra, chto bi zrobiŭ z ňej kamašľe. Nakazaľi varce, žebi śe pitala každoho vandrovňika, či bi ňeznaŭ zrobic take kamašľe zoz skuri vši. Raz nadišoŭ šusterski tovariš a pitaľi śe, či bi vun to zrobiŭ? Hutoreŭ, že vun to zrobi. A tak oňi voš ŭźaľi, zaštreľiľi, a zňäŭ z ňej tot tovariš skuru. A tot tovariš zrobiŭ kamašňe, co take ňebulo... Kedz do ňich popatriŭ, ta tri stoľice uvidzeŭ jak u dźveredľe, take vidňjace buľi. No tak už maľi šicko hotove a pošľi po princezu. Položiľi i kamašňe do tovaru. Tak śe zabraľi a pošľi s princom až za morje gu tomu burku, dze ta princeza bula. Ta princeza znala, že tot furman ŭśe jej doňis tovar i spoznala ho doraz. Ta princeza poveda na inaša: „Idz, Janču, a popať tam, jaki tam jes' tovar na šife.“ On prišoŭ popatric, aľe furman ho do šifa ňepuščiŭ, bo že je pre kraľoŭnu tovar a ňebizuje ho na inaša. „Povedz, Janču, žebi sama princeza prišla do skľepu na šifu opatric.“ Tak princeza śe zabrala a prišla tam. Inaša furman preto puščic dnuka ňechceŭ, žebi inaš princa tam

ňevidzeŭ. Jak princeza prišla, furman ju doraz puščiŭ do skľepu gu princoj. Vona sebe tam vibira tovar, prebira, aľe pritim aj na princa patri, bo śe jej pobačiŭ. Jak furman vidzeŭ, jak śe voňi tam u skľepe baviľi a beśedovaľi jak mladi ľudze, ta furman puščiŭ šifu na morje. Šifa śe rušala, aľe princeza dumala, že to śe ruša ľem od mor'a a ňevedzela, že ju, princezu, ukradľi. Princeza premetovala tovar a našla i kamašňe zo vši. Jak popatrela do ňich: „Voňi me už ukradľi, bo ja už daľeko od svoho burku, už u trecej stoľici!" Ňemohla uceknuc aňi heŭ, aňi tam a do vodi skočic ňechcela. I tak voňi sebe śedzeľi s princom, až prišla jedna burka, ta počalo zo šifom rozhaňac na morju. Tedi furman puščiŭ mačku do źemi a privaziŭ sebe damšif. Von sebe pritim śednuŭ a kuriŭ a princeza s princom aňi ňeznaľi jak jim čas prešoŭ. Pridze jeden stari čľevek gu tomu furmanoj, ta mu hutori: „Daj Bože ščesce, stari furman!" Tot mu odpovi: „Daj Bože i jim, pan ocec!" Tu poveda ten stari čľevek: „Co sce chceľi, ta sce dostaľi. Aľe chto zna, či princeza išče budze vaša abo ňe. Bo kedz išče jej mac u č'eži bula a śe trucila u jej živoce, ta mac ju obecala šarkanoj o tri hlavi. Ta chto zna,... bo jak ju obecala, ta možno, že šarkan pridze a ju od vas veźňe! Kedz budze is' princ do koscela priśahac s princezoj, ta jak budze obľikac košuľu, ta princ zhori u ňej. Aľe kebi śe taki čľevek našoŭ, co bi od princa košuľu vichopiŭ a truciŭ na źem, ta košuľa zhori a princoj ňebudze ňič. Aľe tot čľevek, co to čuŭ a vipovi, po koľena kameň staňe!" Tak śe stari zabraŭ a pošoŭ het. I furman zaś s princom išoŭ daľej morjom do več'era. Potim zaś prišla taka burka, že śe šif chceŭ prevracic, aľe on zaś uvaziŭ sebe šifu a stanuľi. A zaś prišoŭ tot stari čľevek. Ta kaže: „Daj Bože ščesce, stari furman, co sce chceľi, to sce dostaľi, aľe chto zna, či princeza budze vaša, kedz ju mac obecala šarkanoj v macerinom živoce. Bo princ, jak budze is' do priśahi do koscela aj s princezu a śedňe na koňa, tak kuň pod ňim staňe na dva nohi a śe truci horeznač a princa može zabic. Aľe kebi śe taki čľevek našoŭ, žebi zakłaŭ toho koňa pod princom, ta princovi bi ňebulo ňič"... A tak hutori tot stari čľevek furmanoj: „... a chto totu moju beśedu vipovi, ta po pas śivi kameň zostaňe!" A potim podzekovaľi sebe i tak každi pošoŭ svoju drahu. Princ a princeza ňeznaľi ňič o tim. Oňi sebe spaľi. I tak idze šif daľej zaś cali dzeň do več'era. Na trecu noc zaś prišla burka (+ tuča, i vitor) a chcela ho prevracic. Tak furman zaś stanuŭ sebe

zo šifu. A stari čłevek zaś pridze gu furmanoj: „Daj Bože ščesce, furman! Vi sce dostałi, co sce chcełi, ałe chto zna, či princeza budze vaša. Bo mac ju obecala šarkanoj o tri hlavi, ešče v svojim živoce. Jak budze peršu noc spac princ vo svojim dome zo svoju princezu, ta pridze šarkan, rozbije oblak, mur vivałi a princa źji. A jak joho źji, tak princezu sebe veźňe. Hej, kebi śe našoŭ taki čłevek, chto bi stanuŭ gu oblakoj s mečom a šarkanoj hlavu odrubaŭ, ta bi śe princoj ňič ňestalo... Ałe chto toto čuje a vipovi, ta calkom kameňom zostaňe!“ A to ňichto ňečuŭ, łem stari furman. Ta už sebe furman dumaŭ: ‚Bože moj, už na mňe podlo, bo łem ja čuju a kedz ja to vipovim, ta kameňom stanu!‘ Ałe darmo, už łem išoŭ zo šifom pomali domoŭ. I jak prišłi domoŭ, vełika radosc śe stala. Princezu źałi dolu i princa. Aj toho furmana doraz paňstvo chopilo, bo śe ceśiłi, že von tu princezu vidostaŭ. Robiłi doraz veśełe. Naschodzilo śe veło paňstvo na veśełe. Princoj trebalo družbu, ta chto budze družba? Ta povedzełi, ňaj budze družba tot furman. Von princezu perši našoŭ; ňaj šicko z ňu aj skoňči. Paňstvo povedzelo, že to stari čłevek, že śe ňeprida za družbu gu princoj... Ałe jeden muderc povida, že može buc furman družbom, choč' je stari čłevek. No dobre; ta źałi ho doraz do bałbira, šumňe ho ostrihałi, šumňe ho umiłi a tak choč' stari čłevek buŭ: šumni čłevek buŭ! No dobre, dałi mu šabłu jak družboj: „Ta ti ochraňuj svoho princa iz princezu jak śi jich dotła ochraňovaŭ!“ No, dobre, jak śe sbirałi do priśahi a princoj davałi košułu, tak furman chopiŭ košułu a — zhorela..., a princ zostaŭ. Ta śe ho pitaju, furmana, co to robi? Ta poveda: „Co znam, to ja rob'u“... Potim, kedz małi isc do koscela, princ śednuŭ sebe na jednoho šumnoho koňa. Družba ňechceŭ na koňa śednuc, łem pešo kolo princa isc, šabła v ruce. Raz kuň počaŭ skacac a že princa zabije... Ta tot družba uchopiŭ šabłu a uderiŭ do koňa. Princ, jak vidzeŭ, že družba koňa uderiŭ, skočiŭ s koňa dolu. Ta princu ňebulo ňič, ałe koňa zakłaŭ družba. Jak už śe priśahłi princ iz princezu, ta peršu noc jak łehłi spac princ iz princezu,... chceŭ z ňimi u jednej chiži spac i furman. Ałe to mu dozvołic ňechcełi. Ałe jeden muderc povedaŭ: „Ňaj vun tam łem doźira!“ Princ iz princezu łehłi sebe pri oblaku na poscel a furman, kedz pospałi, tu poscel od oblaka het dałej odcahnuŭ. Stari furman potim sebe kuriŭ... Pridze o dvanastej hodziňe šarkan a dųrk do oblaka, vübiŭ oblak. Potim hłäda jazikoma, dze je princ iz prin-

cezu, aľe jich poľa oblaka ňit... Šarkan śe pohňevaŭ, že princa a princezu ňemohoŭ najsc, a — durk do oblaka po druhi raz. Na treci išče raz durk do oblaka a už hlavi upchaŭ dnuka... išče śe sam ňemuh upchac. A jak hlavi upchaŭ na oblak, furman śe prichopiŭ a hlavi mu odcaŭ. Hlavi vimetaŭ vonka a trup sam spad pod mur. Princ i princeza ňeznaľi ňič, co śe povodzilo z ňima. Furman už dokoňčiŭ, zavarovaŭ jich od śmerci; buŭ spokojni a pospaŭ sebe do rana. Rano postavaju doraz. Co śe porobilo, že jes' oblak vibiti? Tak pitaju śe furmana: „Ta co śe tu take stalo?“ „Ňepitajce śe mňe ňič, už, chvala Bohu, dobre je, ja šicko dokoňčiŭ!“ Aľe tam buľi taki panove, co chceľi viznac, co to von take čudo robiŭ? „Ta kedz mi ňechcece dac pokoj, ta uvidzice, co śe zo mnu staňe“... A tak furman, barz śe zastareŭ o svojo dzeci, ženu, stanuŭ sebe do kucika gu dverom, žebi ňikomu ňebuŭ na zavadze, i rozpravja: „Kedi ja peršu noc išoŭ, ta me tuča sparla a prišoŭ gu mňe jeden stari čľevek a povedaŭ: Co sce chceľi, furman, to sce dostaľi, aľe či princeza budze vaša, to ňeznam, bo je šarkanoj obecana. Kedz princ budze sebe košuľu obľikac do koscela, ta vun zhori u ňej, aľe kedz śe taki čľevek najdze, chtori vüchopi tu košuľu a truci na źem, ta košuľa zhori a princ zostaňe. A chto toto čuje a vipovi, ostaňe po koľena kameň. A ja toto čuŭ a povedaŭ, ta patrice na mňe, ja śe staŭ po koľena kameň!“ A tak voňi mu hutora: „Ňehutor vecej už, aľe von kazaŭ: „Teraz mi už šicko jedno, kedz mi po koľena kameň, ňaj budzem už i po pas. Jak už mi druhu noc išoŭ, zaś prišla burka a ja sebe stanuŭ zo šifom a zaś prišoŭ gu mňe ten stari čľevek: „Daj Bože ščesce!“ „Daj Bože!“ „Co sce chceľi, to sce dostaľi, aľe chto zna, či princeza budze vaša, bo šarkanoj obecana.“ Aj to mi tot stari čľevek hutoreŭ, že kedz pujdze princ do koscela a śedňe na koňa, ta ten kuň budze skakac, trucic hore nohami, žebi princa zabiŭ, že chto bi toho koňa zakłaŭ, ta ten bi princa od śmerci ośľebodziŭ. A že chto toto čuŭ a druhim vipovi, tot po pas kameň śivi ostaňe!“ A furman doraz po pas kameň śivi stanuŭ. „Jak trecu noc prišla burka, zaś ja stanuŭ zo šifom a zaś prišoŭ ten stari a povedzeŭ: „Daj Bože ščesce, furman, co sce chceľi, to sce dostaľi, a či to budze vaše abo ňe, to ňeznam, bo princeza šarkanoj obecana. Kedi budze princ iz princezu nocovac u posceľi pri oblaku, ta pridze šarkan, durkňe do oblaka, zabije princa a princezu sebe veźňe. A chto toto čuŭ a vipovi: tak calkom kameň śivi staňe!“ A furman

staŭ calkom śivim kameňom. Č'ežko bulo patric na ten kameň kraľoj i mladej pare kraľoŭskej,... tot, chto teľo chodziŭ za ňich, naostatku kameň ostaŭ! Stalo śe, že princeza mlada mala chlapca šumnoho a śe barz u ňim cešiľi... Raz taki son śe prisnuŭ princeźe, že kebi toho chlapca daľi zarezac, a tot kameň furmana kebi s jeho krevu pomasciľi, žebi furman odžiŭ. Ta chlapca zabiľi, s jeho krevu kameň furmana pomasciľi a tot odžiŭ, aj chlapec odžiŭ. A bula radosc v calim burku.

206. §. Buŭ jeden chudobni čľevek a maŭ vun jednu ženu a tota joho žena bula u č'eži.*) I tak vona porodzila jednoho chlapca. I jak prišla gu ňej baba ta toto dzecko uvidzela, ta hutori: „To mocni chlapec budze!“ Daľi mu meno Lomidrevo. I toho chlapca dojčila mac za śidzem roki. U śidzem roki pošoŭ vun do ľesa i vicahnuŭ vun jednoho fijatala iz koreňom zo źemi. Vun tak gu sebe hutori: „Šče śmi slabi.“ Pujdze domoŭ a hutori maceri: „No, dajce mi išče za śidzem roki cickac!“ Mac ho dojčila išče za śidzem roki. O śidzem roki pošoŭ zaś do ľesa, vicahnuŭ už stredňoho fijatala. Šče tak gu sebe hutori: „Išče śmi ňśe slabi.“ I tak pujdze domoŭ nazad i kaže maceri: „Dajce mi išče za śidzem roki cickac!“ O śidzem roki pošoŭ zaś do ľesa, vicahnuŭ jaki najhrubši drevo. I tak prišoŭ domoŭ, kaže svojmu occoj, maceri: „No, apo, mamo, ja śe od vas odberu, pujdu po śvece!“ I tak vun śe zabraŭ, šumňe śe odpitaŭ od occa i od maceri... I idze, keľo idze, za drahoŭ, i najdze vun tam jednoho takoho, co žeľezo sciskaŭ u rukoch jak blato. Pridze gu ňomu: „Daj Bože ščesce! Co ti robiš, bratu?“ Vun na ňoho: „Ta,“ hvari, „žeľezo davim.“ „No podz ti,“ hvari, „izo mnoŭ, budzeme dvomi dobri chlopi.“ I tak išľi dvomi daľej. Našľi trecoho, co huri prevracaŭ, tak prišľi gu ňomu: „Daj Bože ščesce, co ti robiš?“ „Ta ja huri prevracam!“ „No podz z nami, budzeme tromi dobri chlopi.“ Idu za drahoŭ. Najšľi tam furmanoŭ, co veźľi žeľezo. Ta toti furmaňi tam zavjaźľi — ňehodni buľi vicahnuc odtam. Tak vun, tot Lomidrevo: „Ked mi,“ hvari, „dace z toho žeľeza, keľo poňeśeme mi tromi, ta ja vas votti viratuju!“ „No,“ hvari, „dame!“ Tak vun kazaŭ koňe viprahac, ulapiŭ za druk (= oje! Zapis.) rukoŭ šicki vozi a jich precahnuŭ. Tak jak jich

*) Rozprával Ján *Oklamčak*, rimo-katolík, rodom zo Sobraniec. Zápis v Sobranciach vo „Veľkom hostínci“ 30. júla r. 1898. S ním znova som prezrel v Sobranciach v hostínci Leop. Winklera 2. okt. r. 1904.

precahnuŭ, za placu zobraŭ s vozoŭ šicko železo. I tak vun hutori na toho, co železo daviŭ: „Či znaš co,“ hvari, „spraŭ ti nam z toho železa troji copi a pujdzeme dadze na mladzbu.“ Prišli voňi do jednoho pana i pojednali śe mlacic. Tak śe pojednali, žebi jim telo daŭ caloho vimlatku, zarna, kelo voňi tromi poňeśu... Dumaŭ, že jeden vecej ňeodňeśe jak za mech, ta jim kazaŭ, žebi lem mlacili, že jim da, kelo odňeśu. I tak voňi zarno vimlacili i vivjali čisto od plevi. Pan na ňich kaže: „No, dze mace mechi na zarno?“ „Eh,“ hvari, „nam mechi ňetreba, lem zložme ho do sipancu šicko. I ked už bulo šicko zarno v sipancu, tot Lomidrevo na toho, co huri prevracaŭ, tak kazal: „No, ti Valihuro, ber na pleci tot sipaňec zo zarnom, a ňeś!“ I išli z dvora šicki tromi. Ale panoj barz č'eško bulo... Tak jak voňi už išli za drahoŭ, ta puščiŭ jednoho bujaka za ňima, i tot bujak bežiŭ za ňima... Lomidrevo ulapiŭ toho bujaka za rohi i uderiŭ ź ňim do źemi, zabiŭ ho i truciŭ ho do sipanca. I tak pan vecka puščiŭ dzivoho kornaza. Lomidrevo i toho ulapiŭ i zabiŭ. No už jim pan ňehodzen buŭ narobic ňič, ta poslaŭ svojich sluhoŭ opred ňich zarubac jim drahu. Ale voňi drevo s drahi odmetali i pošli dalej. I tak prišli šicki tromi do domu Lomidreva otca i tam śe podzelili na tot šicok zarobok. I s tim podzekovali jeden druhomu i śe rozišli.

207. §. Buŭ jeden vojak, co tri roki služiŭ u krala, ta mu daŭ kral na drahu tri grajcare.*) S tim vun idze za drahu i obehnuŭ ho jeden žobrak napred ňoho i pita almužnu. I tak vun mu daŭ jeden grajcar. Tot žobrak ho obehnuŭ zaś. Ta zaś od ňoho pitaŭ almužnu. „Daŭ źmi jednomu, dam i vam jeden grajcar.“ I tot žobrak zaś ho obehnuŭ na trecim a pita almužnu. „Eh,“ hvari, kedz źmi daŭ už dva grajcare, dam i treci.“ Obehnuŭ ho zaś na štvartim: „No, dzedu,“ hvari, už vam ňemam co dac. Maŭ źmi tri grajcare, co mi kral daŭ na drahu, ta daŭ źmi jich trom žobrakom.“ I tot žobrak na ňoho: „Co ti pitaš za te tri grajcare?“ „Ta co pitac? Co mace dzeku, to mi dajce, jak dac chcece!“ Tak vun mu daŭ jednu tašku, taku, kedz jej povedzeŭ, „Lap ho taška!“, ta ho doraz ulapila, a jeden žačkoŭ, u chtorim maŭ ůśe dohanu. I tak vun prišoŭ do jednej karčmi, ta śe pita na noc... A kačmar na ňoho: „Dobri

*) Rozprával ten istý. Spolu s ním prezrel som i túto osnovu po druhý raz. Miesto a čas zápisu i nového prezerania vidz pod *) na str. 402.

čľeveče, mi sami idzeme votti het, bo tu žaden čľevek ňehodzen prenocovac!" „Ja," hvari, „prenocuju!" I zostaŭ na noc. Švička mu horela, ta śe na karti sam baviŭ. I prišoŭ pod oblak jeden čort: „Jak śe hraješ, ta prijmi i mňe gu sebe"... „No ta," hutori, „priňeś mech peňeźi!" I čort priňis. Hutori čort: „Otvor mi dvere!" „Otvor sebe sam, šak ti," hvari, „hodzen i sam!" I tak oňi śe hraľi na karti. Prehraŭ čort mech peňeźi. Rozširiŭ ruki, že ulapi toho vojaka, aľe tot skriči: „Lap ho, taška!" Taška ho lapila. Prišoŭ pod oblak druhi čort: „Prijmi me", hvari, „g sebe hrac za cimboru." „Priňeś taki mech peňeźi jak ja mam." I tot doraz priňis a hutori: „Otvor mi dvere!" I vojak hvari: „Šak ja ňe tvoj sluha, otvor sebe sam!" I čort sebe otvoriŭ, prišoŭ gu vojakoj i hraľi śe na karti. I prehraŭ čort mech peňeźi. Čort rozširiŭ ruki, že ho ulapi, aľe vojak skriči na tašku: „Lap ho, taška!" Taška ho lapila. Prišoŭ treci čort a hutori: „Ňeprijaŭ bi śi mňe gu sebe na karti hrac?" „Priňeś," hvari vojak, „taki dva mechi peňeźi jak ja mam!" I tot doraz priňis. Tak vuňi śe hraľi. Prehraŭ čort svojo peňeźi. Čort rozširiŭ ruki, že vojaka lapi a zabije a peňeźi odbere od ňoho, aľe vojak skriči na tašku: „Lap ho, taška!" I taška ho lapila. Razom počaľi śe sipac čorci, tak že vun furt hutoriŭ: „Lap ho, taška!" „Lap ho, taška!"... Nakoňec šickich polapaŭ do taški i ľehnuŭ sebe spac. Rano prišoŭ kačmar, otvori dzvere — i vojak žije. Ta na ňoho hutori: „No, keľo tu ľudzi nocovalo, aňi jeden do rana ňeobstaŭ, až voňi zostanuľi, pan vojak!" „No ňič, pan kačmar, ňaj mi daju dvanac mlackoŭ!" I tak vun mu jich doraz pohľädaŭ. Prišľi toti dvanac mlacki, truciŭ totu tašku nastred dvora i rozkazaŭ, žebi šejs'mi biľi na ňu. Jak śe toti šejs'mi dokonaľi, tak druhi šejs'mi ulapiľi copi... Doti biľi, dokľa śe čorci ňeodpitovaľi a tak ňehvareľi: „Ľem pušč nas, ňigda tu väcej ňepridzeme!" I tak vun jich puščiŭ. Ta hutoriľi toti čorci, jak už jich puščiŭ: „No, može tu ta karčma buc, ňigda mi do ňej ňepujdzeme!" Tak kačmar potim daŭ vojakoj do śmerci u tej karčme bivaňe. A vojak, kedz maŭ poŭni žačkoŭ dohanu aj šteri mechi peňeźi, ožeňiŭ śe a zostaŭ tam žic až do śmerci.

Zo Sobranských Komaroviec.*)

208. §. Raz buł jeden stari kraľ a vun ogdoveł. Ta sebe vźał jednu šumnu mladu ženu. A tota žena ho ňebarz rada mala. Raz ŭ noci śe jej priśňił jeden šumni mladzeňec zoz druhej krajini, jednoho kraľa sin. Tiž barz šumni buł a śe poľubiľi oboje u śňe. Tot mladzeňec ňemał pokoju, doki ju ňenašoł. Zobrał śe i prišoł až do toho varoša, dze tota kraľoŭna bivala. Vona ho uvidzela na oblak. Vona bula zamknuta u jednej chiži, bo śe kraľ bał o ňu. Od tej chiži kľuč kraľ nośił u žebňi (+ u žebu). Jak ona ho zbačila, doraz mu pismo napisala a mu ho puščila z oblaka na šnurki. I vun to vźał i počitał. U tim piśm'e bulo napisano, že vona joho hľeda... A vun jej napisał nazad, že aji vun ju hľeda, že vona śe jomu priśňila; teraz załubiľi śe znova. Vun śe pojednał do toho kraľa za inaša. Doraz ho kraľ obľubił, bo barz šikovni buł. Vun potajomňe beśedovał s kraľoŭnu paru razi. I kraľoŭna jomu dala radi, žebi sebe dał zrobic jednu chižku okremšu... a žebi z ňej dał vimurovac gu ňej jeden ganok popod źem. I vun to zrobił. Našoł mudroho murňika, co mu to vimurovał a toho murňika dał priśahnuc,... žebi śe ňigda o tim ňichto ňedoznał. Potim chodzil gu kraľoŭnej vše... Raz gu ňej prišoł, ta jak śe ľubiľi, ta vona mu dala svoj persceň na paľec a vun jej ho zaboł nazad dac. S tim persceňom pošoł s kraľom na poľovačku. Kraľ persceň uvidzeł, jak obedovaľi, i poznal ho, aľe ňehutoreł mu ňič, ľem sebe podumał, že to zaisce persceň joho paňi... Ked kraľ prišoł domu, kľuč mał u sebe, doraz šoł odomknuc paňu. Inaš znał, že kraľ pujdze opatrec, ta skorej pošatovał tim gankom i dał persceň paňi s tim slovom: „Ňemame času vecej hutorec, ľem veź persceň na paľec!“ Prišoŭ akurat kraľ gu ňej a jej hutori: „Paňi, źľe mi dumaŭ o tebe. Mi vidzeł na našom inašoj pitni tvuj persceň, aľe teraz vidzim, že to už ňepraŭda, že to buł persceň druhi, bo tvuj persceň je na tvojej ruce!“ Vona doraz počala plakac i hutorela: „Ti mňe taku ňevernu trimaš!“ I vun ju požałovał i pitał od ňej prebačeňe. Vun ňeznał, že vona ho prečik klame. Joho inaš raz pitał sebe od ňoho na jeden meśac urlab na žeňeňe, že pujdze do svoho kraju śe ožeňic a ztamadz sebe privedze ženu. Aľe vun ňepošoŭ do svoho kraju, ľem u tim mesce śe zabavił u jednim kavehauźe. I sebe virichtovał

---

*) Rozprával Ďuro *Kozak*, 28-ročný, gréko-katolík, rodom zo Sobranských Komaroviec. Zápis v Sobranciach v hostínci Leop. Winklera 2. okt. r. 1904.

šicko gu veśeľu... I prišoł nazad do toho domiku, dze bivał. I muzikantoch privid. I vidał chir o sebe, že vun śe žeňi a sebe privid ženu z tej krajini, zkadzi vun je rodzeni... Ľemže vun sebe ženu ňeprivid. Ľem pofalešňe začał veśeľe robic. Aj sam kraľ śe doznał o tim veśeľu. Aj vun sam bi buł rad vidzec toto veśeľe, aj totu joho mladu ženu. I kazał kraľ inašovi, žebi i joho zvał na svojo veśeľe. Jak kraľ mał prisc na toto veśeľe, inaš pošoł po kraľoŭnu i privid ju tim tajnim gankom i śednuł sebe ś ňu za stuł i hutoreł, že tota joho mladica. A to kraľoŭna bula. Kraľ jak prišoŭ, a ju vidzeł, ta doraz hutoreł: „To mojej kraľoŭnej śe podoba tota žena — na každi vlas!“ Ta inašoj hutorel: „To pitna taka paňi jak moja, na každi vlas śe jej podoba!“ A to takoj vona bula, ľemže kraľ ňeznał, ta sam sebe ňeverił... Uchpaŭ ruku do žebňi a našoł kľuč, ta sebe duma: „To ňemože buc moja paňi, bo ona je tvardo zamknuta a kľuč u mňe!“ Aľe śe ňeuspokojił i ňemulatovał daľej, ľem vše na totu mladicu patreł a tak sebe dumał u svojim rozume; „Tota mladica, to pitna jak moja paňi!“ Pošoł opatrec svoju paňu... Inaš vidzeł, kedi vun idze het, ta doraz ŭźał paňu za ruku a tim tajnim gankom ju odšikovał nazad do jej chiži. Kraľ prišoŭ, odomknuł dzvere, a vidzeł ju tu, zaś jej hutori: „Paňi moja, zajś mi o tebe źľe dumał. Naś inaš ma taku paňu mladicu pitnu jak jes' ti. Privid iz svoho kraju, ta ja dumał, že to ti jes'. Prebač mi, žem ci ubľižił, bo ti tu. Ta ľem budz s Bohom a ja idzem nazad na toto veśeľe. Bo ja tam jes' volani“... I prišoŭ kraľ nazad na toto veśeľe. Čim vun tam buł, inaš privid nazad kraľoŭnu, svoju mladicu. Kraľ to ňeznał i zajś sebe dumał: „Co to ma buc?“ Sam gu sebe hutori: „Teraz mi ju na kanapiju zochabił śedzec, a vona tu... už ňeverim ňič, choč' je kľuč u mojej kešeňi“... Prišoł inaš gu ňomu a mu hutori: „Najjaśňejši kraľu, Jich veľkojs', kebi tak dobri buľi, žebi mňe zosobašic daľi zoz moju mladicu!“ I kraľ dał gu tomu dovoľeňe. Doraz śedľi na kraľoŭski koč i išľi do koscela a jich pľeban priśahnuł. Jak višľi z koscela, ta sam kraľ jich išče požehnał, dał jim zo svojej dzeki boski požehnaňe a šicko jim dobre vinšovał a na dobro jich upominał a jim hutoril: „Žice ščeśľivo odteraz až do śmerci, słuchajce jedno druhoho a priśahu bosku ňezapomňice, vernu lasku, co sce priśahaľi, trimajce!“ s tim jich sprovadził na šifu do druhej krajini. A šče i tam na drahu jim šicko dobre vinčovał. Potim voňi pošľi śe śmejuci, že kraľa tak oklamaľi... Kraľ prišoŭ domu. Doraz išoŭ do svojej kra-

ľoŭni, jej hutorec, jaku paru vun zosobašił! Jak odomknuł dzvere — ta až dobre ňezamdľeł, kedz ňevidzeł tam ňikoho... Až ŭtedi mu prišlo do rozuma, že vun svoju vlasnu kraľoŭnu zoz druhim, zoz inašom, požehnał... Tak zoz tej starosci kraľ ochoreł i u poł roka umar.

Z Ostrova a z Karčavi.*)

209. §. Buł dze ňebuł buł jeden mesaroš. A vun mał jednoho sina das ośemnacročnoho. Ocec už stari buł, ta sin ho pitał, žebi už na ňoho sdał svojo gazdoŭstvo, že vun budze hodovac i occa i matku. Ta ocec mu oddał gazdoŭstvo na próbu. Dvatiśic zlati mu dał. Tak hutoril: „No, sinu, gazduj; aľe toti peňeźi ňeśm'iš čitac, ľem u rok. Jak pejcsto zlati budzeš mac višši jak maš teraz, ta potim možeš sam gazdovac“... Ta ten sin chodził po śvece, toti peňeźi ňečitał, až u rok. Tak mal pejcsto zlati višši. Ta vun prišoŭ gu occoj a tak mu hutori: „Apo muj ľubi, pejcsto zlati mam višši!“ Tak mu ocec hutori: „Sinu muj, dobre ci idze, ľem ňaj ci nadaľej serenča tak pruži, ta gazduj sam!“ Jeden pan tomu mesarošskomu sinovi pisał, že ma na predaňe veľo ceľata. A to ztamadz, od mesaroša, barz nadaľeko bulo. Jeden veľki ľes tam buł, ta bulo trebalo za jeden tidzeň isc dookola toho ľesa, aľe stredkom ľesa bula draha, ta tamadz bľižej bulo. U tim ľeśe buł jeden živan, taki, že vun śe obľik všeľijak, všeľijake šati mał, ta ňichto ho ňehodzen buł spoznac, bo každi dzeň buł u inšakich šatoch obľečeni. Ten mesarošski sin chceł isc čez ten ľes stredkom. Ta vun sebe vźał gver, aj jednoho psa. Tak hutoreł sebe: „Ňebojim śe, bo ja birujem za šejs' chlopoch: muj gver za dva aji ja za dva aji muj pes za dva!“ Tak vun pošoł čez ten ľes. Prišoł vun nastred ľesa, ta tam našoł toho zbujňika kolo jednej studzinki. Aľe mesaroš ňeznał, že to tot zbujňik je kolo studzinki. Zbujňik joho volał: „Podz ti tu, mesarošu, odpočiňeš sebe, bo barz ceplo, potim i ja s tebu pujdzem!“ A vun posluchał i sebe śednuł kolo ňoho. Vun śe ho potim pita, ten zbujňik: „Či ti śe ňebojiš is' čez ľes?“ Mesaroš hutori: „Dze bi ja śe bał, ked ja veľki zbruj mam kolo sebe!“ „Jaki?“ „Muj gver śe ňeboji dvoch chlopoch, aji ja sam dvoch ňe, aji muj pes śe dvoch chlopoch ňeboji“... Živan pita od ňoho ten gver, že ho

---

*) Rozprával Anton *Pilat*, 26-ročný rimo-katolík. Ako 4-ročný chlapec prišiel zo Šarišskej do Karčavi, od 8 rokov býva v Ostrove. Zápis v Sobranciach v hostínci Leop. Winklera 2. okt. r. 1904.

opatri, „bo," hutori, „i ja mam doma taki, aľe mňe śe vidzi, že to pri tvojim kunšt kuščok inšaki"... Mesaroš mu ho ňechceł dac, ta živan hutori: „Napi śe vodi, pujdzeme het!" Mesaroš położił gver kolo sebe a sam śe schiľiŭ do studzenki vodu pic. Jak vun śe schiľiŭ, ŭźał ten živan gver a zastreľił mu psa a mu hutori: „Či śe išče ňebojiš?" Mesaroš ňič na to ňehutorił, bo śe barz zaľik. Živan mu zavjazał ruki pod pejscoma a tak ho poprovadził do svojej chiži, dze vun ľudzi rubał... Sam potim pošoł na večeru. Jak śe navečerał, ta vracił śe gu mesarošoj, ta śe ho pita: „Zkadzi ce mam rubac, či od nohoch, či od rukoch, či od hlavi?" Mesaroš mu hutori: „Či maš ostri bart, perši ho naostri, ta tedi ci povim!" Pošoł živan, bart naostrił, vraci śe gu ňomu, ta hutori: „Už bart naostreni"... Ta mesaroš mu hutori: „Znaš ti co? Ľem od rukoch me rubaj a tak, žebi mojo ruki odrazu odpadľi, bo kedz ňeodpadnu, ta tedi je tebe śmerc!" Potim położiŭ ruki na klat a živan vimachnuł s bartom i zacał... Mesaroš ruki odchopił i ulapił živana za tvar i z ňim uderił do źemi a potim svojo ruki skrucił, lanc mu puknuł na rukoch, a živanoj hutori: „No, zkadzi ja tebe mam teraz rubac?" Živan mu hutori: „Daruj mi život, co chceš, to ci dam, veľo peňeźi"... Mesaroš mu hutori: „Ňedarujem ci život, bo śi barz veľo ľudzi porubał, aji mňe buł śi zrubał... ta buł muj ocec i matka śirotu ostala, bo buł jich ňemał chto hodovac, ti to dobre znaš, že ja svoju matku i occa za rozuma hodujem aj za chodu... I tedi ŭźał mesaroš ten · bart i živana pośik na kapustu. Potim sebe ľehnuł spac i prespał totu noc u tej chiži živanskej. Jak Panbuch dzeň dał, tedi śe zabrał i prišoł domu nazad. Doraz melduje do hivatalu, že tak a tak śe z ňim stalo, že vun živana porubał, toho, co śe tak preobľikał. Doraz paňstvo pošlo i z ňim do ľesa, prepatreľi tam... Tote ľudze, co buľi tam porubane, šicko daľi pochovac, a toti peňeźi, co tam buľi, to šicko zobraľi i mesarošoj z tich peňeźoch teľo daľi, že zakľa vun žił, ta mał dosc na viživnosc. A tamti peňeźi vźaľi na krajinu. Mesaroš iščck i ňeśka žije, kedz ňeumar.

Z Lučôk.*)

210. §. Buľi tri bratove, dva buľi bohati, treci buŭ**) chudobni. Toho sebe vše pojednaľi za pohaňčara, tak jak kupce maju svo-

*) Rozprával Ján *Hura*, asi 35-ročný, kalvín. Zápis v Lučkách v bývaní kalv. p. farára Štefana Szakala 3. okt. r. 1904.

**) V činnom príč. min. popri prípone *-ŭ počuť aj ł*, tedy popri buŭ aj buł atp.

jich pohaňčaroch. Raz išľi do jarmarku. Daľi bratovi šejs' zlatoŭki. Išľi za drahu, prišľi do žida na nocňik. Toti dvomi bratove dostaľi dobri kvarteľ, 'bo buľi bohati a treci, chudobni, ostaŭ na karčme nocovac. Tak stari žid hutoril jomu, že zna mu povedzec tri nauki. Perša taka: Obi śe starij drahi ňepuščiŭ a novu sebe ňerobiŭ. Druha nauka: Obi cudzeho čľeveka za svoho ňetrimaŭ. Treca: Obi śe žeňe ňigda ňesveriŭ. Za każdu nauku dostaŭ žid dva zlatoŭki. Ta vun, tot pohaňčar, zostaŭ prez peňeźoch... Rano bratove stanuľi a išľi do jarmarku a vun z ňima. Prišľi na drahu, tam bula voda. Ta voňi dvomi obchodziľi vodu a pohaňčar sebe dumaŭ, že novu drahu ňezrobi, tedi išoŭ do vodi za staru drahu. Tedi trafiŭ tam najsc jeden čeres. V ňim buľi veľo peňeźi. Peňeźi buľi zlati. Vun sebe opatriŭ, co u ňim jest, ta uložiŭ sebe do kobiľki. Prišľi do tarhu. Kedz joho bratove tarhovaľi voli, vun vzadu słuchaŭ. Kedz bratove odstupiľi, že draho pitaju, tedi vun pristupiŭ a zaplaciŭ žadanu sumu. Cali jarmarok joho bratove ňekupiľi ňič, bo co voňi vitarhovaľi, vun to zaplaciŭ. Šterecec pari voli kupiŭ. Tedi sebe hnaŭ domoŭ tote voli; bratoch ochabiŭ. Jak prišoŭ domu, ŭhnał voli do svoho dvora v noci. Žena mu višla von, pita śe ho: „Čijo to voli?“ Hutori jej: „Mojo!“ „Ta dze ti maŭ peňeźi?“ Vun poveda: „Ženo, budz cicho, bo ja bratoch zabiŭ a peňeźi jim uźaŭ, ta mi kupiŭ voli. Teraz budu bohati.“ Vona hutori: „Dobre.“ Potim prišoŭ od ňij pitac jejs'. Vona: „Maŭ śi i mňe kupic do komori, ked śi veľo peňeźi uźaŭ, bo ja doma ňič ňemam.“ Tak vun śe z toho pohňevaŭ, že jejs' ňedostaŭ, a ženu uderiŭ. Vona s tim išla von a kričela: „Ti živan, co śi bratoch zabiŭ, ta i mňe chceš zabic!“ To suśedi čuľi. Doraz išľi do dvora, či to praŭda? Doraz joho obsudziľi zaveśic za dvoch bratoch. I zakopaľi mu slupa a ho vedľi gu ňomu. Jak prišľi gu mescu, dze buŭ slup, to ňebulo, chto bi ho zaveśiŭ. Każdi ho sanovaŭ. Vun, tot pohaňčar, cudzeho hodovaŭ u sebe za svoho, ta ten śe podňaŭ zaveśic ho! Na ščesce joho bratove išľi s jarmarku domoŭ. Vidzeľi veľiki narod pri draźe. Čudovaľi śe, co tam može buc? Tak bežeľi jak skorej. Prišľi tam gu šibeňi, pitaľi śe: „Co jest tu?“ Hutorja ľudze tak: „Vašoho brata viśame, že vas dvoch zabiŭ a vašo peňeźi uźaŭ!“ Tedi skričeľi: „Ňeśľebodno ho zaveśic, bo nam ňič ňezrobiŭ!“ Tedi hutoreľi joho bratove, že vun peňeźi sebe našoŭ, bo jomu žid tri nauki daŭ za šejs' zlatoŭki, a tote nauki śe preśvečiľi. Jedna bula: Obi śe starij drahi ňepuščiŭ a novu sebe ňerobiu. Vun śe starej

drahi ňepuščeŭ, kedz išoŭ do tarhu čez vodu; — a v totej vodze našoŭ sebe peňeźi! Druha nauka bula: Obi śe žeňe ňesveriŭ. Žeňe śe sveriŭ i vona vivolala na ňoho, že zabiŭ bratoch, choč' ňebula praŭda. Treca nauka: Obi cudzeho ňetrimaŭ za svoho. I to praŭda, bo — joho hodovaňec ho chceŭ sam zaveśic...

Z Tašole.*)

211. §. U jednem ŭalaľe buvaŭ jeden chudobni čľevek. Tot čľevek ňemaŭ so jis' iz svojima dzecmi. I jeden raz ŭon śe dohŭaraŭ iz svojoŭ ženoŭ, že ŭon muśi pojs' dagdze dasco hľedac, žebi ŭon priňes dzecom jejs' I tak ŭon uźaŭ baltu a pošoŭ iz domu na poľo a hľedaŭ dajakoho zajaca, co jagrove zastreľiľi a ho ňenašľi. Že kedz ŭon ho najdze, ta priňeśe ho domoŭ, co choľem raz dzeci śe najedza. Ŭon idze, idze, i prišoŭ na jednu luku, našoŭ ŭon tam jednoho eľefana na ľežaci. A eľefan, kedz ľehňe raz, ta ŭon ňemože stanuc sam vecej ňigda. I eľefan kaže tomu čľevekoj: „Znaš ti co, čľeveče, nadzvihňi ti mňe dajak, ja tebe zaplacu!“ I tot čľevek mu hutori: „Hej, ta jak ja tebe nadzvihnu, kedz ti taki č'ežki a veľiki?“ Aľe eľefan mu kaže: „Tak pat dajaki sposob, žebiš me nadzvihnuŭ, ja ci zaplacu dobre!“ I tedi čľevek pošoŭ do ľesa a virubaŭ jeden koľik. Prišoŭ gu eľefanoj i počaŭ ho dzvihac... Teľo dzviha a teľo dzviha, že ŭon ho jakoś nadzvihnuŭ. Jak ho podzvihnuŭ na nohi, tak eľefan jomu kaže: „Ta znaš ti, čľeveče, jak ja tebe ceper zaplacu?“ Čľevek pita śe jomu: „Jak mi zaplaciš?“ Eľefan mu hutori: „Ta ja ce źjim!“ I čľevek počaŭ plakac a kaže jomu: „Ja tebe nadzvihnuŭ, co boŭ śi tam i zdoch, kedz ňe ja, a ti mňe chceš ceper źijs'?“ „Ta darmo ňebože, bo ja tebe źjem!“ Aľe čľevek hutori: „Ta znaš ti co, eľefane, ta pojdzeme perši na pravo... jak bi to mohlo buc... ja tebe nadzvihnuŭ a ti mňe chceš źijs'?“ Eľefan hutoriŭ: „Ja ňezbam, ta pojme!“ I ŭoňi śe zabraľi, ta idut, teľo idut, až prišľi ŭoňi gu jednej starej kobuľe, co śe pasla. Čľevek hutori: „No, vidziš, tu naš pravosudňik!“ Prišľi ŭoňi gu kobuľe, čľevek śe pita: „No, čuješ, ti

*) Dľa vypravovania Jána *Kotoru* z Tašole zaznačil Fedor *Houdek*, vidz v SMSS z 1901., na str. 74 atď. — 29. sept. r. 1904 hľadal som rozpravača v Tašoli, aby s ním srovnal uverejnenú osnovu. Ale v ten čas ho nebolo v obci. Opravil som tedy osnovu s pribraním niekoľko domorodých občanov — v tamojšej krčmičke.

kobulo stara, povedz ti nam dvom, jak može buc, pať ľem: Ja toho eľefana podzvihnuŭ, so ŭon boŭ i zdoch, keb' boŭ ňe ja, — a ŭon mňe chce ceper źejs'. Ta jak to ma buc toto pravo?" Kobula odpoveda na to: „Praŭdu ma eľefan, ňaj ce źje, bo ňit večšoho huncuta jak čľevek, bo vidziš ti, doki ja bula šumna, so śmi hodna bula behac, ta moj gazda śe u mňe paradzeŭ, a jak śmi ostarela, ta mi ňehce dac aňi slami, a doti mi davaŭ sena i oŭsa! A ceper me vihnaŭ tu, tu mam ľem toti stari koreňe iz travi. Ta praŭdu ma eľefan, bo každi čľevek huncut, — ňaj ce źje." Čľevek už vidzi, že pravo ňedobri, tedi hutori: „Ja ňepristavam na toto pravo, podzme daľej na višši pravo!" Eľefan odpoveda: „Ja ňezbam, ta podzme"... I idut ŭoňi daľej, najdut ŭoňi kolo drahi jednu chromu ľišku. „No, ti, ľiško, znaš ti so? Mi prišľi gu tebe na pravo, ja s tim eľefanom!" I ľiška śe pita: „Jake pravo mace?" Čľevek rozprava jej: „Ja śmi toho eľefana nadzvihnuŭ iz źemi, so tam ležiŭ,... kib' boŭ ňe ja, ta boŭ ŭon tam zdoch, a ŭon mňe ceper chce źejs'... Ta jak to može buc?" Ľiška patri a čuduje śe, že jak bi ŭon hodzen nadzvihnuc takoho ć'ežkoho dźvera?... I ľiška hutori: „Ja to ňeveru ňijak, žebi ti toho eľefana birovaŭ iz źemi hore podzvihnuc!" Eľefan hutori: „Oj, hej, ŭon mňe podzvihnuŭ"... Ľiška zaś kaže: „Ja to ňeveru, kebim uvidzela, ta bi śmi verila. No, ta znaš ti so, eľefaňe, oľe ti šče raz ľehňi na źem, či ŭon tebe podzvihňe, žebi ja sama vidzela,... ta tedi vam budu pravo sudzic." I eľefan tedi ľehnuŭ. Ľiška tomu čľevekoj kaže: „Ucekaj od ňoho, ňaj ŭon tu leži!" Čľevek počaŭ iz ľiškoŭ is' het. I eľefan obźerňe śe nazad, vola na čľeveka: „Pitam ce pre Boha, poj me podzvihnuc, veruj, že ce už ňeźjem!" Aľe čľevek viska na ňoho nazad: „Ľež ti tam do sudu, ňepojdu ja tebe vecej dzvihac!" Prišoŭ gu ľesoj iz ľiškoŭ tot čľevek. Ľiška jomu kaže: „Znaš ti so, čľeveče, ja tebe od śmerci mentovala, bo eľefan boŭ ce źjed, kedz ňe ja, a vidziš, ja chroma, ja ňemožu pojs' sebe jejs' priňejs', ňič ňedostanu, so bim źjedla, ta priňeś ti mňe daco za odmeňeňe"... I čľevek jej hutori: „Dobre, ľiško, počekaj me tu, ja idu do ŭalala, ta ja ci priňeśu!" Čľevek pošoŭ do ŭalala, a u tim ŭalaľe buvaŭ jeden pan, taki, so ľubeŭ po vadaskoch chodzic a maŭ veľo psoŭ, kopovoŭ... Prišoŭ ŭon do toho pana, i kaže panoj: „Paňe! znajut ŭoňi so, ňaj ŭoňi mňe dajut svojich kopovoŭ dvoch, ja jim privedu jich nazad doraz!" I pan mu daŭ. Ŭon uźaŭ tich kopovoŭ do mecha na pľeci, i ňeśe jich gu ľišce. Ľiška mu kaže: „Tu śi?" „Tu!" „Ta priňeś śi?" „No,

tak jakbim ci ňepriňeś, ľiško, kedz ti mňe od śmerci odňala!" „Ta visip mi iz toho mecha, so śi priňes!" I ŭon tedi veźňe mech iz pľeca, i viśipe tich dvoch kopovoŭ... Psi, jak uvidzeľi ľišku, ta gu ňej, a ľiška počala ucekac... Segiň chroma ľiška! Aľe ŭona tam mala bľizko svoju dzjiru u źemi, ta ucekla do dzjiri; ňeulapiľi ju psi. Psi kolo tej dzjiri dluho chodziľi, virčaci, aľe ľiška ňevišla ŭon. Až čula, že psoŭ ňit, ta višla ŭon ostrašena, i kaže: „Ta, praŭdu mala kobula, že ňit večšoho huncuta na śvece, jak čľevek. ...Kib' bula ja znala, že ti mňe taku hoscinu priňeśeš, ta ja bula ňekazala eľefanoj ľehnuc, ňaj buŭ ce źjed!"

Z Bežoviec.*)

212. §. Boŭ dze ňeboŭ boŭ jeden chudobni čľevek, so (+ co) poľe ňikoho buvaŭ u Ňikdzevarošu. A ten chudobni čľevek maŭ śedzem dzeci, šejs' chlopcoŭ a śedzme dzeŭče. Tomu dzeŭčetovi bulo meno Hanuša, a najstaršomu chlopcu bulo meno Janko. Ten čľevek ukrutňe chudobni boŭ. Tak von (+ ŭon + vun + ŭun + un + on) raz svojej žeňe rozkazaŭ, obi tote dzeci od najmenšoho do največšoho rezala na viživeňe... I tak vona (+ ŭona + ona) pejcoch zarezala. Už prišla na šestoho, na Janka. Janko čuŭ, jak ocec matki kazaŭ, žebi i Janka zarezac. I tak Janko na śestru Hanušu: „Stavaj, śestro, bo nas mac zareže, ked ztadzi ňeucekňeme. Bo heŭti pejc źme źedľi, tak i nas bi mac a ocec źedľi"... I tak Janko a Hanuša od matki ucekľi i išľi s valala na valal. I prišľi voňi (+ ŭoňi + oňi) do Śedmohradskej krajini, do Dakdzevaroša. I bula tam jedna krasna kerta a u tej kerce krasni stromi, a oňi dvojo buľi dužo hladne. I tak Hanuša na Janka: „Veź kameň a truc do toho stroma a zbi dajake jabłuko, bo ja dužo hladna, dobre z hladu ňezahinu!" A tak Janko vźaŭ kameň, ta zbiŭ jabłuko. Ten pan, co joho kerta bula, vidzeŭ to. Vun boŭ jich occa brat. Kedi cesni

*) Rozprával Ďuro *Halajčik (Murvay)*, gréko-katolík. Zápis v Bežovciach v hostínci Ackermanna 27. júla r. 1898. Rozpravač bol vojakom, predpokladal som, že sa na neho veľa rečových cudzotín nalepilo, čiastočne z tej príčiny a čiastočne z tej príčiny, aby reč gréko-katolíkov srovnal s rečou kalvínov, 29. sept. r. 1904 došiel som zas do Bežoviec a v hostínci Ackermanna v prítomnosti rozpravača a dvoch kalvínov Michala Gajdoša a Michala Železa prezrel som znova celú prípoviedku. Zistil som, že v obci kalvíni a gréko-katolíci rovnako rozprávajú, a že sú rečové nedôslednosti (na pr. voňi piju + voňi pijut, so a co) v celej obci bežné.

čas boŭ i von z toho Ňikdzevaroša višoŭ het. Zaisce vun boŭ jich occa brat... Vun do toho Dakdzevaroša prišoŭ a mu daŭ Panboh ščesce, co sebe nagazdovaŭ s tovarom. Zostaŭ dobri majetňik. I tak toti dvojo dzeci tiž tam trafiľi gu joho kerce, dze zbiľi jabłuka sebe, so vun vidzeŭ. Vun gu ňim prišoŭ: „Naco vi to rušace, kedz to ňe vašo, znace to dobre, že to paňski, ňeśľebodno rušic!“ Vun, ten pan, śe pitaŭ: „Zkadzi vi sce, dzeci mojo?“ I Janko poveda: „Z Ňikdzevaroša!“ „Jak śe vaš ocec vola?“ „Ňipoľekohobiva!“ I tak pan povida: „Hej, šak vi mojho brata dzeci, bo i ja śe tak volam. Ta podzce dnu, dzeci mojo, do moho domu, ta vas veźnu za svojo, budzece tak jak bi sce mojo buľi.“ I tak prišľi dnuka i pan doraz na ženu hutori: „Ženo, pať ľem, mojoho brata dvojo dzeci tu. Mi ňemame dzeci ňijake, ta jich veźňeme za svojo, ta budzeme jich mac tak jak kedzbi našo vlasni buľi“... I tak jich doraz šumňe obľec daŭ. Z Janka boŭ hodni 16-ročni urfi a z Anni bula krasna dzeŭka, kišasoňa. I tak ten pan, jich occa brat, dužo śe u tem ceševŭ iz svoju paňu, že jim daŭ Panboh taki šumni dvojo dzeci. Ten pan maŭ veľo skľepoch na tovar, tak Janka, jak śe viučiŭ, daŭ do jednoho skľepu, a dobre mu ščesce išlo, a Hanušu do druhoho. I jim dvojim ščesce barz dobre za ruku išlo. Aľe už tomu panu tovar vichodzeŭ i tak na svoju paňu hutori: „Ženo moja, už ňeveľo mame tovaru u skľepoch, ta treba bi nam bulo pujsc sebe privezc“... I tak voňi, pan s paňu, pošľi do Maršalvaroša, obi nakupiľi veľo tovaru, a jich dvojo, Janka i Hanušu, doma zochabiľi predavac, so ešče buło... I tak Hanuša u jednem skľepe a Janko u druhem predavaľi, aľe od toho času, jak pan pošoŭ s paňu na tovar, Hanuša ľepši ščesci mala jak Janko. Raz Janko śe zobraŭ iz svoho skľepu, ta pošoŭ do jej skľepu, gu Hanušoj, i nabraŭ sebe peňeźi zo svoho skľepu dos’ a tak prišoŭ gu śestre. Ta na śestru povida: „Śestro moja, maš i ti peňeźi dos’ i ja mam. Hrajme śe na ňich na karti, kotri źme ščeśľivejši?“ I tak začaľi śe hrac. Janko maŭ tam šteracecpejctiśic zlati a začaŭ śe s Hanušu hrac i šicki od ňoho vihrala i tak mu kazala: „No vidziš, bratu Janku, kedi boŭ od ce druhi vihraŭ, to boŭ ci jich ňevraceŭ, aľe ja ci jich vracu, bo śi mňe brat a ja tebe śestra.“ Janko śe mocno nahňevaŭ. Kaže, jak mu vracila peňeźi joho: „Śestro, hrajme zaś!“ I tak śe hraľi druhi raz. Zaś od ňoho vihrala šicki joho peňeźi. I zaś Janko śe mocno pohňevaŭ i svoju čapku do źemi truceŭ i to poveda na śestru: „Bodaj ce čort vźaŭ, to śi

ščešľiva... už śi druhi raz odo mňe vihrala!“ I ŭ tot čas takoj čort prišoŭ i ŭźaŭ śestru... I tak Janko mocno še zastareŭ, že on śestru čortoi daŭ. I Janko sebe sam hutori: „So ja,“ poveda, „teraz budu robic, kedz ja už śestri ňemam? Pridze mojoho occa brat, so von mňe na to povi, že dze je moja śestra, komu ja ju daŭ, ja mu na to ňebudu znac so kazac“... I tak Janko iz žaľom šoŭ do svoho skľepu i začaŭ plakac, že von daŭ čortoi svoju śestru, preto, že od ňoho joho peňeźi vihrala. I tak Janko: „So ja tu budu už robic teraz?“ Nabraŭ sebe peňeźi ešče i pejc raz teľo jak maŭ, i tak idze daľej do śveta vandrovac... Bo joho ocoŭ brat, kedz bi ho doma u skľepe najšoŭ, mocno bi ho łaŭ pre śestru, že dze vun ju oddaŭ? Von bi mu na to ňeznaŭ co odpovedzec... Ta tak šicko zochabiŭ, ľem peňeźi sebe nabraŭ, kupiŭ sebe u varošu jednoho koňa i tak ztamadz pošoŭ het. Aňi joho occa brat ňeznaŭ kedi, bo ho doma ňebulo,... ľem kľuče mu zochabiŭ pod skľepom pod dzvermi, pod prahom. I tak vun išoŭ daľeko do jednoho varoša i stretnuŭ tam jednoho juhasa. I pita še tomu juhasoj, že co je u tem varošu za novina? „U tem varošu je veľika novina,“ tak mu juhas povida. „Biva tu jeden kraľ a ten kraľ ma jednu huru, ta ňehodzen sebe do ňej takoho foštra dobrac, obi mu totu huru obohnaŭ, žebi pošoŭ do ňej, a žebi mu odtamadz daco priňes na ukaz.“ Janko zadumani prišoŭ do varoša, i prišoŭ nakoňec do jednej karčmi: „Daj Bože dobri dzeň, pan kačmar! Co je tu novoho? Ňemaľi bi pre jednoho koňa jedzeňe, oŭsa a śena, aji pre mňe jedzeňe?“ I kačmar doraz povedaŭ: „Preco ňe?“ I tak kačmar doraz daŭ oves i śeno pre koňa, tak i pre Janka jedzeňe. Janko, jak pofrištikovaŭ, išoŭ doraz do mesta, i kupeŭ sebe foštroŭski šati i jednu pušku. I tak išoŭ gu tomu kraľoj obľečeni jak fošter. Pridze na branu i doraz vojak na ňoho: „Dze idzeš, foštru? Ňeznaš, že tu je varta, že tu neśľebodno isc?“ „Ta ja idu gu kraľoj za službu, bo źmi čuŭ, že mu treba foštra“... Vojak doraz meldovaŭ vachkomandantoj i tot višoŭ gu ňomu a pita še: „Co chceš?“ „Idu,“ kaže, „gu kraľoj, ňaj mi dajku službu da“... I tak vachkomandant doraz išoŭ sam gu kraľoj: „Kraľu, je tu jeden fošter, co hľeda u ňich službu, či ho śľebodno puščic dnu abo ňe?“ I kraľ povida: „Ňej pridze dnu.“ I tak Janko prišoŭ gu kraľoj. I kraľ mu poveda: „Sože ti hľedaš?“ „Ta hľedam, najjaśňejši kraľu, dajku službu!“ I kraľ mu to poveda: „Mam ja jednu huru, už tristo roki každi dzeň jeden fošter tam zahiňe, — jak rano pojdze, večer še ňigda

ňevraci domu, — tak kedz chceš do tej huri, ta staň za foštra!“ I tak Janko stanoŭ za foštra do tej huri. Kraľ mu povida: „Jak pojdzeš do tej huri, ta mi priňeśeš na znak, so u ňej najdzeš, bo jest tam drahi veci u tej hure, aľe ja už tristo roki odtamadz ňemam ňijakoho znaku, bo źmi tam ňehodzen sam pujsc.“ I tak daŭ Panboh rano. Janko prespaŭ u kraľa i to poveda kraľoj: „Pojdu do tej huri jutro. Daju mi jeden veľiki chľeb upec, aj dva šoŭdre śviňskoho m’esa gu tomu. I jeden bokoloŭ vina aji jeden pohar i jeden nuž a jutro rano ňej me viprovadza s hudakoma do tej huri, bo Panboh zna, či ja śe dakedi vracu či ňe, kedz tam tak foštrove hinu“... Na druhi dzeň kraľ rozkazaŭ regement vojska do paradi obľec a foštra Janka tak do tej huri viprovadzic. A rozkazaŭ mu jeden koč štiromo koňmi zaprahnuc. Janko śednoŭ jak fošter a kraľ kazaŭ: „Idz, Janku, do tej huri i ja ce odprevadzu, a priňeśeš mi ztamadz znak!“ Janko ňeznaŭ ňič, so je u tej hure, aľe kraľ maŭ u svojich kňihoch napisano, ešče joho dzeda dzedo napisaŭ, že u tej huri jes’ jeden zlati ribňik i jedna zlata kerta, a u tej kerce zlati stromi, ovoc, a jeden zlati dub, a poľa toho zlatoho duba jeden viľiki toŭ, a u tej kerce i šeľijake zlati ruži (+ roŭži) buľi. I tak Janka, novoho foštra, s hudakoma iz paradu veľiku do tej huri kraľ viprovadziŭ. Prišľi ňedaľeko huri,... ešče bulo jedna hodzina chodzeňa od huri,... kraľ doraz zakomandirovaŭ, žebi vojsko stanulo, i koč stanoŭ pod kraľom i pod Jankom. „No, Janku, ľubi fošter, ta sber śe a idz do tej huri!“ I tak Janko ŭźal na sebe ten chľib u kobeľi i tot bokoloŭ vina i toti veci, so sebe pitaŭ od kraľa, kazaŭ: „V’eč’ar ňaj me na tem mesce tu čekaju!“ I tak Janko zobraŭ śe a išoŭ do tej huri i trafeŭ vun u tej hure na jednu dražku, i tota dražka ho vedla prosto gu tomu veľikomu tovoj; poľa toho tova boŭ tot veľiki zlati dub. Janko sebe śednoŭ pod toho zlatoho duba. Zložeŭ kobelu, tak i pušku i upar pod duba. To bulo rano das kolo dześec hodzin, i ŭźjaŭ bokoloŭ, naľaŭ sebe do pohara vina i viňaŭ chľeb i šoŭdar i zakuśeŭ i vipeŭ. Tak sebe tam pośedzeŭ kolo tich vecoch, so u sebe maŭ. Bulo už jedenac hodzin, Janko śe obźerňe na ten veľiki toŭ, i vidzi na tem veľikem tove ľecec dvanac kački. Toti kački prosto gu ňomu prišľi. Jak gu ňomu prišľi, doraz śe strešľi i stanuľi dvanac dzeŭki, a toti dvanac dzeŭki taki buľi panni jak aj druhi. A toti dvanac dzeŭki buľi z kraľoŭskoho domu. Jedenac buľi frajcimerki a dvanacta bula princeza. Bulo jej meno Makom viśivana. Jak gu ňomu prišľi, kaže: „Vitajce, panni, u mňe! So mam,“ kaže, „s tim

vas poživu"... Vźaŭ bokoloŭ i tak naľevaŭ jim vino do toho pohara a davaŭ jim pic. A vźaŭ chľeb i toti dva šoŭdri.a rezaŭ a davaŭ jim: „Jedzce a pice, so mam, s tim vas budu živic, bo Panboh zna, či ja odti pojdu, kedz tu tak foštrove mocno u hure hinu, kedz každi dzeň jeden zahiňe"... Doraz tota Makom viśivana princeza, kazala: „Ňeboj śe, Janku, pojdzeš ti odti a kraľoj poňeśeš znak, bo ja tu tebe veľo roki čekala... Kedz budzeš mňe sluchac, ta budu ja tvoja žena a ti budzeš moj muž. Ja jes' kraľoŭska dziŭka, princeza, aľe teraz śmi čarna tak jak hlaveň, bo mňe i s mojima jedenac frajcimerkoma ďabľi ukradľi od mojoho occa. Tak jak ti pojdzeš gu kraľoj nazad v'eč'ar, mulatuj śe, ňaj ci da dobru, šumnu mužiku, obi ci hrala od ośmej v'eč'ar do jedenastej. Jak budze fertaľ na dvanastu, ta tedi śe rozidze tota mužika. Tam ňaj je śľebodno každomu i chudobnomu i bohatomu, panoj, ciganoj, každomu jednomu. Ňaj každi mulatuje śe, keľo biruje, a pic a jejs' ňaj davaju, aľe obi śi ti ňeplaciŭ aňi grajcar, ňaj kraľ zaplaci. Budzeš sebe pitac od kraľa tri r'ečice dukatoŭ, obi sami čisti zlati buľi, a taki bohati pojdzeš na totu mužiku. A teraz ci povedam, že ja zakľata, zato ja taka čarna jak hlaveň. Zato me volaju Makom viśivana. Ti na tej mužice mňe viśľebodziŭ bi śi od toho čarnoho zakľaca a ja bi bula taka panna, že ŭ śvece vecej pari mi ňet, aj mojo frajcimerki bi buľi čisti, aľe ja bi bula najkrašša. Ceper ja — jak kedz bi jednu chľeboŭku s makom poviśivaŭ na mňe,... a odceper, ja ci to povedam, že ja jes' tvoja frajirka. A tak s tim pojdzeš domoŭ a ňestaňe śe ci ňič. Ľem na tej mužice ňepochvaľ śe, že maš frajerku, obi ce chto jak dopiraŭ"... I tak najedľi śe, napiľi śe vjedno šicki trinac ľudzi, i ona śe s tim zabrala... Ľem śe streśľi šicki dvanac i spraviľi śe na dvanac kački, aj pošľi svoju drahu. Von zlamaŭ sebe s toho duba jeden šumni verch triľistkovi i zachpaŭ sebe za svoj kalap. I tak za dražku išoŭ domoŭ. Jak von prišoŭ vonka z huri, mohľi buc popoludňu štiri abo pejc hodzin. Išče jomu śe v'eč'ar calkom ňevidzeŭ, bo v ľece prečik dluhi je dzeň...

Von kraľoj kazaŭ, obi čekaŭ až o šestej hodziňe popoludňu tam na tem mesce, dze ho zložiŭ s koča. I tak von śe tam kuščok zabaveŭ i čekaŭ...

Bulo šesc hodzin, i kraľ išoŭ na koču i s mužiku, s bandu opred ňoho i kazaŭ: „Panboh zna, či fošter žije abo ňe?" Aľe Janko doraz daŭ znak, bo streľiŭ z svojej puški i tak išoŭ gu kraľoj... Kraľ jak

vidzeŭ, že Janko daŭ znak a že žije, doraz kočišoj rozkazaŭ, obi išoŭ opred ňoho a vźaŭ ho na koč. I mužiki rozkazaŭ, obi mu hrala a išľi do kraľoŭskoho domu s veľiku radoscu... Kraľ śe barz cešiŭ, bo za tristo roki śe aňi jeden fošter ztamadz aňi jeden dzeň ňevraceŭ, až śe von taki najšoŭ, kotri śe ztamadz vraceŭ a priňes mu znak. I doraz kraľ išoŭ do svoho burku aji z ňim porovnak, i doraz patreŭ do svojich kňihoŭ, že či jes' tam napisano u tich kňihoch, žebi tam boŭ prave taki zlati dub u tej hure? I tak najšoŭ von to, i śe barz pocešiŭ u tej roboce joho, že von totu huru ovartovaŭ... Janko kraľoj hutori: „Najjaśňejši kraľu, chcu, žebi mňe mužika hrala do jedenastej hodzini u jednej karčme, a tam žebi śľebodno bulo is' každomu, chudobnomu-bohatomu, a žebi śľebodno bulo každomu zadarmo jejsc aj pic aj tancovac, chto ma dzeku, chto ľem koľvek chce. A mňe ňaj daju tri r'ečice dukatoŭ poŭni, bo ja tam muśu pojsc... ja budu placic"... A kraľ mu poveda: „Doraz śe staňe, so chceš!" I tak doraz mu śe dalo, i von tam išoŭ do tej karčmi, i tam śe naschodziľi šeľijaki ľudze, chudobni i bohati i grofski sinove i baronski, a tak jedľi a piľi dovjedna aj tancovaľi, chto maŭ dzeku, do dześatej hodzini. Jak dześec hodzin minulo, tak tot narod prepad vodtam, ňichto ňezostaŭ, ľem sam Janko a kelnere a u tem čaśe po dześatej tak gu ňomu foštrove išľi, so śe na dzvere jeden pred druhim ňemohľi aňi prechpac a śedaľi za stoł, jedľi a piľi, a Janko z ňima. Jeden stari, śivi, doraz prišoŭ gu ňomu a kaže: „Pajtaš fošter, so ti," kaže, „taki smutni śedziš a śe tak staraš?... Ja," kaže, „taki stari, śivi, jak holub, ta śe ňestaram ňič,... a ti take mlade chlop a śe staraš... Ňemaš ňijakej fraj'erki abo ženi, že śe tak mocno staraš?"... Ten stari śivi fošter taku sebe mladu kišasoňu prived sobu, so išče ňemala petnajsc roki a povedaŭ, — že to joho fraj'erka... Aľe prišlo už jedenac hodzin, i tak doraz šicko to propadlo, ľem Janko zostaŭ a mužika. Von tote tri r'ečice dukatoŭ muzikantom do huśľoŭ a truboŭ podavaŭ. I išoŭ gu kraľoj spac. Druhi dzeň rano poveda kraľoj: „Najjaśňejši kraľu, jeden dzeň źmi maŭ jeden chľeb a dňeś chcu dva, aj štiri šoŭdri śviňskoho mesa, a trinac nože, trinac pohari a tri bokolovi vina a tak me viprovadzic zaś jak aj vč'era"... Tak Janko śednuł do koča s kraľom i išoŭ nazad do tej huri. Aľe jak prišoŭ do huri, ta ňetrafiŭ na totu dražku, so išou za ňu vč'era, aľe na druhu trafiŭ dražku, i tota druha ho privedla gu zlatomu ribňikoj. Ribňik daľeko boŭ od toho duba, a poľa toho ribňika bula jedna zlata chiža.

Toŭ boŭ poľa duba. A kolo toho ribňika bula zlata leľija. Janko poopatral i zorvaŭ sebe jednu a zachpaŭ za svoj kalap, a obźerňe śe na pravi bok i vidzi na tem ribňiku dvanac kački ľecec, hlavi jim čarne, driki tiž čarne, a chvosti taki buľi jak mľeko, až śe od ňich napudzeŭ. Prosto prišľi gu ňomu. Doraz śe streśľi i stanuľi śe dvanac dzeŭkoma. Po koľena take buľi jak mľeko a od koľen po verch take jak hlaveň čarni. Tota Makom viśivana prišla gu ňomu i doraz ho oblapila: „Vitaj, Janku moj, dzekuju ci, že śi na mňe ňevipovedzeŭ, že maš frajerku. Vidziš, jaki mi šicke dvanac po koľena beli jak mľeko. Oľem popať na mojo nohi, znam, že śi šče take ňigda ňevidzeŭ.“ Jak von tam popatreŭ, — ta ho až źima zbila, tak mu śe princezna dužo poľubila. I doraz kaže na toti dvanac dzeŭki: „Jes' tam tri bokolovi vina a jes' tam trinac pohare, vidľički i nože trinac, i tri šoŭdri, i tri chľebi, ľejce a pice a jedzce, bo ja to pre vas priňes!“ I vona ho doraz oblapila i pobożkala, ľepši jak predtem. I tak oňi jedľi a piľi a śe hosciľi. I prichodzila už dvanasta hodzina na obed a voňi śe šče mulatuju... A začaľi plakac toti dvanac dziŭki tak, so slizi kolo ňich źem zaľaľi, jak kedz boŭ tam gargalu vodi viľaŭ. I jomu vona kaže: „Pojdzeš domoŭ do svoho kraľa a vlaśňe taku mužiku zrob, jak śi heŭtu robiŭ, ľem na mňe ňevipovedz, že maš fraj'erku. Uvidziš me treci dzeň do pasa jaka budu!“ I s tem śe mu podzekovala vona i heŭti jej frajcimerki a odišľi od ňoho plačuci. Von śe s tem zobraŭ i išoŭ gu krajoj ľesa i kraľ ho už zaś tam čekaŭ jak perši dzeň s mužiku i s vojskom. I doraz mu śe pita: „Vitaj, Janku, fošter, co śi tam vidzeŭ?“ „Tu maš, kraľu, znak za mojim kalapom, zlatu leľiju! Boŭ źmi kolo zlatoho ribňika, vodtam źmi ju zorvaŭ a tak tebem ju na znak priňes, žebi śi vereŭ, žem tam boŭ!“ I kraľ išoŭ doraz do kňihi i patriŭ, či je to praŭda, i svojej kraľoŭnej poveda kraľ: „To dobri fošter, ženo, bo tot znak priňes už druhi!“ I vona mu to odpoveda: „Veraže je dobri chlop, vitez nad vitezoma, bo keľo tam foštroŭ chodzilo, aňi jeden to ňemoh priňes, so von priňes!“ Kraľ maŭ jednu dzeŭku, meno jej bulo Tereza. Vona barz bridka bula, zubata, trombata a kraľoŭna bula bi rada za Janka ju dac, bo šumni chlop boŭ... Daŭ Panboh tot čas, že trebalo is' nazad na karčmu, dze predtem boŭ, i kraľ mu zaś daŭ peňeźi jak i predtem. Tam na karčme šicko stanulo jak i predtem bulo. Do dześatej hodzini śe mulatovalo, chudobni, bohati, jak i predtem bulo. A po dześatej hodziňe jakbi šicko pro-

padlo, ľem Janko zostaŭ s kelneroma a s mužikoŭ, aľe doraz išče vecej foštri prišľi jak predtem buľi a śedajut a jedza a pijut aj tancujut a von medži ňema śedzi. I tak na ňoho hutora: „Čom ti ňetancuješ, ňeješ, ňepiješ, ta načže trimaš mužiku?“ Aľe von jem na to ňič ňekazaŭ. Daŭ Panboh už dvanac hodzin, oňi śe rozišľi, von sam zostanoŭ s mužikoŭ. I na hudakoŭ hutori: „Idzce teraz domoŭ spac!“ Tote tri r'ečice dukatoŭ, so dostaŭ, hudakom rozdaŭ, jak i predtem, i išoŭ gu kraľoj i' sam spac. Daŭ Panboh treci dzeň rano: „Kraľu, štiri bokolovi vina a štiri šoŭdre, a štiri chľebi, trinac noži i pohare, jak i predtem bulo!“ I teraz mužika ho tak provadzi jak i heŭti dňi, aj sam kraľ. Aľe už i sam fošter plakaŭ, či śe vraci či ňe?... I tak išoŭ gu tej hure, mužika ho provadzi... Prišoŭ gu tej hure i traľeŭ na trecu dražku, i za totu dražku išoŭ. Aj svojo veci, co mu trebalo šicko, sobu ňis. Tak u tej hure prišoŭ gu zlatej kerce i doraz išoŭ do ňej. Take krasne roŭže vidzeŭ, co ňigda take ňevidzeŭ odkedi je na śvece. I zorvaŭ sebe jednu roŭžu a zachpaŭ sebe za kalap. Višoŭ vonka z tej kerti i śednoŭ sebe pod mur, bo ta kerta bula murom obcahnuta. Aľe rano išče ŭ tot dzeň ňebulo, išče ľem dzevec hodzin bulo, kedi von tam už boŭ... Źerkňe (+ popatri) na kertu i vidzi tote dvanac kački ľecec i prosto gu ňomu prišľi i zaraz śe strešľi a staľi śe dzeŭkoma jak i predtem buľi. Makom višivana, kraľoŭna jich, zaraz ho oblapila a ho pobožkala: „Pať, dušo moja, jaka ja krasna do pasa, čis' vidzeŭ dakedi taku pannu abo ňe?“ Von kazaŭ: „Ňikdam taku ňevidzeŭ! Śedajce, berce pohar a pice!“ Voňi doraz śedľi, ľaľi, piľi a jedľi. I tak vona jomu hutori: „Pojdzeš domoŭ na v'eč'ar; mužika po treci raz ňej ci hra a ti pojdzeš tam, aľe merkuj, obi śi me horši ňepredaŭ jak źmi bula, bo ja bi muśela na Hamadejovej posceľi spavac, co u ňej štiridvacec britvi, dvanac hore a dvanac doloŭ uchodza, a tak moj drjik zrežu, co z ňoho kreŭ tak budze cec, jak kedz bi vola zarezaŭ... Ti pujdzeš domoŭ, mužika ňej hra jak hrala, ľem śe ňepochvaľ, že maš frajirku!“ I von s tema slovama śe dužo zastaraŭ, bo vona mu tak kazala, že tej noci na ňoho najhorši budze, že toti foštrove tak ho tarhac budut jak — prebača — psi slaňinu. „Ľem merkuj na sebe a kedz na sebe boš merkovac, jutro śi zo mnu u mojoho otca u kraľoŭskem burku. Ľem tak rob', jak ci kažu, ta dobre budze!“ I tak voňi śtrešľi śe śicke dvanac na kački a šľi za svoju drahu. I von z tej huri na kraj ľesa višoŭ na drahu. Kraľ ho už čekaŭ tam i išoŭ

gu ňomu i kaže: „Vitaj, moj sinu!“ Dužo ho kraľ rad už maŭ, bo vidzeŭ mu zlatu ružu za kalapom. I doraz ho ŭźaŭ na koč gu sebe. I išľi domoŭka, do burku. Jak voňi prišľi domoŭka, Janko hutori kraľoj: „Najjaśňejši kraľu! Šejsc r'ečice dukatoŭ ňaj daju a ňaj daju na varoš zabubnovac, že chto ma dzeku jejsc a pic a tancovac, ňaj idze tam na karčmu. Bo i ja idu takoj sam!“ Kraľoj oddaŭ totu ružu, a kraľ mu daŭ tote šejs' r'ečice dukatoŭ, von to zabraŭ i išoŭ na karčmu... Tam mužika hra, už ho čeka. Chudobni-bohati tancujut; chto ľem ma dzeku. I von vipiŭ tam dva-tri pohare vina a sebe śednoŭ za stoł. Śedzi, ta śe stara, so z ňim budze... Aľe už prichodzila dześata hodzina v'eč'ar i šicok narod vodtam śe viondzeŭ het... i po tej dześatej hodziňe začaľi śe foštri tam tak chpac, so jeden ňemaŭ śe dze druhomu odstupic, a každi s paroŭ išoŭ. I poprichodziľi take stare, śive... Jeden, so mu compeľ z nosa virgaŭ až po koľena, maŭ kolo sebe kišasoňku, ośemnacročnu a pridze gu Jankovi: „So ti,“ kaže, „śedziš zastarani, že ňetancuješ, aňi ňepiješ, aňi ňeješ?“ I von, stari, svoju mladu kišasoňu pochopeŭ do tancu, ta tak z ňu tancovaŭ, so až diľe pod ňim u saľi pukalo. Aľe Janko ľem śedzi sam. I pridu gu ňomu das dvanac: „So ti śedziš zastarani a plačeš?“ Von na to ňič ňekazaŭ. Toti od ňoho odišľi het. Prišoŭ gu ňomu jeden chromi, kaže: „So ti śe staraš, pajtaš? Na mňe popatri!“ a taku dziŭku s sebu prived, tot chromi, so ešče ňemala ľem śedzemnac roki. „Ti śe tak staraš, pajtaš, a ja taki stari, chromi, ta śe ňič ňestaram. Vidziš, jaku šumnu fraj'erku mam a ti ňemaš ňič!“ Janko mu na to ňič ňekazaŭ, aľe tota kišasoňa, chromoho frajirka, doraz Janka cahala tancovac... Janko śe dosc odmahaŭ, že ňijak ňebudze, aľe priskočiľi gu tej jednej išče tri i tak ho chopiľi medži sebe aj mu śe pitaju: „Dze je tvoja fraj'erka, ti taki šumni chlop a ti fraj'erki ňemaš,... možeš sebe z nas štiroch vibrac,... kotru chceš?“ Von jim na to ňič ňekazaŭ. Aľe priskočiľi gu ňomu išče štiri ňe take, jak heŭ buľi, šče pejc abo šejs' raz krašši, to ho volaľi medži sebe tancovac. Aľe von ňechceŭ ňijak is', bo von sebe na svoju Makom višivanu dumaŭ. Doraz priskočila šče gu ňomu jedna a chopila ho za ruku: „Ňestaraj śe, ňedumaj śe ňič a podz medži nas, bo muśiš!“ Ta ho chopiľi medži sebe, tak jak čorci hrišnu dušu. I doraz na ňoho: „Dze je tvoja fraj'erka?“ I von to povedaŭ, jak už ho mocno doparľi: „So vi mňe śe pitace za moju fraj'erku, kedz moja fraj'erka taka, že vi to ňehodňi sce aňi podumac, aňi

do jej kročaju stupic, bo moja fraj'erka kraššu petu ma, jak ľico dzeŭki vašoho kraľa!" I tak doraz śe toti dzeŭki schopiľi a pošľi medži tich foštroŭ i povedaľi tomu chromomu, i tomu s tim compľom, i doraz tot chromi povedaŭ: „Už je naš!"

Makom viśivana princeza uznala na Hamadejovej posceľi, — že šče śedzem raz horši zakľata zostala jak predtem bula...

No dobre. Doraz toti foštrove šľi gu kraľoj i povedaľi: „Ta ti takoho bitangu trimaš foštra, co z tvojej dzeŭki śm'ech robi? Von to povedaŭ, že joho fraj'erka kraššu petu ma jak tvoja dzeŭka tvar!" Kraľ še dužo nahňevaŭ. Bo mu to toti foštrove povedaľi, ked i joho ministre tam buľi, ta śe pohaňbeŭ dužo, že jeden fošter joho dzeŭče dohaňa. I doraz kraľ daŭ katom šibeň zakopac, že da Janka zaveśic bez žadnoho prava. I tak joho kati ulapiľi i joho gu šibeňi vedut. Aľe prišla jomu na rozum joho fraj'erka Makom viśivana, i podumaŭ, že śe za ňu išče tri očenaše pomodľi... I tak, kedz joho na šibeň cahaľi, von sebe pitaŭ išče od kraľa, žebi jomu bulo śľebodno pomodľic śe tri očenaše. Aľe perši pitaŭ od kraľa, obi ho pľeban vispovedaŭ, i to mu kraľ dovoľeŭ. Pľeban ho vispovedaŭ i tak kat na ňoho poveda: „Friško modľi śe toti tri očenaše!" I von śe začaŭ modľic jeden očenaš, obźerňe še na pravi bok: ňevidzi ňič... A toti foštrove ŭ spodu kričeľi: „Ľem het ho zaveśic!" Kat mu poveda: „Modľi śe druhi očenaš jak skorej!" Aľe von sebe ľem pomali rozvodzeŭ. Jak śe vimodľiŭ druhi, obźerňe śe druhi raz na pravi bok, ňevidzi ňič... Kat mu povida: „Modľi śe treci raz jak skorej, bo už śi hotovi!" I von še obźerňe na pravi bok treci raz, išče sto miľ daľeko vidzi jednu červenu chmaru ľecec s diždžom a vetrom... I začňe śe modľic treci očenaš už kedi śe ta chmara gu ňomu pribľižuje. A to ňebula chmara, aľe regement vojska... Tota joho fraj'erka iz pekla regement čortoŭ ŭźala jomu na pomoc i tak prišla tam gu ňomu i doraz chopila kata a zrucila ho doloŭ s šibeňi. Išla gu kraľoj: „Co ti robiš, kraľu, ti chceš zaveśic Janka, moho fraj'era? Či chceš ti žic a tvojo vojsko abo ňe, bo doraz ci šicko zňivoču, zatracu!?" I kraľ jak to vidzeŭ, jej śe poddaŭ! I vona mu poveda: „Chceš ti vidzec, že moja krašša peta jak tvojej dzeŭki tvar'?" Skričela na svoju frajcimerku jedenastu: „Verušo, podz (+ poj) ľem heŭ, oľem scahňi moju kamašňu, ňaj ten kraľ vidzi, jaka peta na mojej noźe, či ňe krašša jak joho dziŭki ľico?" Jedenasta frajcimerka priskočila i scahla kamašňu a vidzi kraľ jej nohu, až ho

zara zabila od veľikej krasoti, bo taka bula až prekvitala... Makom viśivana priskočila gu Jankoj: „So ja tebe, Janku, bitango, kazala? So ti mňe tak zakľaň, šče horši jak źmi predtem bula? Teraz so chceš, śmerc abo život? Bo kedz ce dvanac chopime, ta ce aňi dvanacsto kuľ tak ňechopa; teraz život ci darujem, možeš is' kadzi chceš a kraľoj ce ňeśľebodno ňigdze rušic!“ A prišla gu kraľoj iz Jankom: „Ti, kraľu,“ vona poveda, „obiś' aňi ňepodumaŭ o joho śmerci!“ I tak kraľ z sebe doraz daŭ pismo, že može isc kadzi chce po joho krajiňe a ňeśľebodno mu ňigdze ňič zrobic, choč' bi von so· zrobiŭ!“ „Kedz ma dzeku,“ poveda Makom viśivana, „ta može i u tebe zostac a kraľovac, aľe mňe ňedostaňe, choč' bi śedzem pari żeľeznich bočkori podraŭ. Tvoju dzeŭku Terezu, kedz ma dzeku, za ženu može ŭźac, bo mňe vecej ňikdi ňedostaňe!“ I tak mu daŭ kraľ iz sebe pismo pred jej očmi. Vona śe zabrala, ta šla het Makom viśivana iz svojim vojskom, jak ohňena kraľoŭna. Janko tam boŭ jeden rok u toho kňižnoho kraľa. Kraľ mu to povedaŭ: „Sinu Janku, veź moju Terezu za ženu!“ Aľe von ňechceŭ ju ňijak. Kraľ mu preči šicko svojo gazdoŭstvo sdaŭ, tak že Janko rozkazovaŭ jak kraľ. Aľe prišlo jomu u dume, že von totu Makom viśivanu za ženu išče dostac može... Tak von ośedlaŭ sebe jednoho koňa i nabraŭ sebe korec dukatoŭ i dva funti śena a liter oŭsa a gargalu vodi, jeden bokoloŭ vina i jeden chľib i štverňistu kolbasu, śednoŭ na toho koňa a išoŭ daľej... Kraľoŭstvo zochabiŭ.

Idze jednu drahu i zajšoŭ medži huri a ľesi. Von tima horama i ľesama išoŭ za śedzem roki i za śedzem meśaci i za śedzem dňi. I tak prišoŭ von gu jednomu kovaľovi gu šmikňi u tem ľeśe. U tej šmikňi bulo štiridvacec tovarišoŭ kolo jednej babki, co jeden voz naraz kovaľi, a pejcidvacati majster boŭ... Śedzeŭ na boce (= na boku! Zapis.) kolo stoľika, bokoloŭ vina pred ňim, a naľevaŭ do pohara, a za každim, keľo raz kotri tovariš udereŭ s kľepačom, vipiŭ pohar vina.

Maŭ tot kovaľ psa. Janko prišoŭ v'eč'ar, ŭ noci kolo dześatej hodzini, tak pes zbrechaŭ, i kovaľ kaže na tovariša: „Idz ľem, tovariš, von a opať, chto tam jest, bo to veľiki čudo, že naš Bodrik zabrechaŭ; bo už tricecpejc roki ja tu majster, ja od ňoho ňigda hlas nečuŭ. Višoŭ tovariš von i vidzeŭ jednoho jak princa na koňu. I tak kaže majstroj: „Tu jeden princ na koňu.“ „Ej, segiň čľevek, dze von śe tu vźaŭ u tich ľesoch, kedz ja tu

veľo roki a ja tu ňigda čľeveka ňevidzeŭ abo hlas od dajkoho dźvira ňečuŭ a von śe tu ŭźäŭ! Hric, volaj ho dnu!“ I tak šoŭ, prived ho dnuka do šmikňi. „Dze śi śe tu ŭźaŭ, čľeveče, co ti tu hľedaš?“ „Ja ňič ňehľedam, ľem jedno. Kedi ja mali chlopec boŭ, ta mňe moj dzedo pripovedaŭ, že jest jedna krasna panna, so śe vola Makom viśivana... Ta bi ju rad uvidzec!“ „Śedňi sebe na stolok a na pohar vina a vipi!“ Keďz vino vipiŭ, tak mu majster hutori: „Kedz bi ja znaŭ, že to ti boŭ, co našu kraľoŭsku princeznu zakľaŭ šče horši jak predtem bula, ta — vidziš, jak z toho železa iskri pirskajut, — tak bi z tebe celo pirskalo... Na vina a pi!“ I prenocovaŭ tam do rana. Tot majster maŭ jednoho chlopca. Janko mu z tich peňeźi, so maŭ kolo sebe, nasipaŭ jednu štvartoŭku. Majster mu daŭ za to jeden chľib i pošoŭ, daľej. Majster mu hutoreŭ, že von tej princezi Makom viśivanej kovaľ, že von jej vozi kuje. I tak išoŭ daľej po ľeśe druhi śedzem roki a hľędaŭ ju, kebi ju hodzen dostanuc.

O śedzem roki prišoŭ do jednoho koľesara, tam bulo štiridvacec tovarišoŭ... Taki, so ked naraz utnut, ta naraz jeden vuz sprav'at! Prave jeden tovariš višoŭ von, Janka tam uvidzeŭ. Jak prišoŭ dnu, povedzeŭ majstrovi, že tam jeden čľevek jest na koňu. „Volaj ho dnu!“ I prišoŭ Janko dnuka i pita mu śe majster, so von tu hľeda? Von mu poveda, že bi rad Makom viśivanu princezu vidzec. Majster hutori: „To vodtam tak daľeko jak ňebo od źemi.“ Majster kazaŭ: „Śedňi a prenocuješ tu!“ I daŭ mu večeru, jejsc a pic. Jak daŭ Panboh rano, vodtam idze daľej... I tak prišoŭ u tich ľesoch, so už ňebulo vidno aňi slunko aňi meśac, ŭšadzi tma bula. I prišoŭ von gu jednej mľiňici a u tej mľiňici buľi štiridvacec tovariši aj štiridvacec kameňe, so muku mľeľi, a na každi kameň ľem jedno zarno mož' bulo nasipac na hrot... Majster śe ho pita, so von tu hľeda? Von hutori majstroj, že von čoŭ, že jest tam krasna panna Makom viśivana, tak bi ju rad uvidzec. „Ňigda ti tam ňedojdzeš, bo tam treba is' za śedzem roki čez moro, so u ňem taka voda, u tem moroj, horuca, že kedz biś' tam spad, ta ľem kosce bi z tebe ščerčeľi“... I tak von poveda: „Ňigda ja tam ňebudu, kedz to tak daľeko!“ Ta hutori majstroj Janko, že von u ňoho zostaňe za tovariša... Boŭ von tam jeden meśac u minara, tak vun tam vidzeŭ nochtenptaka, so jeden feršlog zarna priňes a u ňem tritiśic kabľi pšeňici... Tot nochtenptak boŭ tak veľiki jak jeden dobri vul, źid dva kabľi zarna naraz. Jak Janko ho vidzeŭ, pita śe majstrovej, že so to za

ptak? Ona mu kaže, že to ptak totej princezi, so von śe za ňu pita, bo majster, minar, jej muku meľe. Von majstroj poveda, žebi ho do toho feršloga zapravic, že von bi rad gu princeźe šoŭ. Aľe majster jomu kazaŭ, že tot nochtenptak taki dźvir, že strach veľiki bi maŭ, kedz bi dajakoho ňepoznatoho čľeveka uvidzeŭ, von bi tot feršlog puščiŭ, ta bi śe muka rozbila abo do vodi bi propadla. Aľe preči daŭ śe majster napaňkac, že ho do toho feršloga zapraviŭ do muki. Nochtenptak s pazuroma ulapiŭ feršlog za dva kariki i ľeceŭ do svojej paňi. Nochtenptak ľeceŭ za dva dňi hore do ľuftu, Janko dumaŭ u tem feršlogu, že už śidzem roki je... že dakdze je u magaciňe zloženi... i zavr'eskaŭ... Jak to čoŭ nochtenptak, doraz feršlog puščiŭ z pazuroŭ, až śe feršlog rozbiŭ, a Janko śe tak stluk na skałi, jak kedz boŭ ho dachto najhorši zbiŭ,... i nochtenptak pošoŭ do svojej paňi. Doraz śe mu paňi pita, že dze je feršlog? „Tak,“ kaže, „puščiŭ źmi ho, bo chtoś u ňem vriskoŭ.“ Napisala paňi kartku a z nochtenptakom poslala minaroj. Minar popatreŭ kartku, u ňej bulo napisano: „So ti zo mnu robiš a ptaka mi strašiš? Vižeņu ce z tej mľiňici von, — a ňemaš u mňe roboti!“ Janko prišoŭ nazad gu mľiňici zbiti, sama chrasta. Majster, jak ho uvidzeŭ, na ňoho barz kričeŭ. Zaś za dluhi čas boŭ Janko u minara, za jeden rok. I majstra zaś paňkaŭ, obi ho do toho feršloga zaś zapraviŭ. Tak majster ho zapraviŭ a kazaŭ mu, že teraz daŭ mu hodzinku, žebi znaŭ, jaki čas budze is'. I daŭ mu na viživeňe u tem feršlogu, žebi maŭ so jejs'. Nochtenptak zaś prišoŭ i ŭźaŭ tot feršlog i s Jankom i ľeceŭ het do svojej paňi. Janko sebe u feršlogu hodzini pisaŭ za śedzem dňi. Jak śedzem dňi minuľi, Janko zaś zavr'eskoŭ i nochtenptak feršlog zaś puščiŭ, ta śe rozbiŭ, i tak Janko spad na huri a na skałi... Chodziŭ Janko zaś tamadz po tich huroch a skałoch za jeden tizdzeň i vidzi tam u jednej doľiňe jednu cigansku koľibu. Prišoŭ Janko gu tej koľibe, koho tam vidzi, jak svoju śestru śedzec a u harčičku mešac. „Daj Bože dobri dzeň, śestro!“ „Dze ti śe tu ŭźaŭ, moj bratu, kedz znaš dobre, že ti mňe čortoj daŭ!“ „Ta tebe hľedam, śestro, a dze je tvoj gazda?“ „Doraz pridze domoŭ“... Ľem teľo so vipovedzela, už čort tu. Čort hutori: „Vitaj, šógor, jak śe maš?“ „Dobre, jak ti śe maš?“ „Koho ti tu, šógor, hľedaš?“ „Ta prišoŭ mi ce popatrec jak šógra, i śestru svoju.“ „Ej, šógor, znam ja dze ti idzeš,... ta śedaj na mňe, ta ja ce tam odňeśu, prave budu śe za tebu modľic toti frajcimerki i tota princeza, so ti za ňu idzeš!“ I čort ŭźaŭ, ta ho poňes tam do tej

princezi. Prave vona, tota princeza, zaś na totu Hamadejovu poscel̓ l̓ehnuc mala, i l̓ehla na toti britve... Jak von ho tam priňes, ta ho položiŭ pod totu poscel̓, na kotru ona l̓ehla... Strašňe ho łala, toho bitangu Janka, že ju šče horši zakl̓aŭ jak predtem bula. Čort Jankovi kaže: „Idz a l̓ehňi na ňu, obi toti britve až do kosci jej postrehl̓i!“ Janko šoŭ a l̓ehnuŭ na ňu. Jak Janka uvidzela, doraz ho iz sebe dril̓ila a stanula, śedla sebe na stolok. I čort Jankoj kaže: „Idz, daj jej jednu po pisku!“ Tak von šoŭ, ta jej jednu uderiŭ i... doraz śe staŭ varoš vel̓iki, začal̓i dzvoni sami dzvoňic a vojsko maširovac...

Tim, co ju udereŭ, calkom ju i varoš vikupeŭ. Bo tam boŭ zakl̓ati varoš. A vona taka krasna zostala, jak boŭ ju perlami viśeŭ. I joho śestra prišla gu ňomu. A čort vodtam ucik, ňigda vecej śe tam ňenavraceŭ. Bo varoš už čisti, vikupeni. Janko zostaŭ za kral̓a a Makom viśivana za kral̓oŭnu i žiju do dňeśdňa, kedz ňepomarl̓i.

Z Koromle.*)

213. §. Buŭ jeden chudobni šušter. Ta maŭ macer' aj śestru. Robiŭ sebe u chiži, poplatovaŭ čižmi. Prišoŭ do ňoho jeden vandrovni šlovek, a to buŭ jednoho kral̓a sin. Vun chodziŭ po śvece prepatr'at pomeži narod, že jak chudobni narod žije. Vun buŭ u chudobnim obl̓ečeňu obrati. Jak prišoŭ do toho šuštra, ta sa na ňoho priziraŭ, že jak vun poplatuje čižmi? Prośiŭ se od ňoho, že kel̓o vun na dzeň hodzen zarobit na tej roboce? Tot šušter mu povedziŭ, že vun na dzeň zarobi vusem dutki. I tak mu tot vandrovni šlovek kazaŭ, že jak vun iz toho hodzen vužit? Šušter tak mu odpovedziŭ: „Kibo ja toti vusem dutki na dzeň pre sebe skel̓tovaŭ, to so bü mňe se vecej chcelo?“ Tot vandrovni šlovek mu kazaŭ: „A dzeže ti iz tich dudok maš kel̓tovat?“ Šušter nato: „Dva dutki do blata mecu, dva dutki intereš placu, dva dutki u dluzstvo davam a dva dutki ja sam skel̓tujem.“ Tot vandrovni šlovek ňehodzen buŭ iz toho porozumec, že jak to pada toti slova, že dva dutki do blata mece, dva dutki intereš dava?... Ta vun ho se putaŭ, že bu mu potolkovaŭ totü tri puntü. Kaže mu vandrovňik: „Ja ci dobre zaplacu,“ i vüňaŭ a daŭ mu tristo zlatoŭki. Na ňich bul̓i kral̓oŭski obrazki. A mu kazaŭ tot vandrovňik, žebu l̓em jomu

*) Rozprával Ján *Chomič*, rodom z Koromle. Zápis v Koromli v bývaní Tobiáša Weinbergera 30. sept. r. 1904.

potolkovaŭ, aľe že bu vecej ňigda ňikomu ňetolkovaŭ toti tri puntü okrom ňoho, bo že budze hlavoŭ menši. Ľem takim sposobom, že ked mu dachto taki obrazki ukaže jak vun, a da mu jich veľo, ta može mu potolkovať. Šušter mu potolkovaŭ: Že vun maŭ staru macer' aj jednu sestru. Ta dva dutki odklada sestre na častku každi dzeň. Mať umarla, ta dva dutki každi dzeň odklada, žebü za ňoŭ na službu (= omšu) daŭ. Ocec buŭ išče žiŭ, ta dva dutki odkladaŭ pre otca, žebi ho hodzen daľej pohodovať... I tak tot vandrovni šlovek ztamadľ pošoŭ až gu svomu otcoj, najjasňejšomu kraľej. A tak to otcoj rozpovedzeŭ a pitaŭ svoho otca, žebu mu ocec toti puntü potolkovaŭ. Aľe vun ňehodzen buŭ ňijak. I zaraz daŭ volať svojich miňistroch gu sebe. Ta od ňich to prosiŭ, žebu to voňi potolkovaľi. Aj voňi ňehodňi buľi i tak zabraľi kňihi a staľi čitať u kňihoch, či se voňi dočitaju do toho. Ta ňehodňi buľi. I tak barz se na ňich pohňevaŭ kraľ. Jeden meži ňima najmudrejši buŭ i zaraz išoŭ na vartu, dze vojaki stoja na braňe, ta se pitaŭ: „Či tu ňebuŭ dajaki šlovek kolo kraľa?“ I zaraz mu tam povedziľi, že buŭ jeden vandrovni šlovek. I povedzeľi mu, kadi pošoŭ... a vun za ňim za jazikom iz valala na valal. Išoŭ i išoŭ a pitaŭ se ŭšadi, že dze ho vidzeľi? I tak išoŭ doteľ, dokľa i vun ňetrafiŭ do toho šuštra. I tot prišoŭ, ta tiž pitaŭ ho se, že či bu mu ňepotolkovaŭ tote slova? Ta vun mu kazaŭ, že jömu ňešľebodno povedzič, chibaľ ked mu taki obrazok dachto da, jak tamtot vandrovni šlovek mu daŭ, so u ňoho buŭ. I tot barz se zradovaŭ. Maŭ veľo peňeźi kolo sebe a teľo mu daŭ, žebu vun ňeplataŭ v'ecej čižmi, žebu maŭ iz čoho žiť. Šušter mu to ceper' potolkovaŭ i vun se vodtam vźau i pošoŭ prosto gu svomu kraľej. I potolkovaŭ kraľej tote puntü. I dostaŭ veľiku slavu. Kraľ potim daŭ toho šuštra gu sebe volať. Prišoŭ gu ňomu na rozkaz. I potim sam šušter tolkovaŭ kraľoj. I tak potim vun, šušter, dostaŭ službu kolo kraľa. I žije aj dodňes' ked ňeumar.

214. §. Buŭ jeden chudobni šlovek a maŭ veľo dzeci. Vun barz se u ňich staraŭ. Bo ňemoh jich pohodovat. Tak chceŭ buŭ, žebu jednu več'eru na frištik zašpurovaŭ. Aľe ňehoden buŭ znat, že jak bi to? Ta tak se radziŭ iz svojoŭ ženoŭ, že ked tim dzecom svojim da po dva grajcare, ta ňebudut od ňoho pitat več'eru. Zrobiŭ tak. Daŭ jim po dva grajcare. I tak več'era ostala na frištik. Rano poŭstavaľi ocec i mac, aji dzeci, aľe dzeci bojeľi se

i teraz prosit jejsc, bo každo malo po dva grajcare. Mac zhotovila frištik a ocec vidziŭ, že dzeci barz hladni, ta kazaŭ svojim dzecom: „Dajce mi po dva grajcare nazad, dostaňece frištik!" I tak dzeci staľi volat každo: „I ja dam, apo, i ja dam!" i keľo jich bulo, ta daľi nazad otcoj po dva gracare. Kazaľi: „Bo mi barz hladni, apo!" Ta tak vun več'eru zašporovaŭ na frištik.

β) Podrečie lučivnianske.

Z Lučivnej.*)

215. §. Boł jeden bohati aptekar a ten mał jedneho sina a jednu ceru. Ten sin od malička neboł dobre vichovani. Ocec mu davał šitko po voli. I on sa tak naučił, že už potim brał ocovi grajcjare a kupovał si po sklepoch cukriki. A z teho potim, jak boł starši, tak sa naučił, že si aj popijał. Ne malo, ale hodne. Ale už potim ocec nemohoł s nim poradzic, tak sa dohvarał so svojov ženov: „Čo mame s tim galganom urobic? Znaš ti, čo urobime? Ja ho zašikujem za vojaka!" I zašikował ho. Jak ho prišikował, radi ho prijali, bo boł chlap šumne virasceni. Ked ho oblekli, tak mu ocec povedał: „Moj sin, len sa dobre spravuj. Jak budzeš avandžirovac, že uvidzim, že si dačim, doraz ci pošlem p'edzesjat zlati." On sebe dobre zachował, že mu ocec obecał p'edzesjat zlati. „A jak budzeš druhi raz avandžirovac, ja ci pošlem sto zlati. A čo raz višej pojdzeš, to ci vše vjacej pošlem." Tak sa rozlučil zo svojim ocom. O nedlhi, kratki čas pisał svojmu ocovi, žebi mu posłał, čo mu obecał, bo že on je už pri vojsku frajtrom. Ocec z radosci posłał mu p'edzesjat zlati. Ale on neboł frajtrom, len sa učił za tambora. Jak te peňaze minuł, zas pisał svojmu ocovi, že už avandžirował na kaprala, žebi mu posłał, čo mu obecał. I tak dalej od oca za každim razom pitał peňazi... a tak avandžiroval od frajtra až do majora. Jak pisał, že on je už majorom, ocec mu peňazi neposłał, ale sa vibrał na svojom vlastnom koči a šjeł**) až do teho mesta, dze sin ležeł, bo sebe jeho ocec misleł: „Ej, ked si ti už majorom, preci bi si ti mohoł prisc aspon na jeden mesjac na urlab!" Vibrał sa i šjeł.

*) Rozprával Ján *Panuška*, rodom z Lučivnej. Zápis v kúpeľnom hostínci 13. júna r. 1900.

**) Forma *šjeł* zamieňa sa s formou *šjoł*.

Prišoł do teho mesta, i sin zdaleka vidzeł oca jak išjeł popred kasaren. Hnedka sa zlaknuł. Prave mał službu i boł pri varce. Ocec, jak vošjeł do mesta, postavił si do jedneho kavehauzu kone a išjeł na mesto. Stretnuł dvoch vojakoch i pita sa ich, že dze tu tak'eho a tak'eho prezviska major biva? Tje mu odpovedzeli, že tu ani takjeho prezviska majora njet. Ale on sebe misleł: „Može, že sa to dajakje regruti, to oni neznaju"... Išjeł dalej, vidzeł kaprala s firerom špacirovac po mesce, i pita sa tich, že či neznaju, dze tu tak'eho a tak'eho prezviska major biva? Oni mu na to taku istu odpovedz dali. On sa čudovał... Idze dalej, sretnuł sa s kapitanom, čo prave pri sinovej kompanii služił. I pita sa ho: „Prosim ich, či oni neznaju, dze tu tak'eho prezviska major biva?" Ale on mu odpovedzeł: „Oh, pane, ani pri našom regimence tak'eho prezviska majora njet. Ale ked chcu vedzec, tak'eho prezviska pri mojej kompanii jesto jeden tambor. On ma dneska akuratne službu. To ho najdzeme i uvidzja ho!" Sin davał pozor na svojho oca, i uceknuł z kasarni von. Prišjeł jeho ocec do kasarni, tambora hledaju, — jeho njet.

Tambor sa zabrał i uceknuł do jedneho lesa a stavił sa tam, kadzi jeho ocec pojdze domu. I čekał ho. Jak prišoł jeho ocec, on viskočił z lesa a zastał mu: „Oče, stoj! Daj peňazi, šitke kelo maš!" Ocec či rad či nerad, peňazi mu dał šitke. Ale sin sebe pomisleł: „Ej, Bože, zle som urobił, že ja som mojmu ocovi šitke peňazi odobrał!" Tak kričeł ešči za ocom: „Hó, stoj, stoj!" Ocec postał, to mu sin vracił z tich peňazi jednu stovku, žebi mał o čom domu zajsc. A tak mu potim ocec povedał: „Vidziš, ti si nigda moj sin vjacej nje. Ked pridzem domu, to si nahotujem duplovku a, že bi si prišoł, zastrelim ca!" Sin na to nedbał nič. On sa vracił nazad do mesta a nakupił sebe šelijakich veci: palenki, aj čo zesc, a cigaroh, a pošoł do lesa nazad. A chodził po tim lese, dze bi sa mohoł zakvartilovac. Prišoł na jednu polan, tam na tej polani, na samom posrjedku, stał jeden pekni strom husti, čo ani dišč neprepadał. A blizko teho stromu bola jedna studzjenka. On sebe misleł: „Ej, tu mi budze dobre, mam blizko i vodu!" Jak sedzeł tam pod tim stromom, prišla jedna chroma liška na troch nohoch i išla ku tej studzjenke a napila sa vodi a on rozmišla si: „Ej, kebi ja mohoł tu lišku ulapic. Zanjesoł bi som ju mojmu kapitanovi, ozdaj bi mi štróf opuscił." On sa zabrał, hibaj za tov liškov... Ucekał za nov, a liška vopred neho vše natelo len, že ju za chvost nemoh uchicic.

Tak ucekał za nov daleko, že už potim až zunuł a vracił sa nazad... Prišjeł zas pod teho stroma, tam nenašjeł nič. On si misli: „Ej, Bože, čo tu bolo? Kebi to bol zver, choc bi mi m'eso a chljeb boł požreł, aspon bi mi boł cigare a palenku nahał?“ Najedovał sa, hibaj za tim istim chodnikom, zkadzi prišoł, — že dostane aspon tu lišku, že on ju musi ulapic... I priš'eł ku liške, — dze ju nahał, tam ju aj našjeł. A tak za nov, ale ona vedzela, že je už pojedovani. Ona si už nedala tak blizko ku sebe pristupic. Tak ho všikovala medzi tak'e vrchi, strosi, čo už potim neznał, dze je. I dobre, višikovala ho na jeden visoki a veliki vrch a tam boł jeden stari zamok. Ona vbehla do teho zamku a on za nov... Jak už tam vbehoł, doraz železna brana sa za nim zaprela. On sebe misli: „Už mi nevindzeš ztadzi von. Už ca teraz tu ulapim!“ Ale jemu liška skapala, že ju vjacej ani nevidzeł. Chodzi on tam pomedzi tje muri, to šitko spustošeno, až potrafił do jednej izbički. Tam boł stoł prikriti a jedna poscelka a na tom stole, čo sa mu zažjadalo šitkich veci mał dosc... Lačni boł, sednuł ku stolu i jeł. Jak jedno pojeł, tak mu druho prišlo i potim, jak poobedovał, šumne zo stola šitko skapalo a nikoho nevidzeł. On potim viš'eł vonka na staro zamčisko. Tam trava bola velika i lehnuł si do tej travi. Prišlo večer, znovu večera hotova, a nikoho nevidzeł, poscjelka pripravena i lehnuł si do nej. Ale zunuti boł, tak sa jemu dobre zaspalo, že nič nevidzeł, aj nič nevedzeł. Až rano, jak sa prebudził, vidzeł, že volachto ležeł pri nom. „No, počkaj, ved ja zbačim, chto to spał pri mne!“ Rano voda hotova, topanki vičiscenje i šumne zrkadło, hreben, kefka na zubi, pomada na bajuzi, šitko mał hotovo. Potim prišla kava, aj ku temu inakši trunok, a kifliki, a tak sa porjadne nafrištikovał. Ked sa najeł, si pomisli: „No, kebi som teraz mał fajku a dohanu abo tje cigare, čo mi v lese skapali, bi som sebe zafajčił!“ Hnedki sa mu postavi fajka na dlhom pipasari, aj dohan i cigare. Višjeł na dvor, pošpacirovał sebe, poobzjerał totje starje muri a potim si lehnuł pod jedneho stroma a tak sa vispał do obedu. Na obed išjeł: Stoł zastreti, a na nom polevka, za polevkov čušpajz, m'eso, fljaška piva a tak sa porjadne naobedovał. Potim poznovu zał si pipku a dohanu a viš'eł na dvor a tak chodził po tich muroch a rozmišlał si: „Ej, ved mi tu ešči lepši budze jak pri vojsku!“ Potim si znovu pospał, a tak išjeł opačic, či ma dajaki ovrant? Ovrant ho čekał. Na stoliku, čo sebe zamisleł, to šitko mał. Prišlo

večer. Jak sa navečerał, lehnuł si do poscjelki, ale nespał, davał pozor, chto to pridze gunmu. Odrazu otvorila dvere tota chroma liška. Strjasla sa na izbe i zrucila skvoru zo seba i bola barz pekna pani i šumne lehla pocichu gunmu do tej poscjelki. On nespał. On šitko vidzeł, bo vidno bolo, mesjačik svjecił, sebe misli: „Ej, kebi ja cebe totu skvoru mohoł prekric!“ I on zidze s poscjelki, pocichu, tak, čo sa jej ani nedotknuł, idze na izbu, i bere tu skvoru do ruki, ona skoči: „Hop! ti si chitri, a ja ešči chitrejša!“ Ona mu povedzela: „Obspał si jednu noc so mnu, kebi si boł ešči dve noci, boł bi si ma ztadzi vimenił a teraz už ma vjacej nevimeniš, kim ti nepojdzeš domu... Ti znaš že od ceba sa už tvoj ocec odrjekoł, i tvoja mac, i tvoja sestra; tvoj ocec nabił duplovku, flintu, že jak pridzeš domu, to že tje dva šusi budu v cebe... Ked ci tvoj ocec odpusci, to ma ztadzi vimeniš! Ja znam, že ci ocec neodpusci, ale ked ci aspon mac a sestra odpuscja, to i vtedi ma vimožeš“... On sa zabrał, peňazi mał, hibaj domu... I dobre, ale jak tu teraz do domu vojsc? Po vidne sa bał, tak v noci sa popod vrata šturił do dvora. A potim višjeł na šop a tam sa zaril do sena. Prišla dzjevka kravi dojic, višla na šop po seno, — i našla ho tam v sene! Ona sa ho zlakla, ale on ju upitał, žebi išla po jeho sestru. Dzjevka pridze: „Kišasonka, nachže pridu na šop!“ „A čo tam maš?“ „No len nach pridu, už im volačo ukažem!“ Pridze ona tam, sestra: „Ach, neščjasni človeče, čo si to urobił! Tatuš nabił duplovku, jak ca uvidzi, tak nigda po svece nechodziš!“ Ale on klaknuł na kolena a prosił svoju sestru, žebi mu odpuscila. „Čože ja. Mne si nič neurobił, ale mamuška aj tatuško, to ci neodpuscja.“ Ale on ju barz pekne prosił, žebi len išla po mamušu. Ta išla, prišla mamuša: „No, neščjasno dzecko, čo si to urobilo? Jak ca ocec uvidzi, to si doraz zastreleni, len sa pakuj z domu von!“ Klaknuł na kolena a pital macjer', žebi mu odpuscila šitko. Mac, jako mac hrješna, zlutovala sa nad nim, odpuscila mu... On mał prikazano od tej liški, žebi z domu nič nebrał, ani za pol grajcjar. Ale ked sa brał het z domu, to mu ta jeho sestra po ukrijome šturila švabelničku i zo švablikami, taku, čo jej meno bolo vipisane na nej, že bi to mał aspon na pamjatku. On sa potim zabrał, i šjeł nazad, ta do teho zamku. Prišjeł tam, brana bola otvorena i on vošjeł. I vošjeł do tej izbi, dze boł aj predtim, tam už ho obed čekał. Potim večer zas si lehnuł do posceli, i prišla liška, strjasla skvoru zo seba i lehla do posceli gu nemu. On sebe

misleł: „Ej, kebi ja ceba mohoł vidzec na tvar, či si stara, či si mlada?“ I on iš'eł do svojho kešena, našoł tam te švabliki i zapalił. Ona sa prebrala: „Oh, ti neščjasni človeku, či ja som cebe nevravela, že bi si ti z domu nič nebrał. Poce, dzjabli, a berce ho a zanesce ho na ten najviši vrch a zaščepce ho do tej najvjačšej skali až do polovici!“ Prišli dzjabli, uchicili ho, i zanesli ho na ten najvjačši vrch a zaščepili ho do tej najvjačšej skali... On tam boł prez calu noc, až v druhi dzen pred obedom prišjeł taki veliki ptak, čo aj kona unese... Jak ho chvacił do pazduroch, tak ho vitrhnuł z tej skali a potim ho chceł svojim mladim znjesc, ale on mał šablu pri boku, volaksi sa temu ptakovi obranił. On potim ostał v lese, i chodził, a chceł nazad isc do teho zamku. Prišjeł na jednu polanu a tam bolo plno zverini, zajace, liški, medzvedze, muchi, mravce a všelinečo a mali jedneho dzivjeho kona zamordovanjeho a tako boł i jeden lev medzi nimi. Ten lev zazreł, že je tam vojak... Oni sa radzili, ta zverina, že jako sa maju s tim konom podzelic... Ked lev vidzeł teho vojaka, tak on posłał frišno zajaca, že zna najtukši behac, žebi vojaka prišikovał, že vojak naučeni m'eso talovac, žebi ich prišjeł podzelic... Vojak na zajaca nedał nič, od strachu pred zverinov viškrabał sa na jeden slabi strom. Potim posłał lev medzvedza: „Ked zajaca neusluchnuł, idz ti po neho!“ Išjeł medzvedz, prišjeł gummu i stał si na zadnje labi a kivał nanho s prednimi, žebi išjeł dolu s teho stroma. Ale on sa ho bał a nechceł isc dolu. Jak medzvedz vidzeł, že vojak nejdze dolu, pochicił stroma a strjasnuł ho, tak že vojak odpadnuł jako jablčko. A tak ho vzał medzvedz popod pazuchi a zašikovał ho až tam, gu temu levovi. Tak mu lev povedzeł: „Ke' ci ti vojak, podzeľ nas s timto m'esom tak, žebi ani jednemu ani druhjemu, od najmenšjeho do najvjačšjeho krivda nebola. Bo jak dachterjemu budze krivda, to potim mi ceba potalujeme!“ A on sebe rozmišlał: „Ah, Bože, jak to mam urobic?“ Prišlo mu na um povedzec zverine: „Menšjemu menej a vjačšjemu vjacej, a muškom dam čreva, bo tje sa radi v lajnoch babraju. A mravce, tje običajne sa radi pomedzi dzjeri pchaju, totim dam hlavu. Tam maju mozgi, jazik a šitko“... i tak ich podzelił. Potim iš'eł het od nich. Ale jak už boł na falatku, posłał lev za nim vlka, žebi sa vracił nazad... On od strachu už ani neznał, čo ma robic. Jedno už boł slabi, bo boł lačni, už tri dni ani nič nejeł ani len vodi sa nemał dze napic... Tak vlk prišjeł gu nemu i vracił sa s nim: „Už darmo je,

som museł dachtorjemu krivdu urobic." Prišjeł tam, povje mu lev: „No, ti, čuješ, ked si nam ti tak dobre urobił, tak teraz aj mi ci chceme dobre urobic. Teraz sebe vezmi volačo z každjeho, chtero zme, zo srscoch po jednej srsci, z muški kredlo a z mravca nožku. A ked ci budze treba na pomoc, to na chtero si pomisliš, to sa takim staneš, a ked bi si chceł, žebi ci na pomoc prišlo, to ci tjež pridze." I on sa tak zabrał od nich i šjeł na falatok. Ale on nechceł veric, že bi to bolo pravda. I tak zał z muški kredzelko: „Ej, kebi som sa teraz muškov stał!" I stał sa muškov a vileceł tak visoko, že až vidzeł toten zamok, dze ta liška prebivala. I prišjeł tam, v ljetku vošjeł dnuka i zas sebe pomisleł, že kebi boł človekom! I zas boł človekom a vošjeł do tej chižki, dze boł aj predtim, ale už tam ani jesc ani pic nedostał. Zunuti boł, rozvalił poscjeľ a lehnuł si do nej. Prišla liška, strjasne skvoru zo seba, idze gu posceľi: „Ach, neščjasni človeče, ked už ani dzjabli s cebov poradzic nemožu, čo si ti za jeden? Dzjabli, poce a mrvce ho na makove zrnka!" Ale on si pomisleł: „Ej, kebi som boł frišno muškov!" I hnedki boł muškov i skril sa do klučovej dzjeri. Prišli dzjabli, hledali ho všadze, ale ho nenašli. Jak dzjabli odišli, tak on sa z klučovej dzjeri vivljekoł i zas sa spravił človekom. Ona mu už potim povedala: „No už ani dzjabli s cebov nemožu poradzic! Ti ma ztadzi nevimožeš inakši, hiba jak vindzeš hore na ten zamok, tam jest jedna kula a v tej kule sedzi jedna holubica na jednom vajci. Ked mi to vajco prineseš, tak vtedi ma ztadzi vimožeš"... On sebe pomisleł: „To je lahka vec!" Višjeł vonka, språvił sa mravcom a višjeł hore až gu tej kule, ale jak vchadzał do kuli, zazrela ho holubica, tak pochicila vajco do pazduroch a lecela s nim. On sa na to vajco oblepił, jak prešla prez to zamčisko, puscila to vajco a to vajco upadlo do zemi na dzevec sjah hlboko. Tak on potim sa spravił znovu človekom, vzał z liški srsc, a pomisleł sebe: „Ej, kebi prišlo aspon dvanasc liškoch!" I hnedki prilecelo dvanasc liškoch. Tu liški sa ho pitaju: „Čo rozkažeš, najjasnejši krali?" „Nerozkažem nič. Lem kebi sce mi to vajco z tej zemi dostali"... I liški začali hrebsc, jedna prestala, druha počala a tak hnedki oni to vajco dostali. On vzał vajco i zanjesoł tam do tej chižki. Prišla ona, už nemala liščju skvoru, ale bola nevidane pekna pani. Dał jej vajco do ruki i doraz z teho stareho zamčiska stał sa nevidani pekni burk kralovski a tota zverina, čo bola v tom lese, to bolo šitko vojsko. A tje

skali, vrchi to boli samje mesta a dzedzini, on dostał od nej kralovsku korunu i ostał kralom. I tak žili mali-kratki čas. Ona mu raz povje: „Sluchajže, čo ti nepišeš tvojmu ocovi, že si ti už kralom?“ A on jej na to dał odpovedz: „Sluchajže, žena moja, ja som pisał mojmu ocovi, že ja som majorom a on mi neuverił, ale prišjeł ma schvalne opačic; kebi som ja teraz pisał, že som kralom, to mi ani telo neuveri. Ale znaš ti čo, ja si vezmem aspon zo dve kompanie vojska a tak pojdzem mojho oca opačic!“ I tak urobił, vibrał sa, vzał si dve kompanie vojska i oficjeroch, takich staršich, i pošjeł. Tak oni šli za tri dni, za tri noci prez jeden les, ale nemohli z teho lesa nijakim svetom vinsc. Tak postavili vojsko do logru a on vzał dvoch oficjeroch, posedali na kone a išli... či ešči daleko kraj temu lesu? I prišli tam do jednej krčmi. A v tej krčme len samje zbojnici bivali. Jak ich zbojnici zazreli, doraz ich vzali dnuka. Kone dali do maštalni a ich doraz z peňazi pooberali. Zbojnici mali jednu mašinu na vodze. Nad vodov bola chižka a v tej chižke bola taka priprava, že jak človek vošjeł, stupił na dilu, dila sa prevracila a človek vpadnuł do mašini a doraz ho tam na marnje kuski porezalo a do vodi pometalo a voda ho odnjesla... Tak sa tje zbojnici dohvarali: „Tim dvom oficjerom poodciname hlavi a teho mladjeho krala vsadzime do mašini!“ I tak urobili, zoblekli krala do naha a vsadzili ho do tej chižki. Ale on mal dobri rozum. Jak ho tam vsadzili, ostał stac pri dveroch a potim klaknuł na kolena a tak chodził makajuci až kim netrafił na totu dilu. Jak trafił, dila sa prevalila, mašina zhurkotala a on ostał navrchu. Tak potim sedzeł, kim len nečuł v noci, že je už calkom cicho. Potim vzał a začał runtovac a prał šitko do tej mašini, až kim tu mašinu tak nezastavił, čo sa ani nerušila. Potim sa spuscił popri mašine do vodi a tak pliva dolu tov vodov, až kim neprišoł von z lesa. Rano už slnko svjecilo, on sa ohrjeval pod jednim krjakom nahi jak ho Panboh na svet dał. I prišjeł tam jeden sedljak na volkoch orac. On sa zabere i hibaj gunmu. Tu sedljak, jak vidzeł nahjeho človeka gu sebe isc, sa zlaknuł, a voli i s pluhom nahał a uceknuł, ale on kričeł nanho, žebi sa nebał. I vracił sa sedljak nazad. Potim ho prosił, žebi sa zmilovał, žebi mu dał dajakje starje habi, že on sa mu dakedi odsluži. Sedljak išjeł domu a prinjesoł mu takje starje grati, čo už boł poodrucovał. On vzał, pooblјekał a podzakoval sa mu, i s tim sa zabrał a išjeł het. Nazad gu vojakom sa bał prez ten les vracic,

ale sa zabrał gu svojmu ocovi domu. „Jak sa teraz mojej maceri a sestre ukažem? Predtim som mał dobre grati. Ale tu teraz horšje jak žobrak!“ I tak on prišoł domu i znovu sa len na ten šop viškrabał, dze aj predtim boł. Pridze rano dzjevka kravi dojic, idze na šop po seno... a on tam v sene ležeł. Tu dzjevka sa zlakne, že čo to tam za žobrak, ta spravi krik, ale on ju upitał, žebi len šla po jeho sestru... Dzjevka šla jeho sestru zavolac. Ta prišla: „Ah, pre Panaboha, človeče, čo si to urobił? Ved ti už ani grati nemaš na sebe, ved ti si už museł dadzi po žobrani chodzic!“ Ale on ju prosił, žebi mu len prinjesla dajakje grati a žebi upitala macer', žebi sa nehnevala. Prišla mac, on sa vižalovał... i potim sa tje dvojo tak dohvarali (mac s dzjevkov): „Budzeme pitac tatuša, kebi mu chceł odpuscic, nach bi bol u nas aspon za sluhu“... Pri frištiku spomla mac pred ocom: „Sluchaj, tatuš, kebi tak ten naš sin prišjeł domu, či bi si ho to naisce zastrelił?“ „Hej, ja som si zaumenił, že z teho gvera nevistrelim, kim on domu nepridze, a tje dva šusi musja bic v nom!“ Ale, sluchaj tatuš, kebi tak prišjeł, ved je už len našo dzecko, mohoł bi si ho vzac aspon za sluhu“... „No, ked už tak, to bi som ho prijał, ale i to len za teho najplanšjeho, museł bi mi svine pasc!“ „No, tatuš, ked už si mu obecał život, tak vikruc tje fujtaše pre istotu, jak bi prišjeł, žebi si mu preci už len ten život darovał... Jak vibrał z gvera fujtaše, tak sina prišikovali gunmu... Jak ocec sedzeł za stolom, tak chvacił jeden velki nož a rucił do sina, ale ho netrafił... Sin klaknuł na kolena a prosił oca, žebi mu šitke vini odpuscił a žebi ho prijał aspon za sluhu... Ocec potim povedzeł: „Budzeš za teho najplanšjeho sluhu, galgan, budzeš svine pasc!“ I tak doraz museł grati pascjersk'e poobljekac a tak ho vipravili do jednej dubini a tam pasoł tje svine. I raz potim prišla na koči jeho sestra ho opačic, bo jej bolo luto, že jej brat musi svine pasc i ona sa ho spituje: „Jak sa maš, braček?“ „Dobre, sestričko, lenže sa mi cneje, kebi si mi ti kupila buben aj trubu, bo ja som boł pri vojsku tamborom, to ja bi som si bubnovał a trubił, to bi mi skorej čas prešjeł!“ Ona sa vzala, hibaj nazad do mesta i hnedka mu kupila buben i trubu. I tak potim v tej dubine mał taku rozgraciu s timi svinami, že ich tak naučił egzecirku jak vojakoch. I tak ich potim tam pasoł. Jeho pani doma sa oňačila, že dze on sa podzeł? I ona vzala vojsko a išla ho hledac. I ona prišla do teho lesa, pitala sa vojakoch, čo v logri zostali, že jak davno ostali stac a že kadzi

tje tromi išli? Ona potim vzala pohotove vojsko zo sebu a šla na koči. A rozkazala, že ked ona da alarm zatrubic, žebi sa doraz prihrnuli ... I tak ona šla i prišla na tu krčmu i doraz ju tam s koča zosadzili, kone poviprjahali a ju len cjahali frišno do izbi, ale ona povedzela, že musi vedzec, dze jej kone budu stac. I išla do maštalni i doraz poznala svojho chlopa kona i doraz znala, že už on museł tam zahinuc. Doraz dala zatrubic, vojsko obskočilo krčmu a tak ich šitkich dvanajsc zbojnikoch polapali a z neho grati jej museli dac a tim zbojnikom smrce porobili. Ona sa potim zabrala i šla až tam do teho mesta, zkadzi boł jej chlop. Išla, išla, i treba bolo jej isc akuratne prez tu dubinu, dze jej chlop svine pasoł. Jak on vidzeł svojo vojsko, doraz znał, že to ona idze. I jak išla, tak on zatrubił na svine a svine šitke postavali do gle'du jak vojaci a zakomandirovał im: „Rechts schaut!“ tak každa svina pisk vikrucila naproci kralovnej a tak ju pekne hlavami odprovadzili. Jak ona to vidzela, tak ho poznavala, či je to on alebo nje? Len zato ho poznavala, že ked nemohli ani dzjabli s nim poradzic, že on to jak isce tim zbojnikom uceknuł a že to budze on?... Prišla tam do teho mesta i doraz ju už tam čekali, už mali jeden dom piririchtovani jako pre cudzu kralovnu, ale ona nechcela tam isc, len ona chcela tam do teho aptekara, zkadzi mala chlopa. Pošla tam. I prišlo gu večeri i pitala sa, že čije tje svine, čo v tej dubine sa pasu? A ten aptekar odpovedzeł: „To moje!“ „Ej,“ poveda, „kebi tak dobre urobili, čo bi ten pascjer prišjeł domu i s timi svinami!“ Hnedki on to dovolił, posłał jedneho sluhu, žebi pascjer prišjeł domu i zo svinami. Jak on išjeł, tak išjeł mestom trubjajuci a bubnujuci a svine v gle'dze jak vojaci, — čo sa šitke ludzja čudovali. Ked prišoł domu, dali ho za inaša, čo nosił na stoł šitko. Ked naostatku njesoł pohare, tak sa mu odpjala na krpcoch navlaka i zaseknuł si ju do dveri i spadnuł: šitke pohare potrepal. Tu jeho ocec skočił a chceł ho bic, ale kralovna pitala zanho, žebi mu len dali pokoj, že ona to šitko poplaci... Prišlo po večeri, tu sa pitaju, že či maju vartu postavic? Ale ona povedzela: „Netreba, hibaj ten huncut, čo tje pohare potrepał, nach vartuje calu noc za štróf!“ To jemu dali gver vojenski a on chodził popod obloki s gverom a čo raz sa obracił, — na tej izbe, dze kralovna spala, vše jednu šibu vibił. Potim kralovna, ked ju mrzelo, že jej neda spac, ho zavolala a dala sa mu obljesc jak svojmu chlopovi do čistich kralovskich grat. Rano, jak stali hore,

pri frištiku už sedzeł i kral i kralovna za stolom, aj jeho ocec, i mac i sestra, šitke vespolek. Aptekara kralovna sa pitala: „Či oni mali dakedi sina?“ A stari povedzeł: „Hej, mali zme, ale umreł pri vojsku!“ „A kebi tak,“ poveda, „tu boł medzi nami, či bi ho poznali?“ „Ale dze bi sa on tu vzał?“ Kral stał: „No, ocec, či ma ţeraz poznace?“ Tak sa jeho ocec kralovnej zahanbił a prosił ju za odpuščenja, žebi mu odpuscila... a tak potim porozpravjali jednodruhjemu, jak čo pochodzilo... a tak potim robili svadzbu a po svadzbe šli potim mladje ludzja do svojhȯ kralovstva.

216. §. Boł jeden kral a ten kral sa vibrał na polovku i ten kral sa stracił od svojich kamaratoch. Tak daleko do lesa iš'eł, že až zabludził. I nemohoł sa zo svojimi kamaratmi zisc. Zašla ho noc. I chodził telo po lese, až vidzeł svetlo. A to tam boł košjar. I on išjeł tam, psi nanho skočili. Prišoł bača a psov oduril. Kral sa pita: „Prosim vas, či bi sce ma neprenocovali? Ja som sa stracił od svojich kamaratoch. Teraz bludzim po lese i nemožem nijakim koncom trafic!“ Dobre. Bača narichtovał večeru pre svojich juhasoch. Aj krala zavolali na tu večeru. Dali mu varechu do ruki, abi jeł s nimi a že lačni boł, aj sa barz neodmahał... Išjeł s nimi na tu večeru. Jak oni jedli, tak on začał svrchu sirene sberac. A moj bača rjaf' ho po ruke i povje: „A čo nežreš s kraju, jak i druhe?“ Kral nato nič nepovedzeł. Boł cicho. Ale to sebe dobre zamerkovał. I potim rano stali. Jak običajne, juhasi išli podojic ovce a prišli nazad do kolibi. Każdi vzał svoj črpak žinčici i vipił. A potim dali aj kralovi. I on tak urobił. Kral pitał teho baču, žebi ho von z teho lesa višikovał. Jak ho višikovał, kral mu povedzeł: „No, dzakujem ci za tvoju večeru aj za frištik a jutro sa narichtuj a pridzeš ku mne na obed. Bo jak nepridzeš, to ca dam obesic!“ I moj bača na druhi dzen oblekoł sa, vzał svoj opasnik na seba, valašku do ruki, a zabrał sa do kralovskeho dvoru. Jak tam prišoł, tam ho hnedki privitali, bo už ho čekali. Tu bača pridze pred krala a kral privita ho. Obed nahotoveni, kažu mu sednuc za stoł, ale on sa hanbił,... že jak on može medzi takimi panami obedovac? Ale kral mu povedał, žebi sa nehanbił. Že ked on sa nehanbił s jeho umascenimi juhasami jesc, a v kolibe ležec, žebi i on sa nehanbił za jeho stolom sedzec. Bača sa osmelił i sednuł za stoł. Jak jedli druhe, tak jeł aj on. Prinesli pečenku na stoł, tak jeden z ministroch si viberał z posrjedku pečjenku. A bača

nevela meškajuc, vzał łožku, kecnuł ho po ruke: „A čo nežreš s kraju?“ Ale ten sa barz pohnevał, že či jeho ešči jeden bača ma po ruke bic... Potim kral: „Temu pokoj! On ma pravdu. Nach každi len to je, čo pred sebov vidzi, nach nevibera, čo lepšo, i ja som to isto od neho dostał.“ A tak ostał bača pred kralom vichvaleni, a už potim ho takim darom obdarovał, že už nepotrebovał do svojej smrci vjacej bačovac.

Z Batizoviec.

217. §. Bol jeden chlop zo ženu, mladje ludzja.*) Žili dobre, ona bola tučna žena a on chudi. Ked obedovali vedno pri stole, ona nejedla, — len z ihlov kašu. On sa najedol všelinejakich jedloch, a bol suchi. Chlop sa čudoval, že prečo jeho žena je tučna, hoc neje — len z ihlov. On zbačil, že ona indzej jedava. Dal pozor na nú v noci, dze ona chodzi. Chodzila o polnoci na cmiter vihrjebac umrtich ludzi. Posberala prscene s palcoch umrtim, chustki hodbabnje, grati, a potom meso z umrtich ludzi pobrala i pojedla. Jej chlop to šecko vidzel. Prišjol domu, opitoval sa jej, že dze bola? Ona podala (= povedala), že bola len vonka, a on podal: „Povedz mi pravdu, dze si bola?“ Ona vše podala, že bola len von. Chlop jej ukazal znak, z umrtich ludzi kosci: „Vidziš, žena, podala si mi, že si nebola len von, a ti si bola na cmitri, vihrjebla si umrtich ludzi, pobrala si im zlatje veci, prscene s palcoch, pacjerki zo šiji, grati, hodbabnje chustki a potom si z nich, z tich umrtich ludzi, meso pojedla a ja som na svoje oči šetko vidzel. Tak si prišla ku mne do posceli a nechcela si mi podzec, dze si bola. Si mi ciganila, že si bola von, a ti si bola na cmitri. Ja som ca vivartoval“... Potom ju od seba odohnal, bo znal, že je nje samosvoja, že ona je už s čertami opentana...

218. §. Boli dva susedi.**) Jeden bol chudobni, druhi bol bohati a boli kmotrovja. Ten chudobni mal jednu ňuku. Musel ju predac, bo sa nemal už čoho chicic. Ked bohati zvedzel, že ju ma

---

*) Rozprávala Hana *Urban*, 39 ročná, rodom z Batizoviec. Zápis v Batizovciach v jej dome (č. 16) 16. augusta r. 1904.

**) Rozprávali spolu: Zuzka *Varga*, 65-ročná, a Hana *Miljan*, 54-ročná; obidve rodom z Batizoviec. Zápis v Batizovciach v dome Hany Urbanovej (v bývaní „národného básnika“ Jána *Štefku*) 16. aug. r. 1904.

predac, to ju kupil od neho. Na tej ŭuke bola jedna v'erba. Bohati ju vikopal i našjel tam penjazi. On chcel temu chudobnemu nadzelic, ale nechcel, abi on to znal, že to z tej predanej jeho ŭuki. Tak žena bohateho upekla jeden chleb a do chleba položili z tich penjazi. K chudobnemu prišol vandrovnik, odkrojil mu z teho chleba krajik i dal mu v tim chlebe tje penjazi. Ked bohati zvedzel, že chudobni nema nič z tich penjazi, to mu zas do chustečki uvjazal a vložil mu tam do obločka, dze chodzjeval, že ozdaj ich tam najdze. Zas prišjol volachto cudzi, zas mu ich vzal. Ešči treci raz potom uvjazal do červenej chustečki penjazi a kadzi chudobni išjol, na ten chodnik rucil, že ozdaj ich teraz zodvihne. Ale chudobnjeho predešol druhi človek i nenašol ich on. Ten bohati kmoter slišel hlas: „Choc mu jak žičiš tje penjazi, to su jemu nesudzenje, bo to su neščaslivje.“ Chudobni potom umrel a bohati mu šol na pohreb, tak vidzel na čeľe temu chudobnjemu zlatima literami napisano: „To su penjazi neščaslivje, i ti umreš, ked tje penjaze na svatje veci neoddaš!“

Z Gerlachova v Sp.*)

219. §. Boł jeden cigan, mał kobułku. Šoł do lesa a rubał totu haluz, čo stał na nej. Išoł jeden vandrovnik kunmu a podał mu: „Cigan, nerubaj tu haluz, bo spadneš!“ Cigan podał: „A čo si ti Panboch?“ Cigan pod sebov tu haluz occał i spadnuł. Bežeł potom za tim vandrovnikom: „Čo si ti, či si Panboch? Povedz mi, keľo roki budzem žic?“ Tak mu povedał: „Kim sa tvoja kobułka tri razi oprdne.“ Cigan nakladoł dužo dreva na voz. Potom išoł s vozom do mosta do vršku. Oprdła sa ta kobuła. Išoł zas do druheho vršku, zas sa oprdła. Poveda: „To už nebudzem len jeden prd žic.“ Potom zas išoł do jedneho mosta a pod tim mostom boli žabi. Jak podurił do mosta, to sa mu už oprdła treci raz. Tje žabi pod mostom škrečeli, on sa nazdał, že to ho už anjele volaju na nebo. Kobułku puscił a on sebe lehnuł medzi tje žabi a čekał smrc. Ale neumjerał. Chcelo sa mu jesc, tak stanuł a išoł za cestov. Tam

*) Rozprával Martin *Kičin*, 79-ročný, rodom z Gerlachova. Zápis v Gerlachove v hostínci Goldhammera 16. aug. r. 1904. — Z mena „Kičin“ som zatváral, že rozpravač s iných strán privandroval. Moje obavy rozptýlil týmito slovami: „Ja som sa narodził v Grlachove, a v Rožnave som boł za štiri roki. Tam mojho occa brat boł, krajč'er. I ten boł z Grlachova.“

išoł jeden pan na voziku a zešoł s vozika, — že idze sebe čupnuc. Cigan rovno kunmu išoł. Pan sa nahnevał, zavolał kočiša a dał ciganovi štiridvacec vicac a vraveł: „Ked vidziš, že pan čupňe, ti maš od neho ucekac a ne k nemu prisc!“ Cigan potom prišoł do jednej dzedzini. Ta dzedzina horeła. Cigan jak vidzeł, že horeło, tak ucekał od ohna... Ucekał preto, bo od pana dostał bitku, že neucekał. Cigana ulapili, že to on podpalił a ho zas virezali a podali mu tak, že ked vidzi ohen, žebi zaljevał a ne ucekał. Prišoł potom zas do jednej dzedzini. Tam sa dvomi bili. On vzal kop a obleval ich,... bo mu v predešlej dzedzine povedali, žebi obleval, ale neucekał. Tak ho zas vibili a podali, že nema ucekac, ale branic. Potom prišoł do jedneho pola. Tam dva vlci ukradli hus a sa trhali. Cigan vešoł ku nim, on ich chcel rozbranic. Ale vlci ho chicili a roztrhali. Z teho je vidzec, že netreba sluchac ludskje reči, ale sa vše trimac svojho rozumu.

Z Vikartoviec.*)

220. §. Jeden kral mal dvanac sinoch, velmi pekne. Zrazu prišlo, že se narodzi trinasta sestra. Išla matka do zahradi aj s kralom. Tak povedzel kral: „Jak se narodzi chlapec, tak budze dobre, a jak dzevče, tak šicke dzeci dam vistrelac!“ Tak chodzila kralovna velmi zarmucena, že si dvanac sinoch utraci. Raz se najmlači pita matke: „Čo si taka zarmucena?“ A ona povedzela: „Moj drahi sin, jak se mňe narodzi dzevče, tak vas tatko šickich da vistrelac.“ Tak im dala matka zbroj aj penezi a vivedla ich naverch do zamku a povedzela im, že tote dvanac bracja musja každu noc po jednom vartovac. Ked naverchu v zamku budze dvanac svečok horec, tak možu dobre znac, že se narodzil chlapec. Jak budze trinac svečki horec, tak se narodzi dzevče. Tak za dvanac noci každu noc išol jeden vartovac do chiži, zkadzi bolo vidzec svečki. Ostatni najmlači išol. Prišol do izbi a vidzel,... že trinac svečki horja. Tak išol k bratom a poveda im: „Bracja, poberajme se, lebo je už sestra na svece!“ Tak oni vzali zbroj, penezi a ucekali. Išli z krajini do krajini, horami, tak prišli do jednej velkej hori a tam našli jeden zamek. V tom zamku nik nebival, ale oni to neznali a preto vonka nocovali. Až na druhu noc oni se shovarali, že či bi oni

*) Rozprávala Anna *Bednar*, 17-ročná, rodom z Vikartoviec. Zápis v Poprade v hoteli „Poprad“ 14. aug. r. 1904.

nemohli nocovac dnuka v tom zamku? Tak najstarši povedzel: „Podzme opatrec, čo tam jest v tom zamku?“ Tam oni nič nenašli, lem na stole jednu porciu polevki, aj jeden falatek čarneho chleba pre každeho. Tak oni se začali s chižami dzelic, od staršeho do mlačeho. Každi mal svoje šati na klincu, tam im visela aj šabla. Ked už boli podzelene, aj oblečene, tak se zobrali a šli na polovačku, že si dajakeho zvera zastrelja a že im dachto navari i mesa, ked im polevki každi dzen navari aj čarneho chleba položi. Tam oni boli za dvanac roki, ale inšo nič nejedli, chiba tu polevku aj čarni chleb. Hoc si oni prinesli každi jeden každi dzen jedneho zvera a kladli šicko na jednu hromadu, že im to už raz preca dachto uvari, — preci im to nichto nigda neuvaril. Raz se tak zabrali na polovačku a prišli pred večerom domu. I teraz každi mal lem polevku aj ten čarni chleb. A zverin už ani nebolo v zamku. Tak se shovarali, dze se tota zverina podzela? Tak začali hledac teho človeka, chto bi to mohol odvlačic teto zverini? Ale nenašli nikeho v zamku. Tak se zobrali a zas išli na polovačku, a to už bulo na trinacti rok. Doma se ich sestra matki vše pitala, či ona nemala nikeho ani sestri ani brata, či ona je lem sama? Tak jej matka i ocec povedal, že je lem sama. Ale ona na to nič nedala, neverila. Išla ona do dzedzini a tam se pitala starich ludzi, či znaju, že ona nemala ani bratoch ani sestri? Tam bola jedna stara žena, už mala sto roki, ta jej povedzela: „Mlada kralovna, oni mali dvanac bratoch. Jak oni se narodzili, tak ich ich ocec šickich dal vistrelac. (Bo ludze neznali, že bracja ucekli a že žiju.) Prišla sestra domu, volala se Anička. Tak se jej snivalo, že jej dvanac bratoch žije a žebi ich išla vihledac... Ona nič nepovedala, lem si vzala penezi, aj jedlo na drahu a pošla do sveta a pitala se z mesta do mesta, z krajini do krajini, či nevidzeli dagdze dvanac peknich mladzencoch, jej bratoch? Nichto neznal odpovedzec. Išla dalej a puscila se do hori. Tak išla za tu istu drahu, kadzi jej bracja išli. Takisto prišla ku temu vlasnemu zamku. Vošla dnuka, bracja doma nebuli. Ona našla tam polevku i čarni chleb na stole pre dvanac ludzi... Najmlačemu z tanera vijedla aj z čarneho chleba si odščibla. A bula jedna trinacta chižka v tom zamku, tak sa ta chižka jej otvorila; jej bratom se nigda nekcela dac otvoric. Našla ona tam zlatu poscelku, aj pre nu zlate šati, aj pekni perscen. To už bulo pre nu zhotoveno. Ked prišli domu jej bracja, každi do svojej chižki vošol, každi svoju porciu

mal na stole, chibaj najmlači mal prazni taner. Začal kričec: „Take vi bracja, ...tak sce mi aj moju porciu vi pojedli, čo som vas od smerci visłebodzil?“ Bracja se začali zaklinac, že či bi oni jeho porciu pojedli? Ostalo šitko tak. Na druhi dzen najmlači povedal: „Teraz budzem v tom zamku vartovac, chto bi to mne bol mohol pojesc?“ Tak si lehnul ku tej trinactej chižke. Raz počuje v nej velki šust, Anička šuščela šatami. Tak on doraz začne dveri pichac zo šablu. Ona už sa bala, bo každi brat zaklinal se, že... kebi zme lem toho dostali, co tu poljevku zjedol, tak bi zme ho zabili... ked mi tu musime pre sestru hladovac... Bojazlive ona totu svoju chižku otvorila a doraz padla na kolena pred svojim najmlačim bratom, žebi jej lem nič nezrobili, že ich ona prišla hledac, že od svojich rodzičoch ucekla, bo že ona ich chce nazad do rodzičovskeho domu prišikovac. Tak ten najmlači brat jej povedal: „Lem ostan tu, sestra, kim ja povjem dačo bratom.“ Tak jak prišli bracja domu, on im povedal: „Kebi prišla naša sestra a volala nas nazad ku rodzičom, či bi sce nešli domu?“ Povedali šicke jedenac bracja, že bi sestre nič nezrobili, kebi ich prišla volac nazad ku rodzičom. Tak ten najmlači povedal: „Prisahajce mi, že jej nič nezrobice!“ Tak šicke prisahali. Najmlači ich potom zašikoval do tej trinactej chižki, dze ich sestra bula... Oni ju šicke bozkali a z tej chižki si zlata nabrali a kladli šicko do voza. Doraz aj kone prišli, ani neznali bracja, chto im ich prišikoval. Tak oni šicke aj zo sestru posedali do voza a odišli daleko od teho zamku. Zrazu kriči jeden stari za nima: „Tak sce se mi, moje dzeci, odslužili, čo som vas choval už trinacti rok?“ Oni s vozom postali a ku staremu leceli, že jak bi sa mu mohli odslužic za šicku dobrotu? Oni se začali dzekovac... a stari im v každim mestu, kadzi mali isc, jeden zamek podaroval, aj tej trinactej sestre barz pekni kaštel dal a tak im povedzel: „Moje dzeci, ja som už tu barz vela roki v tom zamku zaklati. Ja som vašho occa brat. Teraz mi hlavu otnice, bo som ja už vela žil a chcem umrec!“ Bracja ani jeden nechceli mu to zrobic, žebi mu oni taku odsluhu dali za trinac roki, čo im i jedzene i šati daval. Tak on povjel, že inač se mu noodslužja, chib'ej ked mu hlavu otnu... Tam v zamku bul jeden klat zlati, aj topor pri nom. Ten najmlači brat ho vinesol von zo zamku a ten stari, brat ich occov, položil nan svoju hlavu a... najmlači mu ju occal. V tom povjel: „S Bohom, moje dzeci!“ A bracja aj zo sestru prišli na tom voze ku svojim ro-

dzičom. Už ocec sinoch nepoznal, lebo už bul barz stari. Začali occovi hvarec: „Tak, ocec, mi zme tu, vaše sinove, aj sestra. Mi zme vas prišli ešče raz vidzec. Vi sce nas chceli dac' vistrelac, a mi preci ešče žijeme!“ Ocec bul barz vęlmi rad, že sinove sa navracili domu. Tak šickich poženil a každi bival vo svojom zamku, čo im' occov brat podaroval, čo ich za trinac roki choval. A žiju až dodneska, jak nepomreli.

221. §. Dze bulo tam bulo v sedzemdzesatejsedzmej krajine, dze se voda sipala a piesok se lal, mal kral dvoje dzeci velmi pekne, tak že se cali svet na nich dzival, jake to su pekne dzeci. Tak oni, te dzeci, si vzali raz koč a šli do zahradi se vozic. Odrazu zafukal vjetor a mlada princezna zmizla z koča. Tak ostal sam mladi princ. Prišol ku staremu kralovi: „Moj drahi tatko, už ja nemam sestri, lebo mi z koča zmizla.“ Pospolu dal stari kral princovi pénezi, abi išol hledac sestru po krajine aj s velkim vojskom. Tak on išol, išol daleko, až ho vojsko nahalo. Už ani jesc nemal čo, už jedol aj travu. Pridze ku jednemu velkemu moru. A vposred moru bula jedna velka kačka. On vzal flintu s pleci a začne do tej kački strelac. A ta kačka kriči: „Hop, nestrelaj, šak ja som dobre, ne zle, ja ci budzem na dobrej pomoci, vjem dze idzeš, dobre idzeš, tvoja sestra na vjeternom zamku!“ Položil princ flintu na pleci nazad a išol dalej. Prišol ku jednemu kopenci mravjencoch a začal paličku pichac. Najstarši mravjenec višol z teho kopenca a povedal: „Neburaj moj dom, šak ci je ne v cesce, obindzi ho na pravo, ja ci budzem na dobrej pomoci, vjem dze idzeš, dobre idzeš, tvoja sestra na vjeternom zamku!“ Tak vzal paličku a šol dalej... Už ani dalej nemohol, ani cesti nebulo, lem čiste hori. Tak on začal pred sebu chodnik rubac zo šablu. Rubal dluho, až prišol ku jednemu hrubemu klatu, v tom klace buli včeli. Jedna višla von a povje: „Nesekaj moj dom, šak ci je ne v cesce, obindzi ho na pravo, budzem ci na dobrej pomoci!“ Vzal šablu, vložil nazad do pošvi. Šol dalej, už bula cesta. Vidzi jeden šumni bjeli verch, ani treski ani skalki nebulo na nom, lem čisti holi. Na verchu bul jeden šumni zamok. Tak on rozdumuje, jak bi on mohol ku temu zamku visc? Proboval, už bul v pulverchu, zafukal vjetor, tak ho zošulal až na dolinu. Povje sam sebe: „Tak ešče idzem raz probovac. Po boku pojdzem a zo šablu budzem zapichovac, žebi ja hore višol a svoju sestru dostal.“ Tak po bjedze višol hore. Vidzi

vjeterneho krala v obloku jak hvizda... Vjeterni kral doraz ho poznal a povedzel: „Vitaj, švager, ti si prišol po tvoju ukradzenu sestru, jaki si ti mudri!“ Vzal ho ku jednemu moru. Vjeterni kral so svojho palca snal perscen a rucil ho doposred mora: „Tak, švager, ked mi ho do rana doneseš nazad na palec, tak si možeš odvesc svoju sestru!“ Princ chodzi, plače kolo teho mora, jak bi on ten perscen mohol dostac? Na svitani prileci ta ista kačka, čo ju mal zastrelic: „Dobri človeče, idz ti spac, ja ci perscen do rana najdzem“... Rano princ stanul, pozrel na ruku, už mal perscen na palci. Išol ku vjeternemu kralovi a povedal: „Moj drahi švagre, tu maš tvoj perscen!“ „Jaki si ti, moj švagre, mudri,“ povedal vjeterni kral, „jak ti to mohol dostac? Jak vidzim, ti si ešče mocnejši jak ja? Tak pojdzeme ešče na jedne skusi!“ Vzal vjeterni kral pul gbola maku a na šumne koleso ho rozsipal na holu zem: „To mi do rana, švagre, posberaj, šicko, že na vahu ani jeden mak chibec nebudze!“ Princ chodzi, plače a počne smetac. Jemu ta robota nijak nejšla. Odrazu prilecja te mravjenci, co im pokoj dal v kopenci. Oni povedzeli princovi: „Idz ti spac, mi to do rana šicko posberame!“ Na svitani stane princ, už šicko na vahu vinoseno. Pospolu idze zavolac vjeterneho krala: „Tu maš, čo si mi rozkazal, to som zrobil!“ „Jaki si ti mudri,“ povedal zas vjeterni kral, „ešči mi zrobiš jednu vec: Jak svoju sestru poznaš medzi dvanasc paničkami, čo budu šicke na jeden parsun, v jednakich šatoch, ta ci ju dam!“ Ta princovi predstavil sestru medzi dvanasc paničkami. Princovi se meni v oč'ach, bo barz velke svetlo bulo. Odrazu prileci ku uchu princovi jedna ščela, ta ista, čo jej dal pokoj. Ta mu do ucha zašepta: „Lem ti daj pozor, kadzi ja budzem brunčec a chtorej na hlavu sadnem, to je tvoja sestra“... Princ dal pozor. Jak vidzel, na chtorej paničke včela sedzi, išol ku nej a oblapil ju a povjel: „Tato je, švagre, moja sestra!“ „Tak ked je tvoja, posberajce se a idzce domu, bo s tebu už nič neporadzim, lebo si mocnejši jak ja!“ Ešče aj penazi jemu daval, ale princ nechcel vzac te penazi. Princ chcel lem sestru. Tak princ a princezna prišli domu ku svojim rodzičom. Už ju ani barz nepoznali, bo bula barz premeneta, tak jak dziva. Princ se oženil a princezna se vidala a žiju, jak nepomreli.

Z Ceplice.*)

222. §. Bol jeden kral. Ked už bol stari, jak už mal zomjerac, svojmu princovi poručil, žebi pošol do sveta vidzec, jak se v svece žije a že po nim zostane kralom. Princ se zobral na cestu. Nato povedala jeho manželka: „Moj mili manželu! nenehaj ti mne tu, lebo ja smercu zahinem!“ Ale princ poveda: „Moja manželko, ja idzem a teraz ja tebe nehavam jeden perscen, ked z teho perscena kerv počeče, tak se možeš vidac, bo som zahinul; a jak kerv nepočeče z neho, to nevidaj se, bo se ja vracim.“

Potim on dal osedlac petidvacec ritirov a tak se zabrali na cestu. Prišli oni ku jednemu moru. Pri tom more sedli na šif a ked buli na šesdesac mil od zemi, ta ich pricahnul k sebe magnesovi les. A ten les bol zaklati a nebulo tam čo jesc. A tak oni pojedli šitke kone a jak kone pojedli, tak potim jeden druheho, až zostal lem princ. Tak jak už šitko pojedol, vidzi, že v lese chodzi jedna potvora a on se jej pital: „Či si zlje, či si dobrje?“ Ona mu odpovedzela tak: „Ja som časom zlje, časom dobrje. K tebe som dobra a ci pomožem; ked ti z tej hori chceš vinsc, tak se daj do konskej koži zašic. Pridze ptak nocht a ten tak leci, že čo bi si mal za tri roki isc, vindzeš za tri dni, ten ce vinese pre svoje mladje ptački, bo budze mislec, že si kon. A jak ce vinese, to se dobre zatrimaj, že mladje ptački do jedneho virubeš!“ On se dobre zatrimal, mladje ptački virubal a šol dalej prez jednu veliku horu. V tej hore slišel v jednej doline velki harmot, tam se bila sana s levom. Sana mala dzevec hlav a lev bol sam. Tak princ sebe mislel, pri kom ma zatrimac, či pri levovi, či pri sane? On se rucil pri levovi zatrimac. Sane zrubal hlavi šitkje. A potim se princ i z levom zobrali a pošli het. Nato prišli medzi visoke hori. A princ se tu bal leva. Višol preto na jedno visokje drevo a tam zostal za tri dni. Levovi žal bulo, že hladuje. I reval od hladu. A jak raz mocno zareval: princ spadol a se stlukol. Ale lev bol k nemu dobri, nasberal koreni a obložil princa, že ho vihojel. Potim išli dalej až ku horucemu moru. Prišli ku horucemu moru a chceli prejsc prezen. Lev lamal drevo a princ šif robjel. Ked šif už bol hotovi, princ chcel visednuc a leva tam nahac, bo se ho ešči vše bal. Chcel se hnuc od breha bez leva, ale lev skočel

*) Rozprával Michal *Michlik*, rodom z Ceplice. Zápis v Poprade v hoteli „Tatra“ 11. júna r. 1900.

s breha za nim a oparjel si zadok. Potim prišli do jedneho zamku. Tam bol jeden kral. „Vitaj, princ, dze si se tu vzal?“ pital se. „Ja idzem do zaklatjeho mesta, žebi sebe kralovstvo vivojoval.“ „Ked ti idzeš do zaklatjeho mesta, tam je moja cera, ked ti ju vimožeš, budze tvojo pol kralovstva a ona ci za manželku budze.“ Princ privoljel. Prišli tam, on i lev, do zaklatjeho mesta, ku brane, a tam buli zveri takje, čo každi roh mal na hlave, čo se z nim bjel, a jeden mu na cherbece bol. Oni ich pobili. Išol ku druhej brane, tam boli takje zveri, čo každi mal zubi jak braniki i tote zveri zabili. Prišol ku trecej brane. Tam čistje hadi a vrecenice; i tote pobili. A tak potim slebodne vešol na mesto, a v tom mesce nič inšjeho nevidzel, lem čiste zlato a streblo a totu kralovsku pannu. Prišol ku nej: „Vitaj, princ, dze si se tu vzal? Tu ptačka, človečka net a ti si se tu našol?“ „Ja idzem po tebe!“ „Ale moj muž, ked pridze, ce zje, bo on je šarkan a teraz je na dvanajc mil zemi; ked ruci skalu na dach, to už znam, že idze!“ Princ se pita: „Jakže ci je tu?“ „Dobre! Telo jedino, jak na mne lehne o jednej hodzine po obedze, tak leži na mne do dvanastej v noci. Ale, princ, neboj se, ja ci dam silu! Mam ja na palcu perscen a toten perscen ma na tristo chlopov sili. Aj inakši ešči ci spomožem. Ma moj muž dva sudki vina. Ked se z nich napiješ, budzeš mac zas na tristo chlopov sili“... Šarkan rucel skalu a prišol na obed a vola princa zo sebu na obed. „Ja som s tebu nerobel, ja s tebu obedovac nemožem!“ Nato šarkan: „Tak se budzeme bic!“ „Či pojdzeme na pasi, či pojdzeme na meče?“ Princ mal už velku silu a chicili se za pasi. Jak šarkan princa ulapjel, princovi vpadli nohi po kolena. A ked princ šarkana ulapjel: tak šarkan padol do pasa. A potim lev drapal šarkana a princ rubal hlavi. Nato si zabrali drahje veci a pošli ku jej ocovi... Princ tam bol tri tižne. Raz kral s ceru pošli na špacir a princ zostal sam. Do š'etkich izbov mu slebodno bulo isc lem do jednej nje. Ale on do tej izbi prez klučovu dzjeru vpatral a vidzel, že se tam jeden stari meč za pecom kival a ten meč mal velku silu: šetko zrubal. On se prez klučovu dzjeru prizjeral na ten meč. Potim kluč našol, otvorjel on totu chižu a jak ju otvorjel, meč se horši kival. Princ svoj meč vicahnul a do svojej pošvi vložil ten, čo se kival. Nato prišlo, že oni dvojo, princ s nu, sami buli. Princ se jej spital: „Moja najmilejša, ve' ci ti moja, povedzže ti mne, prečo se ten meč v tej jednej izbe tak kive za tim pecom?“ „Oj, princ moj, dzevec roki

žadna chlopska pohlava ten meč nevidzela... Jak si ti to ten meč mohol zazrec?“ Ona odskočila a zamkla ho na dzevec zamki. Prišla ku obedu a svojmu ocovi povedala, že princ se jej to i to spital, čo ten meč se kive? A povedzela: „Ale ja som ho zamkla na dzevec zamki!“ Nato stari kral zavolal princa a povedzel mu: „Ked si chcel šitko znac, o hlavu budzeš menši!“ Ale princ vicahnul toten meč a zavolal: „Moj lubi meč, šitkje hlavi dolu preč!“ Usmrcil i krala i jeho ceru, bo to buli zlje ludze. Ztamac pošol a prišol ku bratovi peršeho šarkana. Tam bulo v burku hotovo pre dva parsoni jedlo, vidlički a nože. Prišol šarkan: „No vitaj, princ, dze si se tu vzal?“ „Prišol som ce naččivic!“ A povedzel: „Moj lubi meč! Šitkje jeho hlavi preč!“ Prišol ku druhjemu bratovi peršeho šarkana. Poveda mu ten: „Vitaj, princ!“ A tu zas šitko hotovo bulo pre dva parsoni jedlo... I temu meč šitkje hlavi zrubal. I prišol teraz ku trecemu bratovi peršeho šarkana. Jak prišol tam, i tam bulo šicko hotovo na stole pre dva parsoni. Ten šarkan už vedzel, čo se stalo s jeho bratmi a se prosjel: „Ti si mojich bratov zmarnjel, ale ja chcem zostac, daruj mi život!“ „Ked chceš zostac, tak zrob, že medzi štiriadvacec hodzinami budzem doma!“ A jak chcel, tak se stalo. Ked prišol domu, pošol k jednej chudobnej vdove na komoru. Pital se tej chudobnej vdovi: „Čo je tu novjeho?“ „Najjasnejša kralovna ma se dneska vidavac. Mame svjato!“ Jeho manželka se mala vidavac! Nato princ poslal ku kralovnej, abi vložila perscen manželov do pohara vodi, že uvidzi, že jej manžel živi. Ale ona už chcela druheho... Nato se vzali dvanac ritirov, abi princa zmarnili. A šli za nimi; chceli ho rubac. On se lem obracjel a povedzel: „Moj lubi meč, šitkim hlavi dolu preč!“ Nato kone šli nazad s drekami a princ se už vracjil a šol ku kralovnej: „Moja luba manželko! Ja som tebe zaklad spravel taki, ked z teho perscena kerv nepoteče, tak se vidac nesmješ! Ja som se vracil a ti si moju ženu!“ Tak potim žili vo svornosci. Ked mal zomjerac, zavolal k sebe troch ministrov. Chcel ten meč do mora rucic, „lebo,“ povedzel, „kebi ten meč po mojej smerci zostal, pol sveta virube!“ Tak poslal peršeho ministra: „No, čo se stalo na vodze, ked si meč vrucel?“ „Nič inšjeho, lem se rozbrizgla voda!“ „Daj meč sem, lebo ti si ho nerucjel!“ Poslal druhjeho, pital se zas: „Čo se stalo vo vodze, ked si meč rucjel?“ „Nič ineho, lem se voda rozbrizgla!“ „Daj meč sem!“ Poslal trecjeho. Spital se: „Čo se stalo na more, ked si meč vrucel?“ „Pane, nič inšjeho, lem voda v more čista kerv zostala!“...

Z Hranovnice.*)

223. §. Bul jeden chlop a vzal si ženu hlupu. Poslal ju raz na jormark. Vzala pod pazuchu kuru a za povraz kravu. Na jormarku pitalą za tu kuru tricec zlati a za kravu dve zlati. Totu kravu jej hned kupili,‚ a kuru nosila až do večera, bo ju každo vismjevalo, že pita tricec zlati za kuru. Ked kuru nemohla predac,**) ta išla ku tim židom, čo kravu kupili, že ked kravu za dve zlate vzali, žebi i kuru vzali za tricec. Nesceli s nu štrajtac, ta jej dali za tu kuru tich tricec zlati. Potim ju opojili a položili ju spat do bočki od kolimaži. I posipali ju s pjerami. Jak se prebudzila, ta sama sebe neverila, či je ona, či je ptak? Rozmislela sebe, že pojdze ku svojim kravom, že ked ju budu oblizovac jak perši, ta že je ona, a jak ne, ta že je dozajista dajaki ptak. Prišla domu ku tim kravom, ta lem fukali na nu. Tak ona višla na dach, bo mislela, že je naisce už ptak, ta že budze letac... Jak ju chlop vidzel, ta vzal flintu, že budze strelac... Jak to vidzela, ta skrikla: „Ach, mužu moj, ved to ja!“ On ju hned zavolal dolu s dachu a povedzel jej: „Ti si hlupa,... barz hlupa, ja pojdzem teraz do sveta a lem potim se vracim, ked najdzem vjacej takich hlupich jak si ti; inakši se nevracim ku tebe!“ Lem se pobral a pošol. Prišoł do druhej abo do trecej dzedzini, tam vidzel, jak chlop zo ženu ustavične letaju zo sitami zo dvora do chiži. On se ich pita: „Čo to robice?“ Oni mu povedzeli: „Slunko do chiži nosime!“ A ešči povedzeli, že kebi im dachto dal slunka do chiži, že bi mu dali sto zlati. A on se na tim zasmjal a povedzel im, žebi mu dali sek'eru, že on im to zrobi, žebi slunko vše mali v chiži. Vzal sek'eru i virubal im oblok. Tak oni neznali ani jak se mu podzekovac maju za to. Dali mu tich sto zlati i pošol. Mal se volu už vracic, ale si pomislel, že ešči idze dalej. Išol zas do druhej dzedzini. Išol popod oblok i slišel, jak tam jeden chlop prehorečne plače. I vešol do tej chiži a pital se: „Čo robice?“ A chlop bolesne povedzel, žebi volel košelu nemac na sebe, bo že musi velku bolesc trimac,... že mu žena košelu ušila a mu na nej dzeru nezrobila, ta že ho bije po hlave, kim dzeru na nej nespravi.

---

*) Rozprávala Mária *Brumerčik* r. *Kolba*, rodom z Hranovnice. Zápis v Hranovnici v hostínci Žig. Junga 20. augusta r. 1904.

**) Popri infinitívoch na *-c* (predac), počuť aj infinitívy na *-t* (predat).

On se žaloval dalej, že už bi rači pedzesat zlati dal, žebi lem tu bolesc nemal... Tak toten, čo chodził na skusi, povedzel: „Dajce mi nožnice!“ Vzal i rozstrihnul... i doraz bula košela hotova. Dali mu tich pedzesat zlati i pošol. I zas sebe dumal, či už ma isc domu, bo že vidzi, že vjacej jesto takich ludzi jako jeho žena... Ale ešči lem išol dalej. Prišol do jedneho lesa. Vešol do jedneho kaštela. Povedzel: „Pochvalen Pan Ježiš Kristus!“ Privitala ho žena: „Vitajceže u nas, zkadziže sce?“ A on jej povedzel, že z Loboga. A ona se opita, či od Boha? A on jak vidzel, že je hlupa, ta jej povedzel! „Hej, od Boha!“ Ona se ho opitala, že či tam nevidzel jej peršich chlopoch Macejuša a Petruša,... že to šitko po nich, čo ma. A on je povedzel: „Hej, vidzel som ich. Macej nema za čo ani palenki vipic a Petro musi pešo chodzic!“ A ona se obracila, chitro sto zlati posberala a Macejovi na palenku poslala do neba, a Petrušovi kona, žebi chudzaček pešo nechodzil. Potim išol on s tim konom i s tima penazmi už domu, ale vidzel ho jej treci chlop, čo ešči žil, že to jeho kon,... išol za nim, že mu ho odbere. Naš skusovatel, jak se obzrel, chitro v lese kona skril, odrezal mu z hrivi sersci a vinesol tu sersc na najviše drevo. A on sebe lehnul hore tvaru a prizeral se na sersc s kona, že jak ten kon do neba idze... Jak toten chlop prišol ku nemu, pita se ho? „Čo robiš?“ On mu povedzel: „Kona do Boha poselam, ešči vidno s neho sersc, pozri!“ Ten tjež lehnul a kukal. Kim kukal dohora, ten kumštar stanul, vzal i teho druheho kona a uceknul... Tak gazda z kaštela prišol nazad domu — už bez kona. Žena mu hvari: „Kebi si bul skorej prišol, bul bi si videl človeka od Boha. Som poslala sto zlati Macejovi na palenku a Petrovi kona, bo že pešo chodzi“... A on jej povedzel: „Či si se nehanbila jedneho kona poslac do Boha? Ja som mu ešči druheho pridal!“ Ona ani neznala, čo ma robic od radosci, že Petro v nebi budze mac dva kone. — Tak prišol naš skusovatel domu s poltrecasto zlati penazmi i s dvoma konami. Kuka po roloch, všadzi zelene, poschadzane, chibaj na jeho roloch ne... Pita se ženi: „Čo si sala na te role, že neposchadzalo?“ „No, moj lubi mužu, nehal u nas jeden pan štiri mechi soli, ta som ju rozsala, ale neposchadzala!“ I on se nahneval, ale po svojich skusenoscoch tak povedzel: „Ja musim už lem s tebu busc, bo ešči i hlupše ludze se na svece najdu jak si ti!“ A potim vedno žili až do smerci.

224. §. Buli dvojo ludzi, žadnich dzeci nemali. Roli mali dužo, dva kone i dvá voli, aj jedneho sluhu. Gazda prez dzen oral i na konoch i na voloch. Sluha zas chodzil v noci past. Jak prišol raz sluha z pasena, gazda se pobral, že pojdze orac,... ale zapomnel bič na scene. Ked se vracil domu, sluha už pri gazdzine v posceli na ohrevke. Jak gazda vešol po ten bič, oni dvojo se zlakli; perinu zacahli na oči... Gazda vidzel štiri nohi na posceli... Tak lem pohrozil svojej žene nemiloserdne s bičom a odešol. Jak potim postavali, prišla jedna žobračka i pita se gazdzini: „Čo sce tak smutne dneska rano, ved vi vše vesela bivace?“ „Ej, čo mi? Čo som smutna, choc bi som vam i povedzela, vi mne nespomožece“... „A ked bi som vam i mohla spomost? Ja som už dužo tak spomohla“... I rozpovedzela jej gazdina, čo se stalo... že puscila sluhu ku sebe do posceli, a že vidzel to gazda jak se vracil po bič, a jej nemiloserdne s tim bičom pohrozil... Pita se žobračka, že čo jedol jej chlop na frištik? Gazdzina chvari, že tekvicu. „No, nebojce se, i mne dajce tej tekvici.“ Jak se najedla, pita se gazdzini, že dze ore gazda? Ona ju zašikovala a ukazala jej, že tam... a se vracila domu. Žobračka si ruku na oči založi a pohromuje, idze dalej ku gazdovi a chvari mu: „Panboh daj ščesce! Či už mace štiri voli i dva rohadla, i dva chlopi pri rohadlu stoja?“ A on ju skriči — že on nema lem dva voli, jedno rohadlo a on že je sam! Potim žobračka chvari, že bula u jednej gazdzini, že jej dala tekvici se najest, ta že se jej v hlave kruci, že jak idze za cestu, že se jej z jedneho ukaže dva... Tak pošla ta žobračka od neho a on prišol na obed domu i chvari svojej žene: „Ti, ženo, žebi si mne vjacej tekvicu nedala jest, bo ja bi som tebe bul i dneska nevinne pokaral!“ A ona mu chvari: „Načože bi som ci to dala jest, čo ci škodzi!“ A bula oslebodzena od trestu.

II. Ukážky súsediacich s východnoslovenskou rečou inoslovanských nárečí.

a) Osnovy poľské.

Z obcí slovenskej reči najbližších.

Z Malého Slavkova.*)

225. §. V jednim mjeśće jeden kruľ ńimjoł dźeći. Tak Boga pitoł, zebü im Punbuk doł dźeći. Tak zkond śe vźoł... stari dźadek

*) Rozprával Matej *Hiban*, rodom z Malého Slavkova. Zápis v jeho dome 23. aug. r. 1904.

do jego burku. Ta śe pitoł, ze co tu nove? Tak povedźała kuharka, ze sitkego doś, ľem dźeći ňjit. Tak dźjadek povjedźoł, zebü kuharka priňesła mjesa a to mjeso zebü uvareła. Fto z teho mjesa bedźe jeś, bedźe mjeć dźecko. Jak śe mjeso vareło, ta kuharka pirso kostuvała, ostatňe davała paňi... Tak uz biľi dvoje v ćonži. A dźeś śe nasmaňiła ciganka, kuharka dała jij tiz z tego mjesa, co zostało. Tak i ona została v ćonži. Dobre. Prisło trištverći roka. Tak priśľi te dvje do połogu. I ciganka gvareła vtedi: „I jo została v ćonži, ked to jadłam z tego mjesa." Tak śe kruľ veľice honorił, ze mu Panbug pozehnał truch senuv. Sitkich truv senuv prijał za svoje dźeći a tego cigansk'ego najradsej vidźoł, bo büł najsikovňejsi. Svojemu doł zaroz vpisac kraľovstvo a mjano mu doł Paveł, Żeľeni vitiz. Cigancenemu Łaćik a zaroz mu poručił mjeśonc a temu kuharcinemu Jaňikovi seś gvjozdi. A v tim mjeśće jedna stara mać mjała troch senuv, šarkaňov. Jeden na seś głovi, drugi na dźevinć, treći na dvanoś. Doznaľi śe o tim šarkaňe, że Łaćik mo mjeśonc a Jaňik seś gvjozdi... Priśľi ku dźećom v noci a na spaňu odebraľi im tote veci. Prisło rano, smutne som. Petoł śe ich kruľ: „Co sce, moje dźeći, tak'e smutne?" „Ked num šarkaňe odebraľi vase ojcovsk'e, co śće num ohverovaľi"... „Tak, moje dźeći, uz to ňedostaňece od ňih!" A Łaćik gvari: „Tato, hej, mi to dostaňeme!" Prisło na drugi dźeň. Zabrał śe Łaćik s kuharcinim a idum ľasami. Šarkaňe idum na koňach. Uz śe im bojum koňe... Gvari pjirsi šarkaň: „Vijo, koňu, vijo, cobi num tu fto zrobił; hebaj Łaćik a teho ňjit tu!" Priśľi uňi uz sići ňi daľeko od sebe. Łaćik i jego brat uz mjeśonc i gvjozdi vidźeľi. I gvari Łaćik: „Bratu, nase ojcovsk'e podarunki uz vidzime!" Šarkaň uz bľizko... Šarkaňovi kuň uz zaś ňechce iść. Łaćik gvari šarkaňovi: „Dołu s kuňa!" Šarkaň gvari: „Dołu abo ňi!" Vźun Łaćik sabľe, oćon kuňovi jednimu głove. „Tak śe teroz bedeme bić!" „Ta jak?" Ta šarkaň gvari: „Bedeme śe bić do źemje!" Tak śe chićiľi. Tak buhnoł šarkaň Łaćika po pas do źemje. Łaćik viskoceł z tij źimje, chićił šarkaňa a buhnoł go az po pjerśi. Tak śe pitoł šarkaň, zebü mu daruvoł zivot v tij źimi. „Ňe! Dołu głove!"... pośćinoł mu zo sabľu sitke głovü. Teraz petoł śe Łaćik šarkaňa z dźevinć głovami: „No, jak śe bijeme?" „O ogeň!" „Ti pujdzes na tum gure a jo pujdem na tum gure,... jo bedem mjoł koło zeľazne"... Šarkaň sobje vüvoľeł koło ołovjane... Tak ľećeľi do gurü, tak śe zaceni poľić ogňem... Kricoł šarkaň na jastremba: „Zaduś, jastrembje

ogeň nade mnom, bedes mjoł na tri roki mjisa zrić!“ A Łaćik krici: „Jastrembje, zaduś nade mnum ogeň, bedzes mjoł na całi zivot mjiso zrić!“ Tak jasromb zaduhnuł ogeň nad Łaćikem a šarkaň śe spoľeł. Tak zabił i šarkaňa z dvanoś głovami... Doznała śe mać šarkaňoch, ze Łaćik jij poprontoł uz senuv. Ta kobüła staro, — kłapaňica (= slepaňa!), co ked una chćała na svoje ići patrić, to muśała dreva sobje pod povjicki podłozić, — mjała i tri ňivjasti. Tak im povjedźała: „Teroz pujdze domu Łaćik a jego brat, co zabił vasich chłopuv. Treba vam ich pomarňić! Ubjerće śe jedna za śtuďunke... bedźe śe im fćało pić vodü, tak jak śe napijum, ta vtedi ich zmarnis... Drugo śe ubjeres za pośćeľ,... bedźe śe im fćało spać, jak ľegnom, ta ich pomarňis... A trećo śe ubjeres za sumni strum,... bedum gruski na ňim, bedom jeś ś ňich, ta vtedi ich pomarňis“...

Ale śe tak ňi stało! Priseł Łaćik ku śtuďonce, zaćon na kriz bez tum śtuďonke, — biła cisto krev. Priseł daľej, vidźeľi pośćiľ, zaś skocił, zaćon na kriz, beła cisto krev... Na treći roz, pohłe im gruski... Skocił Łaćik zaćon do tego struma, bił cisto krev... Tak gvari ta staro kłapaňica: „Uz mi Łaćik zmarňił sitkich truch senuv i ňivjasti sitki tri. Tak jo uz sama, aľe teroz jo jego zmarňim! Jo teroz jest morsko śviňa, puscim śe dolu źemjom, ze mňe bedźe strasno gma (= hmla!). Tak jak go dośćigňem, ta gma go zaduśi!“ Łaćik to vjedźoł, co staro kobüła zrobi... Un povjedźoł: „Teroz, bratu, mi dva dajmi poźur na sobje! Ňiśľebodno śe mi obeźrić, bo ta staro pudźe dołu źemjom, pudźe jak strasno gma... Jak nos doľeći, a jo śe obeźrem, tak zaroz mňe prelkňe!“... Tak jak ľeći za ňimi, ta gvari Jaňik: „Bratu, uz je gma ňidaľeko“... Cem barej mogľi, tak uňi na tich dvuch kuňav ućekaľi. Aľe ich uz dogn
ała i tak voło: „Uz jes' Łaćik muj!“ „Vtedi bedem tvuj, jak muj kabot po całim śvjeće rozňeśes!“ Kabot rozňesła po całim śvjeće... i doľećała go zaś: „Łaćik uz jes' muj!“ „Jak tego mojego kuňa zabijes a po całim śvjeće rozňeśes, to bedem tvuj!“ Kim jego kuňa zabiła a po całim śvjeće rozňesła, un hodźeł za tin cos sobje svoje ojcovsk'e podarunki sukać, dźe sum jest, a zaroz śe rozpoznoł u kovoľov šarkaňov. I ze svojim bratem tam ućekoł do tich kovoľoch. Staro kłapaňica ľeći za ňimi, vołoо: „Uz jes' muj!“ Łaćik: „No esci jev ňi tvuj! Jak tin mur preľizes, dźe tvoji majstrovje robjum, tak bedem tvuj!“ Za tin cos, kim una ľizała tin mur, kovoľe rozpoľiľi nojvinkse kľisce, a jak una uz preľizuvała, tak jej dohićiľi jenzik

s křescami a vićungři jum do tij šmitňe a skuři ju na morskum śviňe, co sobje vevořeła... Ta vtedi Łaćik viśřebodził i kovořuv od šarkaňov. Kovoře tote włosi, co na ňij, na kłapaňici büli, sitke obstrigři a dałi Łaćikovi do gorśći a povjedźaři mu: „Ti jes nos viśřebodził, ałe morska śviňa esci mo moc. Teroz idz na ňij, na totej śviňi, całi śvjat. Ked śe ći to, tote włosü, za jednim razem spoři v gorśći, to ňipudzes drugi roz, řem roz bez całi śvjat. Ałe jak ňi, to pujdzes drugi roz esci bez całi śvjat; řem potim straći morská śviňa moc." — Dve dźurki v nośe, skoňčiło śe...

Zo Slovenskej vsi.*)

226. §. Jedna matka mjeła dvojo dźeći, hłopca i dźevce. Hłapcu büło Jaňicko a dźevcencu büło Maruś. Drogi cos büł, ňimjeři co jeść. Tak śe matka z ocom ugodaři, ze to dźevce bü mogři zmarňić, i zjeść. Postaviři vodü a matka dźevce zacenła cesać, a hłopca, Jaňicka, posłała vonka. Matka sobje nagotovała britve, ze dźivcentu bedźe vłosü rovnać, bo śe dźivce pütało, ze na co jej tota britva?... Matka jum fćała zarezać. Hłopjec, Jaňicko, znoł, co matka bedźe robić. Vřećoł do izbü i vźoł snurecke z vłosov Maruśi i ućeknuł. Maruśa řećała za ňim: „Daj mi, Jaňicku, moje snurecke!" Tak řeceři bez dźedźinu. Priśři ňizij dźedźinü, tak jej Jaňicek povjadoł: „Ja tobje od śmerći odkupił, bo će fćała matka zarezać, uz śe voda vareła na tobje. Teraz dźe śe puscima?" Tak śe Maruśa rozpłakała: „Tak pudzem, dźe nas Punbuk doprovadźi, do śvjatu!" Tak vřeźři do veřk'ego řasu. Iśři, iśři, ňevidźeři řem ňebo, aj źem. Stretnuł śe im jeden dźadek stari, śivi. I tak śe ich pütoł: „Dźe idźeće, dźeći? Sak tu aňi ptoska ňehirovać, a vü idźeće tu?" Tak mu hłopjec odpovjadoł: „Matka śostre fćała zmarnić, to jom ośřebodził od śmerci." Tak śe ich pütał ten dźadek: „Z cego, dźeći, zijece?" Jaňicek odpovjadol dźadovi: „Koricki zbirama a z tego zijima." Tak dźadek doł mu piscolke, aj małum fřintke, taku, ze śićko zastreři, co sobje pomiśři. A ked śe zapiska na tej piscolce, to śićko ku ňemu pridze. Tak iśři dařej timi řasami. Co Jaňicek sobje pomiśřeł, to sobje zastreřił... Ked řezoł pod smrekem a zapiskoł na piscolce, to śićke dźvjirenta priśři ku ňimu a jak'e fćoł, tak'e zastreřił. To büři za dva tiźňe tam. Potim mu śostra povjedźała: „Jaňicku, podźme

*) Rozprávala Mária *Halaščik* r. *Damer*, rodom zo Slovenskej vsi. Zápis v Slovenskej vsi v hostínci Fischgrunda 27. augusta r. 1904.

zteľa daľej!" Aľe Jańicek tak povjedźoł jej: „Śostricko, di nom tu jest dobre!" Aľe ona ľem go wołała. Ta on jum usłuhnuł, tak śe pobraľi i iśľi za dva dńi. I priśľi ku jednij skaľe veľkij. Priśľi tamok, tam büľi zbujńici. Maruśa kukała na okno do zbujńikoch i tak godała: „Jańicku, kebü jeś mog ich postriľac, to bü mü mjeľi izbu tu!"... Tak on kuknuł na okno, i tak sobje pomiśľeł: „Kebü mog śićke zastreľić!" Streľił, tak jedenośce zastreľił, aľe dvanostego ľem pokaľicił. Jak vľoz tam potim do tich izbov, tak vjeľk'e vidzeł zazraki v ńich. Povjedzoł: „Śostricko, co tu teraz robić bedema?" A ona tak povedźeła: „Najpjerse poprontoma zbujńikov do pivńicü"... Totich jedenac porucaľi a dvanastemu povjedźeľi, ze dokľa tich jedenośće ńepoji, to ztamteľa nevindźe. I tak zabiľi za ńim dźvere v tij pivńici. Potim iśľi po tüv izbav a śićko vidźeľi, co mjeľi zbujńici po ńiv... Mjeľi tam fľinti, sabľje v pirsej izbje a v drug'ej mjeľi duzo pjińenzi, v trećij mjeľi vino beckami, i śićko tak'e, co mogľi zić z tego. Jak śićko poopatruvaľi, tak śostra Jańickovi povjedźela: „No vidźis, braćisku, hoć me matka fćała uśmerćić, preći nom Panbuh dobre doł, teroz mome śićko uz dobre. Ti mos izbü, jo ći bedem visłuhovać. Ti teroz mozes iść kazdi dźeń na poľuvke." I on iseł vse. Büľi tamok uz za dva mieśonce v tich pustaćinoch... Jak roz büła vonka Maruśa, ta ten dvanosti zbujńik vołoł na ńu: „Maruśo, pridź ku mńe, daco ći povjim. Ńesłuhaj tvego brata, ale co jo ći povjim... Ked me ti vizdrovis, to jo ći bedem na dobrej pomoci i — jo će veznüm za babe." Ona povjedźeła: „S cim jo tebe mozem ozdrović?" On jej povjadoł, ze tam a tam jest taka źeľina, co go ozdrovi... I ona mu posła prineść i dała mu popod dźvere. Roz jej potim povjedźoł, ze on je uz zdrovi. I povjedźoł: „Jak bü si ti mogła tvego brata z tego śvjatu zńiść?" Ona: „Jo vera ńeznom." On: „Jak pridze tvuj brat, to mu povjec, ześ ti barz chora. On śe će bedźe pütoł, co ći śostricko? Ti mu povjedz: Barz mi na ńic. Prisło mi ve śńe, ze v tej a v tej pustaćińe jest jedna ľevica a ta mo młode, kebüś mi jedno prińos, to bü śe uzdrovjała!" Śostra tak zrobiła, jak jej zbujńik povjedźoł. Tak Jańicek poseł i — striľoł. Ľevica mu odpovjedźeła: „Ńestriľoj, aľe podź hav, jo ći dom sama jedno młode a daj tvojej śostre, ńech śe udovi ś ńim... bo ona ći na zradźe stoji." I priseł do domu ten braćisek: „Maruśo, śostricko, uz jo ći prińos to źvire, coś pütała. Aľe mi tak ta ľevica odpovjedźeła, ze mi ti na zradźe stojis!" Ona mu povjedźała: „Braćisku ńi, preto, ześ me od śmerći

odkupił?“ Tak on śe barz rozpłakoł i veseł vonka. I tak poseł dařej od tich izbov. Ten zbujňik zaś na ňom zavołał: „Ci brat priseł zdrovi od tej řevici?“ Ona: „Vera mu řevica ňic ňezrobiła!“ Tak zbujňik povjedźoł, zebü śe esci roz zrobiła hora a zebü braćiskovi povjedźała, ze tam a tam jest jedna vilcica, co ma młode, zebü jej priňos jedno; zbujňik miśleł, ze ho ta vilcica potargo, ale młode ze mu ňedo. Brat priseł do izbü. Śostra řezi na pośćeři: „Co ći, śostro? Zaśeś hora?“ „Hej! Idź ku tej a tej vilcici a priňeś mi od ňej jedno młode, to ja zdrova bedem!“ Tak iseł braćisek na tum pořuvke i trafił na tum vilcice i striło... Ona mu: „Ňestriřoj, ňemiroj! Podź, jo ći dom jedno młode a daj svojej śestre, ňech go zezre. Di ti bedźes pamjentać, ześ jej go doł“... Jak priseł do domu, povjedźoł: „Śostricko! priňos jev ći, coś pütała, ale barz me vilcica napominała, ze mi ti na zradźe bedes“... A ona śe rozpłakała, ... zebü ňic ňevjeroł... Na drugi dźeň rano ona povjedźeła: „Braćisku, idźes zaś na pořuvke?“ On: „Hej, pudem“... „Kebüś mi esci priňos młode od ňedźvedźicü, to bü jo uz calkem zdrova büła“... Tak iseł Jaňicek. A uz płakoł, jak mo svoje śostre uzdrović... I iseł na tom pustać i priseł ku ňedźvedźici. Ta mjała dvanac młode koło sobje. Jak iseł tam, to barz rücała. On jij na tij piscolce zapiskoł, ale neiśli te źvirenta ku ňemu, řem stara vźeła do pisku młode a mu ho rućiła pod nogi: „Daj jej, śostre, ňech mo roz koňec s tobom!“ On priseł do domu barz zunuti i priňos jej to źvire i skaržoł śe, jak śe mu tam płono vodźiło. Ona: „Braćisku, ňefćem aňi jeść, ked ći tak płono büło na tij pořuvce“... Tak büł Jaňicek za dva dňi doma. V treći dźeň tak povjadoł: „Idem, Maruś, zaś na pořuvke!“ Ona: „Di jak fćes, braćisku, tak idź!“ I poseł on. Zbujňik potem na ňum vołoł: „Uz mu ňezrobima ňic, ked on od takich truf złüch źvirent zdrovü priseł, ze go ňepotargali“... Zbujňik śe jej pütoł: „Jakom brat śiłe mo, ze on śe ňic ňeboji? Tam uz veřke jagre büli a ňemogli ku tim źvirentom pristumpić, zaroz bü ich büli potargali“... Ona: „Brat dostoł od jednego dźadka flinte i piscolke, i hoć jake bü büło źvire, to on go zastreli z tum flintum, a ked zapiska na tej piscolce, to źvirenta pridum sami ku ňimu!“ Tak zbujňik: „Vjes, co zrobima mu? Tam a tam jest tak'e źeře,... zrub' mu konpjeř... stur to źeře do tej konpjeli,... jak pujdźe do tej konpjeli, to śe zevřece a piscolke i flinte od sobje odłozi,... daj poźur, dźe ich połozi,... jak on vřeźe do tej konpjeli, to barz osłabňe, ti vtedü

vündź vonka, povjedź mu, ze mu idźes śvizi vodü prineść,... vtedü me ti vipuśćis vonka z pivńici,... jo vľezem do izbü,... ti zostańes vonka,... jo mu veznem fľinte i piscolke"... Śostra zrobiła konpjeľ, uz Jańicek v konpjeľi śedzi, uz zbujńik vipuśćeni, uz zbujńik pri Jańickovi: „Jakum śmerćum fćes zejść z tego śvjatu?" pütoł śe zbujńik Jańicka, bo uz mjeł fľinte i piscolke. Stanuł ku ńemu i pütoł śe go tak: „Jak fćes, ci će porubać, ci će zastreľić?" Brat vołoł: „Maruś, śostro moja, di jo će od śmerći odkupił? Boze muj, bedź mi i ti na pomoci! Daj mi tum fľintke i piscolke, esci co sobje zapiskam"... Maruśa tego zbujńika upütala, ze hoć mu fľinte ńedo, zebü mu hoľem piscolke doł, zebü sobje ostatńi roz zapiskoł na ńej... On roz zapiskoł, tak drugi roz, i treći roz... Zbujńik stoł nad ńim, zebü uz skoro dopiskoł! Jańicek barz słabü büł v tej konpjeľi, tak ze ńemog ńic zrobić zbujńikovi. Jak treći roz zapiskoł, priśľi te tri źvirenta, ľevica, viľćica i ńedźvedźica, a tego zbujńika potargaľi... Ľećeľi i do Maruśi, aľe küvoł renkom Jańicek, zebü jej pokuj daľi, dokľa on ńevindze z tej konpjeľi... On godoł: „Vidźis, Maruś, jo će od śmerći odkupił a teś mi teroz stoła na zivoće mojim. Coś me pütała, jo ći śićko urobił... Tak teroz, śestricko, śe rozidema. Ti tam pujdźes, dźe zbujńik śedźoł"... Tak jum do pivńicü sturił a tak jej povjedźoł: „Teroz dokľaj śićkiv ńezjes tich zbujńikov, tu zostańes, aj sama śe muśis zjeść. A teroz jo pujdzem het od tobje!" Ona barz płakała, aľe on jum ńic ńesłuhoł. Te tri źvjerenta vsendi ś ńim iśľi. Priśľi do jednego mjasta. Tam buł jeden burk s carnem postavem obiti. Priseł do karcmi i pütoł, zebü daľi daco zric tim źvirencom. I daľi im tamok. On śe pütoł kacmora: „Co nove tu jest?" Kacmor mu povjadoł tak: „Jedna princezna zakľenta büła v macerinskim zivoće i teroz ten cos prihodźi, co dragoš o dvanac głovov mo priść po ńum"... Tak Jańicek povjedźoł kacmorovi, zebü on mog büć na pomoci tej princeźńe. Tak kacmor iseł do burku a povjedźoł, ze jest u ńeho jeden jager, co bü mog büć princeźńe na pomoci. Tam śe barz radovaľi i s kacmorem po ńego jehaľi. Aľe Jańicek ńefćoł na kocu iść, bo źvirenta fćoł ze sobum vźonść. Tak on iseł s kacmorem pjeso. Priśľi do tego burku s tim kacmorem. Prihodźiła dvanosta godźina. Princezna uz na dvore stoła, śvicki śe koło ńij barz veľke śvićiłü. Uz na śmjerć büła odsundzona... Jak ten dragoš z dvanac głovami ľećoł, tak śe stromü voľaľi a dahe het, nadoł rucoł... a śod na ten dvur. Jańicek zacnuł piskać na tej piscolce, tote głovü

zaroz skokaľi, a dvanosta še obezvała, zebü i jej doł Jańicek zàpiskać na tej piscolce... Tak on: „Jo ći dom zapiskać, jak te jedenac głove dos zervać“... Ona, ze hej! Tak pošľi te źvirenta, tote głovi stargaľi. Potim povjedźoł tej dvanostej, zebü jej doł zapiskać, aľe ze mo dragoš krive paľce. Ta doł sobje odervac te paľce, bo fćała głova piskać na piscolce. Uz jej davoł te piscolke Jańicek, aľe esci povjedźoł, ze ľem jak totej princeźńe daruje zivot! Ona še prišľubiła, ze jej daruje zivot... Tak doł potim totej dvanostej głovje zapiskać roz. Jak zapiskała roz, to uz mjoł ľev dragoša za głove. Potim Jańicek povjedźoł: „Šićke tri jum łapce a roztargajce dragoša!“ Tak Jańicek princezne vüšľebodził od šmerći. Vjeľka veselość büła. Jańicek vźoł sobje princeznu za babe...

Z Krížovej vsi.*)

227. §. Jeden oćec mjoł dvuch süuuv. Jeden büł mondri, drugi głupi. Tak rošľi za długsi cos pri ojcovi, kim on ich nateľo vühovoł, ze ich muh do švjatu pušćić. Büł hudobnü, to ńemjoł ich s cim zivić, bo mjoł vjencej dźeći. Tak ońi pošľi do tego švjatu. Trafiľi do jednego pana, petaľi go, zebü im doł służben abo roboten. Ta un ich prijoł ovce pašć. Pašľi tam uńgo te ovce za długi cos. Un ich sumńe priodźoł, zebü büľi poradne sługove jego. Aľe co še ńestało v jedin dźiń? Ten głupi timu mondremu tak povjadoł: „Ti, znos, braće, co zrobjime? Mume tu jednego najľepsego barana, veźmi go a rućme go tu z tego vüsok'ego virhu dołu. To povjime panovi, ze un sum skoceł a še zabił“... I tak urobiľi. Vźeľi barana i bouch š ńim dołu... Co še ńestało? Jak vidźaľi te tristo ovjec, ze tego rućiľi dołu, tak uni sitke za ńim... i se sitke pobiłü. I ten głupi povjada bratovi: „Znos, co teroz zrobjime? Pudeme dagdźi do ľasa a še skrijeme!“ Aľe ten mondri še boł, ta ľem vse płakoł, ze jimu büło dobre pri timu panovi a un go tak teroz spońivjeroł, ze un ńimoze teroz ańi ku panovi pristumpić, bo jak pun še o tim dozna, ze ońi to zrobiľi, ta un ich postriľo... Ta potim ten głupi mu tak povjedźoł: „Znos co zrobjime? Ked uz tak płaces, ti bojuncku, pudeme do domu, i tak povjeme, jak še nos bedźe pun petoł, ci sitke ovce zavarte, ze sitke, tak še num do esce naješć“... I tak prisło. Prišľi vjecor do domu i pun še ich petał: „Ci sitke ovce

*) Rozprával Jindrek *Fedor*, rodom z Krížovej vsi. Zápis v Krížovej vsi v krčme Nirnbergerki 24. augusta r. 1904.

żavarte?“ Uńi pov'edźeli, ze sitke... Doł śe im navjecerać i pośli spać. Rano, jak mjeli ščigać (= vypúštať!!) ovce, pun vüseł vunka. Uńi iśli ku dvoru i płakali obidva. Pun to slüseł i petał śe ich, preco płacum? I ten mondri povjada: Jak büf ńepłakoł, ked ten głuptak mi sitke ovce pobjił!“ Jak pun to słüseł, zaroz ich doł povjunzać a do pivńicü šturić. Śedźeli tam do vjecora. Jak prisoł vjecor, ten głupi tak povjadoł: „Słüsis, braće, znas co zrobjime? Jo veznim, te dźvjire vüłomjim a zteła ućeknüme!“ I tak zrobjili... Vźili, te dźvjire vüłomali i ućekli do jednego hodnego lasu. Natrafili tam na jednin hodnin jedlin a pod tum jedlum śe pretrimuvali zbujńici. I ten głupi tak povjadoł: „Znos, braće, jo veznim te dźvjire a vüńesem tu hore na vjirch tij jedli a tam sobje na ńich śedńeme!“ I tak zrobjili, vüńeśli hore te dźvjire i tam sobje pośedali. Priseł vjecor, priśli zbujńici dvanoc i harnadź ś ńimi. I te zbujńici vźjili, tego harnadźa na złoti łancusek uvadźili o tin jedlin. I tam sobje varili, grali, pili, tancuvali i figle robjili. A ten głupi navjirch jedli tak povjadoł: „Braće, mńe śe fce teroz śikać!“ Tin drugi brat mu tak povjadoł: „Joj, braće, ńeśikoj, bo jak bedźes śikoł, tak nos te zbujńici pobijom“... Ale głupi povjadoł: Jo śikom!“ I tak zrobjił. Vźuł i śikoł. A te zbujńici pod jedlum vźjili hore renki a šulkali a lizali a tak godali: „Joj, jak nom Panbuk dobre daje, mana ńebesko leći nom do gembi!“... I ten głupi zaś tak povjadoł: Braće! Jo srum!“ A brat mu povjadoł: „Joj, braće, ńerob' to, bo nos pobijum!“ Ale głupi ńesłuhoł, lem vźoł a sroł. I te zbujńici zaś vźeli łapali a povjadali: „Jak nam Punbuk dobre daje. Pečene hałuški z ńeba nam pośiła!“ Ten głupi vidźoł, jak zbujńicü pijum, tancujum, ta jemu büło za tim zol. I tak povjado: „Braće, jo veznin te dźvjire, ta rucjim dołu... Zbujńicü słüseli, ze daco muśi büć na stromje. Jeden tak povjado: „Jo veznim a strelim hore!“ I tak zrobjił. Źuł revulver i strelił. I trafił timu głupjemu do palca. I puśćiła śe mu krev. I te drug'e zbujńicü tak povjadali: „Vidźis, mi ći godali, ńestrilej, bo Punbuk num dość dobre davoł a ti teroz jeś do Panaboga strelił.“ I ten głupi tak povjadoł: „Braće vidźis, uńi ńeznajum, ze mi tu, ale müślum, ze Punbuk“... I vźuł te dźvjire i bouch dołu na zbujńikov... Zbujńicü müśleli, ze uz ńebo leći na ńich a sitke śe rozpjirśli po leśe. A tin głupi skoro dołu s tij jedli,... ale jedin zostoł zo zbujńikov, harnadź, bo tin büł privadzonü o jedlin, tak un ńimug ućekać. Ten głupi priseł ku ńemu, mjoł nozek i mu tak povjadoł, timu

harnadźovi: „Ti, jo će puśćim, ľim mi daj na tvojim jenziku muj nozek poostrić, bo un śe na insim ńevüostri.“ Harnadź buł głupsi, doł mu jenzik vun z gembü, głupi vźoł, odrezał jenzik,... i potem harnadźa odvadźił. A muj harnadź za timi zbujńikami ľećoł a kricoł, zebü śe vruciľi, aľe uńi go ńirozumjeľi, ľebo ńemjoł jenzika, ta ľem vse kriceł: „Błbła, błbła!“... I tak ońi sebe miśľeľi, żebü ućekać, i tak sitke pośľi... A głupi z mondrim pobraľi setko, co mjeľi zbujńici nagazduvane pod svojum jedľum. I tak śe skonciło. Iśľi ku svojemu ojcovi i tak ziju, ked ńezomreľi, podńeśka.

Z Nižných Ružbách.*)

228. §. Büł jedin gazda. Mjeł mało majontku a fćoł büć razem bogati. Nasadźeł sobje barz vjeľo cosneku. Ked mu vüros, barz go opatržuvał. A barz śe boł, zebü mu go fto ńeukrad. Vüńos sobje pośćeľ na roľe a vartuvoł go za dvje noci, — aľe mu zadin ńeseł krasc... Na treće noc ńeposeł vartovac, — v te noc mu ukradľi vsitko. Poseł skaržić do sunca (+ do orsack'ego). Pütał śe go sunca: „Ci śi złodźeja ńeułapił?“ Gazda povjedźoł: „Jo go ańi ńevidźoł!“ Sunca śe go pütoł: „Ci maš švjadka?“ Povjedźoł: „Ńimom!“ Potim śe go pütoł sunca: „Fto tam büł?“ Gazda: „Pośćeľ, co ja na ńij społ pjirse i druge noc.“ Sunca povjedźoł: „Veznümü pośćeľ do sundu!“ Na drugi dźeń śe rozńesła povješć po całüm mjeśće, ze bedum pośćeľ sundźic z kradźeze. I tak śe stało. Na drugi dźeń posłoł sunca burgaroch, haj, burgaroch a tote prińeśľi pośćeľ do sundu. Postaviľi jum na tom mjisce, dźe obzałovani stojom; ľudźi śe vjeľo zisło na to pravo,... ze jak'e to bedźe pravo z pośćeľom? A vsitke śe pokrüjimu śmjaľi... Nato sunca doł bruno zamknunć a rozkazoł burgarom pośćeľ bić az jum nacisto potržepaľi. Jak uz büła potržepana, spravił sunca važne tvarž, jak ked bü śe gńivoł, ze z jego sundu śe śme'jom a potim rozkazoł jim, zebü kozdi funt cosneku dońos... a jak ńi, to do herestu zaprže kozdego. Ľudźe śe zľenkľi, kozdi seł kupić a kozdi kupił, dźe mog kupić. Sunca kozdego do protokołu zapisoł... I hńed nasnośiľi vjeľo po funće. A kozdi muśeł dać zapisać, dźe od kogo kupił... Jak uz setke posnośiľi, zavołoł sunca tego gazde, co jego cosnek ukradźonü büł, i pütoł śe go: „Ci poznas svuj cosnek?“ Un povjedźoł, ze pozna

*) Rozprával Rajmund *Matava*, rodom z Niž. Ružbách. Zápis v Nižných Ružbachách v krčme 25. aug. r. 1904.

a poseł przebjerać a najvjinci' z jego cosneku büło nasnośone. Potim sunca śe pütoł z protokołu, dźe ftorü od ftorego kupca kupił? Tego kupca dosikovaľi, co od ńego najvjencej kupovaľi... Sunca sundźił, haj, sundźił: „To ześ ti ukrad totin cosnek z tij roľe!“ Kupjec śe vümavjoł, ze un od jednego roľńika kupił... Sunca vüpravił po roľńika a roľńik śe vümavił, ze to un svuj cosnek pržedoł... Aľe vüsło nav'irch, ze un svuj cosnek ńimjoł, aľe timu ukrad... Tak vüsło złodźejstvo navjerch. Pośćeľ vüjaviła, co tam vartuvała...

Z obďalečia.

Zpod Dukly.*)

229. §. Jeden chłop pržedoł volü. Złodźij vidźoł, jak schovoł pjińondze, aľe mu ńemug ukraść. Jidź on za ńim jaź do jego domu. Chłop pržišoł do komorü, zaśvjićoł se i rachuje. Okno büło otvarte, bo to bülo v ľeće, a dźećiska vołajum: „Tatuśo, mje pjińendzü, tatuśo, mje!“ Chłop porachovoł, zvjonzoł vorek jak vsuł do ńego pjińondze i chćoł dźećom povjedźeć, źe ńima juź pjińendzü, źe komuś doł, i povjado jak dźećom: „Lala né!“ — i vüstavjoł vorek s pjińondzmi na dvur bez okno. A złodźij, co tom čatovoł, łap za vorek. Łap, tij v nogi, chłop śe patrži, ľeći z kržik'em, aľe dzieź tam, všetko darmo, — kto vji, dźe juź złodźij...

b) **Osnovy ruské.**

Z obcí so slovenskými obcami bezprostredne súsedných.

Z Nižných Repáš.**)

230. §. Bъľi dva bratove, jeden bъł bohatüj a druhüj bъł chudobnüj. Tot chudobnüj-ńemohoł už sobi ńijakej radü dati. Žena ho vüpraviňa ku vorožcovi, že bü ho prosiŭ, čom je takŭj chudobnüj a čom joho brat bohatüj? Tak sobi vorožca prosił, što (+ co) bü mu dał dajakej poradü, žebü ho bjida ochabiła. Vorožec mu kazaŭ, žebü išoŭ do korčmü, de budut hrati hudaci. Kotra ďiŭka

*) Podal Bron. *Gustavicz* v „Ľude“, org. ľudozn., roč. VI., na str. 251—252. — Zvukopisom, ktorým sú podané osnovy tejto práce.

**) Rozprával Ján *Pavlov*, 50-ročný, rodom z Niž. Repáš. Zápis v Nižných Repašách v krčme Marti *Šaški* 4. sept. r. 1904.

pûde samo perša na tanec, ta žebü jej tot chudobnüj prosiľ, žebü išla s nim tancovati. Z toho chudobnoho začaľi śa vo korčmi śmijati, že kebü ľem mal što dati ďitom jisti, ne s bohatema ďiŭkami tancovati... Ked tota ďiŭka s nim na tanec pošla, vün śą je prosil, žebü ona mu poradiła, jak bü ho bjida ochabiła? I ona mu, tota ďiŭka, takej radü dała, žebü śa v noči zabral zo svojima ďitkami i zo ženu a žebü zo svoho domu pošľi hetka, bo že bjida v tüm dome büva. Tak vera, ked domu prišoł, zobrał svoje ďitkü i ženu a išoł hetka z domu. Už odišľi od domu na falat, aľe maľi jedno ďiŭča dvaročne, tak toto ďiŭča prosiŭo ňaňu (+ otca): „Dajte mi vodü!“ Otec mu vodü dával, aľe ono nechťiŭo z ničoho piti, ľem z toho zbančka, što vśe śa baviŭo s nim doma. Tak otec śa muśiŭ nazad domu vernuti po ten zbančok. I viďiŭ tam v joho domu śvitŭo. Tak śa barz vstrašiŭ, že što je tam za bjida? Prišoł do chüžü a vera — bjida śiďiŭa za pecom a śa obuvaŭa. Vün śa jej prosiŭ, že nač śa obuvat? Tak mu ona odpoviŭa, že püde za nim... Jomu prišło potüm na dum, što to joho bjida, ta śa jej prosił, že jak ona s nim može iti? Ona mu hvariŭa, že śa mu łapi karku. Vün jej prosił, žebü vošła do toho zbančka, što ho brał svomu ďiŭčatu na vodu. Ona tam vošŭa, bjida, do zbančka, a vün jej tam mocno zatkał, až potim śa zabrał ku žeňi i ku tomu ďiŭčatu, što śa vernuł mu po vodu. Prišľi na jednu marast,... totu bjidu tam rutił do jazera a zrobil tam znak. Prišľi na cestu i striťľi jednoho grofa na koču na štiroch koňoch. Tot grof śa ho prosit, že de ide zo ženom i z ďitkami? Vün grofovi skaržit śa, že je barz chudobnüj, že nemože z ďitma vüžiti. Tak grof ho prosił, žebü mu ženu i s ďitkami odprodał a jomu teľo peňazi dast, že može živüj büti až do smerti. Tak mu dał jednu taňistru dukatoŭ. Bjidnüj človek odcestovaŭ a grof vźał ženu s ďitma do koča a priviz jich do svojoho kašteľa. Bjidak ubohi prišoŭ na korčmu i rozkazaŭ večeru. Žid viďiu, že vün maje taňistru dukatoŭ, zrobiŭ mu fajnu v'ečeru aji mu priňus fajnüj napoj, što śa chudak opiŭ. A žid totü časü taňistru dukatüŭ od neho odobraŭ. Narano chudak už je prez peňazi... čistüj... Tak chodiŭ, chodiŭ, što už ľem zo dvoch ruk potim žiŭ. Po čaśi, po keľa roki, śa pritirał ku tomu dvoru, de joho žena buła u grofa. V totü časü ľude na roľi robiľi a z ubohoho žobraka śmichü robiľi, jak išoŭ koło nich. Ked grofka vüšła z kašteľa von, robotnikom zakazaŭa śmichü robiti, — žebü chudobnoho nebantovaľi. Chudaka daŭa zavołati do dvora. Predstaviŭa

mu objid i ho dała extra do chüžkü, bo ho spoznała, že to buł dak'edü jej muž... A grof už büł pomer... Tak ona śa potim toho žobraka prosiła, že zkadi pochodit? Vün śa jej priznał o šitkim, jak śa s nim povodiŭo, že jak ženu zaprodaŭ i ďitkü pro chudobstvo... Ona śa mu potim priznaŭa, že ona je vłasna žena joho. A ďiti joho, chłopcü už buľi školü dokončiľi. Buľi młade panove. Tak matka i svojim senom rozpovjiła, že to je jich otec vłasnüj. Tak oni ho prijaľi do tej grofskej majetnosti, bo to śa po starim grofovi šitko prešło na nich. Vün po čaśi chťiŭ naštiviti svojoho brata. Do koča zaprjahnuł štiri koňi i śaŭ, i kočiša vzjaŭ, i nabraŭ zo sobom moc piňazi. A tak prišoł ku svojomu bohatomu bratovi. A vtedi joho brat richtariŭ. Prišoŭ a prosiŭ śa do richtara. Richtar ho prijaŭ vďačňi, bo viďiŭ, že vün grof. Prišŭo v'ečur do rjiči, prosit grof richtara, že z jak'ej famiľii richtar, ci maŭ dak'edü bratoŭ daküch? Richtar povjiŭ, že maŭ brata, aľe že büł barz płani, že śa mu nechťiŭo robiti, že büŭ ľump, že śa zabraŭ do śvita, ta že nič o nim nečuti nigde. Grof śa mu potim priznał, že je vün joho brat... Bohatomu bratovi büŭa barz zavist, že je joho brat takim veľküm panom. Prosiŭ ho, že zkadi vün toto bohatstvo dostaŭ? Bo aj vün chťiŭ taki bohati büti jak joho chudobnüj brat, što je teraz grof. Grof povjiŭ, že bü mu to nežičiŭ, aľe brat ho zato unovaŭ, žebü mu raz to povjiŭ, zkadi to bohatstvo dostaŭ? Tak mu grof povjiŭ: „Pod so mnom tom cestom, kade ja chodiŭ, tak toto bohatstvo dostaneš, što ja mau!“ Prišľi ku tej marasti, de vün tot zbančok s bjidom do stredku zarutiŭ a zrobiŭ ku nomu znak. Jak prišľi, ta bratovi povjiŭ, žebü śa pozobľikaŭ a do tej marasti vošoŭ a tam pri tüm a pri tüm znaku taki zbančok hľadaŭ... I vera vün ho našoŭ. Vüňus ho vonka z marasti, ta mu brat, grof, povjił, žebü ho odotkaŭ. A vün, tot brat, jak ho odotkaŭ,... zo zbanočka bjida vüskočiŭa a bohatoho brata za kark uŭapiŭa a ho kraśňe pobožkaŭa a mu priśľubiŭa, že ho nezochabit nigda... Vernuł śa nazad s cesti domu, a ňiž prišoŭ domu, tak śa mu dva voŭü rozpučiŭü na kľeju. Maŭ peršu škodu. Po čaśi śa mu zabiľi dva koňi. Do roka zhoriŭ mu dom i šetkü pribütkü, už nezostaŭo mu ľem jedna krava a jeden somar... Prešŭo po čaśi, somar skočiŭ s mosta za kobüłom, — zŭomiŭ kark. Prešŭo po čaśi, prišŭa krava ku bujakovi, bujak jej zaŭamaŭ... Tak bohatüj gazdovaŭ až do smerti, Panböh ho skarał za joho łakomstvo!

231. §. Išoŭ jeden šuster, mał pri sobi čižmü. I prišoŭ na jednoho mnicha. Mnich ľežaŭ opitüj. Šuster vźał s mnicha reverendu a śa obľuk za popa. Prišoŭ na jednu dedinu, de nebuł sem rokü püp. Sobi prosił popovsku słužbu na tüj dediňi. Rechtar dał zohnati prezendašoŭ a dał śa s töm popom do jednankö. Ta ho barz radö prijaľi. Tak sobi pojednał sem gboľi fazuľi, sem gboľi vüvsa, sem gboľi kukuricü, sem gboľi gruľi, sem gboľi jarcu (= jačmeňa) i všitko, cu mu potrebno büło. Tak pošoł do cerkvi, aľe v cerkv'i nezačał słužbu končiti. Jed i pił, až nepojił i neprepił všitko, što sob'i vijednał: Sim gboľi pšenicü, sim gboľi kukuricü, sim gboľi vüŭsa, sim gboľi gruľi, sim gboľi jarcu. Nedoŭho farnici jeden do druhoho štichaľi, že je to płani püp, že idut ho zaskaržiti ku (ŭ)ładikovi. Tak išľi ho skaržiti ku (ŭ)ładikovi... Na druhu neďiľu prišoł (ŭ)ładika do cerkvi sam, što bi videł što to je za püp? Šuster buł na kazateľnici... On śa ohładnuł a viďił, že je (ŭ)ładika v cerkv'i i doraz začał słužbu končiti tak: ... „išoł jem hori huroju, našoł jem mnicha s knihoju i s paľicoju i s reverendoju i prišoł jem na jednu dedinu, de nebüło sem roki püpa... Ta jem sobi pojednał sim gboľi pšenicü, sim gboľi vüŭsa, sim gboľi gruľi, sim gboľi jarcu i všetko, co mi potrebno büło, aľe z toho połovicu (ŭ)ładikovi dam!“... A (ŭ)ładikovi śe to poľubiło a začał za nim spivati... Tak farnici sobi začaľi prihvarjati: „Vidiš, Janku, hvari vjes, že to płani jest püp... a tu sam (ŭ)ładika za nim spivajut!“ Potüm ho dał (ŭ)ładika poučiti a šuster został tam popom. Za to, že (ŭ)ładikovi poŭovičku obecaŭ zo svojoho...

Z Orlova.*)

232. §. Bъł jeden chudobnüj človek a mał veľo ďiti. Ostatňe nechtił mu už nichto iti do kerstu trimati. Ŭźał svoje ďiťa, pišoł za drahoŭ. Jak išoł za drahoŭ (+ za drahom + za drahu), stritnuł ďadka i ďadiŭku: „Bože daj ščeśťa!“ „Bože daj, ta de ti ideš, čłoveče?“ „Dał mi Boh veľo ďiti a nechce mi nichto iti za kuma, ta hładam kuma!“ „Verni śa nazad, mi toto ďiťa pokerstime!“ Ked prišľi s kerstu, kazała ďadiŭka: „Daj nam dašto jisti!“ „Ja chudobnüj człovek, nič nemam!“ „Ľem ite do pajstruni, tam mate dost i jisti i vъpiti što!“... Pišoł i priňus potim pečinki, kołači

*) Rozprával Vasko *Popadič*, asi 60-ročný, od detstva v Orlove. Zápis v Orlove v hostínci na nádraží 10. sept. r. 1898.

i vina... Tot ďadek bъł Christus Pan a ďadiňka Panna Maria. Ked ź'iľi i vъpiľi i maľi iti domoŭ, kumove poviľi: „Jak'e križmo dati novorodenej Marički?“ Panna Maria dała jij tak'e križmo: „Ked śa budet kupati, keľo vodü budet — teľo stribla budet mati!“ Christus Pan jij dał tak'e križmo: „Jak śa budet śmijati — to złata ruža budet jej z ǵambъ prekvitati!“

Aľe otec ľem bъł chudobnüj, ta stał gu jednomu panovi za pastira v pustatiňoch. Raz pišoł kraľ na poľovaňa i pišoł až tam do toho pastira. Prosił śa napiti vode i oni mu daľi vode. I pišoł vin potem až do cheže. Tota ďiňka Marička śidit i śiła. Kraľovi śa barz zapačiła. Ta vin śa tam zabavił do večera i prenočovał. A na druhi deň zas tam bъł. I zas śa zabavił do večera, i prenočovał, i vźał gu sobi na nič to ďiŭča. I provodił ju do śmichu i złata ruža počała z jij gamboŭ prekvitati! Kraľ kazał, že musit böti žena joho! Rodiče hvarjat, že ju kraľovi nemožu dati, bo že ona chudobne ďiŭča pastira. Vin im odpoveł, že kraľovi choc i chudobna śa spači: šetko jedno, bo on bohatüj... I pišoł kraľ po ňu s kočami. I tot kraľ mał u sebe jednu staru babu a tota bъła jendźibaba. Jak s misca śa pohľi koče, ta mołoda kraľoŭna išła naperedi s tom jendźibabom, i leťiľi s kiňmi barz. Princ kričał: „Povoľi, žebъ śa mi paňi nepoträsła!“ Jendźibaba kričit: „Vidiš, tvij muž kričit, žebüm ti oči vъdobała!“ „No darmo, ked jem śa od Boha tak zasłužiła!“ I jendźibaba jij oči vъdobała. Potim druhi raz zas kričit kraľ: „Pomałi, kočišu, žebъ śa mi paňi nepotrjasła!“ „Vidiš, tvij muž kričit, žebü jem ti rukъ zotinała!“ Ona zas povist: „Darmo, kem śa tak od Boha zasłužiła!“ I jendźibaba jej rukъ zotinała. Treťi raz kričit kraľ: „Pomałi, kočišu, žebü śa mi paňi nepoträsła!“ Jendźibaba: „Tvij muž kričit, žebüm ti nohъ zotinała!“ „Tak darmo, ked jem śa od Boha tak zasłužiła!“ Jendźibaba nohъ zotinała i trup pid most šmariła. Prišľi domu, svoju ďiŭku obľekła do łach kraľoŭninich... Jak kraľ zbačił totu večeranu ženu, to śa mu nepačiło, bo jij z gambъ ruža neprekvitała! Aľe vin sobi miśľił, že to śa jej na koču stało. Išoł za drahom jeden chudobnüj z jarmaku i vjuł dva teľatka. Ked prišoł na most, slüšäł pid mostom: „Chto Boha virit, neh hrišnu dušu ratuje!“ I vin sobi tak müśľił: Bože, što to take? Už jem tu neraz prez tot most prešoł, iščim jem ňigda tu nečuł nič a teraz štosi tu kričit“... Išoł obzriti pid tot most... i tam trup! Nema ani oči, ani rukъ, ani nohъ, i trup kričit: „Vezte ňa, budete mati dobru

A židovi kazał, žebü šiďił pid kłocem. Šiďił, šiďił ňiž nezašło sonce. Jak sonce zašło, tak pišoł domüü... Vandrivni tež pišoł ta i koňa prodał... Žid pride domüň, ta židüňka śa ho źviduje: „Ꝺohonił jes ho?“ „Je, dohonił, ale nemih piti na nohach do neba, ta mu ja dał svoho koňa, ta pišoł... i ňit ho išči z neba!“

Z Domaniniec.*)

234 §. Buło de nebuło, u jednim varošu buł jeden skłepar' bohate. Jeden chudobne čołovik do ňoho mitłe noseů, kole sam hoden boů. A koli nehoden boů sam: maů jednu ďivočku dvanaccetročnu, — tota ponesła do ňoho mitłe. Tot skłepar' viďiů, že ďivočka cundrava, i podarovaů jüj na šaťa desjatku. Ďivočka prišła do svoho vutca (= otca) s veľikoů radosťoů, že pan jüj podarovaů desjatku. Ale tot chudobni čłovik sja napudeů napasti i miśłeł, že diňka ukrała od pana desjatku. I ułapeů ďiůčinu za vołosjä i ďiůčinu pobiů,... že ona ukrała des'atku od skłeparja. I privüů jü do skłeparja nazad. Kaže chudobni čłovik: „Pane, ci neukrała moja ďiůčina desjatku od nüch?“ I pan kaže: „Ňit, neukrała. Bo ja jüj toto podarovaů na šaťa!“ Pan sanovaů ďiůčinu, že otüc jü pobeů... U tum časi skłeparjka umerła a skłeparj tutu ďiůčinu ůzjaů za słužnicu i trimaů jü za čoteri roki. Jomu sja barz veło u skłepi is toů ďiůčinoů. U čoteri roki kaže un ďiůčini: „Ďiůčino, ja tebe choču ůzjati za žonu.“ Ale ďiůčina kaže panoůi: „Pane muj, ja u vas lem słužnica a ve pan. Ja vaša žona nehodna beti!“ Ale pan na toto kaže: „Keď ja tebe ľubľu, tak te musiš beti moja žona!“... I tak ďiůčina kaže: „Oni z mene smich robjať?“ I pan na toto kaže: „Ja smich z tebe, ďiůčino, nerobľu!“ I un doraz daů jü ubrati u krasnoj šaťa i daů uprjahnuti koňi i pušoł do popa i poviů popovi: „Ja choču tutu ďiůčinu sobe ůzjati za žonu. Ja jeji spoznaju, že ona je chudobnoho vutcja ďiňka, ale ona u mene pjate ruk słužiť. I una miňi barz dobre u skłipi porjadok robiła. Ja sobi koło ňoj veľo prigazdovaů. Ta zato ja jeji choču ůzjati teperka za žonu“... I prisjahľi sja u popa. I potomu žiľi u jedno da za jedno sim abo vusem roki. Vun užek tak zbohatiů, što u ciłum varošu neboło takoho zamožnoho skłeparja. Boľi v varošu joho cimborove. Zobraľi sja raz skłeparj i cimborove jak bö iz Ung-

*) Rozprával Ondr. *Červeňák*, rodom z Domaniniec. Zápis v Domaninciach koncom júla r. 1898.

varu do Peštu. I onü hovorili za svoje žone. Každü svoju chvaliŭ, že „moja česna“, druhü zas kaže, „moja česna“, i treti, i četvertü, i každü svoju chvaleŭ... Skleparj poviŭ, že takej žonü statočnej, jak joho, ne je,... un chudobnu ŭzał, ale vun tak za ňu feleľuje, jak sam za sebe... Joho čotirjomi cimborove jomu na velikuj zradi boli. Jeden z tech čotirjoch kaže: „Oj-jej, tak tü za svoju žonu dobre stojiš?“ Skleparj kaže: „Ja dobre za ňu stoju!“ A tot kaže: „No, ta stav'me sja u cilüj svuj majätok, že mene, keď pujdu ed tvojüj žoňi, lipše bude tvoja žona ľubiti, jak tebe!“ I tot bohatü skleparj sja staviŭ, že joho žona česna, že nebude cimboru ľubiti. Zrobeli ŭ putovi kontrak. Tam buli medži soboŭ samü sobü svidkove...

Žona skleparja neznała, že sja stavili u putovi. Mali unü taki kontrak medži soboŭ, že tot, što sja staviŭ, za trö dnü i tri noči maje tam u tüj sklepar'ki buti a treti deň maje mati ŭ znak: viliki darunki od sklepar'ki. A na tum misti, de totu staŭku robili, jiji gazdovi maje znaki nevirnosti proukazati... I tot, što sja staviŭ, pušoŭ ed sklepar'ki. I pereböŭ tam i zahnaŭ jednu stuŭku na veliku hostinu, žebü kucharjka nakupiła, što lem jeji paňi najlepše ľubit jisti... Kucharjka pušła, nakupeła kurčat, kačok, napuj všelijaki a tot, što sja staviŭ, tam u toj skleparjki sidiŭ do noči. Hovoreli, hovoreli u česnüj bisidi, ale ked dajakoj slovo... ked do dakich figlu iz skleparjkoŭ zachodiŭ, ona uzała mitłu i panovi poviła: „Ja tü daju jisti, püti jak svomu človikovi, a tü zo mnoŭ do dajakich figlu zachodiš?... Marš mi iz chüžü, bo moho gazdü doma ne je... Tü znaješ, že joho doma ne je, nač tü do mene ideš? Ja maju pro tvoji kurčata, pro tvoji kačata što jisti i šo püti“... I ułapiła joho i uverhła ho vonka: „Tü zo mnoŭ nemaješ nüč!“ Vun zasmutiŭ sja. Prišoŭ un na druhü den do toj skleparjki i začaŭ sja prehvarjati, ale tota skleparjka anü nechotiła joho viditi. Un zaklikaŭ kucharjku do sebe i kazaŭ jüj, že obü ona prosiła svoju paňu, — jak vun tam zažene do nej jeden feršlog, — že bü tot feršlog tam perenočovaŭ do druhoho rana. Kucharjka poviła, že to može stati sja, že to i pani nemusit u tum znati. I tot płani cimbora daŭ spraviti jeden feršlog, dał sja do ňoho zapakovati a kazał zaklikati sobü dvoch valuchoŭ. Tote feršlog ponesli do skleparjki a proseli kucharjku aj paňu, žebü feršlog do rana perenočovali... Skleparjka neznała, što u tum feršlogovi može böti. Ona sobi dumała, že to lem porožni alebo dakoj šata

u ňom je a u tum sobi nedumała, žebü tam jiji zradnik buŭ. Tot, što sja staviŭ, i zamok daŭ spraviti na tum feršlogovi, što sja zodnuka vun hoden buŭ otvoriti, i daŭ sobi na tum feršlogu dva ďiri, — taki na oči, — urizati, žebü vun na v'ečur viďiŭ šetkoj, što skľeparjka robiť u svojej chüži. Tak prinesľi dvomi vaľuche tot feršlog do skľeparjki a skľeparjka poviła: „Chižu mi neperestojiť. Naj perenočuje!“ Ona neznała, že u tum feršlogu zradnik je. „Ta naj perenočuje!“ Jak paňi skľeparjka zapaľiła sobü v'ečur lampu, ta zradnik u feršlogu na toti dva ďirki šitkoj viďił po chiži, ta sobü šitko zapisał, što viďił... Jak ona išła spati, vun viďił, de što położiła, i jak zaspała, un sobü odomknuł feršlog i ujšoŭ vonka i üzjaŭ od nej zołotüj persteň i šče i chusťata... I šče... jak ona spała izňał sja paplan i tu jüj perśi hoľi buľi, i un sobü stał daľeko od ňej i jiji šitki znaki sobi spesaŭ, što na perśoch mała... Aľe vun nesmiŭ sja jeji dotuľeti... Bo ona, ke' boła joho čuła, ta un buŭ živü vottam nepušoŭ! Jak sobi spisaŭ šitki znaki, sjiŭ sobi nazad do feršlogu i čekaŭ u feršlogu do rana. Rano prišľi tote vaľuche, što joho prinesľi tam, i üzjaľi ho u feršlogovi i ponesľi do joho domu. Skľeparjka neznała ni u čim nič. Płani cimbora iz tüma pismamü, što vun sobi pesaú ŭ feršlogu, aj s persteňom, aji s tüma „darunkoma“, što un od ňej ukrał, ide s veľikoŭ radosťou pered jeji gazdu, i kaže jomu: „No,“ kaže, „možeš sja vernuti nazad, tam de's boŭ, bo uže majätok ne tvuj!“ Skľeparj jomu kaže: „Ćomu bü ne muj, ukaž svoju praŭdu!“ Cimbora mu ukaže nasamüpered zolotüj persteň: „To je perši znak, što ona miňi dała!“ Aľe tot skľeparj poviŭ: „Tü hoden boŭ sobü dati za tot čas taki persteň uľati. I toto jeji imňa daŭ tü vübiti, bo znaješ jak sja peše. Ja zato tobü nehoden virovati!“ Cimbora mu ukaže veľeku hromadu chusťat... i skľeparj uže viďiŭ i sam spoznavaŭ, že to od joho žonö... Uže jomu barz nedobre na sirdcu boło, aľe vun ešče tak mu kazaŭ: „Može, ľehkos ukrał!“ Aľe tot ukaže mu pismo: „Keď,“ kaže, „neviruješ, ta na, pročetaj svojej žonü šitki znaki, što ma na perśoch!“ Vun tode viďiŭ... i začaŭ užek sja hňivati, šaľenüj buł, i vun domu-ka ed svojej žonü i nepušoŭ. Veľiki žaľ mu boŭ, že cimbora od ňoho majätok pro ňu ňerovaŭ a un utratiŭ. S tim vernoł sja do toho varoša, de boŭ, i s kotišom. I tam, doki maŭ hroši, keľtovaŭ, jiŭ, piŭ i koťiša trimaŭ ešče koło sebe... Tot cimbora vernuŭ sja, zradnik, do skľepar'ki: „Totu žonu,“ poviŭ, „vühnati iz skľepu, bo skľep uže muj!“ Aľe ona tak poviła pravosudcam, že jak to može buti,

žebü ona svoho gazdü majetok uchabľala, keď oňa neuznaje na svojomu gazdovi nijaki doŭch,... ke' doŭžen, naj prosiť tot, komu doŭžen, ona płatiť za svoho gazdu!

Jeji gazda raz jak buŭ v druhum varoše, tak sobi podumaŭ: Zahnaŭ koťiša s kuňmi za svojoŭ žonüŭ iz pismom, a koťišovi nakazaŭ, obü svoju paňu, ked ju bude vezti, odviz do ľisa, de nichto nezachodiť, obü ju tam zabiŭ a obü pered ňoho priňis znak iz ňoj. Ked vun utratiŭ svuj vutcujski majätok pro ňu, pro chudobnu serochmaňu (+ -ňku!), tak un choťiŭ jeji smert. Koťiš prišoŭ domu do svojej paňi. Paňi joho užek z daľeku pozerała, ci pan ide domu, aľe ona vidiť, že pana jiji, gazdü, na vozi ne je... I vüjšła vonka, začała duže jojkati, že ona užek četvertüj deň svojoho gazdu nevidiť... Prosiť koťiša: „De muj je pan? Ci ti dahde joho nezabiŭ?“ Koťiš kaže: „Ňit, ľem naj sja beruť oni id panovi, bo pan duže chori“... Ona jak ščira žona joho, virna, spravodľiva, što mohła na sami pered hroši uzjała pro sebe i pro svoho pana na keľčik i sjiła sobü na kočiju... Mała i jednoho maľenkoho krasnoho pseka i położeła ho do kočiji, koło sebe. Ide iz koťišom, sama neznaje de ide, koťiš jiji veze u veľiku döbrju (nom. debrja). I jak ju povjuz daľeko u veľeku pustüňu, že tam ešče i ptak nezaletiť, kaže koťiš svojij paňi: „No, paňi, znajete, nač ja vas tu privjuz?“. „Na što, koťišu muj ľubü?“ bo vže sja i sama paňi napudiła... Kaže koťiš: „Ja vas tu priviz, žebü ja vas tu zabiŭ, bo pan tak nakazaŭ“... Paňi sobi rozdumała i u svojum spravodľivum životi neuznavała nijaku chebu, neznała, žebe ona nad dakem kreŭdu zrobiła, i kaže koťišu: „Ja tobi nigda chebu nezrobeła, te neraz ŭzjał od mene płacu, ja znała, že tü słuha, keď ti potrebno boło na dašto, na šatinu, — ja tobi nigda nerjachovała... Keď pan kazaŭ, že tö teľo od mene vübraŭ placi, ja i toto tobi nahorodiła tak što pan neznaŭ, bo ja mała votki“... Koťiš počaŭ jojkati, že jomu paňi u šitkoj praŭdu hovoriť. „Aľe,“ kaže koťiš, „ja dostaŭ rozkaz od pana, žebö ja vas zabeŭ!“ Paňi kaže: „Tü zabej toho pseka i ujmi jazök i uči i ponüs pered pana, obo vun viďiŭ jazök i uči, vun nespoznať, že iz čoho tote voči a iz čoho tot jazök a ja sja zaberu, kadi ňa dva oči moji poveduť. Ja nepujdu, nebuj sja, panovi svomu na uči!“... Koťiš priňis znak id svojomu panovi, pan uviďiŭ oči i jazök i tak kazaŭ: „Nüs tam do hnoju i tam zahrabaj, cho' ľem, naj ho nevižu, bo mi veľeki žaľ za mojim majätkom, što ona ho od mene odprovadiła“... Skľepar'ka zabrała

sja, ta jde, kudö ji dva oči veduť. Išła daľeki čas, daľeki puť žonoŭ, aľe ona viďiła, že na ňu sja duže panove łakomľať, bo ona duže boła krasna žona. Raz viďiła ona tam na poľu jednoho bačuŭskoho legiňa, maŭ na sobi krasni šeroki gaťi. Pušła id legiňu: „Jaku te maješ krasnu odeždu, kebö tü miňi totu odeždu choťiŭ prodati, ja tobi płaču, keľo prosiš, možeš sobi kupiti i tre pari za toťi hroši, što ja tobi dam.“ I legiň zňaŭ svoje šaťa, i una sja ubrała i kazała mu: „Maš nožički?“ „Maju!“ „Moje vołosjä obstriž, tak jak jest tvoje, žebö ja taki parobok boŭ jak tö!“ i s töm zabrała sja (+ s тъm). Ide varošom, kudö chto — za ňoŭ pozerať: Takoho parobka nichto išči neviďiŭ, krasnoho, mołodoho, dričnoho... Choť boła keľo prosiła od kočmarja, ta boŭ jüj zapłatüŭ, ľem boŭ tot legiň zustaŭ tam słužiti. U jednoho zustała słužiti. Tam chodiľi oficiri na poludenok (+ obid), i sami oficiri meži soboŭ takoho dričnoho neviďiľi jak tot inaš... I kazaŭ mu raz jeden kapitan: „Inaš,“ kaže, „jak tü maješ tu słužiti za inaša, voľiješ tü sja zverbovati, ta vojakom słužiti. Z tebe može buti stražamešter u jeden misec“... Inaš kaže: „Ja büm sja zverbovaŭ, aľe krem žadnej vizitirki, bo ja chłop zdorovi, ja sam neznaju u sobi chibu nijaku i mene nemusiť dochtor pozerati!“ „Dobre,“ kapitan kazał, „poj zo mnoŭ do magazina, uber sobi šaťa“... i daŭ ed ňomu jednoho kapraľa, žebü ho učeŭ execirku... Legiň tak sja učeŭ, že u jeden misec akuratno užek stražameštrom boŭ! I tak daľi ho do školü kadetskij... I tam tak mu išło na pamjať, že do roka un vüjšoŭ na oberlajtnanta, aľe nichto neznaŭ, že to je žona. Służiła do šisť rokuŭ i avanžirovała na majora...

Jeji gazda užek zmarneŭ hroši, šo maŭ, i koni i koč, užek nemaŭ iz čoho žiti, i tak chodiŭ po chižach žebrati, ked robotu neznaŭ nijaku... I prišoŭ i do toho varoša, de joho žona majorom boła. Raz staŭ sobi prosto ekzecirpiacu i sja prizerał na vojakuŭ, jak to sja krasno exercirujuť... Jak išľi domuŭ u jedenacceť hodin, joho žona, tot major, spoznała svoho gazdu... Kaže: „Što te tu sja prizeraš a ci bü i tö choťiŭ vojakom boti?“ „Choťiŭ bom, kebim vałoŭšen... pan major!“ Pan major nekazaŭ jomu na toto nič, aľe vun spoznaŭ svoho gazdu... Kaže mu: „Choť büs' nigda ne vałoŭšen boŭ, ta ti budeš vojakom“... i zaklikaŭ major jednoho kompaňi-komendanta, i kaže: „Toho čołovika vozmi do svojej kompanii i daj na ňoho mundur, choť bö nigda neboŭ valoŭšen“... I słužeŭ vun das tri roki u tuj kompanii a major dotü vanžirovaŭ na obeštra. Raz un, tot skľeparj,

pušoŭ na vartu a obešter išoŭ iz obidu. Jiji gazda hojkaŭ: „Gver heraus!“ Obešter spoznaŭ, že to joho gazda hojkať... Obešter pošoŭ id svomu gazdovi i poobziraŭ, jakij z ňoho porjadočnü vojak... Nakazaŭ vachkomendantovi, žebü ho ablezovati, bo vun chočeť joho vzjati za privadinera... I un ho uzjał. Służeŭ jeden ruk, obešter duže svoho privadinera karaŭ, biŭ, choť vun znaŭ, že to joho gazda. Ale privadiner neznaŭ, že obešter joho žena... Służeł za tri roki. Jak uže tri roki usłužiŭ, kaže obešter privadinerovi: „Što tü buŭ doma dakoli? Si ti buŭ pan, si ti buŭ chudobni čołovik, si ti buŭ kondaš, si tü buŭ jakim vałahovom (+ vałuchom)?“ „Ja boŭ dakoli svuj pan, ale ja sja sviroval svojej žoňi... Ja vzjaŭ chudobnoho čołovika ďiŭku i ja dumaŭ, že taki žoni spravodlivü... ja dumaŭ, že vec sja na tum sviťi nenajde takej spravodlivej, vernej žonü, jak moja! Ja sja staviŭ iz svojima cimboroma... Jeden kazaŭ, že vun moju žonu od mene odlubiť“... Obešter udariŭ ho poza ucha dvaraz i kaže: „Peredo mnoŭ praŭdu hovor, bo jak praŭdu nekažeš, tak tobi hołovu izdojmu krem žadnoho prava“... „Ja, pan obešter, praŭdu kažu“... „Ci bü tü choťiŭ svoju žonu viďiti?“ „Ja bom choťiŭ, ale ona užek nežije, bo ja ji daŭ zabeti koťišovi; koťiš miňi priňis iz ňij znaki... Ja teper nehoden perebanovati“... Obešter kaže: „Ci choceš ešče svuj pan boti, tak jak jes buŭ?“ „To nemože buti, bo ja svuj majätok stratiŭ pro nevirnosť žoni,“ a rozpoviŭ šetko jak sja stało... Obešter sja duže pohňevaŭ i pesaŭ pismo do ministerii, žebo joho regement trasportovane boŭ do toho varoša, de jiji sklep buŭ. I toto zejšło ne u doŭhi čas. Raz pušła ona iz svojim privadinerom do svoho sklepu i kaže tomu novomu skleparjovi: „Dobrü gazduješ, pane skleparju? Jak ti tot sklep düstaŭ? Toto bohatstvo?“ Skleparj neznaŭ, iz kim hovoriť, ta rozpoviŭ šetko, jak sja stało... Obešter kaže: „Ta poznaš ti mene? Ja jem tota žona, što tü id ňüj chodiŭ, ukaž tot kontrak, što's zrobiŭ! I skleparj daŭ jüj ho. Obešter pročetaŭ, duže mu merzko bolo za totu nepraŭdu,... I jak pročetaŭ zaklikaŭ,... boli tam tistove... i ukazaŭ tot kontrakt,... i todü skleparj choťiŭ uže uťikati... Ale obešter uťah šablu i skleparjovi hołovu odťaŭ pered šitkima panama. Tohdü pereprosiŭ šetko panstvo i poviŭ, že un je žona a tot prevadiner, že to jeji gazda... „Ja teper choču ustupiti na pensiu, bo ja uže dvanacceť roki usłužiłam a teper choču iz svojim gazdom žiti do smerti!“

Z Onokoviec.*)

235. §. Boŭ jeden gazda, bohatö šl'evek, a maŭ vun jednu ďiŭku. Tota ďiŭka s'a z jednim chudobnim parobkom zal'ubiła. Jej rodiči nechoťil'i to, obi oni s'a pobral'i. Koli tot chudobnü parobok prišoŭ svatati, z počťivosti ho vüňal'i... Vun neznał iz chüži jak von vüjti; iz płačom vüšoŭ von. Vun išoŭ uduž jednüj kerti i zustritiŭ s'a tam z jednoŭ staroŭ baboŭ, ona jomu hvariť: „Čom to ideš, parobče, płačuci?" „Ja idu płačuci, bo ja jednoho bohača diŭku l'ubim a z ňa jej rodiči smich zrobil'i... Ďiŭka mene zveła, što bü iti svatati a otüc i mati nechoťat dati"... Stara baba jomu hvariť: „Poj heŭ! Šo tü meni daš za to, ked ja zrobim tak, šo totu ďiŭku za žonu možeš uzeti?" „Ta šo žadajete, to vam dam, babo!" „Ja nežadam nič, l'em šo perši prihodovok budete mati u gazdoŭstvi, ta to mňi daste"... Parobok povił: „Ajno, dame!" Baba: „Tü, parobče, na vjičur idi zas' svatati, — ta otüc za tja ďiŭku das'!" Parobok prišoŭ v'ečar i otüc mu pribiztatovaŭ, že mu ďiŭku dasť. Tak oni s'a dvoji pubral'i, za devjať misecuŭ vedno žul'i i daŭ Panbuh ďitünu medži dvojima. I prišla tota stara baba, ta hvariť: „Parobče, zrobiłam ti dobri, šos' choťiŭ ju zjati za žonu, to si ju üzjaŭ. Šos' mi obicaŭ, ta to mi daj!" Mołodüj gazda počaŭ płakati kolo svojej žono... Žona na ňoho: „Gazdo, šo ti płačeš?" „De bem ja neplakaŭ, ked ja tipirka tüj a tüj babi mus'u oddati ďitinu, šos' tiperj porodiła"... A ona mu hvari: „Tü šal'eni gazdo, nebuj s'a babü, — chiba l'em jednoho Boha. Zažeň totu babu gu mňi, ja s ňoŭ pobes'eduju!" Prišla baba gu nevisti, i hvariť jüj: „Šo tü so mnoŭ choťiła, nevisto?" „Ta ja choťiła prosüti, šo vü iz mojim gazdom chočete?" A baba jüj hvariť: „Koli vü sja dvoji pobiral'i, ta vam staršina nechoťiła dati pobrati s'a. Ja tak zrobiła, že staršina na to pristala. Ta tvoj gazda miňi obicał,... šo s'a vam perši u gazdoŭstvi prigazduje, to mňi date. Ta vü prigazdoval'i jednu ďitinu, dajte mňi ju!" Nevista: „Ja vam, babo, totu ďitinu dam, keď vü z moho vołoska hvozdik zrobite!" Baba sja prijała, že ona tot hvozdik zrobiť. Tak nevista jüj dała jeden vołosok — svuj. Tak pušla baba, ona tot vołosok za devjať rokuŭ kovała, ta ho ukovała na hvozdik i tak prinisła tüj nevisti tot hvozdik i hvariť jüj: „Tu maješ tot hvozdik!" Al'e hvozdik prosti

*) Rozprával Mich. *Fedor*, rodom z Onokoviec. Zápis v Onokovciach v krčme M. Bergida 28. sept. r. 1904.

neboŭ, ľem pokrivenŭ, ta jüj tota nevista na toto hvariť: „Jaj še nevidiła, žebö hvozdik nuvöj pokrivenü boŭ! Idi tü, babo, i tot hvozdik naprosti, potim ja tebi ditinu dam!“ Pošła baba, ta za devjať rokuŭ tot hvozdik prostiła a nemohła ho sprostiti, bo hvozdik sja vše połamaŭ... A tak baba sja zabrała ta i vecej ku nevisti neprišła, bo hvozdik naprostiti nemohła... Hvozdik naprostiti preto nemohła, bo jüj vołos — ne z hołovi buŭ... Tak mołodüj gazda iz svojoŭ žonoŭ zustaľi u pokoju žüti i s svojim ďitvakom.

Z obďalečia.

Zo Strojny.*)

236. §. Išoŭ černec (+ černic) iz monastorja. Perechodiŭ u druhöj monasterj bövati. No vün s sobu nijake gazdüŭstvo nebraŭ, ta jennu knežečku ŭzjaŭ pud pleše. I tam u ňoho to bulo šetko gazdüŭstvo. Išoŭ peľa vodъ, uviďiŭ, što voda umъleła hroši, kotel s hrüšmi. I kaže: „Adde smirť i hrich!“ No oto rüzbüjnikъ słuchaľi i vün neznaŭ za rüzbüjnikъ, što tam suť. Rüzbüjnikъ buľi u chaščі peľa vodъ u lüznüku. I prišľi d ňomu rüzbüjnikü, id čercjovi. Zvidaľi sja joho: „Što tö, pane, hovoriŭ teper’?“ Vün kazaŭ: „Adde hroši suť!“ „A de oti hroši suť?“ kažuť mu rüzbüjnikъ. Kaže: „Ked chošete, beriť, bo ja jich neberu sobi!“ I černec pišoŭ svojim puťom. Rüzbüjnikъ ŭzjaľi oti hroši. Dvanajciť rüzbüjnikŭŭ bulo. I daľeko püšľi toti rüzbüjnikü u chašču s hrüšmi tömi.

I što sja radiľi rüzbüjnikъ? Uradiľi sja rüzbüjnikъ: Šis’ nas naj ide u varoš, ta pokupujeme tam: jisti, piti... I što hovoriľi toti šis, što obstaľi kolo hrošej? Oto hovoriľi, ež jak pridu tote iz varoša, ta zabijuť jich iz pušok i hroši obstanuť sja jim šisťom...

A tö druhü, što püšľi u varoš kupovati, radiľi sja, ež kupľuť otrovu i namišajuť u keľšik i prinesuť totöm jisti, piti... üne umruť i hroši obstanuť sja jim! I išľi puťom nazad i jich cimborü, što buľi kolo hroši iz puškami, jak sja uradiľi, uže jich čekaľi... Toti nesľi keľčik, ta toti, što buľi kolo hroši, nedopustiľi jich id sobi bliz. Striľeľi i šisťoch svojüch cimborüŭ ubiľi iz pušok... Jak jich ubiľi, ta kažuť: No teper’ nam samüm hroši obstanuť!“

*) Rozprával Mich. *Fotul*, rodom zo Strojny. Zápis v Strojne u gr.-katol. farára p. Juraja Zsatkovicsa 12. aug. r. 1898.

Počaľi jisti, piti, totu otrovľenu stravu, bo öni neznaľi, ož je otrovľena, i toti takož poůmeraľi...

Adde je praŭda, što kazaŭ černic za hroši: „Adde: smirť i hrich!“

237. §. Boŭ jeden šłovik tisnoj, izza rük žiŭ.*) Prekopovaŭ z motekoŭ, s kopačkoŭ. I raz ŭzjaŭ sobi mało chľiba na połuňňe na poľe i pokłaŭ na pňa tot chľib. Dumaŭ sobi: „Na połuňňe zjim ho!“ Prišoŭ vün na połuňňe jisti, a chľiba ni je! Šort prišoŭ, ta zjiŭ. Šort druhi viďiŭ ož tot šort izjiŭ chľib hudobnoho šłovika i zvidaŭ sja: „Što ti kazaŭ tot hudobni šłovik, što tü mu chľib izjiŭ?“ „Kazaŭ, obü mi Büh zapłatiŭ, što ja nebojaŭ sja Boha tot chľib izisti od segin legiňa“... Tot druhi šort izkazaŭ: „Idi i słuži rük toho gazdu u karu za tot chľib!“ I šort prišoŭ małöm chłopcom. Kazaŭ gazďi: „Ci vü sami robite?“ Kaže gazda: „Oj, nebože, sam robľu!“ „Ta šomu vü sami robite?“ kaže šort gazďi. Gazda neznaŭ, ož to šort, a rachovaŭ, — ož oto chłopec. Chłopec: „Gazdo, ja bü sja najaŭ u vas!“ Kaže gazda: Netreba meňi słuhü, nebože. Ja svoje diťa nemau šem hodovati“... „Ta što vü budete jisti, i ja budu. Keď vü budete holoňňi i ja budu holoden!“ Kaže upjať tot šort: „Ci majete vü, gazdo, płu?“ Kaže gazda: „Našto meňi płu? Ni šem orati, bo ni je volü!“ „Gazdo, ja bü privüŭ dvü kozъ“... Kaže gazda: „Ko čuŭ iz kozami orati“... „Ci majete vü płu?“ „Idiť vü domü, gazdo,“ kazaŭ chłopec, jak boŭ uže večür. Kaže gazda: „Poj i tü domüŭ!“ Kaže šort: „Ej, gazdo, ja tüj budu nošovati. Rano mi unesete płu, ta budeme orati“... Gazda ušoŭ rano na poľe, uňis płu. Kaže gazda: „No ja płu priňüs.“ Gazda zašudovaŭ sja na töm poľe, na takoje poľe vün lešiŭ u vešeri, koli domüŭ išoŭ. Rano viďiŭ poľe šistoje... Kaže šortu: „Što toto je, što poľe šistoje?“ Šort ŭ noši nespaŭ a zaklikaŭ svojüch cimborjüŭ, pomohľi mu ŭ noši ušitko koreňa uňati iz zemľi. Šort potöm püšoŭ za kozami. Uprjahľi kozъ u płu; iz kozami orjuť. Toho gazdъ brat, na druhüm poľe ore iz vülmi. Kaže toho gazdü brat słuzi svomu: „Ľem poziraj tъ, što brata dvü kozъ orjuť!“ I duže sja to bohaš' na tüm šuduje... Prišoŭ d bratu sobi tot bohaš' i kaže: „Jak tü, brate, iz kozami oreš, nitko iz kozami neoreť,... tko ti oti kozü daŭ?“ Tot kaže: „Aťže prišoŭ

*) Rozprával ten istý na tom istom mieste 18. augusta r. 1898.

chłopec do ňa, ta kazaŭ mi, što ün chočeť służiti u mene. A ja mu kazaŭ: Netreba mi słuhü a vün kazaŭ, ež chočeť służiti, a ja skazaŭ: Ta buď!" Każe tot bohaš': „Miňaj zo mnoŭ kozü za wołü. Każe tot chłopšišče: „Naj bude!" i zamiňaŭ. Bohaš' sja duże šudovaŭ, ož kozü büľše zoraľi hi joho wołü. Kozam treba maľše jisti šem wołüm a büľše zoraľi... Każe tot bohaš' słuzi svomu: „Oto bü nam fajn küzъ, bo to mało zjisť a mnoho izrobiť!" Uprjaŭ bohaš' kozü u płu a wołü daŭ bratu sobi za kozъ... Oraľi iz kozami do noši i tot chłopec iz vüłmi oraŭ do noši. Tam na tüm poľe tot bohaš' nošovaŭ i każe słuzi, jak böła nüš: „Puščaj d vozovi kozъ, naj jidať sjino"... Vün hadaŭ, ož kozъ buduť jisti tak jak wołъ. „Kozъ nechoťať sjino jisti, kozъ choťať jisti chašču!" Każe bohaš' sluzji: „Ta żeni jich u chašču. Ta, to dobre, bo netreba kozam sjina." Kozъ zajaŭ u chašču i sam prišoŭ słuha id vozovi. Ušuje gazda, koza zaveriščiť. Każe sluzji: „Anujdi, uviď, de kozъ suť? Bihaj skoro, bo aši voŭk imiŭ." Słuha pobi'... jennu voŭk imiŭ i druha za toŭ uťikła. Prišoŭ słuha i skazaŭ gazďi: „Küz ni je, gazdo, što budeme robiti?" I gazda staŭ płakati. Każe gazda: „Oj nej bude, ož vün mene izčalovaŭ, što ja daŭ wołъ za kozъ... Kupľu sobi druhi wołъ! U ňoho ne je büľše jak toti jednъ. U mene bъłъ, ta i das buduť druhe wołъ!" Tot šort skazaŭ gazďi svomu: „Ci chodiľi dakoli vü na ożon?" „Oj, nebože, chożu use!"... „No, tak pojme, gazdo, na ożon!" Każe gazda: „Ta mü dva jak püjdeme? Berim išče iz soboŭ ľude, bo nas pan neprijme dvoch. Bo treba panüm mnoho ľude!" „Ajbo," każe šort gazďi, „pojme mü ľem dva!" Każe gazda: „Ta mü iďim!" Prišľi do pana, każe jim pan: „Što vü ľude prišľi?" „Prišľi sme do pana żati pšenicu"... Każe pan: „Idiť vü het, ľude, što vü mou tablu za deset rokŭü nehoňňi izżati. Miňi treba tristo ľudi, ne dvoch"... „Ajbo," każe tot gazda, „dokü druhi priduť, ta mü budeme żati"... Każe pan inošovi: „Ta vedi jich na tablu. Jak druhi priduť ľude, ta büľše nażeneme id nim ľudi. Ta naj iduť i robľať"... Püšľi otü dva na tablu, inoš jim kazaŭ paňsküj: „No addika je pšenica: ta żňiť!" I üni staľi żati. Żaľi den jeden do vešera, każe tot słuha gazďi svomu: „Vü ľihajte, gazdo, spati"... Każe gazda: „A tü što budeš robiti ŭ noši?" „Ja pomału budu żati, bo misjac svitiť,... a vü prepošiňte!" Gazda ľü' sobi spati. Ustaŭ rano gazda, pozirať, na tabľi ni je niš, ušitko izżato, i krasno iskładeno u kristъ... Gazda sja zašudovaŭ duże. „No," każe słuha gazďi, „idiť, gazdo, do pana, naj pan pride

uviditi svoje sijeňa, ci krasno sme izžaľi?" Gazda prišoŭ do pana: „Pane, naj iduť uviditi sijeňa, bo zžaľi sme ušetku tablu"... Pan sja rozserdiŭ, ož tot šlovik na smich s panom hovoriť, bo na tablu treba buło dvasto šeľadi, obü za tüždeň žaľi... Todü pan püšou na tablu iz paňoŭ pozerati... Prišoŭ pan: „Tak je, izžato!" Pan duže sja zašudovaŭ: „Što toto za devo, što dvaj ľude za dobu (= za deň) izžaľi tablu?" Kažuť totü dvaja ľude panu: „Pane, udajte nam rös, što sme sobi zažaľi"... Ta pan sja zvidaŭ: „Što chošete rösö?" „Ta, pane, büľše nechočeme ud vas, ľem što poneseme u jennim motuzi." I pan sja z toho zasmjaŭ i kazaŭ: „Naj bude!" I šort naraz ušitko sijeňa i paňskoje i svoje šitko u motuz zaŭjazaŭ... i svoho gazdu, što z ňim žaŭ... I naraz vichor zaduŭ veľiküj i ušitko to sijeňa paňskoje i svoje priňis u vichru do svoho gazdü. Jak oto priňüs do gazdü, i rük šortovi ujšoŭ u gazdü.

...I tot šort musiŭ u rük, jak dosłužiŭ u gazdü, dušu prinesti šortüm. Ta šort ŭzjaŭ dušu bohaša. I žona iz žaľu za gazdom bohašom iz puškъ ubiła sja. Šort u dolone izpľeskaŭ z radosti ož ŭzjaŭ duši dvi...

I ŭšitko, što zažaľi, joho gazdovi obstalo sja.

C. Slovníkové svojskosti.

238. §. Podávam aj pre slovník materiál. Čiastočne preto, aby doplnil sbierku slov a výrazov, ktoré sú obsažené v osnovách, a čiastočne preto, aby objasnil a vyložil podané osnovy slovami a výrazami s iných strán. Slovníkový materiál sbieral som aj po tých istých obciach, kde osnovy, ale aj po druhých obciach. Okrem toho uznal som za potrebné poprezerať aj také východnoslovenské osnovy, — prípoviedky, pesničky alebo príslovia, — ktoré iní podali, tak tiež spisy po východnoslovensky písané, aj časopisy po východnoslovensky vydávané. Z cudzích osnôv, spisov alebo časopisov potvrdzujem a doplňujem svoje výskumy hlavne tam, kde sú moje udaje ojedinelé alebo nie všestranne dosvedčené. Z cudzích osnôv, spisov alebo časopisov vyťahoval som aj také slová alebo výrazy, ktoré som sám nikde nepočul, ale o ktorých som predpokladal, že sú *možné* v reči východných Slovákov. V takýchto prípadoch väzí zodpovednosť celkom na uvedených spisoch a časopisoch. Takýchto slov a výrazov je tu len málo.

Uvodiac svoj vlastný materiál, uvodím aj obec alebo kraj, zkade ho mám. Obec alebo kraj uviedol som aj pri výťahoch z cudzích osnôv, nakoľko sú tam obec alebo kraj spomenuté.

Obvyklej slovníkovej látke pripojil som aj miestopisné názvy východnoslovenského územia, a síce *podľa miestnej výslovnosti.* Takto ony budú spoľahlivým sprievodčím nárečoslovcovi po priestranstve východnoslovenského územia, a často najde v nich oporu aj dejopisec, ktorý skúmajúc minulosť východnoslovenského územia napotkýna sa o množstvá podôb jedného a toho istého miestopisného názvu.

239. §. Tu podávam svojskosti východnoslovenského slovníka. V prvom rade také slová, jakých niet v reči nevýchodných Slovákov, alebo sú v nej zriedkavé. V druhom rade také slová a výrazy, ktoré svojím významom alebo spôsobom užívania — rôznia sa od

slov a výrazov reči ostatných Slovákov. Slová, ktoré sa len formou a nepatrne odchyľujú od slov ostatnej reči slovenskej, nie sú tu uvedené. Túto sbierku netreba tedy považovať za takú, ktorá znázorňuje všetky svojskosti východnoslovenského slovníka. To, čo je tu vyslovené, poťahuje sa aj na zásobu cudzích slov. Z cudzích slov, ktoré sa tu podávajú, nesmie tedy čitateľ zatvárať na mieru cudzích vlivov. Cudzie vlivy budú vykázané v III. oddelení práce, kde do podrobna rozoberem všetku slovníkovú látku živej reči slovenskej.

Tunajšie skratky znamenajú:

Ban. = Banovce 191. §.
Barc. = Barca 172. §.
Bard. = Bardijov 158. §.
Bat. = Batizovce 217. a 218. §. Okrem toho z rozhovoru s Jánom *Štefkom*, 77-ročným „národným básnikom“, rodom z Batizoviec, 16. aug. r. 1904.
Bert. = Bertotovce 148. §.
Bež. = Bežovce 212. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomenovaným v tom §-e rozpravačom.
Cepl. = Ceplica 222. §. Okrem toho z voľného rozhovoru so Štefanom a Jozefom *Pribilinom*, rodom z Ceplice, v hoteli „Tarta“ 10. júna r. 1900.
Ceplič. = Ceplička 132. a 133. §.
Čít. III. = Slovenská Čítanka pre treců klassu národních škól... Z maď. (Jána Gášpára) prel. a prepracoval Franc *Egry*, učbár na štátnej reálce v Levoči. V Budapešti 1875. Vlastnosc kráľ.-uh. štátu.
Čít. IV. = Čitanka pre štvartu klassu, vedľe maď. Čitanky Jana Gaspara prel. na šarisko-slovenski jazik *S. L.*, diplomatični učitel, a šarišskej stolici školsky radca. V Budapešti 1875. Vlastnosc kraľ.-uh. štátu.
Čít. V. = Čitánka pre V. a VI. tridu ľudoškol... (Dľa Jána Gášpára z maď.) do šarišského nárečа preložil Adolf *Urbán*. Budapešť, 1876. Vlastnosc uher.-kraľ. deržavi.
Dluh. (C. = Dluhé na Ciroche 202. a 203. §. Aj z voľného rozhovoru s rozpravačom.
Dobr. = Dobrá 187.—189. §§-y.
Gab. = Gaboltov 159. §.
Gan. = Ganovce 115. §.
Geč. = Geča 174. a 175. §.
Gerl. = Gerlachov v Sp. 219. §. Aj z látky, ktorú podal dr *Radzikowski* v Č. Lide, X., 306.
Giralt. = Giraltovce 160. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomenovaným v tomto §-e rozpravačom.
Hanšar. = Hanušovce v Šar. 161. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomenovaným v tomto §-e 90-ročným rozpravačom.
Harh. = Harhov 122. §.
Harih. = Haribovce 120. a 121. §.

Hazl. = Hazletonské „Slov. Noviny" v Amerike.
Hist. = Historia Uherska... (maď. napísal dr Aron Kiss). Na sariskij jazik sľebodňe preložil Stefan *Lesskó*, diplomatični professor pri parandii. Budapest 1883. Vlastnosc kr.-uher. štatu.
Hnil. = Hnilec 136. §.
Hnilč. = Hnilčik 134. a 135. §.
Hrab. = Hrabušice 116. §.
Hran. = Hranovnica 223. a 224. §.
Hum. = Humenné 193.-198. §§-y. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomenovaným v týchto §§-och rozpravačom a s miestnym p. notárom Jozefom *Gócsom*.
Jabl. = Jablunov 123. §.
Kal. = Novi domovi kalendar na običajni rok 1886. a 1887. V Prešove u Arpáda Kóscha.
Kap. = Kapušany 156. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s And. *Maňkošom*, 9. júla r. 1904.
Ken. = Kendzice 162. a 163. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomenovaným v tých §§-och.
Kľuk. = Kľuknava 125. a 126. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomenovaným v tých §§-och.
Komar. = Komarovce Sobranské 208. §.
Kor. = Koromľa 213. a 214. §.
Košk. = Koškovce 200. §.
Kov. Pov. = Jánom *Kovalčikom* podané spišské povesti, a to: 1) „Nemožno každému vyhoveť", SMS z 1898, 58—59. 2) „Traja bratia", povesť z okolia Hrabušic, Ščavníka a Viderníka, SMS z 1899, 85—91. 3) „Dva kmotrove", SMS z 1901, 82—87. 4) „Zlatý kľúč", Slov. Pohľ. z 1898, 684—689.
Lem. = Lemešany 164. a 16?. §.
Let. = Letanovce. *Iremsky* (SMS z 1904, 48—52).
Ľub. = Ľubotiňa 152.—154. §§-y
Luč. = Lučky 210. §.
Lučiv. = Lučivná 215. a 216. §.
Malov. = Maloveska 166.—171. §§-y.
Marg. = Margecany 128. —131. §§-y.
Mark. = Markušovce 119. §.
Minds. = Mindsent 173. §.
Miš. Pies. = Štefan *Mišík*, Piesne ľudu slovenského. Soš. I. T. Sv. Martin 1898.
Miš. Pov. = Štefan *Mišík*, Povesti slovenského ľudu vo Spiši, menovite v Danišovciach a v Odoríne. SMS 1896, 84—88, 159—175.
Olc. = Olcnava 127. §.
Orel. = „Šľebodni Orel", New York.
Ostr. = Ostrov a Karčava 209. §.
Pap. = Papin 201. §.
Plav. = Plavnica 155. §.
Podhr. = Podhradie Spišské 124. §. Okrem toho aj z voľného rozhovoru s pomenovaným v tom §-e.
Rasl. = Raslavice Slovenské 157. §.

Rep. = Repaše Vyšné 137. a 138. §.
Rozh. = Rozhanovce 179. §.
Seč. = Sečovce 185. §.
Sipl. = Siplak 178. §.
Smiž. = Smižany 118. §.
Sob. = Sobinov 150. a 151. §. Okrem toho z voľného rozhovoru s pomenovaným v tých §§-och rozpravačom.
Sobr. = Sobrance 204.—207. §§-y.
Srn. = Ondrej *Srnka* v prípoviedke „Či še hňevace“ (Slov. Pov. 279—282.).
Straš. = „Strašek v Ľubovňi“. Spravedľiva historija zo starich časoh špišskih. Napisal K. Mixath. Podava vo vihodno-slov. reči Rev. Francis C. *Denes*, pľeban newyorski. Tlač „Šľebodneho Orla“, New York.
Straž. = Stražské 192. §.
Strop. = Stropkovy 190. §.
Šac. = Šaca 176. a 177. §.
Šarv. = Šariš Veľký 139.—147. §§-y. Okrem toho z voľného rozhovoru s rozpravačom Jánom *Kaščakom*.
Ščav. = Ščavnik v Sp. Z rozhovoru s Jánom *Iohmanom* a Pavlom *Doľakom* 20. aug. r. 1904.
Šebn. = Šebes Nižný. Z rozhovoru so Štefanom *Sakalským*.
Šir. = Široké 149. §. Tiež z voľného rozhovoru s rozpravačom.
Štv. = Štvartek 117. §.
Šuň. = Šuňava Ňižná. Z voľného rozhovoru s Betou *Gondašovou*.
Taš. = Tašoľa 211. §.
Treb. = Trebišov 184. §.
Ud. = Udavské 199. §. Tiež z voľného rozhovoru s rozpravačkou. Podobne z rozličných neuverejnených mnou pesničiek, ktoré mi prednášala. Okrem toho z rozhovoru s Haňou *Šnurikovou*, v Udavskom 18. júla r. 1898.
Vik. = Vikartovce 220. a 221. §§-y.
Vran. = Vranov 186. §.
Žir. = Žirovce 180.—183. §§-y.

Jestli uvodím zo spisov alebo z časopisov hore nespomenutých, uvodím patričný spis po každý raz. Po prvý raz plným titulom.

Pri ktorom slove alebo výraze niet udaného žriedla, slovo alebo výraz zapísal som na ulici od neznámej osoby, ale som sa dodatočne prezvedal, či je zápis opodstatnený. Takých zápisov som mal hojne, ale sa umenšily, lebo som ich uničoval v tom pomere, v akom sa množily osnovy a slovníkové zápisy od osôb, ktoré som pre svoje jazykovedecké ciele nárokom vyhľadával.

240. §. Svojskosti východnoslovenského nárečia sú nasledujúce:

A, spojka, nem. und, maď. és; bežná popri spojke *i*, v. túto.

Abi, spojka; bežnejšia *žebi*, v. túto.

Abramovce, do *-movec*, Obec Abrahamovce, Ábrahámfalu, v levoč. okr., spojená s Pikovcami.

Abranoŭce, do *-novec*, ŭ *-noŭci*. Obec Abranovce, Ábrány v ntor. okr.

Abranovce, do *-novec*. Obec Abrahamovce, Ábrahámfalu, v sekč. okr.

Aďidoŭce, do *-dovec*, u *-doŭci* (+ *-doŭcoch*); u Hn. Agidovce, u Nied. Adzidovce. Obec Adidovce, Agyidóc, v hum. okr.

Aha, medzisl. „Mi povjeme *aha* a indze *ľaľa*", Ščav. „Dze moja varta? Aha, tu śi", Sobr.

Ahejže. „Tvuj velblud ahejže je jednooki", Čit. V, 27.

Aj + *aji*, spojka nem. auch, maď. is; bežná popri spojke *i*, v. túto. Táto spojka je slúčená zo spojok *a* + *i* (v. této), to sa dosiaľ zreteľne dá vybadať, hlavne z veršov, ale aj v obecnej vrave: „Pokaľ ja śe neoženiŭ, bŭlo mi po voľi, nepŭtaľi dzeci chľeba, ani žena soľi; ceper mi śe už oženiŭ už po mojej voľi, už pŭtaju dzeci chľeba *aji* žena soľi" Dluh C. „Oklamal tebe,... *aji* mňe oklamal", Žir. „Ňebojim śe, bo ja birujem za šejs' chlopoch: muj gver za dva, *aji* ja za dva, *aji* muj pes za dva", Ostr. V týchto príkladoch jasne sa vyráža význam obidvoch spojok (*a* + *i*), ale vo väčšine príkladov odzýva sa už len význam spojky *i*: „Pošľi do komori, *aji* (= *i*) to dzivče", Plav. „Vun jej napisał nazad, že *aji* (= *i*) vun ju hľeda", Komar. Popri forme *aji* častá je aj obdratá forma *aj*. — Zdá sa, že sem patrí „*ajaj*" = áno, ktoré z Letanoviec uvodí Iremsky.

Akuratni, príd., práve taký. „Husare i pre Palka takeho akuratneho koňa doveďľi, jak i oňi maľi", Gab. Miesto neho je bežné: taki isti, takisti. Odvedené je z príslovky *akurat* („na znak, že akurat z tej karčmi" Gab.), ktorá je bežná popri príslovkách *prave*, *pitňe*, v. této.

Aľa, krstné meno v Hum., Elisabeta.

Aľarum popri *alarm*, voj.-nem. „Dala zatrubic aľarum na vojsko", Šir.

Alč, *-a*, maď. ács; hlavne od hranice maďarskej. Na Spiši: *Cimerman*, Kľuk.

Ambrela, ž., dáždnik. Šarv. aj inde.

Ambrelka, ž., slnečník. Šarv. aj inde.

Amen s tvrdým *n* na konci. „Už mu je amen", Smiž. „Oddavala ja śe na marne kratki čas, veram tak dumala, že budu dzeŭku zaś,... a ja śe oddala až na veki amen, jak bi do Dunaju trucil č'ažki kameň", Ud.

-'an. Touto príponou tvoria sa mená obyvateľov od mien obcí. 1) Od podstatných mien: Stražan, Popradžan, Kubašan, Hranovničan atp. Ščav. 2) Od prídavných: Šariščan, Gemerčan, Liptovčan atp. Ken. Ale takéto tvorenie je nie v obyčaji; miesto Hrabkovčan, Fričovčan atď. povie sa len takto: človek z Hrabkova, človek z Fričovec atp. Zväčša ani prídavných netvoria od mien obcí, t. j. nepovedia: kravy alebo deti hrabkovské, fričovské, ale len: kravy alebo deti z Hrabkova z Fričovec atp.

Anďel, *Archanďel*, z cirk. reči; *angel* je výnimočné. „Že po ňeho pridu pejcmi anďele", Kľuk. „Dum ňe kojscel, človek ňe aňdel. Medeš (ČMS 1903, 85). Medeš = Megeš. „Ani Michal archanďel ho ňemohoł ułapic", Harih. „Angel pri ňej stoji", Smiž. (Miš. Pies. 83.) — *Anďel* u katol. — U luteránov: *anjel*: „On sa nazdał, že to ho už *anjele* volaju na nebo", Gerl.

Andrašoŭce, do *-šovec*, ŭ *-šoŭcoch*; Rusi vyslovujú *Andrašoŭcŭ*. Ruská obec Andrašovce v Ung., Andrasóc v ungv. okr.

Andrašovce, do *-šovec*, v *-šovcoch*. (U Nied. aj *Andrášovec*.) Obec Andrašovce v Šar., Andrášvágás, v okr. šir.

Andrejova, do *-ovej*. — Ruská obec Andrejová, m. Andrejova, v sekč. okr.

Antalek, *-lka*, malý súdoček. „Antalek, to mala bečička", Šarv. „Antalek, súdok, bočulka, antalek piva", Let. „Domu śe kmotri sbiraju, bo už paľenki ňe-

maju; ešči im kmoter śľubuje, že im antalek daruje", Smiž. (Miš. Pies. 87.).

Antaloŭce, -lovec, r. *Antaluŭcü, -lovec*. Ruská obec Antalovce, Antalóc, v ungv. okr.

Apa, -i, bežné popri všeobecnom *ocec*. „Ja śe pitała api, dze Jančo, apa ňehutori ňič", Seč. „Apko naš ľubi", Straž.

Araňidka, do *-i*, na *Araňidce*; „Zlata Idka", Hnatiukov názov je vymyslený. Obec Aranidka, Aranyidka, v koš. okr.

Ardzavi, príd., hrdzavý. „Jednu ardzavu šabľu", v Daniš. a v Odor. (ČMS 1896, 88). „Je ardzovej barvi", Čit. V, 261. Má byť istotne ‚ardzavej'.

Ava, hľa. Ud.

Až, spojka, že. „Vidziš, židoŭko, až' žid ňeľaži", Pap. „Povedaŭ, až ju źje", Ud.

Baba, -i. Má dva významy: 1) žena. „Baba i žena šitko jedno", Šarv. „Višla jedna baba z kripti", Sobr. „Ked idu babi z Prešova a mi pri draźe okopujeme bandurki a vidzime jich, ta povime: Keľo tam idze *baboch*. A ked hoc ľem jeden hlop medźi ňima idze, ta povime: Keľo tam idze *ľudzi!*" Šarv. — Toto sú príklady pre význam ženskej vôbec. Dokladám, že *baba*, ako v inej slovenskej reči *žena*, znamená aj manželku. Aj v uhorskej poľštine: „Jaňicek vźoł sobje princeznu za babe", Slov. ves (tu, 456). 2) porodnica. „Baba je, chtora hodzi ku ženom, co su v češi, a lapa dzeci", Šarv.

Babička, -i. „Ja calkem, babičko, ňebula", Kap. Znamená, zdá sa, starú matku.

Babje, do *Babjeho*. Obec Babie, Bábafalu, v topľ. okr.

Babiňec, -nca, vchod do kostola. „Idz do koscela, tam jest trunna v babincu", Plav.

Babka, -i, nákova i nákovka. „U tej śmikňi bulo štiridvacec tovarišoŭ kolo jednej babki", Bež. „Kosa śe klepe zoz mlatkem na babki", Šarv.

Baboňstvo, -a, čarodejníctvo. „Mal pri sebe v kešeňi korbač pririchtovani, co budze z ňim baboňstvo vihaňac", Bard.

Babščo, -a. „Tota babščo teraz zaś na Dargove biva", Straš. 26. Významom patrí pod *baba* 1).

Bača, -i. „Na košaru maju juhaśi koľibu, perši medzi ňima voła śe bača", Kľuk.

Bačic, badať, pozorovať. Hlavne s predponami. Najčastejšie je *zbačic*, v. ho.

Bačic śe, páčiť sa. „Naj śe bači, naj sebe ho odo mňe odberu", Seč.

Bačik, -ika, z maď. bácsi = strýc. „Pital śe jich bačik", Žir. Je rozšírené.

Bačava, -i. Ruská obec Bačava, m. Bacsava, v ungv. okr.

Bačka, -i, nádoba sudovej podoby. „Vimetla ostatňu mučku z bački", Žir. „Minarka ju do bački šturiła a vičisciła ju od błata", Hanšar. Sr. *bečka, bočka*.

Bačkoŭ, do *-kova*, u *-kovu*. Obec Bačkov, Bacskó, v seč. okr.

Bačkovik, do *-ika*, v *-iku*. Obec Bačkovik, Bátyok, vo fiz. okr.

Bádogovi, bľachový. „S paru skrutkami drutu, dajednu bádogovu prikrivku... pušča ho do śveta", Čit. V, 216. Vedľa maď. výrazu aj nem. výraz: „Z kutého železa zhotovuju pomocu valkoch tak bilu jak čarnu *bľachu*", tamže 437.

Badvana, -i, vaňa na kúpanie, Badwanne. „Žala jednu badvanu, tote falati z ňeho poumivala", Šir. „*Bodvanka*, v tim śe rajbju šmati, je dluha a ma dva uha", Šarv.

Baj, -u, z maď. baj. Často ho počuť po hranici slovensko-maďarskej: „Ci ňemaľi dajaki baj", Barc. Inde sa vyslovujú takto: „Barz na ňu źľe išlo", Kap. „Jak budze na tebe źľe", Smiž. „Vedzeľi, že je źľe na Janka", Smiž.

Bajerovce, -ovec. Ruská obec Bajerovce, Bajorvágás, vtor. okr.

Bajeruv, -rova, dľa Hn. Bajirovce, dľa Nied. Bajerov + Bajorov. Obec Bajerov, m. Bajor, šir. okr.

Bajusi, nie *bajusi*. Takto vyslovujú len tí, ktorí vedia po maďarsky. „Bajuzami skrucel“, Bert. „Ľem sebe bajuzi pouciral“, Bert. „Pomada na bajuzi“, Lučiv.

Bakša, *-i*, takto aj u Hnatiuka, u Nied. chybne „Kokšov“. Obec Bakša, m. Koksóbaksa, koš. okr. Na bližšie označenie som počul: *Bakša pri Kokšove*, ale je tento výraz nie bežný.

Baľbir + *baľvir*, *-a*, holič. „Zaľi ho doraz do baľbira, šumňe ho ostrihaľi“, Sobr. „O pul noci priňeśľi *baľvira*... žebi mu žilu rubal“, Straš. 13. V. *barvil*.

Balamucic. „Cože mi balamuciš noc“, Gab.

Baľdovce, *-ovec*, *Baľdovčan*, *baľdovsk'e* dzeci. Obec Baldovce, Baldóc, sp.-podhr. okr. Slovenské meno kúpeľa (Baldócfürdő): *Buźňa*.

Balovac zoz čim, zaobchodiť. „Najpevňejši je spusob śe naučic zoz trokarom balovac“, Kal. 1887, 75.

Balpotok, *-toka*. Obec Balpotok, Balpataka, sekč. okr.

Balta, *-i*, bežné popri *śekera*. „Uźaŭ baltu a pošoŭ iz domu“, Taš.

Baňa, *-i*. „Baňa jest, dze śe kameňe lamu; jest i baňa na suľ i na rudu. V baňi su ľem kameňe, skali u nas ňepoznate, aňi v hurach. V baňi nabiju do kameňa dziru a tak ho rozstreľa“, Šarv. „Robotňik v baňi to *baňas*“, Šarv. Porovnaj: „Mamo moja, sce me *havjar;* havjarova bana je ne požehnana“, Hnilec (Miš. Pies. 16.). Prijali tedy výrazy i od Maďarov i od Nemcov. Domáceho slova „baník“ neužívajú.

Baňa, *-i*. Obec Baňa v Šar., Sóbánya, šir. okr.

Baňas, v. *Baňa*.

Bancik, z dreva, pri krosnách. Šarv. Pravdepodobne z nem. Band, z neho bezprostredne *bant* a z tohoto *bancik*. Sr. „Zaśpivaľi kohuci na visokim bance“, Smiž. (Miš. Pies. 90.). Tiež: „Huśi a kački ňeviskoča na banti, jak kuri a puľki“, Čit. III., 14.

Bandurki, *-durok*, Treb., pomn., zemiaky. „Bandurki škrobac. Bandurki śe jedza i zo šupu, ked śe upeču; varene śe olupja. Bandurki lupic. Ľem surove bandurki śe škrobaju“. Šarv. O *bandurňiku*, *bandurčeňiku* napísal *Pospech* v ČMS z 1898 na str. 87.: „Naľešniky“ = bandurky surové „počuchajú na tarle“, do toho nasypú múky, to sa spolu smieša, na „špahret“ položí a „śe upeče“. Keď uvarené bandurky sa na ten istý spôsob pripravia, vtedy taký osúch menuje sa „bandurňik“, „bandurčeňik“. — V Spiši miesto „bandurôk“ povedia: „gruľe“, v. této.

Bandžur, *-a*, hlbočina v potoku. „Prud je, dze je voda mala, rozšírena po kameňcoch, a bistro idze; bandžur (abo žomp) je hliboka voda, chtora śe z prudu zľiva“, Šarv. „Prišla ku jednej vodze, ňe barz veľkej, z chtorej vodi prudzik išol do bandžurika“, Šarv. „Voda vimila bandžur“, Šarv.

Baňik, *-ika*. „Na tri paľce hrube pečivo a v ňim kapusta, śľiuki itd.“ Hum.

Baňka, *-i*. Nádoba na pálenku i na vodu, baňatá s úzkym hrdlom, vo Zv. Ľupči a v okolí menujú ju „halbicou“. Rozšírený názov. „Baňka, dutá nádoba = guľač, krpka“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS z 1896, 165.).

Banoŭce, *-novec*, u *-noŭci*, *banoŭski* śľevek. Obec Banovce, Bánóc, mich. okr.

Baňske, do *-skoho*, u *-skim*. Obec Baňské, Bánszka, vran. okr.

Bant, v. *Bancik*.

Baraňince, do *-ňiňec*, v *-ňincoch*, po rusky: Baranincŭ. Ruská obec Baranince, Baranya, ungv. okr.

Barca, *-i*. Obec Barca, m. Bárca, koš. okr.

Barco, *-a*, bilnica. „Na vahe su dva barca, koň caha za barco“, Ščav. „Barcuško viśi na vahe. Štrangi śe zakapčaju na barcuško“, Kľuk.

Bardiov, *-a*. Mesto Bardijov.

Bardo, brdo.

Baršoň, -u. „Dam ci z baršoňu drahu vibic“, Lem.

Bart. „Už bart naostreni“, Ostr.

Bartošovce, -šovec. Obec Bartošovce, Bartosfalu v sekč. okr.

Barz = veľmi, *baržej* = väčšmi. Všeobecne užívané.

Barvil, -a, holič. „Doraz daľi zavolac barvila“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 163.). V. *baľbir.*

Basamun, -a. „Ten znak, chtori zostaňe na ceľe po pruce abo po paľici, ked z ňima uderi“, Šarv. „Paľe ruki same mechure a živina, herbet holi basamun od prutoch“, Orel.

Basi, -och, pomn. „Basi su veľike huśľe“, Šarv. „*Baśista* (ňezname „brugoš“) preto śe tak vola, že na basoch hra“, Šarv.

Basovac, hrešiť. „Tak mocno zli bul, že až basoval“, Šarv. „Basom ci o..., m..., zmoka“, Let. Z počiatočného slovesa, ktorým sa počína známé hrešenie maďarské.

Baša, -i. „Bo ju pital tureckeho baši sin za ženu“, Šarv. Nikdy nie *paša.*

Baška, do *-ški,* v *-šce,* u Nied. Baškov. Obec Baška, m. Baska, koš. okr.

Baškoŭce, -ovec, u *-koŭci.* Obec Baškovce v Ung., Baskóc, sobr. okr.

Baškoŭce, -kovec, u *-oŭci.* Obec Baškovce v Zempl., Baskóc, hum. okr.

Batizovce, do *-zovec,* v *-zovcach, Batizovjan, batizovski.* Obec Batizovce, Batizfalu, spiš.-sob. okr.

Bat-oh + *bat-uh, -oha,* bič. „*Batuh* jest na koňe, *puha* na kravi“, Šarv. „Batuch, s batohom luskac“, Hum. „Na koncu pukňe batoch“, Čit. V., 31.

Baŭ hnuc. „Na stredok do tej mlaki ho baŭchľi“, Kľuk. — Porov.: „Vźul te dźvjire i *boŭch* dolu na zbujňikov“, Kríž. ves, tu, 457.

Bavic śe, 1) Hrať sa. „Haňička šila a blapec śe bavel kolo ňej“, Šarv. „Jak mała hiže popratano, tak śedla sebe a bavila śe“, Harh. „Jej zohabiľi štvertku perscenkoch na baveňe“, Harh. „Jak śe baveľi na karti, dal ďablovi husar pohar vitrioleju“, Žir. „Ta śe na karti sam baviŭ“, Sobr. — 2) Meškať. „Minar s minarku dluho śe ňebaviľi na veśeľu“, Šarv.

Bavisko, -a, hračka. „Kasperek, htori meňše dzeci o źim uderi a baviska jim odbere“, Straš. 3.

Bavoľi + *bavoľski,* príd., z byvola. „Dal čisar śidzem bavoľe skuri zošic“, Hum. „Bavoľske mľiko“, Čit. V., 382.

Bdzinuv, do *-nova,* v *-nove, Bdzinovčan, bdzinovski.* (U Hnat. Bzenov, u Nied. Bzinov a Bzenov.) Obec Bdzinov, Berzenke, šir. okr.

Bečka, -i, sud. „Bečka na vino“, Šarv. „Priśažni zaś višol na bečku duhuri“, Strop. Sr. *bučka, bočka.*

Bečuľka, -i, súdoček. „Mam je jednu čarovnu bečuľku v mojej pivňici“, Straš. 5. „Vźal živan bečuľku medzi praznima bečkami“, Straš. 7.

Bednar, -a. „Bednar robi i žochtare, kravi dojic“, Šarv. „Bednar obruče struhal“, Gab. „Jak prišol bednar do bedarňi“, Gab.

Beharovce, do *-rovec,* v *-rovci, Beharovčan, beharovski.* Obec Beharovce, Beharóc, sp.-podhr. okr.

Becherov, do *-rova.* Ruská obec Becherov, Beheró, mak. okr.

Bela na Cirochi, do *Belej.* (U Hn. Ciroka Bela, u Nied. Cirocká Belá.) Obec Belá na Ciroche, Cirókabéla, snin. okr.

Bela Košicka, do *Belej,* na *Belej.* Obec Košická Belá, Kassabéla, koš. okr.

Belavi, príd., modrý. „Toti belavi bandurki ja sebe upik“, Treb. „Dva vali postavu na suken belavu“, z „rusn.-slov.“ pesničky, Zpiew. Kollárove II., 38.

Beľec (?). „Čuču beľej kolüšu ća, jak ti uśňeš, ochab'u ća“, Ud.

Beľejovce, -jovec, -jovcoch. Ruská obec Belejovce, Belejóc, mak. okr.

Beľiš, beľuš, -a; plnený koláč. „Tam belo m'esa, beľiša (+ langoša)“, Ud. „Beľuše, to kołače cenke, do ňich śe dava kapusta, kaša abo gruľe“, Kľuk.

Belo, krstné meno. „Bulo mu meno

Belo", Šarv. V tomto prípade poslovenčené z maď. *Béla*.

Belža, -i. (U Nied. Belša). Obec Belža, Hárombölzse, koš. okr.

Beňakoŭce, do *-kovec*, v *-koŭci*. Obec Beňakovce, Benyék, koš. okr.

Beňecina, do *-ini*, na *-iňe*. Ruská obec Benecina, Benetine, sobr. okr.

Benkoŭce, do *-kovec*, u *-koŭci*. Obec Benkovce, Benkóc, vran. okr.

Bereciňec, *-nca*. „Pre pľetki zavarti śedzel v berecincu, a kľuč starosta dześka zaroňel", Straš. 13.

Bernatfala, *-i*. Obec Bernatfalva, Bernátfalva, koš. okr.

Bertotovce, do *-tovec*, v *-tovcoch*, *bertotorski*. Obec Bertotovce, Bertót, šir. okr.

Besčad, *a*, Beskid. Hum.

Beśeda, *-i*, reč; *beśedovac*, *beśedzic*, hovoriť; *beśedľivi*, shovorčivý. Této slová sú pôvodne majetkom poslovenčených Rusov; v podrečí zemplínsko-ungskom beśedovanie má prevahu nad hutorením, toto sa v posledné časy veľmi šíri. „Chto totu moju beśedu vipovi, ta po pas śivi kameň zostaňe", Sobr. „Z ňim ňebesedovał", Geč. V Papine a v Snine sa vraví len „beśedzic". „Budz shvarľivi, beśedľivi", Čit. V., 489. — Sr. *hutoric*, *hvaric*, *rečovac*.

Bester, do *-tera*, v *-teru*. (U Nied. Byster, Bystiar). Obec Bester, Beszter, koš. okr.

Betľanovce, do *-novec*, v *-novci*. Obec Betľanovce, Betlenfalu, novov. okr.

Bez predložka, cez. „Bez ľes", Gan. — V tomto smysle z pravidla sa užíva *prez*, v. toto.

Bezperak robic = huncútstvo robiť. Šarv.

Bežoŭce, do *-žovec*, u *-žoŭ ich*, príd. *bežoŭski*. Obec Bežovce, Bező, ungv. okr.

Bic I., biť. „Źima me bila", Sob. „Začal śe tresc, jak kedbi ho strašna źimňica bila", Kal. 1887, 59. — Krev začala mu z ustoch bic", Kal. 1887. 59. — „Robotňici cehli biju, chtore śe potim paľa", Šarv. — „Ňihda v živoce som ňevidzel ešči, žebi dvojo ľudze tak mocno jedno na druheho biľi", Straš. 38. — „Ach, očička, śive očka, což tak na sen bijece?" Smiž. (Miš. Pies. 80). — *Bic śe*. „Ešči som małučka, už śe za mňe biju", Mark. (Miš. Pies. 54.). „Kobuła śe bije a krava śe beha", Šarv., Kľuk.

Bic II., byť. Tento neurčitok je bežný v samosvojej reči východoslovenskej; v podrečí zemplínsko-ungskom je bežnejšia forma *buc*, v. toto. „Može to bic", Šarv. „Mi ňehodňi bic daľej o hladze", Žir. „Ja bi tiž ňemuśel pri vas bic", Gab. „Či bim ňemohol u vas *za* juhasa bic", Ľub. „Bul *za* vojaka abo bul vojak (ňe bul vojakom)", Šarv. „Dzivka, chtora bula v noci pod šibeň, (ňe pod šibeňu)", Šarv. „Princovi bulo na žeňeňu", Šarv.

Bičak, nôž na zahýbanie, zahybák. V Rozhanovciah *bičak* = žabykláč. „Bičak maju ľem Maďari", Šarv. Kaščak. Dľa Kaščaka v Šarv. menujú žabykláč: *dreveňaček*.

Bida, *-i*. 1) Bieda, núdza: „Ľedvo s veľiku bidu som domu prišoł", Plav. „Jej tak z bjedi pomohľi", Hnil. 2) Zosobnená bieda: „Ja ňepujdzem, bo v noci povodz buła, chto zna, jaka bida tam prišla", Hanšar. Obrazne: „Bida me našla", Hum. Porov.: „Prišoł do chüži a vera *bjida* śidiňa za pecom a śa obuvaňa", Rep. Niž., tu, 460. — 3) Vulva: „Za bidu ju ulapil".

Bidkac = bedákať. „Preco ti tak plačeš, preco ti tak bidkaš Bohu?" Straž.

Bidlo, *-a*. „Dobre bidlo rohi ma", Čit. V., 494.

Bidni, príd. núdzny, chudobný. V tomto poslednom smysle hlavne v podr. z.-ungskom. Por. *chudobni*. Bidni človek, aj: chudák! (S poľutovaním.)

Bidoŭce, do *-ovec*, v *-oŭcoch*. Obec Bidovce, Bőd, fiz. okr.

Bidzni (?). „Kamaraca, na bidznom mana z ňeba ľeci", Gab. — Akiste z maď. bizony.

Bijacovce, do *-ovec*, v *-ovci*, *Bijacovčan*, *bijacovski*. Obec Bijacovce, Mindszent, sp.-podhr. okr.

Bijak, v. cepi.

Bik, *-a*. „Bik je ročňak vimiškovani", Jabl. Pripomni: „Volal ‚na biču, na'... tak Mudroch ohlašil še beć", Šarv.

Bili, príd. biely. „Spal do bileho rana", Ľub. Na Spiši sú bežné širšie tvary: „Bjelu jak šňeh", Hnilč. „Kandžeraste vlasi viša jej prez bjeľučke pľeca", Kov. Pov.

Biľic, bieliť. „Prave biľeľi školu s vapnom", Šebn.

Biľizna, *-i*. „Biľizna še perše virajbe a tak še vipere, potim še zakrochmaľi a tak še vimangľuje a vibigľuje", Šarv. *Rajbac* = kničkať.

Biroš, *-a*. Ženatý, prírodninami platený sluha pri rožnom statku. „Išľi kolo mňe trojmi biroši na štiroch voloch", Šarv. Objavuje sa aj pôvodná forma maďarská: „Bireše pošľi hľedac", Minds.

Biroŭ, *-rova*. Predstavený obce. Všeobecne užívaný výraz v podreči zempl.-ungskom. „Ľesni keruľ prišol do birova", Hum. „Biroŭ dal valal svolac", Hum. Počuť aj *richtar*, hlavne pred Topľou.

Birovac, vládať. Veľmi rozšírené. „Koňe ňebirovaľi", Barc. „Joho kobulka ňebirovala cahac", Straž. „Birujem za šeja' chlopoch", Ostr.

Bisahi, nakladené vrece, ktoré sa prehadzuje cez chrbet koňovi. Hlavne u Rusnákov. Hum.

Bistra, *-ej*. Ruská obec Krajňanská Bystrá, Krajnóbisztra, mak. okr.

Bistre, do *-oho*, u *-im*. U Hn. Bistra, u Nied. Bystrá; počuť už i této tvary. Ruská obec Stropk. Bystré, Sztropkóbisztra, stropk. okr.

Bistre, *-eho*, *-im*. U Hn. Bistre, u Nied. Bystré i Bystrá; v nom. počuť už aj formu Bistra, ale v skloňovaní sa zachováva pôvodná forma. Obec Topľ. Bystré, Tapolybisztra, topľ. okr.

Bistrica, *-i*. V. *šľivka*.

Bitanga, muž. „So ja tebe, bitango, kazala", Bež. — Počuť aj *bitang*, *-a*. Vok.: bitangu!

Birni, z maď. bő. 1) veľký (o obuve alebo o šatách): „Obuv je cesni abo bivni", Šarv. „Ked je obuv bivni, zrobja še na ňim rance abo holem jeden raňec", Šarv. 2) hojný. „Bivno višnurovane šati", Čit. V., 163.

Bizovac. „Ja bizujem", Šebn. „Že je pre kraľoŭnu tovar a ňebizuje ho na inaša", Sobr. Z maď. bíz-ik, dôverovať, sveriť.

Biztatovac. „Sluha ho biztatoval, žebi še ňič ňestaral", Bert.

Biztovni, príd., „Biztovni abo pevni, to je jedno", Šarv. Z maď. biztos, istý.

Bjeła, *-ej*. Pol. Bjała, Bjeľon, bjelski dľa výslovnosti maloslavkovskej. Poľské mesto Spiš. Belá, Szepesbéla.

Bjeła Nova, *-ej*. Poľ. Novo Bjała, Bjiľon, za Bjałum sum Tatri, dľa výslovnosti v Krížovej vsi. „Novobjalcon" v Niž. Ružbachách. — Poľská obec Nová Belá, Újbéla, starov. okr. vo Spiši.

Bjela, do *Bjelej*, u *Bjelej*. Ruská obec Zb. Belá, Izbugyabéla, pripojená k Valentovciam, v hum. okr.

Blaňar, *-a*. „Blaňar je, chto noši sklo a oblaki robi s valala na valal", Šebn.

Bľancar. „Kuľaga čerkaca, s totu straši a płaši pastirj statki, žebi ucekaľi. Na kuľage jest štiri żeľezne bľancare na koncu, ta te čerkaju", Kľuk. „Z jeho dvora... dva šumne koňe s bľiščacima bľancarami vihadzaľi", Orel V., 47.

Bľandzic (?). „Co bľandzeš teľo do šveta", Hum. — Poľ. błądzić = blúdiť.

Bľavac dľa Iremského v Let. = vracať, v. SMS 1904, 50.

Blažov, *-a*. Ruská obec Blažov, Balázsvágás, vtor. okr.

Bľich. „(Šeno) kedz je ňe suche, ta ho rozcahňeme na bľich, žebi še sušilo ľepši", Dobr.

Bľuc, pľuť. „Bľuc še u nas hutori, ňe bľuvac", Šarv.

Bludem isc. „Un ňeznal totu drahu, zkadi prišol a dze ma isc. Ta ľem išol bludem", Gab.

Blukac še, túlať sa. „Pľance še po ľesoch abo bluka", Šarv. „Blukal še a

priblukal śe až do šarišskeho zamku“, Šarv. „On śe błukal po ľeśe, bo buł śľepi“, Olc. Dľa Iremského v Let.: bľukac, v. SMS 1904, 51. — Poľ. błąkać się i blękać się.

Bobaľki. „Na hodi śe peču bobaľki a jedza śe s tlučenim makem“, Šarv. — Opekance.

Boca. „Na, boca, na!“ tak sa privoláva krave v Šaci.

Bocan, *-a.* „Bocan abo goľa, to je jedno“, Šarv. „Bocan ma ešči i tote mena: bohdál, čáp, góľa“. Čit. III., 11. — Čitateľ nesmie rozumeť, že sa to poťahuje na východnú slovenčinu.

Bočar, *-a.* Obec Bočar, Bocsárd, koš. okr.

Bočka, *-i*, sud. „Spadla s pojda bočka a ňet takeho bednara, co bi ju pobił“, Podhr. „Położili ju spat do bočki od kolimaži“, Hran. Sr. bačka, bečka.

Bočkac, hlavne v podreči zempl.-ungskom: „Pastiroŭ Jančo našo dziŭče bočkał“, Seč. „Oblapila a pobočkala ho“, Sobr. V samosvojej reči prevažuje: boškac, božkac. „Ho pobozkala“, Hrab. „Kraśňe ho pobožkala“, Šarv. „Ju oblapil a pobožkal“, Rasl. — Aj v uh.-rus.: „Ho kraśňe pobožkaŭa“. Rep. Niž. (tu, 461).

Bočkor, *-a*, pomn. *bočkori*, krpce. „Bočkori v našej reči; krpce ňezname“, Šarv. Už toti bočkori popredziral“, Ban. „Choč’ bi śedzem pari žeľeznich bočkoroch podraŭ“, Bež. „Bočkori na nohi“, Barc. „Stari bočkor, novi remeň, až naveki vekom amen“, Sipl. — V Daniš. a v Odor, dľa Mišíka (SMS 1896, 166.): bočkore, keľo podre“.

Bočňik, *-a.* „Bočňiki su remenne, ku ňim śe zakapčaju štrangi, a štrangi śe zakapčaju na barcuško“, Kľuk. — Sr. *barco.*

Bodac, klať. „Bujak boda rohama“, Let. Iremsky.

Bodaj. 1) „Bodaj ce Buch skaral“, Lub. — 2) Býva prvou čiastkou zámen na mieste hoc, hoci: Bodajchto = hocikto; bodajchtori = hociktorý; bodajaki = hocijaki. — 3) „To bodaj maju zapisane!“ Dľa Šteľka v Batizovciach: To *sotva* majú zapísané? Inde som ho nepočul v tomto význame.

Bodolak, *-a.* Obec Bodolak, Bodonlaka, vtr. okr.

Bodrudžal, *-u.* Ruská obec Bodrudžal, Bodruzsal. mak okr.

Bodranka, *-i*, v. *badvana.*

Bohatňec. „Preco to, že z paľenki židzi bohatňeju a śedlaci hudobňeju“, Šarv.

Bohdanoŭce, do *-ovec*, ŭ *-oŭci.* (U Nied. aj Bogdanovce). Obec Bohdanovce, Bogdány, ntor. okr.

Bochňik, *-a.* „Ked rechtorka treci bochňik na stol priňesla, poznamenala ho najsamperši križom, potim ho načala a *skrojek* (= odkrojený bochník) dolu skurku na stol položila“, Gan. Kov. SMS 1901, 84.

Bojtar, *-a*, z maď. „Bojtar pri majirňikovi (v. toto!) kravi paśe“, Šarv.

Bok, *-u.* 1) „Virubal dobri čatloŭ a koňe po boku“, Barc. — 2) „Pivňicu maľi pod bokem“, Gab. — 3) „Na boku (= po strane!) boľi mlaki, dze kački plavaľi“, Sobr. — 4) „Dala mu ten bok slaňini“, Šac.

Bokanče, *boganče.* „Či mu bokanče ňepopravi“, Dluh. /C. „Boganče obuval, remenki zapľetal“, Smiž (Miš. Pies. 91.).

Bokoloŭ, *-ova*, ploský súdoček. „Bokoloŭ vina“, Bež.

Bokša, *-i.* Ruská obec Bokša, m. Boksa, stropk. okr.

Boľaroŭ, *-ova.* Obec Boľarov, Bolyár, ntor. okr.

Bologd, do *-gda*, v *-gdze.* (U Nied. Bolog). Obec Bologd, m B logd, fiz. okr.

Bombuľečka. „Išlo dzjevčatko hore lučkami, malo fartuščeк s bombuľečkami“, Smiž. (Miš. Pies., 88.).

Bonkoŭce, do *-ovec*, u *-oŭcoch.* (U Nied. Bunkovce.) Obec Bunkovce, Bunkóc, sobr. okr.

Bora, *-i*, Barbara. „Tej słužke buło

meno Bora“, Kľuk. *Boriša.* „Borišo, povjedz mi“, Kľuk.

Boroŭ, do *-ova*, u *-ove.* Ruská obec Borov, Borró, hum. okr.

Borsukj, *-ka.* „B rsukj ma take nožki jak medzvedz, vikarmi śe až na 40 i 50 funtoch a žije v źemi v dziroch“, Kľuk.

Bortak, *-a*, sprosták. Ľub., Let., Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 173.).

Bośčice, do *-śčic*, u *-śčici.* (U Nied. Bošnica.) Obec Božčice, Bosnyica, seč. okr.

Bosorka, *-i.* „Zavolal totu bosorku (abo jendźibabu)“, Sob. „Žebi ňežił z ňu, s taku bosorku“, Kap. „Bosorku ňemiloserdňe obidvom psom ruceľi“, Šarv. „Žebi bosorku rozkopaľi a po calim śvece rozrucaľi“, Šac.

Bosorstvo, *-a.* „Že to ňe je žadne bosorstvo“, Čit. IV., 94.

Brabeňak, mravec. „Su aj take chrobaci, jak pčoli a brabeňaki, chtore svojo nove pokoľeňe s veľku staroscu až do upelneho zrostu chovaju“, Čit. IV., 120. Vidz aj *brahuňec*, *bramce.*

Bracik, *-a*, *braciśek*. *-śka.* Zdrobnelé formy z „brat“. „Bracik jej ňedał pic“, Lem. „Braciśku, ňenoś vecej toto dzecko gu mňe“, Sob. „Braciśku, dze śi śe ti tu vźał“, Smiž.

Bracouce, do *-ovec*, u *-oŭci.* Hn.: Brecejovce, Nied.: Bracovce a Braciovce. Obec Bracovce, Berettő, mich. okr.

Bradavka, *-i.* „Bradavka je 1) kura dupa na ruki, 2) na žeňskich perśoch, co dzecko bere do gembi“, Šarv.

Bradlo, *-a.* „Ked ňit pivňici, bandurki śe kładu do bradla. Aľe hudobni človik, co ma dześec-petnac miški, visipe jich do *doľini*“, Šarv. — Do „bradla“ kladú sa „bandurki“ vrstva na vrstvu a prikryjú sa hlinou.

Brahuňec, *-nca.* „Robotni ľud ľem tak śe hamźil po poľu jak brahunce“, Čit IV., 90. — V. *bramce.*

Brajtin, *-a*, v. *braldian.*

Braldian, *-a*, mladý zať. „Svojeho braldiana zochabiła a pošla het s Jankom“, Olc. „Še zaś do ňeho zaľubela, bo svojeho braldiana ňechcela“, Ľub. „Jak braŭta s braŭdianom zaspaľi“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 146.). Braldiana menujú vo V. Šariši: *brajtin.*

Bralta, *-i*, nevesta. „Bralta stredušňeho brata ho doraz poznala“, Ľub. „Iśoł ku bralce“, Olc. „Keho vidzi, braŭtu pri žľabe uvadzenu“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 173.).

Bramce, mravce. „Ten človek ňema pokoja, ľem śe tak hamźi jak bramce“, Šarv. V. *brabeňak*, *bravenček*, *brahuňec*, *bramuška.*

Bramuška, *-i*, mravec. Šarv. V. bramce.

Brani, pomn. Brány pozostávajú z 5 válkov drevených, priem, 36 alebo i menej železných *zubov*, behúna a desiek, z Brezovice podal Posp., ČMS 1899, 8. — „*Braňik* je kliňec z brani“, Kľuk. „Braňik je kľiňec v braňe“, v Lučivnej i v Gerlachove, aj na iných miestach; „zub“ som zriedka počul. — Porov. „Každi mal zubi jak braniki“, Cepl.

Braňisko, *-a*, meno vrchu medzi Širokým a Spiš. Podhradím, na hranici šarišsko-spišskej. „Skaľisko Braňisko, porubana skala, cože tebe, draha, tak ode mňe braňa“, Smiž. (Miš. Pies. 75.).

Brat, *-a*, brat. „*Strični brat*“ = bratanec, Šarv. „*Bratňak* to sin od stričnich bratoch, vec v štvartim pokoleňu“, Šebn.

Bravenček, *-čeka*, mravenček. „Aňi muška, aňi bravenček tu ňedojdze“, Smiž. — Vidz: *bramce.*

Brecijoŭce, do *-jovec*, ŭ *-joŭci.* U Hn. Brecejovce, u Nied. Bretejovce a Bracijovce. — Obec Brecijovce, Berettő, ntor. okr.

Brechac. „Dala take kołače tim psom, žebi ňebrechaľi“, Gan. „Pes zbrechaŭ“, Bež. „Dva poradne bundaše jak viľci z dvora viskočiľi, s každej strani nas *obrehovaľi*“, Kal. 1887, 48. „Obidvoje sce śe *pobrechaľi*“, Treb. Toto posledné: pohanili!

Brekoŭ, do *-ova*, u *-ove*. Obec Brekov, Barkó, hum. okr. — Posmievajú sa im, že „ulapiľi žabu *rakaňu* a miśľeľi, že to bosorka, baľi śe ju zabic, karmic ju ňechceľi, ta ju uvadziľi na lanc a odprovadziľi ju do Ungvara do svoho paňstva...“

Brendza i *brenza*, bryndza. Šarv.

Brestoŭ, do *-ova*, ŭ *-ove*. Obec Brestov, Boroszló v ntor. okr.

Brestoŭ, do *-ova*, u *-ove*. Obec Brestov v hum. okr., Homonnabresztó.

Brestovik, *-ika*. Dľa Hn. Berestov. Ruská obec Brestovik v hum. okr., Izbugyabresztó.

Brezov, *-a*. Obec Brezov, Nyirjes, topľ. okr.

Brezovica, *-i*. Obec Brezovica, Berzevice, vtor. okr.

Brezuvka, *-i*. Obec Brezuvka, m. Brezuľka, topľ. okr.

Brežňica, *-i*. Obec Brežnica, Nagybrezsnyice, stropk. okr.

Brežňička, *-i*. (U Hn. Mala Bereznica.) Ruská obec Brežnička, Kisbrezsnyice, stropk. okr.

Briďa, *bridota* = ošklivá ženská. „Idz do frasa, ti briďo“, Ľub. „To bridota“, Šarv.

Bridki, príd., ošklivý. „Barz bridka bula, zubata, trombata“, Bež. „Tota od peršej ženi bula barz šumna, tota druha bula barz bridka“, Hnilč.

Bridoš, *-a*. „Bridoš z peršej klasi“, Daniš a Odor. (Miš. SMS 1896, 162.).

Bridzic, nečistiť vôbec. „Pobridzil šmati“, Šarv. *Bridzic še*: „Suka i mačka še bridzi; ovca še hoňi“, Kľuk.

Brihaľe. „Ked še šturcuje sc'erňisko, to še ľem tak brihaľe poprevracaju“, Mark.

Brilo, *-i*, tlapkastý kameň. „Po briłoch chodzic. Pred koscil po briłoch“, Giralt. „Še čudovaľi, že kameň buł odvaľeni od jich bivaňa, chtori krił dzvere, taka veľika briła“, Olc. Z prvotného upotrebovania brily na zakrývanie otvorov prešiel názov aj na tlapkasté nekamene: „Briła pred pecom, zo skałi, *abo zo železa*; briłu še založi pec“, Mark. — Neviem, či je bežné prirovnanie (v Straš. 8): „Mocni, veľki hlop jak brila“.

Brinkac, cengať. „Cingalka brinka“, Šarv. „Orgaňista na skonaňe dal brinkac“, Straš. 11. „Brinkaju hosci na kelnera“, Šebn.

Briteŭ, *-tri*, britva. „Dal sebe spravic jednu baltu zo samej oceľi, ostru jak briteŭ“, Straž. — Porov. „Na co jej tota *britva*“, (Slov. ves, tu 452).

Britvic, holiť, Hum. Bezpochyby preklad maď. borotvál.

Brizgnuc. „Ľem se rozbrizgla voda“, Cepl.

Brod Krasni, do *-odu Kr-oho*. Ruská obec Krásny Brod, Krasznibród, hum. okr.

Brojic. S chlapcami brojiť, s chlapcami nie celkom slušné fígľe robiť, z Let. Iremsky. „Na Jareho gazdi dvore dzeci broja“, Čit. V., 379.

Brud, *-u*, špina. „Ked maš na šace dajaki brud“. Čit. IV., 121. „Ti ho schovaš do teho *brudneho* mecha“, Čit. V., 37. „Brud“ a „brudni“ som počul aj sám, menovite mám ho zapísané z Šarv.

Brumbľovac, drumbľovať. „Lebo mi zahrajce, lebo mi brumbľujce“, Hnil. (Miš. Pies., 21.).

Brumčec, mrmľať. „Co mlinar pod nosom sebe brumčel“, Kov. (SMS 1898, 59.)

Brunda, *i*, čmela. „Brunda je obrosnuta a okruhła a teło tri raz jak pčoła; v ľeše i po roľoch, po lukoch žije po dziroch“, Kľuk.

Bruňic, bzučať. „Staňe še aľe, že medži blaźňivima pčolkami jedna a druha vindze von a začňe medzvedzovi okolo nosa bruňic“, Čit. V., 243.

Bruśľik, *-a*. „Kušňir šije kožuchi, bruśľiki“, Šebn.

Bruśňica, do *-i*. Ruská obec Brusnica, Brusnyica, stropk. okr.

Brutovce, *-ovec*; u *-ovci*; *-ovski*, príd., *-ovčan*. — Obec Brutovce, Szepesszentlőrinc, sp.-podhr. okr.

Bubnar, *-a*, bubeník. „Bubnar mu za to podzekoval a na stranu stanul“, Straš. 24. „Našol śe jeden bubnar, chtori śe volal Garas“, Hum.

Buc, byť. „Tam muśa buc“, Treb. „Šak ja ňemuśim u ňich buc“, Seč. „Co to ma buc“, Komar. „Čudovaľi śe, co tam može buc“, Luč. — Porov. *bic* II. — V Hranovnici: „Ja musim už lem s tebu *busc*“, tu 448.

Buclovjani, *-ovjan*. Obec Bucloviany, Bucló, sekč. okr.

Bučori pomn., nábytok chudobnej chyže. „Bučori, take strare bečki, šafarňe na muku, feršlogi itd.“ Šarv. „Richtar s predstavenima začaľi hudobne bučori z hiži von vinašac“, Kal. 1887, 53.

Budar, *-a*, záchod. Hanšar. Tu aj „reperat“.

Budinek, *-nku*, niečo vystaveného, tedy budova. „Cimerman kreše drevo na budinki“, Kľuk. „Zapaľiľi totu šopu a z ňu i vecej budinki pohoreľi“, Barc. „Budinki śe buduju“, Šarv.

Budkoŭce, *-ovec*, u *-oŭci*. Obec Budkovce, Butka, mich. okr.

Budzigan. „Ma teki budzigan, ešči je na pejc miľe, a ked ho ruci, až ten da h š’č’erč’i na hiži“, Sipl. — Nikdy nie ‚podsekáň‘.

Budzim’er, do *-mira*, ŭ *-meru*. Obec Budzimir, Budamér, ntor. okr.

Bugľovce, do *-ovec*, v *-ovci*; *-ovski*, príd., *-ovčan*, m. — Obec Bugľovce, Göbölfalva, sp.-podhr. okr.

Buchnuc, buchnúť. „Buhla do dzveroch“, Hrab. Porov. *buchta*.

Buchta, -i. „Taku mi buchtu dal, až u mňe geglo“, Hum. „Tak śe na nu rozhnevala, že ju dobre *vibuchtala*“, Hnil.

Bujak, *-a*. „Bujak je ňe vimiškovani“, Jabl. „Ked ceľe ňechcem chovac za bujaka, aľe za vola, ta ho pri cicki davam virezac“, Kal. 1887, 73. Porov.: „Prišŭa krava ku bujakovi, bujak jej zaŭamaŭ“, Rep. Niž. (tu, 461).

Bujakov, *-a*. Obec Bujakov, Buják, šir. okr.

Bujni, príd. „Bujni je — dobre rozrosceni“, Šarv.

Bukev, *-kvi*. „Na buku rośňe bukev, je triublasta“, Kľuk.

Bukovec, *-oŭca*. — 1) Ruská obec Šar. Bukovec, Sárosbukóc, stropk. okr. — 2) Ruská obec Zempl. Bukovec, Zemplénbukóc, stropk. okr. — 3) Slen. obec Bukovec v Ab., Bukóc, v koš. okr.

Buksa, *-i*. „Peňeźi cali rok do buksi skladaju“, Šarv. — Nem. büchse.

Bulčec, blbotať. „Ked calu fľašku chceme viľac (razom!) a prevracime ju, ňeľeje śe jednim duškom jak z ruri, aľe bulči a pretarhnuto idze“, Čit. IV., 162.

Bundaš, *-a*, valaský pes. „Dva poradne bundaše jak viľci z dvora viskočiľi“, Kal. 1887, 48. — Z maď.

Buňacice, do *-ňacic*, v *-ňacici*. (U Hn. Buňacice; u Nied. aj: Bujetice, Bujanovce). Obec Bunecice, Bunyita, ntor. okr.

Buraň, *-u*, muž. „Plane rośľini šeľijake“, Šarv. „Perši raz ňetreba ju okopac, ľem od buraňu očiscic“, Kal. 1887, 78. — *Buraň*, *-i*, žen.: „Tatarku aľe spražil perun tak na čarno jak uheľ, i bula teraz tam na poľu buraň bez života“, Čit. IV., 42.

Buri, príd. „Bura ovca je taka, co ma buru śersc: aňi bjeľu aňi čarnu, ľem taku popeľistu“, Kľuk. — „*Burči*, tak voľaju psoch burich“, Kľuk.

Burka, *-i*. „Na trecu noc zaś prišla burka (+ tuča, i vitor) a chcela ho prevracic“, Sobr.

Bušovce, *-ovec*. Po poľ. Busovce, do Busovjec, busovski, Busovjon. Nemecká obec Bušovce, Busóc v kežm. okr.

Buti. „Buti su valalsko čižmi“, Šarv.

Butňec, práchniveť. „Zarno v źemi zbutňeje, ked je dluho sucho“, Let.

Buzafalva, *-i* + *Buzafaľa*, *-i*; dľa Nied. Buzice. Obec Buzafalva, m. Búzafalva v koš. okr.

Bužinka, *-i*; v *Bužince*. Obec Bužinka,

m. Buzinka v koš. okr. – Maď. názov mä pobýnal, aby všestranne pátral po slenskej výslovnosti toho mena, a skutočne som ho počul aj takto vyslovovať: *Bužinka*. Podobá sa pravde, že je pôvodne v spojitosti s menom Buza-falva, a v tom prípade by sa malo písať v reči spisovnej: Buzinka. Hnatiuk ho píše takto. Niederle = Bužinka Rodinné meno *Buzinkay* je odvedené od maď. názvu; v tejto veci nepodáva tedy svetla, ale môže mať vliv na zistenie starobylosti foriem zo *z*.

Bužňa, božnica židovská. „Že už štyri roki ňebul u bužňi", Hum. Neviem, či sem patrí aj názov kúpeľov v obci Baldovce: *Bužňa*, v. *Baľdovce*.

Bzdina, -*i*, smrad z prdu. Hum.

Bžane, -*oho*. Podľa Hn. a Nied Bžani. — Obec Bzané, Bodzás v stropk. okr.

Caboŭ, -*ova*. Ruská obec Cabov, Cábóc v seč. okr.

Cadzic, poľ. cadziť. „Komara cadzi a muchu prelkne", Čit. V., 491.

Cahac, ťahať. „Ja už toto vidzel, ta me za tim ňecabňe", Šarv. — Mä to nezaujíma!

Cahanovce, do -*ovec*, v -*oŭcoch*. Obec Cahanovce, Tihany v koš. okr.

Cali, príd, celý. „Cali rok", Šarv. „Caňi śvet", Gab. „Caňi", Harh. „Całkom ňemobľi vinsc", Ken. „Ta už me calkom vikupiš", Šir. „Jak už całkom buľi grati podrete", Jabl

Cap, -*a*, cap. Jabl. – V Brezovici (v Šar.) chodia na konci fašiangu s *capom*. Posp. ČMS 1900, 29.

Capak, v. *Capi*.

Capi, *cepi*, *copi*, -*och*, pomn. „Capami śe mlaci", Kap. Posp. z Brezovice uvodí: „Capy (cepy) Ich čiastky sú *bidleň*, ktorú v ruke drží, *capak*, čo sa s ním bije, kapice na bidleňu i capaku sviažu sa spolu s *cvorku*", ČMS 1899, 8. — „Cepi maju dve častki, vekša śe vola *deržak* a menša *cepak*, a dze śe spojuju dovedna: to su *kapice*", Ščav. „S cepami śe mlaci. Mala častka cepoch je *bijak*, na bijaku mame *kapicu*, i na deržaku kapicu, tote śe dovjedna spoja zoz cvorku", Šarv. „Spraŭ ti nam z toho železa troji copi", Sobr. „Jak śe toti šejs'mi dokonaľi, tak druhi šejs'mi ulapiľi copi", Sobr.

Cebuľa, -*i*, cibuľa. Kľuk.

Cec popri *čec*, *čec*, v. této. „Bo ľudske jaziki horše jako (nesprávne!) meče; porube, prośeče a krev ňepoceče", Sbor. Mat. Sl. I, 27. „Kreŭ tak budze cec, jak ke Izbi vola zarezaŭ", Bež.

Cehla, -*i*, tehla. „Robota śe zastavila na čas a žadne cehli śe ňebiľi", Orel.

Cele, -*eca*, teľa. „Še vźal toto cele ukradnuc", Šarv. „Cele uvadzic", Šarv.

Cemni, príd., slepý. „Oňi jemu doraz daľi okuľare zrobic, žebi ňebulo poznac, že je cemni", Rasl.

Cepak, v. *Capi*.

Ceper, prísl., teraz. Bežné hlavne v podrečí z.-ungskom. „Ceper ja jak kedz bi jednu chľeboŭku s makom povišival na mňe", Bež. „Znaš ti, čľeveče, jak ja tebe ceper zaplacu", Taš. „Ceper, ceperka pojdu", Ud. V Udavskom som ho počul aj priechodnou formou z ruského: *tseper*. V Dluh. /C. a v Pap. tiež ceper, ceperka.

Cepli, príd., teplý. „Cepli śe povi, ňe topli", Šarv. „Dal mu nahrjac jednu kadzu ceplej vodi", Šir.

Ceplica, -*i*, (*Cepličjan*, -*a*). Obec Ceplica, Szepesteplic v sp-sob. okr. — Počul som od tamojších rodákov aj takto hovoriť: do Ceplic, z čoho by sa smelo zatvárať, že obec mala pôvodne meno pomnožnej formy: *Ceplice*. V lokáli počuť naveky v *Ceplici*, ale vo vých. slenskej reči je to možný lokál aj od pomn. formy: *Ceplice* O takých lokáloch v II. oddelení práce.

Cepličani, do -*čan*, ŭ -*čanoch*. (U Nied. aj Tapličany!). Obec Cepličany, Tapolcsány v ntor. okr.

Ceplička, *-i*. (*Cepličan*, *-a*). Obec Ceplička, Teplička v novov. okr.

Cera, *-i*, zo spis. reči. „Mała dve ceri, pastorkiňu i svoju vlasnu“, Mark. „Mali jednu ceru“, Plav. — Ináče: *dzivka*, *dzjevka*.

Cerľica, *-i*, trhlica. „Usušene (konope) na cerľici trepju“, Čit. IV., 8.

Cerňina, do *-ňini*, u *ňini*, u Nied. Černina. Obec Cernina, m. Cernina v hum. okr.

Cernini, *-nin*; dľa Nied. Cernina a Černica. Obec Cerniny, m. Cernina v mak. okr.

Cerpeźľivi, príd., trpezlivý. „Pita śe ňecerpeźľivo“, Šarv.

Cesni, príd., tesný = núdzny. „Kedi cesni čas boů i von z toho Ňikdzevaroša višou het“, Bež.

Cesta, *-i*, len po Spiši; inde *draha*, v. toto. „Pošľi vedno za cestu“, Jabl. Z Mark. a zo Ščav. mám zápisy: „U nas cesta, ňe draha“. Z Kľuk.: „Hradska draha, orsacka draha, i po valaľe je draha; cesta je ľem v poľu, pomedzi roľe, po ľesoch“. Ale z Kľuknavi mám aj takýto zápis: „*Das pejc minut cesti*“, z čoho sa dá zatvárať, že je *draha* i v Kľuknave novšieho pôvodu. „Prišli na križnu cestu“, Ceplič. „Cestovňici hvareľi“, Ceplič. „Tote trome cestovňici“, Rep. — Aj v Niž. Repašách: „Bjidnůj človek odcestovaů“. — Je povšimnutia hodné v osnove zo Straž.: „Idze vun za *hradsku*“.

Cetrov, *-a*, tetrov, Kľuk. „Hłuchaň, to drubi fajt teho vtaka“, Kľuk.

Cežki, príd., ťažký. „Ňelajce, ňebice moju frajoročku, ňerobce cežki žal mojomu sardečku“, Šar. Zpiew. II., 90. „Hore ribki, hore, hore bistru vodu; cežke rozlučeňe mila moja s tebu“, Šar. Sb. Mat. Sl. I., 27. — „*Cežki*“ je prirodzená forma vo východnej slovenčine, ale užívajú v nej z pravidla poľskú formu *ćęžki* („ciężki“), ktorú vyslovujú: *čežki* popri č'ežki, v. této.

Cibava, *-i*, (Cibavan, -a). Obec Cibava, Tiba v sobr. okr.

Cicac, ssať. „Dzecko ňemało co cicac, bo jendźibabina dzivka ňemala ho čim dojčic“, Sob. „Te praśeta, co ju cicaľi“, Štv.

Cicek, v. pipka.

Cicka, *-i*, cecok. „Jedna perś ženskej śe vola cicka“, Šarv. „Ked ceľe ňechcem chovac za ‚bujaka‘ (vidz toto), aľe za vola, ta ho pri cicki davam virezac“, Kal. 1887, 73.

Cidrin-princezna, pôvodné meno vypočutej prípoviedky. Šir.

Cigan, *-a*. „Prišol cigan“, Malov.

Cigaňic. „Ked mi tak budzeš cigaňic, že ci ja ňič za viru ňedam“, Šarv.

Ciganoůce, do *ovec*, u *-ořcoch*; r. Ciganoůců. Ruská obec Ciganovce, Cigányóc v ung. okr.

Cigara, *-i*. „Nabral sebe z karčmi cigaroch“, Šir.

Cigarov, *-a*, Šarv. „Pital sebe vina, keľo mu potrebno, i cigarovi“, Žir.

Cigelka, *-i*, v *-i*. Ruská obec Cigelka, m. Cigelka v sekč. okr.

Cigla, do *-i*, v *-i*. Ruská obec Cigla, m. Cigla, mak. okr.

Cilingac, cengať. „Prave, co Skočikrak dobich, už na obid cilingaľi“, Hum.

Ciľovac, cieliť. „Na ňeho s puškami ciľovaľi“, Hum.

Cimbora, *-i*, maď. cimbora. Veľmi rozšírené v podrečí z.-ungskom.

Cintir, *-a*. „Žebi ju ňigdze do cintira ňepohovaľi“, Bard. „Vźal teho trupa i odňis ho na cintir“, Šarv. „Pujdzeš na cintir a tam pujdzeš do kripti“, Hrab. „Idzem do cintjira, bol v cintjiru,“ Kľuk. „Do cintjera me ňechovajce“, Lem. „Z cintera pośľi do jej burku“, Ban. — „Ti si bola na *cmitri*“, „Chodzila na cmiter“, Bat.

Cirkev, *-kvi* Gen. nikdy nie na *-e!*

Cirňak, *-a*, trňovec. „Či mam teraz zrubac cirňaki“, Čit. IV., 183.

Cirňe, *-a*, trnie. „Už toti bočkori popredziral. Doraz to zbačil, bo mu už cirňe do nohoch bilo“, Ban.

Cirocha, *-i*, meno obce i rieky v Zempl., maď. Ciróka.

Cisa, *-i*, meno rieky Tisy. „Je voda Cisi čista jak krištal; na rovňinoch pobiľasta, namuľista“, Čit. V., 178.

Cľivec še. „Ešče paru časi žil, aľe jemu še cľivelo“, Šar. — Sr. *cnuc še.*

Cma, *-i*; *cmota*, *-i*; tma. „U tej dzire, dze bula princeza, bulo cma“, Straž. „Tak cma ostalo jak v baraňim rohu“, Straš. 32. „Tam jih cmota zašla“, Rasl. „Oči brožňe še jej šviceľi vov cmoce“, Straš. 12. — Príd.: *cmavi.*

Cmiter, v. *cintir.*

Cnuc še. „Kedz še vam budze za Maričku cnuc“, Kap. „Lenže sa mi cneje“, Lučiv. — Sr. *cľivec še.*

Co, zámeno, je vlastné samosvojej reči východnoslovenskej, ale zavládlo už aj v podreči z.-ungskom miesto predošlého *so*, v. toto. — Z Bežoviec: „Co je tu novoho“, (Sl. reč I., 414). „Dujem na kridla sam, co bi žme mľec mobľi“, Hum. *Co* je bežné s prírastkom takto: *coška* = čosi. V Dluhom na Ciroche počuť *sco*: „Presco ti, cigan, ňerobiš?“ (Sl. reč I., 383). — Sr. *čo*, *so*.

Cofnuc, opraviť. „Ked dachto rozpravja daco plano, ta ho treba abo napomnuc abo cofnuc“, Šarv. — Sr. maď. cáfol.

Compeľ, *-mpľa*, strechulec. „Z domovich strech še ľadovi compeľ spari“, Čit. V., 122. „Dolu kapkaca voda v tim čaše tak nahľe zamaržňe, že dze dňeš ľem jednotľive compľe bulo spozorovac, jutro už taka hromada ľadu še stvori jak jeden falat skali kamennej“, Čit. V., 214. Obrazne: „Jeden, so mu compeľ z nosa virgaň až po koľena“, Bež.

Cupkac. „Co tam popod jabloň bulo nacupkano“, Gab.

Cvoreň = svoreň, Ščav.

Cvorka = svorka, na pr. „cvorka psoch poľovňickich“, Hum. V. aj pod *capi.*

Ča, týmto slovcom poháňajú voly *na pravo.* Zápisy zo Šarv., Ščav., Kľuk. atď.

Čabaloüce, do *-ovec*, u *-oüci.* Dedina Čabalovce, Csabalóc, spojená v jednu obec so Sterkovcami v hum. okr.

Čabiny, do *-in*, u *-inoch.* — 1) Ruská obec Niž. Čabiny, Alsócsebinye v hum. okr. — 2) Ruská obec Vyš. Čabiny, Felsőcsebinye v hum. okr. — 3) Čabiny u Horbka, Horbokcsebinye v hum. okr.

Čabrac še. „Dzeci še čabraju na jarku“ = sa babrajú v kalnej vode, dľa Iremského v Letanovciach, SMS 1904, 49.

Čahoľic, maď. csahol. Čit. V., 38. — Brechať, o kopovovi je reč.

Čaj, *-u.* — 1) Obec Nižný Čaj, Alsócsáj vo fiz. okr. — 2) Vyšný Čaj, Felsőcsáj vo fiz. okr.

Čakac, v. *čekac.*

Čakan, *-a.* „Čakan je na jednu stranu a špicati, končisti; potrebuje še pri kopaňu kameňoch“, Šarv. „Vecej sto hlopoch prišlo na Kasperekuv dvur zoz čakanami jeho dum dolu rucac“, Straš. 38.

Čakanoüce, do *-ovec*, v *-oücoch.* Obec Čakanovce, Csákány vo fiz. okr.

Čaňa, *-i.* Obec Čaňa, Csány vo fiz. okr.

Čapkac. „Ešči raz zamoč a mi počapkaj tote doľini, može budzem vidzec ľepši“, Rasl.

Čaptac. „Rozčaptac nobama obuv“, dľa Iremského v Letan. vo význame: roztlačiť, SMS 1904, 51.

Čarne, *-oho.* Obec Čarné v Zempl., Feketepatak vo vran. okr.

Čarni, príd., čierny. „Dva psi jak uheľ čarne“, Gan. (Kovalík, SMS 1901, 85). „Vidzeła pod prahom v hiži jednu veľiku č'arnu šviňu“, Štv. „Čarna mačka“, Hrab. „Matka złožiła chľeba čarneho na stuł“, Plav. „Vidzela, že še daco *čarňeje* a to še mľin čarňeł“, Hanšar.

Čarno, *-oho*; rus. Čorne, -oho. — 1) Ruská obec Čarné Krajňanské, Krajnócsarnó v mak. okr. — 2) Čarné na Makovici, Csarnó v mak. okr.

Čarnokňežňik, *-a.* „Tam hore še nadmahnul jeden č'arnokňežňik“, Sipl. Aj inde.

Čas, *-u.* „Tima časi z toho prachu

śe zrobił śivi hołub", Giralt. „Jutro o ten čas prijdzem", Čit. V, 97.

Časlovce, do *-ovec*, u *-oŭcich*. Maď. obec Časlovce, Császlóc v ungv. okr.

Čatina, *-i*, čečina. Ľub. „Vźała čatinu, obarnuje murańki z ńej", Plav. „Zośekam ce jak čatinu", Smiž.

Čatloŭ, *-ova*; maď. csatló. „Vyrubal dobri čatloŭ a kośe po boku", Barc.

Čaznuc, v. sčaznuc.

Čec + *č'ec* m. *cec* (v. toto), tiecť. „Dolu karbom najstaršeho brata č'eč'e krev", Šac. „Voda Cisi je... cicho čečaca", Čit. V., 178.

Čeče oŭ, *-ova*, dľa Nied. aj Čečahov. Obec Čečehov, Csecsehó v sobr. okr.

Čekac, všeobecné v samos ojej reči slovenskej. V pomiešaných podrečiach aj *čakac*. „Čakaj, najdu ja ce tam na trecu noc", Sobr. Priechod: „Šäkaj, jak ja sja tobä odslužu", Pap.

Čekľoŭ, *-ova*; dľa Nied. aj Čakľov, dľa Hn. len *Čakľov*. Obec Čekľov, Csáklyó vo vran. okr.

Čelenko, *-a*, hánka na prste, Šarv. Vidz *palec*.

Čeľoŭce, do *-ovec*, v *-oŭci*. Obec Čeľovce v Zempl., Cselej v seč. okr.

Čelovce, *-ovec*. Obec Čeľovce v Šar., Cselfalu v topľ okr.

Čemerne, *-oho*. Obec Vranovské Čemerné, Varannócsemernye vo vran. okr.

Čemerni Pusti, *-noho Pustoho*. Obec Pusté Čemerné, Márkcsemernye v mi chaľ. okr.

Čenčice, *čic*. Obec Čenčice, Csontfalu v levoč. okr.

Čepic. 1) Čepčiť, čepec položiť. „Hodzila som s vami z karčmi do koscela, teraz už ńepujdzem, — bo som začepena", Hnilčik (Mišík. Pies. 36). Tamže na str. 120. uvodí Mišík to sloveso zo Ždzaru bez predpony: „Kjed će bedom *cepic*, poźrej do povaľi, zebe tvoje dźeći corne ocka mjaľi". — 2) *-čapiť* s predponou roz-: „Buhla do dzveroch, že ich rozčepila", Hrab.

Čerac, meniť, „čarať". „Čerac koňa za kravu", Šarv. V prísl. „*Čeranka*" (abo *čerańe*!) ľem jednemu placi", Šarv. „Princeza prečerela svuj persceń z Ludvikom", Straž.

Čerčec, 1) „Puta hroźńe čerčeľi", Plav. — Porov.: „Daj Boh ščesce, židu, bo už hlapci idu, už su za dzverami, čerča s taľarami". – 2) „Ľem jarečki bulo čuc raz tu, raz tam, čerčic, jak zo skali na skalu ľeceľi", Straš. 32. „Čerčic" m. „čerčec".

Čerebuk, *-a*, chrúst. „Čerebuk, co ľita v maju; ožira stromi na jar, ľisce zo stromu", Šarv. „Pčoli a čerebuki okolo ńeho hučeľi", Čit. V., 80. — Porov. maď. cserebogár.

Čereňovi, príd., črenový. „Čereňovo zubi", Čit. V., 392.

Čerep, *-a*, črep. „Ked śe rozbije harček hľińeni abo porcinalovi, z teho su čerepi", Šarv. — Okrem toho: „*Čerepom* abo zoz škarupu čerepuju dahi", Šarv. — Po smysle v poslednom prípade z maď. — V. *Čiripovi*.

Čeres, *-a*, opasok „Čeresom śe hlop opaśe", Šarv. „Trafiŭ tam najsc jeden čeres", Lučiv.

Čerevička, *-i*, črievička. „Zložila zo svojej nohi zlatu čerevičku", Ban.

Čerevo, *-a*, črevo. Šarv., Hanšar. „Dostal strašni buľ, a do čerevoch tarhańe", Čit. IV., 192. — V podrečí lučiv.: „Muškom dam *čreva*, bo tje sa radi v lajnoch babraju", Lučiv.

Čerkac. „Čerkala bich s podkovkami", Smižany (Miš. Pies. 85). „Ti si čerkaš s poharami", Smižany (Miš. Pies. 89). „Čerkac" s peniazmi v Letan. dľa Iremského (SMS 1904, 51). „Pridu teraz husare z ostrohami čerkajuci", Šir. „Šabľu pripasal a tak z ńu o diľe čerknul", Rasl. „Počerkaŭ s gverom a pita śe tot minister, co ti to maš u gveroj?" Sobr. (V „gveri" bol prsteń, tedy ten „čerkal".)

Čerkotac. „Čuje veľki krik a všeľijake ľarmi, z lancami čerkotańe, jak ked bi furmańi išľi", Vran.

Čermaček. Dľa Čit. V., 276 je „ardzočerveno-chvoscati slavik".

Čerpac. „S varechu še čerpe z misi do taňjeroch", Kľuk.

Čert a *čort; -a.* V samosvojej východnej reči slovenskej z pravidla *čert,* v z.-ungskom podrečí z pravidla *čort.* „Bi ce čert vźal", Let. „Ona bula čert", Marg. „Žebi čert ňemobol prisc pod oblaki", Bert. Ale aj: „Tam čorci tancovaľi", Mark. — „Prebraŭ čort mech peňeźi", Sobr. „Bodaj ce čort vźaŭ", Bež.

Čertiz, do *-a,* u *-u.* Ruská obec Čertiz, Csertész v ungv. okr.

Čertizne, -oho. Ruská obec Čertizné, Csertész v hum. okr.

Červ, -a. 1) „Tim bohatše je horuce pasmo v oddziľe ptakoch, obidvojživelňikoch, rib, ptic a červoch", Čit. V., 238. — 2) „Červami voľame mlade pčoľi", Kľuk.

Červeni, príd. „Červenu jak krev", Hnilč. „Vov červenich šatoch jak plameň", Straš. 24.

Červeňica, -i. 1) Obec Červenica v ntor. okr., Vörösvágás. — 2) Červenica v vtor. okr., Vörösalma — Z Kollárových Zpiew. (II, 120/121) pripomínam výsmešný verš: „Červeňice za hurami, jest tam koscel murovani; z masla dzvoni, pop z tvarohu: modľime še Panubohu!"

Červinka, -i. „On sam jak hori prišol nazad a oňedluho na červinku zomrel", Hist. 62.

Često, príslovka, často. Šarv.

Čestovac še. „Dahtere še i s vinom čestuju", Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 160).

Čez, predložka, hlavne v podrečí z.-ungskom: „Čez moro", Bež. „Pošoł čez ten ľes", Ostr. — V samosvojej reči východnoslovenskej sa užíva z pravidla *prez,* v. toto.

Čeža, -i. „Ostala v čeži", Šarv. „Zostala Haňička v čeži", Sob. — Miesto očakávaného *ceža,* v. *cežki.*

Čežki, príd. (m. očakávavého cežki), ťažký. „Jemu tam barz č'ežko buło do roka žic", Ken. „Č'ežko robi", Štv. „Kedz na tebe č'ežko budze", Sobr. „Čežko mi je dohaňac svojo šestri", Sob. — V. *cežki.*

Čežoba, -i. „Čežobu ma na peršoch", Šarv. — Miesto očakávaného *cežoba,* v. *cežki.*

Čičava, -i. Obec Čičava, Csicsóka vo vran. okr.

Čiga, -i, maď. csiga. „Čiga male koľesko, dagdze hore uvadzene, ma jareček po kraju, na totim je porvaz, abo ľinev, a na ňim še čežke veci cahaju doburi", Šarv.

Čij, čiji, zám. „Pitał še ho ten kraľ, zkadzi je a čij je?" Sob. „Čij mładi, či havrančin či havranov?" Geč. „Potim še ho pita, čiji je sin?" Sobr. „S čijim dovoľeňom vi tu prišľi?" Hum.

Čik, -a, maď. csik. „Čik žije v blace, a vola še i *piskor*", Ščavnicki v Sobr. „Čik tak vipatra jak šľiž, ľemže je čarni", Šarv.

Čikoltoŭ, -ova, maď csikoltó. „Kratki lancuch, na ktori še predňe voli uvadzu", Hum.

Čistota, -i, čistota Šarv.

Čim, pokiaľ. „Čim von tam buł, inaš privid nazad kraľoŭnu". Komar.

Čínčiri, pomn, putá. „Živana provadziľi panduri na čínčiroch", Hum. „Dušu ňemož do put dac, do *čínčirkoch* okovac", Čit. V., 464.

Čingalka, -i, cengačka. „Koscelňik pocahnul čingalku, teľo co šerco raz uderelo, dzvonek rozčipel še", Straš 11.

Čirč, do *-rča,* v *-rču;* čir'ski, príd. Ruská obec Čirč, m. Csircs, vtor. okr.

Čirida, -i. „Čirida krav abo ovcoch; povi še aj *kirdeľ,* ovca z našeho kirdeľa", Šarv. „Čirida še bľiži", Čit. IV., 101. — Porov. *čreda.*

Čiripovi, príd. „Biblioteku na 10 tišic čiripovo tabuli dal spisac", Hist. 12. — V. *čerep.*

Čisar, -a. Šarv. „Gu čisarovi", Sipl.

„Dal turecki čisar mudercoch posvolovac“, Hum.

Čisti i *č'isti*, príd. „Take čiste jak oko“, Šarv. „Vimaľovał jej č'istu miśeľ“, Ken.

Čizmi, pomn. „Čizmi platal“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 168.). „Do *čizmičkoch* ju obuješ“, Hnilčik (Miš. Pies. 32.) — Počuť aj *čižmi*, i v Hnilč. som počul túto formu.

Čižacice, do *-acic*, v *-acici*. (U Hn. Cižacice, u Nied. Tižatice a Čižatice.) Obec Cižacice, Tizsite v ntor. okr.

Čłovek, *-a*. Táto podoba je bežná v Spiši a v Šariši, kde tu s tvrdým *ł*: *čłovek*. V podrečí z.-ungskom a v Abauji objavujú sa podoby: *čłovek* a *čłevek*, toto niekedy skrátené do *čłek*. „Chudobni človek“, Sipl. „Jednomu človeku dala tristo zlati“, Žir. „Iz ňoho fajnoho čľoveka zrobim“, Seč. „Ten chudobni čľevek barz śe radoval“, Straž. „Čľevek rozprava jej“, Taš. „Boů jeden chudobni čľevek“, Bež. V Bežovciach som počul od rozprávača aj *čłek*. — V Koromli: „Vandrovni *šlovek*“.

Čo, zám. miesto bežného *co*, v. toto. „*Čo*“ vravia v podrečí lučivnianskom. „Ptak, čo aj kona unese“, Lučiv. Priechodnou formou *č'o* v niektorých súsedných dedinách po pravom brehu Hornadu až po Hnilčik a Cepličku. „Rozvjazala tu plachtu, č'o jej macocha navjazala“, Hnilč. „Pitaľi śe, č'o tak v calej dzedziňe smutno“, Ceplič. Podobne *č'o* sa vraví v poludňovo-západnom kúte abaujského užšieho územia: „Č'o ci dam, chibaj teho pśika, č'o mam“, Šac.

Čochnuc śe. „Jeden stredňi kuň može pod bruchom slonovim prejsc, bez toho, žebi śe oňho čochnuc muśel“, Čit. V., 249. — Hádam má byť *čuchnuc*, vidz *čuchac*.

Čolnok. „Čolnok pri krosnoch“, Šarv. „Vodni mľin vidno na Ciśe a Dunaju, dze na dvoch čolnokoch stoji cali mľin“, Čit. IV., 39.

Čolo, *-a*. „Šickim ... popisal tote iste znaki na čolo“, Šarv. „Maľi hvizdečku na čoľe“, Lub. „Začał rubac ľeva po hłave, po čoľe zo šabľu“, Dobr. „Jej čolo śe vijaśňilo“, Hnil.

Čom i *čomu*, prečo. „Čom śi me ňepredal?“ Rasl. „Čom ňepridzeš do hiži?“ Sob. „Čom ti ňehodzen tak žic jak ja?“ Minds. „Čom śe pitaju?“ Seč. „Čom ti śe tak ponabľaš?“ Straž. „Čom ti ňetancuješ?“ Bež. — „Čomu sce mi pervej pravdu ňepovedzeľi?“ Jabl. „Č'omu to, že je vaša noha taka široka?“ Hnil. — Kollár v Zpiew (I., 135) uvodí „sotácku“ pesničku: „*Čohože* śi do nas prišol, kedz śi mi ňič ňepriňesol?“

Čomov, *-a*, maď. csomó. „Vifasoval korec dukatoch i śidzem čomovi dohanu“, Hum.

Čontošfala, *-i*, dľa Hn. Čontošfalu, dľa Nied. Košťany, Koscany. — Obec Čontošfalva, m Csontosfalva v koš. okr.

Čop, *-u*. „Na firštuku je čop, čop śe šturi do zavesoch a na tim śe dzvere trimaju“, Šarv. — Firštuk je nem. türstuck.

Čop, do *-a*, u *-e*. Maďarská obec Csap v kapuš. okr.

Čort, *-a*, čert, v. *čert*.

Čreda, *-i*. „Vjacej statkoch śe vola čreda, ňe *kirdeľ*“, Ščav. Porov. *čirida*.

Črenko (?) „Vidzel som ľem črenka, aľe to bulo poznac, že to pištoľe i nože“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 170.).

Čuba, *-i*, štica, Ščav.

„*Čubric*, za vlasy kvákať, šticovať“, z Letanoviec Iremský (SMS 1904, 51.). Sr. *čuba*.

Čuc. 1) Počuť, Šarv. „Še tak žalosne rozplakala, že ju bulo na daleko čuc“, Hnil. „Jak von ten hlas čjuł“, Kľuk. „Čuju, paňe, oňi maju veľki plac, ňech tjež porobja stoli, ławki“, Hrab. „Jak princeza toto čula, duškom dala kraľoviča zavric“, Ban. „Ja čuł, že chłop barz mocni“, Dobr. „To suśedi čuľi“, Luč. „Chto toto čuů a vipovi; tak calkom kameň śivi staňe“, Sobr. — Z tohoto vidieť, že je *čuť* rozšírené vo smysle počuť po celom rečovom území východno-

slovenskom. V podrečí lučivnianskom a v jeho súsedstve aj: *počuť.* „Raz počuje v nej velki šust, Anička šuscela šatami“. Porov. *slišec* — 2) Cítiť. „Či še ľepši čuješ na ľufce?“ Hrab. „Ja tak budzem śmerdzec, jak čuješ pri mňe“, Štv. „Ruža vikvitla barz pachnuca tak, že ten pan ju poč'uł“, Lem.

Čuču „Čuču, beľej, kolüš'u ťa... jak ti uśňeš, ochab'u ťa“, Ud.

Čudak, -a. 1) Podivín, 2) Divák. Šarv.

Čudo, -a. 1) Div: „Veľike čudo tam še stalo“, Gab. „Tam buľi taki panove, co chceľi viznac, co to von take čudo robiü“, Sobr. „Šicke ľudze prišľi na čudo“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 172.). — 2) Podiv: „Rano staňe, patri, hadbab na veľke čudo zvaľani“, Ľub. „Kišasoňi še to *čudno* vidzelo“, Gab — *Čudni* tvorením svojím patrí pod 2) význam, ale významom svojím prezradzuje svoj maďarský pôvod v — nasledujúcej vete: „Tri krajini jedľi z dzivotvorneho obrusa a piľi z čudneho pohara“, z Filíc podal Kovalčík v Sl. Pohľ. 1898, 689 Výraz „dzivotvorni“ je zo spis. jazyka a „čudni pohar“ je prekladom z maď. ‚csodapohár‘, čarovný pohár.

Čudovac še. „Mladi kraľ še čudoval, dze te psi jedzeňe nośa“, Sob. „Budużę še ľudze čudovac, na kim to budu bubnovac“, z Brutoviec Mišík (Piesne 49).

Čuhac v. *čuchac.*

Čuhaja! Prípevok z maď. csuhaja. „A co tam hceš, zazraku, do zahradki — do maku! Čuhaja!“ Z Odorína Mišík (Pies. 44).

Čuchac, šuchať, trieť. Šarv., Let. „Čuhac koňa abo drevene grati s čutakom abo s vechcem“, Šarv. „Čutak“ z maď. csutak? V. ho. „Sprachňelku o sprachňelku dotľik čuchał, pokeľ še mu oheň ňezrobjeł“, Ken. „Počuchal sebe hlavu“, Hum.

Čuchrac, trieť. „Hruški čuchrol na tarku“, Gab — Porov. *čuchac*

Čujnosc, -i. „Dźvire ňe je taki stroj, jak hodzinka aľebo mľin, chtori ňema čujnosci“, Čit. V., 468. — Vidz *čuc* 2).

Čupnuc. 1) Uhnúť sa. „Vov zlosci svacel som cośka do ruki a do hlavi Vinceneru som śmarel. Na mojo ňeščece un čupnul a kałamar do veľkej mappi na mure uderel“, Orel V. — 2) V prenesenom smysle: v slobodnom hrubšiu potrebu vykonať. „Išoł jeden pan na voziku a zešol s vozika, — že idze sebe čupnuc“, Gerl. „Ked vidziš, že pan čupne, ti maš od neho ucekac“, Gerl.

Čuric. „Z obidvoch karboch krev č'uri“, Šac. „Čurila krev z konca každeho paľca“. Čit. V., 122.

Čuridlo, -a. „(hojňe vibuchuje kvaśna voda), ked s vinom do poli napulňeni pohar trimeš pod čuridlo, jak mľiko še bilo vipeňi“, Čit. V., 212.

Čušec. „Obvjazal sebe obrus okolo dreku pod košeľu a čušel“, z Filíc Kovalčík (Slov. Pohľ. 1898, 686).

Čutak, v. *čuchac* a dodaj: „Vojaci hutora, že koňe s čutakom čuhaju, a śedlaci to robja s vechcem“, Šarv. — Slovesa *čuchtac* som nenašiel, neviem tedy živého podkladu pre *čuhtak.*

Čvičic, čvičic, učiť.

Da, das, asi. „Služil da za jedno petnac roki“, Dobr. „Kedi gu svatim ptačatom prišľi, z drabini už ľem da na śahu zostalo“, Hum. — „To bulo rano das kolo dześec hodzin“, Bež. Sem patrí: „Daj mi dakus chľeba“, Malov.

Da- predpona zámen a prísloviek neurčitých, na mieste spisovnej *nie-*. „*Dasco* hledac“, Taš. „So bö dasco iz tim chlopom robiľi“, Pap. „Skľepar išček pastira daščim tam i obdaroval“, Seč. „Kľocek z daščeho“, Šarv. Miesto *dasco* hovorí sa z pravidla *daco, dačeho, dačim.* Šarv. „Ta bi še i jim sdalo daco prekuśic“, Gab. „Hcem daco“, Šir. „Čiś ti daco ňeukradnul?“ Jabl. „Ja zapomnuła ešči daco povedzec“, Olc. — „*Dachto*“, Šarv. „Janko še tak stluk na skali, jak kedz

boů ho dachto najhorši zbiů", Bež. „Ked še dachto opita", Hum. „Zaklopka dachto na oblok", Hnil. „Jak vidzel, že do dziri mu idze *dafto* dnu", Harih. — „Ked ešče *dachtoru* šestru vidaš", Smiž. „Jak dachterjemu budze krivda". Lučiv. „Dachteri" sa objavuje popri „dachtori". „Či ňeuvidza *dagdze* švicic še", Rasl. „Idze dagdze hľedac sebe ženu", Šir. „Mišľeli, že naozdaj *dahdzi* karčmu našoł", Jabl. *Dahdzeľ* som bul", Ščav. „Či še *dadze* ňešvici" Šarv. „Pujdzeme dadze na mladzbu", Sobr. „Dajake zlate jabłuko", Hrab. „Nadzvihni ti mňe dajak", Taš. — V Bežovciach najdeš priechod od *dajaki* ku strednoslovenskému *dáki:* „Ňaj mi dajku službu da", „Ja tu ňigda čľeveka ňevidzeů abo hlas od dajkoho dźvira ňečuů. „*Dakedi* pred sto rokami", Šarv. „Či ja še dakedi vracu?" Bež. „Vźał *daskeľo* grajcari", Seč.

Dac. „Ked še daľi do spaňa", Šarv. „Bracišku, *daľe* mi z teho pokoštovac", Ľub. — Daľe mi = daj len mi! Táto skrátenina je častá. V Papine: „Co bi mu deľi išä raz zahrac". „Dej nam pokoj!"

Daco, v. pod *da-*.

Dački, pomn., dávky, daň. Ken., Malov. „Veľka porcija a všelijake dački", Orel V.

Dafto, v. pod da-.

Dagdzi, v. pod *da-*.

Dahdzi, dahdzeľ, v. pod *da-*.

Dach, -u. „Dach je zo šengľoch, strecha zo słami", Kľuk.

Dachto, dachtori. v. pod *da-*.

Dakdzevaroš. „Do toho Dakdzevaroša prišoů", Bež. — Meno rozprávkárom utvorené. V. *Ňikdzevaroš.*

Dakedi, v. pod *da-*.

Daľecice, -cic, v *-cicoch; daľecicki,* príd. U Nied. aj Daľečice. Obec Dalecice, Deléte v šir. okr.

Daľeko, príslovka. „To vodtam tak daľeko jak ňebo od žemi", Bež. — V Kľuknave častým užívaním sa odrala: „Daľek ši boł?" „Daľek idzeš?" Porov. *dzekac.*

Daňišovce, -ovec, v *-ovci: Daňišovjan,* m. — Obec Danišovce, Dénesfalu v novov. okr.

Dargoů, -ova. — Dargov, Dargó v seč. okr.

Darunok, -nku. „Koňa mu dal do darunku", Barc. „Jak ocec darunok dostal", Žir. „Aji ňesu darunok i ňe darunok", Košk.

Dasco, v. pod *da-*. V súsednej ruštine: „Daj nam *dašto* jisti", Orl.

Daskeľo, v. pod *da-*.

Davic. „Železo davim", Sobr.

Davidoů, -ova. — Obec Davidov, Dávidvágás vo vran. okr.

Dbac. „Ona ňedbala ňič", Šarv. „Ja ňedbam", Kap. „Povedzel: Ja ňedbam", Sipl. „Sin na to nedbał nič", Lučiv. — V podreči z.-ungskom: *dzbac, zbac.* „Ti stari, ti ňedzbaš už o sebe", Sobr. „Ňedzba ňič, ľem idze gu ňomu daľej", Dobr. „Ja ňezbam, ta pojme", Taš.

Debra, -i. „Debra je vimol od diždžu abo od vodi", Giralt. „Už me dagdze do debri driľiš", Rasl.

Dedačovce, -vec; u *-ovci* (v Hum.). *Dedačoů, -ova* Košk.). — Dľa Hn. Dzedašovce; dľa Nied. Dzedačov. — Ruská obec Dedačovce, Dedasóc v hum. okr.

Dedva, -i, maď. dudva. „Vicudz zoz všickej dedvi", Šarv.

Dekiňa, nem. decke. „S dekiňu še vozi zakrivaju, ked diždž pada, je robena zo sašu, može bic i z platna", Šarv.

Demjata, *-i* U Nied. aj Demiaty. — Obec Demiata, Deméte v sekč. okr.

Deptac. Tlačiť dačo nohami, na pr. kapustu do súdka „deptac". Tiež: „Deptac" sa pomedzi ľudí = tisnúť sa. Iremský SMS 1904, 48. — „Ňescem ja ce, ňescem, veru ja ce ňescem, tvojo podarunki do blata zadepcem", Hnilčik (Miš. Pies. 32).

Derma, -i. Obec Derma, slúčená s Jourom, maď. spolu Ördarma v kapuš. okr.

Derňar, -a, koľajkár, ktorý cesty popráva. Hanšar.

Deržak, *-aka*, v. *capi*. V Šarv. deržakom menujú aj rukováť, v. *hrabe*.

Deska (nie: doska, daska), *-i*. Vik. „Na jednu fichtu pribil deščku“, Hnilč.

Di, spojka, však, veď. Bežná u uh. Poliakov. „Śostricko, *di* nom tu jest dobre“, Slov. ves. „Starajum śe ľudźe o mojum roľicke; *di* jo mom roľicke: prži bocku sabľicke“, Niž. Šváby (Miš. Pies. 102). Spojka *di* je dosť častá aj na západe východných Slovákov. – Inak sa u nich užíva: *šak*, v. toto.

Dibňički, rodzaj slivák, v. *śľivki*.

Digac śe, coire. Obišov. Porov. *digotac śe* u Iremského, SMS 1904, 49, ktoré má znamenať: triasť sa.

Dila, *-i*, to isté čo *deska*, v prenesenom smysle dlážka z dasák. „Jak človek vošjeł, stupił na dilu, dila sa prevracila a človek vpadnuł do mašini“, Lučiv. „Diľe v stodoľe, to deski. I v hiži su diľe; či v stodoľe diľa či v hiži, všicko jedno“, Sob. „Diľe jest i v hiži i v maštaľňi“, Kľuk.

Diľe, *-a*, hromadné. „Tak z ňu tancovaŭ, so až diľe pod ňim u saľi pukalo“, Bež.

Diľina. „Mi mame *diľine*, v mestu maju *diľe*“, Vik.

Dišeľ, *-šľa*, oje; vidz *vuz*

Diždź, *-u*, dážď; pripodobením hlások *diždź* a *dišč*. — V Šarv.: *Diždź* (i diź) idze, pada, počina kropic. Dišč pada až śe ľeje. Krajinski diźdź je, ked je dookola zachmureno a po calej krajiňe pada. Zaňeslo śe na diźdź. „Vichviľilo śe“, ked prestaňe dišč padac. — „Ked pada (diždź) v malich kopečkoch, povedame, že truśi“, Čit. IV., 118. — „Strom husti, čo ani dišč neprepadał“. V reči východnoslovenskej dážď *neprší*, len *pada* a *idze*. Kto by povedal: Dešč *perši*, odpovedali by mu žartovne: A preco ňe druhi?

Diždźuvka, *-i*, voda z dažďa. Hanšar.

Dlubac. „Chłapcu vidłubaju oči“, Olc.

Dluhe na *Cirochi*, do *Dluhoho*. U Hn. Ciroka Dluhe, u Nied. Cirocké Dlhé (+ Dluhý). — Obec Dluhé na Ciroche, Cirókahosszúmező v snin. okr.

Dluhe Kolčove, do *Dluhoho*. — Obec Kolčové Dluhé, Kolcshosszúmező vo vo vran. okr.

Dluhe Vranoŭske, do *Dluhoho*. — Obec Vranovské Dluhé, Varannóhosszúmező, vo vran. okr.

Dluhe Zbudske, do *Dluhoho*. — Obec Zbudské Dluhé, Izbugyahosszúmező v hum. okr.

Dluhi, príd. V Šarv. *dlužši* i *dlukši*. Porov.: „Budze mi skura *dluhši* trimac“, Harih. „Ta śe dłužej zabavelo“, Žir.

Dluholuka, *-i*; dluholucki, príd. U Hn. Dluhe Luki, u Nied. Dlhá Lúka a Dluhá Lúka. Obec Dluholuka, Hosszúrét v sekč. okr.

Dluzstvo, *-a*, dlžoba. „Dluzstva eščik narobil“, Sob.

Dlužen. „Co mi budzeš dłužen“, Hrab.

Dňeś, *dňeśka* (i podobou *ňeśka*, Gab.).

Dňeśejši, príd. „Śedzi tam až po dňeśejši dzeň“, Harih.

Dnu, *dnuka*, *dnukaj*. „Prišol dnu do mesta“, Hrab. „Ňej pridze dnu“, Bež. „Ňikebo ňechceł dnuka pušcic“, Harh. „Prišľi dnuka i pan doraz na ženu hutori“, Bež. „Pridze riba dnukaj do hiži“, Smiž. — I podobou *vnuka*: „Ňiž vnuka vešol, koňa Piťka jednemu Poľakovi dal trimac“, Straš. 13. „Vnuka vov domoch calu noc śviceľi“, Straš. 20. „No ľem daľej, mojo dzicatka, daľej dovnuka“. — Z toho, že som *vnuka* a *dnuka* spolu sniesol, netreba myslet, že neviem o českej etymologii slova „*dnu* od *dno*“.

Do. Táto predložka sa užíva „poľským“ spôsobom miesto predložky *k*: „Poňesla totu ribu až do grofa“, Straž. Ňepošol do ženi, aľe do jednoho suśeda nocovac“, Dobr. Všeobecne je týmto spôsobom bežná. — Ako slovesná predpona vyslovuje sa aj podobou *de-*: „Jak von domo' *dejdze* o hladze?“ Žir. „Pokeľ do jormaku *dešol*“, Žir. „Ja ňehodzen aňi gu svojim dzecom *dejsc*“, Žir. „Ňetreba ju rucic do ohňa, pokeľ ja *ňedej-*

dzem", Rozh. — Táto výslovnosť sa obmedzuje na dakoľko dedín v okolí Rozhanoviec a ztade ku Žirovciam.

Dobra, -ej. U Nied aj Dobriany. — Obec Dobrá, Nagydobra vo vran. okr.

Dobrac še, do čeho. „Kedz ši še do toho dobraŭ, ta už koňč svojo", Sobr.

Dobroslava, -i. — Ruská obec Dobroslava, Dobroszlava v mak. okr.

Dohan, -u. Šarv. „Maŭ ňše dohanu", Sobr. Poznovu zal si pipku a dohanu", Lučiv. Ale aj: „Dva fajki *duhanu* vikurime", Smiž.

Dohvarac še, dohovárať sa s kým o čom: 1) „Chlapec še dohvaral z ňim", Rasl. „Tak še mac dohvarjala z occom", Žir. 2) „Oňi še dohvaraľi šicke medži sebu", Šarv. 3) „Ku kemu ona še dohvara", Bard. 4) „Co še te dvojmi dochvaraľi", Plav. — Vidz *hvaric.*

Dohvaric še, dohovoriť sa. „Mamka še dohvareľi i z apkom", Lem. „Oňi še dohvareli, že princeza muši bic Šandorova", Geč. — V. *hvaric.*

Dojčic. „Podojčiła dzecko", Lem.

Doki-doti, dokiaľ-dotiaľ. „Doki ja bula šumna", Taš. „Ňemal pokoju, doki ju ňenašoł", Komar. „Doti mi davaŭ sena i oŭsa", Taš. „Doti biľi, dokľa še čorci ňeodpitovaľi", Sobr.

Dokľa-dotľa a *dokeľ-doteľ* rovnako sú bežné zamieňajúc sa na jazyku jednej a tej istej osoby, aj s *doki-doti*, aj s inými ešte formami jako: *zakľa, zakeľ.* Túto spojky sú zväčša bežné aj v uh. poľštine: „Ze dokľa tich jedenośće ňepoji, to ztamteľa ňevindze", Slov. ves. „Dokľaj šićkiv ňezjes... tu zostaňes", Slov. ves. — Zo slovenskej reči nech tu stoja: „Ochraňuj svoho princa iz princezu, jak ši jich dotľa ochraňovaŭ", Sobr. „Joho ľubi ocec na šmerteľnej posceľi ľeži, ta vun dotľa ňeskona, pokeľ svoho Janča ňeuvidzi", Seč. V Šarv. počuješ aj *dotľak.* — „Ucek z ňim ku Červenemu moru, dokeľ kraľovna špi", Šir. „Hraľi, dokeľ maľi dzeku", Žir. „Pan ju doteľ bił, zakeľ še mu taka pana ňezrobiła", Lem. Zakľa vun še poucíral", Straž. „Ňezname, dze še zakľa podzela", Sobr. „Zakla budzem živa, telo lenu nespredzem", Hnil.

Dol, -u, doľek, -ľku, podľa Iremského (SMS 1904, 48) aj *doľka, -i* = jama vôbec, vidz *doľina.*

Doľani, do *Doľan*: *doľanovski*, príd., *Doľančan.* — Obec Doľany, Dolyán, v levoč. okr.

Dolhoňa, -i. Dľa Nied. aj Dolhuňa. — Ruská obec Dolhoňa, Dolhonya v mak. okr.

Doľina, -i. 1) Dolina, údolie: „Už bul v polverchu, zafukal vjetor, tak ho zošulal až na dolinu", Vik. — 2) Jama vôbec: „Spadla krava mu do doľini", Šac. „Cahaju toten kameň, mišľeľi, že to brat šedzi a naraz puščiľi ho nazad do doľini", Ľub. — 3) Jama na zemiaky: „Hudobni človik, co mal dzešec-petnac miški, visipe svojo bandurki do doľini, ňe do *bradla*", (v. toto), Šarv. — 4) Jama na mrtvé telo: „Vźal teho trupa i odňis ho na cintir, tam mu vikopal doľinu i tam ho sam pohoval", Šarv. — 5) Jamka v očiach: „Pošla na masc a mu z ňu doľini v očoch zamasciľi", Rasl. — Doľini, doli brac (+ kopac) = jamy kopať. Hrobar bere doli, doľini pre umartich.

Doľina, Suha. Obec Suchá dolina, Szárazvölgy v šir. okr.

Dolu, prísl. — V podreči z.-ungskom: *doloŭ, dolo'.* Podobne u osôb, pôvodne ruských a dosiaľ nie úplne poslovenčených. „Zrucila ho doloŭ s šibeňi", Bež. „Šati zobľekľi doloŭ". „Ďabol viši za ruku dolo' murom", Žir.

Domaňince, -ňińec. Ruská obec Domanince, Alsódomonya v ungv. okr.

Domaňovce, -ňovec; v *-ňovci, domaňovski*, príd., *Domaňovjan.* — Obec Domaňovce, Domán v levoč. okr.

Domaša, -i. 1) Malá Domaša, Kisdomása vo vran. okr. — 2) Veľ. Domaša, Nagydomása v stropk. okr.

Domašni, príd., domáci. „Domašna gazdina", Šarv.

Domu, prísl., domov. V z.-ungskom podrečí a u osôb pôvodne ruských, nie dostatočne poslovenčených: *domoŭ, domo'*: „Už ľem išoŭ zo šifom pomali domoŭ", Sobr. „Išľi s jarmarku domoŭ", Lnč. „Išľi *domoŭka*, do burku", Bež. „Ľedvo jich poňes domo'", Žirov. — Aňi škurki *domuŭ* ňepriňeše", Košk.

Donuc, donuvac. „Ja ci verim, že še ci donulo", Rasl. „Ocec ho vše donuvał", Geč.

Doobkola, dookola. „Ľarma, hlasi a strašne vikriki doobkola", Straš. 25.

Doparic, prichytiť. „Doparel chlapcoch v zahradze na bruškoch", Šarv. „Svojeho muža zoz jednu dijatralistku vjedno doparela", Orel.

Dopatrac, opatrovať. „Naj ce dopatra Pan Buh, — Paňinka Marija ňej ci pomaha", Orel V.

Doprec, dopirac. „Von to povedaŭ, jak už ho mocno doparľi", Bež. „Ňepochvaľ še, že maš frajerku, obi ce chto jak dopiraŭ", Bež

Doraz, prísl. Bežné po celom území; zriedkavejšie: *zaraz*. V tom istom smysle je časté *duškom, hňed, hňedka*, v. této. — „Doraz ho poterhaľi", Gan. „Posłał doraz kupic małe prašeta", Harih. „Doraz i hňedka je jedno", Kľuk. „Dziŭče *dorazučka* virachovało", Seč. „Doraz kraľ dal pisac po krajiňe", Straž. „*Zarazučka* sebe z každej hlavi jazik virezal", Straž.

Dorušic še, dotknúť sa. „Doruš še zo striľku mojich lancoch a oňi spadňu ze mňe", Orel V. V tom smysle aj *dotchnuc*, v. toto.

Dostac, dostanuc, dosiahnuť: „Žebi dała sebe žeľezni harenc zrobic, žebi jej dostał až po pľeca", Štv. „Hľedaŭ ju, kebi ju hodzen dostanuc", Bež.

Dosľebodzic, dovoliť. „On jej zaš pozdravkal a pital še jej, či dosľebodzi, žebi ju mohol odprovadzic", Daniš. a Odor. (Mišík, SMS 1896, 160). „Ked mi ňedosľebodzice, ta še aňi ňežeňim", tamže str. 174. Bežnejšie sloveso je: *dozvoľic*, v. toto.

Dotchnuc, dotknúť. „Ľem še ho dotchnul", Bard „Že še ani palcom predzi nedotla", Hnil. („Nedotla" z nedothla, čo z nedotchla!)

Dovjedna, všeobecne užívané miesto spisovného „spolu", popri podobe *dovedna*.

Doznac še, dovedeť sa. „Či še od sina doznala, dze ma totu moc?" Rasl. „Marča še doznala o tim", Bard. „Rodiče še doznaľi", Seč.

Dozvoľic, dovoliť. „Kapitan dozvoľel", Šarv. „Ked to sebe dozvoľil", Ľub. „Či bi ňedozvoľiła, abi ju mohol odprovadzic", Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 160.). „To mu dozvoľic ňechceľi", Sobr.

Drabina, -*i*. 1) Rebrina na voze, „lojtra". Šarv., Kap. — 2) Rebrina v staji, za ktorú sa predkladá statku seno atp. „Pošľi do maštaľňoch, uvadziľi koňe, každi mal osobitňe svuj valoŭ i drabinku", Ban. — 3) Reber, ktorým sa vystupuje do výšky: „Jak tote tam visšľi, aňi drabini ňevidno", Malov. „V okamžeňu jednu dluhu drabinu zrobiľi", Hum.

Draha, -*i*, cesta. „Cesta" je bežné po Spiši, vidz to slovo. Rozoznávajú sa: „Orsacke drahi", Hum., „Čisarske drahi", Rasl. V osnove z Raslavíc Slovenských (tu, str. 306 rozoznáva sa aj „vozova draha", ale to je pleonasmus, lebo je „draha" naveky *vozová*. Pre peších je *dražka* alebo *pešňik*, v. této. — Pošol do drahi, puščil še do drahi. Porov. *cesta*.

Drahši, drakši, dražši, komparativy z *drahi*.

Dranka, -*i*, užívané obyčajne pomnožne: *Dranki*. Sú to kolmo vpletávané páranice v ohradách pre ovce po salašoch. V ohradách záhradných či v plotoch menúvajú ich v Šarv. *štahiti*, v. toto. Čo sa týče dranki, v. *košar*.

Dravce, -*avec*; v -*avci*, *Dravčan*. Okolití Rusi menujú túto obec *Zdravcŭ*, aj v slovenčine znajú ešte pôvodný tvar *Zdravce* nielen v samej obci, ale aj po

okolí. Hn. aj Nied. píšu Dravce. — Obec Zdravce v Sp., Szepesdaróc, v levoč. okr.

Dražka, *-i*. 1) Chodník: „Na druhu trafiŭ dražku", Bež. — 2) Pútec vo vlasoch, Šarv., sr. ČMS 1898, 86.

Drec, trhať. „Treba ju za koňskima chvostami rozodrec", Lem „Ju sce zedrec s koča", Bard. „V bruchu začalo ho drec", Čit. IV., 192. „Ach, dzjevečko moja, ňevidaj śe eščе, povedaju ľudze, že śi mlade dzjevče, že take radzi mru, čo śe barz za muž dru", Hnilč. (Miš. Pies. 36).

Drehnoŭ, *-ova*. Obec Drehňov, Deregnyő v mich. okr.

Drek, v. *drik*.

Drevo, *-a* 1) strom. „Maju mlinare take topore, co oňi sciňaju dreva dubove", Brutovce (Miš. Pies. 48). „Pošoŭ zaś do ľesa, vicahnuŭ jaki najhrubši drevo", Sobr. „Stala tak jak drevo, co ňezna hvarec", Ľub. — 2) drevo. „Mehke drevo na opaľ", Čit. V., 378. „Nuž, chtori ma drevenu ručku a co śe zavira, vola śe *dreveňaček*", Šarv.

Drična, *-ej*. 1) Ruská obec Šar. Dričná, Sárosdricsna. 2) Ruská obec Zempl. Dričná, Zempléndricsna. Obe v stropk. okr.

Drik, *-u*, prostredná čiastka dačoho, pri ľuďoch živých to, čo pri umretých *trup*, v. toto. „Ja bi muśela na Hamadejovej posceli spavac, co u ňej štiridvacec britvi... a tak moj drjik zrežu, co...", Bež. „Išol pan z Roškovan a paňi z Lipňika, stracil pan doloman, paňi sukeň s drika", Kol. Zpiew., 121. „On se lem obracjel a povedzel: moj lubi meč, šitkim hlavi dolu preč. Nato kone šli nazad s *drekami*", Cep. „Vidzi na tem ribňiku dvanac kački ľecec, hlavi jim čarne, driki tiž čarne, a chvosti taki buľi jak mľeko", Bež. „Drik stromu je na śahovinu, ked śe z ňeho poodrubuju konare", Šarv.

Driľic, strčiť. „Už me dagdze do debri driľiš", Rasl. „Ti śi ju driľila do vodi", Sob.

Drinoŭ, *-ova*. Obec Drinov, Somos, v ntor. okr.

Drożdże. „Ku pečeniu koláčov upotrebujú okrem múky —" Šebeš. (Posp.. ČMS 1898, 87).

Druček, drúčik. „Vibrala ź ňeho ten druček", Hrab.

Druk, oje. „Ulapiŭ za druk rukoŭ šicki vozi", Sobr. Porov. *dišeľ*.

Drut, *-u*, *drutovac*; drót, drotovať. „Dajce harki drutovac!" Čit. V., 216.

Družba sa objavuje aj v svatobníctve východnoslovenského územia. „Koňa zaklaŭ družba", Sobr. „Druzbovje, druzbovje, komu druzbujece?" Ždzar. (Miš. Pies. 119).

Dubine, *-eho*. Obec Dubinné, m. Dubine, v topľ. okr.

Dubňik, *-a*; idze s Dubňika, na Dubňik, buľ na Dubňiku. (U Hn. Zlata Baňa, u Nied. vedľa Zlata Baňa aj Zlaté.) Obec Dubník, Aranybánya, v ntor. okr.

Dubova, *-ej*. (Po r. gen. Dubov-i m. -ej.) Ruská obec Dubová, maď. Dubova, v mak. okr.

Dubovica, *-i*; *dubovicki*, príd. — Obec Dubovica, Dobó, vo vtor. okr.

Dubrava, *-i*. Obec Dubrava, m. Dubrava, v sp.-podhr. okr.

Dubraŭka, *-aŭki*, u *-aŭce*. 1) Slovenská obec Dubravka v Zempl., Dubróka v v mich. okr. — 2) Ruská obec Dubravka v Ung., Dubróka, v ungv. okr.

Dud, *-u*. „Prave stred maja to bulo, tak o kapusnich hlavkoch v Ľubovňi ani dudu ňebulo", Straš. 29.

Dudek, *-dka*, malý peniaz. „Teraz 2 grajcare", Šarv., Sob. Kor. Predtým 3 kr.: „Dudek buľi tri grajcara", Stropk. — *Dudki*, pomn., = peniaze vôbec. „Dzeże ti iz tich dudok maš keľtovať?" Kor. — Vyslovuje sa z pravidla *dutki*: „Na dzeň zarobi vusem dutki", Kor.

Dudla, *-i*. „Dzira v strome", Šarv. „U jednim buku u dudľe take ptački su jak duch svati", Hum. „Verba bula *dudlava*, ta ked do ňej zacal, ta śe počaľi z ňej peňeźi söpac", Košk.

Dudňic, tupe zneť. „Jak už hrudi po truňe začaľi dudňic“, Straš. 12. „Hermelo až dudňelo“, Straš. 33. „Dudňi perun“, Šarv. „Prišľi pod zamek a vtedi zdudňi kanon na bašce“, Orel 1904, č. 9.

Dukovce, -ovec. Obec Dukovce, Dukafalu, v topľ. okr.

Duľdac, Let. Dľa Iremského glgať, oduľdac še = oglgať sa. — Vari totožné s glgať; glgac, gulgac, duldac, lebo sa *g* s *d* rado zameňuje.

Dum, dom-u. Novoveký dom. *Domik, -u.* „Pošol rano do teho domiku“, Barc. „Pošoł nazad do toho domiku“, Komar. „Zrobeł jej *domek*“, Hnilč. Sedliacky „dom“, domik“ = *chiža, chižka*, ktoré znamenajú aj „izbu“, „izbičku“, vidz ich. V Ceplici: Dom = haus a izba = zimmer.

Duma, -i, myšlienka. „Dostał od Panaboha inakšu dumu“, Dobr. „Prišlo jomu u dume“, Bež. Hlavne v podreči z.-ungskom. Na ostatku územia panuje: *mišeľ*. Mišík má pesničku až z Hnilca, v ktorej sa objavuje *dumac*: „Pan kapitan, jak oni to dumaju, že oni me na urlab nepuščaju?“ (Pies. 23). — Vyzdvihujem z N. Repáš: „Jomu prišlo potüm na *dum*“. (Tu, str. 460).

Dumac, mysleť. Jeho domov je v podreči z.-ungskom, ale popri *mišľec* počuť ho aj na ostatku územia. „Vidumac abo vimišľec, to jedno“, Šarv. — „Paňi už dumała sebe“, Seč. „Kapraľ i stari vojak dumaľi, že to voňi dvojo budu zavešeni“, Sobr. „Pohaňčar sebe dumaŭ, že novu drahu ňezrobi“, Luč. „Tak sebe dumal u svojim rozume“, Komar. „Von sebe prečik tak dumal“, Barc. — „Ňestaraj še, *ňedumaj še* ňič a podz medži nas“, Bež.

Dupa, -i, zadná čiastka tela. „Kura dupa na ruki abo na nohi“, Šarv. V Čit. V., 393, objasňuje sa spisovné „otlak“ takto: „Kura dupa“. A. *Halaša* podáva výraz „na kure dupi“ vyšívať, ČMS 1903, 71.

Dupko. Vo V. Šariši takto nazývajú kata, aj inde: „Ci ja dupko abo što?“ Orlov (tu, str. 464). V Prešove ho nazývajú „bincľik“; poľ. hyceľ, schinder, z nem.; aj Kottov slov ho uvodí.

Dupľin, -a; *dupľiňski.* — Obec Duplin, Bányavölgy, v mak. okr.

Durjangi, pomn., pomenovanie istého rodzaju slivák, Kľuk. Vidz *śľivki*.

Durk, muž. „Stał še durk“, Hrab. *Durk*, medzisl. „Durk do oblaka a už hlavi upchaŭ dnuka“. Sobr.

Durkac 1) Klopať: „Durkal jej na oblak“, Bard. „V tim okamžeňu zaś začal dachto durkac na kapuru“, Straž. 37. — 2) Trieskať: „Višla z hiži von, a *durkla* dzvermi“, Hnil — Podstatné meno a medzisl. *durk*, v. hore, sú, čo sa týče smyslu, totožňé s *durkac* 2).

Durštin, -a. Poliaci: Durstin. Poľ. obec Durštin, mad. Durstin, v sp.-starov. okr.

Duša. „Tot chudobni ňemal vecej pri svojej duši jak jednu kravičku“, Žir.

Duškom, alebo *duškem*, t. i., čo doraz, zaraz, hňed, v. této. „Duškom idzem“, Šarv. „Duškem ce rucim medži tote hadi“, Kap. „Jak princeza toto čula, duškom dala kraľoviča zavric“, Ban.

Dužo, mnoho. Rovnako rozšírené po celom území s príslovkou *veľo*, ale v Šariši prevladzuje táto posledná. „Mi zme ci daľi dužo zlata“, Harih. „Dostaňeš za to peňeźi dužo“, Hrab „Cigan nakladoł dužo dreva na voz“, Gerl. „Kraľ še dužo nahňevaŭ“, Bež.

Dva bez rodového rozdielu: „Dva hlopi, dva ženi a dva dzeci tu buľi“, Šarv. — Výnimkou v Hranovnici: „Za kravu *dve* zlati“. *Dvacec* = dvadsať. *Dvanajsc*: „On je šarkan a teraz je na dvanajsc mil zemi“, Cep. „Tak ich šitkich dvanajsc zbojnikoch polapali“, Lučiv. „Kamaraca, už ma *dvanac* roki vedno, i *dvanacmi* nas jest“, Gab. — „Mame *dvojo dzeci*“, Lem. „Maľi dvojo dzeci“ Šarv. „Daľi tim dvojo panom jesc“, Gab. Ale v Olcnave: „Oňi še radziľi *dvoje*, Janko i šestra“. „*Dvojmi* ľudze“, Šarv. „Buľi *dvomi* braca“, Minds. „Buľi *dvo-*

me braca", Žir. „Tote dvome najstarše povedzeľi", Jabl. Ale v Olenave: „Išľi toti *droji* prez ľes".

Dvirka. Na „dvirka" vyšívajú v Nemcovciach v Šar., Halaša (ČMS 1903, 71).

Dvojňak. „Mi še dvojňaki narodziľi", Straž.

Dvojňe, *-eca*. „Mala dvojňata", Šebn.

Dvojňisti, príd „Žeľena jedľička dvojnisti veršček ma", Hnilč. (Mišík. Pies. 37).

Dvorce, do *-rec*, vo *-rcoch*; rusky: Dvircŭ. U Hn. Dvorci, u Nied. Dvorec. — Obec Dvorce, m. Dvorec, v levoč. okr.

Dvorjanki, do *-nok*, u *-nkoch*. U Hn. Dvoranki, u Nied. Dvorianka a Dvorianky. — Obec Ďvorianky, Techna, v seč. okr.

Dvorňik, *-a*. „Kraľ še pital svojich dvorňikoch, že dze ten narod pošol", Hrab.

Dvur, g. *dvora*. Podoba s *dz*: „dzvor", ktorú uvodí Kovalčík v SMS z 1899, na str. 86, je chybná.

Dz'ačov, i *Džačov*, *-ova*: *dz(j)ačovski*, príd. Dľa Hn. Ďačov, dľa Nied. Ďacov, Dzačov i Džačov. — Obec Dzačov, Décsö, vo vtor. okr.

Dzapaloňce, *-ovec*; u *oňci*. U Hn. a Nied. Ďapalovec. Obec Dzapalovce, Gyapalóc, v stropk. okr.

Džbac, v. *dbac*.

Dze, *prísl.*, kde. Bežná touto formou po celom priestranstve. Veľmi často: *dzeška*, kdesi: „Dzeška na obručku še uľepil jeden dukat", Žir. „Ti dzeška po predk och hodziš", Bard. - Zneurčuje sa predponou *da-*: dadze; v týchto prípadoch zachováva pred *da-* aj pôvodnejšiu formu: dagdze, *dahdze*. — Príslovka *dze* i sama zneurčuje, menovite zámená: „*Dzejak'e* pismo", Hrab.

Dzecko, *-a*, dieťa. V mn. čísle sa užíva *dzeci*. Tamto nemá mn. čísla, toto nemá jednotného. Po celom priestranstve je to pravidlom. „Dzecatko", „dzitki" počuť len výnimočne vlivom cirkevného jazyka.

Dzedo, *-a* (+ *-u*), ded. „Jeho dzeda dzedo napisaů", Bež. „Ja mam jedneho stareho dzedu", Harih. — Porov. *džad*.

Dzedzina, *-i*. Je rozšírené hlavne na Spiši, ale popri ňom aj tam počuť *valal*. Je rozšírené aj u ub. Poliakov: „Slovenska dźedźina okrongła jak taľor, słovjansk'e dźjevconta vemaľovał maľor", Miš. Pies., 104. - Aj zo Ždzaru podáva príklad Mišík, tamže na str. 120.

Dzedzinki. Takto menujú spoločným menom osady *Imrichovce* a *Ištraňovce*, v. ich.

Dzeka, *-i*, vôľa. „Ked še do dzeki naveseľeľi", Šarv. „Mohol bi sebe po dzeki vibrac", Šarv. — Z pravidla po celom priestranstve, v. *voľa*.

Dzekac. Hnatiukom užívaného „dzekania" ľud nezná. Hnatiuk totiž „dzekanim" menuje vyslovovanie príslovky *kde* formou *dze*. — „*Dzekac*" je bežné v Kľuknave. O tých Slovákoch, ktorí sa pýtajú „*dze idzeš*", hovoria, že „dzekaju", lebo v Kľuknave sa pýtajú: „Daľeko idzeš?"

Dzekovac, ďakovať.

Dzeň, *dňa*. „Dal Boh dzeň", Plav. „Žiju do dneš dňa", Bež. „Kraľuju do dneška dňa", Šarv.

Dzetrich, *-a*; u Hn. a Nied. Detrik. Ruská obec Detrich, m. Detrik, v stropk. okr.

Dzevec, deväť. „Z tich dzevecoch ľudzi", Haušar.

Dzijak, *-aka*, žiak. Šarv.

Dzira, *-i*. „Do dziri mu idze," Harih. „V tej dzire bul", Straž. „Psi kolo tej *dzjiri* dluho chodziľi", Taš. „Prešol do koscela prez kľučovu *dzjeru*", Lem. „Hoc na chturi *dzurki* zapiskam", Gab. „V tom buku bula *dźura*", Marg. „Dostał še pred jednu veľku dźuru", Smiž. Poľ.: „Dve dźurki v noše, skončilo še", M. Slavkov (tu, 452). Rozličné podoby tohoto slova sa miešajú v jedných a tých istých obciach.

Dzivče, *-eca* (+ *-aca*). „Co še stalo iz mojim dziučecom", Seč. *Dzjevče*, dzjev-

čaca, gen. Cepl. „Toto dzjevče chceli ukrasc", Harh.

Dzivka, *-i*, dcéra. „Dzecko ňemalo co cicac, bo jendźibabina dzivka ňemala ho čim dojčic", Sob. „Kraľovska *dzjevka* pujdze na śmerc", Jabl. Na niektorých miestach, na pr. v Sp. Podhradí, dzjevka popri *dcéra* znamená už aj *slúžku*; túto z pravidla volávajú: *služňica*. V Batizovciach dľa Štefku: „Dzjevka", čo je na vidaj; „dzjevča", čo ma do 15 roki.

Dzjabol, v. *ďabol*.

Dzura, *-i*, v. *dzira*.

Dzurdzoš, *-a*; u Hn. takto, u Nied. aj Ďurdoš. — Ruská obec Dzurdzoš, Györgyős, v topľ. okr.

Dzvihnuc, zdvihnúť. „Idz a dzvihňi tamtu nohu, bo to tvuj ocec", Šarv. — Po celom priestranstve bežné

Dzvonek, *-nka*. 1) „Dzvonek dzvoňi", Šarv. — 2) Meno kvetiny. Šarv.

Dzvoňic, v. *dzvun*.

Dzvoňik, *-a*, zvonár. Let. — Popri podobe *dzvonar*.

Dzvun, *dzvona*, zvon. „Ľem vov turňi... ozval še dzvun", Straš. 20. „Začaľi dookola sami dzvoni *dzvoňic*", Šarv. „Začaľi dzvoni sami dzvoňic", Bež.

Dźad, *-a*. „Chto žobre, to dźad," Šarv. „Prišoł jeden dźad", Harh. „Mušime um'erac... či kraľ či dźad", Malov. „Co ci mam zrobic, dźadu?" Smiž. — Popri *dźad* aj *žobrak*, v. toto „Hnedka prišol do młina *dźadek*", Šarv. „Potarhane *dźadovske* lachi", Gab.

Dźadki, halušky z varenej švábky a múky", Let.

Dźama. „S prestrašeňom vidzel, že všicke breskiňe na dźamu še premeňiľi", t. j. pohnily. Čit. V., 76. — Porov. poľ. *dżuma*, ansteckende luft.

Dźavulic, brechať. „Pes dźavuľi", Let.

Džban, *-a*, nádoba z hliny na tekutinu. Cepl. „Džban s pivom", Ganovce, Kov. SMS 1901, 84.

Džbor, *-a*, nádoba z dreva na vodu. „Džbor je višše jak šafeľ", Ščav. „Džbor s dvoma uchami, co v ňim vodu nošu na plecoch", Kľuk. V pesničke z Markušoviec, Miš. Pies., 57, je tej nádoby v posmešnom smysle použité: „Kebi bula znala, dze moj mili ore, bula bi mu dala halušek vo džbore; halušek vo džbore, poľevki v rečici, žebi ľudze znaľi, že je žrak veľiki".

Dźmiľ, *-a*; mn. č. *dźmiľe*. „Jak muha, aľe vekše, ma po sebe pasi bjeľe i čarne i červene", Jabl. „Dźmiľ mu nanośil tich veľo peňezoch dolu kominom", Čit. IV., 165. „Dźmija som vidzel, *dźmij* vipatra jak hvjezda, tak'e ohňive, co še až sipaju iskri; hvara, že dźmij peňeźi noši", Kľuk.

Dź pa, *-i*. Potupný výraz na ženskú, obyčajne na slúžku, dľa Iremského, SMS 1904, 18.

Džridlo, *džiridlo*, *-a*. „Čežko stuka žurav na studňi, zarucalo še v jame džridlo", Čit. V., 86. „Chirešne džiridlo Suliguli", Čit. V., 212.

Dźubak, *-a*. „Vrana vźala ho do dźubaka a viňesla ho", Ľub. „Pred ňeho zľecela goľa... spuščila z dźubačika konarik", Čit. IV., 124. „Taki ptak, co mu z dźubačka krev kapka, ked špiva", Kov. SMS 1899, 85.

Dźubnuc. „Ostrohu husar koňa dźubňe", Šarv.

Dźuk, *-a*, zemský orech. Kľuk. „Dźuk v źemi rosce. Su dvojake dźuki, jedne su pšeňičnej skuri a druhe čarne", Jabl.

Dźura, v. dzira.

Dźveredlo, *-a*, zrkadlo. „Vźal dźveredlo a opatrel še v ňim", Šarv. „Kedz do ňich popatriu, tri stoľice uvidzeu jak u dźveredľe", Sobr. „Ked še vam budze za Maričku cnuc, ta ľem popaterce do teho *dźveradla*, ta uvidzice ju vše", Kap. — V podrečí lučiv. z pravidla *zrkadlo*.

Dźvir, *-a*, zver, m. „Ľiška je dźvir", Šarv. „Ja tu ňigda čľeveka ňevidzeu abo hlas od dajkoho dźvira ňečuu", Bež. — *Dźvir*, *-i*, zver, ž. „Tam ho da-

jaka dźvir źi", Rasl. — *Dźvire*, *-eca*, zviera. „Žadlo maju jedovite dźvirata: osa, pčola, had itd.", Šarv. — Na Spiši aj podobou *dźvjer*. Kľuk.

Ďabol, *-bla*. „Macejova žena horša jak sto ďabľi", Harih. „Ďabol viśi za ruku dolo' murom", Žir. „Tak śe s ďablom zoštrid", Ud. „Choč' bi śi sam *djabol* bul", Straž. „Djabľi śe prepadľi", Mark. „Prišli *dzjabli*", Luč. — Najrozšírenejšia forma je *ďabol*, z cirk. kníh.

Ďi, týmto slovcom sa pobúdzajú kone — panské. „Viskočeľi do śedloch,... kočiš šmignul medži koňe a — *ďi*!" Straš. 31. — Sedliaci privolávajú: *hijo*, *vijo*.

Ďorďošik, *-a*, u Hn. a u Nied. Ďurďošik. Obec Ďorďošik, Györgyi, vo fiz. okr.

Ďuk. „Ďuk bi ce źjid", Hum. Porov. v Zátur. Prísl, na str. 79.: „Nebude mu už ani ďuk".

Ďur, do *-u*; *ďurovski*, príd. — V Ľub. som počul „Svati Dzur", u Hn. i Nied.: Sv. Jur a Sv. Dzur. — Obec Ďur, Szentgyörgy, vo vtor. okr

Ďurkoŭ, *-ova*. Obec Ďurkov, Györke, vo fiz okr.

Egreš, *-a*. Obec Egreš, m. Egreš v seč. okr.

Eľefan, *-a*: „Našoŭ ŭon tam jednoho eľefana na ľežaci", Taš. Vedľa neho: „Na brehu bul jeden eľefant", Rasl.

Engedovac, maď enged. „Ja to ňeengedujem", Seč. — Popri domácom *dozvoľic* často ho počuť hlavne v podrečí z.-ungskom.

Erdička, *-i*; v *-čce*. Dľa Hn. Ordički, dľa Nied. Lesníček. - Obec Erdička, Erdőcske, v ntor. okr.

Erľička, *-i*, hrdlička. „Bula jedna erľička", z Viderníka Mišík (Pies. 66). „V čarnim leśe... dze erľička vajca ňeśe", zo Smižian Miš. (Pies. 76).

Ešče, spojka ešte. Zjavuje sa rozmanitými podobami. Bežné sú: *ešči*, *eščik* prevažne v samosvojej reči; *išče*, *šče* hlavne v podrečí z.-ungskom.

Ešpektor, Šebn., z *inspector*.

Eštancia, Seč., z *instantia*.

Evanďelik, *-a*, Šebn. — Z cirk. reči.

Fajčovac. „Sfajčovac abo zafajčovac nohu, t. j. zavic do renti", Šarv.

Fajka, *-i*. Okolo Lučivnej. Ináče sa vraví: *pipka*.

Fajt, *-u* „Krava dobreho fajtu", Šarv.

Falat, maď. falat. „Zbujňika na marne falati potarhal", Rasl. „Dam ci falat opreska", Žir. Ale sa povie aj „kus chleba", na pr. v Šarv. — *Falatek* = kúsok.

Faľečni, príd., nem. falsch.

Falkušoŭce, *-ovec*; vo *-oŭci*. Obec Falkušovce, Falkus, v mich. okr.

Fameľa, *-i*, Kap., Cepl. — Ale v N. Repašách: „Z jak'ej famiľii richtar?"

Farkac, *farčec*; fŕkať, frčať. „Ohňasta para išla koňovi zoz nozgroch, kuň strašňe farkal", Straš. 13. „Koňe... strašno farćeľi", Orel V.

Farkašovce, *-ovec*; *Farkašovjan*. Osada slúčená v jednu obec s Levkovcami, Farkasfalulök, v levoč. okr.

Farto! „Na kravu śe vola: „Farto na mesco", Šarv. „Cabanoŭčan zadkom fartuje", Hum.

Fartuch. „Ňemam šumni fartuch", Mark.

Fartušek, *-šku*. „Do fartušku kostki posberalo", Žir. *Fartuščéek*: „Išlo dzjevčatko hore lučkami, malo fartuščék śvetlo-belavi", zo Smiž. Miš. Pies. 82.

Faťol. „Ridka materia, co beru ženi pod šmati", Šarv.

Fekišoŭce, *-ovec*; v *-oŭcoch*. Obec Fekišovce, Fekésháza, v sobr. okr.

Feľeľovac, maď. — Časté popri domácom *odpovedzec*, *odporedz* dac, vidz této. „Vun tak kraľovi feľeľoval", Straž.

Feľimak, *-u*, maď. fenyőmag. „Feľimak abo i jadlovčina", Giralt.

Feľovac, nem. befehlen. „Vona mužovi feľovala, že ten jeľeňek je jej bracik, že ho muž ňeśmi zabic“, Lem. — Súvis osnovy nedovoľuje myslet na predchádzajúce maď. slovo felel, vidz tu na str. 329.

Ferlab, v. *urlab.*

Fertaľ, *-a*, štvrť. „Fertaľ na štvartu, ňe na štiri“, Šarv. „Fertaľ na dvanastu“, Bež. „Na pol fertaľa od teho domu“, Kľuk.

Fickoŭ, *-ova*, meracia nádoba na zrno, do ktorej sa vmestia 4 holby. Hum.

Figľarski, príd. od *figľar*. „Stretnoł ho jeden figľarski človek“, Malov.

Figľe. „Čisar vidzel, že to ňe figľe“, Hum.

Ficht, *-a*; *fichta*, *-i*; nem. fichte. „Jedla a ficht, to jedno drevo, aľe ficht ma biľše drevo v sebe“, Šarv. „Na jednu fichtu pribil deščku“, Hnilč. — V. *jedľa.*

Fiišpan, maď. főispán. Šarv. Počuť aj vicišpan, z viceispán.

Fijaš, *-a*. Ruská obec Fijaš, m. Fias, v topľ. okr.

Fijatal, *-a*, maď. fiatal. „Vicahnuŭ vun jednoho fijatala iz koreňom zo źemi“, Sobr.

Fiľce, pomn.; „to buti zoz postavu“, Šarv.

Fiľice, do *-ic*, vo *-icach*, *fiľicki*, *Fiľičjan*. — Obec Filice, Filefalu, v sp.-sob. okr. O ňej hovorí pesnička: „Te Filice plane, to plana dzedzina, ňemaju koscela ani svoj'ho mľina“, Kol. Zpiew. II., 120.

Fincice, do *-ic*, vo *-och*; *fincicki*. U Nied. aj Finčice. — Obec Fincice, Finta, v šir. okr.

Fiok, *-u*, maď. fiók. „Biva i v stoľe i v šafarňi“, Šarv. — V prvom prípade: stolovinka, v druhom priečinka.

Firtek, *-tka*, maď. fürt. „Jeden firtek hrozna“, Šarv. „S konarikoch viśa prekrasne firtki“, Čit. IV., 26.

Fišar, *-a*. Obec Fišar, Füzesér, v mich. okr.

Fizer, *-a*. Obec Fizer, Füzér.

Flancovac. „Minister gver rozflancovaŭ, obraciŭ a z gveru persceň vipad“, Sobr. „... persceň truciŭ do gvera a tak zatkaŭ, zaflancovaŭ“, Sobr.

Fľinta popri *puška.*

Fojtovac, maď. fojt. „U sebe zo strachu paru fojtovala“, Straž.

Foľkmar, *-a*. 1) Obec M. Foľkmar, Kisfolkmár. 2) V. Foľkmar, Nagyfolkmár. Obidve v geľn. okr.

Folt, *-u*, maď. folt, záplata, a v prenesenom smysle handra: „Šicke jeho folti i braŭtovske grati zabraľi“, Daniš. Odor. (Miš. SMS 1896, 164). V Markušovciach vedľa toho smyslu — dľa Zuz. Šimsaički — má aj smysel maď. *falat*, *kus*: „Tak ś ňu tancovaľi, kim ju na folti ňeroztrhaľi. Mac ju čekala do rána, potim ju išľi hľedac, ta našľi z ňej ľem kosci a folti z cela“ (tu, na str. 225). V uvedenej vete slovo *folt* mohlo by sa vykladať obrazne *handrou* = na handry ju roztrhali, našli handri z tela, — Zuz. Šimšai mä uistila, že sa povie v Markušovciach aj „folt slaňini“ = kus slaniny.

Foľvark, *-u*. 1) Nemecká obec Foľvark v kežm. okr., Forberg. — 2) Ruská obec Foľvark v starov. okr, Folyvárk.

Forbasi, *-as*. Poľ. obec Forbasy, m. Forbasz, v ľubov. okr.

Fortografia, *-i*. „Fortografiu zaś uvidzel tam, ta ju zoz sceni zejmal“, Ľub.

Fošter, *-tra*, nem. förster. „Obľečeni jak fošter“, Bež. „*Foštroŭski* šati“, Bež.

Fotľak, *-a*. „Fotľak śe povi dzecku, ked ono robi na zlosc: Idz ti fotľaku!“ Šarv. Dľa Iremského: Väčšie, nedobré chlapčisko. SMS 1904, 50.

Frajcimerka, *-i*. „Jedenac buľi frajcimerki“, Bež. „Mladu dvanac *frajcimirki* obľikaľi“, Seč. „Poslala *frajcomirku* ku ňemu“, Ľub.

Francľe, pomn. „Jedna gača mu bula kratša jak druha, aľe na totej mal dlukše francľe“, Šarv. — „Strapce“ neznajú.

Frankova, *-ej*. 1) Poľ. obec M. Franková, Kisfrankvágás, v starov. okr. 2)

Poľ. obec V. Franková, Nagyfrankvágás, v starov. okr.

Fras, *-a*. „Bi ce fras trimal!" Let. „So to za frasa robiš s kravami?" Pap.

Frejerka, *i*, na Spiši. „Ja za tebu vera hodzic ňebudzem, aľe vera prez frejerki ňebudzem" (Miš. Pies. 80). Obyčajne sa vraví: frajerka, frajirka.

Frička, *-i*; *fričanski*, príd. Ruská obec Frička, Fricska, v sekč okr.

Fričovce, do *-ovec*, vo *-ovcoch*; *fričovski*, príd. — Obec Fričovce, Frics, v šir. okr.

Fričovce, *-ovec*. U Nied. aj Fričkovce. — Obec Fričkovce, Fricske, v sekč. okr.

Fridman, *-a*. Poľ. obec Fridman, maď. Fridman, v starov. okr.

Frištik, *-a*. „Več'eru zašporovaů na frištik", Kor. „A ja mesto frištiku mušim śedzec v kuciku", Hnilč. (Miš. Pies. 35). Na celom priestranstve medzi Kor. a Hnilč. tá istá forma.

Fto, *ftori-fteri* ozýva sa popri *chto*, *chtori-chteri* po Spiši, hlavne v západnej čiastke.

Fugi, pomn., dľa Iremského „jarčeky na kachľoch povstalé pri spájaní kachľových tehál", Let. Uvodí aj formu *fug*.

Fuľanka, *-i*. (Nied. má aj Polanka.) Obec Fuľanka, Fulyán, v topľ okr.

Fuľerčik, *-a*, to: „privadiner vojenski", Šarv.

Furmaňec, *-nca*. 1) Stavaná cesta, Šebn. „Furmaňec, to čisarska abo stoľična draha", Šarv. — 2) Menší voz. „Na furmaňec śe kladu rebrinki, a tote opiraju śe na ľoče", Šarv.

Furmaňic. „Chto furmaňi, ňej sebe drahu ňehaňi", Šarv.

Gabnuc. „Ľem som ho tak pogabnul za vlasi", Let.

Gaboltov, *-a*. Obec Gaboltov, Gáboltó, v sekč. okr.

Gacek, netopier. „Gacki śpja prez źimu", Čit. IV., 69.

Gače, pomn. „Śedlaci v ľece nośa gače, do gačoch je nadzata šnurka", Šarv. — „Gače" s *č* je všeobecne rozšírená forma, až na poludňovo-západný kút Spiša: „Dva pari *gaci*", Cepl. — Už v Harih: „Jeho vonka ňehała v gačoch".

Gagac, *gagotac*. „Huśi gagaľi", Čit. III., 13. „Gagotaju huśi a kački", Čit. IV., 100.

Gajdoš, *-a*; na Gajdoš, na Gajdošu. Obec Gajdoš, m. Gajdos, v sobr. okr.

Gal, *-a*, krstné meno. „Č'o sceš, Gal?" Šac. „Na dzeň Gala, na chtori vinobraňe . . začinaju", Čit. IV., 26.

Galamuta, balamuta, Let.

Gľerik, *-ika*, golierik na košeli. (Halaša ČMS 1903, 71.)

Galgan, *-a*. „Čo mame s tim galganom urobic?" Lučiv. Bežné hlavne v poludňovo-západnom kúte Spiša. Ešte aj v Hrabušiciach: „Ked ňeidzeš, ta ci urobime koňec, ti galgaňe!" Hrab.

Galunek, *-nka*, stuha. „Vożil po valaloch galunki i na sukňe", Žir.

Ganovce, *-ovec*; v *-coch*, *Ganovčjan*. Obec Ganovce, Gánóc, v sp.-sob. okr.

Garaňa, dľa Nied. — Obec maď. Garany menovaná v ujheľskom okr.

Garas, *-a*, prípoviedkové meno, vyslovované aj *Garaś*, z maď. Garas. Hum. Výslovne podotýkam, že je *Garas* umele poslovenčené maď. prípoviedkové meno: *Garas* (čítaj: Garaš); nesmie sa ho tedy užiť k etymologisovaniu.

Garbar, *-a*, koželuh. Hanšar.

Gargala, *-i*, kupa na vodu, Kap., Bež.

Gavraňec, *-nca*; *gavraňski*. Ruská obec Gavranec, Gavranyec, v mak. okr.

Gazda, *-i*; *gazdovac*, hospodár, hospodáriť. „Na totu porciju jeden nośił taňistru a do tej peňeźi skladaľi; toho volaľi *hromadski gazda*", Strop. „V calim gazdovstve gazdovac", Šarv. — „Gazda" sa užíva m. „muž", v prenesenom smysle: „Ta tebe hľedam, śestro, a dze je tvoj gazda?" Bež.

Gazdiňa, *-i*. „Maričku zohabeľi v do-

me za gazdiňu", Šarv. „Dal ten persceň gazdiňi", Hrab. — Počuť aj *gazdzina*, *-i*: „U jednej gazdzini", „Pri gazdzine", Hran.

Gbol, *-a*, m. köböl, n. kübel. Po celom priestranstve rozšírené.

Gdova, *-i*, vdova.

Geča, *-i*. Obec Geča, Gecse, v koš. okr.

Gegnuc. „Taku mi buchtu dal, až u mňe geglo", Hum.

Gejovce, *-ovec*. Maď. obce v ungv. okr.: Kisgöc, Nagygöc.

Geľňica, *-i*; geľňicki, Geľňičan. Mesto Geľnica, Gölniczbánya. Spiš.

Gemba, *-i*, + *gembi*, pomn., ústa. „Na žeňskich peršoch to, co dzecko bere do gembi", Šarv. „Ja tebe do gembi ňejdzem", Ľub. „Ruki ňemala, ta odervac ňič ňemohla, ľem co s gembami dostala", Šarv. — Zo strednej slovenčiny vniklo: „Budu že še ľudze čudovac, na kim to budu bubnovac: ej na tej našej Haňčuči, co ona ma sladke *gambuši*", z Brutov. Mišík (Pies. 49). — Miesto strednoslen. ‚gamba' povedia: *varha*, v. toto.

Gengľivi, príd., slabý v tele. Šarv.

Geňur, *-a*, *gunar*, *-a*. Užíva sa obyčajne len jedno slovo, alebo prvé alebo druhé, tak na pr. v Harih. *geňur*, už v Jabl. len *gunar*.

Geralt, *-u*. Dľa Hn. Heralcik, dľa Nied. Geraltovce a Geralt. — Ruská obec Geralt, m. Gerált, v sekč. okr.

Gergelak, *-a*. Podľa Hn. a Nied. s mäkkým *ľ*. — Obec Gergelak, Gergelylaka, v šir. okr.

Gerlach, meno najvyššieho končiara v Tatrách. „Gierłachowski szczyt, ... zwany też *Gierłachem* i *Garłuchem*", Eljasz-Radzikowski v rozpr. „Pogląd na Tatry" (Przevod. Eljaszów, 272). — V podrečí lučivnianskom: *Grlach*, porov. *Grlachov*.

Gerlachov, *-a*. Dľa Hn. a Nied. s mäkkým „ľ". — Ruská obec Gerlachov v Šar., Gerlachó v sekč okr.

Gerok, n. gehrock, kabát akejkoľvek formy. Všeobecné.

Gibeľ, *-a*. — Poľská obec Gibeľ, Gibely v starov. okr.

Gigadze, *-och*, ribizlie. Vik.

Gigloŭce, do *-ovec*, ŭ *-oŭci*. Poľ. obec Giglovce, Giglóc, v stropk. okr.

„*Ginaľ* je do dišla zapraveni, na ňeho še vaha zaveši, to je jak kľučka", Kap.

Gingi, pomn; väzy, hlavne v detskej vrave, ale aj inakšie. „Veź nas na gingi, a skakaj!" Hum.

Giňoŭ, *-ova*. — Obec Giňov, Gönyű, v koš. okr.

Giraltovce, *-ovec*. — Obec Giraltovce, Girált, v topľ. okr.

Giroŭce, do *-ovec*, ŭ *-oŭci*. — Ruská obec Girovce, Giróc, v stropk. okr.

Glejt, *-u*. „Kapraľ ho provadzi do glejtu", Sobr.

Gľičkac še, synon. šlizkac = kĺzať sa, dľa Iremského, SMS 1904, 51.

Glupi, príd., všeobecné miesto očakávaného *hlupi*. Tvrdé *ł* sa zhusta zachováva: „Ti głupi pše!" Smiž.

Gmina, *-i*, obec. Slovo „gmina" je bežné po celom priestranstve, hlavne na Spiši, tak Cepl, Let. — „*Gminski* hajduch ohaňa ľes, žebi ňichto ňekradnul", Kľuk. — Spisovné *obec*, premenené v *obca*, *-i*, často počuť od osôb úradských.

Gňazdi, do *Gňazd*. U Hn. tiež Gňazdi, u Nied. aj Gňazda; dľa Mišíka (Slov. Pohľ. 1903, 419) len Gniazdy. — Domáci ľud poľský vyslovuje: V Krížovej vsi a v Slovenskej vsi: Gňazdi, z Gňozd, v Gňozdach, Gňoźdźon. V Niž. Ružbachách: Gňazdi, z Gňazd, v Gňazdach, Gňezdźon. — Obec Gňazdy, Gnézda, v ľubov. okr.

Gnut. „Lojovo švički ľeju zoz... loju do... rurek, do chtorich zpridz z pamutu predzeni abo utkani gnut vloža", Čit. V., 378.

Gojdoš, *-a*. Ruská obec Gojdoš, maď. Gojdos, v ungv. okr.

Gombička, *-i*. „Gombička na geroku; gombik śe ňepovi“, Šarv.

Gomboška, *-i*, mad. gombos-tű. „Gombošku pripichaju sebe žeňske chustki“, Šarv. — Všeobecné.

Gombošovce, *-ovec*, lok. *-ovcoch*. Obec Gombošovce, Gombosfalu, vo vtor okr.

Gracka, *-i*, nástroj na okopávanie. Na ohribanie grúloch užíva sa gracka. Brez. Posp. (ČMS 1899, 8) — Zovňajšou podobou sem patrí Iremským podaná *gracka*, z neho: *grackovať* Ian, vidz SMS 1904, 51.

Granastor, *-ova*; *Granastorjan*. — Poľ. obec Granastov, Granasztó, v ľubov. okr.

Graňč, *-a*. Osada, slúčená s Petrovcami v sp.-podhr. okr. v jednu obec. — Grancspetróc.

Grati, pomn., n. geräth. 1) Kuchyňský riad. „Dzivka už aňi grati ňeumivala“, Šarv. „Šitkü grati na zem zmetola“, Pap. — 2) Nábytok v izbe. Šarv, aj inde. — 3) Kusy ódevu ľudského, vrchného i spodného a v prenesenom smysle šaty vôbec. Jabl., Mark., Lučiv. „Bjelje grati“, t. j. bielizeň, Cepl. — Ztadeto treba vysvetliť nasledujúce miesto v „Pov. Prost.“ soš. 8, 73.: „Popeluši nechceli ništ dať (od šiat). Len také všelijaké staré *gróty (gráty, hroty)* a staré haraburdi“. — Vedľa slova *grati*, čo sa týče významu pod 3), bežné je *šmati* i *šati*, hlavne mimo Spiš.

Gravčec. „Chodzeľi za ňim kraňkajuci, to jest graučeľi“, Geč. To sa poťahuje na zvuk havranami vydávaný. „Brodzive ptaki gravčaco vifurkľi pred nami zo svojich vodnich hňizdoch“, Čit. V., 186.

Gribi. Rodzaj húb. Šarv.

Gribov, *-a*. Dľa Hn. Hribov. — Ruská obec Gribov, Gribó, v mak okr.

Grisa, *-i*. Partica na klobúku, č. střecha. „Kapeľuch s visoku grisu śe noši na Spišu“, Kľuk. „*Grisak* je klobuk s veľku grisu, śedlacki“, Mark.

Grlachov, *-ova*; *Grlachovjan*. Takto menujú svoju dedinu domáci obyvatelia a té súsedné dediny, v ktorých sa vraví lučiv. podrečím. Vo Ščavniku už: *Gerlahov*. Nezakladá sa na skutočnom stave veci to, čo dr Radzikowski napísal v „Č. Lide“, X., 307, že „osadu svou nazývají *Gierłachov*“. — Čo sa týče zvuku *l*, ten vyslovujú zväčša *stredne*. Ale od Gerlachovana dá sa počuť v tomto mene tvrdé *ł* (jako u Radzikowského) práve tak, ako mäkké *ľ* (u Niederleho!). Čo sa týče vyslovovania *ł*, *l*, *ľ*, v tejto dedine niet dôslednosti. — Hoc sa vyslovuje *Grlachov*, píšem to meno po východnoslovensky: Gerlachov. Odôvodnil som to na svojom mieste. — Obec Gerlachov v Sp., Gerlachfalu leží v sp.-sob. okr.

Gromoš, *-a*. — Obec Gromoš, maď. Gromos, vo vtor. okr

Gruchľic. „Šviňa gruchľi“, Hum.

Gruľe, pomn.; zemiaky. „Gruľe v calim Śpišu; v Šarišu: bandurki“, Podhr. „Na Śpišu maju gruľe; mi ľem bandurki“, Šarv. Takéto a podobné rozhraničovanie netreba brať do slova. Aj v Širokom, tedy už v Šarišskej, povedia: gruľe; nie bandurki. Ba aj v Sobinove dľa Kuźmu: *gruľe*, g. *gruľ*. (V Mark. gen gruľoch.) — „Gruľe okopavac, oborivac, odbraňovac“, Ščav. — Gruľe śe oškrobaju a uvara śe oškrobane; jak uvru, ta jich scadzi od vodi gazdiňa, veźňe mutev, dobre jich podavi, do teho šturi brendzi, rozmješa a tak jedza, to *davene gruľe*. Gruľe śe varja i zo šupu; chto je, ten jich sebe łupe a łupane jje“. Kľuk. — Vidz *bandurki*.

Gruzoüce, *-ovec*, u *-oüci*; u Hn. Grozovce. — Obec Gruzovce, Grozóc, v hum. okr.

Gu, predložka *ku*; je popri tejto temer všade bežná, nado všetko v podrečí z.-ungskom: „Gu ňomu“, Dobr, Vrau. „Gu vodze“, Straž. „Gu obedoj“, Ban. „Gu tej koľibe“, Bež. „Gu panoj kľebanu“, Dluh. /C.

Gubaňa, *-i*, guba, Hum.

Guľa, *-i*, maď. gulya „Vjacej sviňoch

je guľa; sviňar je, chto sviňe paśe", Ščav. V maď. je gulya: črieda rožného statku.

Guľvas, *-a*. Obec Guľvas, Gulyvész, v ntor. okr.

Gunar, *-a*, v. geňur.

Gura. Čarna gura. — Poľ. obec Čarnogura, Csarnagura. v starov. okr.

Guzel, uzel. „Šnurka śe može zavjazac na kľučku i na guzel; chto na dva guzli zavjaže, temu ćežko rozvjazac", Šarv.

Gver, *-a*, s obľubou ho užívajú bývalí vojaci. Ináče je bežné *flinta* a *puška*. Že sa gver užíva významom týchto posledných, o tom nech svedčia: „Z teho gvera nevistreľim, kim on domu nepridze", Lučiv. „Živan pita od ňoho ten gver, že ho opatri", Ostr.

Haboršic śe, vadiť sa. „Pohaboršiľi śe", Vran.

Habura, do *-i*, u *-i*. Ruská obec Habura, maď. Habura v hum. okr.

Habzina, *-i*, habzový kvet. Šarv.

Hače, *-eca*, žriebä. Šarv., Ščav., Jabl., Barc.

Hačur, *hačurek*, žrebec.

Hadbab, *-u*. Šarv., Ľub. — „*Hadbavne* śeno žereš", Smiž. „Mal na sebe šumne *hadvabne* (+ hadbavne) šati", Sipl. „Mal hadvabnu chustočku pri sebe", Strаž. „Chustki hodbabnje", Bat. Forma s *o* je zo strednoslenského, nie z poľ. Zo súsednej poľštiny podáva Mišík: „Jo ći ňepozicim, bo ňimom tak'ego, jo hudobna dźevka, ňimom *hatbavnego*" (Slov. ves, Pies 107). Je tam reč o „lajbľiku". A z obďalečia: „Odprovodź m'e mila, na prešovskum gure, darujem ći p'erśćin i jetbobnum snure" (zo Sp. Magury, Pies. 132).

Hadušovce, do *-ovec*, v *-ovci*; *Hadušovjan*, *hadušovski*. — Obec Hadušovce, Hadusfalu, v novov. okr.

Hadzina, *-i*. 1) Hydina: „Juľka ešči ňemala dvanac rokoch, ked už šicku hadzinu daľi pod jej opaternosc", Čit. III., 13. „Kurčata a pulčata piščeľi a hadzina každeho rodu śe... po dvore..." Čit. III., 13. — 2) Úhrnné pomenovanie všelijakého drobného stvorenia: „Ňedobra hadzina je aj laśička... a žoltobarnasti tchur", Čit. IV., 71. „Všelijaka hadzina śe z ňej sipala", Bard. Porov. heslo „gadzina" v „Słowniku gvar poľ." Jána *Karłowicza*. — Podotýkam, že *had* znamená naveky *hada* aj vo vých. slovenčine.

Hagi, *-ov*; *Hagovjan*. — Poľská obec Hagy, maď. Hági, v starov. okr.

Haj popri *hej*, áno. „Haj" počína už od Raslavíc a ide odtiaľ ku polnoci a na východ. „Haj" sa vraví na polnoc až po Gaboltov, vidz tunajšiu osnovu (159. §.), aj poza hranicu východnoslovenskú. — Na východ: V Kurime sa vraví *haj* m. *hej*. Podobne v Zemplínskej: v Dobrej; vo V. Domaši. — Ale z pravidla sa pritakuje formou: *Hej*, v. toto.

Hajduk, je hájnik, *hajduňa* je hájnikov domec, v Gerlachove, dľa dra Radzikowského, v. „Č Lid" X., 307. — Porov. *gmina*.

Hajtoš gminski je, „co obaňa łuki a zarna v poľu procivko škodňikoch", Kľuk.

Hajtuvka, *-i*; v *-ki*, *hajtuvski*. Ruská obec Hajtuvka, maď. Hajtuvka, vo vtor. okr.

Halboki, príd., v. *hľiboki*.

Haľigovce, *-ovec*. Po poľ.: Haľigovcon v Krížovej vsi; Haľigovjon, N. Ružbachy. — Poľ. obec Haligovce, Helivágás, v starov. okr.

Halovac śe. „Co śe hasnuje, to śe haluje", vraj v Šariši, Zátur. Přísl., 178. „Halejec" = vraj roztrhať.

Haluški, pomn., sú známé aj východným Slovákom. „Haluški s tvarohem, s kapustu, oľate s maslem; haluški jedza i s kapusnu juhu", Šarv. V Kľuk. gen.: hałušek. V Smiž. v podobenstve: „Porubem ho na haluški". — Poliaci v Kríž. vsi znajú aj — pečené halušky: „Pečene hałuški z ňeba nam pośiľa",

Haľva, *-i*, nem. halbe. „Keď ju už zastavi (= hustku!) za haľvičku vina, ta ona napoji svojeho frajera“, zo Smižian Miš. (Pies. 92). „Kačmar mu dal jednu haľvu paľenki“, Vran

Hamac, nem. hemmen. „Oňi jemu ščesce zahamaľi“, Jabl. „Puščil som koľeso s huri ňehamane“, Smižany (Miš. Pies. 78). — Pri hamovaní voza dolu brehom užívajú v Brezovici *hamač*, a kladú ho pod koleso, aby sa ráf nekazil“, Posp. v ČMS 1899, 8.

Hamadej, *-a*. Prípoviedkové meno osoby, známé aj s iných strán Slovenska, v. tu, na str. 419.

*Hamb*o*rk*, *-rka*; v Ľub.: Hamborek, *-rka*. U Hn. Hamborg, u Nied. Hamburek. — Obec Hamborek, maď. Hamborg vo vtor. okr.

Hamišni, príd, *hamišstvo*, *-a* „Či je ňe hamišni, či je opravdzivi“, Šir. „Zaraz spatrela zrobic hamistvo“, Šarv.

Hamre, do *-roch*, na *-och*. — Obec Košické Hamre, Kassahámor, v koš. okr.

Hamžic še. „Ten človek ňema pokoja, ľem še hamži jak bramce“, Šarv. „Robotni ľud ľem tak še hamžil po poľu jak brabunce“, Čit. IV., 90.

Haňigovce, do *-ovec*, v *-ovcoch*; *haňigovski*. — Ruská obec Hanigovce, Hőnig, vo vtor. okr.

Haňiska, do *-iski*, v *-iski*; *haniski*, príd. — Obec Haniska v Šar., Enyicke v šir. okr.

Haňiska, do *-iski*, v *-isce*. — Obec Haniska v Ab., Enyicke v koš. okr.

Hankoüce, do *-ovec*, u *-oüci*. — Obec Hankovce v Zempl., Hankóc v Hum. okr.

Hankovce, do *ovec*, v *-ovcoch*. — Obec Hankovce v Šar., Hankóc v topľ. okr.

Hanuša, *-i*, *Haňčuš*, *-i*. Veľmi bežné krstné meno pre ženské po celom území. „I tak Hanuša na Janka“, Bež. „V širim poľu hruška, verškom je źeľena, co tak plačeš, Haňčuš moja premiľena?“ Smižany (Miš. Pies. 83).

Hanušovce, do *-ovec*. — Obec Hanušovce v Šar., Hanusfalu v topľ. okr.

Hanušovce, *-ovec*. (Poľ.: Hanusovce, -ovjec; Hanusovjon.) — Poľ. obec Hanušovce v Sp., Hanusfalu v starov. okr.

Harakovce, do *-ovec*, v *-ovci*. Obec Harakovce, Harakóc, v sp.-podhr. okr.

Harasovi, príd. „Čijo to dzivčatko v ľešiku, v tim harasovim lajbľiku?“ Brutov. (Mišík. Pies. 49.)

Harcu. „Harcu, koňički, harcu, ňešeme vjenek z jarcu“, Mark. (Mišík. Pies. 56).

Harča, *-i*. Meno tejto ryby, maď. harcsa, takto uvodí po vslensky Čit. V., 178. — Meno maď. mena „csuka“ uvodí po vslensky — *ščuka*, v. toto, z čoho sa smie zatvárať, že sú tu slovenské mená nie z maď. prejaté, ale že sa opierajú o skutočný stav rečový.

Harčar, *-a*, hrnčiar. Aj *harenčar*, v. toto.

Harčok, *-čka*; miesto *harnčok* = hrnčok. Tiež *harčiček* = hrnčíček. „Ten harčiček s mľikom“, Šir.

Hardi, príd. „Hače zbačilo popri sebe hardu paripu v zlatim sersame kračac“, Čit. V., 29. *Herdi*, príd., znamená dľa Iremského: pekný, krásny. „Herde jablučko“, Let.

Hardišče, do *Hardišč*, u *Hardišči*. — Obec Hardišče, Hardicsa, v seč. okr.

Harelko, *-a*, hrdielko. „Slavik špiv z harelka viľiva“, Čit. IV., 80. — V. *harlo*.

Harenc, *-a*, hrnec. „Žebi dała sebe ž'eľezni harenc zrobic“, Štv.

Harenčar, *-a*; hrnčiar. Let.

Harešt, *-u*. „Odsudziľi ho do śmerci do hareštu“, Hrab. „Za marnosc na pejc roki do hareštu ostal odsudzeni“, Orel V., Aj *herešt*, v. toto. Porov. *bereciňec*.

Harhaj, *-a*. U Nied. aj „Harkeľ“. — Obec Harhaj, m. Herhej, v topľ. okr.

Harhov, *-a*. — Obec Harhov, Görgő, v levoč. okr.

Harihovce, *-ovec*; *-ovci*, *harihovski*; Harihovjan. U Hn. a Nied. Harikovce. — Obec Harihovce, Pálmafalva, v novov. okr.

Haring, *-a*. „Ułapiła tote charingi", Plav.

Harkał, mad. harkály. „Harkał (žolna) ma na dube co jesc", Čit. IV., 81. „Harkałe na veľkosc su všeľijake, farbu maju rozličnu, harkał je čarni, a lem na hlave červeni, je tak veľki jak naša kavka, strakati a żeleni je vekši od običajneho drozda", Čit. IV., 76.

Harkuš, *-a*. „S... harkušom papiru", Čit. V., 228.

Harľisko, *-a*. Vchod do pivnice. Šarv.

Harlo, *-a*, hrdlo. „Kričel, čo ľem harla mal", Kovalčík (SMS 1899, 89). V Čit. V., 271: *hardlo*; tejto formy som nepočul.

Harnaď, *-a*, náčelník zbojníkov. „Buľi dvacečtiri zbujňici a dvacatipjati harnaď", Šarv. „Tam bivaľi dvanac zbu'-ňici a trinasti *harňaď*", Olc. „Harnaď, trinacti, uceknul", Marg. „Vešla pod *harnadzovu* poscelku", Gan. — Toto slovo, maď. „hadnagy", je rozšírené po celom území. Majú ho aj súsední Poliaci: „Zbujňici vźjiľi tego harnadźa na złoti łancusek", Kríž. ves (tu, 457). V ganovskom slove *dz* vivinulo sa na svojskej pôde z *ď*; inak by znelo: hadnadź abo hadnadž.

Harnok, *-(n)ka*, hrnček. „Kupiľi barz veľo *harkoch*", Ľub. „Meso i s *harkom* zakopaľi do hnoju", Hum.

Harnutovce, *-ovce*; v *-ovci*, *harnutovski*, *Harnutovjan*. U Nied. Arnutovce. — Obec Harnutovce, Arnótfalu v novov. okr.

Harovac: „Robic jak kuň", Sob.

Harsc, *i*, hrsť. „Milu dzjevku ulapil do harsci", Hnilč.

Haršag, *-a*. — Obec Haršag, Harság, v ntor. okr.

Hasen, úžitok. *Hasnovac*, *hasnoviti*. — Rozšírené.

Hašpeľ, *-pľa*, kolovrátok na pradenie. „Muśim vam povedzec, že to bula kudzel s koleskom, hašpel" Hnil.

Hataloŭ, *-ova*. — Obec Hatalov, Gatály, v mich. okr.

Hatar, maď. határ, medza poľná. Nikdy som nepočul, žeby *hatar* znamenalo „hranicu" alebo „majetok", ako to istí dr Radzikowski v „Č. Lide" (X., 307), odvolávajúc sa na vravu v Gerlachove. Vidz *chotar*.

Hav, *haŭ*, sem. Túto príslovku počuť po hranici východnoslovenskej reči. Počul som ju od hranice ruskej: „Pojce haŭ, soś vam povim", Dłuhe /C. — Mám ju v osnove zo Slov. vsi: „Nestriľoj, aľe podź hav, jo ći dom sama jedno młode", tu na str. 453. — Na samom území je bežné: *hev*, *heŭ*, v. této.

Havaj, *-a*. Ruská obec Havaj, maď. Havaj, v stropk. okr.

Havan, *-a*, *havanek*, *-nka*; vahan, vahanček. Vik.

Havjar, *-a*, v. *baňa*.

Havka, *-i*. Poľ.: Hovka, -i, Hovcon (v Kríž. vsi); Havka, -i, Havjon (v Niž. Ružbachách). — Poľ. obec Havka, m. Hafka, v starov. okr.

Hažgut, *-a*; dľa Nied. aj Harškut. — Obec Niž. a Vyš. Hažgut, Alsó- és Felsőásgút, v topľ. okr.

Hažin, *-a*. 1) Obec Hažin v Ung., Gézsény v sobr. okr. — 2) Hažin v Zempl., Hazsina, v hum. okr.

Hažľin, *-a*. (V samej obci: Hajźľin, *-a*; u Hn. Hajžľin.) — Obec Hažlin, m. Hazslin, v topľ. okr.

Hcec, v. *chcec*.

Hedfark, *-a*. — Ruská obec Heďfark, Hegyfark v ungv. okr.

Hej, týmto slovcom sa pritakuje temer po celom území samosvojej reči; od Raslavíc na polnoc a na východ sa vraví miesto neho *haj*, v. toto. Vidz aj pod *aj*. — Popri *haj* ujíma sa na východe aj *hej*: „Hej, hej, šak ja znam!" Seč.

Hejs! Tak sa volá na voly, aby šly na ľavo, v. *vul*.

Hevar je, „s čim śe čežke veci dzvihaju", Šarv. — Aj *hevar*.

Heľcmanovce, *-ovce*; v *-ovci*, *Heľcmanovjan*. — Ruská obec Heľcmanovce, Nagykunchfalu, v geln. okr.

Hencovce, *-ovec*, ŭ *-ovci*. – Obec Hencovce, Hencóc, vo vran. okr.

Hendrihovce, *-ovec*; v *-ovcoch*. (U Nied. aj Henrihovce.) — Obec Hendrichovce, Hedri, v šir. okr.

Henten, tamten (porov. *hev*, *heŭ* 2). „Idz na henten śvet nazad", Marg. „Śe ozvaľi hente dvojmi braca", Lub.

Herbet, *-beta*, *hirbet*, *-beta*, *hribet*, *-bta*, chrbet. „Zadňa častka človeka je herbet; uderil mi do herbeta", Šarv. „Dala som jej daskeľa pejscu po herbece", Hnil. „Vźal na herbet", Hnilč. „Veźňeš to na hirbet", Šarv. „Vźal platno na hribet", Šac. „Vźal na hribet", Sipl.

Herčok, v. *hirček*.

Herdi, príd., v. *hardi*.

Herešt, *-u*. Hlavne na Spiši popri *harešt*, v. toto. „Mala jedna žena hlopa v herešce", Mar. „Zavrec do hereštu", Hnil. „Šitkich uŭapiľi a do hereštu vźaľi", Rep. Aj u spiš. Poliakov: „Do herestu zaprže kozdego", N. Ružb., v. tu, str. 458. V. *orešt*.

Herchňicht, *-a*, tak vyslovujú v Slov. Raslaviciach. Dľa Hn. Hertnecht; dľa Nied. Heretník a Eretník. — Obec Herchnicht, Hertnek, v sekč. okr.

Herľani, *-ľan*. Obec Herľany, Ránkfüred, vo fiz. okr.

Hermanovce, *-ovec*. 1) Hermanovce v šir. okr., Sztánkahermány. 2) Hermanovce v topľ. okr., Tapolyhermány.

Hermec. „Povetri a je, ked je diždź i vitor, i hermi pri tim", Šarv.

Hernadľe, pomn. „Hernadľe, co sami štrikuju", Sipl.

Hervartov, *-a*. (Počuť aj Hervaltovce.) — Obec Hervartov, Hervartó, v sekč okr..

Het, preč. Rozšírené po celom území. „Pošol het", Šarv. „Odešľi het ztamadz", Jabl. „Ked sceš žic, ta idz het", Hrab. „S tim sa zabrał a išjeł het", Lučiv. „Povedzeľ kraľovi, že muśi het gu maceri", Geč. Pošla *het* gu panoj čisaroj", Žir. „Posceľ od oblaka het daľej odcahnuŭ", Sobr. „Vidzeł, jak potim *hetka* pošol", Straž. „Ztamadz pošoŭ het", Bež. — Iremský počul *hed*, Let.

Hev, *heŭ*, príslovka. 1) Sem. „Ženo moja, poc ľem hev", Harih. „Daj hev małi paľec", Štv. „Ženo, hev dukati a taľare", Kľuk. „Podz hev a pobeśedujeme", Minds. „Pošľi jich *heŭka* gu mňe", Sipl. — Vo V. Šariši vo výraze: „*Hev* i tu" = sem i tam, kedy-neskedy. — „Ňemohla uceknuc aňi hev aňi tam", Sobr. „Daj heŭ tot ľist", Hum. „Verušo, podz ľem heŭ, oľem scahňi moju kamašňu", Bež. — 2) Býva prvou čiastkou ukazovacieho zámena na mieste stredoslovenského *tam*-. „Heŭtot (= tamten) mu hutori", Straž. „I teraz mužika ho tak provadzi jak i heŭti (= tamté) dňi", Bež. — Aj v smysle *tam* počuť ešte príslovku *heŭ*: „Priskočiľi gu ňomu išče štiri ňe take, jak *heŭ* buľi, šče pejc abo šejs' raz krašši", Bež. — Vidz: *hav*, *haŭ*.

Hevar. „Kuň śe oderval od koča a na herbet spad do kanala. Zoz hevarom ho vicahľi von", Orel. — Aj *hejvar*.

Heverovac, maď. hever, „heverovac, t. j. bic bez roboti", Šarv.

Hi t. i. čo *jak*. „Taki hi zbujňik", Hum. „Taka bida hi zazrak", Hum. Tiež v okolí Humenného.

Hibaj, v. *chibaj*.

Hičeľ, to kosc ňiže koľena", Košk. „Hičaľe ľeža tam potraceno", Čit., V., 268.

Hiľboki, príd., *hľiboki*.

Hiľic śe, v. chiľic śe.

Hiľoŭ, *-ova*. — Obec Hiľov, Hilyó, v koš. okr.

Hincľik, v. dupko.

Hindac śe na hindački, Šarv. — Kolísať sa na kolísačke.

Hintov, *-a*. „Paňski vuz, prikriti zoz skuru lagirovanu, to hintov", Šarv.

Hir, *hirac*, *hiric*, *hirovac*, v. *chir*, *chirac*, *chiric*, *chirovac*.

Hirbet, v. *herbet*.

Hirček, *-čka*. „Sovi... prenasleduju a hubja hirčkoch", Čit., IV., 18. „Hirček hotuje śe na źimu s veľku opaternoscu", Čit. IV., 69. — Aj *herčok*: „Her-

čok, hoc aj ňema povedomosci o nastupeňu źimi, buduje sebe sklad pod źemu, ten prez ľeto napuľňi zo zarnom a v hojnosci žije až do konca źimi", Čit. V., 268.

Hirešni, príd., maď. hires. Šarv.

Hitri, príd., v. *chitri*.

Hitvani, príd., maď. hitvány. Šarv., aj inde.

Hiža, *-i*, v. chiža.

Hlad, *-u*. „Dobre z hladu ňezahinu", Smiž. „Bratove od *chladu* už zomdľevaľi", Jabl. „Žebi mu ňetrebalo do obedu hładovac", Malov. „Človek, htoreho vołaľi hładujuci Macej", Harih.

Hlap, *hlop*, v. *chlap*, *chlop*.

Hlaskaňe. „S hlaskaňom, pitaňom ho ucišila", Kal. 1887, 57.

Hlava, *-i*. „Vźal hłavu mertvu z kripti", Lem. „Človek prez *chlavi*". Šarv. „To mu doraz počalo hlavu prebijac", Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 169).

Hľeb, *hľib*, v. *chľeb*, *chľib*.

Hľev, *hľiv*, v. *chľev*, *chľiv*.

Hľiboki, príd. „Vikop pred dzverami komornima pod prahem hliboku doľinu", Šarv. „Zašol do takej hľibokej jami, co ňemoh aňi rušic", Žir. „Poza humni *halboke* koľeje", Odor. (Mišík, Pies. 44). „Stavaj, mila, z hrobu halbokeho", Vider. (Miš. Pies. 65). „V ňim jest jedna halboka viľča jama", Kov. SMS 1899, 88. „*Hiľboko* orac", Kľuk.

Hľiboki, *-oho*. Ruská obec Hliboké, Hluboka, v ungv. okr.

Hľine, *-oho*. Sem patrí porekadlo: „Oňedluho pojdze do Hľineho" (zo Šar. v ČMS 1903, 85), t. j. onedlho zomre, — do hlinného miesta. — Obec Hlinné, Agyagos, vo vran. okr.

Hlop, v. *chlop*.

Hlub z kapusty. Ščav.

Hluška, *-i*. „Hluška, to horosc, vo htorej hori bluzi", Šarv. — Týfus.

Hmiňani, *-an*; v *-och*; *Hmiňančan*. — Obec Chmiňany, Mochnya, v šir. okr.

Hmuravi, príd., v. *chmuravi*.

Hňecuch, *-a*. „Zaś daco źimneho čula na sebe na perśoch a potim mocne znuka boľeňe dostala. Vov cme pravda ňevidzela teho *hňecuha*", Straš. 19. „Calu noc fantasiroval, kričel, že hňecuh mu na perśoch śedzi", Straš. 13.

Hňed zobudzela orgaňistu, Šarv. „Hňed vtedi", Plavn. „Kraľovi hňedka na rozum prišlo", Gab. — „Vipatra *hňedka* jak ľipa" (v. pod *oľcha*) úplne zodpovedá strednoslovenskému „vizerá *skoro* ako lipa".

Hňesc, tlačiť i miesiť, v. pod *pagač*.

Hňevňik, *-a*. „Ti miśľiš, že richtar je vaš hňevňik", Kal. 1887, 51.

Hňilčik, *-a*. — Obec Hnilčik, Kishnilec, v novov. okr.

Hňilec, *-lca*. Riekou Hnilcom oddelené od seba osady: 1) Spišský Hnilec, 2) Gemerský Hnilec. Porov. pripom. 3. na str. 62. — Obyčajne menúvajú ich jednotným menom: Nagyhnyilec.

Hňilec, *-lca*, meno rieky. V Marg. i v okolí.

Hnojni, *-oho*. Obec Hnojné, Hanajna, v sobr. okr.

Hnuj, *hnoja*, hnoj. Hanšar.

Hobgart, *-u*. Nem. ob. Hobgart, m. Hobgárt, v ľubov. okr. Poľ. Obgart, v. ho.

Hoc, spojka. V. *choc*.

Hodan, v. *hoden*.

Hodbabni, príd., v. *hadbab*.

Hoden i *hodzen*, „byť v stave", môcť. Obidve podoby sú rozšírené. „Dzeže ti sebe hoden hlavu odecac a vodi śe napic?" Šarv. „Kazal mi privezc totu skalu z jarku, a ja ju privezc ňehoden", Bert. „Najjasňejši princu, ja ho ňehoden utarhnuc", Bard. „Mam vichodki a tak mi ňehoden z vlasneho zarna zadarmo mľec", Giralt. „Budu ja *hodan* teľo tancovac", Pap. — „Ja už ňehodzen tu bic", Rasl. „Muj kuň tam ňehodzen stac", Šir. „Ja ňehodzen, bo ja veľki litir...", Sipl. „Pan major hodzen za vojakoch odobrac", Seč. „Otvor sebe sam, šak ti, hvari, hodzen i sam", Sobr. „Ňehodzen

sebe... takoho foštra dobrac, obi mu totu huru obohnaŭ", Bež. „Jak vun iz toho hodzen vužić", Kor. — V osnove z Harih. (tu na str. 227) najdeš „Budzem ucekac tak *hodňe*, že až vam pekło rozbijem". Táto príslovka *hodňe* je nie v spojitosti s *hoden*, ona je zo spis. reči (hodný, hodne).

Hodi, pomn., vianoce. Šarv., Kľuk. Porov. *kračun*.

Hodkoŭce, do *-ovec*, v *-oŭcoch*. U Hn. Hatkovce. — Obec Hodkovce, Hatkóc, v koš. okr.

Hodovac, opatrovať. „Hoduje vun toti dva chlapci i toti dva koňi i toti dva pśiki i vihodoval jich do dvanac roki", Straž. „(K rodičom): Jeden pujdze do śveta śvet probovac a druhi zostaňe pri vas vas hodovac", Straž. „Že vun budze hodovac i occa i matku", Ostr. „Cudzeho hodovaŭ u sebe za svoho", Luč. „Joho *hodovaňec* ho chceŭ sam zaveśic", Luč.

Hodzic, v. *chodzic*.

Hodzina, *-i*. 1) Hodina. Hovoria: Ferťaľ na *štvartu* (nikdy nie na *štiri!*), prišol som o pul trecej (nikdy nie o pul troch!) atp. 2) Stenové alebo vežové hodiny.

Hodzinka, *-i*. Hodinky do vrecka.

Hoha, hoha ho! Tak sa privoláva na kone, aby zastaly. „Hoha, koňu, hoha, bo tu ktośka śpiva", Kollár. Zpiew. II., 38.

Hojta, tak sa volá na kone, vidz *kuň*.

Hok, istý pluh. „Pluh je dreveni, a hok želeźni", Mark. „Riľakom śe šturca a s hokom śe ore", Mark. „Rijakom śe šturca, po druhi raz śe ore s hokom", Kľuk. „S hokom śe vioruju gruľe", Jabl. „U nas śe ore z oradlami i s hokami; z oradłom śe šturca, hokom śe gruľe śadza", Smiž. „Rijak, s tim śe šturca, (po perši raz źem śe prevraca), po druhi raz s hokom śe ore", Jabl. V Jabl. aj: *Huk*, g. *hoka*. — Porov. *pluh*.

Hoľčikoŭce, *-ovec*, ŭ *-oŭci*. — Poľ. obec Hoľčikovce, Holcsikóc, v strop. okr.

Hoľe, nože, v. *oľe*, *oľem*.

Holoház, *-hazu*, v *-haže*. — Obec Holoház, Hollóháza, vo fiz. okr.

Hololumnica, *-i*. Po poľ. (v M. Slavkove): Hololumnica, -e; hololumnicki, Hololumnicon. — Nem. obec Hololumnica, Hollólomnic, v kežm. okr.

Hombac śe, kolísať sa „Samo śe dzecko v koľiski hombalo", Šarv. — Dľa Iremského (SMS 1904, 49) v detskej mluve. Podľa mojich známostí „hombac śe" je bežně slovo v riadnej mluve. Svedčia o tom aj této svedoctvá: „Jak kedbi na ňim (= na dozrenom ovse) same... kanaľiki śe hombaľi", Čit. IV., 41. „Cemno śe hombe konar na jahodňiku", Čit. V., 82.

Homont, v. *chomont*.

Hondermarek, *-rku*. (V M. Slavkove!) Dľa Hn. Hodermark. — Ruská obec Hondermarek, Hodermark, v kežm. okr.

Hoňic, zahaňať statok na paši. „Hoňil jeden (majerňik), ta kravi dobre davaľi mľeka, hoňiľi šetke, ta dobre davaľi", Pap.

Hoňic śe. „Suka a ovca śe hoňi", Šarv. V Kľuk.: „Ovca śe hoňi, aľe suka śe bridzi".

Hora, *-i*, v. *hura*.

Horb. „Chto ma v torbe, źji i na horbe", zo Šar. podáva Zátur. Přísl. 170. — Horb = hrb.

Hore, prísl. Nasl. a podobné pleonasmy sú aj vo vslenskom nárečí: „Spomňi i na nas hore v ňebe", Kľuk. „Rano jak stanuli hore", Lučiv. „Iz truni hore stanula", Seč. — Slúčeniny: „*Horebruch* sebe ležela", Sob. „Kuň pod ňim staňe na dva nohi a śe truci *horeznač*", Sobr.

Horečňe plakac, horko! „Plakal horečňe", Šarv. „Horečňe plakaľi", Lub. „Našol tam jedno dzivčatko horečňe plakac", „Kal. 1887, 79. — „Vindzi, vindzi, zlate kače, tvojo dzecko *horko* plače", Lem. Príslovka *horko* zdá sa mi byť zo spis. reči.

Hori, príd.; *horosc*, v. *chori*, *chorosc*.

Horjani, *-jan*. Počul som aj: *Hor'ani*,

-r'an. — Rus. obec Horiany, Gerény, v ung. okr.

Horka, -i, adm. pridelená k Landžašfale.

Horňa, -i. U Nied. Horná a Hornia. — Obec Horňa, Hornya, v sobr. okr.

Hornad, -u. Takto sa menuje rieka, ktorú maď. a nem. menujú Hernád, Hernad. Miestami počuť výslovnosť: *Chornad.* Tak v Malov. „A popri Hornadze dzjevki pohromadze, lapaju Jaňička, každa keľo vladze", z Markuš. Mišík (Pies. 53).

Horši, kompar., horší: „Tote dvome kraľovske sinove daco pokradľi... on je jich sluha, či on tjež ňebudze *chorši* (tak!) jak oňi?" Jabl.

Horši, príslovka. Prvotne: *horšie,* ale sa upotrebúva významom: *väčšmi:* „Otvorjel on totu chižu a jak ju otvorjel, meč se horši kival", Cepl. „Začudovala še ešči horši jak včera", Hnil. — Prvotný význam: „So ti mňe tak zakľaň, šče horši jak źmi predtem bula", Bež.

Horuš, -a. „Višol na horuš v kosceľe", Ľub. Počuť ho aj inde. Prípona *-uš* nedovoľuje myslieť, že bi bolo povstalo na domácej pôde. V strednosl. *chor,* maď. dial. *horus.*

Hoscec, -sca, hostec. „Bodaj ce hoscec lamal!" Hum. „Hoscec ho lamal", Šebn. — S uvedenými frásami porovnaj strednoslovenský názov hostca: *lámka.*

Hoscina, -i, hostina. Popri hoscina aj: „*Hojscina* virichtovana", Seč.

Hotar, v. *chotar.*

Hotovic, poľ. gotović. „Žena priňasła m'eso, tak hceľi hotovic ho,... ta ňemaľi u čim hotovic", Dlhé /C.

Hoü? — Čože? V tomto smysle som ho počul v Udavskom.

Hovac, v. *chovac.*

Hozelec, -lca; na *-lci,* (v Ščavňiku). *Hozelski, Hozelčjan.* Dľa Hn. Hoželec. Obec Hozelec, maď. Hozelec, v sp.-sob. okr.

Hrabe, -boch, hrable. „S hrabami hrabeme", Šarv. „Zo żeľeznima hrabami zme hrabaľi", Šebn. „*Hrabisko* je ten valek, co je v ňim zubki nabite", Šarv. Pospech (ČMS 1899, 8) chybne podal z Brezovice, že „hrable majú dve čiastky: hrabisko a válek so zubami". *Hrabisko* a *valek* je jedno, druhá čiastka hrablí je *deržak,* zapravený na hrabisku.

Hrabkov, -a. Obec Hrabkov, Hrabkó, v šir. okr.

Hrabľa. „Zlamala še mlinarovi hrabľa, po ňej hodzi Haňička nadobna", Markuš. (Miš. Pies. 57).

Hrabovčik, -a. Po r. som počul: „Ja z Hrabirca!" Ale Hn. píše: Hrabi*včik.* — Ruská obec Hrabovčik, Hrabovcsik, v mak. okr.

Hraborec, -orca. 1) Hrabovec v Šar., Hrabóc v topľ. okr. — 2) Hrabovec v Zempl., Alsó Hrabóc vo vran. okr. Genitív pod č. 2) je: *-oŭca.* — 3) Ruský Hrabovec, Oroszhrabóc, v snin. okr. — 4) Stropkovský Hrabovec, Sztropkóhrabóc, v stropk. okr. — 5) Zbudský Hrabovec, Izbugyahrabóc, v hum. okr. — Genitív pod č. 3, 4, 5 je *-oŭca.*

Hraboveň. „Na hrabovňi še klince robja", Kľuk.

Hrabske, -eho; hrabske kravi. Ruská obec Hrabské, m. Hrabszke, v sekč. okr.

Hrabušice, -ic; v *-ici,* Hrabušičan. U Nied. aj Hrabošice. — Obec Hrabušice, Káposztafalu, v novov. okr.

Hrad, krupy. „Hrad padal veľki jak pesce", Sob. „Aľebo hrad jeho šace zbije", Čít. V., 273. — V Ud. popri *hrad* aj *kamňäc* = kamenec. V Hum. sa zreteľňe vyslovuje: „Chotar *kameňec* zbil".

Hr'adki, -dok. — Obec Hradky, Gerenda, v seč. okr.

Hradzeľ pluhu; hriadeľ, v. pluh.

Hradzisko, -a. 1) Hradzisko v Sp., Hradziszkó v levoč. okr. — 2) Hradzisko v Šar., Hradiszkó v sekč okr. — V prípade pod 1) som počul: Hradziščan, obyvateľ z Hradziska.

Hramec, hramocic, v. *chramec, chramocic.*

Hrañica. „Žebi išol od chotara na hrañicu a žebi totu skuru spaľil“, Giralt.

Hranka. Dľa Iremského (SMS 1904, 51) maď. „piritott kenyér“, a od toho vraj *hrančiť*. (Pražiť?)

Hranovnica, *-i*; *Hranovničjan*. — Obec Hranovnica, Szepesvéghely, v sp.-sob. okr.

Hrasc, v. *chrasc*.

Hrasc, *-i*; na *-sci*, *Hraščan*, *-ščanski*. — U Hn. Hrastne. — Obec Chrasc, Haraszt, v novov. okr.

Hrašovik, *-ika*. U Hn. Rašovik. — Obec Hrašovik, Rás, v koš. okr.

Hrebsc, hrabať. „Liški začali hrebsc“, Lučiv. „Prišľi dva psi, hrebľi, hrebľi ten hrob“, Giralt.

Hreda, *-i*, hrada. „Nuž, co tu zapcham do hredi“, Straž.

Hribet, v. *herbet*.

Hric, *-a*. Krstné meno. „Hric, volaj ho dnu“, Bež.

Hrimac, *hrimot*. „Chtoška do dzveroch hrimal“, Hum. „Je špiv, chichot, kľatba, žgrev i všeľijaki hrimot“, Čit. V., 209.

Hrin, *-u*, chreñ. „Hrin še čuba na tarľe“, Šarv. „Ňej sebe medzi dva renti da načuhac hrinu“, Kal. 1887, 78.

Hriška, *-i*, úvratie pri oraní, v Šarv.

Hrišovce, *-ovec*; *Hrišovjan*, *hrišovski*. (Počuť aj Hrišovec, -vca; v Kľuk.) — Obec Hrišovce, Hrisóc, v geľn. okr.

Hriva, *-i*, dlhá srsť na koňskom krku. Kľuk. „Skril ten taňer zo šickim koňovi pod chrivu“, Jabl. „Kuñ ma na karku hrivu, t. j dluhi vlaš, podobni jak na chvosce“, Šarv.

Hrobak, v. *chrobak*.

Hrobľa, *-i*. „Svaľil še ten pošmješňik do hrobľi“, Kov. (SMS 1898, 58). — Iné je *hrabľa*.

Hromada, *-i*, obec. „Na totu porciju jeden nošil taňistru a do tej peňeži skladaľi; toho volaľi *hromadski* gazda“, Strop.

Hrot. „Na každi kameñ lem jedno zarno mož’ bulo nasipac na hrot“, Bež.

Hrožňe, prísl. „Hrožňe mňe ona biła“, Harib. „Hrožňe še tiž zľeknuł“, Plav.

Hrubou, *-ova*. Obec Hrubov, Hrubó, v hum. okr. — Obyvateľov vysmievajú týmto prislovím: „Idze jak Hrubovci s drabinu“. Vysvetlenie tu, na str. 383.

Hrun; *hrunok*. „Jeden zoz stromami a všeľijakima šumnima źeľenima rośľinami a kvitkami okrašľeni hrunok ľežel prave pri jednej holej ňeurodnej hure“, Čit. V., 101. „Po šturmovaňu Dobó 12 tiśic dzelovo kuľe dal posbirac, z tich na pamjatku viceźstva jeden veľiki hrun poskladac“, Čit. V., 150.

Hruša, *-i*. „Dva jablučka u kešeňe, mojo ľube pocešeňe; dva jablučka, trecu hrušu, — bo ja tebe ľubic mušu“, K. Zpiew. I., 135; sotáckou menovaná pesnička.

Hrušč, v. *chrušč*.

Hruški. „Zname hruški: čisarki; źimušňe, kameňarki, kožički“, Kľuk.

Hrušov, *-a*. 1) Hrušov v Sp., Körtvélyes v sp.-podhr. okr. — 2) Nižný Hrušov, Alsókörtvélyes, v mich. okr. — 3) Vyšný Hrušov, Felsőkörtvélyes, v hum. okr. — Pod 2) a 3) vyslovuje národ *Hrušou*.

Hto, *htori*, *hteri*, v. *chto*, *chtori*, *chteri*.

Hubeľ, nože na drobenie kapusty. Let. „*Hubľovac* kapustu“, Let. — V. *hubľik*.

Hubi. „Mame hubi take: gribi, holubki, kurčata, kozare, smarže, biľe, kravički, pestraki; koźa brada, baraňa hlava, podpinki, ridze, (nom. ridz, aj ridzik). Najplanša huba medži ňima je: *biľ*“, Šarv. — „B’eži do ľesa na *chubi*“, Plav.

Hubľac, *hubľovac*, v. *hubľik*, *hubeľ*.

Hubľik. 1) stoľarski. S hubľikem še *hubľa*“, Šarv. — 2) jest i taki hubľik, co še diňa, ogurki, kapusta *hubľaju*“, Šarv.

Hudak, *-a*, hudec.

Hudcovce, do *-ovec*, u *-ovci*. U Hn. Husovce; takto sa iná obec volá, vidz ju tu. — Obec Hudcovce, Hegedűsfalva, v hum. okr.

Hudoba, v. *chudoba*.

Huk, v. *hok*.

Hukac še. „Šviňa še huka“, Šarv., Kľuk.

Humene, *-oho*, *humeňanski*. — Humenné, Homonna, sídlo okresu.

Humeňik, *-ika*. „Csűrös gazda“, Hum.

Humno, *-a*. „Humno je, dze še mlaci“, Šarv., Kap., Hanšar., Ščav.

Huňa, *-i*. „H. še na plеca zaveši, pod ňu je lajbľik“, Kľuk.

Hunkovce, *-ovec*. Ruská obec Hunkovce, Hunkóc, v makov. okr.

Hunstorf, *-u* (Slov. ves), *Hunsterf*, *-u* (M. Slavkov). — Nem. obec Hunstorf, Hunfalu, v kežm. okr.

Hura, g. *huri*. (Na Spiši počuješ: nom. *hora* (popri *hura*.) V skloňovaní časté sú podoby s *o* m. *u*. 1) Vrch. „Dze stromi, tam ľes; dze stromoch ňe je, tam hura abo verch“, Šarv. „Štriľka pošla popod huru“, Ban. „Vidza, že jeden chlop s huri na huru skače“, Hum. „Zajšoŭ medži *huri* a *ľesi*. Von tima horama i ľesama išoŭ za šedzem roki“, Bež. „Puščil som koľeso s huri ňehamane“, Smiž. (Miš. Pies. 78). — 2) Vrch obrastlý stromami. „Gazdo, hura scata“, Bert. „Ňehodzen sebe do ňej takoho foštra dobrac, obi mu totu huru obohnaŭ“, Bež. — Medzi vrchom obrastlým stromami a rovinou obrastlou stromami robí sa rozdiel, v prvom prípade je *hura*, v druhom *ľes*: „Von z tej huri na kraj ľesa višoŭ na drahu“, Bež. — V Smiž. popri uvedenom s *huri* zjavuje sa „išoł *horami*“ (tu, 222).

Hurčec. „Po bruchu temu hurči, chto še napil veľo vodi a lačni je“, Šarv.

Hus', *-i*, mn. n. *huši*. Ščav. — „Dze hušarka“, Marg.

Husak, *-a*; *Husačan*. — Obec Husak, m. Huszák, v ungv. okr.

Huše, *-eca*. „Huše še voła, co jedna žena probere za koscom, ked še koši žito abo pšeňica; štiri hušata še svjaže na jeden snop“, Kľuk.

Husovce, *-ovec*; v. *-ovcoch*, *husovski*. Dľa Nied. aj Uzovce. — Obec Husovce, Huszfalu, vo vtor. okr.

Hušč, *-i*; *hušče*, *-šča*. „Jak scul isc už prez hušč“, Gab. „Schoval še do jedneho hušča“, Gab. „Skril som še do hušča“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 169).

Huta, *-i*. Nasledujúce obce majú toto meno: 1) Huta v Ung., Hutta v ungv. okr. — 2) Kováčvágášska Huta, Kovácsvágáshuta, vo fiz. okr. — 3) Livovská Huta, Livóhutta, v sekč. okr. — 4) Roľova Huta, Phönixhutta, v šir. okr. — 5) Saláncska Huta, Szalánchuta, vo fiz. okr. — 6) Smoľnícka Huta, Szomolnokhuta, v geľn. okr. — 7) Stebnícka Huta, Sztebnikhutta, v makov. okr. — 8) Šompotocka Huta, Sompatakinagyhuta, vo fiz. okr.

Huti, pomn. — Obec Regecké tri Huty, Regécikáromhuta, v tokaj. okr. — (Nied. rozoznáva: Starú, Novú a Strednú Hutu!)

Hutka, *-i*, chýr i klebeta. „Veľka hutka pošla po tim mesce“, Seč. „Hutku zrobic“, Šarv.

Hutka, *-i*. Obec Šompotocká Hutka, Sompatakikishuta, vo fiz. okr. -- U Hn. „Mala Huta“ Šomp.!)

Hutki, pomn. 1) Hutky v Šar., Hutka v mak. okr. — 2) Nižné Hutky, Alsóhutka, vo fiz. okr. — 3) Vyšné Hutky, Felsőhutka, vo fiz. okr.

Hutoric, rozprávať, vravеť. Zdá sa, že je domovom tohoto slovesa okolie Prešova a že sa ztade rozširovalo do ostatných krajov východoslovenského územia. V spišskej stolici, podobne v Zemplínskej a v Ungskej považovať ho treba za novoveké. Hádam aj v Abaujskej. Na Spiši je starším: *hvaric*. V Zemplínskej, v Ungskej a vari aj v Abaujskej: *bešedovac (bešedzic)*. Vo všeobecnosti sa smie povedať, že *hvaric* sa prikloňuje poľskej hranici rečovej; *bešedovac* ruskej. Všetky tri slovesá: *hutoric*, *hvaric* a *bešedovac* bežné sú na východoslovenskom území temer popri sebe. Okrem nich počuť: *rečovac* i *vravec*; toto v podreči lučivnianskom a v jeho súsedstve. Preto

myslím, že je okolie Prešova domovom slovesa „hutoric", lebo ono tam nad ostatnými súznačnými slovesami nielen dominuje, ba je temer osamelé v úžitku... A preto myslím, že sa na západ, i na východ, a vari aj na poludnie iba neskoršie dostalo, lebo ho tam dosiaľ hlavne takí ľudia užívajú, ktorí napodobňujú „panskú reč", kdežto ľud dedinský dosiaľ zotrváva pri *hvaric* alebo *bešedovac*. — Mišík uvodí aj zo Slov. vsi „hutoric", ale — v pesničke: „Dževka moja, co robis, co robis? S kim te teľo hutoris, hutoris?" (Pies. 105). Uhorskí Poliaci hovoria v tomto prípade *gadac*. „Vidźis, mi ći godaľi, ňestriloj", v. tu, na str. 457. Zo skladby: Hutoric „na koho" (nie „komu"): „Tot žobrak na ňoho", Sobr. — Hutoric „o paľenku" (nie „o paľenke"!), Šarv. — Porov. *hvaric, bešedovac, rečovac, vravec*.

Huviz, -a; ú *Huviže*. Dľa Hn. Huvas; dľa Nied. Huvís. — Obec Huvíz, Huvész, v ntor. okr.

Hvari, hovoriť. O tomto slovese myslí obyvateľstvo východnoslovenské, že je špeciálnosťou spišskou, ale je tomu nie tak. Marcin Németh, v Spiš. Podhradí, hovoril mi bol 22. sept. r. 1898 toto: „U nas v Podhradzu še *hvari* abo *rečuje*, a hvari še po Braňisko v šickich „dzedzinoch", jak na pr. v Poľanovcoch, na Koritňe, v Beharovcoch, v Ordzovjanoch itd., — a za Braňiskom vo „valaloch" už ňe hvarja, ľem hutorja"... V skutočnosti je inakšie. Aj v Šarišskej „hvarja" popri „hutoric". Tak prejdúc cez Branisko hneď v Širokom počuť *hvaric* (popri „hutoric" i „rečovac"), v Bertotovciach („ľem še mi priznajce, hvari", tu, na str. 280), aj inde. Počuť *hvaric* aj v bezprostrednom okolí Prešova, aj obďaľečne od neho, často vyslovené takto: *varic*. Vo V. Šariši sa naveky takto vyslovuje. Aj na polnoc sa *hvari* popri *hutoreni*, tak na pr. v Ľubotini alebo v Plavnici, v. príslušné osnovy. Ale počuť *hvaric* aj v ostatných stoliciach až po konečné hranice rečové. V Sobr.: „Hvari vojak". V Hum.: „Gu ňomu hvaril". Ba v Ud. a v Dluhom /C. popri *besedovac* bežnejšie je *hvaric* než *hutoric*.

Hvizdnuc. „Chvizdnuł na tamtich dvoch svojich bratoch", Smiž.

Hvozdzik, -a. 1) Klinec železný alebo drevený. 2) Klinček, kvet. Šarv. V Humennom: Hvozdzik = kvet klinček; *Hvojzdzik* = klinec železný alebo drevený. — Na Spiši počuť aj *kľiňec*: „Na hrabovňi še kľince robja", Kľuk.

Hvuzd, g. *hvozda*. Šebn. (Pastrnkovi sdelil Posp., Slov. Pohľ. 1895, 56). „Tam na jednim hvozdu višela jedna šabľa", Rasl.

Chabžani, -an. — Obec Chabzany, Böki, v ntor. okr.

Chabzdzina. Počuť *habžina*, v. toto.

Charcica, -i. „Popod źem chodzi a rije kopki po łukoch", Kľuk.

Charčec. „Vyňesol ňeščešľiveho richtara hore. Ten bul prez sebe a čežko *harčel*", Kal. 1887, 58.

Chcec. „Ocec na ňich aňi patric ňechcel", Šarv. „Co oňi chcec budu", Jabl. — Popri *chcec* je bežné *scec*, hlavne v samosvojej reči. „Co scece?" Šarv. „Ňescel veric", Bard. „Co za to zesce?" Gab. „Co sceš?" Harih. „Ona sce tak mac šickeho, jak i ja", Štv. „Sceł doraz uceknuc", Hrab. „Von še scel žeňic", Barc. „Ked mi sceš daco zrobic", Sipl. „Oňi sceľi", Geč. — Harčok žena ňesceła zaňesc nazad", Dluh. /C.

Cheva, -i, vulva. Hum.

Chiba, poľ. chyba. „Isce ňichto ňeopovaži še, chiba ten šmeli", Šarv. „Ja vam skuru ňedam, *chibaj* žebi sce mi priňešľi veľo peňeži", Giralt. „Č'o ci dam, chibaj teho pšika", Šac. „Že inač se mu neodslužja, *chib'ej* ked mu hlavu otnu", Vik. „*Chibaľ* ked mu taki obrazok dachto da", Kor. „*Hibaj* kradnuc ňezna", Šarv. „Každa dzivka mala svoju paru,

hibaj ľem jedna ňe", Bard. „Hibaj jeho kmoter ho poznal", Barc.

Chibec. „Zbačil, že peňeźi mu hibja", Šarv. „Tej staršej ňič ňechibi, ľem ptač'e mľeko", Marg. „Choč' grajcär budze chibeć", Dluh. /C.

Chir, -u. „Na rano, ked śe hir rozňis", Šarv. „Ocec śe čudoval, že mu sin ňepiše, aňi hiru po sebe ňeda", Sob.

Chirac, chiriʼ, chirovac. „Tu aňi ptačka aňi hrobačka ňechirac", Smiž. „Či to hiraľi tako, panove, jako to śe stalo?" Hrab. „Ňikoho ňebulo u tim burku zachiric", Ban. „Ešči teke ňebulo hirovac", Sipl.

Chitri, príd., skorý. „Hitro", Šarv. „Zaprahnul i chitro prišol na koču pred kaštiľ", Ľub. „Ľem śe tak začuduješ, jak nam hitro pujdze", Hnil. „Hop, ti si chitri, a ja ešči chitrejša", Lučiv.

Chiža, -i. 1) Sedliacky domec. „Mala svoju chižu aj dakuščok źemi". Barc. „Vibudoval hižu zo slami", Ceplič. V príslovi: „Co chižka, to ližka" = Koľko domov, toľko obyčajov. (Zo Šar. ČMS 1903, 85.) 2) Izba, nielen sedliacka, ale aj panská. „Hiža je, dze ľudze bivaju", Šarv. „Buľi dzevki v kudzeľnej hiži", Gan. „V tim kaštiľu buľi dvanac chiže", Ľub. „Vešla do teho kaštiľa a našla tam v jednej hiži posciľ", Šarv. — V podreči lučivnianskom *izba* (nie chiža). Ale už v najbližšom súsedstve: *chiža.* „Isc do chiži, z chiži", Vik. Vidz aj povyšný citát z Gan. — V Plavnici sa síce vyslovuje tiež *chiža,* ale v gen.: *chiž:* „Prišli do chiž".

Chlap, -a. „Pre jedneho chlapa v'ečera", Hrab. Ale tu aj: „To je moj chlop, ten me viślebodziľ", Hrab. — Bežná podoba je *chlop,* vidz túto.

Chlapčik, -a. „Mała jedneho hłapčika", Olc. „Ten chłapčik jich obľekol i šabľu pripasał", Olc.

Chlapec, -pca. „Mala chlapca šumnoho", Sobr. — V Šarv.: *lapec* m. hlapec — „Ja mladi hlapec višoł z domu", Hrab.

Chľeb, chľib. 1) Chlieb. „Hľeb medzeni, streberni hľeb", Hnilč. 2) Obilná úroda. „Chľib posbirac" = úrodu sobrať s poľa. Dluh. /C.

Chľev, chľiv. 1) Krytý zátvor vôbec na statok, a to v západnej čiastke Spiša. „Chlev u nas, v Popradze maštalna", Vik. „Chlev se vola, dze su kravi, kone abo i svine", Cepl. „Hľev je pre kone, voli, kravi, śvine", Mark. „V hľevoch trimeme statki, koňe, voľi itd.; sviňe tjež", Ščav. 2) Krytý zátvor len na svine: „Maštaľňa je na statki, chľevik na śviňe", Kľuk. „V maštaľňi śe trimaju koňe i kravi; vov hľive śviňe", Šarv. „Chľiv, tam śe trimaju śviňe", Hanšar.

Chľivišče, do *Chľivišč,* u *Chľivišćoch.* — Obec Chlivišče, Hliviscse, v sobr. okr.

Chlop, -a. 1) Mužský. „I vidzel tam jedneho chlopa viśec", Rasl. „Dal znac na valal (h)lopom", Šarv. „Že hoci v postaci je hlopskej, aľe v reči ženskej", Šarv. — 2) Manžel. „Zostala vecka zo svojima dzecma i zo svojim mužom (+ chlopom)", Rozh. „Odhaňi nam sama, ta hlopa ci prepuščime", Marg. „Tak śe priznała svojemu hłopovi, co zrobiła", Štv. — Podoba *chlop* (m. chlap, v. toto) bežná je aj v podreči z.-ungskom. V prípade pod 2) užíva sa aj: *manžel, muž, gazda,* vidz ich.

Chmara, -i, oblak. Všeobecné. Chmara śe urvala = oblak sa pretrhol.

Chmarňik, -a. „Chmarňik, co chmari na remeňu caha", Hum.

Chmeľov, -a. (U Nied. Chomeľov a V. Chmeľov.) – Obec Chmeľov, Komlóskeresztes, v topľ. okr

Chmuravi, -a. „Chmuravi je taki bujak, chtori bridko patri", Šarv. „Vo Vidňu ohavňe śe zľekľi hmuravih bujakoch", Orel, 1904, č. 9. „Hmuravi, osobniti človek bul", Hist. — Neviem, či je sloveso „hmurac" správne použité v nasl. vete: „Co som ho pri fľudru teľo raz *hmural*", Orel V.

Choc, spojka tá má rozmanité podoby, z ktorých je najbežnejšia: *hoc, hoci.*

„Že hoci v postaci je hlopskej, aľe v reči ženskej“, Šarv. „Hoc ľem tvoj sluha“, Barc. „Hoc bi chto bul“, Sipl. „Hoc svoj život utracim, prečik ňepov'em ňič“, Geč. „To je taki taňer, co *hockeľo* z ňeho jesc budu, ta vše budu mac co“, Jabl. „Možeš vźac *hocijakeho* grofa dzivku“, Šir. „Ňej śe *hodz* ľem naostatku napijem“, Šarv. „Muh za *hodzajakeho* pana stanuc“, Gab. — Ko valčík uvodí z Filíc *chocaj*. „Najvecej obdivovali už lem teho najmladšeho, chocaj bul lem jako sluha“ (Sl. Pohľ. 1898, 685). Tu sú stiahnuté dve slová v jedno: choc + aj. — „*Choč* bi ku mňe ďabol prišoł“, Lem. „Doraz umrem,... choč me ňič ňeboľi“, Seč. — V Dlu hém na Cir. s mäkkým *č': choč'*. Porov. v osnove zo Slov. vsi: „*hoć* me matka fćała uśmerćić“, tu 453. str. V smysle *aspoň*: „Co *choľem* raz dzeci śe najedza“, Taš. „Choľem uvidziš totu umartu Lenorku“, Seč. „Daj mi hoľem na raz do ust“, Žir. „Žebi ho vźal hoľem za kuchtu“, Sob. V Šarv.: choľem. „Vtedi mi budze cepło, hoľem to ja budzem v pekľe“, Harih. „Kebi hoľem daco na pamjatku ztadzi vźac mobľi“, Hrab. Stiahnuté z *choc* + *ľem*. V tomto smysle má Mišík: „*Hod ľem* śe privľeče na to rubaňisko, dze zlamal porisko“ (Pies. 75).

Choča, *-i*. (U Hn. a Nied. Hoča.) — Obec Choča, Hocsa, v stropk. okr.

Chod, *-u*. „Ja svoju matku i occa za rozuma hodujem aj za chodu“, Ostr.

Chodňik, *-a*. Kľuk. „Hodzil a ňihdzi aňi hodňika aňi cesti najsc ňemohol“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 87). Bežnejšie je *pešňik*, v. toto.

Chodzic zamieňa sa s *hodzic* v jednom a tom istom kraji. „Kebi ešče daľej chodziľi kradnuc“. „Chto na peňeźi *hodzi*“. Obidve vety z osnovy v.-šarišskej, v. tu na str. 255. Že zakončenie predchádzajúceho slova nemá účinku na vyslovenie zvuku *ch*, o tom svedčí príklad tamže, na str. 257 sa nachádzajúci: „Chto na peňeźi *chodzi*“. Mišík aj z Hnilca uvodí príklad na *hodzic*: „Po kameňi hodza furmani s vozami, po dzjevčecu hodza ženi z jazikami“. (Pies. 12.)

Choľem, aspoň, v. *choc*.

Chološňe, nohavice zo súkna. „Chološňe su postavne, a nohavki płacene“, Kľuk.

Chombľa, v. *chomľa*.

Chomec, *-mca*. — Obec Chomec, Helmecke, v hum. okr. — „Chomec“ je aj mad. obec Putkabelmec.

Chomľa, *-i*. „Varkoče śe okrucaju na chomľu, *ňe na chombľu*“, Šebn. „Ženi zrobja sebe varkoč z vlasoch a z varkočoch *homľu* abo *konťu*; homľa po valaloch, konťa po vaľošoch“, Šarv. Po boku na sluchoch temer až ku očom vikúkajú zpod čepca tak zvané *loky* alebo *okurare*, t j. vlasy v podobe asi ako zlatník veľkého kolečka, ku telu priliehajúce. Vlasy zapletené tvoria v zadu hlavy tak zvanú *konťu*, tiež *chombľu*, ktorú čepcom pokrývajú. Šebeš. Posp. (ČMS 1898, 86). Môj človek, vidz hore, povedal, že sa vraví *chomľa* a nie *chombľa*.

Chomont, chomút. „Homont, to śe na koňa kladze“, Šarv., Šebn. (Slov. Pohľ. 1895, 56). „Koňe śe zaprjahnu do chomotoch“, Kľuk. — Ale v Ščav.: „Koňe śe prahaju do homutoh“.

Choňkoŭce, *-ovec*; u *-oŭcoch*. U Nied. aj Chonikovce. — Obec Choňkovce, Hunkóc, v sobr. okr.

Chopic, chytiť. „Kedz ce dvanac chopime, ta ce aňi dvanacsto kuľ tak ňechopa“, Bež. „Liška podala mu koreň zo stromu, abü nchopiŭ“, Ud.

Chori, *chorosc*. „Minarka śe pohorela i v tej horosci umarla“, Šarv. „Sin do takej chorosci prišoł“, Vran. *Suha horosc* = suchoty. Šarv. „Horosc, vo htorej človek bluzi, to tifus, po našim *hluška*“, Šarv.

Chotar, *-a*, to, čo maď. *határ*. 1) Medza „Žebi išol od chotara na hraňicu a žebi totu skuru spaľiľ“, Giralt. 2) To,

čo je v medziach jednej obce alebo stolice. (Krajina má už *hranice* a nie *medze!*). „V našim hotaru ňit kvaśnej vodi, aľe studziňki su, a v ňich dobra voda“, Šarv. „Chotar kameňec zbil“, Hum.

Chovac. 1) „Śe chował na koreňoch a na ľistoch“, Olc. „Śe muśeľi z predzeňa hovac“, Hnil. „Choval śe s bandurkami“, Ken. „Dumala moja mac, že ju budzem hovac; ja pošol do Košic žolte čižmi nośic“, Kol. Zpiew. I., 361. — 2) „Dobre patril, že zkadi ho vibira a dze ho budze *chovac*“, Gab. — 3) „Kedz ja umrem, krasňe me hovajce, šesc mladencom vi mňe poňesc dajce“ (Sbor. Mat. Slov. I., 28). „Sam ľubovjanski abbas ho hoval pod infulu“, Straš. 12.

Chramec, chramotac. „Na ľevu nohu *hrameje* teraz“, Straš. 36. „Kedbi na jednu nohu ňehramocel i priśahnul bi som, že to ten isti strašek“, Straš 38.

Chrasc, -i, miesto, ktoré je zarastené všelijakou krovinou a zanečistené všelijakou raždinou, v prenesenom smysle: *húšťava*. V Šarv. sa vyslovuje s *h*: *hrasc*. „Pešňik prez jednu *chraśčičku* vedol“, Čit. V., 479.

„Chrastne“, v. *Krasne.*

Chrobak, -aka. Počul som len s počiatočným *h*: *hrobak*. Takto v Šarv. a v okolí. „Vec tu aňi hrobačka ňehirovac“, Smiž.

Chromi, príd., krivý. Všeobecne rozšírené. „Povedaľi tomu chromomu“, Bež. „Prišla jedna chroma liška na troch nohoch“, Lučiv. — „Povedaľi, že ten stari *chromtak* zna klamac“, Čit. IV., 171.

Chto, chtori, chteri, kto, ktorý. — V násloví sa vyslovuje z pravidla *ch*, len výnimočne *h*. To, či je predchádzajúce slovo zakončené samohláskou alebo nejakou spoluhláskou, nemá vlivu na výslovnosť spoluhlásky *ch*. V Šarv.: „Karmic me *ňichto* ňebudze“ (tu, 267) a zas: „Ked *ňihto* v zahradze ňebul“ (tu, 267). „Spoznac *ch*tori jeden *a ch*tori druhi“, Straž. „Panov kočiš, *h*tori stal v otvorenich dzveroch“, Bard. „Ňemuh źmi spac calu noc, bo *h*toška do dveroch hrimal“, Hum. — „Chtori“ a „chteri“ vyslovujú sa vedľa seba, tak na pr. aj v Šarv. — Popri *chto, chtori, chteri* počuť *hto, htori, hteri, fto, ftori, fteri* (v. této) a zriedka aj *kto, (ktori), kteri.* „Tam *ktośka* skašľel“, Straž. Miestami počuješ aj r. *kotri*, hlavne v podreči zempl.-ungskom a od osôb ruského pôvodu aj inde.

Chudľov, -a. — Ruská obec Chudľov, Horlyó, v ungv. okr.

Chudoba, -i. 1) Chudoba, chudobní ľudia. „Šati svojo davam na hudobu“, Harih. Prídavné *chudobni*, v. ho, svojím smyslom shoduje sa výlučne s týmto u podstatného mena „chudoba“ už len zriedkavým významom pod 1). Ináč má „chudoba“ iný význam. 2) Majetok, nehľadiac na to, z čoho sa skladá, t. j. nielen gazdovstvo a čo k nemu patrí, ale aj peňažné bohatstvo. „Chudoba“ v smysle pod 2) je bežné slovo po celom východnoslovenskom území, a síce popri slove *majetek, majetnosc*. „Hudoba abo majetek, to šicko jedno“, Šarv. „Maľar na ňeho dal svoju chudobu prepisac“, Ken. „Teraz už maš dom a hudobi dosc, maš statek, dobre koňe, i peňeźi, ta gazduj sebe“, Bert. „Mňe tak budu cicaľi… te praśeta… za ľudsku hudobu, co som ju odbirala ľudzom s vražedeľňictvom“, Štv. — „Jak ženu zaprodaŭ i ditkŭ pro *chudobstvo*“, Rep. Niž. (tu, 461). Ako z tohoto vidieť, i v ruskej obci poznajú *chudobu* v 2) smysle, a síce vlastnou podobou („chudobstvo“) a napriek tomu na východoslovenskom území užšom, práve tam sú rozšírené slová *majetek, majetnosc,* kde sa najviac Rusov musí predpokladať, menovite v podreči z.-ungskom.

Chudobni, príd., chudobný, nemajetný. „*Hudobni* jak mizerni“, Šarv. „Ňechcel ju dac za chudobňejšeho od sebe“, Rasl. „Buľi dvojo hudobne ľudzi“, Plav. „Jak už sin chudobňejšeho pobuł u svojeho noveho occa“, Minds. „Buł jeden chudobni človek“, Geč. „Ja som hudobni

človek, co aňi budobňejšeho ňemože bic", Hrab. „Jedna chudobna vdova", Hnil. „Taki hudobňi buľi", Dluh. /C. — V podreči z.-ungskom je bežnejšie *bidni* než *chudobni.*

Chuj, penis, Hum.

Chusti, pomn., bielizeň. „Husti prac", na Spiši Porov. *biľizna.*

Chustka, -i, chustečka, -i; šatka, šatôčka vôbec. „Ho okupajce a do hodbavnich hustkoch ho povice", Harb. „Chustečka do nosa", Rasl. „Vźal svoju chustečku ze šije, i zakrucil mu nobu", Gab.

Chvacic, chytiť. Už aj v podr. lučivnianskom: „Jak ocec sedzel za stolom, tak chvacił... nož a rucił do sina", Lučiv. Popri *lapic, ulapic* všade rozšírené.

I, spojka. 1) To, čo nem. und, maď. és. 2) To, čo nem. auch, maď. is. — Býva slúčená s *a,* vidz *aj + aji.*

Iľašovce, do *-ovec,* v *-ovci; Iľašovjan.* Dľa Nied. Iliašovce. — Obec Iľašovce, Illésfalu, v levoč. okr.

Iľena, -i, krstné meno. „Dzeže idzeš, Ilena?" Mark. (Miš. Pies., 57).

Imrichovce, -ovec. Osadu túto a Ištvaňovce menujú v okolí spolu *Dzedzinki.* V najbližšom okolí jednu i druhú osadu po proste: *Huta.* — Obec Imrichovce, Imrichfalu, v novov. okr.

Inakši + inšaki, inakší. „Inakši abo inšaki, to jedno", Šarv. Inšaki je rozšírenejšie v podreči z.-ungskom. „Dakus inšaki človek ź ňoho budze", Seč. „Každi dzeň buł u inšakich šatoch obľečeni", Ostr.

Inaš, -a, maď. inas. Veľmi rozšírené významom „mládenca" v službe panskej. „Inaš je, chtori visluhuje u panoch", Šarv. „Prišol inaš ku kraľovi", Šarv. „Poľovňik mał inaša", Lem. — V druhom význame maďarského slova *inas* sa vraví: *učeň* („chtori še uči remeslo").

Indze, inde. „Podzme ztadzi *indzej,* do mesta", Rasl. „Že budu tak vojaci bivac tam jak indzej", Žir. — V Ščav.: *indzeľ.*

Inovec, do *-ovca,* u *-ovcu.* — Ruská obec Inovec, Inóc, v snin. okr.

Inšaki, v. *inakši.*

Inši, iný. „Inše ňič ňemohla zrobic", Šarv. Len touto podobou bežné aj na Spiši: „I bije i z inšim štrofe", Hrab.

Inzula, -i. „Ukazovał mu všeľijake inzuľi", Ken. — Nepočul som domáce slovo „ostrov" ani maď.-slovenské „sihoť". Týchto vôbec neznali, kde som sa na ne dopytoval.

Isc. V podreči z.-ungskom obyčajne len *is'*: „Kedz budze is' princ do koscela", Sobr. „Či ti še ňebojiš is' čez ľes?" Ostr. „Trebalo is' nazad na karčmu", Bež. — V samosvojej reči vyslovuje sa z pravidla celá forma: „Ňechcela žadna za ňeho isc", Šir. — Vyslovuje sa *ňeisc*: „Sluha ňeišol", Bert. „Žebi ona vecej do domu... ňeišla", Ľub. T. j. nenarušuje sa hiát vyslovovaním podôb: *ňejsc* (= ňejst), *ňejšol* (= ňešjel). — *Isc za drahu*: „Idze, keľo idze, za drahoů", Sobr. *Isc za ruku*: „Jim dvojim ščesce barz dobre za ruku išlo", Bež. *Isc od ruki*: „Robota jim išla od ruki jak bi palil", Hnil. *Isc dobre*: „Barz dobre mu išlo", Šarv. *Isc* v smysle „dochádzať": „Jake novini idu do dzedzini?" Bat. — Obrazne: „Že bi som išla, dze ma dva oči povedu", Šarv.

Isce, doista. Príslovka *isce* je všeobecná. *Zaisce, naisce* nepočuť. V poludňovozápadnom kúte Spiša popri *isce* počuješ aj *doista.* — *Takisce* = práve tak.

Isterni je v Letanovciach „ten istý, derselbe" dľa Iremského (SMS 1904, 52).

Istni, istý. „Tu v tej hiži, pri tim istnim stoľe", Orel V. — Bežnejšie je: *isti.* Por. *pevni.*

Išče, v. *ešče.*

Iškut, -a. „Iškut biva lem tam, dze orsacki", Šarv. — Maď. esküdt.

Išľa, -i, kúpeľ v n.-šebešskom chotári. „V našej kupeľi je švabľova i sľana voda,

každa osobňe. Do kupeľi še voda hreje, bo je tota švabľova voda studzena", Šebn.

Ištvaňovce, -*ovec*. Porov. Imrichovce. — Obec Ištvaňovce, Istvánfalu, v novov. okr.

Iz, *izo*, predložka *s*, *so* v podreči z.-ungskom a u osôb ruského pôvodu aj inde. Popri predložke *z*, *zo*. — „Dziŭče prišlo iz radoscu domu", Seč. „Raz ŭon še dohŭaraŭ iz svojoŭ ženoŭ", Taš. „Podz ti, hvari, *izo* mnoŭ", Sobr. „Keďi budze princ *iz* princezu nocovac", Sobr. — „*Iz* koňa dolu zešol", Straž.

Izba, -*i*. V poludňovo-západnom kúte Spiša: „Ju... cjahali frišno do izbi", Lučiv. „Potrafił do jednej izbički", Lučiv. Aj v súsednej poľštine: „Kebŭ jeś mog ich postriľac, to bŭ mŭ mjeľi *izbu* tu", Slov. ves (tu, 453). Z pravidla sa užíva: *chiža*, v. toto.

Jabko, -*a*, v. *jabluko*.

Jabloň, -*i*. „Trafil ku tej jabloňi", Gab. „Dze bulo veľo ovocnich stromoch, bruški a *jabłuka*", Šarv. „*Jabŭučina*, na nej jabłuka rostu", Vik.

Jabloňe, do -*ňa*, u -*ňe*. Podľa Hn. a Nied. Jabloň. — Obec Jablonie, Tótjablonya, v hum. okr.

Jabluko, *a*. „Jabłuka su: źimušne, jakubki, vinne itd." Kľuk. „Aňi jedno *jabłučko* abo hrušku calkom ňezedla", Šarv. „Keľo jabłek, teľo dukatuv dostal", Gab. — „Tam mu zapachľi barz *jabka*", Gab.

Jabłunov, -*ova*; *Jabłonovčan*, *jabłonovski*. U Hn. a u Nied.: Jablonov. — Obec Jablunov, Almás, v sp.-podhr. okr.

Jadlovec, -*vca*, borovniak. „Jadlovec rodzi take bobki, co še z ňich robi palenka borovička", Šarv. „Jadłovčina to *feľimak*", v. toto.

Jak; nikdy nie *jako*. Tedy: *Jak* ši spal? *Jak* daľeko idzeš? Mocňejši on *jak* ja. Tu ľepši jak doma atp. — Složeniny *jaknahľe*, *jakmak* môžu sa najsť len v poludňovo-západnej časti Spiša. Mišík také uvodí z Daniš. a Odor.: „Jaknahľe prišľi te vozi", SMS 1896, 172. „Jaknahľe jedenac hodzini počalo bic", SMS 1896, 162. „Ona vipratala šicko do jakmaku", SMS 1896, 165.

Jaki, -*e*, -*a*; v okolí Rozhanoviec aj *jeki*. Nikdy nie *aki*.

Jakľovce, do -*ovec*, v -*ovci*; *Jakľovjan* (v Kľuk.) *i Jakľovčan*, *jakľovski*. — Obec Jaklovce, Jekelfalu, v geln. okr.

Jakoś, jakosi. „Jakoś še vimentovał od ľeva", Dobr. „Ŭon ho jakoś nadzvihnuŭ", Taš.

Jakovjani, -*ovjan*. — Ruská obec Jakoviany, Jakoris, vo vtor. okr.

Jakubjani, -*jan*. — Ruská obec Jakubiany, Szepesjakabfalva, v ľubov. okr.

Jakuborjani, do -*vjan*, v -*vjanoch*. 1) Jakuboviany v šir. okr., Németjakabvágás. 2) Jakuboviany v vtor. okr., Magyarjakabfalu.

Jakušoŭce, -*ovec*, v -*oŭci*. — Ruská obec Jakušovce, Jakusóc, v stropk. okr.

Jalč + *alč*, -*a*, tesár, v. *alč*.

Jalec, -*lca*, meno ryby bielej, dľa ľudovej etym. z „bjalec", Giralt.

Jaluvka, -*i*, „to krava, dokiľ še ňebehala", Šarv. — Tedy: jalovica.

Jama, -*i*. Hlavne v poludňovo-západnom kúte Spiša, ale aj inde popri *doľina*, v. toto. „Vikopał jamu zo šabľu", Hrab. „Grule trimaju v jame, aj v pivnicoch jest jami na grule", Vik. „Ja ci vimentujem tot voz z jami (+ doľini)", Žir.

Jamňik, -*a*; *Jamňičan*. — Obec Jamnik, maď. Jamnik, v sp.-podhr. okr.

Jančo, -*a*, v. *Jaňo*.

Jaňičko, -*čka*, v. *Jaňo*.

Janko, -*a*, v. *Jaňo*.

Jankoŭce, do -*ovec*, u -*oŭci*. — Obec Jankovce, Jankóc, v hum. okr.

Jaňo, -*ňa*, krstné meno Jano. Takto ho vyslovujú vMalov. (Jaňu, idz domu", tu, na str. 383), aj inde, menovite aj v Humennom. Vokatív je aj tu: *Jaňu!* Popri ňom za špeciálnosť východno-

slovenskú treba pokladať: *Jančo*: „Buł jeden vojak, — Jančo mu bulo meno“, Treb. „Mace vi vecej dzeci jak toho jednoho Janča?“ Seč. Zo Smižian uvodí Mišík: „Už Haňička Janča našla“ (Pies. 76). „Janču, dušo moja!“ (Pies. 80). — Bežné sú aj *Janko, Jaňičko*: „Janko je vlasni a perši źac“, Hrab. „Prišla... na Janka“, Bež. „Hcel śe Jaňičko napic“, Sob. — Skloňovaním sú interessantné prípady zo Žiroviec: „Že z Jaňički navarela poľeňku“ (tu, 353), „Maľi dvojo dzeci: Jaňičku i Haňičku“ (tu, 353).

Janov, -a; *Janovčan*. — Obec Janov, Janó, v šir. okr.

Janovce, -ovec. 1) Obec Janovce v Sp., Szepesjánosfalu v levoč. okr. 2) Janovce v Šar., Bércalja v sekč. okr.

Janovik, -ika. — Obec Janovik, Jánocska v ntor. okr. — Sem patrí kliatba: „Bodaj si śe tak mal jak pastir v Janoviku!“ (ČMS 1903, 85). Janovik má totiž len 264 duše.

Jar, -i (nie *jaro!*). „Z jari idzeme orac, sjac, braňic“, Ščav.

Jarabina, -i (pri Ľubovni). Poľ. Jaržembina, -i; Jaržembincon (v Niž. Ružb.). U Hn. Orjabina. — Ruská obec Jarabina, maď. Jarembina, v ľubov. okr.

Jarabka, -i, jarabica. Popeľistej farbi ptak. Kľuk., Let.

Jarec, rcu, jačmeň. Kľuk. „Harcu, koňički, harcu, ňeśeme vjenek z jarcu“, (Markuš. Miš. Pies. 56). — Aj v Niž. Rep. „Sem gboľi jarcu“ (tu, 462). Prídavné meno: *jarčeni*. „Da śe ešči jeden funt oparenej muki, hrachovej abo jarčenej“, Kal. 1887, 72.

Jarek, -rku, menšia tekúca voda. V Šarv. je Torisa, ba aj Hornad — jarek. (Slova „rieka“ neznajú, ale neznajú ani slova potok!) — S tým sa srovnáva, čo je v „Straš.“ na str. 4., že je totiž Poprad okolo Plavnice — *jarek!* — Už v Kľuknave som počul inakšie určenie: „Co maľičke, ta jarki, a co veľka voda, to — Hornad!“ Za maličké vody považujú sa „jarki“ na východnoslovenských stranách aj u týchto autorov: „Cez Niž. Šebeš tečie bystrý járek, ktorý v podhradských horách z dvoch žriedal vyteká, obe ramená spojujú sa povyše Podhradzíka“, Posp. v ČMS 1898, 66. „Jarek inakši tak cichi, hučel jak veľki potok“, Čit. IV., 143.

Jarmarok, -rku. „Išľi do jarmarku“, Luč. „Jak došľi na jarmarok“, Košk. — Na Spiši: „Poslal ju raz *na jormark*“, Hran. „Jormark“ aj v Cepl. — V Žir.: „Muśim s totu kravičku isc na *jormak*“, Žir. — V Šarv.: *Jurmak*.

Jarok, -rku; na *Jarok*. — Ruská obec Jarok, Árok, v ungv. okr.

Jarovňice, -ic; v *-icoch*. U Nied. aj Jaronivce. — Obec Jarovnice, Jernye, v šir. okr.

Jaruha, -i, močarisko. „Jaruha abo močar“, Šarv.

Jaskiňa, -i. „Jaskiňa je v brehu dzira a tam žiju pustevňici“, Šarv. „Prišol do jednej jaskiňi na nocľik“, Kov. SMS 1899, 86.

Jastreb'e, do *-bja*. — Ruská obec Jastrebie v Šar., Jesztreb, vo vtor. okr.

Jaščur, -a, v. *jaščurka*.

Jaščurka, -i, jašterica. Hnil. „Jaščurka ma štiri nohi, dłuhi chvost a je hoła. Śľepi jaščur je tiž taki, aľe po sebe ma žolte špľachi“, Kľuk.

Javorina, -i. — Poľ. obec Javorina, maď. Javorina, v kežm. okr.

Jazik, -a, vo význame *reč*. „Hlapcove śe viučiľi šeľijaki jazik“, Straž. Považujem za spisovné.

Jeden, nikdy nie: *jedon*. Genitív v samosvojej reči *jedneho*, v z.-ungskom *jednoho*, v lučiv. podrečí *jednjeho* popri *jedneho*.

Jedľa, -i. „Zavešil torbu na jedľu“, Gab — *Jedľica* je ihłovo drevo v ľeśe“, Kľuk. — V. *ficht*.

Jedľinki, do *-inok* + *-inkoch*. — Ruská obec Jedlinky, m. Jedlinka, v mak. okr.

Jedlova, -ej. Ruské obce: 1) Nižná Jedlová, Alsójedlova, v mak. okr. 2)

Vyš. Jedlová, Felsőjedlova, v mak. okr. — U Hnatiuka obidve: *Jadlova.*

Jednaki, jednako. „Každa služba jednaka“, Šarv. (nie: rovnaka!“). — „Jednak“, Ščav. (nie: rovnak!).

Jeki, v. *jaki.*

Jeľčak, ryba „Ma veľki pisk“, Kľuk. — Porov. *jaľec.*

Jeľeň. „Tam jeden šumni *jeľeňek* jest“, Lem. „*Jeľiňek* śe chodził pasc“, Lem.

Jeňačoŭce, do *-ovec,* u *-oŭcoch.* — Obec Jeňačovce, Solymos, v sobr. okr.

Jenkoŭce, do *-ovec,* ŭ *-oŭcich.* — Obec Jenkovce, Jenke, v ungv. okr.

Jesc, jisc v samosvojej reči. „Ňemal aňi ocec s matku co jesc“, Šarv. „Jesc śe chceło“, Jabl. „Kazal jim jisc a pic“, Rasl. „Nahotoviľi vo mliňe i jisc i pic“, Giralt. — V podrečí z.-ungskom je bežné *jejsc*: „Koňe ňemaju co jejs'“, Ban. „Jejs' ňedostaŭ“, Luč. „Ňemožu pojs' sebe jejs' priňejs'“, Taš. „Žebi maŭ so jejs'“, Bež.

Jeśenoŭ, -oca. Obce: 1) Jesenov v Ung., Jeszenő v sobr. okr. 2) Jesenov v Zempl., Jeszenő v hum. okr.

Jeśenoŭce, do *-ovec,* u *-oŭci.* — Poľ. obec Jesenovce, Jeszenóc, vo vran. okr. — Vo Vranove počuť už aj: do Jeśenoŭca!

Jeśtreb', do *-bja,* u *-bju.* U Hn. Jestreb, u Nied. Jestrebie a Jastrebie! — Obec Jastreb v Zempl., Tótjesztreb, vo vran. okr.

Jeśtrebje, -bja. (U Nied. trojako: Jastrebie, Jestrebie, Jestreb.) Obec Jastrebie v Ung, Jesztreb v sobr. okr.

Jeżorsk'e, -sk'ego. (U Hn. Jezersko, u Nied. tiež tak a Jazerské.) Poľ obec Jezerské, m. Jezerszkó, v starov. okr. — U ľudu som nepočul jej poslovenčeného mena.

Ježibaba, -i. „Obačiła tam ježibabu na pokuce“, Kap. „Ježibabu privadzeľi na koňske chvosti“, Lem. Veľmi častá je poľská forma: „*Jendźibaba* povražela Haňički“, Ľub. „Bula jendźibaba pri ňej za babu“, Sob. „Jendźibaba abo bosorka, to je jedno“, Šarv. — Objavujú sa aj odchylné formy, a síce popri sebe, na pr. v Humennom: „Jedžibaba to povedzela“ (tu, 381). „Jendžibaba ho z ohreblom češe“ (tu, 382).

Jojčec, jajkať. „Skľeparka zjojčeła“, Seč. „Čert ucekał do pekła *jojčajuci*“, Harih.

Jopka, -i. „Dajeku pantľičku, i tri refi na jopku“, Žir.

Jormak, jormarok, v. *jarmarok.*

Joŭkac Židoŭka barz joŭkala“, Pap. — Por. *jojčec.*

Joŭro, -oŭra. — Osada, spojená v obec s osadou *Dermou,* — spolu Jovro a Derma, m. Ördarma, v kap. okr.

Joŭsa, -ŭsi. — Obec Jovsa, m. Jósza, v sobr. okr.

Juha, -i, polievka kapustná, uhorková, cviklová. Šarv. Porovn. v Letanovciach (Iremský SMS 1904, 50). Vo V. Šariši „haluški jedza i s kapusnu juhu“.

Juhas, -a, valach. „Ovce paśe juhas“, Kľuk. „Stretnuŭ tam jednoho juhasa“, Bež. „*Juhaščik* je mali juhas“, Giralt. — „Juhas“ je natoľko rozšírené, že spievajú o ňom aj uhorskí Poliaci: „Juhaśe, juhaśe, dźe śće ovce paśľi?“ Ždzar. (Miš. Pies. 125).

Jucha, -i. Počul som len podobou *juha,* v. toto.

Juj, „Juj, mňe źimno“, Šac.

Jurgov, -a. — Poľ. obec Jurgov, Jurgó, v starov. okr.

Jurik. Krstné meno: „Vitaj, Jurik, v našej źemi“, Marg.

Jurkovoľa, -i. Obyvatelia sú: *Voľanci.* — Ruská obec Jurkova Voľa, Jurkóvolya, v mak. okr.

Jurmark, v. *Jarmarok.*

Jursk'e, -k'ego (v M. Slavkove aj inde). — Poľ. obec Jurské, Szentgyörgy, v kežm. okr.

Jutrejši, v. *jutro.*

Jutro, príslovka, zajtra. „Pojdu do tej huri jutro“, Bež. — Počuť ju aj inde, ale je častejšie: *jutre.* Takto sa hovorí aj v Šarv. — Na Spiši: „Budze mac

jutre rano haňbu", Harih. „Jutre, ked še mi budze pačic, ta pujdzem het", Hrab. „Ked ešči ani jutre predzi nenajdzem", Hnil. V Ceplici som počul: „Jutro" a „Najutro" = zajtra a nazajtra. — Je bežné veľmi aj *najutre*: „Najutre rano šicko vojsko idze do vojni", Malov. „Najutre rano priňeš dzecko ku koscelu", Rozh. „Najutre preveľke... vešeľe budze", Seč. — „Ta ho pitaj *nautre* večar zmic še", Rasl. — „*Jutrejši* dzeň", Hnil.

-k, -ka. Pridáva sa zámenám a príslovkám v ničom nemeniac ich významu. Na pr.: chtoš-ka, dokľi-k, tedi-k, dňeš-ka atď. popri: chtoš, dokľi, tedi, dňeš.

Kabat, ženská sukňa. Šarv. Šebeš, Posp. (ČMS 1898, 66). — Za spisovné „kabát" povedia „gerok".

Kabeľ, -bľa, t. i. čo *gbol*, v. toto „Tot nochtenptak... žid dva kabľi zaraz naraz", Bež.

Kacvin, -a. — Poľ. obec Kacvin, m. Kacvin, v starov. okr. v Sp.

Kačanoŭ, -ova. — Obec Kačanov, Kácsánd, v mich. okr.

Kače, -eca, kača. „Vindzi, vindzi, zlate kače, bo ci dzecko horko plače", Sob. „Vindzi, vindzi, zlate kače, tvojo dzecko horko plače", Lem.

Kačka, -i, kačica. „Ked vajca podsipeme pod kačku, višedzi jich a vivedze male kačata", Šarv. „Ja še zrobim kačku, a ti budzeš *kačurom*", Hnilč. „Kač'ka a kač'ur", Jabl. Formy „kačica" nemajú.

Kačka. Úprava vlasov v Zemplínskej je tá, že zpoza ucha o *dvojne* skrútené, zapletené vlasy končia sa do vrkoča a to menujú *kački*, a keď o *trojne*, vtedy *zákrucky*. Pospech v ČMS 1901, 4.

Kačmar, -a, krčmár; ale *karčma.*

Kačur, -a, káčer. V. *kačka.*

Kačuristi, príd. „Kačuristi dim pušča zo svojej pipečki", Čit. V., 81.

Kadi, bežné je *kadzi*; kade. „Ňeznam, kadi pujdzem". „Kadi maju isc na vandruvku". V Gaboltove, tu, na str. 313. „Kus mľika *zkadička* matka doňesla", tiež tam 318. — Sem treba pripočítať aj toto: „*Kadi vun* zo svoho kľaštora viľecel, *doraz* vidzel, že... braca porubane", Straž.

Kadlub. Tak menujú v Žirovciach vydlabanú z jednoho kusa dreva okrúhlú obrubu studne, ktorá stojí uprostred dediny.

Kadza, kadzica je „v čim še ľudze kupju", Šarv. — Porov. *badvana.*

Kadzi, kade. „Kadzi bulo po obedze", Šarv. *Kadzik* začnu hrac, ta ju vežňu medzi sebe", Šarv. Ůšadzi še pitaŭ, kadzi išoŭ pan na štiroch koňoch a ůšadzi išoŭ za ňimi", Sobr.

Kahanoŭce, -ovec; u *-ŏŭci.* — Obec Kahanovce v Zempl., Kohány v seč. okr.

Kahanovce, -ovec, dľa Hn. Kochanovce. — Obec Kahanovce v Šar., Kohány v topľ. okr.

Kachac. „V jednim kuce kački kachaľi", Čit. III, 13.

Kacheľ, kacheľ; *kachľovec*, kachľová pec. „Z kachľovca sebe viň dva kachľe co biš muh do chiži ku ňim prisc", Rasl. „Kachľe vilupal", Rasl.

Kachutac, kašľať. Let.

Kajac še. „Kajal še a mocno banoval, že kebi bul hen tu vźal, ta bi bul už mal paru", Šarv. „Kajal še, co ma robic, či ma isc vicahnuc ho obľečeno abo zobľečeno", Šarv. — *Kajac še* = vytýkať si; *pokajac še*: polepšiť sa

Kajňa, -i. 1) Slovenská Kajňa, Tótkajnya, vo vran. okr. 2) Ruská Kajňa, Oroszkajnya, v stropk. okr.

Kakašoŭce, do *-ovec*, ŭ *-oŭci.* — Obec Kakašovce, Kakasfalu, v ntor. okr.

Kalafuz, -a, maď. kalauz. „Dam ci teraz jednu miš za kalafuza", Smiž.

Kalap, mad. kalap, popri *kapeľuch*; spisovnoslenského *klobúk* nemajú, iba v poludňovo-západnom kúte Spiša. Obyčajne v mestách hovoria „kalap" a po dedinách „kapeľuch" a jest veľa ľudí, východných Slovákov, ktorí vidia roz-

diel medzi „kalapom“ a „kapeľuchom“. Prvý je dľa nich panský klobúk a druhý sedliacky. Maď. „kalap“ je rozšírené po celom území: „Scahňe kalap na oči, po paľicu viskoči“, z Hnilč. Miš. (Pies. 35).

Kaľava, -*i*. Obec Kaľava, Kalyava, v geľn. okr.

Kaľemberk, -*rku*. Dľa Hn. Lisa Hora. — Poľ. obec Kalemberg, Kahlenberg, v starov. okr. na Sp.

Kaľenoŭ, -*ova*. Ruská obec Kalenov, Kalenó, v hum. okr.

Kaľičic. „Ze svoju chustečku *ukaľičenu* nohu zavil“, Gab. („Aľe dvanostego ľem *pokaľičil*“, Slov. ves, tu, 453.)

Kalňist, -*a*. Dľa Nied. Kalnište a Kalgojist. — Obec Kalnist, Kálnás, v topľ. okr.

Kalša, -*i*. Obec Kalša, m. Kalsa, vo fiz. okr.

. *Kaluša*, -*i*. Obec Kaluša, m. Kalusa, v sobr. okr.

Kamašľe i *kamašňe*. Vo V. Šariši „kamašľe“ sú pre mužských, a topanky „pre dzecko i pre ženu“. Porovnaj: „Verušo, podz ľem heŭ, oľem scahňi moju kamašňu“, Bež. V tomto prípade je reč o „kamašňi“ ženskej osoby.

Kameň, -*eňa*; nem. stein, maď. kő. Ostro sa rozoznáva od *skala*, ktoré znamená nem. *fels*, maď. *szikla*. „Cahaľi da na poli, odrazu puščeľi toten kameň dolu“, Sipl. „Odkuľal ten kameň“, Žir. „To śvetlo stalo na jednim kameňu okruhlim“, Ban. „Noľem, bratu Mocnaru, šmar doňho s kameňom“, Hum. „Tot kameň furmana kebi s joho krevu pomasciľi“, Sobr. — „Že pridze totu skalu opatric, co na Furči stoji“, Hum. „Pri Červenim more… pod jednim stromom, pod jednu skalu“, Šir. „Pujdzeš mi tamtu skalu z jarku privezc do dvora, a tota skala mohla mac das tišic centi abo i vecej“, Bert. V Čit. V., 214 jest: „Dolu kapkaca voda… tak nabľe zamarźňe… že jutro už taka hr mada ľadu še stvori jak jeden falat *skali kamennej*. O „skale kamennej“ som nikde nepočul, to je istotne otrocký preklad maď. slova: *kőszikla*. — V poludňovozápadnom kúte Spiša si pletú *kameň* a *skalu*: „Ked mi ruci skalu na dach, to už znam, že idze“, Cepl. „Zaščepce ho do tej najvjačšej skali“, Lučiv.

Kameňec, -*nca*. „Konope kameňec zbiŭ“, Ud. — I formou *kamňäc* počuť tu to slovo. — Por. *hrad*.

Kameňica, -*i*. 1) Kamenica v Šar., Tarkő vo vtor. okr. 2) Kamenica v Ung., Ókemence v ungv. okr. (Táto obec je ruská Rusi ju menujú: Kamjanica.) 3) Kamenica v Zempl., Nagykemence v hum okr. 4) Nižná Kamenica, Alsókemence, vo fiz okr. 5) Vyš. Kamenica, Felsőkemence, vo fiz. okr.

Kaminka, -*i*. U Hn. Mala Kamenica. Obec Kaminka v Zempl., Kiskemence v hum. okr.

Kamjonka, -*i*. Ruská obec Kamionka, m. Kamjonka, v ľubov. okr.

Kamskorej. „Išče panoj skľeparoj pušku kamskorej očiscil“, Seč.

Kamviš, to „trava pre koňe, co rośňe na mlakoch, zovu ju i *žgripec*“, Kľuk. — Vidz *žgripec*.

Kanape, -*peju*. „Teraz mi ju na kanapiju zochabił śedzec“, Komar. „Na červenim aksamitovim kanapeju ľeži paňi krasna“. Kovalík (SMS 1899, 86—87.

Kanceľarňa, -*i*. pisárňa. (Nie: kancellaria!). „V kanceľarňi piše“, Žir. „Pošľi do kanceľarňi“, Dluh. /C.

Kandrati, v. *kandri*.

Kandri, *kanderki*, pomn.; kučeravé vlasy, v prenesenom význame: vlasy vôbec. „Ešče ľedvo bul dvacecročni, jak mu už jeho kandri ośiveľi“, Čit. V., 114. „Žebi na ľehučko kandri privjazaľi a zapľetľi“, Čit. V., 391. „Medži hutoreňom babre s kanderkami svojeho… sinačka“, Čit. V., 82. — „Dzivče bez rukoch s *kandratima* vlasami“, Šarv. „*Kandžeraste* vlasi viśa jej prez bjeľučke pľeca“, Kovalík (SMS 1899, 87). — V prenesenom smysle „strapatý“ o rastlinách: „A za našim humnom mageran

kandıati, fto sce do nas hodzic, muśi bic bohati", Smižany (Miš. Pies. 82). „Do burjaňu uvjaz čolnok, gazdi ňema, v vodze moknuc prerosnul ho šaš kandrati", Čit. V., 189.

Kanta, *-i*, kupa. „Mal už jeden chľeb i jednu kantu vina", Rozh.

Kantar. „Vźal koňa, kantar zakapčał mu na šiju", Minds. Aj u uhor. Poliakov najdeš „kantar": „Cijeze to kuňe v uborže, co majum złate kantare?" Miš. Pies. 132.

Kanva, *-i*, kupa, v. toto.

Kaňur, sup. „Kaňur... pretrimuje śe na najviššich končuroch hur śňihovich", Čit. V., 265.

Kapča, *-i*, spinka. „Śedlacka košuľa ma kapče na skapčaňe gaľiru; dachtore maju šnurki", Šarv.

Kapčac, spínať. „Kantar zakapčał mu na šiju (koňovi)", Minds. V *kapča*.

Kapečka, v. *kapka*.

Kapeľuch, *-a*, klobúk. V Podhr. Sp. kapeľuchom nazývajú klobúk vôbec, tedy aj sedliacky aj panský. „Na Śpišu nośime kapeľuch s visoku grisu", Kľuk.

Kapice, v. *cepi*.

Kapišova, *-i*, v *-e*. — Ruská obec Kapišová, Kapissó, v mak. okr.

Kapitan, *-a*. „Kapitan zhujňicki", Gab. V tomto smysle je rozšírené: *harnaď*, v. ho. — „Pan kapitan, jak oni to dumaju, že oni me na urlab nepuščaju?" Hnil. (Miš Pies. 23). — Nikdy nie s mäkkým *ň* na konci.

Kapituľa, *-i*. Sp. Kapituľa, Szepesshely, v sp.-podhr. okr. — Ku kapituli patrí kúpeľ: *Śiva brada*, Zsibrafürdő.

Kapka, *kapečka*; kvapka, kvapôčka.

Kapľica, *kapľička*; káplnka. „Do tej kapľici... śe išol modľic", Dan. a Odor. (Miš. SMS 1896, 88). „Ona śe skrila pod totu kapličku", Šarv.

Kaplon, *-a*, kapún. „A na humňe, a na humňe, ej, tri kaploni mlaca", Smižany. (Miš. Pies. 93.) V Letan. tiež dľa Iremského (SMS 1904, 51).

Kapura, *-i*, vráta. Počuť aj *vrata*, menovite v Šarv. „Kapura" sa považuje za slovo spišské, ale ho počuť aj inde, menovite aj na východe: „Prišoů i s totim starim vojakom pripatrac śe gu kapure", Sobr.

Kapusta. „Kapustu rubju, kapusta śe zavjazuje do hlavkoch", Šarv.

Kapušani, *-an*. — Obec Kapušany, Kapi, v topľ. okr.

Kara, *-i*, trest. „Za karu, že bratovi na zradze stała", Olc.

Karac, trestať. Všeobecné: Skaral bi ce Buh, potrestal by ťa Boh! „Oj, skaral me tu Panbuh", Ľub. „Naj ce Boh skare!" Malov.

Karb, *-u*, poľ. karb. „Každi sebe... jeden karb virubal", Šac.

Karčava, *-i*. — Obec Karčava, Karcsava, v ungv. okr.

Karčma, *-i*, krčma; ale *kačmar*, v. toto.

Kark, *-u*, krk. „Karki polamac", Mark.

Karla. Takto volali taligu predtým v Dan. a v Odor, a v Hnilci podnes volajú ju *karlik*, z nem. Karren, dľa Mišíka (SMS 1896, 169).

Karmic, kŕmiť. Všeobecné.

Karna, *-ej*. U Hn. a Nied. Karné. — Obec Karná, Karna, v hum. okr.

Karp ti, príd., drsný, hrudovitý, karpata cesta. Let.

Karpeľe, kvaka. Šebeš (Pospech ČMS 1898, 87). Šarv.

Kartac śe, v karty sa hrať. „Podz śe kartac", Žir. „Jak śe *pokartovaľi*", Žir. — Aj inakšie: „Oni śe hraľi na karti", Sobr. „Ľem śe budzeš tu karti hrac", Šir. „Že śe budu na kartoch hrac", Rep. Táto predchádzajúca veta zakladá sa pravdepodobne na chybnom prispôsobení takýchto a podobných viet: „Maš i ti peňeźi dos' i ja mam. *Hrajme śe na ňich* na karti", Bež.

Kartac keho, karhať. „Daskeľo chlapčiskoch kartal". „Oproci tamtim chlapčiskom ľem kartajuce slova mal". Obidve uvedeniny v Čit. V., 472. — Tohoto slovesa som nikdy nepočul.

Kartavec, krpateť. „Počatek svuj bere

cale po źemi śe sahace množstvo *zakartaveneho* jadlovca", Čit. V., 266.

Kartečka, v. *kartka*.

Karti, pomn., karty na hranie, v. *kartac śe*.

Kartka, -*i*, „kartička". „Napisala jednu kartku", Šarv. „Piše na kartku", Kap. „Tedi jej iz pazuchi kartka vipadla", Seč. „Napisala paňi kartku", Bež. „Napisała na *kartečku* temu princovi", Kap. „Totu *kartočku*", Seč.

Kasaren, -*ňi*, (nie „kasarňa"). „Toho budze kasaren, chto prebije prez mura dzeru zo štangu", Žir. „Do tej kasarňi už ďabľi žadne ňeprišľi", Žir.

Kasta, -*i*, nem. kasten. Spišský výraz na kastňu, truhlicu, ba i na „fršlag". „Mam jednu kastu a v ňej veľmi drahu vec", z Filic Kov. (Slov. Pohľ. 1898, 685). Na tom istom mieste Kov. vysvetľuje, že je význam kasti: *kastňa*. „Dze ta kasta (kasňa) stala". Mišík (Pies. 5) uvodí z Hnilca: „V jednej kasce (skryňa) sú šaty, a v tej druhej dukati". Naproti tomu z Hrab.: „Kačmarka vibrala Janka z jednej kasti (+ feršlog)". A konečne Iremský v SMS 1904, 18, hovorí, že je *kasta*: voz na dovážanie švábky s poľa. Treba vedeť, že „švábku" vozia na vozoch truhlicou opatrených.

Kašaroŭce, do -*ovec*, ŭ -*oŭci*. — Obec Kašarovce, Kosaróc, v stropk. okr.

Kašovňik. „Prave teraz vam pečem kašovňiki", Straš. 27.

Kaštiľ i *kašteľ*, -*a*; kaštieľ. Všeobecné popri *burk* a *zamek-zamok*. — Této dve posledné slová len v prípoviedkach, v smysle *burg* a „schloss".

Kat. V Zát. Přísl. na str. 187 je takéto príslovie šarišské: „Chto ňit maj strem čemu, toten katem temu". Pripomínam, že v Šarišskej *kata* nazývajú *dupkom* a *hincľikom*, v. této.

Katonak. „A on plače, ňeboraček, že muśi bic *katonaček*", Smižany, Mišík v Pies. 87.

Katuňe, -*tuň*. Dľa Hn. Katunovce — Obec Katune, Kattuny, v sp.-podhr. okr.

Kave, -*eho*; *kavej*, -*u*. Káva. — „Z teho kaveho som pil", Šarv. „Kavej pic", Čit. V., 461. „Co koštuje totä ladička kaveju?" Seč. — V Ľubotini od svojich rozpravačiek, ktoré vedia po nemecky a v rodine po nemecky rozprávajú, počul som aj neskloňované *kave*: „Jendźibaba navarila kave a dala jim do poharoch čiste *kave*".

Kav'ečany, -*v'ečan*. Dľa Hn. Kvačani. — Obec Kavečany, Kavecsán, v ntor. okr.

Kavehaŭz, -*u*, hotel. „Prišľi do jedneho mesta do kavehaŭzu, stanuľi tam s koňmi", Bard. „Postavił si do jedneho kavehaŭzu kone", Lučiv.

Kavenčec, poľ. kawęczeć. „Kavenčiť" je chorľaveť, trápiť sa dľa Iremského, v Let., SMS 1904, 49.

Kavjetka, na Spiši „schenktisch", počul som ho po prvé v Hrabušiciach, potom aj inde.

Kazac, 1) Na samosvojom území rečovom: rozkázať. „Śe mi kaže do vojni richtovac", Šarv. „Kazaľi kočišovi, žebi na koču do koscela odviz mladu princezu", Ľub. „Rano jim kazal, žebi pošľi do brata mu po korec", Žir. — 2) Na území podrečia z.-ungského: povedať. „Princ tak kaže", Sobr. „Pan na ňich kaže", Sobr. — 3) Povedať kázeň na kazateľnici v kostoloch r.-katolíckych a luteránskych.

Kazateľňica, -*i*. Z cirkevnej reči, vidz *kazac* pod 3).

Kažimir, -*a*. Ruská obec Kazimir, Oroszkázmér, vo vran. okr.

Kažmir. Obce v ujheľskom okr.: 1) Malý Kazmir, Kiskázmér. — 2) Veľký Kazmir, Nagykázmér. — Niederle ich menuje Kazmír a Kažmir.

Kbol to, čo *gbol*.

Kdze. „Do teho domu prišol, kdze bul Miško" (Slov. Pov. 280). Tej formy som nikdy nepočul; naveky len: *dze*.

Kebi, po hranici rečovej *kebü*: „Kebü büło", Ud. „Kebü mu večar bul peňeźi nadol". Skrátenou formou: „So ŭon boŭ

i zdoch, *keb'* boū ňe ja", Taš. „*Kib'* boū ňe ja, ta boū ūon tam zdoch", Taš.

Kecnuc. „Vzał łožku, kecnul ho po ruke", Lučiv.

Kečega, „riba, chtora śe v źime često do namuľa vrije", Čit. V., 178.

Kečkovce, -ovec (+ ovcoch). Ruská obec Kečkovce, Kecskóc, v mak. okr,

Ked. „Rano, ked śe vojaci prebudzeli", Šarv. „Vtedi, ked ten medzvedz hodzi hadbab vaľac", Ľub. „Ked vona už bula v ďeži", Rozh. „Tam je i doteraz, ked ňeumar", Žir. „Ked su hotovi", Seč. „Ked do ośem dňi ňeukaže mňe... spodok nohi", Ban. „*Ke'* ci ti vojak (m. ked si), podzeľ nas", Lučiv. — „*Kedi* ja peršu noc išoū, ta me tuča sparla", Sobr „Kedi ja mali chlopec boū, ta mňe moj dzedo pripoveduū", Bež. — „*Kedz* vino vipiū, tak mu majster hutori", Bež. „Idz, kedz maś dzeku", Sobr. „Žije kedz ňeumar", Ostr. „Co budze... jesc, kedz už ňema ňičoho ňič", Žir. — Z uvedenín videť, že *kedz* žije i popri *ked* i popri *kedi.*

Kedi, spojka. V. *ked.*

Kedi, príslovka. „Ja ňemam *kedik*", Kľuk. „Muj ocec *kediška* mał koňi", Plav.

Kedvešni, príd., mad. kedves. Šarv. aj inde.

Kedz, v. *ked.*

Kehňec, -eca. Dľa Hn. Keňbec, dľa Nied. Keňbez. — Ob. Kehnec, Kenyhec, v koš. okr.

Kekešic śe, chválit sa. Šarv. aj inde.

Kel, kla, keloviti, príd. „Kelovite su bandurki, ked puščaju kli". Šarv.

Keľa, porov. poľ. *kila, kilka.* „Po keľa rokoch dobre śe viučil", Gab.

Kelbovce, -ovec (u *-ovci*; v Brežnici takto). Dľa Hn. Kolbovci. — Ruská obec *Kelbovce*, Kolbóc, v stropk. okr.

Keľča, -i. Obec Keľča, Kelcse, v stropk. okr.

Keľčik, -a, maď. költség. Šarv. aj inde. „Šitko pokeľtovaľi", Rep.

Keľemeš, -e. Obec Keľemeš, m. Kellemes, v šir. okr.

Keľo-teľo, koľko-toľko. „Naśilu zostal, že šak un mu teľo zarobi, keľo spotrebuje", Bert.

Kenderica, maď. tengeri, kukurica. Seč. a okolie. V. *tengerica.*

Kendzice, do *-ic*, ū *-ici.* U Nied. aj Kendice. — Obec Kendzice, Kende, v ntor. okr.

Kerestur, -a; u -e. Obec Kerestur, Szécskeresztúr, v seč. okr.

Keréštvej, -a. U Nied. aj Kereštvík. Obec Kereštvej, Kőrosfő, v topľ. okr.

Kerpce, pomn. „Kerpce tu už ňenosja, ľem čižmi", Ščav.

Kerscic, kerscini, v. *kerst.*

Kerst, -u. „Ked prišli s kerstu", Orlov (tu, 462). „Jak dzecko *pokersciľi*", Rozh. „Volac na kerscini", Barc. Ale: „Ňemohol v calim valaľe dostac *kresneho* occa, aňi *kresnu* matku", Rozh.

Kerta, -i, maď. kert. Hlavne v podrečí z.-ungskom, ale aj tu popri domácom *zahrada. Kertou* volajú panskú záhradu, park; *zahradou* záhradu na ovocie a na zeleniny. „Bula tam jedna krasna kerta a u tej kerce krasni stromi", Bež. „Co mi śe ukazaū u kerce", Sobr. „Pošou do kerti na špacirku", Sobr. „Zasadziš do *zahradki* a zapraviš, co bi tam ňič ňepošlo", Straž. — V samosvojej reči prevažuje *zahrada.* „Vźała ju do zahradi", Kap. „Tam veśeľe stalo a von, Janko, pošol do zahradi a plakal", Sipl. Ale aj tu menujú panskú záhradu „kertou". V Hanš, v Rasl., v Šarv. z pravidla robia hore spomenutý rozdiel medzi *kertu* a *zahradu.*

Kertis, maď. kertész, záhradník panskej záhrady. Že v svojských záhradách odborníkov záhradných nemajú, preto ani slova *zahradňik* neužívajú.

Keruľ, -a, m. kerülő, lesný hájnik. „Ľesni keruľ prišol do birova", Hum. „Ňechceł ňič, ľem jednu horu, a žebi tam buł za keruľa", Malov. — V Obišovciach znamená aj poľného hájnika.

Kerv, g. *kervi*. „Š totu ker'vu ho pomasci", Geč. „Dzeci porezala, s jich kervu slup pomascila", Šir. „Scjekol z kervi", Cepl. „Voda v more čista kerv zostala", Cepl. „Totu baltu okervavil, i na sebe šati, calkom še *skervavil*", Straž. „Zobľik toti šati *kervavi*, i totu baltu. *okirvavenu* odložil", Straž. Počuť aj *krev*, g. *krevi*, v. ho. — V Šarv. nom. *krev* a gen. *kervi*.

Kešeň, *-šni*; *kešeň*, *-šňa*. Vrecko. — Forma ženského rodu je bežnejšia. V Šarv. popri *kešeň* povedia aj *kešiň*, ale v gen. len: z *kešeňi*. Forma muž. rodu je hlavne na Spiši doma: „Do kešeňa", Hrab., Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 163). „Červene jablučko v *kešenku* mam", Hnilec. (Miš. Pies., 10.) „Iš'eł do svoho kešena", Lučiv.

Keterden, *-ena*. V Tašoli: *Tekerdeň*, *-eňa*. — Obec Ketergény v ungv. okr.

Kežmarek. U okolitých Poliakov: Kezmarek, u Hn. Kežmark. — Mesto Kežmarok, Késmárk.

Kib', v. *kebi*.

Kibľara, *-i*. — Ruská obec Kibľara, Köblér v ungv. okr.

Kidľa, *-i*, nem. kittel. „Ňema šumnu *kidľu*", Mark. Počuť aj inde. V Plavnici: „Zdjała *kigľu* ze sebe". „Mała ľem jednu kigľu na sebe". V Ľubotini som počul: *kiľa* m. *kidľa*. Ináče *kabat*, v. toto.

Kifľik, maď. kifli, nem. kipfel. — Rozšírené. Rusi súsední povedia: rožnik.

Kigľa, *-i*, v. *kidľa*.

Kijov, *-a*; dľa Hn. *Kijiv*, ruská forma slova. — Ruská obec Kijov, Kijó, vo vtor. okr.

Kiked, *-a*. — Vyšný Kiked, Felsőkéked, vo fiz. okr.

Kikot, kýptik ruky. Šarv.

Kiľa, v. *kidľa*.

Kim, na Spiši m. *dokeľ*, v. toto. „Š ňu tancovaľi, kim ju na folti ňerozterhaľi", Mark. „Kim ona... obejšla ten ľes, oni zaš daľi uceklľi", Hnilč.

Kinkac, hlavou prisvedčovať. „Na šicko kinkňe", Šarv. „Priśažne s hlavami kinkaľi, že barz ľehko to može bic", Straš. 8.

Kirdeľ i *čirida*, v. toto. „Ovca z našeho kirdeľa", Šarv.

Kirmak, to „vul, co ma kratke rohi", Šarv. „Mesto voloh aľebo kirmakoh veľke mocne kravi na robotu poľnu potrebovaľi", Kal. 1887, 67.

Kiśeľ, *-a*. „Kiśeľ śe može zrobic z kapusnej juhi, abo z octem tak, že śe da do źimnej vodi ocet keľo treba, žebi bulo kvaśne; do teho śe da muki a tak śe rozmuci a śe viľeje do harčka do vracej vodi a jak toto zavre, tedi už kiśeľ hotovi", Šarv.

Kišasoňa, *-oňka*, g. *-i*, maď. kisasszony. „Ňechce žadna kišasoňa isc na taňec", Šir. „Kišasonka, nachže pridu na šop", Lučiv. „Kišasoňu pochopeň do tancu", Bež. — Niekde vyslovujú *kisasoňa*, čo by mohol byť poľský účinok, t. j. *s* m. *š*. Táto výslovnosť by sa dala tak odôvodniť na Spiši: „Kisasonke spadnuł persceň s pałca", Gan. „Kisasoňu, htora barz šumna buła", Harih. Ale tá forma zjavuje sa aj v podrečí z.-ungskom: „Jednoho skľepara kisasonku bere za ženu", Seč.

Kišida, *-i*. Obec Kišida, maď. Kisida, v koš. okr.

Kiškanc mľiko je = kvaśne. Šarv.

Kišovce, *-ovec*, adm. pridelené k Landžašfale.

Kitajka, *-i*. „(Ľev ma) dluhi chvost, a konce chvosta je jedna veľka kitajka", Čit. IV, 131.

Kjesag, *-aga*. U Hn. a Nied. *Kisak*. — Obec Kesag, Kőszeg, v vtor. okr.

Kłac, často ešte *kłac*: klať, zaklať.

Kľac: kliať, zakliať

Klacik, klátik. „Mľinar hvaril, že tam klacik dolu vodu idze", Ľub.

Kladka. „Na dzveroch... veľka kladka jak korec", Sipl. Rozšírené. — Uváž: „Kupže mi, mili moj, co ce budzem pitac, *klatečku* streberuu — serdečko zamikac", zo Smižian Miš. (Pies. 82).

Kladzani, -an; u *-anoch*. Obec Kladzany, Kladzán, vo vran. okr.

Kľagac śe je „ňepevňe isc; pijani śe kľaga do domu", Šarv. — „Už śe až kľagal večar", Orel.

Kľambra, -i, nem. klammer. — Klambra abo i *pasoũka*. Hum. V Kľuk.: *kľambra*.

Klapańica, slepaňa. Počul som to slovo. Zapísané ho mám len z M. Slavkova: „Kľapańica, co ked una chćala na svoje oci patrić, to muśała dreva sobje pod povjicki podłozić" (tu, 451).

Klapkac „Na dvere śe klapka". „Zaklapkal šustrovi na oblak", Šarv. Od poľ. obcí: „Kłopka na dzvere", Smiž.

Kľasac, kľasnuc. Dľa Iremského v Letanovciach znamená: klesať; vikľasnuc: odpuchnúť. Por. poľ. klęsnąć.

Klasc, okrem prvotného významu znamená aj: nadávať komu. „Ešče zdaľeka už jim klad, že oňi jedza, piju a o ňeho ňestoja", Šarv. „Še aľe obrušel na ňu a klasc jej začal", Orel V. — „Naklad mu do samaroch", Šarv.

Kľaštor, -tora. 1) Kláštor. „Žebi som kľaštor povizitiroval", Straš. 36. — 2) Veľká budova vôbec, zámok. „Tam buľi tri šarkaňe nad mestom u jednej hure. Maľi voňi tam svuj kľaštor (+ zamok)", Straž. „Vun (šarkaň) rad-ňerad muśel sam visc zo svoho kľaštora", Straž.

Kľečenoũ, -ova. Obce: 1) Klečenov v Zempl., Kelecseny v seč. okr. (U Niederleho aj Klacanov.) 2) Klečenov v Ab., Kelecsenyborda vo fiz. okr. Dľa Nied.: Kľačanov a Kľečanov; dľa Hn. Kľačunov.)

Kľeknuc, kľaknúť. „Aj on sam kľeknul", Šarv. — Iremského forma „kläknuc" (kläknuť, vidz SMS 1904, 51) je v Letanovciach nie možná.

Kľekočoũ, -ova. (U Nied. Klokočov.) — Obec Klekočov, Klokocsó, v sobr. okr.

Kľembarek, -rka; *kľembarski*, príd.; *Kľembarčan*. (U Hn. a Nied. Klembark.) Obec Klembarek, Klembérk, v šir. okr.

Kľepač, -a. kladivo. „Keľo raz kotri tovariš udereũ s kľepačom", Bež.

Kľin, -a. „V gačoch je kľin", Šarv.

Kľinga, n. klinge. „Klingu dzveroch brala do ruki", Kal., 1887, 49.

Kľitka, -i. „Kľitku z dreva nakladľi", Sob.

Klobuček, -čka. 1) Malý klobúk: „Mam paľenku i vino, i vino, i klobuček, i śeno" z Hnilca Miš. (Pies. 27). — 2) Tokňa na osi: „Na oś na koňec śe šturi koľ-so, potom kłobuček a łoňikom śe privjaže", Kľuk. — Je pozoruhodné, že toto slovo podáva Mišík aj z poľ. územia: „Kłobucku, kłobucku, drotem pobijane, ftoś će bedźe nośić, k'ed ja dorombane?" (Pies. 118). — Vidz *klobuk*.

Klobuk, v. *kalap*.

Kľocek, -cka, nem. klotz. „Odrezal som kľocek z dreva abo falatek. Drevo rozrezac s pilku na tri kľocki abo falatki". Šarv.

Klochtar, „s nevoľou variť", Let.

Kľomp, -a, nem. Klumpen. „Pčoli su v kľompe, ked śe viroja". „Ptaki ľeca v kľompe", Šarv.

Klubko. „Zvi na jedno kłubko", Bard. „Žebi ukruceła kłubieško z predzi", Lem.

Kľučaček, -čka „Kličal na svoje volki: Hej kľučački!" Ud.

Kľuka. V Hanšar majú kľuki pri hasení ohňa, — hák!

Kľuknava, -i; *Kľuknavjan*. — Kľuknava, Kluknó, v geľn. okr.

Kľušov, -a. Obec Kľušov, Klyussó v sekč. okr.

Kňaž, -a. „Pri oltaru kňaž omšu služi", Šarv. „*Kňažske* obľečeňe, tak jak śe noši ku pohrebu", Šarv. „Poobľikaľi śe do *kňežovskich* šmatoch", Kľuk. Toto prídavné predpokladá podstatné meno: *kň·ž*, ale také slovo je nie bežné. Kovalík uvodí z Filíc (Slov. Pohľ. 1898, 688): „*Kňažna* śe vislovila". Tohoto slova niet v obecnej mluve.

Kobela, -i. „Zložeũ kobelu", Bež. V tej istej osnove a na tej istej strane (tu, 415): „Ůźal na sebe ten chľib u *ko*-

beľi". Z Lučôk: „Uložiŭ sebe do *kobiľki*", tu, 409.

Kobiľe, do *Kobiľ*, v *Kobiľoch*; *kobiľski*, príd. (U Nied. Kobyle a Kobulie). Nepíšem to slovo s *y* om, lebo myslím, že nemá žiadneho súvisu s Niederlovou *kobylou-kobulou*, ktoré názvy opierajú sa akiste o úradný názov, ktorý je novší. — V poľ znamená *kobeľ*: psa, a v Litovsku jest mesto: *Kob'eľe*, *-a*. (Booch-Árkossy. Słownik poľsko-nem.). — Obec Kobile, Lófalu, v sekč. okr.

Kobula, *-i*. „Kobila śe bije". „Kobula śe odbila", Šarv. „Priśľi ŭoňi gu jednej starej kobuľe", Taš. „Tota joho kobulka odpočinula", Straž.

Kobuľiňec, *-nca.*, koňský trus. Šarv.

Kobuľňica, *-i*. U Nied. aj Kobylnice, Kobulnice. Ruská obec Kobuľnica, m. Kobulnica, v topľ. okr.

Kocapki. „S jednima kocapkami śe z jedneho zlatovlasateho dzivčeca na jeľeňa, ptaka aľebo hocaj jake inše dzvire premeňuju", Čit. 478.

Kocel, kotol.

Kociňec + *kocinek*, prístavok ku stodoľe. Hanš.

Kocur, *-a*. Šarv., Kľuk. (Nie — kacur!)

Koč, v. *kuč*.

Kočeňina, *-i*. V Šarv. tak + studzeňina.

Kočiš, *-a*. „Kočiš pohaňa koňe i pri paňskim i pri valalskim voźe. Pri oraňu: *pohaňač*.

Koch je, „co idze preź ňeho dim dohuri", Kľuk.

Kochaňe, *-a*. „Śedaj do voza mojo kochaňe", Mark. (Miš. Piesne, 55).

Kochanoŭce, *-ovec*; u *-oŭcoch*. — Obec Kochanovce, Kohanóc, v hum. okr.

Kojecice, *-ic*. Dľa Hn. Kojacice, dľa Nied. Kojecice aj Kojetice. — Obec Kojecice, Kajata, v šir. okr.

Kokiňa, *-i*. Dľa Nied. aj Kochanovce; toho mena nikde nepočuješ pre túto obec. — Obec Kokiňa, Kökény, v topľ. okr.

Kokoški, pomn, pirohy s lekvárom alebo s tvarohom. Šebn

Kolačkov, *-a*. Poľ.: „Kolockov, -a; Kolockovjon" (v Slov. vsi). „Kolacek, -cka; Kolackovjon" (v Niž. Ružbachách, v Ľubovni). U Nied. Kolačkovo. — Poľ. obec Kolačkov, Kolacskó, v ľubov. okr.

Koľak, *-a*, bodliak. „Koľak v roľi kvitňe na belavo, ked ho hitňe, ta koľe", Šebn. „Goľa stava zo svojeho z koľakoch zrobeneho hňizda", Čit. IV., 100.

Koľakovi, príd., vidz *śverboritka* a porov. *koľak*.

Koľar. „Kolar je, chto robi vozi, pluhi, brani, koľca", Šarv. — Rozšírenejšie je *koľesar*, vidz ho.

Kolbahi, do *-bach*, v *-baši*; Kolbašan. — Obec Kolbachy, Kolbach, v sp.-podhr. okr.

Kolbasa, *-i*, klobása. Šarv. — Všeobecné. Rozumejú naveky určitý kus, oddelený sám pre seba, a nie celé naplnené črevo, z ktorého sa kusy režú dľa ľubovôle, t. j. majú dvojnásobné, trojnásobné klobásy atď. „Chľib i štverňistu kolbasu", Bež.

Kolbaščata, pomn., klobásky: viršťle. Hum.

Koľca, pomn., g. *-och*. „Koľca maju dva koľjeska ňizke", Kľuk. „Koľca, co śe pluh na ňich uvadzi. Spadlo s koľcoch koľesko. Koľca maju nazadku hužev, do tej hužvi śe šturi hradzel pluhu", Šarv. „Rijak abo hok śe uvadzi ku koľcom", Kľuk.

Koľčata, *-at* „Koľčata, na co śe pluh položi; jedno je koľče", Hum. — Por. *koľca*.

Koľčov, *-a*; *Koľčovjan*. Osada Koľčov, spojená v jednu obec s Končanami, Kolcsókoncsán, v levoč. okr.

Koldoš. Neviem, či bol kordoš (tak!) a či statočný človek. Dľa Iremského v Letanov. (SMS 1904, 49).

Kolek. „Kalap zložel a zaveśil na kolek", Bard „Ta baňka... viśela na sceňe na kolku", Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 165).

Koľenovce, *-ovec* (v Kľuk.). Počul som aj Mišíkovu formu „Kolinovce“ (Slov. Pohľ. 1903, 419) a z nej lokál *-ovci.* — Obec Kolenovce, Koliufalu, v sp.-podhr. okr.

Koľesar, *-a.* „Vo valaľe same perše volaju kovaľa, koľesara“, Šaiv. (Tu aj *koľar*, v. ho.) — „Pošol do jednoho koľesara, dal sebe spravic do tej balti dluhe porisko“, Straž.

Koľeso, *-a.* „Na koľeśe bahra a na ňej raf železni“, Kap. „Koleso ma 4 častki: hlava, špice, bahra, raf“, z Brez. Posp. (ČMS 1899, 8).

Koľibabovce, *-ovec*, u *-ovcoch.* — Obec Kolibabovce, Kolibábóc, v sobr. okr.

Koľimaź, *-i.* „Ta mačka śe rozľala na koľimaź“, Hrab. „Śe rozľal na koľimaź“, Žir. „Fteri furman dobre voźi, ňetreba mu koľimaźi“, zo Smižian Miš. (Pies. 68).

Koľimbac śe. „Ten človek koľimbal śe na ňim“, Čit. V., 184.

Koľisac śe. „Vona śe v'e koľisala doma v trinastej chiži v ohňovej koľisce“, Rozh. „Koľisal jednu žeňsku“, Rasl.

Koľiska, *-i.* „Koľiska, ňe belčov“, Šarv. — Por. *koľisac śe.*

Kolo. 1) *Okolo:* „Až kolo jedenastej zaspał“, Hrab. „Kolo vjenečka, kolo, ňeśeme panovi poľo“, z Mark. Mišík (Pies. 56). — 2) *Pri, popri:* „Dostaŭ službu kolo kraľa“ (= pri kráľovi). Kor. „Janko mu z tich peňeźi, so maŭ kolo sebe, nasipaŭ“ (= pri sebe). Bež. „Družba ňechceŭ na koňa śednuc, lem pešo kolo princa isc“ (= popri princovi). Sobr. — 3) *Kolo:* „Ňechodz do nas, ňepitam ce, ňevivijaj zo mnu tance, aňi tance, aňi kola, bo ňebudzem ňihda tvoja“, z Brut. Miš (Pies. 49). „... hcela bi śe vidac, kebi me mal hto vźac do *koluška*, do kola“. Z Mark. Miš. (Pies. 54).

Koľšov, *-a* (v Kľuk.!); Koľšovjan. Dľa Mišíka „len *Kojšov*“ (Slov. Pohľ. 1903, 419). — Ruská obec Koľšov, Kojsó, v geľn. okr.

-koľvek. Zneurčúva význam prísloviek a zámen. „Pujdzem za ňich kedikoľvek“, z Daniš a Odor. Miš. (SMS 1896, 161). „Ja na tebe ňezapomňem dzekoľvek śe obracim“, z Hnilč. Mišík (Piesne 38). „Jakukoľvek robotu“, Hnilč. Príslovky a zámená s *-koľvek* počuť len v poludňovo-západnom kúte Spiša. — Porovnaj *bodaj.*

Komarjani, *-rjan.* U Hn. Komarovce. — Obec Komarjany, Komaróc, vo vran. okr.

Komarňik, *-a.* Ruské obce v mak. okr.: 1) Niž. Komarnik, Alsókomarnik. 2) Vyš. Komarnik, Felsőkomarnik.

Komarov, *-ova.* U Nied. aj Komarovce, u Hn. len Komarovce. — Obec Komarov, Komaróc, v sekč. okr.

Komarovce, *-ovec.* 1) Ruské Komarovce, Oroszkomoróc, v ungv. okr. — 2) Sobranské Komarovce, Sobráncekomoróc, v sobr. okr.

Komiňar, *-a.* „Kasperek ňemože bic aňi komiňar“... Straš. 3.

Kominek, kozub; to čo v okolí Zv. Ľupče „kôšok“, t. j. kominek jest v takom pomere ku kominu, v akom „kôšok“ ku *kochu*, v. toto. „Pipku v hiżke na kominku zapomnul“, „Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 165).

Komišňak, *-a*, čierny chlieb vojenský. „Dakuščik chľeba zajed, co mał zo sebu, teho komišňaka“, Malov.

Komloš, *-a.* U Hn. Chmeľovnik; u Nied. popri Komloš aj „M. Chmeľov“. — Obec Komloš, m. Komlós, v topľ. okr.

Komloša, *-i.* Obec ruská Komloša, m. Komlósa, v mak. okr.

Komoňica, *-i*, poľ. komonica = steinklee. Ďatelina. Dobr.

Komora, *-i.* 1) Bývanie. V Ceplici: „Idzem tam bivac abo idzem tam na komoru, to jedno“. „Trimal študentov na komore“. „Pošol k jednej chudobnej vdove na komoru“. — V maď. mluve kežmarských študentov je *kamarás* = spoluobývateľ jednej *chyže.* — 2) Komora, miestnosť na prechovávanie každodenných potrieb domácich: „Pošol z ňim do kraľovej komori na zlate peňeźi“,

Šarv. „Polno peňeźi jej nasipal na komoru“, Hnilč.

Koň, v. *kuň*.

Koňar, -a, „co koňe paśe“, Kľuk.

Koncu; v koncu, porov. strednoslov. „konča“ (konča mojej zeme). „Śednul on tam na jej hrob koncu milej bjelich noch“, Viderník (Miš. Pies. 66).

Končik, poľ. kącik, kútik. — Ľub.

Končani, -čan. Spojená osada s Koľčovom v jednu obec, Kolcsókoncsán, v levoč. okr.

Končic, konať. „Taku robotu ňemohla dluho končic“, Ľub.

Končik, -a, konček. „Popatrel bľižej, a tu vidzel, že śe končiki jej rožkoch tak śvica“, Kov. SMS 1899, 86. Smysel osnovy nedopúšťa priviesť „končik“ do súvisu s poľ. *končik*, v. toto.

Končur, štít. „Kaňur (sup)... pretrimuje śe na najvyššich končuroch hur śňihovich“, Čit. V., 265.

Kondaš, -a, co śviňe paśe. Šarv.

Koňec, -nca. 1) „S tebu koňec muśi bic“, Hrab. „*Koňečňe* prišli až ku jednemu ľesu“, Šarv. „Ľem vše plakala a ňescela *koňcom* isc s čarnokňežňikom na priśahu“, Sipl. Śednuc sebe *koncu* noh, v. *koncu*. — 2) Konec: penis, v Gerl.

Koňičina, -i, datelina. „Koňičina śe śeje na jar aľebo do žita, ked śňih už zešol, aľebo do jarcu odrazu zoz jarcom; perše jarec a tak śe zabraňi, potim koňičina a zaś śe zabraňi“, Kal. 1887, 78. — „Gazdovi koňičina aľebo trepikoňina, a gazdiňi runkľa“, tamže. Por. *komoňica*.

Koňik, -a, pomn. *koňiki*; poľné kobylky. Kľuk.

Konťa, maď. konty; v. *chomľa*.

Kontentni, spokojný. „Moj brat ňebul s tim kontentni“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 170. „Či si ti, oćče, kontetni s tim?“ Jabl.

Koňuš, -a; idzem na Koňuš, bul na Koňušu. (U Nied. dľa Brocha aj Koňušice.) — Obec Koňuš, m. Konyus, v sobr. okr.

Kop, -a; kupa, nádoba na vodu. „Kop je na vodu, z jednim uhom“, Kľuk. „On vzal kop a oblevał ich“, Gerl. — V Ščav. je kop: šafeľ abo džbor na vodu. — Vo Vikartovciach popri forme *kop* (muž.) znajú aj formu *kopa* (žen.): „Kopa je obita z obručku zeleznu“, Vik. „Idzem po vodu s kopom“, tamže.

Kopa, -i, kopa. „Kopa śena“, Sob., Kľuk. — „Kopa peňeźoch“, Ľub. — Porov. *kopka* śena, a v. „kopa“ pod *kop*.

Kopa, -i. Časté meno v Tatrách: „Kopa ku trom pľesom“. „Za Kopu, gdzie sucha voda“, Gerl. Radz.

Kopčani, -čan, v *-čanoch*. — Obec Kopčany, Hegyi, v mich. okr.

Kopeňec, -nca. „Najstarši mravjenec višol z teho kopenca“, Vik.

Kopercajuci chodzic abo *kuľajuci* chodzic. Smiž. (= Neistė chodiť!).

Kopiľec, g. *kopiľca*, dieťa prespankino, Hum. — Žena śe *skopiľila*, Hum. (= Žena sa prespala.)

Kopka śena, petrenec. Šarv. Porov. kopa. (V Čit. IV., 118 je chybne, že „diždž v okruhlich kopkoch ľeci dolu“; má byť kapkoch!)

Koravi abo rapavi = ňehladki. „Tvar korava abo rapava“, Šarv.

Korba, -i, rukoväť na kolese. „Korba na koľeśe, s chtoru śe kruci“, Šarv. „Studňa na korbu“, Kľuk. V. *studňa*.

Korbač, -a. „S korbačem śe dzeci biju“, Šarv.

Korčuľe. Na korčuľoch śe smikac. Sob.

Korec, -rca. „Štvertka gbolu“, Šarv.

Korejovce, -ovec. Ruská obec Korejovce, m. Korejóc, v mak okr. (S úradníckej strany som počul, že je po maď. dobre: *Kurejóc* Ak niektorí úradníci aj túto formu užívajú, to svedčí len o tom, že počuť niekde aj u slovan. obyvateľstva formu „Kurejovce“.

Korheľ, -a; *korheľovac*, mám zapísané z Šarv. „Korheľ abo pijak, to jedno“.

Korimjani, do *-mjan*, v *-mjanoch*. Takto som počul všade; dľa Hnatiuka

a Nied. Kurimjani, dľa Mišíka tiež „len Kurimiany“ (Slov. Pohľ. 1903, 419). — Obec Korimiany, maď. Kurimján, v levoč. okr. — Čo sa týče výslovnosti *Kor-* a *Kur-*, porov. *Korejorce.*

Korisc, -i. „Calu korist toten čert požere“, Bert. „Dze bul svoju korisc (vźatek) odvľekol“, Čit. V., 2:6.

Koritko, -a, vahan. „Do koritka śe vivaľa hľib, a z ňeho śe sadza na lopace do pesa“, Šarv. — Počul som ho aj inde v okolí Šarv., tak v Kap. Najdeš ho aj v osnove z Pap., a síce formou: *korötko.* — *Korito* znamená spisovné „koryto“.

Koritňe, do *-tňa,* v *-tňu* (Kľuk.); *Koritňo,* do *-tňa.* v *-tňu* (Jabl.). *Koritno,* na Koritňe, Podhr. V. *hvaric.* V najbližšom okolí obce je úplný chaos; počuť aj Koritňa, Korotnok. Dľa Hn. Korit-ňani, ale je to iná obec, vidz „*Korüt-ňani*“. — Obec Korytnik, Korotnok, v sp.-podhr. okr. — Porovnaj, čo je tu na str. 102, 103.

Kornaz, -a, samec u svíň. Šarv. „Idze ku ňim dzivi kornaz“, Minds. — V Letanovciach dľa Irem. aj *kundis* (SMS 1904, 50), čo je istotne z maď. kandisznó.

Koromľa, -i. — Obec Koromľa, maď. Korumlya, v ungv. okr.

Korütňani, do *-tňan,* u *-tňanoch.* — Ruská obec Korytňany, Kereknye, v ungv. okr. V „Schem. cl. gr. dioec. Munk. 1896“ píšu po rusky: s *i* maď. pravopisom: Koritnyáni.

Koscel, -a. „Na dvore bul už koscel“, Šarv. „Jak prišľi iz koscela“, Seč. „Otvori koscel“ + „Do jednoho kostela“, Sobr. — „Idzem do kosceňa“, Vik. — *Koscelňik* = kostolník. — „*Koscilek* dala zrobic“, Šarv.

Koscelani, -ľan. Obce 1) Kecerovské Koscelani, Kecerkosztolán, v ntor. okr. — Túto obec určujú zblízka takto: Koscelani na Oľšave. — 2) Sentištvánske Koscelani, Szentistván, v ntor. okr.

Kostka, -i, malá kosť. „Vera z tich kostkoch jeden barz pekni vtak viros'“, Žir. „Na pipasaru je na verchu kostka a v kostki zašrubovani cicek“, Šarv.

Kostur, -a. „Vidzim ce, vidzim za murem, prebijem ce kosturem“, Strop. — *Kostura, -i,* v Stropkove: veľký nôž, ktorého užívajú pri zakálaní ošípaných.

Kośač, -a, kosec. „Kośač kośi žito“, Šarv. „Kośač kośi s kosu“, Šir. „Na lukoch kośime śeno, kośa ho kośače“, Dobr. Na Spiši počuť aj: *końec* (Kľuk.), *kosec* (Ščav.).

Kośenka. „Ňema šumnu kośenku, hustečku na šiju“, Mark.

Kośnica, bezpochyby z *kostňica,* meno istej ryby „čisto bielej“.

Koš, -a, košina do voza. Šarv. Cepl.

Košar, to čo v striedku Slovenska menujú „salaš“. V okolí Šarv. neznajú slova „salaš“. „Na košaru bača ma *juhasoch*; najmlači je *nahaňač.* Po bačovi druhi śe vola *povara,* ten odvaruje *žen-čicu* i robi sir. Bača biva v *koľibe.* V koľibe ma *kocel, veslo,* co z ňim miša žinčicu, *geľeti* na dojeňe ovcoch. Sir śe robi v *putire* zoz ceľecim žaludkem, bo bi śe mľiko inakši ňeskľagalo“, Šarv. „Košar na ovce je zrobeni z *drankoch.* Dranki su zoz deskoch, su vpľecene do *rigľoch*“, Šarv. — *Košar* na Spiši: „Na košaru maju juhaśi koľibu, perši medzi ňima vola śe bača“, Kľuk. V Lučivnej: *košjar.* — Hovoriac o salašoch v *Tatrách* Eljaszov „Przewodnik do Tatr“ (vyd. 6.) na str. 32 píše: Do transportu mleka używają płaskich beczułek, nazywanych *oboňkami*... Z pridaného tam obrázku videť, že je *oboňka* to, čo na „salašoch“: *lagvica.* — Kde som sa dopytoval na názov tejto nádoby na východnoslovenskom území, nevedeli mi dat odpovedi. Porov. *baňka.*

Košice, -ic. Mesto Košice, Kassa.

Koškoüce, do *-ovec,* u *-oüci.* — Obec Koškovce, Koskóc, v hum. okr.

Košuľa, -i, košeľa. Všeobecné.

Kot, -a. „Miši kota ňečuja, ta bezpečňe tancuja“ je šar. porekadlo dľa

Zátur. „Přísl.“, 129. Dľa časovacích foriem je to možné v polnočnej strane Šarišskej.

Koterbahi, -bah; *K-bašan.* (U Hn. a Nied.: Koterbach, v jedn. č.!). — Obec Koterbachy, Kotterbach, v novov. okr.

Kotľini, pomn. Tak sa menuje jedna čiastka v Tatrách, vidz Eljasza-Radzikowského „Tatry Bielskie“ 69, 70, 78. (SMS 1899, 163.)

Kotri popri *chtori* v podreči z.-ungskom a u osôb ruských, ktoré sa dosiaľ úplne neposlovenčily.

Kovadlo, -a, nákova. Kľuk., Treb.

Kovaľ, -a, kováč. „Kovaľ ma kľješče“, Kľuk. — Kovaľ je všeobecné. „*Kovaľski* tovariš“, Vran.

Kožabrada, meno istých húb.

Koźlina, -i. „Koźlina je z dreva na streše na samim verchu, žebi slamu viter ňesdul“, Šebn.

Koźľini, pomn. (V Šarv. gen.: koźlinoch.) Podstavec o štyroch nohách, ktorý v strednej slovenčine menujú: cap. — Význam ustálil sa trojakým smerom: 1) Koźľini, to ma labki z dreva, na chtorich stoji stul abo truna, Vran. (= Podnožie krčmovej táfle; podobne: *máre.*) „Priňešu jednu trunu a položiľi ju na tote koźľini“, Vran. — 2) Koźľini, na tim piľa šahove drevo na kratke falatky. Šarv. — 3) Na koźľinoch suša trebič vov Špišu. Šebn. — V tomto smysle som počul aj *kostrab,* „koľiki, na chtorich še suši šeno“.

Kožani, -an. Ruská obec Kožany, Kozsán, v topľ. okr.

Kožuchoů, -ova. Obec Kožuchov, Kazsu, v seč. okr.

Kožuchovce, do *-ovcoch.* (Rusky: *Kožuchivci, -ovec;* takto aj u Hn. — Niederle má: Kožuchovec (v jedn. č.!) — Ruská obec Kožuchovce, Kozsuhóc, v mak. okr.

Krac, krájať. *Pokrac, rozkrac.* Let.

Kraček, -čka, krúžik. „Šednul sebe za kračka“, Šarv. — „Ked dal Panboh chrobačka, postara še i o kračka“. Por. *krak.*

Kračina, kružina. „Von viľezc zoz kračini“, Čit., 255. — Por. *krak.*

Kračun, -a, vianoce. „Od rusadľoů do kračuna veľo času“, Hum. — „Mi ňezname, co vanoce abo kračun, ľem *hodi*“, Šarv.

Kračunovce, -ovec. (Dľa Nied. aj Kačonovce.) Obec Kračunovce, Karácsonmező, v topľ. okr.

Kraj, -u. 1) Vlasť: „O svojim starim kraju“, Geč. Porov.: „Ponad Amerike ptockovje śpjevajom, że śe młodzi hłopi do kraju zbjerajom“, zo Ždzaru Mišík (Pies. 125). — 2) Kraj: „Prišľi až ku kraj moru“, Jabl. „Tak me rucel o kraj lavki, že ešči i teraz me boľa križe“, Orel V. „Či ešči daľeko kraj temu ľesu“, Lučiv.

Krajina významom „land“, „ország“ je všeobecne známa; v prospech formy „kraj“ bez príčiny ju tedy zaznávajú tí, ktorí píšu po východnoslovensky, menovite americkí novinári. „On še panovi calej krajini procivi“, Hrab. „Prišľi do cudzej krajini“, Jabl. „Ja som z tej a z tej krajini“, Sob. „Z tej i z tej krajini idu“, Sobr. „Doraz kraľ dal pisac po krajiňe“, Straž. „Tamti peňeźi vźaľi na krajinu“, Ostr.

Krak, -a; mn. g. do *krak.* Krúh. „Krak i v ľeše rośňe“, Šarv. „Tet krak ježibaba vichvaciła“, Kap. „Odkrucil (jim) hlavi i rucil jich do krak“, Rasl. „Schoval še do jednoho kraka“, Straž. — V Lučivnej: „Sa ohrjevał pod jednim *krjakom*“, ale vo Vikartovciach už *krak.*

Krakac, dľa Iremského za vlasy trhať, kvákať. Let.

Kraľoůce, -ovec. Obec Kraľovce, Királynép, v koš. okr.

Kraľovič, -a. Zo spis. reči. Rozpravač v Bánovciach vravel „kraľovič“, ale národ vraví len „princ“.

Kraľovna, -i. „Povedzeľi starej kraľovňe“, Kap. Aj inak: „Naj še pita do starej kraľovnej na noc“, Šir.

Krampač, -a, nástroj na kopanie hliny. „Krampač je na dva strani, na jednej

straňe vipatra jak ortuvka, a na druhej jak čakan“, Šarv.

Krańkac, v. *graŭčec.*

Krasc, popri kradnuc. „Zŭi duch ho podštuchovaŭ, cahaŭo ho *krajsc*“, Rep. — Z pravidla: kradnuc.

Krasne, -eho. U Hn. Hrastne, u Nied. popri tomto aj Chrastne. — Obec Chrastné, Haraszti, v koš. okr.

Krasni, príd. „Prišol čas porodu i porodzela barz krasneho chlapca“, Šarv. „Taki toti chlapci buĺi krasni, co jim v calim śvece pari ňebulo“, Straž. „Kraľ kľeknul pred ňu na koľena a *kraśňe* ju prepital, žebi mu prebačela“, Šarv. „Sebe budinek *okraśil* kraśňe“, Gab. — Popri *krasni* je bežné *šumni.*

Krasnoŭce, do *-ovec*, u *-oŭci*. — Obec Krasnovce, Krásznóc, v mich. okr.

Krašok, -ška. — Obec Krašok, m. Krášká v kap. okr.

Kravjak má byť to, čo maď. masslag, dľa Čit. IV., 188.

Kravjani, -vjan. 1) Kraviany v Sp., Kravján v sp.-sob. okr. 2) Kraviany v Zempl., Kereplye v seč. okr.

Kravka, -i, kravička. I podobou *kraŭka*, na pr. v Žir. — „Kravički“ neznajú.

Kraž. „Križom-kražom zbil mi zaśatu roľu“, Šarv. („Kraž“ len v tejto jednej výpovedi.)

Kreheľňa, kreheľeň, -ľňi; poľ kręgielnia, kolkáreň. Kreheľňa, hrac śe na krehľe, stredňa *krehľa* (+ kolek) je kraľ. Šarv. — „*Kreheľeň* tam, tam śe hraju na krehľe“. Šebn.

Krejda, -i; nem. kreide. Šarv., Seč.

Krejz; nem. kreis. „Zrobce kolo sebe zo śvecenu trojkraľovu krejdu krejz“, Ganovce. (Kov. SMS 1901, 85).

Krempach, do *-pahu*; Krempason. (V Ľubovni: *Krempak, -poku*.) — Ruská obec Krempach pri Ľubovni, Lublókrempach, v ľubov. okr.

Krempok, -poka; *Krempočan* (v Ľubovni!). Zo spoľahlivých úst som sa nemohol dozvedeť, či sa ešte vraví aj *Krempoch*. — Poľ. obec Krempach pri Dunajci, Dunajeckrempach v starov. okr. na Sp. — Kremp-ok je poslovančené z Krempoch.

Krescan. Touto formou rozšírené, ale počuť aj *krestjan*. „Tu krestjanska duša śmerdzi“, Sipl.

Kres(t)ni, v. *kerst.*

Kret, -a, krt. „Kret kopki naruca na lukoch“, Šarv.

Krev, g. *krevi*. „Tot kameň furmana kebi s jeho krevu pomascili“, Sobr. „Co z ňoho kreŭ tak budze cec, jak kedz bi vola zarezaŭ“, Bež. — Porov. *kerv.*

Kričec i *kričac*, kričať. Často vedľa seba: „Oňi mu zakričaĺi“. „Z doĺni zakričel“. Obidva príklady z Ľub., tu na str. 292.

Krig, -u; Krigovjan. Poľ. obec Krig, maď. Krig, v kežm. okr.

Kriha, -i. „Prave mocno tajalo. Jarek bul pulni, kriha o krihu bila“, Straš. 11.

Krisa, na kapeľuchu. Šebn. — Vidz *grisa.*

Krisoŭ, -ova. Obec Krisov, Kerész, v kap. okr.

Kristi, do *Krist*, u *Kristoch*. Obec Kristy, Kereszt, v sobr. okr.

Krišľoŭce, -ovec; u *-oŭci*. Ruská obec Krišľovce, Krizslóc, v stropk. okr.

Krive, -eho; *krivaňski*. Obec Krivé v Šar., Krive v sekč. okr.

Krive, -oho. Dľa Hn. Kriva. — Obec Krivé v Zempl., Tótkriva v hum. okr.

Krivjani, -vjan. Obec Kriviany, m. Krivány, vo vtor. okr.

Krivoščani, -ščan. Obec Krivoščany, m. Krivostyán, v mich. okr.

Krivulki, pomn. — V Nemcovciach, v Šar., višívajú „gaľeriki“ na košele medziiným „na krivulki“, v. Halaša, ČMS 1903, 71.

Križe, -och; väzy. „Človek ma križe, aľe ňe vezi, vazi; medzi križami je pacer“, Šarv.

Križe, -och. Obec Kríže v Šar., Krizse v sekč. okr.

Križmo, -a. „Daĺi do križma temu

dzecku", Rozh. „Dał tomu dzecku do križma jak bohati človek", Giralt.

Križovjani, -ŕjan. Obec Križoviany, Szentkereszt, v šir. okr.

Krochmaľic, krochmeliť šaty. Šarv., aj inde.

Krokva, -i. „Platvi še zapravja do krokvi". V. *povala.*

Kromoľina, krumaľcina, nem. Krummholz. Gerl. Radz.

Krompachi, -pach; v -paši. — Obec Krompachy, maď. Krompach, v sp.-podhr. okr.

Kropic. „Dišč začal kropic", Hum.

Krošľavi; krošľavec. Čaptavý, čapták, Let.

Kručoŭ, -ova. 1) Kručov v stropk. okr., Oroszkrucsó. 2) Kručov vo vran. okr., Magyarkrucsó.

Kručov, -a. Obec Kručov v Šar., Krucsó v topľ. okr.

Krušek, -ška; kus. „Krušek platna", v Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 86). „Krušek postavu", Čit. V., 97. „*Krušok* dreva", Cepl.

Krušic. „Chto chce opatrec zarno, toten veźňe do ruk kłasek a vikruši z ňeho zarno, či ho už može žac", Kap.

Krušiňec, -ňca. Ruská obec Krušinec, m. Krusinyec, v mak. okr.

Kružeľ, v. *kudzeľ.*

Kružľov, -a. Ruská obec Kružľov, Kruzslyó, v sekč. okr.

Kružľova, do *-ovi(j).* — Ruská obec Kružľová, Kruzslyova, v mak okr.

Kšic! — tak sa odháňa mačka. „Co hce tota... mačka? Kšic, idzeš ohido!" Straš. 12.

Ku, predložka, miesto nej často počuť *gu.*

Kubachi, do *-bach.* Obec Kubachy, m. Kubach, v spiš.-sob. okr.

Kucani, -can. — Obec Kucany, Nézpest, v mich. okr.

Kucik, -a, kútik. Rozšírené. Porov. *končik.*

Kuč, g. *koča.* „Už je tu kuč od tatuša", Šir. — Počuť aj *koč.*

Kučin, -a. 1) Obec Kučin v Šar., Kucsin, v topľ. okr. — 2) Kučin v Zempl., Kucsin vo vran. okr.

Kučka, -i, malý domec. Šarv.

Kudeľ, srst. „Dam ci jeden kudeľ zo sebe", Smiž. — „*Kudlati* pes", Straš. 20.

Kudľar, -a, „robi pokrovce na koňe", Šarv.

Kudloŭce, do *-ovec,* u *-oŭci.* Obec Kudlovce, Kudlóc, v hum. okr.

Kudzeľ, -i, praslica. „Dal jej donesc i barz peknu kudzel (= praslicu)", Hnil. — Majú to slovo aj súsední Rusi: „Dajte vъtočiti šumnu *kudiľ*", v Orlove, tu, 464. — Ján *Kovalčik* opísal v Slov. Pohľadoch z 1900, 397, *kudzeľ* a jej čiastky, ale veľmi nejasne a nemajúc ohľadu na to, aby správne pomenoval veci v patričnom nárečí. Uvodím ztade, neberúc na seba žiadnu zodpovednosť, této udaje: „Na Spiši praslicu všade menujú *kudzeľ.* Tá čiastka, ktorá sa prisadne, je *podritka*". Spodná čiastka palice je vlastne *kudzeľ;* vrchná čiastka je *kužeľ* („*kružeľ*"?). V „Pov. Proston." (Soš. 6, 56) slovo *kužeľ* objasňuje sa v zátvorke slovom: praslica.

Kudzeľni, príd., *kudzeľna hiža:* Dom, v ktorom sa priadky odbývajú. Všade ho znajú.

Kudzeľnica, -i, priadka. „Prišla opatrec kudzelnicu", Hnil.

Kuchňa, -i. „Do kuchňi", Rasl. „V kuchňi je pahrotka z kameňi murovana, na ňej še vari", Kľuk. „Ňemaju co jesc, aňi *kuchňu* ňevidno", Hrab.

Kukac 1) pozerať. Je domovom hlavne na Spiši; inde *patric.* „Hosce lem jeden na druheho kukali", Hnil. „Janko naňho kukał", Hrab. „Vibehla na dvor kukac,... dze še šestra... podzela", Štv. „Kukał na obłok, co jeho paňi budze hvarec", Harih. — „Smutňe na svojeho kamarata *pokukal*", Plav. — 2) kukať, napodobňovať hlas kukučky. „Gazda schiľil še na zakon a začal *kukac:* kukuk... kukuk...", Hum.

Kukoŭka, v. *kukuoka.*

Kukova, -ej. Obec Kuková, Kökemező, v topl. okr.

Kukurica, -i; kukurična muka. — *Tengerica* a *kenderica* sú menej bežné popri „kukurici“, a prídavného mena som ani nepočul od tamtých.

Kukuvka, -i. „Kukuvka je opravdovi dobročiňec“, Čit. V., 263. „Kukovečka, dze śi bula, kedi veľka źima bula? Kukuku, kukuku, śedzela ja na buku“, Hum. — Tu počuť aj *kukoůka.*

Kuľa, -i. „Vojaci budu śtr'eľac... z ostrima kuľami“, Malov. „Kedz ce dvanac chopime, ta ce aňi dvanacsto kuľ tak ňechopa“, Bež. — Nikdy som nepočul *guľa.*

Kuľac co. „Tam najdzeš jednu studňu a na ňej veľki kameň privaľeni... Ti ho *ňeodkuľaj*“, Žir.

Kuľac śe, aj *guľac* śe. „V okamžeňu šicke ňepriateľske hlavi po źemi śe kuľaľi“, Kov. v SMS 1899, 87. V Letanovciach dľa Iremského: *kuľac* a *guľac* = kotúlať (SMS 1904, 48). Mišík má zo Spiš. Magury príklad na „guľac“: „Guľało śe jabko z gure do doľine, kede tobje, Haňču, budum namuvine?“ (Pies. 134). Sloveso *kuľac* śe = gúľať sa prenieslo svoj význam na význam slovesa „tackať sa“. V Smižanoch sa totiž vraví: Kuľac śe z karčmi do karčmi. Kuľajuci chodzic abo kopercajuci chodzic = neiste chodiť.

Kuľaga, -i. „Kuľaga čerkaca, s totu straši a płaši pastirj statki, žebi ucekaľi. Na kuľage jest štiri železne *bľanc(re* (v. toto) na koncu, ta te čerkaju“, Kľuk.

Kulajstra, -i. „Kulajstra je z peršeho mľika kravi jak śe oceľi“, Šebn.

Kuľaša, -i. „Vari śe s vodu zoz kukuričnej kaši“, Šebn. „Kuľaša vari śe z kukuričnej muki z vodi a dobre śe pomasci“, Giralt. „Z kukuričneho grisu vari śe kuľaša s vodu. Potim śe da vihladnuc. Do vihladnutej śe rozpraži maslo na červeno a viľeje śe do stredku kuľaši. Kuľašu jedza potim z ližku tak, že mačaju do rozpraženeho masla“, Šarv.

Kum, -a, kmotor. „Uč śe od kuma rozuma“, v Zát. Prísl. (152) udáva sa za šarišské. — „Kum“ patrí ruštine; ak je šarišské, je ruskošarišské. Aj ja mám z Orlova: „Nechce mi nichto iti za kuma, ta hľadam kuma“, tu 462. — Najde sa aj u grécko-katol. Slovákov.

Kuň, g. *koňa,* mn. n. *koňe.* „Koňe mame vajčaki, kobuli a koňe miškovane“. „Koňe možu bic śersci: čarne, bile, tarkaste, śive, šargi, pejki itd.“ Šarv. — Dr *Radzikowski* udáva z Gerlachova („Č. Lid“ X., 307) mená: Č'erni, Śivko, Pejko = červený, Šargo = žltý, pripomína maď. prídavné „šargastý“, Śľepi. — „Kuň ma na karku *hrivu,* t. j. dluhi vlaś, podobni hvostu“. „Koňe śe kuju, t. j. podkovi śe jim pribiju“. „Koňe karmime: z ovsem, zo sečku, zo śenem i s trebikoňinu“. Šarv. — „Koňe śe zaprjahnu do chomutoch“. Kľuk. — Na koňe śe vola: *Vijo!* (= Idz!), abo: *Ho!* (= Stanuc!), Kľuk. V Ščavniku m. *vijo* kričia: *hijo!* — Smer sa dáva takto: *Hojta* (v pravo!), *Viśta* (v ľavo!). Šarv., Kľuk. V Gerlachove tiež tak, ale m. *viśta* povedia: *vusta* (Radz. v Č. L. X., 307). V Ščavniku m. *viśta* kričia: *čihi.* — V Kľuknave na cofnutie: *curik.* — V. *hače, hačur.*

Kundis, -a, v. *kornaz.*

Kuňica, -i, pôvodne staja pre kone, teraz už miestami aj pre rožný statok. „Chudobne ľudze trimaju statki v kuňicoch, a panove v maštaľňoch“, Kap. — Prísl.: „Dotedi zaviraj kuňicu, kim ci koňe ňeukradľi“, Čit. V., 487. V Hanšar. je kuňica pre kone i pre rožný statok, ale počuť popri tom názve aj: *maštaľeň.*

Kunkoľ, kúkoľ Šarv. — Maď. je *konkoly,* ako vieme. Zasluhuje pozoru, že *konkoľ* zaznačil Mišík až zo Ždzaru: „Ci śće tam ňevidzeľi v poľu, vebjerała prženicke z konkoľu?“ (Pies. 123).

Kupa, -i. „Voda śe nośi v kupoch, chtore na valaľe volaju *kanvi*; i kupi

i kanvi su z dreva“, Šarv. — Porov. *kanta, kanva, kop, gargala.*

Kupa, -i, hromada. „Chŭža otarhana ľecela na kupu“, Gab. „Z počatku ľudze v kupoch poľovaľi“, Hist. 6. — „Pri tem strome buła kupa murańča“, Plav. — Porov. *kopa, kopeńec.*

Kupeľ, -i. „Ňeznaľi co zrobic, tak śe braľi do kupeľi. I prišľi do kupeľi, a ona tam zľehla“, Šarv.

Kupka, -i, petrenec sena. „Jak vischło (śeno), tak ho skladaju do kupkoŭ. Jak je u kupkoch dzeń-dva... opatrime ho, či je suche“, Dobr. — Por. *kopka.*

Kupľa, -i, kúpa. „Teraz už... pobanoval kupľu svoju“, Čit. IV., 103.

Kura, -i, sliepka; pokiaľ nemá rok, je: *kurče, -ece.* („Sliepky“ neznajú.) Kuri śpja v *kurńiku.* Kura ńeśe vajca. — Prídavné meno *kur'i,* ale len vo výraze: *kura dupa* = bradovica.

Kurč v žaludku, kŕč. Šarv.

Kuric. 1) Oheň klásť: „Do peca kuric (v mesce: topic!)“. „Kuric, podkuric a klasc oheň, podložic oheň, to šicko jedno“, Vik. — 2) Fajčiť: „Kuric cigaro abo fajku“, Podhr. „Pejc fajki duhanu vikurime“, Smiž. „Idze sebe śpivajuci a kurjaci“, Sobr. — 3) Kadiť: „Tu ma bic na tim strome veľo Božej miri, ta ju chcem vźac a vas (= čertov!) pujdzem z pekla vikuric von“, Harih. — 4) Padať (o sňahu): „Nakurelo tej noci veľo śńihu“, Šarv. (Ale sa vraví popri „śńih kuri“ aj „śńih pada“!) „Śńih kurel, viter do tvari Ferkovi metal z ňim“. Orel. „Ked tam vonka najvekša *kurňavica* duje“. Čit. IV., 108.

Kurima, -i. (U Nied. aj Kurimjani.) — Obec Kurima, m. Kurima, v topľ. okr.

Kurimka, -i. Ruská obec Kurimka, m. Kurimka, v mak. okr.

Kurňavica, v. *kuric* 4).

Kuropka, kuropatva, v. Iremský (z Letanoviec, SMS 1904, 48).

Kurov, -a. Ruská obec Kurov, Kuró, v sekč. okr.

Kurtameta, -i. „Rośńe v zahradki; ma dobri pach“, „Šarv. (Vo Zv. Ľupči: krutá vňať.)

Kus, kušček, kuščičko; trochu, trošku, troštíčku. „Žebi som mu dała kus muki“, Šarv. „Teraz sebe pośpi kus tu“, Rasl. „Mi vipiľi kus pałenki“, Sobr. „To je kus druha reč“, Šarv. — „Pri tvojim kunšt *kuščok* inšaki“, Ostr. „Staňce tu kuščok, ňaj śe popriźiram na tot obraz“, Sobr. — „I tam *kuščičko* pobuľi“, Rasl.

Kuśin, -a. Obec Kusin, Kuszin, v sobr. okr.

Kut. „Dam śe jej najesc, ňej śe ňetira po ľudskich kutoch, bo — ľudski kut, božski prut!“ Sob.

Kuźmice, -ic; u *-ici.* Obec Kuzmice, Kozma, v seč. okr. (V Korabinského atlase: *Kuznice!)*

Kužeľ, v. *kudzeľ.*

Kvackac za vlasi: trhať za vlasy, Let.

Kvačani, -čan; Kvačańec, -ńca. Obec Kvačany v Šar., Kvacsán v šir. okr.

Kvadrovac, „Ščesce mu kvadrovalo“, Šarv.

Kvaka, -i. „A ta kvaka, motika, to je moja muzika“, Smiž. (Miš. Pies. 78).

Kvakoŭce, -ovec; u *-oŭci.* — Obec Kvakovce, Kvakóc, vo vran. okr.

Kvaric... škvarki z kuľaši ńeśľebodno, Giralt.

Kvarta, -i, poľ. kwarta. „Kvartu pałenki“, Plav.

Kvartiľ, -iľa. „Ňech pridu na naš kvartil“, Daniš. a Odor. Miš. (SMS 1896, 163). „Dze bi sa mohol zakvartilovac“, Lučiv. „Dostaľi dobri kvarteľ“, Luč.

Kvas, -u, nácesta. „Z teho, co śe viškrobe korito, zrobi śe kvas, ten śe odłoži na druhi chľeb; bez kvasu cesto neskiśńe“, Kłuk.

Kvaśni, kyslý; *kvaśna voda* = kyslá voda; *kvaśne ľistki* = šťava (rastl.). — Šmeks, Ótátrafüred, pokiaľ bol bez úradného krstu, volali okolití ľudia: *Na Kvaśnu vodu.*

Kvaśńice, „rosnu na kraku“, Vik. „Podzme na *kvasnici,* už su zrele“. Vik. (= Ribizlie!)

Kvitek, -tka (muž); *kvitka, -i* (žen.). „Virosnul šumni pahňaci *kvitek* (+ *kvitka)*", Bard. „Co mi Boh poslal jaku *kvitku*, taku ja tebe Ľenorku dam popachac", Seč. — Z Viderníka uvodí Mišík: „Oterhnul mi ten *kveteček* rozviti" (Pies. 70). — Bežné sú *kvitek, kvitka*.

Kvoka, -i, kvočka. „Kvoka višedzela kurčata", Šarv.

Laba, -i. „Labi ma pes, i krava; ceľe ma *labki*", Šarv. „Išjeł medzvedz,... i stał si na zadnje labi", Lučiv. „Pridze komiňar, s koňskima labami", Čit. IV., 46.

Labda, -i. „Labda jest zoz skuri zrobena, abo zo šersci; jest labda i z gumi". „Dzeci še bavja na *labdi*". Šarv.

Ľabdac, lapotať. „Do šveta ľabdac". „Až mi plano prišlo od teho veľo ľabdaňa". — Všeobecné.

Ľabdi, pomn. klebety. Šarv.

Lac, hrešiť. „Mocno bi ho łaŭ pre šestru", Bež.

Lackoŭce, -ovec; u -oŭci. U Hn. Lacovce. — Lackovce, m Lácfalva, v hum. okr.

Lackova, -ej; Lackorjan. Poľ. obec Lacková, m. Lackova, v ľubov. okr.

Lačni, príd., popri *hladni.* „Lačni" je všeobecne rozšírené. „Lačni bul, tak sebe teho zajaca pekol", Šarv. „Zme łačne", Ken. „Bo som łačni", Malov. „Barz bol lačni", Žir. „Že je lačna", Sobr. — Aj na Spiši.

Lačnuv, -ova. Obec Lačnov, m. Lacsnó, v šir. okr.

Lada, -i, truhla. „Truhly" nepočuť, iba *truna*, v. toto. „Lada je, co še do ňej šmati kladu". V osnove zo Sobraniec aj významom „umrlčej truhly": „Jak baba vidze z ladi vonka, ta ľehňi na jej m'esto do ladi", tu 393. — S významom kastničky z Filíc uvodí Kov.: Ma jednu malu *ladzečku* (Slov. Pohľ. 1898, 687). — Formou: *ładzička* v osnove z Jablunova (tu, 231).

Lada, -i. — Obec Lada, m. Láda, v topľ. okr.

Ladič, -a. U Hn. a Nied. Vladiča. — 1) Nižný Vladič, Alsóvladicsa, v stropk. okr. — 2) Vyš. Vladič, Felsővladicsa, v stropk. okr. Obidve obce ruské.

Ladičkoŭce, -ovec. U Hn. a Nied. Ladiškovce. — 1) Niž. Ladičkovce, Alsóladiskóc, v hum. okr. — 2) Vyš. Ladičkovce, Felsőladiskóc, v hum okr.

Ladomirova, -ej; ladomirski, príd. (U Hn. Ladomirka, u Nied. popri Ladomirová aj Ladomirovce.) Ruské obce: 1) Ladomirová v Šar., Ladomér v mak. okr. — 2) Ladomirová v Zempl., Ladomér v snin. okr.

Lahodzic še. Zlahodzic še = sjednať sa. Šarv. *Zlahodzic še* = shodiť, smeriť sa. Let. — *Zlahoda* (= dohodnutie), vidz ho.

Lachi, pomn., popri *šmati* a *šati*, v. této. „Naha buła, z ňej voda starhała łachi", Hanšar. „Dźadovske lachi ze sebe zrucil", Gab.

Ľachkovce, -ovec. (Okolití Rusi povedia: Ľachkivcŭ. U Hn. a Nied. Levkovce, čo sa zakladá bezpochyby na maď. názve, a ten na staršom slovanskom, o čom bola reč inde.) — Osada Levkovce, spojená v jednu obec s Farkašovcami, Farkasfalulök, v levoč. okr.

Ľachoŭce, -ovec. (Rusky: Ľachuŭcŭ, -chovec, u Ľachoŭcoch.) Podľa Schem. cl. gr. dioec. Munk. 1896, maď. pravopisom: Lyáchuvci. — Ruská obec Ľachovce, Lehóc, v ung. okr.

Lamaňik je v Hrušove „hostina v kudzelnom dome" (Posp. ČMS. 1901, 4).

Lanc, lancik, luncuch, maď. lánc. — Všeobecné, iba v poludňovo-západnom kúte Spiša: r'ezaz. „*Lanc* mu puknuł na rukoch", Ostr. „Na... pšiki daľi zrobic... šumne *luncki* pozlacene, co jich za ňe gu sebe prikapčaľi", Straž. „Jake *lancuhi*... šicke mi na šiju pouvadzaľi", Šarv. — „Lancuh pod vozem je na hamaňe, z ňim še kołeso hame, ked idze vuz dolu brehem", Šarv.

Lapac, lapac śe; chytať, chytať sa. „Išol ribi lapac“, Ľub. „Reč śe ho dobre lapala“, Gab.

Ľapac. „Ľape“, keď s vetrom dážď leje. Iremský, SMS 1904, 49. „Zľapac“ = veľmi upršať. Tamže.

Lapaj, -a. Meno psa; časté. Šarv.

Lapic, lapic śe; chytiť, chytiť sa, na pr. lapic za ruku, lapic śe stola. Fraseologične: 1) „Trava lapila od ohňa“, Gab. „Pan śe lapil do jedzeňa“, Bard. — 2) Počať: „Łapiľi mu zaś spjevac“, Kľuk. „Lapiľi śe ho pitac, co śe jemu stalo?“ Rasl. „Lapil ju tam bic“, Ceplič. — 3) Hybaj: „Łapił i toten z trunni i ucekał“, Plav. „Łapiľi do ucečki“, Plav.

Lapkac. „Starostovi ľem tak lapkaľi zubi od strachu“, Straš. 9. „Vojak śe začal tresc, zo zubami lapkac od strachu“, tamže 25. — Z „klapkac“.

Lapnuc. „Na taňirek mi lapňe kapusti“, Sob.

Laps. „Som do hiže po pipku skočil, a mojo ňeščesce laps me za kark“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 167).

Lapšanka, -i. [Poľ. 1) Lapsanka, -i; Lapsaucon. 2) Male Lapsū.] Poľ. obec Lapšauka, Kislápos, v starov. okr. sp.

Lapše, g. *Lapš.* U Nied. aj Lapš (jedn. č.!), u Hn. len Lapš (jedn. č.). Poľsky: Łapsū, g. Łaps; Łapson. — Poľské obce: 1) Niž. Lapše, Alsólápos, v starov. okr. sp. 2) Vyš. Lapše, Felsőlápos, v starov. okr. sp.

Lascov, -a. (U Nied. aj Lastovice.) Obec Lascov, Laszcó, v topľ. okr.

Laska, -i; naveky nem.: gnade, maď. kegy; nikdy nie: liebe, szerelem. V tomto smysle: *ľubosc.* — „Ked laska od mladeho, jeden pohar vina vipijem“, Sipl. „Budz jeho laska svata — za naščiveňe“, Gab.

Laskotac, šteklit. Čit. V., 243.

Lastomir, -a; u *-e.* — Obec Lastomir, m. Lasztomér, v mich. okr.

Lastovce (dľa Nieder.). Obec Lastovce, Lasztóc, v ujh. okr.

Lastovka, -i, lastovička. Kľuk.

Laškovce, -ovec; u *-ovci.* — Obec Laškovce, Lask, v mich. okr.

Lavka, lavica. „Sebe ľehnul... na lavku“, Šarv. „Śednuł sebe na ławku“, Plav. „Śednuł sebe na łaūku“, Vran. — Aj na Spiši: „Idzem, idzem popri vodze, mila moja odprovadz me, šitke lavki zabrala...“ (Z Vider. Mišík, Pies. 73.)

Lazi, g. *Laz.* Ruská obec Lazy v Ung. Nagyláz, v ungv. okr.

Lažani, -an; Lažaňec, -ňca. U Hn. a Nied. Lažany. — Obec Lazany, Lászka, v šir. okr.

Lažka, lyžica. „*Łažkar*... prišoł do mesta a łažki predaval“, Ken. Bežnejšia podoba: *łižka,* na pr. tu, na str. 319.

Ľe. „Oj, ľe ti, Mocnaru, veź tote veci na gingi“, Hum. — V. *ľem.*

Ľece, nem. leitseil. V úžitku na Spiši, i formami: *Ljece* (Lučiv.), *ljicka* (Kľuk.). — Ľece, to na dva koňe; *obdza,* to na jedneho. Obdze už malo potrebuju. Ščav.

Ľedvo. „Ľedvo śe mu ďabol z rukoch vidrapał“, Harih. — Spiš.

Ľegnava, -i. Ruská obec Legnava, Lagnó, vo vtor. okr.

Ľehčejši, kompar. *ľehki.* Tak hlavne v Abaujskej; v Šarišskej: *ľekčejši.*

Ľehnuc, ľahnúť. *Ľehnuc sebe:* ľahnúť si. „On vše ľem za pecom *ľeha*“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 167). Na Spiši je bežný germanismus: *ľehnuc śe.* „Ona śe potim ľehla spac“, Hnilč. Znajú aj *zľehnuc,* v. ho.

Ľechňica, -e. (Poľ. Ľehňica, Ľehňicon.) Poľ. obec Lechnica, maď. Lechnic, v starov. okr.

Ľekart, -a; u *-rce.* Obec Lekart, m. Lakárt, v kap. okr.

Ľekčejši, v. *ľehčejši.*

Leľija, lalia. „Kolo toho ribňika bula zlata leľija“, Bež.

Ľem, len. Všeobecné. Aj skrátené v *ľe,* v. ho.

Ľemberg. „Jak śe shicil, tak ľecel, až na Ľemberk zaľecel“, z Viderníka Miš., Pieş., 66. Por. *Ľivov.*

Ĺementovac. „Tot čĺevek zaś ĺementuje“, Straž.

Ĺemešani, -an. Obec Lemešany, Lemes, v ntor. okr.

Ĺenartov, -a. U Nied. aj Lanartov. — Obec Lenartov, Lenartó, v sekč. okr.

Ĺenča, -i, šušovica. „Ĺenča śe vari na kvaśno i na sladko“, Šarv.

Ĺendak, -aku. (Poĺ. Ĺendak, Ĺendacon). — Poĺ. obec Lendak, m. Landok, v kežm. okr.

Ĺengeč, leňoch. „Kukaj, č'o moja dzjevka porobi, a tvoja ĺem taki ĺengeč (+ leňuch)“, Hnilč.

Ĺengvarti, -art. Obec Lengvarty, m. Lengvárt, v levoč. okr.

Ĺes, -u. „Ĺes to, dze su stromi; hura abo verch — prez stromoch“, Šarv. V tomto smysle všeobecne užívané, aj v podrečí lučivnianskom. — V Dobrej: Jeden *ĺeśňik* buł v ĺeśe.

Ĺesi, -oho, penis. Ud.

Ĺeskovec, -ovca; u *-ovcu.* U Hn. Leskovce; U Nied. Liskovec a Liskovce. — Obec Leskovec, Leszkóc, v hum. okr.

Ĺeskovjani, -rjan. U Nied. aj Lieskovany. — Obec Leskoviany, Leszkovján, v novov. okr.

Ĺesni, -oho. — Obec Lesné, Leszna, v mich. okr.

Ĺeśna, -ej. Dve obce nemecké, ktoré sa predtým nazývaly 1) Nova Leśna, Ujleszna, a 2) Stara Leśna, Óleszna. Po slovensky dosiaľ sa tak nazývajú. Ale v úradnom jazyku premenili bližšie určenie takto: 1) Alsóerdőfalu, 2) Felsőerdőfalu. Z príčiny, odôvodnenej na inom mieste, pripodobil som slovenskospisovný názov úradnému nazvaniu: 1) Nižná Lesná, v sp.-sob. okr., 2) Vyšná Lesná, v kežm. okr. — Poľskí súsedia menujú obce dosiaľ po starom: Novo Ĺeśna a Staro Ĺeśna, pod-tatné meno: Ĺeśňon (M. Slavkov).

Ĺeśňica, -i. (Poĺ.: Ĺeśňica, -e; Ĺeśňicon.) Obec Lesnica, m. Lesznic, v sp.-starov. okr.

Ĺetanovce, -ovec; v *-ovci.* — Obec Letanovce, Letánfalu, v novov. okr.

Ĺetušňi, príd. „V ĺetušňi čas“, Rasl. — Všade táto forma od *ĺeto.*

Levkovce, v. *Lachkovce.*

Ĺevoča, -i. Mesto Levoča, Lőcse.

Ličartovce, -ovec; ŭ *-ovci.* Obec Ličartovce, Licsért, v ntor. okr.

Ĺimbak, drevená lavica na spôsob divánu. „Za ramem limbaka su taňire, miski, ližki, vidĺički“, Šarv. — Nem. lehnbank

Ĺinva, ĺimba, -i. „Maĺi ĺinvi zo špargi zrobene“, Ĺub. „Potom ho spuščeĺi na ĺimboch do pekla“, Marg.

Ĺipjani, -pjan. Obec Lipiany, Héthárs, vo vtor. okr.

Ĺipňik, -a; Ĺipňičan. Ruské obce: 1) Malý Lipnik, Kislipnik, vo vtor. okr. 2) Veľký Lipnik, Nagylipnik, v starov. okr. v Sp.

Ĺipovce, -ovec; v *ovci.* U Hn. Lipovec; tak aj u Nied. popri Lipovce. Niektorí pomýlení úradným názvom, ktorý je potrebný na rozoznávanie dvoch miestopisných „Lipóc“, — označujú ich takto: Lipovce na Oľšave. — Obec Lipovce, Kecerlipóc, v ntor. okr.

Ĺipova, -ej. Ruská obec Lipová, m. Lipova, v topľ. okr.

Ĺipovec, -vca; ĺipovski. — Obec Lipovec, Szinyelipóc, v šir. okr.

Lisi, príd., plešivý. Šarv.

Ĺistki, v. *kvaśni.*

Ĺiščec śe. „Vidzeł zdaĺeka totu čarnu mačku, ĺem śe jej tak oči ĺiščeĺi“, Hrab.

Ĺiščji. „Už ňemala ĺiščju skvoru, ale bola... pani“, Lučiv.

Litir vyslovujú v Sipl., bežné: *ritir,* rytier.

Ĺitorosc, -i. „Iz pisku ochpał Jančoj do ruki jednu ĺitorosc“, Seč.

Litmanova, -ej. Ruská obec Litmanová, m. Littmanova, v ľubov. okr.

Ĺivor, -a. Ruská obec Ĺivov, m. Livó, v sekč. okr. — Tu podotýkam, že i haličský *Ĺvov* v okolí V. Šariša počul

som menovať: *Livov.* „Do Livova abo do Lembergu", Šarv.

Ližka, -i, v. *lažka.*

Lobdac, v Hum. — Vidz *labdac.*

Lobog, prípoviedkové mesto. „Zkadziže sce? A on... že z *Loboga*", vidz tu na str. 448. — To slovo svedčí, že prípoviedka, v ktorej sa objavuje, je pôvodu poľského. Mesto Lobog vzniklo z výkriku poľského *la Boga, lo Bog i* (porov. dľa Boga = pre Boha). Prvý rozprávkár slovenský nevedel, že je poľské *lo Boga* výkrikom zúfalstva, a spravil z neho *mesto.* Príslušné miesto hranovníckej osnovy samo svedčí, o správnosti takého vysvetlenia. Čo sa týče poľ. výrazu, vidz Jána *Karłowicza* „Słownik gwar poľ." pod „La Boga".

Loč, -a, lievč. „Nabi drevo do loča", Šarv. „Na furmaňec še kladu rebrinki, a tote opiraju še na loče". V Batizovciach *lovč.* „*Ločiki* treba na visoki vuz, ňima še podpira drabina", Kap. — Posp. z Brez. podáva aj formu *luč* popri *loč,* v. ČMS 1899, 8.

Lodzina, -ej. (U Nied. aj Lozina, u Hu. len Ložina.) Obec Veľká Lodziná, Nagyladna, v ntor. okr. — Obec „Malú Lodzinú" (U Nied.) volajú Slováci: *Postredňeuša,* v. ju.

Logoš, -a, maď. lógós ló. „Ku dvom koňom ku boku priprahnuti kuň še tak vola", Šarv., Kľuk., Ščav.

Lokec, -kca; laket. Šarv. „Jeden dzadek a to bul na pjac hlap a na lokec brada", Hnilč. „Male dzecko, ľem take jak po lokec ruka", Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 165.

Loki, pomn. Po boku na sluchoch temer až ku očom vikúkajú zpod čepca takzvané *loki* alebo *okurare,* t. j. vlasy v podobe asi ako zlatník veľkého kolečka, ku telu priliehajúce. Šebeš. Posp. (ČMS 1898, 86).

Lomidrevo, -a. Prípoviedkový brdina „I toho eblapca dojčila mac za šidzem roki", Sobr.

Lomne, -eho. Ruská obec Lomné, m. Lomna, v stropk. okr.

Loňik, -ika. „Železni klíňec, žebi ňespadlo koleso z oši", Šarv. „Na koňec oši vepcha še najperši *tuľejka* a prez ňu še šturi loňik", Šarv. „Na oš na koňec še šturi koleso, potom *kłobuček* a loňikom še privjaže", Kľuk. — V Ceplici: *lonik.* — Z Brez. Posp. podáva formu *luňik* (ČMS 1899, 8).

Lopata, -i. „Lopata je okruhła a rovna, š ňu chľeb sadžu; *veječku* še veje vimłacene zarno, ona vipatra jak koritko", Kľuk.

Lopuhov, -a. U Nied. aj Lopuchovo. — Obec Lopuchov, Lapos, v topľ. okr.

Lorinčik, -ika. Obec Lorinčik, Lőrincke, v koš. okr.

Ložin, -a. — Obec Ložin, Lazony, v mich. okr.

Ložina, -i „Kraki abo vikľina". („Ťeho koňa uvadzel do jedni ložini".) Gab. — Poľ. łoza.

Ložka, -i, lyžica. Popri *ližka, lažka.*

Ľubi, príd., milý. „Co sceš, muj ľubi bratu, ta ze mnu zrob", Šarv. „Ženo ľuba", Straž. „Ľuba matko, povecceže mi", Hnil „Mužu muj *ľubeni*", Straž. „Muj ľubečički staruški", Plav. — Príd. *mili* len zriedka, hlavne v pesničkách.

Ľubic, milovať. „Isce ju ľubim", Seč. „*Ľubeň* po vadaskoch chodzic", Taš. „Ona jim povedzeła, že jich ňeľubi, aľe še s ňima podohvara", Jabl. „Ta najkrajša ho ľubila", Hnilč — Milovac počuť len u sčítalých ľudí a v pesničkách.

Ľubica, g. -e. Nem. mesto Ľubica, Leibic.

Ľubiša, -i. (Počuť v nom. aj Ľubiš.) — Obec Ľubiša, Lyubise, v hum. okr.

Ľubosc, -i, české „láska". Vo vých. slovenčine len „ľubosc"; „milosci", „laski" v tomto smysle nepočuť, len v pesničkách. Ešte len aj so západného Spiša podáva Mišík: „Ešče šašovica ňezešla, už še naša ľubosc rozešla" (Pies. 77).

Ľubotiňa, -i. U Nied. Ľubotyň. — Obec Ľubotiňa, m. Lubotin, vo vtor. okr.

Ľubovac; to, čo *ľubic*. „Co ja ju dakedik u škoľe učił aji ľuboval", Seč. Je rozšírené. „Čijo to dzivčatko v ľeśiku, v tim harasovim lajbľiku? Čijože bi bulo, mojo je, — co ja ho ľuboval, ono mňe", z Brutoviec Mišík, Pies. 49.

Ľubovec, -ovca; ľubovski. Obec Ľubovec, Lubóc, v šir. okr.

Ľuboňa, -i; Ľubovjan. Poľ. obce: 1) Nová Ľubovňa, Újlubló, v ľubov. okr. — 2) Mesto Stará Ľubovňa, Ó-lubló. — Ani v Starej Ľubovni, ani v okolí som nepočul prídavného od mena Ľubovňa. Na všetky otázky počul som naveky: *z Ľubovne*. — Uvádzam predsa této prídavné: „Sam *ľubovjanski* abbas ho choval pod infulu", Straš. 12. — R. 1716. objavuje sa na Spiši priezvisko: *Lubovensky* (Hradszky. A szepesm. tízl., 195). — *Ľubovjanski* zodpovedá podstatnému menu: *Ľubovjan*, ktoré som na veľa miestach počul, v najbližšom okolí formou poľskou: *Ľubovjon*; tú formu môžme tedy teraz považovať za pravú, vlastne za logičnú, a nie formu: *ľubovjenski*, ktorá sa opiera iba o priezvisko.

Ľubši, kompar. od *ľubi* (Slov. Pov. 281).

Ľucina, -i; ľuciňski. Ruská obec Ľucina, Litinye, vo vtor. okr.

Ľuč, v. *ľoč*.

Lučivna, -ej; Lučivjan, lučivjanski. Obec Lučivná, m. Lucsivna, v sp.-sob. okr.

Lučka, -i. Obce: 1) Lučka v Sp., Lucska v sp.-podhr. okr. 2) Lučka v topľ. okr., Taplilucska. 3) Lučka vo vtor. okr., Harcsálucska vo vtor. okr. — Keď som sa dopytoval na prídavné meno pri poslednej obci, poćul som takú odpoveď: „Dzeci z Lučki, bo inakši ňevipada reč".

Lučki, -čok. — Obec Lučky v Ung., Lucska v sobr. okr.

Ľud. „Robotni ľud ľem tak śe hamźil po poľu jak brahunce". Časté v Čit., zo spis. reči. — Miesto *ľud* užíva sa *narod*, v. toto. — V mn. čísle: *ľudze* je bežné. „Mi jak svate ľudze povime", Plav. „Tam je pri ľudzi v zahradze", Hrab.

Ľudski, príd., cudzí. Šebn. „Dam śe jej najesc, ňej śe ňetira po ľudskich kutoch", Sob. „Te praśeta, co ju cicaľi, to mňe tak budu cicaľi za ľudsku chudobu, co som ju odbirala", Štv. — Ľudska chudoba = cudzí majetok. — Mišíkova pesnička zo Smižian bude zo strednej slovenčiny: „A ja ce poňehal pre ľudske reči" (Pies., 77).

Luj, loj. „Luj topic".

Lukačoŭce, -vec (u *-oŭci, -oŭcoch*). U Hn. Lukašovce. — Obec Lukačovce, Lukasóc, v hum. okr.

Lukavica, -i. Obec Lukavica, maď. Lukavica, v sekč. okr.

Lukov, -a. Obec Lukov, Lukó, v sekč.

Lumňica, -e. Poľ.: Mało, Veľko Łumňica, Łumňicon. Nemecké obce: 1) Malá Lomnica, Kislomnic, v ľubov. okr. 2) Veľká Lomnica, Nagylomnic, v kežm. okr.

Luňik, v. *ľoňik*.

Lupa, -i, tvrdá kôra niečoho. „Bandurki z lupami ji", Šebn. „Jak ti pridzeš do domu, tak odorveš zo mňe (s ryby!) dva lupi", Straž. „Ľem teraz orech vidzel, žebi ho s lupu zjesc treba, sebe myśľel", Čit. V., 15.

Lupic, niečo tvrdej kôry pozbavovať. 1) „Varene bandurki śe olupja", Šarv. — „(Vajce) śi mal ... olupic", Dan. a Od. (SMS 1896, 172). — 2) „Lupic, olupic koňa, psa itd. zo skuri", Šarv. — „Z čeho ľudze jedza meso, to śe *ňeolupi* zo skuri, aľe śe *obrobi*", Šarv. — V protive s tým v Žirovciach aj ovcu *ułupaju*.

Lušov, -a. Drevená nádoba z dreva o dvoch uchách, v ktorej sa kuchyňský riad „čuha", Šarv. Porov. *obarlovik*.

Lužani, -žan. Obce: 1) Lužany v Šir. okr., Luzsánka. (Túto obec menuje Nied. Lužanka a Lažany.) — 2) Lužany v topľ. okr., Long.

Mac, -eri; macer, -i. „Mac mala jednoho sina", Marg. „Bula jedna mac",

Olc. „Pital macjer', žebi mu odpuscila", Lučiv. „Povedzeł... že muśi het gu maceri", Geč. „Povedaju svomu occu aji svojej maceri", Straž. — Je bežné aj *matka:* „Temu śe matka barz pocešila", Hnil.

Mac do čeho moc, „Žebi i zateľ ňemal do nas moci", Straš. 28. — *Mac* s kim do roboti. „Zavolaľi druhich śvedkoch... htore zoz Kasperkom... do roboti maľi", Straš. 19. — *Mac* za (s príslovkou). „Ňej to ňemaju mňe za źľe", Straš. 3.

Macac. Ked daco spadňe a hľedame ho pocme, ta ho same perše namacame, a tak najdzeme. Šarv.

Macijovce, -ovec. — 1) Macijovce v novov. okr., Matejóc. — 2) Macijovce v sp.-sob. okr., Mateóc. — Počuť: *Macijovski, Macijorčjan.*

Macocha, -i. Všeobecné, vyslovuje sa však temer naveky: *macoha.*

Mačka, maček. Let. — „Prišła *mačička*", Lem.

Maďeranek, v. *mageran.*

Mageran, majerán. „Za našimi humni *mageranček* bujni", zo Smiž. Miš. (Pies. 82). Tamže forma: *mageran.* — V Sbor. Mat. Sl. I., 28: „Sadzic *maďeranek*".

Mahalovce, -ovec; Mahalovjan. Obec Machalovce, Mahalfalu, levoč. okr.

Machac. „Machac ruku", Šarv. Let. „Machac chustočku", Straž.

Majdac, šteklit. „Ta me začał z ňim moćňe majdac po hłave a po čoľe", Dobr. „S ľitoroscu pomajdał jej popod nos", Seč.

Majerňik, -a, kraviar majerský. „Tam už buľi štiri majerňici. Hoňil jeden, ta kravi dobre davaľi mľeka...", Pap.

Majiroŭce, -ovec; u -oŭci. U Hn. a Nied. Majorovce. — Obec Majirovce, Majorócka, vo vran. okr.

Majurki. (Poľ. Majurki, -rek; Majurcon, majurski.) Nem. obec Majurki, m. Majerka, v kežm. okr.

Mak, -u. „Dzivi mak = slepý mak, *Makom višivina* = Makom vysievaná, prípovidkové meno osoby ženskej v osnove z Bežoviec.

Makovec, -oŭca; ŭ -oŭci (v Brežnici). Ruská obec Makovec, Makóc, v stropk. okr.

Makuľa, -i. „Z tinti fľek na papiru", Šarv.

Maľcov, -a. — Ruská obec Maľcov, Malcó, v sekč. okr.

Maľčice, -ic; u -icoch. — Obec Maľčice, Málca, v mich. okr.

Malo. V Rankovciach som počul: A) Dzekujem! B) Za *malo!* (T. j. niet za čo!).

Maloveska, -i; ŭ -vesce. — Obec Maloveska, Kisfalu, v ntor. okr.

Małučki, príd. Rozšírené. „Šak ja ju učił, kedi małučka buła", Seč. *„Od maľučka* od otca pošol", Gab. „Ked voňi nas vihodovaľi u našej *maľučkosci*", Straž.

Malženka, -i. Vo Spiši obyčajne malženka, dľa Mišíka (ČMS 1896, 85). Ale Mišík sám uvodí z Viderníka: „Budze tva *manželka*", (Pies. 65). Aj v Hrab.: „Že budze jeho manželku". — V pospolitej mluve: *baba* alebo *žena.*

Mamča. „Mamčo moja ľuba, aj vi, apko naš ľubi", Straž. — Porov. *mamuša.*

Mamuša, -i. — Všeobecné. Aj v lučiv. podr.: „Prišla mamuša", Lučiv. — Keď sa obidvaja rodičia spolu spomínajú: *mamuša* a *tatuš,* Šarv.

Mandeľ, v. *vjazac.*

Maradik, v. *vjazac.*

Marčuša, častá forma krstného mena *Mária* popri *Marička.* „Marčuša ešči ľepši gazdovala", Šarv. „Marčušu budu terhac s horucima vidľičkami", Gan. „Marička už vecej ňebuła ňema", Kap. „Hlapcu bulo meno Janoš a dzivčecu *Marička*", Šarv. — Prirov. *Maruś,* v osnove zo Slov. vsi, tu 452. „Marka", „Marina", „Marinka" zo spisovnej reči, hlavne v pesničkách. V osnove z Harh. tiež: „Rano našła pekne dzjevče, Marinku".

Margecani, *-an*; v *-anoch*. — Obec Margecany, Margitfalu v geln. okr.

Marhaň, *-i*. Dľa Hn. Marhaňa, dľa Nied. Marhoňa. — Obec Marhaň, Margonya, v topľ. okr.

Marhev, *-hvi*, mrkva. Šarv. a inde.

Mari, pomn. „Hľedal mari po śmertňici". „Pošpocel śe na mosce... spad a mari pošľi dolu vodu", Straš. 11. — Niekde *kožľini*, v. ho.

Markoŭce, *-ovec*; u *-oŭci*. Obec Markovce, Márk, v mich. okr.

Markušovce, do *-ovec*, v *-orci*. — V jednu obec spojené so Ščepanovcami: Márkuscsepánfalu, v novov. okr.

Marmor-kameň, márványkő. „Selzi jej kapkaľi, na marmar-kameňu jamki vibijaľi", z Novej vsi Miš (Pies. 58). „Śedzeło dzjevčatko na marmorkameňi", z Viderníka Miš. (Pies. 69).

Marni, príd., malinký. „Rozdar na marne kuski calu zapiśňicu", Orel V. „Človek za marnosc na pejc roki... odsudzeni", Orel V.

Maršalvaroš. Pôvodné meno prípoviedky z Bež.

Marznuc, mrznúť. „Jarek zamarznuti bul", Šarv.

Masc, *-i*, masť. „Vźala masc, taku živu, a pomascila tote falatki", Šir. „Poshaňaľi živu i umartu masc", Smiž.

Maslag, *-u*, maď. maszlag. „Z maslagom śe ribi truju", Šarv.

Muškoŭce, do *-ovec*, u *-oŭci*. Obec ruská Maškovce, Maskóc, v hum. okr.

Mašťaľňa, *-i*. Stajňa pre kone a pre kravy. Šarv., Kľuk., Hanšar. „Pošľi do mašťaľňoch, uvadziľi koňe", Ban. „Durkał Lucip rov kuň v mašťaľňi", Smiž. — Popri *mašťaľňa* počuješ ešte v Hanšar.: *kunica*, aj inde. Miesto *mašťaľňa* vo Vikartovciach *chlev*.

Maťaška, *-i*. Ruská obec Maťaška, Mátyáska, v topľ. okr.

Maťašoŭce, do *-ovec*, v *-oŭci*. Obec Maťašovce v Zempl., Matyasóc vo vran. okr.

Maťašovce, *-ovec*. (Poľ. Maćasovce, -ovjec, Maćasovjon.) — Poľ. obec Maťašovce v Spiš., Mátyásfalu v starov. okr. sp.

Matisova, *-ej*. Ruská obec Matisová, Matiszova, vo vtor. okr.

Matovce, *-ovec*. Ruská obec Matovce, Mátévágás, v topľ. okr.

Matožic śe, snívať sa. „Lajošovi śe jednu noc matožeło (+ śňilo)", Geč.

Mazac. „Aňi som si vozik ňenamazal", Hnilč. (Miš Pies. 33). — Tu je toho slova užité miesto „nenamastil". Na východnoslen. území zabudli na pôvod pri slovesách „mazac", „mascic" a „čuchac" (= treť) a pletú ich v reči bez poriadku. Tak na pr. v osnove z Olcnavy stojí: „Vźala *rosi* a Jankovi *pomascila* oči".

Medzani, *-an*; *-anoch*, *medzaňski*, *Medzaňčan*. Obec Medzany, Megye, v šir. okr.

Medzef, *-a*. Obce 1) Nižný Medzef, Alsómecenzéf, v ščereh. okr. — 2) Vyšný Medzef, Felsőmecenzéf, v ščereh. okr.

Medzi a *Medži* sa zamieňajú; nedajú sa territoriálne obmedziť. Vo V. Šariši: „Oňi śe dohvaraľi šicke medži sebu". — „Babi medži sebu hutoreľi", Bard. „Stanuľi... medži vojsko na stredek", Lem. „Toho volaľi medži sebe tancovac", Bež. — Idúc z V. Šariša do Bertotoviec, tu najdeme: „Uderil *medzi* koňe", ale prijdúc do Širokého, tu zas: „Un bi ňedal koňa uvadzic... *medži* druhe koňe". — V podreči lučivnianskom: „*Medzi* ňimi", Łučiv. „Tam *pomedzi* tje muri", Lučiv. — Aj inde na Spiši ovláda *medzi*: „Na košaru maju juhaši kolibu, perši medzi ňima... bača", Kľuk. — Dalo by sa očakávať, že v podreči z-ungskom výlučne panuje *medži*, ale tomu sa protiví výslovnosť takých ruskopohraničných obcí, ako: Papin, Udavské: „Bo ci uleju vrjacej vodû *mezi* oči", Pap. „Chodzi *pomedzi* ľudzi", Ud.

Medzi Židmi. Takto menujú ten zastavaný priestor, ktorý je medzi Šebešom a Keľemešom a ktorý sa rozvinul v osobitú politickú obec. Hnatiuk ho menuje *Šebešski Luki*, Nied. *Šebeš-Keľe-*

meš. Tento posledný názov je celkom nevhodný. Jedon šebešský obyvateľ mi vravel: „Abo idzem do Šebeša abo do Keľemeša; ňichto ňehutori, že idze do Šebeš-Keľemeša, bo to dva valałi, a co medzi ňimi, — to *Medzi Židmi*. — Zachoval som tento názov, lebo je bežný, hoc by bol vhodnejší Hnatiukov: Šebešske luki. Tento posledný je istotne z tej doby, keď té „lúky“ neboly ešte obydlené. — Obec Medzi Židmi pri Keľemeši, Sebeskellemesirétek, v šir. okr. — V obci je väčšina židovská; odtiaľ jej pomenovanie.

Medzvedz, *-a*. Je rozšírené touto formou, ale aj *medvedz*, Rep.

Medžilaborec, *-rca*. U Hn. Mežilabirci. Je pravdepodobné, že je ruské nazvanie východišťom pre etymologiu, a mnou zistené slovenské iba priklonením k úradnému názvu. — Ruská obec Medzilaborec, Mezőlaborc, v hum. okr.

Medžvedže, *-eho*. U Hn. Medveže. — Ruská obec Medzvedzie, Medvedze, v mak. okr. — I slovenská i úradná forma sú skomoleniny z ruského. Intelligenti ruského pôvodu vyslovujú úradnú formu: Medvedzse, slovenského pôvodu: Medvedze.

Megeš, *-a*. U Hn. Meďeš. — Obec Megeš, Megyes, v topľ. okr.

Megľes, *-a*. Obec Megles, Miglécz, v koš. okr.

Megľisoŭ, *-ova*. Obec Meglisov, Miglész, v seč. okr.

Mech, *-a*. 1) Vrece: „Visip mi iz toho mecha, so ši priňes“, Taš. „Otvoreł mech — dnu ź ňu“, Malov. 2) Mechy: „Rozduchac mech, ňe mechi!“ Kľuk.

Mechir, takto hlavne na Spiši; Šarv.: *mehir*.

Mechki, príd., mäkký. „Barz mechka draha bula“, Straž.

Mengusovce, *-ovec*; v *-ovcach*, *M-ovjan*; *mengusovski*. Obec Mengušovce, Mengusfalu, v sp.-sob. okr.

Mentovac, maď. ment. Po maď.-slenskej hranici. „Ja tebe od śmerci mentovala“, Taš. Ináče sa užíva v tomto prípade: *ośľebodzic*, *vimozc*.

Mentus, meno ryby. „Mentus cenki, dłuhi, tak vipatra jak had, ľemže ma kridła“, Kľuk. „Mentus še vola taka riba v Topľi, co kosci ňema“, Giralt.

Mercun, murmeltbier. „Dźvire, podobne vivirki, ľemže o veľo bridše, aľe ňe tak dzive“, Čit. IV., 68.

Merecice, *-ic*; *Merecičan*. U Nied. aj Meretice. Obec Merecice, Sárosszentimre, v šir. okr.

Mergeška, *-i*. Ruská obec Mergeška, m. Mergeska, v mak. okr.

Merinďa, *-i*, postruhník. Hlavne blízko ruských obcí, v tunajších osnovách na pr. v Ľub.

Merkoŭce, do *-ovec*, ŭ *-oŭci*. — 1) Nižné Merkovce, Alsómérk, v ntor. okr. — 2) Vyšné Merkovce, Felsőmérk, v ntor. okr.

Merňik, *-a*. Obec Mernik, m. Mernyik, vo vran. okr.

Meršina, to, co zdechľina z koňa abo zo psa. Šarv.

Mertvi. „Naš švager už mertvi“, Smiž. „Vźał ši hłavu mertvu, ta ši ju żar“, Lem. „Že to mertve ceła“, Treb.

Mertvoha. „Huni mertvohu jeho... do truni položiľi“, Hist. — Nikdy som toho slova nepočul. Povedia „mertve celo“.

Merva. „Tatarčena merva koňičkom za jaśľe“, Daniš. (Miš. Pies. 40).

Merżec, mrzeť. „Princezu barz to merželo“, Ľub. „To matku barz merźelo“, Hnil.

Mesaroš, v. *mešarč*.

Mescicki, príd., mestský. „Mescicki richtar“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 171).

Mescisko, *-ska*. Miestni Poliaci menujú vraj tú dedinu *Mośćisko* dľa gr.-katol. p. plebana Zimu vo Vyš. Svidníku. — Obec Mescisko, Mesztiszkó, v mak. okr.

Mesco, *-a*, miesto. „Idzem na svojo mesco“, Šarv. „Kvitek už zaś na mescu stal“, Bard. „Kukał, dze bi našoł mesco na strome še obešic“, Harih. — V pod-

rečí z.-ungskom radšej *m'esto*: „Varuj het z moho m'esta, bo ce źjim“, Sobr. „V'eč'ar ňaj me na tem mesce tu čekaju“, Bež. (Na tem *mesce* je lokál od mesto; od mesco by bol: *mescu!*). „Na veľo mestach“, Dluh. /C.

Mesto, *-a*. 1) Mesto: „Spaľce ju za mestom“, Kap. „Ňeplač mi tu po mesce“, Šarv. „Kim zme ňeprešli tamte *mesta*, tak som na každim *mescu* daco dostal“, Jabl. „Prišol dnu do mesta“, Hrab. Popri svojskom výraze časté je aj *varoš*. Toto hlavne v z.-ungskom nárečí, v. ho. — 2) Namiesto: „Ta bi ju sam princ buł zabił mesto dźvira“, Kap. „Mesto ňeho do kotla jendźibabu... vruceľi“, Ľub. „Odrezala perś a upekla mesto holubka“, Lem. „Mesto tebe“, Geč. „Ośala popel mesto muki“, Hnilč. — 3) Miesto, v. pod *mesco*.

Meśar, v. *meśarč*.

Meśarč, *-a*, mäsiar. „Zaś teho meśarča prebehnul“, Šarv. „Išol do meśara, dal sebe došikovac z capa rohi“, Daniš. a Od. (Miš. SMS 1896, 162). V z.-ungskom podrečí často počuješ maď. *mesaroš*. „Podz ti tu, mesarošu, odpočiňeš sebe“, Ostr.

Mičakovce, *-ovec*. Obec Mičakovce, Micsák, v topľ. okr.

Migotac śe, jasať sa. „Ľem śe tota pustacina migotała“, Jabl. „Taki mal koč zlati, ľem śe tak migotalo“, Hnilč.

Mihaľani, *-an*. Obec Michaľany, Szentmihály, v šir. okr.

Mihalok, *-lka*. Obec Michalok, Mihalkó, vo vran. okr.

Mihaľoŭce, do *-ovec*, u *-oŭci*. -- Obec Michaľovce, Nagymihály, okr. sídlo.

Michaľ, *-a*. Treb. (S mäkkým *ľ*.)

Mikitaňa, *Mikito*. Kollár v Zpiew. (II., 120) uvodí zo Šarišskej: „Mikitaňa sečku reže, a Mikito na ňu streže: Mikito, ti si to?“ „Ej, ňe ja to, druhi to!“

Miklušovce, *-ovec*, v *-cach*; *Miklušovčjan*. Admin. pridelená k Landžaśfale.

Miklušovce, *-ovec*; v *-ovcoch*; *miklušovski*. Obec Miklušovce v Šar., Miklósvágás v šir. okr.

Mikova, *-ej*. Obec Miková, maď. Mikova, v stropk. okr.

Milbach, *-u*; *Milbašjan*. U Hn. Milenbach. — Nem. obec Milbach, Mühlenbach, v sp.-sob. okr.

Milčec, mlčať. Chybné sú „melčenľivi“, Čit. V., 489 a „melčel“, tamže IV., 182.

Mili, príd. „Muj miľi verni Jaňičku“, Seč. „Či śe ňebojiš, moja mila“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 175). Prirov. *ľubi*.

Milosc, *-i*. „Že budze pitac milosc od panoch“, Marg. „Jich *milojsc*, kebi znaľi“, Sečovce.

Milośerdnosc, *-i*. „Ozdaj ľem budze mał *milośernosc* nade mnu“, Smiž. „Lem pohrozil svojej žene nemiloserdne“, Hran. „Bosorku ňemiloserdňe... psom ruceľi“, Šarv.

Minar, *-a*, *minarčik*, *-a*. „Minar umar“, Giralt. „Bol mľin a minar“, Marg. — Len zriedka *mľinar*: „Mľinar hvaril, že tam klacik dolu vodu idze“, Ľub. „Bul obľečeni za minarčika“, Šarv. — V Koškovciach: *monarj*, *monarjčik*.

Mindsent, *-a*. Dľa Hn. Kokšov-Mindszent. — Obec Mindszent, Koksómindszent, v koš. okr.

Miňoš śe vola, dze jest mlade hačure. Šarv. — Maď. ménes.

Miňoŭce, do *-ovec*, ŭ *-oŭci*. Obec Miňovce, Minyóc, v stropk. okr.

Mira Božja, temian. Let. „Tu ma bic na tim strome veľo Božej miri, ta ju chcem vźac a vas pujdzem z pekła vikuric von“, Harih.

Mirdard, pôvodné meno prípoviedky z Mindsentu.

Miroľa, *-i*. Obec ruská Miroľa, Mirolya, v mak. okr.

Mirošov, *-a*. Ruské obce 1) Nižný Mirošov, Alsómirossó, v mak. okr. 2) Vyš. Mirošov, Felsőmirossó, v mak. okr.

Mislava, *-i*. U Hn. Miśľava, u Nied. Misľava. Obec Mislava, Miszlóka, v koš. okr.

Mišel, *-šľi*. „Prišlo mi na mišel + do rozumu (na um ňe!)“, Šarv. „Prišli Zuzke na mišel te tri stare ženi“, Hnil.

Mišľa, *-i*. Obce 1) Nižná Misľa, Alsómislye, vo fiz. okr. 2) Vyš. Misla, Felsőmislye, vo fiz. okr.

Mišľina, *-i*; u *-i*. Obec Mislina, Mislyina, v hum. okr.

Miščck, *-šćka*. Zdrobnelé z *mech*, v. tohoto význam pod 1). „Miščck s prosem, v chtorim už ľem dachtore zarenka buli“, Šarv. „Kartku... položila do miščka a miščck dala dzecku na šiju“, Šarv. — Počuť aj *mišek*: „Mam taki mišek“, Gab. „Daj mi, očče, jeden *mješek* peňeži“, Jabl.

Mitrenžic, zaháľať. Let. — Poľ. mitrężyć.

Mjad od pčoloch. Šarv. „Najosožňejše medzi chrobakami su pčoli. ľebo tote mjad... robja“, Čit. IV., 121. „Pčoła noši mjad v sebe“, Kľuk.

Mlacek, *-cka*, mlatec. Šarv. — Mn. nom.: „Mlackove mlacja“, Vik. „Prišli toti dvanac mlacki“, Sobr.

Mladi. „Za mładu“, Ken.

Mladi a *mladica*, mladý zať a mladá nevesta. „Dzevka z mladim (= zaťom) i z occom dali sebe... kašteľ vibudovac“, Gan. „Hutoreł, že tota joho mladica“, Komar.

Mlaka, *-i*, i formou *młaka*. Rozšírené.

Mlatek, *-tka*, kladivo. Šarv. — „Nabic do młatka porisko“, Kľuk.

Mľin, *-a*; s mäkkým *ľ*.

Mlinarovce, *-ovec*. Ruská obec Mlinarovce, Mlinaróc, v mak. okr.

Mňišek, *-ška*. 1) Mnišek v geľn. okr., Szepesremete. 2) Mnišek v ľubov. okr., Mnisek. — Túto obec menujú Poliaci: Mňisek, -ska; Mňiscon.

Moc, *-i*. „Dostaňeš... jeho do moci“, Šarv. „Šidzem raz teľo je v ňej moci“, Rasl.

Mocni, príd. 1) Silný: „Ked ti teki mocni, ta ti i moj burk prevraciš“, Sipl „Ja čuł, že chłop barz mocni, tak bi mi še z ňim pasovał“, Dobr. „Ja še s tebu ňebudzem pasovac, bo ja som barz mocni“, Harib. „Mocnar chopi kameň a buchňe do ňoho“, Hum. Mocnar = mocný chlap — 2) Veľký: „Začal padac mocni dišdž“, Šarv. — Sem patrí príslovka *mocno* = veľmi: „Kral bul na to mocno zli“, Šarv. „Mocno pritim hrešil“, Šarv. „Janko še mocno nahňevaů“, Bež. — 3) Mocný v prenesenom smysle: zámožný: „Dakedi tu bul mocni šedlak“, Šarv.

Močarjani, *-rjan*. U Nied. Močarany; v Humennom tak vyslovujú. Obec Močariany, Mocsár, v mich. okr.

Močarmani, *-man*. U Nied. Močiarmany. — Obec Močarmany, Mocsármány, v ntor. okr,

Močidlani, *-dlan*. U Nied. aj Močoľany. — Obec Močidlany, Mocsolya, v šir. okr.

Modra, *-i*. — Obec Modra v Zempl., Modra v hum. okr.

Moch, *-u*. „Najšol tam z *mohu* (= machu) popravenu posceľ“, Kovalík SMS 1899, 86. „Vopred ňoho bol medzvedz u *mächu*“, Pap.

Mochnati, príd., srstnatý, obrastený. „Ňepuščili bi sce vašoho ľesoho na našu mochnatu“, Ud. — Sem patria „pôľky“: „*Mochnački*, to jak šlivi okruhle, obrosnute, rošňu na krakoch“, Kľuk.

Mokroluh, *-a*. Obec Mokroluh, Sárpatak, v sekč. okr.

Mola, *-i*. „Ti še skriješ pod molu“, Hnilč. — Podmyté miesto.

Moldur, *-a*. Nem. obec Maldur, maď. Maldur, v kežm. okr. (Poľ.: Moldurun, moldursk'i.)

Molha, *-i*, hmla. „Molha priľehla na žim“, Sob. — Vidz aj: Let.

Monarj, v. *minar*.

Mondikac, „mondokovať“. Ak dakto v spoločnosti Slovákov vraví po maďarsky, ľudia, ktorí po maďarsky nevedia, takto ho zakríknu: „Pa'ľe jak mondika!“ Hum. Z maď. dial. (azt) mondi.

Morava. Nehovorí sa bul *na* Morave, ale *v* Morave. Šarv.

Morna, -i, mrkva. Ščav. — V. *murna.*

Moro, -a. Počuť aj *morjo, morje,* gen. *mor'a, morja.*

Mosc, neurčitok môzť. „Ked ti to budzeš mosc vimiśl'ec", Jabl. — Porov. výslovu v strednej slovenčine: *môcť.* Aj frásu: „Ja z teho ňemožem", Šarv.

Moskal', -a. 1) Rus. 2) Ryba menovaná rusom. V tomto druhom prípade aj *moskal'ik,* v. Posp. ČMS 1898, 87.

Mośadz, -i. „Zvoni robja z mośadzi, medži tim muśi daco i stribla bic", Šarv. „Špižar śe kladze na bačurki, na ovce itd.; je tiž z mośadzi", Šarv.

Mošurov, -ova. U Nied. aj Mašurov. — Obec Mošurov, Ádámfölde, v sekč. okr.

Motika v Šarv. je takej formy kopací nástroj, ako vo Zv. Ľupči „graca".

Motil', -a; to, čo spisovné „motýľ".

Mozgi. „Tam maju mozgi, jazik a šitko", Lučiv.

Može. Skrátené z vety „*može bic*"; užíva sa veľmi často miesto spisovného „asnáď". Na pr. v osnove z Rasl.: „Zbujňika može už ňenajdze". „Mi počapkaj tote doľini, može budzem vidzec l'epši". — V tomto význame užívajú aj *ozdal',* azda.

Mravjenec, -nca. V poludňovo-západnom kúte Spiša, na pr. vo Vikartovciach. Ináče vidz: *bramce.*

Mrazovce, -ovec; ú *-ovci.* — Obec ruská Mrazovce, Mrázóc, v stropk. okr.

Muderc, muderec, -rca. „Jeden muderc povida", Sobr. „Grecki muderec", Čit. IV., 145. „Raz prišol jeden muderec", Čit. V., 20.

Mudroch, -a. Rozpravač sám vymyslel to meno pre svoju prípoviedku, Šarv.

Mudrovce, -ovec; ú *-ovci.* U Nieder. Mudrovec. — Obec Mudrovce, Mudróc, v ntor. okr.

Muchenki, pomn., ribizlie v Poprade.

Mul, -u. „Mul abo pisek" v jarku na spodku; „homok" śe u nas ňehutori. Mul je tiž zoshnute blato v jaruhi", Šarv. — „Prišol do tej mlaki, ulapi ceľe za rožki i jak ho hcel vicahnuc, sam śe vivracel do mulu", Šarv. Porov. *namul.*

Mulatovac śe, zabávať sa v krčme pri hudbe; z maď. mulat. Hodne rozšírené. Porov. *bavic śe.*

Mul', muž., moľa. Šarv.

Mul'a, -i, mulica. Šarv.

Muraňki. „Vźała čatinu, obarnuje muraňki z ňej", Plav. — Por. *bramce.*

Murcac śe. „Napi śe a zamurcaj śe, žebi śi bridki buů", Sobr.

Murčec, bručať. „Už aňi nehvari, ľem tak murči", Harih. „Narod pravda murčel, ale starosta povedzel, že tak... ta tak", Straš. 12.

Murkac, mrkať očima. „Išli parobci do Svatej Anni, murkaľi očma nad dzevčatami", zo Šar. v Zpiew. Kol., II, 121. — Ja mám z Humenného zápis s inou formou slova: „Pa ľem, jak na mňe *murga!*" V Hum. aj: *pomurgovac.*

Murna, -i, mrkva. Kľuk. — V. *morna.*

Murňik, -a, murár. „Murňik vimuroval mur", Komar.

Murov'eni, -vjan; u *-v'enoch* (v Banovciach). *Murovjani* (v Hum., takto aj u Nied.). — Obec Muroviany, Morva, v mich. okr.

Muśec. „Muśel zomrec", Harih. „Vi... muśice bic kral'ovsk'e sinove", Jabl. „Že princeza muśi bic Šandorova", Geč. — *Miśec* (v stred. slen. *miseť*) je nie bežné.

Mutvica, -i, habarka. Let.; Hnil. (Miš. Pies. 22).

Muzika, -i. Všeobecné; popri ňom na pohraničí s Maďarmi aj *mužika,* nie *mužika,* tedy z maď. muzsika. V jednej osnove z Ľub. slovo „muzika" značí bližšie nepomenovaný hudobný nástroj.

Muž, -a, manžel. „Povedzel jej, že jej muž už sprataui i pohovani", Šarv. V Šarv. vôbec ani neznajú slova „manžel", „malžen". „Chceš ti mňe za muža?" Ľub. „Ňeznala, chtori jej muž", Ceplič. „Svojmu mužovi ukazovala", Hnilč. — Okrem toho veľmi bežné: *chlop,* v. ho. *Malžen, manžel* zriedka počuť, *malženka, manželka* častejšie, v. „malženka".

Na. Volal „na, biču, na!“ Šarv.

Na, predložka. Pripomenutia zasluhuje v týchto významoch: 1) *Cez*: „Patreľi na oblak i vidzeľi tam ženu“, Šarv. „Jak išľi na dzvere, mu ruki podavaľi“, Šir. „Vona ho uvidzela na oblak“, Komar. „Ňevidzim na te okuľare“, Kľuk. — 2) *Po*: „Un še vžal i išol na ten oheň“, Šarv. „Dzeci mojo, idzce na drevo“, Žir. „Pošoŭ jej na masc do patiki“, Ud. „Posłała tu pastorkiňu na oheň“, Mark. „Idz mi na paľenku“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 169). — Niektoré príklady, menovite takéto a pod.: „isc na drevo“, — istotne sú čitateľovi dobre známé aj s iného územia reči slovenskej. — 3) *Naprostred*: „Treci, chudobni, ostaŭ na karčme nocovac“, Luč. „Idze na izbu, i bere tu skvoru do ruki“, Lučiv. „Že muši za tri dňi na koscele ležic“, Marg. „Im doňesľi slami na karčmu a tam spaľi“, Hrab. — Chudobní ľudia nocúvajú „na karčme“ a z tejto frásy sa vyvinuly potom: „Koňe stanuľi na karčme“. „Stavime še na karčme“, a teraz už hovoria aj o panských cestovateľoch: „Vešľi na kavehauz“, Jabl. — 4) Na otázku „Dze?“ odpovedúva sa akkusatívom: „Barz veľo ľudzi buło vtedi na spovedz“, Malov. „Pošol na ten valal, dze mu žena bula na vešeľe“, Barc. — Tedy *bic na* s akk.!

Nabijac še na co. „Jeden na druheho še nabija“, keď o jednu službu viac kompetentov žiada. Šarv.

Nac, -i, vňať. Hum.

Nacinouša, -ši; *naciński.* U Nieder. Nacina ves, Naciňovša, Naciňoveš. Dľa Jozefa Vilegiho v Straž : Naciňoŭš, do -*ŭši.* — Obec Naciňovsa, Nátafalva, v mich okr.

Naččivic, zo spis. reči, navštíviť. „Prišol som ce naččivic“, Oepl. „Ju prisc navčivic“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 160).

Nadac. „Ňešem polno peňežoch... č’o mi moja dzjevka nadala“, Hnilč. „Kebŭ mu večar bul peňeži nadol“, Gab.

Naďida, -i; v *-dze.* — Obec Naďida, Nagyida, v koš. okr.

Nadošč, do *-ždža.* U Hn. Nadaž, u Nied. popri Nádošč aj Nádošť. — Obec Nadoždž, Nádasd, vo fiz. okr.

Nadraguľa, -i, maď. nadragulya. „Od nadraguľi še ošaľi, keď z ňej namiša dakemu do paľenki“, Šarv.

Nadščerknuc reč, nadštrknúť. Malov.

Nadzac. „Nadzała lenu na kudzel“, Hnil. „Nadzała do ihľi“, Lem.

Nahac i *ňehac,* nechať. Obiehajú v v poludňovo-západnom Spiši: „Dze ju nahał“, Lučiv. „Išol daleko, až ho vojsko nahalo“, Vik. „Prišla ta hodzina, co ho mušeľi ňehac“, Hrab. „Nenehaj ti mne tu“, Oepl. V Hnilčíku popri *ňehac* už aj *zochabic*, tu na str. 244.

Nahaňač, -a, v. *košar.*

Nahvaric še, nahovoriť sa. „Dzivče nateľo še dalo nahvaric“, Šarv. „Tote starše dvojmi še nahvareľi, že mladšeho... zabiju“, Sob.

Nachže, v. *ňech.*

Naisce, istotne „Vun naisce mocni“, Dobr. „Či bi si ho to naisce zastrelił?“ Lučiv.

Naišňe, to isté, čo predchádzajúce: „Ho chceł viprobova‘, či vun naišňe tak praŭdu poveda“, Dluh. /C.

Naj, ňaj, ňej; spis. nech. „Naj še pita do starej kraľovnej na noc“, Šir. „Naj tak zrobi“, Kľuk. „Naj pridze sam po nas“, Sipl. „Pan orgaňista, naj stavaju!“ Seč. „Naj ho tak ňekara“, Hum. — „Mňe... ňaj odňeše do mesta“, Straž. „Ňaj idu zo mnu“, Sobr. „V’eč’ar ňaj me na tem mesce tu čekaju“, Bež. „Ňej oči zrobja, co ja budu jich pitac“, Sobr. „Ňej idu do Prešova“, Sob. „Ňej mi priňesu... obid“, Bard. „Lem ňej ňekriču na svojeho muža“, Gab. — Zamieňajú sa všetky tri formy „naj“, „ňaj“ i „ňej“ nielen v jednej a v tej istej obci, ale aj u jednej osoby. Vidz aj: *ňech.*

Najduch, -a. „Dzecko od prespanki“. Ščav.

Najsc. „Ňemobľi najsc valal… aňi varoš“, Šarv. „Službu najsc“, Ľub. „Oňi už ňemobľi *najsc*, co jej buło“, „Ho najsc ňemohľi“, Straž. – Nikdy *naľezc*; preto aj „najduch“ m. spisovného „nalezenec“.

Najutre, v. *jutro*.

Najvecej, v. *vecej*.

Nakladac. „Žena naklada a hlop vjaže zoz kolkem“, Šarv. V. *vjazac*.

Nakoňec. „To bulo nakoňec varoša“, Šarv. „Žena *nakoňec* valala už ho vipatra“, Straž. — V. *koňec*.

Nakrotnuc dakeho ku čemu, v Kubachách; to, čo nakriatnuť.

Nakuric. Nakurilo śňehu = napadalo! Vidz *kuric*. „Nakuril veľki śňih“, Čit. IV., 141.

Naľeśňiki „Ta co to? Bandurki śe počuhaju, do teho śe da kus muki, to śe roztrajbuje a na bľahu śe z ližku kladze a rozmasci. Jak śe jeden bok pripeče, obraci śe na druhi“, Šarv. Porovnaj *bandurki*.

Nalpa, *-i*, opica. Šarv., Šebn. (Pospech — Pastrnek. Slov. Pohľ. 1895, 56), Čit. V., 461.

Namešani, *-an.* U Hn. a Nied. Nemešani. Obec Namešany, Nemessán, v levoč. okr.

Namul, *-u.* „V namuľe pri vodoch rośňu chitro šeľijake rośľini“, Čit. IV., 152. — Odchyľne od tej formy a primerane tomu aj s odchyľným sklonením: „(Riba) kečega, chtora śe v źime često do *namuľa* vrije“, Čit. V., 178.

Namuľisti, príd. „Voda Cisi… na rovňinoch… namuľista“, Čit. V., 178.

Naostatku. „Ňej śe hodz ľem naostatku napijem“, Šarv. — „Koňečňe“ a „nakoňec“ tiež počuješ, ale sa zdá, že sú zo spisovnej reči. Miesto „nakoňec šickich polapaŭ“ (Sobr.) povedal by nepomýlený východný Slovák: „Naostatku šickich polapaŭ“.

Naparstek, náprstok. Rozh.

Napasc, napádanie, znepokojovanie. V. nasl.

Napastovac. Na toto slovo jako na špeciálnosť východnoslovenskej reči veľmi radi upozorňujú intelligenti východnoslenského územia, aj Maďari, hlavne v úradovňách, kde toto slovo každodenne počuješ. Znamená napádať, znepokojovať Podľa Iremského (Let.) „drážniť“; tohoto významu nikdy nemá. „Od toho času prestalo napastovaňe od žobrakoch“, Čit. V., 66. „Bohate veľmožove napastovaľi Matjaša kraľa… hňed o upražňeni majetek, hňed o urad…“, Čit. V., 142.

Napridz, najprv. „Napridz povedzel“, Marg. „Chtori, bratu, napridz pujdzeme?“ Straž. „Vona *nasamipridz* kozu puščiła“, Košk.

Naprocivko, v ústrety. „Naprocivko jeho rodziče ľeca“, Ľub.

Napudzic śe, naľakať sa; hlavne v z.-ungskom podrečí. „Segiň vojak śe napudziŭ, ta ucekaŭ od ňoho“, Sobr. „Až śe od ňich napudzeŭ“, Bež. „Zajac śe napudzil“, Ud.

Naradzic śe. „Tak śe naradzeľi, že pujdu šicke trojmi… služic“, Šarv.

Narod, *-u.* 1) Ľud: „Narodu veľo v mesce“, Hrab. „Tot narod prepad vodtam“, Bež. — 2) Narodenie: „Ešče pri narodze ma človek naznačeno z jaku śmercu pujdze“, Sob.

Narodzic śe na co. „Na to som śe ňenarodzil“, z Fil. Kov. (Slov. Pohľ. 1898, 686).

Narokom. „Princovi noha s posceľi viši, chtoru un narokom spuščel“, Šarv. „Začal dahto durkac na kapuru… a to tak, jak kedbi ľem rozbic bul hcel… vrata narokom“, Straš. 37.

Naručki, pomn; „liace“. „Koňa za naručki cahal“, Barc. Por. *ľece*.

Nasad, oplen pri voze. Ščav., Kap. — Vidz *vuz*.

Nasamipridz, v. *napridz*.

Naśiľic, prisiliť. „…že mu tote tri veci ňeda! Panove jak učuľi, ju naśiľiľi, že mu jich muśela dac“, Gab.

Naščad, *-u.* „Do naščadu vihorel“, Čit. V., 5.

Naščeka, *-i.* „Na dišľu pri jarme je *naščeka*“, Brez. (Posp. ČMS 1899, 8; „je to vidlicová ná-ada, do ktorej sa jarmo vkladá“). — Počul som ho aj na užšom území východnoslovenskom.

Naščivic, zo spisovnej reči; navštíviť. „Budz jeho laska svata za naščiveňe“, Gab. — Počuť aj: *navčivic*, *nač́čivic*.

Natariuš, *-a.* Šarv. — V. *notar.*

Natfej, *-a.* Obec Nadfej, Nádfő, v topľ. okr.

Natoň. „Natoň abo pňak, co še drevo rube na ňim“, Šarv.

Naučic še co. Ta vec lem povedz, jake ši še naučil... remeslo. Sipl.

Nauk, mnž; *nauka*, žen. — „Farar mu dał taki nauk“, Hrab. „Druha nauka“, Luč.

Nautre, v. *jutro.*

Naval, *u*; príval, búrka Hum.

Navčivic, v. *naščivic.*

Naveki, vždy. Všeobecné. Spisovného „vždy“ nikdy nepočuješ.

Naverchu. „Raz som prave naverchu na koňu išol prez jedno vodňiste mesco“, Čit. V., 245. — Zdá sa byť zopakované „vrchom ísť“: naverchu + na koňu.

Navesc, podviesť. „Vidziš, ľišočka, jak ši me podlo navedla“, Ud.

Navlaka, žen., na krpcoch, v podreči lučiv. Por. *strokance.*

Navon, *naven*; miesto *von*, *ven* a popri ňom. „Višol chlapec... navon pred dzvere“, „Janko višol *navonka*“, Rasl. „Višla *navenka*“, Gab. — Porov. *-k*, *-ka.*

Navracac, z mluvy pastierov. „Ona ovce mušela navracac“, Ľub. „Statki navracac“, Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 166).

Nazad (nie naspak), nazpäť. „Idze nazad pri dobrim zdravju“, Rasl. „Zbujňici sceľi nazad dostac svojo peňeži“, Gan.

Naznovo, znova. Šarv. a inde. „Pošol naznovo do minara“, Giralt. „Naznovo iz Jančom prišahľi“, Seč.

Ňagoň, *-ova.* — Ruská obec Ňagov, Nyágó, v hum. okr.

Ňaršani, *-an.* Obec Ňaršany, Nyársardó, vo vtor. okr.

Ňebecki, príd. „Už vidzel ňebecku oblohu“, Rasl. „Jeho duša... kłopała na dzvere ňebecke“, Harih.

Ňeboha, neborka. „Ta ňaj vona tam ňeboha šedzi iz svojim veľikim strachom“, Straž. „Joj, ňeboho (k ženskej), ti maš vekšu ranu jak ja“, Ud.

Ňebohi, príd., úbohý. „Ňebohe zajački, pre veľki šnich navštivuju našo zahradi“, Čit. IV., 70. „Vaľiľi še tišice... Tataroch na ňebohu drahu krajnu našu“, Čit. IV., 133.

Ňebože, nebožiatko. „Darmo, ňebože, bo ja tebe žjem“, Taš. „So ti, ňebožа, płačeš?“ Košk.

Ňebožívi, príd., bezbožný. Prišol toten ňebožívi medzvedz i hadbab zvaľal. Ľub.

Ňedujdaľi, príd., neforemný. Hum.

Ňedzeca, g. *-i.* Poľ.: Ňedźeca, -ü, Ňedźicon (Kríž. ves, Slov. ves); Ňedźece, -ec, Ňedźecon (Niž. Ružbachy). U Hn. Nedec, u Nied. Nedeca. — Poľ. obec Nedzeca, Nedec, v starov. okr.

Ňehac, v. *nahac.*

Ňech. „Ňech lem ho daju došikovac“, Hrab. „Ňeh pridu von“, Štv. „Ňech pridu na náš kvartil“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 163). — „Kišasonka, *nachže* pridu na šop“, Lučiv. Všetky této formy len na Spiši, hlavne v západnej čiastke. Porov. *naj.*

Ňej, v. *naj*, *ňej.*

Ňemcovce, *-ovec.* 1) Kapuš. Nemcovce, Kapinémetfalu, v topľ okr. — 2) Topľ. Nemcovce, Taplinémetfalu, v topľ. okr. (Túto poslednú obec Nied. menuje aj Nemčovce.)

Ňemecki, *-oho*; u *-om.* Obec. 1) Nižné Nemecké, Alsónémeti, v ungv. okr. — 2) Vyš. Nemecké, Felsőnémeti, v ungv. okr.

Ňemta, *-i*; v *-mce.* — Obec Nemta, Tornyosnémeti, v koš. okr.

Ňerád, *-ádu*; v *-ádze.* Obec maď. Nyarád v kap. okr.

Ňet = *ňe jest*. „Tu aňi muha ňet z tamteho śveta", Sipl. „Z teho vidzela, že un sprosti kočiš ňit", Ľub. „Husarovi prečik ňebuło na voľu, že jager pri ňim ňet", Ken. — S gen. odporu: „Ked ňet farara", Hrab. „Ňit aňi jedneho", Gab. „Či ňit vecej vojakoŭ", Sobr. „U śvece vecej pari mi ňet", Bež.

Ňevicki, *-oho* (v Tašoli). Obec Nevické, m. Nevicke, v ungv. okr.

Ňeviňen, nevinný. „Žem śe otvorila a ňeviňen stanuŭ z hrobu", Sobr.

Ňevoľňička, *-i*. „Ona plače, ňevoľňička, že muśi bic katoľička", zo Smiž. Miš. (Pies., 87).

Ňezdobački. „Ňezdobački prišol, ňezdobački išol. Dakedi po calich tižňoch ňebulo ho", Straš. 15.

Ňezgrabni, nešikovný. Hum.

Ňic zlata. Rastlina „zlatá niť". Hanšar.

Ňič. „To višlo na ňič", Šarv. „Na ňič prišol", Sob. „Šicke śedlaci na ňič višli", Bert. „Tote (grati) su spaľene na ňič obracene", Hrab.

Ňigda, rozšírené po celom území. „Ňigda na dzecku ňeobrala oka", povi śe o matki, chtora ňerada vidzi svojo dzecko. Šarv. „Mňe naveki tu zatraciš, i sam ňigda ňestaňeš", Šir. „*Ňigdaj* vecej", Hrab. „*Ňigdi*", Hnil. „Ňebudzem *ňihda* tvoja", Brutov. (Miš. Pies. 49). — „Ja tu ňigda čľeveka ňevidzeŭ", Bež. — Interessantný prípad zdôraznenia významu v Hum.: „Šohaňigda źmi ňečul". „Šoha", maď. soha = nikdy; šohaňigda = nikdy-nikdy.

Ňikdzevaroš, *-a*. Pôvodne podané meno rospravača v prípoviedke z Bež.

Niklova, *-ej*. Ruská obec Niklová, maď. Niklova, v mak. okr.

Ninka, *-i*, maď. néne. „Ninko moja ľuba, pre Boha ja vas pitam", Seč.

Ňit = ňe jest, v. *ňet*.

Ňiž, dokiaľ, pokiaľ. „Do teho času mi nasbirame dreva, ňiž ti priňeśeš ohňa", Šarv. „Dotľi ce budzem bic, ňiž mi ňepriśahneš". Bard. „Za ten čas, ňiž ona budze spac", Šir.

Nižňi a *višňi* suśed = dolný a horný súsed. „Dolňi", „horňi" je nie bežné v tom smysle.

Njet. „Ani takjeho prezviska majora njet", Lučiv. Len v podr. lučiv., inde *ňiť* a *ňet*, v. toto.

Noc, *-i*, mn. nom. „Ked me po mojej śmerci budu tri noce vartovac", Giralt. „Ked som už dva noce precerpel", Hrab.

Nocľik, nocľah. Šarv., Hrab. — „Prišľi do žida na *nocňik*", Luč.

Nocni, príd., nočný. „S tim śe vźal nocnu hodzinu", Barc. „Za nocneho vartaša", Malov. „Varta nocna", Harih. Na *nocňik* = na *nocľik*, v. toto. — Kov. z Gan. podal formu *nočni*: „Teľo zarna stoji za tri nočne vartovaňe" (SMS 1901, 83). Ganovce sú na hranici ku podrečiu lučivnianskemu.

Nohavice, *nohavki*, pomn. Zamieňajú sa; sú všeobecne rozšírené. Nohaŭki hlavne v podreči z.-ungskom.

Nochce treba čisto trimac. Čit. V., 393.

Nocht, *-a*, prípoviedkový vták. „Pridze ptak nocht a ten tak leci, že čo bi si mal za tri roki isc, vindzeš za tri dni", Cepl. „Tot *nochtenptak* boŭ tak veľiki jak jeden dobri vul, źid dva kabľi zarna naraz", Bež.

Notar. V Šarv. *natariuš*, v. toto. V Ceplici vyslovujú: *notarj*, g. *notara*, v nom. s *ι* (= *j*) na konci.

Novačani, *-čan*. U Hn. a Nied. Novočani. — Obec Novačany, Jászóujfalu, v ščer. okr.

Novejśa, *-śi*. 1) Mesto Spiš. Nová ves, Igló. 2) Obec Tušická Nová ves, Tussaujfalu, v seč. okr.

Noverśa, *-śi*. Obec Košická Nová ves, Kassaujfalu, v koš. okr.

Novovejski, príd. od Nová ves. „Hto to teho je pričina? Novovejski pan richtar!" (Hnil. Miš. Pies. 21). „V *novejskej* uľici stoji vrani koň" (Nová ves. Miš. Pies. 60). — Z úst ľudu som nikdy nepočul týchto prídavných. Vyslovujú sa takto: Dzeci, ľudzja z Novejśi. Počuť: *Novejšan*.

Nozgre, pomn. „Vilk na nozgre spad“, Orel V.

Nucic, nútiť. „Ja som bul prinuceni isc švetom“, Smiž. „Kraśńe jim rohi pozńimal. Naostatku ji ńescel zeńac, aľe ho państvo prinucilo“, Gab.

Nu, dnu. „Daco źimneho čula na sebe na peršoch a potim močńe z *nuka* boľeńe dostala“, Straš. 19. V. *dnu*.

Nuž, g. *noža*; nôž vôbec. *Nožik*, akýkoľvek „nožík do vrecka“. Nožíky sú: *Dreveńaček*, „chtori ma drevenu ručku a še zavira“; *peńicer* abo *penaľik*, „o dva abo o tri abo i o vecej nožiki“. — Dreveňačky („žabykláče“!) v Rozh. menujú *bičakami*.

Obačic, spozorovať. „Obačela to kraľovna“, Šarv. „Obačil, že v tej kope jest človek“, Sob.

Obarlovik, *-a*; drevená nádoba na umývanie kuchyňského riadu podoby nízkeho šaflíka bez úch. „V obarloviku še umivaju grati kuhińske“, Šarv. — Porov. *ľušov*.

Obca, *-i*, obec; počuť hlavne v úradovňách. Zo spis. reči.

Obcahnuc murom. „Ta kerta bula murom obcahnuta“, Bež.

Obdza je na jedneho końa, a *ľece* (v. ich!) na dva; obdze už malo potrebuju. Ščav.

Obecac, sľúbiť. „Grof obecal šicko“, Smiž. „Ked nam obecaš, že nas na svoju svadzbu zavolaš“, Hnil. „Com ci obecaů, ţo ci dam“, Sobr. — Popri *obecac* aj *sľubic*. „Zrobila mu *sľub*, že še ńigda ńevida“, Rasl.

Obed, *-ovac* sú bežné: „Do obedu“, Ban. „Jak on može medzi takimi panami obedovac“, Lučiv. — Ale pravda bežnejšie je: *jedzeńe*, *jesc*.

Obejmuc, objať. „Doraz ho obejmula a pobośkala“, Hrab.

Oberva, *-i*, obrva.

Obezvac še, ozvať sa. Šarv. „Obezvala še!“

Obgart, v. *Ogbart*.

Obhańac, obhajovať. „Vojak še potem ožeńeł a totu horu obhańał“, Malov. „Ńehodzen sebe do ńej (= do hory!) takoho foštra dobrac, obi mu totu *obohnaů*“, Bež. „Hajtoš *ohańa* łuki a zarna v poľu procivko škodńikoch“, Kľuk.

Obchodzic. „Richtarovi oddal svojo końe pod ruku, žebi jich obchodzil“, Rasl.

Obi, spojka, bežná hlavne v podrečí z.-ungskom. „Obi še starij drahi ńepuščiů“, Luč. „Ńehodzen sebe... foštra dobrac, obi mu totu huru obohnaů“, Bež. „Pütaj Panaboha, obü ci pomuh na švece žic“, Dluh. C. — V samosvojej reči *žebi*, v. toto.

Obidva. „Kupil kraľ fľinti obidvom“, Šir. „Ocec mi obidva ruki odecal“, Šarv. „Možu u ńej *obidvojmi* prenocovac“, Šarv. „Budzem ci pisac, jak sme obidvojmi“, Sob. „Šedľi na końa *obidvojo*“, Hrab.

Obile, *-eho*; obilie. „Roštovac abo cudzic obile; ten gazda ma veľo obileho (abo zbožeho)“, Šarv. — Z pravidla hovorí sa len: *zarno*, vidz príklad pod *obhańac*.

Obisco, *-a*; bývanie. „Hoc büm ce puščil, ja tu ńimam obisco svojo“, Gab. „Ja bi to v obiscu ńetrimal“, Hum.

Obišoůce, do *-ovec*, ů *-oůci*. (Obišoůska škola!) — Obec Obišovce, Abos, v ntor. okr.

Oblak, *-a*, oblok. „Oblaki pozavirac“, Hanšar. „Do obłaka še zapravjaju mreže“, Kľuk. „Vikladal totu almužnu pod oblaki“, Bert. — Porov. *blańar*. Na západnom Spiši: *oblok*.

Oblapic, objať. „Prišla gu ńomu i doraz ho oblapila“, Bež.

Obľesc še, *obľekac še*. „Ańi še ńemože obľesc“, Štv. „Obľekac še“, Hrašovik. *Obľek* znajú popri bežnejších: *šmati*, *šati*, *grati*; *odzev* (spis. odev!) vôbec neznajú.

Obnocovac. „V tej dźure obnocovala“, Marg.

Obnoha. „No čekaj, ti ďabolska obnoho“, Straš. 24.

Obnožka, -i. Pčoła noši mjad v sebe a obnožki na noźe na młade. Červami wołame młade pčoli z obnožki“. Kłuk.

Oboňka, v. *kušar.*

Oborin, -a. Obec Oborin, m. Abara, v mich. okr.

Oborov, -a. „Šeno še s poľa voźi na šop, abo do oborova“, Dobr.

Obradovac še. „Vun še obradoval i ośmeľil“, Straž.

Obrezka deski je obrezaňe deski s bokoch, žebi buła rovna. Jabl.

Obrobic zoz skuri kravu, ovcu, vola itd.; z čeho ľudze jedza meso, to še obrobi zoz skuri, z čeho ňejedza meso, na pr. zo psa, to še *olupi* zoz skuri.

Obrok. „Več'er zaś koňe maľi svoj obrok“, Ban.

Obručne, -eho; obručanski. — Ruská obec Obručné, Obrucsnó, vo vtor. okr

Obrušic še na keho, oddať sa do koho. „Jak prišľi za mesto do huroch, tu še obrušiľi na ňeho“, z Filíc Kov. (Slov. Pohľ. 1898, 685). „Še aľe obrušel na ňu a klasc jej začal“, Orel V.

Obsudzic. „Lajtnantovi... śmerc obsudzel“, Ken. „Obsudzila krajina, že tot budze kraľ...“ Sobr.

Obśedlac. „Dva koňe obśedlaľi a tak pošľi“, Šir.

Obšivka. V obci Sveržove tak menujú výšivku okolo límcov na mužských košeliach, vidz Halaša, ČMS 1903, 71.

Obuv, muž. „Obuv je cesni, bivni“, Šarv.

Obźirac. „Obźiraľi burk“, Ban. „Raz še *obźerňe*, ta vidzi...“, Sobr. „Eľefan obźerňe še nazad“, Taš. — Aj v ľučiv. podreči: „Poobzjerał totje starje muri“. Lučiv. — V samosvojej reči *opatrac* atd. od *patric.* Porov. *ohľadnuc še.*

Obžic. „Obžeł a povedzeł“, Malov. „Jak mu jednu dał, ta obžeł a povedzeł: Dzekujem pekňe, že me obživeľi“, Malov. Porov. *odžic, ožic.*

Ocec, g. *occa* + *ojca.* „Ocec, jak čuje, že ten veľki pan ho *ojcem* vola“, Gab. „Hutori ku ojcovi“, Gab. — Prevažuje gen.: *occa, oca.*

Ocirka, -i. „Z ňu še ostra nože; śekera še može poocirovac z ocirku. Ocirka je z ociľi“, Šarv.

Ocurac še, opiť sa. „Ocural še ten človek, je barz *ocurani*“, Šarv. „Tam pil, lokal cali dzeň... Jak už taki bul ocurani, že malo co nohi ho vladaľi, posbiral še ku domu“, Orel.

Oči, pomn. Má rozličné genitívy: 1) Stalo se mu z *oči.* Povedzel mu prosto do oči. (Obidva prípady z Cepl.) — 2) „Do *uč* povedzec“, Šarv. „Mňe do *oč*“, Dobr. — 3) „Ja ňemam *očoch*, tak un mňe muši vodzic. — O starobylosti genitívu pod 1) zdá sa svedčiť, že ho v úsloví aj tí používajú, ktorí inak užívajú genitívov pod 2) alebo 3). Príklad z Čit. V., 483: „Povedaju, že ked še dzecku z *oči* stalo,... daskeľo raz mu do *oč* vpľuvnuc treba“. Frásy: „Oči pasc na dačim“, Šarv. „Oči viškirac“, Hum. „Oči vistavic“ = vyšpúliť. Šarv. — „Taki oči ma jak na furiku koľeska“, Hum. „Ach, očička, šive očka, což tak na sen bijece?“ zo Smiž. Miš. (Pies. 80). V. *oko.*

Očiľic, očistiť. Šarv.

Očimňeňe, -a, okamženie. „V tim očimňeňu še do domu navracila“, Gab. — *Okamžeňe, okamhnuce* vidz tiež.

Očiviśňe, na vidomie očí. Sob.

Očvarj, -ra. 1) Nižný Očvar, Alsóolcsvár, v koš. okr. 2) Vyšný Očvar, Felsőolcsvár, v koš okr.

Odbrechnuc, -ovac, odvrknúť, -ovať. Let.

Odbuc še, odbudnúť sa. „Už vešeľe še odbuło“, Seč.

Odebrac še. „Odbraľi še od sebe“, Smiž. „Še odb'eral na vandrovku“, Ken. „Ja še od vas odberu, pujdu po švece“, Sobr.

Odecac, odťať. „Ocec mi obidva ruki odecal“, Šarv. „Hlavi mu *odcaľi*“, Sobr. „*Occal* mu obidva ruki“, Šarv. „*Ocac* hlavu“, Hrab.

Odejmuc. „Ju od śmerci odejme“, Straž.

Odejsc. „Ňigdze ňeśmiš odejsc“, Sob. „Muśime odejsc het z teho kaštiľa“, Hrab. „*Odešol* od ňich“, Jabl. — V Hnilč.: *Odejšol.*

Odhadnuc. „Panove hadaľi, co to take, a ňemohľi odhadnuc“, Marg.

Odľivka, ňou odteká voda so strechy. Hanšar.

Odľubic. „Odľubel mu ženu abo frajirku“, Šarv. „Jak śe vihvaľuje,... že odľubel od Ferka Terču“, Orel.

Odmahac śe. „Abi jel s nimi a že lačni boł, aj sa barz neodmahał“, Lučiv. „Janko śe dosc odmahaŭ“, Bež.

Odmeňec, -nca, oslobodený od vojenčiny: „Ked me nezabiju pri tambore Nemci, ta me nezabiju hnilčanske odmenci“, z Hnil. Mišík (Pies. 22).

Odňac od śmerci. „Kedz ti mňe od śmerci odňala“, Taš. — Porov.: „Že ju... kraľoŭski kočiš od šarkaňoŭ odňal“, Straž.

Odorin, -a; Odoriňčan. Obec Odorin, maď. Odorin, v novov. okr.

Odpirac. „Pital śe na noc. Minar i minarka odpiraľi mocno“, Šarv. „Dzivče odpiralo, že ňeda“, Šarv. Tiež: „Ňebudze od teho odporna“, Šarv.

Odpočnuc sebe, abo oddihnuc sebe, to jedno. Šarv. „Tam sebe odpočnul“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 168). Kovalčík uvodí aj *odpočivadlo* („na stoľiku pri odpočivadľe“ (SMS 1899, 87), ale to bude vymyslené slovo.

Odpovedac a *odpovedzec* sú rovnak bežné. Z Mark., tu, na str. 225: „Ona odpovedała“. „Treci raz odpovedzeła“. Z pravidla má ten význam, ktorý v spis. reči, ale v Zátur. Prísl. na str. 70 stojí takéto „spišské“: „Ja ňepijem, ale kedz ma už ponuknu, ta ja ňehodzen odpovedzec“ — odopreť. Formu „odpovedzec“ znajú aj v podreční lučivnianskom a v jeho bezprostrednom okolí: „On mu odpovedzel“, Lučiv. „Matka śe zlekla a neznala pram, č'o ma na to odpovedzec“, Hnil.

Odprośčic śe, rozlúčiť sa. Šarv. Prirov.

Odebrac śe. „Orgaňista... zaśpival mu odproščanku“, Straš. 12.

Odrec. „Dereša odarľi, skuru židovi predaľi“, Hum. Miesto *odrec* hovorí sa aj *olupac.* Porov. *obrobic.*

Odrobina. „Ňemam vam co dac, aňi odrobinu“, Rozh.

Odrubac, odťať. „Odrubal jej hlavu“, Sipl.

Odsluha, odmena. „Žebi mu oni taku odsluhu dali“. Vik.

Odsudzic. „Žebi jim kraľ pravo odsudzeł“, Geč. — Porov. *obsudzic.*

Odščibnuc. „Z čarneho chleba si odščibla“, Vik.

Odtam, odtamadz; ztade. „Ňehodni buľi vicahnuc odtam“, Sobr. „Tristo roki odtamadz ňemam ňijakoho znaku“, Bež. Tu aj: „To *vodtam* tak daľeko jak ňebo od źemi“.

Odvadzic, odviazať. „Podzce me odvadzic“, Plav. — V. *uvadzic.*

Odvracac. „Odvracaňe = druhe oraňe pod oźiminu“, Šarv. „Na oźiminu ochabime uhori, potim pred žňivami jich oreme perši raz. Ŭ augustu odvracame. Dachtori gazda i hnuj navoźi a potim odvraca“, Dobr.

Odžic. „I dzeci ci odžiju“, Šir. „Č'o ma z ňima zrobic, žebi odžiľi“, Šac. — Prirov. *obžic* i *ožic.*

Ogbart, Obgart, poľ. mená obce *Hobgart.*

Ogdovec, ovdoveť. „Buł jeden stari kraľ a vun ogdoveł“, Komar.

Ogon, chvost. Let.

Ohaňac, v. *obhaňac.*

Ohľadnuc śe. „Aňi ňeohľadoł śe na ňu“, Minds. „Palko śe aňi ňeohľad“, Gab. „Ohľadňi śe, či už nas stara ňelape“, Hnilč. — Aj v Niž. Repašách: „On śa ohľadnuł a viďił“, tu, 462. Popri *ohľadnuc* śe je bežné, hlavne v podreční z.-ungskom, sloveso: *obźernuc śe*, vidz *obźirac.*

Ohlavec, -vca, to, čo maď. kötőfék.

Ohňeni, príd. „Ohňena kraľoŭna“, Bež.

Ohradzani, -*an*. Obec Ohradzany, Görӧginye, v hum. okr.

Ohreblo, -*a*, česák. „Koňe še česaju zoz ščetku i z ohreblem. Ohreblo je zo železnej bľahi a zubki ma a drevenu ručku“, Šarv.

Ohrizka, -*i*, ohryzok. „Ohrizku vše zohabela“, Šarv.

Ochabic, nechať. V samosvojej reči všeobecné, len na západe spišskom *nahac*, *ňehac*, v. ich.

Ochpac še. „Ochpajce še gu tej mladej“, Seč. — *Chpac* še je z *pchac* še.

Okaľ, -*a*. Meno takého, kto má dobré oči. Hum. „Okaľ viškiri oči“.

Okamžeňe, *okamhnuce*. Prvé len vo spisoch a u ľudí sčítalých: „V okamžeňu jednu dluhu drabinu zrobiľi“, Hum. Sem patrí aj Kovalčíkovo: „V tim okamžeňu ozdraveje“ (SMS 1899, 85). — Druhé počuť aj v mluve ľudu. V Čit. V., na str. 16. popri „v jednim okamhnucu“ aj „daskeľo okomhnuce“.

Oko, -*a*. „Ňigda na dzecku ňeobrala oka“, tak še povi o matki, chtora ňerada vidzi svojo dzecko. Šarv. — Obyčajne pomn. *oči*, vidz ho.

Okoľuško, -*a*. Okrúbly skrajok, na pr. pri prijímaní na spovedi. Malov.

Okrac, odeť. „Dzeci treba okrac. Ja priokrajem svojo dzeci. Žena še šumňe priokrala. Vše še šumňe priokraje“. Šarv.

Okrajki, to su deski zo skuru. Jabl.

Okreme, osobite. „Totu ribu okreme položiľi“, Straž.

Okremši, osobitý. „Žebi sebe dal zrobic jednu chižku okremšu“, Komar.

Okruhle, -*eho*. Okruhlé, Kerekrét, v topľ. okr.

Okrušinki z chľeba, Šarv. „Odrobinki z chľeba menujú tu: okrušinki“, Šebeš (Posp. ČMS 1898, 87).

Okrutni, ukrutný. „Že okrutňe veľo peňeži im hibi“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 170—171). „Pačila še mu *okrutečňe*“, tiež tam 160. „*Okrutňice* še hňeva“, Hum.

Okuľare, pomn.; okuliare. „Oňi jemu doraz daľi okuľare zrobic, žebi ňebulo poznac, že je cemni“, Rasl. Tu treba uviesť *okurare*: Po boku na sluhoch temer až ku očom vykúkajú zpod čepca tak zvané loki alebo okurare, t. j. vlasy v podobe asi ako zlatník veľkého kolečka, ku telu priliehajúce. Šebeš (Posp. ČMS 1898, 86).

Okusac, obrýzť. „Aňi jedno jabłučko abo brušku calkom ňezedla, ľem z chtoreho polovičku, chtore okusala dookola“, Šarv.

Olbrin, obor. Šarv. „Olbrinske zburaňini zamku“, Čit. V., 219. „Mocni jak olbrin“, Straš. 36.

Olcnava, -*i*; Olcnavčan. — Olcnava, Olcnó, v sp.-podhr. okr.

Oldomaš. „O. še pije, ked še daco preda; placi ho, chto bere peňeži“, Šarv.

Oľe, *oľem*; nože. „Eľefaňe, oľe ti šče raz ľehňi“, Taš. „Oľe, bratu, Skočikraku, priňeš koršoŭ vodi“, Hum. „*Hoľe*, bratu, dze idzeš, zkadzi ši“, Hum. — „Oľem popať na mojo nohi, znam, že ši šče take ňigda ňevidzeŭ“, Bež. „Verušo, podz ľem heŭ, oľem scahňi moju kamašňu“, Bež.

Oľejňikov, -*ova*. — Olejnikov, Olejnok, vo vtor. okr.

Oľcha, -*i*. „Oľcha rošňe po mlakoch“, Kľuk. „Oľha je strom; vipatra hňedka jak ľipa. Ked še olupi, zostaňe červene drevo; z olupenej skuri robja garbare farbu“. Šarv.

Oľiva, -*i*. „Oľiva je na masceňe abo na paľeňe, — a *oľej* na jedzeňe, na pr. na kapustu“. Šarv.

Oľka, -*i*. Ruské obce: 1) Hum Oľka, Homonnaolyka, v stropk. okr. 2) Kriv. Oľka, Krivaolyka, v stropk. okr. 3) Stropkov. Oľka, Sztropkóolyka, v stropk. okr.

Olmarija, stojacia kastňa. Skriła ho do olmariji“, Smiž. „*Omarija* je ordinarňejša kastňa a šifoner je fajňejša“, Ščav.

Olovrant, -*u*. „Zabaviľi še do olovrantu“, Ban. — „Po olovrance sebe ľehľi“, Sob. „Išjeł opačic, či ma dajaki *orrant*“, Lučiv.

Olšavce, -avec, v *-avcoch.* U Nied. aj Oršavce. Obec Olšavce, Orsóc, v topľ. okr.

Olšavi, -šaŭ, v *-šavoch.* Ruské obce: 1) Niž. Olšavy, Alsóolsva, v stropk. okr. 2) Vyš. Olšavy, Felsőolsva, v stropk. okr. — Niederle obidve obce nazýva: Olšava + Olšva.

Olšavica, -i. Ruská obec *Olšavica,* m. Olsavica, v sp.-podhr. okr.

Olšavka, -i. 1) Olšavka v Sp., Olysavka v sp.-podhr. okr. 2) Olšavka v Šar., Olysavka v mak. okr.

Olšenkovo, -ova (v Košk.!). U Hn. Olšinkov. Ruská obec Olšenkovo, Olsinkó, v hum. okr.

Olšov, -a. U Hn. Olša, u Nied. popri Olšov aj Olšovce. — Olšov, Olysó, vo vtor. okr.

Olšovjani, -vjan. U Hn. Olšva. Obec Olšoviany, Ósva, vo fiz. okr.

Omamuňic. Ked špi človek na poľu na slunku, rozboľi ho hlava; o tim še povi že je *omamuňeni,* t. j. jak bez sebe, Od paľenki je ňe omamuňeni, ľem opiti. Šarv. „Aňi kočiš ňespad zo šedziska, ľem jak omamuňeni šedzel“, Orel.

Ometlo, -a. „Pec še vimjeta s dluhim ometlom“, Kľuk.

On, zámeno, aj *un.*

Onačic, ondiať; hlavne na Spiši. „Jeho pani doma sa onačila, že dze on sa podzeł?“ Lučiv. Porov. *ondzec.*

Onakvi, príd., to isté, čo v Zv. Ľupči. Počul som ho v Šarv.

Onda, Onder; Ondrej. Hum.

Ondavki, -vok. U Hn. Ondavka. Ruská obec Ondavky, Ondavka, v mak. okr.

Ondrej, -a. Jedna z piatich obcí, spojených administratívne pod názvom Landžašfalu, v sp.-sob. okr.

Ondzec, ondiať. „Šicok narod vodtam še viondzeŭ het“, Por. *onačic.*

Onokoŭ e, -vec. Rusky: Onokoŭcŭ, -ovec, ŭ *-oŭcoch.* V „Schem. cl. gr. dioec. Munk. 1896“: Onokovci. U Nied. Onakovce. Ruská obec Onokovce, Felsődomonya, v ungv. okr.

Onučki do čižmoch. Šarv.

Opacka (strana Siplaku). U Niederleho Opačka, u Hnatiuka Apaď. — Opatská (strana Siplaku), Széplakapáti, v koš. okr.

Opacke, -eho; idzem na Opacke, bul na Opackim. U Nied. Opatovce. — Opatské, Szilvásapáti, v koš. okr.

Opaka, -i; Opačan. Obec Opaka v Sp., Opáka, v geľn. okr.

Opaka, -ej; v Opakej. Obec Opaka v Ab., Opáka v koš. okr.

Opaľ. Drevo na opaľ. Sob.

Opalchac snopi, t. j. ľem zoz vekšeho omlacic. Šarv.

Opalka, -i, oberučný plytký koš na nosenie piesku, zemiakov atď. Šarv. Z väčšej *opalki* furman kŕmi kone. Túto i vtedy menujú tak, keď je z plátna a nie z dreveného pletiva.

Opametac ši. „Ňemožu še opametac, dze on tak'e grati vźał“, Jabl. „On še opametał“, Hrab.

Opasek + *opasňik.* „Každi mal za opaskom pištoľe“, Dan. a Odor. (Miš. SMS 1896, 169—170). „Bača... vzał svoj opasnik na seba, valašku do ruki“, Lučiv. — Hore spomenuté slová počuť hlavne na Spiši, popri *čeres,* v. toto. — V Gerlachove dľa dra Radzikowského („Č. Lid.“ X., 305) „dříve nosili... opasnik, ozdobený *prackami*“, ale dnes je už opasnik „zahozený“. — Opasky zahadzujú spolu so starým odevom sedliackym po celom území, hlavne v blízkosti miest.

Opatric, pozreť. Opatric ho idzem. Išľi svojeho occa opatric. Šarv. „Ja som bul tri mešace chori a sce me ňeprišľi opatric“, Plav. „Janko išol zaš po chižkoch opatrac“, Rasl. „Či jim dovoľi isc švet *opatrec*“, Jabl. „Prišla opatrec kudzelnicu“, Hnil. „Ňej ľem idze opatric“, Ud. *Opatrovanka* = assentírka, dľa Irem. v Let. *Opaterľivi* = opatrný, Kal. 1887, 84. — V podreči lučiv. aj *opačic,* v. tu, 429.

Opentani, príd. „Znal, že je nje samo-

svoja, že ona je už s čertami opentana“, Bat.

Opesce. Čiastka ruky nad pästou. Šarv.

Opina, -ej. Obec Opinná, Ófalu, v ntor. okr.

Opitac še, v. *pitac še*.

Oplakovac, oplakávat. Šarv. „Cali narod oplakoval ho“, Kal. 1887, 79.

Opred ňeho, naproti nemu. „Poslaŭ svojich sluhoŭ opred ňich“, Sobr. „Kočišoj rozkazaŭ, obi išoŭ opred ňoho“, Bež.

Opresek, -ska; postruhník. „Dam ci falat opreska“, Žir. Týmto významom počul som slovo aj inde. V Čit. V., na str. 45. najdeš: „Matka miški dva ušila, dnu opreski jim vložila: každej z ňich *po dvacec* dala“... Z tohoto sa dá zatvárat, že opresek znamená aj „pogáč“. Formu „opresnok“, tamže na str. 46., považujem za ruskú.

Oradlo, -a. „U nas še ore z oradlami i s hokami; z oradłom še šturca“, Smiž. — V. *pluh*.

Orčik, -a, nem. ortscheit. Na vahi jest orčiki, co še na ňich štrangi prikapčaju. Šarv. Aj *barco*, v. ho.

Ordov, -a, maď. hordó. „Dva ordovi vina vipijeme“, Smiž. — Málo bežné popri domácom: *bečka*.

Ordzovjani, -vjan, v *-v'enoch*; Ordzov'enčan, ordzov'eňski. — Obec Ordzoviany, Ragyóc, v sp.-podhr. okr.

Orečňik, v. *orek*.

Orechova, -ej; na O-ej. Obec Orechová, m. Orehova, v sobr. okr.

Orechovica, -i. Ruská obec Orechovica, Rahonca, v ungv. okr.

Orek, maď. örök. Že je to slovo maďarské, a nie slovanské („ú-rek“), o tom dosiaľ jasne svedčia poniektoré kraje. V Humennom sa povie: Kupil na orek (örökre — na večnosť). V tejto fráse rozšírené je slovo orek (v strednej slenčine: úrek) po celom Slovensku a strednoslovenskou podobou „úrek“ ako aj týmto jeho významom („kúpiť na úrek“) dalo by sa jako-tak odvodzovať zo slovanského, ale vo východnej slovenčine má *orek* aj taký význam, ktorý sa nedá pritiahnuť pod význam „úrek“ a ktorý neomylne potvrdzuje maďarský pôvod slova. V Humennom a v okolí takto sa odberá žena od svojho umrelého muža nad hrobom: „Na *orek orečni*, Bože muj serdečni, s tebu še rozlučam“... Na orek orečni = *na večnú večnosť*. „Orek“ tohoto významu a prídavné z neho „orečni“ musel som tedy spolu sniesť s „orekom“ prv uvedeného významu. — Z pravidla je *orek*: sedliacke sedenie. „Gazda... orek zoz 30 gboloh pozustali ma“, Kal. 1887, 68. „V calich Ž ovcoch ňepreviši majetok caleho *orečňika* 30 utra“, Čit. V., 57.

Orekovac, horekovat. Šarv.

Oreski, -oho. Obec Oreské, m. Oreszka, v mich. okr.

Orešt. „Von ho dal žandarom do oreštu“, Pap. Aj *harešt, herešt*.

Orkucani, -can. Obec Orkucany, Orkuta, vo vtor. okr.

Orľich, -a. Ruské obce: 1) Niž. Orlich, Alsóorlich, v mak. okr. 2) Vyš. Orlich, Felsőorlich, v mak. okr.

Orlov, -a. Orlov, m. Orló, v vtor. okr.

Orsacki, -eho; slúžny. Všeobecné. Teraz sa už ujíma aj *solgabirov*, maď. szolgabiró.

Ortaš, krčovisko. Hum.

Ortovac, krčovat. „V leše pňaki *viortuju* a tak zrobja roľu“, Šarv.

Ortutova, -ej. Obec ruská Ortutová, Ortutó, v topľ. okr.

Orturka, -i. „O. je na ortovaňe“, Šarv. Vidz aj ČMS 1899, 8. — Je takej podoby jako motyka vo Zv. Ľupči, ale o veľa dlhšia

Oružin, -a. U Hn. Ružin, u Nied. popri Oružin aj Starý Ružin. — Obec Oružin, maď. Óruzsin, v ntor. okr.

Osoba, -i. „Ja už mušim tu bic do rana, že ja totu osobu uvidzim“, Hrab. „Ešče taku šumnu osobu ňigda ňevidzeľi“, Šir. „Buł na spitovini pri totej osobe“, Plav.

Osobic. Hori statek do osobnej maštalňi *odosobic.* V. *osobni.*

Osobitni, príd. „Pošľi do maštaľňoch, uvadziľi koňe, každi mal *osobitňe* svuj valoŭ i drabinku", Ban. — Po východoslęnsky je vlastne: *osobni.*

Osobľivi, príd.; podivný. Šarv.

Osobni, príd.; osobitný. „Osobňe pokladz hruški, jabluka a śľivi". „Poslal osobnich posloch ku hoscom". Šarv. „Do osobnej chižki ju posadzil", Sob. „V našim chotaru v Išľi je kupeľ a v ňej švabľova i slana voda, každa osobňe", Šebn. „Osobne vistaveni dom", Vik. „Preto taku meňšu maštaľňu osobnu ma, bo kadzi śe mu statek dahtori pohoreje, zaraz... ho do ňej odosobi", Kal. 1887, 69.

Osobňiti, príd.; podivný. „Chmuravi a osobňiti človek bul, najradši čas svuj trovil s robeňim zlata a s hvezdovedu a inšim takim", Hist. 81. — Utvorené pravdepodobne z *osobni* po príklade maďarskom: osobni: külön; osobňiti: különös. Domáce slovo: *osobľivi,* v. ho.

Ostatňi, príd., Šarv. a po celom území. Nikdy nie: *pośľedňi.* „Za ňimi išľi i šicke ostatňe ľiški", Šarv. — *Naostatku,* nikdy nie „koňečňe".

Osterha, -i. Trebikoňina śe suši na osterhoch. Osterhi gazdove domu beru na źimu. Kľuk.

Ostopec. „Ona calkom ostopela a ňeznala, co ma hvarec", Ľub. (Tu, 296.)

Ostri, príd., 1) ostrý, 2) prísny. „Zaraz na ňeho ostro kričel", Šarv. „Richtar vidal ostri rozkaz", Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 171). „Ona potim ostro hvarela", Hnilč.

Ostroha, -i. „Ostroha je, s čim husar koňa dźubňe; *ostrožka,* s chtoru ženi pirohi vikraju", Šarv. „Popchľi koňe z ostrohami", Filice (Kov. Sl. Pohľ. 1898, 686). „Koňa rezko z ostrohu popihal", Kov. (SMS 1898, 59).

Ostroŭ, -ova. Obec Ostrov, Osztró, v sobr. okr.

Ostrovjani, -vjan; ostrovjaňski. Obec Ostroviany, Osztrópataka, v šir. okr.

Ostrožka, v. *ostroha.*

Osturňa, -e; Osturňan. Ruská obec Osturňa, Oszturnya, v starov. okr.

Osuha, -i. „Šňihova osuha aľebo mraz", Čit. IV., 128.

Oś, -i. Naośi koľesa. Kap.

Ośelka, -i. „O. je z kameňa, z ňu śe ostra kosi" itd. Šarv.

Ośika, -i, osika. Šarv., Kľuk.

Ośikov, -a. Obec Osikov, Ossikó, v sekč. okr.

Ośivec, ošediveť. „Eśče ľedvo bul dvacecročni, jak mu už... kandri ośiveľi", Čit. V., 144.

Ośviceni, príd. I tu bežné v titulatúrach. V Šarv. uvedenou formou. „Pana ośv'eceneho biskupa", Rep.

Oštvercac, v. *štverce.*

Ošust, -u; erdrutschung.

Otarhani, príd.; otrhaný.

Otava, -i. „Perša trava, co rośňe na lukoch, vola śe śeno, a druha je otava", Dobr. „Druha trava śe vola otava", Kľuk. „Ej, mam kosu naklopanu, mam ja kosu dobru: kośi travu i otavu..." Hnil. (Mišík Pies., 19). V pôvodine: neklopanu.

Otrok, v Let. dľa Iremského vraj to, čo maď. *rab.* To je nie pravdepodobné; hádam to, čo maď. *rabszolga?* (V. SMS 1904, 52).

Ovčarňa, -i. Ovce śe trimaju v ovčarňi. Šarv., Kľuk.

Ovče, -eho. — Obec Ovčie, Kisvitéz, v šir. okr.

-ovo. O podrečí lučivnianskom píše dr Radzikowski v Č. Lide (X., 307): V Gerlachově na označení majetku od majitelů upotřebují jmen: *Šponerovo, Šerflovo, Luižovo, Vesterovo* atd. T. j. majetek Šponera atd.

Ovoc, žen., g. *-i.* „Ňizke stromi z ovocu", Šarv. „Ovoc rośňe na ovocnim strome", Kľuk.

Ovrant, v. *olovrant.*

Ozda, ozdaj. „Že ozda tam najdzem pravdu", Ken. „Ozda mňe daju princezu za ženu", Straž. „Ozda von tam

budze“, Sobr. „Teraz ozdaj po tebe pridu“, Kľuk. „Ozivaj še, hlaše, po huroch, po ľeše, ozdaj še milemu do ušoch doňeše“, Smiž. (Miš. Pies. 75). „Moj kmoter ňemuši bic *naozdaj* mertvi“, Gan. (Kov. SMS 1901, 84). — V Ud. aj formou: *ozdaľ*.

Ozor. Dľa Iremského v Let.: jazyk. (SMS 1904, 50.)

Ozoroŭci, -ovec; u oŭci. — Obce: 1) Malé Ozorovce, Kisazar, v seč. okr. — 2) Veľké Ozorovce, Nagyazar, v seč. okr.

Ożimina. Žito i pšeňica še vola ožimina, Kap.

Ožic. „Ožil, i bul tak jak perše“, Sob. V. *obžic, odžic*.

Oživic. „Ked mi mojeho brata i jeho psa tak živeho ňezrobiš, jak buľi, tak ci koňec! Ona še barz zľekla... a preto jich oživila“, Šarv. „Žaba ňesla travu v pisku, taku, co šicko oživuje“, Sob.

Pa, prvá čiastka skráteniny *paľe*, v. túto.

Pacer, -a. „Človek ma križe, medzi križami pacer“, Šarv.

Pacjerki, pomn.; pátriky. „Pobrala si im zlatje veci, perscene s palcoch, pacjerki zo šiji“, Bat. I *pancerki*, v. ich.

Pacolat, -u. „Mal taku hladku a šumnu tvar jak pacolat“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 163). -- V. *patolat*.

Pačic. „Prišjeł ma schvalne opačic“, Lučiv.

Pačic še. „Icc, dze še ci pači“. „Co še ci pači, ta ze mnu zrob“, Šarv. „Podzme, ked še ci tu ňepači“, Rasl „Zaš še mu popačela“, Marg. „Či še ci budze pačic ź ňich jeden“, Jabl. — Aj v Orlove: „Kraľovi choc i chudobna ša *spači*: šetko jedno, bo on bohatüj“. Aj zo Ždzaru podáva Mišík (Pies. 126): „*Paci* še mi, paci juhaska manira“. -- V podrečí z.-ungskom tiež: „Onder, mňe še ten pan ňepači“, Hum.

Pačka, -i. Pačka dohanu, Šarv. — Paklík.

Pagač. Žena veźňe bandurki uvarene abo kapusti, do teho da kus muki, to zahňece, rozmangľuje abo rozkľapka, a to še upeče na šparherce na bľaše abo v rure. To menuju i ‚langoš‘ abo ‚vakarka‘; kabač ňepovime. Šarv. „Sąma ši za mnu hodzila a masne pagače nošila“, Brutovce (Miš. Pies. 50).

Pahrodka, por. poľ. pogródka. V kuchňi je pahrotka z kameňi murovana, na ňej še kładze a na ňej vari, i teraz jest po prikľetoch pahrotki; v hižoch ľem šporherti. Kľuk.

Pach, pachac, pachnuc. „Počul toten pah“, Bard. „Co mi Boch posłał jaku kvitku, taku ja tebe, Ľenorko, dam popachac“, Seč. „Ked popacham, ta hoc pod horama... budze daco zamurovane, ta ho mušim vinajsc“, Sipl. „Tu dzeška kvet barz pachňe“, Lem.

Pachľovac (?). „Ľudze v dňešejšim čaše ľem za švetsku mamunu pahluju“, Orel.

Pachnosc. „Bradu mal až po pas, pachnosce až po źem“, Šarv. —. Vidz *paľec*.

„*Pacholek* je chlapec do 16 roki; *parobek*, čo na ženeni“. Štefko v Batiz.

Pajedovac, hnevať. Let.

Pajsc, v. *pasc*.

Pajstruna, -i. „Ite do pajstruni, tam mate dost i jisti i vъpiti što“, Orlov, tu 462. — Počul som to slovo v smysle „komory“ aj na užšom území východnej slovenčiny, môže byť od neposlovenčených Rusov. Ale ho podal aj Kov. z Gan.: „Paňi rechtorke muki zoz pajstruni navidomoči ubivalo“, SMS 1901, 83.

Pakostov, -ova. U Nied. aj Pakastov, u Hn. len takto. — Obec Pakostov, Pakasztó, v stropk. okr.

Palanki, pomn. „Plot z deskoch“, Šarv.

„*Palčina*“. V Čit. V., 411: Palčinu rubač = „rohožožnec“. „Palčina“, z čoho rohože pletú a čím domce pokrývajú. Rastie po močaristých miestach.

Paľe, veľmi bežná skrátenina z *pať*

ľem: patri ľem; v strednej slovenčine tiež počuť: páč ľen! — Obiehajú ešte aj takéto skráteniny: *Pa*, *paľem*. Príklady: „Paľe, nam treba chlapca, učňa", Seč. „Na svoho muža poveda: Paľe, tu muj muž za mnu prišoŭ", Sobr. „Podz ľem, podz, *paľe pa*, chvalabohu veľku radosc mam", Seč. „Ona skričeła: *Paľem* jak idze paradňik, aňi še ňeohľadňe na mňe", Minds. — Príklad neskrátenia: „Ženo, *pať ľem*, mojoho brata dvojo dzeci tu!" Bež.

Paľec, *-ľca*; prst vôbec, tedy nielen veľký prst. „Paľec ma take častki: *pachnosc*, *pahnosc* (= necht) a *čeľenko* (= hánka). „Vicahňem ce za paľcom", Treb. — Veľký prst je: *paľuch*: Rukavice s jednim paľuchom. Šarv., Orel. Toto slovo máme zaznačené už z r. 1587, už vtedy bolo priezviskom: „Ja vlastna rodička a cera Mateja Palucha" (Sas. Let. IV., 74).

Paľin, *-ina*; u *-iňe*. Obec Palin, Pálуin, v kap. okr.

Palota, *-i*; u *-ce*. U Hn. Polata. — Rus. obec Palota, m. Palota, v hum. okr.

Paľuch, v. *paľec*.

Pancerki, pomn. „Pancerki stebac", Vik. — V. *stebac*.

Paňkac, pekne prosiť. „Tak veľo occa paňkaŭ, že ocec povedzeŭ", Sobr. „Preči daŭ še majster *napaňkac*", Bež. „Tak von mu sja už šumňe *popaňkal*", Pap.

Paňovce, *-ovec*. Obec Paňovce, Pány, vo ščereh. okr.

Pantľika, *-i*, maď. pántlika; stužka. Rozšírené.

Papcun. „Papcun je z muki. Muka še zmješa s vodu a še rozotre na sucho, potom veźňe žeňska šekač, ta ho na koritku pošeka na tak drobno jak fizoła; potom še uvari, da še na misu a jje še z masłom abo z brendzu abo z mľekom". Kľuk. V príslovi: „Pošekam ho na papcun", Smiž.

Papcunek je „prevarene kvašne mľiko zoz sciranku", v Zbor. a v okolí.

Papin, *-ina*; u *-iňe*. U Hn. Papina. — Obec Papin, maď. Papina, v snin. okr.

Papir, *-a*. „Do papira cukru", Seč. „Kupil sebe... łižku malu, kus papira", Gab. — Gen. na *-u*, v Čit. V., 223: „S jednim malim harkušom papiru", je azda zo spis. reči.

Para, *-i*; nem. paar. „...jim v calim švece pari ňebulo", Straž. „Jes' mu para za mor'om", Sobr. — Všeobecné: Paru razi, za paru časi.

Parcička, *-i*; malá „parta". „Ňescela ši nošic parcičku zo zlata; teraz budzeš nošic čepec — hola plata". Hnilč. (Miš. Pies. 36).

Parhamatki, pomn., dľa Iremského maď. pereputty, cókmók. Let.

Parcha, prašivá nemoc. Let. „Tak *oparšiveł*, co už na całim švece tak'eho dźada ňebuło, jak on", Geč. „Už ho veźu na šviňi, ej, bol to žid *paršivi*", Odor. (Miš. Pies. 45). Zdá sa, že sem patrí i *Parchatki*: Za parhatki dakoho vyhodiť von. Let. (Parchatky — prašiny = prašivé vlasy?)

Parchovjani, *-vjan*. Obec Parchoviany, Parnó, v seč. okr.

Parihuzoŭce, *-ovec*. Ruská obec Parihuzovce, Parihuzóc, v snin. okr.

Paripa, *-i*. Suhi kuň bodajjaki, či paňski či šedlacki. Šarv.

Parobek, v. *pacholek*.

Parovac. „Budze znac o takej, co bi mu za ženu parovala", Sobr. — *še*: Ptački še paruju. Šarv. — Porov. *para*.

Parsuň. „V parsuňi taki vlastni jak Lajoš", Geč. „Budu šicke na jeden parsun", Vik. „Moj chłop ňe taki v *parsoňi* jak buł po mňe", Smiž. — Vidz *persona*.

Paršivi, prašivý; v. *parcha*.

Partek, *-tka*. „Partek abo obrus je jedno; stul prikrijeme s partkem", Šarv. „Stol še prikrije s partkom abo obrusom; partek je z domašňeho platna a obrus z tkačskeho platna", Ščav. — Dľa Iremského v Let. partek = plachta; dľa Pospecha v Šebn. tiež plachta, ktorá sa užíva včas dažďu, chumelice atď. (ČMS 1898, 68). — V Ceplici *partok*, *-tka*;

obrus. — Pôvodne kus zrebného plátna, porov. poľ. *part*, ktorý slúžil i na prikrývanie stola i na zahadzovanie ženám na chrbty proti daždu atď.

Pasc, pásť. „Statki pajsc", Seč. „Šviňe pajsc", Ľub. „Huśi pajsc", Marg.

Pascjerski, v. *pastir*,

Pasek. „Ja mom taki pasek, co ked śe do ňeho opašem...", Gab. — Por. *opasek*.

Paskudni, príd., „chto všadzi zamača jazik, dze mu ňetreba", Šarv. V Zátur. Prísl. 7. je „šar." porekadlo: „Šumna *paskuda*, ľemže na jedno oko śľepa". (Původně o koni.)

Pasoŭka to, co *klambra*. Hum.

Pastir, *-a*. Šarv. „Pastir paśe kravi", Kľuk. „S kuľagu straši *pastirj* statki", Kľuk. „*Pastirka* paśe kački", Hrab. „Doraz muśeł grati *pascjersk'e* pooblјekac", Lučiv. Toto posledné len v podrečí lučivnianskom; inde: *pastirski*.

(*Pastva*). Od tohoto slova prídavné: *past(v)ovi* a *past(v)ovni*. Z druhého uvodí Radzikowski podstatné *pastovňik*, pastviště (Č. Lid X., 307) a z prvého počuješ podstatné v Kľuk.: „Idz pasc statki na *pastovisko*". Pôvodnejšieho slova „pastva" som nepočul. Mimo Spiš je najbežnejšie *paśvisko*, v. ho.

Paśvisko, *-a*, skomolené z pastvisko. „Paśvisko, dze śe statek paśe", Šarv., Hum. — V. *pastva*.

Patkaň, *-aňa*; m. patkány. Šarv., Kľuk.

Paťolat, *-u*; maď. patyolat. Šarv., ale aj inde. Už v listine z 1613 touto formou: „Jeden štuk paťolatu tureckeho" (Sas. Let. III., 81).

Patric, pozerať. Po celom území. V Keu.: „*Patrjił*, či dagdze śvetło ňespatri" (= neuzrel). — Povšimni si imperatívov: „No, *pater*, ženo moja, už ňebudzeme vecej hładovac", Harih. „Pater, očče, privedła som ci troch parobkoch", Jabl. „*Pať* dajaki sposob, žebiś me nadzvihnuŭ", Taš. „*Paťce*, dzeci mojo, to vam prislucha", Straž. „*Opaťce* dvomi, bo ja to ňeverim", Seč.

Patric śe. „Skladźi šicko jak śe patreło", Seč. „Toti zaś pošli na več'eru a maľi šicko jak śe patri", Ban.

Pavľani, *-ľan*. Obec Pavľany, Szepesszentpál, v sp.-podhr. okr.

Pavloŭce, *-ovec*; u *-oŭcich*. Obec Pavlovce v Ung., Pálóc v kap. okr.

Pavlovce, *-ovec*. 1) Kapušianske Pavlovce, Kapipálvágás, v topľ. okr. — 2) Kecerovské Pavlovce, Kecerpálvágás, v topľ. okr.

Pazdure, pomn. „Pazdure ma pes abo mačka", Šarv. „Zazrela ho holubica, tak pochicila vajco do pazduroch a lecela s nim", Lučiv.

Pazucha, *-i*. „Tak ho vzał medzvedz popod pazuchi", Lučiv. „Vźała persceň z pazuchi", Gan.

Pažňik, *-a*; trávnik. Šarv. aj inde.

Pčiče, *-oho*. U Nied. Pčice. — Obec Pčičie, Peticse, v hum. okr.

Pčola, *-i*. Pčola noši mjad v sebe a *obnožki* na noźe na młade, a vosk duje zo sebe. Młade pčoľi vołame *červami*. Ked śe viroja, to je roj. Kľuk. — V poludňovo-západnom Spiši: *včela* a *ščela*, v. tu, 443.

Pčolňik, *-a*; včelínec.

Pec, *-a*. Len v poludňovo-západnom kúte Spiša: *Pec*, *-i*. Do peci kuric. Lučiv.

Pejc, päť. „Buľi pred ňim s pejc kroki", Hrab. „Jeden o pejc hlavi", Sipl. „Mam pejcoch žencoch", Kap. „Pejc stovok sen posłaŭ z Ameriki", Ud. Pejcero = pätoro, Hnil. Pecero = pätoro, Hum. „Pejcmi študenci", Kľuk. — Ale: petnac, petnasti.

Pejsc, v. *pesc*.

Pekľani, *-ľan*. 1) Kecerovské Pekľany, Kecerpeklén, v ntor. okr. [Ich staré meno: Pekľani na Oľšave.] 2) Pillerovské Pekľany, Pillerpeklén, v šir. okr. [Za stara: Pekľani na Śviňce.] 3) Usovské Pekľany Úszpeklén, vo vtor. okr.

Peľuchy, *peľušočky*; plienky. Vidz Kol. Zpiew. II., 509. Ten význam je neodškriepiteľný z obsahu pesničky, ktorú Kollár uverejnil (I., 152), a potvrdzuje

sa aj strednoslenskými pozostatkami tých slov, tak vo Zv. Ľupči to isté musely znamenať *„peleche"*: Zober si ťje peleche a idz, teraz = handry, bezcenné kusy šiat. V poľ. pielucha: povojník.

Peňazstvo. „Dal mu ocec peňazstvo, jak i tamtim", Sob.

Peňažok, -žka. „Do grajcara išľi dva peňažki", Stropk.

Peňeži, -żoch. „Peňeźi buľi", Jabl. „Ňeśem polno peňeźoch", Hnilč. „Chto najvecej peňeźoch domu priňeśe", Ľub. — *„Peňeži rozrucac* abo *rozmarňic,* to jedno", Sob. — Aj v podreči z.-ungskom.

Peper (?), -pru, „Za mech pepru", Dan. a Od. (Miš SMS 1896, 86). I *piper,* vidz ho.

Perašin, -ina; petržlen. Mesto perašina rucil do kotla psa" (Slov. Pov. 281). Vidz aj *petruška.*

Perdnuc. „Somar perdnul", Malov.

„Perľik je veľki mlatek", Kľuk. „Jak biju oňi žirace železo svojima čežkima perľikami", Čit. V., 23.

Pernata (?). „Ona šla do komori a tu vidzi polno pernati", Hnilč. — Perie.

Persceň, -a. „Ked je ňepravda, tu je persceň", Gan. „Śňała svoj *perscenek* a dała dzjevčecu na ruku", Harh. „V totej dzire od ňej persceň pital", Straž. *„Persciň* śe mu vitracel", Rasl.

Persona, -i. „Pre jednu personu obid", Šarv. „Večeru pre tri personi", Rasl. — S prichýlením ku slovu *parsuň*: „Bulo v burku hotovo pre dva parsoni jedlo", Cepl. — Bežné je aj domáce *osoba,* vidz ho.

Perś, -i; prsník. „To z mojej pravej perši. Zato ja totu perś odrezala...", Lem.

Perši, prvý. *Same perše*: najsamprv. *Od perša*: od prva.

Perun, -a; hrom. Všeobecné. „Perun uderel", Šarv. „Zjojčela... jak bi do ňej perun uderil", Seč.

Pervistka, -i. Krava, chtora śe perši raz oceľi. Šarv.

Pesc, -i, päsť. Šarv. Často aj *pęjsc.* „Živan mu zavjazał ruki pod pejscoma", Ostr.

Pesc, piecť. „Pesc pečinku", Šarv. „Posłał doraz kupic... praśeta a dał jich upjesc", Harih. „Zabil jedneho zajaca. I trefel ho *pisc* na totim mescu, dze jeho brat skameňeti bul", Śarv.

Pešňik, -a; chodník. Šarv. aj inde. V tom istom význame: *dražka.*

Pešo isc (nie peši), Šarv.

Pešt, -u. „Idzem do Peštu", Šarv., Malov. atď.

Petęjoűce, -ovec, u *-oűci.* Obec Petejovce, Petőfalva, v stropk. okr.

Petkoűce, -ovec, u *-oűci.* Obec Petkovce, Petkóc, vo vran. okr.

Petrikoűce, -ovec, u *-oűci.* Obec Petrikovce, Petrik, v mich. okr.

Petroűce, -ovec. 1) Petrovce v mich. okr., Petróc v mich. okr. — 2) Petrovce v stropk. okr., Oroszpetróc. — 3) Petrovce v Ung., Petróc v ungv. okr. (Lok. u prvých dvoch: ŭ Petroŭci; u tretieho názvu: u Petroucich.)

Petrovce, -ovec; Petrovčan, petrovski. Osada adm. pridelená ku *Graňču.* Ich meno: Graňč a Petrovce, Grancspetróc, v sp.-podhr. okr.

Petrovjani, -vjan; v *-vjanoch.* Obec Petroviany, Szentpéter, v ntor. okr.

Petruška, -i, petržlen. Šarv., Kľuk., Ščav.

Pevni, príd., istotný. Šarv. „I oňi *pevno* ešče ňevečeraľi", Gab. „Čert *pevňe* pridze i po mňe", Bard.

Pchac. „A mu jeden druček špicati *vphaľi* do zadku", Hrab. „Braca ešči daľej ho pophaľi gu temu koňu", Sipl. Vidz: *ochpac še.* — V Košk.: „Keľo maju u svojim dome dziroŭ, ta ňaj šetke *pozapüchaju.*

Pic, piť, je interessantným svojou skladbou v tejto vete: „Pije vinko zlatim poharičkom", Markuš. (Miš., Pies. 57).

Pijak je v harľe, prez ňeho idze voda do žaludka; vola śe i gagor. „Hrtan" ňeznam. Šarv. Kašč.

Pijani, príd., opitý. — V osnove z N. Repáš: opitûj.

Pikovce, *-ovec*. Admin. spojená s Abramovcami, v levoč. okr.

Pilhov, *ova*; poľ. Pilhovjon. — Poľ. obec Piľhov, Pilhó, v ľubov. okr.

Piľni, príd. „Daj piľni pozor na sebe“, Hrab. „Mam pilnu robotu“, Barc.

Piľňik, *-a*. „S pilňikom śe piluje“, Šarv. „Pilňik je, s čim śe piľuje“, Kľuk.

Piľnovac. „On to barz pilnoval“, Dan. Odor. (SMS 1896, 160).

Pilovac, v. *piľňik*. — Aj „klati śe piluju“, Čit. V., 92.

Pilovini, *-in*; reziny zpod píly. Šarv.

Pinkoûce, *-ovec*, u *-oûcich*. Obec Pinkovce, Pinkóc, v ungv. okr.

Pipasar, maď. pipaszár. „Na pipasaru je naverchu *kostka* a v kostki zašrubovani *cicek*“, Šarv.

Pipec, *-pca*; „p. ma kura na koncu jazika“, Šarv.

Piper (?). „Dva-tri pohariki horkej s piprom“, Orel.

Pipka, *-i*. Pipka ma *prikrivku*, žebi oheň ňeviľecel. Do pipki śe dava *pipasar*. Šarv. — „Pipka“ je všeobecne rozšírené, ale v okolí Lučivnej je doma *fajka*, pravda, už popri *pipke*. Aj Radzikowski uvodí z Gerlachova „pipku“, Čes. Lid X., 305. „Pipa“ som nepočul. Z pipki śe *kuri*, v. ho.

Pire, *-a*, perie. „Co ma pire na sebe, to śe skube, husi śe skubaju a pire z ňich śe dava do perinoch. Pire śe paru“ (= perie sa pára). Šarv.

Pirgac, *pirgacik*; netopier. Počul som v Šarišskej. Por. *špirhaňec*.

Pirko, *-a*. „*Pjirko* nośa parobci za kapeľuchom zoz kvitkoch abo z kohutoch“, Kľuk. „Hlopi sebe daju za kapeľuch *pirko*, to može bic zložene ňeľem z kvitkoch abo z ružoch, aľe i z ptaka može bic, z kohuta itd.“ Šarv. Nielen za „kapeľuchom“, aj za čiapkou nosia „perá“: „Mila moja zadrimala, ja zaspal, ach htože mi zpoza čapki *pjerko* vźal?“ Daniš. (Miš., Pies. 40). — „Perá“ sa *vijú*: „A čože tam robiš v zahradke żeľenej? Vijem ci pjerečko z ružički červenej!“ Odor. (Miš. Pies. 44).

Piro, *-a*. „Dam ci jedno *pjiro*,“ Smiž.

Pirskac. „Vidziš, jak z toho železa iskri pirskajut“, Bež.

Pisac, mazať. „I jej napisal znak na čolo a potim šickim tim, chtore v burku buľi, popisal tote iste znaki na čolo“, Šarv. — Ale *pisac* aj novovekým významom: písať.

Pisana, *-ej*. Rus. obce: 1) Nižná Pisaná, Alsópiszana, v mak. okr. 2) Vyšná Pisaná, Felsőpiszana, v mak. okr.

Pisc, v. *pesc*.

Pisk, *-u*; pysk, pri ľuďoch len potupne: „I po pisku mu daľi“, Šir. „Gazda uderil ho po pisku“, Bert. „Daj jej jednu po pisku“, Bež. — V jednej a tej istej osnove z Vranova, str. 366 tu, podávajú sa takéto tri špeciálnosti: „Zaś mu dał jednu *po pisku*“. „Śedz sebe, ked ci dobre, bo jak ňe, ta ci dam jednu *na pisk*“. „Umarti stanuł a podzekovał mu za tote *tri po pisku*“. — Por. *piščak*.

Piskor, *-a*. „Piskor žije v blace, vola śe i čik“, Sobr.

Piskoroûce, *-ovec*, û *-oûci*. U Hn. Piskarovců, u neho po maď. Piszkaróc! — Ruská obec Piskorovce, Piszkoróc, v stropk. okr.

Piskovac, papuľovať. Po celom území.

Pismo, *-a*. 1) Písmo: „Chlapcove śe viučiľi šeľijaki jazik aj šeľijake pismo“, Straž“. 2) List: „Ňigda jedno pismo od Janča ňedostała“, Seč.

Piščak, pyštek pri vtákoch. „Cali dzeň aňi piščak ňeotvoril“, Kovalčík SMS 1899, 89.

Piščolka, *-i*; píšťaľka.

Pitac, prosiť. „Pitac za muž“, Hnilč. „Pûtał Panaboha o jedno sto bankoûok“, Dluh. /C. — Pitam pekňe = Prosím pekne.

Pitac śe sa viaže 1) s genitívom, hlavne na Spiši: „Pita sa ho“, Lučiv. „Śe ho kraľ pitał“, Hrab. 2) s datívom;

„Ta vec še pita stredňemu bratovi", Sipl. „Šmertka še mu pitala", Malov. „Pital še kmotrovi", Barc. „Člevek pita še jomu", Taš. „Pita še tomu juhasoj", Bež. — Iné zvláštnosti zo skladby: „So vi mňe še pitace *za* moju fraj'erku", Bež. „Zaraz še pital *o svoju ženu*", Šarv. „On še ňepita *o jedzeňu*, aľe *o šmerci*", Ken.

Pitni, príd. Podobný. Mi vidzeł na na našom inašoj pitni persceň. — Ma taku paňu mladicu pitnu jak jes' ti. — To pitna taka paňi jak moja. Všetky z Komar. — Príslovka „pitňe" znamená „podobne": Pitňe tak — jak bi ja — zrobi. Seč. „Pitňe do tej jami zašol", Žir. Ale znamená často aj „práve", a síce popri tejto príslovke. Pitňe tak = práve tak. V osnove zo Žiroviec: Jak prišľi nastred ľesa, tam pitňe utrafeľi pod šibeň. (Tu, 355.)

Pitrova, -ej. Ruská obec Pitrová, maď. Pitrova, v sekč. okr.

Pitrovce, -ovec. U Nied. aj Petermanovce. Obec Petrovce v Šar., Pétervágás v topľ. okr.

Pjadz, -i. „Jeden dźadek a to bul na pjac hlap", Hnilč.

Pjest, -u. „Vźala do ruki pjest", Harih.

Plachta, -i. „Do takej starej plachti navjazala", Hnilč. „Zakriľi ho v kosceľe plachtu", Marg. Porov. *partek.*

Plameňik, -a. „Še peče pred pečivom na probu, či je cesto skisnute", Kľuk.

Plani, príd.; zlý. „Bul płani rok", Geč. „Každi znal, že plano zrobila", Barc. „Ked planeho pana čerci vźaľi", Bert. „Že ona płana gazdiňa", Štv. — Hlavne v samosvojej reči. Por. *odli.*

Plaňik, -a. „Ic mi z oč plaňiku", Kal. 1887, 57.

Plaňina, -i. „Ohto zna, či ši ho ňezabił, ti płaňino?" Hrab.

Planka, -i. „Sbiraľi planki, dzive... hruški a jabluka", Čit. IV., 167.

Plantac še. Po poľ. plątać się. „Po lesoch še plance abo bluka", Šarv. „Čežšu robotu ňevladal, tiž še po lukoch, po ľesoch pľantal", Kal. 1887, 47.

Plast. Na rohadľe su ručki, hradzeľ; plast, co železo na ňim pripasane. Šľubica je, co še z ňu spojuje hradzeľ s plastom. Ščav. — Porov. *pluh.*

Plata, -i; záplata. „Na nohavicoch ma platu na place", Šarv. Pijaci hovorievajú: „Paľenku pi, a platu na platu bi!" Počul som v Šarišskej. Hádka (Straš. 28): „Plata na place, ihla v tim ňebula, co to?" — Kapustná hlava. — „Čepec... hola plata!" Hnilč. (Miš. Pies. 36).

Platek, handrička. „To tak'e nožňički, ked veźňe płatek hoc jaki a zastrihňe do ňeho... jak'e grati bi chceł mac, tak'e še mu staňu", Jabl.

Platňeni, príd., plátený. „Vracil še... zo źimnu vodu a platňenu rentu", Kal. 1887, 59. „Še prebľeču do hrubich platňenich šmat", Čit. V., 410.

Platva, -i. „Na hredoch naokolo pocabane platvi, do platvoch su krokvi pozakladane, po krokvoch łati", Kap. — Opačný opis mám zo Ščav.: „Platvi še zapravja do krokvi, na platvi pridu łaty". — Podľa Lindeho Slovníka by bol prvý opis správny. Pod płatwa b) píše: „Płatwy na balkach poprzek leżące, krokwy na sobie trzymające... Dachstuhlschwellen". Ale je pozoruhodné, že v Slovníku Boocha-Árkossyho (III. vyd.) *płatwa* znamená aj „dachstuhlschwelle" (pod *płatwa)*, ale aj „dachsparren" (pod *płatew'*). Môže byť tedy, že sa dotyčné významy dostaly do východnej slovenčiny rôznostou prameňov.

Plaveč, -vča; v *-vču;* plavecki. U Nied. aj Plavča, Palveha. — Obec Plaveč, Palocsa, vo vtor. okr.

Plavňica, -i; plavňicki. U Nied. aj Plavonica. — Obec Plavnica, maď. Plavnica, vo vtor. okr.

Pľeban, -a, farár. Len evanielici menujú svojich farármi.

Pľeco, -a. „Vźal pušku na pľeco", Šarv. „Kraľ ju pokľapkal po pľecu",

Šarv. Mn. akk.: „Až po pľeca", Šarv. „Ber na pľeci tot sipaňec", Sobr.

Pľechocice, -ic; u *-ici.* U Nied. aj Plechovćice. — Obec Plechocice, Pelejte, v seč. okr.

Pľeso, -a. „Plesami volame vodi v Tatroch, čo stoja, take su: Štrbsko pleso, Batizovsko atd." Bat. Štefko.

Pľetki, pomn., klebety. „Pre pľetki zavarti śedzel v berecincu", Straš. 13. „Śľizke jaziki i to *pľetkareľi*", Straš 4.

„*Pleveň, plevňa* abo *stodola*". Hanšar.

Plit, plť. „Śedľi na jeden plit", Šarv.

Plivac, plávať. „Jak generaľ driľeł małara do mora, on pływał a prišoł ku jednej inzuľe", Ken.

Płokac, plákať. „Vipłokaľi ho v korice", Smiž. — V Šarv. som počul: *płukac.* Por. *prac.*

Ploske, -eho. Obec Ploské, Lapispatak, v ntor. okr.

Pluh, -u. Menujú ho miestami, hlavne po Spiši: *hok* (+ *huk*). Niekde ich rozoznávajú: „Pluh je dreveni a hok żeľezni", Mark. — Iného pluhu užívajú pri prvom oraní, a iného pri druhom. Pri prvom oraní sa zem „šturca". „Šturca śe" rijakami alebo oradlami. „S rijakom śe šturca, po perši raz źem prevraca; po druhi raz śe ore s hokom", Jabl. V Jablunove rozoznávajú ešte *śľenčak*, „tak vipatra jak rijak, ľemže *skridło* ma širše na obracaňe źemi". V Smižanoch rijak menujú *oradłom.* „Gruľe śe śadza i vioruju hokom". — „Pluh śe uvadzi na *koľca.* Koľca maju nazadku hužev, do tej huživi śe šturi hradzeľ pluhu", Šarv. — Zo Ščav.: „U nas mame ľem *rohadlo* ňe *pluh.* Pluh bulo stare rohadlo na inakši sposob robene". Zdá sa byť totožným s *ruchadlom.* — Pospech takto vyčituje čiastky pluhu: „Hradzeľ", naň sa pripraví „slupik", nazadku *dźadek*, potom *ručki*, *kľučik*, *naklad*, *skridlo*, *plast.* (ČMS 1899, 8.)

Pňak, -a. 1) V ľeśe pňaki viortuju a tak zrobja roľu. Šarv. — 2) Pňak abo natoň je to, co śe drevo rube na ňim. Šarv. — 3) Veźme jeden pňak pčołoh. Marg.

Pobačic, zbadať, spozorovať. „Zaraz pobačel, že to už ňedobre", Šarv. — V. *bačic.*

Pobačic śe, popáčiť sa. „Pritim aj na princa patri, bo śe jej pobačiů", Sobr. — V. *bačic śe.*

Pobic. Dzecko pobic. Sob. Čekaj, šak tebe skaraňe pobije. Dan. a Od. (Miš. 1896, 167).

Pobiľasti, príd. „Voda Cisi... je na rovňinoch pobiľasta, namuľista", Čit. V., 178.

Pobuc. „I tam kuščičko pobuľi", Rasl.

Pobudovac śe. „Oňi śe tam usadomeľi i pobudovaľi śe tam", Ken.

Pocisek, -ska. „Oheň śe roztriba po pecu s *pocjeskom*", Kľuk. „*Pocisok*, ňim śe rozharňa po pecu oheň", Hum. — (V Pov. Prost., soš. 6, str. 7: *potiesk, potis.*)

Pocľivi, príd. „Pocľivi človek, t. j. statečni", Šarv. „Ked je dahdze dlužen... to placi pocľivo", Straš. 7.

Pocľivosc, -i. „Ňedostaľi pocľivosci" = Nepohostili ich. Šar. (ČMS 1903, 85). „U toho kraľa ľepšu mal *pocľivosc* sluha jak kraľovič", Ban.

Pocme, potme. Por. *cma.*

Počarňasti, príd. „Skura jedľi je počarňasta, abo śiva", Čit. IV., 138. — Por. *počaromni.*

Počaromni, príd. „U nas tak; povi śe i barnasti", Šarv. „Štrusovo bistre, okruhle, počaromne oči", Čit. V., 269.

Počepic. „Naša mlada jak babka, počepila ju svatka", Ud. — Por. *čepic* 1).

Počitac, prečítať. „Odebrala pismo... i počitala ho", Šarv. „Za to mi pre tebe umarla, jak mi tvojo meno a slovo počitala", Seč. — O peniazoch: „Počitał, bulo dzevecdześac zlati", Dluh. /C.

Pod. 1) Żebi zakłaů toho koňa pod princom", Sobr. „Koč stanoů pod kraľom i pod Jankom", Bež. — 2) „Višlo vojsko pod paradu", Sobr.

Podac m. *povedac,* hlavne v nárečí

ľučivnianskom. „Ona podala“ = povedala. Bat. „Podali, že nema ucekac, ale branic“, Gerl.

Podarovac, darovať. Všeobecne rozšírené. „Som tri śestri podarovał vam“, Smiž. „Ja jim toti vepri podarujem“, Treb.

Podbic, podraziť. „Vuz jeden... ho podbil“. „Žebi me dahdze dajaki pijani kočiš ňepodbil s vozom“, Orel V.

Podbirac. „Kośač kośi žito a žena za ňim podbira“, Šarv.

Podejma, *-i*. V. *ruz*.

Podhorodźe, *-ďa*, u *-ďu*. Obec Podhorodie, Váralja, v sobr. okr.

Pod(h)radz, *-a*; v *-u*. Zamek leži za Pod(h)radzom. Pod(h)radžan. — Spišské Podhradie, Szepesváralja.

Pod(h)radzik, *-ika*. Obec Podhradzik, Sebesváralja, v šir. okr.

Podkasane rukavi mala. Straš. 27.

Podli, príd., zlý. „Ten sin barz podło robił“, Vran. „Budz doma, bo to podlo po śvece chodzic“, Sobr. — Hlavne v podr. z.-ungskom. Por. *plani*.

Podlupki, pomn. Z kalaraboch ľisce śe potrebuje i na podlupki, pokeľ je mlade. I z kapusti tiž može zrobic podlupki. Šarv.

Podňac śe. „Ten śe podňaů zaveśic ho“, Luč. „Kedz śi śe do toho podňaů, to svojo koňč“, Sobr. „... śe podňal, že princezu vihľeda“, Hum.

Podňebeňe, *-a*; podnebie v ústach. Hum.

Podňimac śe. „Ten śe podňima, že un kraśňe rohi pozňima“, Gab. Vidz *podňac śe*.

Podoľiňec, *-inca*. Obec Podolinec, Podolin, v ľubov. okr.

Podolok, ženská spodná sukňa z plátna. Hum.

Podpinki, pomn., isté huby, v. *hubi*.

Podproč, *-a*. Obec Podproč, Lazonpatak, v sp.-podhr. okr.

Podražni. „Podražni je, chto je v draže“, Šarv „Pri malej brance zmiźňe chodňik, — podražni ňezna śe dze podzec“, Čit. V., 86. — Aj *podražňik*. Čit. V., 204.

Podritka, v. *kudzeľ*.

Podsadek, *-dka*. („Podsadcon“.) Spojený s Ľubovianskym zámkom. — Poľská obec Podsadek a Ľubov. zámok, Szadeklublóvár.

Podzec, m. *povedzec*. „Nechcela si mi podzec, dze si bola“, Bat. — V. *podac*.

Podzec śe. „Dzeže śe teraz podzejeme?“, Ken. „Dze śe jej... śestra z posceľi podzeła“, Štv.

Podzvolic śe. „Śe ci podzvolime, že šicek ten len spredzeme“, Hnil.

Pohaňač, *-a*, „pri orańu pohaňa koňe“, Šarv. „*Pohaňič* je, chto koňe abo voli pohaňa“, Kľuk. Mišík uvodí zo Smižian: *pohonič*, ale v pesničke (Pies. 88). — V. *kočiš*.

Pohaňčar, *-a*. Toho sebe vše pojednaľi za pohaňčara, tak jak kupce (= so statkom!) maju svojich pohaňčaroch Luč.

Pohlava, *-i*. „Dzevec roki žadna chlopska pohlava ten meč nevidzela“, Cepl.

Pohvarac, ohovárať. Let.

Pochod, *-u*, slúžnovský okres. „Mi patrime k *pohodu* širockemu“, Šarv.

Pochodzic. „Muśim znac, z jakeho rodu pohadzam“, Šarv. Mám ho zaznačené aj zo súsednej ruštiny: „Ona śa potim toho žobraka prosiła, že zkadi *pochodiť*“; tu, 461.

Pochopic, pochytiť. „Svoju mladu kiśasoňu pochopeů do tancu“, Bež. — V. *chopic*.

Pochorec śe, ochoreť. „Raz śe jim matka pohorela“, Šarv.

Pochovac. „Vźal teho trupa i odňis ho na cintir... i tam ho sam *pohoval*“, Šarv. — V. *chovac* 3).

Pojd, *-a*; povaľ. „Pojd je nad hižom, s pojda śe idze po rebriňe“, Kľuk. „Spadnul s pojda“, Cepl. V. *pujd*.

Pojsc, v. *pujsc*.

Pokajac śe. „Lebo hlapec zomre od strachu, lebo śe pokaja“, Hrab. „Un śe pokajaů a potim žiľi dobre až do śmerci“, Rep. — V. *kajac śe*.

Pokeľ, pokiľ; pokľa, pokľi. „Žebi ňedalo ňikemu ňič, *pokeľ* ocec i matka ňepridu domu“, Šarv. „Ja čapku… veźňem, pokeľ ti ho zmiješ“, Rasl. „Budu s ňu tancovac, *pokiľ* ju ňeuśmerca“, Šarv. „*Pokľa* pridzem tam, ta me čekaj“, Hum. „Žiľi *pokľi* jim Buh života dal“, Sob. — V Humennom mi povedali, že je *pokľa* sedliacke a *pokeľ* panské. — Porov. *doki, dokľa.*

Pokoľeňe, -a, rodina. „Veźňem ja totu princezu. Tak doraz pristalo cale pokoľeňe“, Sipl.

Pokoňec. „Staňeš gu kripce pokoňec jej hlavi“, Sobr. Porov. *koncu.*

Pokovac koňa = podkovať. Kľuk.

Pokrъjome, potajme. Veľmi rozšírené. Nezdá sa byť slovenským. V Orlove: „Kraľ potim pisłał pokrъjomu koč“. V N. Ružbachách: „Vsitke śe pokrŭjimu śmjaľi“.

Pokriva, -i; prhľava. Hum. „Kebi si bul, šuhajičku, spravedľivi, dala bi som ci pjerečko z rozmariji. Ale ci ho ňe dam, bo zakazal pľeban, — ľem z pokrivi“, Kol. Zpiew. I., 140.

Pokrivňica, -i. U Hn. Koprivnica, u Nied. popri Pokryvnica aj Kaprivnicô. — Obec Pokrivnica, Kapronca, v topľ. okr.

Pokrutka, -i, oblička. Šarv.

Pokuj, -koja, popri *pokoj.*

Pokus, trochu. „Pokus śe najedľi a napiľi“, Šarv. „Či bi ňemuh dac pokus paľenki tim vojakom“, Šarv. „Z každeho jedzeňa i z pica pokus zohabił“, Bard.

Poľa. Predložka, hlavňe v z.-ungskom podreči užívaná. „Poľa toho zlatoho duba“, Bež. „Aľe jich poľa oblaka ňit“, Sobr. — V samosvojej reči vraví sa *pri, popri*: *Pri* Trebišove (povedia na pr. v Košiciach) a *poľa* Trebišova (v z.-ungskom podr.). — Ale počuť už v z.-ungskom nárečí aj *pri, popri.* Tak v Sobranciach (v. horejší príklad) počuť aj „u posceľi *pri* oblaku“. — V. *pri.*

Poladňe, v. *poludňe.*

Poľakovce, -ovec. Obec Poľakovce, Polyakóc, v topľ. okr.

Poľaň a *Poľana.* „Prišoł na jednu polan“, Lučiv. „Prišjeł na jednu polanu“, Lučiv. „Pošol na druhi dzeň sam na totu polaň“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 170).

Poľana, -i; u *-i.* Ruská obec Poľana, Sztropkópolena, v stropk. okr.

Poľani, -an. U Hn. Poľanka. — Rus. obec Poľany, Krajnópolyana, v mak. okr.

Poľanka, -i. 1) Poľanka v Ab., Lengyelfalva v koš. okr. 2) Polanka v Ung., Sárospolyánka v sobr. okr. 3) Nechváľova Poľanka, Nechválypolyánka, v snin. okr. 4) Sečovská Poľanka, Szécspolyánka, v seč. okr. 5) Tovarnianska Poľanka, Tavarnapolyánka, vo vran. okr.

Poľanki, -nok. Ruské obce: 1) Nižné Poľanky, Alsópolyánka. 2) Vyšné Poľanky, Felsőpolyánka. Obidve v mak. okr.

Poľanovce, -ovec; v *-ovci;* poľanovski. Obec Poľanovce, Polyanóc, v sp.-podhr. okr.

Poledňe, v. *poludňe.*

Polen, v. *pulni.*

Poljanka, prvotné meno terajšieho Tátraszéplaku. Teraz ho volajú: Sepljak.

Polknuc. „Priłoži ku ustom, połknuł, hutori matki: Čuješ… v našej studňi vino“, Plav.

Polni, v. *pulni.*

Poľo, -a, pole. „Pošol rano na poľo kośic“, Žir.

Poľo Čarni, -a, -oho. — Obec Čarnopoľe, Feketemező, v kap. okr.

Poloma, -i. U Nied. aj Polom. — Obec Poloma, maď. Polom, vo vtor. okr.

Poľoŭ, -ova. — Obec Poľov, Polyi, v koš. okr.

Poloŭka, v. *polovica.*

Poľovac. Ohto poľuje, je jager. Šarv. Slovo *poľovac* je všeobecné. V. *poľovňik.*

Poľovanka, -i. „Na poľovance buľi“, Ľub. Vo V. Šariši: *poľuvka.*

Polovica, -i. Až do polovici. Lučiv. Vekša polovica vojska śe v more potopila. Šir. Vźal peňeźi ľem od hlavi a *polovičku* odňis do rimskeho otca.

Šarv. Jednu chustočku hadvabnu na polo rozodrala a jednu *poloŭku* Ludvikovi dala. Straž.

Poľovňik, -*a*. Poľovňik hadku zahadal. Lem. Všarišské *jager*, vidz pod „poľovac“, je nie rozšírené.

Položňica, žena na polohu. Iremský z Let. Znajú aj *poloh*: „Jeho žena v polohu bula“, Šarv. — Dľa Iremského i na takú sviňu povedia „položňica“, ktorá sa má prasiť.

Poľšča, -*i*. „Vino z Hedaľi voźiľi do Poľšči“, Hum.

Poľubic. „Ach, Bože moj, jaki to žaľ, ja *poľubil* a druhi vźal; ja *poľubil* poza ploti a druhi vźal do roboti“. Brutovce (Miš. Pies. 49).

Poľubic śe. „Jak von tam popatreŭ — ta ho až źima zbila, tak mu śe princezna poľubila“, Bež.

Poludňe, -*a*. 1) Juh. „Od poludňa slunka zrazu vidza, že idze bile vojsko“, Ban. „Štiri strany śveta su: zachod, vichod, połnoc a *poładňe*“, Ken. — 2) Poludnie. „Popoludnu pridzem“, Cepl. „Tam śpi každe poledňe“, Harih. „Tot vtačok višol napoledňe na hižu“, Žir. „Povedzeľi jej: Dobre polodňa!“ Košk.

Poľuvka, -*i*. „Hodziľi do ľesoch na poľuvku“, Šarv. aj inde.

Pomedzi, v. *medzi*.

Pompa, -*i*. Mame studňu i na pompu, tam śe voda dobre pompuje. Kľuk.

Ponahľac śe i *poňahľac śe*. „Śe ponahľaľi“ Rasl. „Poňahľajme śe“, Hrab.

Ponajbuch! Skrátené z „Pomahaj Panbuh“. Plav.

Pondrov, -*a*. Z vajíček chrobaka viľehnuti červ. Čit. V., 299.

Pongracovce, -*ovec*, v -*ovci*; pongracovski, Pongracovčan. — Obec Pongračovce, Pongrácfalu, v sp.-podhr. okr.

Poňva, -*i*. To veľka plachta, na chtorej śe suši zarno, i vuz śe z ňu zakriva. Šarv.

Pop, -*a*. V cirk. reči tak nazývajú farára ruskej viery; v svetskej reči obyčajne len *pľeban*. „Mam buc podłim popom, voľim buc dobrim chłopom“. (Por. Zátur. Prísl. 186.)

Popatric, pozreť. „Śľebodno princa popatric, či taki je jak na obraźe“, Sobr. „Na mňe popatri“, Bež. „Idz, Janču, a *popať* tam, jaki tam jes' tovar na šife. On prišoŭ *popatric*“, Sobr. — V. *patric*.

Popava, -*i*. „Keśi travu i otavu, i źeľenu popavu“, Hnil. (Miš. Pies. 19).

Popchnuc. „Doraz popchnul do brata chudobneho“, Žir.

Popka je v stredku oka. Šebn.

Poplatovoŭ čižmi. Kor. — V. *plata*.

Popajutru, pozajtrí. Šarv.

Popoludňu. Bež. — V. *poludňe* 2).

Popovski. „Jak zme obľečene vov popovskich šmatoch“, Šarv. — Por. *pop*.

Poprad, -*u*; popradzki, Popradžan. Mesto Poprad, m. Poprád.

Popravic, poreparovať. „So mu popravił bokanče“, Dluh. /C.

Poproč, -*a*; v -*u*. U Hn. Podproč. — Obec. Poproč, Jászómindszent, v ščereh. okr.

Popsuc, popsuc śe; pokaziť, — sa. Chto veľo pije, popsuje žaludek. Šarv. Chto veľo čita, popsuju śe mu oči. Šarv. — V. *psuc*.

Porač, -*a*; na P-ču, Poračan. Ruská obec Porač, maď. Porács v novov. okr.

Poradzic. 1) Poradiť čo: „Jakeho vi mi frajira porajeľi?“ Bard. 2) Poradiť si: „Vidzel ňepraceľ, že ňeporadzi nič“, Malov. „Už potim ocec nemohoł s nim poradzic“, Lučiv.

Poratuňek, -*ňku*. „Poratuňku ňijakoho ňemala“, Straž.

Porcinal, porcellán. „Miski porcinalovo“, Šarv.

Porisko, -*a*. Drevená rukoväť do rúbacieho alebo kopacieho nástroja. „Co vidzim: motika i śekera hori, ľem poriska zostaľi“, Šarv. „Dal sebe spravic do tej balti dluhe porisko“, Straž.

Porobic. „Odpovedzeł mu, že mu žena to porobeła“, Geč. „Može bic, že jej porobic dal, že tak skoro Czernickeho zapomnula“, Straš. 5. „Gana hceła ši-

ckim vov zamku porobic, ale jej *porobeňisko* zopsula modlitba kaplana", Orel.

Porostoŭ, *-ova*. U Nied. Porostovo. — Obec Porostov, Porosztó, v sobr. okr.

Porovnak, zároveň. „Kral išoŭ do svoho burku aji z ňim porovnak", Bež.

Poruba, *-i*. 1) Kamenná Poruba, Kőporuba, vo vran. okr. — 2) Nemecká Poruba, Németporuba, v sobr. okr. — 3) Ruská Poruba, Oroszporuba, v strepk. okr.

Porubka, *-i*. 1) Porubka v hum. okr., mad. Porubka. — 2) Porubka v sobr. okr., Ördögporuba. — 3) Porubka v topl. okr., mad. Porubka. — 4) Krajň. Porubka, Krajnóporubka, v mak. okr.

Porucac, zvrhnúť. „Dva buli... žrebne kobuli, doraz tam obidva porucali hačeta", Barc.

Porukovňik, *-a*, ručitel. Sob.

Porvaz, povraz. Všeobecné. „Porvaz, co kolo śveta obstaňe", Sipl. „Uvadzel ju na porvaz", Šac. „Jake porvazi, šicke mi na šiju pouvadzali", Šarv. „Uvadzic na *porvazek*", Šac.

Porvislo, *-a*, povrieslo. „Vjažeme do porvisla", Šarv. „Kolo tej kopi peňeźoch bulo porvislo okruceno", Lub.

Poscel, *-i*. — Poscil (+ *poscel*) oblesc, preblesc, pos(t)lac.

Poscelic. „Jak mam poscelic?", Geč. „Vev maštalňi pri karmeňu a *poscilaňu* najvekša čistota ňej budze", Kal. 1887, 70.

Posdavac še. „Jak oňi prišli do svojeho occa, ta śe posdavali", Olc. „Tak śe posdavali a do śmerci vedno dobre žili", Harh.

Pospolu, hneď. „Pospolu idze zavolac vjeterneho krala", „Šitko virachovała naraz, jedno za druhim pospolu", Mark. — V poludňovo-západnom kúte Spiša. Porov. *doraz*.

Postac, *-i*, postava. „V postaci hlopskej stala", Šarv.

Postav, *-u*, súkno. Aj v pol.: „Burk s carnem postavem obiti"; tu, 455. — *Postavňik*, *-a*, súkenník.

Postavic. 1) Križ postaveli pri draźe. Sob. — 2) Zišli śe ludze, žebi ho postavic za krala. Sobr. Už taki gazda bul, co ho za richtara postavili. Barc. Ja ho postavim za člověka. Seč.

Postavic še. Z Hrab. (tu, 218): On śe muśi tu postavic o dve hodzini. Že bi' śe doraz postavil na kralov rozkaz ku kralovi. — Ustanoviť sa.

Postreblic, postriebriť. „Ňescela śi nośic venek postreblani; teraz budzeš nośic čepec poterhani", Hnilč. (Miš., Pies. 36).

Postredňevša, *-ši*. (U Hn. Postredňa ves, u Nied M. Lodzina + Lozina.) — Obec Postrednevsa, Kisladna v ntor. okr.

Postrehnuc. „Idz a lehňi na ňu, obi toti britve až do kosci jej postrehli", Bež.

Pośilac. Pośilal peňeźi z Ameriki", Šarv. „Z domu vše jim lem pośiŭali, ked peňeźi pitali", Rep. „Grajcare odkładał, co svojej chudobnej maceri... pośełał", Ken. — Na celom území som nenašiel príkladu, ktorý by oprávňoval písať zásylka.

Poša, *-i*. — Obec Poša, Póssa, vo vran. okr.

Pošatovac. „Inaš znał, že kral pujdze opatrec, ta skorej pošatoval tim gankom", Komar.

Pošpocic še, potknúť sa. „Pošpoci śe koň pod ňim", Čit IV., 159.

Potim. Počuť aj *potem*, *potom*. „On śe potim oženil", Hnilč. „On potim ostał v lese", Lučiv. „Vojak śe potem oženel", Malov. „Potom sebe spokojňe žili", Gan.

Potoki, *gen*. Potok. U Nied. Potoka. — Ruská obec Potoky, mad. Potoka, v mak. okr.

Potratovac, pol. potratować. „Čom ti, sinu, skorej ňespomahal, ked śi vidzel, že kelo ludzi šarkaňe muśeli potratovac", Straž.

Potučki, *-čkoch*. U Hn. Potočki. — Obec ruská Potučky, Potocska, v stropk. okr.

Poukrijome. „To mu ta jeho sestra poukrijome šturila švabelňičku", Lučiv. — Por. *ukrijome*.

Pouvadzovac, pouväzovať.

Poügare, len v mn. počte užívané. Členovia obecnej rady. Hum.

Povaľ, *-i*. „Poval je nad izbu", Lučiv. „Nad chižu na hredoch je *povala*", Kap. „*Povalina* je vrch izbi od spodku", Kľuk „Poļno lenu až po povalinu", Hnil. — Ale v Ščav. „povalina je nad izbu". V skutočnosti niet protimluvy vo význame týchto slov. Jedni od spodku určujú *povaľ*, iní svrchu.

Povara, *-i*; starší valach. „Po bačovi druhi śe vola povara, ten odvaruje ženčicu", Šarv.

Povedac + *povedzec*. „Vun ńezabul, co jomu zlata riba povedala", Straž „Tak jej pov'edzeł", Hrab. „Kraľ jim povjedzeł", Jabl. — Obidve formy sa zamieňajú -- po celom území. *Povjesc*; na Spiši miesto povedzec. Let., Mark., Jabl. Všade podobami: *povjesc*.

Povesc śe. „Rozpovedzela... o všickim svojim povedzeńu, jak śe z ńu stalo", Bard.

Povetrica, *-i*. „Ked śe starhńe povetrica", Čit. V., 283. „*Poveterica* je, ked je dižď, viter, i hermi pri tim", Šarv.

Povodz, *-i*, povodeň. Všeob.

Povodzic śe. „Stuj, ľebo źľe śe može s tebu povodzic", Kal. 1887, 58. -- Por. *povesc śe*.

Povon. „Gazda behaů za veľkom povon", Ud. „Ľubovňa... povonka zo šickim na Ľevoču śe sdava", Straš. 4.

Povražic, počarovať. „Śestra ńesce bic povražena", Štv. „Jendźibaba povraželа Haňički, žebi śe na brata hńevala", Ľub.

Pozdišoůce, *-ovec*; *u -oůci*. Obec Pozdišovce, Pazdics, v mich. okr.

Pozdravkac, pozdraviť sa. „Tote dvomi pozdravkaľi: Panboh daj ščesce!" Minds. „Až śe zľekla, jak som jej pozdravkal", Kal. 1887, 50.

Pozor, *-u*, v. *pozur*.

Pozorovac. „Budzeš pozorovac každi čas", Straž. — Zdá sa mi byť zo spis. reči. Obyčajne: *bačic*.

Pozur, *pozoru*. Šarv. „Daval pozur", Gab. „Dawał *pozor*, chto to pridze gunmu", Lučiv. „Toten mundjer kraľovski, ta ja muśim na ńeho pozor dac", Ken. — Zdá sa byť zo spis. reči.

Požńejši, prísl, neskoršie. Šir. V Bert.: *pozńejši*.

Požałovac, poľutovať. „Vun ju požałował i pitał od ńej prebačeńe", Komar.

Požičic, požičať. „Vojak požičiů mu", Sobr.

Prac. „Dzjevki stavjaľi vodu, že budu rano grati prac", Hnilč. „Grati śe peru s pestom; bez pestu śe plokaju", Vik. V Poprade v *zvarke* „varja" „šati", po dedinách „zvaraju grati vo zvaracim šaffu", takto na pr. vo Vik. — Z Šarv.: Biľizna śe perše *virajbe* a tak vipere. — Rajbac = kničkať.

Prafundorek, *-dorka* (Kľuk.). Obec Prafundorek, Prakfalu, v geľn. okr.

Prahi, pomn. „Bul za vojaka v Prahoch v Čechoch", Šarv. Kašč.

Prakovce (Prakendorf, Prakfalu), umele utvorené meno *Prafundorka*, v. ho.

Pram, hneď. V Hnil. a v najbližšom okolí.

Prameň, *-eňa*. Poľ. promieň. „Słunko dava od sebe ceple prameńe", Ščav. „Prameńe slunečne", Šarv. „Ochraňoval nas... od pałacich prameňoh slunečnih", Kal. 1887, 47. („Ostatńe *prameno* slunka zrobi końec robotom", Čit. IV., 108. -- Tejto formy som nikde nepočul.)

Pratac daco. „Šicko popratac v hižoch", Harh.

Pratac śe. „Prataj śe ztadzi", Hrab.

Praůroůce, *-ovec*; ů *-oůci*. Rus. obec Praurovce, Prauróc, v stropk. okr.

Prave. „Princovi bulo prave na žeńeňu", Šarv. „Prave kravi išľi do vodi", Hanšar. „Prave vona... na posceľ ľehnuc mala", Bež. — Je rozšírené po celom území popri výrazoch „vłaśńe", „pitńe" („pitńe taki").

Pravo, *-a*. „Mi prišľi gu tebe na pravo", Taš. „Na vtorok pojdzem do pravą", Trȩb. „Ja ńehodzim po pravoch",

Sob. — „Tedi vam budu *pravo sudzic*", Taš. „Tu naš *pravosudňik*", Taš.

Pravocic śe. Počul som ho na viac miestach (v Mark., v Šebn. aj inde), ale sa mi predsa vidí byť spisovným.

Prazni, príd. „Pošľi potim na frištik,... prazni šicko bulo", Ban. Počuť aj *pražni:* „Mam taki mišek, pražni", Gab. — Poľ. próżny.

Pražinka, -i, žiarený chlieb. Hum.

Pre-. Čo predpona slovies v celku zodpovedá predpone *pre-* v spisov. reči. Ináče: 1) *Predzed,* („Šarišan je Puľski z dzeda predzeda"). Šarv. *Prevnuk.* Batiz. — T. j. praded, pravnuk. 2) *Prestredek* = prostriedok. Šebn. 3) *Previdzec* = predvideť. „Ta som už previdzel, že v dzedziňe daľej bivac ňebudzem, bo šicke ľudze śe na mňe hňevaju", Dan. od Od. (Miš. SMS 1896, 167). „A. duškom previdzel, že darebne je šicko dišputovaňe zoz timto faľečnim človekom", Kal. 1887, 64. — Mohlo by sa myslieť, že je spisovnému „predvideť" základom nem. „voraussehen", a vslenskému „previdzec" maď. „átlátni", ale máme aj *prepatric,* o ktorom sa nedá pochybovať, že je slovanské. Tiež: *Prepis* m. predpis („Či ňeznaš prepisi voj'enske", Ken.). Tu spomeniem aj *preci* m. *proti*: „Kuč jich čekal preci dzveroch", Šir. „Ja mam veľku drahu preci sebe", Sipl. Tu nám podávajú svetla poľ. przewidzieć, przepatrzyć, przepis, przeciw.

Prebačic, prepáčiť. „Už vam šicko prebačim", Šarv. „Naj prebača", Treb. „Panove mu prebašiľi", Pap. „Varta hceła mu prebačic", Harih.

Prebľesc śe, preobliecť sa. Šarv. aj inde. „Prebľek śe nazad za prostaka", Barc.

Prebuc. „Už jednu noc husar prebol", Žir. „Ked śi dva noce už prebuu, ta aj trecu... prebudzeš", Sobr.

Preci a *preći,* predsa. „Preci" je bežné hlavne na Spiši: „Preci bi si ti mohoł prisc", Lučiv. „Že im to už raz *preca* dachto ṷvari, — *p̨r̨ęci* im to nichto nigda neuvaril", Vik. „No preci mam co jesc", Hrab. „*Precik* śedła ś ňim", Smiž. — Aj v Plavnici: „Preci našo dzivče sebe zasłužiło". — Forma *preči,* poľ. przecie, na ostatku územia: „Preči śe bala, že budze muśec plakac", Šarv. „*Preč* jej bulo žaľ za mužem", Šarv. „*Prečik* ju skriśiľi", Sob. „Ti śe ňebuj prečik", Ľub. „Husarovi prečik ňebuło na voľu", Ken. „Preči povedz", Sipl. „Ja ju preč'ik ňechcu za ženu", Košk. „Ňeznał, že ona ho prečik klame", Komar. — Interessantné je, že na Spiši majú formu *preci,* hoc v súsednej poľštine je *preći:* „Hoć me matka fćała uśmerćić, preći nom Panbuh dobre doł", Slov. ves.

Preco, prečo.

Prečitac. „Viňala pismo prečitala", Šarv. „Ked... ten kurent prečital", Straž. — Bežné popri *počitac,* v. ho.

Predki, pomn. priadky. „Hodzila čeľedz do kudzeľnej hiži na predki", Bard.

Prednovek. „Čas pred novim urodzajem", Šarv.

Predza, -i. „Predza na noźe śe za ňim i potim ešči cahala", Bard.

Preharscic. „Chto chce veľo preharscic, malo dovjedna sciśňe", Čit. V., 487. Preklad maďarského: A ki sokat *markol,* keveset szorít. Slova „preharscic" som nepočul, por. *harsc.*

Prehasnovac. „Dała mu teľo peňeźi, co jich ňcmuh prechasnovac", Kap.

Prehvaric, prehovoriť. „Ňemohla aňi prehvarec", Hrab. „Ňesce prehvarec", Dluh. /C. „Stavaj mila, z hrobu holbokeho, prehvar ku mňe slovičko", Vider. (Miš. Pies. 65).

Prejma, -i. „Prejma v ploce idze od slupika do slupika, na ňu śe pribijaju štahjeti", Ščav. Inde: *rigľe.*

Prekľace śe na ňim stanulo = Kliatba sa na ňom splnila. Hum.

Prekladaňik, -a. Pletené pečivo v Hum. a v okolí.

Prekľiństvo, (Sob.), to, čo *prekľace,* v. ho.

Prekopu brac = Priekopu kopať. Malov.

Prekušic daco = prehryznúť. Veľmi bežné.

Prelaz, *-u*. To miesto, kde sa cez plot prechodí. Hum.

Preľignuc, prebltnúť. „Dakeďi i kaminki preľigňe", Čit. V., 270. „Schvaci ho a s dobrim appetitom preligňe" (bocian totiž), Čit. III., 9. — Por. *polknuc*.

Prelknuc. — „Čermaček ... bi hodzen prez jednu hodzinu šessto muchi prelknuc". Por. *preľignuc*.

Preložic sebe žaludek = Objedením pokaziť si žalúdok. Šarv. aj inde.

Preminka, *-i*, premena. „Ňebulo na ňim žadnej preminki", Straš. 23.

Prenošeni (kepeň), obnosený. Sob.

Prepadnuc, prepadnúť sa. „Princeza jednu noc prepadla", Hum. „S tim prepadla i ňichto ju vecej ňevidzel", Ban. — V. *propadnuc*.

Prepatric. „Un prepatrel na oči", Sob. „Kuščičko prepatril", Rasl. „Jak s vodu oči sebe počapkal... doraz prepatrel", Žir.

Prepilka, *-i*. Čit. V., 505. Prepjełka. Kľuk. — Prepelica.

Prepitac, poprosiť. „Kraľ kľeknul pred ňu na koľena a kraśňe ju prepital, žebi mu prebačela", Šarv. „Zaraz princeza prepitala šickich panoů, že vona bi śe rada pujsc vispovedac", Straž. „Vun tich panoů prepital, žebi ten vitez ukazal, jake šarkaň hlavi ma", Straž.

Prepovjedki rozpravjac dzecom. Lučiv.

Prepovjes(t)ka, *-i*. „Budzem rozpravjac prepovjesku", Cepl.

Presc, priasť.

Prespac. 1) „Prespaľi voňi tam, toti dvanac, do rana", Ban. — 2) „Prespal služňicu", Ban. — *Prespac śe*. „Že śi śe už tri razi prespala a dzeci śi... zahubela", Šarv.

Prešov, *-a*. Rus. Prjašiů. Mesto Prešov, Eperjes.

Prevracac. 1) Prevracac reč = prekrúcať. Kto nevie po slovensky tak ako sa v mieste hovorí, — „prevraca reč". Dedina o dedine vraví, že tam „prevracaju reč". — 2) „Šarkaň bol po horoch *dubi prevracac*", Sipl.

Prez. 1) Cez. „Prez jeden les", Lučiv. „On se prez klučovu dzjeru prizjeral", Cepl. „Išľi toti dvoji prez ľes", Olc. Počuť aj *bez* (v. ho!), to je poľské: „Pržeľećali kacki *bez* ľas, *bez* ľendacki" (Ždzar. Miš. Pies. 120). — Okrem Spiša v tomto prípade užívajú radšej: *prik*, v. ho. — 2) Bez. „Ja za tebu vera hodzic ňebudzem, aľe vera prez frajerki ňebudzem", Smiž. (Miš. Pies. 80). „Že ho prez oči pušča do śveta", Olc. „Ta ce prez šickeho prava dam obeśic", Bert. „Ľeci prez duše do maštaľňi", Gab. „I pošol i prišol prez ňeho", Sipl. „Zostaů prez peňežoch", Luč. — V tomto smysle všeobecne rozšírené.

Prezeradlo, zrkadlo, Let. Z pravidla: *dźveredlo*, v. ho.

Preziratko, zrkadlo. „Mol v torbe maľučke preziratko, poźri do preziratka, vidzi, že... ma rohi", Gab. — Z pravidla: *dźveredlo*, v. ho.

Pri. Čo sa týče tejto predložky, porov. *poľa*.

Pribľečeni, prioblečený. „Ti šumňe pribľečeni", Malov.

Priblukac śe. „Zaś śe ku Jankovej maceri priblukal", Rasl. — V. *blukac śe*.

Pribrac śe. „Princ śe pribraů za kapošskoho tovariša", Sobr.

Pričolok, *-lka*. „Do pričolka davaju vimlac'enu slamu", Vik.

Pridac śe. 1) Zísť sa. „Veźňime do drahi jedzeňa, ono śe nam prida", Šarv. „Das tristo zlati śe mu prida", Žir. „Vun sebe tak dumal, že to jemu śe dakedi prida", Straž. — 2) Hodiť sa. „Kľuč śe hňed pridal do zamku", Filice. Kov. Sl. Pohľ. 1898, 685. „Že to stari čľevek, že śe ňeprida za družbu gu princoj", Sobr.

Prig, v. *prik*.

Priharšč, *-i*, priehrštie. „Dalo dźadkovi do priharšči muki", Šarv.

Prihonobic, nadobudnúť. Hist. 12, 28.

Prijazni, príd., prívetivý. „Nukala ich prijazno, žebi lem jedli a pili", Hnil. „Prijazne slovo veľo može zrobic, a malo koštuje", Čit. V., 490.

Prik, cez. „Prešol prik teho trupa", Šarv. „Mama prik skľiňanich dzveri šicko vidzeła", Seč. „Prešoů prik krajini svojej", Sobr. – V Straš. sa píše: *prig*, na pr. na str. 13.: Prig źem, mur, drevo, železo pridzem za tebu a zadušim ce. Lecel... prig prikľet, kapuru, uľicu až do domu. — Por. *prez*.

Prikapčac, pripojiť. Na svojo pśiki daľi zrobic lancki, co jich za ňe gu sebe prikapčaľi, Straž.

Prikľet, *-a*, pitvor. Všeobecné.

Prikopa, *-i*, garád. „Prikopa je popri draźe", Kľuk.

Prikopa, *-i*; u *-i*. Prikopa, maď. Prikopa, v sobr. okr.

Prikra, *-ej*. U Nied. Príkré. Ruská obec. Prikrá, maď. Prikra, v mak. okr.

Primorce, *-orec*; *-ovski*, *Primovčjan*. — Osada pridelená polit. obci Landžašfala. Okr. sp.-sob.

Princeza, *princezna*, *princezka*. Objavujú sa vedľa seba. „Princeza abo princezna", Šir. „Jak joho źji, tak princezu sebe veźňe", Sobr. „Ku princeźňe". „Princezna" má v gen. *-i* alebo *-ej*. V osnovách z Šarv. najde čitateľ: Vracel śe nazad ku princezn*ej*. Pri princezn*i*. Že un ňemože taku princezku dostac.

Priokrac, zaodeť „Stari ocec priobuvaj i priokraj", Sob. „Macoha śe zlakomiła, že tota taka priokrata, že ma šumne grati", Mark. Porov. *okrac*.

Priplamek, predplamenník. „Mamuša jemu nakladla pulnu torbečku priplamkoch". Slov. Pov. 279.

Pripovidac. „Kedi ja mali chlopec boů, ta mňe moj dzedo pripovedaů", Bež. — V strednej slovenčine: rozprávať. Tak ako tu vzkrsla z neho *rozprávka*, vo východnej slovenčine vzkrsla *pripovidka*, v. ju.

Pripovidka, *-i*. Najrozšírenejší názov ľudovej bájky, volksmärchen, népmese. Objavuje sa viac formami: „Išol dźad od Rosanovec, mojej pripovedce koňec", Žir. „Tej pripovjetke koňec", Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 172). Prvotne sa pripovidki „pripovedaľi", teraz sa už aj „rozpravjaju". Paňi rechtorka nam pripovjetki rozpravjala. Daniš. a Odor. (Miš. SMS 1896, 168). — Na poludňovozápadnom Spiši je rozmanitosť. Počuť tam: *preporjedka*, *preporjes(t)ka*, *rozporjestka*, v. ich.

Prisc. Z fraseol.: Jak už śedzem roki prišľi. Sipl. Ked šicke trome do hładu prišľi. Jabl. Zaś tam na ňich noc prišla. Rasl. Prišol na jednu karčmu. Sob. (V N. Repašách: Prišoů na jednoho mnicha! Tu, 462). Prišoł całkom ku zdravju. Hrab.

Pris(k)nuc. Voda viprisla z fľaški. Šarv.

Prislovko, *-a*; príslovie.

Prisluchac. Žijem śi jak śe prisluba. Sob. I to vam prislucha, ňe mňe. Straž. Bežnejšie: *patric śe*, v. ho. („Naležec" = náležať nikdy.)

Prisluchovac śe, počúvať. Direktor fuči tam pri oblaku a prisluhuje śe. Orel. V.

Pristrehnuc śe. „Tota ukradzena śe jej pristrebla a okuľare ukradla", Hnilč.

Priśaha, *-i*. Priśahu zlamac, polamac.

Priśahac. Princeza priśahala z ňim. Rasl.

Priśahnuc. 1) Išľi do koscela a jich pľeban priśahnuł. Komar. 2) Ona mu priśahla. Šarv.

Priśahnuc śe. „Ludvik i s princezu pošol i priśahľi śe", Straž. „Jak už śe priśahľi princ iz princezu", Sobr.

Prišarac śe, primrknúť. Prišla večerom, jak śe prišaralo. Giralt.

Priščec. Plameň hučel a drevo priščelo, treščelo. Straš. 24.

Priškintac. Jeden stari chromi juhas... tam priškintal... Čit. V., 112.

Prituľani, *-ľan*. Ruská obec. Prituľany, Pritulyán, v stropk. okr.

Privadzic + *privjazac.* Šarv.

Privoľic. Na Spiši bežné popri *dozvoľic,* v. toto. — V Šir. aj *prizvoľic,* tu, 284.

Prižirac śe. „Ňaj śe *popriživam* na tot obraz", Sobr. „Priźiral śe, co budze", Straž. — I v Hrabuš.: „Farar i z ocem śe mu priźiraľi". — Bežné je popri: *pripatrac śe.* Ale toto je charakteru poľského.

Procivko s gen. „Znala, co procivko ňej zrobic hcu", Šarv. I *preci,* v. pod *pre-* 3).

Proč, -a. U Hn. Pročani. — Obec Proč, m. Prócs, v topľ. okr.

Propadnuc. „Doraz šicko to propadlo", Bež. Vidz *prepadnuc.*

Prosačoŭce, -ovec; ŭ *-oŭcoch.* Počul som aj: *Prosač, -a;* takto má Hn. U Nied.: Prosačov; tejto formy som nepočul. — Ruská obec Prosačovce, Proszács, v topľ. okr.

Prostak, -a; sedliak. Hum. „Prebľek śe nazad za prostaka", Barc.

Provadzic, prevádzať. „I teraz mužika ho tak provadzi jak i heŭti dňi", Bež. „Kapral ho provadzi do glejtu", Sobr. „Ho *poprovadzil* do svojej chiži", Ostr. „Ho odprovadzel až do domu", Bert. „Žebi provadził ženu svoju", Ken. „Idzem, idzem popri vodze, mila moja odprovadz me!" Vider. (Miš. Pies. 73). — Aj v inom smysle; „Zbujňicki život provadzic", Gab.

Prud je, dze je voda mala, rozširena po kameňoch a bistro idze... Šarv.

Pružic, v. *serenča.*

Psota. „Karoľ najperv s Turkami mal psotu", Hist. 92.

Pstrina, -ej. U Nied. aj Postrina. — Ruská obec Pstriná, Psztrina, v mak. okr.

Pśarka. „Taku kvaśnu tvar zrobel, jak kedbi do pśarki bul zakuśel", Orel V.

Pśohlavec, -vcı. „Pśohlavci doraz ku ňemu priľeceľi", Hrab.

Pšeňica, -i: weizen, búza. Šarv., Kľuk. — V Nemcovciach, v Šar., vyšívajú goliere na košeliach aj na „pšeňičky". Halaša (ČMS 1903, 71).

Ptačkoŭce, -ovec; ŭ *oŭci.* Obec Ptačkovce, Patacskő, v ntor. okr.

Ptak, -a; ptaček, -čka. „Nad šickima ptakami kraľ", Smiž. „Tu ptačka, človeka net", Cepl. „Dze ptaček śe uľahňe, tam śe vše cahňe", Sob. — V Žir.: „Z tich kostkoch... barz pekni *vtak* viros".

Ptica, -i, hmyz. Čit. V., 179. „Treba jej ku viživeňu... veľo huśinek, motiloch, chrobakoch a druhej ptici". Tiež tam, 263.

Pucak, -a. U Hn. Staroje selo. Ruská obec Pucak, m. Pucák, v stropk. okr.

Pucka, -i, penis pri deťoch. Hum. a okolie.

Puha, -i, v. *batoh.*

Puch, -u. „Straciľi śe pekeľňici a ňeňehaľi po sebe ľiba śmerdzaci puh", Gan. (Kov. SMS 1901, 86).

Pujd, -a. „Nad calim domom je pujd", Šarv. „Šicko mam hotovo, ľem žochtar na pujdze... Ktoś mi poňho pujdze", Hnilč. (Miš. Pies. 37). — V. *pojd.*

Pujsc, ísť. „Ja bi śe hcela pujsc zohrac ku temu ohňu", Šarv. „Hančo, ňepošla bi śi za teho pana minarčika?" Šarv. „Ja tebe zobudzim, jak budzeš mac tam pujsc", Rasl. „Na druhi dzeň už ňescela pujsc", Bard. „Palko prečik ňescel od ňeho pujsc", Gab. — V ostatných stoliciach radšej užívajú neurčitku *isc,* ale počuť *pujsc* aj mimo Šarišskej: „Ňemožu pojs' sebe jejs' priňejs'", Taš. — V prít. čase ozn. spôsobu „pujdzem" zodpovedá smyslom spisovnému „pôjdem — pojdem": „Pujdzece za śidzem roki na pušč", Šarv. „Pujdzeme vedno", Sobr. „Pujdzem ku ňemu", Harih. V imper. popri *podz, podzme* (Šarv.): *poj, pojme* (Pap.).

Puknuc bičom, plesknúť. „Puknul s bičom, až śe muri streśľi", Bert.

Pulni, príd., Šarv. — *Polni,* Hnilč. — Žebi buł *poľen* jedła. Jabl.

Puscic, pustiť. Je po celom území bežné touto podobou zamieňajúc sa s podobou *puščic*. Táto sa zakladá na poľ. *puścić* („vtedü sme ti *vipuścis* vonka z pivňici", Slov. ves; tu, 455). Na Spiši: „Puscili se na pravo", Ceplič. „Puscil koňa", Smiž. Ale: „Še puščił sam, prez koňa", Hrab. „Žebi ho už ľem puščiľi", Harih. — Šarv. a v okolí: *puščic*. — V osnove zo Sobinova: „Budz taki dobri, *pujšč* me za bratom". Popri *puscic* a *puščic* počuješ *puścic* alebo *pusčic*: „Kapraľ ho pušciü do koscela", Sobr. „Pušcic do hiži", Harh „Choč ju jak ňechceľi tam pusčic", Seč.

Pustacina, -i. „Ľem še tota pustacina migotała", Jabl.

Puste poľe, -eho -a. U Hn. Pustopoľka. — Obec Pusté pole, Pusztamező, vo vtor. okr.

Pušč, -i. „Pujdzece za šidzem roki na pušč a budzece putovac", Šarv.

Puška, -i, popri ňom bežné *fľinta.* „Maju jagrove take *pušečki*, co oňi striľaju dzive kačički", Brutov. (Miš. Pies. 47).

Pušovce, -ovec. — Obec Pušovce, Pósfalu, v topľ. okr.

Putira, -i. „Sir še robi v putire", Šarv.

Putňak-em še koňe poja. Šarv.

Putovac, v. *pušč.*

Rabkapitan jim povedzeł. Ken. — Z dajakého spišsko-nem. slova „raubhauptmann" (= räuberhauptmann) „poslovenčením" druhej čiastky slova, t. j. nahradením slova „hauptmann" slovom „kapitan".

Racica, -i. „Koň ma kopito, vol abo krava racicu", Kľuk., Šarv.

Rad vidzec keho je bežné popri *ľubic.* „I ona ho rada vidzela, i on ju rad vidzel", Šarv.

Radačov, -ova. U Hn. aj Radačovce. Obec Radačov, Radács, v šir. okr.

Radojsc, -i. „S veľku radojscu už i rachunki jej počał ukazovac", Seč. — Bežnejšie: radosc.

Radoma, -i. — Obec Radoma, maď. Radoma, v topľ. okr.

Radvaň, -a. Maď. obec Radváň, m. Radvány, vo fiz. okr.

Radvaň, -i. 1) Zbudská Radvaň, Izbugyaradvány, v hum. okr. — 2) Radvaňský Horbok (u Nied. Vyšná Radvaň), Horbokradvány, v hum. okr.

Radvanka, -i; ü -nce (Tašoľ.). Ruská obec Radvanka, Radvánc, v ungv. okr.

Radvanovce, -ovec. U Nied. aj Redvanovce, u Hn. len Radvaň. — Obec Radvanovce, Radvány, v topľ. okr.

Radzic + rajic. „Jakeho vi mi frajira porajeľi?" Bard. „Gdovu zmarňic hceju, jak jim... bosorka rajela", Straš. 30. „Rajil mi ten gazda, žebi som karmil statek..." Kal. 1887, 76.

Rafajoüce, -ovec; ü oüci. Ruská obec Rafajovce, Rafajóc, v stropk. okr.

Raguľič, pôvodné miestopisné meno prípoviedky v osnove zo Straž.

Rahin, -a abo *šerpeň, -i* (maď. serpenyő) to jedno. Rahin i šerpeň robja harčare zoz hľini. Pečinka vipadla z rahina abo zo šerpeňi. Šarv. — Porov. *rajchinka.*

Rachovac, nie „rátať". — Počtovať.

Rajbac, v. *prac.*

Rajchinka roztrepana. Čit. V., 216.

Rajsovac, kresliť. „Žeľezo, na chtorim šibeňica virajsovana", Straž.

Rajta. Žolta čižma na ľevej nohi s kervu mu bula zajdzena a kervavi jareček išol i dolu *rajtu*, co na koňu zakritu mal. Straš. 25.

Rajtopek, taki harček, co ma dva ucha; doňho še mľiko zľiva a v ňim še kiška. Šarv.

Rakaňa, -i, korytnačka. V. *Brekoü.*

Rakaš, v. *vjazac.*

Rakoš, -a. Ob. Rakoš, Rákos, vo fiz. okr.

Rakovčik, -a; Rakovjan. (U Nied. a Hn. Rakovec. Ja som počul po rusky: Rakivčik.) Rus. obec Rakovčik, Rákóc, v mak. okr.

Rakovec, *-oŭca*; u *-oŭcu*, Obec Rakovec, Rákóc, v mich. okr.

Rakusi, g. *Rakus*. (Poľ. Rakuse, Rakuśon, rakusski. M. Slavkov.) U Nied. aj Rokus. Už Mišík opravil, že len „Rakúsy" (Slov. Pohľ. 1903, 419).

Raňec, *-nca*, maď. ránc. Ked je obuv bivni, zrobja śe na ňim rance, abo holem jeden raňec. Šarv.

Rankoŭce, *-ovec*; v *-oŭcoch*. Obec Rankovce, Rank, vo fiz. okr.

Raňši, príd., raňajší. Šarv. aj inde.

Rapa, *-i*, obyčne pomnožne: *rapi*. „Te rapi, co mal po tvari, s čimsi vimascil, že mal... hladku tvar", Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 163).

Raslavice, *-ic*, len pomn. U Nied. aj Raslavica. — Ob. 1) Maďarské Raslavice, Magyarraszlavica, v sekč. okr. — 2) Slovenské Raslavice, Tótraszlavica, v sekč. okr.

Raška, *-i*, rasca. Po lukoch rośňe, do chľeba śe kladze, i poľivka śe z ňu praži. Šarv. Všeobecné až na poludňovozápadný kút Spiša. „*Rasca*, to do chleba sipaju; v Popradze volaju kmin", Vik.

Raškoŭce, *-ovec*; u *-oŭcoch*. Ob. 1) M. Raškovce, Kisráska, v mich. okr. — 2) Veľ. Raškovce, Nagyráska, v mich. okr.

Ratoŭce, *-ovec*; u *-oŭcich*. Obec M. Ratovce, Kisrát, v kap. okr.

Ratuš, *-a*, mestský dom, rathhaus. Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 171).

Ratvaj, *-a*, v *-u*. U Nied. Ratvajovce. — Obec Ratvaj, maď. Ratvaj vo vtor. okr.

Raz, *-u*. Všeobecné. „Do treceho razu", Dan. a Od. (SMS 1896, 170). V užívaní niet dôslednosti. Popri *tri razi* (occa uderil tri razi po tvari, Vran.) najdeš: *tri raz* (jak mu occal dzevec hlavi, każdu po tri raz, Straž.). — V Šir. je bežné: Jednima *razmi*, jak išli do školi.

Rdza, *-i*, hrdza. „Fľinta taka bula *zardzavena*, co ňič ňebuľa vartą", Ľub.

Rebrin, *-a*. — Obec Rebrin, aj maď. tak, v kap. okr.

Rebrinki, pomn., v. *vuz*.

R'ec'az, g. *r'ec'az'i*, reťaz. Ščav. Len v poludňovo-západnom kúte Spiša; inde *lanc*.

R'ečica, *-i*, na očisceňe zarna. Šarv. „Mace r'ečicu?" Plav. „Tri r'ečice dukatoŭ", Bež.

Rečľivi, radorečný. Let.

Rečovac, rozprávať. Hlavne na Spiši popri *hvaric*, *rozpravjac* a, za novších čias, popri *hutoric*. „Tote śe sami dvome zo sebu rečovaľi", Jabl. „Ked maš, rečuj pravdu, a ked ňe, ta ce pretňem", Hrab. — Ani na Spiši je nie všade bežné rečovac: „Mi ňerečujeme, ľem hvarime", Ščav. „V Ceplici se hvari, v Batizovcach se rečuje", Cepl.

Red, *-u*. „Do redu stac", Šarv. „Pošol do karčmi, placil za redom", Barc. „Ňechodz tak jak *redova* Marja"; tohoto príslovia užívajú v Hum. a v okolí, pošlo z toho, že „mlada na veśeľi redovi taňec tancuje s každim za redom".

Redija, *-i*, dobytčí pass. Šarv.

Ref, maď. rőf. „Dajeku pantľičku, i tri refi na jopku", Žir.

Regetuvka, *-uvki*. U Hn. a Nied. Regetovka, u tohoto aj Redetuvka. Po r. som počul: Regétivka. — Ruská obec Regetuvka, Regettő, v mak. okr.

Rehotac. Koňe rehocu. Ban.

R'eka, *-i*. Tohoto slova nemajú na užšom území, vidz *jarek*, ale som ho počul v Bež.: r'eka Ungvarka.

Reľov, *-a*; poľ. Rilovjon. — Poľ. obec Reľov, Relyov, v sp.-starov. okr.

Remeň na perśi najv'ecej nośa juhaśi. Podhr. Sp. — Vidz *opasek*.

Remeňini, *-in*. Ruská obec Remeniny, Remenye, v topľ. okr.

Remeti, *-et*; u *-etoch*. 1) Blatné (Ňižné) Remety, Sárosremete, v sobr. okr. — 2) Vyšné Remety, Felsőremete, v sobr. okr. — 3) Hamre pri Vyš. Remetách, je osobitá obec, maď. Felsőremetevasgyár, v sobr. okr. — Ľud volá i túto

obec len Višňe Remeti, a z bližša: Ku Hamrom.

Renčišov, *-a*. U Nied. aj Renčičov. Ruská obec Renčišov, Rencsisó, v vtor. okr.

Renta, *-i*, handra. Všeob.

Repaše, *-aš*; Repašan. 1) Ruská obec Nižné Repaše, Alsórépás, v levoč. okr. 2) Slen. obec Vyšné Repaše, Felsőrépás, v levoč. okr.

Repčeň, *-i*, maď. repcsén. Repčeň še rodzi v dobre obrobenej roľi. Čit. IV., 108.

Reperat, záchod. Hanšar.

Repik, netopier. Vidz *špirhaňec*.

Repisko, *-a*. Poľ. obec Repisko, m. Repiszkó, v sp.-starov. okr.

Rešov, *-a*. Ruská obec Rešov, Ressó, v sekč. okr.

Revišče, g. *Revišč*; lok. *Revišcoch*. — Obec 1) Nižné Revišče, Sárosreviscse, v sobr. okr. 2) Vyšné Revišče, Felsőreviscse, v sobr. okr.

Rezac s pilku, pílit. Drevo rezac.

R'ezak, *-a*; kosák. R'ezak ostri. Plav.

Rezanki, pomn.; rezance. „Rezanki do poľivki", Šebn. — Iremský sa bezpochyby mýli, keď vraví, že sú „rezanki" = halušky. (SMS 1904, 48.) — V prísl.: Porubem ce na rezanki! (Smiž., tu 223).

Rezina, piliny. Let.

Režiło, *-a*. „Budzem mac v ruki režiło, ta še ňebudzem ňik'eho bac", Plav.

Režeň, ražeň. Spiš. (Miš. Pies. 62).

Ribi: *Końnica*, čista bjela; *smud* (g. *-a*), ma bajuzi veľke; *(p)struch*, po sebe ma červene gombički; *šľiže*, cenke a dłuhe; *jeľčak*, veľki pisk ma a veľku hlavu; *mentus*, cenki, dłuhi a ma kridła, tak vipatra jak had, ľemže ma kridła. Kľuk.

Ribňica, *-i*. Ob. 1) Niž. Rybnica, Alsóribnyice, v sobr. okr. 2) Vyš. Rybnica, Felsőribnyice, v sobr. okr. (Nied. menuje Nižnú aj „Rybnice"!)

Ribňik. „Vidzi na tem ribňiku dvanac kački ľecec", Bež

Ric, *-i*. „Kapraľovi, chtori mu pejcidvacec na ric b'eł", Ken. Všeob. popri *dupa*, v. ho.

Ričec. „Somarika ňeveźňeme zo sebu, žebi ňezaričel", Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 170. „Počała krava ričic", Malov.

R'ičička, riečička. V. *r'ečica*.

Ridz abo *ridzik*; istá huba. Šarv.

Rigľe, žrdi v plote, v. *štahita*.

Richnava, *-i*. (V Kľuk.: Richnava; Richnavjan). Obec Richnava, Richnó, v geľn. okr.

Richtar, *-a*, nem. richter, predstavený v obci. Hlavne pred Topľou. V. *biroů*.

Richvald, *-a*. Ob. 1) Richvald v Sp., Richvald v sp.-starov. okr. [Poľ.: Richvoldzon!] 2) Richvald v Šar., Richvald v sekč. okr.

Rijak, *-a*. „Rijakom še šturca, po druhi raz še ore s hokom", Kľuk. V. *pluh*. — V Mark.: „*Riľakom* še šturca, s hokom še ore".

R'ika, *-i*. U Hn. Reka, u Nied. Rieka. Obec Reka v Ab., Réka v koš. okr.

Riňička, nem. rinne. „Vino samo po riňičkoch ceklo", Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 164.

Ripejoů, *-ova*. Ruská obec Repejov, Repejő, v stropk. okr.

Ročka na vodu. Šarv.

Rodzič, *-a*; *rodziče*, pomn. Počuť aj rodič, vlivom cirk. reči.

Rodzina, *-i*. Príbuzenstvo. On nam rodzina = On nám je príbuzný. „*Rodzinac* še" = za rodinu sa pokladať. Let.

Rohacina, *-i*. Ked še chrobak zadźobe do dajakej rohacini, ňeda žadneho znaku žica, jak umarte ľeži na źemi abo viśi s konara stromoveho. Čit. IV., 120.

Rohačka, *-i*, kopáč s dvoma zuby. „S rohačku še hnuj virucuje z maštaľňi", Šarv. Aj v Hum.

Rohadlo, *-a*. U nas mame ľem rohadlo, ňe pluh; pluh bulo stare rohadlo, na inakši sposob robene. Ščav. — Por. *pluh*.

Rohaľ, *-a*, roháč (chrobák).

Rokicani, *-an*. U Nied. aj Rokocani. Obec Rokycany, Berki, v šir. okr.

Rokitoŭ, -ova. 1) Humeniansky Rokytov, Homonnarokitó, v hum. okr. (Za stara: Rokitoŭ z humenskej strani.) — 2) Zbudzský Rokytov, Izbugyarokitó, v hum. okr. (Za stara: Rokitoŭ z zbudzskej strani).

Rokitoŭce, -ovec; u -oŭci U Hn. Rokitôvec. — Obec Rokytovce, Rokitóc, v hum. okr.

Rokitov, -a. Dľa Nied. aj Rokycany. — Obec Rokytov v Šar., Rokitó v sekč. okr.

Roľa, -i; nikdy nie *raľa.*

Rompeľ, rompľik, sklenica na 2 deci, „štvarta časc" starej hoľby. Rozšírené.

Rondoš, -a, maď. rongyos. „Čomu śi śe ňeoženil, rondošu, pokľa bola paľeňečka po grošu?" Odor. (Miš. Pies. 46).

Rosnuc, rásť. Len v poludňovo-západnom kúte Spiša s *-a-:* „Chlop šumne virasceni", Lučiv.

Rostoki, -koch. (Rus. z Rostik!) — Obec r. Roztoky, Rosztoka, v mak. okr.

Rostvo, -a, r. roždestvo. Počuť ho u Slovákov gr.-katol. viery popri „kračun", „hodi".

Roškoŭce, -ovec, u *-oŭci.* — Rus. obec Roškovce v Zempl., Roskóc v hum. okr.

Roškovce, -ovec. Obec Roškovce v Sp., Roskóc v levoč. okr.

Roškovjani, -vjan; roškov'enski, príd. — Roškoviany, Roškovány, v vtor. okr.

Roštokovac, nem. rasttag. „Tam mušeľi roštokovac", Hum.

Roŭža, -i, maď. rózsa, popri *ruža.* „Krasne roŭže vidzeŭ", Bež.

Rovaš, maď. rovás. „Chto ňezna pisac, ta reže na rovaš, na pr. dňi robotne itd." Šarv.

Rovne, -eho. U Hn. Rivne, u Nied. aj Rovno. Obec Rovné v Šar., m. Rovno v mak. okr.

Rovne, -oho. Obec Rovné v Zempl., m. Rovna v hum. okr.

Rovňina, -i. (Nikdy nie rovina.)

Rozbatoric śe, dľa Iremského (SMS 1904, 50) znamená v Let. „po prebudení zo spánku k sebapovedomiu prijsť; najviac užíva sa o deťoch".

Rozbraňic. „Prišoł do jedneho pola. Tam dva vlci ukradli hus a sa trhali. Cigan vešoł ku nim, on ich chcel rozbranic".

Rozdumovac, v. *dumac.*

Rozervac, v. *rvac.*

Rozgracia. „V tej dubine mał taku rozgraciu s timi svinami", Lučiv.

Rozhanoŭce, -ovec; v -oŭcoch. Obec Rozhanovce, Rozgony, v koš. okr.

Rozchodek. „Ti ňemaš ňijaki rozchodek, ňemaš dzeci", Minds. — Aj Šarv.

Rozkajac śe, podobriť sa. „Panove śe rozkajaľi a jej hlopa vüdaľi", Marg. Porov. *kajac śe.*

Rozkrac, rozkrojiť. V. *krac.*

Rozlučic. 1) Oddeliť. „Ona ho ňeznała rozłučic od Lajoša", Geč. „Chtore ňechcu jedno s druhim žic, tote *śe rozluča*" Šarv. *Rozluka* = rozdiel. Malov. — 2) „Tak śe rozłučeł maľar s r'ezbarom", Ken. „Na *rozlučanku* pošľi śe kus napic", Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 166).

Rozmišľac + rozmišľovac. „Ľem sebe rozmišľał", Hrab. „Rozmišľoval, jaku ma ešče robotu dac sedlakovi", Bert.

Rozpinač. „Aby veľké drabiny spolu trimaly, potrebný je rozpinač". Brez., Posp. (ČMS 1899, 8).

Rozpovistka, -i. „Ja som čitała raz taku rozpovjestku", Štv. Toto slovo je bežné v poludňovo-západnej čiastke Spiša, inde *pripovidka,* v. ho.

Rozpoznac śe s kim. „Žebi mal priležitosc rozpoznac śe z ich ceru", Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 164).

Rozpravjac. Rozšírené. „Mu rozpravjaľi", Kľuk. „Husar rozpravjał", Ken. „Všicko virozpravjala", Bard. — V Harihovciach *rozpravka* popri rozpovjestka.

Rozsipac, márniť. Sob. *Rozsipni,* marnotratný. Šarv.

Rozśvicovac śe. „Jak śe počało rozśvicovac", Giralt.

Roztičovac śe. „Jak ocec vidzel, že voňi śe už isce roztičuju, že jeden odchodzi a druhi ostava", Straž.

Roztribac; oheň še roztriba po pecu, t. j. rozharňe. Kľuk. V. *Pocisek.*

Rozum, -a. „Dobre znaš, že ja svoju matku i occa za rozuma hodujem aj za chodu“, Ostr. „Prišlo jomu do rozuma“, Straž. „Tak ho prezivaľi, jak jim ľem prišlo na rozum“, Hrab. — Do „uma“, na „um“ — tu neznajú.

Rozvodzic, rozťahovať reči. „Modľi še druhi očenaš jak skorej! Aľe von sebe ľem pomali rozvodzeú“, Bež.

Rožeň, -žňa. „Vola na rožňe braľi“, Gab. „Rožen, na nom slaninu peču“, Vik. Aj *režeň,* v. ho.

Rožňik, -a (+ Hrožňik). U Hn. a Nied. Rohožňik. Obec Hrožnik, Rohozsnyik, v stropk. okr.

Rubac, sekať. „Rubaľi ju od małeho paľca“, Gan. „Horemu dakedi žilu muša rubac“, Šarv. „Dze Jaňičko? bo von už merkoval, že ho mac *zarubala,* ta že z Jaňički navarela poľeúki“, Žir. — V poludňovo-západnej čiastke Spiša počuť popri „rubac“ aj „sekac“: „Začal pred sebu chodnik rubac zo šablu“. „Nesekaj moj dom, šak ci je ne v cesce“. Obe vety z Vik.

Rucic, hodiť. „Jak už ju maľi do ohňa rucic“, Kap. „Že ked ňepovje tak, že ju ruci do vodi“, Hrab. — Hlavne v samosvojej reči. Porov. *trucic.*

Ručki, pomn., parohy na pluhu. Brez. (Posp. ČMS 1899, 8).

Rudľoú, -ova. Obec Rudľov, Rudlyó, vo vran. okr.

Rudno, -a. U Hn. Rudňik. — Obec Rudno v Ab., Rudnok v ščereh. okr.

Ruh, roh.

Ruchnuc. „Ze strašnim vikrikom dolu hlavu do prepasci ruhnul“. Kal. 1887, 58.

Ruj, roj.

Ruka, -i, mn. g. *ruk.* „Husar ho vźał do dvoch ruk“, Ken. „Vidzel, jak še vedu tote tri pari popod ruki“, Sipl. „Lacko še vedol z ľišku popod ruku“, Šarv. — Ruki rozširic = rozprestreť. Rukami zalamac = zalamovať. — V Šarv. hovoria: „bulo pri ruki + pri ruce + po ruce“.

Rumegac, žviakať. „I vul jak dajaki pan heveruje rumegaco na sceľisku“, Čit. V., 81.

Runkľa, istá repa. Kal. 1887, 78. — Šarv.: *„rungľa“*; v Kľuk: *„rumpľa“.*

Runtovac, hubiť. „Začał runtovac a prał šitko do tej mašini“, Lučiv. Slovo toto podáva i Mišík v pesničke z Hnilčika (Pies. 32). — Jeho domovom je poludňovo-západný kút Spiša.

Rusadľe Pomn., g. rusadľoch (Šarv.), rusadeľ (Kľuk.), rusadľoú (Hum.). — Rusadľe = Turíce.

Ruskinovce, -ovec. Obec Ruskinovce, Ruszkin, v lev. okr.

Ruskoú, -ova. Slovenské obce: 1) Ruskov v Ab., Regeteruszka vo fiz. okr. — 2) Malý Ruskov, Kisruszka, v seč. okr. — 3) Veľký Ruskov, Nagyruszka, v seč. okr. Túto poslednú obec menuje Niederle: Ruskovce.

Ruskovce, -ovec; u *-oúcoch.* Obec Ruskovce, Ruszkócz, v sobr. okr.

Rusnak, i *Rušňak,* takto nazývajú Slováci starovercov vôbec, t. j. i Slovákov i súsedných Rusov; aj oni sami, jestli sú staroverci, tak seba nazývajú voči takým ľuďom, ktorí sú im po viere cudzí. Medzi sebou nazývajú sa staroverci z pravidla „ruskými“.

Rušac, rušic; hýbať, hnúť. „Jak stanula princezna, darmo svojho Janka rušala“, Hrab. „Naco vi to rušace, kedz to ňe vašo, znace to dobre, že to paňski, ňešľebodno rušic“, Bež.

Ružbachi, g. Ružbach. Po poľ.: Ruzbahe, Ruzbason (Križ. ves). Nikde nepočuť: Družbaki. Poľ. obce: 1) Nižné Ružbachy, Alsórusbach, v ľub. okr. — 2) Vyšné Ružbachy, Felsőrusbach, v ľub. okr.

Ruždže, raždie. „Baučel oheň ruždźa plameňami“, Čit. V., 182.

Ružin, takto počínajú volať obec *Oružin,* na pr. Orel V. „Ružin ma viššej 400 obivateľoch“. Porov. Oružin.

Rvac, trhať. Žub virvac = vytrhnúť. „Ruki ňemala, ta *odervac* ňič ňemohla, ľem co s gembami dostala“, Šarv. „Ja ce dam s koňami *rozervac*“, Ľub.

= Čo nenajdeš pod *s*, hľadaj pod *ś*.

S, túto predložku a slovesnú predponu vyslovujú pred jasnými (b, d, ď, dz, dź, g, h, v, z, ž) jako *z*, tedy: *s*haňac = *z*haňac, *s* humna = *z* humna atp.

Sabaš, žid. šábes. — Poľ. sabasz. Hum.

Sabol, g. *-ola*. M. szabó. Rozšírené po celom území.

Sačarov, *-ova*. U Nied. Sačurov. Obec Sačurov, m. Szacsúr, vo vran. okr.

Sad, *-u*, ovocná záhrada v Hanšar. Záhrada je i na kapustu.

Sadek. „Pod Sadkem zhorela stoha“, Straš. 15. Pôvodné meno Podsadku pri Ľubovni.

Sakaľ, *-aľa*. U Hn. Sokaľ, u Nied. Sokoľany. Obec Sakaľ, m. Szakaly.

Saľaha, smilnica. Dľa Iremského v Let.

Salanc, *-anca*. Obec Nagyszaláncz, vo fiz. okr.

Salančik, *-čika*. Obec Salančik, m. Kisszaláncz, vo fiz. okr.

Salňik, *-a*. Obec Salnik, m. Szálnik, v stropk. okr,

Sam, *-o*, *-a*. „Sam zostanoŭ s mužikoŭ“, Bež. „Že ju ocec samu ňehal“, Hnilč. „Pridze to samo od sebe“. „Dze stanula *same perše*. Do pľebana na faru“, Šarv. „*Najsameperše* najstarši sin povedzeł“, Jabl. „*Najsamperši* staršemu hvarel ocec“, Ceplič. „Aňi śe mi ňepitajce, ked me beru, ľem me dajce, bo ja teraz *sama svoja:* pridz, šuhajku, budzem tvoja“. Z Vider. (Miš. Pies. 72). „Znal, že je nje *samosvoja*, že ona je už s čertami opentana“, Bat. Mišík uvodí uhorsko-poľskú pesničku (Pies. 99): „Hoc beś te verosla, jako v ľeśe jedla, to jo ćebje ňedom, boś te *sama jedna*“.

Samar, m. szamár. Rozšírené po celom území, vyjmúc poludňovo-západný Spiš, kde popri tej forme počuť aj *somar*. Mišík z Dan. a Od. uvodí: „Somarika ňeveźňeme zo sebu, žebi ňezaričel“, (SMS 1896, 170). Kov. (SMS 1898, 59) podáva aj *osel*: „Šak vam ten osel tu na cesce zdehňe“, ale ľud toho slova nemá. Ak je *samar* z maď., uváž vzácny hlaskoslovný prípad z Nižných Repáš: „Nezostaŭo mu ľem jedna krava a jeden somar“.

Samotni, slobodný. „Mam dvoch sinoch samotnich (ňeženatich), dva dzivki samotne (= ňevidate)“, Kľuk. „Jak ju posadzime, tak ju viterhame, hnilčanskim samotnim pjerečka z nej dame“, Hnil. (Miš. Pies. 9).

Saňa. „Slišel v jednej doline velki harmot, tam se bila *sana* s levom“, Cepl. Nikde inde som toho slova nepočul. Rozpravač čítal české knižky.

Sankac śe, sánkovať sa. Šarv. — Aj Irem. ho podáva z Let., okrem slovesa aj: sankačka: sánkovačka (SMS 1904, 51).

Sanovac, maď. szán. „Mocno ho sanoval“, Šarv. — Rozšír. popri: žalovac.

Sara, *-i*, maď. szár. „Sara je na čižme“, Šarv. „Kratke sari, ta śe mi naľeje“, Odor. (Miš. Pies. 44).

Sarna, *-i*; *sarňak*, *-aka*. Srna ž. a muž. rodu. Kľuk., Giralt. — „Dovedze ce ta *sarňička* ku ciľu...“, Kov. (SMS 1899, 86)

Saš, *-u*; maď. sás. „Saš rośňe po łukoch močaristich“, Šarv. „Na ňižiňe rośňe ľem *sašek*, to statok ňerad je“, Dobr. — V Čit. V., 189: *šaš* kandrati. V Miš. Piesňach: „Žala Haňička travu *šašovu* (šarina)“, z Mark. „A mlinar volal do *šašu* (šariny): Budzeme śe ľubic do času. Ešči *šašovica* nezešla, už śe naša ľubosc rozešla“, zo Smiž. (Str. 54, 77.)

Sbjerac śe, vyberať sa. „Sam śe posbjirał zoz ženu svoju a odešoł“, Ken. „Ľem śe sberaj“, Sipl. „Sbjeram ja śe, sbjeram už na treci tidzeň, posbjerac śe ňemožem“, Markuš. (Miš. Pies. 55).

Scac, stať. „Gazdo, hura scata“, Bert.

Scec, v. *chcec*. Miestami sa obidve podoby zameňujú, na pr. aj v Hnilčiku.

Sceh. V Obišovciach vyšívajú aj na *scehi*. Halaša, ČMS 1903, 71.

Scerňisko, *-a*. „Zvolal prez... cerňisko“, Čit. V., 504. Por. *scireň*. Vidz aj *šturcac*.

Scerpic, strpeť. Šarv. a inde.

Scerpnuc, stŕpnuť. Ruka scerpňe. Šarv.

Sciranka, *-i*, mrvenica. Hum. V. aj: *stiranka*.

Scireň, *-rňi*, strnisko, Kľuk. — Iremský podáva z Let.: *śćirňa* („ščirňa“, SMS 1904, 50). Por. *scerňisko*.

Sciviri ňedac, akiste prvotne: *cci* a *viri* (= cti a viery) nedať dakomu. „Na toto dzivče ňigda ňedala *sciviri*, ľem ho vše lala a prekľinala“, Šarv. (Tu, 266). Kaščak v Šarv. mi to takto vysvetlil: „Ňedac sciviri = klasc dakemu, keho ňerad mam“.

Sco, z pravidla *co*, v. toto a *da-*.

Sčaznuc śe, zmiznúť. „Žebi som śe tu hňed sčaznul, ked ňepravda“, Straš. 20.

Sdac co. „Žebi už na ňoho sdał svojo gazdoŭstvo“, Ostr. „Kraľ mu preči šicko svojo gazdoŭstvo sdaŭ“, Bež.

Sdac śe. 1) Zísť sa: „I oňi pevno ňevečeraľi, ta bi śe i jim sdalo daco prekuśic“, Gab. 2) Pridať sa: „Śe mi sdalo na scenu popatrec“, Dan. a Od. (SMS 1896, 167).

Sdavac śe. 1) Podávať sa: „Ľubovňu „dzivku Ľevoči“ volaľi, bo na verchu ľeži jak Ľevoča, a potim povonka zo šickim na Ľevoču śe sdava“, Straš. 4. 2) Užívať sa: „I jedno i druhe slovo śe sdava“, Šarv.

Sdejmuc, sňať. „Kedz me sdejmu zo šibeňi...“ Sobr. — V. *sejmac*.

Se, predložka hlavne vo spojení: *Se mnu*, so mnou. Tak v Lučiv. (tu, 430), v Hrab. (tu, 212), v Smiž. (tu, 225). Aj mimo Spiš: Frajirka, co se mnu spala, Ban. — Z pravidla: *ze*, v. ho.

Segin, *segiňatko*; chudák, chudáčik. Rozšírené v strede tak jako po hranici: „On segin stari miśľeł“, Harih. „Paľka segina zochabela“, Gab. „Žid segin o jadnej nohoj musil tancovac“, Pap. „*Segiňatko* umarla ona“, Šir. — Z maď. szegény.

Sejkasti, príd., maď. szőke. „Jaki tvoj frajir,... počaromni ľebo sejkasti?“ (Slov. Nov., Hazleton 1903, 394). „Chlapčika so sejkastima vlasami“, Čit. IV., 192. V Čit. V., 178 najdeš v tomto smysle: *pobiľasti*; „Voda Cisi... na rovňinoch pobiľasta, namuľista...“

Sejkoŭ, *-ova*. Obec Sejkov, Székó, v ungv. okr.

Sejmac. „Hitro vešľi dnuka a sejmaľi jej perscenek dołu“, Harh. — Vidz *sdejmuc*.

Sekčov, potok v Šarišskej. Maď. sa volá Szekcső. Zistil už Pospech v ČMS 1898, 66.

Selza, *-i*. „Selzi sebe ucira“, Hnil. (Miš. Pies. 11). „Selzi jej kapkaľi“, Nová ves (Miš. Pies. 58). Vidz *solza*.

Sena, *-ni*, je vo Vikart. to, čo inde *prikľet* = pitvor. Podotýka sa, že sa *ň* vo Vikart. tvrdo vyslovuje. Tedy vlastne: *seňa*.

Seredňi, *-oho*. Ruská obec Seredné, Szerednye, v ungv. okr.

Serenča. „Ľem ňaj ci nadaľej serenča tak pruži“, Ostr. — Šťastie, maď. szerencse.

Sersan, maď. szerszám. Slova „nástroj“ neznajú.

Shaňac. „Doraz skoči a shaňa gazdu“, Gab.

Shaňačka, metla na smetanie pliev pri viati. Posp. z Brez. (ČMS 1899, 8). Aj inde.

Shovac. „Žebi moja mila pametala, že mileho krasňe shovac dala“, Šarišské. Sbor. Mat. Slov. I., 28. — V. *chovac* 3).

Shvaric śe, shovoriť sa. „Śe shvareľi tote dzeci“, Sob.

Schojdi, v. *schujdi*.

Schopic śe, vztrhnúť sa. „S totu čižmu rucil na oblak... Baba śe schopila“, Straž.

Schujdi, pomn., schody. Šarv. Na Spiši a v jeho blízkosti aj *schojdi*: „Hore schojdami žebi višoł“, Malov.

Schvacic, schytiť. „*Schvaciła še*, b'eži do ľesu“, Plav. „Vona ho vec *svacela* za hlavu a zadušela“, Šac. Svacic = shvacic = schvacic.

Siklava. „Wobec znacznego spadku dolin powstają nie raz wodospady i wielkie rzuty wody zwane *siklawami* lub skokami“, Eljasz-Radzikowski v rozpr. „Pogląd na Tatry“. (Eljaszow „Przewodnik“ 286.) Nepočul som toho slova od podtatranských Slovákov, ale ho tu zachytávam ku pozdejšiemu upotrebeniu.

Silvaš, *-u*. Obec Silvaš, Szilvásújfalu, v seč. okr.

Sipaňec, sypárňa. Všeob. V Sobr. gen.: Zložme ho do sipancu.

Siplak, *-a*. Obec Siplak, Széplak, v koš. okr..

Sireňe, *-a*, syrenie. „Začał svrchu sirene sberac“, Lučiv.

Sireňec, žiarená kukurica, „pattogtatott kukurica“. Šarv.

Sivar. „Z veľkej radosci i sivar sebe zakurila“, Seč. — Hlavne v z.-ungskom podrečí. Z maď. szivar. — V. *cigara*, *cigarov*.

Skala, *-i*. Vidz *kameň*.

Skarac, potrestať. „Bodaj ce Buh skaral“, Ľub. „Čekaj, šak tebe *skaraňe* pobije“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 167). V. *karac*.

Skarčadla, pomn., „to je ten vozik, co sprovadza roha'lło“, Ščav. Pospech v ČMS (1899, 8) hovorí, že je „skarčadlo“ na „oške“ medzi „vankošikom“.

Skarha, ponosa. Šebn. — Poľ. skarga.

Skaržic, obžalovať. Šarv., Let.

Skaržic še, ponosovať sa. Šarv., Žir.

Skľagac še. „Ňeozval še aňi slovičko, ľem na bok še skľagal a spadnul trupem“, Straš. 9. „Zašvici do oblaka a dobre že še ňeskľagal od strachu“, tiež tam 33. „Od dvoch kuľ na peršoch a hlave utrafeni, skľagal še na poli mertvi na žem“, Čit. V., 152.

Skľeňeni, sklený. „Grof dal skľeňeni lavor viduc“, Straž. „Kolo švetla dvanac truni buľi *skľiňeni*“, Ban.

Skľepar, *-ara*. Seč. — *Skľepňik*, *-a*. Šarv. — Majiteľ predavačského sklepu.

Skľiňeni, v. *skľeňeni*.

Skoba, *-i*, haspra. Hum.

Skokan, behún. „Jeden behun — skokan ňej mu ňeše ten rozkaz“, Straš. 18.

Skopiľila še žena = prespala sa. Por. *kopiľec*.

Skoro, prísl. „Ňeskoro v noci“, Šarv. „Prišła už barz ňeskoro domu“, Harih. — Záporne častejšie sa hovorí: *puzno*, *pozno*. Komparatívy: *Skorši* (Marg., Hrab.), *skori* (Gab.), *skorej* (Hnil.).

Skrabski, *-oho*. U Nied. Strabské. — Obec Skrabské, Mogyoróska, vo vran. okr.

Skraňknuc, v. *graňčec*.

Skridlo, čiastka pluhu, v. *pluh*.

Skrojek, v. *bochňik*.

Skubac. Kurčata, huši še skubaju, a šicko še skube, co ma pire na sebe. Šarv.

Skubeľ, *-bľa*. „Še otvorela... kapura na čežkich skubľoch“, Straš. 32. — Por. poľ. skobeľ, skubeľ.

Skupo. „Od dzedzini bul ľes daľeko, ta o drevo bulo barz skupo“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 168).

Skuptoš, *-a*, skupáň. Čit. V., 499.

Skura, *-i*, kôra. Všeob. Chlieb má „skurku“, v. *bochňik*. — V Lučiv. „Zrucila *skvoru* zo seba“.

Słacvina, *-i*. U Hn. i Nied. *Slatvin* (jedn. č.). Obec Slacvina, Szlatvin, v sp.-podhr. okr.

Słaŭkoŭce, *-ovec*; u *-oŭci*. Obec Slavkovce, Szalók, v mich. okr.

Slavkov, *-a*. — 1) Poľská obec Malý Slavkov, Kisszalók, v kežm. okr. (Doma vyslovujú: Małi Słavkov, Słavkovjon, słavkovsk'e dżeci. Predtým volali svoju obec: *Słavkovek*.) — 2) Nem. obec Veľký Slavkov, Nagyszalók, v sp.-sob. okr. (Doma: Veľki Slavkov, Slavkovjan, slavkovskje dzeci.) — 3) Nižný Slavkov, Alsó-

szalók, vo vtor. okr. (Slen. obec Nižňi Slavkov, slavkovske dzeci.) — 4) Slen. obec Vyšný Slavkov, Felsőszalók, v sp.-podhr. okr. (Doma: Višňi Słavkov, Słavkovčan, słavkovsk'e dzeci.)

Slenčec, nevoľne meškať, čakať. Let. (Irem. SMS 1904, 50). — Poľ. ślęczéć.

Slišec. „Ked ten žalosni plač slišela", Hnil. „Princezna šicko słišeła", Olc. — Obyčajne popri *čuc* (v. ho), ale niekde, na pr. v Ceplici, výlučne „slišec". Vidz *sluchac.*

Sliza, *-i*, slza. „Slizi mu kapkaľi od veľkoho žaľu", Seč. „Panoj śe slizi skruciľi", Seč. „Slizi kolo ňich źem zaľaľi", Bež. — V. *solza.*

Slonko, *-a* i *slunko*, *-a.* Podobný zjav v uh. poľštine: „Zahodźi *słonecko* za ľas kaľinove, źimna rosa pada na moj vjonek nove; *slunecko*, słunecko, ňezahodźze jesce…" Zo Ždzaru Miš. (Pies. 117).

Slov'enki, g. *-v'enek*; v *-v'enkoch.* V Kľuk.: Slovjenki, Slovjenek (g.), Slovjenkoch (l.). Ruské obce: 1) Nižné Slovenky, Alsószlovinka, v geľn. okr. (Túto obec menuje Hn. a Nied. N. Slov*i*nki, Nied. okrem toho: N. Slov*i*nka. Takto ju menuje aj Mišík, Slov. Pohľ. 1903, 419). — 2) Vyšné Slovenky, Felsőszlovinka, v geľn. okr.

Slovenski, príd. ku *Slovjak.* Reč svoju východní Slováci menujú *slovenskou* po celom užšom území. Pôvodne vyslovovali: „slov'enski", čo sa dosiaľ dá zistiť. Iba tí Poliaci menujú slovenskú reč slovenskou, ktorí sa plietli pomedzi Slovákov; ináče ju menujú „słovjaňskou". Slovenskú ves menujú Poliaci: Słovjaňsko v'eś. To som zistil na mieste samom. Protivné úkazy v pesničkách, ktoré zo Slovenskej vsi podal Mišík v „Pies.", iba o tom vydávajú svedoctvo, že sa poľskí obyvatelia menovanej obce silne slovenčia a následkom toho užívajú i slovenské i svojské výrazy. V tomto prípade vidz pesničku na str. 104. Piesní Mišíkových: „*Słoveňska* Dźedźina okrongła jak taľor, *słovjaňske* dźjevconta vemaľovał maľor". Porov. *Slov'enki.* Uhorskí Rusi, slovenčinou nedotknutí, menujú slovenskú reč „totskou". Prídavné od Sloviak, *sloviacki* počul som tiež. — V. *Slovjak.*

Slovjak, *-a.* Bežné po celom území užšom. Zistil som ho ku tomuto cieľu: „Šarišan je Slovjak a hutori po slovenski", Šarv. „Panove miśľeľi, že s sprostim Slovjakom maju do roboti", Malov. „Slovjak, jazik slovenski", Podhr. Sp. „Slovjak, aľe slovenska reč", Mark. „Ja Slovjak hutoru po slovenski, po slovjacki hutorja Cipceri", Sobr. (Cipcer = Spišiak). — Len v Ceplici som počul „Slovak". („Vo Velkej šicko su Nemci, lem mlackove su Slovaci".) Aj v podreči lučivnianskom: Slovjak (Lučivná, Gerlachov). — Uhorskí Rusi nazývajú Slovákov: *Totin*, mn. nom. *Toti.* Jakub Holovacký zistil už dávnejšie, že „Lemkov Huculi nazývajú *Tovtami*" (Narodnyja piesni Galickoj i Ugorskoj Rusi. Časť I. Moskva 1875, str. 741).

Slovo, *-a.* „Slovo ňetrimała", Seč. „Zrobiľi slovo, kedi budze sobaš", Hrab. „Za to mi pre tebe umarła jak mi tvojo meno a slovo počitała", Seč. Zdrobn.: *sloŭko* (Treb.).

Sluchac. „Sluhaj, co ja ci budzem hutoric", Šarv. „To stari, ňechce słuchac", Sobr. „Vun v zadu słuchaŭ", Luč. — Por. *slišec.*

Slup, *-a.* „Zakopaľi mu slupa a ho vedľi gu ňomu. Jak prišľi gu mescu, dze buŭ slup…", Luč. „Dal na svojim dvore… slup zakopac", Straž. „Tam stał koň śivi a buł uvadzeni pri jednemu słupe", Gan.

Slupik, v. *pluh.*

Služba, omša u gr.-katol. „Žebŭ za ňoŭ na službu daŭ", Korom.

Služňica, slúžka. „Ňeśem od paňej kurent frišni, ja *služňička*", Straž.

Smačni, príd., chutný.

Smad, *smadni*; *smed*, *smedni.* Šarv. „Buľi barz hladne a smadne", Sob. „Smadni bul", Kľuk. „Smedni je", Hum.

Smak, -u, nem. g'schmack. „Smačne jedzeňe smakuje mi", Šarv. — Vidz *smačni.*

Smarž, -a, istá huba. Šarv. — Poľ. smarz, huba lat. morchella.

Smiček. „Do smičkoch śe kładze ňedoschnute śeno, a do kopoch kładze śe suche śeno", Kľuk. — Tedy: petrenec.

Smochtac. Osmochtac je vraj ovoňať, oňuchať. Let. Na ďalšie potvrdenie toho slova uvodím z Čit. V., 271: „Jazik (kolibrov) je dluhi a ma dva pražne rurki, a vonkoncom je napulňeni zo *smochtacima* žilečkami".

Smoľňik, -a; Smoľňičan, smoľňicki. Obec Smoľnik, Szomolnok, v geľn. okr.

Smrek je červeni a *škvirk* bjili", Kľuk.

Smrod, -u. „Taki smrod pri ňej, co ňemože potrimac", Štv. — V. *smrud.*

Smrud. „Široko-daľeko rozňeśoval svuj veľiki smrud", Čit. IV., 115. — I *smrod.*

Smuh. „Dosc tinti vo veľkich, tlustich smuhoch ušlo śe i Zempľinskej", Orel V. (Totiž z vyliateho na mappu kalamára.) — Poľ. smug.

Snakov, - ova. Ruská obec Snakov, Sznakó, v sekč. okr.

Snovadlica. „V obci Radome (v Šar.) panuje ten zvyk, že v *rusadelni vtorek* (svätodušný utorok) sídu sa ženy (tkáčky) do chyže, do ktorej chodily *snovac* (snuvať), na 3–4 miesta v dedine. Poskladajú sa po 5 10 kr. na pálené a z nanášaných vajec navariac praženice, pri speve hostia sa a popíjajú na *snovadlicu,* ktorú na jarku umývajú, do vody hádžu, okolo nej tancujú atď." (Posp. ČMS 1900, 29.)

So počuť často miesto *co,* a to v podrečí z.-ungskom. „So on s kravami robi", Pap. „Ňemaŭ so jis' iz svojima dzecmi", Taš. „So" sa dosiaľ drží pevne v Dluhom (C., v Belej C., v Modre. Tiež v Udavskom, v Rovnom, v Hrušove, v Adidovciach atď. Porov. tu, 6. § a menovite pripomenutie na str. 13–14.

Sobaš. To slovo som počul len v poľudňajšo-západnom kúte Spiša, menovite: v Hnilč., v Hrab. Dľa Miš. aj v Slov. vsi (Pies. 106), ale dokladá, že za Magurou už: *śľub.*

Sobinov, -a. U Nied. aj Sabinov. Straš. má na str. 24.: „Kat sebinovski". — Mesto Sobinov, Kisszeben.

Soboš, -a. Ruská obec Soboš, Szobos, v topľ. okr.

Sobota, -i. (Poľ.: Soboćjan.) Mesto Spišská Sobota, Szepesszombat.

Sobrance, -aňec; u *-ancoch; sobranski.* Obec Sobrance, Szobránc, okr. miesto.

Sobutka, -i. „Po Jaňe do Hani kładze mlada čeladz oheň na poľu a to preskakuju. „Ten oheň śe voła: Sobutka; sobotku paľic". Giralt. Pridaj: V Brezovici svätojanské ohne volajú *sobutkami.* Sobutky trvajú za 3 týždne. Posp. ČMS 1900, 29.

Sokoľ, -oľa. U Hn. Sokoľani. Obec Sokoľ, Szokoly, v ntor. okr.

Solgabirov, maď. szolgabiró. „Pošoł koło ňeho solgabirov", Malov. Ujíma sa po celom území, ale má dosiaľ prevahu: *orsacki.*

Solotvina, -i. Ruské obce: 1) Malá Solotvina, Kisszlatina, v ungv. okr. — 2) Veľká Solotvina, Nagyszlatina, v ungv. okr. (M. Solotvina nazýva sa v „Schem. cl. gr. dioec. Munk. 1896" maď. pravopisom: *Szolótvinka.*)

Solza, -i. „Jak princezna to čula, ta jej solzi z očoch viľeceľi", Hrab. „Ona sebe zaľevala zo solzami očička", Hnilč. (Miš. Pies. 38). — Por. *sliza.*

Somorni, príd., maď. szomoru. Šarv.

Sonkac (m. som-k-ac), hovoriť *som* m. *śmi, żmi.* Kde povedia „ja som bul", nie „ja śmi bul", – tam „sonkaju". V Žirovciach mi vraveli: „Tak, jak u nas, hutori śe išče v Čekanoŭci, v Rankoŭci, v Baćkoviku; daľej už sonkaju!"

Sopkoŭce, -ovec; u *-oŭci.* Obec Sopkovce, Szopkóc, v hum. okr.

Sopucha, špatný názov na ženskú. Let.

Soročin, -ina; soročinski. U Nied. Stročín. Ruská obec Soročin, m. Szoroçsin, v mak. okr.

Sorta, -i. Tovar dobrej sorti. Šarv. „Druh“ v tomto smysle nikde neznajú.

Soŭsoŭ, -ova, súdny sudca. Ud. — Por. maď. *szószóló.*

Spačic śe. „Jak śe mi ňespači“, Šarv. „Ta śe mu tam spačela“, Marg. — Por. *pačic śe.*

Spitovini, pytačky. „O osmej prišoł druhi na spitovini“, Plav.

Spľichcic śe s kim. „Že mu matka pričina, a jej frajir, chtori śe z ňu spľich cil, jemu moc odebral“, Rasl.

Spodek nohi, „podošva“. „Obracila nohu tak, žebi *spodok* bulo vidno: I pekňejši jej bul spodok nohi jak princezi tvar“, Ban.

Spodzivac śe. „Śe ňespodzivala, že dachto v tej chiži jest“, Šarv.

Sponahľic śe. „Princ, co tam služel, śe sponahľil“, Ľub. — T. j. poponáhľal sa.

Sporadzic co, pripraviť. „Z tich troch jeden sporadził tote tri charingi“, Plav. „Kňaź ju sporadzel jako každeho krescana-katoľika“, Šarv.

Spori, skorý. „Spora robota“, „Sporši śe zrobi“, Šarv.

Spoznac, poznať. „Ona ho spoznala“, Rasl. „Žena ho spoznala“, Sobr. „Jak došľi na jarmarok, von diŭku spoznał“, Košk.

Spravic. „Dal sebe spravic do tej balti... porisko“, Straž. — Bežnejšie *zrobic.*

Spravic śe. „Spravil śe (na) skľeňeni verh“, Hnilč. „Spraviľi śe na dvanac kački“, Bež.

Spravjac śe. „Ona śe mu spravja, že to ňeurobi aňi za śvet“, Rasl.

Spravodľivi, príd. „To je spravodľiva pravda“, Malov. „Spravodľiva praŭda“, Treb. „Spravodľivosc naverch vinsc muši“, Jabl. Ňespravodľivosc i spravodľivosc“, Marg. „Budz *spravedľivo* žic“, Štv.

Spravovac śe. „Jančo za Červenim morjom fajňe śe spravovał“, Seč. „Lem sa dobre spravuj“, Lučiv.

Spust, -u. „Na tri spusti śe zamkŭa“, Rep.

Sputac. „Su tu stare puta... ja ce do ňich sputam a ti idz sputani“, Plav.

Srac, srať. Sram = serem, Treb.

Srukovac śe, zasľúbiť sa. „Zrukovani brat jich šickich vedol do burku“, Šarv.

Stac, stojim. 1) „U jeho otca veśeľe stoji“, Ľub. „Jak Palko znal, že dobre vojna stoji“. — 2) „O ten koscil ňema chto stac“, Šarv. — 2) „Ja za ňich ňestojim“, Vran.

Stac (stanuc) staňem. 1) „Kraľoŭski kočiš *stanul* za princezu“, Straž. „Jak na nas šor prišol, tak ja pošol *stac* za našu princezu“, Straž. — 2) „*Staŭ* za foštra“, Bež. „Janko *stanoŭ* za foštra“, Bež. — „Muh za hodzjakeho pana *stanuc*“, Gab. — 3) „Staľi čitat u kňihoch“, Kor. „Dzeci staľi volat každo“, Kor. — *Stac śe.* „Co śe zo mnu staňe“, Sobr. „Tak śe s nami stało“, Minds. „Ňezrub to, bo bi ce zalala a to bi śe ci mohlo stac“, Šir. „Prekľace śe na ňim stanulo“, Hum. — „Ja *śe staŭ* po koľena kameň“, Sobr. Zo Sobraniec najde čitateľ aj takéto frásy: „Kameňom stanuŭ“, „kameň stanuŭ“. Možné je, že je sloveso i tu zvratné, ale sa odralo. T. j. že „kameňom stanuŭ“ znelo prvotne: „kameňom sa stanuŭ“. Potvrdzuje mä v tom domnení táto veta, tiež zo Sobraniec: „Čľevek, co to čuŭ a vipovi, po koľena kameň staňe“.

Stadlo, „místo, kde dobytek v Tatrách nocuje“, Gerl. (Radzik. Č. Lid X., 307).

Stanča, -i. Obec Stanča, Isztáncs, v seč. okr.

Stankoŭci, -ovec; u *-oŭci.* Obec Stankovce v Zempl., Sztankóc v seč. okr.

Starac śe. „A staral som śe, jak do teho ňeba vindzem“, Šarv. „Von śe potemka staral *za* svojima dzecami“, Barc. „Maŭ veľo dzeci. Vun barz śe *u* ňich staraŭ“, Sobr. a „Barz śe *zastareŭ* o svojo dzeci“, Sobr.

Starčic, stačiť. „Žebi tak ucekal, pokľa kuň budze starčic“, Rasl.

Stari, -oho. Obec Staré, Sztára, v mich. okr.

Starina, -i; stariňski. Rus. obec Starina, m. Sztarina, vo vtor. okr.

Starosta je, co pre braldiana mladu vipita za ženu od rodičoch. Šir.

Starši. „Ti budzeš pri mňe za staršeho ministra“, Šir.

Staščin, -a. Rus. obec Staščin, Sztakcsin, v snin. okr.

Staškovce, -ovec; u *-oňci.* Rus. obce: 1) Šarišské Staškovce, Sárossztaskóc, v stropk. okr. (Chybí na Nied. mappe.) 2) Zemplínske Staškovce, Zemplénsztaskóc, v stropk. okr.

Statče. „Dze ho zavolaľi, hoc kemu, či śviňu, či hocjake stače zabic“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 168).

Statečni, príd. „Jeho kamaraci ňe statečne ľudze“, Šarv. „Tebe Panbuh ňedopomoch kraľovac, bo ti ňebuů statečni čľevek“, Sobr. — Aj o ženských: „Je ňestatečna i pošla s druhim“, Sobr.

Statek, -tku; rožný dobytok. Šarv. „Prišol ku jednemu voľarovi, co statki pas“, Ľub. „Statek“ = dobytek (Gerl., dľa dra Radzikowského, Č. Lid X., 307).

Stav, -u; zo spis. reči. „Preobľekla śe za hlopa, bo śe jej spačel — vojenski stav“, Šarv. „Še mi tiž pači ten zbujňicki stav“, Gab.

Stavac popri *starči*. „Ucekal, keľo ľem mu pari stavalo“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 171).

Stavic śe. „Stavil śe v karčme“, Šarv. „Ňemohoł śe na termin stavic“, Olcn. „Tak śe jej naraz šitko staviło“, Mark.

Stavjanka, stávka. „Ďabol prehrał stavjanku“, Harih.

Stebac pancerki = stýkať, k sebe poťahovať ruženec.

Stebňik, -a. Ruská obec Stebnik, maď. Sztebnik, v mak. okr.

Sterčec, sterčic. „Tu sterči haček“, Čit. V., 32. „Kolibri hodzen svuj jazik na kremobičajnu dlužku vysterčic“, Čit. V., 271.

Sterkovce, -ovec; u *-oňci.* — Ruská obec, pripojená ku Čabalovciam, Csabalóc és Sterkóc, v hum. okr.

Sterpec, strpeť. „Ňemohla sterpec“, Štv.

Stik. Ku pluhu prislúcha stik na oškrabovanie zeme, podáva Posp. z Brez. (ČMS 1899, 8), pričom podotýkam, že mám zaznačenú uhorsko-ruskú formu *istük*, porov. maď ösztöke.

Stiranka, -i. „Ej, pošol bi ja do vas, aľe kuri kriča,… Navar kurom stiranki, ňech si śednu na panti“, Zemplín (Zpiew. I., 190). — V. *sciranka.*

Stirčec, trčať. „Ľem hlava mu stirčela z mlaki“, Šarv. „Stirči śvička zoz śvičňika“, Hum. — Por. *sterčec.*

Stocati, stý. „Śňina ňe je aňi stocata častka tak varoš jak Humenno“, Dluh. /C.

Stodola, -i. V. pod *stoh.* V Hanšar. popri stodola aj „pleveň“, plevňa.

Stoh, -a. „Do stoha śe kladze cała košena uroda s poľa“, Šarv. „Slama śe kładze do stohoch, ked ňet pľacu v stodoľe“, Kľuk.

Stojomňe, stále. „Ňežada sebe tam žaden stojomňe bivac“, Čit. V., 231.

Stol, -a, stôl. V. *stolek.*

Stoľar, -a. Všeob., s mäkkým *ľ*.

Stolek, stolec sedací. Všeob. Vo Ščav. som počul: „Stołek je fajňejši a toľľička ordinarňejša“.

Stop, stopaj. „Kasparekovi aňi śľidu aňi stopu“, Straš. 25. „Tam buła stopaj z jeľeňa“, Lem. Por. *śľid.*

Stovka, -i. „Ona mu dała dva stovki do maľovaňa“, Ken. „*Stoňka*“, Ud.

Stracene, -eho. Poľ.: Stracone, -ego (M. Slavkov). Už počuť aj Stracena. U Nied. okrem tohoto aj: Stračena, tohoto nikde niet. Obec Stracené, Sztracena, v novov. okr.

Strajňani, -ňan. Ob. Strajňany, Sztrajnyán, v sobr. okr.

Straski, -oho. Obec Stražské, Őrmező, v mich. okr.

Strašek, -ška, strašidlo. „Ja śe straška ňebojim“, Vran.

Straže, g. *Straž*, vo *-žoch*; *Stražjan*, *stražski*, príd. [U Nied. aj Straža, u Hn. a Miš. (Sl. Pohľ. 1903, 419) len Straža.] — Straže v Sp., Sztrázsa v sp.-sob. okr.

Stražki, *-žek*. Poľ.: Strozki, Strozek, Strozon, strozske dźeći (M. Slavkov). U Nied. aj Stražka. U Hn. a Mišíka (Pohľ. 1903, 419) len Stražka. — Nem. obec Stražky v Sp., Nagyőr v kežm. okr.

Streblo, *-a*. „Veľo bohatstva, złata, strebła“, Ken. „Nabrala zlata i strjebla“, Marg. — Šarv.: *striblo*. Aj inde: „Tam bulo šeľijake zlato a striblo“, Ľub. V. nasl.

(*Strebro.*) „*Streberne* peńeźi“, Kľuk. „Do *stribernej*“, Ban. „Maľi na sebe śtribernu śersc“, Straž. V. predchodzie.

Stredek, *-dku*; prostriedok.

Stredńi, príd., stredný. Šarv., Sob., Marg., Smiž. — Niekde: *stredušńi*: „Stredušńi brat“, Ľub“.

Strecha, *-i*. „Streha je zo slamu obšita; pod šinglem: dach“, Šarv. — „Pošla pod *śtrechu*“, Žir. „Śtrechu obšivame snopkami“, Hanšar.

Strechavi, príd. „Śtrechava hlava“ = strapatá. *Śtrechavec*, *-vca* = strapatec. Hum.

Strela, *-i*. „Sto strel do tvojej duši“, Sob. „Śtrela do tvojej maceri“, Giralt.

Strelic, *streľac*. „Či *zaśtreľil* daco“, Seč. „Vojaci budu śtr'eľac do šajbi“, Malov.

Stremeń, *-eńa*. „Zubadla a *śtremena* śtriberne“, Straž. — (Mn. nom. poľ. strzemiona.)

Stresc śe, striasť sa. „Śtreśľi śe šicke dvanac na kački“, Bež. — „Pochicił stroma, strjasnuł ho“, Lučiv.

Stretava, *-i*. Obce: 1) Stretavka, Kisszeretva, v kap. okr. — 2) Stretava, Nagyszeretva, v kap. okr.

Streti, pomn. „Išla jim v streti“, Hnil. „Višoł mu kraľ v streti“, Ken. — „Ta mu prišľi v ustreti“, Rasl.

Striblo, v. *streblo*.

(*Stribro*), v. (*strebro*).

Striga, *-i*. „Mac jej bula striga“, Hrab. — Bežnejšie: *bosorka*, *ježibaba*.

Striľka, *-i*. „Pokadzi mu padla *śtriľka*, tam zrobiľi znak“, Ban.

Stripa, *-i*. Rus. obec. Stripa, Sztrippa, v ungv. okr.

Strokance, pomn. „Zo *śtrokancami* śe povikrucuje noha nad bočkorami, žebi to vipatralo jak sara“, Šarv. Poľ. *struka*, *strzoka* = pás. — V prenesenom smysle: „Ešče som ńeprepil hibaj dva barance, už ja muśim nośic železne strokance“, Hnil. (Miš. Pies. 27). Mišíkovo vysvetlenie, že sú strokance „putá, okovy“, je bez podstaty. V uvedenej pesničke je obrazne povedané, že miesto strokancov remenných bude nosiť patričný strokance železné, v prenesenom smysle: okovy.

Strom, *-a*. „Tu bul zajac, co ńevidzel, bo od stroma do stroma bil s hlavu“, Rasl. „Strom ma konare i haluźe a na verhu korunu“, Šarv.

Stropkovi, g. *Stropkoŭ* (+ Stropkoch), lok. ŭ Stropkovoch; stropkoŭski. U Nied. a Hn.: Stropkov. Mnou uvedená forma je ešte natoľko živá, že obieha aj v Orle V. — Obec Stropkovy, Sztropkó, okr. miesto.

Stros. „Tak ho všikovala medzi tak'e vrchi, strosi, čo už potim neznał, dze je“, Lučiv.

Strovic čas, strávit. „Mili, mili, čože je to, stroviľi zme jedno ľeto“, Janovce. (Miš Pies. 62.) Dľa Kaščaka v Šarv.: „Rok *strovil* na vojńe, abo *stravil*“.

Struh. „Struhom vičisci koval žabku, co je v końskim rohu“, Kľuk.

Studńa, *-i*, kopaná studňa. Okolo studńi je *zrub*. Studńa može bic: na *žurava* (= na váhu!), na *pompu*, dze śe voda pompuje, na *korbu* (łancuch śe na vałek okruca a vedro na łancuchu viśi). Kľuk.

Studzeńina, *-i*. „Z dna morskeho vibiraju śe aj korali,... su to male dźviratka zvonka tak vipatraju jak studzeńina“, Čit. IV., 178. — V. *kočeńina*.

Studziňka, *-i*, studnička v poli. Šarv., Kľuk.

Stukac, stenať. „Oči široko rozcahnul a strašňe začal vzdihac a stukac“, Kal. 1887, 59. „Ked... vidzime, že uškuľene dźvire śe treśe a stuka“, Čit. V., 468. — V prenes. smysle: „Čežko stuka žurav na studňi“, Čit. V., 86.

Stuľani, *-ľan*, l.*-anoch*. U Nied. aj Štulany. — Obec Stuľany, Varjufalu, v topľ. okr.

Stvora, *-i*, stvorenie. „Jak pri każdej stvore, tak aj pri statku“, Kal. 1887, 72—73.

Suci. „Bula tjež suca na vidaj“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 174). „Do ňeba ňebuła suca“, Harih. Len po Spiši. Inde: *valušni*.

Sudzina, *-i*, nádoba. „Me veźňeš a položiš do takej sudzini, dze bi mala vodu, žebi ja žila“, Straž. (Ryba to vraví.)

Sucha, *-ej*. U Nied aj Suche. Ruská obec Suchá, Szuha, v mak. okr.

Suchi, *-oho*. Obec Suché, Szuha, v mich. okr.

Sujdy, pomn , ale aj *sujda*, *-i*; schody. „Ucekał dołu sujdami“, Harih. „Buľi dvanac sujdi do pivňici a na každej sujdze jeden zbujňik ležeł“, Gan.. Zo *schujdi* (v. ich), *shujdi* a z nich *sujdi*.

Suk. „Torbu na jedľu na suka zaveśil“, Gab.

Sukeň, *-kňi*. „Dva vali postavu na sukeň belavu“, vraj „rusn.-slov.“ pesnička v Zpiew. II., 38. „Žadal na jednu sukeň“, Žir. — Por. *kabat*.

Sukoŭ, *-ova*. Ruská ob. Sukov, Szukó, v hum. okr.

Suľ, do *Soľi*, u *Soľi*. U Nied. Soľa. — Obec Suľ, Sókút, vo vran. okr.

Sulak, *-a*. „Kraľ rozkazaŭ, žebi dva sulaki zakopac“, Sobr. Z pravidla: *slup*.

Suľin, *-a*. Rus. obce: 1) Sulin v Sp., Szulin v ľubov. okr. — 2) Sulin v Šar., Szulin vo vtor. okr. - (Poľ.: Sulincon!)

Sumeňe, *-ňa*, poľ. sumienie. „To zrobce na vašo sumeňe“, Seč. „Jej ňedało sumeňe pokoja“, Štv. — „Sumeňe podzvihnuc“ najdeš v osnove zo Sobinova, rozprávkár tak hovoril.

Surdok, *-oka*. Obec Surdok v Ab., Szurdok, v koš. okr.

Surta, *-i*. Obec Surta, Szürte, v kap. okr.

Svadzba. Olcn., Gan., Hnil. V Hnil.: dzen *svadzobni*. V Žir.: ocec *svadzbeni*. V Ud.: „to svadbane ocec učuŭ“. — V Šarv.: „svadzba śe vola hrach zoz krupami abo s fizolami“.

Svah a *„svaha“*, tak sa vzájomne menujú rodičia manželov v Šarv. — Por. poľ. *swach*, *swacha*.

Svat, *svatka*. „Sedzi svatka na haci, ľubiľi ju hudaci, so hudaci ňemohľi, ta svatovjä pomohľi“, Ud.

Svojski = za svojho prijatý. Ken.

Śac, siať.

Śacina, novosiaty les. Kľuk., Gerl. (Radz., Č. Lid X., 307.)

Śačina, r. vsiačina, všeličo. Bež.

Śahovina, siahovina, porúbané drevo do siah skladané. Šarv., Kľuk., Sob.

Śak, *-a*, sak. „Obľikła śe do śaka“, Košk.

Śaršaň, *-šňa*; sršeň.

Śčežovac sebe, „hudobna sebe śč'ežovała“, Štv.

Śe zvratné touto formou je pravidelné: pitac śe. Priechodom z ruského: *sja*, *s'a*, *śa*, *(sje*, *s'e*, *se)*; hlavne v z.-ungskom podrečí. V poludňovo-západnom kúte Spiša: *sa*, *se*.

Śečka, „porezana słama pre statek“, Kľuk.

Śečoŭci, g. *-ovec*, l. *-oŭci*; *-oŭski*, príd. — Obec Sečovce, Gálszécs, sídlo okr.

Śedlak, *-a*, sedliak; popri *prostak* (na pr. Hum.).

Śedľice, *-ic*, l. *-icoch*; *śedľicki*. Obec Sedlice, Szedlice, v šir. okr.

Śedľiska, *-isk*, l. *-iskoch*. Obec Sedliská, Szedliszke, vo vran. okr.

Šedlo, -a. „Šedlo še pripaše koňovi zoz popruhom", Šarv. „Šid na *ošedlaneho* koňa", Gab.

Šedmoracki, sedmohradský. „Dze buło tam buło, v šedmorackim kraju", Geč.

Šednuc, sadnúť. „Šednuł sebe pod jedneho stroma", Malov. „Šedzi, jak putňik", Rozh. (= O samote!). „Šednuc na koňa". — „Šedzi paňi v kračku", tak še vola kvitek širotka. Šarv.

Šedzikart, -a. Obec Sedzikart, Szedikert, v sekč. okr.

Šekera, -i, sekera. Šarv. „Žebi mu dali *šek'eru*", Hran.

Šemjačko, semiačko. Šarv.

Šeňa, -i. Obec Seňa, Szina, v koš. okr.

Šeňakoŭce, -ovec, (ŭ) *Šeňakoŭci.* Obec Seňakovce, Senyék, v ntor. okr.

Šenne, -oho. Ob. Senné v Ung, Szenna v kap. okr.

Šeno košime, ked trava dozreje a svažame ho do *šopoch*. Ščav.

Šentuš, -a. (U Nied. Sentuš, Šentuš, Čentuš.) Sentuš, Szentes, v sobr. okr.

Šerco, srdce. Všeob. — V poludňovozáp. kúte Spiša *serco* (Hnil.), ale už v Hrab. *šerco.*

Šerp, -a. „Košač koši s kosu, a žena podbira za ňim zoz šerpom" Šir. „*Šjerpami* zme vołaľi krive nože pri žňivoch, pokeľ še žało a ňe košiło", Kľuk.

Šiľic, siliť.

Širochman, v. *širota.*

Širota, -i abo *širotmaňik.* Šir. „Bul som na *širockim* sudze", Sob. — V Hum.: *širochman*, sirota.

Šišľa, -i, syseľ. Harih. „Mu noha vľeceła do šišľinej dziri", Harih.

Šitňica, -i. Obce: 1) Nižná Sitnica, Alsósitnyice. — 2) Vyšná Sitnica, Felsősitnyice. Obidve v stropk. okr.

Šivi, príd. „Šive vlasi", Šarv. „Poprichodziľi take stare, šive", Bež. „Šivi kuň, to *šiŭko* abo *sirka*", Giralt. („Sirka" = maď. szürke.) — *Šiva brada*, kúpeľ Sp. Kapituly, maď. Zsibrafürdő.

Škľeňeni. „Spravil še škľeňeni verh", Hnilč. V. *skľeňeni.*

Škvirk, v. *smrek.*

Šľebodni, príd., slobodný. Všeob. — Formy „svobodni" nikde niet.

Šľid, -u. „Za tim šľidom išľi hľedac", Ban. „Prišľi až ku mľinu a furt totu muku šľidzeľi", Šarv. (Iremský z Let. podáva „*sled*".) Por. *stop.*

Šľipkoŭce, -ovec; l. *-oŭci.* Obec Slipkovce, Szelepka, v mich. okr. — (Nied. popri Šlipkovce podáva aj *Sliepkovce.*)

Šľiva, -i, strom i jeho ovocie. Šarv. „Šľivki u nas mame: *bistrice*, z totich še vari ľekvar; *durjangi*, toto na jedzeňe; *dibňički*, drobne šľivki na jedzeňe", Kľuk.

Šľivňik, -a. Obce: 1) Malý Slivnik, Kisszilva, v sekč. okr. — 2) Veľký Slivnik, Nagyszilva, v sekč. okr.

„*Šľizki*", klzký. Straš. 13., „*šľizkac*", kĺzať sa. Let.

Šľiž. Šarv., Kľuk., istá ryba. — Poľ. *śliż.*

Šľovek, človek. Treb. a inde, v. *človek.*

Šľub. 1) Sľub. „Zrobila mu šľub, že še ňigda ňevida", Rasl. — 2) Manželská prísaha. V tomto význame veľmi rozšírené, poľ. *ślub*, por. *sobaš.*

Šľubic, sľúbiť, popri *obecac*, v. ho.

Šľubica pri pluhu je, co še z ňu spojuje hradzeľ s plastom", Ščav.

Šmejac še, smiať sa. Z Geče: „Co še šmeješ, sinu?" „Sin še rozšmejal". Z Malovesky: „Šm'jaľi še ľudze s ňeho". „Ja tu ňeprišoł na šm'ech".

Šmerc, -i, smrť. Z fras.: „Žebi mu mohľi *šmerc zrobic*", Olc., Šarv., Sob. (Všeob. frása.) „Ked povješ, ta *šmercu zomreš*", Jabl. „Ma človek naznačeno, z jaku *šmercu pujdze*", Sob. „S tobu *šmerc požijem*", Straž. „Poľa occa haňba mu budze taku *šmerc dostac*", Sobr. „Každi jej inšaku *šmerc obecoval*", Šarv. — Obraz: „I mňe zo šveta zňešeš", Straž.

Šmerdzec, smrdeť.

Šmertka, -i. Zosobnená smrť. „Ľudze ňemarľi, bo šmertka buła v mechu", Malov.

Śmertni, príd. „Ležela na śmertnej posceli“, Šarv. „*Śmertňica*“ = hrobitov, Vlachy (Irem. SMS 1904, 50). Aj inde. Bežné je: *cintir, cmiter*, v. ich.

Śmiľno, -a; Śmiľňan; jest priezvisko *Śmiľňak*. U Hn. Šmilne. — Obec Smiľno, Smilnó, v mak. okr.

Śmižani, -žan; Śmižaňan. — Obec Smižany, Szepessümeg, v novov. okr.

Śňice, pomn. Na ośi leža dva falatki drevene, to śňice. Kap.

Śňihavica je, ked pada śňih s diždźem. Šarv.

Śňina, -i. V samej Snine vyslovujú tvrdé *s: Sňina*; v okolí, na pr. v Dluhom /C, vravia: *Śňina.* — Ob. Snina, Szinna, okr. miesto.

Śpiš, -a. (V poludňovo-západnom kúte Spiša aj: *Spiš* (Vik.!) V samej stolici prevažuje: *Na* Špišu; v súsednom Šariši už: *Vo* Śpišu (Šarv., Šebn.). — Na celom území nikde sa nehovorí *Śpiž, -ža*; túto formu si vymysleli poľskí spisovatelia. *Śpišak, -a.*

Śpižar, spiežovec. „Kladze śe na hačurki, na ovce itd.“ Šarv.

Śriň, -u. 1) V ČMS 1898, 66 napísal Posp., že tečúci cez Niž. Šebeš jarok zaopatruje valale śriňom = štrkom na cesty. Zistil som tú vec v Šebn.: „Śriň naspodku na jarku, voźi śe na drahu chotarnu“. Tedy: *štrk.* — 2) = *Srieň*: „Śriu śe zrobi, ked voda marźňe a na ňu śňih pada; śrin je (u nas) ňe kameňče na visipovaňe drahoch“, Šarv.

Śtrecha, śtrechavi, v. *strecha, strechavi.*

Śtrela, śtreľic, v. *strela, streľic.*

Śtremeň, v. *stremeň.*

Śtresc śe, v. *stresc śe.*

Śtriľka, v. *striľka.*

Śvedľar, -a. Nem. obec Svedľar, m. Svedlér, v geln. okr.

Śveker, -kra, svokor. V polud.-záp. kúte Spiša aj *sveker*. V Šarv.: *śviker* (muž.), ale *śvekra* (žen.).

Śverbec, svrbeť. Ked maš škrab, ta ce celo śverbi. Šarv.

Śverboritka, šípová ruža. Šarv. „Śverboritka rośňe v poľu po krakoch koľakovich“, Kľuk. V polud.-západ. Spiši aj *šipka*. „Šipki rostu na šipke“, Vik.

Śveto, -a, sviatok. Šarv., Kľuk., Ľub. (V Cepl.: *svjato.*) V Ľub. som počul aj mn. č.: Na *śveta*, popri na *śvetki.*

Śrider, nebožiec, — Poľ. świder.

Śvidňički, -ičok + ičkoch. (Nied. Svidňička.) Ruská obec Svidničky, Szvidnicska, v mak. okr.

Śvidňik, -a. Z počutých kde-tu genitívov „do Śvidňikoch“ sa dá zatvárať, že meno malo prvotne pomnožnú podobu: *Śvidňiki.* O tom zdajú sa svedčiť aj „Śvidňički“. Ruské obce: 1) Nižný Svidnik, Alsószvidnik, v mak. okr. — 2) Vyš. Svidnik, Felsőszvidnik, v mak. okr.

Śviňa, -i; śviňske kravi. „Tu jest jarek *Śviňka*“. Obec Sviňa, Szinye, v šir. okr.

Śviňica, -i. Obec Svinica, Petőszinye, vo fiz. okr.

Śviňka, v. *Śviňa.*

Śvirži, svieži, čerstvý. Šarv., Šebn. Śvirža voda, śvirži chľeb. Počul som aj *śviži.*

Śviržov, -a. Obec Sveržov, Szverzsó, v sekč. okr.

Śvjatki, pomn. V Šarv. popri *Śvjatka.* Od śvjatkoch. Šarv., Kľuk. — V. *śveto.*

Šaca, -i. Obec Šaca, maď. Saca, v koš. okr.

Šafarňa, -i, potravná kastňa. „Pošlo do šafarňi, otvorelo a dalo dźadkovi do priharšči muki“, Šarv. — V. *fiok.*

Šajta, -i, nem. scheit. „*Šajtka* je polovica rozščjepeneho okruhleho dreva“, Šir. „Jak jedna šajta na spodku prehorela, ňižej śe rušela“, Straš. 24. — Z Let. uvodí Irem.: *Šejta*^, drevo piliť a kálať na polená. *Šejtaňica*, nakálané drevo na ohrev. SMS 1904, 48.

Šak, veď. „Šak nam ňetreba“, Šarv. „Šak źmi bul tam“, Hum. „Šak ja ho tak ľubim jak tebe“, Seč. V tomto istom

smysle počuť niekde aj *tadi*, z *ta di*. Zo spis. reči: „Gazda *šak* odpovedzel", Bert.

Šaľec, šaľec śe. „Či mi šaľeni, či mi pijani", Seč. „Že śe sšaľeł a spad do mora", Ken.

Šalgov, -ova. Obec Šalgov, Úszsalgó, vo vtor. okr.

Šalgovik, -ika; šalgovicki. Obec Šalgovik, Salgó, v šir. okr.

Šambrun, -a. Ruská obec Šambrun, Feketekút, vo vtor. okr.

Šamudoǔce, -vec, u *oǔci*. Obec Šamudovce, Sámogy, v mich. okr.

Šamun, -a. „Pan pľeban vas doraz daju zamknuc do šamuna (do dziri)", Seč.

Šandal, -ala. Ruská obec Šandal, maď. Sandal, v stropk. okr.

Šaňec. „Prišľi na jeden šaňec", Seč.

Šapiňec, -iňca. Ruská obec Šapinec, Sapinyec, v topl. okr.

Šarbov, -ova. Obec Šarbov, Sarbó, v mak. okr.

Šari, príd. „Kedz ja ňemam frajerečku stalu..., aľe ja mam pokretečku šaru", Kol. podáva „zo Zempl." (Zpiew. I., 141).

Šariš, -a; šarišski, Šarišan. — Obce: 1) Malý Šariš, Kissáros, v šir. okr. — 2) Veľký Šariš, Nagysáros, v šir. okr. — V Dluhom na Ciroche: *Sariš*.

Šarka, -i, „tvarde jak roh, to, co ma kuň nad žabku", Kľuk. — maď. sarok.

Šarkaň, -a. Po celom území ho znajú, ale miestami jeho mena ani za celý svet nevyslovia. Tak v osnove z Cepl. nepočul som mena „šarkaňovho" ani raz, rozpravač hovoril miesto neho iba *on*, *ten s toľkými hlavami* atp. *Šarkaň* je všeobecné, ale zriedkavejšie počuť aj *šarkan* (Sobr.). Aj súsední Poliaci znajú prvú formu, bezpochyby maďarskú (M. Slavkov; tu, 451), a síce prostredníctvom slovenským. Ináče užívajú *dragoš* (Slov. ves; tu, 455).

Šarpaňica, -i, sprostá pálenka. Šarv.

Šarpnuc, trhnúť. „Novogradski pošarpnul starostu za gerok", Straš., 88.

Šaš, -u, v. *saš*.

Šašova, -ej. Šašová, Sassova, v topľ. okr.

Šater, -tra. Pod šatrem śe predava na tarhoch i na jurmakoch", Šarv.

Šati + *šmati*. Niekde robia medzi nimi rozdiel. Tak v Ľubotíni sú *šati* = vrchné, a *šmati* = spodné či bielizeň. „Habi, odzev" ňezname, ľem „šmati", indzeľ i „šati"; aľe povime: *„šmatami śe šacime"*, Šarv. „Plani *šatki* mał na sebe", Seč. V Hnilč. poľ. formy: *šmaćar* = handár. Por. *grati*.

Ščac, šťať. Bat., Gab.

Ščamba, -i. „Ščamba mi uderila za nochec", Hum. — Porov. *ščambľa*.

Ščambľa, stupadlo na rebríku. Hum. Por. poľ. *szczebeľ* = leitersprosse. — Por. *ščamba*.

Ščaśľivi, v. *ščeśľivi*.

Ščavňik, -a. 1) Slen. obec Ščavnik v Sp., Schavnik v sp.-sob. okr. 2) Ruská obec Ščavnik v Šar., Scsavnyik v topl. okr. (V Ščavniku v Sp.: Ščavňič'an, mn. nom. Ščavňič'aňe.)

Šče, skrátené *ešče*, v. ho.

Ščep, ščepni; štep, štepný. „Ščepne stromi", Kľuk.

Ščepanovce, -ovec; l. *-ovci*; *Ščepanovjan*. Obec adm. pridelená k Markušovciam, Markuscsepánfalu, v novov. okr.

Ščerčec. „U ňem taka voda, u tem moroj, horuca, že kedz biś' tam spad, ta ľem kosce bi z tebe ščerčeľi", Bež. „Ma teki budzigan, ešči je na pejc miľe, a ked ho ruci, až ten dach *ś'č'erč'i* na hiži", Sipl.

Ščerehati, pomn., meno okresu v Ab., počul som ho v Hum., — Cserehát.

Ščerknuc, nadščerknuc reč, Malov. — Nadštrknúť.

Ščerubľa. „Ščerubľu na ľadze virubac", Šarv.

Ščesce, ščeśľivi; šťastie, šťastlivý. Všeobecné. — V polud.-záp. kúte Spiša počuješ aj: *ščaśľivi*, a v podrečí lučivnianskom aj *ščjasni*.

Ščetka. 1) „Ščetka na bileňe", Šarv. — 2) „Koňe śe česaju zoz ščetku i z ohreblom", Šarv. — Tedy: 1) Štetka, 2) Kefa.

Ščiri, úprimný. Všeob. „Ščiro śe modľic". „Davac zo ščireho śerca" atď — Kov. (SMS 1899, 88; 1901, 83) tlumočí ho chybne slovom: štedrý.

Ščuka, istá ryba (Čit. V., 178), po maď. *csuka,* porov. *harča.*

Šebeš, -a. 1) Niž. Šebeš, Alsósebes, v šir. okr. — 2) Vyš. Šebeš, Felsősebes, v šir. okr. — („Obyvateľ tutejší menuje sa *Šebeščanom*". Posp. ČMS 1898, 66.)

Šejtac, v. *šajta.*

Šeľijačina. „Jak mali ośemnac roki, tak už buli viučeni šeľijačinu", Straž. — Vari obdobou slova *śačina,* v. ho.

Šeľpocic (Straš. 24), — maď. selypít.

Šemetkovce, -ovcoch. (Rusky: Šemetkivci, -ovec.) Ruská obec Šemetkovce, Semetkóc, v mak. okr.

Šemša, -i. Obec Šemša, Semse, v koš. okr.

Šenviz, -iza. Obec Šenviz, Schönviz, vo vtor. okr.

Šerpeň, -i, v. *rahin.*

Šiba, -i. „Čo raz sa obracił na tej izbe... šibu vibił", Lučiv. — Nemecky: scheibe.

Šiba, -i; šibjanski. Obec Šiba, maď. Siba, v sekč. okr.

Šibeň, -eňi. Šarv. Touto podobou rozšírené. Ale aj *šibenica;* tu, 380.

Šif, -a; šifa, -i. Obidve formy vedľa seba žijú.

Šichtar, -a, „robotňik v ľeśe, chtori drevo rube do śahoch", Kľuk.

Šija, -i, je zadným površím krku. „Mišček dala dzecku na šiju", Šarv. „Pobrala si im... pacjerki zo šiji", Bat. V Šarv. mä poučili: „Vul ma na *šiji* dzvonek a na *karku* jarmo".

Šingľar, -a; Šingľarčan. — Ob. Šingľar, Singlér, v šir. okr.

Široke, -eho; širocki. U Nied. Široka Obec Široké, Siroka, okr. miesto,

Šišloüce, -ovec; l. *-oüci.* Prvotne hádam Šišľoüce, v. *šišla.* — Ob. Šišlovce, Sislóc, v kap. okr.

Škarupa, -i. 1) Tvrdé površie čoho. „Zo škarupi śľimakoch", Čit. IV., 184. „Zo škarupinami aüstrig", Čit V., 444. „Vajca štrusovej samici su... tak veľke jak dzecinska hlava, škarupu aľe tak mocnu maju, že jich mož' mesto načinka potrebovac", Čit. V., 270. — „Rano bula voda *zoškarupena,* hicila jich cenka ľadova *škarupinka* jak papir", Čit IV., 128. — 2) *Škridlica.* Šarv., Kap., Ščav. V tomto smysle užívajú aj *čerep,* v. ho.

Škerňec, „plakať, vrešťať, decko škerneje", Let.

Škintac. „Jeden stari chromi... juhas... tam *priškintal*", Čit. V., 112.

Škodňik, v. *hajtoš.*

Škop, -a, vyrezaný baran. Šarv.

Škrab, -u; svrab. „Ked maš škrab, ta ce celo śverbi", Šarv.

Škrentni, poľ skrzętny. „Co to za škrentni napoj", Žir.

Škrobac, škrabať.

Škuľic. „Ked... vidzime, že *uškuľene* dźvire śe treśe a stuka", Čit. V., 468.

Škurľavi. „Medži śľepima je škurľavi kraľom, Čit. V., 491.

Škvirčec. „Pluh koľeskami škvirči", Čit. IV., 91.

Šlovek, v. *človek.*

Šmaric, hodiť. Všeob.

Šmeks, Tátrafüred, známé letovisko v Tatrách, volalo sa prvotne, pokiaľ nebolo systematicky vystavené, — *Kvaśna voda,* podľa tamojšej kyslej vody. V Batizovciach ešte dosiaľ menujú „Šmeks" popri tomto mene aj menom Kvaśna voda, ale v Malom Slavkove už len *Šmeksom.* Mena *Smokovec* nikto nezná. Nie v *smokvi* treba hľadať pôvod nem. Schmeksu, ale skorej v nemeckej skomolenine daktorého súsedného vrchu, na pr. „*Smrekovca*". Neviem si predstaviť prameň, z ktorého Mišík „podal" „miestne meno vo Spiši" Smokovec, v. SMS 1897, 33. — Ujalo sa nem. meno *Šmeks,* všeobecne.

Šmignuc medži koňe, Straš. 31.

Šmitňa, nem. schmiede. Kľuk. U uh.

Poliakov tiež tak; v. tu, 452. — V osnove z Bež.: „U tej *šmikňi* bulo štiridvacec tovarišoŭ kolo jednej babki“.

Šnalka, -i, nem. schnalle. „Šnalka abo pracka, s čim še skapčuje remiň itd.“ Šnalka je veľmi bežné.

Šnugar. „Ani som ši voźik nenamazal, ani šnugar na bič neprivjazal“, Hnilč. (Miš. Pies. 33).

Šoma, -i; šom'sk'i. Ruská ob. Šoma, maď. Som, vtor. okr.

Šomvar, -a; šomvar'ski, Šomvarčan. — Obec Šomvar, Sóvár, v šir. okr. (U Nied. Šovár a Slaná.)

Šop. „Šop je nad maštaľňu, tam še trime šeno“, Kľuk. „Šop je poval chlevov, dze se kladze seno“, Cepl. (Čo sa týče *chľeva,* v. ho.)

Šopa, -i. „Vozi še trimaju pod šopu“, Šarv. „Vźal koňa a uvadzel pod šopu“, Šarv. „Vźal tote hačeta do travňici a priňes jich domu a rucel tak na šopu“, Barc.

Šor, -u, maď. sor. „Do šoru abo do redu“, Šarv.

Šorc, -rca, v. *šurc.*

Šoŭdar, -dra, maď. sódar. „Viňaŭ chľeb i šoŭdar“, „Dva *šoŭdre* šviňskoho m'esa“, Bež. — V Šarv.: „*Šoldra* abo šunka, to jedno“. „Šoldra“ zdá sa byť priamou pôžičkou z nem. schulterblatt = lopatka.

Špaňi haj je meno vrchu v chotári ščavnickom v Spiši, leží nad železnicou, patrí biskupovi.

Šparhert, -u, nem. sparherd. Šarv., tu aj *šparhet,* 268. V Šeb. dľa Pospecha: *špahret* (ČMS 1898, 87). Na Spiši: *šporhert,* na pr. v Kľuk.

Špecic. „Reže pila, reže na mestickej vodze... Špeca mi te šuhaj takoj v tvojim rodze. Choc bi te, šuhaju, ešče jak špeciľi, ľem bi še nam v jedno ľubic ňebraňiľi“, zo Zemplínskej v Kol. Zpiew. I., 99/100.

Špent, -u. „Vino do špentu vipil“, „Žebi jich do špentu poštriľaľi“, Hum.

Špirhaňec, netopier. Košice. „Špirhaňec še popod strechu kruci“, Čit. V., 82. Aj *repik, pirgac, gacek.*

Špľach. „Vidzel, že ma na čoľe červeni špľach“, Šarv. „Sľepi jaščur ma po sebe žolte špľachi“, Kľuk. „Zo *špľachkastu* žirafu“, Čit. V., 239.

Špocic še. „Jak jich ňesol, pošpocel še na mosce... spad a mari pošľi dolu vodu“, Straš. 11.

Špular, na súkanie priadze. Hnil.

Šram. „Ľekar hľiboki zarez zrobil na noše... a ten šram mu bulo za cali čas jeho života poznac“, Čit. V., 13.

Šrotac, dľa Irem. „višrotac“ = vytiahnuť, vyvliecť, vyvaliť. Let.

Štahita, -i. Kolmá latka v plote, pribitá o „rigľe“ (= žrdi). Šarv. Aj *štahjeta,* v. *prejma.*

Šteri, šternac. „Šteri mechi peňeźi“, Sobr. „Šternac noce ňespał“, Hrab. — V. *štiri.*

Štefanoŭce, -ovec, l. *-oŭci.* Rus. obec Štefanovce v Zempl., Stefanóc vo vran. okr.

Štefanovce, -ovec, v *-ovcoch; štefanovski.* Obec Štefanovce v Šar., Istvánvágás v šir. okr.

Štefurov, -a. Ruská obec Štefurov, Stefuró, v topľ. okr.

Šteľbach, -a; šteľbašski. Ruská obec Štelbach, m. Stelbach, vo vtor. okr.

Štet je miesto na novoti, t. j. na novozoranej lúke alebo poľane, kde predtým *uhlisko* stálo. Spiš. (Miš. Nár. Nov. 1883, 89). Nem. *-stätte?* Tak ako vo werkstätte?

Štilbach, -u. (U Nied. aj Šteľbach; počuť ho v Markušovciach.) Obec Štilbach, Lassúpatak, v novov. okr.

Štiri. Štiracec, nikdy „meru“. „*Štiromo* koňmi zaprahnuc koč“, Bež. — V. *šteri.*

Štola, -i (Ščavnik). V najbližšom ich okolí, na pr. v Batizovciach, vyslovujú *Štvola, Štvolan, štvolski* a dľa J. Števka i sami Štoľania sa takto volajú. Objasnil som tú vec inde, v. str. 103. a 104. Obec Štola, m. Stóla, v sp.-sob. okr.

Štopluch, „štoplík". Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 167). V Šarv.: *štompuch*. („Zo štompuchem abo zo štopľikem śe zatikaju fľaški".)

Štos. Nem. obec Štos, Stósz, v ščereh. okr.

Štrajtac, nem. streiten. „Nesceli s nu štrajtac", Hran.

Štrejzlaček, nem. strohsack. „Švecil mi meśaček až na moj štrejzlaček", Hnil. (Miš. Pies. 12).

Štrudľa. „Jednu štrudľu sebe prihotovila a do ňij śedla, i išla v totej štrudľi popod źem", Marg.

Štuchnuc. „Štuchla do ňich šidlama", Marg. — Porov.: 1) „Farnici jeden do druhoho *štichaľi*, že je to płani püp", N. Rep. — 2) „Zňi duch ho *podštuchovaň*, cahaňo ho krajsc", V. Rep. Zdá sa tedy, že je slovenská podoba: štuchnuc, a ruská štichnuc.

Šturcac, po perši raz orac. „Šturcuje śe sc'erňisko, to śe ľem tak brihaľe poprevracaju". Mark. -- V. *pluh*.

Šturic, vopchať.

Štvartek, *-tku*; *štvarti*. Štvrtok, štvrtý.

Štvartek, *-tku*; *štvarcki*, *Štvarčan*. — Ob. Štvartek, Csötörtökhely, v levoč. okr.

Štverc, *-i*, štvrť. Štverc na trecu. Tri štverce na dzevjatu.

Štverce, pomn. „Najšumňejše štverce na koňe dal", Lub. „Na štvercoch su štrangi a za ňima cahaju koňe vuz", Šarv. — *Oštvercac* koňa.

Štverňisti, štvornásobný. „Štverňista kolbasa", Bež.

Štvernoh, štvornožky.

Štvertka, *-i*. „Obecaľi jej štvertku dukatoch", Harh. — „*Štvirtka* hľeba je, ked śe cali na štiri rozkraje", Šarv.

Šubiň. „Žid zhotovil šubiň", Pap. -— Z pravidla: *šibeň*.

Šubravec, šarvanec. Let. V. aj Straš. 3.

Šudrac. „Kornaz už łapeł stareho a začal ho šudrac", Minds.

Šufla, železná lopata na vyberanie zeme. Z Brez. Posp. ČMS 1899, 8. — Nem. schaufel.

Šuflatka, stolovinka. Ščav. — Nem. schublade.

Šuha, halena, jaké Maďari nosia. Šebeš. (Posp. ČMS 1898, 68).

Šuhaj, *-a*. „To je ňe z našej reči", Ščav. „Šuhaj ľem v pjesňičkoch", Mark. „Tu ňehvarja „šuhaj", ľem parobek", Šir. „Šuhaj" ľem v śpivankach śe nachodzi. Dlhé /C. V Čit. IV., 32: „Ňevidno ňikeho, lem tu tam *šuhanca*". Z maď. *suhanc*.

Šuchtac. „Kolibri hodzen svuj jazik na kremobičajnu dlužku visterčic... a tak može i najhľibše dna kaľišek kvetovich višuchtac", Čit. V., 271.

Šukac, poľ. szukać. Na Spiši. *Šukač* = detektív, Straš. 30. *Šukaj* = t. i., tiež tam, 18. — Por. *šuchtac*.

Šumni, pekný. Hlavne na Spiši. Inde: *krasni*, v. ho. — Akiste z nem. *schön*, príponou *-ni*: šön-ni = šumni. Mikl. v Etym. ho vradil pod *šumŭ*. Spišskí Poliaci ho majú: „V nasim ogrodecku majoranek bujne, fto hce do nas hodźić, to muśi beć šumne", Ždzar., (Miš. Pies. 116).

Šuňava, *-i*; *Šuňavec*. V podreči lučivn.: Šunjava. Na Šuňave tiež s tvrdým *n*; takto aj v Cepl. — Obce: 1) Nižná Šuňava, Alsósunyava, v sp.-sob. okr. — 2) Vyšná Šuňava, Felsősunyava, v sp.-sob. okr.

Šupa, tvrdá kôra niečoho; nem. schuppe. „Bandurki śe jedza i zo šupu, ked śe upeču", Šarv. „Kupce... jabłuko... šupu ś ňeho okrajce", Harh. „Te vajca... i zo šupu pojedol", Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 172). „Domeček služi śľimakovi... i sam je prirosnuti ku tej šupi", Čit. IV., 23. — V. *lupa*.

Šupnuc. „Z nohu som šupnul do Vincnera", Orel V.

Šurc, *-a*, nem. schurz. „Nabrala do šurca kołačoch", Gan. „Zetrela s šurcom jeden stolek" (Kal. 1887, 49). „Žebi vźała kłubješko do *šorca*", Lem.

Šuric. „Každi sebe jeden karb virubal.

Že chtori umre, ta mu budze krev dolu ňim šuric“, Šac. To, čo *čuric*, v. ho.

Šuri-muri, fuk do dźuri“, Podhr.

Švabi, -och. Obce: 1) Nižné Švaby, Sublechnic, v sp.-starov. okr. — 2) Vyš. Švaby, Ómajor, v sp.-starov. okr. — Ja som počul „Vyšné Švaby“ určite takto nazývať (na pr. v Kríž. vsi), a nie Starým majerom, ako to podáva Hnatiuk, a alternatívne aj Nied. Aj „Nižné Švaby“ takto nazývajú, a nie Sub-Lechňica, ako uvodí Hn. Dľa Mišíka „Šváby inače Podlechnica (Sub-Lechnic)“, Pies. 94.

Švabi, *-och*. Dľa Hn. Šovarski Švabi. Dľa Nied. popri Švaby aj Šovár, čo je omyl, lebo Šovár je iná obec = Šomvar. — Obec Švaby, Németsóvár, v šir. okr.

Švabľik, *-a*, (nie „švibaľka“!), zápalka. Všeob. — *Švabeľňička* = škatuľka na zápalky.

Švabľovi, sirkový. Švabeľ, n. schwefel.

Švabovce, *-ovec*, vo *-ovcach*; Švabovjan, švabovsk’i. — Obec Švabovce, Svábóc, v sp.-sob. okr.

Švačka, *-i*, švadlena. Šarv. a inde.

Švager + *švoger*, nem. schwager.

Švengi, pomn. Prostredné kolmé týky na jarme; koncové sa menujú: *zatički*.

Švitki, skorý. „Švitko jak vrecinko obracela śe“, Straš. 6. Por. *žridki*.

Ta, spojka. 1) Nem. und., maď. és. — 2) Nem. so, maď. úgy. — „I jak prišla gu ňej baba, *ta* (und, és) toto dzecko uvidzela, *ta* (so sprach sie; úgy azt mondja) hutori...“ Sobr.

Taboriska, pomn., meno priestranstva pri Torise medzi Rozbanovcami a Budzimirom.

Tadi, slúčené zo spojok *ta* 1) + *di*, v. ich. Tadi = a veď. „Ach, tato, tak tote sinove gu ňemu hvareľi, *tadi* ten bortak hadbab ovaroval“, Ľub. — Dobre je vysvetlené už v Slov. Pov. 280: „Ďabľi bi śe vam tu ňehňevaľi, *tadi* (veď, však) mi už bruch ku hirbtovej kosci prirostnul“.

Tajac, odmäkať, odmŕzať. Let. „Prave mocno tajalo. Jarek bul pulni“, Straš. 11.

Tak, príslovka; zodpovedá spisovnej, veľmi bežná je v složení s *isti*, *istni*: *takisto* = práve tak. „Že takisto vipatra jak i oňi“, Jabl. „Das na trecu noc sňivalo śe jej *takistno* jak i jemu“, Šir. „Takisto prišla ku temu vlasnemu zamku“, Vik. „Preco on s panami ňejje tamok v hiži, že on je *takisti* jak i oňi“, Jabl. Nie sú naveky slúčené této slová: „Drubi sin tak isto povedzel“, Jabl. „Oni mu na to taku istu odpovedz dali“, Lučiv.

Takoj, nem. auch, mad. is. „Dobre že ho takoj ňebil“, Šarv. „Janko už znal, že tam zaś budu zbujňici, *i takoj* (= a aj!) tam buľi štirmi na varce“, Rasl. — V Dluhom na Ciroche mä uisťovali s intelligentnej strany, že tam *takoj* znamená „azonnal“, tedy „hneď“.

Talaj. „Talaj robic = krik robiť“, Let. Irem. — Nikde som nepočul.

Taľar, *-ara*, toliar. Všeob.

Taľiga, *-i*. „Vźal totu taľigu i s koňem“, Šarv. „Mal... i jednu *teľigu*“, Straž.

Talpa, *-i*. 1) Podošva obuvi. „S tim śe shiľel a talpi mu opatrel na čižmoch“, Straš. 23. „Podarla śe mu talpa“, Šarv. „*Podtalporac* čižmi“, Šarv. — 2) Spodok nohi, v. *spodok*. „Už na *talpe* chodzi“, Čit. V., 56. „Otlak mam na nože, na talpe, bo som veľo hodzil“, Šarv. O pomere „talpy“ ku maď. slovu „talp“ inde.

Tam. 1) Na otázku „wohin“, „hova“? „Ja tebe zobudzim, jak budzeš mac tam pujsc“, Rasl. „Žebi ňichto tam ňešoł“, Malov. — 2) Na otázku „wo“, „hol“? „Janko už znal, že tam zaś budu zbujňici“, Rasl. „Preco on s panami ňejje *tamok* v hiži?“ Jabl.

Tamadz, tade. „Tamadz ľem na šiře mohol prejsc“, Hrab. — Všeob.

Tambor, tábor. „Tam zbujňici v tambore, v tambore“, Slov. ves (Miš. Pies. 108). Okolití Slováci tamborom nazývajú bubeníka vojenského: „Ja som boł

pri vojsku tamborom, to ja bi som si bubnovał“, Lučiv.

Tamten + *tamtot*. „Z tamteho śveta“, Sipl. „Tot voz do istej tej jami zašol, co i tamtot“, Žir. — Zdá sa, že je prvé zo spisovnej reči, a druhé napodobením prvého. Porov. *ten*.

Taňec, *-ňcu*. „Podz so mnu na taňec“, Mark. „Kišasoňu pochopeŭ do tanca“ (tak!) Bež. „Tancovaľi, so sobä až’ nohi pozbijäľi“, Pap. — V. *kolo* 3).

Taňer, tanier. „Daco ostało na taňeroch“, Lem. — V. *taňir*.

Taňir. „Jak kraľovna dostala ten taňir, na peršej ližki ten persceň še jej ťmal“, Sob. — V. *taňer*.

Tarh, *-u*, trh. Všeob.

Tarhac, trhať; *tarhnuc*, trhnúť. Všeobecné. — V polud.-záp. kúte Spiša aj *terhac*, *terhnuc*.

Tarhovišče, g. *-ovišč*, l. *-ovišči*. Inteligenti v lok. hovoria: u Tarhoviščoch. — Ob. Tarhovišče, Vásárhely, v mich. okr.

Tariśňa, *-i*. „Porichtuj sebe tariśňu na drahu“, Seč.

Tarkasti, ňe tarkavi pes itd. Šarv.

Tar(l)ko, *-a*, reibeisen, reszelő. „Hruški čuchrol na *tarku*“, Gab.

Tarlo, *-a*, „hrin še čuha na *tarľe*“, Šarv. — Zdrobn.: *tar(l)ko*.

Tarnava, *-i*. — Obec Tarnava, maď. Tarna, v sobr. okr.

Tar(n)čina, *-i*, trnina. Čit. V., 90. Aj *taršina*, Ščav.

Tarňiga, *-i*, tŕnka. Kľuk.

Tar(n)ki, pomn., tŕnky. Šarv.

Tarnoŭce, *-ovec*, u *-oŭcich*. — Obec Tarnovce, Tarnóc, v kap. okr.

Tarnov, *-a*. U Nied. aj Ternovce — Obec Tarnov, Tarnó, v sekč. okr.

Tašoľa, *-i*. Obec Tašoľa, m. Tasolya, v ungv. okr.

Tata. „Tato, pošľice vi mňe“, Lub. „Preco ňe, tato, zrobim tak!“ Hrab. *Tatko*. „Moj drahi tatko, už ja nemam sestri“, Vik. *Tatiček*. „Pošľice vi mňe, tatičku“, Lub. *Tatuš*. „Dzvihňi ruku svojemu tatušovi“, Šarv. „Budzeme pitac tatuša“, Lučiv V. „mamuša“. *Tatuško*. „Mamuška aj tatuško“, Lučiv. — Všetky té mená v dôvernom rozhovore. Vo verejnom rozhovore: *ocec*.

Tatarka, *-i*. „Je triuhlasta, čarna, a jak še omeľe, z ňej šumne krupi biľe“, Kap. „Robja še z ňej tatarčene krupi“, Šarv. — „*Tatarčisko* bulo tam naproci tej starej virbi“, Čit. IV., 41. „*Tatarčena merva* koňičkom za jaśľe“, Daniš. (Miš. Pies 40).

Tatoš, *-a*. „Tatoš je ľem v pripovidkoch, aľe še hutori: take koňe jak tatoše“, Šarv.

Tatri, pomn., gen. *Tater* (Cepl.), z pravidla *Tatroch*. — Štefko v Batizovciach mi hovoril: „*Tatre* su nad nami tje najvišje vrchi. Z *Tatroch* dakedi za vjac roki neskape snjech, i prez leto na nich leži. Ku *Tatrom* je od nas prez les hodzina a na *Tatre* vjacej hodzini treba isc. Za *Tatrami* je Poŭska. V Tatroch su tjeto špice: grlachovski, lomnicki, Krivan atd.“ Nom. je z pravidla: *Tatre*, i v Cepl., kde je gen. odchylný od „pravidelného“. „Gdzie niet les, to *Tatry*“, napísal z Gerl. Radz., tu sa množné *e* skrýva v poľ. *y*-e.

Tegeňa, *-i*. Obec Tegeňa, m. Tegenye, v kap. okr.

Tejkeš, *-a*. 1) Niž. Tejkeš, Alsótőkés, v koš. okr. — 2) Vyš. Tejkeš, Felsőtőkés, v koš. okr.

Tekerdeň, *-deňa* (Tašoľa). V. *Keterden*.

Teki m. taki vyslovujú v Rozhanovciach a v ich okolí. Tak menovite: v Sipl., Hrašov., Žir. a uprostred nich.

Teľo + *teľe*. „Tot, chto teľo chodziŭ za ňich“, Sobr. „Že šak un mu teľo zarobi, keľo spotrebuje“, Bert. „Zkadi ti maš teľe peňeži?“ Hrab. „Jemu še *nateľo* žaľ udal“, Šarv. Aj formou prídavného mena na Spiši: „Už som *teľé* (tak!) krajini prejšol“, Filice (Kov. Sl. Pohľ. 1898, 636). „Co tu robiŭ od *teľich* roki“, Rep.

Ten; *to*, *ta*, zámeno ukaz., dieser,

emez. Do postrania ukazuje sa zámenom *tot (toten), toto, tota.* Vidz ich. — *Ten, to, ta* je tedy pravým opakom toho významu, ktorý má to zámeno v spisovnej reči.

Tengerica, i, maď. tengeri. Treb. Aj formou *kenderica,* (v. ho). Hlavne v z.-ungskom podrečí popri všeobecnom výraze: *kukurica.*

Terakovce, -ovec, l. *-ovcoch.* Obec Terakovce, Terjékfalu, v šir. okr. (U Nied. aj Tiriekovce.)

Ternaŭka, -i; u *-aŭce.* Obec Ternavka, Tarnóka, v seč. okr.

Terňa, -i; terňanski. Obec Terňa, Ternye, v sekč. okr.

Terscani, -scan. Ob. Terscany, Szepesnádasd, v sp.-podhr. okr.

Tervac, trvať. „Paru roki tervalo“, Malov.

Terzipilona, vlastné meno prípoviedky v osnove zo Smiž. — Zdá sa byť pôvodu maďarského (-szépilona). „Terzipilona budze tvoju ženu“, Smiž.

Tet sa vraví m. *tot* v okolí Raslavíc. „Tet pan śe vracil nazad“, Rasl. „Tet krak ježibaba vichvaciła“, Kap.

Tež, v. *tiž.*

Tchorjoŭci, -jovec, u *-joŭci.* Ob. Tchorovce, Hór, v seč. okr.

Tidzeň, g. *tizňa.* „Za jeden tidzeň“, Ostr. „O tidzeň“, Treb. „Šidzem tizňe“, Hum. — Počuť aj *tiždzeň* (Ščav.), *tizdzeň* (Hrab., Bež.).

Tinta, -i; atrament. Šarv. a inde.

Tirac, poľ. tyrać. 1) Majetek roztirac = roztratiť. — 2) Statki sa „tiraju“ po úhoroch = túlajú (bez úžitku), „tirac“ sa svetom = túlať sa (bez úžitku). Vidz: Iremský, SMS 1904, 51, a dolož „Naco śe mam darmo po śvece tirac“, z Fil. Kov. (Sl. Pohľ. 1898, 687).

Tirach, z nem. thierarzt skomelené. Giralt.

Tirmańic. „Svojo falatki som potirmanil“, Sob. — Pomárnil.

Tiśiňec, -iňca. Ruská obec Tisinec, Tisinyec, v mak. okr.

Tiž, tiež. „Ňeznal tiž ciho bic“, Šarv. „Tam buľi tiž zbujńici“, Rasl. „Mojo remeslo *tež* ňič ňestoji“, Sipl. Na Spiši a v okolí *tjež:* „Pošla tjež na bal“, Marg. „Ožeň śe i ti tjež“, Šir. „Tam tjež bulo tak nahotoveno“, Hrab. „Scela ho tjež zmarňic“, Ceplič.

Tkac. „Zatkaŭ, zaflancovaŭ gver“. Sobr.

Tlačic. „Kohut abo gunar tlači kuru abo huś“, Kľuk.

Tlojic. „Tloji harlo teho, chto veľo pil“, Šarv. Dľa Iremského v Let.: trápiť, boleť. Porov. Kottov Slov. pod *tlojiti.* „Som stlojeni“ = utrápený. „Tlojic“ = prosením trápiť dakoho. Irem. SMS 1904, 50.

Tluc, tĺcť. Ud.

Tluček, -čka, tĺčik. „Bandurki varene śe poduśa zoz tlučkem“, Šarv. — Tluček je zoz dreva zrobeni, je na spodku kus hrubši, žebi ľepši bandurki poduśil. Šarv.

Tluk, tĺk. „Buł tam tłuk, co źem ubijaju“, Hrab

Tlusti, tlusnuc; tučný, tučneť.

Toflička, -i, v. *stolek.*

Tokajik, -ika. Ruská obec Tokajik, Orosztokaj, v stropk. okr.

Tiždzeň, z pravidla *tidzeň,* v. ho.

Tolčemeš, -a. Ob. Tolčemeš, Tolcsemescsipkés, vo vtor okr.

Tomašovce, -ovec; v *-ovci;* Tomašovjan. Obec Tomašovce v Sp., Tamásfalu v novov. okr.

Toňica je miesto, kde voda veľmi pomaly tečie; *plaňa,* kde stojí. (Miš. v čl. „Z prítomnosti a minulosti Spiša“, Nár. Nov. 1883, č. 89.)

Topanki, v. *kamašľe.*

Topic do peca, v. *kuric.*

Topľa, -i, rieka, maď. Tapoly,

Topoľa, -i, topoľ. Žen. rodu je po celom území, aj v poludňovo-západnom kúte Spiša: „Popater, dzjevčatko, na suhu topoľu“ (Miš. Pies. 29).

Topoľani, -an. Obec Topoľany, Topolyán, v mich. okr.

Topoloŭka, -loŭki, u *-loŭki.* Obec poľ. Topoľovka, maď. Topolovka, v hum. okr.

Topor, -a, široká sekera, jakú tesári užívajú. Porov. Posp. ČMS 1899, 8.

Toporec, -rca. (V M. Slavkove: Toporcon; toporski.) Obec Toporec, m. Toporc, v kežm. okr.

Toporka, -i, čiastka *zbuška,* v. ho.

Torba, -i, kapsa. Všeob. „Torba je i taka, co je z platna, ňeľem zo skuri; ňezname tarisňu", Šarv. — Inde znajú aj *tarišňu,* v. ju.

Torisa, -i, rieka, Tárca.

Torisa, -i. Obec Torisa, Tárca, vo vtor. okr.

Toriski, pomn., g. *-isek,* l. *-iskoch.* (Rusky: Toriskü.) Dľa Nied. a Mišíka *Toriska* (Miš., Slov. Pohľ. 1903, 419). — Ob. rus. Torisky, Toriszka v levoč. okr.

Tot (toten), toto, tota. Nem. jener, maď. amaz. — Príklady: „Naco jim tot korec", Žir. „Samec pov'edal, že — jeho toten mładi havran, co został" Geč. „Trafel na totu luku", Šarv. „Že on ňigdaj vecej ňepridze už po toto złato", Harih. „Pomali totu torbu Palkovi zpod hlavi vicahla", Gab. „Pošol stanuc na toto mesto, dze maľi princezu privesc", Straž.

Tov, -a, maď. tó. V osnove z Bež. často popri slove *ribňik.* V Šarv.: *Tova* je, dze voda stoji, i v našim valaľe mame tovu".

Tovariška, -i, „kamarátka". Z Hnilč. uvodí Mišík: „Rozkraj ti, Haňičko, jabłučko na trojo a povolaj sebe tovariški tvojo", Pies. 29. „Či zme šľi do karčmi a či do koscela, tovariška naša všadzi bula śmela", tiež tam, 36. — Má ho aj v pesničke zo Slov. vsi (Pies. 107), čomu sa nepodivíš, vediac, že je to slovo bežné v poľštine.

Tovarne, -oho. Ob. Tovarné, Tavarna, vo vran. okr.

Trak. Travňica ma štiri traki. Šarv.

Trakterňa, -i, hostínec; *trakterňik,* hostínsky.

Traringi, v. *vuz.*

Travňica, -i. „S travňicu śe noši trava", Šarv. „Vźal tote hačeta do travňici a priňes jich domu", Barc.

Treba s gen. „Idu gu kraľoj za službu, bo źmi čuŭ, že mu treba foštra", Bež. — Od neužívaného neurčitku *trebac* je v úžitku čin. príč. min. stred. rodu: *trebalo.* „Večer vecej vipila jak trebalo", Šarv. „Že jim trebalo každi dzeň dac pojis' jednoho čľeveka", Straž.

Trebejoŭ, -ava. Obec Trebejov, Terebő, v ntor. okr.

Trebič, -u, datelina Šarv. Povie sa aj *trebikoňina* (Šarv., Kľuk.), *trebikuň* (Dobr.) — V Čit. V., 94: *trepikoňina,* a v Kal. 1887, 78: *trepikoňisko* („ked trepikoňisko tri raz zore").

Trebišoŭ, -ova. Obec Trebišov, Tőketerebes, v seč okr.

Tremcic; „tremcim, že mi dzecko umre", Šarv. „Ešči som aňi ňejedla, bo vše ľem pri tebe tremcim, žebi śe ci daco ňestalo", Orel.

Trenki. V poludňovo-západnom kúte Spiša. Inde: *tar(n)ki,* v. ich.

Trentvec. Zatrentvec = zmeraveť, stŕpnuť. Let.

Trepec, -pca. Obec Trepec, maď. Trepec, vran. okr.

Tresi, pomn. „Vlasi viśa jej prez bjeľučke pľeca až ku zlatim tresom, s hterimi ‚odpočivadlo' dookola je obrubene". Kov., SMS 1899, 87.

Treska, -i. „To je drevo z haluzini", Vik. „Porubem ce na drobne treski", Smiž — „Spaľi vedno s Palkem na *triskach* z dreva, co obruče struhol", Gab.

Trešichvoscik, -a. Istý vták. Kľuk.

Treščec. „Plameň hučel a drevo priščelo-treščelo", Straž. 24.

Tri, čísl. — „Zme tam *trojmi* braca", Smiž. „Te *trome* sinove", Jabl.

Tribš, -a; Tribšan. Poľ. obec Tribš, m. Trips, sp.- starov. okr.

Trimac, poľ. trzymać. Užíva sa asi tam, kde spisovné „držať" germanismov

nevykľučujúc. „Kravu trimac“, Batiz. „Žiľi, pokľi jich Buh trimal“, Sob. „Oňi toteho svojeho brata za słuhu trimaľi“, Jabl. „Obi cudzeho čľeveka za svoho ňetrimaŭ“, Luč. „Slovo ňetrimala“, Seč. „Veľikim panem śe trimal“, Gab. „Naš kraľ zoz druhim kraľom vojnu trime“, Malov.

Triscane, -eho. Ob. Triscané, Nádaska, vo fiz. okr.

Triska, v. *treska.*

Triźbi, triezvy. „Triźbi život najľepši“, Šarv. — Zväčša sa vyslovuje: *triźbi.*

Trojňe, -eca. „Mala trojňata“, Šebn.

Trokar, v. *balovac.*

Trombata, o ženskej, s veľkými gambami. „Barz bridka bula, zubata, trombata“, Bež.

Trovic čas, v. *strovic.*

Truc, trávit. „Z maslagom śe ribi truju“, Šarv.

Trucic, hodiť. Hlavne v z.-ungskom podrečí. „Svoju čapku do źemi truceŭ“, Bež. „Truc toho duba a podz z nami“, Hum. „Kuň budze skakac, trucic hore nohami“, Sobr. — Porov. *rucic.*

Truda, -i. „Pčoli maju medzi sebu aj trudi“, Kľuk.

Trudni, príd. „Trudne mi je dac dze com na kňiżki, bo ňit zarobku“, Šarv.

Truhla, -i. Zo spis. reči, v poludňovozáp. kúte Spiša 1) „Na tim koňovi bula truhła s peňeźmi“, Gan. — 2) Tam jest tri farare v truhloch“, Hrab. V tomto prípade: umrlčia truhla. — Z pravidla: *truna* + *lada,* v. ich.

Tru(j)čani, -an. Obec Trujčany, Trocsán, v sekč. okr.

Truna, -i, umrlčia truhla. „Daľi jej trunnu zrobic“, Harh. „Višol do prikľeta a priňis dzeci s *trunku*“, Lub. „Kolo śvetla dvanac truni buľi skľiňeni“, Ban. — Truhla na śaty je *lada,* v. ju; v. i *truhla.*

Trup, -a. „Z Ulijanki został trup, to jest *celo prez hlavi*“, Lem. — Trupom menujú aj *mrtvolu vôbec:* „Ňeozval śe aňi slovičko, ľem na bok śe skłagal a *spadnul trupem* (Straš. 9). Hlavná čiastka trupu o sebe, totiž driek, tiež sa menuje trupom. Srov. aj pod *drik. Truparňa,* miesto, kde sú poskladané trupy. Por. tu na str. 357.

Tu, sem. „Podz tu dnu do tej hiżi“, Hrab. „Dame ju po obedze zavolac tu“, Šarv. „Pušč nas, ňigda tu v'ecej ňepridzeme“, Sobr. Snáď sem patrí: „Zňesła ju voda *tukoj* na štverc miľi źeme“, Hanšar.

Tuča, -i, víchrica. V osnove zo Sobr.: „Na trecu noc zaś prišla burka (+ tuča, i vitor) a chcela ho prevracic“. „Kedi ja peršu noc išoŭ, ta me *tuča sparla*“. (Tu, 399, 401).

Tuhrina, -ej. Obec Tuhrinná, Tuhrina, v ntor. okr.

Tulčik, -ika. U Nied. aj Tilčik. Obec Tulčik, Töltszék, v topl. okr.

Tuľejka, -i. 1) Roh, v ktorom má kosec osličku („ośelku“). Šarv., Ščav. Prirov. aj ČMS, 1899, 8. — 2) Co je na ľočiku zoz żeľeza, je tuľejka, ta śe zdiva na oś. Kap – *Tuľejka* [s význam. pod 1)] v Hranovnici sa vyslovuje: *tulajka.*

Tuňi, príd., lacný. Všeob. *Tuňši,* lacnejší.

Turcoŭce, -ovec; u *-oŭci.* Obec Turcovce, Turcóc, v hum. okr.

Tureň, -rňi. (V Šarv. aj *turňa, -i*). Veža. *Turňami* menujú v Tatrách vysoké štíty o kolmých stenách, „zav'esi“, v. Elj. Przewod, 285.

Turjani, -jan. Ob. Turiany, Zemplénturány, stropk. okr.

Tušice, -ic; u *-ici.* Obec Tušice, Tussa, v seč. okr.

Tutak, tu. Šarv., Sob. „I povedzeła jim, że dvomi vojaci tutak“, Ken.

Tvar, -i; „obľičaj“ neznajú. „Lico je jedna strana tvar'i“, Šarv. „Moja kraśša peta jak tvojej dzeŭki tvar“, Bež. „Ulapil živana za tvar“, Ostr. „On sebe lehnul hore tvaru“, Hran. „Rucjel mu skalu do tvarji“, Cepl.

Tvardi, tvrdý. Popri ňom počuť aj *tverdi*.

Tvarožec, -žca. U Hn. Tvarisc. 1) Niž. Tvarožec, Alsótvaroszc, v sekč. okr. — 2) Vyš. Tvarožec, Felsőtvaroszc, v sekč. okr. Obidve obce ruské.

Tvarožna, -ej. (V M. Slavkove po poľ.: Tvorozna, do Tvorozni'; Tvorožňon). Nem. obec Tvarožná, Durand, v kežm. okr.

Ťu-ťu-ťu, kuri mojo, *ťu-ťu-ťu!* Tak volajú k sebe kury v Žir. — Po poľ. *tiu-tiu-tiu*.

U, predložka, v samosvojej reči *„v“*, v podrečí z.-ungskom vyslovuje sa často jako *ŭ*, niekedy ušiam úplne zmizne, t. j. *u noci* znie jako *ŭ noci*, v skorej výslovnosti jako *noci*. „Raz ŭ noci“ (tu, 405), vyslovujú aj takto: „Raz noci“.

Ubirac še, obliekať sa. „Mi še poubirame za svatich“, Plav.

Ubrež, -a. Obec Ubrež, Ubrezs, v sobr. okr.

Uccic, uctiť. „Boha uccela“, Šarv. *Uccivosc* = uctivosť.

Ucekac, uceknuc. Frásy: „Ucekał do ucečki“, Plav. „Vźal še do uceki jak šaľeni“, Šar.

Ucirac, utierať. Šarv.

Uda, -i, úd tela ľuského. Šarv. „Ked śi odmrazil dahtoru udu na ceľe svojim“, Kal. 1887, 77.

Udavske, -oho. Počuť už aj Udva Obec Udavské, Udva, v hum. okr.

U'heľ, -a. Mesto Ujheľ, Satoraljaújhely. V Zempl.

Uchodzic. „U posceľi Hamadejovej štiridvacec britvi, dvanac hore a dvanac doloŭ uchodza“, Bež.

Ujak, -a; *ujacki*. Ruská obec Ujak, m. Uják, vo vtor. okr.

Ujsalaš, -a. Obec Ujsalaš, Újszállás, vo fiz. okr.

Ujvaroš, -a. Obec Ujvaroš, Újváros, vo fiz. okr.

Ukaz, ukážka. „Žito na ukaz“, Šarv. „Žebi mu odtamadz daco priňes na ukaz“, Bež.

Ukazija. Preveľo ľudzi še zešlo jak na ukaziju, že taku ribu ňigda ňevidzeľi. Straž. — Poľ. okazya = príležitosť.

Uľ, -a, klát na včely z deravého stromu.

Uľa, Julianna. Hum.

Uľož, -a; *Uľožan*. Rusky: Uliž. Obec Uľož, maď. Ulozsa, v levoč. okr.

Umrec. Rasl. „Umr'ec“, Marg. „Um'erac“, Malov. „Tot sin umer“. Žir. „Ho našľi vov śňehu umartebo“, Malov. „Umarte celo do koscela poňeśľi“, Seč.

Un, zámeno *on*. „Un še vracel“, Šarv.

Ungvar, -a. Mesto Ungvár, m. Ungvár.

Upesc, upiecť. „Mame zajaca, chtoreho bi zme radzi upesc“, Šarv. „Oheň mu prišol až ku cenkej skurki medži palcami, *upeklo* ho, ale aňi na to še ňezobudzel“, Orel.

Upchac, vopchať „Durk do oblaka a už hlavi upchaŭ dnuka“, Sobr.

Upor, -pora. Obec Upor, maď. Upor, v seč. okr.

Uredňik, -a, gazdovský zamestnanec. Zamestnanca verejného menujú: beamter, oficir, hivatalnok.

Urlab, nem. urlaub. „Išoł jeden stari husar na urlab“, Malov. — Mišík uvodí z Hnilca formu *ferlap* (Pies. 21).

Urodzaj (muž.), úroda. Šarv., Šebn. — Z Geče, tu na str. 338., je zaznačená forma *urodaj*. V Čit. IV., 34 je „urodzaj“ žen. rodu: „Tam už najdzeme ovoce a urodzaj bohatu“. V poludňovozáp. Spiši *uroda*: „Uroda v našim hotaru buła słaba teho roku“, Ščav.

Urvac še, pretrhnúť sa. „Až som še urvala v roboce“, Šarv.

Usadomic še. „Oňi še tam usadomeľi i pobudovaľi še tam“, Ken. — Počuť aj *usalašic še* v tomto smysle (Šarv.).

Usluchnuc. Šcke chlopi ho usluhľi“, Šarv. „Bul i barz usluhľivi“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 172).

Usnuc. „Jak ona usla, vźal un te kľuče, co buli nad ňu“, Šir.

Usochnuc, uschnúť. Seč.

Ustreti, v. *streti.*

Uvadzic, priviazať. „Uvadzic ju na porvaz“, Šac. „Jake porvazi, šicke mi na šiju *pouvadzaľi*“, Šarv. „Aji svoho psa uvadzil gu sebe“, Straž. „On zaś *uvaziŭ* sebe šifu a stanuľi, Sobr. — „Bože, bože, co robic mam, dze koňička uvadzic mam?“ Smiž. (Miš. Pies. 81). Je po celom území rozšírené toto sloveso, aj u uh. Poliakov: „Tego harnadźa na złoti łancusek uvadźiľi o tin jedlin“, Kríž. ves, tu 457. Ako *u-vadzic,* tak aj *od-vadzic.* Slovesa „uvjazac“ zriedka počuť, v. pod *vjazac.* Snopy sa naveky *vjažu.*

Uvrat, medza od súsedných rolí, nezoraný švík zeme. Šarv.

Uzda na koňa. Je remenna zo zubadlom. Kľuk., Ščav. — Por. *ohlavec.*

V, predložka i predpona slovies. V samosvojej reči vyslovujú za ňu pred temnými (p, t, c, č, k, ch, s, š, f) spoluhlásku *f*: *F* Prešove, fcekac atp. m. *V* Prešove, *v*cekac. — V podreči z.-ungskom z pravidla vyslovujú za ňu „u“, „ŭ“, vidz *u.* — Predložka *v* vokalisuje sa v samosvojej reči hláskou *e*, tedy: *ve*dňe. V podreči z.-ungskom hláskou *o*: *vo*dňe. Toto sa smie položiť za pravidlo; odchýlky treba odnášať na príslušné vlivy. — Predložku *v* radi zdvojujú: *Vov* varošu, *vov* chiži atp. Podoba *vev* je zriedkavejšia, ale sa tiež objavuje: *Vev* maśtaľňi, Kal. 1887, 70.

Vadaska, -i; domášne: poľuvka, poľovanka. Dosť rozšírené: „Ľubeŭ po vadaskoch chodzic“, Taš. „Pojdzeš ti zo mnu na vadasku“, Seč. „Kupil kraľ fľinti obidvom a chodziľi na vadasku“, Šir. — Bezpochyby z maď. podstatného mena *vadászat,* z čoho mohlo povstať *vadasatka* a skrátene *vadas(t)ka.* Mohlo by sa myslieť, že je utvorené z maď. slovesa vadász-ni (= vadaska!). Ale Slováci nemajú maď. slovesa *vadász-ni,* a preto ňemohľi z neho utvoriť nové slovo.

Vadzic śe na čim. „Oňi śe na tim vadzeľi“, Geč. „Ešči som maľučka, už śe na mňe vadza“, Mark. (Miš. Pies. 54).

Vagaš, -a. (U Hn. Vagašik.) Obec Vagaš Kapušiansky, Kapivágás, v topľ. okr.

Vagriňec, -ňca; vagriňski. Ob. Vagrinec, Vagrinec, v mak. okr.

Vaha, turnus robotníkov. Šarv. Kašč.

Vahanek, vahanec. Ščav. — V poludňovo-západnom kúte Spiša; inde radšej *koritko.*

Vachtar, nem. wächter. „(Dvanastu) už vachtar po dzedziňe vitruboval“, Gan. (Kov. SMS 1901, 84). „Vachtar s turňi“, Dan. a Od (Miš. SMS 1896, 175). „Vachtar nocni chodzi po valaľe“, Kľuk.

Vajani, -an. Obec Vajany, maď. Vaján, v kap. okr. (V Bež. mi povedali, že tam bývajú „Maďari i Slovjaki“.)

Vajco, -a, vajce. Mn. č. *vajca.* Ale jest aj pomnožné: *vajca,* g. *-jec* s tým istým významom čo v spis. reči.

Vajčeňica, praženica z vajec. Hum.

Vajkovce, -ovec. Obec Vajkovce, maď. Vajkóc, v kap. okr

Vakarka, -i. Žena veźňe bandurki uvarene abo kapusti, do teho da kus muki, to zabňece, rozmangľuje abo rozkľapka, a to śe upeče na šparherce na bľaše abo v rure. Šarv. Tam ho menujú aj: *pagač* abo *langoš.* — V Ľubotiňi to volajú *merinda;* v Žirovciach: *vakarovik.*

Val 1). Morská vlna. „Odrazu začňe śe moro dzvihac, a vali rucac“, Čit. IV., 179.

Val 2). „Dva vali postavu na sukeň belavu“. Kol. v Zpiew. (II., 38) podáva v „rusn.-slov.“ pesničke.

Valal, -u, dedina. Teraz bežné po celom východnoslovenskom území, na Spiši popri *dzedzina.* Dľa Joz. *Škultétyho* je „valal“ bežné len od Šariša po Ungvár, v. Slov. Pohľ. 1902, 760. Vec

sa nemá tak. Ja som počul „valal“ popri „dzedzina“ všade po Spiši. Tu na str. 236 príklad z Kľuk : Pri jednim valaľe. *Mišik* tiež podáva príklad, a síce zo Smižian: Žri, koňičku, žitnu slamu, bo ja idzem do valalu. (Pies. 81.) — Slovo *valal* Joz. *Budenz* odvodil z maď.; porov. Slov. Pohľ. 1902, 760.

Valalčan, dedinčan.

Valalski, dedinský.

Valek, v. *hrabe*.

Vaľek je z hľini zrobeni, je hrubši jak cehla, aľe śe ňepaľi, ľem śe suši na slunku; z vaľkoch muruju meňše hiže. Šarv.

Vaľentoŭce, *-ovec*, u *-oŭcoch*. Ruská obec, spojená so Zb. Belou, m. Izbugyabéla és Valentóc.

Vaľihura. „Vaľihuro, ber na pľeci tot sipaňec“, Sobr. — Por. poľ. Waligóra, ale pripomínam, že toto meno objavuje sa aj v prípoviedkach nevýchodných krajov slovenských.

Valkoŭ, *-ova*. Obec r. Valkov, Valkó, v stropk. okr.

Valkoŭce, *-ovec*, v *-oŭcoch*. Obec Vaľkovce v Ab., Vajkóc v koš. okr.

Vaľkovce, *-ovec*. Vaľkovce v Šar., Valykóc v topľ. okr.

Valoŭ, *-ova*. Každi koň mal svuj valoŭ i drabinku, Ban.

Valušni, príd. „Valušni je ku každej roboce“, t. j. súci. Ten zápis mám zo Šarv., ale je slovo rozšírené. Zdá sa byť z maď. *való* (jóravaló, mindenre való, helyrevaló atď.). Na oprávnenie svojej mienky uvodím: „Najľepša (krejda) je z danskich ostrovoch *valušna*“, Čit. V., 399. (Preložené z maď. „... a dán szigetekről *való*“). „Ku každej praci ňe je valušna“, Čit. V., 436. (Preložené z maď. „nem minden munkához való“.) — Uváž: „Jak śe valuši“, Šebn. (V smysle: „jak śe patri!“)

Vaňiškovce, *-ovec*; *-ovski*. Obec Vaniškovce, Vanyiskóc, v sekč. okr.

Vankoš, v. *vuz*. *Vankošik*, *-a*, v. *skarčadla*.

Vapeňik, *-ňika*, Ruská obec Vápenik, Vapenyik, v mak. okr.

Varadka, *-i*. Ruská obec Varadka, m. Váradka, v mak. okr.

Varha, *-i*. Nem. lippe, maď. ajak. Aj podobou *varga*: „Mala taku dluhu spodnu vargu, že jej až na bradu viśela“, Hnil.

Varhaňoŭvce, *-ovec*, v *-oŭci*. U Hn. Varganovce. — Obec Varhaňovce, Várgony, v ntor. okr.

Varichoŭce, *-ovec*, ŭ *-oŭci*. Rus. obec Varechovce, Varehóc, v stropk. okr.

Varkoč, *-a*, vrkoč. Mark. „Vlasi zapletené sú do *varkoča*“, Šebn. (Posp. ČMS 1898, 86).

Varoš, *-a*, mesto. Bežné popri: *mesto*. „Varoš“ hlavne v z.-ungskom podrečí, ale aj tu znajú „mesto“. Charakterističné je tu, na str. 375, zo Straž.: „Idze na svojim koňu za drahu z varoša do varoša, z mesta do mesta...“ Veľký Šariš je „varoš“, nie „mesto“.

Varoščak, *-a*, meštan. Hum.

Varovac 1). Hlavne na Spiši. „Budzeš varovac žito“, Hnilč. „Janko śestri varoval“, Smiž. — Nem. wahren.

Varovac 2). V osnove zo Sobraniec niekoľko ráz: „Varuj het!“ (= Idz preč!). Por. Kottov slovník pod 1. *Vary*.

Varštat čizmarski. Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 164). Aj podobou *varštak*, Sipl. (Tu 348). — Nem. werkstätte.

Varta, *-i*; nem. „Varta stala“, Šarv. „*Vartoški* posnuľi“, Kap.

Varti, nem. werth. „Flinta taka bula zardzavena, co ňič ňebula varta“, Ľub. (Bezprostredne z poľ. *wart*.) Inde by povedali v tom prípade: flinta taka bula..„ co *ňič stala!*

Vatrisko, *-a*. „Popol z peca a vatriska“, Čit. IV. 207. „Jak prišľi na vatrisko, vola zabiľi“, Gab.

Vavriňec, *-ňca*. Ruská obec Vavrinec, m. Vavrinc, v topľ. okr.

Vdzečni, príd.; *vdzečňe*, prísl. Vďačný, vďačne. Všeob.

Vec, *-i*. „Išla ku doktorovi a pove-

dzela, jaka vec", Hrab. „Šitke tote tri veci", Sipl.

Vec, vecka. 1) Tedy: „Ta povedzel starši brat: ta vec to dobre, ňič še ňestarajce", Sipl. „Bratňak je sin od stričnich bratoch, vec v štvartim pokoľeňu", Šebn. „Tak vec tote dvomi braca še pitaľi", Sipl. „Veźňime ju... a vecej voňi ju položiľi na voz", Ud. — 2) Potom: „Vec vona zešla dolu", Šac. (Tu 342/3.) „To še jim ňepačilo vecka", Sipl. (Tu 344). „I tak pan vecka puščiň dzivoho kornaza", Sobr.

Vecej, v súsedskej poľ. *vjencej.* (Mjoł vjencej dźeći", Kríž. ves, tu 456.) „Vecej" je bežné v samosvojej reči a v podrečí z.-ungskom. Blízko k poľštine aj *„veci"* z poľ. v'ecé(j), na pr. v Gab.: „Veci zarobila, jak jej muž", tu 316. — V podrečí lučiv.: *vjacej.*

Večar, -ara. Večer. V samosvojej reči všeobecné; obyčajne s výslovou *več'ar* (na pr. Šarv., Marg., Štv., Bard.) i *v'eč'ar* (na pr. v Hrab., Hnilč.). Ale počuť aj *večar.*

Večerši, príd., večerňajší. Let.

Vedno, spolu. Počuť aj pôvodnú formu *v jedno.* — „Vše budu vo *vednosci* a že jeden druheho ňeohabi", Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 159). V Smižanoch: „Žiľi dłuho *vespolek".* Pravdepodobne zo spisovného.

Vedzec, vedeť; len v lučivn. podrečí; inde: *znac.* „Ona vedzela, že je už pojedovani", Lučiv. — Inde: Ona *znala...*

Vehec, -hca. Obec Vechec, Vehéc, vo vran. okr.

Vejačka, -i. „Robi še z dreva verboveho abo z ošikoveho abo z rokitoveho; z ňu še veje", Šarv. „Vimłacene zarno še veje z veječku drevenu. Veječka vipatra jak koritko", Kľuk. Porov. *lopata.* Vidz aj ČMS 1899, 8.

Vejsc. Všeobecné v samosvojej reči. „Dozvoľel šickim ľiškom vejsc", Šarv. „Un ju primušel, že mušela z ňim vejsc", Gab. „*Vejdz* do kuchňi", Rasl. „Žebi *vešol* dnuka", Malov. „Psi brechaľi, aľe do cirkľu ku rechtorovi ňemohľi vejsc", Giralt. — V podrečí lučivn.: *vojsc,* tu 430 atď.

Veko, vrchnák. „Odterhľi s truhli veko", Gan. (Kov. SMS 1901, 85). „Dzvihnuł veko s tej stredňej truhli", Hrab. „Veź totu trunu, viňeš... otvur veko a ľehňi do ňij", Plav.

Vekši, kompar., väčší. „Ňe z ľesa, aľe do vekšeho ľesa", Ken. „Chto vekšu radosc dostal jak toti chlapci", Straž. — V lučivn. podrečí: *vjačši* („Zaščepce ho do tej najvjačšej skali", Lučiv.). — V Zátur. „Prísl." na str. 168 je udajne šar. príslovie: „Co je *vakše jako* veš, to si do torbečky veź". Po šarišsko-slovensky by to muselo zneť takto: „Co je *vekše jak* veš, to sebe do torbečki veź".

Veľbahi, -bah, ve *-baši.* Obec Veľbachy, Wellbach, v sp.-podhr. okr.

Veľiki + *veľki* sa zamieňajú. „Naj jašňejši kraľu, Jich *veľkojs',* kebi tak dobri buľi", Komar. („Jich *Veľkojs'"* = Vaša Milosť!"). — *Veľičic* še, honor si z dačoho robiť. Let. dľa Irem. — „Zostred *veľičoznich* ľesoch", Čit. V., 414.

Veľka, -ej; Veličjan, velickje kravi. — Obec Veľká, Felka, v sp.-sob. okr.

Veľkrop, -a. Rus. obec Veľkrop, mad. Velkrop, v stropk. okr.

Veľo, veľa. — V poludňovo-západnom kúte Spiša počuť aj *veľa.* V Pap.: „Mal *viľe* dzeci"; bezprostredne z poľ. *wiele.*

Veľopoľe, z *Veľopoľa,* u *Veľopoľu.* (Posmjevajú sa im: „Veľo poľa, malo chleba!) Obec Veľopole, Velyopolya, v hum. okr. (U Nied.: Veľopolie + Veľopoľa!)

Venecia, -i. (U Nied. aj Benátky.) Ruská obec Venecia, maď. Venecia, v sekč. okr.

Veper, -pra; brav. Všeob. — Zo Sp. Podhradia: „Medzi dvoma brehami ľeži veper obrani,... co to je? — Ked žena peče hľeba, ta na korice cesto".

Vepridz. „Ti pridz vepridz nas", Šarv. „Poslal... husara vepridz sebe", Rasl.

Vera, veru. Uvedenou formou bežné temer po celom území. „Vera un vźal i dal tej miši jesc“, Ľub. „Vera vona už ňežije“, Rozh. „Oňi vera nakladľi barz veľo dreva na voz“, Barc. „Vera ňe“, Seč. „Veraže je dobri chlop“, Bež. „Že ona vera ku tej studňi po vodu ňepujdze“, Harh. — Z Hrašovika mám zaznačenú podobu: „*Vere* hej!“

Verba, vŕba. Počuť aj *v'erba*, *virba*. — V Cepličke: *Verbina*, vrbina.

Verbovec, *-ovca*. U Nied. Verbovce. — Obec Verbovec, Verbóc, v sobr. okr.

Verch, vrch. 1) „Ľes je, dze su stromi; verch bez stromoch“. — 2) Verch = vrchná čiastka stavania. — Príslovka *naverch* zodpovedá spisovnej *navrch*. „Višlo złodzejstvo naverch“.

Veslo, *-a*. V. *košar*.

Veś, g. *vśi*; dedina. Porov pripom. 1. na str. 111. — Osada, majúca alebo mavšia svojho rychtára, menúva sa teraz *valalom*, na Spiši aj *dzedzinou*; *v naše časy nikdy nie vsou*. Ale jest hodný počet obecních názvov, v ktorých sa objavuje slovo *ves* s dajakým prívlastkom. V Spiši sú 4 také názvy (Slovenská ves, Krížová ves, Stará ves a Nová ves (Igló); v Šariši 7 „Postredná ves“ a Vieska, ďalej Nová ves Drinovská, Sviňská, Pečovská, Bardiovská a Ruská; v Abaujskej: Košická Nová ves; a v Zemplínskej: Tušická Nová ves, ‚Nacina ves‘. Z tohoto výpočtu vidieť, že sú této názvy rozšírené v západnej polovici východnoslovenského územia; 12 názvov oproti 2 v Zemplínskej. Slova „valal“ nikde niet v miestopisnom názve. — Slovo vyslovujú: *veś*, *v'eś*, *vjeś*. — Miestopisné názvy východnoslovenského územia, v ktorých podstatou je slovo *veś*, sú nasledujúce: 1) *Krížová ves*, Keresztfalu, v kežm. okr. (Domášne: Krizoveś, z Krizovéj vśi; Krizovjon, Krizovskje dźeći.) — 2) *Nová ves Bardiovská*, Bártfaújfalu, v sekč. okr. — 3) *Nová ves Drinovská*, Somosújfalu, v ntor. okr. (Domášne: Novaveś, do Novevśi, v Novevśi.) — 4) *Nová ves Pečovská*, Pécsújfalu, vo vtor. okr. („Novoveske dzeci“.) — 5) *Nová ves Ruská*, Sósújfalu, v šir. okr. („Z R. Novejśi“. U Hn.: Šovars'ka Nova ves.) — 6) *Nová ves Sviňská*, Szinyeújfalu, v šir. okr. (Nova veś, do Novejśi; „Śviňska“ śe ňevihvara. U Hn. aj Sviňske Nove selo!). — 7) *Slovenská ves*, Tótfalu, v kežm. okr. („Słov'eňsko vjeś“ u poslovenčených Poliakov; „Słovjaňsko vjeś“ u neposlovenčených. „Słovjaňcon“ a „słovjaňsk'e“ dźeći.) — 8) *Stará ves*, Szepesófalu, v sp.-starov. okr. („Stara vjeś, ze Starej vśi; Starovjescon“.) -- Vidz aj pod *Novejśa* a *Novevśa*. — Čo sa týče názvov „Postredná ves“ a „Nacina ves“, vidz hore uvedené pripomenutie na str. 111.

Veśeľe, veselie. Znajú ho po celom území. „Urobiľi veśeľe i pobraľi śe s princezu“, Sobr. „Jest tam u valaľe jedno *veśeľi*“, Ud. — Veśeľic śe. „Ozda veśeľa śe ešče i teraz, ked ňepomarľi“, Šarv.

Veščuch + *veščec*, veštec. Hum.

Vibijac. 1) „Nože s gombikami vibijane“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 170). 2) Tance vibijac (Kol. Zpiew. II., 90). Pôvodne: *vivijac*, porov. *kolo* 3).

Vibľekac śe. „Un teraz zunuti, tak ňebudze śe vibljekac, ľem na divaňe pośpi“, Šir. Ale aj: „Marčuš, *vivľeč* śe z tich šatoch“, Plav.

Viborna, *-i*. V M. Slavkove vyslovujú: Vüborna, Vüborňon, vüborňansk'i. — Nemecká obec Viborna, maď. Viborna, v kežm. okr.

Vibrac. „Z inkviziciu vibraľi, že mladšeho brata starše bratove na śmerc zabiľi“, Sob.

Vibuc. „Vibuj s ľavej nohi čižmu“, Hrab.

Vibuľknuc. „Obrac pohar na jeden bok: vibuľkňe z ňeho a dzviha śe do vodorovna to daco, co ňepripuščilo vodu dnuka“, Čit. IV., 161.

Viceľanka, *-i*; vytelená krava. Let. Irem.

Viceż, -a. Táto podoba by sa očakávala vo východnoslovenskom nárečí, po prípade podoba: *Vicaż.* Ale týchto podôb neslýchať. Napriek tomu v Čit. V., 139: „Hunyadi to viceż śivi", a miestopisné „Viceź". Porov. *vitez.*

Viceż, z Viceża; viceżski. Obec Vicez, Nagyvitéz, v šir. okr.

Vidace. „Dzjevka na vidacu" = Djevka na vydaj. Mark.

Videň, -dňa. Mesto Viedeň. — Poľ. Wiedeń, -dnia.

Viderňik, -a. Obec Videriik, maď. Vidernik, v sp.-novov. okr. (U Nied.: Vyderník!)

Vidobudnuc. „Že s totu šabľu sebe kraľovstvo vidobudňe", Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 84).

Vidostac. „Śe cešiľi, że von tu princezu vidostaŭ", Sobr.

Vidraň, -i. Vidraň, Vidrány, v hum. okr.

Vidrežňac śe (?). V Let. dľa Iremského: Napodobňovať dakoho reč, výraz tvári, jazyk dakomu vypľazovať, porúhať sa dakomu. — „Psi śe mu začaľi vidrežňac" = škľabiť. Z Gan. Kov. (SMS 1901, 86).

Vidzvaňac, vyzváňať. „Ešči i vidzvaňac mu dal zo šickima dzvonami", Straš. 12. — V. *dzvoňic.*

Vikľadčik, -a; nezasklený oblok. „Na sipaňcu buŭ jeden vihľadčik, taki, co mohoŭ chŭop prez ňeho prejsc", Rep.

Vihon. „Zaspal Janči na vihoňe, zajaľi mu vrane koňe", Hnilč. (Miš. Pies. 37).

Vihvarac. „Šitko mu na oči vihvaraŭa", Rep. — *Vihvarac śe* = vyhovárať sa. — „*Vihvarka* śe vše ňedari", Kal. 1887, 84.

Vicharica, -i. „Včas vicharici v źime", Čit. IV., 51. — Víchrica.

Vichirni, príd. „Vihirni človek, ňe hirešni", Šarv.

Vichodki, výdavky. „Znaju, pan kmoter, że ja mam vichodki", Giralt.

Vijavic śe, splniť sa. „Vidzeł, że jeho sen śe vijaveł", Ken. „Śe mu perša pravda vijavila", Barc. Ale aj: „Tak śe vipolňeľi šicke tri praŭdi", Barc. Toto zdá sa byť zo spis. reči.

Vikaľic, vytreť. „Odkażce, odpišce temu regementu, ňech me on vikaľi, z chtereho som štandzu", Hnil. (Miš. Pies. 26). — Por. *vimazac.*

Vikartovce, -ovec. (V-ovjan.) — Obec Vikartovce, Vikartóc, v sp.-sob. okr.

Vikončic, skončiť. Šarv.

Vikrucic śe, skrútiť sa. „Tote śe vikruciľi i pošľi vonka", Vran.

Vikupic. „Tim, co ju idereŭ, calkom ju i varoš vikupeŭ", Bež. — Bežnejšie je: *višľebodzic.*

Vilagi, z *Vilag.* Ruská obec Vilagy, m. Világ, v hum. okr.

Viľhotni, vlhký. „Dakus viľhotňejši", Čit. IV., 53.

Viľk, -a. Vlk.

Viľkovce, -ovec. Obec Viľkovce, Kiskunchfalu, v lev. okr.

Vimachnuc. „Położiŭ ruki na klat a żivan vimachnuł s bartom i zacał", Ostr.

Vimazac. „Vimaže śe, co je napisane; u nas śe ňepovi *vitrec* to, co je napisane", Šarv. — Por. *vikaľic.*

Vimeňic. „Mala jedna żena hlopa v herešce, toho hcela vümeňic (+ vüśľebodzic)", Marg. „Boł bi si ma ztadzi vimenił", Lučiv. „Predaj koňe i voli i voli, a vimeň me z tej vojni...", Mark. (Miš. Pies. 56). „Zajaľi mu... koňe... idz, vimeň ich, moja mila", Hnilč. (Miš. Pies. 37).

Vimentovac śe, maď. ki-ment. „Jakoś śe vimentovał od ľeva", Dobr.

Vimjačko, -a; vemiačko. Šarv.

Vimlat, -u. „Vimlat sebe bere", Smiž. (Miš. Pies. 93). — Mlatcov podiel z vymláteného zrna.

Vimozc. „Ked mi to vajco prineseš, vtedi ma ztadzi vimožeš", Lučiv.

Vimscic śe. „Co robic maju, żebi śe totej dzivki vimscic", Plav.

Vina. „Perša vina odpuščena", Smiž. „Vi ňič *ňevinni*", Sobr. „Chto je temu *vinovati?*" Šarv.

Vinčovac, nem. wünschen. — „Za uprimne zdravje vinčujem!" Šarv. „Šicko dobre vinčovał", Komar.

Vinni, -oho. Vinné a Banka, Vinnabanka, v sobr. okr. (Na otázku, čo je Banka a či treba hovoriť o obci „Vinni i Banka", povedali mi: „Banka ňit!"

Vinsc, vindzem. Šarv., Hrab. V Sobinove: „Muśela *viňsc* z tej kopi". „Vindzi, vindzi zlate kače, bo ci dzecko horko plače", Sob. „Už mi nevindzeš ztadzi von", Lučiv. — S iným významom: „Ta, poda, vindzi na ten mech", Sipl. „Jak tam vindzem, ked aňi drabini ňet", Malov. — Oba smery v jednej vete bez toho, aby sa smysel rušil: „Jak vinšľi *von z vodi,* vinšľi *na verch*", Hnilč. — Z fraseol.: „To vinšlo dobre" = To sa skončilo dobre! Hnil. „Teraz mňe dobre višlo a vam plano", Daň a Od. (Miš. SMS 1896, 85). „I vera nateľo višło, že ju mladi kraľ za ženu vźał", Kap. „To bulo prave, ked čertovi kara višla", Bert. „Spravovala śe tak dobre, že co rok tak više išla, až na generaľa višla", Šarv.

Vipasac. Pásom, remeňom vybiť. „Stari perše dzivku vipasał a potim matku za toten korec dukatoch", Plav.

Vipatrac zodpovedá spisovnému „vyzerať" („Žena na koňec valala už ho vipatra", Straž.), ale spolu aj germanismu: vyzerať. „Vipatrala akuratňe tak, jak jeho žena", Šarv. „Vipatra jak chmarňik", Hum.

Vipesc, vypiecť. „Tak mu šibeňicu na chribce vipekľi jak bi obeśeni bul", Straž.

Vipovedzec na keho, vyvolať na koho. „Dzekuju ci, že śi na mňe ňevipovedzeů", Bež.

Vira, -i; viera. „Na druhu viru pristac", Šarv. „Žic na viru" = bez sobášu; cigáni vravia v tomto prípade: „Žic na verbu". „Dal mu šicko za viru" = uveril mu všetko.

Virava, -i. Ruská obec Virava, mad. Virava, v hum. okr.

Virba, -i. „Muśela nocovac... na jednej virbe", Hanšar. „Vrabeľ to počul od starej virbi", Čit. IV., 41. — Vidz *verba.*

V'irbov, z *V'irbova;* V-ovjon, v'irbovsk'i. Nem. obec Verbov, Ménhard, v kežm. okr.

Virčec. „Jak stari prijał, ta zvirč'eł", Malov.

Virgac. „Kedz kuň zdiha, najbarźej virga" za šar. podané príslovie v Zátur. Přísl. (str. 8) „Jeden, so mu compeľ z nosa virgaů až po koľena", Bež. — Porov. poľ. wyrgnąć.

Virosnuc, vyrásť.

Virozumec. „Ňemohľi z toho panove virozumec praůdu", Dluh. (C.

Virozumni. „Ja virozumni vtak, śpivam sebe tak", Žir.

Visc, vyjsť. „Vun rad-ňerad muśel sam visc zo svoho kľaštora", Straž. „On rozdumuje, jak bi on mohol ku temu zamku visc", Vik. — Bežnejšie: *vinsc,* v. ho.

Visehnuc. „Muśime čekac ňiž vischňe to, co je pisane", Šarv.

Visichac, vyschýnať. „Jak z Dunaja voda ňevisiha ňigda, tak aňi ja... ňepridzem k vam ňigda", Vider. (Miš. Pies 70).

Visipac, vysypať. Na str. 412, v osnove z Taš., chybne: *višipac.*

Viskac. „Člevek viska na ňoho", Taš. — V. *miščec.*

Vislava, -i Ruská obec Vislava, Viszlava v mak. okr.

Visoke, -eho; visocki. Obec Vysoké v Šar., Viszoka vo vtor. okr.

Visoki, -oho. Obec Vysoké v Ung., Viszoka v kap. okr. (U Nied.: Vysoká!)

Vistavic. „Haňička ľem ruku vistavila a odebrala jedzeňe", Sob.

Visterčic. „Krem teho do večera kopita visterči", Kov. (SMS 1898, 59).

Vistrehnuc „Cešilo mňe... z života dźvirat jedno zjaveňe vistrehnuc", Čit. V., 247.

Viśac. „Taka krasna zostala, jak boů ju perlami viśeů", Bež. (Snáď *viśäů?*)

Viśelec, -lca. „Bojiú śe uderic na hrob viśelca", Sobr.

Viśvedčeňe, vysvedčenie. Šarv. — Zo spis. reči.

Viśac, vešať. „Tam šabľa viśi i remeň, dze i ti jich viśal", Rasl. „Vašoho brata viśame", Luč. (V tomto prípade m. *viśame.*)

Viśčec. „Dzecko prikrite haľenu viśči a kriči o rati", Čit. V., 92. — Poľsky *wiszczéć.* V. *viskac.*

Viśčiric oči. „Kraľ i kraľovna na ňeho ľem oči viśčireľi a śe pitaľi...", Šarv.

Viśkirac zubi. „Dzjevka zubi viśkira", Hnilč.

Viškovce, -ovec. Ruská ob. Viškovce, Viskóc, v mak. okr.

Viśňi suśed, nie „horný"; v. *ňižňi.*

Viśňoú, -ova. Obec Višňov, Visnyó, v seč. okr.

Viter, vietor. „Pošol jak viter", Bard. „Viter duje", Hum.

Vitez, -eza. „Vitez nad vitezoma", Bež. „Chto śe taki vitez (+ ritir) našol, co tich šarkaňoú porubal", Straž. — V osnove z M. Slavkova: *vitiz.* Aj poľ.: witez, witeź (Slow. Booch—Árkossy). Touto formou... aj v poľštine je to slovo požičané. — Por. *viceż.*

Vitka, -i. „Vitkami śe scahnu koľiki pri ľjeskoch košarovich", Kľuk.

Vitkovce, -ovec, (l.) *-ovci;* Vitkovčan, vitkovsk'e dzeci. — Obec Vitkovce, Vitfalu, v sp.-podhr. okr.

Vitriolej, -u; vitriol. Žir.

Vitriżbic śe, vytrezveť.

Vivľesc śe, v. *vibľekac śe.*

Vizdravic śe, vyzdraveť. „Po troch meśacoch oňi śe vizdravili", Plav.

Vizuc. „Jak vizuł s ľavej nohi čižmu", Hrab. — Aj *vibuc,* v. ho.

Vižįvnosc; živnosť, „pokerm" neznajú.

Vjano, -a. „Oferovali tote dukati na svoju ceru, jej na vjano", Plav. — Poľ. *wiano.*

Vjazac snopi. „Žena naklada a blop vjaže kolkem", Šarv. „Vjaže śe do *porvisla.* „Co žena podbere za koscom, voła śe *huśe.* „Štiri huśata śe vjaże na jeden *snop.* Do jedneho *kriża* 15 snopi idze; do *mandľa* 21 snopi". Kľuk. — V Šarv.: „Ked śe povjaže, tak śe pokladze do *maradikoch* po 10 snopi abo do *rakašoch* po 15 snopi. *Mandeľ* je u nas 18 snopi". — Torbu, mech zavjazac abo rozvjazac. Gab., Malov. — Por. *uvadzic.*

Vjo! „Skričel tot chudobni čłevek na svoju kobulku „Vjo!" i pocahla", Straž. — Porov. *kuň.*

Vlača, -i. Ob. Vlača, Vlacsa, v topľ. okr.

(V)ladič, -a. U Hn a Nied. Vladiča. — Rus. obce: 1) Niž. Vladič, Alsóvladicsa, v stropk. okr. — 2) Vyš. Vladič, Felsővladicsa, v stropk. okr.

Vlahi, g. *Vlah,* ve *Vlaši;* Vlašan, vlašanski. Mesto Sp. Vlachy, Szepesolaszi.

Vlachi, polsane. (Brez. Posp. ČMS 1899, 8).

Vlascivi, v. *vlastni* 4).

Vlastni, príd. 1) Vlastný. „A to jej vlasni muž bul", Barc. „Vłasna dzjevka teho pana", Jabl. — 2) Skutočný. „Ta ti bul vlastni klamar!" Žir. „Povidz mi... po vlasnej praúdze", Seč. „Jabka biľi barz pachňace, tak že každi vlaśńe naraz ukuśil", Gab. — 3) Pravý. „V parsuňi taki vłastni jak Lajoš", Geč. „Pojdzeš domoú do svoho kraľa a vlaśńe taku mužiku zrob, jak śi heútu robiú", Bež. — 4) Istý. „Takisto prišla ku temu vlasnemu zamku", Vik. Významom sem patrí: Tote *vlascive* slova", Šebn.

Voda, Stara. Obec Stará Voda, Óviz, v geľn. okr.

Vodtam. „Tot narod prepad vodtam", Bež. „Ja vas *votti* viratuju", Sobr.

Vodzic śe. „Vo śvece śe ňepravosc vodzi", Sob. „Rozpovedała, jak śe *z ňu* vodzilo", Hanšar.

Vodżuch, -a, vodič. Let. Iremský. — „Šeptal mi do ucha muj vodźuch", Kal. 1887, 48.

Vojčice, -ic, u *-ici.* Ob. Vojčice, Vécse, v seč. okr.

Vojkovce, -ovec, vo *-ovci;* Vojkovčan, vojkovsk'e dzeci. U Nied. Vojkovice, Obec Vojkovce, Vojkfalva, v sp.-podhr. okr.

Vojňecina, -i, u *-i.* (U Nied.: Vojna*tina* + Vojňacina.) Obec Vojnecina, Vajnatina, v sobr. okr.

Vojovac, bojovať. Tak vojovaľi, že ňestala ľem čarna źim, kadi prešľi", Gab. „Idzem..., žebi sebe kralovstvo *vivojoval*", Cepl. — *Vojovac śe:* „Jak śe budzeme vojovac, či na kije, či na meče", Straž. — Biť sa.

Voľa, -i; v. *vuľa.*

Voľa, -i. Meno ruských a slovenských obcí: 1) Voľa pri Laborci, Laborcvolya, v mich. okr. — 2) Jakubova Voľa, Jakabvolya, vo vtor. okr. — 3) Juskova Voľa, Juszkóvolya, vo vran. okr. — 4) Niž. Voľa, Alsóvolya, v sekč. okr. — 5) Ruská Voľa v topľ. okr., Oroszvolya. — 6. Ruská Voľa vo vtor. okr., Oroszvolya. — 7) Vyšná Voľa, Felsővolya, v sekč. okr. — Od mena „Voľa" niet prídavných, hovorí sa: dzeci z Voľi; niet ani podstatných na pomenovanie obyvateľov, hovorí sa: človek z Voľi.

Vola- so zámenami alebo s príslovkami (volačo, volachto, volaksi atď.) objavuje sa len v podrečí lučivnianskom; z pravidla so stredným l: vo*l*ačo, vo*l*achto atp.

Voľar, -a, co voli paśe.

Voľica, -i. Ruská obec Volica, maď. tiež tak, v hum. okr.

Voľkova, -ovej. (Vyslovujú aj Voŭkova!) Ruská obec Volková, Valkaja, v ungv. okr.

Volňica, trh na mäso. Let. Irem. — S mojím vedomím: nejatkový odpredaj mäsa.

Volove, -oho. (U Nied. Voľova!) — Obec Slovenské Volové, Tótvolova, v hum. okr.

Von, zámeno, bežné popri *on;* v podrečí z.-ungskom aj podobou *ŭon.* Vidz aj *vun.*

Vondrišeľ, -šľa; Vondrišľan. Vondrišeľ, Merény, v geľn. okr.

Vornadel drží pripevnené váhy ku „dišľu", z Brez. Posp. (ČMS 1899, 8). — Nem. vornagel.

Voški, pomn., „Dostaňe jich človek od ňečilosci medži paľcami na nohoch", Šarv.

Vozarňa, -i. „Biva pri karčme, do ňej furmaňi stavaju karmic", Šarv. — Niekde počuješ aj *allaš,* z maď. állás, na pr. v Šebn.

Vrabeľ, -bľa; vrabec. Šarv., Jabl., Kľuk.

Vranka, -i. „Dam zrobic dvanac bočki a do každej bočki jeden vejdzece. Vranka budze otvorena, žebi sce dobre dihac mohľi", Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 171).

Vranoŭ, -ova. Obec Vranov, Varannó, okr. miesto.

Vrata, pomn., v. *kapura.*

Vravec, v. *hutoric.*

Vražec, -žca, čarodejník. *Vražic* = čariť. Všeob. — „Ňemalo moci *vražcovskej*", Šir. V osnove zo Štv. objavuje sa prídavné meno „vražedeľňicki", aj podstatné „vražedeľňictvo", tu rozprávkárka zle používala spisovných slov, ktoré si čítaním osvojila a ktorým nerozumela.

Vražki, pomn., čary.

Vražkiňa, -i, čarodejnica.

Vrisknuc, zavr'eskac, v. tu na str. 424.

Všadze, všadzi; v samosvojej reči. V podrečí z.-ungskom z pravidla: *ŭšadzi.*

Vše, naveky; „vždy" nemajú. V podrečí z-ungskom z pravidla: *ŭše,* aj *ŭśe* (na pr. Sobrance).

Všeľičina. „Všeličina", Dluh. /C.

Všeľijaki, Sob. *všeljaki,* Ľub. — V Bat.: *všelinejaki.*

Všeľiňeco, Smiž., Hrab.

Vtak, -a. Žir. — Z pravidla: ptak.

Vujtoŭce, -ovec, u *-oŭci.* — Ruská obec Vujtovce, Vojtóc, v stropk. okr.

Vul, g. *vola.* Voly sa poháňajú: Na pravo = *Ča* od sebe (Šarv., Kľuk., Śčav.).

Na ľavo = *Hejs* k sebe (Šarv., Kľuk., Ščav.). Žebi vul stanul: *Ho!* Cofnuc ho: *Hejk!* Pohinac ho: *No!*

Vuľa, *-i* + *voľa*, *-i*. V Šarv.: „Zrobeľi g vuľi“, „On jej šicko dal do vuľi“. — „Husarovi ňebuło na voľu, že jager pri ňim ňet“, Ken. „Ňebulo mu to po voľi, že śe śedlak dobre ma“, Bert.

Vun, zámeno, bežné popri *un*; v podrečí z.-ungskom aj podobou *ŭun*. Vidz aj *von*.

Vuz, g. *voza*; *voz*, *-a*. „Paňski vuz je hintov abo koč, prikriti zoz skuru lagirovanu; ked je ňeprikriti, vola śe voźik abo brička“, Šarv. „Śedlacki vuz: Vidza tote klaňice štiri? Dva śe daju do predňeho *nasadu* a dva do zadňeho *vankoša*. Vankoše prikapčane zoz *traringami* železnima, oni śe prišrubuju. Na nasad a na vankoš śe położa *drabinki*, medži ňich na spodek *deska*. Vec śe położa medži drabini dva *koše* z verbovich prutek. Zavjažu śe dva snopi zoz slami, położa śe na vuz, — to *śedziska*. Može śe zaprahnuc a śednuc — a vijo!“ Kap. „Nasad privadzeni s *cvorňem* na vankošu“, Kap. Svoreň (vyššie: *cvoreň!*) je żeľezni kľin, chtori idze prez nasad, vankoš a oś a trime zadňu častku s predkem. (ČMS 1899, 8. Posp.) Predňu i zadňu častku voza prikapča *rozvora*, na zadnej častki rozvori je *zatvorňik*, żeľezni kľin. (Tiež tam.) Predňe *śńice* skapčane zoz *podejmu*. (Tiež tam.) — „Na *furmaňec* śe kladu *rebrinki* a tote opiraju śe na *ľoče*“, Kľuk. — Zo Ščavňika: „Na voźe jest *dišeľ* (v Hranovnici: *oje!*), *śnice*. *Hlavňica* je pod nasadom a pod hlavňicu je *aŭštok*; pod aŭštokom *osj*; *rebrini*, *ľoče*, *rozvora*“. „Koňe cahaju za *vahu*, na vahi je *barco*, na barco śe prikapčaju štrangi“, Kľuk. Pre srovnanie s poľ. názvy v. „Wóz wiejski... z pow. tarnowskiego“ („Lud“, org. ludozn. VI., 395).

Vzadu. „Żemni duch už *ŭzadu* princa buŭ“, „Doraz śe ukaže żemni duch *ŭzad* ňoho“. Obidve vety zo Sobr.

Vźac, na Spiši aj *vźjac* („Zkadzi vźjała take śumne grati“). V z.-ungskom podrečí aj *ŭźac*. Zodpovedá smyslom spisovnému *vziať*. Imper. *veź* = vezmi. *Vźac śe* zodpovedá spisovnému „pobrať sa“: „I tak śe vźaľi, i tak išľi do zahradi“, Rasl. „Vźaľi śe a išľi ku kraľovi“, Šarv. „Vun śe vodtam vźaŭ“, Kor.

Z, predložka, s gen. — Pred temnými spoluhláskami (*p*, *t*, *c*, *č*, *k*, *ch*, *f*, *s*, *š*) vyslovujú za ňu *s*, t. j. m. *s* peca = *s* peca, m. *z* Šaci = *s* Šaci atp. — Vokalisúvalo sa v samosvojej reči z pravidla hláskou *e*, v z.-ungskom podrečí z pravidla hláskou *o*, na pr.: *ze* żeni, *zo* żeni. Túto predložku, podobne aj predložku *ze*, *zo* (vyslovovanú miesto spisovnej: *s*, *so!*), často zdvojujú, hovoriac: *zez* żeni, *soz* żeni, *zes* żenu, *zoz* żenu. Zdvojuje sa ľubovoľne. V Šarv. mä uisťovali, že je celkom jedno, či poviem *s* matku abo *zoz* matku, *z* dzivku abo *zoz* dzivku atp. A pravdu mali. Hovorí sa nielen „*zoz* slaňinu“, ale aj „*zez* slaňinu, vlastne „zosslaňinu“ a „zesslaňinu“. Užšia podoba sa tratí pod vlivom spisovnej reči, t. j. vokalisovaná predložka *ze* ustupuje širšej *zo*. — V. aj *iz*, *izo*.

Zabardzic. „Meso do peca zabardziľi“, Hum.

Zabavic śe. 1) „Volal ho kačmar, abi śe prišol zabavic“, Sob. „Znal (dzjevče) pekňe *zabavjac*“, Fil. (Kov. Slov. Pohľ. 1898, 686). — 2) „Ňenoś vecej toto dzecko gu mňe, bo ked śe pri ňim zabavim, ťežko mi je dohaňac svojo śestri“, Sob. „Nalapal poŭnu teľigu riboŭ. Ľemže vun śe tam zabavil až do večera“, Straž.

Zabrac śe, pobrať sa. „Śe zabrala, a ztamadz pošla“, Ľub. „Čľevek śe zabral lapac ribi“, Straž. Aj v lučiv. podrečí: „S tim sa zabrał a išjeł het“, Lučiv. — Porov. *vźac śe*.

Zabuc. „Vona o mňe zabuła“, Seč. „Večerjaľi, aľe vun ňezabul, co jomu

zlata riba povedala", Straž. — Zabudnuc.

Zacmec śe, zatmeť sa.

Zaco. „Budze śe ci pitac, zaco plačeš?" Šarv. „Gazdo, zaco plačece?" Bert. V odpovedi: *zato.* „Zato ja prišol do vas za kočiša služic", Ľub. — Por. *čom* i *čomu.*

Začudovac śe. „Ona začudovana śe pita", Šarv. — V. *čudovac śe.*

Zadac śe. „Ňespal, aľe vun śe zadal, že śpi", Ban. „Rano śe zadala chora a un išol do koscela", Šir.

Zadatek odtajil. Šebn. — Závdavok.

Zadumani, zamyslený. „Janko zadumani prišoŭ do varoša", Bež.

Zaduv, -duvu; závej. „Na poľu bul veľiki zaduv", Šarv.

Zadzvoňic, zadzvaňac; zazvoniť, zazváňať. „Do koscela zadzvaňaľi", Ľub,

Zafačovac. „Tvardo zafačoval (zavil) zdravu nohu", Čit. V., 54. — Porov. *fajčovac.*

Zahibeľ, -eľi; záhuba. „Dzeň zahibeľi pri Mohaču", Čit. V., 144.

Zahilek, -lku. „Slnnko dava od sebe ceple prameňe, aľe dze zahilek, tam ňe je horuco, bo tam cjeň", Ščav.

Zahlavek, -vku; vankúš. Všeob.

Zahňetka, -i. „Oheň na zahňetku pred čeľuscami, pri pekarňim pecu", Ščav.

Zahon, -hona. Obec Záhon, m. Záhony, v kap. okr.

Zahor, -hora. Obec Zahor, m. Zahar, v ungv. okr.

Zahrada, -i. V. *kerta.*

Zahubic, zmárniť. „Budu chcec tebe zahubic", Minds. „Šicke tri dzeci zahubela", Šarv. „Kraľovi na haňbu bula, a preto som ju daŭ zahubic", Sobr.

Zajda, -i; batoh. „Zajda travi". — Všeobecne.

Zajesc. „Povedz, že occa zajed kornaz dzivi", Minds.

Zajsc. „Dze ce noc zajdze, tam nocuj", Barc. „Žebi mał o čom domu zajsc", Lučiv.

(Zakartavec). Zakrpateť. „(Pštros) svojo *zakartavene* kridla ňe je v stave potrebovac", Čit. V., 269. „Veriľi vo všeľijakich straškoch... a s ňima spajtašenich *zakartavencoch*", Čit. V., 478.

Zakľa, v. *doki-doti.*

Zakľac. „Vi sce *zakľate* grofove", Smiž. „Že me viśľebodziła zo *zakľetej* źemi", Kap. Por. *kľac.* Popri ňom aj *zalac*: „Ňezrub to, bo bi ce zalala (+ zakľala)", Šir.

Zakos je cali rad skośeni, ovsa abo jarcu. Kľuk.

Zakrucki, pomn., v. *kačka.*

Zakruta, -i. „Pri druhej zakruce ten isti viľk zaś skočel pred koňe", Orel V.

Zalamac. „Bujak krave zalamal". V N. Rep.: „Prišŭa krava bujakovi, bujak jej zaŭmaŭ".

Zaľečac śe. Ja som toho slova v živej rozmluve nepočul. Mišík ho podáva z Viderníka: „Aňi śe mi ňezaľečaj, bo ci me Boch ňeobecal", Pies. 72., z Hnilčika: „Ej, ľebo śe mi zaľečaj, abo mi hustki povracaj", Pies. 32. Z Dan. a Od.: „Ľem mu prikazovaľi, žebi śe zlatňikovej cere zaľečal", SMS 1896, 163. — Kol. Zpiew. ho majú aj zo Šarišskej: „Aňi śe mi ňezaľečaj, Boh mňe tebe ňeobecal" (I., 216). — Vo východnej slovenčine by sa očakávalo: *zaľecac.* Porov. v poľ.: Zalecać się biał'ej głowie = einem frauenzimmer den hof machen. (Booch-Árk. Słow. pod „zalecic".)

Zaľiva, -i. Prival. Hum.

Zalknuc. „Paľenka ho zalkla", Šarv. — Zadusila.

Založic. „Vźal ho sebe a založil za kalap", Bard. „Ňežeň śe, Jaňičku, ňetreba ci ženi, založ za klobuček majeran źeľeni", Brutovce (Miš. Pies. 51). — „Zavozi, zavozi, źeľene zavozi, chtož mojim koňikom dňeś večar založi", Smiž. (Miš. Pies. 83).

Zaluštani, zacundraný. Šarv. „Najdzem sebe frajerečku Špišačku, ňe to taku zaluštanu prešovsku", Hnil. (Miš. Pies. 23).

Zalužice, -ic, u *-icoch.* 1) Malé Zalužice, Kiszalacska, v sobr. okr. — 2) Veľké Zalužice, Nagyzalacska, v sobr. okr.

Zamek, -mku. „Zamek je, čim še dzvere zamikaju. Kľuč od zamku", Šir. — Rozšírené. Por. *kladka.* — Vo význame „hradu" je rozšírené nem. *„burk"*. Na Spiši predsa znajú *zamek* aj m. „burku". Tak v osnove z Lučivnej: „Tam boł jeden stari *zamok*". Podobne v miestopisnom mene, v. nižšie.

Zamek Ľubovjanski. (Poľ.: Zomek Ľubov'inski.) Ľuboviansky zámok, spojený s *Podsadkom,* v. tento.

Zamurcac še, zamazať sa. Sobr.

Zamuric. „Ked pohar prevraceni do vodi zamurime, ňenapulňi še", Čit. IV., 161.

Zamutoŭ, -ova. Obec Zamutov, Zamutó, vo vran. okr.

Zapadac, upršať. „Ona še skrila pod... kapľičku, žebi ju ňezapadalo", Šarv.

Zapametac sebe co. „On sebe šak zapametal ten isti strom", Šarv.

Zapatric, zazreť. „Jak tot viľeci, zapatril Ludvika", Straž.

Zapomnuc popri *zabuc.* — Zabudnúť. *Zapomľivi* = zábudlivý.

Zapozdzil som še, Kľuk. — Nie: zameškal som sa.

Zapravjac. V korice še na hľib zapravja. Šarv.

Zaprec še. „Doraz żeľezna brana sa za nim zaprela", Lučiv. „Dzira še zaprela", Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 170. — Zavreť sa.

Zara. „Vidzi kraľ jej nohu, až ho zara zabila od veľikej krasoti", Bež. „Peršo rano, jak von vinšla, bjelu zaru tam zazrela", Hnil. Mišík po *zare* kladie do závorky *zoru.* V inej pesničke z Hnilca má: „Švecila mi zorna, zavčas rano do dna". Tu po zorna kladie do závorky: zorňička. (Pies. 25, 12.)

Zarabjac, zarábať. Šarv.

Zarazučka, okamžite, Straž.

Zardzaveni + *zardzaveti* nuž. Šarv.

Zarenko, -a, zrnko.

Zarno, -a, zrno. Aj miesto obilia sa hovorí *zarno*: „Zarno, jak dozreje, ta ho žňeme, hrabeme a do stodol privažame; potim ho mlacime", Ščav. — Por. *obile.*

Zaroňic. „Kľuč starosta dzeška zaroňel", Straš. 13. — Zahodil.

Zarubac. „Von už merkoval, že ho (= dieťa!) mac zarubala", Žir.

Zarvaňe, -a. „Jak še nam višmiva toto čertovske zarvaňe!" Straš. 25.

Zastac (totiž: cestu). „Viskočił z lesa a zastał mu: Oče, stoj!" Lučiv.

Zastac. „Co zasłuži... chtori druhemu na živoce zastoji", Ken.

Zastarac še + *zastarec še;* rozžialiť sa. „Hlapec še zastaral, barz smutni bul", Šarv. „Zo žaľu veľkoho pošoł domu i tak še zastarał, že o paru dňi z toho žaľu umar", Vran. „Z toho še *zastareŭ*", Dluh. /C.

Zastaŭka, stávka. „Vojak vihral zastaŭku", Treb.

Zastavic gerok, založiť. Šarv.

Zaś, zas.

Zatička, -i. Aby vôl z jarma nevyšiel, potrebný je k tomu drevený alebo železný klin, to je zatička. Posp. podal z Brez. v ČMS 1899, 8.; je to bežný výraz po východoslovenskom území.

Zatnuc še, zaťať sa. „Še vše bul zatnul, ked skoro trebalo na daco odpovedzec", Čit. V., 32.

Zaumeňic sebe. „Ona zaumeňela sebe", Šarv. Aj inde. Zdá sa byť zo spis. reči.

Zaŭżati. „Ľenorko... čom ši taka zaŭźata buła, ja tebe sto a sto ľisti pisał,... a ti mi ňigda... ňepisała", Seč. „Hlapci aľe zaŭźato še tajeľi", Orel V. — Podľa smyslu: hlavatý.

Zavada, -i. 1) Zavada v Sp., Zavada, v levoč. okr. — 2) Zavada v Zempl., Zavada, v stropk. okr.

Zavadka, -i. 1) Zavadka v Sp., Zavadka, v novov. okr. — 2) Zavadka v Šar., Zavadka, v sekč. okr. — 3) Zavadka v Ung., Závadka, v sobr. okr. — 4) Zavadka v Zempl., Zavadka, v hum. okr.

Zavčerom, Šarv. *Zavčerim,* Ščav. — Predvčerom nevravia.

Zavej, *-a*. „V zaveju śmi śe *zahlubiľi* a ňemohli śmi daľej isc“, Hum. — Por. *zaduv*.

Zavesa, *-i*. Na firštuku je čop (v. ho.), čop śe šturi do zavesoch a na tim śe dzvere trimaju. Šarv.

Zaveśic, obesiť. „Joho hodovaňec ho chceŭ sam zaveśic“, Luč. „Daŭ katom šibeň zakopac, že da Janka zaveśic“, Bež.

Zavičľivi, závistlivý. Ken. Mišík podal z Dan. a Od. spisovnú podobu slova: „O takim *zavistľivim* bratovi“ (SMS 1896, 168).

Zavod, raz. Rozšír. „Bul vivoľeni na treci zavod za richtara“, Hrab. Zo Spiša udáva ho aj Iremský: „Na druhi zavod = po druhý raz; na dva zavodi = po dva razy“, SMS 1904, 48. „Na druhi zavod zaś vona bula v ťeži“, Rozh.

Zavoz, v. *založic*.

Zazrak zodpovedá upotrebením strednoslovenskému *čudo*. „Idz, zazraku boski, ja s tebu vera ňebudzem jesc“, Ľub. „A co tam hceš, zazraku? — Do zahradki: do maku!“ Odor. (Miš. Pies., 44). „Taka bida, taki zazrak!“ povedia v Hum. pozrúc na dieťa nenormálneho vývoju. — V osnove zo Slov. vsi, na str. 453 najde čitateľ *zazrak* v tom istom smysle, v ktorom ho má spisovná reč: „Jak vľoz tam potim do tich izbov, tak vjeľk'e vidzeł zazraki v ňich“.

Zbac, v. *dbac*.

Zbačic, zbadať, spozorovať. „Zbačic = zbadať“, Let. Irem. „Počkaj, ved ja zbačim, chto to spał pri mne“, Lučiv. „Hače zbačilo popri sebe hardu paripu v zlatim sersame kračac“, Čit. V., 29.

Zbanček, *-čka*. „Do toho zbančka“. Je tu v osnove z N. Repáš, ale ho počuť aj po slovenských obciach. — Vidz aj *žban*.

Zbaršňeti dub, spráchnivelý. Ken.

Zbehňoŭ, *-ova*. Obec Zbehňov, Zebegnyő, v seč. okr.

Zbelaveti, osinelý: „Śvecil a makal po tvari ňeboščikovej, aľe ta bula zbelaveta a źimna jak ľad“, Gan. (Kov. SMS 1901, 84/85.)

Zbohacic śe. „Jak on śe mohol tak frišno zbohacic“, Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 166.)

Zbojne, *-oho*. (Po r. Zbijne. U Hn. Zbojňa.) Ruské obce: 1) Hum. Zbojné, Homonnazbojna, v hum. okr. 2) Zbudzské Zbojné, Izbugyazbojna, v hum. okr.

Zbojňik, v. *zbujňik*.

Zborova, zoz *Zborovi(j)*. Zborovjan. U Hn. a Nied. Zborov. — Obec Zborová, Zboró, v mak. okr.

Zbože, *-eho*. „Ten gazda ma veľo obileho abo zbožeho“, Šarv. — Por. *zarno*. V poludňovo-záp. Spiši *zboža* (Vik). Inde je *zbože*, *zboža* cudzotinou.

Zbroj, nem. g'wehr. „Ocec im kupil fľinti, zbroj im ku sebe“, Cepľ. „Dobrim svojim zbrojom prave mu do śerca bul streľil“, Čit. V., 268. „Dze bi ja śe bał, ked ja veľki *zbruj* mam kolo sebe. Jaki? Muj *gver* śe ňeboji dvoch chlopoch“, Ostr.

Zbuc śe. „Co bulo, śe zbulo“, Straš. 4.

Zbudza, *-i*. Obec Zbudza, Izbugya, v mich. okr.

Zbujňik, *-a*. Vo výslovnosti *j* málo počuť, tedy: *zbu'ňik*. Po Spiši *zbojňik*, *zbo'ňik* (takto v okolí Margecian).

Zburisko. „Teraz aj to mesto je ľem zburisko“, Hist. 12.

Zbušek, *-ška*, na muceňe mľika; v ňim jest toporka, s totu śe v ňim muci maslo. Šarv. — Vrchná čiastka zbuška menuje sa *veršňik* (Kap.).

Zdechľina z koňa abo zo psa. Vidz *meršina*.

Zdejmic, sňať. Sobr.

Zdivac. „Tuľejka, to, co je na ľočiku zoz żeľeza, zdiva śe na oś“. — Por. *zdzac*.

Zdoba, *-i*. Obec Zdoba, aj maď. tak, v koš. okr.

Zdohadac śe. „No skoro śe zdohadal, aňi źim pod ňim ňeocepľela“, Straš. 13.

Zdohoňic. „Kedz ho kraľ zdohoňiŭ“, Sobr.

Zdraŭce, *-avec*, u *-aŭcich* (Taš.). Počuť už aj: Draŭce; po r. Draŭcŭ. Ruská obec Zdravce v Ung, Daróc v ungv. okr.

Zdravce, *-avec*, v *-avcoch*; *zdravecki*. U Nied. Dravce. — Ob. Zdravce v Šar., Daróc vo vtor. okr.

Zdravce, v spiš. stol., v. *Dravce*.

Zdrav'e. „Bože daj zdrave!" Šarv. „Daj, Bože, zdrave", Treb. Takto si pripíjajú. V Trebišove som počul aj „Dobreho zdrav'a!"

Zdravkac, pozdraviť sa. „Prišol do hiži i *pozdravkal*. Haňička *odzdravkala*". „Von stanul ku dverom, *zdr*.*ükal*", Barc.

Zdrihnuc še, zľaknúť sa. Poľ. wzdrygnąć.

Zdrizac. „Ňetrebalo dva skuri z jedneho zajaca zdrizac", Straš. 34.

Zdzac. „Ulapela jednu žabku a zdzala na paľičku", Šac. „Očekavala totu hodzinu, v chtorej svuj... lajblik na sebe *zdzeje*", Čit. V., 81. Por. *zdirac*.

Zdz'or, poľské meno *Ždzaru*, v. ho.

Zebľec še. „Kraľovske šmati ze sebe zebľik", Gab.

Zedrec. „Ju sce zedrec s koča", Bard.

Zejs'. „Dal *zejs'* svojej kobuľe", Straž. „Ňemaš mi už co dac *żejs'*", Sobr. „Mňe chce ceper *żejs'*", Taš. — V. *zjesc*.

Zemdľec. „Od žaľu zemdľela", Sob. — V. *zomdľec*.

Zemno, vymyslené meno *Zemplína*, v. toto.

Zempľin. Meno obce i stolice. *Inakšieho mena som nepočul*. Zempľinski, Zempľinčan. V „Schem. cl. gr. dioec. Munk. 1896" uvodí sa obec menom *Zemne*, stoľica menom *zempľinska*. O mene *Zemno* u Korabinského, vidz tu v poznámke na str. 90. — Počuť aj výslovnosť: Żempľin.

Zengruba, *-i*, nem. senkgrube. Hanšar.

Zeňac, v. *zňac*.

Zervac. „Aľe še mu kvet zervac ňedal", Lem. — Odtrhnúť.

Zeznac še. „I tak še zeznal jak bilo", Gab. — Priznať sa.

Zgegnuc. „Teho po hribce buhnul, až v ňim zgeglo", Straš. 13. — V. *gegnuc*.

Zgiżic še. „Jeho kravu, chtora še bula do Petroveho dvora zgiźila", Čit. V., 104. Vraj = zmuchavela. — Poľ. *giez* = viehbremse.

Zhaľec. „Koňec hušeho pirka še nahľe sčuchal, zhaľel", Čit. V., 402. „Do menšich stribernich peňeźoch ešče vecej medzi vmišaju, bo še čescejšim upotrebovaňom ešče skorej *zhaľuju*", Tiež tam 311. — Por. *halovac še*.

Zinadzi. „Zkadzi ma peňeźi?... Zinadzi ňema?" Straš. 19.

Zjesc. Ken. „Źjesc do čista. Źjedoł šicko", Kľuk. (V Slov. vsi: *zjeść!* Vidz tu 455). „Ti mňe chceš ceper źijs'", Taš. — V Šarv.: „Zidol som, zedľi zme". — Porov. *zejs'*

Zkadi. „Ňezna zkadi je", Gab. „Od Dargova zkadiśka prišla ku ňemu", Straš. 26. — „*Zkadzi* śi?" Malov. „Zkadzi ti maš taki taňer?" Jabl.

Zkaľ. „Ňichto ňeznal, zkaľ prišol", Gab.

Zlahoda, *-i*; dohodnutie. „Ňit dzeľbi a ňit zlahodi", Čit. V., 110. „Kedbi... tuto zlahodu ňezotrimal", Hist. 28. — Por. *lahodzic*.

Zlate, *-eho*; *zlatski*. Ob. Zlaté, Aranypataka, v sekč. okr.

Zlatňik, *-a*. U Hn. Zlatňiček. — Obec Zlatnik, Aranyospatak, vo vran. okr.

Zli, bežnejšie: *plani* a *podli*, v. ich.

Zlojsc popri *zlosc*. „Ňit mesa prez kojsci, človeka prez zlojsci", v Šar. (ČMS 1903, 85). Kraľovskej osobe zlosc robic", Hrab.

Zložic. „Matka złożiła chľeba čarneho na stul", Plav. „Zložela oheň a položela ku ňemu dzivče bandurki pesc", Orel V.

Zľudni, vľúdny. „Spital še ho zľudňe", Čit. V., 113. „Zľudňe še ku ňemu obracil", tiež tam 114.

Zľuštac še. „Člověk, chtori rano idze po roše, ta še zľušta", Šarv.

Zmahac še. „Jedne počaľi še zmahac, že chtori mocňejši", Gab. „Aňi ďabol ňezmože ho", Harih. — Boriť sa.

Zmarñic. „Jak pridze domu a ce tu najdze, ta ce zmarñi“, Smiž. Bežnejšie: śmerc zrobic, zahubic.

Zmerknuc śe, zmrknúť sa. „Śe zmerklo“, Hnil. „Ked už śe zmirklo“, Gab. „Jak oñi śe dohvaraľi, ta śe už zmerkało“, Ken.

Zmeržec śe. „Panu kľebanu śe zmeržiło již teľo davac“, Dluh. /C.

Zmilka, -i, omyl.

Znac, vedeť. Všeob., len v poludňovozáp. kúte Spiša počuť popri ňom *vedzec.* 1. a 3. osobu jednotného čísla v oznam. spôsobe, t. j. ja *vim*, on *vi* popri ja *znam*, on *zna* počuť aj na ostatku východoslovenského územia, ale sa mi tak zdá, že len v rozhovore s nevýchodnými Slovákmi, ktorí slovesa *viem* užívajú. Východný Slovák na otázku nevýchodného Slováka „Viete?“, odpovie „Vim“, ale ináč je bežné: „Znam“.

Zñac, sňať. „Zñaŭ tedi svoj persceñ“, Sobr. „Kraśñe jim rohi *pozñimal.* Naostatku ji ñescel *zeñac...*“ Gab.

Zñačoŭ, -ova. Ruská obec Zñačov, Iglinc, v ungv. okr. — V „Schem. cl. gr. dioec. Munk. 1896“ menujú túto obec *Ľinci* (maď. pravopisom: Lyinci), čo môže byť obdrané z Hlinci. Toto meno by tedy bolo staršie od Zňačova na základe zachovaného svedoctva v maď. pomenovaní obce. Iglinc dá sa totiž dobre odvodiť od zastaralého mena *Gľinci.*

Znajomi, známy. Šebn.

Znak + *znameñe.* „Po tim znaku ulapja teho, chto hodzil na peñeźi“, Šarv. „Jake ci znameñe dava, jak idze domu“, Sipl. — „Znak“ v Šarv. znamená aj nem. fleck, maď. folt. „Znak na sceñe, na geroku“. — „Znameñe“ z cirk. reči.

Znamenac. „Ked rechtorka treci bochñik na stol priñesla, poznamenala ho najsamperši križom“, Gan. Kov. (SMS 1901, 84). — Z cirk. reči.

Zñedobački, z nenazdania. Let., Hnil.

Zñedovidki. „Tam napadľi na ñu zñedovidki ribare“, Čit. V., 257.

Znoj, pot. *Znojic śe* v roboce. V Šarv.: *znuj.*

Zobrac śe. „Von śe s tem zobraŭ i išoŭ“, Bež. — Bežnejšie: *Vžac śe* a *zabrac śe.*

Zobuc zoz ľevej nohi čižmu. Šarv.

Zodzec. „Šarkaň zodzeł zo sebe šarkaňovu skuru“, Smiž. — Por. *zdzac.*

Zohabic, nechať, zanechať. Sobr., Olc. — Často *zohabic*, Let., Harh.

Zokovcé, poľ. meno *Žakoviec*, v. ich.

Zomdľec. „Doraz zomdľela“, Šarv. „Tote slova, jak jedovata striľka, śahľi jej do śerca. Dobre *ñezongľela...*“ Straš. 8. „Ona *zongľeta* spadla na diľe“, tiež tam 13. — Aj *zemdľec.*

Zorna, v. *zara.*

Zorvac = *zervac.*

Zostac rozšír. „Ostac“ v poludňovozáp. Spiši popri ňom.

Zozvarac śe, spotiť sa. „Zozvarani ñepi vodu“, Šarv. Bežné popri *soznojic śe.* V. *znoj.*

Zpridz, z počiatku.

Zrapčec. „V koscoch mu zrapčelo“, Čit. V., 122.

Zrivac śe. Objavuje sa v „šar.“ pesničke, ktorú uverejnil Kollár v Zpiew. (I., 185). Môže byť, že sa nám toto slovo zíde pozdejšie, a preto podávam tu z pesničky toľko, koľko je treba pre vycítenie smyslu. (Pesnička je inak zbavená svojho východoslovenského rázu.) „Sama bývám v šírém poli, sama bývám; ked mi prijde temná nocka, ta *se zrívám...* Nestrachuj se, moja dívko, *nezrívaj se*; dal ti pan Bůh pravú ručku, prežehnaj se“. Kollár vysvetľuje slovo takto: „Zrívám se = nepokojím se, zhrozím se“ (II. 540).

Zrivka. „Rozvora šturena pomedži zadñe śñice do oši a skapčana je s kariku, to śe vola zrivka“, Kap. „Zrivka, t. j. železná obruč, ktorá pripevňuje zadné *śnice* ku *rozvore.* (Z Brez. Posp. ČMS 1899, 8.)

Zrobic, urobiť. Všeob. — *Zrobic śe* čim: Zrobic śe horu. Ľub. (= Urobiť

sa chorou!). V tomto prípade porov. *zadac še.*

Zrub. „Okolo studňi je zrub", Kľuk.

Zrubaňe, zrúbanisko. „Paśľi ovce valalske. Pošľi z ňima v jeśeňi do zrubaňa", Gab.

Zrubec. „Jak ho iskala, ta mu našla ten zrubec", Dan a Od. (Miš. SMS 1896, 86). — Zásek.

Zručic, poručiť. Ken.

Ztadzi, ztadeto. „Pakuj doraz von ztadzi", Hrab. „Ja śe veźňem a pujdzem ztadzik", Šarv. „Rušic śe *ztadzeľ* ňemožem", Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 168).

Ztamadz, ztade. „Ztamadz hľedaju pobožneho pustevňika za rimskeho occa", Šarv. „Vźal ho ztamadz", Sipl.

Zub. „Zubi su: *čereňovo,* očne i predňe. Čereňovo su zadňe", Šarv. „Ma zubi *dzirave* abo *dudlave*", Šarv. „Mam *dudlu* v zube". (Prirov. *dudla!*) „Dzecku zubi idu". Obidve vety z Šarv. — Hovorí sa: „Zubi tarhac + rvac + cahac". „Zub śe kive". Por. *lapkac.* — V Nemcovciach v Šariškej vyšívajú aj na *zubki,* v. Halaša, ČMS 1903, 71. (Na niektorých miestach povedia miesto „braňik" [v. *brani*] — *zub.* Takto na pr. v Dobr.).

Zubne, -oho. Obec Zubné, m. Zubna, v snin. okr.

Zunuc. „Už potim až zunuł", Lučiv. „*Zunuti* boł, tak sa jemu dobre zaspalo", Lučiv. „Zuňiti človek je, chtori zunul robic", Šarv.

Zvarac še, v. *zozvarac še.*

Zvarka. „V Popradze v zvarke varja šati", Vik.

Zvarňica, riedka žinčica. Kľuk.

Zvesc še. „Prez ňeščesca prišlo rano. Ňezvedlo śe ňič", Straš. 20. — Porov. *vodzic še.*

Zvicežic, zvíťaziť. Ken.

Zviradlo, zrkadlo vo Vik. — Porov. *dźveredlo.*

Zvojovac, v boji premôcť. „Jakim sposobom ti much tich šarkaňoů zvojovac", Straž.

Zvoľa. „Daj mi, Bože, taku zvoľu, bi zostala mladu gdovu", Smiž. (Miš. Pies. 85).

Zza, zpoza. „Zza Červenoho morja", Seč. „Ľeśňik śe priźirał zza buka", Dobr. — Uváž: „Pośedaľi sebe *poza* stoł", Gan.

Źec, -a, zať. Šarv., Ken., Olc. Už v Hrab. *żac,* tu str. 219. V Ceplici: „Išol za *zaca*" = na prístupky.

Źejś, v. *zejś.*

Źeľe, zelina. „Tam jest źeľe, ta naj jim pocaha popod nos, ta že staňu", Šac. — Ale aj *źeľina:* „Vibrala z ňej jednu źeľinu", Hrab.

Źemjan, -a. Zeman. Źemjanski dvur (= kuria). Šarv.

Zempľinska stolica. Šarv. V. *Zempľin.*

Źerknuc. „Źerkňe (+ popatri) na kertu i vidzi tote dvanac kački ľecec", Bež.

Źima, -i. Z fras.: Źima ho zbila = Zima ho vytriasla. — *Źimňica* je chorosc. Šarv.

Źimušňi, zimný.

Źrinka. „Nad okem jest *oberva,* na mihalňici je *źrinka*" (?) Šebn.

Źveredlo. Kľuk., Hum. — Porov. *dźveredlo.*

Žačkov, -a. „Maů poůni žačkoů dohanu", Sobr.

Žadaň, -aňa. (U Nied. Ždaná.) Obec Žadáň, Zsadány, vo fiz. okr.

Žadni 1). „Bez žadnoho prava chceů ho dac zaveśic", Sobr. „Žadne dzeci ňemaľi", Kľuk. — Aj *ňijaki:* „Ňemohľi najsc valal aňi ňijaki varoš", Šarv.

Žadni 2). „Von vec nišoho žadni ňebol", Pap. — Žiadostivý.

Žakarovce, -ovec; -Ž-ovjan. Obec Žakarovce, Zakárfalu, v geľn. okr.

Žakovce, -ovec. (Poľ.: Zokovce, -ovjec; Z-ovjon, -ovsk'i.) Nem. obec Žakovce, Izsákfalu, v kežm. okr.

Žaľ. 1) *Žiaľ.* „Ňeznal jeho ocec, co od žaľu robic". Gab. „Janko iz žaľom

šoŭ do svoho skľepu“, Bež. — 2) *Ľútosť.* „Barz mi žaľ za moju mocu“, Rasl. (Ňepočuješ: Je mi *ľúto!*) „Jak še jej *žaľ udal* nad svojim occem“, Šarv. — Keď sa jej *uľútilo* otca.

Žaloba, -i; smútok. „Tu veľika žaloba, bo tu našoho kraľa princeza budze šarkaňoj oddana“, Straž. — „Strašek“, na str. 7., má toto slovo v smysle spis. slova „žaloba“; v tomto prípade vých. Slováci hovoria výlučne: *skarha.*

Žalobin, -a. U Hn. Žalobina. — Obec Žalobin, maď. Zsalobina, vo vran. okr.

Žalovac, ľutovať. „*Žalovac dakeho*“, Šarv. „Zaviśľive vojaci... śmjaľi še, aňi jeden ho ňežaloval“. Orel. Por. *sanovac.* — „Voňi budu plakac a *žalovac za* svojim panom“, Seč. „Kraľ, ked prišol do domu, barz *žaloval, že...* še mu ňimuh za to aňi odplacic“, Gab. — *Žalovac še,* ponosovať sa. „Potim še žalovał fararovi“, Hrab. „Barz vun še Bohu žaloval, že co tak joho kriŭdzi“, Straž.

Žaludek, -dka. Žaludek sebe preložic = objesť sa.

Žaludz, -i. Na dube rośňe žaludz. Kľuk.

Žaravi, žeravý. „Na žaravich uhľoch budzeme ce paľic“, Harih. V. *žiravi.*

Žatkovce, -ovec. Ruská obec Žatkovce, Zsettek, v sekč. okr.

Žban, -a. Vik. — V. aj *zbanček.*

Žbince, -iňec, u *-inci.* — Obec Malé a Veľké Žbince, Kiscsebb és Nagycsebb, v mich. okr.

Ždzar, -u. Poľ. Zdz'or + Zdźor; ze Zdz'oru; Zdz'oron, zdz'orski (M. Slavkov). — Poľ. obec Ždzar, Zsdiár, v težm. okr. — Polemiu dra St. Eljasza-Radzikowského so Št. Mišíkom vidz v SMS 1899, na str. 161, 165/166. Ja píšem *Ždzar* na základe zásad, ktoré som rozložil v stati „Z labyrintu miestopisných názvov“; tu, na str. 87 a nasl.

Žeb, maď. zseb. — V. *žebňa.*

Žebeš, -a. Obec Žebeš, Zsebes, v koš. okr.

Žebi, popri *abi, obi,* v. ich.

Žebňa, -i. „Kľuč kraľ nośił u žebňi (+ u žebu)“, Komar. — V. *žeb.*

Žebrak, -a. „Do teho śpitaľa každeho žebraka (+ dźada) bere“, Rasl. — Vidz *žobrak.*

Žegňa, -i. Obec Žegňa, Zsegnye, v ntor. okr.

Žehra, -i; v *Žehr'e* + v *Žehr'i* (Kľuk.). U Hn. Hotkovce. U Nied. Žegra. — Obec Žehra Zsegra, v sp.-podhr. okr.

Žeľar, -a. Želiar. Šebn.

Žeľežňik, -žňika. — Obec. Železnik, Vaspataka, v topľ. okr.

Žeľezo, -a. „Zo žeľeza iskri *pirskajut*“, Bež. „Žeľezo še *hicuje,* ked ho chceme *svaric;* ked ho chceme *hartovac,* mušime ho zohrjac a potim do vodi puščic“, Kľuk. — *Žeľežňica.*

Želmanovce, -ovec. Obec Želmanovce, Zsálmány, v topl. okr.

Žemľik, -a. „Dostal kus kaveju zo žemľikom“, Orel.

Ženčica, žinčica. Šarv. — V. *zvarňica.*

Žgrapac še, škriabať sa. „Vižgrapal še na skalku, že nazad veźňe strilku“, Orel. „Vižgrapał še z tej młaki a prišoł domu“, Kľuk.

Žgrapačka. „Ja ľem pražne bečki priňis domu... prave včera zme vimiľi šicke. Ňebulo v ňih ňič, ľem uśedľina — žgrapačka“, Straš. 8.

Žgrav. „(Bocian) naremni žgrav pritim provodzujuc“, Čit. III., 10. — Dľa Irem. v Let. *žgravec* = mravčať (SMS 1904, 48). „Tvare še rozpaľa, je śpiv, chichot, kłatba, *žgrev* i všeľijaki hrimot“, Čit. V., 269.

Žgripac + *žgripec.* Škrípať, škripeť. „Tu a tam žgripaju dzvere“, Čit. IV., 100. „Žripajuco še otvorila... kapura“, Straš. 32. „Taľiga strašňe žgripela“, Straš. 20. „Ciho bulo jak v kosceľe, ľem pirka žgripeľi po papiru“, Straš. 9. — Zubami *žgripec* (Straš. 33) i *žgritac* (Šarv.). — Poľ. zgrzytać.

Žgripec, to trava pre koňe, co rośňe na młakoch, menuju ju i *kamviš.* Kľuk.

Židel vina. Šarv. — Nem. seidel

Žilu rubac = sekať. Por. *rubac.*

Žipoů, -ova. 1) Žipov v seč. okr., Magyarizsép. — 2) Žipov vo vran. okr., Tapolyizsép.

Žipov, -ova. Žipov v Šar., Izsép v šir. okr.

Žiridlo, -a; žriedlo. Šarv. — V. aj: *džridlo, džiridlo.*

Žiroůce, -ovec. Obec Žirovce, Zsir, vo fiz. okr.

Žito, -a. (Raži, roži nemajú!) Šarv., Kľuk., Ščav., Lučiv.

Živan, -a. Naveky s tvrdým „n". Všeob. „Ti jeś živan, teraz ja tebe dam zaveśic", Sobr. — Medzi „živanom" a „zbujňikom" nerobia rozdielu v akosti.

Živina, -i. „Živina śe vidzi, ked śe zedre skura na ceľe", Šarv. „Paľe ruki same mehure a živina, herbet holi basamun od prutoh", Orel. „Živina na podňebeňu" = zapálenie podnebia. Hum.

Žmikac. Pri kuchiňskej vatre vižmikuje svojo mokre šmati. Čit. V., 17.

Žňec, g. *ženca.* „Mam pejcoch žencoch, aľe i tote s kosu kośa a ňežňu", Kap.

Žňiva, pomn., „To bulo vo žňiva", Dan. a Od. (Miš. SMS 1896, 165). — Žatva.

Žobrak, -a. Šarv., Olcn. „Žebi po žobraňu ňechodzel", Šarv. — V. *žebrak* a *džad.*

Žochtar, co do ňeho žena mľeko doji. Podbr. „Šicko mam hotovo, ľem žochtar na pujdze", Hnilč. (Miš. Pies. 37).

Žolc, -i; žlč. — Taki horki jak žolc. Chto śe hňeva, hutori śe o ňim, že je v ňim veľo žolci. Šarv. Aj *žulč.*

Žolti, žltý.

Žomp, v. *bandžur.*

Žrec. „Koňom śe dava žrec", Šarv. „Čert, ked ňemal co žrec", Bert. Aj *žrac* (na pr. v Malov.).

Žredlo. „Zo žredla voda vihadza", Ščav. — Aj *džredlo; žiredlo.*

Žubčani, -an. Žubčany, Zsebfalu, v šir. okr.

Žulč, -i, v. *žolc.*

Žulti, žltý, v. *žolti.*

Žunkľa, nem. runkel-rüben. V. *runkľa.*

Župa, -i. Ľehnul sebe na župu slami. Mužského rodu podoby neznajú.

Žurav, -a. Studňa na žurava — na váhu. Kľuk.

Žvidki, príd. „S takima žvidkima krokami ztamadz śe ponahľal", Čit. V., 113. „*Žvidkosc* koňoch je podziveňa hodna", tiež tam 335. — Rýchly, rýchlosť. Por. *švitki.*

Pripomenutie. Do tejto sbierky svojskostí východnoslovenského nárečia excerpoval som knihy, spisy a články, ktoré vyšly do konca roku 1905.

3 2044 010 710 796

